image
not
available

C. PLINII CAECILII SECVNDI

EPISTOLARVM

LIBRI DECEM

ET

PANEGYRICVS

EX RECENSIONE ET CVM ADNOTATIONIBVS PERPETVIS

IO. MATTHIAE GESNERI

QVIBVS

IO. MICHAELIS HEVSINGERI

IO. CHRIST. THEOPH. ERNESTII

SVASQVE NOTAS ADDIDIT

GODOFR. HENR. SCHAEFER.

LIPSIAE

SVMTIBVS CASPARI FRITSCH

MDCCCV.

PRAEFATIO EDITORIS.

Editionis alterius Plinii Gesneriani exemplis distractis, cum nova certatim expeterentur, Fritſchius noſter, libri redemtor, Io. Chriſt. Theoph. Erneſtium, Profeſſorem Academiae Lipſienſis, rogaverat, ut tertiam curaret editionem, prioribusque correctiorem nec ſine acceſſione notarum emitteret. Susceperat provinciam vir doctiſſimus, iamque profligato recenſendi ac commentandi labore in eo erat, ut exemplar, quod typographus ſequeretur, inſtrueret, cum ecce morbo atroci, mox praematura morte telam paene detextam abrumpere cogitur. Qui caſus, acerbus ſane literarumque noſtrarum cauſſa lugendus, ne Pli-

nio officeret, neu novam moraretur editionem, quaeritur a bibliopola, qui in defuncti locum protinus ſuccedat, opusque inſtitutum cito abſolvat. Ita factum eſt, ut mihi necopinanti, vix exantlato aerumnoſiſſimo labore Gloſſarii Liviani ex ſchedis Aug. Guil. Erneſtii concinnandi, negotium Plinianum, iucundius illud quidem, ſed tamen, cum alia, ad quae meus me animus vocaret, agenda ſuppeterent, invito reluctantique imponeretur. Quod quomodo adminiſtraverim, priusquam lectores doceo, paucis quantumque mihi conſtitit, indicandum eſt, quae ratio Plinii repetendi Erneſtio placuerit.

In textu quidem recenſendo, ſi locos perpaucos excipias, Gesnerum erat religioſiſſime ſecuturus. Omnino Erneſtius noſter, perinde atque alter ille, Livii editor, a critica ſcriptorum veterum tractatione videtur fuiſſe paullo alienior. Longe maiore cura intentiorique ſtudio interpretationem Plinii complexus erat, ut, ſi quae a Gesnero in hac operis parte, qua maxime cenſentur editiones Gesnerianae, omiſſa eſſent, ea partim ex propriis theſauris expromta adderet, partim ex recentiorum, inprimis Gierigii, libris prudenter delibata repeteret. Itaque Erneſtii notae, ut criſin de textu conſtituendo non pror-

ſus negligant, maximam partem exegetici argumenti ſunt: ceterum et brevitate commendabiles, et vero etiam perſpicuitate. Minore religione, quam in textu reddendo, in notis Gesneri exhibendis verſaturus erat. Etſi enim longiſſime aberat a ratione parum probanda eorum, qui in veterum libris edendis priorum notas editorum cum ſuis ita commiſcent et confundunt, ut, quem quidque auctorem habeat, plane ignores: in Gesneri tamen commentarium paullo plus ſibi ſumſerat, quam ab homine ceteroqui tam circumſpecto facile exſpectaſſes. Quod ſi haec editio ab ipſo Erneſtio evulgata eſſet, Gesneriana haberemus hic atque illic ita vel reficta vel contracta adeoque truncata, ut, ſi qui integrum Gesnerum cognoſcere cuperent, ad priores editiones recurrere cogerentur.

Haec habui quae de Erneſtii inſtituto praefarer. A quo cum meum nonnihil discrepet, quam ego mihimet legem ſcripſerim, breviter oſtendam.

Cum primum in Erneſtii vices ſuffectus eſſem, integrum mihi datum eſt, ut novam Plinii editionem ex meo ſolius arbitrio adcurarem, dumne deſciſcerem a regula, ad quam editor Gottingenſis, plaudente orbe erudito, omne negotium exegiſſet. Mearum igitur

partium eſſe duxi, primum, ut textum, qualem Gesnerus, emunctae criticus naris, ſubſidiis ſuis perſpecte uſus dederat, mendis modo typographicis, quae editionem alteram ſat craſſae obſidebant, correctis, reſictaque paſſim interpunctione, illibatum repeterem. Nam etſi probe intellexeram, non omnia in Plinianis ſic conſtituta eſſe, nulla ut critico materia ſupereſſet, in qua elaboranda cum laude verſaretur: malebam tamen, ſi quid critici generis incidiſſet, id in notis monere, quam manum ipſi textui continuo iniicere. Etenim pigebat taedebatque tumultuariae operae, qua nunc mihi, et tempore excluſo, nec ſatis inſtructo ſubſidiis rei bene gerendae neceſſariis, defungendum fuiſſet, ſi ad novam textus recenſionem deſcendere ſustinuiſſem. Praeterea parum placebat, in libris ſcholarum uſui dicatis, qualis hic Plinius eſt, multa identidem novari; praeſtabiliusque videbatur, textum probabiliter effictum fideliter retineri, donec novus a critico ſagaci, omnibus affluente copiis, inque hoc unum intento, conderetur.

Gesneri notas integras repetii. Debebatur hoc memoriae viri optimi deque literis noſtris praeclariſſime meriti. Quamquam enim verendum mihi erat, ne in reprehen-

ſionem nonnullorum incurrerem, ſi ea quoque ſervarem, quibus nova editio recte carere poſſe illis videretur: tutius tamen putabam hoc ſubire aleae, quam omittendis aliis, aliis in brevius cogendis, quod Erneſtio facere placuerat, fidem meam ſubleſtam reddere, deſideriumque accendere ſuperiorum editionum.

Eadem et maiore etiam religione exhibui, quae nunc primum prodeunt, Erneſtii adnotationes. Correxi nihil niſi apertos calami lapſus. Si quid praeterea Erneſtius deliquiſſe videretur, intactum reliqui, ſatis habens tirones de erroribus verbo admonuiſſe.

Commode memineram, cum primum Plinio edendo manus admoviſſem, in Ioann. Mich. Heuſingeri, eruditiſſimi viri criticique in paucis egregii, Libris duobus Emendationum exquiſitas in libros ſex priores Epiſtolarum Plinii animadverſiones reperiri, a Gesnero bis*) tantum obiter commemoratas, a Gierigio plane neglectas. Harum nullam habere rationem piaculum fuiſſet. Itaque omnes ſuo quamque loco diligenter poſui. Quid moverit Heuſingerum, ut de poſterioribus libris nihil perſcriberet, ignoramus:

*) Ad 3, 5, 8. 6, 20, 15.

fontem enim, unde ſua ad priores hauſerat, in ſequentibus non exaruiſſe, ipſe nos admonet*). Is fons qui fuerit, quaeque omnino ratio harum animadverſionum, ut ſciant lectores, apponam quae vir eximius illis praefatus eſt.

„Cum ſuis virtutibus pluribus commendantur, quae nunc quidem in omnium manibus ſunt, politiſſimae C. Plinii Epiſtolae: tum eo quoque nomine non poſſunt non cariſſimae eſſe veteris eloquentiae ſtudioſis, quod ex communi illo litterarum quaſi naufragio non ſalvae modo evaſerunt, verum inde etiam quam minimum vitii contraxerunt, germanamque illam argenteae aetatis Latinitatem prope illibatam conſervarunt**). Adeo, quod bonis libris aliis exitio, his etiam ſaluti fuit, quod medio aevo in bibliothecarum angulis neglectae iacuerunt, nec litteratis hominibus librariisque dignae viſae ſunt, quae a multis legerentur. Teſtis eſt Vincentius Bellovacenſis, ſaeculi XIII. ſcriptor ſuae aetatis doctiſſimus, qui *Plinii epiſtolas ad diverſos circiter centum reperire* ſe tantum

---

*) Ad 1, 10, 12.

**) [Conf. tamen, quae I. A. Erneſtius in fine Notularum ſuarum de multis magnisque librorum Plinii vitiis monuit.]

potuisse confitetur speculi historialis lib. X. c. 67. reliquas, quae plures etiam numero sunt, non vidit. Decimus liber ante saeculum XVI. in lucem non emersit, nec libri VIII. et VIIII. omnes epistolae primis editionibus vulgari potuerunt. Hinc rara apud medii aevi scriptores Plinii minoris mentio ac prope nulla est. Quam male vero librarii de aliis meriti fuerint, quos saepius et in plura exemplaria transscripserunt, testes erunt sempiterni Cicero, Sallustius, Curtius, Valerius Maximus, Florus, Iustinus, Lactantius, quos ipsorum dissimillimos nobis reliquerunt. Etsi vero in Plinii epistolas minus, quam in ceteros, quos dixi, scriptores antiquos, hominum illorum inscitiae et audaciae licuit: non ita tamen incorruptas et incontaminatas eas ad nos pervenisse apparet, ut nihil omnino labis insederit. Multa quidem Catanaeus, plura post eum Henr. Stephanus, Casaubonus, Gruterus, Barthius, Schefferus, Buchnerus, Gronovius, Thomasius, Cellarius iure sibi visi sunt emendasse: horum tamen omnium oculos non pauca fugerunt, quae Cortii nuper, et proxime Gesneri, viri celeberrimi, industria fuerunt restituenda. At ne horum quidem ingenio et cura, cuius me quidem admiratorem maximum profiteor, ita omnia

perpolita ſunt, ut extremam tandem manum recepiſſe poſſint adfirmari. Illud potius, quod nolis, fatendum eſt, ab iis ipſis, qui maculas delere voluerunt, novas aliquando, ut fieri ſolet, adſperſas eſſe, aliquas ita penitus inſediſſe, ut eluere difficile ſit, et prope iam temerarium videatur. Non fallere me opinionem, e pluribus exemplis, quae in medium adferam, aliquot certe eos etiam adſentiri cogent, qui alia omnia ſibi perſuaſerunt. In his vero emendandis veteri Plinii exemplari utar, quod in bibliotheca n illuſtr. gymnaſii Iſenacenſis a me illatum eſt, Romae a. CIƆCCCCLXXXX. typis exſcriptum, cuius et Fabricius bibliothec. Lat. Lib. II. c. XXII. n. 3. meminit, quodque a Barthio*) adverſar. lib. XVIIII. c. 25. *caſcam editionem* appellari puto. Idem Brummero ad manus fuiſſe video ad L. Cinciam cap. VI. n. 6. ubi ad Plinium lib. V. ep. XXI. 3. ignotam antea lectionem profert. Id ex vetuſtis membranis expreſſum eſſe inde coniicio, quod in plerisque, e Mediceo codice quae primus vulgavit Cortius, et quorum in aliis vix ullum eſt veſtigium, mirifice conſpirat; in nonnullis non ab eo tantum, ſed a ceteris etiam ſcriptis editisque

*) [Ad Plin. Epiſt. 1, 6, 1.]

libris non ſine ratione discrepat; in ſcribendi vero et interpungendi more priſcam ſimplicitatem refert, nec multa recentioris aut criticae manus veſtigia oſtendit."

Hactenus Heuſingerus. De meis in Plinium notis non habeo quod praeloquar, niſi ut lectores obteſter, humaniter benevoleque meminerint ſummae trepidationis meae, qui, nil tale animo praecipiens imparatusque, ad alienum negotium abſolvendum acceſſerim. Factum eſt hac ipſa trepidatione, ut alia e memoria elaberentur, alia ſero occurrerent, quae monere et potuiſſem, et vero etiam debuiſſem. Horum partem, cum paſſim ad *Addenda* provocaverim, nunc ſupplebo.

Epiſt. 1, 8, 2. *Petiturus ſum enim.* Solennis hic ordo verborum, quem vehementer miror Gierigio displicere potuiſſe. Tot eius exempla enim in optimis ſcriptoribus occurrunt, ut alterum, ab illo praelatum, aures Romanae parum probaſſe videantur. Si forte dubitas, en nubem exemplorum. *Aequati ſunt enim* Plin. Panegyr. 25, 2. *Alia eſt enim* Cic. de Orat. 2, 25. Senec. Epiſt. 87, 27. *Aliud eſt enim* Senec. Epiſt. 89, 14. *Animi eſt enim* Cic. de Orat. 3, 59. *Facilius eſt enim* Cic. de Orat. 2, 44. *Hic eſt*

enim Senec. Epiſt. 82, 11. 94, 69. *Hominis eſt enim* Plin. Epiſt. 8, 16, 4. *Incredibile eſt enim* Cic. de Orat. 1, 44. *Incredibilis eſt enim* Lactant. de Opif. D. 20, 3. Sic enim ibi ex libris ſcriptis editisque pluribus legendum. Deterior alter ordo, repertus ab I. M. Heuſingero in libro Colonienſi: *Incredibilis enim eſt. Indulgendum eſt enim* Senec. Epiſt. 104, 3. *Ingenioſior eſt enim* Plin. Panegyr. 55, 2. *Longum eſt enim* Cic. de Orat. 2, 27. *Minus eſt enim* Plin. Paneg. 88, 7. *Naturae eſt enim* Senec. Epiſt. 90, 3. *Naturale eſt enim* Plin. Epiſt. 4, 17, 3. *Neceſſe eſt enim* Cic. Epiſt. ad Aul. Torquatum 6, 2. ad Aul. Caecinam 6, 6. Senec. Epiſt. 109, 10. 114, 11. 121, 12. Natur. Quaeſt. 1. praef. *Nemo eſt enim* Cic. de Orat. 2, 82. Epiſt. ad Lentulum 1, 4. ad quem locum nuperus editor in Animadv. et Emendat. Libris, quos avidiſſime exſpectamus: „Sic ſcripti omnes mei cum Mediolanenſi 1472., Vetuſtâ in membranis, Aldinis Manutiique editionibus. *Nemo enim eſt* Veneta 1476., Veneta 1492., Mediolanenſis 1493. cum quibusdam aliis. Illud magis Tullianum. Ita etiam in interrogationibus, *quid eſt enim? quid eſt igitur?* ubique maluit, quam, quod in editis parum emendatis circumfertur, *quid enim eſt? quid igitur*

est?" *Nihil est enim* Cic. de Orat. 1, 28. 41. 2, 24. 42. 3, 27. 45. Plin. Epist. 9, 32. *Non est enim* Cic. de Orat. 3, 21. Senec. Epist. 85, 24. *Nostra est enim* Cic. de Orat. 3, 31. *Nullum est enim* Cic. de Orat. 1, 48. 3, 5. 57. Plin. Epist. 6, 21, 4. Panegyr. 26, 4. *Omnia sunt enim* Cic. de Orat. 1, 43. ut legendum ex codicibus Guelferb. vulgo perperam *Omnia enim sunt. Prima est enim* Cic. de Orat. 2, 78. *Propositum est enim* Plin. Paneg. 56, 1. *Prosecutus es enim* Plin. Paneg. 86, 3. ex verâ Baunii correctione. *Quae est enim* Cic. de Orat. 2, 89. *Quam speciosum est enim* Plin. Panegyr. 18, 1. ad quem locum v. Arntzen. *Quid est enim* Cic. de Orat. 1, 45. Plin. Paneg. 56, 2. *Scitum est enim* Cic. de Orat. 3, 61. *Tanta est enim* Cic. Epist. ad Leptam 6, 19. (20. M. L.) *Temerarium est enim* Plin. Epist. 4, 9, 10. *Una est enim* Cic. de Orat. 3, 6. *Unus est enim* Senec. Epist. 104, 22. *Visa est enim* Plin. Epist. 10, 97, 9. *Voluptates sunt enim* Plin. Panegyr. 82, 8. ex certâ Lipsii emendatione. Sufficient haec. Ad hanc normam vereor ne corrigendi sint illi loci, ubi particula verbo substantivo praeposita reperitur: veluti Caes. de B. C. 2, 32. Cic. de Orat. 1, 29. 2, 54. 3, 45. Plin. Epist. 6, 29, 3. — Idem, opi-

nor, de aliis particulis tenendum. *Liberum eſt autem* Plin. Paneg. 36, 5. *Non eſt autem* Senec. Epiſt. 82, 17. *Nemo eſt ergo* Plin. Paneg. 44, 3. *Adhibita eſt igitur* Cic. de Orat. 1, 42.

Epiſt. 1, 16, 2. Iure praetuli *acutae*. Secundus reſpexit Tullium ſuum de Orat. 2, 8. *Quid autem ſubtilius, quam acutae crebraeque ſententiae?*

Epiſt. 2, 15, 2. *alioqui*. Sic *alioquin* ſine *et* occurrit 6, 23, 1. 7, 31, 1. 10, 20, 1. qui loci Gierigium tandem docuerunt, fallere regulam Schwarzianam.

Epiſt. 3, 5, 8. *parciſſimi* iterum defendit I. A. Erneſtius in Clave Ciceron. v. *paratus*.

Not. ad Epiſt. 3, 6, 3. Tertium exemplum confuſionis vocum *οἶνος* et *ὕπνος* reperi in collatione Porſoniana codicis Harleiani Odyſſ. B. 395. pag. 12. a.

Epiſt. 4, 1, 2. *adligamus*. Add. I. Fr. Gronovius ad Senec. Epiſt. 94. pag. 449.

Epiſt. 4, 13, 8. Locus hic tentari non debebat. Similis in negationis uſu anomalia occurrit 5, 17, 6. ubi v. quae notavi.

Epiſt. 4, 27, 6. Locum Euripideum Sophocli tribuit inſciteque interpretatur Devarius de particul. pag. 349. ſq. ed. Reusm.

Epiſt. 6, 15, 3. *ius civile — reſpondet*. Notanda conſtructio. In Cicer. de Orat. 1, 45.

revocanda lectio antiqua: *in respondendo iure.* ubi male Ernestius *in respondendo de iure,* quaerens in nota subiecta: „Quid porro est, *in respondendo iure?* ut vulgati habent. quis ita dixit?" Ciceronem ipsum et alibi ita dixisse, poterat ex Clave sua discere. Horat. Epist. 1, 3, 23. sq. *seu civica iura Respondere paras.*

Epist. 6, 19, 5. Conf. 8, 2, 1. *Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus.* unde liquet, *certatim* cum *emtitant* iungendum esse.

Epist. 8, 5, 2. *fruendis voluptatibus.* Cum in MS. *fruendi voluptatibus* reperiatur, Gudius ad Phaedr. 4, 25. probabiliter corrigit *fruendis diu voluptatibus.*

Epist. 10, 119, 1. De *certaminibus iselasticis* cum obiter egisset Bouhierius, vir vere illustris, in Hagenbuchii Ep. Epigraph. p. 9., laudans Iselini de illis dissertationem in Hist. Acad. Inscript. Paris. T. V. p. 277., sic pergit p. 10. sq.:

„Ce que je viens de dire des Jeux Iſélastiques me donne lieu de proposer une conjecture sur un endroit très obscur d'une Lettre du jeune Pline à l'Empereur Trajan, X. 119, dont voici le sujet."

„Pendant que Pline gouvernoit la Bithynie, quelques Athlétes de cette Province, qui

étoient revenus vainqueurs d'un Jeu de cette eſpèce, demanderent à jouir de leurs privilèges, non ſeulement du jour, qu'ils étoient retournez triomphans en leurs patries, mais même de celui, qu'ils avoient été couronnez. *Nihil enim referre,* diſoient-ils, *quando ſint patriam invecti; ſed quando certamine vicerint, ex quo invehi poſſent.*"

„Pline en ſit difficulté; et pour ne rien prendre ſur lui, il propoſa ſon doute à l'Empereur Trajan en ces termes: *Ego contra ſcribo Iſelaſticorum* (ou ſelon les anciennes Edit. *Iſelaſtici) nomine. Itaque eorum vehementer addubitem, an ſit potius id tempus, quo εἰςέλασαν, intuendum.*"

„Ces paroles ne ſont aucun ſens raiſonnable; en ſorte que les Commentateurs conviennent, que ce texte a été alteré. Ils ne propoſent neantmoins aucune conjecture, qui ſatisfaſſe l'eſprit, ſi ce n'eſt en ce que quelques uns diſent, qu'il faut corriger, εἰςήλασαν. Ce qui eſt indubitable. Du reſte les uns effacent *ſcribo,* et encore *itaque eorum;* les autres ſe contentent de corriger: *Ita tamen, ut vehementer etc.*"

„Mais la premiére de ces conjectures eſt trop hardie, et la ſeconde eſt contraire au ſens de ce paſſage, comme d'autres l'ont dé-

jà obſervé. D'ailleurs elle conſerve le mot, *Scribo,* qui ne peut ſubſiſter, ce me ſemble. Car il ſuppoſe une déciſion de la part de Pline, qui n'a voulu que propoſer un doute, et en laiſſer le Jugement à l'Empereur."

„Pour moi, en attendant que quelque MS. nous découvre la véritable Leçon, je lirois: *Ego contra, ipſo Iſelaſtici nomine, et Iſelaſticorum, vehementer addubitem etc.* Pline réfute en deux mots la raiſon, qu'allé-guoient les Athlétes, en répondant, qu'elle ſe détruiſoit par le nom même *d'Iſélaſtiques,* lequel étoit donné tant à leurs Jeux, qu'à leurs priviléges. Ce nom ſuppoſoit en effet une entrée ſolemnelle dans la patrie du vainqueur. D'où il ſuivoit, que la récompenſe, dont il s'agiſſoit, ne lui étoit duë, que du jour de cette entrée, *quum quis in civitatem ſuam ipſe εἰςήλασεν,* ſuivant la ſage réponſe de Trajan."

„Ce ſens eſt clair, et naturel. Mais ces mots extraordinaires, *Iſelaſtici, et Iſelaſticorum,* n'étant point entendus des Copiſtes, ont ſans doute donné lieu à leur mépriſe, comme il n'eſt arrivé que trop ſouvent."

De eodem loco ipſe Hagenbuchius in Ep. ad Gorium pag. 451.:

„Pag. 11. *κριτικώτατος Bouhierius* corruptum Plinii locum reſtituere adgreſſus eſt. quem locum quia editores Pliniani neſciverunt a Sam. Petito tentatum eſſe, eius verba *de Leg. Att. pag.* 62. *init.* ſubiicio. „Re„ſcribo: *Ego cum tranſcribo*, Iſelaſticorum, „*nomine itaque eorum vehementer addubi*„*tem, an ſit potius id tempus, quo εἰςέλασαν*, „*intuendum.* Nempe cum libellum ab *Iſe*„*laſticis* ſibi oblatum Imperatori mittendum „tranſcriberet Plinius, ipſo eorum nomine „monitus facile vidit *Iſelaſticos* dictos fuiſſe, „non ex eo tempore, quo ſunt coronati, „ſed ex quo patriam invecti ſunt, *εἰςέλα*„*σαν*." Editiones Plinii praeſtantiores, Hearniana, et noviſſima Longoliana, emendationem Schefferi habent: Ego *cuncta* ſcribo Iſelaſticorum nomine: *ita tamen ut* vehementer addubitem. Si *ita tamen ut* verior lectio eſſet, conarer legere: Ego *contracta* ſcribo, i. e. in compendium a me redacta. proconſulem enim ipſum ſua manu ex Iſelaſticorum charta in papyrum tranſcripſiſſe, librariorum opera non uſum, quod Petitus voluit, credibile non ſit. Quid? ſi libellum

obtulerunt, Plinius ipſum eorum autographum Romam, credo, miſiſſet. Sed lèctio *ita tamen ut* videtur orta ex corrupto, et non intellecto *itaque eorum*. In mentem mihi venit, forte Plinium ſic ſcripſiſſe: Ego contra *ſcilicet ipſo* Iſelaſtici (vel Iſelaſticorum) nomine *ita moveor* (vel *urgeor*), ut vehementer addubitem, cet. Si Plinii integrum *ſcilicet* librarii poſteriores more ſibi conſueto in *ſc.* contraxerunt, *ſcribo* facile naſutulus quidam pro *ſc. ipſo* obtruſit. Si Florentiae, quae eiusmodi *χειμηλίοις* membraneis vel chartaceis ſuperbit, codex Plinii MS. inveniatur, eum inſpicere ne dedigneris."

Nihil, quod nodum illum ſolvat, in theſauris Florentinarum bibliothecarum reperiri, amicum docet Gorius p. 466.

Panegyr. 76. init. Scripſit de hoc loco in Programmate Fikenſcherius, Rector Lycei Culmbacenſis. Deletis duabus vocibus, *tutum fuit*, mutataque interpunctione, ſic legit: *quum — ageres! Interrogavit: quisque, quod placuit, disſentire, — facere.* Displicet haec ratio perinde, ac Schwarziana, I. Fr. Herelio, cui Plinius videtur ſcripſiſſe: *quum — ageres! Quisque quod placuit, disſentire, — facere.* Vid. *Magazin für*

Philologen. Herausgegeben von G. A. Ruperti und H. Schlichthorſt. Zweiter Band. Bremen. 1797. pag. 227. ſqq.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα. De ſiglis, quibus ad notas interpretum discernendas uſus ſum, vix opus eſt ut moneam, *E.* Erneſtii, *G.* Gesneri, *H.* Heuſingeri, *S.* meas indicare.

Scr. Lipſiae m. Februario 1805.

LECTVRIS

S.

AVGVSTVS GVILIELMVS ERNESTI.

Quum essem rogatus a librario, repetitionem huius Plinii Gesneriani paraturo, ut significarem, si quid esset, quod arbitrarer illi non invitis Manibus Gesneri accedere posse; meminissem autem opportune, in bibliotheca filii, Caroli Philippi Gesneri, Viri illustris, Dresdae me vidisse exemplum notatum manu beati Viri, nec dubitarem, quin facili Domino libri uti liceret: adii de voluntate librarii illum ipsum per litteras, ut ad usum novae editionis exemplum illud nobis concederet, rogavi. Ille vero, quo est in litteras amore, ipse litteratissimus, in meque favore singulari, statim non transmisit mihi solum, quod petieram, sed etiam donavit.

Hac ergo liberalitate, quam ipsae bonae litterae, si non diserto me, at grato saltem, interprete praedicant, ita usus sum, ut, praeter diligentem curam speciminum typographicorum, religiosissime tractarem accessiones animadversionum, easque totidem verbis suo quasque loco insererem; non nisi voculis singulis subinde necessario additis. Ac ne quis existimet, pauculas illas accessiones esse, comparet, quaesumus, utrius-

que editionis, vel in duobus epiſtolarum prioribus libris 1, 3, 5. 1, 24, 4. 2, 3, 1. 2, 11, 6. 2, 12, 2. 2, 17, 1. it. 5. 2, 20, 12. ſimiliterque in ceteris, praecipue in Panegyrico, plura eſſe addita reperiet.

Poterant et textui Pliniano ſubiici, quae b. Gesnerus in Epiſtola ad Venerandum Patruum meum data paullo poſt evulgatam priorem editionem, velut auctarium, propoſuerat: ſed vitari tamen vix poſſe videbatur, quin, ſuo quibusque loco addendis, veluti luxationibus tentarentur animadverſiones. Itaque omiſſis modo, quae ad culpas operarum pertinebant, integra illa Epiſtola ſervata eſt; praeſertim quum religioni mihi ducerem, monumentum amicitiae, quod hic quoque b. Gesnerus in Venerandum Patruum meum exſtare voluiſſet, ſubvertere; adeo carum illud Patruo, ut ſui viciſſim in illum amoris teſtificandi gratia illi Epiſtolae, ſociumne dicam an aemulum? addiderit commentariolum ſuper locis quibusdam epiſtolarum libri decimi, Panegyrici item, ad quem eius olim ad Gesnerum litterae non pertinuiſſent.

His igitur fruere B. L. nobisque fave. Scr. Lipſiae in mercatu vernali A. O. S. CIƆIƆCCLXX.

PRAEFATIO SVPERIORIS EDITIONIS EADEMQVE EPISTOLA AD ILLVSTRISSIMVM COMITEM HENRICVM XI. RVTHENVM

RELL.

Non quaeris, cum ista tibi in manus traduntur, quod vehementer optabile est talem epistolam scribenti, Quis est iste Gesnerus? Quid sibi vult ista dedicatio? Quale est, quod mihi offertur? Nosti, quae magna mea felicitas est, Gesnerum; nosti, quod tu in aliqua felicitatis parte ponis merito, Plinium; recordaris, quamquam oblivisci soles tuorum benefactorum, quas ille caussas habeat ad te ablegandi exornatum praesenti opera Plinium; recordaris, inquam, quam generosa et liberali humanitate operam Plinio et mihi dederis, quantum legendo interpretandoque illius Panegyrico, quem Ciceronis epistolis et Taciti

Agricolae subiiciebamus, et voluptatis et utilitatis ceperis. Itaque non mirabere, meo quoque animo obversari horas, quas in iucundissimis vitae meae reponere soleo, in quibus tuam et discendi cupiditatem, et ingenium felicissimum, et vere generosum pectus, et propriam magnis animis, atque ut summo loco natis, ita ad summa omnia contendentibus, humanitatem intueri ex proximo admirarique mihi licuit. Quid ergo pronius mihi fuit, quam de te cogitare, Illustrissime Comes, cum Plinium tractarem, aut quid videri iustius debuit, quam tuo nomini inscribere monumentum ingenii illius, quod vehementer tibi probari, quod capi a te, quod amari, sensissem. Nemo enim capit Plinium, quin amet, ut Illustrissimum Henricum XI. Ruthenum nemo novit, quin amandum colendumque iudicet. Equidem ob id ipsum, quod te nosse mihi contigit, Illustrissime Comes, ea ad te fiducia accedere sustineo, ut neque refugiam liberius aliquanto apud te ipsum de hoc nostro munusculo, quo te et literatos reliquos afficere visum est, disputare; quem norim, atque adeo expertus sim, pro tuo in quidquid pulchrum est amore, huius etiam generis commentationibus delectari. Quem quidem amorem gentilicium tibi esse, ut ea modo commemorem, quae ex proximo et coram cognoscere mihi licuit, non modo Illustrissimus tutor tuus Henricus XXIV. me docuit, cuius decora in Buddeana Ienae et Vinariae in Marschalliana Gryphum domo mihi innotuere, sed tres etiam illius Illustrissimi filii, in quibus Henricum VI. anno huius seculi XXIX. Ienae de superiori cathedra disputantem non sine summa omnium admiratione, et eorum maxime, qui recte iudicare poterant, audivi; Henricos IX.

atque X. vero in hac ipſa Academia nuper in laude atque amoribus omnium verſatos, quod ſic volebant, complexus ſum, quorum manibus ad me ſcripta excellentiſſimi ingenii et generoſiſſimae liberalitatis pignora ſervo, quos hoc ipſo tempore e Gallia reduces, et veteris obſequii noſtri memores, veterem ipſos benevolentiam erga me et indulgentiam ſervare, non ſine maximae et honeſtiſſimae voluptatis ſenſu paucis ante hebdomadibus expertus ſum. Pateris itaque pro gentilicio illo tuo in bonas literas amore, me de epiſtolarum Plinianarum, quod tibi hic offertur, opere pauca apud te, veteri praefationum more, disputare.

Ab ipſo ſcriptas Plinio, neque recentiori demum tempore a commenticia illa, quae Io. Harduini ingenio debetur, ſocietate conſictas, accuratus ille conſenſus cum praeſtantiſſimis aevi, quo vixit, indubiisque monumentis, oſtendit, demonſtratus praeſertim a Io. Maſſono; qui conſenſus non ſane a mendacium et vanorum aliquot hominum ingeniis profectus eſſe potuit. Scriptas ergo has epiſtolas editasque ab ipſo Plinio, plane mihi non eſt dubium. Utrum autem miſſae omnes ſint ad eos, quorum praeſcripta ſunt nomina, ea vero alia quaeſtio eſt, non ita facile affirmanda. Primo diem adſcriptum nulla habet, quod in iis, quae re ipſa ad amicos mittuntur, epiſtolis intermitti vix ſolet. Et, ſi dicas, quod praefracte equidem non negaverim, diei mentionem detractam, cum ederentur, illud tamen apparet, argumenta epiſtolarum pleraque eſſe quaſi ad ipſam ſcribendi exercitationem quaeſita ac delecta; itaque omnia polita et ornata, eam quaeſitam varietatem, ut hoc ipſum

egiſſe illum appareat, uti relinqueret poſteris quam pulcherrimam amabiliſſimamque ſui ipſius imaginem. Cum enim gloriae bonis artibus parandae eſſet ſtudioſiſſimus, et in hac quoque re Tullium, perpetuum et unicum ſuum ſibi exemplum proponeret, cuius in epiſtolis vel maxime tantus animus comprehenſus, et poſteritati commendatus eſt: quid poterat facere elegantius ad ſimulacrum mentis ſuae, et factorum vitaeque ſuae memoriam tradendam poſteris, quam ſi ſcriptas a ſe epiſtolas in vulgus ederet eas, (quibus foras quaſi prodierat, et conſpiciendum ſe praebuerat (ille cupitor et affectator immortalitatis animus; iisque adderet alias, eo ipſo conſilio ſcriptas, et forte miſſas privatim ad neminem, ſed omni poſteritati dicatas, quibus ea commemoraret, quae de ſe, de ſuis ſtudiis, de toto vitae ſuae genere, de actionibus, de amicis ſuis, de rebus denique omnibus, quae ad ipſum ullo modo referrentur, ſcire et exiſtimare vellet poſteros. Illud de amicis quale ſit, ſic ſatis vel ex meo ſenſu arbitrari mihi videor, qui hoc ipſo tempore non ſine ſuavitate quadam illud tempus cogitatione praecipiam, cum videbunt (homines, qui poſt aliquot aetates hunc ipſum libellum in manus ſument, licuiſſe mihi tantum non familiariter cum Henrico XI. Rutheno agere, quem ſua nobilitas, virtus, felicitas, res geſtae ad ingens adeo faſtigium extulerint. De Plinio quidem rem ſe ita, uti dixi, habere, ipſe indicabis, ſcio, ſi percurrere velis vitam illius, qualem ex his epiſtolis, aliunde enim pauciſſima conſtant, collegit Cellarius, cui a nobis tantumdem fere adiectum eſt. Sed illud quoque ipſis epiſtolis cognoſcendis intelliges, ſi attendere volueris, (et attendis, quae magna adoleſcentiae tuae

laus eſt, quidquid agas) illud, inquam, pro magni illius et capacis ingenii tui vi agnoſces, quaeſitam eſſe ſtudio varietatem et amoenitatem, lectorum lenocinia; non coniunctas unius temporis, vel ad unum hominem, vel unius argumenti epiſtolas, distracta potius ſtudio, quae ad unum locum pertinent, ſuspenſumque exſpectatione lectorem, ut plures pervolvat epiſtolas, dum ad eam veniat, quae coeptam cauſſae alicuius aut negotii enarrationem abſolvat. Illud quoque non ſine conſilio factum eſt, quod tot elogia hominum ſui aevi, et praedicationem virtutis illorum intexuit: eo plurimum nempe et hominum et familiarum intererat, habere opus hoc, et ſuis poſteris, ut imaginem aliquam, ut titulum nobilitatis ſuae, commendare. Huic, puto, inter alia conſilio debetur, quod in tanta librorum eius aevi ſtrage, quae totam paene Traiani, optimi principis, hiſtoriam abolevit, evaſit hoc volumen, et cum auctoris ſui, tum aliarum rerum, hominumque memoria noſtra digniſſimorum, conſervavit memoriam. Succeſſit enim deinde Sidonii Apollinaris ſtudium, viri magni, qui cum Noſtrum unice amaret, commendaret, in exemplum proponeret, quod ex ſubiectis teſtimoniis poteris intelligere, multiplicata huius operis exempla ſequentem mox colluviem eo ſuſtinere facilius potuerunt. Suavitate tecum, Illuſtriſſime Comes, agendi provectus modum epiſtolae iam egreſſus ſum. Sed neque intercedit tua humanitas, quo minus reliqua adiiciam, quae in fronte huius libri dicenda habeo, quaeque eo lubentius cognoſcent lectores reliqui, ſi te una praeſentem quaſi animo ſuo habuerint. Quid? quod poſſum etiam in quibusdam ad conſcientiam tuam provocare,

et testem te, maiorem exceptione, exhibere: ut in eo, quam saepe optarim, Panegyricum, ut nunc vocamus, sive gratiarum actionem Plinii nostri, pretiosum illud istius aevi monumentum, Celeberrimi Schwarzii studio expolitum, ante prodire, quam denuo mihi, post parvam illam editionem, una cum epistolis, sine eo minus gratiae habituris, proferendus esset. Illa viri doctissimi cunctatio (sed cunctator fuit etiam Fabius) facit, ut de fatis Plinii, ab eo inde tempore, quo publicis typis committi coepit (coniuncta enim fere Epistolarum et Panegyrici sors fuit) deque Manuscriptis, qui adhuc exstant, supersedeam dicere, cum facile praevideam, pleniora omnia et certiora illum suis ex thesauris dare posse. Quae eadem caussa fuit, ut eo facilius bibliopolae consilio obsequi in hac editione decreverim. Est autem, ut obiter eum tibi, Illustrissime Comes, commendem, *Caspar Fritschius*, frater *Thomae*, (quem principem sui generis hominem fuisse accepisti) talis vir, quo nemo magis intelligit negotiationis istius librariae rationes, nemo generosius illas liberaliusque tractat, indignus proinde iniuria, qua afficere illum nuper aliquis circa scriptores rei rusticae, ipsius sumtu, mea qualicunque opera, editos, conatus est: conatus est, inquam, non affecit. Per ipsum profecto et ipsius, dum viveret, fratrem non stetit, quo minus quidquid usquam esset praesidiorum compararetur ad exornandos illos rusticos. Si qua latent (ex iis, quae data sunt*), speciminibus nondum intelligi satis potuit, quantum ea momentum habeant) non ipsius,

*) Miscellan. Observatt. Vol. VII. pag. 274. sq.

iterum confirmo, et fide viri boni confirmo, culpa latent; proditura forte aliquando, nobis minime invitis, fed candide plaudentibus. *Cafparis* igitur *Fritfchii*, huc enim redeo, rationibus et confilio obfecutus fum, qui defiderari aiebat Plinium, et emendate, quantum eius fieri poffet, editum, et adnotationibus inftructum iis, quibus apertior fieret illius fententia, non pueris quidem, et omnium rerum rudibus, fed his, quorum rationes non ferunt, femper ad alios libros ut recurrant, hiftorias, antiquitatemque in promtu habeant, difficiles Grammaticorum nodos longa meditatione refolvant. Lectionis varietatem, eiusque rei disputationem, non totam ille quidem excludebat, fed optabat moderationem ea in re adhiberi, quae non deterreret homines, quales defcripfimus, fed eadem, quae maxime neceffaria videntur, non diffimularet. Hoc, ut per fe honeftum eft et utile confilium, ita opportune iam locum habebat, cum ante annos non ita multos prodierint epiftolae, Cortiana et Longoliana induftria magno apparatu critico inftructae; de Panegyrico autem non laudati modo Schwarzii opera in maxima proximaque exfpectatione fit, fed egregia quoque omnia minetur Cl. Arntzenius: quorum induftria quaefitis uti poterunt, qui toto, quod aiunt, facco fundi fibi volent opes criticas. Nos ergo, quantum confequi ftudio atque intentione (quamquam faepe, ut ipfe non ignoras, Illuftriffime Comes, interpellati) potuimus, talem damus Plinium, qui utilis effe poffit propius et accuratius ipfum, non librarios, cognofcere volentibus: qua in re illa praefertim habita ratio eft, ut non eos modo locos interpretaremur, qui vehementer indigere ea opera viderentur; fed illos

etiam, in quibus adhaesisse, quamquam facilibus et apertis nostro iudicio, alios observabamus. Contigit etiam hic, quod nuper in Quinctiliano, ut dicenda essent, pro instituti nimirum ratione, non ea, quae ipse primus vidi, quae nescio quam multa sint; sed quae necessaria, aut commoda certe lectoribus, licet dicta ab aliis quoque, arbitrabar. Morem equidem illum tenui, nihil ut ponerem, nisi quod ita se habere, meis oculis, meo animo, cognovissem; si quod inventum commemoratu dignum videretur, auctori suo libenter adscriberem, Cortium praesertim Schwarziumque frequenter laudarem.

Hoc igitur quidquid est operae meae tibi, Illustrissime Comes, dicatum esse volo ea lege atque conditione, uti profitear, tua etiam humanitate, tua indulgentia excitatum libenter tractasse Plinium, quod cognoscerem, esse apud te in honore hasce literas, teque sapientissima ratione, ab optimis praeceptis et tuo ipsius excellentissimo ingenio profecta, arbitrari, vix, ut res sunt hodie, feliciter tractari ceteras doctrinae partes posse, nisi quis ab horum librorum usu diligenti iudicium, et quasi gustum quendam veri, pulchri, et honesti, quod tum in oratione tum in vita et consuetudine hominum conspicitur, retulerit.

Exstant, et suo tempore commemorabuntur apud posteros etiam, singularia plane excubantis pro te Providentiae divinae munera, quae orbitatem tuam ita gubernavit, ut merito suspicemur, praeparari te magnificum illius instrumentum ad salutem et felicitatem plurimorum hominum, tum qui in tua ditione sunt, tum aliorum quoque,

procurandam. Non puto errare me, si inter illa munera locum tribuam non postremum illi, quod comitem tibi et adolescentiae tuae rectorem adsignavit Consultissimum iuris et omnis sapientiae Risenbeckium tuum, cuius cum prudentiam et fidem in suis pignoribus cognitam perspectamque feliciter habuisset Illustrissimus tutor tuus Henricus XXIV. quem ante laudavi, eum tibi adiunxit, cui aequam scilicet, quin, ut est religiosissimus, et officiorum omnium non peritissimus modo, sed etiam observantissimus, maiorem solicitioremque curam se debere, quam suis filiis existimaret, cum de his rationem reddendam praeter Deum et suam conscientiam nemini, sciret; de te autem etiam iudicia aliorum hominum revereatur. Huic igitur Risenbeckio tuo, verissimo Phoenici, cum credideris, a me etiam aliquid disci posse profuturum; vehementer mihi elaborandum est, ut, bonum me virum esse, quod illi credidisti, tuo ipsius iudicio intelligas. Gratum quidem et non immemorem tuae in me indulgentiae, hic ipse libellus testis semper exstabit. Utinam etiam verum me vatem agnoscas aliquando, cum praedicere tibi audeo, quod vehementissime opto, et e signis raro fallacibus colligere mihi videor, futurum, ut tui cives longa plenaque sub te felicitate beati gratias decernant iis omnibus, quorum cura, studio, consiliis, opera, generosissimum illud pectus virtutibus omnibus impletum, et sapienter feliciterque administrandae reipublicae praeparatum erit, quarum rerum quandam quasi auroram iam videmus in tot rebus, quas in Plinio, iam tuo, adhuc amamus hodie, in tot pueris, ut hoc utar, qui tua liberalitate cultu humanitatis et religionis imbuuntur, in tot miseris, qui

benignitate tua foventur, in tot ſtudioſis iuvenibus, qui tibi ſe debere vitae et ſtudiorum praeſidia quaedam grati agnoſcunt, in familiae tuae diſciplina et tranquillitate, in honore eorum, quibus contigit, ut ad ingenii tui cultum aliquid conferant. Macte iſtis laudibus, Illuſtriſſime Comes, et iſtas praeclariſſimas rectricis virtutis meditationes ad ipſum reipublicae actum et civium tuorum felicitatem reliquorumque admirationem ſuo tempore fauſtis auſpiciis transfer. Ita Deus aetatem tuam bonis omnibus cumulet. Dab. in Academia, quam ornas, Georgia Auguſta Kal. Octobr. CIϽIϽCCXXXVIII.

IO. MATTHIAE GESNERI
AD
IO. AVGVSTVM ERNESTI
COLL. THOM. APVD LIPSIENSES RECTOREM
EPISTOLA
QVA SVAM PLINII IVNIORIS EDITIONEM VEL EMENDANDI VEL DEFENDENDI CAVSSA RETRACTAT.

Quo tempore reducem e Lipfienfi prelo Plinium, accipio, una mihi redditur epiftola tua, ERNESTI, vir doctiffime, et animo meo cariffime. Non dico, iucundam fuiffe: fatis eft, quod a te fuit. Sed amplius quiddam in ea reperi, quod non ad meae tantum voluptatis fructum, fed ad aliorum quoque utilitatem referendum, ftatim indicabam, cum una mihi fignificaret Cafpar Fritfchius nofter, fi quid Plinio adiiciendum haberem, tempus adhuc effe, pauciffimis eius exemplis manu quafi emiffis. Statim, inquam, confilium arripui errores vel meos vel operarum, de quibus nos admonuifti, fententiam de quibusdam locis tuam a mea difcedentem, et fi quid aliud occurreret

salutanti postliminio quasi ad me redeuntem Plinium, ea omnia, epistola quadam comprehensa, ad te mittendi: quod tanto magis mihi placuit consilium, cum eodem tempore ad me pervenisset, quem avide diu exspectaveram, Panegyricus Plinianus, quem tu propter negotia tua non attigeras, a Cl. Arntzenio editus, e quo decerpere quaedam lectoribus Plinii profutura, et nostra inde vel augere vel emendare, liceret.

Age igitur, quae addita, detracta, immutata, defensa, vellem in Plinianis curis nostris, apud te breviter persequar; quod obversans animo meo tua imago cum dulcius mihi, quidquid hoc est laboris, faciet, tum si qui sunt igniculi in nobis ingenii, eos leni quasi spiritu excitabit. Non vereor, ne voluntatem tuam offendam, sicubi a tua sententia discessero. Melius inter nos de maximis rebus convenit, quam ut minuta disputatiuncula animorum coniunctionem, sanctissimis adstrictam vinculis, labefactare possit aut convellere. Ceterum non eius modo brevitatis hic memor ero, quam ipsa quasi imperat necessitas; sed totius etiam consilii huius editionis. Cum enim non eo spectet labor noster, ut integritati Plinii scrupulosa diligentia consulatur, quam provinciam, quantum ad epistolas, pulchre ornatam sciebam a Cortio, et qui succenturiatus illi fuit Longolio; in Panegyrico autem, (ne de Cel. Schwarzio hic dicam) id quod speraveram futurum, praeclare eadem functum video doctissimum Arntzenium, qui viri suo labore in futurum quoque prospexerunt, prospicientque, ne temere, vel impune adeo, grassari in Plinium possit critica licentia; sed ut commodius legatur scriptor venustissimus, atque intelligatur, quod ipsum in epistola ad Illustrissimum Ruthenum Comitem professus sum: propter has caussas venia nobis dabitur, quod non morose et ad unguem persequi-

mur omnia, cum in libro ipſo, tum in hoc quaſi eius ſpicilegio. Sed ne faciamus ianuam domo maiorem, rem, age, ipſam aggrediamur.

1, 8, 12. Cum de *munere* hic ſermo ſit, placet tibi, Erneſti doctiſſime, non ad medicorum, de quibus alioquin hic agitur in protaſi, pilulas referri verbum *inducere*; ſed eo ſumi intellectu, quo *inducuntur*, h. e. producuntur, oſtenduntur, commendantur, ſpectatoribus ludorum publicorum perſonae, ipſaque adeo munera: cumque Graeci eadem ratione dicant *εἰςάγειν*, inde ais explicari forte non abſurde poſſe locum in Epiſtola ad Hebraeos 1, 6.

1, 9, 1. Praefers *iunctisque*, aut *cunctisve*, pro diverſa oppoſitionis ratione, ex qua ſingulis opponendi ſint aut *plures iunctique*, h. e. plures, et ii quidem non ſinguli, ſed iunctim conſiderati, aut *plures*, atque adeo cuncti, h. e. *cunctive.* Mihi creſcere videbatur oratio. Singulis diebus per officia urbana transactis ſic ſatis conſtat ratio; minus conſtat *pluribus*; omnium minime *cunctis,* h. e. vel ſimpliciter omnibus, vel certe pluribus illis in unam ſummam collectis. Sunt enim *cuncti*, quod Feſtus et Aſconius docent, *ſimul omnes*, quaſi *coniuncti.*

1, 9, 5. Pro *niſi unum me* iubet Cl. Arntzenius ad Paneg. 94, 3. legere nos, *niſi tamen me.*

1, 12, 1. Vetas me dubitare, vir doctiſſime, quo *iacturae* appellatio reſpiciat, cum doceat ipſe Plinius 2, 1, 10. At ipſum hoc nempe dubitabam ego, utrum conſolandi argumentum initio ponere voluerit, et in luctu deſinere.

1, 20, 7. Ad *ſubſcriptiones cenſorias* hic reſpici putas; nec intercedo, cum in hoc conveniat et *accuſatoris*, *δίκην γράφοντος*, *ſubſcriptio*, et *cenſoria*, ut cauſſa vel crimen breviter deſignetur.

1, 20, 10. *Orationis* retinendum cenſes, ubi ego *oratoris* praetuli. Neque profecto temere. Nempe h. l. *actio* non conſideratur, ais, quatenus ab *oratore* pendet; ſed quatenus ab *oratione*: defenditurque a Plinio, nunquam *bonam orationem* eſſe *ſine bona actione*; et ſi bona *oratio* ſit bona *actione* deſtituta, propter temporis ad agendum dati anguſtias, quibus actio frangatur, cum timeat orator, ne tempus conſtitutum excedat, non eſſe *orationis* culpam, neque propterea illud, quod poſuerat de naturali bonae *orationis* et *actionis* coniunctione negandum; ſed *iudicis.* Praeclare iſta. Sed vide, *ὦ φιλότης*, qua parte ego con-

ſideraverim. Imaginabar hanc ſpeciem, brevem nimis diem conſtitutam oratori, non datum eſſe tempus domi otioſe commentandi et ſcribendi orationem; unde neceſſario ei ſit ex tempore agendum: qua re ſiat, ut *actio* talis ſimilis eſſe *orationi* cuicunque ſcriptae, animo certe antea comprehenſae non poſſit. Hoc ergo tum non accidit culpa *oratoris,* qui volebat, niſi impeditus eſſet parare *orationem,* quam *actione* deinde exprimeret.

1, 20, 17. De Eupolidis in Periclem verbis etiam dicta quaedam ad Quinctil. 10, 1, 82.

2, 3, 2. *Ponit controverſias* tibi placet, cum alias non intelligatur, quomodo elegerint auditores. Mihi etiam ſine dubitatione placeret, niſi extemporalitatem laudaret Plinius: quae ſuſpecta ſane eſt, ſi ipſe declamator controverſias *ponit*: ſuſpecta etiam eſt, ſi de pluribus quas *popoſcit,* unam *ipſe eligat*; poteſt enim conſtitutum habere cum eo qui poſuit; poteſt certe facillimam deligere. Suſpicio omnis abeſt, ſi primo *poſcit* controverſias plures; tum de pluribus illis electionem permittit auditoribus, qui vel ſententiarum numero, vel ſorte adeo decidere poſſunt. Mea hic culpa eſt, qui, dum brevis eſſe volui, abrupte nimis locutus ſum, ut tu etiam dubitare poſſes, qui tot perplexa ſolvis quotidie.

2, 5, 6. Pro adverbio *laetius,* contra alterum *lautius,* propugnas hoc modo, non tantum ut illi locum hic eſſe oſtendas, quod facile dedi; ſed huic ut eſſe neges. Ponis autem, hic ſermonem eſſe de *copia* orationis, ad quam *lautus* vix referatur. Cum vero videas, hoc non ſatis firmum eſſe, et *lautos homines* etiam dici *copioſe ornatos*; nec de ſola hic copia agi: negas *ſevero* et *triſti* opponi poſſe *lautum*; opponi *laetum* a noſtro 3, 18, 10. Verum hoc quoque aliter ſe habere, mihi videbatur. *Severi* et *triſtes* iidem ſunt *ſqualidi, immundi,* ut in ieiunio Phariſaei: hilares contra *lauti, uncti, nitidi* etc. quales vult eſſe Salvator ſuos, cum ieiunant etiam. Denique non probabile eſt, pro *laetius* aliquem ſubſtituiſſe *lautius*: ſed hoc illi iuſſum cedere a correctoribus, vel ipſa tua disputatio indicat.

p. 89, b, v. 23. Obſcure locutus ſum. Hoc volo, *tres clepſydras unius horae ſpatio effluxiſſe.*

2, 11, 25. Leg. *ſcribe, quid arbusculae agant.* Quamquam enim ſatis frequens eſt, poſt interrogativa, obliqua etiam, poni indicativum: Cortius tamen, credo bonis auctoribus, *agant* poſuit.

2, 17. pr. Mones me, qui es oculus meus, consulenda etiam esse, quae de situ Laurentini contra Holstenium disputat Fabrettus Inscr. antt. p. 752.

p. 129, a. Abiecit heu! humana omnia Baierus. Itaque non est, quod parvulum illud ab eo speremus, qui multo maiora destituerit.

3, 5, 8. *Parcissimum somnum*, vigilantissimus homo, merito defendis contra eum, qui *paratissimo somno* se gaudere non diffitetur, his rationibus nixus, primo, quod verba, *erat sane parcissimi somni*, relationem ad antecedentia, et tanquam conclusionem indicent; ibi autem de *parco* somno, non *parato* actum sit: deinde quod *somnus inter studia et labores*, adeoque alieno tempore et loco, praeter opinionem, cum hoc non agitur, ut dormiamus, *instans*, non possit *paratus* dici, sed *obrepens*, *opprimens*; quod autem idem praeter opinionem instans et obrepens somnus cito deserat hominem, id ipsum non esse *parati* somni, sed *parci*; neque tam hic respici a Plinio ad id, quod etiam *inter studia instet*, sed quod, cum hominem oppresserit, *mox* tamen *deserat*. Haec tu pro *parcissimo somno*. Non autem de hoc inter nos disputatur, utrum *parcissimi somni* fuerit Plinius? hoc satis docet illius filius: sed an *paratissimus* dici potuerit somnus, qui *instat* ille quidem semper, ut *gravis adversaria exspectatio constituta et parata Curioni* ap. Cic. Fam. 2, 4. ut *paratus moechus* ap. Ter. Andr. 2, 1, 16. sed etiam *deserit*; commoda sane natura in homine negotioso, qui sit *parci* ille quidem somni, et vigilans; verum idem etiam *parati*, quod fere consequens esse in hominibus sanis solet. Neque enim molles pulvillos exspectat, qui post moderatum somnum multis horis vel animo vel corpore agitato atque exercito fuit etc. Non puto ego nimis me somniculosum hominem; sed gratias ago naturae meae auctori, quod *paratum* illum semper blandum insidiatorem experior, satis tamen modestum eundem, qui recedere, cum opus est, soleat.

3, 14, 2. *Fervens pavimentum* explicari debebat, quod bene mones, duobus verbis, si quis forte non meminisset, balnea illa fuisse ὑπόκαυστα, pensilia, fornicibus imposita, in quibus accensus ignis pavimentum primo calefaceret. Pictura passim prostat, v. g. apud Fabricium ad Sext. Empir. p. 30.

3, 16, 11. Praeclare obſervas, *male mori* alias dici, qui in aqua, aut a turpi imbellique beſtia pereant, de quo Cuper. Obſſ. 1, 8.

4, 7, 1. Crebra repetitio *τοῦ illum* ſcholaſtica tibi non magis, *Φιλτάτη κεφαλή*, quam mihi videtur. Nempe bona pars Plinii eſt ſcholaſtica, h. e. ornatius ſtudioſiusque, quam ſolet in promiſcuo epiſtolarum uſu fieri, ſcripta: ſcripta nempe non amicis, ſed poſteritati, cuius ſe faſtidio illa ſua accuratiore oratione mederi putabat. Pone igitur tantisper, non epiſtolam eſſe, ſed ſatiram, quam legimus, et anaphoran illam pronominis facilius concoques. Peccat, ſi ita vis, Plinius; ſed peccat, dum nimis placere nobis poſtulat.

4, 16, 2. Nihil mirum ais, adſtare aliquem tunica ſciſſa, ſalva tamen, qua illa tegatur, toga. Quid enim illum pudeat ſciſſurae repentinae, ſed tamen toga tectae? Quomodo vero tectam toga ſciſſuram inter agendum vidit Plinius? At id ipſum indecorum, ſuſpectum, ſingulare certe et obſervabile, aliquem ita ſe involvere toga, ut tunica nusquam appareat. Cogita Comicas perſonas in Molerii Avaro maculas et ſciſſuras veſtium pileo, patina, habitu corporis tegentes etc.

4, 27, 6. Mavis Plinio tribui voces redundantes *γιγνώσκων ὅτι*, quam indocto librario, quem vix credibile ſit, eas adieciſſe: et eodem modo redundare *τὸ inquit* 6, 33, 1. Videndi ergo Codices.

4, 30, 1. Putavit hanc quaeſtionem altiſſima eruditione ſua digniſſimam coniunctiſſimus collega meus I. A. Segnerus, quem apud te, qui noveris, laudare ſupervacuum eſt. Duobus enim programmatis illam explicatam dedit, inter inauguralia Academiae noſtrae ſacra auctumno ſuperioris anni editis, in quibus acutiſſime perſecutus eſt, qua ratione, conſervatis naturae motusque legibus, effici atque exſiſtere ſtati illi auctus atque deminutiones potuerint, atque eo demum evadit, ſiphonis cuiusdam a natura inter lapides et argillas fabrefacti ope totum illud peractum fuiſſe. Ponam ipſius verba ea, e quibus, qui non alieni ſunt ab geometricis, hydraulicisque rationibus, tu praeſertim, vir doctiſſime, de ſumma rei iudicare poterunt.

„Vas cape quodlibet perforatum ad aliquam a fundo „altitudinem, et ſi lubet, non longe a ſupremo margine „per foramen ſiphonem transmitte, ita ut crus eius bre„vius intra vas, ad aliquam a fundo diſtantiam, pateat, „longius extra illud habeatur, et foramen circa ſiphonem

„occlude. Adfluat deinde in vas aqua aequali celeritate. „Assurget in vase pedetentim, donec siphonem totum te„gat, itaque eum replebit, ac iam aqua per siphonem „effundetur. Quodsi ergo sipho eius fuerit structurae, ut „eodem tempore plus aquae fundat quam in vas accedit, „decrescet pedetentim aquae altitudo, donec a siphone „non amplius contingatur. Iam enim aëre repletus sipho „agere desinet, et aqua in vase assurget denuo, dum eae, „quas iam diximus conditiones, redeant. Sicque, si ad„fluxus perpetuus fuerit, etiam alterna aquae in vase in„crementa atque decrementa absque fine redibunt. Sed „aqua ex vase constanti tenore non effluet: quod ipsum „tamen, si velis, efficere possis facile. Insculpe vasi, quod „diximus, foramen aliud, circa fundum, quod, ubi aqua „vasis summum tenet, minus tamen eius reddat, quam „influit; ita tamen, ut, si aqua per siphonem et foramen „coniunctim fluat, plus eius effluat, quam in vas eodem „tempore influit: quod qua ratione obtineri possit, harum „rerum periti facile perspicient: efficietur, ut, influente „in vas aqua, primum per foramen circa fundum solum „effluat: quod cum minus transmittat, quam adfluit, as„surget aquae in vase superficies, sed paullatim, si exces„sus eius, quod influit, supra id, quod effluit, parvus „fuerit. Sed tamen siphonem tandem teget, efficietque, „ut per eum quoque aqua fluat, eoque facto cum plus „effluat, quam influit, descendet vicissim ea superficies, „lente pariter, si sipho cum foramine ad fundum paullo „tantum plus effluere patitur, quam in vas advenit. Si „vas aquam ex priori effluentem excipiat, et retentam „transmittat per foramen aliquod, aut rimam superne „apertam, in isto aqua augebitur tum, cum in priori „vase minuitur, minuetur, cum in priori augetur, sicque „hic quoque, quae PLINIVS in fonte observat, omnia „perfecte contingent. Stata erunt augmenta imminutio„nesque, ad eandem surget aqua altitudinem, aequalibus „absolventur die nocteque temporibus, et pro diversa „viarum magnitudine, quocunque numero et tempore „redire poterunt periodi, ut rem leviter consideranti „patescit."

„Cum ergo reliquae caussae quas finximus omnes, et „quarum plures excogitari non posse videntur, nihil no„stro fonti simile producant; ea vero, quam iam posui„mus, ita ea, quae de eo commemorantur, efficere pos„sit, ut nihil plane relinquat: veram esse hanc rei caus„sam, existimandum est. Neque enim id obesse potest,

„quod ſiphones concipimus, qui artis opus, non naturae, „haberi debeant. Cum enim ſiphonem conſtituere poſſit „quilibet meatus inter lapides, aſſurgens paullulum, in„deque aliquantum magis deſcendens, quales maximo „numero inter petras reperias, nec praeter hunc quid„quam requiratur, quam ut aqua ad ſcaturiginem, vel „in antro, vel in aperto fonticulo colligatur: nihil aſſum„tum eſt, quod non efficere natura poſſit, et multis lo„cis effecerit ſeparata, ut coniuncta quoque nihil habeant „mirandum." Atque ſic explicatum arbitror egregie, quomodo exſiſtere talis fons potuerit. Utrum conciliari iſta cum *libramento abdito et caeco* Plinii poſſint? quod aliquando probabile nobis videbatur, iam valde dubito. Nimis aperte ille putat, aquam adfluentem viam ſibi non nunquam praecludere etc.

5, 6, 36. *Acanthum hinc inde lubricum et flexuoſum* quomodo explices, ut cognoſcant lectores, patere. Ratio, inquis, dicendi petita eſt a ſerpente, qui eſt lubricus, et flexuoſus, cum ſpiralis lineae figuram aſſumit. Sic acanthus ſatus fuit, primo lineis curvis et ſpiralibus, ſed nulla certa figura, mox in certas figuras vocatus per aliquantum ſpatii, mox iterum ſine figura curvus et inflexus, ſicuti velorum aulaeorumque fines filamentis ſericis diverſi coloris ornantur, ut mox flexuoſa ſint et ſpiralia, mox figurata etc.

p. 285, a. Quod hic negabam κατασερισμῶν nomen a me obſervatum, feſtinabam. Laudavi ipſe, cum vix Lipſiam iſta miſſa eſſent, in programmate quod habes de Diva Carolina Eratoſthenis καταστερισμούς, inter opuscula mythologica, phyſica, ethica, Galei p. 97. ſqq. editos.

5, 20, 4. Quae eſſet *rigida* periodus, explicari negabat poſſe Cortius. Tibi *frigus* de periodis, qua ſunt periodi, et quatenus pronuntiantur, dici non videtur. Age ponamus, quae tibi ſit *rigida* periodus; quam ego *frigidam* interpreter: cetera, in auctoritate manuſcriptorum fere pari, permittamus lectoribus. Eſt tibi igitur *rigida periodus*, in qua ita ſibi implicata eſt et pendet oratio, ut non poſſint voce tamquam inciſiones fieri, ſed tota ſit, quamvis longa, uno ſpiritu contorquenda. Quaedam contra periodi, quamquam longae, tamen flexibiles ſunt, ſi non pendet per totas oratio, adeoque non uno ſpiritu pronuntiandae ſunt. Mihi *volubilitas* non ſatis convenire *rigido*; *frigida* porro *periodus* videbatur fieri ipſa longitudine et productione non neceſſaria, qua perit et diſperditur dicentis impetus, et auditoris attentio; cum

otiosa epitheta, periphrases, exergasiae, otiosam, tardam, et inefficacem re vera reddant orationem, quantumvis magna volubilitate contorqueatur.

6, 2, 3. *Quasi deprehensum* non satis, ut video, explicavi. *Deprehensi* quidem notio satis clara, et si quis dubitat, inspicere licet Quinctil. 1, 12, 4. 6, 3, 100. 10, 7, 29. 12, 9, 20. Ergo *quasi deprehensus* est, qui habet eandem excusationem, veniam, commoditatem, quam deprehensus. Qui ex tempore dicere cogitur, hoc est enim *deprehendi*, culpam coniicit in eos, qui coegerunt ipsum dicere: qui cum Regulo dicunt, quidquid peccatur, in ipsum possunt coniicere, longas moras, corrogatos auditores etc.

6, 20, 15. Elegans est, quod tibi in mentem venit, forte dedisse Plinium, *Aderant, qui Misenum fuisse* etc. ex illo poëtae, *Fuit Ilium.* Ceterum verba, *Aderant qui* antiquo, quem typographi vocant, charactere, non cursivo, debebant in contexto Plinianae epistolae exprimi.

6, 32, 2. De h. l. nos nuper disputare vidisti ad Quinctilianum praef. §. 9. et 11.

7, 12, 2. Rectum videtur tibi *ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι.* Nimirum ut *disperdendi* verbo iocose usus est, sic etiam *κακόζηλον* vocat, te iudice, Minucium, h. e. nimis studiosum siccitatis, et salubritatis Atticae. Et sane *κακοζηλίαν* etiam in Atticismi illa nimia affectatione inesse posse, certum est. Pendeo; et ad te transirem, nisi scirem, me tui amore etiam corrumpi posse.

7, 17, 13. *Emendator acerrimus* cum Ciceronianum esse putas et comparas cum *acerrimo aurium iudicio*, mecum, ut in sexcentis aliis, sentis.

7, 27. Ad hanc epistolam responsum esse a personato Gustavo Iansono in Nova Bibl. Hal. 34, 2. bene facis cum me admones.

8, 14, 6. Vis, Vir Clarissime, non tam illam *distinctionem sententiarum* ab uno dictarum intelligi; quae a me post Catanaeum explicata est, et cui favet f. 15.: quam illam, quae propius ad quaestionem et speciem in hac epistola propositam pertinet; de qua praesertim f. 21. ubi plures *pugnantes sententiae* ad superandam unam iunguntur. Et facile tibi assentior, magis ad hanc respici, quod *pugnantes* vocantur, i. e. quae una consistere non possunt, quod de priori genere ita simpliciter dici non

potest; potest tamen cum relatione ad alios, qui duas eiusdem hominis sententias, uno quasi spiritu prolatas, simul probare nolunt.

8, 23, 5. Pro *intellexit* malle te scribis *dilexit*. Ego putabam significare Plinium hoc, *intellexit* Avitus, et assecutus est, quantus vir esset Servianus, quam dignus observatione atque obsequio.

9, 13, 4. Quod pro *deservisset* malis, si addicerent libri, *resedisset*; in eo tibi assentior.

9, 23, 5. Verbo *noscitare* post Cortium tribuis vim demonstrandi, ut et τῷ *noscere* Panegyr. 22, 3.: non, quo proprie hanc potestatem habeat; sed quod infantes, pueri, plebs, cum *noscunt*, solent digito id, quod *noscunt*, simul demonstrare. Sic, ais, mulier, cum agnosceret Demosthenem, alteri demonstrabat etc. Mihi videtur, Plautinis locis et aliis ita stabilitam vim, quam hic tribui verbo, ut dubitare equidem non possim: demonstrandi significationem adhuc desidero aliunde adferi. Certe in Panegyrico quam illud convenit, *parvulos*, qui nondum vidissent, videre certe meminissent, peregrinatum adhuc Traianum, *noscere* h. e. cognoscere velle, interrogare, *quis est? hicne est? Iuvenes* autem illum *ostentare?* Si *noscere* est *ostentare*, pueri et iuvenes hic idem faciunt. Epist. 6, 20, 4. *vocibus suos noscitant*, non profecto demonstrant; res enim agitur in tenebris, sed aut agnoscunt, aut, quod malim, attendendo, requirendo, agnoscere cupiunt. Inspice locum utrumque, candidissima anima mea, et vide an dubitare possis. Potest *monstrare* digito, qui *noscitat* aliquem; sed ideo *noscitare* non significat proprie *demonstrare*. Nempe neque tu hoc vis.

10, 2, 3. Non attendi ad temporum consecutionem, cum pro *malui* suspicatus sum, legendum *malunt* vel *malim*. Libenter tibi, ut plurima, hoc debeo, mi Ernesti, quod festinationem emendare licet in ipso adhuc libello. Si coniecturae locus sit, *maluere* vel *maluerunt* substituendum fuerit.

10, 18, 2. *Testimonium retribuerunt*. Melius iam videtur, quod ex antiquis editionibus hic protulit Cortius *pertribuerunt*, cum etiam Panegyr. 95, 1. *pertribuistis* e Vossiano dederit Cl. Arntzenius, pro aliorum *perhibuistis*. Utroque in loco ea vis esse potest, ad unum omnes, a primo ad ultimum, testimonium tribuisse.

10, 48, 5. Ita emendandum censes, *quam buleutae qui sunt beneficio tuo*: eleganter profecto; et

quod meae coniecturae, si non praetulerim, certe nec ausim posthabere.

10, 50, 4. De Bithynicis aliquem *regem* intelligere malle te ais. Quaerendi otium iam deest, et forte est hoc e numero *τῶν ἅπαξ λεγομένων*.

Iam ad Panegyricum veniamus, in quo nihil tuae adnotationis nobis impertiisti; sed tanto plura dedit Cl. Arntzenius, qui, quod humane, et ut decet literas nostras, mecum egit, gratias ago; quod a scripto se vix ac ne vix quidem demoveri patitur, laudo, et commode accidere Plinio arbitror; quod seorsim a me sentit aliquoties, non miror; non aegre fero quaedam paullo inclementius dicta; si quid ipsi excidit, non exagito. Sed neque futurum puto, ut irascatur vir humanissimus, si eodem candore, quo mea ipsius errata non dissimulo, eademque, qua ipse in meis utitur, libertate nec mihi undique probari, quae ipse dixit, omnia, profitear, et quaedam eorum hic indicem, ut statim illud, quod

2, 5. retinet quidem *dignosque nos illius usu probemus*; sed ortam suspicatur hanc lectionem ex repetitis, more alias solenni, duabus literis VS in vocibus duabus perpetuo tenore scriptis ILLIUSU, cum tamen simpliciter legi debuerit *illi usu*. Non vereor, ne hoc probes prae ea lectione, quam nos dedimus, quamque Perizonio etiam probatam, Cl. Arntzenius docet, qui

3, 1. *aemulemur* dedit, ubi nos, Livineio et Lipsio auctoribus, *aemuletur*, quod melius nimirum intelligebam, et intellecturos sperabam alios. Plane autem laudo, quod

4, 1. ex libris antiquis posuit, *sed parendum est senatusconsulto, quod* etc.

4, 3. tuetur vulgatum, *sed ab agentibus habetur*, et quaerit, Cur talis honor agentibus gratias a Traiano non sit habitus alias quoque? Respondeo, quia de illis privatis gratiis non intercesserat SCtum, intercesserat de publicis. Senatui ergo honorem habet, cum ipsius auctoritati, etiam contra naturam suam et commodum, cedit. Firmat sententiam nostram, quod sequitur, *tibi audire necesse est*.

5, 8. *illum tumultum praesaeviisse* ex Vossiano libro dedit vir celeb. quod elegans sane et vix a librarii ingenio profectum. Sic placet, cum

5, 9. *ex adversis secunda nascantur* etiam ideo praefert, quia *feminum* statim mentio subiicitur.

9, 2. Non satis accurate rationes subduxi in *Patricii* explicatione, cum post locum Taciti subieci verba, *quis autem consule clarior?* Hoc enim in Traianum patrem an conveniat, vehementer incertum est, cum non constet, an eius quoque pater, id est avus Principis optimi, consulatu functus fuerit? tacentibus Fastis, tacente ipso Plinio. Itaque solicitor legere h. l. *Credentne posteri, Patricium, et Consulari — genitum.* Nihil fuit facilius, quam conformari sibi a librario casus proximos. Sed necessaria tamen haec coniectura non est: intercedit illud *aut* Taciti.

11, 4. Verba, *cuius pulsi fugatique* etc. per σύνεσιν ad *hostes* refert Cl. Arntzenius, et non vult sub iniquissima saepe Grammaticorum tyrannide servire. At hic quidem, quod sciam, non de Grammatica sermo est. Synesin eiusmodi, sive synthesin malimus, generosissimi quique scriptores usurparunt. Verum sententia multum sit acrior, et ad satiram magis accedit, h. e. ad Plinianum in talibus characterem, si dicas, ex ipso triumpho (ut hodie, cum Ambrosiano Hymno Deum iussi cives non nunquam laudant) intellexisse homines, *pulsum fugatumque* esse *imperium* h. e. cum exercitu suo Imperatorem, ut hodie *Portam Turcicam*, vel *Imperium Russorum* qui victum, pulsum, fugatum diceret, in subliniori praesertim oratione, ab omnibus intelligeretur, reprehenderetur forte a nemine.

14, 1. In vexato loco de *ferocia Parthorum* an *barbarorum?* laudat Schwarzianam coniecturam merito, sed tamen suo more lectionem vulgatam retinet, et hoc modo interpretari conatur: „Iam eas res gesse„ras, propter quas eodem iure ex devicta gente „agnomen assumere potuisses, quo postea id fecisti de „Germanis." Vide, perspicacissime vir, an videre hic aliquid possis. Sic possessione longi temporis tuetur etiam illud, quod statim sequitur, et legit

14, 2. *Germaniamque (quam cum — dirimuntque) per hoc omne spatium* etc. ut sit hyperbaton a parenthesi. Neque tamen repugnare se ait, si quis malit brevius, *Germaniam, quam* etc. Mihi ea ratio nimis contorta, et a politula illa Plinii facilitate aliena videtur. Sed ingeniosum, quod

15, 2. coniicit vir Cl. *brevemque militiam quasi transsilisse contentus,* pro vulgato *transisse.*

17, 3. *Nec* non *modo telorum tuorum*: omittit *non*; nec habeo, quo defendam, praeter rationem Grammati-

eam, quae negationem ante vel post *non modo* non omitti suadet, nisi in proximo membro aliud *non*, vel *ne quidem* sequatur. Vid. ad Quinctil. 11, 1, 2. Sed scilicet, si plura id genus loca inveniantur, et afferantur, cedet merito Grammatica. Hic quidem, sublato illo *non*, videtur hic esse nexus propositionum, *si quis regum venire in manus audeat, et non* (illud enim est *nec*) *modo telorum tuorum, sed etiam oculorum — coniectum — perhorrescat*: quod sententiae aperte contrarium est.

17, 4. Pro *quandocunque*, quod habent omnes editi, recte reponit ex MS. *quandoque*, eodem intellectu.

19, 4. Ubi nos *probabantur* post Lipsium et alios, *probantur* legit, quod patior: sed quomodo nexus orationis, quod dicit, illud postulet, non video.

23, 5. *Augusta victimis cuncta* bene se habere nihil dubitabam: videtur enim ipsa multitudo hostiarum ad religiosam quandam reverentiam aliquod momentum habere. Sed vide, vir doctissime, an non melius sit, quod Cl. Arntzenius e MS. Guelf. dedit *angusta*. Laudare poterat ad firmandam hanc lectionem infra 52, 7.

24, 2. Servat *eademque omnia illa* etc. sed me nondum poenitet dedisse *eadem quae*. Iudicabis, uter melius. Hic nullum in libris praesidium esse, probe intelligis, cum neque voces separent, neque diphthongos explanent.

24. extr. Bene legit *humus ista communis* pro *ita* aliorum. Sic etiam

25, 4. *exspectatus est*, quod sine caussa accommodarunt sequenti *provisumque*. Quod

30, 3. *mergi repararique palanti amne*, combinatis diversorum codicum lectionibus dedimus; non probabile videtur Cl. viro, quosdam librarios hanc, alios alteram vocem omisisse. Mihi adhuc placet illa ratio, quod *palanti*, in quibusdam libris repertum, eruditius est, quam ut librario tribui possit: *repararique* autem et ipsum magnis auctoritatibus asseritur. Mox

30, 4. pro *detinenti solo* dedit ex MS. *clementi*, quod damnare non ausim certe: multo minus

31, 1. *campumque praesterni*, pro altero *prosterni*: duriusculum autem, quod

31, 6. *Ita beneficio tuo nec benigna tellus et obsequens Nilus* legit pro *maligna*: duriusculum, inquam, sed ex MSS. tamen; et ita explicat, etiam non benigna tellus obsequens est non minus quam Nilus.

33, 3. Legit Arntzenius, *Nemo et ſpectator et ſpectaculum factus.* Vide, an non incommodum hoc habeat ea lectio, quod *ſpectator* nullo ſenſu etiam ad *factus* ſic refertur. Quanto lenius et propius ad Schwarzianum codicem, *e ſpectatore ſpectaculum factus?*

35, 4. Nondum poenitet dediſſe, *tot res illis adiecisti, propter quas* etc. licet *illi* tueatur Cl. Arntzenius: qui etiam in eo mihi non ſatisfacit, quod mox legit, *perquam magna quaedam edicto tibi adſtruxerat, nihilque reliquiſſe, niſi tibi videbatur*; atque illud *niſi* argutum putat, et valde Plinianum. Equidem conciliare eam exceptionem, illud *niſi*, non poſſum cum verbis *hoc magis arduum fuit.* Difficile eſt rebus, quae ad faſtigium iam perductae videntur, aliquid addere: ceſſat admiratio, ſi addat is, cui reſervatum conſilio eſt, ut addat. Conf. c. 38, 1.

36, 4. Ne admittenda ſit emendatio ſoli coniecturae debita, Cl. Arntzenius *tribunal excogitatum cruciatui*, ſuſpenſo pede (laudo modeſtiam) ita tentat exponere: *tribunal* illud, in quo ſub ſuperioribus Imperatoribus fiſcales cauſſae agebantur, *excogitatum cruciatui*, h. e. inventum ad vexandos et lacerandos miſeros reos, ſub optimo principe nunc *par eſt ceteris* etc. Non voluit profecto intelligi a poſteris Plinius, ſi hoc illis verbis dicere voluit. Eadem puto de eo, qui iam ponetur loco,

40, 1. ubi retinet vitioſam, ut mihi videtur, ſcripturam, *cuiuscunque modi ea pecunia* etc. et ita explicat, Quocunque iure aut nomine ad aliquem pervenerit pecunia.

45, 5. Ponit, *quod fruſtra ſperaverunt diſſimiles,* pro *ſperaverint*, quod Gruteri et Bongarſii coniecturae debitum ſecuti ſunt ceteri. Et pulchram atque veram hic dicit ſententiam contra nimiam emendandi libidinem: ſed quae me tamen non deterreat, ut non malim hic legi *ſperaverint.* Nec ignoro, aoriſtorum Graecorum vim habere, apud Senecam praeſertim, interdum praeterita. Non multo poſt illam in criticos orationem, nempe ad

48, 3. ubi *immaniſſima bellua* Domitianus vocatur, „Eam, inquit, elegantiam" (neſcio autem, quae elegantia ſit, homini *belluae* nomen tribuere) „credo periſſe apud „Senecam Suaſ. 6. p. 36. *Videbis illum non hominis, ſed „belluae civilis vultum.* Editur nunc *belli*, ſed ita non „ſatisfacit oppoſitio, quae apertior eſt *hominem* inter et „*belluam.*" Sermo eſt de Antonio triumviro; quaeritur, an Cicero illum adire, illi ſupplicare debeat? Sed potes-

ne tu, humanissime Ernesti, hic non aliquantulum ridere *belluae civilis vultum?* Equidem non loquor de impuris manibus, quibus laceretur Seneca, ut aliquis ad hunc Panegyricum 90, 6. Redeamus in viam, h. e. ad Plinium et humanitatem. De 49, 4. dicemus ad 56, 2.

49, 6. *plenus ipse et ructans*, quod placuit Livineio, Perizonio, Schwarzio, mihi quoque, non patitur venire in locum compositi et ἀσυνδέτου *plenus ipse eructans.*

49, 8. *peregrinae superstitionis mysteria* e MS. Guelf. mutat in *ministeria*, intelligitque pueros ex Aegypto, superstitiosa procul dubio gente. Sed num superstitionis caussa arcessiti? *Alexandrinas delicias* ad alia omnia petitas novimus. An ita pauper est Plinius, ut solius augendae orationis et epitheti caussa *superstitionis* mentionem inculcaverit? Sed hoc ipse sentit vir doctus: et hanc ipsam mutandi caussam fuisse putat descriptoribus. Contra apud Petronium c. 118. *Deorum illa ministeria*, per quae *praecipitandus* est *liber* poëtae *spiritus*, simplici coniectura, qua severe adeo interdicit aliis, in *mysteria* mutatum it, in quo minus etiam illi assentiar. Nimirum neque ille Gronovio, Schwarzio, mihi, cum ex optimis libris

50, 4. legimus *domini scientis*, quod severe damnat, neque putat, Romanum quemquam sic loqui potuisse. Sed

50, 5. retinet vulgatum, *quod sit detestanda avaritia* etc. aitque, sine ulla difficultate recte posse exponi. Vellem fecisset. Nam laborarunt Livineius, Lipsius, reliqui, qui *quo sit* maluere: laboravit Perizonius, cui videbatur legendum *quo sit.* Vide, ὦ Φιλότης, an non

51, 1. legendum sit *Idem tam parcus es?* Verbum *es* facile absorpsit syllaba praecedens. Quamquam arctior sit transitio ellipsi.

51, 2. ex MSS. dedit *Magnum reiicere aliquid* etc. Cl. Arntzenius, et in loco vexato

52, 2. *cum deorum ipse non sis adeptus*, in quo adsentitur Celeb. Schwarzio. Iuvat explicationem nostram illud, quod observat vir diligentissimus, *Dei* plur. et *Deis* in libris antiquis inveniri.

52, 5. Pro *abiectas* legit Arntzenius optimis auctoribus *obiectas*, et iungit cum *flammis.*

56, 2. Cum scripsi, non statim ad manus esse exemplum, ubi *num* pro *nonne* ponatur, alterius auctoris putavi, et indubium. Alioquin enim erat in proximo, nempe 49, 4. ubi ipse dedi ex editione Salmur. 1671,

12. *num remissionibus tuis eadem frequentia* etc. Quo in loco non illud modo membrum, sed reliqua omnia a *num* incipiunt in antiquis editionibus. Minime autem probabile est, *num* posituros fuisse primos editores, si *non* invenissent in suis libris. Verum Faber, alii, et iam Cl. Arntzenius ibi quoque *non* dederunt. Hic *nonne* ea caussa magis placuit, quia ob sequentem vocalem facile inter dictandum excidere potuisse encliticam *ne* arbitrabar. Ceterum eiusdem originis, certe significationis, eiusdemque fere pronuntiationis vocabula *num* et *non* ita misceri certum est, ut vix unquam in interrogationibus certum sit, utra sit praeferenda. *Non* hoc intellectu occurrit etiam 58, 3. it. 63, 3.

57, 4. Pro *sexies* coniicit vir Cl. *septies*, ut referatur ad C. Marium. At hunc excludunt verba ipsa Plinii, qui neget de iis se agere, *qui exspirante iam libertate per vim ac tumultum creati sint.*

61, 2. Suspicor legendum, pro *decrescant, decrescunt*, priusque *ut* similitudinis tantum et comparationis esse.

61, 8. Servat vir Cl. et contra Schwarzium i. e. codicem Parisiensem meque defendit veterem lectionem, *indulgentiam tuam necessitatis aemuletur*, eamque magis cum panegyrico laudandi genere putat convenire. Sed si vera est illa lectio, aemulata est necessitas illud, quod nondum fuit. Nonne vero indulgentis est, ea ultro dare, quae alias sola extorqueat necessitas? Necessitas non imitatur, non circumspicit exempla, sed ruit, rumpit, frangit, sine lege, sine more modoque, omnia.

63, 7. Pro *spatiosissima* iam priore editione coniiciebam legendum *speciosissima*, quod in altera hac monere oblitus sum: monuit me, cum probat, vir doctissimus. Sed idem

64, 1. non persuadet, cum praefert *Vides, quam necessarium fuit.* Nimis facile est apicem post *fu'*, quo syllabam *er* notant librarii, periisse.

70, 6. Sic constituit locum mihi dubium ex bonis libris Cl. Arntzenius: *Vides enim, si quid bene fecero sciet Caesar? aut si scierit, testimonium reddet?* Et illud *Vides enim* eleganter inservire ait sententiae. At ego, culpa forte mea, elegantiam nondum video. Nec magis mihi satisfit iis, quae de διχλογισμῷ Schwarzius.

71, 3. Locum vexatum bene h. e. quam proxime ad MSS. constituit; quem proponam cum interiectis supplementis, et interpretatione nostra. *Contigit ergo ocu-*

lis nostris insolita ante facies, Princeps et candidatus, aequi tum (aequales in ea cerimonia) *et simul stantes; intueri* (contigit) *parem* (privatis) *accipientibus honorem* (et magistratum, Principem) *qui* (honorem illum) *dabat.*

80, 6. *Qua nunc parte liber,* omisso nomine *curarum,* edi curavit vir doctus, et inutilem plane vocat vocem, quae invito auctori obtrudatur. Sed non soli Cuspiniano deberi, satis apparet ex his, quae ipse recudenda curavit.

81, 3. Pro *claustris* ex MS. ponit *clathris*: recte. Non item, puto, quod

81, 4. extr. pro *transire obstantia freta* ponit *transfretare,* quae glossa totius formulae videtur. Sic

82, 1. *Teporem* ponit pro *torporem* ex duobus MSS. contra omnes reliquos. Et facile illi fuit probare, a calore et *tepore* celebrari Baias; huc facere *teporem* prae *torpore,* illud vero non ostendit.

82, 9. Illud *incidat,* quod, a Grutero et Cellario acceptum, mihi non satisfacere dixi, mutat in *insideat* ex MS. Guelf. et coniectura Perizonii. Aldus et alii, *insidat.* Fateor tamen, mihi adhuc placere meum *insit; at* etc.

86, 6. dedit, *ut maxima fructus* (f. fruitus est) *suscepti* etc. nempe *maxima* iungit cum *gloria.* Nondum adducor, ut haec praeferam ei lectioni, quam e Cl. Schwarzii libro edidi. Nec facere possum, ut probem

90, 6. lectionem, quam repraesentat, *etsi minus ut bonos promovere vellet.* Iactantiam ait vir doctus admiratione dignam, si Plinius se et collegam *bonos* viros vocet. Quid audio? Et voluitne Nerva promovere *minus bonos?* vel ne calumniari videar, potuitne alio respectu eos promovere, quam *ut bonos?* et nonne *bonos* vel inde collegit, quod invisi essent malo principi? Egregia laus boni principis, si solo quasi studio contradicendi suo antecessori promoveat quosdam, non *ut bonos,* sed ut illi invisos. Deinde quorsum referemus illud, quod statim sequitur de voto latendi? Non ausim ego iurare, Plinium totidem syllabis scripsisse, quod coniecit Lipsius; sed in hanc sententiam si scripsit, incommode scripsisse nego, et melius scripsisse aio, quam ut modo restitutum est. Non irascor, mi carissime Ernesti, optimo Arntzenio, quod tuetur integritatem Plinii; laudo, quod non patitur pro Plinii verbis ad posteritatem dari cogitata vel eruditissimorum hominum. Sed *impuras manus,* et *varios sententiarum gurgites* impingi viris de sententia scriptorum, propter quam solam totus ille noster apparatus cri-

ticus adhibetur, optime meritis, illud leniter certe, et ſervata literarum noſtrarum verecundia, animadvertendum mihi videbatur. Ultra fere, quam pro huius editionis ratione non nunquam provectus ſum, dulcedine tecum, ὦ φιλότης, ut alias coram ſolebamus, disputandi, cuius me quaſi praeſentis cogitatio, quod futurum praevidebam, ſustentavit, ut non nimis iucundo labore, mea quaſi vineta caedendi, et retractandi ea, quae manu emiſſa gaudebam, alacrius defungerer. Quae alias in fine epiſtolarum dici ſolent, iis facile caret amicitia noſtra. Itaque vale, et mei memoriam Lipſienſibus amicis, praeſertim Patrono noſtro illuſtri STIGLIZIO, viro immortaliter de patria ſua merenti, commendare ne deſine. Scr. Kal. Nov. CIϽIϽCCXXXVIII. Gottingae.

LECTORI
AEQVO ET DOCTO
IO. AVG. ERNESTI
S. P. D.

In inſtitutis eloquentiae praeceptis exemplisque per lectiones publicas tradendae, ſemper hoc uſi ſumus, ut poſt praecepta, ſecundum noſtrum initiorum rhetoricorum libellum aut Ciceronis Oratorem explicata, primum orationes quasdam proponeremus, quibus enarrandis et inveniendi viae et eloquendi artificia demonſtrarentur et ad intelligendum et ad imitandum planius; deinde hiſtoricum aliquem librum, ut *Salluſtii*, *Livii*, *Suetonii*, denique philoſophicum, *Ciceronis* fere de officio opusculum, quibus interpretandis ſcribendi genus hiſtoricum et dogmaticum proprie cognoſceretur. Et in primo quidem genere plerumque uſi ſumus Ciceronianis orationibus, ſed hoc delectu, ut ratio haberetur praecipua earum, quibus intelligendis etiam rerum cognitio comparari poſſet a ſtudioſis, quarum eſſet in aliis diſciplinis uſus, inprimisque in iure vetere Romano, in cognoſcendis artibus reipublicae Romanae pace ac bello, domi forisque,

administrandae. Itaque etiam *Verrinas* saepius ceteris enarravimus, ipso semestri superiori; quibus legendis tota ratio iurisdictionis Romanae, tum urbanae, tum provincialis, sociorum provincialiumque, magistratuum in urbe et in provinciis, civium item utrobique iura, cognosci possunt. Eandemque ob caussam interdum vel *Ciceronis* illam claram *ad Quintum fratrem* epistolam, de provinciali administratione, vel Plinianarum librum decimum explicavi; in quibus ratio provinciarum sub Caesaribus administrandarum multis et perspicuis vestigiis exemplisque expressa est, ut a studiosis utriusque discrimina cognoscerentur: quae res inprimis necessaria est, non modo iuris studiosis, sed etiam interpretibus graecorum Novi Testamenti librorum, nec minus iis, qui historiam veterem Ecclesiae accurate cognoscere cupiunt. Atque ea res primam hanc vim habuit, ut allicerentur magis iuvenes ad illas lectiones audiendas, praesertim ex eo numero, qui in aliis Academiis ista contemnit, quod audiendis latinorum scriptorum interpretibus nihil se praeter formulas verborum latinas, aut sententias bellas discere posse putat, quarum sibi aut nullus aut parvus usus futurus sit, eamque ob caussam iis relinquit lectiones in scriptores veteres latinos, qui scholarum latinarum magistri futuri sint. Nec illum parvum fructum iudicamus, quod apud nos semper fuerunt plures, qui iuris eam, quam elegantiorem vulgo vocant, scientiam amarent, et tenerent, nec modo, ut alibi fit, fori usum in discendo iure sequerentur. Sed, ut ad instituta nostra redeamus, in parte illius quasi orbis oratorii ea, quae prima a nobis commemorata est, bis Plinianum Panegyricum proposuimus, tum ea de caussa, ut tota ratio imperii a Caesaribus administrati intelligeretur, tum ut modus hominum

apte laudandorum, primum per delectum actionum eventorumque, deinde utriusque generis per locos communes ſententiasque exornationem, cognoſceretur. Ea autem omnia cum ſaepius ac diligentius tractaremus, exigeremusque omnia ad analogiam rerum et verborum, viſi nobis ſumus ſubinde animadvertere, ubi aut aliter, quam ante factum eſſet, intelligi verba, aut etiam corrigi deberent. In quo genere etiam hoc facere conſuevimus, ut ad animadvertendum excitaremus auditores, non modo ita re explicanda, ut ipſi in viam reperiendi deducerentur, ſed etiam demonſtrandis locis, quae vitioſa putaremus, et vitii latentis tum animadverſionem, tum correctionem iis relinqueremus. Quae res ita bene ceſſit, ut non raro, primo verae correctiones a pluribus ſcriptae nobis traderentur, poſt etiam ſtatim, cum iuſſiſſemus dicere palam, ſi quis videret, quid vitioſum eſſet, quomodo corrigi deberet, quod verum eſſet, vel ipſe in animo haberem, a nonnullis reperiretur et pronunciaretur.

Haec a nobis hoc loco dicta ſunt, non tam ut rationem redderemus inſtitutorum noſtrorum, aut ut alios ad eorum imitationem vocaremus: quamquam hoc quoque a perſona noſtra non alienum foret: ſed ut intelligeretur, quomodo nata ſint ea, quae hoc tempore repetitae Plinianorum ſcriptorum editioni Gesnerianae addenda permiſimus, cum librarius eam habere aliquid noſtri cuperet, cuius etiam prima aliquid habuiſſet. Pertinent autem pleraque vel ad ſenſum verborum, vel ad emendationem eorum, in quibus nobis aliquid ineſſe vitii videbatur: adſperſa tamen etiam ſunt quaedam ad intelligentiam rerum, itemque ad iudicium oratorium pertinentia. In quibus omnibus ſi quid eſt, in quo verum vidimus,

aut quod *Plinii* lectoribus prodesse ad intelligendum et iudicandum possit, bene nos operam navasse putabimus.

AD L. X. EPISTOLARVM NOTVLAE.

Epist. 1. In verbis: *festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicae*, quam susceperas, *admovere.* Semper offendor in verbis, *quam susceperas*: non quo non recte suscipi respublica dicatur, sed quod id hic non bene convenit cum *gubernaculis* reipublicae. Non suscipitur navis ab eo, qui ad gubernacula admotus est. Interim potest esse a Plinio: ego non imiter.

et privatim et publice) Fluctuat *Gesnerus*, utrum ad *fortem et hilarem*, an ad *opto* referendum putet: sed magis inclinat illuc. Ego sine dubitatione ad *opto* refero. Decernat ipse *Plinius*. Ep. 9. *et tuo nomine et reipublicae gratulor*, h. e. publice privatimque.

Ep. 2. *Malui hoc potius)* Agnovit *Gesnerus*, correctionem suam *malunt* stare non posse. itaque in nota ad h. l. nunc bene correctum est, *maluerunt.* Ego *maluere* sine haesitatione rescripserim. *Malui* nec per grammaticam rationem stare potest: deberet enim sequi, *pater fieri*, non, *me patrem fieri*: nec per sententiam; quia de Deorum beneficio sermo est, non de *Plinii* voluntate.

Ep. 3. *liberalitatem sestertii quadringenties)* Nimis grandis summa videtur etiam *Gesnero*, qui sane ingeniose coniicit CCCCHS: *quadringentorum sestertiorum*, sc. pondo; ut sit pars census senatorii, qui Voconio deerat ad locum in senatu tenendum, quem petebat. Vix tamen possum intelligere, quomodo librarii ex his signis fecerint *sestertii quadringenties*: cum satis constet, eos in numeris, ad rem pecuniariam pertinentibus, explanate scribendis, sicut nostri vulgo in enunciandis, in illam difficiliorem formam, quae a *I. F. Gronovio* demum liquido explicata est, nunquam incidisse. Magnitudo summae me non ita movet, ut vitiosam decernam. Nam illis et secutis temporibus ilia pecunia non nimis grandis fuit. vid. *Salmasius* ad *Vopisci Tacitum* c. 10. ubi Tacitus, cum privatus esset, *in reditibus* habuisse dicitur *sestertii bis millies quadringenties.*

Ep. 5. praefectum Aegypti, *amicum tuum*) Verba posteriora sunt ex ep. 23., ubi Traianus eum appellat

amicum suum; in qua scilicet hoc Traianus promiserat, quod *Plinius* petit. *Plinius*, an librarius ea verba repetierit, vix decernam: saltem non satis apte et decore repetita sunt.

Ep. 7. *summa integritas* in paupertate) Paupertatis commemoratio quomodo hic fiat, intelligi non potest. Sane integritas (i. e. abstinentia a pecuniis alienis) est maxime apta magistratui, inprimisque praeturae: et est magna virtus, si sit in paupere: sed paupertatis nulla vis est ad impellendum hominem abstinentem, ut magistratum petat. Immo si pauper erat, Senator esse, et praeturam petere non poterat. Adhaesitne ex alio loco, ubi ad augendam integritatis laudem addita erat paupertatis commemoratio; an *Plinius* deceptus est illius *νοήσεως* dulcedine, ut alibi?

Ep. 13. cum tabellario mittendum *putavi*, ut *possis* ex Lycormae — epistolis cognoscere, quae — scire *deberes.)* Sine dubitatione in textu rescribendum est, *posses*. Hoc genere vitii et alibi textus *Plinii* laborat, ut videbimus. Sed ad id videndum Germani vulgo non sunt satis acuti. Impediuntur enim, ut quondam librarii, linguae suae sive vitio, sive consuetudine.

Ep. 16. Perductum ad magistratus indicasse, *servisse* aliquando Laberio etc.) Potuit *se* post *servisse* absorberi a clausula verbi: sed et alibi *Plinius* omittit, ut ep. 30. extr. etc.

Ep. 18. Testimonium ei — retribuerunt) *Gesnero* in secundis curis magis placuit *pertribuerunt*, quod *Cortius* et *Arntzenius* in libris repererunt; idque adeo verbum ex hoc loco et simili *Paneg.* 95, 1., ubi *Arntzenius* pro *perhibuistis* e libris rescribit *pertribuistis*, in *Thes. L. L.* intulit. Non ausim ego verbum, cuius nullum aliud exemplum exstet, in textum ex aliquot libris editis inferre. Homines offendit *retribuerunt*, pro tribuerunt, haerentes in etymologia. Sed habet hoc verbum in hac significatione characterem aetatis Plinianae, quae, ut multis *Taciti*, *Suetonii*, locis intelligitur, formae huius verba pro simplicibus dixit, contra consuetudinem veterem. Sed in hoc verbo bonus auctor est *Cicero* pro *Rosc. Com.* 15., ubi *detrahere* et *retribuere* ex adversum sibi respondent, estque *retribuere* pro tribuere.

Ep. 19. Nymphidium Lupum *primipilarem)* *Primipilaris* quid sit, explicant quidam de Interpretibus: alii non attingunt, velut hic nihil sit, in quo haerere possis. Sed quomodo Lupus primipilaris dicitur, sive tu militem

intelligas, ſive centurionem, ſi ille iam praefectus cohortis fuit, cum Plinius tribunus militum eſſet? Non magis videtur Lupus centurio fuiſſe, quam Plinius; ne in iuventute quidem, nedum in illa aetate. Nam et filius iam erat praefectus cohortis, ut ex hac epiſtola patet. Utrum delendum omnino ſit verbum, an in eo aliud quid lateat, non decerno.

Ep. 26. Me Epheſum — navigaſſe) Cur hoc narrat? ſcil. quia ibi appellere primum Praeſides debebant. vid. *Ulpian.* §. 4. de Off. Proconſ. Inde terra ibant ad provincias deſtinatas in iſtis regionibus. cf. ep. 28.

Ep. 28. Aliquanto tardius, i. e. XV. Kal. Octobr. Bithyniam intravi) An illa *i. e.* — *Octobres* ſunt e gloſſa, addita e ſequentibus temere? Cur enim dicatur bis eadem res? Mox: *quinto decimo Kal. Oct. provinciam intravi* etc.

quod ipſo *tractu* magis ac magis neceſſarium intelligo) Semper pro errore typographico habui *tractu.* Video tamen viros doctiſſimos dubitare et *tractu* tueri. Non bene faciunt. *Rationes* non dicuntur *trahi,* ſed *tractari,* vid. Ep. 28. Probo *Cortii* iudicium, qui de *Rittershuſii* coniectura recepit *tractatu,* quod et infra occurrit.

ibid. ſi fideliter aguntur) Aures meae deſiderant *agantur*: quod etiam in editionibus pluribus reperitur. Senſit et *Gesnerus,* ſed fundamentum ſenſus non vidit. Illud *videntur poſſe* coniunctivum requirit.

Ep. 40. Et ego quaeſivi, ſed nihil comperi, quod adfirmare tibi *poſſum)* Senſerat *Gesnerus,* non bene dici hic *poſſum,* et ei verius videbatur *poſſim*: forte tamen hic aetatis ſuae conſuetudini indulſiſſe. Immo ſcribendum eſt *poſſem* ſecundum legitimam rationem; nec in hoc indulgere *Plinius* aetati potuit: etſi ſcio, paullatim coepiſſe aberrare Latinos a legitima conſuetudine, ſed eos, qui a Germanicis nationibus infecti eſſent.

Ep. 46. In numeris impenſarum haeſit *Gesnerus,* ſive potius in modo numerorum, qui per ſigna ſcripta ſunt, enunciandorum; putatque in primo HS. XXX exprimendum eſſe *tricies,* in altero CC *ducenties,* ut ſummae aptae operi, de quo ſermo eſt, fiant. Sed ei rei refragatur, in altero quidem, latinitas: *curſus in alium ductum erogata ſunt HS. CC.* Deberet eſſe *erogatum eſt HS. CC.* Si ſeſtertia intelligimus, ut ſecundum hoc debemus, minores quidem, quam pro operum iſto-

rum modo, ſummae exſiſtunt: ſed inchoata tantum opera erant, et relicta: unde tamen magna eſt pecunia, quae perierat.

Ep. 47. Ne, *quum* inter ſe gratificantur) Recte indicavit *I. F. Gronovius*, hic reſcribendum eſſe *dum*, quod ego ſine haeſitatione in textum intulerim. Ortum eſt vitium a librariis imperitis, ad ſuae linguae modum refingentibus. Nam et noſtri imperite dicunt interdum *quum* pro *dum*.

ibid. *ad hoc opus)* Libri quidam editi habent *ad hoc tempus*. *Operi* ſane non convenit *perdiderint*: forte totum eſt a librariis, et e ſuperiori *hoc opus* huc tractum. Id ſi non eſt, ſane *tempus* legendum.

ibid. *Quid* itaque compereris, perfer in notitiam noſtram) *Quid* ſine dubio vitioſum eſt, corrigendumque *Quod*. Sermo eſt enim de futuro. Iubet cognoſcere rem, et ad ipſum referre, quod repererit. Etiam infra hoc genus vitii in libris notavi.

Ep. 48. Neque enim ratio *plus* excuſſa eſt) Credo *plus* eſſe vitioſum, reſcribendumque *dum*. Ratio nondum excuſſa erat. Habebat enim tantum de auditu. *Ut audio*, inquit, *HS. amplius centies hauſit*. Cl. *Longolius* nos amandat ad *Perizonii* dicta de uſu verbi *plus* ad Sanctii Minervam IV, 2, 1. ſed ea nihil efficiunt.

ibid. *deſcendit* et hiat) Fruſtra haeſere viri docti in primo verbo, tentaruntque *diſcedit*. *Deſcendit* refertur ad *ſolum*, quo ſubſidente, a mole aedificii, rimae aguntur.

ibid. Gymnaſium — longe *numeroſius* et laxius) Non videtur *numeroſius* adhuc recte intellectum eſſe. Nam nec multitudo cubiculorum et membrorum, nec multitudo hominum, quam capiebat, ſatis apta eſt ſequentibus. *Incompoſitum eſt et ſparſum*, i. e. cuius partes, quae et ipſe aedificiorum inſtar habebant, non aptae inter ſe nexae erant, ſed diſſitae et per interualla ſtructae: niſi vero huc *membra* in Gronoviana interpretatione trahas.

ibid. Quam buleutae *addunt* beneficio tuo) *Addunt* eſſe vitioſum, in eo fere conſentiunt. Conieci *qui ſunt*, quod non diſplicebat *Gesnero* (vid. Epiſt. ad h. l.), qui coniecerat *adiuncti*. Id verbum in hac re non eſt uſitatum. Forte plane ſpurium et inſititium eſt verbum.

Ep. 49. Sed oportet *illos* eo contentos eſſe, quod poſſit *illis* ſufficere) Alterutrum vel *illos* vel *illis* delendum: malim prius.

Ep. 50. Sed *hoc opus* multas manus poscit: *at* hae etc.) Quod opus intelligatur, ex antecedentibus intelligi non potest: nec ulla res commemorata est, ad quam *hoc opus* referatur. Videtur aliquid excidisse, v. c. *Itaque mari committere cupiunt*, ex epistola sequente. Tum pro *at* melius fuerit: *et* hae pro re non desunt.

ibid. *A rege* percussam) Maneo in sententia, de Bithyniae rege quodam esse capiendum.

Ep. 52. Quae viatici nomine *annua* dabantur legato) *Annua* mihi suspectum verbum est. Dicitur enim de stipendiis perpetuis, non de eo, quod datur singulis, non iisdem: nec opus erat dici iterum, quod ante iam dictum esset *annis omnibus*; vel, quia id ad aliud pertinet, in *terna*. An fuit *antea?* cui respondet *inposterum?*

Ep. 56. Pleraque *ex illo* ad id, de quo quaeritur, non pertinere) *Ex illo*, quod refertur ad *libello*, mihi valde suspectum est; adeo inutile et inelegans est. Arbitror delendum esse.

Ep. 57. Propter quae *videri volunt eos*, qui Proconsules hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse etc.) Non desiderarem *videri*, si abesset: sed ferri potest. *volunt eos — abstinuisse videri.* sed *volunt* durius est post *essent*. Legitima ratio postulat *essent*. Si maxime *Plinius [Traianus]* dedit *volunt*, quod non credo, ab interprete debent moneri adolescentes, id esse per se vitiosum, dicendumque fuisse *vellent*: ut ipsi adsuescant legitimae rationi dicendi.

ibid. cum *ipsum te, ut* eas inspiceres, non recusaverint.) Probo lectionem Cod. Voss. *ipsi*: quo et inclinat ed. Catan. *ipse* — recusaverim.

Ep. 58. Quod est multo depressior *opere eo*, quod nunc maxime surgit.) *Cum maxime*, quod *Cortius* secutus est, melius sane est in se, nec ipse aliter dixerim: sed et *nunc maxime* rectum. *Opus* autem recte *Gesnerus* interpretatur forum, quod non area modo lata, secundum nostrum morem, sed vel maxime aedificiis ambientibus aream censetur, ut basilicis, tabernis etc. *Suetonius* in Caes. c. 25. clare distinguit aream a reliquo foro. Ad intelligendam rem planius profuerit studiosis cognoscere, quae de *foro Lugdunensi* traduntur apud scriptores seculi noni, quod a Caesaribus aedificatum, ea aetate repente corruit. Ea reperiant in *Antiquitatibus Urbis Lugdunensis*, quae sunt in capite operis, quod *Hist. liter. Lugdun.* inscribitur francice.

Ep. 60. Praeiimus — iurantibus) Fluctuant libri in hoc loco, qui ſane non eſt ſatis elegans. Suſpectum mihi eſt ultimum verbum *iurantibus*; quo ſublato, elegantior multo fit oratio. Adſcripſiſſe videtur aliquis, ſcil. *iurantibus*: quod deinde adhaeſit. — Ceterum, an ex hoc loco colligi poſſit, Plinium in provincia Bithynica habuiſſe *imperium conſulare* (nam *de poteſtate* non dubitatur, quae et in inſcriptione vetere diſerte commemoratur) disputari video inter *Noriſium* et *Pagium*, quem conſulent, qui de ea re cognoſcere velint, in Critica Baron. ad a. C. 69. T. I. p. 63. Hic de ea re disputari nihil attinet.

Ep. 62. Nec inveniuntur, qui velint debere, reipublicae praeſertim [*duodenis*] *aſſibus*, quanti a privatis mutuantur) Locus hic ſine dubio vitioſus eſt. *Salmaſius* et *I. F. Gronovius* pro *duodenis* reſcribunt *uſuris*, ut ſint *uſurae aſſes*, ſicut dicuntur *uſurae ſemiſſes* in iure. *Noodtius* rem et ſenſum probabat, ſed ſimpliciter *aſſibus* ſcribi volebat, deletis *duodenis*. Eleganter. Nam et *Cicero* dicit, *ſemiſſibus magna copia eſt*, pro *uſuris ſemiſſibus*; quem locum commemorat etiam *Gesnerus*: qui tamen ſibi non liquere oſtendit, utrum ſequatur id, quod ſecundum veterem et veram latinitatem rectum eſt, an *Plinii* aetate iam deflecti coeperint homines a vetere ratione uſurarum ſecundum menſes ducendarum, et annua ratione uti. In quo tamen opus foret aliquo indicio hiſtoriae veteris: quod ſane nullum mihi occurrit: immo contraria omnia et in hiſtoricis latinis, Plinio iunioribus, et in libris iuris civilis. Si ergo e Gronoviana et Noodtiana ratione deligenda eſſet, quae maxime probabilis videretur; ſecundum hanc decernerem: quia durior eſt aberratio ab *uſuris* ad *duodenis*. Mihi, fateor, totum illud *duodenis aſſibus* delendum videtur. Ita Plinius ſimpliciter dixit, nolle quem pecuniam debere publico, quanti deberi ſoleat privatis; ut adeo nil lucretur in aere, cum durior ſit conditio debendi reipublicae. Quia vero ordinarius modus uſurarum olim fuit hic, ut duodeni pro centenis darentur, in provinciis inprimis, quae ſunt uſurae aſſes; aliquis adſcripſit modum uſurarum, et quidem ſecundum conſuetudinem recentiorem, quae tum invaluerat.

Ep. 64. Quod inter maximas occupationes, *iis*, de quibus — me — regere dignatus es) Aut intelligendum aut addendum *in*.

Ep. 66. In *edicto Nervae* locus valde ſcaber eſt in his verbis: *ut mihi potius debeat, ſi illa rata et*

certa (fecero): nec gratulatio ullius instauratis eget precibus, (et qui non habent, me) quem fortuna vultu meliore respexit. Haec sic refingenda puto: *debeat. Sint illa rata et certa: nec — precibus, quem — respexit, me — novis beneficiis vacare patiantur.* Emendationi *sint* pro *si* favent Codd. in quibus est *sine. Fecero* item, et *qui non habent me*, sunt ex interpolationibus recentioribus, ut bene *Gesnerus* vidit, nec habentur in edd. primis. Ita arbitror locum planum factum.

Ep. 68. Quum ei honor toties decretus sit ab iis, *qui ignorabant*, quid de illo Paullus Proc. pronunciasset.) Immo, *non ignorabant*: idque res et contextus et argumenti ratio requirit.

Ep. 76. Nam si facta aedes *esset*, licet collapsa sit, religio eius *occupavit* solum.) In his aut *est* legendum pro *esset*, aut *occupasset*. Sed illud habent Cod. Voss. et ed. pr.

Ep. 79. Primum in his: utrum — putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Traiani *appellentur*, pro ultimo debet esse *appellarentur*. Tum pro *debeam* in sequentibus *deberem*. Nam et sic est ep. 93. *dispiceres*, quid et quatenus aut permittendum, aut prohibendum *putares*: non *putes*.

Ep. 84. Novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum capere *possint* ii, qui — *essent*, et qui accepissent, in senatum c. c. *pervenirent.)* Vel paullum attendenti patet, rescribendum esse *possent*. Secus est in sequentibus, ubi mera praesentia sunt, recteque adeo, capere *possint*.

Ep. 85. In principio huius epistolae interpunctio vitiosa est, sensumque turbat: eaque sic mutanda: *appellatum me a Claudio Eumolpo.* (Hinc incipit narratio caussae.) *Quum Cocceianus Dio in bule* etc.

ibid. n. 7. In quo *ducuntur* sepulti filius et u. D.) *Aldus* et alii, quos sequitur *Cortius*, habent *dicuntur*; quod rectius puto.

Ep. 97. n. 5. Totam hanc ῥῆσιν vitiose interpungi in editis arbitror. Ego sic interpungam: *Propositus est libellus sine auctore multorum nomina continens, qui se negarent esse Christianos, aut fuisse. Quum praeeunte me — quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt* (vel *sint) revera Christiani: ego dimittendos putavi.*

Ep. 107. Centurio *cohortis equestris.)* Bene *Gesnerus* novum hoc esse monet, cum olim cohortes peditum modo fuerint. Vestigium rei etiam supra est Ep. 32.

vid. *Schelium* ad *Hyginum* p. 86. *Hygino* eſt *cohors equitata*, quo nomine et in inſcriptionibus occurrit.

Ep. 114. Durius mihi viſum eſt hoc: *Id ergo, quod ſemper tutiſſimum eſt, ſequendam cuiusque civitatis legem, puto:* mollius fuerit ſic: *Id ergo, quod ſemper tutiſſimum eſt, ſequendum, cuiusque civitatis legem, puto:* intellecto *i. e.*

Ep. 115. Adſcribere ſibi, quos *vellent*, cives, dum civitatis non *ſint* alienae.) Corrige *velint*. Ceterum in *Cod. Theod.* L. XII. tit. 1. de decurionibus, eſt l. 5. ad Bithynos, ad quos pertinet etiam l. 119.; ſed ad Praef. P. directa. ad l. 5. *I. Gothofredus* memorat hunc *Plinii* locum, ſive has epiſtolas, ſed negligentius epiſtolas inſpexit.

Ep. 118. Ut formandis iſtius provinciae moribus ipſe *moderareris, et* ea *conſtituas*, quae — *eſſent* profutura) Hic quidem *conſtitueres* eſſe reſcribendum, unusquisque, admonitus praeſertim, videat.

Ep. 120. Si ante Iſelaſtica non fuerunt) Importuna videtur *Gesnero* particula *ſi*, quam vel delendam, vel cum *quae* permutandam putat. Ego totam propoſitionem deleverim.

Ep. 122. Uſum eorum intentioni non *profuiſſe.)* Debebat eſſe, *non profuturum fuiſſe.* Fallor an et alia exempla mihi occurrerunt perfecti ſic poſiti pro futuro.

AD PANEGYRICVM PLINII NOTVLAE.

C. 2. pr. Sed omnibus civibus *enitendum* reor, ne quid de Principe noſtro ita dicant, ut *idem illud* de alio dici potuiſſe videatur.) Hic locus non una de cauſſa diſplicet. Primum *enitendum* eſt ab ſententia alienum, et aut *videndum* ſcripſit *Plinius*, aut non bene ſcripſit. Nam requiritur hic ſignificatio cavendi, quae non eſt in verbo enitendi. Deinde nec alterum placet, quod dicit, ne quid — *ita* dicant, ut *idem illud de alio* dici potuiſſe videatur. Nam ſententia requirit, *ut id eodem modo* de alio dici potuiſſe videatur. Et ſi maxime ſimpliciter dicatur, ne *idem* dici potuiſſe videatur, tamen *illud* plane languet, et alienum eſt.

c. 4. Non enim a te ipſo tibi honor iſte, ſed agentibus habetur) Olim etiam erat *ab agentibus*. vid. notulam *Gesneri*. Et *Schwarzius* malebat, non improbante *Gesnero*, *ipſi tibi*, ut oppoſitio clarior eſſet. Locus ne ſic quidem ſatis placet. Quid enim illud *a te?* quid *a*

te tibi honor habetur? quis honor iste, quem videri possit Traianus sibi habere? Locus elegans forte, si sic legeretur, *non enim tibi honor iste, sed a te agentibus habetur*, sc. non tam tibi hoc modo habetur honos gratiis agendis, sed tu honorem tribuis senatui, cum admittendis gratiis ostendis reverentiam senatus. Sive porro addatur in capite ipso, sive post scribatur *a te ipso*, non multum refert: neutrum admodum elegans est, et pro concinnitate alia *Plinii*. Nam ut plena et accurata oppositio esset, necessarium foret, *non enim a senatu tibi honor iste, sed a te agentibus habetur*.

c. 5. quorum in te iudicium et favor tunc statim inusitato indicio *enituit*) Verbum *enituit* non est aptum neque iudicio, neque favori. Hinc quaesitum videtur *enotuit*, quod nec ipsum commodum est. Verba propria favori sunt *eminere* et *emicare*. Confunduntur autem saepe in libris *eminere* et *enitere*. vid. v. c. *Burmannum* ad *Sueton*. Calig. 15.

ibid. obstinatum tibi, non suscipere imperium, nisi servandum *fuisset*) In *obstinatum* intelligendum *erat*. Itaque sequi debet *esset* vel *foret*. Alterutrum sequendum. Mox *praesaevisse* melius est, quam *praecessisse*. Utrum *Plinii* verbum sit, an aliquis in margine Vossiani libri scripserit, ut melius Pliniano verbo, non dixerim.

c. 8. *tua* — adoptio peracta est) *Arntzenio* bene *tui* placet.

ibid. *Utique* qui *adoptaret* etc.) *Utique* bene restitutum pro *Uterque*. Qui *adoptaret*, non debebat a *Schwarzio* mutari in *adoptarat*. Est enim contra latinitatem. Nam temporis ratio non admittit plusquamperfectum. Potius scribam *adoptabat*: sed *adoptaret* commode manet, propter relationem ad *paruit*, unde pendet.

ibid. Simul filius, simul Caesar, mox Imperator et consors tribunitiae potestatis, et omnia pariter etc.) Haec oratorie dicta videntur. Nam, ut *Tillemontius* docet in Nerva p. 147. 148. non omnia pariter et simul factus est. Tum *Imperatoris* nomen quomodo dicatur, disputari video. *Pagius* in Crit. Baron. T. I. p. 115. 119. intelligi disputat proconsulare imperium, hoc est, ius in omnes provincias cum potestate belli gerendi. item p. 90, b. 93, a. ubi numi Nerva vivo cusi, in quibus Traianus Imperator dicitur. Sed in iis numis *Imperatoris* nomen est victoriae indicium, quia nomini et ceteris honoribus postponitur, non ante nomen ponitur, ut fit in aliis. Forte

Imperatoris nomen et tribunitia potestas idem sunt. Nam et praenomen illud nititur tribunitia potestate. Capite quidem 23. dicitur Traianus imperator salutatus esse a populo in ipsa adoptione. Sed in oratione ista non sunt ad vivum resecanda.

c. 9. nihil agitasse, nihil *fecisse, nisi quod* meruit et paruit) Cicero dixisset, *nihil nisi meruisse et paruisse.*

ibid. Magnum videretur — patri!) In his est lusus merus, sed quod genus auribus illorum temporum placebat: quemadmodum et illa c. 10. sententia inepta est, qua rationem reddit, quare statim ab adoptione mortuus Nerva: *ut quandoque inter posteros quaereretur, an illud iam Deus fecisset.*

c. 11. non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente, *fecerunt)* Ferri posse arbitror: sed rectius foret *fecerant.*

ibid. *cuius pulsi fugatique* non aliud maius habebatur indicium) In hoc loco explicando valde se torsere ingenia. *Io. Fr. Gronovius,* cum sentiret, aliquid deesse, unde penderet, *cuius p. f.* etc. supplevit, *quoniam imperabat is,* quod olim probabat *Schwarzius.* vid. not. *Gesneri,* qui auctoritatem codicis desiderabat. Nos in Act. Erud. 1740. mens. Febr. e lectione Codicis Salisburgensis, *quoniam imperatoris,* fecimus: *quoniam imperator is,* quod probavit deinde, et suae editioni intulit *Schwarzius.* Utrum mox legatur *triumpharetur,* an *triumpharet,* quod praetulit *Schwarzius;* nihil ad sensum refert.

c. 13. Cominus *vibrares)* Praefero *librares* cum *Schwarzio:* non modo propter auctoritatem librorum, sed etiam, quia verbum hoc est efficacius. Nec tamen propterea cum *Lipsio* in altero legam: *nunc* librata *susciperes.* Nam nec necessarium est idem in utroque verbum esse, et potuit consulto efficacius verbum Traiano tribuisse.

c. 14. *munere alio* dignus invenireris) *Schwarzius* e libris reposuit *itinere illo* scil. in Germaniam. Tota haec appendix melius abesset: sed a Plinio esse concedo. *Dignus itinere* sane mirificum est: *par itineri* recte aliquis dicat, non *dignus itinere.* Sicut nemo dixerit *dignus labore.* Itaque *munere alio dignus* melius est: et est durum, expeditionem bellicam iter simpliciter dici.

c. 15. tempus, quo posteri visere, visendumque tradere *minoribus suis* gestient) Delendum *suis*: quod est a librario Germano. — Mox in *quis sudores tuos hauserit campus*, corrigi debet *qui*. Ultima litera adhaesit e sequente verbo: nam et mox *quod* tectum, non *quid*: eique plane puerile vitium, quod mirandum est tamdiu latuisse viros doctos.

ibid. *quod tectum magnus hospes impleveris.)* Bella sententia, sed poëticae fere formae. Fundus eius est apud *Virgilium*, ubi angusti limina tecti ingentem Aeneam excipiunt. *Aen.* VIII.

c. 16. Sed Imperatorem, veram ac solidam gloriam reportantem, pacem, tranquillitatem) Ista tanta multitudo accusativorum sane parum elegans est. Nam remedium a libris, qui habent *Imperatore — reportante*, nullum est. Capitolium non accipit pacem et tranquillitatem, sed imperatorem, qui veram pacem reportet.

c. 17. nec *non* modo) Bene sic edidit *Gesnerus*; et omissio *τοῦ non*, et transpositio Schwarziana improbanda est. Quid in coniunctione *nec* et *non* durius sit, non sentio.

c. 20. Principis transitus? si tamen *ille* non populatio fuit) Sic editum in ed. pr. *Gesneri. Schwarzius* monuit, si *transitus* post *tamen* non repetatur, elegantiae aliquid decedere. Immo deberet esse *illa*. Est autem *transitus* per errorem operarum omissus: nec id animadvertit *Gesnerus*. In editione altera sine notis est verbum hoc restitutum a *Gesnero*. Porro mox: *cum abactus hospitum exerceret*, legendum est, *exerceretur*, vel *exercerentur*. nam et passiva sequuntur: omniaque dextra laevaque *perusta et adtrita, ut si* etc.

c. 21. extr. et hoc tantum ceteris maior, quo melior) Dudum legendum credideram *quod*, cum id et doctis placuisse inveni: idque sine dubitatione in textum inferendum erat. Decepit homines, quod *hoc* retulere ad *maior*: cum sit manifeste *in hoc, hac in re, modo*.

c. 22. ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspensum et instabile vestigium caperet) Hoc minutius est, quam pro cetera descriptionis magnificentia.

ibid. tam *aequalis* ab omnibus laetitia percepta est) Libri editi veteres fere habent *aequaliter*, sed scripti fere *aequalis*, quos secutus est, post longam dubitationem, *Schwarzius*, usus hac ratione, quod *par gaudium* et *par clamor* praecedit. Nec dubitari potest, recte dici *aequalem laetitiam*: sed *aequaliter* magis convenit extremis,

quae id prope flagitant. Sensus manifeste est: tam aequaliter omnes laetati sunt, quam aequaliter, vel pariter omnibus venisti. In ultimo omittitur verbum et intelligitur e primo membro. Nam, *quam aequalis omnibus venisti*, ineptum h. l. foret. Secundum haec necessarium est, scripsisse *Plinium* non *aequalis*, sed *aequaliter*.

c. 23. *Respectantium* turba — populus te quoque, te immo maxime *adstaret*.) In *respectantium* intelligo simpliciter *spectantes*; tarde incessit, ut omnes per moram ingrediendi eum videre possent. vid. ad Ep. X, 18. Pro *adstaret Schwarzius* volebat *artaret*, dolebatque in Obs. 28. quod id non recepisset in textum: quod fecit *Gesnerus* in ed. posteriori Panegyrici. Id ego non imiter. Non hoc potuit gratum esse et placere, quod populus Caesarem arctaret, premeret, dum ingrederetur: sed quod Caesar pateretur, unumquemque de populo ita prope adstare, et os e proximo intueri: hoc pati, est comitatis, quae placeat.

ibid. Deum ipsum *tunc* p. v. *operis* sui percepisse crediderim.) Quod *Schwarzius* hic recepit, Deum *tuum*, idque *Gesnerus* imitatus est in ed. min. non probo, etsi in edd. vett. reperitur. Non bene, credo, dicatur Nerva Deus Traiani. Et si maxime sic dici bene latine et apte posset, tamen esset alienum, cum supra *Plinius* diserte dixerit, adoptionem non fuisse Nervae opus, sed Dei, sed Deorum c. 8. quorum nomine et ipso Iovem Capitol. intelligit.

ibid. *Augusta* victimis cuncta) *Arntzenius* et *Schwarzius* edidere e MSS. *angusta*, quos et in ed. min. imitatus est *Gesnerus*. Mihi adhuc ambigua res videtur, nec audeo decernere. Verbum *angusta* ad multitudinem victimarum intelligendam aptius, *augusta* maius aliquid sonat.

c. 24. *Eadem*, quae — nihil in *te ipso* Fortuna mutavit) Arbitror hunc locum bene a *Gesnero* constitutum, pro *eademque* rescribendo: *eadem*, *quae*: et miror, quomodo ille tamen correctionem *Schwarzii*: *nihil* ipsa *te* F. m. aliis forte magis placituram, dicere potuerit: sed magis, quomodo ea coniectura *Schwarzio* ita placere, ut etiam in textum reciperet, cum sit nimis absurda. Quid enim est *eadem ipsa Fortuna*? Clarum est voluisse dicere, Fortunam circa Traianum, extrinsecus, omnia mutasse, sed in ipso eius animo, moribus, intrinsecus, nihil: quae est bellissima sententia.

ibid. humus *ita* communis) Dimisit *ita* cum *Arntzenio Schwarzius*, reposito *ista*, quamquam ostendit aegre a se factum. Mea de sententia *ita* retineri debet, quod non minus bonos libros habet auctores: et quia, *ista*

quem hic ſenſum habeat, intelligi nequit, nec habere commodum poteſt, ut opinor. Non *humus* indiget demonſtratione, ſed *communis* habere poteſt particulam *αὐξητικήν*. Contra bene c. 26. n. 5. reſtituit *educandi* pro *educandis,* quod miror *Gesnerum* non in textum editionis minoris recepiſſe. nam vel ſua ſponte videre licet, ita legi debere.

c. 27. Contra largiatur et auferat, alat et occidat) In *largiatur* aut *ſi* vel *qui* intelligendum, aut addendum: nam id conſequens, *nae ille* etc. poſtulat. Secus eſt in praecedente, ubi alia forma eſt orationis. In ceteris *nae ille iam brevi tempore* etc. melius ſimpliciter eſſet: *nae iam brevi tempore.* Lectio quidem vulgata in *tam* b. t. abſurda eſt.

ibid. extr. quamquam *nec* hunc *quidem) Gesnerus* ait, mollius fore, *ne hunc quidem.* Immo ſic ſine haeſitatione ſcribendum, poſteaquam toties demonſtratum eſt e libris bonis, *nec quidem* vitioſe ſubſtitutum eſſe alteri *ne quidem.*

c. 32, 2. Quae ubique *feruntur)* Non poſſum concoquere in hac ſententia *feruntur,* eſtque aut *efferuntur* legendum: nam prima ſyllaba in concurſu hoc finalis et primae literae facile excidere potuit: aut *feruntur.* cf. c. 29, 2. *quod genitum eſſet usquam, id apud omnes natum eſſe videretur.*

c. 34, 1. delatorum *iudicium) del. agmen inductum* recte receptum ab *Arntzenio, Schwarzio* et *Gesnero* in ed. ſec. min. idque et in hac editione exprimi debebat. De ſpectaculis hic ſermo eſt, non iudiciis.

ibid. nulla iam teſtamenta ſecura, *nullius* ſtatus certus) Hoc melius puto, quam *nullus,* quod ſervavit *Schwarzius,* etſi alterum non improbat, immo contra *Arntzenii* rationes defendit. Sane genitivus cum *ſtatu* ſolet iungi. *Sueton. Veſp.* 8. de *ſtatu defunctorum* quaerere. *Tacitus* A. 3, 28. *multorum ſtatus* exciſi.

c. 36. Ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus) *Gesnerus* hoc male accepit adfirmandi ſenſu. Immo e praecedentibus intelligendum *non; ac non toto* etc. Hoc pulcre vidit, et more ſuo, verbis multis explicavit *Schwarzius.*

ibid. Dicitur actori atque etiam procuratori) Notulam ad haec verba, quae hinc intelligi patet, Procuratorem eſſe maiorem actore, deletam vellem. Non hic de dignitate ſermo eſt. Nihil aliud dicitur, quam ſiſcum ſive miniſtros fiſci, non meliori eſſe conditione in controverſiis ſiſci, quam privatos: eosque ad magiſtratum in ius vocari a privatis poſſe, ſicut privatos ab ipſis.

c. 37. maximum beneficium vertebatur in graviſſimam iniuriam) Scil. quod, cum Latini eſſent, ei vectigali obnoxii non fuerant, in nova conditione civitatis id pendere cogebantur.

c. 38. Qui non habet luctus) Legendum eſſe *quem*, conſentio viris doctiſſimis: nam ratio Schwarziana per ſupplementa tria explicandae ſententiae admodum dura eſt: *nec* (fiſcum) *ſocium hereditatis habeat, qui* (eum) *non habet* (ſocium) *luctus.*

c. 41. Sola ſufficiat?) Hic videtur intelligendum: *immo ſufficit*: quod deinde firmatur rebus ipſis. In ſequentibus verba: *nihil detinuiſſent*, vel *retinuiſſent*, abſunt a MSS. edd. antiquiſſimis apud *Schwarzium*, etiam antiquiſſima mea Germanica ſ. l. et a. nec ſunt neceſſaria, etſi a Plinii ingenio non aliena.

c. 43. Donavit pater tuus *multa*, et ipſe donaſti) Verbum *multa* repetendum videtur: *donavit p. t. multa; multa et ipſe donaſti.*

ibid. Caeſarum munera *illitos* cibis hamos — arbitrabantur) Miror nemini vitium huius ſcripturae animadverſum. Hami non illinuntur cibis, eſca, ſed induntur. Scribe: *inditos* cibis hamos. Ex *inditos* factum *inlitos.* Sic *Curtius* 10, 10. *inditum potioni venenum.* Apud *Horatium* hami dicuntur *occulti* et *operti*, h. e. inditi eſcae.

c. 44. *privato iudicio* principem geris) i. e. iudicio privati, quod privatus tenebas, privati tenent. Sic c. 43. *facultates privatae* pro *facult. privatorum.*

ibid. *rectosque* ac vividos animos non contundis ac deprimis, ſed foves et *attollis) Waſſius* ad *Sall. Catil.* 7. corrigit *erectos*: idque veriſſimum puto, propter verbum *deprimis*, et contrarium *attollis*, etiam *conſtantiam*, quae non conveniunt *rectis.* Male *Schwarzius* reiicit iſtam correctionem, vulgatumque male interpretatur, nec bene cum ceteris verbis conciliat.

ibid. *ingenio valent)* i. e. ſapientia. nove dictum. Mox in bene *ac* ſecus *ceſſit, Schwarzius* male reiicit *Bentleii* correctionem, *aut* pro *ac*: quia eſt etiam: *turpe honeſtumque.* Nam iudicium pravum illud in utroque genere fit: unde *que* neceſſarium: at in hoc *aut* eſt neceſſarium, quia de ſingulis rebus intelligitur: unde et poſt eſt *expetant fugiantve*, non *fugiantque.* Atque etiam ſecundum ἀκρίβειαν latinitatis eſſe debebat *ceſſerit.*

c. 45. otio *aut* ſitu) *Aut* vel copulative dicitur, vel in *ac* mutandum: non ſunt enim contraria et disiuncta, ſed eadem et ſaltem vicina: in otio diuturno ſitus ducitur.

c. 45. Ut prope omnes *homines* unius moribus vivamus) *Homines* redundat. Videtur explendae et rotundandae orationis caussa additum: *prope omnes homines — unius moribus vivamus.*

c. 48. Ut periculum capitis adituri *tarditate)* Recte tuetur *tarditate Schwarzius*, i. e. per tarditatem, sed non satis e contextu. Respicit verbum ea, quae sequuntur, *cum commodum est*, item inprimis mox: *interdum est aliquid, quod nos domi teneat*, scil. ut tardius veniamus.

c. 49. *Num* remissionibus tuis eadem frequentia) Dudum correxeram *non*. Idem vidi repositum e MSS. a *Schwarzio*. Sic est etiam in veterrima editione German. s. l. et a.

c. 50. Quae priores Principes *occupabant*, non ut fruerentur) An *occuparant?*

ibid. *Ita*, inquam, donas) Arridet *Gesnero* correctio *Lipsii: ista*. Nempe quo referatur *ita*, non est: atque id debebat ostendere *Schwarzius*, si volebat recte defendere. Sed ego tamen malim *ipsa*, quam *ista*.

c. 54. Ludis etiam et *commissionibus)* Vera lectio haec: sed non arbitror bene intelligi de certaminibus poëtarum et oratorum. Immo sunt ipsi ludi, ut sequentia facile ostendunt, in quibus mox etiam sola scena commemoratur. Similiter dicitur ap. *Cicer.* ad Att. 16, 5. *Sueton.* Aug. 43.

c. 55. Praeterea, ut quisquis factus est Princeps — aeterna est.) Haec particula, quam in nullo Codice scripto reperit *Schwarzius*, etiam abest ab nostra vetere Germanica s. l. et a. ortaque est a Codice *Cuspiniani*. Genuinam credo cum *Schwarzio*, quod sine ea ratio subiecta intelligi non potest, nec habet, quo referatur. Ceterum male editur a recentioribus *quisquis*, rescribendumque *quisque*, ut dedit *Schwarzius*, quamquam nihil de eo admonens.

c. 56. Propositum mihi est Principem laudare, non Principis facta) Est sententia acuta, sed oratorie acuta, et supra captum vitae communis. nam factis laudandis laudatur Princeps, et in iis laudandis oratio prope tota consumitur: quamquam et ea commemorantur, quae proprie non sunt in factis, sed tamen demonstrantur per facta.

c. 58. Onerosum nescio quid — quoties senator tuus: nimia modestia istud etiam privatus recusasses.) In hac particula aliquid duri et scabri inesse videtur. Quidam molliendi caussa in altero membro addi volunt *cum*; nec id displicet *Schwarzio*: sed id libros auctores non habet. Nec profecto de *Plinii* more necessarium est. Sed etiam in primo membro soleo haerere. *Onerosum nescio quid*, extra contextum intelligo: nempe est illa formula rei minuen-

dae. Ea quomodo hic apta sit, non satis video. Quanto facilior esset oratio, si esset: *onerosum quid — senator tuus? Nimia modestia* etc. Si tamen *onerosum nescio quid* accipimus, *aliquid oneris,* quod ferri posse non omnino negaverim, tamen per interrogationem enuncianda est oratio.

c. 59. Ut maiorem eum suscipiendo, gerendoque *augustiorem* facias.) Verbum *augustiorem* in uno libro repertum est; idque recepit *Gesnerus:* quod ego non imiter: estque ab interpolatore, quamquam non absurdo.

ibid. *nunc* vero postulamus) Quia libri antiquiores editi et scripti habent *cum, Schwarzius* supplementum de coniectura addidit: *c. v. p. ut suscipias gerasque consulatum, postulamus,* quod tamen uncis inclusit. Non lenius est, *cum* mutare in *num,* ut alii fecere? Et id supplementum orationem reddit languidam.

ibid. ascendere curulem, quam *detineant) Quam detineant* est obtineant, nec ad alium pervenire sinant.

c. 60. *Adi)* Quicquid dicatur huius verbi defendendi caussa, vere iudicavit *Lipsius,* esse frigidum et alienum. Quare adeat et quorsum, si iam sedet in tribunali? Tum illud *adi* ad proxime praecedens debet necessario referri, ut *ascende* ad praecedens tribunal. Quo igitur referemus? ad postulantes profecto inprimis et totum iurisdictionis actum, ut eius exemplo discant alii bene ius dicere, et modeste petere ac postulare? Hoc fit, non adeundo, sed cognoscendo. Hoc commode exprimitur per *audi,* praesertim seculo Pliniano, quo verbum audiendi, auditorii, in iure frequentari coepit. In editione vetere Germanica s. l. et a. est *adire.* Si pro imperativo passivo accipiamus, i. e. sine te adiri, pro tribunali sc. non opus esset correctione ista.

ibid. singularibus viris) Ad h. l. *Gesnerus* e Fastis Consul. Almelovenianis ponit Consules a. C. 100. et in notula, quae nunc accessit, addit, recte positos in Fastis illis consules esse, patere e c. 61, 6. unde colligi possit, Traianum primis duobus mensibus cum Frontone, alteris cum collega consulem fuisse. Id ambigue dictum. Nam in illo capite nulla consulum nomina. Res sic habet: *Almelovenii* in Fastis sunt Consules cum Traiano, primum *M. Cornelius Fronto* III. Ex Kal. Mart. *Sextus Pomponius Collega* III. etc. Sed in nominibus hic nihil certi est. Nam pro *M. Corn. Frontone* accuratiores Fasti, *Norisius* et *Blanchinus* (T. II. Anastasii) dant *S. Iulium Frontinum* III. *Frontonem* autem suffectum facit *Stampa* (in Fastis *Sigon.) S. Pomponius Collega* est e coniectura *Pan-*

vinii, quem *Almelovenius* ſine iudicio ſequitur, eaque incerta, immo falſa. Omnino illis Faſtis ad Panvinianos factis fides haberi tuto non poteſt: quos ex omnibus recentiorum obſervatis, numis, inſcriptionibus etc. correximus et locupletavimus, praeſertim ſeculis Caeſareis, per multos deinceps annos: ſed abſolvendi et edendi tempus nos habituros, vix audemus ſperare.

c. 61. ut corpora — *decreſcant*) *Gesnerus* in ed. min. 2. edidit *decreſcunt*, et *decreſcant* locum habere negavit. Recte. *Ut* in hoc membro eſt comparantis. *Schwarzii* defenſio non placet. Librarii putavere, *ut* pendere ab *accidit*.

ibid. i. e. *quanto minus* quam a te datum.) Quia in huius formae ſenſu interpretes aberraverunt, brevi notula erat explicandus. *Quanto minus* in interrogando idem eſt, quod extra interrogationem, apud eiusdem aetatis ſcriptores, *paullo minus,* i. e. propemodum. Senſus ergo eſt: pater quidem dedit, ſed id non multo ſecus eſt, quam ſi tu ipſe dediſſes, quia ſcil. patri et filio communia ſunt omnia. *Schwarzius* bene aſſecutus eſt, ſed eius verboſitas implicet magis ſtudioſos, quam explicet.

c. 63. In illa *ſpatioſiſſima* ſede etc.) Semper in voce *ſpatioſiſſima* haeſi; quam non ſatis aptam ſententiae Plinianae ſentiebam. Melius eſt *ſpecioſiſſima,* quod in Codd. repertum dedere *Arntzenius* et *Schwarzius,* ante per coniecturam viderat *Gesnerus.* vid. Epiſt. Sed tamen neſcio quid reſidet ſcrupuli.

c. 64. Si *ſciens* feſelliſſet) Sic contra libros omnes reſcripſerat *Gesnerus,* cum crederet, ita in nonnullis reperiri. At in ed. 2. min. reſtituit *ſcienter,* quod et *A.* et *S.* ſervaſſent, etſi exemplum verbi ſic dicti apud veteres nullum extet. Ego tamen certum puto, *Plinium* dixiſſe, *ſi ſciens feſelliſſet. Scienter* eſt a ſcriba germanizante, qui *wiſſentlich* exprimeret. Et ſunt plura talia in codicibus reperta, quae ferri non debent.

c. 66. Miſera illa ex periculis *facta* prudentia) *Facta* ſine dubio eſt a gloſſatore. Nec Plinianae brevitati conſentit, nec exemplum antiquitatis habet *prudentia facta ex periculis.*

ibid. *Obſepta* diutina ſervitute ora reſeramus) Nemo interpretum hic haeſit. Me offendit ſemper *obſepta.* Reperi deinde, etiam *N. Heinſium* offenſum eſſe illo verbo. Sed correctio eius *obſuta* (ad *Virg. G.* IV, 301. ubi verbum *obſuere* de ore bene reſtituit *Virgilio,*) mihi non placuit. Nam quid commune habent ac ſimile *obſuere* et *reſerare?* *Obſepta* bene dicuntur, quae munita ſunt;

ſed adverſus vim externam, ut *obſepta pudicitia*, et ſimilia. Leniſſimum foret *obſerꝟata.*

ibid. Non ſine periculo fallentis) Haec appendicula ſententiae ſuperioris ſemper mihi inepta viſa eſt: adeo aliena a re praeſenti eſt, adeo abſona a concinnitate reliqua. Quid enim opus erat dicere Traiano, Principes, ſi fallant, non ſine periculo ſuo fallere, et quam abſurdum, ei obiter minari? Hic una laus Traiani agitur, quae eſt h. l. in eius fide et integritate. Ergo hanc laciniam reſectam velim.

c. 67. Ut te, ſi *mereberis*, ſervent) In oratione hac obliqua *mereberis* locum non habet, aureſque latinae *merearis* deſiderant, quod *Sichardus* et *Gryphius* edidere: ex ingenio, ut opinor, ſed recte. Sic mox c. 68. ubi non eſt, *ſi bene remp. — reges*, ſed *rexeris.*

ibid. Aut ſi ſuſceperit invita, *ne debeat.)* Hoc *debeat* ſic explicari debebat: ſi invita reſp. ſuſcepit, tum, quamvis laeto eventu, liber eſto a ſolvendi neceſſitate. Sed alias *debere vota* eſt, cum fit, quod erat in votis, cuius cauſſa vota facta ſunt: quod eſt etiam *damnari voti* etc. Hoc tamen non optabit Traianus, ne eveniant, quorum cauſſa vota facta ſint: nec hoc ſenſit *Plinius.* Eſt ergo *ne debeat* h. l. nove dictum, et in eo aliquid acuminis quaeſitum.

c. 68. Nemo hoc ſibi non praeſtat) Recte monet *Schwarzius*, nimis hic argutari *Plinium*, idque ad totum reliquum locum pertinet: ſunt enim iſta contra ſenſum communem et παράδοξα. Inprimis durius eſt verbum *tutelae*, cum tota illa ſententia: unde et in ea interpretanda non conſentiunt viri docti: *Schwarzius* etiam tentabat corrigere, reſcripto pro *cui*, *Principi.* Quid ſi: *turpis tutela principi, cui poteſt imputari.* Senſus eſt: turpe eſt principi, ſi ei tutela, i. e. fides civium, in qua eſt ſecuritas eius, pro beneficio imputari poteſt, non officii rationem habet, quod ei pro beneficio praeſtetur et propter utilitatem civium.

ibid. *Scires* molliſſimis illis auribus parci) Nimis in hoc loco argutatur *Schwarzius*, et difficultates nectit. Mihi cum *Gesnero* omnia plana ſunt. Si ſecreta noſtra cerneres et audires, videres, illam parſimoniam laudum tuarum hanc habere cauſſam, quod tuis auribus parcimus. Nam *molles aures* ſunt, quae acrem ſenſum habent in utramque partem: ſentiunt bona et mala, quae aliae non ſentiunt.

c. 69. Debitum generi honorem, ſed ante, quam deberetur, offerres) Acumen quaerit in verbo debendi;

et, ut magis acutum esset, *deberetur* posuit simpliciter. intelligendum est *ipsis*.

c. 69. cuius est, ut) *Schwarzius* e vestigiis librorum addit *hoc*: *cuius hoc est;* quod sane est latinius. nam sine *hoc*, debebat esse, *nobiles efficere*. Sed aetas *Plinii* in hoc discesserat paullum a vera ratione: supra c. 60. *parum est, ut in curiam venias*, pro, *in curiam venire*.

c. 70. Praefuerat provinciae quaestor) Bene *Schwarzius* docet e contextu, de provincia quaestoria intelligi debere, secus ac *Gesnero* visum, qui et de quaestore provinciae consularis intelligi posse putabat.

ibid. Vides enim) Torsere se in hoc viri docti. Putem rectum esse. *Enim* est dubitantis et obiicientis aliquid vel sibi vel aliis. Inducitur veluti disputans iuvenis cum alio, ad laudem hortante, et ei hoc obiiciente, quod praemia a Principe sperare non possit. Ceterum sequentia ita incerta sunt in libris, ut nihil supra. Interea teneamus, quod est in hac editione; nam id saltem intelligi potest, et aptum est rei. *Schwarzius* dedit: *si quid* bene fecero; *scietne* Caesar? aut, si scierit, testimonium reddet? Haec magis consentiunt libris scriptis, et similiora acrius disputanti: illa quaerenti et desperanti.

ibid. Nam si *profuerint*) Probo hic *Gesneri* iudicium, praeferentis alteri, quod sequitur *Schwarzius*, *praefuerint*. Illud quidem, quod et veterrima mea Germ. ed. habet, contextui aptius: si laudes et gratiae provincialium profuerint magistratibus apud Caesarem, sicut profuere illi quaestori; nemo post magistratus committet, ut querantur.

c. 71. Cum *suffragatorum* nomina — *exciperentur*) Bene *Schwarzius suffragatores* et *exciperent* correxit; sed quod *candidatorum* inseruit ante *nomina*, non probo. Nam intelligi potest, de candidatorum nominibus sermonem esse, ex contextu, et vero vel *suffragatorum* verbo.

c. 72. Vel, si brevius sit optandum, ut *Uni Tibi* etc.) Haerere soleo in *uni*: quod non aptum formulae precandi. sed si haec oratio narrantis est, *uni* locum iure tenet.

ibid. Ita ab illis amari velis) Refertur ad *diis;* debebatque esse *his*. Sed et de proximo illud pronomen interdum usurpatur.

ibid. Ut haec fateremur) exquisite pro *diceremus*; ut responderet magis τῷ *fingeremus* e contrario.

c. 73. *Quis tunc non — sensit)* Haec mihi nimis tenuia videntur: nec apta magnificentiae orationis praecedentis. Nec vero placent ista: *tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris*.

c. 73. *Viderintne unquam* Principis lacrimas?) Viderat ſane Curia lacrimas Auguſti, cum Pater Patriae appellabatur, *Sueton.* Aug. 58. ſed talia non ad veritatem hiſtoricam nimis ſevere exigenda ſunt.

c. 74. Quod cum *diceremus* etc.) Debet eſſe *dicebamus.* Cetera elegantiſſima: *non opes tuas, ſed animum mirabamur,* pro, non dicebamus propter opes tuas etc.

ibid. Religionibus dedita) Dicitur h. l. in partem meliorem, quod alias fere in deteriorem dicitur, ut apud *Ciceronem* Dom. 49. *homo religionibus deditus.*

c. 78. extr. quorum *potens es* ipſe, votorum compotes facias) *Potes* e libris ſcr. et edd. dedit *Schwarzius.* Recte. *Potens es* plane alienum eſt, nec habet eundem, quem *potes,* ſenſum. Senſus eſt, compotes redde votorum nos, quia eſt in tua poteſtate, nos compotes reddere. At *potens es ipſe votorum,* ſignificat, quorum votorum ipſe compos factus es. Nam hoc eſt *potens voti,* nihil aliud. vid. *Ovid.* Met. 8, 80. 409.

c. 80. *Facta mortalium* inter divina opera numerare) Recte *facta* retinet et explicat *Gesnerus*: mirorque *Schwarzium* recepiſſe *fata,* quae hic ſenſum commodum habere non poſſunt. *Plinius* dicit, Traianum facere, quae Deus, cum per curam rerum humanarum *(oculos demittens in terras)* i. e. fatorum humanorum, faciat, quae homines facere poſſunt ac debent: haec ſunt facta mortalia vel mortalium, quae fiunt facta vel opera divina, cum ea Deus ipſe peragit.

c. 81. mentita ſagacitate *colligerent)* Pronum eſt coniicere cum *Gesnero* et aliis *conficerent,* quod eſt verbum proprium rei venatoriae, etiam in amphitheatro. Nec *Suetonius* et alii in tali ſpectaculo *collectas,* ſed *confectas* feras memorant. Sed ſagacitatis verbum obſtat huic coniecturae. Nam in conficiendo nulla eſt ſagacitas, ſed artificium bene feriendi: at in colligendo et cogendo. Tum in ſequentibus tantum ſermo eſt de quaerendo et inveniendo. Colligendi, ſaltem in unum locum cogendi in ludicris venationibus feras, exemplum habet *Plinius H. N.* de elephantis, in munere Pompeii 8, 6.

c. 82. quam quod hoſtium proſpectarent. Hoſtium etc.) Corrigenda eſt interpunctio ed. Gesn. ſic: *hoſtium proſpectarent: hoſtium* etc. Sic *Schwarzius* recte, ut edd. vett.

ibid. Alteram partem capitis parum integram eſſe, video. Nec ſine melioribus libris reſtitui poteſt. n. 8. pro *voluptates* eſſe debere *occupationes,* facile largior *Gesnero.* n. 9. autem ſervanda eſt cum *Schwarzio* librorum veterum lectio, *inſideat,* quod pro *inſit* dixit, ut eſſet

exquiſitius verbum. *Incidat* eſſet, interdum et velut caſu adhaereſcat et contingat; quod eſt h. l. alienum. Tum *otio prodimur,* ut abruptius, ita efficacius eſt, quam, *at otio pr.*

c. 83. Si Pontifici Max. deligenda ſit coniux) *Schwarzius* hic, ut opinor, difficultates ſibi ipſe finxit, exiſtimans, haec non apta eſſe Traiano, qui tum Pontifex fuerit. Eſt ſententia generalis, comparata ad exprimendam magnitudinem caſtitatis et modeſtiae in uxore Traiani: ſi ei, ut Pontifici Maximo, nunc demum eligenda ſit uxor nondum marito, hanc delegerit utique, ſive ſimilem etc. Itaque *Flamini Maximo* Schwarzii non opus. Nec Flamen Maximus auſus ſit Traiani uxorem ſibi deligere.

ibid. Probatis ex aequo) Semper iudicavi *probati* legendum eſſe, quod et *Perizonio* placuiſſe e *Schwarzio* didici; qui recte in textum, etiam ſine libris, quorum alias tenaciſſimus eſt, recepit.

ibid. Nulla ambitio) Eſt h. l. quae σεμνότης Graecis dicitur, et φιλοτιμία, quae eſt in magnificentia externa vitae ad captandam admirationem etc.

c. 84. *ſeu* quod plus eſſe) Alterum *ſeu* intellige in praecedente membro, quamquam alius figurae; quamdiu appellationem etc. In ſcriptoribus huius aetatis frequens eſt, e particulis talibus priorem omittere.

c. 85. nec *unquam perſuadeatur,* humile eſſe Principi, niſi *odiſſe)* Ordinem et ſenſum faciunt hunc: nec credas aliquid tibi humile eſſe, praeter unum odium. Sed poteſt etiam hic eſſe: noli credere iis, qui tibi dicunt, amicitias et familiaritates eſſe humiles et parum decoras Principi: odium eſſe generoſum et regium. Id ſaltem melius eſt.

c. 86. Praefectum Praetorii non ex *ingerentibus,* ſed ex ſubtrahentibus legere) Credo, poſt *ingerentibus* excidiſſe *ſe,* per occaſionem ſequentis particulae *ſed.* Id iam vidit *Schwarzius.*

ibid. Non quietis *gloriam* cuiquam invidere) *Schwarzius* vellet in libris eſſe *gratiam,* quam eſſe aptiorem *gloria.* Ego autem legerim *copiam*; id arbitror eſſe et rei et ſententiae exadverſum reſpondenti: *cum ſis ipſe distentus imperii curis,* i. e. careas quiete, aptius.

ibid. Precatusque maria) Hic deſidero epitheton, ut placata, tranquilla. nam *maria precari* ſimpliciter, ſenſum definitum non habet. itaque non diſplicet coniectura *Schwarzii,* e veſtigiis Codd. in quibus eſt *ſpectansque maria,* legentis: *ſpectans maria, precatusque c. r.*

ibid. Nisi quod — iucundiusque *est, desiderare* principem desiderantem) Sic locum dedit *Schwarzius*, restituto e MSS. *desiderantem.* Atque hanc lectionem tentant et explicant varie. *Gesnerus* coniicit *desideraret. Nisi, quod — est, desideraret*: quae est sane mollis correctio. Ego arbitror, vitium loci ortum esse ex *est*, quod irrepsit pro *esset*: ad id iuvandum insertum *quod: nisi paene ipso contubernio principis felicius iucundiusque esset, desiderare principem desiderantem. Schwarzii* interpretatio durior est, nec apta sunt loca allata defendendi caussa, praeter unum fortasse locum *Ovidii* ex *Heroidd.* 18, 11. *ascensurus eram, nisi quod, cum vincula navis Solveret, in speculisomnis Abydos erat.*

c. 87. Absentia *veniat)* Recte *Schwarzius* e Codd. duobus recepit *venit*: quod et sequentibus aptius.

c. 90. Gratiarum actione *perlata)* Semper credidi hic legendum esse *peracta*, quod et *Schwarzius* sibi aliquando in mentem venisse dicit. *Perlata* male ab eo defenditur formulis, *legationem perferre, perferre quod susceptum est, impositam personam perferre*, scil. ad finem usque.

ibid. Ut nos etsi minus *notos*, ut bonos tamen promovere vellet) *Notos* e coniectura *Lipsii* addidit *Gesnerus.* Male et contorte vulgatum *etsi minus, ut bonos t.* etc. defendunt *Arntzenius* et *Schwarzius*, alter ad *bonos*, alter ad *promovere* referens. Nam *minus bonos* non habet, quo referatur, quo vel quibus minus boni sint: nec magis *minus promovere.* Si esset: *etsi minus bonos, at bonos tamen*; bene haberet: nisi quod ambiguitas esset in *bonos.*

c. 91. Vera esse, quae de nobis, praesertim tam *magnifica,* dixisti*)* Tentor legere *magnifice*: quod est latinius.

c. 93. Nec *disiunctos* nos et quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos et devinctos putemus) Haeserunt quidam in *disiunctos.* Sed male facere tentarunt *defunctos,* quod non aptum ceteris est. Ego non dubito, *Plinium* dedisse *diiunctos*; quod verbum saepe in libris mutatum est in *disiunctos.* Equus dicitur *diiungi* a iugo, curru. *Diiunctus ab exercitu* et similia sunt apud *Livium.* Sic hi *diiuncti consulatu*: idque adeo bene opponitur *adstricto.*

Haec ſunt, quae ex notatis a nobis in margine exempli noſtri et notis adſcriptis delegimus hoc tempore, ut hic inſerereutur. Difficilis ſane et lubrica eſt haec emendandi *Plinii* ratio, quia in iſtis ſententiis acutis et quaeſitis non ſemper ἀκρίβειαν ſervatam animadvertimus ab ſcriptoribus iſtius aetatis, ut omnino non accuratior lex ſcribendi. Sed tamen, ut ſupra monui, a doctore in lectionibus omnia ad ἀκρίβειαν in ſententiis et in ſcribendo debent exigi. Et vero etiam *Plinii* libri valde ſunt vitiati a librariis, et, ut opinor, etiam Grammaticis: denique non habemus libros ſcriptos ſatis antiquos aut bonos. Nam antiquiſſimus *Schwarzii* quarto demum abhinc ſeculo ſcriptus putabatur; nempe iis temporibus, quibus incipiebant quaeri libri veteres in angulis bibliothecarum monaſticarum. Sed quae de libris *Plinii* et editionibus dicere habeo, differam ad *Fabricii* Bibliothecam Latinam a nobis caſtigandam et locupletandam. Scrib. Kal. Maiis.

VITA
C. PLINII CAECILII SECVNDI
AVCTORE
CHRISTOPHORO CELLARIO.

Caius Plinius Caecilius Secundus municipio Como, ad Larium lacum in Transpadana sito, ortus fuit. Patria enim municipium erat IV, 13, 3, circa Larium lacum [a], quem idcirco *suum* appellat II, 8, 1. et VI, 24, 2, iuxta quem villas amoenissimas possidebat IX, 7, qui situs *Comum* abunde designat, quod *delicias suas* I, 3, 1. vocat, ut nihil de inscriptionibus infra producendis [b] referam, in agro et oppido Comensi repertis. Veronenses quidem ipse *suos* dixit VI, 34, 1, verum adoptionis lege, quia avunculus Plinius, adoptione pater, Veronensis fuit, ut post Onuphrii probationes vel unus lapis, in ripa Benaci inventus, et ab Reinesio Inscript. XI, 11. expressus, satis clare his verbis ostendit:

C. PLINI - - - VERONENSIS
- - - - HISTORIARVM H. L - -

a Apertus in primis locus est 4, 30, 1. ubi ex *patria sua* quaestionem se attulisse ait, quae pertinet ad viciniam Lacus Larii.

b Subiicientur statim huic vitae.

Annum, quo natus fuit, non obſcure indicavit, quum Veſuvio ardente duodeviceſimum ſe habuiſſe tradit VI, 20, 5., qui Titi Caeſaris primus fuit, Dione Caſſio memorante. Si addis novem annos Veſpaſiani, et unum, ac quod excurrit, ſcenicorum principum; circiter ſexto Neronis [c] natum Plinium, et quum iſte interficeretur, fere octennem fuiſſe apparebit. Pater C. Caecilius [d] Comenſis erat, de quo nihil reperimus, niſi quod eius gentis fuit, ex qua Caecilium, poëtam tenerum, ſodalem ſuum, et ipſum quoque Novocomenſem, Catullus laudat carmine XXXIII. Mater Plinia, C. Plinii Veronenſis, qui Naturalem Hiſtoriam reliquit, ſoror, quae amiſſo marito, in domo fratris manſit VI, 16, 4. et ep. 20., a quo filius adoptatus fuerat, V, 8, 5. qui ideo in nomen *C. Plinii Secundi* ſucceſſit, quum antea Caecilius eſſet. [e] Patrem Caecilium mature amiſit, educatus cura matris et avunculi, nec non tutoris Verginii Rufi, II, 1, 8. [f] Studiis impenſe a puero addictus adeo, ut decimo quarto

c Aerae vulgaris 62. Urbis Cond. Varron. 815. Maſſonus ad 17. et 25. (Nimirum ſic laudabimus ſemper viri doctiſſimi vitam Plinii, ut iterum edita eſt, adſcriptis annis aetatis, et, quoties opus eſt, paragraphis.)

d Quae gens plebeia, ſed nobilis eadem, Maſſon. 1, 2. De illius antiquitate ipſe noſter 8, 10, 3. cum *non ſubitas imagines* a ſuo etiam latere commemorat. An huc referri debeant ſtatuae principum in agris *per plures ſucceſſiones* traditae 10, 24, 1. forte disputari poſſit.

e Ita tamen, ut *Caecilii* nomen non immutaret, aut produceret in *Caecilianum*, quod libera rep. fieri ſolebat. Etiam retinuit ſenatoriam patris dignitatem, cum intra equeſtrem ſubſtitiſſet avunculus. v. Maſſon. 1, 6. Ceterum huic ſuo patri adoptivo immortalitatem adiuvit, libros et vitae illius rationem commemorando 3, 5., et mortis genus celebrando 6, 16.

f Nec diu adoptivo patre frui illi licuit, qui A. C. 79., cum XVIII. aetatis annum ageret, incendio Veſuvii perierit. Quid ipſe interim Miſeni egerit, narrat 6, 20.

aetatis anno tragoediam Graecam fcriberet VII, 4, 2., Livium adolefcentulus legeret VI, 20, 5., Ciceronem etiam adultus aemularetur IV, 8, 4., non contentus feculi eloquentia I, 5, 12., in cuius ftudio praeceptore Quintiliano ufus eft II, 14, 9. et Nicete Sacerdote VI, 6, 3. [g] ac in philofophia, praeter alios, Euphrate Stoico, quem in Syria miles audivit I, 10, 2. [h] Nec alienus a poëfi fuit VII, 4, 2. ingenium fortitus hilare ac poëticum V, 3, 2., [i] cuius tum alia fpecimina dedit, in epiftolis reliqua VII, 4. et 9. tum maxime Hendecafyllaborum librum IV, 14. 8. [k] Sic indole capaciffima omnium literarum, et inexhaufto labore, id tandem confequutus fuit, ut omnes eruditi illum amarent I, 13, 6. eumque ac Tacitum pro doctiffimis fuorum temporum haberent VII, 20, 5. et IX, 23, 3. Recitationes in primis urgebat propter multiplicem ufum V, 3, 8., nec ipfe folum aliis auditor frequens aderat I, 13, 6. VIII, 12, 1., fed fua quoque poëmata recitabat V, 3, 7. IX, 34. etiam

g De Quintiliano nuper disputavimus, in praef. §. 9. fq. de Nicete vid. Maffon. 14, 4. Quam iucunde illius temporis et fcholae memoriam ufurpaverit nofter, ipfe docet 2, 18, 1. Condifcipulos habuit Voconium Romanum 2, 13, 5. et Romanum Firmum, erga quem liberalis eft 1, 19. Alios quoque memorat, qui adolefcentiam fuam formaverint, ut Corellium Rufum 1, 12, 12., Hifpullam eius uxorem 4, 19, 7., Arulenum Rufticum 1, 14, 1. Spem de fe magnam concitaffe noftrum, inde quoque apparet, quod *oppidum praediis ipfius vicinum, Tifernum Tiberinum* (quod *Città di Castello*) *paene adhuc puerum patronum cooptavit* 4, 1, 4.

h Etiam Artemidoro, de quo 3, 11.

i Solum forte crimen, quod adhaerefcere in viro laude omni cumulatiffimo poffe videtur, illud eft, quod in hac ipfa epiftola 5, 3. item 4, 14. et 4, 27. defendere ftudet, verfus lafcivi. Quam male ipfi defenfio fucceffierit, ad 4, 27, 4. indicamus. Quin parum etiam poetam fuiffe puto. Vid. adfcripta ad 7, 4.

k De hiftoriis etiam fcribendis illum cogitaffe apparet ex 5, 8. Ediderітne aliquid, non liquet.

actiones seu forenses orationes II, 19. [l] et Panegyricum Traiano dictum III, 8, 4. Orator clarissimus fuit, ut nemo facile illi praeferatur. Nam undevicesimo anno dicere in foro coepit V, 8, 8. [m] et per omnem aetatem [n] caussas egit tam apud Centumviros I, 18, 3. et IX, 23, 11, quorum iudicia *suam arenam* vocat VI, 12, 2. [o] etsi indigna saepe eius ingenio erant II, 14, 1., quam in senatu nobiliores, ut contra [p] Baebium Massam VII, ult. Caecilium Classicum III, 4. et 9. et Marium Priscum II, 11. ac pro Iulio Basso IV, 9. et Rufo Vareno V, 20., quas in summam collegit VI, 29, 8. sq. [q] Honores gessit amplissimos. Fuit enim quaestor Caesaris VII, 16, 2. Tribunus militum III, 11, 5. [r] Tribunus plebis I, 23, 2. et P. 95, 1. Praetor III, 11, 2. et VII, 16, 2, [s] Praefectus aerarii Saturni V, 15, 5. P. 92, 1. [t]

l Quam diligentiam adhibuerit, ut etiam orationes suae quam emendatissimae in manus hominum venirent, docet ipse 7, 17.

m Inter primas forte fuit caussa Iulii Pastoris, quam egit *adolescentulus* ille quidem, sed qui uxorem tamen iam haberet, 1, 18, 3. eandem caussam dum commemorat 4, 23, 1. *iuvenem* se ait fuisse.

n Etiam post Consulatum gestum. Vid. 4, 17, 3.

o Quanto plausu auditus sit, ostendit 4, 16.

p Publicium Certum 9, 13. pro Clario 9, 28, 5.

q In caussis autem agendis non pactione modo, dono, et munere, sed xeniis etiam abstinuit 5, 14, 8.

r Add. 10, 19, 1. 1, 10, 2. ubi adolescentulum se in Syria ait militasse. Reditum e militia hac suum memorat 7, 4, 3. Cf. 8, 14, 7. et 8. Circa annum aetatis XXV., quae legitima aetas est, Quaestorem factum probabile est. Fuit autem Quaestor Caesaris cum Calestrio Tirone. vid. 7, 16, 2. Quaestor nempe Caesaris, in quantum is Consul: Quaestor porro annuus, quae erudite demonstrat Masson. 25, 2.

s Gessit Praeturam anno suae aetatis 31. et 32., Christi 93. quod luculenter et ingeniose demonstratum dedit Massonus.

t Add. 10, 20, 1. et 24, 3. ubi plurium numero *indulgentia* VESTRA, et *delegati a* VOBIS *officii cura*, memoratur. Tamen Massonus 36, 7. post obitum Nervae a Traiano solo illud delegatum, e temporum rationibus ostendit. Quid si in scriniis et commentariis Nervae in-

Praefectus aerarii militaris (de quo VII, 14. n. [u]) Inſcript. Conſul III, 13, 1. et ep. 18, 1. et P. 91. [x] Augur IV, 8. [y] Propraetor provinciae Ponticae conſulari poteſtate X, 77. n. et Inſcript. [z] Curator alvei

ventum Plinium honore auxit Traianus? ut ad ambos referri factum poſſet. De occupationibus huius officii conqueritur 1, 10, 9. Menſtruas tamen eius vices intelligimus ex 10, 24, 3.

u Nempe oſtendit Cellarius ad l. c. viceſimam hereditatum ad aerarium militare pertinuiſſe. *Aerario militari praefectum*, etiam inſcriptiones memorant. Plinius quidem nusquam, ut, diverſi a praefectura aerarii Saturni, muneris meminit.

x In quo conſulatu, (bimeſtri pro conſuetudine illius temporis in privatis, de qua ad Paneg. 92, 4.) et quidem menſe Septembri, Gratiarum actionem, ſive Panegyricum habuit, qui exſtat. Ceterum circa haec tempora etiam fuit Quinquevir ſumtibus publicis minuendis, Virginio Ruſo illum eligente, per quem ipſo excuſaretur 2, 1, 9.

y Petierat Auguratum, vel aliud ſacerdotium a Traiano 10, 8. Factum id anno Plinii circiter 41. probat Maſſonus §. 2.

z Cur *Propraetor* Plinius, cum ante ipſum Bithyniam rexiſſent *Proconſules*: quam vim habeat *conſularis* illa, quae ipſi tribuitur in inſcriptione, *poteſtas*? erudiſſime disputat ad hunc annum, h. e. 41. et 42. Plinii, Chriſti 103. Maſſonus, qui etiam illud oſtendit, non integrum biennium in provincia commoratum eſſe Plinium. Ceterum fabulam de Plinio ad Chriſtianiſmum converſo ad reditum ipſius e provincia refert Pſeudo-Dexter in Chronico, et illius commentator Bivarius. Iuſſu enim Traiani appuliſſe ad Cretam, aedificationis cuiusdam cauſſa, ibique a S. Tito Epiſcopo converſum ad fidem. Addit Dexter, *Nec deſunt, qui putent, ſeptima Sextilis ad Novocomum eſſe paſſum.* Sed puduit merito commenti illepidi (incruſtati licet in fictis Luitprandi adverſariis n. 292. ſq. p. 512.) viros doctiſſimos, qui acta SS. menſis Auguſti Antverpiae ediderunt, qui ne verbo quidem mentionem illius rei iniicere dignantur: neque opus nimirum erat, cum ipſam ſiniſtri illius Dextri fidem in univerſum iam damnaſſent. Neque vero erat, quod refutaret illud Boxhornius in iudicio de Plinio, quod epiſtolis a ſe editis praemiſit: multo minus refellendum erat ex 10, 97. ubi *exitiabilem* vocet *ſuperſtitionem* Chriſtianorum. Parum enim hoc ad fabulam, quae poſtea in reditu ex provincia contigiſſe dicitur: nec appellat Plinius *exitiabilem ſuperſtitionem* (quae Taciti vox eſt An. 15, 44.) ſed pravam et immodicam 10, 97, 8. Si omnino placeat refutare, illud eſt apertum, epiſtolas eius pertinere ad annum aetatis Plinii 55. tredecim

Tiberis V, 15, 2. n. et Inſcription. Matrimonium bis contraxit: de priore nihil exſtat ante viduitatem IX, 13, 4.; [a] alterum cum Calpurnia iniit, Calpurnii Fabati [b] ex filio nepte, IV, 1, 1., quae abortum fecit VIII, 10., nec alio partu maritum beaſſe legitur: ipſa vero docta et ſtudiis exculta IV, 19, 2. et VI, 7, 1. mariti, quamquam aetate maioris, amantiſſima IV, 19, 2. et 5. [c] ita ab amita Hiſpulla inſtituta, ibidem 1. et 6. Pater enim pridem deceſſerat V, 12, 2., cuius memoriae porticum avus dedicavit V, 12, 1., ipſe vero avus, quum in Bithynia [d] Plinius cum uxore eſſet, mortem obiit X, 121., poſtquam ſenectutem in Transpadana exegerat VII, 16, 3. Frugalis et abstinens Plinius fuit II, 4, 3. et ep. 6, 4., ut voluptates etiam ſtudiis condiret, IX, 36, 4. et inter venandum ſtuderet I, 6. V, 18, 2. IX, 36, 6., [e] nec vero minus diligens pater familiae, qui

nimium annos ultra reditum ex provincia: v. n. 1. Potuitne autem de tanta immutatione tacere?

a Niſi quod ſocrus meminit 1, 18, 3. cum eſſet adoleſcentulus, Domitianus adhuc imperaret. Et ſtatim a morte Domitiani uxorem lugebat 9, 13, 4. cuius vitricus erat Vectius Proculus 9, 13, 13. Sic duo ſe matrimonia Domitiano imperante contraxiſſe ait 10, 2, 2. De quo loco Maſſon. 36, 3.

b Novocomenſem et ipſum Fabatum fuiſſe ſatis apparet non tantum ex veteri inſcriptione in Comenſi agro reperta, quam poſt alios exhibet Grut. 382, 6. quamque ad noſtrum pertinere non improbabile eſt: ſed ex ipſo noſtro 5, 12, 2. 7, 16, 32, 1. coll. 7, 16, 4. et 7, 23, 1.

c Quae epiſtola non diu poſt initum matrimonium ſcripta. Amoris ſui vehementiam aliis quoque epiſtolis declaravit, ut 6, 4. et 7. it. 7, 5.

d Non ſatis certo hoc ex laudata epiſtola colligitur, ubi excuſat Plinius, quod iter uxoris diplomate iuverit. Non eſt credibile, mulierem delicatam et infirmam tantum iter, ea celeritate, ſine marito confeciſſe. Potuit Plinius ut curator alvei Tiberis, vel alio quocunque nomine diplomatum poteſtatem habuiſſe. Haec etiam Maſſoni eſt ſententia ad 43, 8.

e Hac ipſa epiſtola 9, 36. rationem totam in praediis ſuis vivendi aeſtivam percenſet, ut ep. 40. hibernam perſequitur.

praedia ſua mirifice tum coluit, tum aedificavit, quod de Laurentino ipſe narrat II, 17.; de Tuſcis V, 6.; de Transpadanis ad Larium IX, 7., quam induſtriam et aliis praediis ſuis, V, 6, 45. enumeratis, adhibuiſſe non dubitandum eſt. [f] Mitis in ſervos I, 4, 4., adeo ut nullos *vinctos* haberet III, 19, 7. ſuisque domum permitteret inſtar civitatis eſſe, ac peculium morte ad familiares transmittere VIII, 16, 2. Iuſtitiam non tam ex legum rigore, quam aequitatis modulo perſequebatur II, 16. et IV, 10. redemtoribus remiſſiones ob ſterilitatem faciens VIII, 2. et X, 24, 5. Munificus in primis [ff], quod variis operibus oſtendit. Templum enim Tifernatibus exſtruxit pecunia ſua IV, 1, 5. et aedem Cereris in praediis ſuis IX, 39. Patriae ſumtus partem in praeceptores publicos dedit IV, 13, 6., et ingenuis pueris alimenta annua conſtituit I, 8, 10. Etiam bibliothecam patriae publicam dedicavit I, 8, 2. II, 5. [g] Praeterea in multos privatos admodum liberalis, in Curianum Cratillae filium, cui legatum remiſit V, 1, 10. in Voconium Firmum, cui cenſum equeſtrem ſupplevit I, 19., in Martialem, quem viati-

f Fortis fuit, in cauſſis etiam illis ſuscipiendis, quibus inviſum ſe Domitiano et obnoxium delatoribus fieri, ſciebat. Vid. 1, 5, 5. ſq. Itaque etiam reus futurus erat, niſi interfectus eſſet Domitianus 7, 27, 14. Eo defuncto, Helvidii Priſci ultionem fortiter ſuscepit. Totam rem enarrat 9, 13. add. 4, 21, 3. Quam non metuerit Artemidorum, philoſophiae nomine ab urbe ſemotum, adiuvare, et quo ſuo cum periculo, refert 3, 11. Quo animo Corelliae cauſſam contra C. Caecilium COS. deſignatum ſusceperit, narrat 4, 17. Add. 6, 8, 3.

ff In cauſſis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis ſemper abſtinuit. 5, 14, 8.

g De ſua in publicam rem liberalitate agit etiam 5, 7. ubi *undecies* h. e. 55000 florenos Rhenanos ſe reipublicae contuliſſe, gloriatur. Sic proſocero, cuius heres futurus erat, publicam liberalitatem commendat 5, 12.

co iuvit III, 21, 2., in Artemidorum philosophum, cui urbe excedere iusso, quae Domitiani saevitia fuit, pecuniam, qua opus erat, a locupletibus negatam, ipse mutuatus, gratuitam dedit, III, 11, 2., in Quintiliani praeceptoris filiam, cuius dotem auxit VI, 32., in Corelliam, cui agrum minori pretio vendidit VII, 11. et 14., in Calvinam, cui patris debita remisit II, 4, 2. [h] His moribus [i] omnium bonorum benevolentiam conciliavit, [k] Traiani in primis, apud quem gratia valuit, [l] qua ad aliorum magis commoda, quam ad sua usus est. [m] Multa enim multis impetravit, peregrinis ius civitatis X, 4. et 6.; libertis ius Quiritium X, 4. et 105.; Voconio Romano condiscipulo ius trium liberorum II, 13, 8., et senatoriam dignitatem X, 3, 2.; Accio Surae praeturam X, 7. et aliis alia. Amicitiam cum optimo quoque coluit, [n] etiam periculo suo III, 11, 2. sq. [o] maxime cum literatis et studiorum sociis, in quibus Tacitum primo loco, et prope unum habuit, quem e vivis aemularetur, quod paul-

h In Metilium Crispum, cui ordines impetraverat, et quadraginta millia numum (2000 fl. Rhen.) ad instruendum se ornandumque donaverat 6, 25, 2.: in Modestum, cui libertatem dubie legatam ultro dedit 4, 10.: in nutricem suam, cui agellum centum millium numum (5000 flor. Rhen.) donavit 6, 3.

i Quos gloriae studio incitatos fuisse, non dissimulat 7, 33. (ubi Ciceronem suum imitatur fam. 5, 12.) conf. 6, 29, 3. Quam tamen ea in re moderationem adhiberi velit, docet 1, 8, 13. sq. Ceterum Imperatoris quoque gloriae se studiosum ostendit praesertim 10, 50.

k Quanti illum Corellius fecerit, explicat 4, 17, 8.: esse, qui se imitentur, gaudet 6, 11.

l Qui ipsum in consilium non nunquam adhibuit in cognitionibus, v. g. 4, 22, 1. et in rescriptis suis, libro decimo comprehensis, tractat amantissime.

m Tamen etiam ad sua: ut ad ius trium liberorum 10, 2. ad auguratum 10, 8. etc.

n Suum in laudandis amicis studium suavissime excusat 7, 28.

o Vid. ad proximam notam f.

lo maior aetate erat, VII, 20, 4., quem etiam ingenio, doctrina, honoribus est adsequutus, isque vicissim tanti Plinium fecit, ut libros suos emendandos ei crederet VII, 20, 1. Hi duumviri principatum in literis tenuere, ut una nominarentur, quum de studiis sermo esset VII, 20, 5., in hos coniectura ferretur, si de doctis non nominatis esset ferenda IX, 23, 3. Ceterorum amicitiae epistolis illustratae sunt. [p] Corpore fuit imbecillo et minus robusto, quod *corpusculum* Traianus dixit X, 29, 1., et intentius caussam orantem per libertum admonuit, ut lateri consuleret II, 11, 15. Aliquando lippitudine laboravit VII, 21, 1., honestissimis caussis, lucubrationibus contracta, quibus et ceterae imbecillitates maiorem forte partem imputandae sunt. [q] De morte nihil certo constat: simile autem vero habetur, per plurimum imperii Traiani tempus, aut paullo ultra, vitam produxisse. [r]

p Vid. Index hominum, cui intexuimus catalogum eorum, quibus inscriptae sunt epistolae.

q Aegrotasse illum etiam circa Nervae mortis tempus, apparet ex 10, 24, 3. et gravissime quidem 10, 4. Forte idem fuit morbus, in quo abstinentiam suam et moderationem probavit 7, 1, 4. sq.

r Certe inter epistolas eius, ut nulla habet characterem temporis prioris anno Plinii 36. (vid. Masson. h. a. §. 10.) ita nec ulla recentior anno aetatis illius 55. certis indiciis deprehendi a Massono potuit. Ceterum, quoniam hic sumus, illud etiam adnotare iucundum est, quod nec anuli sui ἀποσφράγισμα s. typum ignorare nos voluit, *quadrigas* 10, 16, 3. Tandem illud forte huc referendum superest, librum octavum editum videri post nonum Massono 44, 3. nonum autem ipsum aliquo post sex priores intervallo editum, ad 45, 2. colligit ex 9, 19, 1. coll. 6, 10, 4. Cetera, quae ad literariam epistolarum historiam pertinent e Fabriciana Bibliotheca petenda sunt, cui quod adiiciamus, in tanta praesertim Schwarziani operis exspectatione, iam non habemus.

INSCRIPTIONES ANTIQVAE DE PLINIO.

I.

COMI in exteriori ſtructura templi maximi.

(Neſcio unde acceptam dedere editores a ſeculo inde plerique.)

C. PLINIO L. * F. O. ** V. F. CAECILIO SECVNDO
COS. AVG. CVRAT. TIBER.

* *Lucii Filio*, quod probat Maſſonus prae aliorum *C.* ſive *Caii.*

** Sic vitioſe dant pro OVF. quod eſt in aliis, h. e. *Ouſentina tribu.* Vid. Maſſon. 1, 9.

II.

In AGRO COMENSI ap. Gruter. p. 454, 5.

C. P L I N I O L. F.
O V F. C A E C I L I O
S E C V N D O. C O S
A V G V R. C V R. A L V. T I B
E R. E T. C L O A C. V R B
P R A E F. A E R. S A T. P R A E F
A E R. M I L. Q. * I M P
S E V I R. ** E Q. R O M
*** L E G. I I I. G A L L. X V I R O
STL. IVD. FL. **** DIVIT. AVG
— — — — R C E L I E N S

* *Quaeſtori Imperatoris* ſive Caeſaris.

** h. e. uni de ſex turmis equitum Rom. praefecto. v. Maſſon. 22.

*** Supplendum TRIBVNO, volunt Fabrettus inſcr. c. 5. p. 411. et Maſſonus; quod Gudius voluiſſe dicitur LEGATO, forte non tam ita legi, quam ſuppleri voluit.

**** *Flamini Divi Titi Aug.* Maſſon. 19, 1.

III.

MEDIOLANI in aede S. Ambrosii apud Grut. p. 454, 3. et plenius 1028, 5. nec sine aliqua varietate, quae tamen fidei antiquitatis derogare non debet. Tabula lapidea in partes secta, et formata in sarcophagum, a posterioribus, lacunis et coniecturis occasionem dedit. Fundus quasi et substantia bona. Nempe priori loco sic:

C. PLINIVS. C. * F. C. N.
CAECILIVS. SECVNDVS
COS. ** AVGVR. LEGAT. PRO *** PRAET
PROVINC. PONTI. CONSVLARI PO
TESTATE. IN. EAM. PROVINCIAM. AB
IMP. CAESARE. NERVA. TRAIANO
AVG. GERMANICO. MISSVS ****
CVRAT. ALVEI. TIBERIS. ET. RIPAR
PRAEF. AERARI. SATVRNI. PRAEF
AERARI. MILIT. LEG. LEG. VI. GALLIC.
X. VIR STLIT. IVDICANDIS

Posteriore loco eadem fere, h. e. tenui modo, et quae descriptorum ingeniis tribui possit, varietate; sed a versu penultimo et voce MILIT. sic pergitur:

QVAEST. IMP. SEVIR. EQVITVM - - - - - - - - - - -
TRIB. MILIT. LEG. III. GALLICAE - - - - - - - - - -
X. VIR. STLITIB. IVDICANDIS. THER † - - - - -
ADIECTIS. IN. ORNATVM. H-S CCC - - - - - -
AMPLIVS. IN. TVTELA. H-S CC. T. F. I.
ET. LIBERTORVM. SVORVM. NOMIN. H-S | XVIII | LXVI. DCLVI. REI
INCREMENT. POSTEA. AD. EPVLVM. PLEB. VRBAN. VOLVIT. PERTIN
AMPLIVS. DEDIT. IN. ALIMEN. PVEROR. ET. PVELLAR. PLEB. VRB. H-S --
IN. TVTELAM. BYBLIOTHECAE. H-S. C. - - - - - -

* Vid. ad Inscr. I. not. a. Et sic quoque apud Gruterum posteriore loco legitur, nempe, L. F. OVF. CAECILIVS etc.

** om. cos. Grut. p. 1028.

*** PROC. PR. Grut. p. 1028. vitiose.

**** om. Grut. p. 1028.

† Haec ita supplet Alciatus in hist. Mediol. L. 2. *Thermas adiectis in ornatum sestertiis tercentis, et eo amplius in tutela* (f. tutelam) *sestertiis ducentis testamento fieri iussit.* Reliquae viri interpretationes non sunt magni momenti, quas videre licet etiam ap. Massonum. Et multum sane passam esse ultimam inscriptionis partem, apparet. Operae pretium fuerit, eam cum archetypo, si adhuc exstat, iterum conferri.

TESTIMONIA ET IVDICIA ALIORVM SCRIPTORVM VETERVM.

MARTIALIS *lib. X. Epigram. XIX.*

Nec doctum ſatis, et parum ſeverum,
Sed non ruſticulum nimis libellum
Facundo mea Plinio Thalia,
I, perfer.

Poſteriora Epigrammatis verba noſter epiſtola ultima libri III. repetiit.

Ponitur hic vulgo QVINCTIL. 12, 10, 11.

Hinc vim Caeſaris, indolem Caecilii, ſubtilitatem Callidii, gravitatem Bruti, acumen Sulpicii, acerbitatem Caſſii, diligentiam Pollionis, dignitatem Meſſallae, ſanctitatem Calvi reperiemus. In his etiam, quos ipſi vidimus, (*ſic eſt, non videmus, ut quidam dedere*) copiam Senecae, vires Africani, maturitatem Afri, iucunditatem Criſpi, ſonum Tracchalli, elegantiam Secundi.

Sed obſervavimus ad h. l. non *Plinium Secundum* hic laudari, ſed *Iulium Secundum*, de quo 10, 1, 120. Ibidem ſ. 122. ea dicit, quae ad Secundum noſtrum vel maxime pertinent:

Habebunt, qui poſt nos de oratoribus ſcribent, magnam eos, qui nunc vigent, materiam vere laudandi. Sunt enim ſumma hodie, quibus illuſtratur forum, ingenia. Namque et conſummati iam patroni veteribus aemulantur, et eos iuvenum ad optima tendentium imitatur ac ſequitur induſtria.

MACROBIVS *lib. V. Saturn. cap. I.*

Quatuor ſunt genera dicendi: copioſum, in quo Cicero dominatur; breve, in quo Salluſtius regnat; ſiccum, quod Frontoni adſcribitur; pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nunc nullo veterum minor Symmachus luxuriatur.

SIDONIVS APOLLINARIS *lib. I. ep. I.*

Epiſtolas omnes, retractatis exemplaribus enucleatisque, uno volumine includam, Q. Symmachi rotunditatem, C. Plinii diſciplinam maturitatemque, veſtigiis praeſumtuoſis inſequuturus.

IDEM *lib. IV. epiſt. III. ad Claudianum, Mamerti, Viennenſis epiſcopi, fratrem, ut ex epiſt. XI. apparet.*

Si reare quemquam mortalium (cui tamen ſermocinari Latialiter cordi eſt) non pavere, quum in examen aurium tuarum, quippe ſcriptus, adducitur, tuarum, inquam, aurium, quarum peritiae, ſi me decurſorum ad hoc aevi temporum praerogativa non obruat, nec Frontonianae gravitatis, aut ponderis Apuleiani fulmen aequiparem, cui Varrones, vel Atacinus, vel Terentius, Plinii vel avunculus vel Secundus, compoſiti impraeſentiarum ruſticabuntur.

Eodem libro, epiſt. XXII.

Ego Plinio, ut diſcipulus, adſurgo.

Perpetuus enim imitator Plinii eſt Sidonius, ut doctiſſimus interpres Io. Sauaro paſſim obſervavit.

IDEM *lib. VIII. epiſt. X.*

C. Plinius pro Accia Variola plus gloriae de centumvirali ſuggeſtu domum retulit, quam quum

Marco Ulpio, incomparabili principi, comparabilem panegyricum dixit.

AVRELIVS CASSIODORVS *in Chronico, sub Traiano.*

CELSVS ET CRISPINVS. His consulibus Plinius Secundus Novocomensis orator et historicus insignis habetur, cuius ingenii plurima opera exstant.

[Recentioribus temporibus Secundus, qua civis, qua scriptor, iudicia expertus est satis severa, et quae eius Φιλαυτία non sperasset. Alfierus quidem, clari apud Italos nominis scriptor, quid de Panegyrico senserit, in vulgus notum est. Burmanno ad Ovid. Metam. 15, 848. Plinius dicitur aulicae adsentationis princeps et pudendum posteris exemplar: Gierigio ad Epist. T. 2. p. 122. b. magnorum simius virorum, et in Argum. ad Epist. 33. l. 7. simius Ciceronis. Ipse Gesnerus, sincerus ille virtutum eius admirator et praeco, in epistola ad I. A. Ernestium bonam partem Plinii scholasticam esse fatetur. De meo sensu si quid adiicere licet, non nego, me, a Tullianarum Epistolarum lectione recentem, Plinianas fastidire; Panegyrici autem nihil propemodum legere posse, quin miseratione commovear hominis, cuius spiritus, si quos unquam habuit, temporum infelicitas adeo fregerat, ut, rebus in meliorem statum conversis, de principe bono vix aliter, ac vilissimum mancipium idemque astutissimum de domino truculento, loqui et scribere auderet. Sane facilius erat flosculos carpere orationis, quam magnanimitatem referre generosorum Romuli nepotum. *S.*]

C. PLINII CAECILII

SECVNDI

EPISTOLAE

C. PLINII CAECILII SECVNDI EPISTOLARVM LIBER PRIMVS

I.

Septicio Epiſtolarum opus, eiusdem hortatu collectum, dedicat.

C. PLINIVS SECVNDVS SEPTICIO SVO S.

Frequenter hortatus es, ut epiſtolas, ſi quas paullo accuratius ſcripſiſſem, colligerem publicaremque. Collegi, non ſervato temporis ordine, (neque enim hiſtoriam componebam) ſed ut quaeque in manus venerat. Supereſt, ut nec te conſilii, nec me poe- 2
niteat obſequii. Ita enim fiet, ut eas, quae adhuc neglectae iacent, requiram; et ſi quas addidero, non ſupprimam. Vale.

I, 1 *ſi quas paullo accuratius*) Bene tuentur VV. DD. *ſi quas.* Codd. Bodl. et Excerpta Brumm. male *quas.* Ita Latini ad Graecorum morem, quorum in libris *εἴ τις* ſimiliter in *ὅς τις* ſaepe depravatum fuit. *S.* In Rom. legitur: *ſi quas paulo cura maiore* [non *curatius*, ut vulgo] *ſcripſiſſem*, ut Cortius edidit. — Mox in eadem: *ſed ut quaeque in manus venerant*, ut Barthii codex. *H.*

2 *ut eas*) Malim *ut et eas.* *S.*

II.

Librum ſuum emendandum mittit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Quia tardiorem adventum tuum proſpicio, librum, quem prioribus epiſtolis promiſeram, exhibeo. Hunc, rogo, ex conſuetudine tua et legas et emendes: eo magis, quod nihil ante peraeque eodem
2 ζήλῳ ſcripſiſſe videor. Tentavi enim imitari Demoſthenem, ſemper tuum, Calvum, nuper meum,

1 II. ARRIANO) Arrianum eſſe Maturium Gierigius putat, a Plinio mire laudatum III, 2. Idem dudum placuerat Catanaeo. Minus certa res Geſnero viſa. vid. Indic. Homin. Illuſtr. *S.*

1 *librum, quem — promiſeram)* *Actionem pro Accia Variola Catanaeus intelligit, de qua 6, 33 int. ſed nullum in ea huius rei veſtigium; eſt etiam contra aliquid. Haec *tota prope in contentione dicendi;* illic maior longe varietas. Compara utramque epiſtolam. *G.*

Facile aſſentior Geſnero. Sed Gierigii idem probantis ratio, quod Plinius in illa pro Accia Variola actione ſibi mirifice placeat, de hoc autem libro ſatis modeſte iudicet, parum ponderis videtur habere. Potuit aliter ſcribere Romano, cui liber legendus et *admirandus*, aliter Arriano, cui legendus et *emendandus* mitteretur. *S.*

Liber, cuius hic mentio fit, non fuit *actio pro Variola:* ſed vel in Publicium Certum, de qua lib. VIIII. ep. 13. vel alia. Antea enim longae deſidiae ſub Domitiano indormierat. Vid. lib. VIII. ep. 14. 8. Actio pro Variola edita eſt, cum iam multae Plinii orationes exſtarent. Vid. lib. VI. ep. 33. 11. *H.*

eodem ζήλῳ) Ardore, ſtudio, contentione, vt ſolent nimirum, qui aemulari aliquem, et ſi poſſint, ſuperare conantur. *Altera lectio, *ſtilo*, non abſurda illa quidem, ſed nemo ſtilo in ζήλῳ mutaturus erat. *G.*

Sed poterat aliquis *ſtilo* appoſuiſſe, interpretandi cauſa. Nam ζῆλον hoc ſenſu dictum eſſe, patet ex Plutarch. Anton. cap. 2. *ἐχρῆτο δὲ τῷ καλουμένῳ μὲν Ἀσιανῷ ζήλῳ τῶν λόγων, ἀνθοῦντι μάλιστα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον* etc. *E.*

Non erravit, ſiquis *ſtilo* interpretandi cauſa appoſuit. Ζῆλος enim hic non eſt, ut nonnullis placet, *ardor;* ſed *imitatio, aemulatio.* Lege quae ſequuntur. *S.*

2 *Tentavi enim — — orationis)* Rom. *Tentavi enim imitari Demoſthenem, ſemper tuum, nuper meum, dumtaxat figuris orationis.* Tertius ergo Romanus hic teſtis veterem lectionem confirmat, quam aperte corrumpunt, qui *Calvum nuper meum* ſcribunt. Recte etiam *dumtaxat* cum Pariſ. codice praeponit, ut ſemper fere Plinius. Vid. lib. III. 9. 26. lib. IIII. 9. 7. lib. V. 21. 4. lib. VIIII. 16. 2. ep. 13. 4. ep. 34. 1. lib. X. 13. ep. 64. 4. ep. 113. 2. *H.*

Calvum, nuper meum) Indicat, ſe non ita pridem imitari Calvum coepiſſe, laudatque Arrianum, perpetuum Demoſthenis aemulum. De utroque in Indice agitur. *Ceterum fere eſt, ut prae-

figuris dumtaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos aequus amavit, adſequi poſ-

feram lectionem a Cortio prolatam firmatamque e MSS. *Tentavi enim imitari Demoſthenem ſemper tuum, nuper meum, figuris dumtaxat orationis. Nam vim tantam verborum pauci, quos aequus amavit, ſequi poſſunt.* Sed quod non apparet, quomodo *Calvum*, ſi non fuerit in libris antiquis, intrudere aliquis potuerit; facile contra eſt vocem quamcunque excidere: nihil auſus ſum mutare. *G.*

Audaciorem criticum hic locus poſtea nactus eſt Wagnerum, Conrect. Merſeb. diſſert. 1781. edita. Is igitur, cum *Calvum* in h. l. ferri non poſſe aliquot argumentis docuiſſet, pro ea voce graecam ἐγκόλπιον inſerendam, omnemque locum ita legendum ſtatuit: *Tentavi enim imitari Demoſthenen, ἐγκόλπιον ſemper tuum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantam verborum pauci, quos aequus amavit, adſequi poſſunt.* Nullam ego ſententiam dico. Illa una *vis verborum,* quam lectionem illa criſis neceſſariam facit, me male habet. *Vim* Demoſtheni tributam ſcio, et intelligo, ſed cur *verborum?* Nullane Demoſthenis in ſententiis vis erat? Imo vero maxime in his et in omni non tam verborum quam rerum ſenſorumque tractatione. cf. not. ſeq. *E.*

vim tantorum virorum) Cogitent, qui haec legunt, omnem virtutem oratoriam, quae inventione, acumine, ſpiritu, et vehementia dicendi continetur, et maxime argumentando, perſuadendo, commovendisque animis ſe exſerit. Ab ea differt facultas eloquendi, quae maxime figuris orationis, et elocutionis virtutibus cernitur. *E.*

Rom. *Nam vim tantam verborum qui poſſunt?* In vulgata lectione primum nihil ſignificant verba *tantorum virorum,* eaque ita, ut in Romana eſt, iam Cortius e Mediceo correxit: poſtrema vero gloſſa laborant, *pauci quos aequus amavit adſequi poſſunt.* Mirum eſt, quam in his libri varient: uni Mediceo plurimum tribuit Cortius, in quo reperit, *Nam vim tam* [compendio ſcripturae, pro *tantam*] *verborum pauci, quos aequus amavit, qui poſſunt.* Sed Mediceus veram quidem lectionem, ſed eam gloſſa oneratam, ſervat: ceteri utramque corruperunt. Cortius quidem pronomen *qui* in Mediceo ex *ſequi* putat eſſe truncatum: ſed hoc minus ſignificat, quam *adſequi*, quod in ceteris eſt; nec ſaepe Plinius Virgilianis verſibus pro ſuis utitur, quod ter fortaſſe fecit, lib. VI. ep. 20. et 33. lib. VIIII. ep. 13. Itaque omnibus vulgatis Romanam lectionem praefero: *Nam vim tantam verborum qui poſſunt?* in qua ex ſuperioribus verbum *imitari* ſubintelligitur. Cic. lib. II. de leg. c. 7. *Quis enim id poteſt, aut umquam poterit imitari?* Quintil. lib. X. cap. 2. 12. *Imitabilia non ſunt ingenium, inventio, vis, facilitas.* Quoniam Plinius interrogans ſcripſit: *Nam vim tantam verborum qui poſſunt?* reſponſi loco aliquis Virgilianum verſum adiecit: *pauci quos aequus amavit.* Is poſtquam a librariis cum Plinianis verbis contextus, (ut in Mediceo) cum ſequentibus vero male cohaerere viſus fuit: in aliis exemplaribus *qui* manſit, in aliis inductum, et fulciendo hiatui *adſequi* arceſſitum fuit. Hinc omnis illa lectionis varietas, quam Cortius adnotavit: qua vero facile nunc carere poſſumus, poſtquam erroris fontem reperire contigit. *H.*

Praeclara criſis Heuſingeri. Quam qui convelli eo poſſe opi-

3 sunt. Nec materia ipsa huic (vereor, ne improbe dicam) aemulationi repugnavit: erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longae desidiae indormientem excitavit, si modo is sum
4 ego, qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri λήκυθους fugimus, quoties paullulum

nantur, quod vis Demosthenis non in solis verbis fuerit, dubito an satis expenderint, qua oppositione Plinius hic utatur. Neque enim verba sententiis opponit, sed *vim* verborum *figuris* orationis. Verborum autem vim maxime ex sententiis, uberrimo fonte τῆς τοῦ λόγου δεινότητος, manare, nemo nescit. Itaque locus sic constituendus: *Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, nuper meum, dumtaxat figuris orationis. Nam vim tantam verborum qui possunt? S.*

pauci, quos aequus) Proverbii formam dat Virgiliano ex Aen. 6, 129. *Pauci, quos aequus amavit Iuppiter, atque ardens evexit ad aethera virtus.* G.

3 *ne improbe dicam)* Excusat verbum *aemulationi*, quod arrogans videri potest et *improbum* h. e. impudens, nimis audax, quae frequens verbi notio. G.

si modo is sum ego, qui excitari possim) Rom. et Medic *si modo is sum ego, ut excitari possim.* Utrumque Ciceronianum est. Cicer. lib. V. ep. 8. med. *Is enim tu vir es, et eum me esse cupio, ut — coniunctionem amicitiamque nostram utrique nostrûm laudi sperem fore.* Et Brut. ep. 15. *nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent.* Vid. Horat. Tursell. Schwartzianum cap. CXXII. 13. p. 450. a quo haec sumsi. Non dissimile est illud infra ep. 13. 6. *Neque enim quisquam est fere, qui studia, ut non simul et nos amet.* H.

Magis tamen Tullianum puto *qui.* Discas id ex elaboratissima epistola ad Lucceium V, 12. p. 121. ed. Ernest. *Neque enim tu is es, qui, qui sis, nescias.* Minus, ut videtur, suaviter ad aurium sensum. S.

4 *Non tamen — admonebamur)* Rom. *Non tamen omnino Marci nostri τὰς ληκύθους fugimus, ut etiam paulum itinere cedendo in tempestivis amoenitatibus submovemur.* Parum hinc abit Mediceus, ut his auctoribus legi possit: *ut etiam paullum itinere, cedendo non intempestivis amoenitatibus, submoveremur.* Sed si per libros liceret, *cedendo* carere possemus. H.

Bene servavit articulum ante ληκύθους, in aliis quoque editionibus Cortio repertum. S.

Marci nostri) Ipso praenomine familiaritatem, quae sibi cum Cicerone intercedat, significat, ut ille: *O Tite, si quid ego adiuro* etc. *Gaudent praenomine molles Auriculae.* G.

ληκύθους) Ab ipso cum Tullio sumserit ληκύθους noster, non dubium est, illas ea qua Tullium significatione posuisse. Aperte autem ad pictores, qui pigmenta in hoc vasis genere habent, ille refert ad Att. 1, 14. ubi de Crasso: *Totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus soleo pingere, de flamma, de ferro (nosti illas ληκύθους) valde graviter pertexuit.* Nescio, quam bene huc referat Cresollius dulcia illa vel eclegmata vel sorbitiunculas, quibus laevorem quendam et splendorem voci conciliarent Sophistae. Vid. illius Theatr. rhetor. 3, 18. et Vacatt. auctumn. 3, 9, 2. p. 504. G.

itinere decedere non intempestivis amoenitatibus
admonebamur: acres enim esse, non tristes, vo-
lebamus. Nec est quod putes, me sub hac ex- 5
ceptione veniam postulare. Immo, quo magis
intendam limam tuam, confitebor et ipsum me et
contubernales ab editione non abhorrere, si modo
tu fortasse errori nostro album calculum adiece-
ris. Est enim plane aliquid edendum, atque uti- 6
nam hoc potissimum, quod paratum est! (audis
desidiae votum,) edendum autem ex pluribus caus-
sis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur
in manibus esse, quamvis iam gratiam novitatis
exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolae
blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per
hoc mendacium nobis studia nostra commendent.
Vale.

III.

Caninium occasione amoenitatum patriae hortatur, ut omissa rei familiaris cura, studiis se literarum a mortalitate vindicet.

C. PLINIVS CANINIO RVFO SVO S.

Quid agit Comum, tuae meaeque deliciae? quid suburbanum amoenissimum? quid illa porticus,

Non aberrabit a sensu, qui λήκυθον non tantum *pigmentis*, sed et *unguentis* serviisse cogitet. Nam et *pictam*, et *unctam* orationem veteres eodem fere sensu dixere. De utroque cf. Lex. technol. rhet. v. *pigmenta; pingere; unctus*. *E.*

itinere decedere) quod fit in oratione digressionibus, quae varietate rerum delectant, et quasi reficiunt lectorem, ut locorum *amoenitates* viatorem. Simili metaphora Livius 9. 17. *amoena legentibus diverticula* dixit. *E.*

acres enim esse, non tristes, volebamus) *Acrem* dicit, qui ita est vehemens et severus in oratione, ut tamen a splendore, et cultu laetiori et iucundiori non abhorreat; quo sensu Graeci dixerunt τὸ δριμὺ, vel δριμύτητα, quam Eustath. ad Hom. Il. γ. p. 433. ait apud Rhetores esse ἐπίτασιν τῆς γλυκύτητος. *Tristem*, semper et continuo severum, horridum, nihilque dantem delectationi aut venustati. Cf. Epist. 2, 5 et Cic. Brut. 30. ubi *triste* et *severum* dicendi genus iungitur. *E.*

Vid. Ernest. Lex. Techn. Graec. Rhetor. v. Δριμύ. Δριμύτης. *S.*

verna ſemper? quid πλατανὼν opaciſſimus? quid Euripus viridis et gemmeus? quid ſubiectus et ſerviens lacus? quid illa mollis, et tamen ſolida, geſtatio? quid balineum illud, quod plurimus ſol implet et circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid cubicula diurna nocturnaque? Poſſidentne te, et per vices partiuntur?
2 An, ut ſolebas, intentione rei familiaris obeundae, crebris excurſionibus avocaris? Si te poſſident, felix beatusque es: ſin minus, unus ex multis.
3 Quin tu (tempus eſt enim) humiles et ſordidas curas aliis mandas; et ipſe te in alto iſto pinguique ſeceſſu ſtudiis adſeris? Hoc ſit negotium tuum, hoc otium: hic labor, haec quies: in his vigilia, in his

III, 1 *Euripus viridis et gemmeus)* Non ipſius aquae per ambages et anfractus derivatae atque (inſtar Chalcidici illius *Euripi*) adfluentis refluentisque colores intelligo; ſed ripae, quam non arenoſam, ſed herbis floribusque amoenam indicat: ut nempe *gemmea* alias *prata* dicit. vid. Ind. De *Euripis* illis aliquoties Seneca, et quos praeterea laudat Davieſ. ad Cic. de nat. Deor. 2, 1, ubi cum *Nilis* coniunguntur. *G.*

ſubiectus et ſerviens lacus) Prius ad viciniam et continentiam, ſi fas eſt ita vocari, refero; de quo quidem dubium nullum eſt: alterum vero ad uſum, quem quid praeſtat per id ipſum, quod vicinum eſt: ut hic *ſervit lacus Euripo*, vel implendo, vel, (ſi *ſubiacere* ad humiliorem neceſſario locum referendum putes) exonerando recipiendoque. Ita 5, 6, 23. *Piſcina feneſtris ſervit* h. e. proſpectum illis amoeniorem praebet; cui ſimillimum illud Statii ſilv. 2, 2, 75. *Servit ſua terra feneſtris.* Sic Quinctil. 9, 4, 63. *Non enim cohaerent aliis, neque praecedentibus ſerviunt,* illuſtrandis nimirum, confirmandis etc. Laudavit iſta Cortius, ſed ſimpliciter ad viciniam retulit. Utrum attulerit aliquid Marklandus ad l. c. Statii, quod ab hac ſententia nos demovere poſſit, non licet iam arbitrari. *G.*

Nihil eiusmodi Marklandus affert, modo laudans, praeter Plin. 5, 6., Senecam Herc. Oet. 776. *Phryxeum mare ſcandit Caphareus: ſervit hoc Auſtro latus.* Ceterum dubitare noli, quin *ſubiectus* ad humiliorem locum referendum ſit. *S.*

quid triclinia — paucorum?) *Quid triclinia illa popularia, illa paucorum?* Rom. bene: et ſic Brummer. cod. A. et Neapolitan. *H.*

diurna nocturnaque) Bene cod., copula neglecta, *diurna, nocturna.* Augetur ſic vis orationis. — Mox malim ex codd. *Poſſident te et per vices partiuntur, an, ut ſolebas* etc. *S.*

3 *in his — reponatur)* Rom. *in his vigilia, in his etiam ſomnus reponetur. H.*

Perperam. Sed placet *vigiliae* e quinque codd. enotatum. Vulgatae fontem Cortius perite oſtendit. Contrario modo peccat cod. Haverk. in Liv. I, 47, 4. Vid. infra ad 2, 8, 1. *S.*

etiam somnus reponatur. Effinge aliquid et excude, quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur: hoc numquam tuum desinet esse, si semel coeperit. Scio, quem animum, quod horter ingenium. 4
Tu modo enitere, ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale. 5

IV.

Laudata rerum copia in villis socrus suae, et servorum diligentia, illam ad sua praedia invitat.

C. PLINIVS POMPEIAE CELERINAE SOCRVI S.

Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo! In Narniensi vero

4 *excude*) *Exclude*, quod habent quidam Codices, si ideo praeferendum putant viri docti, quia sit commoda et nitens translatio ab avium fetu sumta; fugit eos ratio: cum *excudendi* verbum ea in re et ipsum satis frequenter usurpari, rustici nostri doceant. Deinde *excude* ad nobilissima etiam statuariorum ex aere opera refertur; et crescit oratio, cum alteri *effinge*, quod ad plastas et figulos, in cera et argilla occupatos, pertinet, *excude* subiicitur. *G.*

Graecorum hunc usum loquendi, latino simillimum, confirmavit Heyn. ad Pind. Ol. 6. 161. et Eichstädt. Ep. ad Ast. p. 177. *E.*

Rom. *Effinge aliquid et excude*, non *exclude*, ut Medic. quod non placet. Et mox: *hoc numquam desinet esse, si semel coeperit, tuum.* Hoc et Cortio adridet, quod ita et Medic. *H.*

5 *ut tibi ipse sis tanti*) Cic. ad Q. Fr. 3, 6. *Cessator esse noli, et illud γνῶθι σεαυτὸν noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, verum etiam, ut bona nostra norimus. G.*

Leg. *ut tibi* ipsi *sis tanti* — *S.*

IV, 1 *Quantum copiarum — sufficit*) Haec esse abrupta, et ne satis latina quidem, recte monuit Gierigius, qui, donec meliora proferantur, ita legendum putat: *Quam me copiae tuae in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo delectent, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis intellexisti, quamquam pluribus opus non est, sed una illa brevis et vetus sufficit.* Haec planam quidem et probabilem sententiam habent: sed vereor, ut Plinius nunc illa sic scripserit. Amat Plinius et abrupta, praesertim cum quaedam admiratur et laudat, et in brevioribus epistolis, qualis haec est. Fortasse una interpunctione locus adiuvandus hoc modo: *Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo! In Narniensi etiam balineum! ex epistolis meis (nam pluribus opus non est) una illa brevis et vetus sufficit.* Socrus haec,

etiam balineum! Ex epiſtolis meis (nam iam tuis
2 opus non eſt) una illa brevis et vetus ſufficit. Non, me hercule, tam mea ſunt, quae mea ſunt, quam quae tua: hoc tamen differunt, quod ſolicitius et
3 intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem fortaſſe eveniet tibi, ſi quando in noſtra diverteris. Quod velim facias: primum, ut perinde noſtris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiſcantur aliquando, qui me ſecure ac prope negli-
4 genter exſpectant. Nam mitium dominorum apud ſervos ipſa conſuetudine metus exoleſcit: novitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis quam per ipſos laborant. Vale.

V.

Mores ſubdolos M. Reguli cauſſidici oſtendit.

C. PLINIVS VOCONIO ROMANO SVO S.

Vidiſtine quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque poſt Domitiani mortem? ſub quo

quamvis abrupta, ſine dubio recte intelligebat. Scilicet illi, non nobis, ſcripſerat Plinius. Laetabar, cum diu poſt, quam haec ſcripſeram, viderem viri docti, qui in Ephem. lit. Ienenſ. huius loci cenſuram poſuerat, ſententiam illi meae plane ſimilem eſſe. *E.*

Idem et mihi in mentem venerat, antequam Erneſtii notam vidiſſem. Itaque ſic interpunxi. Certe Gierigii interpolatio reprobanda, incidens illa nervos orationis. Quod autem Erneſtius ante *etiam* omiſit *vero*, et *iam tuis* mutavit in *pluribus*, imprudentis calamo videtur excidiſſe. *S.*

in Carſulano) Rom. *in Carſeolano*, ut in quibusdam Catanaeus legit. *H.*

Ex epiſtolis meis) Significatne alias a ſe epiſtolas editas? Certe provocat ad eam, quam olim ſcripſerit ad ſocrum. *G.*

3 *diverteris*) Gierigius *deverteris;* et ſic Erneſtius editurus erat. Bene. Perpetua horum verborum confuſio. Vid. Drakenborch. ad Liv. 1, 51, 8. *S.*

4 *per ipſos*) Sic optimi libri: intelligo autem *dominos*. *Per ſe ipſos* fecerunt, qui ad *ſervos* referrent, quod etiam ſi ponas, tamen illud *ſe* minus neceſſarium eſt. *G.*

Rom. *quam per ſe ipſi*, non *ipſos*, ut multi. Malunt domini per alios probari, quam ipſi per ſe. *H.*

Recte interpretatur Heuſingerus; idque ipſum ſignificat vulgata, *quam per ipſos*, quae lectio non ſolicitanda. *ſe* librarii, ut locis aliis, invexerunt. Vid. Drakenborch. ad Liv. Praefat. 3., ubi et de hoc Plinii loco. *S.*

non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone,
sed tectiora. Coepit vereri, ne sibi irascerer: nec
fallebatur; irascebar. Rustici Aruleni periculum 2
foverat, exsultaverat morte: adeo ut librum recita-
ret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque
etiam *Stoicorum simiam* appellat. Adiicit *Vitel-
liana* "*cicatrice stigmosum*." Agnoscis eloquentiam 3
Reguli. Lacerat Herennium Senecionem, tam in-
temperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus,
*Quid tibi cum meis mortuis? numquid ego aut
Crasso aut Camerino molestus sum?* quos ille sub
Nerone accusaverat. Haec me Regulus dolenter 4
tulisse credebat, ideoque etiam, quum recitaret
librum, non adhibuerat. Praeterea reminisceba-
tur, quam capitaliter ipsum me apud centumviros
lacessisset. Aderam Arionillae, Timonis uxori, ro- 5
gatu Aruleni Rustici. Regulus contra. Nitebamur
nos in parte caussae sententia Metii Modesti, optimi
viri: is tunc in exsilio erat, a Domitiano relegatus.
Ecce tibi Regulus, *Quaero*, inquit, *Secunde, quid
de Modesto sentias.* Vides, quod periculum, si
respondissem, *bene*: quod flagitium, si, *male*.
Non possum dicere aliud tunc mihi, quam deos ad-

V, 2 *Vitelliana cicatrice*) Praetor cum esset Vitellii ad Vespasianum missus, vulneratus est Rusticus. Vid. Tac. Hist. 3, 80. Hoc ignominiae imputat Regulus viro optimo, et officium functo; ac servili stigmati comparat honestam cicatricem. *G.*

3 *eloquentiam Reguli*) scil. illis conviciorum sordibus excellentem. cf. Epist. 4, 7. 4. *E.*

Herennium Senecionem) Quem Metio Caro accusante interfecerat Domitianus. Vid. 7, 19. Contra Regulo delatore perierat Crassus, de quo Tac. H. 1, 48, 2; et Camerinus, Tac. A. 13, 52, 1. *G.*

4 *ideoque — adhibuerat*) Rom. *eo quod etiam, cum recitaret librum, non adhibuerat.* Librarius *eoque* scriptum vidit, ut in Medic. pro eo *eo quod* scripsit. *H.*

Verissime Heusingerus: nihil profecto frequentius confusione vocularum *que* et *quod*. Ceterum Cortius *eoque* iure adscivit. Etiam alibi haec particulae *eo* significatio librariis fraudi fuit. Cf. Drakenb. ad Liv. 1, 11, 8. *S.*

5 *Nitebamur nos*) Cellarius et Gesnerus cur vocabulo *nos* uncos adhibuerint, ignoro. Igitur delevi. *S.*

is tunc in exsilio erat) Rom. *is tum in exsilio erat.* *H.*

Confusionis huius exempla ubivis reperias. *S.*

deos adfuisse) verba mihi quasi ab aliquo deo, vel bono genio suppeditata esse. *E.*

fuiſſe. *Reſpondebo*, inquam, *quid ſentiam, ſi de*
6 *hoc centumviri iudicaturi ſunt.* Rurſus ille, *Quaero, quid de Modeſto ſentias.* Iterum ego, *Solebant teſtes in reos, non in damnatos, interrogari.* Tertio ille, *Non iam quid de Modeſto, ſed quid de pietate*
7 *Modeſti ſentias.* *Quaeris*, inquam, *quid ſentiam? At ego ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatum eſt.* Conticuit: me laus et gratulatio ſequuta eſt; quod nec famam meam aliquo reſponſo, utili fortaſſe, inhoneſto tamen, laeſeram; nec me laqueis tam inſidioſae interrogationis invol-
8 veram. Nunc ergo conſcientia exterritus apprehendit Caecilium Celerem; mox Fabium Iuſtum rogat, ut me ſibi reconcilient. Nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic ſuppliciter, (ut eſt, quum timet, abiectiſſimus,) *Rogo*, inquit, *mane videas Plinium domi: ſed plane mane; neque enim diutius ferre ſolicitudinem poſſum; et quoquo modo*
9 *efficias, ne mihi iraſcatur.* Evigilaveram. Nuntius a Spurinna: *Venio ad te.* *Immo ego ad te.*

centumviri) Deeſt in codice bonae notae, ſpuriumque puto. *S.*

6 *Solebant*) Olim, apud maiores noſtros, quin paullo ante, quum nondum ea, quae nunc regnat, corruptio morum invaluiſſet. Ipſum igitur tempus imperfectum reprehenſionem acerbam continet. *G.*

Egregie; ſed idem dudum Catanaeus monuerat. *S.*

de pietate) in Auguſtum. Vid. Gesner. ad Panegyr. 11, 1. et Ind. Graec. in Dion. Caſſ. v. ἀσέβεια. — Mox poſt *ſentias* alii addunt *quaero*. Laudo. Apte nec ſine vi hoc verbum repetitur. *S.*

8 *Rogo, inquit, mane*) Rom. *Rogo, inquit mane. H.*

Talia vix digna erant, quae enotarentur: ſed demonſtrant laudabilem Heuſingeri diligentiam in conferendo. — Paullo ante in Gesneriana *ſimpliciter* pro *ſuppliciter*, errore, puto, operarum. *S.*

9 *Immo ego ad te*) Occupare uterque officium ſtudet, et honorem alteri exhibere. Talis concertatio etiam eſt apud Ciceronem in prooemio Academicorum. *G.*

Coïmus in porticum etc.) Rom. *Coimus in porticu Liviae, cum alter ad alterum tenderemus.* Ita Plinio ſcribendum fuit, qui locum ſignificat, ubi forte alter alteri occurrit. *H.*

Recte Heuſingerus. Itaque Gierigius fallitur: cuius interpretatio ſi vera eſſet, quae ſequuntur, *cum alter ad alterum tenderemus*, intolerabiliter languerent. *Venio ad te*, non ſunt ipſius verba Spurinnae, amico iam obviam facti, ſed nuntius Plinio allatus, Spurinnam venturum. Cui cum Plinius renuntiari iuſſiſ-

Coimus in porticum Liviae, cum alter ad alterum
tenderemus. Exponit Reguli mandata, addit pre-
ces ſuas, ut decebat optimum virum pro diſſimilli-
mo, parce. Cui ego: *Diſpicies ipſe, quid renun-* 10
tiandum Regulo putes: te decipi a me non opor-
tet. Exſpecto Mauricum, (nondum enim ab ex-
ſilio venerat) *ideo nihil alterutram in partem re-*
ſpondere tibi poſſum, facturus quidquid ille decre-
verit. Illum enim eſſe huius conſilii ducem, me
comitem, decet. Paucos poſt dies ipſe me Regulus 11
convenit in praetoris officio: illuc me perſequutus
ſecretum petit. Ait, *timere ſe, ne animo meo*
penitus haereret, quod in centumvirali iudicio
aliquando dixiſſet, quum reſponderet mihi et Satrio
Ruſo: *Satrius Rufus, et cui eſt cum Cicerone ae-*
mulatio, et contentus non eſt eloquentia ſeculi no-
ſtri. Reſpondi, *nunc me intelligere maligne di-* 12
ctum, quia ipſe confiteretur: ceterum potuiſſe ho-
norificum exiſtimari. Eſt enim, inquam, *mihi cum*
Cicerone aemulatio, nec ſum contentus eloquentia
ſeculi noſtri. Nam ſtultiſſimum credo, ad imitan- 13

ſet. *Immo ego ad te,* alter ad alterum tendit: quod dum fit, coëunt in porticu Liviae. Sic locum intellexit etiam I. Fr. Gronovius ad Liv. 37, 10, 5. *S.*

parce) Mihi dubium non eſt, quin, ut monuit iam Caſaubonus, *parce* adverbium ſit, *πεφεισμένως*, moderate, et ſuſpenſa quaſi manu. Imperativus *Parce* abrupte hic nimis et abſciſſe poneretur. *G.*

10 *Diſpicies*) Quod codd. dant *deſpicies*, tam mendoſum eſt, ut mirer, Cortium de vera lectione dubitare potuiſſe. Sed et alibi nimia codicum ſuorum reverentia homini Latinitatis callentiſſimo obſuit. Catullus LXVI. 1. *Omnia qui magni diſpexit lumina mundi*, ubi codd. non minus vitioſe *deſpexit.* Vid. de his verbis egregiam Valckenarii notam in Callimacheis p. 62. ſſ. *S.*

nondum enim ab exſilio venerat) Rom. *nondum ab exſilio venerat*, ſine *enim. H.*

Deeſt etiam in cod. apud Cortium: ſereque eſt, ut Plinium omiſiſſe putem. *S.*

11 *in praetoris officio*) Cum novo praetori officii cauſſa adeſſem, deducturus eum in publicum. Sic *novorum Conſulum officium relinquunt* homines apud Sueton. Caeſ. 15. *G.*

haereret) Gierigius: „E legibus melioris latinitatis debebat eſſe *haereat.*" Itane? *S.*

13 *Expalluit — Interrogavi*) Rom. *Expalluit notabiliter, quamvis palleat ſemper, et haeſitabundus: Interrogavi.* Vulgo barbare *et haeſitabundus inquit*, quaſi verbum hoc toti orationi a Plinio praeponi ſoleat. Sed et Argentor. Cratand. et alii id omiſerunt. *H.*

dum non optima quaeque proponere. Sed tu,
qui huius iudicii meminiſti, cur illius oblitus es,
in quo me interrogaſti, quid de Metii Modeſti
pietate ſentirem? Expalluit notabiliter, quamvis
palleat ſemper: et haeſitabundus inquit, *Interro-*
gavi, non ut tibi nocerem, ſed ut Modeſto. Vide
hominis crudelitatem, qui ſe non diſſimulet exſuli
14 nocere voluiſſe. Subiunxit egregiam cauſſam:
Scripſit, inquit, *in epiſtola quadam, quae apud*
Domitianum recitata eſt, Regulus omnium bipe-
dum nequiſſimus; quod quidem Modeſtus veriſſime
15 ſcripſerat. Hic fere nobis ſermonis terminus.
Neque enim volui progredi longius, ut mihi
omnia libera ſervarem, dum Mauricus venit. Nec
me praeterit, eſſe Regulum δυσκαθαίρετον. Eſt enim
locuples, factioſus; curatur a multis, timetur a
pluribus, quod plerumque fortius amore eſt. Pot-
eſt tamen fieri, ut haec concuſſa labantur. Nam
16 gratia malorum tam inſida eſt, quam ipſi. Ve-
rum, ut idem ſaepius dicam, exſpecto Mauricum.
Vir eſt gravis, prudens, multis experimentis eru-
ditus, et qui futura poſſit ex praeteritis providere.
Mihi et tentandi aliquid et quieſcendi illo auctore
17 ratio conſtabit. Haec tibi ſcripſi, quia aequum

Eundem barbariſmum ex Curtio exemit vir egregius, Emendat. p. 226. Cf. Nolten. Lexic. Antib. col. 1526. *S.*

15 *eſſe Regulum δυσκαθαίρετον*) Rom. *eſſe Regulum* καθαίρετον ἀκατάστατον, quod interpretamentum eſt. *H.*

Videtur voluiſſe librarius ἀκαθαίρετον ἀμετάστατον. *S.*

δυσκαθαίρετον) qui non facile de fortuna, et dignitate ſua deiici poteſt. Proprie vox uſurpata de domo, quae non facile concuti vel everti poteſt. Hinc illa, quae ſequuntur, quibus metaphoram continuat Plinius: *poteſt tamen fieri, ut haec concuſſa labantur. E.*

16 *ex praeteritis providere*) Rom. *ex praeteritis praevidere. H.*

Sat frequens confuſio. vid. Burmann. ad Valer. Flacc. 2, 442. Oudendorp. ad Sueton. Octav. 10. *S.*

ratio conſtabit) Vt *ratio* pecuniaria *conſtet*, opus eſt aera ſingula, quae inducuntur, auctoritate, apocha, teſtimonio, probari. Mauricum igitur ſi auctorem habeat facti ſui Plinius, non metuit reprehenſorem. *G.*

17 *quia aequum erat, te pro amore mutuo*) Rom. *quem aequum erat te pro amore mutuo.* Medic. *qui mecum erat.* Hi voluerunt fortaſſe, *quem ae-*

erat, te pro amore mutuo non ſolum omnia mea facta dictaque, verum etiam conſilia cognoſcere. Vale.

VI.

Tacitum monet, ipſum exemplo ſuo in ſilvis poſſe ſtudere et venari percommode.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Ridebis, et licet rideas. Ego ille, quem noſti,
apros tres, et quidem pulcherrimos, cepi. Ipſe?
inquis. Ipſe: non tamen ut omnino ab inertia
mea et quiete diſcederem. Ad retia ſedebam.
Erant in proximo, non venabulum aut lancea, ſed
ſtilus et pugillares. Meditabar aliquid enotabam-
que, ut, ſi manus vacuas, plenas tamen ceras re-
portarem. Non eſt, quod contemnas hoc ſtudendi 2
genus. Mirum eſt, ut animus agitatione motuque
corporis excitetur. Iam undique ſilvae et ſolitudo,
ipſumque illud ſilentium, quod venationi datur,
magna cogitationis incitamenta ſunt. Proinde 3
quum venabere, licebit, auctore me, ut panarium
et laguneulam, ſic etiam pugillares feras. Experie-
ris non Dianam magis montibus, quam Minervam
inerrare. Vale.

quum erat pro amore mutuo. Duplex certe lectio in unam coaluit. *H.*

VI, 1 *Ego ille, quem noſti*) Rom. *Ego ille, quem noſti,* ſine vulgari additamento *Plinius.* *H.*

tres) Cort. ex cod. *tris.* Sic Heuſingerus ad 1, 7, 4. ex Rom. enotavit *Octobris,* quod et Brummeriana excerpta habent. Cortius ad 1, 10, 5. ex Riccard. *repugnantis.* Taceo alia eiusdem modi a Cortio in libris reperta, quibus tamen, quod in homine talium callentiſſimo mirere, uſus non eſt. More haec Tulliano, a Laguna nuper in epiſtolis Ciceronis diligenter ſervato. Idem ſi quis futurus Plinii editor facere inſtituet, me plaudentem habebit. Cf. Cort. ad Salluſt. p. 264. ad Plin. 1, 12, 5. *S.*

Erant in proximo) Rom. *Erat in proximo.* Deinde *Meditabar aliqua,* ut iam Barthius adnotavit. *H.*

VII.

Negat roganti Octavio, se posse Gallo contra Baeticos adesse, quos semper defenderit. Dein Octavii carmina desiderat.

C. PLINIVS OCTAVIO RVFO SVO S.

Vide, in quo me fastigio collocaris, quum mihi idem potestatis idemque regni dederis, quod Homerus Iovi Optimo Maximo.

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.

2 Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, praesertim te exigente, excusare Baeticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei nostrae, nec constantiae, quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot
3 etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius, in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam.

VII, 1 *Homerus*) Versus est Il. π, 250. Imitatus est, et explicavit Virgilius 11, 794. *Audiit et voti Phoebus succedere partem Mente dedit: partem volucres dispersit in auras.* Nec omiserunt hoc observare Ursinus atque Clarkius. *G.*

2 *renutu*) ἅπαξ, opinor, λεγόμενον, fictumque a Plinio, ut responderet Graeco ἀνάνευσις. Glossar. H. Stephani: Renuit, Ἀνανεύει. *S.*

excusare — advocationem) Negare possum Baeticis, ne illis adsim contra unum Gallum, cum alias tueri illos soleam contra quosvis: sed non possum Gallo adesse contra Baeticos. Haec monere visum, ne cui mira Schefferi adnotatio imponeret, quam in alias derivatam editiones video. *G.*

convenit adesse contra provinciam) omnino adesse contra Baeticos, seu unus sit, sive plures, qui illos iudicio lacessant. Ne cum Gierigio *uni* excidisse putes. Opponuntur sibi, non *provincia* et *unus*, sed *Baetici* et *Gallus*. *S.*

tot officiis) v. g. in Classico accusando, de quo 3. 9. item contra Massam Baebium 7, 33, 4. *G.*

3 *quorum alterum petis*) Rom. *quorum alterutrum petis*, ut iam Cortius rescripsit. *H.*

Non opus est sic rescribi. *Alter* pro *alteruter* optimi scriptores dicunt. Livius 1, 13. *Melius peribimus, quam sine alteris vestrum viduae aut orbae vivemus.* adeoque ipse Cicero: vid. Clav. Cicer. v. alter. *S.*

Neque enim tanto opere mihi considerandum est, quid vir optimus in praesentia velis, quam quid semper sis probaturus. Me circa Idus Octobres 4 spero Romae futurum, eademque haec praesentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc iam licet spondeas de animo meo.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus 5 agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac sola mercede posse corrumpi, ut vel contra Baeticos adsim. Paene praeterii, quod minime 6 praetereundum fuit, accepisse me caryotas optimas, quae nunc ficis et boletis certandum habent. Vale.

4 *tua meaque fide*) Et ipse fidem potes illi dare, et de mea etiam fide spondere. *Quamquam considerata varietate lectionis a Cortio proposita malim, *eademque haec praesentem tuo meoque Gallo confirmaturum.* G.

Rom. *Me circa idus Octobris spero Romae futurum eademque haec praesentem causa tua Aquilio Gallo confirmaturum.* In vulgata *tua meaque fide* nihil significant. Hinc atque ex Mediceo vera fortasse lectio aliquando restituetur, quae nondum reperta est, etsi Gesneriana coniectura ad eam proxime accedere videtur: *eademque haec praesentem quoque tuo meoque Gallo confirmaturum.* Ex *quoque* factum est *causa*, fallente scripturae compendio. Nam *causa tua* non placet. Sequitur in Rom. *cui tamen iam nunc*, bene. *H.*

Scripserit Plinius: *eademque haec praesentem quoque tuo Gallo confirmaturum.* Deinde *iam nunc* (quod et in excerptis Brummer.) bonum, quamquam nec in vulgata est quod iure reprehendas: uterque enim ordo usu receptus. De *nunc iam* vid. Drakenb. ad Liv. 7, 32, 14. de *iam nunc* idem ad eund. 31, 32, 3. *S.*

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν etc.) Ex Hom. Il. α', 528. *E.*

5 *ut videar mihi hac sola mercede*) Rom. *ut videar hac sola mercede*, sine *mihi*. *H.*

Pronomen melius adest. *S.*

6 *accepisse me caryotas optimas*) Rom. *accepisse cariotas optimas*, omisso *me*. *H.*

Haud displicet. Certe locis plurimis manus inepte sedulae librariorum, quibus aliquid ad orationis integritatem deesse videretur, talia provocabula invexerunt. Vid. infra Cortius ad ep. 19, 3. Drakenb. ad Liv. 1, 23, 5. Vechner. Hellenol. p. 120 s. cum notis Heusingeri. *S.*

caryotas) Graecorum φοίνικες καρυωτοὶ, de quibus v. Diodor. Sic. 2, 53. ibique Wesseling. p. 165. *S.*

ficis et boletis) *Sic recte edidit, et scribi, omissa *cum*, docuit Cortius. De formula *certandum habent* vid. Ind. *G.*

Rom. *quae nunc cum ficis et boletis certandum abeunt*, vitiose in ultimo verbo. Praepositionem *cum* Cortius unius Medicei auctoritate delevit, quam saepius Plinius adiecit, si unum lo-

VIII.

Petit emendationem orationis in patria habitae, quum bibliothecam dicaſſet, et alimenta ingenuis decreviſſet: de cuius editione ſolicitius disquirit.

C. PLINIVS POMPEIO SATVRNINO SVO S.

Peropportune mihi redditae ſunt literae tuae, quibus flagitabas, ut tibi aliquid ex ſcriptis meis mitterem, quum ego id ipſum deſtinaſſem. Addidiſti ergo calcaria ſponte currenti, pariterque et tibi veniam recuſandi laboris, et mihi exigendi vere-
2 cundiam ſuſtuliſti. Nam nec me timide uti decet eo, quod oblatum eſt: nec te gravari, quod depopoſciſti. Non eſt tamen, quod ab homine deſidioſo aliquid novi operis exſpectes. Petiturus ſum enim, ut rurſus vaces ſermoni, quem apud municipes
3 meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, te iam quaedam adnotaſſe, ſed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum univerſitati eius attendas, verum etiam particulas, qua ſoles lima, perſequaris. Erit enim et poſt emendationem
4 liberum nobis vel publicare vel continere. Quin immo fortaſſe hanc ipſam cunctationem noſtram in alterutram ſententiam emendationis ratio deducet, quae aut indignum editione, dum ſaepius

cum excipias lib. VIII. ep. VIII. 4. ubi dixit, *rigor aquae certaverit nivibus.* Hic poſt *nunc* facile excidere potuit. *Cum ficis et boletis certandum habent* nemo explicat. Fortaſſe hoc dicit: periclitantur, ne fici et boleti, quos pro illis reddo, ſe multo gratiores tibi ſint. *H.*

Temere negat Gierigius, Plinium verbo *certare* dativum iungere. Cautius Heuſingerus, qui loco illo altero iam in notis ad Vechner. Hellenol. p. 336. uſus fuerat. — *fungis* in excerpt. Brummer. gloſſa videtur vocis *boletis.* — *certandum habent* non eſt, certare poſſunt, ſed, certare debent. *S.*

VIII, 2 *Non eſt tamen*) Sic etiam Rom. *H.*

Petiturus ſum enim) Non habet hic ordo verborum, quod aures offendat: immo mollior videtur illo altero, quem Gierigius praeferret, *Petiturus enim ſum.* Similis locus in Horat. Turſell. cap. LXVIII. 3. ex Cicerone laudatur, Or. pro l. Manil. 2, 4. *Genus eſt enim eiusmodi, quod* etc. Vid. ſupra 3, 3. *S.*

retractat, inveniet: aut dignum, dum id ipſum ex-
peritur, efficiet. Quamquam huius cunctationis 5
meae cauſſae non tam in ſcriptis, quam in ipſo
materiae genere conſiſtunt. Eſt enim paullo glo-
rioſius et elatius. Onerabit hoc modeſtiam no-
ſtram, etiamſi ſtilus ipſe fuerit preſſus demiſſus-
que, propterea quod cogimur cum de munificentia
parentum noſtrorum, tum de noſtra disputare.
Anceps hic et lubricus locus eſt, etiam quum illi 6
neceſſitas lenocinatur. Etenim ſi alienae quoque
laudes parum aequis auribus accipi ſolent; quam
difficile eſt obtinere, ne moleſta videatur oratio
de ſe aut de ſuis diſſerentis? Nam cum ipſi ho-
neſtati, tum aliquanto magis gloriae eius praedi-
cationique invidemus: atque ea demum recte facta
minus detorquemus et carpimus, quae in obſcu-
ritate et ſilentio reponuntur. Qua ex cauſſa ſaepe 7
ipſe mecum, nobisne tantum, quidquid illud eſt,
compoſuiſſe, an et aliis debeamus? Ut nobis,
admonet iſtud, quod pleraque, quae ſunt agen-
dae rei neceſſaria, eadem peracta nec utilitatem
parem nec gratiam retinent. Ac, ne longius ex- 8
empla repetamus, quid utilius fuit, quam muni-

5 *paullo glorioſius*) *Interiectam inter haec duo verba *quaſi* Cortio auctore omiſimus. *G.*

etiamſi — demiſſusque) Rom. *etiamſi ſtilus ipſe preſſus demiſſusque fuerit*, non *fuerat*, quod cum pluribus Cortius retinuit. *H.*

preſſus) Vid. Erneſt. Lexic. Technol. Lat. Rhetor. h. v. *S.*

6 *diſſerentis*) Cortius mallet, ſi per membranas liceret, *diſſerens*. Male. *S.*

7 *an et aliis debeamus?*) Proponit dubitationem: deinde oſtendit, quae cauſſa impellat ſe ad priorem illius partem ſequendam. *Nimirum ingenioſam Barthii diſtinctionem recipere nihil dubitavimus et probabit, ſpero, factum, quisquis diligenter animum adverterit. Vulgati, *an et aliis debeamus ut nobis? Admonet iſtud quoque.* Retinuit hanc lectionem Cortius: ſed idem Barthii emendationem laudavit, et ultimam *quoque* ab optimo Codice Mediceo abeſſe teſtatus eſt. *G.*

Rom. *nobisne tantum, quicquid eſt iſtud* [non *illud*], *compoſuiſſe, an et aliis, debeamus. Ut nobis, admonet illud, quod pleraque.* Ita verba ipſa, plane ut Cortius voluerat, ſcripta ſunt: ſola interpunctio ab ea, quam adhibui, discrepat, ac potius neglecta eſt. Nam nec poſt *debeamus*, nec poſt *nobis* inciditur. *H.*

ficentiae rationem etiam ſtilo proſequi? Per hoc enim adſequebamur, primum ut honeſtis cogitationibus immoraremur; deinde ut pulchritudinem illarum longiore tractatu perspiceremus; poſtremo, ut ſubitae largitionis comitem poenitentiam caveremus. Naſcebatur ex his exercitatio quaedam
9 contemnendae pecuniae. Nam quum homines ad cuſtodiam eius natura reſtrinxerit; nos contra multum ac diu penſitatus amor liberalitatis communibus avaritiae vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia noſtra fore videbatur, quod ad illam non impetu quodam, ſed conſilio
10 trahebamur. Accedebat his cauſſis, quod non ludos aut gladiatores, ſed annuos ſumtus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro et aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione, quam
11 reprimi: ut vero aliquis libenter educationis taedium laboremque ſuſcipiat, non praemiis modo, verum etiam exquiſitis adhortationibus impetran-
12 dum eſt. Nam ſi medici ſalubres, ſed voluptate carentes cibos, blandioribus alloquiis proſequuntur; quanto magis decuit publice conſulentem, utiliſſimum munus, ſed non perinde populare, comitate orationis inducere? praeſertim quum

8 *longiore tractatu pervideremus*) Sic et Rom. *H.*

Longiorem tractatum dixit rerum eam tractationem, qua diutius iis immoramur, per ſingulas euntes, ſingulas expendentes, id quod ſupra dixerat *ſtilo proſequi*. *E.*

pervideremus) Habet in hoc verbo eam vim ἡ per, quam in *perſpicio*; ubi accuratam diligentemque curam et continuatam inſpiciendi diligentiam notari, ſatis conſtat. *G.*

poenitentiam caveremus) Hoc fit, cum largitionis utilitatem ac pulcritudinem accurate et diu perpendimus. Nam honeſtatis cogitatio moleſtum iacturae factae ſenſum mitigat aut plane expellit. *E.*

9 *tantoque laudabilior munificentia noſtra)* Rom. *tantoque laudatior munificentia noſtra.* *H.*

10 *in alimenta ingenuorum*) In veteri Inſcript. apud Grut. p. 1028. n. 5. (de cuius diverſis exemplis et lectionibus Io. Maſſonus in praef. vitae Plinii) IN ALIMENT. PVEROR. ET PVELLAR. PLEB. VRB. H - S . . . IN TVTELAM BIBLIOTHECAE H-S. C. . . Add. infra 7, 18, 2. *G.*

12 *inducere*) Ex eo vocis uſu

enitendum haberemus, ut, quod parentibus datur, et orbis probaretur; honoremque paucorum ce-

accipiendum, quo *inducunt* medici pilulas auro vel argento; ut *inducuntur* crusta vel tectorio parietes, ut pigmento tabulae: medicorum aperta hic mentio: de quibus Lucret. 1, 935 et 4, 13. *Nam veluti pueris absinthia tetra medentes Cum dare conantur prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci flavoque liquore* etc. Poterat etiam *inducunt*. *G.*

Argutatus erat cum aliis h. l. Gesnerus, qui monuerat vocem illam eo sensu accipiendam, quo *inducunt* medici pilulas auro vel argento, aut *inducuntur* crusta vel tectorio parietes, vel pigmento tabulae. Sed simpliciorem sensum contextus docet. Ut enim in prothesi Plinius dixerat *cibos alloquiis prosequi*, ita in apodosi, *munus*, a se propositum, *comitate orationis inducere*, h. e. ita exhibere, ut id simul oratione blanda et comi prosequaris et commendes. Hoc enim munus, quo annuos sumtus in alimenta ingeniorum pollicebatur, quia *non* erat *populare*, h. e. non ita gratum populo, ut munera gladiatoria aut ludi oculorum auriumque voluptatibus servientes, *egebat commendatione et incitatione quadam orationis*, ut recte acciperetur et placeret. *E.*

Placuit eadem ratio I. A. Ernestio: vid. Gesneri ad eum epistola Plinianis praefixa. Altera illa interpretatio, inepta magis quam arguta, a gravitate orationis mirum quantum abhorret. *S.*

quod parentibus datur) Plinius alimenta promisit pueris ingenuis: hoc munus proprie ad eorum parentes pertinet, qui alendorum liberorum suorum onere levarentur: hoc *orbis* etiam, qui numquam suscepissent liberos, vel amisissent susceptos, probari cupit, ad quos fructus illius liberalitatis non pertineret. *Talia adnotare superfluum videri poterat, nisi unus itemque alter eorum, qui hac provincia ante nos functi sunt, loco per se claro tenebras sedulo offudisset; id quod semel monitum ad plures observationes nostras aequus lector transferet, et si qua in facili nimis re explicanda operam nos abuti videat, hanc esse caussam suspicetur, quod aliquis male, nostro quidem iudicio, eundem locum interpretatus sit. *G.*

Rom. *quod parentibus dabatur*, recte. *H.*

Sic et Cortius. Laudo. *S.*

et exspectarent et mererentur) Haec optimorum quorumque librorum lectio, sed aliter, quam adhuc factum, interpretanda. Beneficium Plinii primo non ad *orbos* liberis pertinet, sed ad solos *parentes* ingenuorum, quibus alimenta destinavit. Porro plures erant in hac altera etiam classe, quam ut ad omnes pervenire eodem tempore liberalitas illa, quantumvis magna, posset. Enitendum igitur sibi fuisse ait Secundus noster, ut plures illi, qui non statim frui possent beneficio suo, *paucorum honorem et exspectarent patienter*, dum ad ipsos quoque volventibus annis perveniret, et interim dignos se illo praestarent, eumque *mererentur*. *Haec puto plana, neque monenda adeo, nisi *de orbis*, qui liberos sibi nascituros sperarent, ac de his, qui beneficio Principis ius liberorum consequerentur, hic commentari alicui visum esset. *G.*

Rom. *ceteri patienter et expectarent et mirarentur*, quod non damno. *H.*

Quod olim legebatur, *ceteri patienter et spectarent et mirarentur*, tantum abest, ut absonum putem, ut nostrae lectioni paene praeferam. *Imitarentur*

13 teri patienter et exspectarent et mererentur. Sed ut tunc communibus magis commodis quam privatae iactantiae studebamus, quum intentionem adfectumque muneris nostri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utilitatibus, sed propriae laudi servisse
14 videamur. Praeterea meminimus, quanto maiore animo honestatis fructus in conscientia, quam in fama, reponatur. Sequi enim gloria, non appeti, debet; nec, si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus pulchrum
15 est. Ii vero, qui benefacta sua verbis adornant, non ideo praedicare, quia fecerint, sed ut praedicarent, fecisse creduntur. Sic, quod magnifi-

a Catanaeo enotatum, pro quo in aliis corrupte *incitarentur*, glossema est ineptum grammatici, qui *mirarentur* explicare vellet. Servius ad Virgil. Aen. VIII, 517.: „*Miretur.* Imitetur. Lucanus IX, „807. *Miratoremque Catonis*, „id est, imitatorem: optima enim „ingenia necesse est ut ea, quae „mirantur, imitentur." *S.*

13 *intentionem adfectumque muneris nostri*) Rom. *intentionem effectumque muneris nostri. H.*

Est haec omnium codd. lectio, cui male, opinor, Iacobi Bononiensis coniecturam praetulerunt. Plinius enim ut privatae suspicionem iactantiae effugeret, largitionis suae et consilium et effectum Comensibus explicare debebat. *Intentio* de consilio dictum rarum puto: an iure Noltenius Lex. Antib. col. 585. s. et Schwarzius ad Plin. Panegyr. p. 353. suspectae latinitatis exemplis annumerent, dubito. Terentius Andr. IV, 3, 18.: *Repudio, quod consilium primum intenderam.* Sallustius Iug. c. 107.: *Deinde paucis diebus, quo ire intenderant, perventum. S.*

14 *quanto maiore — fama*) Rom. *quanto maiore animo honestatis in conscientia fructus, quam in fama. H.*

gloriam non meruit) Notabilis locus, de quo iam observavit Casaubonus, *mereri* hic non ad dignitatem et mercedem referri, sed simpliciter esse *consequi*, *τυγχάνειν*. Confirmat hanc notionem Cortius: sed mavult tamen codicis Medicei fide negationem omittere, quo facto vis consueta verbi *meruit* retinetur. *G.*

Rom. *quod gloriam meruit. H.*

Delenda negatio huius aliorumque librorum auctoritate. Optime Heusingerus in Observat. Antibarb. p. 414. s.: „*Merere*, pro „consequi, Plinio tribuunt invito „lib. I. epist. VIII. 14. ubi edi„derunt: *Sequi enim gloria,* „*non appeti, debet; nec, si* „*casu aliquo non sequatur, id*„*circo, quod gloriam non meru*„*it, minus pulchrum est.* Legen„dum enim est, *quod gloriam* „*meruit*, idque in optimis exem„plaribus exstat. Plinii aetate illa „significatio nondum ita erat per„vulgata: etsi eam sibi in Plauto „quoque, Terentio et Cicerone „reperisse visus est Gronovius ob„servat. in scriptor. eccles. cap. „VII. p. 76." *S.*

cum referente alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat re-
cenſente, vaneſcit. Homines enim quum rem
deſtruere non poſſunt, iactationem eius inceſſunt.
Ita ſi ſilenda feceris, factum ipſum; ſi laudanda,
quod non ſileas ipſe, culpatur. Me vero peculiaris 16
quaedam impedit ratio. Etenim hunc ipſum ſer-
monem non apud populum, ſed apud decuriones
habui; nec in propatulo, ſed in curia. Vereor 17
ergo, ut ſit ſatis congruens, quum in dicendo
adſentationem vulgi acclamationemque defugerim;
nunc eadem illa editione ſectari: quumque ple-
bem ipſam, cui conſulebatur, limine curiae pa-
rietibusque discreverim, ne quam in ſpeciem am-
bitionis inciderem; nunc eos etiam, ad quos ex
munere noſtro nihil pertinet praeter exemplum,
velut obvia oſtentatione conquirere. Habes cun- 18
ctationis meae cauſſas: obſequar tamen conſilio
tuo, cuius mihi auctoritas pro ratione ſufficit.
Vale.

IX.

Hortatur ad ſeceſſum, propter ſtudia, et innocentiam ruris, urbanae vitae nugis praeferendum.

C. PLINIVS MINVTIO FVNDANO SVO S.

Mirum eſt, quam ſingulis diebus in urbe ratio aut conſtet aut conſtare videatur, pluribus cunctisque

15 *ipſo qui geſſerat recenſente*) Rom. *ipſo qui geſſerit recenſente.* Deinde: *ſi laudanda non ſileas, ipſe culparis,* quod unice verum eſt, dum modo *quod non ſileas* retinueris, et prius *ipſum* deleveris. *H.*

Amplector criſin Heuſingeri, quam et alii libri ex parte tuentur. *S.*

17 *obvia oſtentatione*) Quae ultro occurrit omnibus, iisque ſe iactat atque ingerit, quod ambitionis eſt. 'Adeo nihili non videtur vox e bonis libris prolata, ut potius alterum *adſentatione* a mala manu eſſe appareat. Cui enim *adſentaretur* editione, de qua hic ſermo eſt? Sed *oſtentator* conquirere et cogere ſtudet homines, qui ſe admirentur, ſibi plaudant. *G.*

Rom. *velut obvia aſſentatione*, male. *H.*

18 *pro ratione ſufficit*) Rom. *pro ratione ſufficiet.* *H.*

Sic et Cortius. Probo. *S.*

IX, 1 *ratio — conſtet*) Finge tempus eſſe primo in tabulis accepti; deinde negotia diei uniuscuiusque, in quantum ſuam ſibi

2 non conſtet. Nam, ſi quem interroges, *Hodie quid egiſti?* reſpondeat, *Officio togae virilis interfui; ſponſalia aut nuptias frequentavi; ille me ad ſignandum teſtamentum, ille in advocationem, ille*
3 *in conſilium rogavit.* Haec quo die feceris, neceſſaria; eadem, ſi quotidie feciſſe te reputes, inania videntur, multo magis quum ſeceſſeris.

temporis particulam unumquodque poſcit, in expenſis induci: ſi igitur illa acceptorum et expenſorum aera aequales ſummas efficient; *conſtare* dicetur *ratio*. Atque hoc ita fit, ſi ſingula utriusque capitis aera inter ſe conferantur. Verum ſi *menſes* et *annos* et *vitam* cum quantumvis magno numero negotiorum eiusmodi compares, *ratio non amplius conſtat*, ſed expenſa videtur nimia. *G.*

Simplicior tamen mihi videtur, et huic loco aptior Gierigii ſententia, *rationem conſtare*, quando quis finito die reperiat, omnia negotia fuiſſe neceſſaria et probanda. Nempe diebus ſingulis negotia urbana, ut neceſſaria, probamus; ſed ſi quotidie eadem feciſſe reputamus, tum inania et *frigida* illa nobis videntur, h. e. ea, quibus nihil proficitur, cum nec animum iuvent, nec ingenium acuant, neque honeſtate et liberalitate ſua delectent. *E.*

Meo quidem ſenſu Gesneri ratio praeſtat. *S.*

cunctisque) *Et maioribus auctoritatibus nixa eſt haec lectio, et ſententiam parit meliorem. *Cunctis* eſt univerſis ſimul ſumtis. Eodem ſenſu legitur *cunctaque* in Mediceo libro. intell. *ratio*, quod probat Cortius. *iunctisque*, vulgatum, non ita commodum eſt. *G.*

Haec puto rectius ſe habere, quam rationes eorum, qui *iunctisque* defendunt vel ediderunt. Nempe in *pluribus*, ſi a ſingulis diſtinguuntur, iam ineſt notio *iunctorum*, nam hac coniunctione fit, ut ſingulae dies plures fiant. *Cuncti* autem ab utroque illo genere differunt, ſuntque univerſi. Hos *cunctos* etiam Plinius expreſſit his verbis: *ſi quotidie feciſſe te reputes.* Nam quod quotidie fit, id nec ſingulis nec pluribus, ſed *cunctis* diebus fieri ſolet. *E.*

Rom. *pluribus cunctaque non conſtet*, ut ſolus praeterea Mediceus. *H.*

Paene aſſentior Cortio hanc lectionem vulgata longe doctiorem et prorſus Plinianam dicenti. Sic omnis de hoc loco fluctuatio facile ſedatur. Quid I. A. Erneſtio viſum fuerit, vide in Gesneri ad eum epiſtola. Ceterum de confuſione vocum *cunctus* et *iunctus* vid. Drakenb. ad Liv. 3, 66, 5. *S.*

2 *Officio togae virilis*) Quam ſolenne fuerit, illum diem, quo, poſita praetexta, virilem togam ſ. puram ſumerent, officio et celebritate amicorum obire, notum v. g. ex Sueton. Claud. 2. *Togae virilis die, circa mediam noctem, ſine ſollemni officio lectica in Capitolium latus eſt.* Idem auctor de Caligula ut peculiare notat c. 10. *Uno atque eodem die togam ſumſit, barbamque poſuit: ſine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum eius.* Verum Auguſtus ob id ipſum officium Conſulatum bis ſumſit, *ut Caium et Lucium filios, ampliſſimo praeditus magiſtratu, ſuo quemque tirocinio deduceret in forum.* Sueton. Aug. c. 26. *G.*

Tunc enim ſubit recordatio, *Quot dies quam fri-*
gidis rebus abſumſi? Quod evenit mihi, poſt- 4
quam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut
ſcribo, aut etiam corpori vaco, cuius fulturis
animus ſuſtinetur. Nihil audio, quod audiſſe, 5
nihil dico, quod dixiſſe poeniteat: nemo apud
me quemquam ſiniſtris ſermonibus carpit; nemi-
nem ipſe reprehendo, niſi unum me, quum pa-
rum commode ſcribo: nulla ſpe, nullo timore
ſolicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum
tantum et cum libellis loquor. Rectam ſince- 6
ramque vitam! dulce otium, honeſtumque, ac
paene omni negotio pulchrius! O mare, o lit-
tus, verum ſecretumque μουσεῖον! quam multa
invenitis, quam multa dictatis! Proinde tu quo- 7
que ſtrepitum iſtum inanemque discurſum, et
multum ineptos labores, ut primum fuerit occa-
ſio, relinque, teque ſtudiis vel otio trade. Sa- 8
tius eſt enim, ut Attilius noſter eruditiſſime ſimul
et facetiſſime dixit, otioſum eſſe, quam nihil
agere. Vale.

3 *frigidis rebus*) *inanibus. Frigida* et *inania* iungit Plinius 4, 17, 4. Sic et Graeci. Herodotus p. 715. de Mardonio: ὁ δὲ, περιχαρὴς γενόμενος, καὶ ἐπαρθεὶς ψυχρῇ νίκῃ, ἐπῆκε κ. τ. λ. ubi interpres perite: *et frigida victoria elatus.* *S.*

6 *ſiniſtris ſermonibus carpit*) Sic et Rom. *H.*

unum) *tamen* Arntzen. ad Paneg. 93, 3. et ait vitioſe eſſe in editis *tum.* *G.*

Non Arntzenius, ſed Livineius. *S.*

6 *Rectam ſinceramque vitam*) Rom. *O rectam ſinceramque vitam.* Proxime inde: *verum ſecretumque μουσῶν.* *H.*

8 *Attilius*) Praeſtat *Atilius.* vid. infra ad 2, 14, 2. *S.*

eruditiſſime) addidit, opinor, Plinius, quod vox illa Attilii faceta otium *literatum* ac *ſtudia* commondaret. Vertas igitur *ganz im gelehrten Sinne.* *Facetius* et *eruditius* ſimiliter iunxit Columella I, 1, 14. p. 429. ed. Gesn. *S.*

otioſum eſſe) Quieti animi et bonis literis vacare, nullis negotiis moleſtis impeditum, potius eſt, quam *nihil agere,* h. e. fruſtra et nequidquam occupari, movere, ſed nihil promovere etc. Iam laudarunt hic viri docti Scipionis vocem ex Cic. off. 3, 1. *Se nunquam minus otioſum eſſe, quam cum otioſus ſit.* *G.*

X.

Euphratem philoſophum laudat, quem ut audiat Atrius, hortatur, doletque non crebrius ſe per occupationes illum audire poſſe.

C. PLINIVS ATRIO CLEMENTI SVO S.

Si quando urbs noſtra liberalibus ſtudiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla ſunt. Suffecerit unum, Euphrates philoſophus.
2 Hunc ego in Syria, quum adoleſcentulus militarem, penitus et domi inſpexi, amarique ab eo laboravi, etſi non erat laborandum. Eſt enim obvius et expoſitus, plenusque humanitate, quam
3 praecipit. Atque utinam ſic ipſe, quam ſpem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus ſuis addidit! Aut ego nunc illas magis miror, quia magis intelligo: quamquam
4 ne nunc quidem ſatis intelligo. Ut enim de pictore, ſculptore, fictore, niſi artifex, iudicare; ita,

X, 1 *Suffecerit unum*) Rom. *Sufficerit nobis unum*, unde *ſufficeret* factum, quod Cortius praetulit, cum utrumque ex *ſuffecerit* corruptum ſit. *H.*

2 *obvius et expoſitus*) de eo, qui ſuam mentem, ſuos ſenſus omnibus aperit, et offert, nihil diſſimulat. Sic *candidiſſimum et maxime expoſitum* iunxit Quintil. 2, 5. 19. ubi plura huius loquendi formae hac aetate inprimis frequentis exempla dedit Spalding. *E.*

Immo eſt h. l. is, qui ſtudioſos ſui comiter, *plenus humanitate* excipit. Gierigius apte laudat Senecam Ep. 108. T. 2. p. 530. ed. Amſtel.: *Attalum — — non tantum paratum diſcentibus, ſed obvium. S.*

3 *Atque utinam — impleverim*) Rom. *Atque utinam ſic ſpem ipſe, quam tunc et de me concepit, impleverim. H.*

virtutibus ſuis addidit) Nempe *virtutibus ſuis addere* dicuntur ii, qui indies magis proficiunt virtutibus, et quas nondum habebant, eas comparare ſibi annituntur. *E.*

Aut ego) *Sic legendum, non *At ego*. Dixerat, *Ille multum virtutibus ſuis addidit*. Hoc nunc retractat ex aliqua parte, et fieri ait poſſe, ut olim talis fuerit Euphrates, ſed tum non ita bene ſibi notus. *G.*

Rom. *Aut ego nunc illas magis miror, quia intelligo, quamquam ne nunc quidem ſatis. Ut enim.* Merito poſtremum verbum *intelligo* omiſſum eſt, quod vulgati habent, in quibus vero antea rectius eſt, *quia nunc magis intelligo*, iterato adverbio. *H.*

4 *Ut enim — fictore*) Rom. *Ut enim de pictore, ſcalptore, fictore. H.*

nisi ſapiens, non poteſt perſpicere ſapientem.
Quantum mihi tamen cernere datur, multa in 5
Euphrate ſic eminent et elucent, ut mediocriter
quoque doctos advertant et adficiant. Disputat
ſubtiliter, graviter, ornate: frequenter etiam Pla-
tonicam illam ſublimitatem et latitudinem effingit.
Sermo eſt copioſus et varius: dulcis in primis,
et qui repugnantes quoque ducat et impellat.
Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, de- 6
miſſus capillus, ingens et cana barba: quae licet
fortuita et inania putentur, illi tamen plurimum
venerationis adquirunt. Nullus horror in cultu, 7
nulla triſtitia, multum ſeveritatis: reverearis oc-
curſum, non reformides. Vitae ſanctitas ſumma,

5 *Quantum — eminent*) Rom. *Quantum tamen datur mihi in Euphrate cernere, multa ſic eminent. H.*

eminent et elucent) ut in pictura, quae multo lumine inſtructa ſunt et umbrae adiuncta. Cf. Lib. 3, 13. 4. ubi *elata* et *excelſa* in oratione comparantur iis, quae in pictura lumen et umbra commendat. *E.*

latitudinem) Catanaei obſervatio eſt non inelegans, *latitudinem* tribui *Platoni* cum reſpectu ad etymon nominis illius. πλάτος enim *latitudo* eſt. *Lata* porro oratio preſſae adſtrictaeque opponitur. Vid. mox 1, 20, 19. *G.*

Ibi *lata*, *magnifica*, *excelſa* oratio iunctim dicitur. Suidas etiam in Θεόφραστος, διὰ πλάτος ἐν λόγοις, Platonem appellatum notat. Alii tamen Platonem a lato pectore aut fronte nomen accepiſſe dixerunt. Diog. Laërt. Plat. cap. 5. ὅτι πλατὺς ἦν τὸ μέτωπον, ὥς φησι Νεάνθης. Seneca Epiſt. 58. *Erat quidem corpus validum et forte ſortitus, et illi nomen latitudo pectoris ſecerat. E.*

Diog. Laërt. III. 4. p. 166. ed. Amſtel. ἔνιοι δὲ, διὰ τὴν πλατύτητα τῆς ἑρμηνείας οὕτως ὀνομασθῆναι. Timoni Phliaſio dicitur (Anal. Brunck. T. II. p. 70. XIV.) πλατύστατος, ἀλλ' ἀγορητὴς ἡδυεπής κ. τ. λ. qui et Ἀκαδημαϊκῶν πλατυρημοσύνην notat. (Ibid. p. 71. XVI.) *S.*

6 *Ad hoc, proceritas*) Rom. *Ad haec proceritas*, optime. *H.*

Sic et Cortius, quem Gesnerus et Gierigius ſequi debebant. *hoc* Excerpta Brummer. habent. Ceterum perpetua confuſio vocum *ad hoc*, *ad haec*, *adhuc*. Vid. Cort. ad Salluſt. Catil. 14, 3. 44, 6. ad Plin. Ep. I, 22, 4. Drakenb. ad Liv. 21, 52, 10. *S.*

demiſſus capillus) Graecorum καθειμένη κόμη. Variatâ ad helleniſmi rationem ſtructurâ Lucian. T. III. p. 492. de Homero: τὸν καθειμένον τὰς κόμας. *S.*

ingens et cana barba) Apollonius Tyan. epiſt. 3. p. 386. ed. Olear. Euphratae fuiſſe ait πώγωνα λευκὸν καὶ μέγαν, acerbiſſime addens: πλέον δὲ οὐδέν. *S.*

7 *Nullus horror in cultu*) Rom. *Nullus horror in vultu*, probe: quod huic opponitur *ſeveritas*, quae in *vultu* utique eſt potius, quam in *cultu*. *H.*

Accedo. Sic et alibi codices fluctuant, velut in Claudian. de IV. Conſ. Honor. v. 591. Vid. Burmann. ad Anthol. Lat. T. I. p. 631. *S.*

comitas par. Infectatur vitia, non homines: nec caftigat errantes, fed emendat. Sequaris monentem attentus et pendens: et perfuadere tibi, etiam
8 quum perfuaferit, cupias. Iam vero liberi tres, duo mares, quos diligentiffime inftituit. Socer Pompeius Iulianus, cum cetera vita, tum vel hoc uno magnus et clarus, quod, ipfe provinciae princeps, inter altiffimas conditiones, generum, non honoribus principem, fed fapientia, elegit.
9 Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis augar, quod non licet? Nam diftringor officio, ut maximo, fic moleftiffimo. Sedeo pro tribunali, fubnoto libellos, conficio tabulas: fcribo plurimas,

nec caftigat errantes) Non exprobrat errorem verbis afperis, fed rationibus revincit, et per hoc ipfum emendat et eximit. *G.*

pendens) fc. ab ore dicentis, nota dicendi formula, de iis, qui cupide dicta alterius arripiunt, nec verbulum perire patiuntur. Sequens fententia acumen habet ex quadam repugnantia: *et perfuadere — cupias*, h. e. non poffis exfatiari eius oratione et praeceptis; etiam cum fentias eum tibi aliquid perfuafiffe, tamen optes, ut eadem repetat. *E.*

Similiter Graeci. Chariton p. 59. edit. Amftel. *ἀναρτήσας ἑαυτὸν τῆς ἀκροάσεως*. ad q. l. vid. Dorvill. p. 342. fq. *S.*

et perfuadere — cupias) Rom. *et perfuaderi tibi. etiam cum perfuaferit, cupias*, plane ut Medic. *H.*

Praeftat vulgata, quam mutarunt, quibus pronominis ellipfis durior vifa effet. Sed exempla eius ubivis obvia. Vid. Cort. ad Salluft. Catil. 31, 7. *S.*

8 *provinciae — conditiones*) Rom. *provinciae princeps hunc inter altiffimas conditiones*. Iterum et hic cum Medic. confentit. *H.*

hunc, etfi Cortio probatum, nolim in ordinem recipere. Vix credas, quot locis manus librariorum inepte fedulae talia pronomina, ad fenfus fcilicet integritatem neceffaria, intulerint. *S.*

inter altiffimas conditiones) Imitaturne Nepotem Cornelium Att. 12, 1. de Agrippa: *Cum propter fuam gratiam et Caefaris potentiam nullius conditionis non haberet poteftatem, potiffimum eius delegit affinitatem* etc. *G.*

Senfus eft: cum poffet generum fibi eligere honoribus et divitiis praeditum, Euphratem elegit fola fapientia praeftantem. *E.*

Conditio de matrimonio eft latinitatis iureconfultorum. Hinc formula repudii: *conditione tua non utor.* Vid. Drakenborch. ad Liv. 3, 45, 11. Bolii ind. in Cornel. Nepot. v. *Conditio*. *S.*

9 *officio, ut maximo*) Praefectura aerarii, quam geffit aetatis anno XXXVI et proximo ex Maffoni rationibus, quem vide: praefertim vero noftrum 5, 15, 5. et 10, 20, 1. Paneg. 91, 1. *G.*

pro tribunali) h. e. *in tribunali*. Sic *pro fuggeftu*, *pro roftris*, alia. Vid. Cort. ad Salluft. Iug. 67, 1. Eodem modo Graeci πρὸ ufurpant. Vid. Duker. ad Flor. 4, 2, 91. *S.*

sed illiteratissimas literas. Soleo nonnunquam 10 (nam id ipsum quando contingit!) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me consolatur; adfirmat etiam esse hanc philosophiae, et quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, iudicare, promere et exercere iustitiam; quaeque ipsi doceant, in usu habere. Mihi tamen hoc unum non persuadet, 11
satius esse ista facere, quam cum illo dies totos audiendo discendoque consumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, quum in urbem proxime veneris, (venias autem ob hoc maturius), illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim 12
ego, ut multi, invideo aliis bono, quo ipse careo; sed contra sensum quendam voluptatemque

10 *quaeque ipsi doceant*) Non satis perspicuum est, quo hoc *ipsi* pertineat. Contextus quidem omnis, et proxima commemoratio philosophiae suadet, ut *philosophos* intelligamus, sed manet tamen abrupta et hians oratio. Si quid libri veteres adiuvarent, ego legerem *quaeque ipsa doceat*, sc. philosophia, *in usu habere*, h. e. praecepta philosophiae usu et factis exsequi. *E.*

Locus sanissimus, in quo quid hiet, non intelligo. Novandi libidinem coërcere debebat Cortii annotatio, cui, si necesse esset, plurima ex utraque lingua adiici possent. Uno defungar Livii loco, 42, 47, 7. *Haec Romana esse, non versutiarum Punicarum, neque calliditatis Graecae: apud quos fallere hostem, quam vi superare, gloriosius fuerit.* Vid. Porson. ad Eurip. Hecub. v. 22. Wakef. ad Lucret. 1, 283. 353. *S.*

11 *hoc unum non persuadet)* Suavissime repetit, quae de vi persuadendi et dulcedine viri dixerat §. 7. *G.*

illi te expoliendum limandumque) Rom. *illi te extollendum limandumque*, ut Medic. Lege *excolendum*, quod Latinum et Plinianum est. Lib. IV. ep. VI. 2. *Nec agrum, quem non habeo, sed ipsum me studiis excolo.* Cic. Brut. c. 25. *Caiusque Tuditanus cum omni vita atque victu excultus atque expolitus, tum eius elegans est habitum etiam orationis genus.* Metaphora ducta est ab agris, qui *excoli* dicuntur, quando, quae fertilitati officiunt, exstirpantur. Vid. lexic. rustic. Gesnerianum. *H.*

12 *invideo aliis bono*) Ita perpetuo construi hoc verbum in bonis quidem codicibus a Plinio, ostendit ad h. l. Cortius: et iam fecerat ad Quinctil. 9. 3. p. 799 Burmannus. Vid. Ind. *G.*

Rom. *Neque enim ego, ut multi, invideo aliis bono,* cum Med. et melioribus. Sic Romanus liber etiam lib. II. ep. XX. 8. *invidetis bona morte*, et lib. III. ep. VIII. 2. *titulis invidere.* Lib. VII. ep. XXVIII. 2. *qui invident mihi felicissimo errorem.* [ita expressum, pro *errore.*] Lib. VIIII. ep. XIII. 5. *Ut vobis societatis ius invideam*, pro *societate eius.* *H.*

sensum — voluptatemque) ἓν διὰ δυοῖν dicit, pro *sensum voluptatis.* G.

percipio, ſi ea, quae mihi denegantur, amicis video ſupereſſe. Vale.

XI.

De infrequentia epiſtolarum expoſtulat.

C. PLINIVS FABIO IVSTO SVO S.

Olim nullas mihi epiſtolas mittis. *Nihil eſt,* inquis, *quod ſcribam.* At hoc ipſum ſcribe, nihil eſſe, quod ſcribas: vel ſolum illud, unde incipere priores ſolebant, *ſi vales, bene eſt; ego valeo.* Hoc mihi ſufficit; eſt enim maximum. Lu-
2 dere me putas? Serio peto. Fac ſciam, quid agas: quod ſine ſolicitudine ſumma neſcire non poſſum. Vale.

XII.

Deflet Corellii voluntariam mortem, qua rectorem vitae ſuae et optimum amicum amiſerit.

C. PLINIVS CALESTRIO TIRONI SVO S.

Iacturam graviſſimam feci, ſi iactura dicenda eſt

Nempe Gesnerus putabat, hanc interpretandae formulae rationem, ſi qua alia, optimam eſſe. Equidem miror. Plinium, ſi ita ſcripſit, ita ſcripſiſſe. *E.*

Me quoque offendit *ſenſum quendam voluptatemque;* nec Gierigii ratio ſatisfacit. An poſt *quendam* excidit *iucundum?* *S.*

XI, 1 *Olim nullas mihi*) Rom. *Olim mihi nullas.* *H.*

Sic et Cortius. Praefero noſtrum ordinem, ut qui auribus magis blandiatur. *S.*

At hoc ipſum ſcribe) Similis eſt epiſtola Ciceronis filii ad Tironem 16. 26. *Etiamſi, quod ſcribas, non habebis, ſcribito tamen* cet. *G.*

priores) Laudavit hic Buchnerus Senec. ep. 15 pr. *Mos antiquis fuit usque ad meam ſervatus aetatem, primis epiſtolae verbis adiicere,* ſi vales, bene eſt. *G.*

Rom. *unde priores incipere ſolebant.* *H.*

XII, 1 *ſi iactura dicenda eſt*) Dubium, cur parum probet *iacturae* appellationem; nimisne lene putet, in amiſſione rei inaeſtimabilis; an ideo parum aptum, quod mortuorum memoria, exemplum, beneficia, adhuc ad nos pertinent? An iactura damnum, quod facimus ad evitandum maius? *G.*

tanti viri amiſſio. Deceſſit Corellius Rufus, et quidem ſponte, quod dolorem meum exulcerat: eſt enim luctuoſiſſimum genus mortis, quae non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcunque in 2
illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipſa neceſſitate ſolatium eſt; in iis vèro, quos arceſſita mors aufert, hic inſanabilis dolor eſt, quod creduntur potuiſſe diu vivere. Corellium quidem 3

Erneſtius, patruus meus, olim laudaverat Epiſt. 2, 1, 10. ut evinceret, Plinium *iacturam* ideo noluiſſe, quod virorum magnorum memoria nunquam intercidat. Geſnerus acute reſpondebat, ſe dubitare, utrum conſolandi argumentum initio ponere voluerit, et tamen in luctu deſinere. Noviſſimus editor, Gierigius V. C. illa omnia repetiit, nihil addens de ſuo niſi haec: „aut igitur, inquit, nodum in ſcirpo quaeſivit, aut ego mentem eius non aſſequor." Erit igitur Plinius in hoc loco aut obſcurus aut ineptus. Neutrum ego credo: acutum et venuſtum ubique deprehendi. Quid ergo? nempe neceſſe eſt, tempore Plinii vocabulo *iacturae* adhaeſiſſe notionem non ſatis dignam et honeſtam; quare cum Plinio nunc excidiſſet ea vox in re gravi et magna, ipſe ſe caſtigat propterea et corrigit, magis autem, ut venuſtum veluti flexum, et laudis opportunitatem oratio recipiat, quam ut rationis grammaticae admonere lectorem velit. Fronto Grammaticus dicit, *iacturam* eſſe, quod iacitur ex onere navis. Iam locus eſt Pſeudo-Salluſt. ad Caeſ. Or. 2. Cap. 55. L. Poſthumius, et M. Favonius, mihi videntur quaſi magnae navis ſupervacua eſſe; ubi ſalvi pervenere, uſui ſunt: ſi quid adverſi coortum eſt, *de illis potiſſimum iactura ſit, quia pretii minimi ſunt.* E.

Probabilis diſputatio. Nec tamen puto, illam vocis *iactura* vim aevi Pliniani propriam, ſed omnino latinitatis fuiſſe. Sulpicius ad Ciceronem (Epiſt. IV, 5. p. 89. edit. Erneſt.): *Modo uno tempore tot viri clariſſimi interierunt: — — in unius mulierculae animula ſi iactura facta eſt, tanto opere commoveris?* Vides, ut *interitus virorum clariſſimorum* opponatur *iacturae mulierculae.* Quamquam non nego, καταχρηστικῶς etiam de gravi damno dici potuiſſe. *S.*

Corellius Rufus) Rom. *Corelius Rufus*, ut poſtea conſtanter. *H.*

ex natura) Non aſſentior Gierigio *venit* excidiſſe putanti. *S.*

fatalis) *Fatalis* mors hic non ſimpliciter, ut alias, naturalis eſt; ab hac enim diſtinguit: ſed ea, quam effugere, qui moritur, non potuiſſe videtur, licet voluerit, ut ſunt ruinae, caedes ab inſidiatoribus, naufragium etc. Scimus alioquin *fatum* ad naturalem praeſertim mortem referri: nec vehementer interceſſerim, ſi quis ſynonyma plane hic etiam eſſe velit mortem, quae *ex natura* eſt, et *fatalem.* Certe ita ſumit Vell. 2, 4, 6. *G.*

2 *qui morbo finiuntur*) *Fati* novam mentionem non facit: ſive quod ſatius habuit, unum genus referre, cui plane ſimile ſit alterum: ſive quod *fato* et *morbo finiri* pro iiſdem habuit. *G.*

summa ratio, quae sapientibus pro necessitate est, ad hoc consilium compulit, quamquam plurimas vivendi caussas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctoritatem; praeterea filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque
4 tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut haec tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio et tricesimo anno (ut ipsum praedicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi: nam plerumque morbi quoque per suc-
5 cessiones quasdam, ut alia, traduntur. Hunc abstinentia, sanctitate, quoad viridis aetas, vicit et fregit; novissime cum senectute ingravescentem
6 viribus animi sustinebat. Quum quidem incredi-

3 *optimam conscientiam*) In Rom. omissa sunt. *H.*

Negligentiâ librarii, (nisi ipsius typothetae culpa est), cuius oculi a priore *optimam* ad posterius aberrarent. Fons hic mendorum uberrimus. *S.*

pignora) *pignera* Cort. casse. Tetigit Laurenbergius Antiquar. p. 206. Cf. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 137. Ridicule Beda de Orthographia col. 2341. ed. Putsch.: *Pignera, rerum: Pignora, filiorum et affectionum.* Vid. Cort. Dissertat. de usu orthographiae lat. cap. III. §. VIII. p. 82. ed. Harles. *S.*

4 *pretia vivendi*) res illae, propter quas operae pretium sit vivere, ut conscientia, fama, auctoritas, et quas alias vivendi caussas paullo antea commemoraverat. *E.*

ut ipsum praedicantem audiebam) Rom. *ut ipsum audiebam*, medio verbo, *praedicantem*, excluso. *H.*

Excludunt et alii libri. Male. *S.*

Patrius hic illi) Videtur tacitae suspicioni occurrere: cum podagra et similes morbi intemperantiae saepe circa Venerem et Bacchum quasi satellites sint. Ne quid igitur de Corellio cogitemus eiusmodi, patrium morbum esse narrat. *G.*

5 *sanctitate*) castitate. Sic Graecis dicitur *ἁγνὸς*, *ἁγνὸς γάμων*, *ἁγνολεχής* (Ruhnken. ad Timaeum p. 133. a.). Aeschylus dramatis satyrici licentiâ apud Lucian. T. II. p. 457.: *μηρῶν τε τῶν σῶν εὐσεβὴς ὁμιλία.* coll. Porsono ad Euripid. Med. v. 750. *S.*

quoad viridis aetas) Nota Horatii vox: *dum virent genua*; expressa illa ex Theocritea: *ἆς**) *γόνυ χλωρόν.* Vid. Valckenar. Epist. ad

*) Ita leg. cum Toupio et aliis. Male vulgo *οἷς*, confusione literarum sat frequenti, de qua Porsonus ad Euripid. Med. v. 44. Locis a viro eximio tractatis accedat Herodoteus L. VII. c. 156. ubi certâ emendatione scripsi: *καὶ ἔσαν οἱ πάντα αἱ Συρήκουσαι.* Sic Lucian. T. III. p. 469. *καί οἱ πάντα Κομβάβος ἦν.* In hanc *παρέκβασιν*, cuius veniam aequi dabunt lectores, me deflexit Mitscherlichius ad Horatium Theocrito minus perspecte utens. *S.*

biles cruciatus et indignissima tormenta pateretur,
(iam enim dolor non pedibus solis, ut prius, in-
sidebat, sed omnia membra pervagabatur,) veni
ad eum Domitiani temporibus, in suburbano ia-
centem. Servi e cubiculo recesserunt: habebat 7
enim hoc moris, quoties intrasset fidelior amicus.
Quin etiam uxor, quamquam omnis secreti capa-
cissima, digrediebatur. Circumtulit oculos, et, 8
Cur, inquit, *me putas hos tantos dolores tamdiu
sustinere? ut, scilicet, isti latroni vel uno die su-
persim.* Dedisses huic animo par corpus, fecisset
quod optabat. Adfuit tamen deus voto, cuius
ille compos, ut iam securus liberque moriturus,
multa illa vitae, sed minora, retinacula abrupit.
Increverat valetudo, quam temperantia mitigare 9
tentavit; perseverantem constantia fugit. Iam dies

M. Roeverum p. XXIV. Toup. Cur. Poster. in Theocrit. p. 26. Mitsch. ad Horat. T. II. p. 587. *S.*

6 *non pedibus solis, ut prius*) Rom. *non pedibus solum, ut prius.* *H.*

Similis et frequentissima in Graecorum libris confusio vocum *μόνος* et *μόνον*. *S.*

7 *habebat enim hoc moris*) *habebant enim hoc moris* Rom. et Venet. CIↃCCCCLXXXV. non *habebat*, quod Aldus maluit, quem non sequor. De servis loquitur sponte digredientibus. *H.*

Ita et Gierigius. Bene. *S.*

8 *Circumtulit oculos*) Ut videret nimirum, omnesne remoti arbitri essent, ne quis legere sermonem cum periculo dicentis audientisque posset. *G.*

isti latroni) Hic quis sit, ne ignoraretur, supra dixerat Plinius, se ad Corellium Domitiani temporibus venisse. Callide vero, et venuste! *E.*

Vel hinc discas, quale fuerit contumeliosissimum atque acerbissimum adclamationum genus, quo senatus Domitianum mortuum laceravit, teste Suetonio Domitian. c. ult. *S.*

Dedisses huic animo) Iudicium Plinii de Corellio: pro *si dedisses.* Illustravit ellipsin hanc exemplis Cortius ad Sall. Iug. 64. 5. *G.*

fecisset quod optabat) Interfecturum fuisse *αὐτόχειρα* Domitianum, haud obscure innuitur. Ceterum verba: *Dedisses — optabat*, in editione Cortii verbis Corellii continuantur. Melius Gesnerus. *S.*

Adfuit tamen deus voto) Superfuit Corellius Domitiano, et usque ad Traiani tempora vixisse videtur. cf. Ep. 4. 17. 8. — Quae sequuntur *vitae retinacula*, eadem sunt, quae supra *pretia vivendi* dixerat. *E.*

minora) Talia videbantur Corellio, cui reipublicae salus omnibus suis carior esset, ut Plinius infra 11. Male Catanaeus, eumque sequens novissimus editor. *S.*

9 *perseverantem constantia fugit*) Corellius morbum, qui mitigari se non passus esset, morbum inquam et vitam adeo. constantia sua, id est, constanti et immutabili moriendi destinatione, abstinentiaque cibi effugit. Videtur acumen quaesiisse Secundus, cum *constantiae fugam* tribuit. *G.*

alter, tertius, quartus: abstinebat cibo. Misit ad me uxor eius Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuntio, *destinasse Corellium mori, nec aut suis aut filiae precibus flecti; solum superesse me, a quo revocari posset ad*
10 *vitam.* Cucurri: perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hispulla Iulius Atticus nuntiat, nihil iam ne me quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat sane medico admoventi cibum, Κέκρικα, quae vox quantum admirationis in animo meo, tantum de-
11 siderii reliquit. Cogito, quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum septimum et sexagesimum, quae aetas etiam robustissimis satis longa est: scio. Evasit perpetuam valetudinem: scio. Decessit superstitibus suis, florente republica, quae illi omnibus suis carior erat: et hoc scio.
12 Ego tamen, tanquam et iuvenis, et fortissimi, morte doleo: doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitae meae testem, rectorem, magistrum. In summa,

Dubito, an de hoc acumine nunc cogitaverit Plinius. Non tam constantiae fugam tribuit, quam sibi ipsi. Ipse enim *perseverantem* morbum *constantia* sua *fugit*, s. effugit. Talia Plinio, vividas rerum imagines facile concipienti, vel non quaerenti obvia sunt. *E.*

communem amicum C. Geminium) Rom. *communem amicum C. Germanum.* Deinde: *aut filiae precibus inflecti. H.*

10 *magis ac magis*) Male cod. *ac magis* omittit. Vid. Columm. ad Ennii Fragm. p. 99. ed. Amstel. Sic Graeci μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ac copula neglecta, μᾶλλον μᾶλλον. *S.*

Κέκρικα) Vox iudicii, constantiae, consilii, quam proinde admiratur Plinius et desiderio se illa accensum significat. *Altera lectio Κέκμηκα, nihil habet non humile potius et erubescendum. *G.*

11 *quae illi — erat*) Rom. *quae illi omnibus carior erat* omisso pronomine *suis. H.*

12 *Ego tamen — doleo*) Rom. *Ego tamen tanquam et iuvenis firmissimi mortem doleo. H.*

et ante *firmissimi* aut ipsius Heusingeri aut typothetae errore videtur excidisse. Placet *firmissimi*, cum mox sequatur: *infirmus erat. S.*

meo nomine) Cum ipsi Corellio nihil decesserit, sed finem potius ille cruciatus invenerit: doleo non ipsius nomine, quae alioqui vis amicitiae est, sed meo, quod mihi tantum bonum ereptum esse sentio. *G.*

Amisi enim — testem) Rom. *Amisi enim vitae meae testem,* non iterato verbo. *H.*

Longe melius ad orationisque

dicam quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi: *Vereor, ne negligentius vivam.* Pro- 13
inde adhibe solatia mihi: non haec, *senex erat, infirmus erat* (haec enim novi): sed nova aliqua, sed magna, quae audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quae audivi, quae legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII.

Et ingeniorum suis temporibus proventum laudat, et auditorum negligentiam vituperat.

C. PLINIVS SOSIO SENECIONI SVO S.

Magnum proventum poëtarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Iuvat me, quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum et ostentant: tametsi ad audiendum pigre coitur. Plerique in sta- 2
tionibus sedent, tempusque audiendi fabulis con-

vim augendam efficacius iteratur. Sic mox: *sed — sed —, — nunquam — nunquam, quae — quae —.* S.

ne negligentius vivam) Erepto vitae meae teste, rectore, magistro etc. G.

XIII, 2 *in stationibus*) Locis publicis, in quibus convenire vel negotii vel otii caussa, vel universis, vel certi generis hominibus ius ac solenne esset. Sic *Salvidieno Orfito* apud Sueton. Nero. c. 37. *obiectum est, quod tabernas tres de domo sua circa forum civitatibus ad stationem locasset:* ad quem locum ceteros laudarunt Torrentius ac nuper Burmannus. Add. infra 2, 9, 5. G.

audiendi) Sic legendum puto. *Tempus audiendi*, h. e. quo audiendus erat recitator, *consumunt fabulis*, h. e. sermonibus variis, confabulationibus: qui *audiendis fabulis* legunt, non cogitant, utrosque hic intelligi, et qui loquantur, et qui audiant: deinde si *audiendis fabulis* legamus, non id intelligi, quod auctor hic vult, confabulationes et familiares sermones in circulo sedentium; sed audientiam uni alicui narranti vel agenti fabulas praestitam. G.

Potest sane contra dici, frequentes illos homines non omnes potuisse fabulas narrare, sed plerosque operam dedisse paucis quibusdam praeter caeteros garrulis, itaque a pleraque parte recte denominationem fieri. Ita Gierigius, qui *audiendis* edidit. E.

Bene Gesnerus, cui Gruterus praeluxerat. Tenendum est, quod iam illi praeclare monuerunt, *fabulas* hic esse omnino sermones ac confabulationes de rebus vitae communis, quales Suetonius Domitian. cap. 15. p. 933. ed. Oud. *diei fabulas*, Plinius

terunt, ac ſubinde ſibi nuntiari iubent, an iam
recitator intraverit, an dixerit praefationem, an
ex magna parte evolverit librum: tum demum,
ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt:
nec tamen permanent, ſed ante finem recedunt,
alii disſimulanter et furtim, alii ſimpliciter et li-
3 bere. At hercule memoria parentum Claudium
Caeſarem ferunt, quum in palatio ſpatiaretur,
audiſſetque clamorem, cauſſam requiſiſſe; quum-
que dictum eſſet, recitare Nonianum, ſubitum
4 recitanti inopinatumque veniſſe. Nunc otioſiſſi-
mus quisque multo ante rogatus, et identidem
admonitus, aut non venit, aut, ſi venit, queri-
tur ſe diem, quia non perdiderit, perdidiſſe.
5 Sed tanto magis laudandi probandique ſunt, quos
a ſcribendi recitandique ſtudio haec auditorum
6 vel deſidia vel ſuperbia non retardat. Equidem

ipſe 8, 18, 11. *fabulas urbis* dicit. Vid. Interpretes ad Phaedri Fab. I. Prolog. v. 7. ad Petron. cap. 111. p. 663. ſ. ed. Burm. Drakenborch. ad Liv. 1, 11, 8. *S.*

Rom. *tempusque audiendis fabulis conterunt*, quod deterius eſſe, Gesnerus oſtendit. Paullo poſt: *tunc demum ac tunc quoque. H.* Addatur idem infra ad 3, 5, 15. *S.*

evolverit librum) *Volumen* cogitandum eſt nimirum, quod incipit ab ea parte membranae, quae extima eſt; quae *evoluta* ſunt igitur, ea lectione percurſa intelligimus, involutis reliquis, quae legenda ſuperſunt. *G.*

3 *At hercule memoria parentum*) Rom. *At me hercule memoria parentum. H.*

Invexit pronomen manus interpolatrix. *S.*

4 *quia non perdiderit*) nempe in ſtationibus illis, in quibus qui commorabantur, vere diem perdere dici poterant. Caeterum docta eſt animadverſio Gierigii, *perdidit* legendum eſſe putantis, quia verba ſint non illius conquerentis, ſed Plinii iudicantis. Quanquam ſatis lepidus eſt Plinius, ut, quo ineptior querela fiat, ſuum iudicium illis hominibus tribuerit. Nempe illi querebantur, *ſe diem, quia non in ſtationibus fuerint, perdidiſſe.* Iam cum Plinius iudicaret, in ſtationibus eſſe idem eſſe, quod diem perdere, ſententiam illam lepide ita extulit, quaſi illi ipſi dixerint, *ſe diem, quia non perdiderint, perdidiſſe.* Utique talis lepor magis ſentiri, quam verbis declarari poteſt. Hoc certe modo ſtare illud *perdiderit* poteſt. *E.*

Gierigii animadverſio ut docta ſit, huic certe loco non eſt accommodata. *perdidit* ſi legas, conſequens eſt, tales auditores Plinio viſos eſſe cum fructu quodam ſuo recitanti adfuiſſe. Sed quem auditionis fructum percipere poterant, qui et ſero veniſſent, et ante finem recederent? Immo vel ſic diem perdiderunt, quamquam non eo modo, qui ipſorum ignaviae maxime blandiretur. *S.*

prope nemini defui. Erant ſane plerique amici:
neque enim quisquam eſt fere, qui ſtudia, ut non
ſimul et nos amet. His ex cauſſis longius, quam 7
deſtinaveram, tempus in urbe conſumſi. Poſſum
iam repetere ſeceſſum, et ſcribere aliquid, quod
non recitem; ne videar, quorum recitationibus
adfui, non auditor fuiſſe, ſed creditor. Nam ut
in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gra-
tia, ſi repoſcatur. Vale.

XIV.

Maurico ſuadet, ut fratris filiam deſpondeat Aciliano, quem diligentiſſime commendat.

C. PLINIVS IVNIO MAVRICO SVO S.

Petis, ut fratris tui filiae proſpiciam maritum:
quod merito mihi potiſſimum iniungis. Scis enim,
quantopere ſummum illum virum ſuſpexerim di-
lexerimque; quibus ille adoleſcentiam meam ex-
hortationibus foverit, quibus etiam laudibus, ut
laudandus viderer, effecerit. Nihil eſt, quod a 2
te mandari mihi aut maius aut gratius, nihil,
quod honeſtius a me ſuſcipi poſſit, quam ut eli-
gam iuvenem, ex quo naſci nepotes Aruleno
Ruſtico deceat. Qui quidem diu quaerendus 3
fuiſſet, niſi paratus et quaſi proviſus eſſet Minu-
cius Acilianus: qui me ut iuvenis iuvenem (eſt
enim minor pauculis annis) familiariſſime diligit,
reveretur ut ſenem. Nam ita a me formari et
inſtitui cupit, ut ego a vobis ſolebam. Patria eſt 4
ei Brixia, ex illa noſtra Italia, quae multum ad-
huc verecundiae, frugalitatis, atque etiam ruſtici-

XIV, 3 *ita a me formari*) Cortius ex codd. meliore verborum ordine, *ita formari a me.* S.

4 *ruſticitatis*) Neſcio an unicus hic locus ſit, ubi in laude ponitur *ruſticitas*, pro ſimplicitate illa cum pudore coniuncta, quae nusquam illa quidem ſe ingerit; ſed quae agenda ſunt aut dicenda, ſine fuco et fallacia, atque ſine affectatione adeo, perſequi-

5 tatis antiquae retinet ac ſervat. Pater Minucius Macrinus, equeſtris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: adlectus a divo Veſpaſiano inter Praetorios, honeſtam quietem huic noſtrae, ambitioni dicam an dignitati? conſtantiſſime prae-
6 tulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam, e municipio Patavino. Noſti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque ſeveritatis exemplum eſt. Contigit et avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope ſingulari. In ſumma, nihil erit in domo tota, quod non tibi,
7 tanquam in tua, placeat. Aciliano vero ipſi plurimum vigoris et induſtriae, quamquam in maxima verecundia. Quaeſturam, Tribunatum, Praeturam honeſtiſſime percucurrit, ac iam pro ſe
8 tibi neceſſitatem ambiendi remiſit. Eſt illi facies

tur. Quin latius forte patet atque ea complectitur, quae ex Cicerone iam laudarunt viri docti, pro Roſc. Am. c. 27. *Vita ruſtica, quam tu agreſtem vocas, parſimoniae, diligentiae, iuſtitiae magiſtra eſt.* G.

Gierigius, ut priorem *ruſticitatis* vim confirmaret, laudavit Martial. 10, 72. 10. Ovid. A. A. 3, 127. Plin. H. N. 35, 9. *E.*

5 *adlectus — inter Praetorios*) Veſpaſianus enim Suetonio teſte c. 9. *Ampliſſimos ordines exhauſtos caede varia — ſupplevit — honeſtiſſimo quoque Italicorum ac provincialium adlecto.* Eo igitur gradu honoris eſſe iuſſus eſt Minucius, ac ſi fuiſſet Praetor. G.

Rom. *allectus enim a divo Veſpaſiano*, bene. *H.*

Sic et Cortius. Particula haec male omiſſa a Gesnero et Gierigio. *S.*

ambitioni — an dignitati) Bene Gierigius, ut dignitatis oppoſitio conſtet, *ambitionem* accipit de apparatu dignitatis externo, laudatque Paneg. 83, 1. et Tacit. Agr. 40. *E.*

6 *Serranam — Patavino*) Rom. *Sarranam Proculam e municipio Patavio. H.*

in domo tota) in familia tota. Vid. Freinshem. Ind. in Iuſtin. v. *domus.* Utrumque iunxit Cornelius Nepos Eumen. 6, 3. *ne pateretur, Philippi domus et familiae inimiciſſimos ſtirpem quoque interimere.* niſi *et familiae* ex margine in textum illatum fuit. Diodorus Sic. T. II. p. 420. ἡ μὲν οὖν τῶν ἐν Πάφῳ βασιλέων οἰκία τραγικοῖς συγκυρήσασα πάθεσι κ. τ. λ. ibi pro οἰκία in cod. repertum συγγένεια, quod gloſſematis manifeſtum eſt. Cf. Platon. Gorg. c. 20. *S.*

7 *plurimum vigoris et induſtriae*) Rom. *plurimum vigoris induſtriae*, ſine copula. *H.*

Copulam omittunt etiam codd. e Cortianis; poteſtque commode abeſſe. *S.*

iam pro ſe — remiſit) cum illis honoribus iam perfunctus ſit, non neceſſe eſt, ut tu pro eo prenſes amicos, ſupplices, ambias domos, ſtationesque circumeas: ita enim Plinius de ambitione 2, 9, 5. *S.*

liberalis, multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa: eſt ingenua totius corporis pulchritudo, et quidam ſenatorius decor. Quae ego nequaquam arbitror negligenda: debet enim hoc caſtitati puellarum quaſi praemium dari. Neſcio, an adiiciam, eſſe 9
patri eius amplas facultates. Nam quum imaginor vos, quibus quaerimus generum; ſilendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quae vel in primis cenſus hominum ſpectandos arbitrantur; ne id quidem praetereundum videtur. Et ſane de poſteris, et his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus eſt calculus. Tu fortaſſe me putes indulſiſſe amori meo, ſu- 10
praque iſta, quam res patitur, ſuſtuliſſe. At ego fide mea ſpondeo, futurum, ut omnia longe ampliora, quam a me praedicantur, invenias. Diligo quidem adoleſcentem ardentiſſime, ſicut meretur: ſed hoc ipſum amantis eſt, non onerare eum laudibus. Vale.

XV.

Septicium, qui ad coenam vocatus non venerat, in ius damni dati iocabundus vocat.

C. PLINIVS SEPTICIO CLARO SVO S.

Heus tu, promittis ad coenam, nec venis! Dicitur ius, ad aſſem impendium reddes, nec id modicum. Paratae erant lactucae ſingulae, cochleae 2

9 *leges civitatis*) In qua *dat cenſus honores:* ubi in primis cenſus equeſter, quo qui minus haberet, eques eſſe non poterat, quadringenta ſeſtertia. Vid. mox ep. 19. *G.*

10 *Tu — indulſiſſe*) Rom. *Tu fortaſſe putas me indulſiſſe. H.*

ſupraque — ſuſtuliſſe) maiora et ampliora feciſſe dicendo. Etiam in rhetoricis *ſuperlatio* dicitur pro gr. *ὑπερβολή. E.*

Vid. Erneſt. Lexic. Technol. Lat. Rhetor. v. Superlatio. *S.*

XV, 2 *lactucae ſingulae*) Portiones deſcribit, quantum in unumquemque hoſpitem paratum fuerit. *G.*

ternae, ova bina, alica cum mulſo et nive, (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis, quae perit in ferculo) olivae Baeticae, cucurbitae, bulbi, alia mille non minus lauta. Audiſſes comoedum, vel lectorem, vel lyriſten, vel, quae
3 mea liberalitas, omnes. At tu apud neſcio quem, oſtrea, vulvas, echinos, Gaditanas, maluiſti. Dabis poenas, non dico quas. Dure feciſti: invidiſti, neſcio an tibi, certe mihi, ſed tamen et tibi. Quantum nos luſiſſemus, riſiſſemus, ſtudu-
4 iſſemus! Potes apparatius coenare apud multos: nusquam hilarius, ſimplicius, incautius. In ſumma, experire: et niſi poſtea te aliis potius excuſaveris, mihi ſemper excuſa. Vale.

olivae Baeticae) Colum. 5, 8, 5. de olea, *Modicos clivos amat, quales in Italia Sabinorum, vel tota provincia Baetica videmus.* *Sed nec damnaverim *betacei*, quod ex MSS. reponit Cortius, qui citat Salmaſ. ad Solin. p. 583. ad quem provocavit etiam Liſter. ad Apic. 3, 2. p.76 ubi *faſces betaceorum*, et *betacei Varronis* laudantur. O.

Gierigius pro *Baeticae* reponendum putat, *boleti*, quibus maxime delectati fuiſſent Romani; praeſertim cum multi MSS. habeant h. l. *lebeta* aut *lebetae*. De *boletis* cf. Hor. Sat. 2, 4. 20. Mart. 1, 21. et 12, 48. Plin. Ep. 1, 7. 6. *E.*

Olivae *Baeticae* cum nobiles fuerint, improbabile eſt, Plinium eas in hoc ciborum vilium catalogo poſuiſſe. Probo igitur *betacei*. *S.*

Rom. *quae periit in ferculo, olivae, betacei. H.*

comoedum) Cort. *comoedos*, nimis magnifice pro Plinii ſtudio apparatum illum coenae elevandi. *S.*

3 *vulvas*) porcinas, praeſertim eiecticias, item virgines: res nota. Vid. Apic. 7, 1 et ibi Humelb. ac Liſterus. Apud eundem etiam de *echinis* plura ſunt, marinis intellige; hi enim in ciborum deliciis. Add. Lud. Nonnius de re cibar. 3, 37. *G.*

Gaditanas) Puellas ſaltatrices cum cantu, paſſim celebratas an accuſatas antiquis. Pleraque habet Ramireſius ad Martial. 1, 42. p. 75. ſq. *Nimirum *Gaditanas* legendum eſt, ut perſonae opponantur perſonis, *comoedo, lectori, lyriſtae:* et delicatiſſimae voluptariaeque perſonae paullo ſeverioribus. *Gaditana* alii, ubi cantica intelligi poterant. *G.*

Rom. *oſtrea, vulvulas, echinos, Gaditana maluiſti. H.*

Non dubito vere conieciſſe Heinſium *Gaditanam.* Gaditana melius, quam Gaditanae, opponitur comoedo, lectori, lyriſtae; ſimulque apparet, unde originem traxerit librorum lectio, *Gaditana maluiſti. S.*

4 *ſimplicius, incautius*) *Simplicius* excludit affectationem omnem, diſſimulationem, pudorem; *incautius*, dubitationem, cautionemque abeſſe iubet, ut libere nulloque cum metu dicere facereque poſſis, quidquid in mentem venerit. *G.*

niſi poſtea te aliis) Poſt unum experimentum coenarum

XVI.

Saturnini ſtilum, eiusque libros, ut legantur, commendat.

C. PLINIVS ERVCIO SVO S.

Amabam Pompeium Saturninum, hunc dico noſtrum: laudabamque eius ingenium, etiam antequam ſcirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex eſſet: nunc vero totum me tenet, habet, poſſidet. Audivi cauſſas agentem acriter et 2
ardenter, nec minus polite et ornate: ſive meditata ſive ſubita proferret. Adſunt aptae crebraeque ſententiae, gravis et decora conſtructio, ſonantia verba et antiqua. Omnia haec mire placent, cum impetu quodam et flumine praevehuntur: placent, ſi retractentur. Senties quod ego, 3
quum orationes eius in manus ſumſeris; quas facile cuilibet veterum, quorum eſt aemulus,

noſtrarum, ſponte tua noſtras aliorum epulis praeferes; neque cauſſam dicam, quin mihi te excuſes, niſi ipſe potiores noſtras iudicaveris. *G.*

XVI *inſcr. ERVCIO*) *Sic ex MSS. legendum oſtendit Cortius. *G.*

Rom. ERVCIO S. Ita et Aldus et nuper Cortius. *H.*

Alii vitioſe EVRITIO, ERYTIO, CVRTIO. *S.*

1 *varium — multiplex*) Non de moribus cogitandum, ſed de ingenio variis literarum generibus, actionibus, hiſtoriis, epiſtolis, carminibus ſcribendis comparato. Haec enim porro per partes explicantur. *E.*

tenet, habet, poſſidet) Ex formula ſtipulationis a Gallo Aquilio prodita et in l. 18. π. de acceptilat. relata, *quodve tu meum habes, tenes, poſſides.* G.

Rom. *nunc vero totum tenet, habet poſſidetque,* ſine *me. H.*

Cf. de hac formula Briſſon. de Formul. p. 551. ed. Bach. In Plinio legendum, opinor, ordine verborum inverſo: *habet, tenet, poſſidet. S.*

2 *Adſunt — ſententiae*) Rom. *Adſunt acutae crebraeque ſententiae. H.*

Notavit hanc lectionem et Cortius, habentque excerpta Brummeri. Placet. Ineptas ſententias vitare, in magna laude non ponendum. *S.*

cum impetu — retractentur) placent et cum audiuntur, et cum leguntur. Simillimum eſt illud Quintil. 10, 1. 19. *lectio libera eſt, nec actionis impetu transcurrit. E.*

et flumine praevehuntur) Rom. *et flumine pervehuntur.* An *praetervehuntur? H.*

Vulgata bene habet. *Pervehuntur* obtrudunt etiam codd. Cort., item Brummeri excerpta. Nihil frequentius in libris hac confuſione. *S.*

3 *quas facile cuilibet — comparabis*) Compendiaria locutio pro: *quas facile orationibus*

4 comparabis. Idem tamen in hiſtoria magis ſatisfaciet vel brevitate, vel luce, vel ſuavitate, vel ſplendore etiam et ſublimitate narrandi. Nam in concionibus eadem, quae in orationibus, vis eſt: preſſior tamen, et circumſcriptior, et adductior.
5 Praeterea facit verſus, quales Catullus aut Calvus.

cuiuslibet — comparabis. Cavendum, ne tales locos corruptos putes, Ita et Graeci. Herodotus p. 214. ἔτι δὲ καὶ ταῦτα [τἀγάλματα] ὁμοῖα τοῦ Ἡφαίϛου. ubi alii perperam ὁμοῖα τοῖσι τοῦ Ἡφαίϛου. Diodorus Sicul. T. 1. p. 201. ὁ δὲ λεγόμενος κῆπυς ὠνόμαϛαι μὲν — —, τὸ δὲ πρόσωπον ἔχων ὅμοιον λέοντι, τὸ λοιπὸν σῶμα φέρει πάνθηρι παραπλήσιον, πλὴν τοῦ μεγέθους, ὃ παρισοῦται δορκάδι. In Luciano T. II. p. 247. leg. εἴτε Πυθαγόρου ψυχὴν ἔχοι διὰ τὸν χρυσοῦν μηρὸν, εἴτε ἄλλην ὁμοίαν αὐτῷ. Schol. ad Lucian. T. II. p. 305. Τοῦτον λέγει Λεσβώνακτα, οὗ καὶ ἄλλαι μελέται ῥητορικαὶ φέρονται θαυμάσιαι καὶ ἐνάμιλλοι Νικοϛράτου καὶ Φιλοϛράτου. qui locus cum Pliniano comparandus. Vid. Bauerum Liv. Excerpt. Sect. I. p. 102. Stroth. ad Liv. 5, 23. Scheller. Obſervat. p. 13. ſq. inprimisque Heuſingeros ad Cicer. de Offic. pag. 183. ſq. *S.*

4 *in hiſtoria magis ſatisfaciet*) Rom. *in hiſtoria tibi magis ſatisfaciet. H.*

in concionibus — adductior) In his verbis puto ineſſe iudicium Plinii univerſale, vel aliquem locum communem, quo declarat, quomodo vis concionum a vi orationum differat. In utroque genere, inquit, vis eſt dicentis, ſed in *orationibus*, quales in foro et iudiciis habentur, vis illa coniuncta eſt cum copia et ambitu et ubertate, in *concionibus*, quales hiſtoriis interſeri ſolent, vis eſt brevior, non habet verborum illam abundantiam et copiam: nam in concionibus nec locus, nec tempus, nec rerum ratio hanc ubertatem admittit, nec poſtulat. Scilicet cum *vim* illam concionum *preſſiorem, circumſcriptiorem, adductiorem* dicit, cumulatis verbis et variatis metaphoris, unam brevitatem, copiae et ubertati forenſi oppoſitam deſcribit. Nam *premuntur*, quae reſecantur, coërcentur, ne poſſint ſerpere longius; et *circumſcribuntur*, quibus termini ponuntur, ne poſſint latius evagari; et *adducuntur*, v. c. habenae, equi, ne poſſint exſultare petulantius. Non poſſunt haec in tanta notarum brevitate multis locis confirmari; ſed de omnibus his diximus in Technol. Lat. rhetor. Gierigius cum Cort. et Bipont. edidit: *Nam in concionibus idem, qui in orationibus, eſt: preſſior tamen —.* Non placet. Nam quid ſibi vult illud *idem eſſe?* praeſertim cum ſequatur corrigens *tamen. E.*

Non mihi perſuaderi patiar, Plinium hic locum communem tractaſſe. Elegantiorem novi, quam qui hoc loco, ſane non aptiſſimo, rhetoris perſonam ſuſcepiſſe videatur. Immo de Saturnino agitur. *S.*

5 *quales Catullus aut Calvus*) Rom. *quales Catullus meus aut Bibaculus*, et deinde, *quaſi Catullus aut Bibaculus.* Hoc Catanaeus quoque in aliquo libro ſibi viſum teſtatur, reliquorum vero criticorum omnium ſilentio damnatum fuit, etſi *M. Furium Bibaculum* verſus, quales Catullus ſcripſit, nobis etiam reliquiſſe conſtat. Ex iis enim aliqui apud Suetonium de illuſtr. grammaticis cap. VIIII. et XI. et apud alios grammaticos ſu-

Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis,
amoris! Inserit sane, sed data opera, mollibus
lenibusque duriusculos quosdam: et hoc, quasi
Catullus aut Calvus. Legit mihi nuper epistolas, 6
quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Terentium metro solutum legi credidi; quae sive uxoris sunt, ut adfirmat, sive ipsius, ut negat, pari

persunt, quos in corpore veterum poëtarum inde collectos legere licet. Eumdem Quintilianus quoque lib. X. cap. I. 96. Catullo comitem adiungit. Itaque Calvi potius, quam Bibaculi nomen a librariis invectum puto, qui lib. IIII. ep. 27. in versibus Augurini illud legerunt, *Catullus meus aut Calvus*, adeoque huic etiam loco convenire putarunt. *H.*

amaritudinis) Quoties nimirum satyricum quidquam scribit et mordax. Nec enim virtutes, quae hic laudantur, omnes in eodem genere carminis locum habent. *G.*

mollibus lenibusque) *Ignoscent, spero, viri eruditi libertati, quam in hunc locum nobis sumsimus: quod ea lege postulamus, si nunc demum laudatum Pliniano more intelligent Pompeium, qui inter molles lenesque ac dulces versiculos suos studio immiscuerit etiam duriusculos aliquot, quo iucundius nimirum reliquorum suavitas ad aures animosque accideret. Duplex adhuc circumferebatur lectio, altera Catanaei, et qui illum sequuntur, *Quantum illis amoris - - inserit! sane, sed data opera molliusculos leviusculosque, duriusculos quosdam:* altera Aldi et sequacium sic, *mollius leviusque, duriusculos:* Gryphius *leniusque* dedit. Ac de *u* in *n* mutato vix dicenda caussa est, cum in scriptura codicum plerorumque ne distingui quidem possint haec elementa: insertum autem *b* nobis condonabunt, qui norunt, quam leniter eam literam, et quam proxime ad spiritum illum, cui nunc Aeolicum digamma, nunc *v*, nunc *w* respondet, multi pronuntient: adeo ut dictante alio ante *u* excidere quam facillime potuerit. Porro quam solennis et prope perpetua sit in omne genus libris τῶν *u* et *b* confusio, non ignorat, nisi qui MStum nullum, de arte critica nullum librum inspexerit. Quam vero pronum fuit, cum semel aliquis scripsit *molliuus lentuus*, alteram *u* plane excidere! Denique qui *mollius* et *lenius* non intelligerent, illi *molliusculos* et *leniusculos* ad *duriusculorum* formam procuderunt. *G.*

Gierigius edidit *levibusque*, quasi levia a mollibus magis quam lenia differant. Primum parum differunt, si de oratione dicuntur, nam λεῖον et λειότης saepe non alio sensu dicitur, quam lene, lenitas, aut leve apud Latinos: deinde in Plinio non ita evitanda est huiusmodi tautologia, ut critica ope utendum existimemus. *E.*

Versus mollius leniusque [Rom. *leviusque*] *duriusculi* ita dici posse videntur, ut *leniter fastigatus*, *acclivis*, *declivis* apud Caesarem lib. II. Gall. c. VIII. 3. et alibi. Vid. Oudendorp. ad illum locum. *H.*

Duriusculi versus iam sunt *mollius leniusque duri*. Equidem teneo Gesneri lectionem. *S.*

6 *quas uxoris esse dicebat*) In cod. deest *quas*. Sic oratio ividior fit. Centies librarii talia pronomina inferserunt. De *qui* vid. Drakenb. ad Liv. 1, 4, 5. 1, 20, 4. *S.*

gloria dignus eſt, qui aut illa componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam po-
7 litamque reddiderit. Eſt ergo mecum per diem totum: eundem ante quam ſcribam, eundem quum ſcripſi, eundem etiam quum remittor, non tanquam eundem, lego. Quod te quoque ut facias,
8 et hortor et moneo. Neque enim debet operibus eius obeſſe, quod vivit. An, ſi inter eos, quos nunquam vidimus, floruiſſet, non ſolum libros eius, verum etiam imagines conquireremus; eiusdem nunc honor praeſentis et gratia, quaſi ſatie-
9 tate, langueſcet? At hoc pravum malignumque eſt, non admirari hominem admiratione digniſſimum, quia videre, adloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

quam virginem accepit) Cur haec addit Plinius? Tantane ruditas fuit virginum Romanarum, quae docendo aegre expugnari poſſet? An illa tam tenera aut puella, ut literarum doctrinam haec imbecillitas vix caperet? At, quae aetas matrimonio apta erat, cur inſtitutioni non fuerit? Non haererem, ſi unum verbulum additum eſſet: *tam cito doctam politamque reddiderit.* *E.*

In ſcirpo nodum quaerit Erneſtius, nihilo hic perſpicacior Barthio. Duxerat uxorem Saturninus puellam, non illam quidem rudem, ſed non tam doctam politamque, ut in epiſtolis ſcribendis Plautum vel Terentium metro ſolutum referre poſſet. Hunc ingenii cultum ſoli acceptum referebat marito, ad quem *virgo* domum deducta fuerat. *S.*

8 *Neque enim debet*) Abeſt in aliquot libris *enim.* Bene. *S.*

quod vivit) Paſſim conqueruntur poëtae, gloriam ſibi negari vivis. *Quatenus* (Horat. Od. 3, 24, 30.) *Virtutem incolumem odimus: ſublatum ex oculis quaerimus invidi.* Sed dedita opera hoc argumentum tractat idem Epiſt. 2, 1, 18. ſqq. Add. Mart. 5, 10. *G.*

imagines) ornamentum bibliothecis. Vid. epiſtola proxima. *G.*

quaſi ſatietate, langueſcet) Rom. *quaſi ſatietate langueſcit.* Ita et duo Brummeriani. Non placet hoc tempus Cortio: idem vero illud fert lib. VIII. ep. XII. 3. ubi iisdem particulis *an ſi* ſubiicitur. Nec tamen diffitebor, in Rom. non eſſe *an ſi inter eos*, ſed *at ſi:* quod vero, quia *at* proxime iteratur, praeferre non poſſum. *H.*

Locus ille alter Plinianus tempus praeſens poſtulat; hoc loco futurum praeſtabilius. *At ſi* habent, praeter Romanam, omnes ſcripti apud Cortium. Non ferrem, nedum praeferrem, etiamſi *at* non proxime iteraretur. *S.*

9 *complecti — amare*) In his Gierigius neſcio quid tricatur. Addidit Plinius, quo magis pravitas illa malignitasque appareret. Idem ipſi acciderit, quod Saturnino accidere queritur: ut mirum non ſit, epiſtolam tam gravi reprehenſione cludi. *S.*

XVII.

Capitonem commendat, quod mortuo amico ſtatuam poſuerit, et clarorum hominum imagines domi habeat.

C. PLINIVS CORNELIO TITIANO SVO S.

Eſt adhuc curae hominibus fides et officium; ſunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab imperatore noſtro impetravit, ut ſibi liceret ſtatuam L. Syllani in foro ponere.
2 Pulchrum et magna laude dignum, amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri!
3 Eſt omnino Capitoni in uſu claros viros colere. Mirum eſt, qua religione, quo ſtudio imagines Brutorum, Caſſiorum, Catonum, domi, ubi poteſt, habeat. Idem clariſſimi cuiusque vitam egregiis carminibus exornat.
4 Scias ipſum pluribus virtutibus abundare, qui alienas ſic amat. Redditus eſt L. Syllano debitus honor, cuius immortalitati Capito proſpexit pariter et ſuae. Neque enim magis decorum et inſigne eſt, ſtatuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII.

Suetonio actionem ex ſomnii monitu disſuadenti de ſomniorum etiam contrario eventu reſpondet: ſaltem ſtropham aliquam pollicetur.

C. PLINIVS SVETONIO TRANQVILLO SVO S.

Scribis, te perterritum ſomnio vereri, ne quid ad-

XVII 2 *in hoc*) huius rei cauſſa, in hunc finem. Vid. Interpret. ad Phaedr. V. Prolog. v. 2. Ruhnken. ad Vellei. p. 216. qui Graeciſmum eſſe bene monuit. Sic enim Graeci *εἰς τοῦτο, εἰς τί* etc. *S.*

quantumque gratia valeas) Rom. *quantumcumque gratia valeas*, vitioſe. *H.*

3 *domi, ubi poteſt*) In publico enim non poteſt, quod maieſtatis crimen interpretaturi fuiſſent imperatores, Caeſarum inimicos et interfectores ita coli. *G.*

versi in actione patiaris: rogas, ut dilationem petam, et pauculos dies, certe proximum excusem. Difficile est: sed experiar.

— — καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

2 Refert tamen, eventura soleas, an contraria somniare. Mihi reputanti somnium meum, istud, quod times tu, egregiam actionem portendere
3 videtur. Susceperam caussam Iulii Pastoris, quum mihi quiescenti visa est socrus mea advoluta genibus, ne agerem, obsecrare. Et eram acturus adolescentulus adhuc; eram in quadruplici iudicio; eram contra potentissimos civitatis, atque etiam Caesaris amicos: quae singula excutere mentem
4 mihi post tam triste somnium poterant. Egi tamen, λογισάμενος illud,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνασθαι περὶ πάτρης.

Nam mihi patria (et si quid carius patria) fides

XVIII, 1 *rogas, ut —— experiar*) Romana lectio a vulgata [*rogas, ut dilationem petam, et pauculos dies: certe proximum excusem difficile est, sed experiar.*] non discrepat, quam vero nunc rectius ita interpungunt: *rogas, ut dilationem petam, et paucos dies, certe proximum excusem. Difficile est, sed experiar.* Graeca verba non habet Rom. sed pro iis haec Latina: *etenim somnium ex Iove est. H.*

καὶ γάρ τ' ὄναρ) Ex Iliad. α. 63. *G.*

In editis, accentu male notato, καὶ γάρ τ' ὄναρ. Correxi. τ' est hic τε. Nec erat, quod Stephanus de sensu huius vocis dubitaret: quamquam et olim in loco Homerico offensum fuit. *S.*

3 *Iulii Pastoris*) Rom. *Iunii Pastoris. H.*

Sic multi libri: item Brummeri excerpta. *S.*

in quadruplici iudicio) In una basilica quatuor simul iudicia, quatuor tribunalia, ubi non adversarii modo, sed vocaliores etiam patroni metuendi erant. Iam laudatus aliis Quinctiliani locus 12, 5, 6. de Trachallo, *Quum in basilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, uti moris est, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent; et auditum eum et intellectum, et quod agentibus ceteris contumeliosum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini. G.*

4 *λογισάμενος illud*) In Rom. desunt etiam haec, λογισάμενος *illud.* Pro eo post Graecum versum legitur: *animo reputans illud, unum somnium optimum, pugnare pro patria.* In Homerico vero versu pro ἀμύνασθαι scriptum est ἀμύνεσθαι. *H.*

λογισάμενος in Rom. bene versum *animo reputans.* Mire Gierigius: *ratiocinando in me transferens.* ἀμύνεσθαι libri Homerici plerique omnes habent. *S.*

Εἷς οἰωνὸς) Il. μ. 243. *G.*

fides) quod promiserat Iulio Pastori, eius caussam suscipere. Sed duriusculum et arcessitum

videbatur. Profpere ceffit: atque adeo illa actio mihi aures hominum, illa ianuam famae patefecit. Proinde difpice, an tu quoque fub hoc 5
exemplo fomnium iftud in bonum vertas: aut fi tutius putas illud cautiffimi cuiusque praeceptum, *Quod dubitas, ne feceris;* id ipfum refcribe. Ego 6
aliquam ftropham inveniam: agamque cauffam tuam, ut ipfam agere, quum tu voles, poffis. Eft enim fane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam iudicium centumvirale differri nullo modo; iftud aegre quidem, fed tamen poteft. Vale.

XIX.

Firmo, municipi fuo, trecenta feftertia offert ad cenfum equeftrem explendum.

C. PLINIVS ROMANO FIRMO SVO S.

Municeps tu meus, et condifcipulus, et ab ineunte aetate contubernalis: pater tuus et matri et avunculo meo, mihi etiam, quantum aetatis diverfitas paffa eft, familiaris: magnae et graves cauffae, cur fufcipere et augere dignitatem tuam debeam. Effe autem tibi centum millium cen- 2
fum fatis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione folum, verum etiam

mihi videtur, quod hanc *fidem* patriae comparat. *E.*

Vox illa generofa Hectoris ad Polydamantem ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης iubet. Quid igitur mirum, fidem hic patriae comparari? Quod nifi fieret, verfui Homerico locus non effet. *S.*

6 *Ego — — poffis*) Rom. *Ego aliquam* στροφὴν [Graecis literis] *inveniam, agamque caufam tuam, ut ipfam agere tu, cum voles, poffis.* Toti epiftolae hoc confentaneum eft, in qua nulla neceffitate exigente Graeca adfperguntur: maior quoque vis eft in antithetis, *ego* et *tu*. Excufabo te, inquit, ut cauffam a te fufceptam, quo poftea voles tempore, agere poffis. Cellariana interpretatio aliena eft. *H.*

ftropham) callidam excufationem. In fequentibus acumen eft ex dilogia: nam *cauffam agit alterius*, qui alterum excufare annititur, et *cauffam agit*, qui cauffam forenfem pro altero fufcepit. *E.*

De *ftropha* vid. Burmann. ad Phaedr. I, 14, 4. *S.*

equite Romano perfruamur, offero tibi ad implen-
3 das equeſtres facultates ccc millia nummûm. Te memorem huius muneris amicitiae noſtrae diuturnitas ſpondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, niſi te ſcirem ſponte facturum, ut dignitate a me data quam mode-
4 ſtiſſime utare. Nam ſolicitius cuſtodiendus eſt honor, in quo etiam beneficium amici tuendum eſt. Vale.

XX.

Tacitum conſulit, amplum et copioſum dicendi genus, an brevius et circumſcriptius magis probet.

C. PLINIVS CORN. TACITO SVO S.

Frequens mihi diſputatio eſt cum quodam docto homine et perito, cui nihil aeque in cauſſis agen-
2 dis ut brevitas placet. Quam ego cuſtodiendam eſſe confiteor, ſi cauſſa permittat. Alioqui praevaricatio eſt, tranſire dicenda; praevaricatio etiam, curſim et breviter attingere, quae ſint inculcanda,
3 inſigenda, repetenda. Nam pleriſque longiore tractu vis quaedam et pondus accedit; utque cor-

XIX, 2 *equeſtres facultates*) Horat. Epiſt. 1, 1, 57. ex emendatione Bentleii: *Eſt animus tibi, ſunt mores, eſt lingua fidesque: Sed quadringentis ſex ſeptem millia deſint; Plebs eris.* Add. Mart. 4, 67. *G.*

Rom. *ad implendas equitis facultates. H.*

Sic et plures libri a Cortio inſpecti cum Brummeri excerptis. Placet. *S.*

3 *niſi te ſcirem*) Omiſit *te* Cortius librorum auctoritate: nec Brummerus in ſuis reperit. Ipſa ſedes eius vaga gloſſematis movet ſuſpicionem. Cf. Drakenb. ad Liv. 1, 23, 5. *S.*

quam modeſtiſſime utare) Ante ultimam vocem interponunt quidam *ut a me data*, quod probat Cortius, qui contra ea verba *quam modeſtiſſime* pro gloſſa habet. Nobis Cellariana lectio probatur, quam nec damnat Cortius. *G.*

XX, 3 *longiore tractu*) Gierigius h. l. cum Cortio edidit *tractatu*, ut Epiſt. 1, 8. 8. Ego nihil mutavi. Poterat enim haec Plinius ipſe variare velle: nec idem utriusque ſenſus eſt. Nam *tractatus* eſt tractatio: *tractus* autem, cum aliquid longius extrahimus, extendimus; ut Cicero Orat. 2, 50. de tarda pronunciatione *tractum verborum* dixit. *E.*

pori ferrum, sic oratio animo non ictu magis
quam mora inprimitur. Hic ille mecum aucto- 4
ritatibus agit, ac mihi ex Graecis orationes Ly-
siae ostentat, ex nostris Gracchorum Catonisque,
quorum sane plurimae sunt circumcisae et breves:
ego Lysiae Demosthenem, Aeschinem, Hyperi-
dem, multosque praeterea; Gracchis, et Catoni,
Pollionem, Caesarem, Caelium, in primis Mar-
cum Tullium, oppono, cuius oratio optima fer-
tur esse, quae maxima. Et, hercule, ut aliae
bonae res, ita bonus liber melior est quisque,
quo maior. Vides, ut statuas, signa, picturas, 5
hominum denique multorumque animalium for-
mas, arborum etiam, si modo sint decorae, nihil
magis quam amplitudo commendet. Idem ora-
tionibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis
auctoritatem quandam et pulchritudinem adiicit
magnitudo. Haec ille multaque alia, quae a me 6
in eandem sententiam solent dici, ut est in dis-
putando incomprehensibilis et lubricus, ita elu-
dit, ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus
nitar, pauciora dixisse quam ediderint. Ego con- 7

Non inspexit Ernestius Cortianam, in qua, ut in nostra, *tractu*, invito tamen, ut videtur, Cortio, qui *tractatu* mallet. Sic et excerpta Brummeri. Mihi non liquet. *S.*

Rom. *Nam plerisque longiore tractatu*, melius, quam vulgo *tractu*. Vid. ep. VIII. 8. lib. X. ep. LXXXXVII. 4. *H.*

corpori) humano: nam *animo* opponitur. *ferrum*, gladius. Haec satis clara; nec monuissem, nisi Gierigius pro obscuris adeoque ineptis habuisset. *S.*

4 *in primis — oppono*) Rom. *et in primis M. Tullium oppono.* *H.*

Et, hercule, ut — quisque) Rom. *Et me hercule, ut aliae bonae res, ita bonus liber quisque melior est.* *H.*

melior) supple *eo*, quae ellipsis in tali verborum constructione frequentissima. Vid. Drakenb. ad Liv. 26, 20, 5. Ita et Graeci. *S.*

5 *signa*) De signis militaribus Plinium non puto cogitasse. Vid. Clav. Ciceron. h. v. coll. Lessing. *Kleinere Antiqu. Fragm.* pag. 407. Signa statuasque iungit etiam Cato in fragmento insigni, quod servavit Gellius 3, 7. *S.*

quin — ipsis) Rom. *cum etiam voluminibus ipsis.* *H.*

voluminibus ipsis) Sic magnum heroa Eugenium in Bibliothecam splendidissimam collegisse audio maximi praesertim voluminis libros et chartae augustae commissos. *G.*

6 *pauciora dixisse quam ediderint*) Neque enim scribebat

tra puto: Teſtes ſunt multae multorum orationes, et Ciceronis pro Murena, pro Vareno: in quibus brevis et nuda quaſi ſubſcriptio quorundam criminum ſolis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixiſſe; quum ederet,
8 omiſiſſe. Idem pro Cluentio ait, *ſe totam cauſſam veteri inſtituto ſolum perorasse*, et pro Cornelio *quatriduo egiſſe:* ne dubitare poſſimus, quae per plures dies, ut neceſſe erat, latius dixerit, poſtea reciſá ac purgáta, in unum librum, gran-
9 dem quidem, unum tamen, coarctaſſe. At aliud eſt actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, ſed ego (forſitan fallor) perſuaſum habeo,

Cicero orationes ante quam illas haberet: ſed quae in agendo animadvertiſſet maxime probari auditoribus, ea deinde literis mandavit. Tuſc. 4, 25. *Iam rebus transactis et praeteritis orationes ſcribimus.* Igitur quod maxime probata eſſet Hortenſii pro Meſſalla oratio, *totidem quot dixit verbis ſcripta eſt.* Cic. Bruto c. 96. Add. noſter 4, 9, 23. *G.*

7 *ſubſcriptio*) Qualis nimirum in libello accuſatoris, qui inde *ſubſcribere* dicitur, et *ſubſcriptor* vocatur, ut vel in Fabriano theſauro ſatis oſtenſum eſt. Vid. 5, 1, 6. *G.*

Quomodo I. A. Erneſtius intellexerit, vid. in Gesneri ad eum epiſtola. *S.*

8 *et pro Cornelio*) Rom. *et pro C. Cornelio.* Poſtea, *reciſa ac repurgata. H.*

Utrumque Cortius ex libris ſuis adſcivit. Sic et excerpta Brummeri. *S.*

in unum librum, grandem quidem, unum tamen) Elegans locutio ipſaque repetitione vocis *unum* commendabilis. Prius *unum* delenti quis auſcultaverit? *S.*

9 *At aliud eſt actio bona, aliud oratio*) Si haec eſt obiectio eius, qui brevitatem actionis defendebat, ſenſus neceſſario hic eſſe debet: actio bona non poteſt eſſe, niſi brevis: oratio etiam amplior et copioſior bona eſſe poteſt. Nempe ille ſic ſtatuebat: qui agit cauſſam coram iudice, rebus pugnat, non verbis, nec debet iudices morari arte et amplitudine oratoria: qui autem orationem ſcribit, ut lectoribus placeat, etiam copia et arte et eloquentia uti debet, ut rerum frigus orationis lenociniis quibusdam tollat. Plinius contra reſpondet, actionis bonitatem pendere ab orationis ſcriptae bonitate, adeoque actionem abſolutiſſimam eſſe, quae maxime orationis ſimilitudinem expreſſerit. Habet autem haec omnis disputatio hoc vitii, ut Plinius nodum ſecet, non ſolvat. Debebat cauſſas adferre, cur actionem non oporteret breviorem eſſe, quam orationem. Nam quod dicit, *orationem eſſe actionis exemplar*, alio ſenſu verum eſſe poteſt, et tamen illud manere, in agendo brevitati ſtudendum eſſe. *E.*

Cauſſae illae mox commemorantur, 12. ſqq. Ceterum Erneſtius de hoc loco probabilius disputat Gierigio. *S.*

poſſe fieri, ut ſit actio bona, quae non ſit bona oratio: non poſſe non bonam actionem eſſe, quae ſit bona oratio. Eſt enim oratio actionis exemplar, et quaſi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus: in his etiam, quas tantum editas ſcimus, ut in Verrem, *Artificem quem? quemnam? recte admones. Polycletum eſſe dicebant.* Sequitur ergo, ut actio ſit abſolutiſſima, quae maxime orationis ſimilitudinem expreſſerit, ſi modo iuſtum et debitum tempus accipiat: quod ſi negetur, nulla oratoris,

ut ſit actio bona) Haec ita intelligo. Poteſt fieri, ut valeat in iudicio, et probetur ſapientibus iudicibus actio, quam vox, geſtus et aliae rationes animent ſcilicet et commendent, quae tamen in literas relata, et a frigidis lecta lectoribus parum laudis reportet: *Carent enim,* quod ait Cicero Orat. c. 37. *libri ſpiritu illo, propter quem maiora eadem illa, cum aguntur, quam cum leguntur, videri ſolent.* Add. Quinct. 11, 3, 5. Sed non poteſt fieri, quin bona oratio, quae lectores prudentes delectet ac moveat, non moverit, cum haberetur, iudices. Scilicet illam ſpeciem non cogitavit Secundus, neque ea huc valde pertinet, ubi abſurda ſupra modum vox atque geſtus, aut cauſſa quaecunque alia, obſtrepit etiam verbis optimis: quod apud nos ſaepius accidere poteſt, qui parum nimis actioni et pronuntiandi artificio tribuimus, etiam cum forte ſtilum ipſum non negligenter exerceamus, quam apud veteres, apud quos vox et hypocriſis non minus, quam ipſa ſcribendi facultas, diligenti meditatione coleretur. *G.*

quaſi ἀρχέτυπον) Ideo enim ſcribimus et commentamur, ut deinde ex tempore non multum deteriora poſſimus dicere. Et qui ſcribunt etiam poſt actionem, ita volunt egiſſe videri, ut ſcripſerunt. Add. Quinct. 12, 10, 53. *G.*

10 *in Verrem*) Actionem in Verrem libris quinque comprehenſam a Cicerone non eſſe in iudicio habitam, conſtat. Verba, quae laudat Secundus ex 4, 3. etiam Quinctiliano placuere 11, 2, 61. p. 785. cum exemplum adferre vult *ſimplicis et non praeparatae orationis,* in qua illud praeterea, eodem monente Fabio, conſequitur, ne ipſe quoque ſtudioſus ſignorum atque tabularum videatur, quem morbum Verri obiicit. Igitur non nominat ſtatim artificem ſignorum κανηφόρων, quod promiſſimum illi fuerat, certe ſcribenti: ſed ſimulat ſibi excidiſſe, reponendum demum ab adſtantium aliquo. Mirificus eſt huius loci lepor, quem iuvat prius illud *quem?* quod exciderat ex libris, manente tamen in quibusdam lacuna: quo minus dubitavimus ex Fabio, ipſoque, ut iam eſt, Tullio (cui, Fabio, Rufiniano ac Donato auctoribus, redditum eſt a viris doctis) illud reponere. *G.*

Artificem — admones) Rom. *Artificem quemque nam recte admones.* In his vera lectio latet haec: *Artificem quem? quemnam? recte admones. H.*

nulla oratoris) *Ita legendum iam ſuadebat oppoſitum *iudicis:* cumque Mediceus et alii Cortio laudati illud comprobent; alteri, *orationis*, praeferre auſus ſum. Si tempus negetur dicturo, nulla culpa eſt oratoris, ſi actio

11 maxima iudicis culpa eſt. Adſunt huic opinioni
meae leges, quae longiſſima tempora largiuntur,
nec brevitatem dicentibus, ſed copiam, hoc eſt,
diligentiam, ſuadent: quam praeſtare, niſi in an-
12 guſtiſſimis cauſſis, non poteſt brevitas. Adiiciam,
quod me docuit uſus, magiſter egregius; frequen-
ter egi, frequenter iudicavi, frequenter in conſi-
lio fui. Aliud alios movet; ac plerumque par-
vae res maximas trahunt. Varia ſunt hominum
iudicia, variae voluntates: inde qui eandem cauſ-
ſam ſimul audierunt, ſaepe diverſum, interdum
idem, ſed ex diverſis animi motibus ſentiunt.
13 Praeterea ſuae quisquis inventioni ſavet, et quaſi
fortiſſimum complectitur, quum ab alio dictum
eſt, quod ipſe praevidit. Omnibus ergo dandum
14 eſt aliquid, quod teneant, quod agnoſcant. Dixit
aliquando mihi Regulus, quum ſimul adeſſemus,

ipſius diverſa ſit ab oratione, h. e. minus accurata, minus luminibus ingenii atque artis diſtincta. *G.*

Rom. *nulla oratoris, maxima iudicis culpa eſt.* *H.*

Haec ſervavi, non propter oppoſitionem *iudicis*, quamquam et haec multum valet in Plinio, ſed propter rem. Filum disputationis hoc eſt: *actio eſt abſolutiſſima*, inquit, *quae maxime orationis ſimilitudinem exprimit*, h. e. quae eandem, quam oratio, copiam et amplitudinem habet, *ſi modo iuſtum et debitum tempus accipiat* ſcil. actio, quo peragi poſſit. Hoc tempus ſi negatur, adeoque amplam et copioſam orationem ſuam facere non poteſt orator, *nulla culpa eſt oratoris*, qui invitus et coactus brevitati ſtudere debebat, *ſed maxima iudicis*, qui tempus agendi praecidit. Tunc igitur actionis brevitas non eſt libera neque ipſi actioni tribuenda, ſed pendet ab brevitate orationis, ad quam orator iudicis auctoritate coactus fuerat. Gierigius edidit *orationis*, ſecutus rationem Erneſtii patrui noſtri, qui dixerat, actionem hic non conſiderari, quatenus ab oratore pendeat, ſed quatenus ab oratione. [Vid. Gesneri ad I. A. E. epiſtola. *S.*] Verum nonne haec eodem redeunt? nonne actio etiam ab oratore pendet, qui orationem ſcribit? Ergo etiam culpa, ſi verum quaeris, proprie oratoris eſt, vel non eſt. *E.*

12 *maximas trahunt*) Intellige motus animorum, adſenſum, plauſus. Alii *maxime trahunt*, intell. animos, quod nec ipſum damnaverim. *G.*

Rom. *at plerumque parvae res maximas trahunt.* *H.*

13 *quisquis*) pro *quisque*. Vid. Lambin. ad Ciceron. Epiſt. 6, 1. Giſan. Obſerv. L. L. p. 406. ed. Altenb. Significatio primariis Criticis dubia viſa, velut I. Fr. Gronovio ad Liv. 38, 17. 13. ubi v. Drakenb. Cortiana quidem h. l. *quisque* habet. *S.*

14 *adeſſemus* Raro ſic abſolute de advocatione dicitur. Longe frequentiora ſunt: *adeſſe alicui, contra aliquem.* Pli-

*Tu omnia, quae ſunt in cauſſa, putas exſe-
quenda: ego iugulum ſtatim video, hunc premo.*
(Premit ſane, quod eligit, ſed in eligendo fre-
quenter errat.) Reſpondi, *poſſe fieri, ut genu* 15
*eſſet, aut tibia, aut talus, ubi ille iugulum puta-
ret. At ego,* inquam, *qui iugulum perſpicere
non poſſum, omnia pertento, omnia experior,
πάντα denique λίθον κινῶ.* Utque in agricultura 16
non vineas tantum, verum etiam arbuſta, nec
arbuſta tantum, verum etiam campos curo et
exerceo; utique in ipſis campis non far aut ſili-
ginem ſolam, ſed ordeum, fabam, ceteraque le-
gumina ſero: ſic in actione plura quaſi ſemina
latius ſpargo, ut, quae provenerint, colligam.
Neque enim minus imperſpicua, incerta, falla- 17
ciaque ſunt iudicum ingenia, quam tempeſtatum
terrarumque. Nec me praeterit, ſummum ora-
torem Periclem ſic a comico Eupolide laudari,

nius I, 5, 5. *Aderam Arionillae ——. Regulus contra.* I, 23, 3. *vel ille cui adeſſem, vel ille quem contra.* S.

Premit ſane, quod eligit) Rom. *Premit ſane, quod elegit.* H.

Ita et Cortius ex ſuis libris dedit. Bene. S.

15 *ubi ille iugulum putaret*) Deeſt *ille* in aliquot codicibus: nec deſidero. Mox cum Cortio praefero *proſpicere*, quod etiam Excerpta Brummeri habent. S.

16 *Utque in agricultura*) Rom. *Utque in cultura agri.* H.

Sic etiam libri Cortiani. Placet: certe ſcribendum ſeparatis vocabulis *agri cultura.* Vid. I. Fr. Heuſinger. ad Ciceron. de Offic. p. 355. S.

utique) Alii *utque*, quod praeſtat. S.

ſed ordeum — legumina) Rom. *ſed hordeum fabamque et cetera legumina.* H.

Bene. Secundus I, 23, 3. *quieſcerem ſileremque et quaſi eiurato magiſtratu privatum ipſe me facerem.* Sed quid exemplis in re nota opus? Vid. Drakenborch. ad Liv. 2, 31, 1. De orthographia vocis *hordeum* vid. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 75. S.

17 *incerta, fallaciaque ſunt*) Rom. *incerta, fallacia ſunt.* H.

Periclem) Rom. *Periclen.* H.

Etiam Cortio oblatum, nec tamen ab eo, quod miror, adſcitum. Alibi formam Graecam praetulit. Vid. eius Notas p. 3. 43. 72. S.

Periclem ſic — laudari) Servavit illa Eupolidis verba etiam Scholiaſtes Ariſtoph. ad Acharn. 539. apud quem primus verſus ita legitur, ut nos repraeſentavimus, conſentientibus libris a Cortio adhibitis. Praeceſſerat *ταχὺς λέγειν μὲν, πρὸς δέ γ' κ. τ. λ.* Interpretatus eſt verba Eupolidis Cicero in Bruto c. 9. *De Pericle ſcripſit Eupolis, cum delectatione etiam aculeos reliquiſſe in animis eorum, a*

– – πρὸς δέ γ' αὐτοῦ τῷ τάχει
Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

18 Verum huic ipsi Pericli nec illa πειθώ, nec illud ἐκήλει brevitate, vel velocitate, vel utraque (differunt enim) sine facultate summa contigisset. Nam delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque

quibus esset auditus. Sed etiam reliqua respexit c. 15. Πειθώ, *quam vocant Graeci, cuius effector est orator, hanc Suadam appellat Ennius, quam Deam in Pericli labris scripsit Eupolis sessitavisse.* Vid. quae diximus ad Quinctil. 10, 1, 82. G.

πρὸς — — ἀκροωμένοις) Rom. πρὸς τοῦτο πειθώ τις ἐπεκάθειτο τοῖς χείλεσι. οὕτως ἐκήλει καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον κατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις. Pleraque vitiose, ex quibus tamen vulgatam emendare licet, in qua ἐγκατέλιπε pro ἐγκατέλειπε scriptum videtur. *H.*

De loco Eupolideo vid. Wyttenbach. ad Plutarch. de S. N. V. p. 7. sqq. Ἐγκατέλειπε habet et Diodor. Sic. T. I. p. 505. *S.*

18 *Verum — brevitate* Rom. *Pericli verum huic ipsi nec illa nec illud brevitate.* Graeca desunt: *Periclis* vero nomen ex glossa esse apparet. *H.*

Delendum *Pericli*, quod ex glossa invectum, aliis in libris alium locum occupavit. *S.*

brevitate vel velocitate) His recte Plinius putat illud τάχος absolvi. Sic Dionysius Hal. Ep. 2. ad Amm. et in Iud. Thucyd. τὸ τάχος τῆς σημασίας, vel τῆς ἀπαγγελίας Thucydidi tribuit, quendam vigorem significans sententiarum, qui e concinnae brevitatis studio oritur. Et Demetrius de Eloc. §. 137. τὸ τάχος opponit τῷ μηκυνομένῳ, et τῇ συντομίᾳ, brevitati, tribuit. Deinde et velocitas illa et celeritas dicendi, quam Cic. Or. 16. *flumen verborum* et *volubilitatem* dicit, τάχος Graecis appellatur. Ita Dionys. Compos. Cap. 20. versibus homericis propter numerum dactylicum celeriter decurrentibus τὸ τάχος ἀπαγγελίας tribuit, τηρισμοὺς opponens, et ἐγκαθίσματα, quae Cicero l. c. *distincta* et *interpuncta intervalla, meras,* et *respirationes* vocat. Sed eodem pertinet impetus ille dicendi, qui fulminis ritu omnia disiicit, et cum gravi affectu oratoris coniunctus est. Quo sensu τὰ τάχη tribuunt Demostheni Dionys. Iud. Thucyd. Cap. 53. et Longin. 12. Itaque recte *utramque* Plinius *differre* dicit. Nempe *brevitas* in elocutione et tractatione, *velocitas* in pronuntiandi impetu maxime cernitur, quo verba cito transcurrunt. Illi *copiam dicendi* et *spatium*, huic illam commorationem tribuit, qua quis *non pungit*, sed *infigit*, quo sensu Graeci ἐπιμονήν, διατριβήν, ἐγχρονισμὸν dixerunt. *E.*

Fusius haec vir doctissimus in Lex. Technol. Graec. Rhet. v. τάχος disputavit. *S.*

facultate) dicendi, eloquentia. Sic *potens* absolute dictum Latinis recentioribus; ut Graecis aevi inferioris δύναμις, δυνατός. Vid. Kuster. ad Argum. Nub. Aristophan. *S.*

copiam — desiderant) Rom. *copiam dicendique spatium desiderat.* *H.*

Desiderat etiam Excerpta Brummeri. *S.*

desiderant: relinquere vero aculeum in audientium
animis is demum potest, qui non pungit, sed in-
figit. Adde, quae aeque de eodem Pericle co- 19
micus alter,

Ἤστραπτ', ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio et abscissa, sed lata, et
magnifica, et excelsa tonat, fulgurat, omnia denique
perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est. 20
Quis negat? Sed non minus non servat modum, qui
infra rem, quam qui supra; qui adstrictius, quam
qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut 21
illud, *immodice et redundanter*, ita hoc, *ieiune
et infirme.* Alius excessisse materiam, alius dici-
tur non implesse. Aeque uterque, sed ille imbe-
cillitate, hic viribus peccat: quod certe etsi non
limatioris, maioris tamen ingenii vitium est. Nec 22
vero, quum haec dico, illum Homericum ἀμετροε-
πῆ probo, sed hunc,

relinquere — aculeum) Ab apibus et vespis desumta videtur metaphora, quarum relictus in vulnere aculeus inquietat et solicitos habet eos, quos pupugere. *G.*

Verissime Gesnerus, quem Gierigius audire debebat, parum perspecte de stimulo cogitans aurigarum, audientesque iumentis comparans. Plato Phaedon. cap. 40. p. 336. ed. Fischer. παντὶ λόγῳ ἀντιτείνετε, εὐλαβούμενοι, ὅπως μὴ ἐγώ, ὑπὸ προθυμίας ἅμα ἑαυτόν τε καὶ ὑμᾶς ἐξαπατήσας, ὥσπερ μέλιττα τὸ κέντρον ἐγκαταλιπὼν, οἰχήσομαι. *S.*

19 *Adde — Pericle*) Rom. *Adde quae de eodem Pericle.* Illud *aeque* in vulg. potest abesse. *H.*

Immo debet abesse. Recte omiserunt Cortius et Gierigius. *S.*

comicus alter) Aristophanes loco, quem modo laudavimus, ad quem Kusterus docet, qui praeterea veteres eius elogii an reprehensionis? mentionem fecerint. Dicimus et nos aliquid ad Quinctil. 2, 16, 19. Translationem Latinam ipse tradit Secundus. *G.*

abscissa) Cortius ex Medic. *abscisa.* Vid. Interpret. ad Liv. 44, 5, 5. *S.*

omnia denique perturbat ac miscet) ξυγκυκᾷ. Haec Plinius, ut ingentem vim orationis latae, magnificae, excelsae ostenderet, parum ceteroqui curans, bonane sit an pessima res *omnia perturbare.* Id si curasset, ipsum Aristophanis locum omittere debuisset. *S.*

20 *Optimus tamen* etc.) Suspicor, Plinium scripsisse: *At optimus tamen modus est. Quis negat? Sed* etc. Sic Cicero Epist. 9, 6. pag. 242. Ernest. *At in perturbata republica vivimus. Quis negat? Sed* etc. *S.*

21 *ille imbecillitate*) *Ille* ad propinquius refertur, *hic* ad remotius: quod saepe fieri, passim a viris doctis adnotatum. *G.*

22 ἀμετροεπῆ) Thersiten, Il. β, 212. *immoderatum verbo-*

Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν·

non quia non et ille mihi validissime placet,

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως·

si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hibernis, id est, crebram, adsiduam et
23 largam, postremo divinam et coelestem, volo. At est gratior multis actio brevis. Est; sed inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi iudicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter dicere, sed
24 omnino non dicere. Haec est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenseris tu; sed plane, cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuae debeam, rectius tamen arbitror, in tanta re, ratione quam auctoritate su-
25 perari. Proinde, si non errare videor, id ipsum, quam voles brevi epistola, sed tamen scribe; confirmaveris enim iudicium meum: si erravero,

rum. Alterum de Ulysse dixit poeta Il. γ, 222.: tertium de Menelao ibid. 214. Ad quem locum ostendit Clarkius, ut passim triplicem charactera dicendi in Homericis personis describi doceant veteres. Instar omnium est Quinctil. 12, 10, 64. *G.*

Cod. Medic. miro lapsu ἁμαρτοεπῆ. Thersites ἀμετροεπής· Aiax ἁμαρτοεπής, Il. ν, 824. ubi in libris, si fides Barnesio, in alteram partem peccatum. *S.*

Καὶ ἔπεα κ. τ. λ.) Rom. *νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμέρησιν.* Scribe *χειμερίῃσιν*, ut apud Homerum legitur, non *χειμερίοισιν.* *H.*

Ibi et alterum in libris repertum: sed *χειμερίοισιν* ab Ionismo Iliadis abhorret. *S.*

placet) immo *placeat*, ut Cortiana et Gierigiana. *S.*

crebram, adsiduam et largam) Bene Cortius ex libris: *crebram, et adsiduam, et largam.* *S.*

Rom. *id est crebram et assiduam, sed et largam.* *H.*

23 *Est; sed inertibus*) Rom. *Est quidem, sed inertibus.* *H.*

Inepta huius particulae additione librarii aeque frequenter peccarunt ac primi scriptorum veterum editores, quos innumeris locis hanc vocem interposuisse, ubi in Mstis non conspiciatur, vere monet Drakenb. ad Liv. Epit. L. 55. *S.*

quasi iudicium) tanquam normam et regulam, quam in agendo et dicendo sequi debeamus. *E.*

Immo *iudicium* h. l. pro *iudicibus* dicitur. Sic et Cicero. Vid. Clav. Cicer. h. v. *S.*

24 *auctoritati tuae debeam*) Rom. *auctoritati debeam tuae.* *H.*

Placet hic ordo. *S.*

25 *confirmaveris — erravero*) Rom. *confirmabis enim iudicium meum: si errare.* Hoc malo. *H.*

Accedo. *Erravero* natum ex infinitivo glossaque *vero* coalitis. *S.*

longiſſimam para. Num corrupi te, qui tibi, ſi mihi accederes, brevis epiſtolae neceſſitatem, ſi disſentires, longiſſimae impoſui? Vale.

XXI.

Servos conſilio Paterni emtos, decentes eſſe ſcribit: ut frugi ſint, optat.

C. PLINIVS PLINIO PATERNO SVO S.

Ut animi tui iudicio, ſic oculorum plurimum
tribuo: non quia multum, (ne tibi placeas)
ſed quia tantum, quantum ego, ſapis: quam-
quam hoc quoque multum eſt. Omiſſis iocis, 2
credo decentes eſſe ſervos, qui ſunt emti mihi
ex conſilio tuo. Supereſt, ut frugi ſint: quod
de venalibus, melius auribus, quam oculis,
iudicatur. Vale.

XXII.

Ariſtonis, quem laudat, diuturna valetudine in urbe ſe detineri ſcribit.

C. PLINIVS CATILIO SEVERO SVO S.

Diu iam in urbe haereo, et quidem attonitus. Perturbat me longa et pertinax valetudo Titi Ariſtonis, quem ſingulariter et miror et diligo. Nihil

Num corrupi te) Num forte feci, ut praeter animi tui ſententiam ſecundum me des iudicium? Iſta enim lege, quam tibi tuli, males fortaſſe brevi epiſtola ſecundum me pronuntiaſe, quam mihi contradicendo moleſtiam longae epiſtolae ſcribendae ſubire. Eſt autem hic dolus ſuaviſſimus et maxime amabilis, quo cogit Tacitum, quidquid ſentiat, longiſſima epiſtola reſcribere, ne accuſationi locum det, maluiſſe adſentari quam longam epiſtolam ſcribere. G.

neceſſitatem — impoſui) Gierigius: „Formula *neceſſitatem* „*impoſui* proprie non convenit „niſi *longiſſimae*, ſed, ut ſit, „accommodata etiam eſt *brevi*." Quidni etiam brevi proprie conveniat? Modo legimus: *quam voles brevi epiſtola, ſed tamen ſcribe*. Id qui alterum iubet, neceſſitatem ei imponit literarum quamvis brevium. *S.*

eſt enim illo gravius, ſanctius, doctius: ut mihi non unus homo, ſed literae ipſae omnesque bonae artes in uno homine ſummum periculum ad-
2 ire videantur. Quam peritus ille et privati iuris et publici! Quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet! Nihil eſt, quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit: mihi certe, quoties aliquid abditum quaero, ille the-
3 ſaurus eſt. Iam quanta ſermonibus eius fides! quanta auctoritas! quam preſſa et decora cunctatio! Quid eſt, quod non ſtatim ſciat? Et tamen plerumque haeſitat, dubitat, diverſitate rationum: quas acri magnoque iudicio ab origine cauſſisque primis repetit, diſcernit, expendit.
4 Ad haec quam parcus in victu! quam modicus in cultu! Soleo ipſum cubiculum eius, ipſumque lectum, ut imaginem quandam priſcae frugalitatis,
5 adſpicere. Ornat haec magnitudo animi, quae nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam

XXII, 2 *exemplorum — antiquitatis*) Praecipua pars doctrinae veteris, inprimis oratoriae, ut quis hiſtoriarum, et omnis antiquitatis ſcientia polleret. Cic. Or. 1, 5. *Tenenda eſt oratori omnis antiquitas exemplorumque vis.* *E.*

quod diſcere velis) Plures Cortii libri *quod doceri velis.* Placet. *Diſcere* interpretamentum videtur. *S.*

3 *preſſa — cunctatio*) Quae premit, reprimit aliquamdiu ſententiam, nec ſtatim, vixdum cognita re, pronuntiat. cf. 9. 9. 2. *G.*

Puto Gesnerum bene ſenſum vidiſſe. Nam quod alii *modeſtiam* explicant, nonne id ipſum modeſtiae eſt, premere, reprimere ſententiam, id quod ipſe Plinius mox dicit *haeſitare, dubitare, diverſitate rationum.* Nolim ego cum Gierigio nunc conferre illa loca, in quibus *preſſum ſtilum*, vel *orationem* veteres dixere. Nam in his omnibus, quae *preſſa* dicuntur, magis brevitatem, copiae et abundantiae oppoſitam, quam modeſtiam, declarant. Cf. quae diximus ad ep. 16, 4. *E.*

Preſſa et decora cunctatio non eſt *brevis*, ut Cortio viſum; ſed *quae ſententiam aliquamdiu reprimit*, ut Gesnero placet; vel *modeſtia*, ut Cellario, quem immeritum reprehendit Cortius. Ita ſtilus *preſſus demiſſusque* epiſt. VIII, 5. *parcior et preſſior* lib. VIIII. ep. XVIIII. 6. Vide eundem Gesnerum ad Quintil. lib. X. cap. I. 46. *H.*

4 *ipſum cubiculum*) In Gesneriana, ſequace Gierigiana, poſt *ipſum* inepte incidebatur. *S.*

ipſumque lectum) in quo iam quidem *cubat*, vel decumbit potius aeger, ſed alias etiam, dum legit, dictat, ſtudet: ab hac enim re dicta *cubicula*, non dormitoria modo, ſed etiam diurna. *G.*

referet: recteque facti, non ex populi ſermone
mercedem, ſed ex facto petit. In ſummam, non 6
facile quemquam ex iſtis, qui ſapientiae ſtudium
habitu corporis praeferunt, huic viro compara-
bis. Non quidem gymnaſia ſectatur aut porticus,
nec disputationibus longis aliorum otium ſuum-
que delectat: ſed in toga negotiisque verſatur:
multos advocatione, plures conſilio iuvat. Ne- 7
mini tamen iſtorum caſtitate, pietate, iuſtitia,
fortitudine, etiam primo loco ceſſerit. Mirareris,
ſi intereſſes, qua patientia hanc ipſam valetudi-
nem toleret, ut dolori reſiſtat, ut ſitim differat,
ut incredibilem febrium ardorem immotus oper-
tusque transmittat. Nuper me paucosque mecum, 8
quos maxime diligit, advocavit: rogavitque, ut

6 *In ſummam*) Rom. *in ſumma*, non *in ſummam*, ut oraculi ſui auctoritate Cortius edidit. Nusquam aliter Plinius. Sequitur: *non facile quemquam ex iſtis, qui ſapientiae ſtudium habitu corporis praeferunt, huic viro comparabis.* Fortaſſe *compararis:* quamquam et Cortius *comparabis* retinet. *H.*

habitu corporis) Barba, ſeveritate ſupercilii, pera, pallio, baculo etc. *G.*

gymnaſia — aut porticus) Quae loca obire ſolebant profesſione philoſophi ad captandam, quae confluere eo ſoleret, iuvenum et otioſorum turbam. Notum, Gymnaſii nomen tandem plane ceſſiſſe literariis ludis; Porticum autem (στοὰν) Zenonis ſectae nomen dediſſe. *G.*

advocatione) Praeſentia in foro ac patrocinio etiam: conſilia domi impertiro licet. *G.*

7 *fortitudine, etiam primo loco ceſſerit*) Haec interpunctio aliud dicentem facit Plinium, atque is voluit. Nam ex eius mente ſcribendum, *fortitudine etiam, primo loco ceſſerit.* Ceteras virtutes in docto homine ineſſe, minus incredibile: fortem vero eumdem dici poſſe, non omnes concedunt. Id vero probat ſumma doloris patientia, qua valetudinem iſtam toleret. *H.*

Longe praeſtat haec ratio alteri, quam ſequitur et Gierigius, hunc locum ſic interpretans: etiamſi ſint philoſophi ſumma dignitate. Mox Plinius de admirabili illa Ariſtonis fortitudine: *Id ego arduum in primis, et praecipue laude dignum puto. S.*

ut ſitim differat) Quantum in febri tormentum ſit ſitis, heu nimis ſaepe plerique experiuntur. Nec Germanis tantum hoc obiicitur, ferre illos ſitim nequire: ſed Epictetus hoc maximum profectus experimentum commendat, Enchir. c. 70. διψῶν ποτε σφοδρῶς ἐπίσπασαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἔκπτυσον — —. Quantum etiam ſit in eo, ut *febrium ardorem* et ſudores, qui non minus extra corpus inquietant, quam intus iactatur aeſtuantis ſanguinis motibus, aliquis *immotus opertusque transmittat*, et quam parum ad eam rem vulgaris philoſophia proſit, noverunt clinici. *G.*

medicos conſuleremus de ſumma valetudinis, ut, ſi eſſet inſuperabilis, ſponte exiret e vita: ſin tantum difficilis et longa, reſiſteret maneretque.
9 Dandum enim precibus uxoris, dandum filiae lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne ſpes noſtras, ſi modo non eſſent inanes, voluntaria morte desereret. Id ego arduum in primis, et praeci-
10 pua laude dignum puto. Nam impetu quodam et inſtinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare vero et cauſſas eius expendere, utque ſuaſerit ratio, vitae mortisque conſilium ſuſcipere vel ponere, ingentis eſt ani-
11 mi. Et medici quidem ſecunda nobis pollicentur: ſupereſt, ut promiſſis deus aduuat, tandemque me hac ſolicitudine exſolvat, qua liberatus, Laurentinum meum, hoc eſt, libellos et pugillares, ſtudioſumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil ſcribere aut adſidenti vacat, aut
12 anxio libet. Habes, quid timeam, quid optem, quid etiam in poſterum deſtinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, ſed laetioribus epiſtolis, ſcribe. Erit confuſioni meae non mediocre ſolatium, ſi tu nihil quereris. Vale.

8 *inſuperabilis*) *inexſuperabilis* Rom. non tantum, ſed etiam Brummer. A. et Arnzen. *H.*
Praefero *inexſuperabilis.* Livius 8, 7, 8. *Movet ferocem animum iuvenis ſeu ira, ſeu detrectandi certaminis pudor, ſeu inexſuperabilis vis fati.* Proprio ſenſu ſaepiſſime in Livio reperias. Vid. Drakenb. ad 21, 30, 7. quo loco eadem in libris confuſio. Secundus infra 5, 9, 2. ſimili compoſito in ſimili re: *intereſt quam maturiſſime inexplicabili morbo liberari. S.*

10 *vitae — ponere*) *vitae mortisque conſilium vel ſuſcipere vel ponere* Rom. et Brumm. A. Male alterum *vel* vulgo omittitur. *H.*

11 *Et medici — pollicentur*) Rom. *Et medici quidem ſecunda pollicentur*, ſine *nobis. H.*

adſidenti) ſcil. aegro. Plene Livius 21, 53, 6. *S.*

12 *Habes, quid timeam* etc.) Nihil hic libri variant: recte. Vid. egregiam I. Fr. Heuſingeri notam ad Cicer. de Offic. p. 387. *S.*

XXIII.

Conſulenti, an tribunum plebis cauſſas agere deceat, reſpondet, ſe, quum tribunus eſſet, abſtinuiſſe propter certas, quas adſert, rationes.

C. PLINIVS POMPEIO FALCONI SVO S.

Conſulis, an exiſtimem te in tribunatu cauſſas
agere decere. Plurimum refert, quid eſſe tribu-
natum putes; inanem umbram, et ſine honore
nomen, an poteſtatem ſacroſanctam, et quam in
ordinem cogi ut a nullo, ita ne a ſe quidem de-
ceat. Ipſe quum tribunus eſſem, erraverim for- 2
taſſe, qui me eſſe aliquid putavi, ſed tanquam
eſſem, abſtinui cauſſis agendis: primum quod
deforme arbitrabar, cui adſurgere, cui loco ce-
dere omnes oporteret, hunc omnibus ſedentibus
ſtare; et qui iubere poſſet tacere quemcunque,
huic ſilentium clepſydra indici; et quem interfa-
ri nefas eſſet, hunc etiam convicia audire; et, ſi
inulta pateretur, inertem, ſi ulciſceretur, inſo-

XXIII, 1 *quid eſſe tribunatum putes*) Rom. *quid eſſe tribunum putes.* Sic etiam n. 5. *quid eſſe tribunum. H.*

inanem umbram) Ut ſane re ipſa tum erant Magiſtratuum omnium nomina, cum omnia imperatores ad ſe traxiſſent. Et incidit Tribunatus Plinii in Domitiani imperium, civilitatem poſtea revocavit Traianus. *G.*

umbram — nomen) Graecorum σκιὰ et ὄνομα. *S.*

in ordinem cogi) Formula ſolemnis, qua ſaepe apud Livium queruntur tribuni iniuriam ſibi illatam, vel parum reverenter habitam vim ſuam. v. g. 25, 3 et 4. 45, 16. quo poſteriore loco illud in primis apparet, non parendo etiam *in ordinem cogi* tribunos. Qui nempe *in ordinem cogit* aliquem, pro privato eum tractat, nec poteſtatem illius agnoſcit: hoc ipſe noſter Secundus indicat deinde ſ. 3. Idem enim ſignificat *in ordinem ſe cogere*, et *eiurato quaſi magiſtratu privatum ſe facere. G.*

2 *qui me eſſe aliquid putavi*) Rom. *qui me aliquid putavi.* Plures ſunt codices, in quibus *eſſe* deſideratur. *H.*

omnibus ſedentibus ſtare) Dicentis ille nimirum habitus, quem ſibi tamen dedecori eſſe ne Tullius quidem putavit, qui in Conſulatu pro Murena aliisque diceret. *G.*

clepſydra) Quoties nimirum illa ſignificaret, conſumtum eſſe tempus, quod ad dicendum ipſi attributum eſſet. Res nota. Vid. infra 4, 9, 9. it. 6, 2, 5 et 7. *G.*

Rom. *huic ſilentium clepſydra indicere*, ut et Medic. ut ſubintelligatur *aliquem. H.*

convicia audire) Haec nimirum fori antiqui licentia, qua

3 lentem videri. Erat hic quoque aeſtus ante oculos, ſi forte me appellaſſet, vel ille cui adeſſem, vel ille quem contra, intercederem, auxilium ferrem, an quieſcerem ſileremque, et quaſi eiurato
4 magiſtratu privatum ipſe me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhi-
5 bere, quam paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum intereſt, quid eſſe tribunatum putes; quam perſonam tibi imponas, quae ſapienti viro ita aptanda eſt, ut perferatur. Vale.

XXIV.

Hiſpano Tranquillum commendat in emendo agello.

C. PLINIVS BEBIO HISPANO SVO S.

Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur.

liceret maledicere adverſario. Vid. Quinctil. 12. 9, 8. *G.*

3 *appellaſſet, — intercederem, auxilium ferrem)* Verba omnia ſolemnia, explicata proinde et illuſtrata a Briſſonio lib. 2. p. 271. *G.*

vel ille — ferrem) Rom. *vel ille, cui adeſſem, vel ille contra quem; intercederem et auxilium ferrem.* Bona lectio, dummodo rectius, quam a Cellario et aliis pluribus factum, interpungatur. *Quem contra* tamen non muto. Cicer. Philipp. II. cap. VIII. 2. *quem contra dicit.* Lactant. lib. VI. c. XVII. 4. *quos contra diſputat. H.*

Revocanda copula ante *auxilium*, quam perverſa interpunctio expulerat. *S.*

4 *me tribunum omnibus exhibere)* intercedendo, ſi quis appellaſſet, auxilioque ferendo. Nulla hic dilogia. *S.*

5 *ut perferatur)* Ad finem usque, etiam difficultatibus oblatis, feratur. Iam laudavit Cortius elegantem Ciceronis locum pro Roſc. Am. c. 4. *Id quod ſuſcepi, quoad potero, perferam.* Et notum eſt, *perferre legem* dici eum, ſi quis obiectis difficultatibus tamen tulerit, et ut valeret, effecerit. *G.*

XXIV *BEBIO)* Scribendum cum cod. BAEBIO. Nota gens Baebia ex libris veterum, lapidibus literatis, nummis. Similis confuſio in ὄρος Βαίβιον, Βέβιον, de Veſuvio. *S.*

1 *venditare)* ſimpliciter *velle vendere, venalem habere.* Vid. Voſſium de Analog. L. III. p. 173. qui locum Plinianum, niſi operarum culpa eſt, negligentius transſcripſit. Add. eund. in Etymolog. L. L. v. *Vendo.* Diminutivi *agellus* cum verbo *venditare* coniunctio qua gratia commendetur, hebetior ſum, quam ut videam. *S.*

amicus tuus) Is qui eſſet, non ignorabat Baebius: ut non mirer, nomen omiſſum eſſe. *S.*

Rogo cures, quanti aequum eſt, emat: ita enim 2
delectabit emiſſe. Nam mala emtio ſemper in-
grata eſt, eo maxime, quod exprobrare ſtultitiam
domino videtur. In hoc autem agello (ſi modo 3
adriſerit pretium) Tranquilli mei ſtomachum mul-
ta ſolicitant, vicinitas urbis, opportunitas viae,
mediocritas villae, modus ruris, qui avocet ma-
gis quam diſtringat. Scholaſticis porro dominis, 4
ut hic eſt, ſufficit abunde tantum ſoli, ut releva-
re caput, reficere oculos, reptare per limitem,
unamque ſemitam terere, omnesque viticulas ſuas
noſſe et numerare arbuſculas poſſint. Haec tibi 5
expoſui, quo magis ſcires, quantum ille eſſet
mihi, quantum ego tibi debiturus, ſi praediolum
iſtud, quod commendatur his dotibus, tam ſa-
lubriter emerit, ut poenitentiae locum non relin-
quat. Vale.

2 *ingrata eſt*) *eſt* Cortius recte expunxit optimi codicis auctoritate. Innumeris locis ſedulitas librariorum inepta verbum ſubſtantivum invexit. Vid. Drakenb. ad Liv. 1, 3, 3. *S.*

3 *In hoc autem agello*) Rom. *In hoc agello*, ſine *autem*. *H.*

ſtomachum multa ſolicitant) multa ſunt, quae cupiditatem emendi iniiciant. *E.*

avocet — diſtringat) cuius cultura animum magis recreet, quam curis ſolicitet; bene Gierig. cf. Epiſt. 1, 3, 2. et 8, 23. *E.*

Sic iam Cortius: „*Avocet* ab „aliis negotiis, quibus dominus „diſtringitur, et removeat, adeo„que recreet et reficiat." *S.*

4 *Scholaſticis porro dominis*) Ita et Rom. *H.*

Scholaſtici, in umbra ſcholarum verſantes, declamantes et eloquentiae ſtudioſi. Vid. Epiſt. 3. *E.*

Gloſſa, in textum adeo illata, haud incommode *ſtudioſis* explicat. Cf. Giſan. Obſerv. L. L. p. 437. ed. Altenb. ubi quae Otho exempla adſcripſit, laudare occupaverat Cortius ad Plin. 2, 3, 5. *S.*

reptare per limitem) ut Horat. Epp. 1, 4, 4. *ſilvas inter reptare ſalubres.* *G.*

5 *quo magis — praediolum*) Rom. *quo magis ſcires, quantum etiam ille mihi, ego tibi debiturus ſim, ſi praediolum.* Sed hoc *etiam* factum credo ex *eſſet*, poſtea vero *ſim* a librariis acceſſiſſe: ordinem verborum vulgato praefero. *H.*

LIBER SECVNDVS

I.

Verginii Ruſi, V. Cl. funus praedicat, ipſumque laudibus pro merito ornat.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Poſt aliquot annos inſigne, atque etiam memora-
bile populi Romani oculis ſpectaculum exhibuit
publicum funus Verginii Ruſi, maximi et clariſ-
2 ſimi civis, perinde felicis. Triginta annis gloriae
ſuae ſupervixit. Legit ſcripta de ſe carmina, le-
git hiſtorias, et poſteritati ſuae interfuit. Per-
functus eſt tertio conſulatu, ut ſummum faſtigium
privati hominis impleret, quum principis noluiſ-
3 ſet. Caeſares, quibus ſuſpectus, atque etiam in-
viſus virtutibus fuerat, evaſit: reliquit incolumem
optimum atque amiciſſimum, tanquam ad hunc
4 ipſum honorem publici funeris reſervatus. An-

I, 1 *Verginii Ruſi*) *Virginii Ruſi* Rom. et Medic. *H.*

Quod nec ipſum malum. Cortius bene comparat *Vergilius*, *Virgilius*. Vid. Virgilii Hiſtoria deſcripta per COSS. a Carolo Ruaeo init. *S.*

perinde felicis) Non minus felicis, quam magni et clari. Quidam, *et proinde felicis*, ut hoc ſibi velit, ob id ipſum felicem eſſe, quod talis etiam mors et tale funus eum conſecutum ſit. *G.*

2 *gloriae ſuae ſupervixit*) Longe alio ſenſu, quam nos: *ſeinen Ruhm überleben*, ut ridicule vertit Schellerus. *S.*

Legit ſcripta de ſe carmina) Rom. *Legit ſcripta de ſe garaunia. H.*

cum principis noluiſſet) Poſt Neronis interitum, Tac. H. 2, 8. iterum poſt Othonem, idem H. 2, 51. Add. noſter infra 9, 19, 1. *G.*

3 *optimum*) Nervam, quod ſeries vitae noſtri docet et Faſti. Eſt enim ſuffectus Verginio Tacitus. Alioqui Traianum *optimum* quaſi ſuo nomine dici conſtat. Verum hoc nomen etiam Nervae tribuit noſter Paneg. 89, 1. vid. Vonck. Obſſ. miſc. c. 15. p. 90. *G.*

ad hunc — reſervatus) Rom.

num tertium et octogesimum excessit in altissima
tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma
valetudine: nisi quod solebant ei manus tremere,
circa dolorem tamen: aditus tantum mortis du-
rior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam 5
quum vocem praepararet, acturus in consulatu
principi gratias, liber, quem forte acceperat
grandiorem, et seni et stanti ipso pondere elapsus
est. Hunc dum consequitur colligitque, per lae-
ve et lubricum pavimentum, fallante vestigio,
cecidit, coxamque fregit, quae parum apte col-
locata, reluctante aetate, male coiit. Huius viri 6
exsequiae magnum ornamentum principi, magnum
seculo, magnum etiam foro et rostris adtulerunt.
Laudatus est a consule Cornelio Tacito: nam hic
supremus felicitati eius cumulus accessit, lauda-
tor eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis 7
abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusa-
vit: nobis tamen quaerendus ac desiderandus est,
ut exemplar aevi prioris: mihi vero praecipue,
qui illum non solum publice, sed etiam privatim,

ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatum. Verior est vulgata. *H.*

5 *acturus — principi gratias*) Solemne tum fuisse, ut gratias ageret Consul Principi, vel ex Pliniani panegyrici principio constat. Add. 3, 18, 1. *G.*

Hunc dum consequitur) Rom. *Hunc dum sequitur. H.*

Dum librum delabentem prosequitur corpore ad terram prono, ut arripiat et sustollat. Ornata vox, quae rem quasi pingit, et sensibus admovet. *E.*

reluctante aetate) Nota res est, in senibus ossium fracturas *male coire*, h. e. difficulter sanari membris aptandis, praesertim ubi haec *parum apte collocata* sunt, *schlecht eingerichtet. E.*

Collocare de ossium fracturis proprium. Plene Celsus 8, 7. *ubi ea* (maxilla fracta) *in suam sedem collocata est. S.*

6 *nam hic — accessit*) Rom. *nam hic eius supremus felicitati calculus accessit. H.*

7 *nobis tamen quaerendus*) Sic omnes libri. Cum tamen *quaerere* vel *requirere* et *desiderare* eandem plane vim habeant, vide an melius legi possit, *querendus. G.*

Immo vero non eandem vim illis verbis esse, intelligitur ex Epist. 6, 2. In *desiderare* plus est, quam in *quaerere. E.*

ut exemplar aevi prioris) Rom. *ut exemplar vitae prioris*, ut Cortii codices. Proxima verba, *sed etiam privatim*, in Rom. non magis adsunt, quam in melioribus codicibus, eaque merito reciduntur. *H.*

8 quantum admirabar, tantum diligebam; primum
quod utrique eadem regio, municipia ſinitima,
agri etiam poſſeſſioneſque coniunctae: praeterea
quod ille tutor mihi relictus, adfectum parentis
exhibuit. Sic candidatum me ſuffragio ornavit:
ſic ad omnes honores meos ex ſeceſſibus adcu-
currit, quum iam pridem eiusmodi officiis renun-
tiaſſet: ſic illo die, quo ſacerdotes ſolent nomi-
nare, quos digniſſimos ſacerdotio iudicant, me
9 ſemper nominabat. Quin etiam in hac noviſſima
valetudine veritus, ne forte inter quinqueviros
crearetur, qui minuendis publicis ſumtibus iudi-
cio ſenatus conſtituebantur, quum illi tot amici
ſenes conſulareſque ſupereſſent, me huius aetatis,
per quem excuſaretur, elegit, his quidem verbis,
10 *etiamſi filium haberem, tibi mandarem.* Quibus
ex cauſſis neceſſe eſt, tanquam immaturam mortem
eius in ſinu tuo defleam: ſi tamen fas eſt aut fle-
re, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri
11 mortalitas magis finita quam vita eſt. Vivit enim,
vivetque ſemper, atque etiam latius in memoria
hominum et ſermone verſabitur, poſtquam ab
12 oculis receſſit. Volui tibi multa alia ſcribere,
ſed totus animus in hac una contemplatione de-

8 *praeterea — — ornavit*) *Praeterea, quod ille mihi tutor relictus,* [hoc ordine Rom.] *adfectum parentis exhibuit; ſic candidatum me ſuffragio ornavit.* Ita rectius interpungi puto, quam vulgo. *H.*

ille mihi tutor relictus in aliis quoque libris obvium, ordine profecto ad ſenſum aurium iucundiore. Ceterum bona interpunctio Gesnerianae. *S.*

ex ſeceſſibus adcucurrit) Ut Atticus, qui urbana officia amicis ut praeſtaret, ventitare Romam ſolebat. *G.*

illo die, quo ſacerdotes) Augures intelligit. Vid. 4. 8. 3. Certum diem et ſolemnem huic rei deſtinatum dicere non habeo; nam quod Ovidium et Tacitum hic laudant, de Kalendis Ianuariis, nihil ad hanc rem. Neque ita locutus eſſet Plinius, ſi has intellexiſſet. *G.*

9 *Quin etiam — valetudine*) Rom. *Qui etiam in h. n. v. H.*

Multum praeſtat *quin etiam. S.*

per quem excuſaretur) Quem quaſi vicarium ſuae operae atque muneris daret, ut hodie, qui deprecantur militiam: et olim in Romana republica ſenes grandaevi, qui magiſtratum ſuſcipere nollent: hoc enim eſſe *excuſari,* apud ICtos praeſertim, conſtat. *G.*

fixus eſt. Verginium cogito, Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo: cui fortaſſe cives aliquos virtutibus pares et habemus et habebimus; gloria neminem. Vale.

II.

Accuſat Paullinum negligentiae literarum.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Iraſcor: nec liquet mihi, an debeam; ſed iraſcor. Scis, quam ſit amor iniquus interdum, impotens ſaepe, μικραίτιος ſemper. Haec tamen cauſſa magna eſt, neſcio an iuſta: ſed ego tanquam non minus iuſta quam magna ſit, graviter iraſcor, quod a te tamdiu literae nullae. Exorare 2
me potes uno modo, ſi nunc ſaltem plurimas et longiſſimas miſeris. Haec mihi ſola excuſatio vera, ceterae falſae videbuntur. Non ſum auditurus, *non eram Romae*, vel *occupatior eram*. Illud enim nec dii ſinant, ut, *infirmior*. Ipſe 3
ad villam partim ſtudiis, partim deſidia fruor: quorum utrumque ex otio naſcitur. Vale.

III.

Iſaeum rhetorem laudat, et Nepotem, ut illum audiat, adhortatur.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Magna Iſaeum fama praeceſſerat: maior inventus

12 *recentibus*) tam vividis, ut Verginius ipſe adſtare mihi videatur. Bene Gierigius contulit Ep. 4, 9, 12. iudicum *erecti animi et recentes*. Liv. 21, 52. *recentis animi conſul*. *E.*

II, 1 *μικραίτιος*) Qui parvis rebus et cauſſis ad accuſandum et expoſtulandum movetur. *G.*

Impotens autem eſt, qui ſibi non imperat, temere et importune erumpit. *E.*

2 *Exorare me potes uno modo*) Ita et Rom. melius, quam Medic. *exora me*, quod tamen Cortio placere potuit. *H.*

3 *ut*) ſcil. *audiam*. Saniſſima vulgata. *S.*

eſt. Summa eſt facultas, copia, ubertas: dicit ſemper ex tempore, ſed tanquam diu ſcripſerit. Sermo Graecus, immo Atticus: praefationes terſae, graciles, dulces; graves interdum et erectae.
2 Poſcit controverſias plures, electionem auditoribus

III, 1 *facultas*) vid. ad 1, 20, 18. *S.*

dicit ſemper ex tempore) Quomodo conciliabimus Plinio Philoſtratum, qui de vitis Sophiſt. 1, 20, 2. negat ex tempore Iſaeum hunc dixiſſe? Haec enim ſententia erit, ſive cum Oleario legas *τὰς δὲ μελέτας ὡς αὐτοσχεδίους ἐποιεῖτο, ἀλλ' ἐπεσκεμμένας τὸν ἐξ ἕω εἰς μεσημβρίαν καιρόν·* ſive cum aliis *τὰς δὲ μελέτας οὐκ αὐτοσχ. κ. τ. λ.* quae verior mihi lectio videbatur, et praeterea putabam legendum, *ἐπεσκεμμένος.* Sed *ἐσκεμμένα* etiam paſſive in tali re Lucian. Pſeudolog. p. 436, 1. De extemporalitate viri forte fucus factus eſt Secundo a glorioſulo homine. *G.*

Immo rectius legitur *ὡς αὐτοσχεδίους.* Philoſtratus enim, ut bene monuit Gierigius, dicit Iſaeum disputationes ſuas venditaſſe quidem tanquam ſubito natas, ſed commentatum eſſe toto antemeridiano tempore. Ita omnes veteres rhetores facere ſolitos Hermogenes notavit: *γράψαντες γὰρ πάντες ὑποκρίνονται σχεδιάζειν.* Plura eiusmodi congeſſit Creſoll. Theatr. Rhet. p. 211. *E.*

Accedo Gesnero veterem in Philoſtrato lectionem *οὐκ αὐτοσχεδίους* tuenti. *S.*

praefationes illas puto, quibus ſub initia disputationum utebantur; in quo genere exſtat *προλαλιὰ* una alteraque Luciani. Sic ponit etiam 4, 11, 14. *G.*

graves et erectae) Ad argumentum pertinent iſta maioris momenti, de rep. praeſertim, ingenuamque qua tractatur libertatem. Sic noſter de avunculo ſuo 3, 5, 5. *Quum omne ſtudiorum genus paullo liberius et erectius periculoſum ſervitus feciſſet. G.*

Immo vero ſeries orationis poſtulare videtur, ut *graves* et *erectas* ad dicendi potius genus ſplendidum et magnificum referamus, et *gracilibus* oppoſitas putemus, praeſertim cum, bene monente Gierigio, illa argumenta praefationum fuiſſe vix videantur. Nempe in praefationibus ſuas res agebant, vel captatione benevolentiae auditorum animos praeparabant. Vid. Creſoll. Theatr. Rhet. Lib. 4. 8. p. 414. *E.*

2 *Poſcit — — incipit*) Rom. *Poſcit controverſias plures, electionem auditoribus permittit, ſaepe etiam imparatus eſurgit.* [Lego *conſurgit*, quod in hoc exemplari ſaepe *c̄* ſcriptum eſt pro *con*, et *conſurgere* Plinio placuit. lib. IIII. ep. VIIII. 18. lib. VIIII. ep. XIII. 18] *amicitur, incipit.* Vulgo editur *ſaepe etiam partes: ſurgit.* Intelligunt partes accuſandi vel defendendi: eas vero qui *permittit*, non eligendas, ſed agendas concedit; quod Plinius hic dicere noluit. Vide ergo, an Romana lectio, quam nemo antea in medium attulit, melior ſit, ſi ita interpungas: *electionem auditoribus permittit ſaepe; et iam* [id eſt, *ſtatim*] *imparatus conſurgit.* Sed *etiam* potius ex ſyllaba *im* factum et ſupervacaneum eſſe ſuſpicor. Nihil tamen vulgatae lectioni derogo. *H.*

Ad Romanam lectionem accedit *paratus* librorum nonnullorum pro *partes*. *S.*

Poſcit controverſias) Si *ponit* legas, quod vult, poſt alios, Gisb. Cuperus Obſ. 3, 20, in-

permittit, saepe etiam partes: surgit, amicitur, in-

iri possit ratio conciliandi cum Philostrato Plinium. Qui enim toto antemeridiano commentatus est, ille optionem dare auditoribus potest ex pluribus, quas posuit, controversiis, quibus nimirum omnibus se paraverit, unam eligendi. Porro quae sint *controversiae*, omnium optime patet ex Senecae, quas habemus, controversiis, h. e. caussis fictis, quas deinde in utramque partem agere tractareque, et illis quasi velitationibus forensi militiae praeparare iuvenes, solebant. *G.*

Mihi, ex Plinii narratione rem ponderanti, tamen videtur illud *poscit* servandum et defendendum esse. Dicit Isaeum *semper ex tempore dixisse, sed tanquam diu scripserit*; nam antea ei summam *facultatem* dicendi et *copiam* tribuerat. Iam Isaeus se talem gerebat, qualis videri volebat. Ergo *poscit controversias*, ne ipse praeparatus advenisse videatur, et *plures*, ne cum illo auditore, qui quaestionem proposuisset, sibi convenisse videatur. Deinde ut nulla fraudis suspicio relinqueretur, etiam auditoribus aliis rursus inter propositas controversias electionem permittebat. Nam si ipse *posuisset* illas, quamvis ex his unam elegissent auditores, tamen semper talis fuisset, cui se praeparare potuisset. Plane describit Plinius Isaeum talem, quales hodienum sunt, qui apud Italos *Improvisatori* dicuntur, hoc uno diversi, quod carmina ex tempore dicunt, sed ita etiam, tanquam diu scripserint. Accedit, quod illos Sophistas et Rhetores nuspiam legimus quaestiones *posuisse*, sed semper *poposcisse*, ut plane intelligitur ex iis, quae congessit Cresoll. Theatr. Rhet. Lib. 3. Cap. 11. *E.*

Probabilis disputatio, cui album calculum libens adiicio. Add. Gesner. in Epist. ad I. A. Ernestium, cui item *ponit* placuerat. Gierigius hanc παραδιόρθωσιν in textum adeo intulit, minus verecunde cum Plinio agens, quam a critico ceteroqui tam modesto exspectasses. *S.*

saepe etiam partes) Vel ea intelligenda est, quam *dispositionem* vocamus hodie: vel hoc, uti dicant auditores, in quam partem velint tractari controversiam, accusarine an defendi? etc. *G.*

saepe etiam partes) ut dicant auditores, in quam partem velint tractari controversiam, accusarine an defendi. Ita Gesnerus; sed nescio quomodo dubito, an Plinius hoc sensu *permittere auditoribus partes* absolute dixerit. Certe ambigue dixisset: nam quid impedit, quo minus partes controversiarum intelligamus eas, quae exordio, narratione, confirmatione, refutatione, epilogo, constant? Nempe has ego malim nunc intelligi. Est enim haud dubie maioris artis et facultatis, illas partes, quamcunque poscant auditores, in promtu habere, et ordine perturbato statim pertractare, quam accusantis vel defendentis partes sumere. Enimvero Isaeus artem ostentabat. Itaque legendum putem *partis*, sc. electionem permittit auditoribus, ut si velint totius controversiae eam partem maxime tractari, quae habeat narrationem rei factae, vel quae confirmationem argumentorum etc. Haec fiducia non maior est ea, quam notavit Quintil. 10, 7. *Declamatores quosdam perversa ducit ambitio, ut exposita controversia protinus dicere velint: quin etiam, quod est in primis friuolum ac scenicum, verbum petant, quo incipiant. E.*

Partis habent aliquot libri Cortio inspecti ac Brummeri Excerpta. *S.*

surgit, amicitur) Non ita inepta est haec lectio, ut permutanda sit contra alteram, *iam*

cipit. Statim omnia ac paene pariter ad manum: ſenſus reconditi occurſant, verba, ſed qualia? quaeſita et exculta. Multa lectio in ſubitis;
3 multa ſcriptio elucet. Prooemiatur apte, narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelſe: poſtremo docet, delectat, adficit; quid maxime, dubites. Crebra νοήματα, ſyllogiſmi circumſcripti et effecti: quod

igitur (in qua errandi occaſionem librario Mediceo dedit *c* ſolemniter in *g* mutatum.) Potius ſervanda lectio optimorum librorum, quae conveniat cum decoro illo oratorio, de quo Quinctil. 11, 3. 156. *Leviter conſurgendum, tum in componenda toga, vel, ſi neceſſe ſit*, ex integro iniicienda, *dumtaxat in iudiciis, apud principem enim et magiſtratus ac tribunalia non licebit) paullum eſt commorandum, ut et* amictus *ſit decentior, et paullum ſpatii ad cogitandum.* Noſter 4, 11, 3. *Poſtquam ſe compoſuit, circumſpexitque habitum ſuum.* Confirmatur hoc utroque loco obſervatio virorum doctorum, Ferrarii Anal. de re veſt. c. 26. et Brouckh. ad Tib. 1, 9, 13. de *amictu* veſtem exteriorem, quale eſt pallium, toga, ſignificante. *G.*

verba, ſed qualia?) Abſciſſo dicendi genere occupat obiectionem. Non mirum eſt, dixerit aliquis, *verba occurſare*: φλυαρία ad hoc ſufficit, et impudentia. Itaque ſubiicit, *ſed qualia?* reſpondet, *quaeſita* h. e. adeo elegantia, ut non ſponte veniſſe, ſed ſtudio exquiſita eſſe dicas. Haec optime conveniunt cum his, quae ex Philoſtrato obſervata ſunt. *G.*

3 *colligit fortiter*) Non dubito Plinium his verbis deſcripſiſſe eam partem orationis, quae Graecis ἀνακεφαλαίωσις, συναγωγὴ, συλλογὴ, Latinis *enumeratio*, et *collectio* dicitur, ut patet e Cic. Brut. 88. nam in ea parte res antea dictae veluti per cumulum et congeriem repetuntur. Huic parti et illud *fortiter* melius convenit. Nam, ut Quintil. 6, 1. ait, *quae enumeranda videntur, cum pondere aliquo dicenda ſunt, et aptis excitanda ſententiis, et figuris utique varianda.* Nempe Plinius Iſaeum ita laudat, ut eum non omnibus ſolum partibus eloquentiae, ſed et virtutibus et officiis oratoriis ſatisfacere dicat. Primum partes orationis praecipuas quatuor enumerat, *prooemium, narrationem, confirmationem cum refutatione*, (*pugnat acriter*, nam in hac parte pugna et contentio inprimis dominatur) *epilogum*, qui recapitulatione continetur, (*colligit fortiter*. Deinde *elocutionis* virtutem felici brevitate ita laudat, ut eum *ornare excelſe* dicat. Denique officia oratoris, *docendi, delectandi, adficiendi* commemorat. *E.*

poſtremo) ut breviter dicam. Sic 1, 20, 22. Ita et *denique* dicitur. Vid Otho in Giſan. Obſerv. p. 132. ſ. Clav. Cicer. h. v. *S.*

quid maxime, — — effecti) Rom. *quod maxime dubites. Crebra ἐνθυμήματα καὶ νοήματα, crebri ſyllogiſmi circumſcripti et effecti.* Latina ex gloſſa eſſe poſſunt. *H.*

Certiſſimum mihi videtur, ex gloſſa nata eſſe. Quis enim ſibi perſuadebit, Secundum ipſum Graeca illa Latine vertiſſe? Nam ἐνθυμήματα a ſyllogiſmis circum-

ſtilo quoque adſequi magnum eſt. Incredibilis 4
memoria: repetit altius, quae dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. Ad tantam ἕξιν ſtudio et exercitatione pervenit: nam diebus et noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. An- 5
num ſexageſimum exceſſit, et adhuc ſcholaſticus

ſcriptis hic differre non puto. Vide mox Ernestium. *S.*

Crebra νοήματα) Characterem Iſaei dixit Philoſtratus τὸ ἀπέριττον, τὸ βραχέως ἑρμηνεύειν καὶ πᾶσαν τὴν ὑπόθεσιν συνελεῖν εἰς βραχύ. Ex hoc fonte ſunt νοήματα, ſententiae ipſi orationi ita intextae, ut nihil exſtent vel emineant, ſed ad ipſam vel narrationem vel argumentationem pertinere videantur. Huc pertinent etiam ἐνθυμήματα quam vocem agnoſcunt etiam quidam libri; quos auctor noſter vocat *ſyllogiſmos circumſcriptos* h. e. in brevitatem contractos, et tamen *effectos* h. e. elaboratos, et argumentationem plenam claramque exhibentes. Hanc utriusque verbi apud noſtrum vim eſſe, Index declarat. *G.*

Νοήματα ſunt, quas Quintil. 12, 10. 48. *ſententias* vocat, quae *feriunt animum, et uno ictu frequenter impellunt, et ipſa brevitate magis haerent, et dictione perſuadent.* Eodem ſenſu Auctor Dial. de Orat. Cap. 22. Ciceronem *locos laetiores* attentaſſe, et quasdam *ſententias* inveniſſe dicit. Eadem et ἐνθυμήματα dicta ſunt cf. Cic. Top. 13. Quintil. 8, 5. Cic. ad Attic. 1, 14. et Gell. N. A. 6, 13. Itaque non contemnenda eſt quorundam librorum MS. varietas, qui h. l. ἐνθυμήματα καὶ νοήματα iunctim habent, quam lectionem reſtituit Gierigius. Ab aliis Codd. etiam verba καὶ νοήματα abſunt. Utra lectio verior ſit, dici non poteſt. Gesnerus putabat, ἐνθυμήματα eſſe, quos Plinius *ſyllogiſmos circumſcriptos* dixerit. Quod ut ego affirmare nolim, ita Gierigius errat, cum ἐνθυμήματα illo ſenſu dicta eſſe negat. Graeci diſerte τὸ ἐνθύμημα dixerunt συλλογισμὸν ῥητορικὸν, συλλογισμὸν ἀτελῆ. Cf. Demetrius Eloc. Cap. 30. et 32. Et Ariſtoteles Rhet. 1, Cap. 2. docet ἐνθύμημα συλλογισμὸν εἶναι ἐξ ὀλίγων τε καὶ πολλάκις ἐλαττόνων ἢ ἐξ ὧν ὁ πρῶτος συλλογισμός, h. e. enthymema non omnes eas partes habet, quas ſyllogiſmus dialecticus. Itaque alio loco idem ἐνθ. dixit eſſe ἀπόδειξιν ῥητορικήν. Plura de ea re congeſſimus in Technol. graec. Rhetor. p. 108. *E.*

4 ἕξιν, habitum ſ. facultatem. Cf. Wyttenb. in Bibl. Crit. III, 1. p. 43. ſq. Similiter Porphyrius apud Euſebium Hiſt. Eccl. 6, 19. p. 281. ed. Read. philoſophiae ſcientiam τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν vocat, quam paullo ante τὴν τῶν λόγων ἐμπειρίαν dixerat. *S.*

5 *Annum ſexageſimum exceſſit*) Rom. *Annum LXX. exceſſit*, quod minus credibile ac potius falſum. Deinde: *quo genere hominum nihil aut ſincerius, aut ſimplicius, aut melius. H.*

Hoc ordine etiam Brummeri Excerpta. Vulgo: *quo genere hominum nihil aut ſimplicius, aut ſincerius, aut melius.* In aliis, etiam in Gierigiana, omiſſa ſunt *aut ſimplicius*, culpâ, ni fallor, operarum, qui, ut fit, eadem, qua toties librarii, chorda oberrarent. Certe nihil ex libris ſcriptis discrepantiae vidi enotatum. *S.*

ſcholaſticus tantum) Rhetor, qui in ſchola et umbra tantum verſetur, forum nunquam adti-

tantum est: quo genere hominum nihil aut sincerius, aut melius. Nos enim, qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiae, quamvis
6 nolimus, addiscimus. Schola et auditorium, ut ficta caussa, ita res inermis, innoxia est: nec minus felix, senibus praesertim. Nam quid in senectute felicius, quam quod dulcissimum est in
7 iuventa? Quare ego Isaeum non disertissimum tantum, verum etiam beatissimum iudico, quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus ferreusque
8 es. Proinde si non ob alia, nosque ipsos, at certe ut hunc audias, veni. Nunquamne legisti, Gaditanum quendam Titi Livii nomine gloriaque commotum ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque, ut viderat, abiisse? Ἀφιλόκαλον, illiteratum, iners, ac paene etiam turpe est, non putare tanti cognitionem, qua nulla est iucundior, nulla pulchrior, nulla denique huma-
9 nior. Dices, *Habeo hic quos legam, non minus disertos.* Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Praeterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox adficit. Nam licet acriora sint, quae legas, altius tamen in animo sedent, quae pronuntiatio, vultus, habitus, ge-
10 stus etiam dicentis adfigit. Nisi vero falsum putamus illud Aeschinis: qui, quum legisset Rhodiis orationem Demosthenis, admirantibus cunctis,

gerit, ut ille quondam Isocrates. *G.*

6 *ut ficta — inermis*) Rom. *ut ficta causa res inermis*, sine *ita*. *H.*

Melius abest *ita*, recteque expunxit Gierigius. *S.*

8 *Gaditanum quendam*) Repetit Hieron. praefat. Biblior. ad Paullinum pr. sed numero plurium, *de ultimis Hispaniae Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus* etc. Hanc epistolam prae manibus Hieronymo fuisse, apparet etiam inde, quod ea, quae de viva voce, itemque de Aeschine mox habet Secundus, ipse sanctus Pater inde repetiit. *G.*

9 *legendi — — non semper. Praeterea*) Rom. *legendi semper occasio est, audiendi non. Praeterea. H.*

acriora sint) Mens acrius et plenius perspicit et videt, quae legimus. *E.*

adiecisse fertur, Τί δὲ, εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου [τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος] ἀκηκόειτε; Et erat Aeschines, si Demostheni credimus, μεγαλοφωνότατος. Fa-

10 Τί δὲ, εἰ αὐτοῦ etc.) Rom. *Τί δὲ εἰ αὐτοῦ θηρίου ἀκηκόειτε vel ἠκούσατε.* Desunt τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος. Desunt etiam, quae sequuntur: *Et erat Aeschines* usque ad μεγαλοφωνότατος. *H.*

Articulus ante θηρίου in Rom. male abest. Notus particulae *vel* usus in lectione duplici iungenda. Vid. Drakenb. ad Liv. 1, 16, 3. 1, 20, 7. *S.*

αὐτοῦ τοῦ θηρίου) Vid. Iacobs. Not. ad Anthol. Graec. III, 2. p. 114. *S.*

[τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος]) *Non ausim damnare haec verba, cum Hieronymus, qui nostrum ante oculos habuit, diserte: *Quid si audissetis bestiam sua verba resonantem?* Ceterum mirum est, quam vix ullus scriptorum, qui huius rei mentionem fecere, cum alio plane conveniat. Compara, qui discere fidem narrationum vulgatarum volueris, Cic. de Orat. 3, 56. Plutarchum in vitis X Sophistarum p. 1544. sq. H. Steph. Val. Max. 8, 10. Plin. maior. 7, 30 s. 31. Philostr. de vitis Sophist. 1, 19, 5. Photium Bibl. n. 61. pag. 29. Hoesch. Noster iterum memorat 4, 5, 1. *G.*

si Demostheni) Qui passim, praesertim in oratione, quam contra ipsum *pro corona* sibi decreta a Timocrate habuit, vocem illius variis epithetis commendat. *Difficile est ad arbitrandum, an potius λαμπροφωνότατον scripserit Plinius, adeo corrupta solent esse Graeca: utrumque in hoste suo laudarat Demosthenes, et *magnitudinem vocis*, et *splendorem*. *G.*

Codices nonnulli μικροφωνότατος· unde tertiam lectionem lucramur, μακροφωνότατος. Saepe confunduntur in Graecorum scriptorum libris μικρὸς et μακρός. Μακρόφωνος vox boni commatis, etsi in Lexicis non obvia. Μακροφωνεῖν ex Hippocrate enotavit D. Scottus. Ceterum μεγαλοφωνότατος aut μακροφωνότατος tueri videtur Cicero de Orat. 3, 56. *maximam* Aeschinis *vocem* laudans. *S.*

μεγαλοφωνότατος) Si hoc voluit Plinius, Aeschinem habuisse vocem non solum magnam et robustam, sed et suavem, quae delectare et adficere iucunde auditores posset, vocem graecam magis videtur ex suae aetatis quam ex veterum Graecorum usu adhibuisse. Veteres enim μεγαλόφωνον non nisi eum dixerunt, qui robustam, magnam, validam vocem haberet, eique opposuerunt ἰσχνόφωνον. [Cf. Foes. Oeconom. Hippocrat. h. v., qui tamen ἰσχνόφωνον et ἰσχόφωνον commiscet. *S.*] Neque λαμπρόφωνος alio sensu dictus videtur. Certe λαμπροφωνίᾳ non nisi claram et sonoram vocem significarunt, cui itidem τὸ ἰσχνόφωνον oppositum esset. Etiam Latini *splendore* solam claritatem, nulla suavitatis notione adiuncta, declarasse videntur; saltem Plinius H. N. 20, 6. 21. cum porrum dicit *voci splendorem adferre*. Deinde de Demosthene agimus, quem non credibile est Aeschinis sibi infestissimi atque inimicissimi vocem ita commemorasse, ut eam laudare vel commendare videretur. Itaque cum ei λαμπρὰν φωνὴν tribuit, eum ipsum εὔφωνον et μέγιστον φθέγγοντα [immo φθεγγόμενον. *S.*] dicit, ut περὶ παραπρεσβ. p. 405. Reisk., non multo plus eum laudare voluisse censendus est, quam cum τὸ βοᾶν tribuit, ut saepe in Or. de Corona. Locus est insignis Cap. 86. καὶ ἐμοί γε δοκεῖς ἐκ τούτων, Αἰσχίνη, τῶν λόγων, ἐπίδειξιν τι-

tebatur tamen, longe melius eadem illa pronun-
11 tiasse ipsum, qui pepererat. Quae omnia huc tendunt, ut audias Isaeum: vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV.

Hortatur, ne dubitet hereditatem adire: se enim solvisse creditoribus pro patre.

C. PLINIUS CALVINAE S.

Si pluribus pater tuus, vel unicuilibet alii, quam mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an
2 adires hereditatem etiam viro gravem: quum vero ego adductus adfinitatis officio, dimissis omnibus, qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus exstiterim: quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, praeter eam summam, quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum habes facilitatis meae pignus: cuius fiducia debes famam defuncti pudoremque suscipere; ad quod ne te verbis magis quam rebus

να φωνασκίας βουλόμενος ποιήσασθαι, τοῦτον προελέσθαι τὸν ἀγῶνα. Ἔστι δὲ οὐχ ὁ λόγος τοῦ ῥήτορος τίμιος, οὐδ' ὁ τόνος τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὸ ταῦτα προαιρεῖσθαι τοῖς πολλοῖς etc. In ipso illo loco, ubi λαμπροφωνότατον Aeschinem appellat, Cap. 98. non alium quam alte et grande vociferantem designat. Et paullo antea: ῥήτωρ ἐξαίφνης ἐκ τῆς ἡσυχίας, ὥσπερ πνεῦμα, ἐφάνη, καὶ πεφωνασκηκὼς, καὶ συνειλοχὼς ῥήματα καὶ λόγους συνείρει τούτους σαφῶς καὶ ἀπνευστὶ etc. *E.*

IV, 1 *vel — mihi*) Rom. *vel unusquisque alius, quam mihi.* Perperam. *H.*

etiam viro gravem) Nedum feminae, cui negotiari, rem facere, nomina expedire difficilius. *G.*

2 *quum vero ego adductus*) Rom. *cum vero ego ductus. H.* Sic etiam Cortius. Habent et Brummeri Excerpta. Ad aurium quidem sensum praestat. *S.*

dimissis omnibus) soluta nimirum pecunia. Sic *absolvere* ponitur Terent. Adelph. 2, 4, 13 et 17. *G.*

quumque vivente eo) Rom. *cumque ego vivente eo. H.*

Vivente eo omisit Cortius. *Ego*, a Cortio quoque adscitum, perplacet. Pronomen non sine vi repetitur. *S.*

erat enim solvenda) Rom. *erat autem solvenda. H.*

ad quod ne te verbis) Rom.

horter, quidquid mihi pater tuus debuit, acce-
ptum tibi ferri iubeo. Nec eſt, quod verearis, 3
ne ſit mihi iſta oneroſa donatio. Sunt quidem
omnino nobis modicae facultates, dignitas ſum-
tuoſa, reditus propter conditionem agellorum,
neſcio minor an incertior: ſed quod ceſſat ex red-
itu, frugalitate ſuppletur: ex qua, velut e fonte,
liberalitas noſtra decurrit. Quae tamen ita tem- 4
peranda eſt, ne nimia profuſione inareſcat: ſed
temperanda in aliis; in te vero facile ratio con-
ſtabit, etiamſi modum exceſſerit. Vale.

V.

Partem orationis, qua patriam defenderat, perpoliendam mittit.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Actionem et a te frequenter efflagitatam, et a

Ad quod te ne verbis. Hinc vero nova ſententia incipit, ſecus quam vulgo putant. *H.*

Praeſtat ordo Romanae, quem etiam Brummeri Excerpta ſervant. *S.*

acceptum tibi ferri iubeo) *Fieri* habent libri optimi apud Cortium, qui etiam aliunde probat illam formulam. Sed neque *ferre acceptum* ab huius aetatis conſuetudine abhorrere, docuit Cellarius. Sententia eadem eſt: procurator Plinii expunget in rationibus nomen Calvini non minus, quam ſi ſolutum eſſet: vel ſummam illam pecuniae quaſi acceptam a Calvino, expenſam feret ipſi Plinio. Ceterum *iubeo* praetulimus alteri *iubebo*, aequis forte librorum praeſidiis nixo: quod illud ſignificantius et expreſſius videretur, ſi non futurum quiddam promitteret, ſed hoc ipſum quaſi chirographon et inſtrumentum ſuae voluntatis mitteret. *G.*

Rom. *acceptum tibi fieri iubeo. H.*

Sic plures libri a Cortio inſpecti. Probo. *S.*

3 *ne ſit mihi — — modicae*) Rom. *ne ſit mihi oneroſa iſta donatio. Sunt quidem nobis omnino modicae. H.*

Probo ordine verborum; ſicque partim in Cortiana. *S.*

velut e fonte) Rom. *velut ex fonte. H.*

4 *ratio conſtabit*) Accepta et expenſa mea bene convenient, nec multum detrimenti res meae capient, etiamſi in te gratificando [in gratificando tibi. *S.*] modum exceſſerim. *E.*

V, 1 *Actionem*) Non eſſe eam orationem, de qua 1, 8, recte monet Heuſingerus. *G.*

Actio, quam Luperci iudicio tradit Plinius, ſine ulla ratione ea fuiſſe creditur oratio, qua bibliothecam in patria dedicaverat, quamque lib. I. ep. VIII.

me saepe promissam exhibui tibi, non tamen to-
2 tam: adhuc enim pars eius perpolitur. Interim
quae absolutiora mihi videbantur, non fuit alie-
num iudicio tuo tradi. His tu, rogo, intentio-
nem scribentis accommodes. Nihil enim adhuc
inter manus habui, cui maiorem solicitudinem
3 praestare deberem. Nam in ceteris actionibus
existimationi hominum diligentia tantum et fides
nostra; in hac etiam pietas subiicietur. Inde et
liber crevit, dum ornare patriam et amplificare
gaudemus, pariterque et defensioni eius servimus
4 et gloriae. Tu tamen haec ipsa, quantum ratio

Pompeio Saturnino perpoliendam mittit. Huic opinioni illud etiam obstat, quod orationem, quam Pompeii limae subiicit, *sermonem*, non *actionem*, vocat: *actio* vero forensem potius orationem significat, quam eius generis sermonem, quo nemo impugnatus, nemo defensus fuit. Sed hoc levius: me id maxime dissentire cogit, quod in hac actione non *pietatem* tantum, sed et *diligentiam* et *fidem* se patriae praestitisse adfirmat. *Diligentia* autem et *fides* patroni virtutes sunt, qui patriae, quam debet et promisit, operam praestat; non eius, qui liberalitati indulgens plus, quam debet, ultro offert. Accedit, quod maximi momenti est, quod se *defensioni patriae inservisse* ait, quam non cepit oratio apud decuriones in patria, sed Romae in senatu, vel apud iudices, a patrono patriae habita. Nec in bibliotheca dedicanda frequentibus locorum descriptionibus prope poëticis opus fuit, quibus tamen hanc actionem distinctam fuisse adfirmat. Denique sermo a decurionibus Novocomensibus auditus non ad eum modum excrescere potuit, ut multa resecanda essent; nec per partes, sed totus, iam eo tempore Saturnino exhibitus fuit, quo de editione adhuc deliberabat: hanc vero orationem, quam ideo *librum* vocat, adeo extenderat, ut verendum haberet, ne lectoris intentionem fatigaret; nec dum tota retractata aut descripta erat, cum de ea emittenda iam statutum esset. Postremo illic de parentum ac sua magnificentia maxime verba fecerat, nihil vulgi aut iuventutis auribus dederat, cum non in propatulo, sed in curia dixisset: hic patriae tantum gloriae servivit, omnibus placere, et per plures dicendi species lectores tenere studuit. Haec omnia colligenti mihi et diligentius inter se comparanti, non de una eademque oratione in utraque epistola agi, videtur. *H.*

Actionem et a te etc.) Rom. *Actionem frequenter et a te efflagitatam, et a me semper* [l. *saepe*] *promissam, exhibui tibi; nondum tamen totam.* Recte *nondum*, pro *non*. *H.*

Nondum etiam Cortius ex libris suis, quibus concinunt Excerpta Brummeri. Bene recepit Gierigius. *S.*

2 *intentionem scribentis accommodes*) ea intentione et cura lege et iudica, qua ego scripsi. Mox enim Plinius suam in scribendo sollicitudinem commemorat. *E.*

3 *servimus et gloriae*) *Au-

exegerit, reſeca. Quoties enim ad faſtidium le-
gentium deliciasque reſpicio, intelligo nobis
commendationem ex ipſa mediocritate libri pe-
tendam. Idem tamen, qui a te hanc auſteritatem 5
exigo, cogor id, quod diverſum eſt, poſtulare,
ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim
quaedam adoleſcentium auribus danda, praeſertim
ſi materia non refragetur: nam deſcriptiones lo-
corum, quae in hoc libro frequentiores erunt,
non hiſtorice tantum, ſed prope poëtice proſequi
fas eſt. Quod tamen ſi quis exſtiterit, qui putet 6
nos lautius feciſſe, quam orationis ſeveritas exi-
gat: huius (ut ita dixerim) triſtitiam reliquae par-
tes actionis exorare debebunt. Adnixi certe ſu-
mus, ut, quamlibet diverſa genera lectorum, per
plures dicendi ſpecies teneremus. Ac ſicut vere- 7
mur, ne quibusdam pars aliqua ſecundum ſuam

ctoritate librorum, quos laudat Cortius, alteri *deſervimus* praetuli. *G.*

Rom. *pariter et defenſioni eius deſervimus*, non *ſervimus.* *H.*

Gierigius *deſervimus* revocavit. Nil refert. *S.*

4 *commendationem ex ipſa mediocritate*) Sic et Rom. ſine *etiam.* *H.*

mediocritate) exiguo libelli ambitu, quem lectorum deſidioſa mollities poſtulat. *E.*

5 *adoleſcentium*) qui locos laetiores, luſus ingenii, et ſplendidiores ornatus amant. Unde haec ipſa in oratione a rhetoribus dicta ſunt μειρακιώδη, νεανικὰ, νεανιεύματα, puerilia, iuvenilia Latinis, de quibus in utraque Technolog. rhet. diximus. *E.*

6 *lautius feciſſe*) *Eiecit Cortius verbum, quod omnes, credo, editi adhuc ſervarunt, repoſuitque *laetius*, cui in hac re locum eſſe, idque ad ſententiam Plinii optime convenire, facile illi fuit probare. Sed ipſum tamen *lautius* ita nobis lautum atque facetum videbatur, ut illud expungere non poſſemus. Succurrebat Terentianus paraſitus, qui Eun. 3, 1, 37. de acute dicto, *Facete*, inquit, *lepide, laute.* Et ipſe Tullius de Orat. 1, 36. *In oratoris inſtrumento tam lautam ſupellectilem* (loquitur de philoſophia, hiſtoria, antiquitate etc.) *non videram.* Et quidni *lauta* ſit oratio, cum ſit apud eundem Ciceronem Bruto c. 20. *unctior quaedam ſplendidiorque conſuetudo loquendi.* Ad aedificiorum etiam totiusque adeo vitae ſplendorem referri, notius eſt, quam ut commemorari pluribus debeat. G.

Rom. *nos latius feciſſe, quam orationis facultas exigat.* Lege *laetius*, quod huic propius eſt, quam *lautius*; et *ſeveritas.* *H.*

Laetius placuit etiam I. A. Erneſtio. Vid. Gesneri ad eum epiſtola. Sane *laetius* melius opponitur *ſeveritati.* Adſtipulantur Excerpta Brummeri. S.

cuiusque naturam non probetur: ita videmur poſſe
confidere, ut univerſitatem omnibus varietas ipſa
8 commendet. Nam et in ratione conviviorum,
quamvis a plerisque cibis ſinguli temperemus,
totam tamen coenam laudare omnes ſolemus:
nec ea, quae ſtomachus noſter recuſat, adimunt
9 gratiam illis, a quibus capitur. Atque haec ego
ſic accipi volo, non tanquam adſequutum me eſſe
credam, ſed tanquam adſequi laboraverim: fortaſſe non fruſtra, ſi modo tu curam tuam admo-

7 *confidere, ut*) Rariſſimum loquendi genus, et in bona aetate plane, puto, inauditum: quod libenter hic etiam tribuerem ſemibarbaro librario, qui verbum *fore* vel *futurum* omiſerit, niſi plura eſſent, in quibus Plinii aetas paullatim a ſuperioris ſeculi cura receſſit. Et videtur conſtructio verbi *vereor*, quae praeceſſit, traxiſſe ſimilem, ad corrotundandam periodum. *G.*

Rom. *Ac ſicut veremur, ne quibusdam pars aliqua ſecundum ſuam cuiusque naturam non probetur: ita videmur poſſe conſicere, ut univerſitatem omnibus varietas ipſa commendet.* Adhuc in omnibus, ſcriptis etiam, [Falleris, vir eximie: Excerpta enim Lindenbrogiana perinde, ac liber tuus Romanus, *videmur poſſe conficere. S.*] *videmur poſſe confidere*, lectum eſt: ita vero Plinium locutum eſſe, nemo Latini ſermonis haud imperitus credere poteſt, a quo decies ac ſaepius verbo *confidere* infinitivum, numquam *ut*, adiectum eſſe conſtat. Antea infinitivum *fore* excidiſſe putabam, idque iuvenes, qui me audiebant, ſuſpicari malebam, quam vitioſi ſermonis auctorem habere Plinium. Idem poſtea magno Gesnero in mentem veniſſe vidi, idque vero tanto ſimilius exiſtimavi, quanto frequentius, iisdem aut ſimilibus ſyllabis et vocibus copulatis, (ut hic *fidere* et *fore*) altera vel abundare viſa eſt librariis minus acutis, vel omiſſa parum attendentibus. Nunc vero longe meae illi coniecturae praefero Romani libri ſcripturam, in quo multis teſtibus non *confidere*, ſed *conficere* eſt, Latine ſatis et ad rem accommodatiſſime. Priori enim verbo *veremur* non neceſſe eſt *confidere* opponi; cum *videmur poſſe conficere* ſimile aliquid ſignificet, et nihil aliud ſit, quam *ſpero me conſecuturum eſſe. Conficere* vero *ut* ſibi iungere, nemo erit, qui neſciat. Caeſar lib. I. de bello Gall. c. 13. *Cum id, quod ipſi diebus XX. aegerrime confecerant, ut flumen tranſirent, illum uno die, intelligerent.* Cic. lib. II. offic. c. III. 5. *Ex quo conficitur, ut, quidquid honeſtum ſit, idem ſit utile.* Ita enim ibi ſcripſi, ubi vulgo *efficitur.* Id. lib. II. de invent. c. 49. *Ex quo conficitur, ut, ſi leges duae conſervari non poſſint, ea maxime conſervanda putetur, quae ad maximas res pertinere videatur. H.*

8 *adimunt gratiam illis, a quibus capitur*) Rom. *adimunt gratiam illis, quibus capitur. H.*

9 *adſecutum me eſſe*) Hoc ordine et Rom. *H.*

Vulg. *adſ. eſſe me.* vid. Cortium. *S.*

ſi modo etc.) Rom. *ſi modo tu curam tuam admoveris. H.*

veris, interim istis, mox iis, quae sequuntur.
Dices, te non posse satis diligenter id facere, 10
nisi prius totam actionem cognoveris. Fateor:
in praesentia tamen et ista tibi familiora fient, et
quaedam ex his talia erunt, ut per partes emen-
dari possint. Etenim si avulsum statuae caput aut 11
membrum aliquod inspiceres, non tu quidem ex
illo posses congruentiam aequalitatemque depre-
hendere, posses tamen iudicare, an id ipsum sa-
tis elegans esset. Nec alia ex caussa principia 12
librorum circumferuntur, quam quia existimatur
pars aliqua etiam sine ceteris esse perfecta. Lon- 13
gius me provexit dulcedo quaedam tecum loquendi: sed iam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epistola excedam. Vale.

VI.

Exemplo sordidi simul et sumtuosi hominis Avitum monet, ut sordium et luxuriae societatem fugiat.

C. PLINIVS AVITO SVO S.

Longum est altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit, ut homo minime familiaris coenarem apud quendam, ut sibi videbatur, lautum et diligentem; ut mihi, sordidum simul et sumtuo-

interim istis) quae cum his literis mitto. Vid. s. 1. *G.*

mox iis, quae sequuntur) Rom. *mox iis, quae sequentur,* bene, non *sequuntur.* *H.*

Accedit aliorum librorum auctoritas; ut non dubitem, Plinium futuro usum esse. *S.*

12 *principia librorum*) Tale est illud, quod incipit *Orbem Romanum* apud Petronium. Tale est principium carminis, quod fabellarum suarum 4, 6. Phaedrus intexuit, iam Scheffero hic laudatum. *G.*

Nec alienum ab hoc loco videtur commemorare, quod Cicero Attico scribit Epist. 16, 6. se habere *volumen prooemiorum*, e quo eligere soleat, cum aliquod σύγγραμμα instituerit. *E.*

pars aliqua etiam sine ceteris) Rom. *pars aliqua et sine ceteris.* *H.*

Sic etiam Excerpta Lindenbrogiana. Cf. Interpr. ad Liv. 1, 11, 3. 1, 21, 2. 22, 47, 9. *S.*

VI, 1 *diligentem*) Frugalem, quem hodie *oeconomum* vocant.

2 sum. Nam sibi et paucis optima quaedam; ceteris, vilia et minuta ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat, non ut potestas eligendi, sed ne ius esset recusandi: et aliud sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet,) aliud suis
3 nostrisque libertis. Animadvertit, qui mihi proximus recumbebat, et, an probarem, interrogavit. Negavi. *Tu ergo*, inquit, *quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad coenam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus exaequo, quos mensa et toro aequavi.*
4 *Etiamne libertos? Etiam. Convictores enim tunc, non libertos, puto.* Et ille, *Magno tibi constat. Minime. Qui fieri potest? Potest: quia scilicet liberti mei non idem, quod ego,*
5 *bibunt, sed idem ego, quod liberti.* Et hercule, si gulae temperes, non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo re-

Saepe ita optimi quique. Vid. Cic. in Verr. 4, 25. *G.*

Rhetoric. ad Herenn. 4, 25. *diligentia est adcurata conservatio suorum.* Cf. ibid. 4, 34. *S.*

2 *et aliud sibi et nobis*) Sic etiam Rom. *H.*

Cortius ex Mediceo: *aliud sibi et nobis.* Placet. *S.*

3 *Eadem omnibus pono*) Rom. *Respondi: eadem omnibus pono*, ut Medic. *H.*

Respondi vix putem hic e margine in textum irrepsisse. Vid. Cortium. *S.*

Ad coenam) Bene Cellarius alludi ait ad ἔρανον. Est enim *coena* quasi κοινὴ δαὶς, *communis* cibus, quem fere cum hospitibus capiunt lautiores: *nota* autem est, qua distinguuntur inter se alioquin similia. *G.*

Quidni ita: *ad coenam* invito, ut cum convivis communi gaudio delecter, *non ad notam*, non ut quosdam ignominiose notem et distinguam cibis et vino inaequaliter adponendis. Mox enim *alienam contumeliam* commemorat. *E.*

Mihi quoque Cellarii ratio argutior quam verior videtur. Ceterum *notam* de animadversione censoria capiam. *S.*

quos mensa et toro aequavi) Rom. *quos toro et mensa aequavi.* Sed *toro aequavi* plus est, quam *mensa*, ideoque postponendum. *H.*

4 *Convictores enim tunc*) Rom. *Convictores tunc enim. H.*

Praestat hic ordo. *S.*

sed idem ego, quod liberti) Rom. *sed idem ego, quod et liberti. H.*

5 *Et hercule*) Rom. *Et mehercule. H.*

quo utaris ipse, communicare cum pluribus) Rom. *quod utaris, communicare cum pluribus.* Non adest *ipse*. *H.*

primenda, illa quaſi in ordinem redigenda eſt, ſi
ſumtibus parcas, quibus aliquanto rectius tua con-
tinentia, quam aliena contumelia, conſulas. Quor- 6
ſum haec? Ne tibi optimae indolis iuveni quo-
rundam in menſa luxuria ſpecie frugalitatis im-
ponat. Convenit autem amori in te meo, quoties
tale aliquid inciderit, ſub exemplo praemonere,
quid debeas fugere. Igitur memento, nihil ma- 7
gis eſſe vitandum, quam iſtam luxuriae et ſordium
novam ſocietatem: quae cum ſint turpiſſima dis-
creta ac ſeparata, turpius iunguntur. Vale.

VII.

Narrat, triumphalem ſtatuam Spurinnae ob res bene geſtas, etiam ſilio eius defuncto aliam ſolatii cauſſa poſitam eſſe.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Heri a ſenatu Veſtricio Spurinnae, Principe
auctore, triumphalis ſtatua decreta eſt: non ita,
ut multis, qui nunquam in acie ſteterunt, nun-
quam caſtra viderunt, nunquam denique tubarum
ſonum, niſi in ſpectaculis, audierunt: verum ut
illis, qui decus iſtud ſudore et ſanguine et factis
adſequebantur. Nam Spurinna Bructerûm regem 2
vi et armis induxit in regnum: oſtentatoque bello,

6 *Quorſum haec?*) Rom. *Quorſus haec?* *H.*

in menſa luxuria) Rom. *immenſa luxuria.* *H.*

Ridiculus error, alios quoque libros obſidens. Vid. Cortium. *S.*

VII, 1 *Heri a ſenatu*) Rom. *Here a ſenatu.* *H.*

Recepit Gierigius, parum ſibi conſtans infra 2, 14, 6. ubi *here*, item in libris repertum, contemſit. Vid. Laurenberg. Antiquar. h. v. Voſſius de Analog. L. IV. C. XIX. init. Clav. Cic. h. v. *S.*

ſtatua decreta eſt) Rom. *ſtatua decreta*, ſine *eſt*. *H.*

nunquam — tubarum ſonum — audierunt) τοῖς μὴ περισεσαλπισμένοις. Plutarch. Moral. p. 220. E. *S.*

2 *Bructerûm*) Vid. Longol. ad Tac. German. c. 33. p. 122. *S.*

induxit) Cicero, opinor, ſcripſiſſet *reduxit*; ſi quidem hic de *reductione* agitur. *S.*

oſtentatoque bello) *Oſtentat*

ferociſſimam gentem (quod eſt pulcherrimum vi-
3 ctoriae genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis praemium; illud ſolatium doloris accepit, quod filio eius Cottio, quem amiſit abſens, habitus eſt honor ſtatuae. Rarum id in iuvene: ſed pater hoc quoque merebatur, cuius graviſſimo vulneri magno aliquo fomento medendum fuit.
4 Praeterea Cottius ipſe tam clarum ſpecimen indolis dederat, ut vita eius brevis et anguſta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei ſanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut poſſet ſenes illos provocare virtute, quibus nunc
5 honore adaequatus eſt. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriae et dolori patris, verum etiam exemplo proſpectum eſt. Acuent ad bonas artes iuventutem adoleſcentibus quoque (digni ſint modo) tanta praemia conſtituta: acuent principes viros ad liberos ſuſcipiendos et gaudia ex ſuperſtitibus, et
6 ex amiſſis tam glorioſa ſolatia. His ex cauſſis ſtatua Cottii publice laetor, nec privatim minus. Amavi conſummatiſſimum iuvenem tam ardenter, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem eius ſubinde intueri, ſubinde reſpicere, ſub hac conſiſtere, praeter
7 hanc commeare. Etenim ſi defunctorum ima-

bellum, qui copiis eductis id minatur. *E.*

ferociſſimam gentem) ipſos Bructeros, populum Germanicum. *E.*

5 *digni ſint modo*) Rom. *ut digni ſint modo*, minus eleganter. *H.*

acuent principes etc.) Rom. *acuent principes viros ad liberos ſuſcipiendos et gaudia ex ſuperſtitibus, et amiſſis tam glorioſa ſolatia.* Emendatius, quam vulgo, *et ex amiſſis — ſolatia.* Nam ad ſuſcipiendos liberos parentes acuunt, non *ex amiſſis*, ſed *amiſſis liberis glorioſa ſolatia.* Solatia *ex* ea re ſunt, quae ipſa eſt ſolatio: *ex liberis* vero *amiſſis* orbis parentibus nihil eſt ſolatii. Lib. I. ep. XII. 2. *Nam utcunque in illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipſa neceſſitate ſolatium eſt.* Tacit. lib. III. A. cap. 6. *Conveniſſe recenti dolore luctum et ex maerore ſolatia:* ubi Tacitus maerorem et lacrimas inter ſolatia luctus refert. Itaque praepoſitio *ex*, praeeunte Romano exemplari, delenda eſt, ut intelligantur ſolatia, quae reliqua ſunt parentibus, qui liberos amiſerunt. *H.*

gines domi poſitae dolorem noſtrum levant, quanto magis eae, quibus in celeberrimo loco non modo ſpecies et vultus illorum, ſed honor etiam et gloria refertur? Vale.

VIII.

Ad Larium lacum ruſticari optat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Studes? an piſcaris? an venaris? an ſimul omnia? Poſſunt enim omnia ſimul fieri ad Larium noſtrum. Nam lacus piſcem, feras ſilvae, quibus lacus cingitur, ſtudia altiſſimus iſte receſſus, affatim ſuggerunt. Sed ſive omnia ſimul, 2
ſive aliquid facias, non poſſum dicere, *Invideo:* angor tamen non et mihi licere, quae ſic concupiſco, ut aegri vinum, balinea, fontes. Nun- 3
quamne hos arctiſſimos laqueos, ſi ſolvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto. Nam veteribus negotiis nova accreſcunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quaſi catenis maius in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

7 *quanto magis eae)* Rom. *quanto magis hae. H.*

Ita et Cortius. Bene. *S.*

ſed honor etiam et gloria) Rom. *ſed honor et gloria. H.*

VIII inſcript. Rom. *Caninio Ruſo. H.*

1 *ad Larium noſtrum*) Comum patria Plinii noſtri Lario lacui adiacet. *G.*

ſuggerunt) Cortius, quem ſequitur Gierigius, ex libris ſuis *ſuggerit.* Haud diſplicet ſingularis. Vid. ſupra ad 1, 3, 3. *S.*

2 *Sed ſive omnia* etc.) Rom. *Sed ſive omnia ſimul, ſive aliquid facias*, ut vulgo, non *facis*, quod plerique malent. *H.*

ut aegri vinum etc.) Quaſi proverbio utitur, ut ſignificet, ſe ardentiſſime concupiſcere. Sic Epiſt. 7, 26. de aegroto: *balinea imaginatur et fontes: haec ſumma curarum, ſumma votorum. E.*

3 *Nunquamne — negatur*) Rom. *Numquamne hos artiſſimos laqueos, ſi ſolvere negatur*, ut editum. *H.*

Alii: *Numquam hos artiſſimos laqueos —.* et: *ſi ſolvere non datur.* Vid. Cortium. *S.*

IX.

Erucium candidatum Apollinari commendat.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Anxium me et inquietum habet petitio Sexti Erucii
mei. Adficior cura, et quam pro me ſolicitudi-
nem non adii, quaſi pro me altero patior: et
alioquin meus pudor, mea exiſtimatio, mea di-
2 gnitas in discrimen adducitur. Ego Sexto latum
clavum a Caeſare noſtro, ego quaeſturam impe-
travi: meo ſuffragio pervenit ad ius tribunatus
petendi, quem niſi obtinet in ſenatu, vereor, ne
3 decepiſſe Caeſarem videar. Proinde adnitendum
eſt mihi, ut talem eum iudicent omnes, qualem
eſſe princeps mihi credidit. Quae cauſſa ſi ſtu-
dium meum non incitaret, adiutum tamen cupe-
rem iuvenem probiſſimum, graviſſimum, erudi-
tiſſimum, omni denique laude digniſſimum, et
4 quidem cum tota domo. Nam pater eius Erucius
Clarus, vir ſanctus, antiquus, diſertus, atque in
agendis cauſſis exercitatus, quas ſumma fide, pari
conſtantia, nec verecundia minore defendit. Ha-
bet avunculum C. Septicium, quo nihil verius,

IX, 1 *Erucii*) Sic Cortius ex MSS. alii *Euricii*. *G.*

Erucii etiam Rom. *H.*

pro me altero) Nota amici περίφρασις, quam illuſtrat Cortius ad h. l. et ad Cic. fam. 2, 15, 5. Unum ſufficiat Cic. fam. 7, 5. ad Caeſarem, *Vide, quam mihi perſuaſerim, te eſſe me alterum*. *G.*

2 *meo ſuffragio pervenit ad ius tribunatus petendi*) Rom. *meo ſuffragio praevenit ad ius tribunatum petendi*. Recte *praevenit*. Ius tribunatus petendi non impetrandum erat ab imperatore: ante alios vero petere non licebat, niſi id a principe indultum fuiſſet. *H.*

Tribunatum etiam Cortiana ex Mediceo. Saepe ſic libri fluctuant. Vid. Interpr. ad Liv. 1, 19, 6. 1, 53, 3. *S.*

decepiſſe Caeſarem) commendando homine, quem Senatus indignum honoribus iudicet. *G.*

3 *adiutum tamen cuperem*) Rom. *adiutum tamen cuperes*, perperam. *H.*

4 *Nam pater eius* etc.) Rom. *Nam pater eius Erucius clarus vir, ſanctus, antiquus, diſertus, atque in agendis cauſis*. *H.*

Scribendum cum Cortio: *Nam pater et.* Vulgatam *eius* vel aures reſpuunt. Mox pro *exercitatus* Excerpta Brummeri *exercitus*, frequenti confuſione, de qua vid. Drakenb. ad Liv. 27, 44, 6. *S.*

nihil ſimplicius, nihil candidius, nihil fidelius
novi. Omnes me certatim, et tamen aequaliter 5
amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam
poſſum. Itaque prenſo amicos, ſupplico, ambio
domos, ſtationesque circumeo: quantumque vel
auctoritate vel gratia valeam, precibus experior.
Te quoque obſécro, ut aliquam oneris mei par- 6
tem ſuſcipere tanti putes. Reddam vicem, ſi
repoſces: reddam et ſi non repoſces. Diligeris,
coleris, frequentaris: oſtende modo, velle te, nec
deerunt, qui, quod tu velis, cupiant. Vale.

X.

Ad carminum editionem, ſaltem ad recitationem, adhortatur.

C. PLINIVS OCTAVIO SVO S.

Hominem te patientem, vel potius durum ac
paene crudelem, qui tam inſignes libros tamdiu
teneas! Quousque et tibi et nobis invidebis: 2
tibi, maxima laude; nobis, voluptate? Sine per
ora hominum ferantur, iisdemque, quibus lingua

5 *Itaque prenſo amicos*) Rom. *Itaque prehenſo amicos.* *H.*

Vid. Drakenb. ad Liv. 4, 48, 11. *S.*

ambio domos) Gierigius, Gryphium ſecutus, edidit, *ambio, domos ſtationesque circumeo.* Mihi totum hoc *ambire* poſt illa, *prenſo amicos, ſupplico*, otioſum videtur. De *ſtationibus*, quae ſequuntur, vid. Epiſt. 1, 13. 2. *E.*

6 *Te quoque obſecro, ut — partem*) Rom. *Teque obſecro, ut aliquam muneris mei partem.* *H.*

Que et *quoque* ſaepiſſime confunduntur. *Muneris* ex *oneris* natum, quod, bene monente Cortio, ultima praecedentis vocis litera ſequenti vocabulo adcreviſſet. *S.*

et ſi non repoſces) Cortius ex Mediceo *repoſcis.* Perperam. Scio, optimos ſcriptores varia tempora iungere; ſed hic ipſa oppoſitio futurum flagitat. *S.*

qui, quod tu velis, cupiant) Rom. *qui quod velis cupiant.* *H.*

X inſcript. *Octavio*) Illi Octavio Ruſo, cuius carminum cupiditate ſe ardere, ſcribit Epiſt. 1, 7. *E.*

1 *Hominem te patientem*) Rom. *Nominem te patiente.* *H.*

2 *tibi · voluptate*) Rom. *tibi maximam laudem, nobis voluptatem.* Hic ſibi Romana non conſtat. Vid. ad lib. I. ep. X. 12. *H.*

Romana, ſpatiis pervagentur. Magna etiam longaque exſpectatio eſt: quam fruſtrari adhuc et
3 differre non debes. Enotuerunt quidam tui verſus, et invito te clauſtra tua fregerunt. Hos niſi retrahis in corpus, quandoque, ut errones, ali-
4 quem, cuius dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem: a qua adſerere te hoc uno monimento potes. Nam cetera, fragilia et caduca, non minus, quam ipſi homines, occidunt deſinuntque. Dices, ut ſoles, *Amici mei vide-*
5 *rint.* Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laborioſos, ut tantum curae inten-

Magna etiam) Hoc *etiam* nunc valde languet. Series orationis *enim* poſtulare videtur. Haec cum ſcripſiſſem, vidi et Cortium hoc maluiſſe. *E.*

Non ipſe Cortius *enim* coniicit, ſed alius vir doctus, cui *etiam* displicuiſſe ille refert. Neque erat, quod Erneſtius de hoc ſibi conſenſu gratularetur: optime enim habet vulgata. Primam Secundus cauſam, cur Octavius libros ſuos edere debeat, inſignem eorum praeſtantiam memorat: alteram, quod in magna ſint longaque exſpectatione. *S.*

3 *Enotuerunt quidam* etc.) Rom. *Enotuere quidam tui verſus, et invito te clauſtra refregerunt. Hos niſi retrahis in corpus.* Al. *et — clauſtra tua fregerunt.* Cortius: *clauſtra ſua refregerunt.* Credibile eſt, in vulgata ex *re* factum eſſe *tua*, et hoc deinde mutatum in *ſua*, utrumque vero recte abeſſe poteſt. *H.*

Gierigius cum Cortio *clauſtra ſua refregerunt. Tua* melius ob ſenſum ſibi videri Erneſtius adſcripſerat. Equidem cum Heuſingero Romanae lectionem amplector. Livius a Cortio laudatus, 36, 7, 13. *Ille quidem ferae beſtiae vinctae aut clauſae, et refringere clauſtra cupienti, regis iram verbis aequabat.* *S.*

tua) *ſua* Heinſ. ad Virg. Aen. 12, 835. *G.*

quandoque, ut errones) Cum ſemel exierint, *quandocunque*, ſerius ocius, invenient, te quidem tacente, qui ſe auctorem ferat. Poteſt enim hic retinere vim antiquam et propriam hoc adverbium, quam, monente primum Victorio ad Columell. 2, 4, 5. certatim deinde reſtitutam explicatamque videas. Interim negari non poteſt, *quandoque* eo intellectu, ut ſignificet *aliquando*, *olim*, poſitum etiam tum ab aliis, tum a noſtro, ſi minus hic et 4, 13, 6. certe Paneg. 10, 5 et 28, 5. *G.*

Vid. Horat. Turſellin. de Partic. Cap. CCVII. *S.*

ut errones) *ut* comparantis eſſe puto. *S.*

cuius dicantur) Medicei lectionem, *cuius dicuntur*, nolim cum Cortio tueri. Livius 1, 24, 1. *plures tamen invenio, qui Romanos Horatios vocent.* Sic plerique codices: duo tamen *vocant*, quod Cortius, opinor, me non ſequente, praetuliſſet. *S.*

tionisque suscipere et possint et velint: sed dispice, ne sit parum providum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non praestes. Et de editione qui- 6
dem interim, ut voles: recita saltem, quo magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere praesumo. Imaginor enim, qui concursus, quae admiratio 7
te, qui clamor, quod etiam silentium maneat. Quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector; sit modo silentium acre et intentum et cupidum ulteriora audiendi. Hoc fru- 8
ctu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quae quum modum excedit, verendum est, ne inertiae et desidiae, vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI.

Narrat, se actore et Tacito, Africae proconsulem Marium, repetundarum reum, a senatu damnatum esse.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo maiestatis publicae cura. Accipe ergo, quod per hos dies actum est, personae claritate famosum, se-

5 *dispice, ne*) Cicero: *considera, ne; vide, ne.* S.

6 *quod ego olim — praesumo*) Rom. *quod ego olim prope non temere praesumo.* Male. *H.*

7 *silentium maneat*) ex tacito admirationis sensu, vel ex attentione cupientium, ut ne quid intercidat, et aures praetereat. Sed Plinius mox ipse se explicat. Cicero pro Deiot. 12. *De plausu quid respondeam? qui nonnunquam, obstupefactis hominibus, ipsa admiratione compressus est.* E.

acre et intentum) non eorum, qui oscitant stupidi, vel stertunt: nam et hi silent. *E.*

XI, 1 *insidet tamen animo tuo*) Rom. *insidit tamen animo tuo.* *H.*

Perpetua horum compositorum confusio. Vid. Drakenb. ad Liv. 9, 21, 6. *S.*

veritate exempli ſalubre, rei magnitudine aeter-
2 num. Marius Priſcus, accuſantibus Afris, quibus
proconſul praefuit, omiſſa defenſione, iudices
petiit. Ego et Cornelius Tacitus adeſſe provin-
cialibus iuſſi, exiſtimavimus fidei noſtrae con-
venire, notum ſenatui facere, exceſſiſſe Priſcum
immanitate et ſaevitia crimina, quibus dari iudi-
ces poſſent: quum ob innocentes condemnandos,
3 interficiendos etiam, pecunias accepiſſet. Re-
ſpondit Fronto Catius, deprecatusque eſt, ne
quid ultra repetundarum legem quaereretur,
omniaque actionis ſuae vela vir movendarum la-
crymarum peritiſſimus, quodam velut vento mi-
4 ſerationis implevit. Magna contentio, magni
utrinque clamores: aliis cognitionem ſenatus lege
concluſam, aliis liberam ſolutamque dicentibus:
quantumque admiſiſſet reus, tantum vindicandum.
5 Noviſſime conſul deſignatus Iulius Ferox, vir re-
ctus et ſanctus, Mario quidem iudices interim
cenſuit dandos: evocandos autem, quibus dice-
6 retur innocentium poenas vendidiſſe. Quae ſen-
tentia non praevaluit modo, ſed omnino poſt

2 *quibus proconſul praefuit*) Rom. *quibus pro conſule praefuit. H.*

Sic et Cortius cum Gierigio, optimorum librorum auctoritate. Vid. Drakenb. ad Liv. 3, 4, 10. 23, 30, 19. Clav. Cicer. h. v. *S.*

iudices petiit) Potius apud iudices a Praetore datos, quam in Senatu cauſſam dicere maluit. *G.*

convenire, — facere, exceſſiſſe) Concurſus infinitivorum paullo aſperior. Poterat uti hoc loco Bauerus ad Sanct. Minerv. T. I. p. 724. *S.*

4 *lege concluſam*) Qua? viderint ICti: exſpectabam hoc a Cortio. Sed fruſtra. Catanaeus ad Repetundarum legem ait reſpici, qua multandum iam cenſuerit Senatus; vel ad eam legem, qua cautum eſſet, ne bis de eadem re ageretur. Neutrum vero probat. *G.*

Vereor, ne Gesnerus nodum in ſcirpo quaeſiverit. Non agitur, opinor, de certa quadam lege, ſed omnino narratur, alios ſenatus cognitionem lege (ſeu repetundarum, ſeu alia quavis, νόμῳ, non, τῷ νόμῳ) concluſam, alios liberam ſolutamque dixiſſe. *S.*

5 *quibus — vendidiſſe*) a quibus pecuniam acceperit ob innocentes condemnandos vel interficiendos, ut ſupra dixerat. Hi infra dicuntur *poenam emiſſe. Evocandos* dicit, quibus iuberetur, ut certo tempore adſint. Itaque mox, *venerunt*, inquit, *qui adeſſe erant iuſſi. E.*

tantas diſſenſiones fuit ſola frequens: adnotatumque experimentis, quod favor et miſericordia acres et vehementes primos impetus habent, paullatim, conſilio et ratione quaſi reſtincta, conſidunt. Unde evenit, ut, quod multi cla- 7
more permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit: pateſcit enim, quum ſeparaferis a

6 *adnotatumque — quod*) Recentioris aetatis et ab aurea declinantis indicium, τὴν *quod* poni, ubi ſuperiores infinitum cum quarto caſu adhibebant: qua de re exſtat diſſertatio noſtra in theſauro Fabriano. Quid ſi vero poſt *adnotatumque* intelligamus *hoc ipſum eſt aliis* experimentis: quod i. e. *quia*. G.

Sic, ut in ceteris fere omnibus, ſcriptum eſt in Rom. nec tamen hic librorum concentus nobis perſuadebit, ita ſui immemorem fuiſſe Plinium, ne ſui quidem ſaeculi eloquentia contentum, ut diceret, *adnotatum eſt, quod favor et miſericordia habent:* cum alio loco, lib. III. ep. XVI. 1. ita, ut debuit, ſcripſerit, *Adnotaſſe videor, facta alia clariora eſſe.* Facilius haec ſtribligo in paedagogis noſtris, qui ſe tantum ac ſui ſimiles imitantur, quam in Plinio ferri poteſt, cui praeclara iſta obſervatio nondum nota fuit: QVOD *poſt verba* dico, puto, arbitror, opinor, ſpero, *et huius generis alia, recte ponitur.* Quod etiam ſi verum eſſe fingas: ſupervacanea tamen et moleſta hic ſunt duo illa verba *adnotatumque experimentis,* nec cum ceteris contexta. Dixerat Plinius, poſt magnas diſſenſiones, cum aliis iuſto mitior, aliis ſeverior placuiſſet ſententia, noviſſime Iulium Ferocem, COS. DES. cenſuiſſe, Mario quidem interim iudices dandos, evocandos autem ex provincia, quibus ille innocentium poenas vendidiſſe diceretur, id eſt, a quibus corruptus innocentes damnaſſe argueretur. Hanc ſolam ſententiam, quaſi mediam, maiori parti ſenatus probatam fuiſſe: quoniam, vel *quod*, ut ipſe ait, *favor et miſericordia acres et vehementes primos impetus habent, paullatim, conſilio et ratione quaſi reſtincta, conſidunt.* Redundant ergo, et a ceteris ſegreganda, vel obelo potius ſunt confodienda illa *adnotatumque experimentis*, pro quo in Ald. eſt *adnotumque experimentis.* In margine ſcilicet ab aliquo adſcripta ſunt, cui experimentis, id verum eſſe, conſtabat: hinc a librariis arrepta et Plinianis, ubi nec poterant, nec debebant, intermiſta. Nec quidquam illis prodeſt, quod in vetuſtiſſimis etiam codicibus reperiri creduntur. Quis enim certus ſatis auctor nobis erit, in nullo ea omiſſa eſſe? Alius alienis oculis, feſtinantibus alius, aut parum acutis eruditisve inſpectus eſt; iisque ipſis, qui lectionum varietatem adnotant, puerile plerumque videtur, omnia curioſius perſequi, quae vel omiſſa in membranis, vel redundantia, vel aliter denique ſcripta reperiunt, quorum praeſertim rationem ipſi non pervident. Mediceum quoque codicem interpolatum eſſe, ſupra vidimus ad lib. I. ep. II. 2. idque ad lib. II. ep. XIIII. 5. non ipſe diſſimulavit Cortius. Vide eumdem ad lib. V. ep. VIII. pr. Nihil ergo nos reiectanea haec expellere probibet, etiamſi librariae fraudis, per ſe manifeſtae, teſtes defuerint. Simillimum huic locum habemus lib. V. ep. XXI. 7. ad quem meam adnotationem leges. *H.*

7 *pateſcit enim* etc.) Rom.

turba, contemplatio rerum, quae turba teguntur.
8 Venerunt, qui adesse erant iussi, Vitellius Hono-
ratus, et Flavius Martianus, ex quibus Hono-
ratus trecentis millibus exsilium equitis Romani,
septemque amicorum eius ultimam poenam; Mar-
tianus unius equitis Romani septingentis millibus
plura supplicia arguebatur emisse: erat enim
fustibus caesus, damnatus in metallum, strangula-
9 tus in carcere. Sed Honoratum cognitioni sena-
tus mors opportuna subtraxit: Martianus inductus
est absente Prisco. Itaque Tuccius Cerealis con-
sularis iure senatorio postulavit, ut Priscus certior
fieret: sive quia miserabiliorem, sive quia invi-
dioliorem fore arbitrabatur, si praesens fuisset:
sive (quod maxime credo) quia aequissimum erat
commune crimen ab utroque defendi: et si dilui
10 non potuisset, in utroque puniri. Dilata res est
in proximum senatum, cuius ipse conspectus
augustissimus fuit. Princeps praesidebat, erat enim
consul: ad hoc Ianuarius mensis cum cetera, tum
praecipue senatorum frequentia celeberrimus: prae-

patascit [ita scriptum] *enim, cum separaris, contemplatio rerum.* Verba *a turba* desunt. *H.*

Patasco forma videtur luteae latinitatis, ut *commando*, de quo vid. Cort. Dissertat. Crit. de usu orthogr. lat. p. 62. edit. Altenb. *S.*

8 *erat enim fustibus caesus*) Rom. *erat enim Cerialis fustibus caesus.* Sed *Cerialis* nomen hic importune inculcatum est. *H.*

Translatum huc est ex versu, qui ordine quartus deinceps sequitur, ubi de Tuccio Cereali s. Ceriali. *S.*

9 *Tuccius*) Ex omni varietate huius nominis a Cortio proposita (*Tutius, Tucius, Ductius, Titius*) illud videbatur praeferendum. *G.*

iure senatorio) Quo poterat ante sententiam dicere etiam de qua re vellet, et quam diu vellet. Iam laudarunt hic Gell. 4, 10. *G.*

sive quia miserabiliorem) Non sunt haec tria verba in Rom. *H.*

Omissa negligentiâ aut librarii, aut typothetae, cuius oculus a primo *sive* ad alterum aberrasset. *S.*

dilui) Oxon. *delui.* de qua varietate vid. Drakenb. ad Liv. 4, 14, 3. *S.*

10 *erat enim consul*) Si hoc a Plinio est, quod creditu difficile, cum nemo illo anno nesciret, quis consulatum gereret: id non Arriani caussa adscriptum fuit, sed eorum, qui multis post annis haec lecturi essent. *H.*

Tam clara *νοθείας* signa exstant, ut non sim reprehensurus, si quis posthac Plinii editor uncinos his verbis admoverit. *S.*

Ianuarius — celeberrimus) Novi hic magistratus, quorum actio-

terea caussae amplitudo, auctaque dilatione exspectatio et fama, insitumque mortalibus studium magna et inusitata noscendi, omnes undique exciverat. Imaginare, quae solicitudo nobis, qui 11
metus, quibus super tanta re, in illo coetu, praesente Caesare, dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quin immo nusquam audiri benignius soleo: tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obversabatur praeter illa, quae 12
supra dixi, caussae difficultas: stabat modo Consularis, modo Septemvir Epulonum, iam neutrum. Erat 13
igitur perquam onerosum, accusare damnatum: quem ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractae damnationis miseratio tuebatur. Utcun- 14
que tamen animum cogitationemque collegi: coepi dicere non minore audientium adsensu, quam solicitudine mea: dixi horis paene quinque. Nam X clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt

nibus magis etiam probare diligentiam student, ut magistratus, ita ceteri. *G.*

cum cetera, — frequentia) Sic et Rom. *H.*

Cetera est *quoad cetera.* Falluntur, qui *ceterā* legunt: nam sequitur, *p r a e t e r e a — — omnes undique exciverat. S.*

12 *stabat*) scil. ante oculos meos Priscus, qui *modo*, h. e. antequam repetundarum reus esset, Consularis, et Septemvir Ep. fuerat, nunc utraque dignitate exutus. *E.*

Septemvir Epulonum) Cic. de Orat. 3, 19. fin. *Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, cum essent ipsi a Numa, ut etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti.* Ita a Numa. Auctus deinde numerus, ut in *Duumviris*, mox *Quinqueviris*, porro *Decemviris*, ac *Quindecimviris* denique sacrorum. *Septemviri Epulonum* etiam in vett. inscriptionibus occurrunt. *G.*

13 *quem ut premebat*) vid. Cic. pro Cluent. c. 41. *G.*

quasi) Catanaeus ad *peractae* refert, iudices nondum pronunciasse putans. Fallitur. Modo legimus, *accusare d a m n a t u m*, infraque (20) sequitur, *Marium repetundarum poenae, quam iam passus esset, censuit relinquendum.* Igitur *quasi* ad totam quae sequitur ῥῆσιν, *peractae damnationis miseratio tuebatur*, spectat. *S.*

14 *utcunque*) vid. Ep. 1, 12, 2. *S.*

duodecim clepsydris) Variatur in numeris. Catanaeus legit XX. quibus IV additae efficiunt XXIV: quibus cum horae paene quinque respondeant, consequens est, ut V clepsydrae horam emetiantur. Sed si XII verius est, tribuendae erunt horae uni tres clepsydrae. [vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epist.] Illud quidem ex ipsa varietate apparet, notis, non integris vocibus numerum, quicunque fuerit, in libris antiquis expressum fuisse.

additae quatuor. Adeo illa ipsa, quae dura et
adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fue-
15 runt! Caesar quidem mihi tantum studium, tan-
tam etiam curam (nimium est enim dicere soli-
citudinem) praestitit, ut libertum meum post me
stantem saepius admoneret, voci laterique con-
sulerem; quum me vehementius putaret inten-
di, quam gracilitas mea perpeti posset. Respon-
dit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus.
16 Missus deinde senatus, et revocatus in posterum.
Neque enim iam inchoari poterat actio, nisi ut
17 noctis interventu scinderetur. Postero die dixit
pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispo-
situs, acer, disertus: in illa vero caussa omnes
artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus
eloquentissime, et, quod eximium orationi eius
18 inest, σεμνῶς. Dixit pro Mario rursus Fronto
Catius insigniter: utque iam locus ille poscebat,
plus in precibus temporis, quam in defensione
consumsit. Huius actionem vespera inclusit: non

Etiam horae modum nescimus qua mensem: nisi forte habuerunt aliquam aequinoctialium horarum mensuram ordinariam. Ceterum, quantum temporis datum sit actoribus, quantum reis, intelligas ex 4. 9. 9. *G.*

15 *Caesar quidem mihi* etc.) Rom. *Caesar quidem tantum mihi studium, tantam curam etiam (nimium enim est dicere sollicitudinem) praestitit. H.*

Concinunt alii libri: nec displicet hic ordo. *S.*

laterique) „In oratore sunt „pulmones, nostro more loquen„di. Nempe vires sic dicuntur „eae, quarum defectus in latere „sentitur, ut a currentibus, can„tantibus, dicentibus, potantibus, „Venerem exercentibus: in qui„bus generibus omnibus latera „pro viribus dicuntur." I. A. Ernest. in Clav. Cicer. h. v. *Vocem et latera*, ut Plinius, iungit Cicero Verr. IV. 30. *S.*

intendi) Rom. *incendi. H.*

16 *Neque enim* etc.) Rom. *Neque enim inchoari poterat actio, nisi ut. H.*

17 *subtilis, dispositus, acer*) *Subtilis* est, qui rem prudenter et acute videt; *dispositus*, qui rem bene inventam aut perceptam optimo ordine dispensat et tractat; *acer*, cuius actio et oratio viget quadam vehementia, spiritu, impetu dicendi. *E.*

quod eximium orat. eius inest) Rom. *quod eximium orationi suae inest. H.*

Id equidem non damnaverim. Vid. Sanct. Minerva L. II. C. XII. *S.*

18 *Huius actionem vespera inclusit*) id est, finivit, ita tamen, ne media oratio abrumperetur, sed ut perorandi tempus esset. Cornel. Cels. lib. I. c. 2. extr. *Ubi expletus est aliquis, facilius concoquit, si, quidquid*

tamen ſic, ut abrumperet. Itaque in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipſum pulchrum et antiquum, ſenatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus COS. deſi- 19
gnatus, vir egregius, et pro veritate firmiſſimus, cenſuit *ſeptingenta millia, quae acceperat Marius, aerario inferenda: Mario urbe Italiaque interdicendum; Martiano hoc amplius, Africa.* In fine ſententiae adiecit, *Quod ego et Tacitus iniuncta advocatione diligenter fortiterque functi eſſemus, arbitrari ſenatum, ita nos feciſſe, ut dignum mandatis partibus fuerit.* Adſenſerunt conſules 20
deſignati, omnes etiam conſulares usque ad Pompeium Collegam: ille et *ſeptingenta millia, quae acceperat Marius, aerario inferenda*, et *Martianum in quinquennium relegandum: Marium repetundarum poenae, quam iam paſſus eſſet,* cenſuit *relinquendum.* Erant in utraque ſententia 21
multi, fortaſſe etiam plures in hac vel ſolutiore vel molliore. Nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur adſenſi, hunc, qui poſt ipſos cenſuerat, ſequebantur. Sed quum fieret diſceſ- 22
ſio, qui ſellis conſulum adſtiterant, in Cornuti ſententiam ire coeperunt. Tum illi, qui ſe Col-

adſumſit, potione aquae frigidae includit. *H.*

Idem Celſus lib. I. c. 8. *omnes potiones aqua frigida includere.* *S.*

ſenatum nocte dimitti) Rom. *ſenatum nocte dirimi*, quod ex Medic. et Helmſtad. iam Cortius reſtituit. *H.*

Ita et Excerpta Brummeri. Cortium ſecutus eſt Gierigius. *S.*

19 *COS.*) Tironum in gratiam moneo, priſca orthographia *Coſul* ſcriptum fuiſſe; hinc per compendium COS. *S.*

advocatione) Ne quis cum Catanaeo ſimpliciter *advocationem* dici pro accuſatione exiſtimet, reſpiciendum ad ſ. 2. *Ego et Cornelius Tacitus* adeſſe *provincialibus iuſſi: advocatio* igitur refertur non ad eum, contra quem venimus, ſed ad eum, quem defendimus. *G.*

20 *conſules deſignati*) vid. Heuſing. oſtendentem, quot tum eſſe potuerint Coſſ. deſſ. *G.*

quae acceperat Marius) Deſunt in libris ſcriptis pluribus; beneque omiſerunt Cortius et Gierigius. Antea (19) recte leguntur. *S.*

cenſuit relinquendum) vid. Gronov. ad Tacit. Annall. 1, 74. *G.*

21 *ſolutiore vel molliore*) Dubitat, verbumne durius vehementiusque adhibendum ſit, an lenius? *ſolutus* enim nimis eſt mollis. *G.*

legae adnumerari patiebantur, in diverſum transierunt: Collega cum paucis relictus. Multum poſtea de impulſoribus ſuis, praecipue de Regulo, queſtus eſt, qui ſe in ſententia, quam ipſe dictaverat, deſeruiſſet. Eſt alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum
23 timeat. Hic finis cognitionis ampliſſimae. Supereſt tamen λειτούργιον non leve, Hoſtilius Firminus, legatus Marii Priſci, qui permiſtus cauſſae, graviter vehementerque vexatus eſt. Nam et rationibus Martiani, et ſermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam ſuam Priſco ad turpiſſimum miniſterium commodaſſe, ſtipulatusque de Martiano quinquaginta millia denariûm probabatur: ipſe praeterea accepiſſe ſeſtertiûm decem millia, foediſſimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus a vita hominis comti
24 ſemper et pumicati non abhorrebat. Placuit,

23 *Supereſt — Firminus*) Similis conſtructio Tullianae Epiſt. 1, 4. init. *unumque certamen eſſet relictum ſententia Volcatii.* qui locus male tentatur. *S.*

λειτούργιον) Deminutiva ſignificatione vocem accipio cum charientiſmo quodam, quem etiam additum *non leve* indicat. *G.*

ad turpiſſimum miniſterium commodaſſe) Rom. *ad turpiſſimum miniſterium commendaſſe.* *H.*

ſtipulatusque de Martiano) Hic nimirum ſ. 8. *ſeptingentis millibus emerat a Mario Priſco plura ſupplicia unius equitis:* interceſſor et proxeneta huius negotii fuit Hoſtilius Firminus, ſtipulatusque eſt Mario, *de Martiano* h. e. ex area illius ſolvenda *quinquaginta millia denariûm.* Ceterum *ſtipulari de aliquo* inſolentius dictum videri poteſt. Ita tamen etiam Africanus l. 37. π. de uſufr. et quemadmodum. *Si, cum in annos decem proximos uſum fructum de te dari ſtipulatus eſſem, per te ſteterit, quo minus dares.* Iterum eadem lege, *ſi Stichi decem annorum operas de te dari ſtipulatus ſim.* *G.*

foediſſimo — unguentarii) Ita et Rom. *H.*

unguentarii) Pecuniae in unguenta impendendae, foedus titulus in provinciali praeſertim et milite, quos *allium obolere quam unguentum*, non tantum barbati illi et capillati Quirites, ſed Veſpaſianus etiam malebat apud Sueton. c. 8.: quo eodem loco etiam *calcearii* mentio, quod *unguentarii* formam habet. *Clavarium, camelarium, vaſarium, veſtiarium, hordearium, cerarium, linguarium* (quo linguae temeritas redimitur Muret. V. L. 12, 5.) *uxorium, locarium,* ipſumque adeo *congiarium, honorarium, ſalarium*, eodem modo dici, a viris doctis oſtenſum eſt. *G.*

pumicati) Pumice enim utebantur ad laevigandas non mem

censente Cornuto, referri de eo proximo senatu: tunc enim, casu incertum, an conscientia, abfuerat. Habes res urbanas: invicem rusticas scri- 25 be, quid arbusculae tuae, quid vineae, quid segetes agant, quid oves delicatissimae? In summa, nisi aeque longam epistolam reddes, non est quod postea, nisi brevissimam, exspectes. Vale.

XII.

Eventum caussae Firmini legati, quam superiori epistola notaverat, perscribit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Λειτούργιον illud, quod superesse Marii Prisci caussae proxime scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen et adrasum est. Firminus 2 inductus in senatum respondit crimini noto.

branas modo, quibus inscriberent, sed ad pellem etiam suam molles. Laudavit hic post Cellarium Cortius Savaronem ad Sidon. 1, 7. et 8, 3. *G.*

25 *agant*) Al. *agunt.* Vid. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola. Si τελείαν στιγμὴν post *scribe* ponas, *agunt* bene habet. *S.*

In summa, nisi — reddes.) Rom. *In summa nisi aeque longam epistolam reddis.* *H.*

XII, 1 Λειτούργιον) Vid. 2, 11, 23. *G.*

circumcisum — adrasum) Sic scripsisse putamus Plinium. Sic certe Aldus edidit, sic sententia postulat. *Circumcidere* plus esse quam *adràdere*, dubium non est: si quis tamen dubitet, illum facile scriptorum rei rusticae usus in viam reducat. Firminus de Plinii sententia et Cornuti *circumcidendus* erat, *amputandus* plane, corrupti membri aut praeputii instar, a senatu: sed *adrasus* modo est, iure provinciae administrandae privatus. Ita λειτούργιον illud, munus illud reipublicae, si non *circumcisione* et amputatione Firmini, tamen *adraso* ipso *quoque* non minus quam Prisco, perfectum est. *G.*

Illud quod superesse λειτούργιον Marii Prisci caussae proxime scripseram, nescio an satis. circumcisum tamen et abrasum est. Ita plane scriptum et interpunctum est in Rom. cum vulgo post *circumcisum* intersting uatur. *Abrasum* retineo, quod plus significat, quam *adrasum* et *circumcisum*. Minus ex barba remanet, quae *abraditur*, quam quae *circumciditur:* trabes etiam prius *circumciduntur*, tum vero et *abraduntur.* Etsi itaque Plinio remissius, quam decuit, actum videtur; tamen munus illud publicum quacunque ratione peractum erat. *H.*

Assentior viro egregio. *S.*

2 *inductus in senatum*) de reo.

Sequutae ſunt diverſae ſententiae conſulum deſignatorum. Cornutus Tertullus cenſuit ordine movendum: acutius Nerva, in ſortitione provinciae rationem eius non habendam. Quae ſenten-

Sic et epiſtola ſuperiori 9. Alio ſenſu ep. 2, 14, 4. *S.*

acutius Nerva) Primo Nervam imperatorem nemo hic cogitet. Rem ſub Traiano geſtam, conſtat. Deinde illud *acutius* ironicum eſſe, clare monſtrant, quae mox dicuntur. Poteſtne enim *acutum* eſſe, quod *miſerum, minime congruens, minime decorum?* Putat Heuſing. locum corruptum ex Iulius Ferox vel ſimili nomine. *G.*

Cornutus Tertullus cenſuit ordine movendum: Acutius Nerva in ſortitione provinciae rationem eius non habendam. Haec ex praeſcripto Rom. expreſſa multis ſuſpecta ſunt. Plus aliis vidiſſe creduntur, qui, *acutius* hic non proprium nomen eſſe, ſed adverbium, monuerunt: quamquam ne in hac quidem interpretatione plus acuminis ineſt, quam in Nervae, quem librarii nobis conſulem deſignatum dederunt, ſententia. Nec obſcurum eſt, non laudari eam a Plinio, ſed ut *duriorem triſtioremque* reprehendi. Et quis ille Nerva fuerit, qui ita cenſuerit, nondum quisquam docere potuit. Conſulem deſignatum ſignificari, ex verbis Plinii apparet: acta haec ſunt TRAIANO III. COS. Ianuario menſe, cum collegam is haberet M. CORNELIVM FRONTONEM: cui Martio menſe ſuffectus eſſe creditur S. POMPEIVS COLLEGA. Quis vero deinceps Maio et Iulio menſe ſucceſſerit, parum conſtat: etſi dubium non eſt, quin Traianus, qui VIII. menſibus conſulatum geſſit, quatuor collegas habuerit. Nam ſi prior, Fronto, qui tertium erat conſul, duos tantum menſes in magiſtratu fuit, quis poſterioribus plus temporis datum credat? Nec Plinius paneg. c. LX. duos omnino Traiano collegas fuiſſe ait, ſed duos tertium conſules, quibus alii ſucceſſores eſſe potuerunt. Septembri ſecutus eſt PLINIVS et CORNVTVS TERTVLLVS: extremi menſis conſules veteris monumenti inſcriptio nominat, quod ſub TRAIANO TRIB. POT. IIII. COS. DES. [IIII. ex Maſſoni coniectura] dedicatum eſt III. K. IAN. L. ROSCIO. AELIANO. TIB. CLAVDIO. SACERDOTE. COSS. Fuit hoc anno conſul etiam IVLIVS FEROX, qui a Plinio certe inter conſules deſignatos numeratur ſuperioris epiſtolae n. 5. et ſequenti anno *curatorem* egit *alvei et riparum Tiberis et cloacarum*, teſte veteri inſcriptione, quam Catanaeus ad epiſt. XI. 5. adfert. Haec vero cura conſulatum ſequebatur, quae eodem anno Plinio quoque demandata fuit. Vide interpretes ad lib. V. ep. XV. 2. Ex omnibus his nominibus vulgatae ſcripturae veſtigiis nullum propius eſt, quam *Iulius Ferox*, ut pro *Acutius Nerva* legatur, *At Iulius Ferox.* Sed ne haec quidem coniectura nunc ſatis mihi placet, quod Iulium Ferocem *virum rectum et ſanctum* dicit: huius vero ſententiam, quod iam ſupra dixi, quaſi parum prudentem et aequam vituperat. Hanc ob cauſſam fortaſſe non errant, quibus *Acutius Nerva* nomen videtur proprium eſſe. Fuit certe apud Romanos *Acutia* gens, ex qua plures nominat Glandorpius onomaſt. p. 9. In eam ex Nervis aliquis adoptari, et *Acutius Nerva* appellari potuit. Fuere et *Silii Nervae*, quorum Tacitus et alii mentionem fecere. *H.*

tia, tanquam mitior, vicit, quum ſit alioqui du-
rior triſtiorque. Quid enim miſerius, quam ex- 3
ſectum et exemtum honoribus ſenatoriis, labore
et moleſtia non carere? Quid gravius, quam
tanta ignominia adfectum, non in ſolitudine la-
tere, ſed in hac altiſſima ſpecula conſpiciendum
ſe monſtrandumque praebere? Praeterea, quid 4
publice minus aut congruens aut decorum? no-
tatum a ſenatu in ſenatu ſedere? ipſisque illis,
a quibus ſit notatus, aequari? ſubmotum a pro-
conſulatu, quia ſe in legatione turpiter geſſerat,
de proconſulibus iudicare? damnatumque ſordium,
vel damnare alios vel abſolvere? Sed hoc plu-
ribus viſum eſt. Numerantur enim ſententiae, 5
non ponderantur: nec aliud in publico conſilio
poteſt fieri; in quo nihil eſt tam inaequale, quam
aequalitas ipſa. Nam quum ſit impar prudentia,
par omnium ius eſt. Implevi promiſſum, prio- 6
risque epiſtolae fidem exſolvi, quam ex ſpatio
temporis iam recepiſſe te colligo. Nam et feſti-
nanti et diligenti tabellario dedi: niſi quid impe-
dimenti in via paſſus eſt. Tuae nunc partes, ut 7
primum illam, deinde hanc remunereris literis,
quales iſthinc redire uberrimae poſſunt. Vale.

Fallitur ergo Gierigius, libros ad unum omnes exhibere *acutius* minore litera initiali contendens. Certe Romanus liber hanc labem non traxit. Ceterum cum Gierigio *Acutius Nerva* editurus erat Erneſtius, qui de hoc loco ſic: „Ita non dubitavi reponere, „Gierigium ſecutus, qui docuit „Nervam e familia Acutiorum fuiſ- „ſe, Faſtosque Almelovenios a. Chr. „100. quo haec cauſſa acta ſit, „Acutium Nervam, et Iulium Fe- „rocem Conſules ex Cal. Novembr. „nominare. Sic locus planus, „qui antea torſerat interpretes, „cum *acutius* adverbii vim ha- „bere putarent." *S.*

3 *labore et moleſtia*) Rom. *laboribus et moleſtia. H.*

ſed in hac etc.) Rom. *ſed in hac, in altiſſima ſpecula conſpiciendum. H.*

4 *aut congruens — a ſenatu*) Sic et Rom. *H.*

ſubmotum a proconſulatu) Rom. *et ſubmotum a proc. H.*

Copulam recepit Cortius. Habent etiam Excerpta Brummeri. *S.*

7 *quales iſthinc redire uberrimae poſſunt*) Dictum ut *quantum ampliſſimum*, ep. XIII. 10. Rom. tamen *uberrime. H.*

XIII.

Voconium Romanum commendat.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Et tu occaſiones obligandi me avidiſſime ample-
2 cteris, et ego nemini libentius debeo. Duabus
ergo de cauſſis a te potiſſimum petere conſtitui,
quod impetratum maxime cupio. Regis exerci-
tum ampliſſimum; hinc tibi beneficiorum larga
materia, longum praeterea tempus, quo amicos
3 tuos exornare potuiſti. Convertere ad noſtros,
nec hos multos. Malles tu quidem multos, ſed
meae verecundiae ſufficit unus aut alter, ac potius
4 unus. Is erit Voconius Romanus. Pater ei in
equeſtri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater
alius: nam huic quoque nomini pietate ſucceſſit.
Mater e primis citerioris Hiſpaniae. Scis, quod
iudicium provinciae illius, quanta ſit gravitas.
5 Flamen proxime fuit. Hunc ego, quum ſimul
ſtuderemus, arcte familiariterque dilexi: ille meus
in urbe, ille in ſeceſſu contubernalis: cum hoc
6 ſeria, cum hoc iocos miſcui. Quid enim aut illo
fidelius amico, aut ſodale iucundius? Mira in
ſermone, mira etiam in ore ipſo vultuque ſuavi-
7 tas. Ad hoc ingenium excelſum, ſubtile, dulce,

XIII inſcr. Rom. *Cornelio Priſco*, ſecus, quam interpretibus adhuc viſum. Vide lib. V. epiſt. XX. 7. *H.*

3 *Malles*) Legendum puto *males*. *H.*

4 *iudicium provinciae*) Quam recte et ſalubriter de honeſtate, felicitate, officio, iudicent illius provinciae homines. *G.*

Flamen proxime fuit) Sic Rom. omiſſo, quod vulgo praecedit, *ipſe*. Id in Rom. ad *matrem* adiectum eſt ita: *Mater e primis ipſa citerioris Hiſpaniae.* Paullo ante alterum *ſcis* in Rom. deeſt, ubi ſcriptum, *provinciae illius, quanta gravitas. H.*

Vulgo: *ſcis, quanta ſit gravitas.* Sed optimi libri alterum hoc *ſcis* ignorant. *S.*

6 *Quid enim aut illo fidelius amico*) Rom. *Quid enim illo aut fidelius amico.* Ita recte legitur. *H.*

Hunc ordinem praetulerunt Cortius et Gierigius: praeferendusque eſt, non quod mollior ſit, ſed quia *illo* particulam neceſſario praecedit. *S.*

7 *Ad hoc ingenium excelſum*) Rom. *Ad haec ingenium excelſum. H.*

facile, eruditum in cauſſis agendis. Epiſtolas qui-
dem ſcribit, ut Muſas ipſas Latine loqui credas.
Amatur à me plurimum, nec tamen vincitur. 8
Equidem iuvenis ſtatim iuveni, quantum potui
per aetatem, avidiſſime contuli, et nuper ab opti-
mo principe trium liberorum ei ius impetravi.
Quod quamquam parce et cum delectu daret,
mihi tamen, tanquam eligeret, indulſit. Haec 9
beneficia mea tueri nullo modo melius, quam ut
augeam, poſſum, praeſertim quum ipſe illa tam
grate interpretetur, ut, dum priora accipit, po-
ſteriora mereatur. Habes, qualis, quam proba- 10
tus carusque ſit nobis. Quem rogo, pro ingenio,
pro fortuna tua exornes. In primis ama homi-
nem. Nam licet tribuas ei quantum ampliſſimum
potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua:
cuius eſſe eum usque in intimam familiaritatem
capacem, quo magis ſcires, breviter tibi ſtudia,
mores, omnem denique vitam eius expreſſi.
Extenderem preces, niſi et tu rogari diu nolles, 11
et ego tota hac epiſtola feciſſem. Rogat enim et
quidem efficaciſſime, qui reddit cauſſas rogandi.
Vale.

Perpetua confuſio. Hic libri Romani lectionem amplectar. vid. ſupra ad 1, 10, 6. *S.*

8 *Equidem iuvenis* etc.) Rom. *Equidem iuvenis iuveni, quantum potui*, ſine *ſtatim.* *H.*

mihi tamen etc.) Rom. *mihi tamen, tamquam liceret, indulſit*, ut Medic. bene. *H.*

Me quoque vulgata offendit; ut non mirer, Cortium *liceret* edidiſſe. Interpretando minuit difficultatem Gierigius, non tollit: cuius ratio ſi valeret, corrigendum eſſet *tanquam ipſe elegiſſet.* Sed nec hoc ſatisfaceret. *S.*

10 *usque in intimam familiaritatem*; Rom. *usque ad intimam familiaritatem.* *H.*

Si Latinitatis regulam adhibeas, utrumque bonum; ſi aurium ſenſum conſulas, longe melius Romani aliorumque librorum *usque ad*, Cortio iure probatum. *S.*

11 *et ego tota hac epiſtola*) Rom. *et ego tota hoc epiſtola.* *H.*

Hoc, etiam in Brummeri Excerptis obvium, receperunt Cortius et Gierigius. Laudo. *S.*

XIV.

Centumvirales cauſſas ab adoleſcentulis profanatas queritur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Verum opinaris: diſtringor centumviralibus cauſ-
ſis, quae me exercent magis, quam delectant.
Sunt enim pleraeque parvae et exiles. Raro in-
cidit vel perſonarum claritate vel negotii magni-
2 tudine inſignis. Ad hoc, perpauci, cum quibus
iuvet dicere: ceteri audaces, atque etiam magna
ex parte adoleſcentuli obſcuri ad declamandum
huc transeunt, tam irreverenter et temere, ut
mihi Attilius noſter expreſſe dixiſſe videatur, ſic
in foro pueros a centumviralibus cauſſis auſpica-
ri, ut ab Homero in ſcholis. Nam hic quoque,
ut illic, primum coepit eſſe, quod maximum eſt.
3 At hercule ante memoriam meam, (ita maiores

XIV, 1 *diſtringor c. c.*) Rom. *deſtringor centumviralibus cauſis. H.*

Perperam. Alibi in partem contrariam peccatum. Vid. Duker. ad Flor. 2, 2, 17. eundemque et Drakenb. ad Liv. 8, 7, 20. *Diſtringi* eſt impediri, *deſtringi* nudari. *S.*

parvae et exiles Raro) Rom. *parvae et ex illis raro. H.*

2 *Ad hoc, perpauci, cum quibus iuvet dicere*) Rom. *Ad hoc pauci, quibus cum iuvat dicere. H.*

Iuvet a Secundi manu profectum eſſe, nemo non intelligit. Vel ex hoc exemplo diſcas, quantum librarii in talibus lice[illegible] ſibi putaverint. Conf. Medi[illegible] codicis lectionem infra ep. 1[illegible] *S.*

ad declamandum) P[illegible]alerat auctoritas I. F. Gronovii, ſummis viri meritis quaeſita, aliis, ut *a declamando* mallent legere contra omnes Codices, quia ille eum putabat ſenſum, a declamationibus et ſchola ſtatim ad centumvirales cauſſas transire iuvenes, non ante in minoribus virium facere experimenta. Sed iam vidit Cortius, acumen ineſſe in Secundi verbis. Ante in ſcholis et umbra declamabant adoleſcentes, nunc declamant, h. e. exercent ſe, et rudimenta dicendi ponunt in eo cauſſarum genere, ad quod non niſi exercitatos venire eos par fuerat. *G*

Rom. *ad declamandum huc transeunt*, ut plures libri, recte. *H.*

transeunt) Cortius *transierunt*, quod non imiter. *S.*

Attilius noſter) Rom. *Atilius noſter*, non *Attilius.* Illud in lapidibus et nummis eſt. *H.*

Vid. Duker. ad Flor. 1, 20, 1. 2, 2, 17. *S.*

expreſſe) ἐμφατικῶς, ut rem ipſam luculenter declararet. *G.*

3 *ita maiores natu ſ. d.* Hoc vult, Non diu eſt, utor enim, vir iuvenis adhuc, ea formula, qua uti ſolent ſenes, cum tempus non diu praeteritum, et res nuper

natu ſolent dicere) ne nobiliſſimis quidem adoleſcentibus locus erat, niſi aliquo conſulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus
colebatur. Nunc, refractis pudoris et reverentiae 4
clauſtris, omnia patent omnibus; nec inducuntur, ſed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus ſimiles, conducti et redemti: manceps convenitur in media baſilica, ubi tam palam ſportulae, quam

demum in deterius mutatas indicare volunt. *G.*

Hic tamen monuit Gierigius, Plinium non iuvenem hanc epiſtolam ſcripſiſſe, ſed aetate iam provectiorem, ut e §. 14. pateat; deinde formulam *ante memoriam meam* ſenibus non fuiſſe propriam. Itaque putat a Plinii manu profectum eſſe: *ante memoriam meam maiores natu ibi dicere* (apud Centumviros agere) *ſolebant, et ne nobiliſſimis* etc. Mihi tota illa parentheſis videtur orta a manu gloſſatoris, qui verbis *ante memoriam meam* explicandi gratia eam adſcripſerat. *E.*

Neque haec ratio placet, nec Gierigiana. Parentheſis illa non pertinet ad antecedentia, *ante memoriam meam*, ſed ad ſequentia, *ne nobiliſſimis quidem* etc. Refert Plinius, quod non ipſe viderat, ſed a maioribus natu acceperat. Sic et Heuſingerus. *S.*

Rom. *At mehercule ante memoriam meam maiores natu ſolebant dicere ne nobiliſſimis quidem adoleſcentibus locus erat.* Recte *ſolebant dicere,* ſine *ita*, quo nihil hic opus, quodque ab aliis varie transponitur. *Ante memoriam meam ne nobiliſſimis quidem adoleſcentibus locus erat,* idque *maiores natu* me adoleſcentulo *ſolebant dicere.* In pluribus fuit *ſolebant*, idque invito Cortio reſtituendum. Plinius, cum haec ſcriberet, iam aetate proceſſerat, propior illis annis, quibus foro renuntiare ſolebant. *H.*

4 *manceps convenitur*) Lectio Codicis Medicei a Cortio prolata. *Manceps* eſt, qui pretio accepto negotium ſibi imponi paſſus eſt ab oratore, ut nummis conducat ei laudatores et plauſores. Hic *manceps convenitur in media baſilica.* Cum enim IV fere iudicia eodem tempore haberi in baſilica Iulia ſolerent (vid. ſupra 1, 18, 3.); manceps in medio commodiſſime fungi poteſt munere ſuo, et tum ſuadere, ut huc vel illuc transeant homines ad ſuum locatorem ſcilicet, tum laudis plauſusque pretium illis repraeſentare. Quin ſi plurium forte idem manceps ſit, poteſt eos, qui in uno iudicio operam ipſi dedere, traducere ad alterum. Ceterum de illis laudationibus, quibus actio ſaepe ipſa interpellaretur, plura Quinctil. 11, 3, 121. 126. 131. *G.*

Rom. *redemti mancipes. Convenitur.* Praeſtat vero hic ſcriptura Med. *manceps convenitur. H.*

ubi tam palam) Gierigius illud *ubi* extruſit, quod ex ingenio Aldi profectum putat, et hic locum habere negat; ſed cauſſas mutationis, quas ille adfert, ego quidem intelligere non potui. Senſus idem eſt, ſive illud *ubi* eiicias, ſive ſerves. Acute et acerbe Plinius baſilicam triclinio comparat, ideoque pecuniam, quae a mancipibus dabatur laudaturis, ſportulas appellat, quae proprie ad triclinia pertinebant. Illae in

in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari
5 mercede transitur. Inde iam non inurbane Σοφοκλεῖς vocantur: iisdem Latinum nomen impositum est laudicoeni. Et tamen crescit in dies
6 foeditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei, (habent sane aetatem eorum, qui

tricliniis dabantur *palam*, aperte, quia mos ita ferebat, et poterat honeste fieri: in basilica non item. *E.*

Laudo Gierigium, quod particulam illam confodit, cum a libris optimis plurimisque exsulet; quam enim ipse caussam committitur, cur eam expunxerit, futilis et frivola est. Sensum loci Ernestius commode explicuit. Ceterum cum Cortio sic interpungendum: *manceps convenitur: in media basilica tam palam sportulae, quam in triclinio dantur. Tam, quam* sunt particulae, non copulandi, ut Gierigio videtur, sed comparandi. Vid. Horat. Tursellin. de Partic. Cap. CCLVII. 5. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 1776. *S.*

5 *Σοφοκλεῖς*) Ex hoc quidem loco non satis patet, quinam Σοφοκλεῖς, qui *laudicoeni* dicti sint, oratoresne, qui ad σοφῶς illud sibi *acclamandum homines* per mancipes suos conducerent, et *laudes* suas *coenis* redimerent; an plausores, qui σοφῶς clamarent *laudibusque* ferrent dicentes, ut *vocarentur* ad *coenam*. Posteriores equidem intelligere mallem. Nimirum posterior pars Σοφοκλέους ἀπὸ τοῦ καλεῖν hic derivatur, (a quo etiam ipsum κλέος est) *laudicoeni* autem dicuntur ex adliteratione ad *Laodiceam*, quae *Laudicea* dicebatur, non minus *Lautumia* pro *Laotomia* etc. Ceterum verba adclamationum collegit Voss. de imitat. p. 41. ubi nempe de recitatione c. 7. sq. *G.*

Ipsos auditores Σοφοκλεῖς dictos esse, iam Cresollius monuit Theatr. Rhet. Lib. 3, 5. ubi et acclamationum formulas accurate congessit. *E.*

Rom. *Inde iam non inurbanae σοφοκλεῖς ἀπὸ τοῦ σοφὸς καλεῖσθαι.* Verbum *vocantur* deest. Tum: *Iisdem Latinum nomen impositum est Laodicenes.* Hoc pro *laudicenes* scriptum et probum esse opinor. Non ad *Laodicenos* adluditur, quod frustra fingitur ab interpretibus: sed ad aliarum vocum exemplum hoc componitur, quales sunt *tibicines*, *fidicines*, ut mercenarii laudatores et quasi *laudium decantatores* notentur. *H.*

6 *Heri duo n.*) Rom. *Here duo n. H.*

Vid. supra ad 2, 7, 1. ibique Cortium. *S.*

nomenclatores) Servos fuisse, qui occurrentium nomina dominis subiicerent, pervulgatum est. Humaniores et literatos fuisse, ex hoc ipso illorum officio colligas. Ita fuisse vestitos, ut etiam pro civibus haberi possent ab ignotis, vel ex hoc ipso loco videtur intelligi. Quis enim ferret servum hominem, quem omnes talem sciunt, immiscere se togatis etc. Sen. de Clem. 1, 24. pr. Quid si verba parenthesi inclusa ita intelligamus: *Habent* nomenclatores *aetatem eorum* oratorum, ad quos laudandos invitantur, utpote *qui nuper togas sumserint?* ut ipsi servi nuper togam sumsisse, h. e. quintum decimum annum aetatis ingressi intelligantur. De hoc tempore sumendae togae Norisium ad Cenot. Pisan. 2, 4. laudat Cortius. *G.*

nuper togas ſumſerint) ternis denariis ad laudandum trahebantur. Tanti conſtat, ut ſis diſertiſſimus. Hoc pretio quamlibet numeroſa ſubſellia implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, quum μεσόχορος dedit ſignum. Opus eſt enim ſigno apud non 7
intelligentes, ne audientes quidem: nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando 8
tranſibis per baſilicam, et voles ſcire, quomodo quisque dicat, nihil eſt, quod tribunal adſcendas, nihil, quod praebeas aurem: facilis divinatio. Scito, eum peſſime dicere, qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit Lar- 9
gius Licinius: hactenus tamen, ut auditores corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, praeceptore

togas ſumſerint) Rom. *togas ſumſerunt*. *H.*

Sumſerint Medic. et Brummeri Excerpta. Praefero cum Gierigio *ſumſerunt*. *S.*

μεσόχορος) Praecentor, qui medio in choro conſtitutus manu, nutu, voce, tempora et voces moderatur: manceps nimirum in media baſilica intentus operis a ſe conductis. Χορὸν οἰκεῖον καὶ συνᾴδοντα hac in re laudat Luc. Rhet. praec. p. 321. m. *G.*

Rom. *cum meſechorus dedit ſignum*. *H.*

De meſochoro vid. H. Stephan. Ind. in Theſaur. L. Gr. col. 1439. F. G. Reperi hanc vocem etiam in Lex. Latinogr. Vet. ab H. Stephano edito col. 136. *S.*

7 *ne audientes quidem*) Ita et Rom. *H.*

Mediceus, perpetua confuſione, *nec audientes quidem*, quod h. l. Cortio placet, cum ſit pro *et ne audientes quidem*. Sed indignatio ſcribentis copulam melius negligit. *S.*

8 *nihil eſt, quod* etc.) Rom. *nihil eſt, quod tribunal aſcendas, nihil, quod tu praebeas aurem*. *H.*

tribunal adſcendas) Locum gradu uno alteroque elevatiorem, in quo ſella praetoris, ac ſubſellia iudicum, proſcenium quaſi forenſis illius theatri, in quo actores ipſi verſantur. *G.*

qui laudabitur maxime) Rom. *qui laudatur maxime*. *H.*

9 *Largius Licinius*) Ventoſum hominem, et famam pecunia emere conantem, intelligas ex 3, 5, 17. ubi Plinii maioris Electa emere cupit. *G.*

Vid. ad 3, 5, 17. *S.*

Quintiliano) vid. Inſtitutiones Oratt. 5, 7, 7. et 6, 3, 42. *G.*

Rom. *Ita certe Quintiliano praeceptore meo audire memini*. Bene *audire*, praepoſitionem *ex* vero cum ceteris retineo. *H.*

Agroetius de Orthograph. col. 2268. Putſch. *Memini me facere dicere debemus, non, Memini me feciſſe*, praeteriti uſum ſolis poëtis ob metri neceſſitatem concedens. Fallitur: nam et proſae ſcriptores, quamquam rarius, praeterito utuntur. Vid. Sanct. Min. 1, 14. T. I. p. 131. ed. Lipſ. Nolten. Lex. Antibarb. col. 1569. Clav. Cicer. v. Memini. Hic tamen Heuſingero haud invitus accedo. *S.*

10 meo, audisse memini. Narrabat ille: *Adsectabar
Domitium Afrum, quum apud centumviros dice-
ret graviter et lente, (hoc enim illi actionis genus
erat) audiit ex proximo immodicum insolitumque
clamorem: admiratus reticuit: ubi silentium fa-
ctum est, repetiit quod abruperat: iterum clamor,
iterum reticuit: et post silentium, coepit idem
11 tertio. Novissime, quis diceret, quaesivit: re-
sponsum est, Licinius. Tum intermissa caussa,
C e n t u m v i r i, inquit, h o c a r t i f i c i u m
12 p e r i i t.* Quod alioqui perire incipiebat, quum
periisse Afro videretur; nunc vero prope funditus
exstinctum et eversum est. Pudet referre, quae,
quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus,

10 *Adsectabar* etc.) Totum h. l. emendatiorem habet Rom. quam vulgo. *Adsectabar Domitium Afrum apud centumviros agentem graviter et lente: hoc illi actionis genus erat:, cum audiit e proximo immodicum insolitumque clamorem Admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetit, quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit, et post silentium coepit: idem tertio. Novissime, quis diceret, quaesiit: responsum est, Licinius Tunc intermissa causa, centumviri, inquit, hoc artificium perit.* In his probandum est primo *agentem apud centumviros.* Nam verbum *diceret* in plerisque deesse constat, in Medic. et illud et *agentem* omissum. Sed ex *agentem*, quod compendio scriptum fuit, factum est *cum*, et huic deinde aliud verbum *diceret* adiectum. Male itaque Cortius, *cum* servato, *diceret* expunxit. Tum et *enim* in parenthesi eleganter excluditur, idque alibi probat ipse Cortius ad lib. I. ep. XII. 7. et omittit etiam Rom. lib I. epist. V. 10. Recte quoque inciditur in his: *et post silentium coepit: idem tertio*, subaudi *fecit*, ut reticeret, et post silentium rursus inciperet. Postremum *tunc*, pro *tum* librario relinquo. *H.*

Cur librario relinquendum censuerit Heusingerus, docet Hor. Tursellin. de Partic. cap. CCLXX. init. Plurima confusionis harum particularum exempla congessit Drakenb. ad Liv. 2, 12, 15. *S.*

11 *hoc artificium periit.* Licinius efficere potest, ut sibi plaudatur, frustra est, ut aliquis bonis dicendi artibus ad gloriam et famam contendat. Est indignatio similis illi Martialis 9. 75. *Scinde leves calamos, et frange Thalia libellos, Si dare sutori calceus ista potest.* Sic virorum fortitudinem periisse dicebat ille post inventas bombardas. *G.*

12 *Quod alioqui*) Locus, ut nunc legitur, haud dubie corruptus, cui medela quaerenda est. *E.*

Sic et olim Barthio, et nuper Gierigio visum fuit. Sine caussa. Interpretare: Ceterum hoc perire incipiebat, etc. *S.*

fracta pronuntiatione) Molli et effeminata vel puerili. Huc pertinent etiam *teneri* clamores, ut intelligamus plausores pueros. *G.*

quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus 13
tantum, ac potius sola cymbala, et tympana illis
canticis desunt: ululatus quidem (neque enim alio
vocabulo potest exprimi theatris quoque indecora
laudatio) large supersunt. Nos tamen adhuc et 14
utilitas amicorum, et ratio aetatis moratur ac
retinet. Veremur enim, ne forte non has indi-
gnitates reliquisse, sed laborem refugisse videa-
mur. Sumus tamen solito rariores: quod initium
est gradatim desinendi. Vale.

XV.

Quomodo veteres, et novi coëmti agri placeant, interrogat.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Quo modo te veteres Marsi tui? quo modo em-

Fracta pronuntiatione h. e. effeminata, molli, et scenica. quae gravi, virili, et dignitatis plenae opposita est. Ad eam *teneri* quoque *clamores* pertinent, quos mox *cantica* dicit ob modulationem illam, quae mollitie sua proxime ad cantum accedit. Nempe *cantare* proprium erat histrionum: omnis autem modulatio scenica in oratore vitiosa haberi solebat. Itaque Quintil. 11, 1, 56. *cantare* simpliciter dicuntur, qui in illo modulationis genere modum excedunt, et Cap. 3, 57. *vitium cantandi*, et *modulatio scenica*, synonymice commemorantur. *E.*

Fallitur cum Gierigio Ernestius, clamores illos cum canticis confundens. Immo clamores (mox ululatus) sunt auditorum, cantica oratorum. *S.*

13 *Plausus tantum*) Proprie dictus, qui fit complosis manibus. Sed ne hunc quidem plane abesse, indicat illud *ac potius*, quod in optimis libris invenit Cortius, male ab aliis omissum. *G.*

Confert illos laudantium indecoros strepitus, a quibus verus plausus abesset, clangoribus *cymbalorum* et *tympanorum*, quae effeminatorum Deae Phrygiae sacerdotum, Bacchantiumque mulierum instrumenta erant. Cf. Quintil. 5, 13, 17. ubi *tympana* eloquentiae, h. e. molles et inertes declamationes, *armis*, h. e. virili, gravi, robustaeque eloquentiae, opponit. *E.*

Huc spectat etiam *ululatus*, Graecorum ὀλολυγὴ s. ὀλολυγμός· quae voces item ad sacrorum cerimonias pertinent. Vid. Spanhem. ad Callimach. p. 544. sqq. *S.*

illis canticis) Quintil. 11, 3, 57. *Quodcunque vitium magis tulerim, quam quo nunc maxime laboratur in caussis omnibus scholisque, cantandi: quod inutilius sit an foedius, nescio. Quid enim minus oratori convenit, quam modulatio scenica, et nonnunquam ebriorum aut comissantium licentiae similis?* *G.*

14 *ratio aetatis*) quae nondum tribuit vacationem talium officiorum. Vid. 3, 1, 10. sqq *G.*

sed laborem refugisse videamur) Rom. *sed laborem fugisse videamur.* *H.*

tio nova? Placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem! Nihil enim aeque
2 gratum est adeptis, quam concupiscentibus. Me praedia materna parum commode tractant: delectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia obcallui. Habent hunc finem assiduae querelae, quod queri pudet. Vale.

XVI.

Monenti, ut codicillos Aciliani irritos faciat, non confirmatos testamento, respondet, voluntatem legantis sibi pro lege esse.

C. PLINIVS ANNIANO SVO S.

Tu quidem pro cetera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit heredem, pro non scriptis habendos, quia non
2 sint confirmati testamento: quod ius ne mihi quidem ignotum est, quum sit iis etiam notum, qui nihil aliud sciunt. Sed ego propriam quan-

XV, 1 *Rarum id quidem*) Rom. *Parum id quidem*, perperam. *H.*

aeque — quam) Non est Tullianum. Locis in Horat. Tursell. Cap. XIV. laudatis accedat hic Secundi. *S.*

2 *parum commode tractant*) In hac verborum brevitate sufficit suspicari, in praediis illis sterilitatem, vel calamitatem aliquam, aliaque incommoda agricultura accidisse, quae Plinium male haberent. *E.*

alioqui) Cortius ac Gierigius *et alioquin*. Haud displicet: nec tamen Schwarzio ad Plin. Panegyr. p. 554. sq. ita assentior, ut copulam abesse non posse putem. *S.*

XVI, 1 *pro cetera tua dilig.*) Ut 3, 8, 1. *Facis pro cetera reverentia*. *G.*

cetera) Vossiani libri *certa* natum ex solenni harum vocum confusione, cuius exempla pete ex Livio 1, 8, 2. inprimisque ex nota Drakenb. ad 34, 36, 4. *S.*

codicillos Aciliani) Rom. *codicillos Atiliani*. Sic etiam postea n. 2. *H.*

quia non sint confirmati) Rom. *quia non sunt confirmati*. *H.*

Sic etiam codex Medic. Perperam. Vid. ad ep. 14, 2. *S.*

2 *qui nihil aliud sciunt*) Qui plane alioqui iuris imperiti sunt, ii non ignorant, codicillos, testamento quidem anteriores, testamento non confirmatos, pro non scriptis habendos. *G.*

Sed ego propriam quandam legem) Rom. *Sed ego proximam quandam legem*. *H.*

Ita et Medic. Frustra. Quintil. VII, 8. p. 646. Burm. *An,*

dam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi iure deficerent, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testa- 3
mento, a me tamen, ut confirmati, observabuntur; praesertim quum delatori locus non sit. Nam 4
si verendum esset, ne, quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse et cautior esse deberem: quum vero liceat heredi donare, quod in hereditate subsedit, nihil est, quod obstet illi meae legi, cui publicae leges non repugnant. Vale.

XVII.

Descriptio villae Laurentinae.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Miraris, cur me Laurentinum, vel, si ita mavis,

quoties propria lex non est, simili sit utendum. S.

etiamsi iure deficerent) Sic et Rom. *H.*

Cortius cum Gierigio: *etiamsi iure deficerentur.* Similis confusio in Caesare B. G. 8, 3, 2. ubi cf. Viros doctos. Vid. ad Plin. ep. 2, 17, 25. *S.*

3 *delatori*) Qui caussari queat, legatum illud publico inferendum, tanquam caducum, ut adeo, tacente etiam Plinio et Codicillos non improbante, tamen legatum ad illos non perveniat, quibus testator destinarat. *G.*

4 *cunctatior fortasse et cautior*) Rom. *cunctantior fortasse et cautior.* Alterum, *cunctatior*, an Latinum sit, dubito. Lib. VIIII. ep. XIII. 6. *Erat enim cunctantior cautiorque.* Aliud est *testatior*, *moderatior* et similia, quae a deponentibus ducta passivam significationem habent, non activam, ut *cunctatior*, pro quo *cunctantior* facile admitto. *H.*

Lucretius 3, 193. (mellis) *cunctantior actus*, ut Wakefield. scripsit: vulg. *cunctantior.* Sic alibi *cunctatius* et *cunctantius* confusa. Vid. Burmann. ad Sueton. Iul. Caes. c. 19. p. 42. *S.*

in hereditate subsedit) Recte ista interpretantur ex nostro 4, 12, 2. et l. 76. π. §. 1. ad Leg. Falcid. Nimirum *subsidit*, quidquid apud heredem remanet, cum ex testamento tribuendum alii fuisset. *G.*

XVII. Ad hanc epistolam, itemque ad alteram 5, 6. ubi Tuscos suos describit Plinius, in universum praefandum aliquid hic videtur, ne cui forte in magnae cuiusdam negligentiae suspicionem veniamus, et parum usi temporum felicitate ad declarandum scriptorem elegantissimum videamur. Edidit I. F. Felibenius descriptionem utriusque villae architectonicam, in qua verba Plinii Latine Gallicque pro-

Laurens meum tantopere delectet. Desines mira-

posita tum animadversionibus quibusdam, tum praesertim formis aeri incisis explicare studeret. (*Les plans et descriptions de deux des plus belles maisons de campagne de Pline le Consul*, tum alias, tum *Lond.* 1707, 12. apud *Dan. Mortier.*) Laudandum studium viri, et elegantia ingeniosa; sed cui non respondit eventus, qui antiquitatis amantes iuvare possit. Ille enim plerorumque gentis suae interpretum morem secutus, non hoc egisse videtur, ut, quales villae Secundi fuerint, ipsius opera intelligeremus; sed ut ostenderet, quomodo aliquis aedificare villam possit, quae quidem hodiernis eruditisque Gallorum ingeniis placeat, in qua idem circiter numerus membrorum sit, qui fuit in Laurentino, vel in Tuscis. Quoties igitur commode potuit situs et connexio membrorum indicata Plinio servari, id factum est: ceterum pluribus in locis aperte contradictum domino. Non multo, ad antiquitatis quidem lucem, felicior fuit longe splendidioris licet, et pro magnificentia et copiis Britanniae elaborati operis auctor Robertus Castellus, qui villas veterum dedit patrio sermone illustratas (*the villa's of the Ancients illustrated, Lond.* 1728. f. Alph. 1. pl. 12. ch. max. qualis ad Geographicas chartas adhiberi solet, cum XI eius modi imaginibus aeri incisis). Huic facile fuit scilicet inventis Felibenii addere quaedam, quibus vel propius ad Plinii mentem accederet, vel magnificentiam operum a se designatorum augeret. Quod si coecus antiquitatis amor me teneret, arriperem illud opus, et magnitudinem Romanam apud parum cautos inde augerem. Verum non est candoris nostri dissimulare, nimis multa et hic esse a mente Plinii ita aliena, ut, si quis Deus illum ab inferis excitatum in talem villam immitteret, vel formam certe Castellianam ostenderet, videatur ille quidem probaturus magno opere vel opus vel formam operis, forte etiam his, quae unquam vidisset in illo genere, praelaturus: ceterum suum Laurens, suos Tuscos minime ibi deprehensurum existimo, sed admiraturum non minus, quam lecto Platonis dialogo admiratum ferunt Socratem, *eos referre sermones suos, de quibus in mentem nunquam sibi venisset:* (vid. Diog. Laert. 3, 35.) Non esset difficile per singula ire, et ostendere, quibus in locis Plinium relinquat nunc Felibenius, nunc Castellus, plerumque uterque: posset etiam speciminibus quibusdam declarari, quam parum uterque scriptor linguam ipsam et sermonem Plinii intelligat: sed cum hoc exiguam utilitatem habeat, prioris autem generis censura nisi comparatis libris et tabulis auctorum intelligi commode non possit; id quod oppido paucorum esse sentio: satis fuerit ad ea provocare, quae de hoc genere tum in Actis Eruditorum Lips. an. 1731. p. 111. tum ad ornithonem Varronis de re rust. 3, 5, 9. sq. disputata nobis sunt.

Multo laetiora Secundo nostro et antiquitatis amatoribus exspectare iubebat (et forte nec dum plane spes illa decollavit) Io. Maria Lancisius in physiologicis animadversionibus in Plinianam villam nuper in Laurentino detectam, editis primum Rom. 1714. f. recusis deinde Tom. II. opp. p. 335. sqq. ubi cum de novis a mari aggestionibus et plantis ibi suborientibus agat, haec etiam habet §. 6. p. 338. sq. „Ne cui „vero suspicio forte oboriatur, „villaene Plinianae, an alterius „sint aedium reliquiae, quas istic „paullo ante detectas et lapide „quadrato s. reticulato, ut aiunt, „opere structas cernimus; ipsa „certe loci distantia ab eodem

ri, quum cognoveris gratiam villae, opportunitatem loci, littoris spatium. Decem et septem 2
millibus passuum ab urbe secessit: ut peractis,

„Plinio indicata cum ab urbe, tum ab Ostiensi colonia, atque a proximo vico, quem *Piastra* hodie appellant, ac praesertim trium atriorum, totidemque porticuum et arearum, nec non duarum turrium ad propugnaculum villae, cubiculorum item numerus adspectusque, omnem plane dubitationem abstergunt. Tuum itaque erit, vir Nobilissime, (*Adloquitur Marcellum Sacchettum Hierosolymitani Ordinis apud Clementem XI P. M. Oratorem) „ut ad eius rei fidem, (quippe qui Architecturae per te ipsum peritissimus haberis) Ichnographiam, et prae cunctis interiorem tam per longitudinem, quam per latitudinem eiusdem aedificii formam cum pavimentis opere plerisque locis musivo, et Numidico aut Alexandrino marmore stratis, parietibusque vario crustarum genere distinctis, atque ornatis quam citissime delineandam suscipias, aerique incisam publici iuris facias. Ita enim quam villam e tenebris, in quibus tam diu sepulta iacuerat, eruisti, in sempiternam hominum lucem tanquam priscae munditiae pariter ac frugalitatis imaginem, editis tabulis proferes. Quid? quod magni ad honorem nostrum, qui Romani sumus, interesse videtur, Plinium in vrbe Consulem ab omni mendacii nota vindicare; vt nimirum vera et facta, non ficta et fabulis similia literis mandasse putetur."

Hanc si descriptionem haberemus, facile carerent, Philologi quidem, Felibenii Castellique elegantiis, easque hodiernae architecturae studiosis lubentes permitterent: vel potius tum Castelli opem implorarent, ut ex veris Laurentini vestigiis aliquid excitet non dignum modo Consule, sed ad antiquitatis rationem adcommodatum. vid. Fabrett. Inscr. antt. p. 732. de situ villae Laurentinae contra Holsten. Ista dum scribo, perfertur ad me titulus libri Gallici, *Delices de la maison de Toscane, et de la maison de Laurentin par Parfait* 12. Pertinet ille haud dubie ad villas Plinii: sed utrum habeat aliquid a Felibenii Castellique inventis diversum, arbitrari non licet. vid. ad 5, 6, 1. Adriani Caesaris villam in Tiburtino per molium et substructionum reliquias diligenter persecutus est Franc. Continus: quod opus conferre cum nostro operae pretium videtur. Editum Rom. 1658. ch. max. *G.*

His, qui utramque villam Plinianam explicationibus architectonicis et tabulis aeri incisis demonstrare conati sunt, accessit Frid. Aug. Crubsacius, Dresdensis, cuius liber (*Wahrscheinlicher Entwurf von des jüngern Plinius Landhause und Garten, Laurens genannt.*) prodiit Lips. 1760. Recentissimus liber vtramque Plinii villam accuratissime explanans editus est Romae a 1796. hoc titulo: *Delle Ville di Plinio il giovane opera di D. Pietro Masquez Massicano con un' appendice su gli Atri della S. Scrittura, e gli Scamilli impari di Vitruvio.* Add. *Über den Ursprung der Englischen Parks, nebst einer Vergleichung eines alten Römischen Parks des jüngern Plinius in Tuszien und zu Laurentinum; im* 12. *St. des Deutschen Obstgärtners* 1801. 2. *Abtheilung. Weimar. E.*

Vertit hanc epistolam germanice et interpretatus est Aug. Rode in vernacula Vitruvii versione Tom. II. p. 46. sqq. *S.*

quae agenda fuerint, salvo iam et composito die, possis ibi manere. Aditur non una via: nam et Laurentina et Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quartodecimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrinque excipit iter aliqua ex parte arenosum, iunctis paullo gravius
3 et longius, equo breve et molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modo occurrentibus silvis via coarctatur, modo latissimis pratis diffunditur et patescit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta: quae montibus hieme depulsa, herbis et tepore verno nitescunt.
4 Villa usibus capax, non sumtuosa tutela. Cuius

2 *salvo iam — die)* Sicut *periit dies*, quo nihil actum est honesti negotii, quo vel ipsi meliores facti sumus vel alii: ita *salvus* est dies, quo functi sumus officio etc. Idem *compositus* est, h. e. ordinatus, in sua officia distributus, et rebus agendis adhibitus, ut, quod superest, curando corpori daro vir gravis, nemine improbante, possit. *G.*

iunctis paullo gravius) Ita legendum pro *iumentis* auctoritate optimorum librorum. Nimirum *iuncta* sunt animalia ad currum adiuncta. vid. Scheffer. de re vehic. 1, 12. p. 144 et 2, 17. p. 258. His propter rotarum attritum iter paullo procedit difficilius. *G.*

Etsi in multis est *iter aliqua ex parte arenosum, iunctis paullo gravius et longius, equo breve et molle:* praefero tamen id, quod cum in aliis, tum in Rom. est, *iumentis paullo gravius.* Nam *iumenta* sunt muli, asini, a supino *iunctum*, ut *indumenta* ab *indutum*. Mulos enim plerumque vehiculis iungebant, quibus in itinere utebantur. His *equus* opponitur. *H.*

3 *occurrentibus)* forte leg. *concurrentibus*. *G.*

Immo illud melius de silvis viam attingentibus. Solet haec omnia προσωποποιητικῶς dicere in utraque epistola. *E.*

latissimis pratis) Sic et Rom. *H.*

Hoc cur notaverit Heusingerus, caussam non exputo. Vulgata quidem optime habet: ne forte *laetissimis* corrigas; quamquam haud infrequens harum vocum confusio. vid. Cort. ad n. 12. huius epistolae et Drakenb. ad Liv. 6, 1, 3. *S.*

depulsa) i. e. montium obiectu exclusa. *G.*

Fallitur Gesnerus. *Hieme depulsa* (de) *montibus*, i. e. ubi ver montibus, pascuis montanis rediit. Mox sequitur: *tepore verno. S.*

nitescunt) Quod salubritatis indicium est. Vid. ad illud Caton. R. R. 1, 2. *Vicini quo pacto niteant: in bona regione bene nitere oportebit.* *G.*

4 *non sumtuosa tutela)* Nam eodem Catone iudice 1, 6. *idem ager quod homo, quamvis quaestuosus siet, si sumtuosus erit, relinquitur non multum. Tutela* hic speciatim ad *sarta tecta* aedificii et villae pertinet. Alias latius patet. Sic Colum. 7, 1, 2. *Tutelae exiguae animal asinus*, in quem scilicet non multum sit curae vel cibi impendendum. *Tueri* eo,

in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum: deinde porticus in D literae similitudine circumactae: quibus parvula, sed festiva, area includitur. Egregium hae adversum tempestates receptaculum: nam specularibus, ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra medias cavaedium hilare: mox triclinium satis pulchrum, quod in littus excurrit: ac si quando Africo mare impulsum est, fractis iam et novissimis fluctibus leviter adluitur. Undique valvas, aut fenestras non minores valvis habet: atque ita

quo hic opus est, intellectu posuit noster Paneg. 51, 1. *G.*

in D literae similitudine) Sic optimi libri apud Cortium. O, quam praeferunt editi, et sequuntur Felibenius atque Castellus, ex ea etiam ratione, nec iniuria puto, reiicit Cortius, quod non opus habebat Plinius, si hanc voluit, ad literam confugere, sed *circulum, orbemve* nominare potuit. Ex eadem etiam ratione Δ s. delta vocare opus non fuit, cum trianguli aequilateri appellatio sit familiaris adeo. Forma D apta ad porticus quam quae maxime, quod vel theatra loquuntur, quorum eadem figura est. Aliam literam non habent Latini, quae huc conveniat; cum *aream includere porticus* dicantur. *G.*

Rom. *deinde porticus in Δ litterae similitudinem circumactae.* Verius est *in D litterae.* *H.*

O praetulit Rodius. *Similitudinem* praestat: sicque ediderunt Cortius et Gierigius, editurus erat Ernestius. *Similitudine*, e Cellariana in Gesnerianam propagatum, parum certa videtur auctoritate niti. *S.*

Egregium hae etc.) Rom. *Egregium adversus tempestates receptaculum*, sine *hae*, quod non desidero. *H.*

Sic et Cortius. Placet. *S.*

specularibus) Crustis s. laminis a speculari lapide, de quo Plin. 36, 22. s. 45. Martial. 8, 14.

Hibernis obiecta notis specularia puros
Admittunt soles et sine faece diem. *G.*

Rodius *fenestras vitro obductas* interpretatur: dubito an recte. Lactantius quidem Cortio laudatus specularem lapidem vitro opponit. *S.*

5 *cavaedium hilare)* id est lucidum. Lucian. de domo pr. οἶκον vocat φωτὶ φαιδρότατον. *G.*

Alii iucundum, amoenum explicant: alii, quia sub dio fuerit, *hilare* dictum statuunt. Quod ex his Plinius cogitaverit, incertum. *E.*

fractis iam et novissimis fluctibus) Ita et Rom. *H.*

Cortius ex Mediceo, *fractis simul, et novissimis fluctibus.* Temere. vid. infra 13. *S.*

Undique valvas, aut fenestras) Rom. *Undique valvas atque fenestras*, perperam. *H.*

fenestras non minores valvis) *Fenestras* esse ipsa foramina et hiatum, quo continuus paries disiungitur, notum est: *valvas* autem suspensas e cardinibus tabulas binas, quae intus veluti fenestram aperiant, efficiantque adeo fenestram valvatam. *Fenestras non minores valvis* itaque interpreteris vel simpliciter foramina aeque magna atque ea

a lateribus et a fronte quaſi tria maria proſpectat: a tergo cavaedium, porticum, aream: porticum rurſus, mox atrium, ſilvas et longinquos
6 reſpicit montes. Huius a laeva retractius paullo cubiculum eſt amplum: deinde aliud minus, quod altera feneſtra admittit orientem, occidentem altera retinet. Haec et ſubiacens mare lon-
7 gius quidem, ſed ſecurius intuetur. Huius cubiculi et triclinii illius obiectu includitur angulus, qui puriſſimum ſolem continet et accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gymnaſium meorum eſt. Ibi omnes ſilent venti, exceptis qui nubilum inducunt, et ſerenum ante, quam uſum
8 loci, eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apſida curvatum, quod ambitum ſolis feneſtris

ſunt, quae valvis alias muniri ſolent; vel foramina ſpeculari lapide munita. Etiam deinde ſ. 20. *valvae* et *feneſtrae* diſtinguuntur. *Feneſtrae* itaque videntur oppoſitae locis, unde neque ventus neque vapor metueretur; valvae his, ubi excludendi eſſent. Interim *feneſtras* etiam ſimpliciter dici, quae tamen aperiri vel claudi poſſunt, apparet ex ſ. 22. Itaque poſſint etiam ſimpliciter *feneſtrae* intelligi, quae lucis admittendae cauſſa factae ſunt, *valvae*, *fores* ſ. ianuae, quae ad pavimentum usque deſcendunt. *G.*

atque ita a lateribus etc.) Rom. *atque ita a lateribus a fronte quaſi maria proſpectat. H.*

a tergo cavaedium) Eodem ordine quaſi retrogreditur, quo ingreſſus fuerat, quod imaginandi facultatem iuvat. *G.*

6 *occidentem — retinet)* Sol ex eo videri poteſt, donec plane occiderit. *G.*

Haec et ſubiacens etc.) Rom. *Haec mare et ſubiacens longius.* Intelligo *mare et* quidem *ſubiacens. H.*

Scio, Latinos copulam, ad Graecorum morem, ſic adhibuiſſe: ſed hanc rationem hic quidem vix probaverim. *S.*

longius quidem) magis e longinquo, quia retractius eſt quam contiguum triclinium. *G.*

ſecurius) nam ne noviſſimi quidem fluctus alluunt. *S.*

7 *Huius — obiectu)* Rom. *Huius et illius obiectu.* Vulgata lectio ex gloſſa auctior eſt. *H.*

Et quidem ſic aucta, ut gloſſator mentem Secundi parum cepiſſe videatur. *Huius*, *illius*, opinor, ad duo cubicula pertinent, de quibus n. 6. *S.*

continet et accendit) Speculi concavi inſtar excipit radios ſolis et reflexione mutua diſſipari non patitur, ſed in unum locum cogit. *G.*

8 *in apſida curvatum)* De fornice pro lacunari impoſito non ita locutus eſſet Plinius. Quin res ipſa loquitur, parietem unum cubiculi non recta linea procurriſſe, ſed ſegmentum circuli effeciſſe inſtar *apſidis (abſida* mavult Gronovius) h. e. canthi in rota, ut eo pluribus coeli partibus ſuam cuique feneſtram

omnibus ſequitur. Parieti eius in bibliothecae ſpeciem armarium inſertum eſt, quod non legendos libros, ſed lectitandos capit. Adhaeret 9
dormitorium membrum, transitu interiacente, qui, ſuſpenſus et tabulatus, conceptum vaporem ſalubri temperamento huc illucque digerit et miniſtrat. Reliqua pars lateris huius ſervorum libertorumque uſibus detinetur, plerisque tam

eo commodius obverteret. Media v. g. illius lateris feneſtra in ipſum meridiem fuit directa, ſiniſtima orientem ſolem excepit, dextima occidentem, interiectas autem plagas ſive horas intermediae. *G.*

Rom. *in abſida curvatum. H.*

Apſis iure praefert Heuſingerus in Obſervat. Antibarb. p. 326. ſq. *S*

lectitandos) adeoque praeſtantiſſimos *E.*

Armarium paucorum capax librorum ſignificatur. *S.*

9 *Adhaeret dormitorium* etc.) Rom. *Adhaeret dormitorium membrum et transitu interiacente, quod ſuſpenſum et tabulatum. H.*

ſuſpenſus et tabulatus) Suspenſus transitus ab uno membro domus ad alterum pontis inſtar porrectus, ut ſolum, niſi columellis forte et pilis ſubiectis, non contingat. Hunc vocis eius intellectum tum ad Fabrum tum alias ſatis illuſtratum dedimus. *Tabulatus* porro fuit h. e. ligneus, qui proinde conciperet facile vaporem, quem deinde, prout facto opus eſſet, in alterutrum membrum admittere, vel excludere inde facile erat. *G.*

Tubulatus corrigere volebat Erneſtius. „*Tubulatus*“, inquit, „h. e. tubulis conſtans. Ita non „dubitaui reponere cum Gierigio, qui ex auctoritate Iac. „Sirmondi et Schefferi, (Codd. „Riccard. et Oxon. *ſubulatus*, „alii *ſublatus* habent, quae ex „*tubulatus* facili errore fieri poterant illud edidit, motus maxime his verbis Senecae epiſt. „90. *Quaedam noſtra demum „memoria prodiſſe ſcimus. ut „ſpeculariorum uſum, perlucente teſta, clarum transmittentium lumen; ut ſuſpenſuras „balneorum, et impreſſos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima „ſimul et ſumma foveret aequaliter.* Itaque intelligitur genus „hypocauſti *ſuſpenſi* h. e. erecti „et fornicati. Inde prodibant *tubuli*, qui conceptum in hypocauſto *vaporem* ſ. calorem huc „et illuc deducebant, ut *ſalubre* „inde *temperamentum* oriretur. „Haec Gierigius, qui confert „Epiſt. 5, 6, 24. et θερμὸν διάδρομον, *calidum transitum*, „Lucian. Hipp. Tom. VII. p. „299. Bipont. — Transitus *tabulatus* Gesnero, qui ita ediderat, eſt ligneus, qui proinde „conciperet facile vaporem, quem „deinde, prouti opus eſſet, in „alterutrum membrum admittere, „vel excludere inde facile erat.“ Vulgatam ſequitur Rodius. *S.*

plerisque tam mundis) Syneſi conſueta intelliguntur ſub *reliqua parte* cubicula vel membra, quorum ita pleraque ſunt munda et libera ſordibus, ut nec pudor ſit, hoſpitem in iis collocare. *G.*

Miro lapſu Cortius *plerisque* cum *uſibus* iungit. Immo eſt neutrum. Interpretare: *pleraque tamen tam munda ſunt, ut* etc. *S.*

10 mundis, ut accipere hospites possint. Ex alio latere cubiculum est politissimum: deinde vel cubiculum grande, vel modica coenatio, quae plurimo sole, plurimo mari lucet. Post hanc cubiculum cum procoetone, altitudine aestivum, munimentis hibernum: est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud, et pro-
11 coeton, communi pariete iunguntur. Inde balinei cella frigidaria spatiosa et effusa, cuius in contrariis parietibus duo baptisteria, velut eiecta, sinuantur, abunde capacia, si innare in proximo cogites. Adiacet unctorium, hypocauston, adiacet propnigeon balinei: mox duae cellae, magis elegantes, quam sumtuosae. Cohaeret calida piscina mirifice, ex qua natantes mare

10 *vel cubiculum grande)* Modus huius membri is est, ut vel pro cubiculo grandi haberi possit, vel pro modico triclinio. *G.*

mari lucet) Non puto a mari splendere; sed ob id ipsum, quia mari opposita est, non interceptis radiis nec impedito prospectu, illustrem esse hanc coenationem. Non ignoro tamen ἅλα μαρμαρέην, et ipsum *marmor* apud Poetas celebrari: nec absorberi radios omnes, sed multos, ut a speculo, reflecti. *G.*

Rom. *quae sole plurimo mari lucet. H.*

Suspiceris, in libris nonnullis fuisse, *quae sole plurimo, plurimo mari lucet. S.*

altitudine aestivum) Utrum hoc vult, altum esse cubiculum ita, ut inter lacunar atque pavimentum spatii multum pateret, quae res liberiorem respirandi facultatem praebet; an *altum* intelligit *profundum*, et cellae instar depressum, quae res et ipsa frigus conciliat? *G.*

Mihi dubium non est, priorem sensum hoc loco valere. Simplicissima ea est *altitudinis* explicatio, et rei ipsi aptissima. *E.*

Eadem ratio placuit Rodio. *S.*

Huic cubiculo aliud etc.) Rom. *Huic aliud* (omisso *cubiculo) et προκοίτοις communi pariete. H.*

Προκοιτῶν graecis literis scriptum infra etiam 23. Romanus liber habet. Ita et Varro R. R. L. II. init. p. 251. Gesner. *S.*

11 *velut eiecta)* eminentia extra regulam parietis, quae *proiecta* alias vocantur vel *proiecturae. G.*

unctorium, hypocaustum) Sic incidere visum est. Neque enim in ipso *hypocausto* s. *caldaria cella* unxisse videntur, ut *unctorium hypocaustum* dici possit; sed in *tepidaria*, quae ob id ipsum *unctorium* vel, ut alii habent, *unctuarium* vocatur. Vid. qui de balneis egerunt, v. g. Salmas. ad Vopisci Carinum c. 17, qui Luciani praesertim Balneo utitur, tum Fabricium ad Sexti Empir. Hyp. 1, 110. p. 50. *G.*

Rom. *Adiacet unctuaria imo hippocaustum. H.*

Hypocaustum quid sit, accurate docet Heusinger. in Observat. Antib. p. 410. sq. *S.*

Cohaeret calida piscina mirifice) Rom. *Cohaeret calida piscina mirifica. H.*

adſpiciunt. Nec procul ſphaeriſterium, quod ca- 12
lidiſſimo ſoli, inclinato iam die, occurrit. Hinc turris erigitur, ſub qua diaetae duae; totidem in ipſa. Praeterea coenatio, quae latiſſimum mare, longiſſimum littus, amoeniſſimas villas
proſpicit. Eſt et alia turris: in hac cubiculum, 13
in quo ſol naſcitur conditurque: lata poſt apotheca et horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non niſi fragorem et ſonum patitur, eumque iam languidum ac deſinentem; hortum et geſtationem videt, qua hortus includitur.
Geſtatio buxo, aut rore marino, ubi deficit bu- 14
xus, ambitur: nam buxus, qua parte defenditur tectis, abunde viret; aperto coelo apertoque vento, et, quamquam longinqua, adſpergine
maris, inareſcit. Adiacet geſtationi interiore 15
circuitu vinea tenera et umbroſa, nudisque etiam pedibus mollis et cedens. Hortum morus et

Eadem lectio Medicei libri, a Cortio probata. *Mirifice* parum placet. *S.*

12 *Nec procul ſphaeriſterium)* Rom. *Nec procul ſpheriſterion.* *H.*

Probanda terminatio graeca, quam et Helmſtad. tuetur. *S.*

turris erigitur) Cum reliqua membra villae una tantum vel contignatione vel fornicatione conſtent, hic eminet *διστεγος* aedificatio, inſtar *papilionum*, quibus diſtinguuntur hodie humiliora membra. Haec *turris* videtur. *G.*

amoeniſſimas villas proſpicit) Rom. *amoeniſſimas villas poſſidet.* *H.*

Inepte. *Poſſidere* hoc ſenſu, ut reſpondeat Gallico *dominer*, Latinum non eſt. *S.*

13 *apotheca et horreum)* Optime faciunt, qui illam de cella vinaria, hoc de ſtatuarum imaginumque receptaculo, vel latius de cella penuaria explicandum putant. cf. de apotheca Colum. R. R. 2, 6. de horreo ipſe Plin. Ep. 8, 18, 11. *E.*

eumque iam languidum) Rom. *eumque languidum*, ſine *iam.* *H.*

Particula melius adeſt. vid. ſupra 5. *S.*

15 *vinea tenera et umbroſa)* Ita et Rom. Aldi prior *vinca tenera*, quae eſt herba. Scripta lectione meliorem requiro. *H.*

nudisque etiam pedibus) Terra ipſa non ſcrupoſa aut duris glebis aſpera, ſed pura, putris, pulla, (nam hoc etiam nomine teneram et quaſi puellam notari ad ruſticos obſervavimus) facile etiam pedi nudo cedens: tum vinea ipſa iuvenis, quae nec nudas nodoſasque radices oſtendat, neque eminentibus et impedientibus viam duris ſarmentis pollicibusque antiquis tibias ac ſuras inambulantium ſtringat et vulneret. Sic *vinca* quorundam, quam *vineae* ſubſtituunt, nihil opus eſt. *G.*

ficus frequens veſtit: quarum arborum illa vel maxime ferax eſt terra, malignior ceteris. Hac non deteriore, quam maris facie, coenatio remota a mari fruitur. Cingitur diaetis duabus a tergo, quarum feneſtris ſubiacet veſtibulum vil-
16 lae, et hortus alius, pinguior et ruſticus. Hinc cryptoporticus, prope publici operis, extenditur. Utrinque feneſtrae, a mari plures, ab horto ſingulae, et alternis pauciores. Hae, quum ſerenus dies et immotus, omnes; quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quieſcunt, ſine
17 iniuria patent. Ante cryptoporticum xyſtus violis odoratus. Teporem ſolis infuſi repercuſſu cryptoporticus auget, quae ut tenet ſolem, ſic aquilonem inhibet ſubmovetque: quantumque caloris ante, tantum retro frigoris. Similiter Africum ſiſtit, atque ita diverſiſſimos ventos,
18 alium alio a latere, frangit et finit. Haec iu-

quarum arborum illa etc.) Rom. *quarum illa vel maxime ferax terra eſt*. Non adeſt *arborum*. *H.*

Cingitur diaetis duabus a tergo) Rom. *Vincitur diaetis duabus a tergo.* Probe. Nam a tergo non poteſt *cingi; vinciri* poteſt, ut captivi. *H.*

Idem in Mediceo Cortius reperit. Placet. *S.*

veſtibulum villae etc.) Rom. *vaſtibulum villae et ortus alius pinguis ac ruſticus*. *H.*

Ortus idem liber etiam mox 18. Conf. Cort. ad 1, 24, 4. Hanc orthographiam probavit Varro: ſed *conſuetudo hortos cum aſpiratione uſurpavit.* Chariſius Inſtit. Gramm. Lib. I. col. 62. Putſch. *S.*

16 *et alternis pauciores)* Verſus mare crebriores denſioresque ſunt feneſtrae; ſed verſus hortum binis reſpondent ſingulae, et alternis, omiſſa una, reſpondet v. g. ſecundae feneſtrae mari oppoſitae prima in hortum patens, quartae ſecunda, tertia ſextae etc. * Scilicet *alternis* legendum eſt, non *altius*, quod ex illo quo modo corruptum ſit, patet iis, qui norunt perpetuo fere ſyllabam *ter* in MSS. exprimi apice ad t' appoſito; qui cum eſſet tenuior, pro puncto ſequenti literae impoſito habitus eſt: porro *ius* et *nis* in MSS. nulla nota diſtingui, tralaticium eſt. *G.*

Rom. *ab orto ſingulae ſed alternis pauciores.* Poſtea *cum ſerenus dies et immotus, omnes: cum hinc vel inde ventus inquietus.* Sed praeſtat lectio Medic. *ventis inquietus.* *H.*

17 *Teporem ſolis infuſi* etc.) Rom. *Teporemque ſolis fuſi et repercuſſi cryptoporticus auget. Inde area, quae ut tenet ſolem.* In Mediceo quoque fuit *area*, ſed omiſſis aliis, a grammatici manu. Quae ſequuntur verba, non ad *aream*, ſed ad *cryptoporticum* pertinent. *H.*

alium alio etc.) Rom. *alium alio latere frangit.* *H.*

cunditas eius hieme, maior aestate. Nam ante meridiem xystum, post meridiem gestationes hortique proximam partem umbra sua temperat: quae, ut dies crevit decrevitque, modo brevior, modo longior hac vel illac cadit. Ipsa vero 19
cryptoporticus tunc maxime caret sole, quum ardentissimus culmini eius insistit. Ad hoc patentibus fenestris favonios accipit transmittitque: nec unquam aëre pigro et manente ingravescit.
In capite xysti deinceps cryptoporticus, horti 20
diaeta est, amores mei; re vera amores: ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum fenestra prospicit.
Qua mare contra parietem medium, zotheca per- 21
quam eleganter recedit: quae specularibus et ve-

Omittunt praepositionem libri Cortio inspecti, item Brummeri Excerpta. Expunxit ideo Cortius, sequace Gierigio. *S.*

18 *gestationes hortique proximam partem)* Rom. *gestationem ortique proximam partem. H.*

Cortiana *gestationis:* idque novissimus editor tacitus recepit. Laudo: nisi praeferendam censeas libri Romani lectionem. *S.*

ut dies crevit decrevitque) Ita et Rom. recte. *H.*

Cort. *ut dies crevit decrevitve. S.*

hac vel illac cadit) Rom. *hac vel illa cadit. H.*

Idem in Cort. et Gierig. *S.*

19 *tunc maxime caret sole)* Rom. *tum maxime caret sole.* Amplector hoc. *H.*

20 *deinceps cryptoporticus) Xystus* et *cryptoporticus* iuxta procurrunt h. e. paralleli sunt, quod colligo ex §. 17. igitur quod est in capite xysti, etiam est in capite cryptoporticus deinceps positae. *G.*

Haec sufficiant. Operam et oleum perdunt, qui lineis et figuris utuntur, ut ob oculos ponant, quae tamen intelligi non possunt. *E.*

valvis — fenestra) Vid. ad §. 5. *G.*

21 *Qua mare)* Refertur ad superiora *alia xystum, alia mare.* Plenum itaque fuerit, *qua parte mare prospicit. G.*

Qua mare non sunt in Rom. Pro *diaeta, zotheca. H.*

zotheca) Eruditorum de hoc loco et hac voce disputationes exhibet Cortius. Nobis illud satis est, *zothecam* esse a libris optimis, et significare nidum quendam amoeniorem, maiori cubiculo adiunctum, in quo quis inclusus legere, scribere, commentari possit. *Cabinetum* hodiernae linguae vocant deflexione a *cavena?* de qua Voss. de vitiis serm. 3, 3. extr. certe utrumque a *cavis* animalium, sicut *zothecam* fuisse cellulam saginandis animalibus destinatam observat Salmas. ad Solin. p. 850. sq. *G.*

quae specularibus etc.) Rom. *quae specularibus, velis obductis reductisve. H.*

lis obductis reductisque modo adiicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum et duas cathedras capit: a pedibus mare, a tergo villae, a capite ſilvae: tot ſacies locorum totidem feneſtris et diſtinguit
22 et miſcet. Iunctum eſt cubiculum noctis et ſomni. Non illud voces ſervulorum, non maris murmur, non tempeſtatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem ſentit, niſi feneſtris apertis. Tam alti abditique ſecreti illa ratio, quod interiacens andron parietem cubiculi hortique diſtinguit, atque ita omnem ſonum media
23 inanitate conſumit. Applicitum eſt cubiculo hypocauſtum perexiguum, quod anguſta feneſtra ſuppoſitum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Procoeton inde et cubiculum porrigitur in ſolem: quem orientem ſtatim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, ſed tamen
24 ſervat. In hanc egó diaetam quum me recipio, abeſſe mihi etiam a villa mea videor, magnamque eius voluptatem, praecipue Saturnalibus,

cathedras) vid. ad Epiſt. 8, 21, 2. *E.*

22 *noctis et ſomni)* Maiuſculis literis ſcripturus erat Erneſtius. „Sic ut ſcriberem verba, „inquit, perſuaſit mihi vir doctus, „qui in Eph. lit. Ien. hunc lo„cum tractabat, docebatque ſimi„lem deſcriptionem eſſe illi, quam „de Somni cubiculo habent Ovi„dius et Statius." Argutior haec ratio quam verior. *Cubiculum noctis et ſomni* eſt i. q. *cubiculum nocturnum*, quod *diurno* opponitur ep. 1, 3, 1. *S.*

andron) Iam adnotarunt Catanaeus et Cellarius ex Vitruv. 6, 10. ἀνδρῶνα aliud Graecis ſignificare, aliud Latinis. Illis enim eſt convivium aut conventus virorum; his interiectus inter duos parietes, inter aulas duas, transitus et iter, μεσαύλιον: et notat Caelius Rhodig. 27, 24. etiam a civibus ſuis *Andrones* vel *Andronellas* vocari angiportus transverſos, quibus commeatur inter duas plateas maiores. Haec ſignificatio oppido huc convenit. *G.*

Mox *mediam inanitatem* appellat, ſcita varietate dicendi. *E.*

23 *hypocauſtum perexiguum)* Rom. *hypocauſton perexiguum. H.*

Genuina terminatio Graeca. Vid. ſupra 11. *S.*

ut ratio exigit) Rom. *ut ratio exegit. H.*

Recepit Cortius ex Mediceo, haud male, quamquam in nota diverſiſſima confundens. *S.*

Procoeton inde) Rom. Προκοιτὼν *inde*, Graecis litteris. *H.*

Vid. ſupra ad 10. *S.*

24 *In hanc ego diaetam)* Rom. *In hanc ergo diaetam.* Aldus vero *ego*, vnde ceteri accepere. *H.*

capio, quum reliqua pars tecti, licentia dierum, festisque clamoribus personat. Nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt.
Haec utilitas, haec amoenitas deficitur aqua sa- 25
lienti, sed puteos, ac potius fontes habet: sunt enim in summo. Et omnino littoris illius mira natura: quocunque loco moveris humum, obvius et paratus humor occurrit, isque sincerus ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate salsus.
Suggerunt affatim ligna proximae silvae: ceteras 26
copias Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem una villa discernit: in hoc balinea meritoria tria: magna commoditas, si forte balineum domi vel subitus adventus, vel brevior mora calefacere dissuadeat.
Litus ornant varietate gratissima, nunc continua, 27
nunc intermissa tecta villarum, quae praestent multarum urbium faciem, sive mari, sive ipso litore utare: quod nonnunquam longa tranquillitas mollit; saepius frequens et contrarius flu-

Nam nec ipse etc.) Rom. *Nam nec ipse eorum lusibus.* *H.*

obstrepunt) nec ipse meorum lusus mea praesentia impedio, nec illi mea studia strepitu suo impediunt. *E.*

25 *deficitur aqua salienti)* Rom. *deficit aqua salienti.* *H.* Vid. ad 2, 16, 2. *S.*

sunt enim in summo) Et ob id ipsum, quod non depressis demum foveis adfluunt, sed in summo emicant, pro *fontibus* potius quam pro *puteis* habendi. *G.*

tanta maris vicinitate salsus) Ita et Rom. *H.*

Libri plerique *t. m. v. corruptus*, quam lectionem haud improbat Cortius: debebat recipere. Recepit Gierigius. *Salsus* adscripsit glossator. *S.*

26 *si forte balineum domi* etc.) *si forte balineum vel domini subitus adventus, vel brevior mora calefacere dissuadet.* Ita scribendum erat cum Rom. cum praesertim in aliis quoque *domini* repertum fuerit, idque ad *brevior mora* necessarium sit. Sed Cortius Mediceo oraculo plus aliquando tribuit, quam rationi. *H.*

Domini item Brummeri Excerpta habent. Placet haec lectio, sic tamen, ut servetur vulgaris ordo verborum: *si forte balineum domini vel subitus* etc. *S.*

27 *mollit — indurat)* Si haec de solo litore, ut par est, dicta sunt, equidem non satis intelligo, quo sensu litus tranquillitate molliatur, et fluctibus induretur. Immo contrarium mihi videtur accidere, ut longa tranquillitate litoris solum exarescat et induretur, fluctibus autem adluenti-

28 ctus indurat. Mare non ſane pretioſis piſcibus abundat: ſoleas tamen et ſquillas optimas ſuggerit. Villa vero noſtra etiam mediterraneas copias praeſtat, lac in primis: nam illuc e paſcuis pecora conveniunt, ſi quando aquam umbramque
29 ſectantur. Iuſtisne de cauſſis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere ſeceſſum? quem tu, nimis urbanus es, niſi concupiſcis: atque utinam concupiſcas! ut tot tantisque dotibus villulae noſtrae maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII.

Promittit, ſe fratris Maurici filiis praeceptorem electurum eſſe.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Quid a te iucundius mihi potuit iniungi, quam ut praeceptorem fratris tui liberis quaererem?

bus et inundantibus putreſcat et emolliatur. *E.*

Non puto hic de ſolo putri ac duro cogitandum eſſe. Referendus, opinor, locus ad inambulationes in litore, quas nonnunquam longa maris tranquillitas adiuvat, ſaepius frequens et contrarius fluctus impedit. *Mollire* ſenſu ſimili adhibitum in Caeſar. B. G. VII, 46. *quidquid huic circuitus ad molliendum clivum acceſſerat.* ubi Graecus Interpres: *αἱ δὲ πρὸς τὸ ῥᾳδίαν τὴν τοῦ ὄρους ἀπεργάζεσθαι ἀνάβασιν οὖσαι σκολιότητες.* Μαλακὸς cognataque verba Graecis ſic dici ſatis notum eſt. Quod ſi *mollire* recte interpretati ſumus, apparet, quomodo *indurare*, illi verbo oppoſitum, intelligendum ſit. *S.*

28 *ſi quando aquam umbramque ſectantur)* Rom. *ſi quando aquam umbramve ſectantur. H.*

29 *Iuſtisne de cauſſis* etc.) Rom. *Iuſtisne de cauſis iam tibi videor incolere, inhabitare.* Sic et Medic. omnibus aliis melius, qui *iam* omittunt. *H.*

Plenius Excerpta Brummeri: *eum iam tibi.* Probavit *iam* et Cortius, nec tamen, quod in tanta eius erga librum Mediceum reverentia exſpectaſſes, recepit. *S.*

nimis urbanus) urbis et vitae urbanae nimis amans. *E.*

XVIII inſcr. *Maurico)* Ita et Rom. *H.*

1 *Quid a te iucundius mihi)* Rom. *Quid a te mihi iucundius. H.*

Hunc ordinem ex libris a Cortio reſtitutum ſervant item Brummeri Excerpta. Sane praeſtat vulgato. *S.*

Nam beneficio tuo in scholam redeo: illam dulcissimam aetatem quasi resumo. Sedeo inter iuvenes, ut solebam: atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proxime frequenti auditorio inter se coram 2
multis ordinis nostri clare loquebantur: intravi, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem, quam ad meam, pertineret: ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, quum 3
omnes, qui profitentur, audiero, quid de quoque sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistola consequi potero, ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo me- 4
moriae fratris tui hanc fidem, hoc studium, praesertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quam ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi, etiam si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro 5
suscipiendas offensas in eligendo praeceptore: sed oportet me non modo offensas, verum etiam simultates pro fratris tui filiis tam aequo animo subire, quam parentes pro suis. Vale.

Nam beneficio tuo etc.) Rom. *Nam et beneficio tuo — et illam.* *H.*

Posterius *et* Cortius quoque dedit. Asyndeton hic parum placet. *S.*

2 *coram multis — loquebantur)* Ita ex bonis libris Cortius. Honos Plinio silentio habitus a iuvenibus, qui cum maxime aliis Senatoriis praesentibus nullo pudore *clare loquebantur: loquebantur*, inquam, non *iocabantur*, quod cum *clare* non bene convenit: et maior honos, clare loqui desinere, quam iocari. *G.*

Rom. *coram multi sed ordinis nostri clare loquebantur.* Lege *multis et ordinis nostri* [id est, cum aliis multis, tum et quibusdam nostri ordinis praesentibus] *clare loquebantur,* non *iocabantur.* Veteres scribebant *set*, pro *sed*, nec voces dirimebant. *H.*

probe discere) ut in commilitio iuvenum proborum et pudoris eximii. *G.*

4 *magis amares)* Vix sufficit illa tuorum appellatio exprimendo studio, quo nunc illos prosequeris, qui et tui fratris sint, et suo patre destituti. *G.*

digni illo patre etc.) Rom. *et vt digni illo patre et te patruo.* Fort. *digni et illo patre.* *H.*

Probabilis coniectura. Ceterum nihil hic puto excidisse. *S.*

XIX.

Hortanti, ut actionem quandam recitet, productis dubitandi rationibus, rem curatius expendendam proponit.

C. PLINIVS CEREALI SVO S.

Hortaris, ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer ad-
2 dubitem. Neque enim me praeterit, actiones, quae recitantur, impetum omnem caloremque ac prope nomen suum perdere, ut quas soleant commendare simul et accendere iudicum consessus, celebritas advocatorum, exspectatio eventus, fama non unius actoris, deductumque in partes audientium studium: ad hoc dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque motibus

XIX. 1 *vehementer addubitem)* Rom. *vehementer dubitem. H.*

2 *ut quas soleant)* Non inepte refertur ad ipsas actiones, et est in omnibus editis. Cortius praetulit ex Cod. Mediceo *quae*, ut respiciat ad *impetum, calorem, nomen. G.*

Recte, opinor, Gesnerus retinuit *quas*, ut ad *actiones* referatur, quod omnis orationis conformatio postulat. Leve est, quod Gierigius negat se intelligere, quomodo illas *commendare* possit *iudicum consessus*. Quidni iudicum attente audientium, vel solummodo praesentium gravitas multum auctoritatis tribuere actionibus, vel efficere possit, ut nec actor ipse nec caeteri eas negligant? nam utrumque, ni fallor, in *commendare* inest. *E.*

Ipse vidit Gierigius, posteriora, *ad hoc dicentis gestus* etc., cum Cortiana lectione coire non posse. Quibus tricis ut se exsolvat, aut iusto negligentius scripsisse Plinium, aut aliquid infra excidisse temere statuit. Mireris, Heusingerum de hoc loco non pronunciasse adeoque ad ineptum illud *quae* inclinare videri. Sic autem vir egregius: „Rom. *ut* „*que soleant commendare*, id „est, *ut quae*, quod ex Medic. „Cortius revocavit." *S.*

deductumque—studium) Rom. *diductumque in partes audientium studium. H.*

Sic et Cortius, quem iure sequitur Gierigius. Placebat idem Ernestio. Vid. tamen ipsum Cortium Dissertat. Crit. de usu orthogr. Lat. pag. 134. sqq. edit. Altenb. *S.*

discursus) Hunc tamen et rarissimum esse debere, et non nisi summa quadam opportunitate moderate adhiberi, suadent ista Quintiliani, magistri optimi, 11, 3. 126. p. 1026. *Procursio opportuna, brevis, moderata, rara. Conveniens etiam ambulatio quaedam, propter immodicas laudationum moras; quam-*

animi conſentaneus vigor corporis. Unde acci- 3
dit, ut hi, qui ſedentes agunt, quamvis illis
maxima ex parte ſuperſint eadem illa, quae ſtan-
tibus, tamen hoc, quod ſedent, quaſi debiliten-
tur et deprimantur. Recitantium vero praecipua 4
pronuntiationis adiumenta, oculi, manus praepe-
diuntur: quo minus mirum eſt, ſi auditorum in-
tentio langueſcit, nullis extrinſecus aut blandi-
mentis capta aut aculeis excitata. His accedit, 5
quod oratio, de qua loquor, pugnax et conten-
tioſa eſt. Porro ita natura comparatum eſt, ut ea,
quae ſcripſimus cum labore, cum labore etiam
audiri putemus. Et ſane quotusquisque tam re- 6
ctus auditor, quem non potius dulcia haec et
ſonantia, quam auſtera et preſſa, delectent? Eſt
quidem omnino turpis iſta discordia: eſt tamen:
quod plerumque evenit, ut aliud auditores,

quam Cicero (Orat. c. 18.) *rarum inceſſum neque ita longum probat. Diſcurſare vero, et quod Domitius Afer de Surio Manlio dixit,* ſatagere, *ineptiſſimum: urbaneque Flavius Virginius interrogavit de quodam ſuo antiſophiſta*, Quot millia paſſuum declamaſſet? *G.*

3 *Unde accidit, ut* etc.) Rom. *Unde accidit, ut ii, qui. H.*

4 *oculi, manus praepediuntur)* Illi ad librum reſpicientes, hae tenentes eum et evolventes. *G.*

intentio langueſcit) Rom. *intentione langueſcit*, pro *intentio relangueſcit. H.*

Multorum haec lectio librorum, proba illa quidem, ſed vulgatae non praeferenda. Conf. Interpret. ad Liv. 35, 45, 5. *S.*

5 *His accedit, quod* etc.) Rom. *Accedit his, quod oratio, de qua loquor, pugnax et quaſi contentioſa eſt. H.*

quae ſcripſimus etc.) Rom. *quae ſcripſimus cum labore, etiam ſic audiri putemus. H.*

Haud improbabilis lectio, in aliis item libris reperta. Alterum illud *cum labore* videtur gloſſatoris eſſe, qui *ſic* explicare vellet. *S.*

6 *tam rectus)* tam gravis et ſeverus, qui nihil ſuae voluptati, omnia rerum veritati tribuat. *E.*

auſtera et preſſa) Vel ex ipſa oppoſitione intelligitur, *auſtera* eſſe, quae ſententiam adverſario moleſtam, verbis rem ipſam ſignantibus ſimpliciter et ſine ambagibus explicent: *preſſa*, quae nihil, quod non ad rem pertineat, nihil, quod mitiget aſperitatem, adiiciant. *G.*

Plura cum multis veterum locis dabit noſtrum Lexicon technol. Rhet. lat. ſ. v. *premere. E.*

iſta discordia) Hoc pertinet ad illa ſequentia: *quod plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud* etc. *E.*

eſt tamen: quod etc.) Rom. *eſt tamen: quod plerumque evenit, ut aliud iudices exigant, aliud auditores: cum*

aliud iudices exigant: quum alioqui praecipue
auditor iis adfici debeat, quibus idem si foret
7 iudex, maxime permoveretur. Potest tamen fieri,
ut quamquam in his difficultatibus libro isti no-
vitas lenocinetur: novitas apud nostros; apud
Graecos enim est quiddam, quamvis ex diver-
8 so, non tamen omnino dissimile. Nam, ut illis
erat moris, leges, quas ut contrarias prioribus
legibus arguebant, aliarum collatione convince-
re; ita nobis, inesse repetundarum legi, quod
postularemus, cum hac ipsa lege, tum aliis
colligendum fuit. Quod nequaquam blandum
auribus imperitorum, tanto maiorem apud do-
ctos habere gratiam debet, quanto minorem
9 apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit
recitare, adhibituri sumus eruditissimum quem-
que. Sed plane adhuc, an sit recitandum, exa-
mina tecum, omnesque, quos ego movi, in
utraque parte calculos pone, idque elige, in quo
vicerit ratio. A te enim ratio exigetur, nos ex-
cusabit obsequium. Vale.

alioqui his praecipue auditor affici debeat. *H.*

Bona lectio: certe *alioqui his* unice probandum. *S.*

7 *ut quamquam in his difficultatibus)* Sic et Rom. *H.*

quamvis ex diverso, non tamen) Rom. *quamvis ex adverso, non tamen.* *H.*

8 *leges, quas ut contrarias)* Hinc status apud illos ἀντινομίας, quem *contrariarum legum* vocat, et illustrat Fabius 7, 7. *G.*

repetundarum legi) Rom. *repetundarum lege.* *H.*

tum aliis colligendum fuit) Rom. *tum in aliis colligendum fuit.* *H.*

9 *omnesque, quos ego movi)* Rom. *omnesque quis ego movi.* *H.*

movi) Gierigius: „Est autem „*movi*, admovi, attuli.“ Immo est: *temere proieci.* Opponitur *ponere* calculos. Altera illa significatio, quam Gierigius h. l. obtinere arbitratur, solorum poëtarum est. Vid. Fr. Ott. Menckenii Observ. L. L. pag. 636. *S.*

A te enim ratio etc.) Rom. *At enim ratio exigendi: nos excusabit obsequium.* *H.*

Optime habet vulgata. Perperam liber Mediceus, tollens oppositionem: *ut enim ratio exegit, nos excusabit obsequium.* Bono hic stomacho Cortius fuerit necesse est, qui illa concoquere potuerit. *S.*

XX.

Regulum tribus iucundis exemplis, ut testamentorum insidiatorem et iniustum heredem, describit.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Assem para, et accipe auream fabulam: fabulas immo. Nam me priorum nova admonuit: nec refert, a qua potissimum incipiam. Verania 2
Pisonis graviter iacebat: huius dico Pisonis, quem Galba adoptavit. Ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad aegram, cuius marito inimicissimus, ipsi invisissimus fuerat. Esto, si venit tantum: at ille 3
etiam proximus toro sedit: quo die, qua hora nata esset, interrogavit. Ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat, nihil, nisi ut diu miseram exspectatione suspendat. *Habes*, inquit, *clima-* 4
ctericum tempus, sed evades. Quod ut tibi ma-

XX. 1 *Assem para)* tanquam circulatori alicui soluturus, qui fabulam aut historiolam otiosis narret. *E.*

2 *Verania Pisonis)* uxor. Notissimum Virgilii illud: *Hectoris Andromache*. Ovid. Heroid. VII, 193.: *Nec, consumta rogis, inscribar, Elisa Sichaei.* ubi vid. Interpret. Add. Vales. ad Excerpta ex Diod. Sic. de Virtut. et Vit. pag. 586. ed. Wessel. *S.*

huius dico Pisonis etc.) Rom. *huius dico, quem Galba adoptavit*, sine *Pisonis*. *H.*

ipsi invisissimus) Haec duo verba Rom. desunt. *H.*

3 *quo die, qua hora)* Rom. *qua die, qua hora. H.*

Ubi audivit) Rom. *Ubi audiit. H.*

computat, nihil etc.) Rom. *computat nihil, diu miseram expectatione suspendit. H.*

Perperam. Sane computabat veterator ille, idque digitis; hoc enim est *agitare digitos*, *κάμπτειν τοὺς δακτύλους*. S.

4 *climactericum tempus)* Decantatae superstitionis rationes nemo adcuratius pleniusque exposuit Salmasio, cuius sententia de *climactericis* i. e. periculosis annis, mensibus, diebus, horis, ex horoscopo s. themate genethliaco derivandis, ex hac ipsa narratione confirmatur. Quid enim opus erat *intendere oculos, labra movere, agitare digitos, computare, diu miseram exspectatione suspendere*, si *climactericus* annus s. *scansilis* est, quicumque septenario vel novenario vel utrisque constat, et his numeris quasi exhauriri potest, ut XIV, XVIII, XXI, XXVII etc. Quin diserte deinde *siderum significationem* appellat. *G.*

gis liqueat, aruſpicem conſulam, quem ſum fre-
5 *quenter expertus.* Nec mora: ſacrificium facit,
adfirmat, exta cum ſiderum ſignificatione con-
gruere. Illa, ut in periculo, credula, poſcit
codicillos: legatum Regulo ſcribit: mox ingra-
veſcit: clamat moriens, *O hominem nequam,*
perfidum, ac plus etiam quam periurum! qui
6 ſibi per ſalutem filii peieraſſet. Facit hoc Re-
gulus non minus ſcelerate quam frequenter,
quod iram deorum, quos ipſe quotidie fallit, in
7 caput infelicis pueri deteſtatur. Velleius Blae-
ſus, ille locuples conſularis, noviſſima valetu-
dine conflictabatur: cupiebat mutare teſtamen-
tum. Regulus, qui ſperaret aliquid ex novis ta-
bulis, quia nuper captare eum coeperat, medi-
cos hortari, rogare, quoquo modo ſpiritum
8 homini prorogarent. Poſtquam ſignatum eſt te-
ſtamentum, mutat perſonam, vertit alloquutio-
nem, iisdemque medicis, *Quousque miſerum*
cruciatis? quid invidetis bonam mortem, cui da-
re vitam non poteſtis? Moritur Blaeſus: et

5 *O hominem nequam — periurum)* Sive interiectionem ſerves, ſive cum Cortio et Gierigio expungas, haec ipſa ſunt Veraniae moribundae verba. Quae ſequuntur, *qui ſibi per ſalutem filii peieraſſet*, Secundus addidit, ut intelligatur, cur Verania Regulum *plus etiam quam periurum* dixerit. Sane non modo periurium, ſed etiam ſceleratiſſima impietas haberi debuit, ſi quis, ut alios falleret, deorum iram in liberorum capita deteſtaretur. *S.*

6 *Facit hoc Regulus)* Rom. *Facit Regulus,* omiſſo *hoc*. *H.*

in caput infelicis pueri deteſtatur) Oſtendit V. C. Chr. Gottlob Schwarzius in Diſſert. de deteſtatione ſacrorum §. 12. *deteſtari* eſſe adhibitis teſtibus denuntiare. Nec video, quid commodius ſit ad hunc ipſum locum interpretandum illa ipſa ſignificatione. Publice et ſolenniter, certe multis praeſentibus, *deteſtatur* h. e. denuntiat et imprecatur Regulus *iram deorum in caput filii ſui*, dum in hanc fere formulam iurat, *Si ſciens fallo, filius meus genium ſuum iratum habeat. G.*

7 *Velleius Blaeſus, ille locuples conſularis)* Rom. *Velleius Bleſus, conſularis ille locuples. H.*

Placet hic ordo. *S.*

8 *Quousque miſerum etc.)* Rom. *Qui usque miſerum cruciatis? quid invidetis bona morte, cui —. H.*

Bona morte Cortius ex Mediceo recepit. Vid. ad ep. 1, 10, 12. *S.*

Moritur Blaeſus: et tanquam

tanquam omnia audiſſet, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duae fabulae. An ſcholaſtica 9
lege tertiam poſcis? Eſt unde fiat. Aurelia, or- 10
nata femina, ſignatura teſtamentum, ſumſerat pulcherrimas tunicas. Regulus quum veniſſet ad ſignandum, *Rogo*, inquit, *has mihi leges.* Aurelia ludere hominem putabat; ille ſerio inſtabat.
Nec multa: coëgit mulierem aperire tabulas, ac 11
ſibi tunicas, quas erat induta, legare: obſervavit ſcribentem, inſpexit an ſcripſiſſet. Et Aurelia quidem vivit: ille tamen iſtud tanquam morituram coëgit. Et hic hereditates, hic legata, quaſi
mereatur, accepit! Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea ci- 12
vitate, in qua iampridem non minora praemia, immo maiora, nequitia et improbitas, quam pu-
dor et virtus habent? Adſpice Regulum, qui ex 13
paupere et tenui ad tantas opes per flagitia proceſſit, ut ipſe mihi dixerit, quum conſuleret,

omnia audiſſet) Rom. *Moritur Bleſus tamquam omnia audiſſet*, omiſſo *et*. *H.*

Copulam nemo deſideret. *S.*

tanquam omnia audiſſet) ſcil. tum, cum novae tabulae fierent. Gierigius: „Melius foret: *tam„quam iſta praeſenſiſſet.*" Immo languidius. Talia non ad vivum reſecanda. *S.*

9 *ſcholaſtica lege*) Proverbio forte, cui ſimile illud noſtrum, *Aller guten Dinge müſſen drey ſeyn*, *Omne trinum perfectum* etc. *G.*

Suffic.d.f. πευστικῶς intelligam. *S.*

10 *pulcherrimas tunicas*) Fruſtra huc adferunt, qui hinc probant antiquum morem, quo ſumerent morituri veſtimenta pulcherrima. Nullum hic veſtigium cogitatae mortis tanquam inſtantis proxime; ne morbi quidem. Aurelia apud amicos munda videri voluit atque hilaris. *G.*

11 *Nec multa*) Optimi libri: *Ne multa.* idque Cortius et Gierigius receperunt. Bene. Geſneriana lectio ferri nequit. *Ne multa* i. q. *Quid multa? Quid quaeris? S.*

Et hic hereditates etc.) Rom. *Hic hereditates, hic legata:* Demtum eſt *et*, quod vulgo praecedit. *H.*

Demtum eſt etiam in Mediceo. Perperam. Mox *accepit* habent item Brummeri Excerpta. Sed longe praeſtat Cortianae lectio *accipit*, quam vel praeſens *mereatur* commendat. *S.*

12 τί διατείνομαι) *Quid intendor?* quid exclamatione utor? tanquam in re inſolenti et gravi, cum iſta ſint quotidiana. Demoſth. pro Cor. c. 46. τί οὖν ταῦτ' ἐπήρχομαι, καὶ διετεινάμην οὕτω σφοδρῶς; *G.*

Diodor. Sicul. L. XIII. C. 28. τί χρὴ νῦν ἡμᾶς διατείνεσθαι τοὺς μηδὲν ἠδικημένους; ad quem locum vid. Weſſeling. Lucian. T. II. pag. 161. τότε μὲν αὐτῷ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα βοῶντι καὶ διατεινομένῳ ὀλίγα χρῆναι ἀντιλέγειν ᾠόμην. pag. 186. διατείνῃ καὶ βοᾷς. *S.*

quam cito ſeſtertium ſexcenties impleturus eſſet, inveniſſe ſeſe exta duplicia, quibus portendi, mil-
14 lies et ducenties habiturum. Et habebit, ſi modo, ut coepit, aliena teſtamenta, quod eſt improbiſſimum genus falſi, ipſis, quorum ſunt illa, dictaverit. Vale.

13 *exta duplicia*) Uſus forte eſt Regulus tanquam praeiudicio auſpiciis illis, quae Auguſto contigiſſe narrat avunculus noſtri 11, 37. ſ. 73. *Divo Auguſto Spoleti ſacrificanti primo poteſtatis ſuae die, ſex victimarum iecinora replicata intrinſecus ab ima fibra reperta ſunt: reſponſumque duplicaturum intra annum imperium.* Eadem ſed perturbatius Sueton. Aug. c. 95. quod copioſe oſtendit Burmannus. Sic *iecur operimento duplici tectum* Iuliano portendit imperium apud Ammian. Marcell. 22, 1. ubi Lindebrogius tum reliqua, tum laudat Val. Max. 1, 6, 9. Add. Iul. Obſ. de prodig. 129. *G.*

Rom. *inveniſſe ſe exta duplicia, quibus portendi. H.*

14 *genus falſi*) Lege Cornelia de falſis tenetur v. g. qui ſibi in teſtamento alterius aliquid adſcripſit, quod multae Pandectarum leges h. t. docent: add. Tit. Cod. de his, qui ſibi adſcribunt in teſtam. vid. Io. Iac. Maſcovii de hac re diſp. Lipſ. 1731. Indignatur igitur Secundus, non eadem poena teneri, qui teſtatori dictaverit teſtamentum. Sed hunc abſolvit l. 22. C. de teſtamentis, *Dictantibus teſtamenta — legatum — teſtatorem poſſe relinquere, minime dubitandum eſt.* Cauſſa diverſitatis forte haec eſt, quod dictantem audit teſtator ac teſtem qui ſcribit, poteſt facilius fallere. *G.*

LIBER TERTIVS

I.

Spurinnae vitam laudat, ſibique ſimile aliquando otium contingat, precatur.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Neſcio, an ullum iucundius tempus exegerim,
quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeo qui-
dem, ut neminem magis in ſenectute (ſi modo
ſeneſcere datum eſt) aemulari velim: nihil eſt
enim illo vitae genere diſtinctius. Me autem ut 2
certus ſiderum curſus, ita vita hominum diſpoſita
delectat, ſenum praeſertim. Nam iuvenes adhuc
confuſa quaedam et quaſi turbata non indecent:
ſenibus placida omnia et ordinata conveniunt,
quibus induſtria ſera, turpis ambitio eſt. Hanc 3
regulam Spurinna conſtantiſſime ſervat; quin etiam
parva haec, (parva, ſi non quotidie fiant) ordine

I, 1 *diſtinctius*) ordinatius, cum omnia vitae negotia conſiderata ratione bene diſpoſita ſunt. Mox eandem vitam *diſpoſitam* et *ordinatam* dicit. *E.*

2 *induſtria ſera*) Nominat duas res, quae turbare illum ordinem atque diſtinctionem vitae, ac honeſte quidem poſſunt in aliis, induſtriam atque ambitionem, oſtenditque, eas in ſenibus locum non habere. *G.*

Induſtria eſt eorum, qui cauſſis agendis, obeundisque officiis nimiam operam navant vel gratiae vel quaeſtus cauſſa. *Ambitio* eorum, qui honores affectant. Haec, ſi honeſte fiant, certe iuvenum ſunt, non ſenum. Legas, quaeſo, finem huius epiſtolae, ut illa melius intelligas. *E.*

3 *parva, ſi non quotidie fiant*) Servandam duxi hanc parentheſin, quam Gierigius ita mutavit: *parva haec, (parva, ſi non quotidie fiant ordine quodam) velut orbe circumagit.* Leviſſima cauſſa mutationis eſt. *Quis credat*, inquit, *parva ideo fieri magna, quod quotidie fiant?* Quidni vero? Plinius certe credidit, et ego credo. Nempe quae parva ſunt per ſe, et temere ac ſine certa

4 quodam et velut orbe circumagit. Mane lectulo continetur: hora ſecunda calceos poſcit: ambulat millia paſſuum tria. Nec minus animum quam corpus exercet. Si adſunt amici, honeſtiſſimi ſermones explicantur: ſi non, liber legitur: interdum etiam praeſentibus amicis, ſi tamen illi non
5 gravantur. Deinde conſidit, et liber rurſus, aut ſermo libro potior: mox vehiculum adſcendit: adſumit uxorem ſingularis exempli, vel aliquem
6 amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce ſecretum! quantum ibi antiquitatis! quae facta, quos viros audias, quibus praeceptis imbuare! quamvis ille hoc temperamentum modeſtiae ſuae indixerit, ne praecipere videatur.
7 Peractis ſeptem millibus paſſuum, iterum ambulat mille, iterum reſidet, vel ſe cubiculo ac ſtilo reddit. Scribit enim, et quidem utraque lingua, lyrica doctiſſime. Mira illis dulcedo, mira ſuavi-

ratione accidentia, ea magna fiunt, ſi fiunt ab aliquo quotidie, h. e. ratione et conſilio, quo omnes actiones noſtrae graves et magnae fieri ſolent. *E.*

Monuerat iam Catanaeus, dilucidiusque Cortius, quos Gierigius audire debebat. *S.*

4 *ambulat millia paſſuum tria etc.*) Rom. *ambulat mille paſſus, nec minus animum.* Accedo Rom. quod ita etiam n. 7. *iterum ambulat mille;* nec ſenem quotidie tria millia ambulaſſe credibile eſt. *H.*

5 *conſidit*) *Sic ex Mediceo Cortius: qui alias etiam formas huius verbi paſſim exſtare obſervat. *G.*

6 *ſecretum*) Quod cum uno comite vehitur. *G.*

7 *reſidet*) Cortius librorum auctoritate *reſidit*, quod Gesnerus, ut ſibi conſtaret, (v. ad 5.) recipere debebat. Recepit Gierigius. *S.*

Scribit — lyrica) Edidit Caſp. Barthius cum Venaticis et Bucolicis Latinis Hanoviae 1613. 8. odas quatuor Veſtricl Spurinnae e membranis Merſeburgi a ſe inventis, quas ex diſperſis in ordinem a ſe redactas notis quibusdam illuſtravit: ſecundas deinde curas iis impendit Adv. 14, 5.: ubi huius Veſtricii Spurinnae eſſe contendit, quod antea in mentem non venerat. Iac. Vlitius in prolegom. poëtarum venaticorum, ex hac ipſa Plinii epiſtola efficta (a Barthione, an ab antiquiore quodam?) contendit: quin Fabricius ὁ μακαρίτης, candidiſſimus ille ingeniorum aeſtimator, Bibl. Lat. 1, 16, 2. p. 284. *Conferenti*, inquit, *apparet, haec Spurinnae univerſa depromta eſſe ex Plinii iun. lib. III. Epiſtola* 1. Equidem verba ex Plinio depromta non animadverto, ideam ipſam viri poſt negotioſam vitam ad otii portum ſe conferentis hinc hauſtam, ſcholaſticumque aliquem, aut, ſi placet, ipſum adeo Barthium, materiem luſui ſuo a

tas, mira hilaritas: cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est, 8
(est autem hieme nona, aestate octava) in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer et diu: nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, et paullisper cibum differt: interim audit legentem remissius aliquid et dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si malint. Apponitur coena non minus 9
nitida quam frugi, in argento puro et antiquo. Sunt in usu et Corinthia, quibus delectatur, nec

Pliniano Spurinna sumsisse, non negaverim. Diu est, cum scripsit mihi Theophilus Sigefr. Baierus V. C. se meditari aliquid de illis carminibus. Abiecit, puto, illud consilium, postquam Seras et Indos Tartarosque mansuetioribus Musis praetulit, vel potius aliquid suae elegantiae et humanitatis illis impertiit. *G.*

Non abiecit. Baieri enim *de Vestritio Spurinna, Lyrico, et eius fragmentis*, opus postumum prodiit in Commentariis Academiae Petropolitanae, T. XI. ad ann. 1739. Petrop. 1750. p. 311. sq. Vid. Wernsdorf. Poët. Lat. Minor. Tom. IV. pag. 841. sq. Cf. idem Wernsdorf. ibid. Tom. III. pag. 325. sq. ubi pag. 351. sq. odas illas quatuor reperias. *S.*

8 *hieme nona*) Seriusne igitur hieme quam aestate? Quin contra. Nimirum attendendum est ad rationem horarum Romanarum. Hae καιρικαὶ erant, h. e. diem naturalem dividebant in XII partes aequales, sive is longus esset s. brevis. Horae igitur Romanae cum nostris conveniunt modo in aequinoctiis, hieme sunt breviores, productiores aestate. Quare pone solstitii tempore diem in dupla ratione diei brumalis, ut apud nos H. XVI et VIII, erit hora aestiva in eadem ratione ad horam brumalem. Cumque aequinoctialis hora minutas habeat 60, aestivae cedent 80, hibernae non nisi 40. Itaque aestiva hora VIII. conveniet nostrae hor. 2. m. 40; hiberna vero IX incidet in ipsam nostram h. 2. Si cui haec nimis brevia et abrupta videantur, ille legat Aldi Manutii ea de re libellum, qui praefationis instar Rei Rusticae scriptoribus adponi solet, et in nostra editione locum octavum obtinet. *G*

pugnat cum senectute) Commode huc advocant Cic. de Sen. 11. *Pugnandum tanquam contra morbum, sic contra senectutem. Habenda ratio valetudinis: utendum exercitationibus modicis.* *G.*

liberum est amicis etc. Rom. *liberum est amicis vel eadem facere, vel alia.* *H.*

Sic Cortius ex libris suis, quibus accedunt Excerpta Brummeri. *S.*

9 *nec adficitur*) non aliquo cum furore expetit et amat ista vasa, ut ille apud Horatium I. Sat. 4. 28. *Hunc capit argenti splendor, stupet Albius aere.* *E.*

Rom. *quibus delectatur et adficitur.* *H.*

Sic plures libri. Longe longeque praestat *nec.* *E.*

adficitur. Frequenter comoedis coena diſtinguitur, ut voluptates quoque ſtudiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, et aeſtate. Nemini hoc longum
10 eſt; tanta comitate convivium trahitur. Inde illi poſt ſeptimum et ſeptuageſimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile et vividum cor-
11 pus, ſolaque ex ſenectute prudentia. Hanc ego vitam voto et cogitatione praeſumo, ingreſſurus avidiſſime, ut primum ratio aetatis receptui canere permiſerit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi et ſolatium et exemplum eſt idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honeſtum fuit, obiit officia, geſſit magiſtratus, provincias rexit: multoque labore hoc otium meruit.
12 Igitur eundem mihi curſum, eundem terminum ſtatuo: idque iam nunc apud te ſubſigno: ut, ſi me longius evehi videris, in ius voces ad hanc epiſtolam meam, et quieſcere iubeas, quum inertiae crimen effugero. Vale.

II.

Arrianum commendat.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Quod ipſe amicis tuis obtuliſſem, ſi mihi eadem materia ſuppeteret; id nunc iure videor a te meis

comoedis) Vid. 1, 15, 2. *G.*

et aeſtate) Cortius: „Voſſian. „*etiam aeſtate*, ex Gloſſa, quam „tamen Gryphius praetulit." Praetulit item Gierigius, nihilque monito lectore in textum immiſit. Vid. N. Heinſ. ad Vellei. Paterc. 2, 116. pag. 1180. ed. Ruhnk. *S.*

10 *ſolaque ex ſenectute prudentia*) incommodis ſenectutis non coniunctis. *S.*

11 *ut primum ratio aetatis receptui canere permiſerit*) Gierigius hic, Plinium reprehendens, neſcio quid tricatur. Me quidem Pliniana non offendunt. *S.*

12 *Igitur eundem mihi* etc.) Rom. *Igitur et eundem mihi curſum et eundem terminum. H.* Copula melius abeſt. *S.*

ſubſigno) fidem do, veluti data ſyngrapha tibi ſpondeo. *E.*

inertiae crimen) Vid. 4, 23, 4. *G.*

petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt princeps. Quum dico princeps, non de facultatibus loquor, quae illi large ſuperſunt: ſed de caſtitate, iuſtitia, gravitate, prudentia. Huius ego con- 3
ſilio, in negotiis; iudicio, in ſtudiis utor: nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia praeſtat. Amat me (nihil poſſum ar- 4
dentius dicere) ut tu. Caret ambitu: ideo ſe in equeſtri gradu tenuit, quum facile poſſet adſcendere altiſſimum. Mihi tamen ornandus excolendusque eſt. Itaque magni aeſtimo, dignitati eius 5
aliquid adſtruere, inopinantis, neſcientis, immo etiam fortaſſe nolentis: adſtruere autem, quod ſit ſplendidum, nec moleſtum. Cuius generis, quae 6
prima occaſio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipſum gratiſſimum debitorem. Quamvis enim iſta non appetat, tam grate tamen excipit, quam ſi concupiſcat. Vale.

III.

Corelliae conſulit de filii ſtudiis inſtituendis, ideam boni magiſtri in Iulio Genitore praeſcribens.

C. PLINIVS CORELLIAE HISPVLLAE S.

Quum patrem tuum, graviſſimum et ſanctiſſimum

II, 2 *Altinatium eſt princeps*) Rom. *Altinatium princeps*, excluſo verbo *eſt*. *H.*

4 *nihil poſſum ardentius dicere)* Rom. *nihil poſſum dicere ardentius*. *H.*

Placet hic ordo. *S.*

quum facile poſſet adſcendere) Rom. *cum facile poſſit aſcend*. *H.*

Mihi tamen ornandus etc.) Rom. *Mihi tamen ornandus extollendusque*, ſine verbo *eſt*. Non plane repudio. *H.*

Extollendus habent etiam Brummeri Excerpta. Non diſplicet. *Ornare* et *excolere* vix differunt: ſed *extollere* plus eſt quam *ornare*. Neque Secundus hoc verbo non utitur. Infra 3, 11, 1. *Eſt omnino Artemidori noſtri tam benigna natura, ut officia amicorum in maius extollat*. ad quem locum videndus Cortius. Ita et Livius 28, 31, 4. *defectionem ſociorum in maius verbis extollentes*. *S.*

6 *conferas in eum, rogo*) Rom. *in eum conferas, rogo*. *H.*

tam grate tamen excipit) Rom. *tam grate tamen accipit*. *H.*

A gloſſatore profectum. Vid. Clav. Cic. v. *excipere*. *S.*

virum, suspexerim magis an amaverim, dubitem: teque in memoriam eius, et in honorem tuum, unice diligam; cupiam necesse est, atque etiam, quantum in me fuerit, enitar, ut filius tuus avo
2 similis exsistat: equidem malo, materno: quamquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque et patruus illustri laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas
3 plurimum refert a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiae ratio intra contubernium tuum tenuit, praeceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Iam studia eius extra limen proferenda sunt, iam circumspiciendus rhetor Latinus, cuius scholae severitas,
4 pudor, in primis castitas, constet. Adest enim adolescenti nostro, cum ceteris naturae fortunaeque dotibus, eximia corporis pulchritudo: cui in hoc lubrico aetatis non praeceptor modo, sed

III, 1 *teque in memoriam* etc.) Rom. *teque et in memoriam eius et honorem tuum.* Lege *et in honorem.* *H.*

Bene Gierigius, secutus Cortium: *teque et in memoriam eius, et in honorem tuum.* *S.*

cupiam necesse est etc.) Rom. *atque etiam cupiam necesse est, etiam quantum in me fuerit.* Transpositum est *atque etiam.* *H.*

malo, materno) Dat hoc tum ipsi Corelliae, cui sic blanditur, tum amici memoriae. *G.*

3 *ubi est vel erroribus*) Ne quis temere ista transponat, legatque, *ubi est erroribus vel modica, vel etiam nulla materia*, intercedit aliorum usus ostensus a Wopkenio Lectt. Tull. 1, 7. Sed qui usu didicit, quantum sibi in mutando verborum ordine sumserint librarii, ille multum etiam hic licere Critico intelliget. *G.*

Cf. Crever. ad Liv. Praef. *S.*

Rom. *ubi est erroribus modica vel nulla materia.* *H.*

pudor, in primis castitas) Sic incidendum. *Pudor* enim latius patet, et omnem omnis turpitudinis metum significat; praecipua pudoris pars est *castitas*, quae tanto magis hic spectanda, quanto frequentiores iuvenum corruptelae, quas innuit et detestatur magis, quam explicat Fabius 1, 2, 4. 1, 3, 16. etc. *G.*

4 *naturae fortunaeque dotibus*) Rom. *naturae formaeque dotibus*, male. *H.*

„*Forma* et *fortuna* saepe in „MStis commutantur. — Simili„ter *formatus* et *fortunatus*." Drakenb. ad Liv. 41, 20, 2. ubi v. exempla. Sed inprimis huc facit Liv. 3, 12, 6. *iuvenem egregium, instructum naturae fortunaeque omnibus bonis.* ubi item in libris repertum *formaeque*. *S.*

in hoc lubrico aetatis) Vid. Heusinger. ad Vechner. Hellenol. p. 203. Simillimum illud Appuleii Metamorph. L. XI. p. 782.

custos etiam rectorque quaerendus est. Videor 5
ego demonstrare tibi posse Iulium Genitorem.
Amatur a me: iudicio tamen meo non obstat caritas hominis, quae ex iudicio nata est. Vir est emendatus et gravis: paullo etiam horridior et
durior, ut in hac licentia temporum. Quantum 6
eloquentia valeat, pluribus credere potes; nam dicendi facultas aperta et exposita statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque latebras habet; cuius pro Genitore me sponsorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi profuturum: nihil discet, quod nescisse rectius fuerit.
Nec minus saepe ab illo, quam a te meque ad- 7
monebitur, quibus imaginibus oneretur, quae nomina et quanta sustineat. Proinde, faventibus diis, trade eum praeceptori, a quo mores primum, mox eloquentiam discat, quae male sine moribus discitur. Vale.

IV.

Caussas exponit, cur advocationem pro Baeticis susceperit: et consulit, an recte fecerit.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Quamvis et amici, quos praesentes habebam, et

Oudend. *lubrico virentis aetatulae, ad serviles delapsus voluptates, curiositatis improsperae sinistrum praemium reportasti.* S.

5 *Videor ego demonstrare*) Rom. *Videor ergo demonstrare.* H.

Similis confusio infra epist. 4, 7. S.

ut in hac licentia) Si alio et paullo severiore seculo vixisset, nemo duriusculum diceret: sed mollities et dissolutio huius aetatis facit, ut horridior videatur. Eam vim τῆς *ut* satis illustramus ad Fabrum. G.

Infra epist. 6, 3. *A tergo quoque eadem aetas, ut a tergo.* Eodem modo Graeci particula ὡς utuntur. Vid. nostra ad Longi Pastoral. p. 428. sq. S.

7 *quibus imaginibus oneretur*) Magna omnia nempe exspectantur ab eo, qui tam claris maioribus (quorum spectantur in atriis imagines) ortus sit. Est haec ratio similis Ciceronianae illi sententiae ad Curionem, fam. 2, 4. *Est tibi gravis adversaria constituta et parata, incredibilis quaedam exspectatio, quam tu una re facillime vinces* etc. G.

ſermones hominum factum meum comprobaſſe videantur, magni tamen aeſtimo ſcire, quid ſen-
2 tias tu. Nam cuius integra re conſilium exquirere optaſſem; huius etiam peracta iudicium noſſe, mire concupiſco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Tuſcos excurriſſem, accepto, ut praefectus aerarii, commeatu; legati provinciae Baeticae, queſturi de proconſulatu Caecilii Claſſici, advocatum me a ſenatu petierunt.
3 Collegae optimi, meique amantiſſimi, de communis officii neceſſitatibus praeloquuti, excuſare me et eximere tentarunt. Factum eſt ſenatus conſultum perquam honorificum, ut darer provincia-
4 libus patronus, ſi ab ipſo me impetraſſent. Legati rurſus inducti, iterum me iam praeſentem poſtulaverunt advocatum: implorantes fidem meam, quam eſſent contra Maſſam Baebium experti: adlegantes patrocinii foedus. Sequuta eſt clariſſima ſenatus adſenſio, quae ſolet decreta praecurrere. Tum ego, *Deſino*, inquam, *Patres Conſcripti, putare, me iuſtas excuſationis cauſſas adtuliſſe.*
5 Placuit et modeſtia ſermonis et ratio. Compulit autem me ad hoc conſilium non ſolum conſenſus ſenatus, (quamquam hic maxime) verum etiam

IV, 2 *publicum opus*) Templum in Tiferno Tiberino, de quo 4, 1, 4. *Tuſcos* autem ſuos deſcribit 5, 6. *G.*

in Tuſcos excurriſſem) Rom. *in Tuſcos excucurriſſem.* *H.*

Vid. Drakenb. ad Liv. 1, 12, 8. 1, 15, 1. *S.*

commeatu) veniâ eundi. Petit eam Plinius a Traiano 10, 24. Vid. Clav. Ciceron. h. v. *S.*

Caecilii Claſſici) De quo et de ſucceſſu cauſſae, quam hic a ſe ſuſceptam narrat, hoc libro ep. 9. exponit. *G.*

3 *Collegae optimi*) Reliqui Praefecti aerarii, de quo magiſtratu vid. Torrent. ad Sueton. Claud. c. 24. Quam laborioſum illud munus fuerit, quamque iuſtam adeo aliorum munerum excuſationem praebuerit, vid. apud noſtrum 1, 10, 9. *G.*

4 *me iam praeſentem* etc.) Rom. *me iam praeſentem advocatum poſtulaverunt.* *H.*

contra Maſſam Baebium) De quo 7, 33. *G.*

clariſſima ſenatus adſenſio) Rom. *ſenatus clariſſima adſenſio.* *H.*

5 *verum etiam alii* etc.) Rom. *verum et alii quidam minores, ſed tamen innumeri*, vitioſe. *H.*

Verum et, Cortio quoque probatum, placet. *S.*

alii quidam minores, ſed tamen numeri. Venie-
bat in mentem, priores noſtros, etiam ſingulo-
rum hoſpitum iniurias accuſationibus voluntariis
exſecutos: quo deformius arbitrabar publici ho-
ſpitii iura negligere. Praeterea, quum recorda- 6
rer, quanta pro iisdem Baeticis priore advocatio-
ne etiam pericula ſubiiſſem, conſervandum vete-
ris officii meritum novo videbatur. Eſt enim ita
comparatum, ut antiquiora beneficia ſubvertas,
niſi illa poſterioribus cumules: nam quamlibet
ſaepe obligati, ſi quid unum neges, hoc ſolum
meminerunt, quod negatum eſt. Ducebar etiam, 7
quod deceſſerat Claſſicus, amotumque erat, quod
in eiusmodi cauſſis ſolet eſſe triſtiſſimum, pericu-
lum ſenatoris. Videbam ergo, advocationi meae
non minorem gratiam, quam ſi viveret ille, pro-
poſitam; invidiam nullam. In ſumma, computa- 8
bam, ſi munere hoc iam tertio fungerer, facilio-
rem mihi excuſationem fore, ſi quis incidiſſet,
quem non deberem accuſare. Nam quum eſt
omnium officiorum finis aliquis, tum optime li-
bertati venia obſequio praeparatur. Audiſti con- 9

minores — numeri) Nihil ſolemnius, quam *rationes* vocare, ubi de conſilio capiendo ſermo eſt, hinc *calculorum* mentio, hinc *duci, putari* dicitur *ratio* etc. Huc etiam referendum, quod *numeros* appellat cauſſas, quibus motum ſe dicit. Sic deinde ſ. 8. *In ſumma, computabam* etc. *G.*

Bene, opinor, Gesnerus. Si cui vero haec non ſatisfaciant, magis fortaſſe probabit coniecturam Caſauboni ita corrigentis: *alia minoris quidem, ſed tamen numeri*, h. e. minoris quidem ponderis, ſed alicuius tamen apud me momenti. Iam illa forma et ſenſu proxime accedunt ad notas dicendi formulas, *in aliquo*, vel *in nullo numero eſſe.* *E.*

6 *Eſt enim ita comparatum*) Sic et Rom. *H.*

Al. *Eſt enim ita natura comparatum.* Utrumque bonum; ſed noſtrum maior librorum numerus commendat. *S.*

7 *Videbam ergo*) Rom. *Videbam ego*, pro *ergo. H.*

Vid. ſupra ad ep. 3, 5. *S.*

invidiam nullam) Sed non invidioſum erat, contra mortuum dicere? Neſcimus ſcilicet totam cauſſam. *G.*

8 *non deberem*) propter amicitiam, vel aliud officium. *E.*

libertati — praeparatur) recuſandi officii tum maximam veniam habemus, cum iam antea multa officia praeſtitimus. Tum nempe non inertia aut impietate fit, ut recuſemus, ſed iure noſtro libertatis utimur. *E.*

filii mei motus, superest alterutra ex parte indicium tuum: in quo mihi aeque iucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

V.

Plinii maioris libri, vitaeque et studiorum ratio.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis,
2 quaerasque, qui sint omnes. Fungar indicis partibus, atque etiam, quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim haec quoque studiosis
3 non iniucunda cognitio. DE IACVLATIONE EQVESTRI VNVS. Hunc, quum praefectus alae militaret, pari ingenio curaque composuit. DE VITA POMPONII SECVNDI DVO, a quo singu-

9 *consilii mei motus*) quae me moverint, ut illud consilium caperem. S.

simplicitas dissentientis) aperte et libere sententiam dicentis. *E.*

V Hanc epistolam, quam Plinio suo praemisit etiam Harduinus, copiosius interpretatus olim sum in fronte Chrestomathiae Plinianae, unde potiora huc referentur. *G.*

1 *quaerasque, qui sint omnes*) Rom. *quaerasque qui sint*, abiecto altero *omnes*. Hoc et ipse deleo. *H.*

Nec ego repugnem. Gravat orationem alterum *omnes* S.

2 *Est enim haec* etc.) Rom. *Est enim haec* [non *hoc*] *studiosis non iniucunda cognitio*. Abest *quoque*. *H.*

Hoc plerorumque librorum est. Constructio σολοικοφανὴς, quam satis tuentur exempla a Cortio allata. Plura si desideras, adi Drakenborchii notam ad Liv. 2, 38, 5. ubi simili confusione alii libri, *si haec profectio, et non fuga est*, alii, probante Drakenborchio, *si hoc profectio, et non fuga est*. S.

3 *De iaculatione equestri*) Mentionem ipse facit Auctor H. N. 8, 42. s. 65. Quae sit *iaculatio equestris*, non quaeret, qui viderit hodie ad caput Mauri, ad annulum etc. ex equo iaculantes. *G.*

alae militaret) Non eius, puto, quam etiam hodie ita vocamus, quae alias *cornu* est: sed agminis minoris equestris, cui a CCC ad M usque capita tribui videas, de quo praesertim H. R. Schelius ad Hygin. Grammat. p. 66. *G.*

Pomponii Secundi) De quo libro ipse Plin. 14, 4. s. 6. Poëtam Consularem vocat 7, 19. s. 18. Principatum Tragicorum Latinorum illi tribuit Quintil. 10, 1, 98. Cum Domitio Afro comparatur in Dial. de corr. eloq. 13, 4. *G.*

lariter amatus, hoc memoriae amici quasi debitum
munus exsolvit. BELLORVM GERMANIAE VI- 4
GINTI, quibus omnia quae cum Germanis gessi-
mus bella collegit. Inchoavit, quum in Germa-
nia militaret, somnio monitus. Adstitit enim
quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniae
latissime victor ibi periit: commendabat memoriam
sui, orabatque, ut se ab iniuria oblivionis adse-
reret. STVDIOSI TRES, in sex volumina pro- 5
pter amplitudinem divisi: quibus oratorem ab
incunabulis instituit et perficit. DVBII SERMO-

Rom. *De vita Q. Pomponii Secundi* H.

singulariter amatus) Rom. *singulariter est amatus.* Dele *est.* H.

Est, etiam in Mediceo repertum, temere probat Cortius. S.

4 *Bellorum Germaniae*) Eorum mentionem facit Tacitus A. 1, 69. Iam rariores sua aetate fuisse indicat Symmachus 4, 18. *Enitar, si fors votum iuvat, etiam Plinii Secundi bella Germanica conquirere.* G.

Inchoavit, quum etc.) Rom. *Inchoavit: Cum in Germania militarem, somnio monitus, adstitit mihi.* Librarius putavit, Plinii minoris verba esse. H.

latissime victor) ut Virg. Aen. 1, 25. *populum late regem.* Nihil igitur caussae erat, cur Harduinus scribi iuberet *latissimae.* G.

Rom. *latissime victor.* H.

Latissimae non primo placuit Harduino. Habet iam Gryphius. Male. S.

memoriam sui) Rom. *memoriam suam.* H.

Cortius: „Sic [*memoriam suam*] libri omnes scripti et excusi: ne te moveat illud *memoriam sui*, quod inficetus corrector in Ed. Cellarianam intrusit. Alterum aeque usitatum esse, persuadebunt nostra ad Sallust. Cat. cap. XXXI. extr." Gierigius *memoriam suam* bene revocavit. S.

adsereret) Rom. *adsererem.* H.

5 *Studiosi*) Iam tum *studere* simpliciter de literis adhibebant, et *studiosus* erat eloquentiae, quae apex tum studiorum, cupidus. Noster 8, 12, 1. *Colit studia, studiosos amat* etc. *Fecit igitur operi suo titulum Plinius Maior *Studiosus.* Est enim *Studiosi* hic casus secundus, ut *Bellorum Germaniae*, *Dubii sermonis*, *Naturae historiarum.* Igitur apud Gellium 9, 16, ubi huius operis mentio fit, non legendum videtur, ut est in plerisque libris, *Is libros reliquit, quos Studiosorum inscripsit,* sed *Studiosi*, quam coniecturam iuvat lectio MS. *studiose.* G.

quibus oratorem ab incunabulis) Rom. *quibus orationem ab incunabulis.* H.

Sic et Mediceus, recte improbante Cortio. Quintilianus quoque oratorem *ab ipsis dicendi velut incunabulis* (p. 7. ed. Burm.) instituit. — Mox *perficit* praestat Cortiano *perfecit.* S.

Dubii sermonis) Saepe advocantur ab antiquis Grammaticis, quod Putschianus index docet. G.

Fuit igitur opus grammaticum de dubia ambiguaque verborum forma aut significatione. E.

Dubii sermonis octo: scripsit.

NIS OCTO: ſcripſit ſub Nerone, noviſſimis annis, quum omne ſtudiorum genus paullo liberius et
6 erectius periculoſum ſervitus feciſſet. A FINE AVFIDII BASSI TRIGINTA VNVS. NATVRAE HISTORIARVM TRIGINTA SEPTEM, opus diffuſum, eruditum, nec minus varium quam ipſa
7 natura. Miraris, quod tot volumina, multaque in his tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſolverit? Magis miraberis, ſi ſcieris, illum aliquamdiu cauſſas actitaſſe; deceſſiſſe anno ſexto et quinquageſimo: medium tempus diſtentum impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia prin-
8 cipum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſſâ, ſed

Sic interpungo, ut *octo* ſit primi caſus, quo ceteri libri omnes enumerantur. *H.*

Veriſſime: itaque ſic interpunxi. Vulg. *Dubii ſermonis octo ſcripſit* etc. *S.*

liberius et erectius) ut hiſtoriae, vel politices, cum de republica, de moribus publicis privatisque libere et graviter disputatur. *E.*

Rom. *paullo liberius et rectius.* *H.*

6 *a fine Aufidii*) Hiſtoriam ſuorum temporum, iuſtum opus ab iis temporibus, ubi Aufidius Baſſus (Quintiliano laudatus 10, 1, 104) deſierat. Vid. Plin. H. N. praef. it. 2, 83. ſ. 85. it. 2, 105. ſ. 106. *G.*

Naturae hiſtoriarum) Quod ſolum opus naufragium illud infelix evaſit, et vel ſolum bibliothecae inſtar eſt. *G.*

7 *ſi ſcieris*) Rom. *ſi ſcires*, malo, pro *ſcieris*. *H.*

Immo pro *ſciris*, formâ contractâ, quam librarii ſaepe obliterarunt. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 18, 10. 45, 5, 12. *S.*

illum aliquamdiu cauſſas actitaſſe) Rom. *illum cauſas actitaſſe aliquamdiu.* *H.*

medium tempus) Inter cauſſas agendas et mortem interiectum. *G.*

diſtentum impeditumque etc.) Rom. *diſtentum impeditumque tam officiis maximis, quam amicitia principum egiſſe.* *H.*

Qua — qua — ut exquiſitius, a Plinii manu profectum. *Tam — quam* — pro gloſſemate habendum, quod et alibi illam formam expulit. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 35, 4. *S.*

8 *Vulcanalibus*) Quae incidunt, Kalendariis antiquis teſtibus, in X Kal. Sept. *G.*

auſpicandi cauſſa) Initii bene ominati faciendi, quod Vulcani ſacrum moneret homines, nunc eius h. e. ignis beneficio opus eſſe incipere ad obeunda negotia: ut Ianuariis Kalendis (Ovidio teſte Faſt. 1, 169.)

Quisque ſuas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quam ſolitum teſtificatur opus.

Vid. Schoettg. ad Colum. 11, 2, 98. Nam etiam ruſtici *auſpicantur* Kal. Ian. *G.*

studendi, statim a nocte multa: hieme vero, hora septima, vel quum tardissime, octava, saepe sexta. Erat sane somni paratissimi, nonnunquam etiam inter studia instantis et deserentis. Ante 9
lucem ibat ad Vespasianum imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum sae- 10

hora septima) Si observes, quae ad 3, 1, 8. de ratione horarum dicta sunt, patebit, circa brumam VItae Romanae convenire ipsam nostram h. 12.; VIImae h. 1. m. 20. VIIIvae h. 2. m. 40. *G.*

saepe sexta) Duo verba *saepe sexta* Rom. desunt. Statim idem liber: *Erat sane somni paratissimi, nonnumquam etiam inter ipsa studia instantis et deserentis. H.*

paratissimi) Qui praesto esset, quocunque tempore opus esset, adeo ut somni caussa interrumpere laborem nihil opus esset, cuius, quocunque otio se offerente, parata esset facultas. Firmavit hanc lectionem Cortius, meritoque alteri *parcissimi* praeferendam ostendit. *Parcissimi* non differt a summa vigilantia. *Paratissimi* etiam Heusinger. Emendd. 2, 10. p. 276. ex vet. libro suo. *G.*

Interpretes h. l. non viderunt, quo consilio Plinius haec verba: *Erat sane — deserentis*, adiecerit, minime certe omnium illi, qui *parcissimi* defendebant, quod ab hoc loco alienissimum est. Laudat Plinius avunculi *summam vigilantiam*, haud dubie, ut virtutem. Quodsi autem vigilantia non naturae aliqua imbecillitate, sed virtute constat, necesse est, ut saepe cum somno obrepente, instante et urgente luctandum sit, ut eum contentione et proposito subigas et vincas. Ut igitur huius vigilantiae pretium et avunculi constantiam declaret, dicit eum alioqui fuisse *somni paratissimi*, h. e. non pronum natura ad vigilandum, sed ad somnum potius, qui ei instaret saepe inter studia, sed et eum desereret, victus nempe, veluti abactus hominis continentia et vigore. Habet etiam locus, nisi me meus sensus fallit, iucundam imaginem ex prosopopoeia. Somnus vigilantissimo homini adstat, eique instat saepe, si eius vigilantiam expugnare possit: sed illa vigilantiae virtus maior est. Quoties instat somnus, toties velut remissus et repudiatus eundem deserit. *E.*

Quominus Ernestii rationem, solerter illam quidem excogitatam, sequar, impediunt verba *e t deserentis.* Hoc enim Plinius si dicere voluit, particula, non copulante, sed adversante uti debuit. An igitur levi mutatione (cf. mox ad 13.) corrigemus *s e d deserentis?* Non puto. Vidit, opinor, ipse Ernestius hunc scopulum, interpretandoque callide circumvectus est. Equidem teneo rationem Cortii, probatam item Gesnero, nuperque Gierigio. Quid I. A. Ernestio de hoc loco visum sit, docet Gesneri ad eum Epistola. *S.*

9 *nam ille quoque noctibus*) Rom. *nam illo quoque noctibus*, perperam. *H.*

quod reliquum erat temporis) Rom. *quod reliquum temporis*, sine verbo *erat. H.*

Omittunt plurimi libri: et melius abest. Sic mox: *si quid otii. S.*

pe (quem interdiu levem et facilem veterum more ſumebat) aeſtate, ſi quid otii, iacebat in ſole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat, nullum eſſe librum tam malum, ut non
11 aliqua parte prodeſſet. Poſt ſolem plerumque frigida lavabatur. Deinde guſtabat, dormiebatque minimum. Mox, quaſi alio die, ſtudebat in coenae tempus. Super hanc liber legebatur, ad-
12 notabatur, et quidem curſim. Memini quendam ex amicis, quum lector quaedam perperam pronuntiaſſet, revocaſſe et repeti coëgiſſe: huic avunculum meum dixiſſe, *Intellexeras nempe?* quum ille adnuiſſet, *Cur ergo revocabas? decem amplius*
13 *verſus hac tua interpellatione perdidimus.* Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat aeſtate a coena, luce; hieme, intra primam noctis; et tanquam aliqua lege cogente. Haec inter medios labores
14 urbisque fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur. Quum dico balinei,

10 *levem et facilem*) *Poſt quem lavandae non ſunt manus* Sen. epiſt. 83. Laudat de hoc more Cortius Ioſ. Waſſe ad Sall. de rep. ordin. 1. in Add. p. 313. ſq. *G.*

iacebat in ſole) Haec *apricatio* ſ. *inſolatio* veterum, diaeteticae medicinae pars non parva: ad hanc bonus *heliocaminus* 2, 17, 20. Vid. P. Victor. V. L. 21, 13. *G.*

adnotabat excerpebatque) Rom. *adnotabat, excerpebat. H.*

Placet h. l. aſyndeton. *S.*

11 *guſtabat*) Haec guſtatio non coenae initium eſt, ſ. *promulſis*, ut alias: ſed cibus ſiccus inter prandium et coenam ſumtus. Vid. Salmaſ. ad Vopiſci Tac. 2. p. 614. ſq. *G.*

Super hanc) Secundus infra 4, 22, 6. *De eius nequitia ſanguinariisque ſententiis in commune omnes ſuper coenam loquebantur. S.*

12 *verſus*) Non ſunt, ut Gierigio viſum, ſegmenta maiora et minora periodorum, ſive commata, ſed quae vulgo, parum ſane latine, *lineae* dicuntur. Vid. Voſſium de Vit. Serm. 1, 26. pag. 112. ſq. *S.*

13 *et tanquam aliqua lege cogente*) Rom. *ſed tamquam aliqua lege cogente. H.*

Sed etiam liber Mediceus. Male. „Saepiſſime ſcribae voculas „*et* ac *ſed* perperam commuta-„runt. — — Praeſertim autem id „facile accidere potuit, ſi vox „praecedens litera *s* finiret." Drakenb. ad Liv. 21, 26, 6. *S.*

14 *In ſeceſſu*) Quoties curandi corporis aut animi cauſſa in villam ſeceſſerat. Haec adnotare nihil adtinebat, niſi mirifica quaedam hic alii traderent. Hoc etiam ad proximam obſervationem pertinet. *G.*

de interioribus loquor. Nam dum destringitur
tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In 15
itinere, quasi solutus ceteris curis, huic uni va-
cabat. Ad latus notarius cum libro et pugillari-
bus, cuius manus hieme manicis muniebantur, ut
ne coeli quidem asperitas ullum studiis tempus
eriperet: qua ex caussa Romae quoque sella ve-
hebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur 16
ambularem. *Poteras*, inquit, *has horas non per-*

de interioribus) *studiis* intellige, h. e. altioribus, ad quae accuratiore meditatione opus esset. Vid Cic. de N. D. 3, 16. It. fam. 3, 10. post med. et 7, 33. med. *G.*

Rectissime Gesnerus, quidquid contra dixerint alii, etiam recentissimi interpretes, qui loci sensum non perviderunt, et suis sententiis turbarunt. Plinius dicit, *solum balinei tempus studiis eximi.* Sed hoc ipse eo restringit, ut dicat, se non omnino de omnibus studiis, sed de *interioribus* tantum loqui. Nam etiam in balineo, *dum destringitur et tergitur, audiebat aliquid, aut dictabat.* Haec scilicet erant leviora studia, levior animi contentio balineo apta. *Interiora* tantum, h. e. altiora, difficiliora, contentiora studia remittebat et excludebat a balineo, a quo talis acrior mentis intentio aliena, et valetudini noxia fuisset. *E.*

Assentirer viris egregiis, nisi verborum structura clarissime reclamaret. *Interiora* non possunt non de balineo intelligi. Interpretor res, quae in secretioribus balinei locis fiunt, i. e. lotiones; quibus opponuntur exteriora, puta strigilis usus etc. Ceterum locus, ut qui maxime, sanus. *S.*

dum destringitur tergiturque) Rom. *cum distringitur tergiturque. H.*

destringitur) Sic legendum, cum de auferendis strigili sordibus sermo est, ostendit post alios Cortius. De ipso opere vid. Mercurial. de arte gymn. 1, 8. et Eschenbach. de unctt. gentil. Diss. Acad. p. 483. *G.*

15 *notarius*) Tachygraphus, qui adhibitis *notis*, h. e. vocum compendiis, celerrime quamvis loquentis voces excipere posset. *Scriptor velox*, (Manil. 4, 160.) *cui litera verbum est, Quique notis linguam superet, cursimque loquentis Excipiat longas nova per compendia voces.* Huius, (Martial. 14, 208.) *Currant verba licet, manus est velocior illis: Nondum lingua suum, dextra peregit opus. G.*

ullum studiis tempus) Rom. *ullum studii tempus*, non *studiis.* Sic *tempus audiendi conterunt* lib. I. epist. XIII, 2. *H.*

sella vehebatur) Clausa, puto, ob interpellatores, et in qua *sedendi* facultas; quod legenti commodius. *G.*

16 *me correptum ab eo, cur ambularem)* Notanda constructio, profecta illa ex studio brevitatis. Simile breviloquentiae exemplum in Ciceron. Epist. ad Attic. 3, 15. init. *unam, qua me obiurgas, ut sim firmior.* ubi inepte liber Antonianus: *qua me obiurgas et rogas, ut* etc. Ne igitur *cur* in *cum* mutes. *S.*

has horas non perdere) si studiis impenderes. Generalis admonitio: nec de vectione in sella cogitandum. *S.*

dere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod
17 ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, Electorumque commentarios centum ſexaginta mihi reliquit, opiſthographos quidem et minutiſſime ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, quum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Largio Licinio quadringentis millibus nummum: et tunc aliquanto pauciores erant.
18 Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuiſſe? rurſus, quum audis, quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſa-

17 *Electorum)* h. e. excerptorum, ſilvae cuiusdam obſervationum, e qua materia libris futuris peteretur. *G.*

opiſthographos) etiam in averſa pagina ſcriptos, cum volumina alias in adverſa tantum ſcriberentur. Vid. Scalig. ad Guilandi de papyro p. 45. Salm. ad Vopiſci Firmum c. 3. p. 701. ſq. *G.*

minutiſſime ſcriptos) Sic et Rom., ut Medic. *H.*

Al. *minutiſſimis ſcr.* ſcil. literis. *S.*

Largio Licinio) Ventoſo homini et falſae choragium gloriae undique corroganti, ut apparet etiam ex 2, 14, 9. *G.*

Pro *Largio* al. hic et altero Secundi loco *Lartio*, *Larcio*. Vid. de hac varietate Interpr. ad Liv. 2, 10, 6. ad Eutrop. 1, 12. *S.*

quadringentis m. n.) Noſtrae pecuniae floreni Imperiales ſ. Rhenani 20000. Summa luculenta, pro qua bibliothecam hodie emas minime contemnendam. *G.*

18 *nec in amicitia principum)* Rom. *nec in amicitia principis*, unius Veſpaſiani. *H.*

Ita et Cortius cum Gierigio. *S.*

quid ſtudiis laboris impenderit) Sic etiam Rom. *H.*

Bene Gierigius haec ita refinxit: *quid ſtudii laboribus*, ut oppoſitio ſibi conſtet. *Labores* autem officia et negotia publica dicit. Ea tamen ſententia ut abſolvatur, neceſſe eſt, ut mox *ſatis* expungatur, quod nunc certe otioſum eſt. *E.*

Locus ſaniſſimus nulloque iure a viris doctis tentatus, in quibus maxime taxandus Gierigius, qui, ut ſuam τοῦ κειμένου παραδιόρθωσιν tueatur, Secundum communes neglexiſſe ſcribendi leges dicere ſuſtineat. Veriſſime Cortius: „Senſus eſt apertus. Si „reputes, quantum legerit et ſcri„pſerit, non credas eum officiis „et amicitia principis diſtrictum „fuiſſe: illae enim occupationes „omnia apud alium impediviſſent, „ne licuiſſet per eas tantum le„gere, tantum ſcribere. Rurſus „ſi conſideres, quantum laboris „ſtudiis impenderit, nec ſcripſiſ„ſe ſatis nec legiſſe videbitur: „nam iſta ſua inſtantia et intentiſſimo ſtudio longe plura lege„re, longe plura ſcripta relinque„re potuiſſet. Nihi profecto in „his obſcurum, aut abſonum.“ Nimirum Plinius avunculum ſuum non tam laudat, quod tot libros legerit ſcripſeritque, ut nulli alii

tis nec legiſſe? Quid eſt enim, quod non aut
illae occupationes impedire, aut haec inſtantia
non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere, quum 19
me quidam ſtudioſum vocant, qui, ſi comparer
illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantum,
quem partim publica, partim amicorum officia
diſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota vita literis
adſident, collatus illi, non quaſi ſomno et iner-
tiae deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quam- 20
vis hoc ſolum, quod requirebas, ſcribere deſti-
naſſem, quos libros reliquiſſet. Confido tamen,
haec quoque tibi non minus grata, quam ipſos
libros, futura: quae te non tantum ad legen-
dos eos, verum etiam ad ſimile aliquid elabo-
randum, poſſunt aemulationis ſtimulis excitare.
Vale.

VI.

Statuam Corinthii aeris in templo patriae poſiturus, rogat, ut baſis ex marmore paretur.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Ex hereditate, quae mihi obvenit, emi proxime Corinthium ſignum, modicum quidem, ſed feſti-

rei vacaſſe videatur, quam quod ſtudiis tantum impenderit laboris, ut plures etiam legere ac ſcribere potuiſſe putes. Sane qui perire omne tempus arbitratus eſt, quod ſtudiis non impertiret, et quidquid legeret, tanta intentione excerpſit, ut librorum futurorum materia incredibiliter creſceret, licet plurimos libros legerit ſcripſeritque, tamen nec legiſſe ſatis videtur nec ſcripſiſſe. *S.*

inſtantia) quae cenſetur non tantum legendo ſcribendoque, ſed etiam audiendo, dictando, excerpendo, commentando etc. *S.*

19 *Ego autem — — diſtringunt)* Ita et Rom. *H.*

20 *Extendi epiſtolam* etc.) Rom. *Extendi epiſtolam, quamvis cum hoc ſolum.* Duplex lectio, cum in aliis *cum*, in aliis *quamvis* ſcriptum fuiſſet. Antiquius eſſe puto *cum*, cuius interpretatio eſt *quamvis*. *H.*

haec quoque tibi non minus grata) Rom. *haec quoque non minus grata*, ſine *tibi*. *H.*

vum et expressum, quantum ego sapio, qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo.
2 Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat, aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, musculi, nervi, venae, rugae

VI, 1 *in hac certe perquam exiguum*) Imitaturne Ciceronem suum? qui in Verrina oratione de signis passim ac studiose subtiliorem intellectum harum rerum dissimulat, ut eo magis illo nobilium quorundam morbo carere videatur, qui intelligendi isto ambitu se solos dignos haberi vellent, qui pretiosas tabulas, signa, vascula et reliquam luxuriei eruditae supellectilem possiderent. Vid. Verr. 4, 2 et 3. *G.*

Simillimum in simillima re Ciceronis de se iudicium est in Act. II. Verr. 36. ubi post enarrata varia artis opera, quae Verres abduxerit, *etiam capella est quaedam*, inquit, *ea quidem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum sumus, intelligere possimus, scite facta et venuste. E.*

2 *Est enim nudum*) Ita loquitur, quasi difficilius putet de vestito signo, quam de nudo iudicare; quo quidem ipso forte probat, se non nimis multum hac in re intelligere. Quid enim? non aeque facile, quin facilius est videre, si quid in pallio vel toga statuae peccatum sit, quam si in surae musculo, vel flexu digiti? *G.*

Mirae interpretum de hoc loco sententiae sunt. Gesnerus putabat Plinium ita locutum esse, quasi difficilius putasset de vestito signo, quam de nudo iudicare, cum tamen facilius sit videre, si quid in pallio vel toga statuae peccatum sit, quam si in surae musculo vel flexu digiti, Gierigius statuit, Plinium iucunde iocari, et animi causa de statua loqui, ut de homine, qui vitia corporis velat: sed quo hic iocus nunc pertineat, vel quem sensum habere possit, non dixit. Neutrum ego credo. Primum Plinius dicit se, ut in omni re, ita in statuarum arte iudicanda *exiguum sapere:* hoc venustae modestiae erat fateri. Iam addit, *se hoc signum tamen intelligere.* Cur? *est enim nudum* etc. Haec optime cohaerent. Nempe facilius profecto est *signum nudum*, praesertim ita *expressum*, ut describitur, *intelligere*, h. e. eius pretium statuere vitiis aut virtutibus cognoscendis. Nemo enim, nisi qui sit plane stupidus et iners, ita omnis naturae corporis humani, et artis ignarus est, ut iudicare non possit, in nuda statua membrorum compositio, flexusque recti sint an pravi, ossium, nervorum, ceterarumque partium corporis situs, flexus naturae respondeant nec ne. Et haec omnia in senilis corporis forma expressiora esse solent. In signo vestito difficilius est artem artificis iudicare propterea, quod plicarum iactus et compositio non ita constituta est natura, sed magis arbitraria, et ex artis interioribus quibusdam regulis pendens, quae non nisi a peritissimis existimatoribus, et longo usu intelligi possunt. Iocatum fuisse Plinium, tum fortasse statuerem, si de nuditate muliebri sermo esset: sed quis sanus in decrepiti senis nuditate iocandi occasionem captet, aut aliquam cupiditatem sentiat? *E.*

etiam ut ſpirantis apparent: rari et cedentes ca-
pilli, lata frons, contracta facies, exile collum:
pendent lacerti, papillae iacent, receſſit venter.
A tergo quoque eadem aetas, ut a tergo. Aes 3
ipſum, quantum verus color indicat, vetus et an-
tiquum. Talia denique omnia, ut poſſint artifi-
cum oculos tenere, delectare imperitorum. Quod 4
me, quamquam tirunculum, ſolicitavit ad emen-
dum. Emi autem, non ut haberem domi, (ne-
que enim ullum adhuc Corinthium domi habeo)
verum ut in patria noſtra celebri loco ponerem;
ac potiſſimum in Iovis templo. Videtur enim 5
dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo,
ut ſoles omnia, quae a me tibi iniunguntur, ſuſ-
cipe hanc curam, et iam nunc iube baſim fieri,
ex quo voles marmore, quae nomen meum ho-
noresque capiat, ſi hos quoque putabis adden-

ut ſpirantis) Iam advocata huc ſunt *ſpirantia molliter aera* ex Virg. Aen. 6, 848. *G.*

Sic et Graeci in ſignis *τὸ ἔμψυχον* laudant. Plena harum laudum Anthologia Graeca. Vid. Huſchke Anal. Crit. p. 61. Iacobs ad Epigr. adeſp. CCXLV. *S.*

rari et cedentes capilli) Ita etiam Rom. *H.*

cedentes capilli) Interpretor defluentes, deficientes, propter quod iam rari ſunt. *G.*

exile collum) Ut larynx, tendines, venae, ob carnis et pinguedinis defectum, appareant. *G.*

pendent lacerti) Lacerti non iam rotundi ſunt, ſubſtricti, toroſique; ſed penſiles et flaccidos muſculos, ab una modo parte haerentes, habent. *G.*

papillae iacent) *μαζὸς ὑπεκλίνϑη* Agathias XIII. 5. *S.*

receſſit venter) Rom. *venter receſſit*. *H.*

3 *ut a tergo*) Quantum nimirum a tergo oſtendi poteſt, in quo non tot expreſſa aetatum veſtigia in oculos incurrunt ſcilicet. *G.*

Vid. ad epiſt. 3, 5. *S.*

vetus et antiquum) Utitur hoc loco Ruhnkenius in nota exquiſitae doctrinae referta ad Vellei. pag. 64. Graecis exemplis ab eo congeſtis accedant haec. Aeſchyl. Eumen. 730. ſ. *Σύ τοι παλαιὰς δαίμονας καταφϑίσας, Ὕπνῳ παρηπάτησας ἀρχαίας ϑεάς.* (Sic locum cum Stanleio corrige, a ceteris, ſi me audis, manum abſtinens. Confuſionis vocum *οἶνος* et *ὕπνος* aliud exemplum reperies in Etymol. M. col. 394. 82. coll. Ariſtoph. Nub. 416.) Marcellinus de Thucyd. Vita pag. 8 ed. Duker. *ὡς ἐπιπλεῖστον δὲ χρῆται τῇ ἀρχαίᾳ Ἀτϑίδι, τῇ παλαιᾷ.* *S.*

artificum oculos) Ita et Rom. ſine *etiam*. *H.*

Nimirum al. *artificum etiam oculos*. *S.*

5 *dignum templo, dignum deo*) Cic. Verr. 4, 28. de candelabro Antiochi, *dignam rem eſſe regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio.* *G.*

6 dos. Ego signum ipsum, ut primum invenero aliquem, qui non gravetur, mittam tibi: vel ipse, quod mavis, adferam mecum. Destino enim (si tamen officii ratio permiserit) excurrere isto.
7 Gaudes, quod me venturum esse polliceor: sed contrahes frontem, quum adiecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abesse me sinunt eadem haec, quae nondum exire patiuntur. Vale.

VII.

Silium Italicum, quem decessisse nuntiat, meritis laudibus ornat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Caussa mortis, va-
2 letudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cuius taedio ad mortem irrevocabili constantia decucurrit: usque ad supremum diem beatus et felix, nisi quod minorem e liberis duobus amisit, sed maiorem melioremque, florentem, atque etiam
3 consularem reliquit. Laeserat famam suam sub Nerone; credebatur sponte accusasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se et comiter gesserat: ex proconsulatu Asiae gloriam reportaverat: maculam veteris industriae laudabili otio abluerat.
4 Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine

7 *sed contrahes frontem*) Rom. *sed tamen contrahes frontem.* Mox eadem: *Neque enim diutius abesse me eadem.* Deest verbum *sinunt*, ut *patiuntur* repetatur. Ita et Cortius. *H.*

VII, 1 *vitam finisse*) Rom. *finisse vitam.* *H.*

2 *minorem e liberis*) Rom. *minorem ex liberis.* *H.*

3 *sponte accusasse*) Nemine deferente, ut a provinciis deferebantur accusationes contra magistratus suos viris eloquentiae et integritatis laude florentibus. Taceo quod sub tyranno accusare semper fere invidiosum est. *G.*

veteris industriae) forensis illius, qua supra *sponte accusasse* dicebatur. *E.*

invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in
lectulo iacens, cubiculo semper non ex fortuna
frequenti. Doctissimis sermonibus dies transige- 5
bat, quum a scribendo vacaret, scribebat carmi-
na maiore cura quam ingenio, nonnunquam iudi-
cia hominum recitationibus experiebatur. Novis- 6
sime, ita suadentibus annis, ab vrbe secessit, se-
que in Campania tenuit: ac ne adventu quidem
novi principis inde commotus est. Magna Cae- 7

4 *multumque in lectulo*) h. e. idque multum, vel, et multum quidem. Ita avunculus nostri aliquoties *praeterque* ponit, pro *et praeter ea.* G.

non ex fortuna) Poterat etiam, *pro fortuna* dicere. Cubiculum Silii frequentius fuit, quam in homine, qui ad otium se contulisset, qui sine potentia esset, praeterea aegroto, et mox morituro, filio herede, putares: talem enim plerumque alias deferunt. *Cortius legit, *non ex fortuna praesenti*, ac totum hoc refert ad *salutabatur, colebatur.* Sed duriusculum sic videtur illud *cubiculo semper:* neque enim puto dici *colebatur semper cubiculo;* minus etiam iungi potest cum participio *iacens*, quod adiunctum sibi suum iam habeat *lectulo*. Neque sane est, cur impeditum adeo sermonis genus tribuamus Plinio, cum *frequenti* non minus magnas auctoritates habeat altero *praesenti*. G.

Gierigius novissime hunc omnem locum sic interpunctum edidit: *Salutabatur, colebatur: multumque in lectulo iacens, cubiculo semper non ex fortuna frequenti, doctissimis sermonibus dies transigebat, cum a scribendo vacaret.* Sed nec satis firma, nec gravia sunt argumenta, quibus ille vel ad commendandam mutationem suam, vel ad refutandam lectionem pristinam utitur. E.

Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo iacens, cubiculo semper, non ex fortuna, frequenti, doctissimis sermonibus dies transigebat. Haec cum Rom. inter se connexa exhibeo, a quo in solo nomine *frequenti* dissentio. Nam pro eo in Rom. et in aliis quibusdam est *praesenti.* Sed *frequenti* editum est ab Aldo, Catanaeo aliisque, qui id alteri lectioni praestare viderunt. Putavi aliquando a Plinio scriptum fuisse, *non ex fortuna praesente frequenti;* sed id dubius in medium adfero. Multos quotidie salutatores ad eum confluxisse, ait, qui non fortunae, sed homini, essent amici, ita ut cubiculum semper frequens esset. Cum his, in lectulo frequentius iacentem, doctissimos sermones explicare, hisque dies transigere, solitum fuisse. Hinc nova incipit sententia. *Cum a scribendo vacaret, (scribebat carmina maiore cura, quam ingenio) non numquam iudicia hominum recitationibus experiebatur.* Neminem fore puto, qui, quanto mea haec interpunctio verior sit vulgata, non sentiat, quae verbis per se claris tenebras obduxit. H.

Probo Heusingeri rationem. Ita si interpungas, omnes huius loci salebrae complanantur. S.

6 *suadentibus annis*) ob senectutem. Vid. supra 3, 1, 11. et 2, 14, 14. G.

novi principis) Traianum e

saris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna il-
8 lius, qui hac libertate ausus uti. Erat φιλόκαλος
usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iis-
dem in locis villas possidebat, adamatisque no-
vis, priores negligebat. Multum ubique libro-
rum, multum statuarum, multum imaginum, quas
non habebat modo, verum etiam venerabatur:
Virgilii ante omnes, cuius natalem religiosius,
quam suum, celebrabat; Neapoli maxime, ubi
monimentum eius adire, ut templum, solebat.
9 In hac tranquillitate annum quintum et septuage-
simum excessit, delicato magis corpore, quam
infirmo. Utque novissimus a Nerone factus est
consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero
10 consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile,
ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo
consule Nero periit. Quod me recordantem, fra-
11 gilitatis humanae miseratio subit. Quid enim tam

Germanico bello defuncto Nerva redeuntem signari, apparet. *G.*

7 *qui hac libertate ausus uti)* Rom. *qui hac libertate ausus est uti.* *H.*

Addidit verbum substantivum Cortius ex libris suis, additurusque erat Ernestius. Bene. Saepe excidit *est*, si vox praecedens in *s* desineret. Exempla pete ex notis Drakenborchii ad Liv. 2. 33. 5. 9. 26. 6. *S.*

8 *Plures iisdem in locis villas possidebat)* Rom *Pluris iisdem locis villas possidebat.* Ita paullo post: *Virgilii ante omnis,* [pro *omnes*] *cuius natalem religiosius, quam suam,* [femin. genere] *celebrabat.* *H.*

Virgilii — natalem) Religio ea tempestate solennis. Martial. 12, 68. *Octobres Maro consecravit Idus. Idus saepe colas et has et illas, Qui magni celebras Maronis Idus.* Sic Epicuri natalem sui celebrabant; sic, ut in poëtis maneamus, splendidissimo carmine (Silv. 2, 7.) Lucani defuncti natalem celebravit Papinius. Simili caussa ducti Christiani *natales* martyrum suorum, h. e dies quibus ad vitam meliorem per cruciatum transierant, colere instituerunt: quemadmodum etiam ad monimenta eorum et cineres adire non dispari religione coeperunt. Vid. quos hic laudat Cortius. *G.*

Neapoli) Ubi repertum epitaphium ex Mabillonii Museo Ital. p. 112. memorat Cellarius: SISTITE VIATORES QVAESO PAVCA LEGITE HIC MARO SITVS EST. *G.*

ut templum) Sic Statius Silv. 4. 4. 54. *Maroneum templum,* eodem Cellario monente, dixit. *G.*

9 *In hac tranquillitate* etc.) Similiter supra 2. 1, 4. de Verginio Rufo: *Annum tertium et octogesimum excessit in altissima tranquillitate —. Usus est firma valetudine.* *S.*

10 *miseratio subit)* Rom. *misseratio subit.* *H.*

circumciſum, tam breve, quam hominis vita lon-
giſſima! An non videtur tibi Nero modo fuiſſe,
quum interim ex iis, qui ſub illo geſſerant con-
ſulatum, nemo iam ſupereſt? Quamquam quid 12
hoc miror? Nuper Lucius Piſo, pater Piſonis
illius, qui a Valerio Feſto per ſummum facinus
in Africa occiſus eſt, dicere ſolebat, *Neminem
ſe videre in ſenatu, quem conſul ipſe ſententiam
rogaviſſet.* Tam anguſtis terminis tantae multitu- 13
dinis vivacitas ipſa concluditur: ut mihi non ve-
nia ſolum dignae, verum etiam laude videantur
illae regiae lacrymae. Nam ferunt, Xerxem,
quum immenſum exercitum oculis obiſſet, illa-
crymaſſe, quod tot millibus tam brevis immineret
occaſus. Sed tanto magis hoc, quidquid eſt tem- 14
poris, futilis et caduci, ſi non datur factis, (nam

Ita omnes, opinor, libri. Videtur ſcripſiſſe aut ſcribere voluiſſe Heulingerus: *m. ſubiit.* Talis enim fluctuatio librariorum in compoſitis verbi *eo* frequentiſſima. *S.*

11 *Nero modo fuiſſe)* Cod. Arnz. *Neronem modo fuiſſe.* non male: quanquam exempla huius conſtructionis, librariorum culpâ fortaſſe hic illic obliteratae, perraro offeruntur. Cicero Tuſc. Quaeſt. 5, 5. *Non mihi videtur, ad beate vivendum ſatis poſſe virtutem.* Mox Mediceus liber: *modo modo fuiſſe.* Veriſſime, adque vim ſententiae efficaciſſime. Miror, egregiam hanc lectionem Cortio non dignam viſam eſſe, quam in ordinem reciperet. Melius de hoc Plinii loco N. Heinſius ad Petron. T. I. p. 257. ed. Burm. ubi omnino vide. *S.*

12 *quid hoc miror)* Rom. *quid haec miror. H.*

Hic ſingularis praeferendus. *S.*

13 *tantae multitudinis)* Ante Sullam CCC Senatores: poſt Iulii Caeſaris necem Antonii nundinationibus ſupra mille: Auguſtus revocavit ad DC. vid. viri docti ad Sueton. Aug. 35. Per tantas turbas, quae in haec tempora inciderunt, minus mirum fuit, L. Piſonem DC hominibus ſui ordinis ſupervixiſſe. *G.*

Xerxem) Xerxen recte ſcribi oſtendit hic Cortius. Hiſtoria eſt apud Herodotum 7, 45. ſq. Cauſſam ipſe reddit lacrymarum ſuarum hanc: *ὡς βραχὺς εἴη ὁ πᾶς ἀνθρώπινος βίος, εἰ τουτέων γε ἐόντων τοσούτων, οὐδεὶς εἰς ἑκατοστὸν ἔτος περιέσται.* At, o bone, non opus erat centum annis. Egregia tua opera factum eſt, ut pauci decem aut duos adeo annos ſupervixerint. *G.*

14 *Sed tanto magis hoc)* Rom. *Sed eo magis hoc. H.*

ſi non datur etc.) Rom. *ſi non datur factis — — nos certe ſtudiis memoriam proferamus.* Sed *memoriam* adſcripſit, qui Plinii mentem parum percepit. *H.*

Nos ante *certe*, in aliis quoque libris repertum, Cortius iure adſcivit. *Aliena manu* (Imperatoris: vide mox), *nos*, ſibi opponuntur. *S.*

horum materia in aliena manu) certe studiis proferamus: et quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur.
15 Scio te stimulis non egere: me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. 'Αγαθὴ δ' ἔρις, quum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII.

Tribunatum Suetonio impetratum, ipso petente, in alium se translaturum, significat.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Facis pro cetera reverentia, quam mihi praestas, quod tam solicite petis, ut tribunatum, quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Caesennium Silvanum, propinquum tuum,
2 transferam. Mihi autem sicut iucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere [honoribus] cupias, huic

materia in aliena manu) Non potest, ut hoc utar, vir magnus bellum gerere, caussas agere, prout ipsi visum fuerit, sed uti se res dant, et occasiones rerum. Ita Clodium *materiam* gloriae Milonis vocat Tullius pro Milone c. 13. vid. ad Quintil. 2, 8. 12. *G.*

Errat Gesnerus: magis etiam Gierigius, de Plinii pietate erga Deos cogitans. Vere Catanaeus de Imperatore interpretatur. Cf. ep. 20, 12. Sic Tullius, quoad respublica stetit, factis immortalitatem nominis consectatus est: eversa illa, ut amissae desiderium libertatis leniret, literarum studio se tradidit. *S.*

quatenus) quoniam. Vid. Freinshem. Ind. in Florum h. v. Oudendorp. ad Sueton. pag. 610. *S.*

15 'Αγαθὴ δ' ἔρις) Hesiod. Oper. 24. de aemulatione artificum omnis generis, quae acuat illos et excitet, vincendi et optime omnia agendi studio. *G.*

VIII, 1 *pro cetera reverentia)* Ut 2, 16, 1. *Tu quidem pro cetera tua diligentia.* *G.*

2 *augere [honoribus])* Abest posterior vox in Mediceo codice, et commode potest abesse. *Augere* enim, ut ἀέξειν, etiam cum solum est, honoris et amplitudinis adiunctam notionem habet. Vid. Cortius hic et ad Sall.

pietatis titulos invidere, qui ſunt omnibus hono-
ribus pulchriores. Video etiam, quum ſit egre- 3
gium et mereri beneficia et dare, utramque te
laudem ſimul adſequuturum, ſi, quod ipſe me-
ruiſti, aliis tribuas. Praeterea intelligo, mihi
quoque gloriae fore, ſi ex hoc tuo facto non
fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum
tribunatus poſſe, verum etiam dare. Quare ego 4
vero honeſtiſſimae voluntati tuae pareo. Neque
enim adhuc nomen in numeros relatum eſt:
ideoque liberum eſt nobis Silvanum in locum
tuum ſubdere: cui cupio tam gratum eſſe munus
tuum, quam tibi meum eſt. Vale.

IX.

Singulos actus et eventum accuſationis Claſſici enarrat.

C. PLINIVS MINVCIANO SVO S.

Poſſum iam perſcribere tibi, quantum in publica provinciae Baeticae cauſſa laboris exhauſe-

Iug. 86, 3. Ne tamen plane eam vocem delerem, fecit, quod ſequitur, *Qui ſunt omnibus* honoribus *pulchriores.* G.

Mox in multis MSS. et editis legitur *titulis*, quod et Gierigius expreſſit. *E.*

Rom. *quem augere cupias.* Non adiicitur *honoribus*, ut vulgo. Eadem: *huic pietatis titulis invidere*, ſervato Plinii more. *H.*

Honoribus bene tuetur Gierigius, uncos idem amovens, qui nec Erneſtio probabantur. De *titulis* vid. Heuſinger. ad 1, 10, 12. *S.*

3 *aliis tribuas)* Rom. *alii tribuas.* *H.*

Bene. Sic et Cortius ex libris ſuis, quem Gierigius ſecutus eſt. *S.*

non gerere tantum tribunatus) Rom. *non gerere tantum tribunatum.* *H.*

4 *Quare ego vero)* Offendit quosdam haec compoſitio. Sed ſimilis eſt illa 8, 8, 7. *Quamquam tu vero:* et plane eadem 4, 17, 11. *Quare ego vero Corelliae* etc. G.

in numeros) in catalogum militum. vid. Interpp. ad Sueton. Veſpaſ. 6. *E.*

Rom. *nomen in numero relatum eſt.* *H.*

quam tibi meum eſt) Rom. *quam tibi meum*, ſine verbo *eſt.* *H.*

IX, 1 *in publica — cauſſa)* de qua ſupra 3, 4. G.

2 rim. Nam fuit multiplex, actaque est saepius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Caecilius Classicus, homo foedus et aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eodem
3 anno, quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Baetica, ex Africa Classicus. Inde dictum Baeticorum (ut plerumque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur:
4 *Dedi malum et accepi.* Sed Marium una civitas publice, multique privati reum peregerunt;
5 in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita vel voluntaria morte praevertit. Nam fuit mors eius infamis, ambigua tamen: ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset;

2 *unde plures actiones?)* Ab hoc commate abesse debere interrogationis notam, monuit Casaubonus: sed non indicavit caussam. Nobis videbatur retinenda, ut gemina interrogatione argumentum totius narrationis indicetur. *G.*

Rom. *Unde plures actiones?* Non mutandum videtur. *H.*

in ea) *ea* ad Baeticam referendum esse, sponte apparet: ut ineptum sit Secundum hic negligentiae arcessere. Plurima in veterum libris leguntur, ubi illos dicas dormitasse, si nostrorum hominum praecepta stili pro norma scribendi habeas. *S.*

in Africa Marius) de quo supra 2 11. *G.*

3 *dolor etiam venustos facit)* Plura ex hoc genere in Verrem Tullius, v. g. 4, 43. *Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facete et commode dicant* etc. *Venustatem* vero etiam in facetiis et iocis sedem habere, non ex Seneca modo constat, cuius loca hic laudavit Cellarius: sed etiam ex Cicerone, v. g. Fam. 15, 21. med. *Quod illa sive* faceta *sunt, sive sic fiunt narrante te* venustissima. *Quin etiam ante quam ad me veniatur,* risus *omnis paene consumitur.* Sic de Orat. 1, 57. cum *de sale et lepore et facetiis* Crassi *illudentis* et aperte iocantis, *dicendi,* inquit, *vis egregia summa festivitate et* venustate *coniuncta profuit. G.*

Ceterum multum refert, quem animi motum in *dolore* cogitemus: debemus indignationem, iram, quae ex improbitatis alienae acri cogitatione oritur. Nam multa genera doloris, sive animi, sive corporis, istam venustatem, et facetias non admittunt. Epist. 10, 6. *Mihi difficile est hucusque intendere animum in dolore; difficile et vobis. E.*

Dedi malum et accepi) Reciprocum id est, et ob id ipsum venustum. *Dedi* ego Africa *malum* Classicum Baeticis, *et accepi malum* Priscum ab iisdem: *Dedi* ego Baetica etc. *G.*

5 *tamen)* Cave interpreteris *saltem.* Plinius dicit, quanquam infamis vulgo mors Classici fuisset, de αὐτοχειρία tamen non-

ita mirum, pudorem damnationis morte ſugiſſe, quem non puduiſſet damnanda committere. Nihilominus Baetica etiam in defuncti accuſa- 6
tione perſtabat. Proviſum hoc legibus, intermiſſum tamen, et poſt longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Baetici, quod ſimul ſocios miniſtrosque Claſſici detulerunt: nominatimque in eos inquiſitionem poſtulaverunt. Aderam Baeticis, mecumque Luceius 7
Albinus, vir in dicendo copioſus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii ſocietate amare ardentius coepi. Habet quidem 8
gloria, in ſtudiis praeſertim, quiddam ἀκοινώνητον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari iugo non pro ſe, ſed

nullos dubitaſſe, quod mirum videretur, pudorem damnationis morte ſugiſſe, quem non puduiſſet damnanda committere. Saepe ſic *tamen* ponitur. Mox: *Proviſum hoc legibus, intermiſſum tamen.* II, 1, 12. *Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio* etc. *S.*

6 *Proviſum hoc legibus)* v. g. l. 2. π. de Leg. Iul. repetund. Scaevola, *Datur,* inquit, *ex hac lege et in heredes actio, intra annum dumtaxat a morte eius, qui arguebatur. G.*

Addiderunt Baetici) Hoc novum et ſupra exempla ſuperiora inſtituerunt. *G.*

Meram in his caliginem eſſe, queritur Cortius: ego nihil novae lucis deſidero. Baetici non defunctum tantum accuſarunt, quod legibus licebat, ſed et novum atque antea inuſitatum addiderunt, quod ſimul ſocios miniſtrosque Claſſici detulerunt. *H.*

7 *mecumque Luceius Albinus)* Rom. *mecumque L. Albinius. H.*

diligerem — amare) Cicero ad Dolabellam ep. 9, 14. pag. 251. ed. Ern. *Quis erat, qui putaret, ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? Tantum acceſſit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe. S.*

8 ἀκοινώνητον) Regnum enim unusquisque affectat nec civitatis modo, ſed rerum omnium: regna autem ſocium non ferre tralaticium eſt. Eandem ſententiam Nepos Cornelius ita extulit Att. 6, 4. *Id, quod erat difficillimum, efficiebat* Atticus; *ut inter quos tantae laudis eſſet aemulatio,* (de Hortenſio ac Cicerone loquitur) *nulla intercederet obtrectatio, eſſetque talium virorum copula. G.*

pari iugo) Translatum a iumentis iunctis, quae cum aequali vi nituntur, iugum manet aequale, et angulos pares ſ. rectos ad utrumque latus temonis efficit. *G.*

Graecorum ἴσῳ ζυγῷ. Theocritus 12, 15. ἀλλήλους δ' ἐφίλησαν ἴσῳ ζυγῷ. *Pari iugo cum aliquo niti* idem 13, 15. videtur dixiſſe εὖ ἕλκειν τινί· ad q. l. vid. Toup. Cur. Poſter. pag. 24. *S.*

pro cauſſa niteretur. Cuius et magnitudo et utilitas viſa eſt poſtulare, ne tantum oneris ſingulis
9 actionibus ſubiremus. Verebamur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, ſi tot criſnina, tot reos uno velut faſce complecteremur: deinde, ne iudicum intentio multis nominibus multisque cauſſis non laſſaretur modo, verum etiam confunderetur: mox, ne gratia ſingulorum collata atque permiſta, pro ſingulis quoque vires omnium acciperet: poſtremo, ne potentiſſimi, viliſſimo quoque quaſi piaculari dato, alienis poenis ela-
10 berentur. Etenim tum maxime favor et ambitio dominatur, quum ſub aliqua ſpecie ſeveritatis
11 delitescere poteſt. Erat in conſilio Sertorianum illud exemplum, qui robuſtiſſimum et infirmiſſimum militem iuſſit caudam equi — reliqua noſti. Nam nos quoque tam numeroſum agmen reorum ita demum videbamus poſſe ſuperari, ſi per ſin-
12 gulos carperetur. Placuit in primis ipſum Claſſi-

ne tantum oneris) Duo Advocati ſingulas actiones inſtituere, unaque adeo actione totam unusquisque cauſſam, totum crimen ita varium variorum complecti nolunt: ſed plures (tres, vid. ſ. 19.) pro diverſitate criminum et perſonarum, actiones unusquisque eorum inſtituere. *Haec ſi perpendiſſent viri docti, non poſtulaſſent, contra librorum omnium fidem, ipſamque Mediceam religionem, (*ὡς κριτικὸν ἔπος εἰπεῖν*) coniunctionem *ne* in *ut* mutari. *G.*

9 *ne nos dies — — deficerent)* Expreſſit Tullium ſuum Verr. 2, 21. pag. 227. ed. Ern. *nam me dies, vox, latera deficiant, ſi* etc. *S.*

vires omnium acciperet) Rom. *vires omnium reciperet. H.*

11 *Erat in conſilio*) Veniebat in mentem, cogitabamus. Ita bene I. Fr. Gronovius. Vid. Giſan. Obſervat. in L. L. pag. 87. ed. Altenb. *S.*

Sertorianum illud) Quod narrant Valer. Max. 7, 3, 6. Frontin. 1, 10, 1. et Plutarchus in Sertorio p. 1051. ſq. H. Steph. ſimile illi, quod de Sciluro Scytha, ſagittarum faſciculum rumpendum praebente octoginta filiis, narrat idem Plutarchus de garrulit. p. 907. *G.*

exemplum, qui etc.) Rom. *exemplum, quod robuſtiſſimum et firmiſſimum militem iuſſit equi caudam. H.*

Quod imperitus gloſſator invexit. *Qui* referendum ad nomen *Sertorius*, latens illud in *Sertorianum*. Vid. ſupra ad 1, 10, 10. *S.*

caudam equi) ſupple *vellere.* Vid. Horat. Epiſt. 2, 1, 45. ſq. *S.*

reliqua noſti) Tullianum hoc. Epiſt. 7, 28. ad Curium: *quod tu, cui licebat, pedibus es conſecutus, ut ibi eſſes, ubi nec Pelopidarum — noſti cetera. S.*

cum oſtendere nocentem: hic aptiſſimus ad ſocios
eius et miniſtros transitus erat, quia ſocii mini-
ſtrique probari, niſi illo nocente, non pote-
rant. Ex quibus duos ſtatim Claſſico iunximus:
Baebium Probum, et Fabium Hiſpanum: utrum-
que gratia, Hiſpanum etiam facundia, validum.
Et circa Claſſicum quidem brevis et expeditus la- 13
bor. Sua manu reliquerat ſcriptum, quid ex quaque
re, quid ex quaque cauſſa accepiſſet. Miſerat etiam
epiſtolas Romam ad amiculam quandam, iactan-
tes et glorioſas, his quidem verbis: *Io io, liber
ad te venio: iam ſeſtertium quadragies redegi,
parte vendita Baeticorum.* Circa Hiſpanum et 14
Probum multum ſudoris. Horum antequam cri-
mina ingrederer, neceſſarium credidi elaborare,
ut conſtaret, miniſterium crimen eſſe: quod niſi
effeciſſem, fruſtra miniſtros probaſſem. Neque 15
enim ita defendebantur, ut negarent, ſed ut ne-
ceſſitati veniam precarentur: eſſe enim ſe provin-
ciales, et ad omne proconſulum imperium metu
cogi. Solet dicere Claudius Reſtitutus, qui mihi 16
reſpondit, vir exercitatus et vigilans, et quamlibet
ſubitis paratus, *nunquam ſibi tantum caliginis,
tantum perturbationis offuſum, quam quum ea*

12 *probari, niſi illo nocente)* Exaudiendum *nocentes* ex eo, quod ſequitur. Non poterat oſtendi, nocentes eſſe miniſtros, niſi, ipſum Claſſicum nocentem eſſe, antea probatum eſſet. Plura id genus hic dedit Cortius. *G.*

Sic et infra: *fruſtra miniſtros probaſſem*, ſcil. crimino ſos eſſe, ex anteced. *miniſterium crimen eſſe.* *E.*

Non opus, opinor, his ambagibus. *Probare* hic et infra 14. videtur eſſe Graecorum ἐλέγχειν. *S.*

Ex quibus duos ſtatim) Rom. *Ex quibus duo ſtatim.* *H.*

13 *Io io, liber ad te venio)* Aere alieno, quod ex praeda provincialium facile diſſolvam. *Io io* triumphum quaſi e provincia reportantis vox eſt. *G.*

14 *Circa Hiſpanum et Probum)* Rom. *Contra Hiſpanum et Probum.* *H.*

Gloſſema. Paſſim hae praepoſitiones a librariis confunduntur. Vid. Drakenb. ad Liv. 37, 15, 7. *S.*

quod niſi effeciſſem) Rom. *quod niſi feciſſem*, bene. *H.*

miniſtros probaſſem) miniſtrorum crimina ingreſſus eſſem. Vid. ad 12. *S.*

16 *tantum perturbationis etc.)* Rom. *tantum perturbationis offuſum, quantum cum praecepta et extorta argumenta defenſioni ſuae cerneret.* Recte *quantum* poſt *tantum*, etſi id rarius etiam *quam* ſequitur. Vide Burmann.

praerepta et extorta defenſioni ſuae cerneret, in
17 *quibus omnem fiduciam reponebat.* Conſilii no-
ſtri exitus fuit: *Bona Claſſici, quae habuiſſet ante
provinciam,* placuit ſenatui *a reliquis ſeparari;
illa filiae, haec ſpoliatis relinqui.* Additum eſt,
*ut pecuniae, quas creditoribus ſolverat, revoca-
rentur.* Hiſpanus et Probus in quinquennium
relegati. Adeo grave viſum eſt, quod initio du-
18 bitabatur, an omnino crimen eſſet. Poſt paucos
dies Clavium Fuſcum, Claſſici generum, et Stil-
lonium Priſcum, qui tribunus cohortis ſub Claſ-
ſico fuerat, accuſavimus, diſpari eventu. Priſco
in biennium Italia interdictum: abſolutus eſt Fu-
19 ſcus. Actione tertia commodiſſimum putavimus
plures congregare, ne, ſi longius eſſet extracta
cognitio, ſatietate et taedio quodam iuſtitia co-
gnoſcentium ſeveritasque langueſceret: alioqui ſu-
pererant minores rei, data opera hunc in locum
reſervati: excepta tamen Claſſici uxore, quae ſicut
implicita ſuſpicionibus, ita non ſatis convinci
20 probationibus viſa eſt. Nam Claſſici filia, (quae
et ipſa inter reos erat) ne ſuſpicionibus quidem
haerebat. Itaque quum ad nomen eius in extre-
ma actione veniſſem (neque enim, ut initio, ſic
etiam in fine verendum erat, ne per hoc totius
accuſationis auctoritas minueretur) honeſtiſſimum
credidi, non premere immerentem: idque ipſum
21 dixi et libere et varie. Nam modo legatos inter-

ad Quintil. epiſt. ad Tryphon. p. 2. Dial. de oratoribus C. VI. 4. Lactantius VII. 24 7. ubi tamen in codice Goth. eſt *quanto.* *H.*

Add. VV. DD. ad Liv. 26, 1, 3. *S.*

18 *Poſt paucos dies* etc.) Rom. *Poſt paucos dies Clav. Fuſcum Claſſici generum et Chilonium Priſcum.* *H.*

19 *Claſſici uxore)* De uxoribus Procoss. cautum l. 4. π. de offic. Procos. §. 2. ſed ita, ut, ſi verba legis conſideremus, res ambiguitatem habere videatur, ipſaene conveniri poſſint, an earum mariti. *Sciat, Senatum Cotta et Meſſala COSS. cenſuiſſe futurum, ut, ſi quid uxores eorum, qui ad officia proficiſcuntur, deliquerint,* ab ipſis *ratio et vindicta exigatur.* Apud Tacitum A. 3, 33. ſq. disputatur, utrum permittendum, ut uxoribus comitati in provincias eant. *G.*

rogabam, *docuiſſentne me aliquid, quod re probari
poſſe confiderent?* modo conſilium a ſenatu pete-
bam, *putaretne debere me, ſi quam habere in
dicendo facultatem, in iugulum innocentis, quaſi
telum aliquod, intendere?* poſtremo totum locum
hoc fine concluſi, *Dicet aliquis, Iudicas ergo? Ego
vero non iudico: memini tamen me advocatum ex
iudicibus datum.* Hic numeroſiſſimae cauſſae termi- 22
nus fuit, quibusdam abſolutis, pluribus damnatis,
atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in
perpetuum. Eodem ſenatusconſulto induſtria, fi- 23
des, conſtantia noſtra pleniſſimo teſtimonio com-
probata eſt: dignum ſolumque par pretium tanti
laboris. Concipere animo potes, quam ſimus fa- 24
tigati, quibus toties agendum, toties altercandum,
tam multi teſtes interrogandi, ſublevandi, refu-
tandi. Iam illa quam ardua, quam moleſta, tot 25
reorum amicis ſecreto rogantibus negare, adver-
ſantibus palam obſiſtere? Referam unum aliquod
ex iis, quae dixi. Quum mihi quidam e iudici-
bus ipſis pro reo gratioſiſſimo reclamarent, *Non
minus*, inquam, *hic innocens erit*, *ſi ego omnia
dixero*. Coniectabis ex hoc, quantas contentio- 26
nes, quantas etiam offenſas ſubierimus, dumtaxat
ad breve tempus. Nam fides in praeſentia eos,
quibus reſiſtit, offendit; deinde ab illis ipſis ſuſpi-
citur laudaturque. Non potui magis te in rem

23 *dignum ſolumque par* etc.) Rom. *dignumque ſolum par pretio*, pro *pretium*. *H.*

Errant, qui *par* hic abſolute politum putant. Verba ſic ſtruenda: *pretium dignum ſolumque par tanti laboris*. Et *dignus*, et *par*, Ἑλληνικῶς, genitivum regunt. Vid. Vechner. Hellenol. pag. 291. ſq. ed. Heuſing. *S.*

25 *unum aliquod ex iis* etc.) Rom. *unum aliquod ex omnibus quae dixi*. *H.*

Quum mihi quidam e iudicibus) Rom. *Cum mihi quidam ex iudicibus*. *H.*

Non minus — hic innocens erit) Acerbus in reum *gratioſiſſimum* σαρκασμὸς, cuius vim interpretes parum videntur attendiſſe. *S.*

ſi — omnia dixero) Nolite ergo, volebat intelligi Plinius, interpellare me, et impedire, quo minus dicam omnia. *G.*

26 *Coniectabis ex hoc*) Rom. *Coniectabis ex his*. Sed unum erat. *H.*

Non potui magis te etc.)

27 praesentem perducere. Dices, *Non fuit tanti. Quid enim mihi cum tam longa epistola?* Nolito ergo identidem quaerere, quid Romae geratur. Et tamen memento esse non epistolam longam, quae tot dies, tot cognitiones, tot denique reos
28 caussasque complexa sit. Quae omnia videor mihi non minus breviter, quam diligenter, persequutus. Temere dixi *diligenter:* succurrit quod praeterieram, et quidem sero: sed, quamquam praepostere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est alioqui perdecorum: a
29 me tamen non ideo fiet. Ex testibus quidam, sive iratus, quod evocatus esset invitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum et inquisitorem, reum postulavit, tanquam in caussa Ca-
30 stae (uxor haec Classici) praevaricaretur. Est lege cautum, ut reus ante peragatur, tunc de praevaricatore quaeratur, quia optime ex accusatione
31 ipsa accusatoris fides aestimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis officium praesidio fuit: tanta conflagravit invidia homo alioqui flagitiosus, et Domitiani temporibus usus, ut multi: electusque tunc a provincia ad inquirendum, non tanquam bonus et fidelis, sed tanquam Classici inimicus. Erat

Rom. *Non potui te magis in rem praesentem perducere. Dices.* Ita versus hexameter exstitit. *H.*

27 *Et tamen memento esse non* etc.) Rom. *Et tamen memento etiam, non esse epistolam longam, quae tot cognitiones, tot dies, tot denique reos.* Recte priora. *H.*

Vere Heusingerus. *Esse non* miror Gesnero hic placere potuisse. *S.*

28 *Facit hoc Homerus)* Commode huc advocavit Cellarius illud Cic. Att. 1, 16. pr. *ὕστερον πρότερον Ὁμηρικῶς.* Nota illa Homeri et poetarum omnium consuetudo, in medium actum statim inducendi lectores suos, tum superiora narrationibus interpositis revocandi. *G.*

29 *praevaricaretur)* male et contra fidem datam caussam ageret, adversario gratificans. Itaque infra dicit, *rem novam et contrariam accidisse, ut, accusatore praevaricationis damnato, rea absolveretur.* *E.*

31 *Domitiani temporibus usus)* Opportunitate illa ex delatione quaerendi rem et honores. *G.*

ab illo relegatus. Dari ſibi diem ad diluenda 32
crimina poſtulavit. Neutrum impetravit; coactus
eſt ſtatim reſpondere: reſpondit: malum pravumque ingenium hominis facit, ut dubitem, confidenter an conſtanter, certe paratiſſime. Obiecta 33
ſunt multa, quae magis, quam praevaricatio, nocuerunt. Quin etiam duo conſulares, Pomponius Rufus et Libo Frugi, laeſerunt eum teſtimonio, tanquam apud iudicem, ſub Domitiano, Salvii Liberalis accuſatoribus adfuiſſet. Damnatus et in inſulam relegatus eſt. Itaque quum Caſtam ac- 34
cuſarem, nihil magis preſſi, quam quod accuſator eius praevaricationis crimine corruiſſet. Preſſi tamen fruſtra: accidit enim res contraria et nova, ut, accuſatore praevaricationis damnato, rea abſolveretur. Quaeris, quid nos, dum haec aguntur? Indica- 35
vimus ſenatui, ex Norbano didiciſſe nos publicam cauſſam, rurſusque debere ex integro diſcere, ſi ille praevaricator probaretur. Atque ita, dum ille peragitur reus, ſedimus: poſtea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandemque usque ad extremum vel conſtantiam vel audaciam pertulit. Interrogo ipſe me, an aliquid 36

32 *Dari ſibi diem* etc.) Rom. *Dari ſibi diem ad diluenda crimina poſtulabat. H.*

Liber Mediceus: *Dari ſibi idem, et edi crimina poſtulabat.* Hinc Cortius: *Dari ſibi diem et edi crimina poſtulabat.* Sic et Gierigius, niſi quod *poſtulavit* retinuit. Aſſentior viris doctiſſimis. Vulgatae patroni *neutrum* ſic videntur intellexiſſe: Norbanus primum legis illius (30) beneficio uti voluit; mox, cum intelligeret, quanta flagraret invidia, ut ſaltem dies ſibi ad diluenda crimina daretur, poſtulavit. Sed neutrum impetravit. *S.*

Confidenter an conſtanter) Illud enim etiam in ſcelerati hominis improbitatem convenit; hoc ſolius ſapientis eſt. Sic deinde ſ. 35. *eandem vel conſtantiam vel audaciam pertulit. G.*

33 *tanquam*) *quod.* Sic ſaepe poſt verba accuſandi etc. Supra 29: *reum poſtulavit, tanquam — praevaricaretur.* Infra 36: *reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandaſſet provincia, reos peregiſſent.* Vid. Turſell. de Partic. cap. CCLXI. 9. *S.*

35 *eandemque usque ad extremum*) Rom. *eamdem usque ad extremum. H.*

pertulit) Plinius 1, 23, 5. *quam perſonam tibi imponas, quae ſapienti viro ita aptanda eſt, ut perferatur.* ubi vid. Cortius. Ovid. Metam. 13, 477. ſq. *Illa — Pertulit intrepidos ad fata noviſſima vultus. S.*

36 *an aliquid* etc.) Rom. *an*

omiſerim rurſus: et rurſus paene omiſi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandaſſet provincia, reos peregiſſent, atque, ut eſt vehemens et diſertus, in diſcrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratiſſimos: mihi certe debere ſe praedicant, quod illum turbinem eva-
37 ſerint. Hic erit epiſtolae finis, re vera finis: literam non addam; etiamſi adhuc aliquid praeteriſſe me ſenſero. Vale.

X.

Quae de Spurinnae filio compoſuerat, parentibus mittit legenda et emendanda.

C. PLINIVS SPVRINNAE SVO ET COCCIAE S.

Compoſuiſſe me quaedam de filio veſtro, non dixi vobis, quum proxime apud vos fui: primum, quia non ideo ſcripſeram, ut dicerem, ſed ut meo amori, meo dolori ſatisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum audiſſes recitaſſe me, (ut mihi ipſe dixiſti) quid recitaſſem, ſimul audiſ-
2 ſe credebam. Praeterea veritus ſum, ne vos feſtis diebus confunderem, ſi in memoriam graviſſimi luctus reduxiſſem. Nunc quoque paullisper haeſitavi, id ſolum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adiicerem, quae in aliud vo-
3 lumen cogito reſervare. Neque enim adfectibus

aliquid omiſerim: et rurſus pene omiſi. *H.*

X inſcr. Rom. *Spurinnae et Cocciae.* *H.*

1 *quia te, Spurinna, quum audiſſes)* Rom. *quia Spurinna cum audiſſet*, vitioſe. *H.*

2 *confunderem)* Plenius 5, 5, 1. *qui nuntius gravi me dolore confudit.* Vid. Cortium ad 1, 22, 12. Sic Graeci *συγχεῖν, συγχεῖν θυμόν·* quamquam haec latius patent. Homer. Il. 9, 612. *μή μοι σύγχει θυμὸν ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων.* Democr. in Anthol. Gr. *εἰ δὲ τοιήδε Κείνη, συγχείσθω θυμὸς Ἐνυαλίου.* S.

Rom. *confunderem, ſi non eſt in memoriam.* Hoc quid ſibi velit, non intelligo. *H.*

meis uno libello cariſſimam mihi et ſanctiſſimam memoriam proſequi ſatis eſt: cuius famae latius conſuletur, ſi diſpenſata et digeſta fuerit. Verum 4
haeſitanti mihi, omnia, quae iam compoſui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem; ſimplicius et amicius mihi viſum eſt, omnia, praecipue quum adfirmetis, intra vos futura, donec placeat emittere. Quod ſupereſt, rogo, ut pari 5
ſimplicitate, ſi qua exiſtimatis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile eſt 6
hucusque intendere animum in dolore; difficile et vobis. Sed tamen ut ſculptorem, ut pictorem, qui filii veſtri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem et caducam, ſed immortalem, ut vos putatis, effigiem

3 *cariſſimam mihi et ſanctiſſimam memoriam)* Rom. *ſanctiſſimam mihi et cariſſimam memoriam.* *H.*

memoriam — cuius famae) Non diſſimile Tullianum illud de Orat. 1, 2. in. *Ac mihi repetenda eſt veteris cuiusdam memoriae non ſane ſatis explicata recordatio.* *S.*

diſpenſata et digeſta) Per plures libellos diſtributa laus Spurinnae iuvenis facilius aetatem feret: cum ſpes ſit unius exemplis pereuntibus, alterum tamen forte ſuperfuturum. *G.*

4 *ſimplicius — viſum eſt)* Rom. *ſimplicius et amicius viſum eſt*, excluſo *mihi*, quod vulgo inculcatur importune. *H.* Omiſerunt *mihi* Cortius et Gierigius. Bene. *S.*

intra vos futura) vos non evulgaturos eſſe, ſed apud vos retenturos. *E.*

5 *Quod ſupereſt* etc.) *Quod ſupereſt, rogo, ut pari ſimplicitate, ſi qua exiſtimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis mihi. Difficile eſt hucusque animum intendere in dolore. Difficile. Sed tamen ut ſculptorem, ut pictorem.* Ita Rom. ut Plinius voluit. Ex perſona Spurinnae et Cocciae dicta ſunt illa: *Difficile eſt* cetera: quaſi exigenti Plinio, ut a ſe ſcripta emendent, illi reſpondeant, eſſe ſibi difficile, ad haec in tanto ac tam recenti luctu intendere animum. Concedit id quidem Plinius eſſe difficile; ſed ita concedit, ut fieri tamen poſſe, haud multum diſſimili exemplo oſtendat. Veram lectionem Cortius reperit: vulgata autem interpunctione, quae ineptiſſima eſt, deceptus, cum ceteris omnibus erravit. *H.*

Verum vidiſſe Heuſingerum, noli dubitare. *Exiſtimabitis* etiam Cortiana, nulla ex libris enotata varietate. *S.*

6 *ut vos putatis)* Modeſtiae cauſſa addit. Non ipſe immortalitatem pollicetur ſuis ſcriptis et per ea Spurinnae: ſed loqui ſe indicat de ſententia blanda amicorum. *G.*

conor efficere: quae hoc diuturnior erit, quo verior, melior, abſolutior, fuerit. Vale.

XI.

Gratus animus Artemidori, officium Plinii erga ſe praedicantis, una cum aliis virtutibus laudatur.

C. PLINIVS IVLIO GENITORI SVO S.

Eſt omnino Artemidori noſtri tam benigna natura, ut officia amicorum in maius extollat: inde
etiam meum meritum, ut vera, ita ſupra meritum
2 praedicatione circumfert. Equidem, quum eſſent
philoſophi ab urbe ſubmoti, fui apud illum in ſuburbano: et quo notabilius hoc perículoſiusque eſſet, fui praetor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat, ut aes alienum exſolveret, contractum ex pulcherrimis cauſſis, muſſantibus magnis quibusdam et locupletibus amicis, mutua-
3 tus ipſe, gratuitam dedi. Atque haec feci, quum, ſeptem amicis meis aut occiſis aut relegatis, (occiſis, Senecione, Ruſtico, Helvidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia) tot circa me iactis fulminibus quaſi ambuſtus, mihi quoque impendere idem exitium, certis quibusdam notis
4 augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam
meruiſſe me, ut ille praedicat, credo: ſed tantum

Vale) Bene Gierigius: *Valete.* Vox haec in libris vetuſtis per compendium ſcripta *V.* unde factum eſt, ut nunc omitteretur, nunc, ut hoc loco, perperam legeretur. *S.*

XI, 1 *Artemidori)* Vix patiuntur temporum rationes, ut ὀνειροκριτικῶν ſcriptorem hic intelligamus, qui aliquantum iunior hoc noſtro fuit. Vid. Fabric. *G.*

2 *philoſophi ab urbe ſubmoti)* Domitiani edicto, de quo Sueton. c. 10. *G.*

et quo notabilius etc.) Rom. *et quo notabilius, hoc eſt, periculoſius eſſet*, ut ſcripti plerique. *H.*

Praeferendum hoc, cum ſaevitiam tyranni efficacius notet. *S.*

3 *Atque haec feci)* Rom. *Ad haec feci.* Fortaſſe voluit: *At haec.* *H.*

quaſi ambuſtus) Sic Liv. 22, 35. *L. Aemilius Paullus* dicitur *damnatione collegae et ſua prope ambuſtus evaſiſſe.* add. Paneg. 90, 5. *G.*

effugiſſe flagitium. Nam et C. Muſonium, ſoce- 5
rum eius, (quantum licitum eſt per aetatem) cum
admiratione dilexi, et Artemidorum ipſum iam
tum, quum in Syria tribunus militarem, arcta
familiaritate complexus ſum: idque primum non
nullius indolis dedi ſpecimen, quod virum aut
ſapientem, aut proximum ſimillimumque ſapienti,
intelligere ſum viſus. Nam ex omnibus, qui nunc 6
ſe philoſophos vocant, vix unum aut alterum in-
venies tanta ſinceritate, tanta veritate. Mitto,
qua patientia corporis hiemes iuxta et aeſtates
ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo
aut potu voluptatibus tribuat, ut oculos animum-
que contineat. Sunt haec magna, ſed in alio: in 7
hoc vero minima, ſi ceteris virtutibus comparen-
tur, quibus meruit, ut a C. Muſonio ex omnibus
omnium ordinum adſectatoribus gener adſumere-
tur. Quae mihi recordanti eſt quidem iucundum, 8
quod me quum apud alios, tum apud te, tantis
laudibus cumulet: vereor tamen, ne modum ex-
cedat, quem benignitas eius (illuc enim, unde
coepi, revertor) non ſolet tenere. Nam in hoc 9
uno interdum, vir alioqui prudentiſſimus, hone-
ſto quidem, ſed tamen errore verſatur, quod plu-
ris amicos ſuos, quam ſunt, arbitratur. Vale.

5 *quantum licitum eſt* etc.) Rom. *quantum licitum eſt per aetatem, eadem ratione dilexi,* corrupte. *H.*

Idem vitium traxit liber Mediceus. Error natus ex compendio *c̄* male intellecto. Vid. Heuſinger. ad 2, 3, 2. Drakenb. ad Liv. 1, 3, 3. *S.*

non nullius indolis) ingenii ſatis acuti, qui talia perſpiceret, et animi ſatis emendati atque excelſi, cui talia placerent et admirationi eſſent. *E.*

proximum — ſapienti) Nemo enim perfecte ſapiens. Stoicus ille ſapiens idea eſt, nomen eſt. *G.*

intelligere ſum viſus) Id ipſum enim iam profectus non mediocris indicium: cum de ſapiente, ut de poëta, muſico, pictore, non iudicare niſi ille queat, qui gradum aliquem eius virtutis adſecutus ſit. *G.*

6 *ut nihil in cibo* etc.) Rom. *ut nil in cibo in potu voluptatibus tribuat. H.*

8 *Quae mihi record.* etc.) Rom. *Quae mihi recordanti eſt quidem iucundum, quod me cum apud alios, tum apud te, tantis laudibus cumulat*, non *cumulet*; ut ex vulgatis aliqui. Ald. quoque Catan. et Cortius *cumulat. H.*

Nullus hic locus coniunctivo. *S.*

XII.

Invitatus ad coenam, qua conditione iturus ſit, reſpondet.

C. PLINIVS CATILIO SVO S.

Veniam ad coenam: ſed iam nunc paciſcor, ſit expedita, ſit parca: Socraticis tantum ſermonibus
2 abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quae incidere impune ne Catoni quidem licuit, quem tamen C. Caeſar ita
3 reprehendit, ut laudet. Scribit enim, eos, quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexiſſent, erubuiſſe: deinde adiicit, *Putares, non ab illis Catonem, ſed illos a Catone deprehenſos.* Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam ſi ebrius

XII, 2 *officia antelucana*) Non ſunt ea, quae ante lucem Plinio obeunda erant, ut Cellario viſum: quod docto viro, moris et ſermonis antiqui peritiſſimo, in mentem veniſſe miror. *Officia* hic ſunt ipſi homines ad officium convenientes, id eſt, ſalutatores, deductores, qui honoris cauſa ad aliquem conveniunt, eumque comitantes in publicum prodeunt. Ita ipſe Plinius lib. I. ep. V, 11. *officium praetoris*, et paneg. c. LXXVI. extr. *imperatoris modicum* dicit, paucos ſignificans, qui imperatorem comitari ſoliti eſſent. Sueton. Caeſ. c. LXXI. Malintham ſcribit a Caeſare *inter officia proſequentium* avectum, id eſt, in turba proſequentium. Plinius ergo non de ſuis aut Catonis officiis loquitur, ſed homines ad antelucanas ſalutationes ſub galli cantum prodeuntes ſignificat: in quos *incidere*, vel, quibus occurrere, ne Cato quidem impune, ſine magno pudore, potuerit. Sed de his plura dixi in diſſert. mea de ſalutationibus matutinis. *H.*

officia antelucana) eorum, qui ſaepe ante lucem patronos ſuos adibant ſalutandi cauſſa. In hos igitur ſalutatores mane a coena heſterna redeuntem incidere, turpe fuerit, cum id ne Catoni quidem impune licuerit; nam illi in eum irruerunt, et caput obvii retexerunt. *E.*

C. Caeſar) Ut veriſimile eſt, in Anti-Catone ſuo, Ciceronis Catoni Uticenſi oppoſito, de quo vid. quos laudat Fabricius ad Auguſti fragm. p. 168. ubi de ſimili Auguſti opere, *Reſcriptis Bruto de Catone*, agit. *G.*

3 *Scribit enim*) Retinui emendationem Caſauboni, a Cellario adſumtam. Vulgatum illud *deſcribit* fruſtra defenditur ex Tac. Ann. 6, 24. *Deſcripta* enim ibi non pro ſimplici *ſcripta* ponitur, ſed diſpenſationem atque ordinationem ſignificat. *G.*

Rom. *Deſcribit enim, eos, quibus obvius fuerit. H.*

caput — retexiſſent) Quod toga adducta obvolverat ſcilicet, ne noſceretur. *G.*

auctoritatis) reverentiae. Itaque Seneca Tranq. 15. cum Catoni ebrietatem obiectam memoraſſet, *facilius efficiet*, inquit, *quisquis obiecerit, hoc crimen honeſtum, quam turpem Catonem. E.*

quoque tam venerabilis erat? Noſtrae tamen coe- 4
nae ut apparatus et impendii, ſic temporis modus
conſtet. Neque enim ii ſumus, quos vituperare
ne inimici quidem poſſint, niſi ut ſimul laudent.
Vale.

XIII.

Panegyricum, Traiano dictum, emendandum mittit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Librum, quo nuper optimo principi conſul gratias egi, miſi exigenti tibi: miſſurus, etſi non exegiſſes. In hoc conſideres velim, ut pulchri- 2
tudinem materiae, ita difficultatem. In ceteris enim lectorem novitas ipſa intentum habet: in hoc, nota, vulgata dicta ſunt omnia; quo fit, ut quaſi otioſus ſecurusque lector tantum eloquutioni vacet, in qua ſatisfacere difficilius eſt, quum ſola aeſtimatur. Atque utinam ordo ſaltem, et 3
tranſitus, et figurae ſimul ſpectarentur! Nam invenire praeclare, enuntiare magnifice, interdum etiam barbari ſolent: diſponere apte, figurare varie, niſi eruditis, negatum eſt. Nec vero adfe- 4
ctanda ſunt ſemper elata et excelſa. Nam, ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra

XIII, 2 *In hoc conſideres*) *Tamen hoc conſideres*, vitioſe Rom. Deinde interpunge: *in hoc nota, vulgata, dicta ſunt omnia.* Reſpexit ad Virgil. lib. III. Aen. [immo Georg. S.] v. 3. *Cetera, quae vacuas tenuiſſent carmina mentes, Omnia iam vulgata.* H.

Sic et Cortius cum aliis interpungit. Bene. S.

otioſus ſecurusque) res ipſas, ſibi iam aliunde notas, non curans. E.

3 *enuntiare — barbari*) Non facile hoc, Secunde, praeceptori perſuaſeris Quintiliano, qui Lib. VIII. Inſt. Or. 3, 2. *inventionem* cum imperitis ſaepe communem, *diſpoſitionem* modicae doctrinae, *elocutionem* autem difficillimam artis rhetoricae partem eſſe ſtatuit. E.

Quidni Plinius Quintiliano facile perſuaſerit, *magnifice* enuntiare *interdum* etiam barbaros ſolere? S.

interdum etiam barbari ſolent) Rom. *interdum barbari ſolent*, ſine *etiam*: deinde *apte, figurate, varie.* Sed *figurate diſponere* nihil ſignificat. H.

commendat, ita orationem tam submittere, quam adtollere decet. Sed quid ego haec doctissimo viro? quin potius illud: adnota, quae putaveris corrigenda. Ita enim magis credam, cetera tibi placere, si quaedam displicuisse cognovero. Vale.

XIV.

Macedonem, saevum dominum, a servis suis in balneo oppressum narrat.

C. PLINIVS ACILIO SVO S.

Rem atrocem, nec tantum epistola dignam, Largius Macedo, vir praetorius, a servis suis passus est: superbus alioqui dominus et saevus, et qui, servisse patrem suum, parum, immo minimum meminisset. Lavabatur in villa Formiana: repente eum servi circumsistunt: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus, et ventrem, atque etiam (foedum dictu) verenda contundit: et quum exanimem putarent, abiiciunt in fervens pavimentum, ut experirentur, an viveret. Ille, sive quia non sentiebat, sive quia non sentire simulabat,

XIV, 1 *nec tantum epistola*) Sed historia, vel tragoedia adeo. *G.*

Rom. *nec tamen epistola dignam*, inepte. Non *tantum epistola*, sed vel *libro dignam* confer. *H.*

Tantum et tamen saepissime confusa. vid. Cortium ad Plin. p. 63. 103. 222. Drakenb. ad Liv. 1, 29, 6. *S.*

minimum) Longe acutius, immo unice verum Cortii et Gierigii *nimium*. Probabat idem Ernestius, qui de h. l. sic: „*Parum*, nam si memor fuisset suae „similis fortunae et conditionis, „servos suos non tam male tractasset: *nimium*, ita ut suae „ipsius fortunae servilis recordatus, in servis suis iam ulcisci illius malignitatem cuperet. Utrumque acutissime observatum a Plinio e vita humana." Ceterum *minimus*, *nimius* multis locis confusa. Exemplis a Cortio congestis addantur, quae Drakenb. ad Liv. 34, 15, 6. 36, 9, 7. attulit. *S.*

2 *fervens pavimentum*) Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. *S.*

quia non sentire simulabat) Al. *quia se non s. s.* Sed illud *se* tum MSS. auctoritate, tum exemplis optimorum scriptorum, eiecit Cortius. *G.*

Sic pronomina saepe, nec post solum verbum *simulare* omittuntur. vid. ad 1, 19, 5. Vechner.

immobilis et extentus fidem peractae mortis im-
plevit. Tum demum, quasi aestu solutus, effer- 3
tur: excipiunt servi fideliores: concubinae cum
ululatu et clamore, concurrunt. Ita et vocibus
excitatus, et recreatus loci frigore, sublatis oculis
agitatoque corpore, vivere se (et iam tutum erat)
confitetur. Diffugiunt servi: quorum magna pars 4
comprehensa est, ceteri requiruntur: ipse paucis
diebus aegre refocillatus, non sine ultionis solatio
decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent.
Vides, quot periculis, quot contumeliis, quot 5
ludibriis, simus obnoxii. Nec est, quod quisquam
possit esse securus, quia sit remissus et mitis: non
enim iudicio domini, sed scelere perimuntur.
Verum haec hactenus. Quid praeterea novi? 6
Quid? Nihil, alioqui subiungerem: nam et char-
ta adhuc superest, et dies feriatus patitur plura
contexi. Addam, quod opportune de eodem Ma-
cedone succurrit. Quum in publico Romae lava-
retur, notabilis atque etiam, ut exitus docuit,
ominosa res accidit. Eques Romanus a servo eius, 7
ut transitum daret, manu leviter admonitus, con-
vertit se, nec servum, a quo erat tactus, sed

Hellenol. p. 120. sq. ed. Heusing. *S.*

Etiam Rom. *sive quia non sentire simulabat.* *H.*

fidem — implevit) servis plane persuasit, se mortuum. Sententiam, pro hoc loco, paulo argutius et σοφιστικωτέρως expressam puto. *E.*

3 *quasi aestu solutus*) Ita nempe servi illi percussores dicebant, dominum aestu solutum exspirasse. *E.*

confitetur) Non ideo modo hoc verbo usi puto Plinium, quia ante parum tutum erat Macedoni, et puniendum illico, si vivere se ostendisset: sed quod in universum *confitendi* verbo de iis quoque rebus, quae non voluntate modo, sed sensu etiam carent, sic utuntur. Palladius 1, 3. *His contraria* (loquutus erat autem de signis salubris caeli) *noxium caeli illius spiritum confitentur,* et Iun. 7, 6. de examine apum, *Si duo vel plura ubera suspendens se populus imitatur, - - tot reges esse, quot velut ubera videris, confitentur.* Ita apud eundem Ian. 15, 12. *fatentur maturitatem amygdala,* et Oct. 11, 2. *fatetur vetustatem sinapi.* *G.*

5 *non — iudicio*) Servi in domini caput coniurant *non iudicio*, quod caussas ponderet, et prout aequum est decernat: sed *scelere*, et ferino quodam impetu, qui in bonos etiam et mites dominos expetere potest. *G.*

ipſum Macedonem tam graviter palma percuſſit,
8 ut paene concideret. Ita balneum illi, quaſi per
gradus quosdam, primum contumeliae locus, de-
inde exitii fuit. Vale.

XV.

Roganti Proculo, ut verſus ſuos emendaret, reſpondet, id libenter ſe ſuſcepturum eſſe.

C. PLINIVS PROCVLO SVO S.

Petis, ut libellos tuos in ſeceſſu legam, exami-
nemque, an editione ſint digni: adhibes preces:
adlegas exemplum: rogas etiam, ut aliquid ſubſe-
civi temporis ſtudiis meis ſubtraham, impertiam
tuis: adiicis, M. Tullium mira benignitate poë-
2 tarum ingenia foviſſe. Sed ego nec rogandus
ſum, nec hortandus. Nam et poëticen ipſam re-
ligioſiſſime veneror, et te validiſſime diligo. Fa-
ciam ergo, quod deſideras, tam diligenter, quam
3 libenter. Videor autem iam nunc poſſe reſcribe-
re, eſſe opus pulchrum, nec ſupprimendum, quan-
tum aeſtimare licuit ex iis, quae me praeſente
recitaſti: ſi modo mihi non impoſuit recitatio
tua. Legis enim ſuaviſſime et peritiſſime. Con-
fido tamen, me non ſic auribus duci, ut omnes
aculei iudicii mei illarum delinimentis refringan-

8 *balneum)* Cortius ex libris *balineum*, quem ſequitur Gierigius. Sane haec forma Secundo, non item altera, videtur placuiſſe. *S.*

XV, 1 *examinemque, an editione)* Rom. *examinem, an editione. H.*

ut aliquid ſubſecivi temporis) Rom. *ut aliquid ſuccisivi temporis. H.*

Vid. Parei Lexic. Critic. pag. 1194. *S.*

impertiam tuis) Rom. *et impertiam tuis. H.*

3 *nec ſupprimendum, quantum etc.)* Rom. *nec ſupprimendum, quantum eſt iam placuit ex iis*, corrupte. *H.*

Monſtrum hoc lectionis, quod etiam Cortius in libro Mediceo reperit, natum ex literis male divulſis compendioque perperam intellecto. *S.*

Legis — Confido) Rom. *Legis enim ſuaviſſime. Confido.* Deſunt *et peritiſſime. H.*

refringantur) Aptiſſimum ad *aculeos* verbum. Avunculus noſtri, a Cortio excitatus, 8, 15. extr. *Mirum pardos, pantheras,*

tur. Hebetentur fortaſſe, et paullulum retundan- 4
tur; evelli quidem extorquerique non poſſunt.
Igitur non temere iam nunc de univerſitate pro- 5
nuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI.

Alia maiora, alia clariora eſſe, Arriae factis et exemplo probat.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Adnotaſſe videor, facta dictaque virorum femi-
narumque illuſtrium alia clariora eſſe, alia maio-
ra. Confirmata eſt opinio mea heſterno Fanniae 2
ſermone. Neptis haec Arriae illius, quae marito
et ſolatium mortis et exemplum fuit. Multa re-
ferebat aviae ſuae non minora hoc, ſed obſcurio-
ra: quae tibi exiſtimo tam mirabilia legenti fore,
quam mihi audienti fuerunt. Aegrotabat Caecina 3
Paetus, maritus eius; aegrotabat et filius, uterque
mortifere, ut videbatur: filius deceſſit, eximia
pulchritudine, pari verecundia, et parentibus non
minus ob alia carus, quam quod filius erat. Huic 4
illa ita funus paravit, ita duxit exſequias, ut igno-
raret maritus. Quin immo, quoties cubiculum
eius intraret, vivere filium, atque etiam commo-

leones, et ſimilia, condito in corporis vaginas unguium mucrone, ne refringatur hebeteturve, ingredi. Itaque verbum hoc reponendum erat, etſi plerique libri haberent *reſtringantur.* Quanto magis, cum contra ſe res habeat. *Evelli* pro *revelli* ex libris poſuit Cortius. *G.*

Rom. *evelli quidem extorquerique non poſſunt.* Recte, non *revelli.* *H.*

5 *iam nunc de univerſitate pronuntio)* Rom. *iam de univerſitate pronuntio.* *H.*

XVI, 1 *virorum feminarumque* etc.) Rom. *virorum feminarumque alia clariora eſſe.* Omiſit *illuſtrium.* *H.*

3 *Caecina Paetus*) Deſunt in cod. Oxon. facileque credo, e margine in textum irrepſiſſe. Maritum Arriae Caecinam Paetum dictum fuiſſe, Nepos ſcilicet docendus erat. *S.*

pari verecundia) Rom. *parique verecundia.* *H.*

4 *Huic illa ita funus paravit)* Rom. *Huic ita illa funus paravit.* *H.*

diorem eſſe ſimulabat. Ac perſaepe interroganti,
quid ageret puer, reſpondebat, *Bene quievit, li-*
5 *benter cibum ſumſit.* Deinde quum diu cohibitae
lacrymae vincerent prorumperentque, egredieba-
tur. Tum ſe dolori dabat. Satiata, ſiccis ocu-
lis, compoſito vultu redibat, tanquam orbitatem
6 foris reliquiſſet. Praeclarum quidem illud eius-
dem, ferrum ſtringere, perfodere pectus, extra-
here pugionem, porrigere marito, addere vocem
immortalem ac paene divinam, PAETE, NON
DOLET. Sed tamen iſta facienti dicentique glo-
ria et aeternitas ante oculos erant: quo maius eſt
ſine praemio aeternitatis, ſine praemio gloriae
abdere lacrymas, operire luctum, amiſſoque filio,
7 matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illy-
rico contra Claudium moverat: fuerat Paetus in
partibus, et occiſo Scriboniano, Romam traheba-
8 tur. Erat adſcenſurus navem: Arria milites ora-
bat, ut ſimul imponeretur. *Nempe enim,* inquit,

5 *Tum ſe dolori dabat)* Rom. *Tunc ſe dolori dabat.* *H.*

tanquam — reliquiſſet) Nollem haec adieciſſe Plinium. Habet ſententia quiddam acuminis ſimile, quod in hoc loco prope ineptum eſt. Ipſe etiam ſenſus friget. Sic enim quaeramus, quid ſit *orbitatem foris relinquere,* nihil, quod recte cogitemus, relinquitur. *E.*

Eſt i. q. tanquam omnem moeroris ex filii morte ſenſum ante cubiculi fores exuiſſet. Maior tamen vis verborum Plinii: in quibus quid ineptum ſit aut frigeat, non intelligo. Ceterum magni ſane haec, immo ingentis animi, quae qui a qualibet matre prudente in ſimili caſu exſpectat, nae is humana parum penſitavit. Omnino quae Gierigius in argumento huius epiſtolae de generoſa illa femina ſatis maledice ſcripſit, nollem viro optimo excidiſſe. *S.*

6 *Paete, non dolet)* Martialis 1, 14.

Caſta ſuo gladium cum traderet Arria Paeto,
Quem de viſceribus traxerat ipſa ſuis,
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit,
Sed quod tu facies, hoc mihi, Paete, dolet.

G.

Rom. *Non dolet, Paete.* Poſtea tamen n. 13. ut vulgatum. *H.*

Vellem et ibi *Non dolet, Paete,* legi. Ἐμφατικώτερος hic verborum ordo, quorum vim vocativus praemiſſus videtur retundere. *S.*

iſta facienti dicentique) Cortius ex libro Mediceo ordine meliore *facienti iſta dicentique.* *S.*

7 *Scribonianus)* Rem narrat Sueton. Claud. c. 13. *G.*

8 *Nempe)* Non eſt h. l. indignantis. Serio Arria hoc argumento ad milites uſa eſt, quos,

daturi estis consulari viro servulos aliquos, quo-
rum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a
quibus calcietur: omnia vel sola praestabo. Non
impetravit. Conduxit piscatoriam naviculam, in- 9
gensque navigium minimo sequuta est. Eadem
apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa
profiteretur indicium, *Ego*, inquit, *te audiam,*
cuius in gremio Scribonianus occisus est, et vivis?
Ex quo manifestum est, ei consilium pulcherrimae
mortis non subitum fuisse. Quin etiam quum 10
Thrasea, gener eius, deprecaretur, ne mori per-
geret, interque alia dixisset, *Tu vis ergo filiam*
tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum?
respondit, *Si tam diu tantaque concordia vixerit*
tecum, quam ego cum Paeto, volo. Auxerat hoc 11
responso curam suorum: attentius custodiebatur:
sensit, et, *Nihil agitis*, inquit: *potestis enim effi-*
cere, ut male moriar; ne moriar, non potestis.
Dum haec dicit, exsiluit cathedra, adversoque 12
parieti caput ingenti impetu impegit, et corruit.
Refocillata, *Dixeram*, inquit, *vobis, inventuram*
me, quamlibet duram, ad mortem viam, si vos
facilem negassetis. Videnturne haec tibi maiora 13
illo, *Paete, non dolet*, ad quod per haec perven-

omnis expertes humanitatis, ita demum flectere posse putabat, si quid iis compendii ostenderet. *S.*

omnia vel sola praestabo) Rom. *omnia sola praestabo. H.*

9 *ingensque — sequuta est)* Cogita, quam periculosum sit navicula piscatoria *improbum Adriam* traiicere, hocque otiosum aut alienum esse negabis. *S.*

Ego — te audiam) et videam lucis usura fruentem, et periculum amicis mariti tui creantem, ut ipsa impunitatem consequaris. Illud enim fere praemium *indicii*. Formulam *profiteri indicium* illustravit Cort. ad Sall. Iug. 35. 6. *G.*

et vivis) Supple *quae*. Vid. Burmann. ad Phaedr. 1, 22, 12. *S.*

11 *ut male moriar)* Mox *dura ad mortem via*. De alia huius locutionis significatione vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. *S.*

12 *Refocillata, dixeram, inquit)* Rom. *Focillata, dixeram, inquit. H.*

13 *Videnturne)* I. e. annon videntur —? *Ne* hic affirmantis est, non, ut saepius, negantis. Infra ep. 21, 6. *Meritone eum — et tunc dimisi amicissime* etc. Supra 2, 17, 29. *Iussitisne de caussis eum tibi videor insolere* etc. Vid. Heusing. ad Cicer. de offic. pag. 693. *S.*

tum est? quum interim illud quidem ingens fama, haec, nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia maiora. Vale.

XVII.

Anxius de salute amici ob silentium eius, monet, ut propediem nuntiet, quid agat.

C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

Rectene omnia? quod iampridem epistolae tuae
2 cessant. An omnia recte; sed occupatus es tu? An tu non occupatus; sed occasio scribendi vel rara vel nulla? Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso: ego viaticum, ego etiam praemium dabo: nuntiet mihi modo, quod opto.
3 Ipse valeo: si valere est, suspensum et anxium vivere, exspectantem in horas, timentemque pro capite amicissimo, quidquid accidere homini potest. Vale.

Unde colligitur — maiora) Adnexa haec perinvitus video, gauderemque, si quis ea codex non agnosceret. Talia margines per me licet obsideant. *S.*

XVII, 1 *Rectene omnia?)* Interrogatio soliciti et metuentis aliquid sinistrum, ut illud *satin' salvae?* apud Livium 1, 58. et alias saepe. Quin Ter. Andr. 4, 6, 9. *Quid vos quo pacto hic? sati' ne recte?* Et noster 6, 2, 10. *Ecquid omnia in tua* (domo) *recte?* Vid. omnino Brisson. de form. 8, 65. pag. 724. nuperae edit. *Ceterum hunc locum repraesentavimus ex coniecturis Casauboni, quas firmant libri, qui Cortio patuere. Vulgata sententiam non habet, nisi quid forte exsculpis, lector, ex istis: *Rectene omnia, quod iam pridem epistolae tuae cessant, an non omnia recte? Sed occupatus es tu. An tu occupatus? Sed occasio scribendi vel rara, vel nulla.* *G.*

Rom. *Rectene omnia, quod iam pridem epistolae tuae cessant? an non omnia recte, sed occupatus es tu? An non occupatus, sed occasio.* Haec a vera lectione, quam Cortius restituit, non longe recedunt. *H.*

2 *Exime hunc mihi scrupulum)* Ita etiam Rom. *H.*

nuntiet mihi modo, quod opto) Rom. *nuntiet modo, quod opto.* *H.*

XVIII.

Panegyrici, uberius, quam in ſenatu dixerat, elaborati, recitationem cum voluptate exceptam denarrat.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Officium conſulatus iniunxit mihi, ut reipublicae nomine principi gratias agerem. Quod ego in ſenatu quum ad rationem et loci et temporis ex more feciſſem; bono civi convenientiſſimum credidi, eadem illa ſpatioſius et uberius volumine amplecti: primum, ut imperatori noſtro virtutes 2
ſuae veris laudibus commendarentur: deinde, ut futuri principes non quaſi a magiſtro, ſed tamen ſub exemplo praemonerentur, qua potiſſimum via poſſent ad eandem gloriam niti. Nam praecipere, 3
qualis eſſe debeat princeps, pulchrum quidem, ſed oneroſum, ac prope ſuperbum eſt: laudare vero optimum principem, ac per hoc poſteris, velut e ſpecula lumen, quod ſequantur, oſtendere, idem utilitatis habet, arrogantiae nihil. Cepi autem 4
non mediocrem voluptatem, quod, hunc librum quum amicis recitare voluiſſem, non per codicillos, non per libellos, ſed *ſi commodum eſſet* et *ſi valde vacaret,* admoniti (nunquam porro, aut valde raro,

XVIII, 1 *ad rationem et loci et temporis*) Rom. *ad rationem loci et temporis. H.*

3 *pulchrum* etc.) honeſtum et utile, alios praeceptis monere in re tam gravi. *Oneroſum*, quia invidioſum et offenſae pleniſſimum eſt. *Superbum*, arrogans, tantam rei gravitatem praeceptis aſſequi velle. Hunc ſenſum ſequentia etiam confirmant: *idem utilitatis habet, arrogantiae nihil. E.*

4 *quod, hunc librum* etc.) Interpunge ita: *quod, hunc librum cum amicis recitare voluiſſem.* Vulgo poſt *librum* incidunt. *H.*

Obſecutus ſum bene monenti. Sic et Erneſtius diſtinxerat. *S.*

libellos) Facit huc inprimis Dialog. de Orator. cap. 9. ubi orator, ut habeat, qui audire dignentur, *libellos diſpergere* dicitur. Vid. Schulz. ad h. l. pag. 33. ſq. *S.*

ſed ſi commodum etc.) Rom. *ſed ſi commodum et ſi valde vacaret, admonui. H.*

porro) autem. Plinius 1, 8, 10. *Oculorum porro et aurium voluptates adeo non egent* etc.

vacat Romae, aut commodum eſt, audire reci-
tantem) foediſſimis inſuper tempeſtatibus per bi-
duum convenerunt: quumque modeſtia mea ſinem
recitationi facere voluiſſet, ut adiicerem tertium
5 diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum pu-
tem, an ſtudiis? Studiis malo, quo prope exſtincta
6 refoventur. At cui materiae hanc ſedulitatem prae-
ſtiterunt? Nempe quam in ſenatu quoque, ubi per-
peti neceſſe erat, gravari tamen vel puncto temporis
ſolebamus, eandem nunc et qui recitare, et qui
audire triduo velint, inveniuntur: non quia elo-
quentius, quam prius, ſed quia liberius, ideoque
7 etiam libentius ſcribitur. Accedet ergo hoc quo-
que laudibus principis noſtri, quod res antea tam
invisa quam falſa, nunc ut vera, ita amabilis fa-
8 cta eſt. Sed ego cum ſtudium audientium, tum
iudicium mire probavi. Animadverti enim ſeve-
9 riſſima quaeque vel maxime ſatisfacere. Memini
quidem, me non multis recitaſſe, quod omnibus
ſcripſi: nihilominus tamen, tanquam ſit eadem
omnium futura ſententia, hac ſeveritate aurium
laetor. Ac ſicut olim theatra male muſicos cane-

1, 24, 4. *Scholaſticis porro dominis, ut hic eſt, ſufficit* etc. 6, 32, 2. *Te porro animo beatiſſimum, modicum facultatibus ſcio.* S.

5 *Mihi hunc honorem habitum putem, an ſtudiis?*) Tertium eſſe potuit, Secunde: *Principi.* S.

6 *Nempe quam* etc.) Rom. *Nempe quam* [Medic. *qua*] *in ſenatu quoque, ubi perpeti neceſſe erat, gravari tamen vel puncto temporis ſolebamus, eadem* [pro *eandem*] *nunc et qui recitare, et qui audire triduo velint, inveniuntur.* Cortius coniicit, *Nempe quae*, deinde *eadem nunc.* Cum eo *recitare* praefero vulgato *recitari.* H.

liberius) ſecurius, ſine metu, ne quid apertius dictum, etiamſi veriſſimum ſit, offendat. Sane, cum animus ſcribentis ita liber et ſecurus eſt, non libentius ſolum, ſed et melius ſcribi poteſt. E.

8 *ſeveriſſima*) preſſius et adſtrictius ſcripta, auſtera; quibus opponuntur ſtilus laetior, hilarius et quaſi exſultantius ſcripta, dulcia, blandia. Fallitur Gierigius, ad cenſuram vitiorum gravem et liberam referens. Scilicet antea de auditorum ſedulitate Plinius egit: nunc eorum iudicium *(Geſchmack)* laudat, quod dulcia minus quam auſtera probarint. S.

9 *nihilominus* etc.) Rom. *nihilo minus, tamquam ſit eadem*, ſine *tamen.* H.

theatra male muſicos) Corruptorum ab aula hominum iudi-

re docuerunt, ita nunc in ſpem adducor, poſſe
fieri, ut eadem theatra bene canere muſicos do-
ceant. Omnes enim, qui placendi cauſſa ſcri- 10
bunt, qualia placere viderint, ſcribent. Ac mihi
quidem confido in hoc genere materiae laetioris
ſtili conſtare rationem, quum ea potius, quae
preſſius et adſtrictius, quam illa, quae hilarius
et quaſi exſultantius ſcripſi, poſſint videri arceſ-
ſita et inducta: non ideo tamen ſegnius precor,
ut quandoque veniat dies (utinamque iam vene-
rit!) quo auſteris iſtis ſeveriſque dulcia haec
blandaque vel iuſta poſſeſſione decedant. Habes 11
acta mea tridui: quibus cognitis volui tantum te

cium ſecuti tum ſcriptores: nunc ſpes eſt, meliora etiam ſcripturos homines, cum aulae vitia rectum de ſcriptis iudicium non amplius pervertunt. *G.*

Cod. Helmſt. *theatra male canere muſicos docuerunt.* ut mox omnes: *bene canere muſicos doceant.* Sed vulgaris ordo bene habet. Vid. Bentl. ad Hor. A. P. 441. *S.*

10 *Ac mihi quidem* etc.) Rom. *At mihi quidem, confido, in hoc genere materiae laetioris ſtili.* *H.*

Mihi — conſtare rationem, i. e. me iure quodam meo ſtilum laetiorem in argumento panegyrico conſectatum eſſe, quaeque hilarius et quaſi exſultantius ſcripſi, non poſſe videri arceſſita et ab hoc materiae genere aliena. *S.*

laetioris ſtili) *Sic in pari fere auctoritate malui quam *latioris*, quia ſynonymos videtur deinde dicere, *hilarius* et *exſultantius*. *G.*

Caeterum *laetum* illud genus dicendi, quod et *hilare*, *ſuave*, *dulce* Rhetores appellant, in verbis quidem delectum et concinnitatem auribus gratam, in ſententiis autem habet cum copiam, qua ſaepe in amoeniores locos excurritur, tum acumina, facetias, ſimiliaque ad delectationem comparata. Huic contrarium eſt, quod *preſſum adſtrictumque* Plinius appellat, magis rerum brevitatem et neceſſitatem quandam, verborumque et ſententiarum nudam et directam rationem conſectans. Si cui haec brevia non ſufficiunt, conſulat quae in Lex. Technol. Rhet. lat. ſ. v. *laetus*, *hilaris*, *adſtrictus*, *ſuavis*, *dulcis* copioſius diximus. *E.*

inducta) Inducuntur, quae aliena ſunt. Cf. Horat. A. P. 2. *S.*

non ideo tamen ſegnius precor) Nihil mutat hic Rom. ſed tamen apertum eſt, legi debere *ſecius*, cui librarii perpetuo fere alterum ſubſtituunt. Id et factum lib. VI. ep. XX. 5. ubi reſcribendum, *nihilo ſecius ego intentus in librum.* Vide me ad Cornel. Nep. Dat. c. II. 5. *H.*

Aſſentior Heuſingero. Eſt tamen ubi *ſegnius* locum ſuum iure tueatur. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 38. 8. et Interpr. ad Iul. Caeſ. de B. C. 2, 7. pag. 618. ſq. ed. Oudend. *S.*

11 *volui tantum te voluptatis*)

voluptatis abſentem et ſtudiorum nomine et meo capere, quantum praeſens percipere potuiſſes. Vale.

XIX.

Conſulit, an emat praedia ſuis agris vicina, propoſitis in utramque partem rationibus.

C. PLINIVS CALVISIO RVFO S.

Adſumo te in conſilium rei familiaris, ut ſoleo. Praedia agris meis vicina, atque etiam inſerta, venalia ſunt. In his me multa ſolicitant; aliqua
2 nec minora deterrent. Solicitat primum ipſa pulchritudo iungendi: deinde, quod non minus utile quam voluptuoſum, poſſe utraque eadem opera, eodem viatico inviſere, ſub eodem procuratore, ac paene iisdem actoribus habere, unam villam colere et ornare, alteram tantum tueri.
3 Ineſt huic computationi ſumtus ſupellectilis, ſumtus atrienſium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii inſtrumenti: quae plurimum refert, unum in locum conferas, an in diverſa di-
4 ſpergas. Contra vereor, ne ſit incautum, rem tam magnam iisdem tempeſtatibus, iisdem caſibus ſubdere. Tutius videtur, incerta fortunae poſſeſſionum varietatibus experiri. Habet etiam multum iucunditatis ſoli coelique mutatio, ipſaque

Rom. *volui tantum voluptatis, ſine te. H.*

XIX, 2 *ac paene iisdem actoribus habere*) Rom. *ac paene iisdem habitatoribus habere.* Hoc alienum. *H.*

3 *topiariorum*) Vid. Clav. Cic. h. v. *S.*

atque etiam venatorii inſtrumenti) Rom. *atque et venatoria inſtrumenta.* Melior vulgata. *H.*

4 *incerta fortunae*) Livius 30, 15, 4. *fidum e ſervis vocat, ſub cuius cuſtodia regio more ad incerta fortunae venenum erat.* Apud eundem 30, 30, 11. Hannibal in eximia illa ad Scipionem oratione: *Non temere incerta caſuum reputat, quem fortuna numquam decepit. S.*

illa peregrinatio interfita. Iam, quod deliberatio- 5
nis noftrae caput eft, agri funt fertiles, pingues, aquofi: conftant campis, vineis, filvis, quae materiam et ex ea reditum ficut modicum, ita ftatum praeftant. Sed haec felicitas terrae imbecillis 6
cultoribus fatigatur. Nam poffeffor prior faepius vendidit pignora: et dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in pofterum exhaufit, quarum defectione rurfus reliqua creverunt. Sunt 7
ergo inftruendi complures frugi mancipes. Nam

interfita) interpofita. Bona lectio, Gierigio nullo iure duriffima vifa. Is cum Cortio e duobus codicibus *inter fua;* quod non imiter. Saepe *it* librariorum focordia in *u* depravavit. Horat. Epift. 1, 18, 12. *Sic iterat voces.* Ibi Barthius in codice reperit *Sic uerat voces.* inepte. Vid. Bentleium. *S.*

5 *Iam, quod deliberationis noftrae caput eft)* Rom. *Quod deliberationis noftrae caput eft. H.*

Cf. Excerpta Brummeri. Noftra lectio praeftat. *S.*

6 *felicitas — fatigatur)* fertilitas illa terrae coërcetur et impeditur cultoribus *imbecillis,* h. e. qui propter vendita pignora et aes alienum non poffunt recte et utiliter colere agros fuos. *E.*

vendidit pignora) colonis ablata a duro domino, (Servianae hypothecae nomine, qua obligantur coloni bona domino) fi ii morofi viderentur in folvendis reliquis. *Pignora* autem cum nominat, comprehendit in primis inftrumentum rufticum, de quo poftea lege Honorii et Theodofii 8. C. quae res pignori, cautum eft, *Pignorum gratia aliquid, quod ad culturam agri pertinet, auferri non convenit.* His nimirum ablatis ipfe cultus agrorum impeditur, ac debilitantur coloni, auctis denuo reliquis. *Reliqua,* λλείμματα, funeftum nomen, ut hodie *die Refte, der Rückftand,* apud rufticos noftros. *G.*

quarum defectione etc.) Rom. *quarum defectione rurfus, reliqua incommoda creverunt.* Hic Rom. peffimis accedit. *H.*

7 *inftruendi — mancipes)* Exhauftis veteribus colonis, vel iidem ipfi, vel iis maiorem partem diffipatis, aut migrare iuffis adeo, alii novi mancipes *inftruendi funt,* et ornandi inftrumento et rebus aliis neceffariis, ut *frugi* et utiles fibi ac domino effe poffint. De novis quidem mancipibus (qui a colonis nomine folo differunt, quod latius patet et omne genus redemtoris complectitur) hic agi, fatis illud indicat, quod negat Plinius *fe vinctos habere,* quibus colere agrum poffit. *Sic, puto, fatis commode interpretari licet vulgatam lectionem. Eft et alia a Gronovio prolata ex libris, et probata Cortio, *inftruendi eo pluris, quod frugi, mancipes,* quae ad fententiam parum a nobis difcedit. Ceterum erat, cum aliter caperemus hunc locum, et *pignora* intelligeremus natos colonorum, a faevis dominis ablatos colonis cunctatoribus, venditosque; quorfum utebamur aliquot legibus Codicis ex L. 11. tit. 47 — 52. e quibus apparet, fuiffe tum colonos fervilis conditionis, eos certe, qui adfcriptitii vocantur; et loco ex Evan-

nec ipse usquam vinctos habeo, nec ibi quisquam. Superest, ut scias, quanti videantur posse emi; sestertio tricies: non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum et hac penuria colonorum et communi temporis iniquitate, ut reditus agro-
8 rum, sic etiam pretium retro abiit. Quaeris, an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? Sum quidem prope totus in praediis, aliquid tamen foenore; nec molestum erit mutuari. Accipiam

gelio Matth. 18, 24. ubi ad reliqua solvenda vendere iubetur sive procurator est, sive villicus, uxorem ac liberos; itemque illa Noodtiana sententia de iure liberos vendendi ad Constantini usque M. aetatem durante. Sed in viam me reduxit Consultissimus idemque humanissimus Gebauerus noster, qui me docuit, colonos servilis conditionis et adscripticios ad Constantini demum serius aevum pertinere, et a barbaris et Germanis videri in Romanum imperium invectos; ius autem illud vendendi liberos iam Plinii aetate ita fuisse restrictum, ut non nisi cum ad extrema ventum esset, uti illo liceret. Itaque manendum tandem putavi in ea quam supra proposui, probataque Gebauero, interpretatione. *G.*

Rom. *Sunt ergo instruendi eo pluris, quod frugi mancipiis.* [Ald. etiam *mancipiis*]. Hoc est, priores ergo coloni, quod frugi sunt, instruendi sunt mancipiis, sive servis *vinctis*, cum ipsorum paucitas labori non sufficiat, idque *eo pluris*, id est, eo maiore impensa, quod nec ipse vinctos habeo, nec *ibi*, in illis praediis, aliqui sunt. Hanc interpretationem causalis particula *nam* exigere videtur: quae si abesset, *pluris* esse *plures* dicerem. Itaque et Gronovius illud explicat, *eo maiore pecunia opus est ad eos instruendos*, qui vero *mancipes* maluit. *H.*

nec ibi quisquam. Superest) Post *quisquam* intellige, *vinctos habet.* Non est disciplina illius viciniae, habere vinctos in agris, quorum conducere operas a dominis possis: sed colonis utuntur s. mancipibus. *Debetur haec distinctio ingenio Gruteri. Vulgo legebatur, *nec ibi quisquam superest.* Nihil solemnius Secundo illa formula, *Superest ut,* v. g. 10, 50, 3. 10, 93, 3. etc. *G.*

Rom. *superest.* Lege cum Cortio: *Superest, ut scias. H.*

8 *foenore*) Cortius ex Mediceo et coniect. Lectii *foenero* legit. Si *foenore* servandum, ita interpungam: aliquid tamen foenore nec molestum erit mutuari) accipiam a socru. *G.*

Rom. *aliquid tamen foenore,* ut vulgo: sed verior lectio est *foenero* vel *fenero. H.*

Idem placebat Ernestio, qui, expuncta Gesneri nota, hanc erat appositurus: „*foenero*) Ita Cor„tius ex Medic. et coniectura Le„ctii, pro *foenore*, quod male „coibat cum caeteris; nec ego „dubitavi cum Bipont. et Gieri„gio illud reponere. Sensus est: „omnes meas facultates colloca„vi quidem in praediis, aliquam „tamen pecuniam in foenore col„locatam habeo. Gesnerus, si „*foenore* servandum sit, ita inter„pungendum censebat: aliquid „tamen foenore, (nec molestum „erit mutuari) accipiam a socru „etc." *S.*

a ſocru, cuius arca non ſecus ac mea utor.
Proinde hoc te non moveat, ſi cetera non refra- 9
gantur, quae velim quam diligentiſſime examines.
Nam quum in omnibus rebus, tum in disponen-
dis facultatibus plurimum tibi et uſus et provi-
dentiae ſupereſt. Vale.

XX.

In comitiis modum per tabellas ſuffragandi reſtitutum narrat, ex quo incommoda futura auguratur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

1 Meminiſtine, te ſaepe legiſſe, quantas conten-
tiones excitarit lex tabellaria, quantumque ipſi
latori vel gloriae vel reprehenſionis adtulerit?
At nunc in ſenatu ſine ulla diſſenſione hoc qui- 2
dem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum
die tabellas poſtulaverunt. Exceſſeramus ſane ma- 3
nifeſtis illis apertisque ſuffragiis licentiam concio-
num. Non tempus loquendi, non tacendi mode-
ſtia, non denique ſedendi dignitas cuſtodiebatur.
Magni undique diſſonique clamores: procurrebant 4

XX inſcr. Rom. *Meſio Max.* *H.*

1 *lex tabellaria*) De ſuffragiis, invidiae vitandae cauſſa, non voce, ſed tabella ferendis, de qua laudatus hic a viris doctis Cic. de LL. 3, 15. ſq. De ipſa ratione ſuffragia ferendi, fraudisque et nectendae et deprehendendae quaedam a nobis disputata ſunt ad Varr. de R. R. 3, 5, 18. p. 335. ſq. *G.*

2 *in ſenatu*) Ad quem *comitia e campo translata* iam Tiberii aetate, teſte Tacito Ann. 1, 15, 1. ubi Lipſius peculiari excurſu, quibus illud gradibus initio a Iulio Caeſare facto contigerit, declarat. *G.*

hoc quidem) Melius Cortius *hoc idem* ex libris ſuis aliorumque. Vid. eundem ad Ciceron. epiſt. 7, 17, 10. Sic et alibi librarii lapſi ſunt. Cf. Drakenb. ad Liv. 6, 20, 12. *S.*

3 *ſane*) Noſtrum *freylich*. *S.*

licentiam concionum) Cicero epiſt. 2, 12. in. ad Coelium: *tumultuoſae conciones*. *S.*

4 *Magni - clamores*) Rom. *Magni denique et undique diſſoni clamores.* Lege *magni undique et diſſoni clamores.* Pro *undique* alii ſcripſerunt *denique.* *H.*

omnes cum ſuis candidatis: multa agmina in
medio; multique circuli et indecora confuſio:
adeo deſciveramus a conſuetudine parentum,
apud quos omnia diſpoſita, moderata, tranquilla,
5 maieſtatem loci pudoremque retinebant. Super-
ſunt ſenes, ex quibus audire ſoleo hunc ordinem
comitiorum. Citato nomine candidati, ſilentium
ſummum. Dicebat ipſe pro ſe, vitam ſuam ex-
plicabat, teſtes et laudatores dabat, vel eum, ſub
quo militaverat, vel eum, cui quaeſtor fuerat, vel
utrumque, ſi poterat: addebat quosdam ex ſuf-
fragatoribus: illi graviter et paucis loquebantur.
6 Plus hoc, quam preces, proderat. Nonnunquam
candidatus aut natales competitoris, aut annos,
aut etiam mores arguebat. Audiebat ſenatus
gravitate cenſoria. Ita ſaepius digni, quam gra-
7 tioſi, praevalebant. Quae nunc immodico favore
corrupta, ad tacita ſuffragia, quaſi ad remedium,
decurrerunt. Quod interim plane remedium fuit:
8 erat enim novum et ſubitum. Sed vereor, ne
procedente tempore ex ipſo remedio vitia naſcan-
tur. Eſt enim periculum, ne tacitis ſuffragiis
impudentia irrepat. Nam quotocuique eadem ho-
neſtatis cura ſecreto, quae palam? Multi famam,
9 conſcientiam pauci verentur. Sed nimis cito de
futuris: interim beneficio tabellarum habebimus

5 *et laudatores dabat* etc.) Rom. *et laudatores dabat, vel eum ſub quo legatus, vel eum, cui quaeſtor fuerat.* Lectio optimorum librorum. *H.*

Gierigius negat latinitatis rationem pati *ſub quo legatus;* quo iure, ipſe viderit. Mox tres codices: *ſub quo quaeſtor fuerat.* quod et ipſum bonum. *S.*

7 *Quae nunc — decurrerunt*) Ciceroniana figura adiuncta ponuntur pro ſubiectis. Sententia enim haec eſt, *quae cum corrupta ſunt,* |*decurrerunt homines;* vel, *quibus corruptis decurſum eſt.* Ipſi profecto homines corrupti, animadverſa levitate ſua, cui aliter obſiſti non poſſet, decurrerunt ad illud remedium. *G.*

Rom. *quaſi ad remedium decucurrerunt.* *H.*

Miror, Cortium hanc formam, quam in libris ſuis reperiſſet, vulgatae non praetuliſſe. Sed omnino in talibus parum conſtans fuit. Vide eum pag. 57. 98. 188. 202. 407. Cf. Drakenb. ad Liv. 1, 12, 8, 1, 15, 1. *S.*

magiſtratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam
ut in recuperatoriis iudiciis, ſic nos in his comi-
tiis, quaſi repente apprehenſi, ſinceri iudices fui-
mus. Haec tibi ſcripſi, primum ut aliquid novi 10
ſcriberem, deinde ut nonnunquam de republica
loquerer, cuius materiae nobis quanto rarior,
quam veteribus, occaſio, tanto minus omittenda
eſt. Et hercule quousque illa vulgaria? *Eho,* 11
quid agis? Ecquid commode vales? Habeant
noſtrae quoque literae aliquid non humile, nec
ſordidum, nec privatis rebus incluſum. Sunt 12
quidem cuncta ſub unius arbitrio, qui pro utili-
tate communi ſolus omnium curas laboresque
ſuſcepit: quidam tamen ſalubri quodam tempe-
ramento ad nos quoque velut rivi ex illo beni-
gniſſimo fonte decurrunt, quos et haurire ipſi,
et abſentibus amicis quaſi miniſtrare epiſtolis poſ-
ſumus. Vale.

XXI.

Mortem Martialis nuntiat, eiusque ingenium, ab ipſo laudatus, laudat.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Audio Valerium Martialem deceſſiſſe, et moleſte

9 *Nam ut in* etc.) Rom. *Nam ut reciperatoriis iudiciis, ſic nos his comitiis quaſi repente.* Deeſt *in.* *H.*

recuperatoriis iudiciis) Recuperatores ex omni conventu civium ſubito datos eſſe, ex Cic. Verr. 3, 59. ſq. et Liv. 26, 48. hic oſtendit Cortius. Ceterum *repente apprehenſi* eo *ſunt ſinceri iudices*, quod tempus non habent corruptorem audiendi, vel ſtruendi fraudem. *G.*

11 *Et hercule quousque* etc.) Rom. *Et mehercule quousque illa vulgaria? quid agis? et quid? commode vales? H.*

Ecquid) num. Vid. Drakenb. ad Liv. 27, 10, 2. Horat. Turſ. de Partic. cap. LXVI. 5. Saepe confunditur cum *et quid.* Vid. Oudend. ad Lucan. 3, 38. Drakenb. ad Liv. 5, 36, 5. *S.*

12 *ſalubri quodam temperamento*) Cortius *quodam* omiſit bonorum librorum auctoritate. Laudo. Auribus quidem vulgata, *quidam — quodam*, parum placet. *S.*

ſero. Erat homo ingenioſus, acutus, acer, et qui
plurimum in ſcribendo et ſalis haberet et fellis, nec
2 candoris minus. Proſequutus eram viatico ſeceden-
tem. Dederam hoc amicitiae, dederam etiam verſi-
3 culis, quos de me compoſuit. Fuit moris antiqui,
eos, qui vel ſingulorum laudes, vel urbium ſcripſe-
rant, aut honoribus aut pecunia ornare: noſtris vero
temporibus, ut alia ſpecioſa et egregia, ita hoc
in primis exolevit. Nam poſtquam deſiimus fa-
cere laudanda, laudari quoque ineptum putamus.
4 Quaeris, qui ſint verſiculi, quibus gratiam retu-
lerim? Remitterem te ad ipſum volumen, niſi
quosdam tenerem: tu, ſi placuerint hi, ceteros in
5 libro requires. Adloquitur Muſam, mandat, ut
domum meam Eſquiliis quaerat, adeat reverenter:

Sed, ne tempore non tuo diſertam
Pulſes ebria ianuam, videto.

XXI, 2 *ſecedentem*) In patriam ſuam Bilbilim. Vid. de tempore huius ſeceſſus, mortisque adeo poëtae, Maſſonus in vita Plinii noſtri ad A. Chr. C. §. 12. Agit de hoc ſeceſſu ſuo ipſe poëta in praefatione libri 12. G.

dederam etiam verſiculis) Rom. *dederam verſiculis*, ſine *etiam*. H.

3 *Fuit moris antiqui*) Rom. *Fuit moris antiquis*. Sic lib. II. ep. XIX, 8. *ut illis moris erat*. H.

Add. 7, 27, 14. *reis moris eſt ſubmittere capillum*. 8, 19, 2. *Eſt autem mihi moris*. *Antiquis*. Antea 20, 10. *veteribus*. Conf. Horat. Serm. 1, 4, 117. *traditum ab antiquis morem ſervare*. S.

moris antiqui) Exempla poëtarum et hiſtoricorum, honoribus aut pecunia ornatorum, interpretes multa retulerunt. Sic Ennius (Gierigii verba ſunt ad h. l.) quia res Romanorum, atque etiam Scipionis celebraverat, ab hoc varie ornatus, ab illis in civitatem receptus eſt. Pompeius Theophanem Mitylenaeum, ſcriptorem rerum ſuarum, in concione militum civitate donavit. Et Cicero Arch. cap. 9 – 11. docet Archiam vel ideo civitate digniſſimum eſſe, quod omne ingenium contulerit ad populi Romani gloriam celebrandam. E.

ſpecioſa et egregia) Sic *magnus* et *ſpecioſus* iungit Vellei. 2, 76, 2. *aeternus* et *ſpec.* Valer. Max. 2, 7, 15. Vid. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 40. S.

Nam poſtquam deſiimus facere) Rom. *Nam poſtquam deſinimus facere*. H.

4 *quibus gratiam retulerim*) Rom. *quibus gratiam retuli*. H.

5 *Eſquiliis*) Sine praepoſitione et ſecunda litera S ex libris optimis poſuit Cortius. Ceterum totum carmen Martialis exſtat Epigr. 10, 19. G.

Ita et Rom. ſine praepoſitione, de qua Drakenb. ad Liv. lib. II. cap. 28. pr. H.

tempore non tuo) alieno. Mox: *Haec hora eſt tua*. Liv. 42, 43, 3. *ſuo maxime tempore atque alieno hoſtibus incipere bellum*. S.

Pulſes ebria ianuam) Rom.

Totos dat tetricae dies Minervae,
Dum centum ſtudet auribus virorum,
Hoc quod ſecula poſterique poſſint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas.
Haec hora eſt tua, quum furit Lyaeus,
Quum regnat roſa, quum madent capilli.
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum, qui haec de me ſcripſit, et tunc 6 dimiſi amiciſſime, et nunc, ut amiciſſimum, defunctum eſſe doleo? Dedit enim mihi, quantum maxime potuit, daturus amplius, ſi potuiſſet. Tametſi quid homini poteſt dari maius, quam gloria, et laus, et aeternitas? At non erunt aeter- 7 na, quae ſcripſit. Non erunt fortaſſe: illе tamen ſcripſit tanquam eſſent futura. Vale.

Pultes ebria ianuam. Bene et poëtarum more, qui hoc verbum frequentarunt. *H.*

Apud comicos frequentiſſimum *pultare aedes, fores, oſtium.* Plautina loca collegit Pareus in Lex. Crit. p. 1016. b. *S.*

Arpinis — chartis) Ciceronis Arpinatis aemulum ſe nusquam negat Plinius. *G.*

Haec hora eſt tua etc.) Rom. *Haec hora eſt tua, dum furit Lyeus, Dum regnat roſa, dum madent capilli. H.*

Catones) non Cenſorius et Uticenſis, ſed omnino viri ſeveri et graves, quales qui *totos dant tetricae dies Minervae. S.*

6 *Meritone*) Vid. ſupra ad ep. 16, 13. *S.*

quantum maxime potuit) Rom. *quantum maximum potuit.* Sic et Ald. Hoc Plinianum eſt, non *maxime.* Lib. II. ep. XIII. 10. *Nam licet tribuas ei, quantum ampliſſimum potes.* Seneca ad Marciam c. XX. p. 182. Lipſ. *Comprehende, quantum plurimum procedere homini licet: quantulum eſt?* Curt. lib. IIII. c. VIII. 10. *Quanta maxima celeritate potuit, contendit. H.*

LIBER QVARTVS

I.

Prosocero adventum suum significat, eodem itinere Tiferni templum dedicaturus.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Cupis post longum tempus neptem tuam meque una videre. Gratum est utrique nostrum, quod
2 cupis; mutuo me hercule. Nam invicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque adeo iam sarcinulas adligamus, festinaturi, quantum itineris ratio per-
3 miserit. Erit una, sed brevis, mora: deflectemus in Tuscos, non ut agros remque familiarem oculis subiiciamus, (id enim postponi potest) sed ut fun-
4 gamur necessario officio. Oppidum est praediis nostris vicinum; nomen Tifernum Tiberinum; quod me paene adhuc puerum patronum coopta-

I, 1 *neptem tuam*) Calpurniam filii Fabati huius filiam, quam post obitum prioris uxoris duxerat. *G.*

2 *Atque adeo iam*) Cortius *atque iam adeo*, ordine verborum improbo. De *atque adeo* vid. Drakenb. ad Liv. 10, 5, 14. *S.*

adligamus) Pro simplici *ligamus*, minus tamen eleganter, si fides Plutarcho Moral. T. II. p. 145. ed. Wyttenb. τὸ δὲ δεσμεύειν ΑΛΛΙΓΑΡΕ λέγουσιν οἱ πολλοὶ Ῥωμαίων· οἱ δὲ καθαρεύοντες ἐν τῷ διαλέγεσθαι, ΛΙΓΑΡΕ. Sed fallitur. Vid. I. Fr. Gronov. ad Liv. 7, 24, 4. it. Drakenb. ad h. l. et ad 5, 27, 9. Schneider. ad Columell. p. 509. Ceterum *adligavimus*, quod alii libri habent, paene praeferam. *S.*

4 *nomen Tifernum Tiberinum etc.*) Rom. *nomen Tiferni Tiberini: quod me paene adhuc puerum patronum cooptavit tanto maiore studio, quanto minore iudicio.* Ita contexuit, quae vulgo disiunguntur. Recte factum puto. Nam *iudicio* utimur magis in cooptando patrono, quam in adventibus eius celebrandis. Quid minoris iudicii vero esse

vit: tanto maiore ſtudio, quanto minore iudicio. Adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego, ut referrem gra- 5
tiam, (nam vinci in amore turpiſſimum eſt) templum pecunia mea exſtruxi: cuius dedicationem, quum ſit paratum, differre longius, irreligioſum eſt. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem 6
epulo celebrare conſtitui. Subſiſtemus fortaſſe et ſequenti: ſed tanto magis viam ipſam corripiemus. Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire! 7
Nam hilares certum eſt, ſi nos incolumes receperitis. Vale.

II.

M. Regulum, morte filii dolorem ſimulantem, notabiliter perſtringit.

C. PLINIVS CLEMENTI SVO S.

Regulus filium amiſit: hoc uno malo indignus,

potuerat, quam quod puerum patronum ſibi eſſe voluerat? *H.*

Scilicet vulgo, etiam, quod mireris, in Cortiana, adeoque, quod paene indigneris, cum Geſnerus verum praeiverit, in Gierigiana, poſt *iudicio* non interpungitur. Quae negligentia, ut vibia varam ſequitur, Gierigium ſic transverſum egit, ut Secundum haec minore iudicio quam ſtudio ſcripſiſſe dicat. *S.*

minore iudicio) quia puer eram. *G.*

angitur) triſtes ſunt, cum ab iis diſcedo. *Gaudent honoribus*, quibus me afficiant, et colant. *E.*

Honores malim de iis intelligere, qui Plinio publice dabantur. *S.*

6 *epulo celebrare*) In dedicatione omni epulas fuiſſe adhibitas ex Dione 57. p. 610. Grut. Inſcr. p. 414. 2. Savaro. ad Sidon. 4, 15. pr. oſtendit Cortius. Et qui aliter? cum dedicatio ſine ſacrificio non fieret, nec ſine epulis ſacrificium, quemadmodum nec epulae ſolemniores ſine deorum honore: ipſa Ebraeorum ſacrificia epulis bonam partem comitata etc. *G.*

viam ipſam corripiemus) Nimis ποιητικῶς pro charactere epiſtolico. Virgil. Aen. I, 418. *Corripuere viam interea. S.*

7 *fortes)* bene valentes. Ita ſaepe in his epiſtolis Plinius *fortes* dicit, qui ſunt bonae valetudinis. *E.*

Vid. Indicem. *S.*

Nam hilares certum eſt) Optima lectio, quam miror Cortio diſplicuiſſe. Simili ellipſi Plinius 1, 2, 1. *Nam vim tantam verborum qui poſſunt?* ut ibi ſcribendum. *S.*

II, 1 *indignus)* qui non me-

quod neſcio an malum putet. Erat puer acris ingenii, ſed ambigui: qui tamen poſſet recta ſe-
2 ctari, ſi patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut heres matris exſiſteret. Mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) foeda et inſolita parentibus indulgentiae ſimulatione captabat. Incredibile eſt; ſed Regulum
3 cogita. Amiſſum tamen luget inſane. Habebat puer mannulos multos, et vinctos et ſolutos: habebat canes maiores minoresque: habebat luſcinias, pſittacos, merulas: omnes Regulus circa
4 rogum trucidavit. Nec dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti deteſtantur, oderunt, et quaſi pro-

ruit, adeoque commiſeratione dignus. *E.*

Melius, ni fallor, Catanaeus: „Senſus eſt, merebatur Regulus „mortem filii, ſi eam malum putaret. Sed cum timendum obitum eius optaſſet, ut haeres filii „exiſteret, ideo indignum cenſeo „hoc malo, quia malum non „credit, ſed utile." Profecto tota epiſtola tam plena eſt ſtomachi, tamque acerbe perſtringit nebulonem illum, ut initium eius a commiſeratione ſumtum eſſe vix credam. *S.*

2 *emancipavit*) Filius in patris poteſtate ac manu dum eſt, nihil ſibi acquirit, omnia patri. Reguli filium mater mores mariti exoſa heredem non vult ſcribere, ſi in patris poteſtate eſſet; vel quod ne corrumpatur metuit, vel ne inſidias filio pater ſtruat. Emancipat igitur et poteſtate ſua ſolvit eum pater. Simillimam huic ſpeciem habes 8, 18, 4. *G.*

exſiſteret) Non ſimpliciter *eſſet* ſignificat, ut faex Scholaſticorum poſtea uſurpavit: ſed *evaderet, prodiret, fieret. G.*

Mancipatum) Debebat dicere, ſi recta via rem enarrare voluiſſet, *emancipatum.* Sed iocum una refert hominum, qui non tam ſolutum patria poteſtate Reguli filium iſta emancipatione dicere vellent, quam nova indulgentia, muneribus, corruptelis, *mancipatum* patri, et nexu novo devinctum. Regulus igitur, ut eſt tota vita ſimulator et fallax, et e contrariis vitiis compoſitus, dum *emancipat* filium imaginaria venditione, re ipſa emit et *mancipat. G.*

Rom. *Emancipatum (ita vulgo ex moribus homines loquebantur). H.*

Neque *homines* ferendum, nec *emancipatum. Mancipatum* iocus hominum mores Reguli notantium poſtulat. Ceterum *mancipare* et *emancipare*, cum alterum pro altero multis locis poni poſſit, mirandum non eſt ſaepe in libris confuſa eſſe. vid. Gesneri Theſ. L. L. et Clav. Ciceron. *S.*

3 *et vinctos et ſolutos*) *et iunctos et ſolutos* Rom. et Ald. bene. *H.*

Vid. ad 2, 17, 2. *S.*

omnes — — trucidavit) Vid. Kirchmann. de Funer. Romanor. L. 3. c. 4. ubi et hoc Plinii loco utitur. *S.*

bent, quasi diligant, cursant, frequentant: utque
breviter, quod sentio, enuntiem, in Regulo de-
merendo Regulum imitantur. Tenet se trans Ti- 5
berim in hortis, in quibus latissimum solum por-
ticibus immensis, ripam statuis suis occupavit, ut
est in summa avaritia sumtuosus, in summa infa-
mia gloriosus. Vexat ergo civitatem insaluberri- 6
mo tempore: et quod vexat, solatium putat.
Dicit se velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut
alia, perverse. Audies brevi nuptias lugentis, 7
nuptias senis: quorum alterum, immaturum; al-
terum, serum est. Unde hoc augurer, quaeris? 8
Non quia adfirmat ipse (quo mendacius nihil est),
sed quia certum est, Regulum esse facturum,
quidquid fieri non oportet. Vale.

III.

Laus Antonini non tam ex honoribus, quos amplissimos gesserat, quam ex ingenio et stilo Graeco.

C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Quod semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis, quod proconsul Asiae, qualis ante te,

6 *Vexat — civitatem*) Dum secessu suo imponit necessitatem salutatoribus, et adloquendi consolandique caussa ad eum venientibus, per aestum et vapores Romanos iter illud suscipere. *G.*

7 *Audies brevi nuptias* etc.) Rom. *Audies brevi nuptias lugentis senis: quorum alterum.* *H.*

Male. Iteranda vox *nuptias.* *S*

immaturum) nondum maturum, nimis praecipitatum, ut qui in ipso luctu, quem gravissimum simulat, nuptias et voluptatem cogitet. *G.*

III *Antonino*) Dissensus inter Codd. facit, ut dubium sit, *Antonino*ne legendum sit, an *Hadriano.* Laudati iam sunt a viris doctis Casaubon. in Capitolini Anton. Pium c. 1. Reines. V. L. p. 277. Paullus Cigalinus de Plinii patria p. 1622. *G.*

Intelligitur autem M. Arrius Antoninus, avus maternus Antonini Pii, cui etiam Lib. 4. ep. 18. et 5, 10. Plinius scripsit. *E.*

Rom. *Antonino.* Itaque non est, cur in omnibus vetustis exemplaribus *Hadriano* legi dicatur. *H.*

qualis poſt te vix unus aut alter, (non ſinit enim me verecundia tua dicere, nemo) quod ſanctitate, quod auctoritate, aetate quoque princeps civitatis; eſt quidem venerabile et pulchrum; ego tamen te vel
2 magis in remiſſionibus miror. Nam ſeveritatem iſtam pari iucunditate condire, ſummaeque gravitati tantum comitatis adiungere, non minus difficile, quam magnum eſt. Id tu cum incredibili quadam ſuavitate ſermonum, tum vel praecipue
3 ſtilo adſequeris. Nam et loquenti tibi illa Homerici ſenis mella profluere, et quae ſcribis, complere apes floribus, et nectare videntur. Ita certe ſum adfectus ipſe, quum Graeca epigram-
4 mata tua, quum iambos proxime legerem. Quantum ibi humanitatis, venuſtatis! quam dulcia illa!

1 *ego tamen te* etc.) Rom. *ego tamen te vel magis in remiſſioribus miror.* Hoc in aliis etiam eſt, nec librariorum errore ſcriptum videtur pro *in remiſſionibus.* Dixerat, alios Antonini virtutem in adminiſtranda republica praeſtiſſam admirari: ſibi eum magnum videri adfirmat in iis etiam rebus, quae ſint *remiſſiores*, in quibus minus ſe intendere ſoleant alii, quae remiſſo ac ſoluto animo fiant, in quibus paullo plus quisque ſibi indulgeat. Vox ipſa et Plinio et Suetonio, et aliis uſitata; nec ſignificatio rei, ad quam accommodatur, repugnat. *H.*

3 *Homerici ſenis*) Neſtoris, de quo Il. α. 249. Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. *G.*

et nectare) *Al. *nectere* vel *innectere*, verba floribus et ſertis illa quidem commoda et coniuncta, ſed non nimis apta forte apibus. Et male ſane hanc cauſſam egit, qui Ovidianum *innectere tempora ſertis* huc advocavit. Maius praeſidium illa habet Virg. Georg. 4, 250. *Complebuntque foros, et* floribus *horrea texent.* Unde Ambroſius *Intexta floribus horrea* illis tribuit. Cum tamen poëticum illud ſit, et *nectare* ſit ipſum quoque in bonis libris, hoc praetuli. *G.*

Et, quae ſcribis, complere apes floribus et innectere videntur, cum Cortianis quibusdam Rom. Hoc etſi poëtis familiarius eſt, hic tamen tolerari poteſt, ubi de induſtria poëtarum ſermonem imitatur, ut ſaepe alibi et maxime lib. VIIII. ep. 26. *Complere floribus* ſuavitatem ſignificat, quae ab ingenio eſt; *innectere* artem, quae ingenium commendat. *H.*

4 *humanitatis*) leporis, urbanitatis, quae ſale et facetiis etiam oſtenditur. Illa ſaepe iunguntur, ut ap. Cic. de Orat. 3, 8. et 2, 67. cf. Lib. 1, 7. Hinc et *humanitatis ſal* Ep. ad Att. 1, 13. Copioſius hunc omnem de humanitate locum tractavimus in Lex. technol. Rhet. lat. ſ. v. *humanitas. E.*

quam dulcia illa!) *quam amantia* hic inſerunt libri plerique, quod expunxit merito Cortius. *G.*

quam antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me, vel Herodem, vel ſi quid his melius, tenere credebam: quorum tamen neuter utrumque aut abſolvit aut attigit. Hominemne

quam antiqua!) Deſunt in Rom. *H.*

Callimachum me, vel Herodem) Rom. *Callimachum vel Herodem*, ſine *me*. *H.*

Herodem) * Vix patiuntur temporum rationes, ut Herodes ille nobilis ſub Hadriano et Antoninis Sophiſta intelligatur, de cuius reliquiis Cl. Salmaſius; de vita autem et temporum rationibus Olearius ad Philoſtratos immortaliter meriti ſunt. Igitur vel alterius maioris Herodis memoriam intercidiſſe oportet, vel hic locus corruptela non vacat. *Phileten* ſuſpicabatur Barthius, Callimacho alias etiam iungi ſolitum, *Eratoſthenem* Cortius. Mihi N. L. *G.*

Non Herodem Atticum, Sophiſtam, ſed Herodem Iambographum h. l. intelligi, primus demonſtravit Ruhnkenius in Hiſtor. Crit. Orat. Rutilio Lupo praemiſſae pag. XCIX. quem locum, cum ſit commentarii inſtar, ipſis Ruhnkenii verbis huc transſcribo: „Interpretes multa ad hunc Plinii locum moliuntur, ſatisque oſtendunt, ſe de Herode Iambographo ne fando quidem quicquam audiviſſe. Ex eius Choliambis fragmenta ſuperſunt apud Zenobium VI. 10. Stobaeum S. LXXI. p. 439. LXXVI. p. 453. XCVI. p. 530. CXVIII. p. 591. et Maximum T. II. p. 636. Nomen eius abiit in notius Herodoti apud Etymolog. M. p. 411. 41. Ζήτριον διὰ τοῦ ῑ συνεσταλμένον. καὶ παρὰ Ἡροδότῳ· Ἄγ' αὐτὸν εἰς τὸ ζήτριον. ἔστι δὲ χωλιαμβικὸν τὸ μέτρον. In mendoſo Ἡροδότῳ haerebat Cl. Weſſelingius Diſſ. Herodot. p. 29. Idem Etymologi locus induxiſſe videtur Scaligerum ad Varron. de L. L. VI. p. 149. ut Iamborum ſcriptorem *Herodotum* vocaret. Athenaeus III. p. 86. B. laudat Ἡρώνδαν ἐν Συνεργαζομέναις, ubi Iſ. Caſaubonus negat ſe alibi Herondam Comicum invenire. Verum non Comicus laudatur, ſed, ut ex ſubiecto Choliambo apparet, Iamborum ſcriptor, Herodes, qui patronymica et Doribus propria forma Ἡρώνδας dicitur; quod bene vidit Salmaſius Exerc. Plin. p. 111. Illam nominum formam illuſtrarunt Hemſterhuſius ad Callimach. Fragm. p. 590. et Valckenarius ad Schol. in Euripid. Phoeniſſ. p. 764. Denique Herodem Iambographum cum Herode Attico graviſſimo errore confundunt Interpretes Plinii, et Fabricius Bibl. Gr. Vol. VIII. p. 710." Haec Ruhnkenius. Caeterum huius Herodis fragmenta collegit Fiorillo ad calcem Herodis Attici p. 171. *E.*

neuter utrumque) Nec Callimachus nec Herodes in utroque genere poëſeos, epigrammatico et iambico, perfectus fuit, hoc eſt, quod dicit, *neuter utrumque abſolvit*. Deinde *neuter utrumque attigit*, hoc ſenſu addidit, quod Callimachus ſola epigrammata, et non iambos, Herodes autem, miſſis epigrammatibus, iambos tantum ſcripſit. Inde igitur laudat Antoninum, qui utrumque optime ſcripſerit. *E.*

Fallitur Erneſtius. Callimachum etiam in genere iambico operam poſuiſſe, novimus. *Abſolvit* refer ad Callimachum, *attigit* ad Herodem. Ceterum Cortius *utrumque* perperam explicat, ad illa, *Quantum ibi humanitatis — — quam recta!* pertinere cenſens, in iisque neſcio quam oppoſitionem reperire ſibi viſus. *S.*

Romanum tam Graece loqui? Non, medius fidius, ipſas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Invideo Graecis, quod illorum lingua ſcribere maluiſti. Neque enim coniectura eget, quid ſermone patrio exprimere poſſis, quum hoc inſiticio et inducto tam praeclara opera perfeceris. Vale.

IV.

Tribunatum ſemeſtrem Calviſio Nepoti petit.

C. PLINIVS SOSSIO SVO S.

Calviſium Nepotem validiſſime diligo, virum indu-

5 *quum hoc inſiticio et inducto)* Rom. *cum in hoc inſiticio et inducto*. Sic multi codices alii. *H.*

Praepoſitio nata videtur ex praegreſſa *m*. *S.*

inſiticio) Verbum paullo rarius, ſed eleganter ſignificans. *Inſiticia* proprie ſunt, quae in aliam ſtirpem inſeruntur, et loco non natali aluntur. Deinde transtulerunt ad alia, quae loco non nativo poſita intelligi volunt. Ita *inſiticius ſomnus* Varronis eſt, R. R. 1, 2, 5. qui medio die, vigilandique adeo tempore capitur: apud eundem 2, 8, 1. *inſiticii et bigeneri muli*, in aliud genus inſiti. Plane idem ſibi vult *inſitivus*, quod oſtendunt non *inſitiva* modo Horatii Ep. 2, 19. *pira*: ſed *inſitivus* ille *Gracchus* Ciceronis pro Sextio c. 47. i. e. in illud genus eamque familiam fraude inſertus. Sic *inſitivi liberi* Phaedr. 3, 3, 10. per adulterium in alienam familiam illati. *Inſiticius* igitur *ſermo* eſt Graecus hominis non Graeci, non primum enatus quaſi in Antonino, ſed arte paratus et illi velut inſitus. Cf. infra 4, 18. *G.*

IV, 1 *Calviſium Nepotem)* Rom. *Variſidium Nepotem*, cum Medic. quod fortaſſe verum. Deinde *valdiſſime* pro *validiſſime*. *H.*

induſtrium — rectum) Miror haec a noviſſimo editore, Gierigio, ſollicitata. In *diſertum* offendit, quod in Tribuno militari eloquentia non magnopere deſiderata fuerit. Hoc autem *rectum* ultimo loco poſitum ideo improbat, quod frigide illa addantur, *quod apud me vel potiſſimum eſt*; ita enim, inquit, omnes ſani homines iudicant. Me neutra ratio movet. Primum quis in *diſerto* ſtatim eloquentiam Demoſthenicam vel Ciceronianam cogitet? Eſt aliqua facundia, quae unumquemque et decet et iuvat in vita negotioſa. Deinde Plinius virtutes laudat non Tribuni, ſed hominis, quae tamen etiam Tribunum commendare poſſunt. Denique non video, cur frigide a Plinio addita ſint ea, quae fateri honeſtiſſimum eſt. Ergone nunquam virtutem laudabimus, nunquam dicemus, integritatem animi nobis ceteris bonis externis potiorem eſſe, quia omnes ſani ita iudicent? *E.*

ſtrium, diſertum, rectum, quod apud me vel po-
tiſſimum eſt. Idem C. Calviſium, contubernalem
meum, amicum tuum, arcta propinquitate com-
plectitur. Eſt enim filius ſororis. Hunc ergo 2
rogo ſemeſtri tribunatu ſplendidiorem et ſibi et
avunculo ſuo facias. Obligabis me, obligabis 3
Calviſium noſtrum, obligabis ipſum, non minus
idoneum debitorem, quam nos putas. Multa be- 4
neficia in multos contuliſti: auſim contendere,
nullum te melius, aeque bene vix unum aut alte-
rum collocaſſe. Vale.

V.

*Studium auditorii, quum recitaret orationem, compa-
rat cum Aeſchinis auditoribus Rhodiis.*

C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Aeſchinem, aiunt, petentibus Rhodiis legiſſe ora-
tionem ſuam, deinde Demoſthenis, ſummis utram-
que clamoribus. Quod tantorum virorum conti- 2

Rectum, i. e. bonum et honeſtum. Vid. Schwarz. ad Plin. Panegyr. p. 183. *S.*

2 *Hunc ergo rogo*) Rom. *Hunc, rogo*, omiſſo *ergo*. *H.* Sic et Cortiana. Bene. *S.*

ſemeſtri tribunatu) Oſtendit, hoc ipſo in primis loco uſus, Lipſius de Mil. Rom. 2, 9. propter multitudinem petentium *ſemeſtres tribunatus* datos, et hinc explicat obſcurum ante locum Iuvenalis 7, 89. de Paride Domitiani hiſtrione,

Ille et militiae multis largitur honorem,
Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

Semeſtre enim *aurum*, annulus tribunorum ſemeſtrium. Vid. Maſſon. 20, 4. *G.*

3 *idoneum*) Proprie de debitore, qui ſolvendo eſt. Gloſſarium H. Stephani: Idoneum, Ἀξιόχρεων, Ἱκανόν. Item: Ἀξιόχρεως, Idoneus. *S.*

4 *aeque bene vix unum*) Rom. *aeque bene unum*, ſine *vix*. *H.*

V, 1 *Aeſchinem*) Vid. ea de re ſupra ad 2, 3, 10. *G.*

ſummis — clamoribus) laudantium puta et plaudentium auditorum. Sic ſaepius noſter, de quo vid. Ind. Sed etiam Cic. de Orat. 1, 33. *haec ſunt, quae clamores et admirationes in bonis oratoribus efficiunt.* Hinc illud ad Q. Fratr. 3, 1, 3. *Clamores efficiam*, h. e. mirificum quid praeſtabo. *G.*

Ita et Rom. ſine verbis illis, quae explicandi cauſa aliquis, non ipſe Plinius, adſcripſit, *eſſe pro-*

giſſe ſcriptis non miror, quum orationem meam proxime doctiſſimi homines hoc ſtudio, hoc adſenſu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc et inde collatio, nullum quaſi certamen accenderet.
3 Nam Rhodii quum ipſis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: noſtra oratio ſine aemulationis gratia probabatur. An merito, ſcies, quum legeris librum; cuius amplitudo non ſinit me longiore epiſtola
4 praeloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua poſſumus, breves eſſe: quo ſit excuſatius, quod librum ipſum, non tamen ultra cauſſae amplitudinem, extendimus. Vale.

VI.

Laurentinum, propter ſtudiorum ſecretum, reliquis praediis praeſert.

C. PLINIVS NASONI SVO S.

Tuſci grandine excuſſi; in regione Transpadana ſumma abundantia, ſed par vilitas nuntiatur: ſo-

batam. Auditorum enim clamores ſive plauſus intelliguntur. *H.*

2 *labore)* Ita intentionem audiendi dicit, non quidem ſimpliciter, ſed quod illa intentio *per biduum* continuata moleſtior erat, et ad laboris ſimilitudinem accedebat. *E.*

Veriſſime hoc. Secus habet id, quod vir doctiſſimus, vi huius vocis nondum ſatis perſpecta, adſcripſerat: „*Labore* non pla„cet. Quidni *clamore?*" *S.*

quamvis hanc intentionem eorum) Rom. *quamvis intentionem eorum*, non ut vulgo *hanc intentionem.* *H.*

VI, 1 *grandine excuſſi)* Horat. Carm. 3, 1, 29. *verberatae grandine vineae.* Geoponic. 1, 14, 2. οὔτε ἡ ἄμπελος, οὔτε τὰ σπέρματα ὑπὸ χαλάζης ἀδικηθήσεται. Graeci uno verbo χαλαζοβολεῖσθαι. Clemens Alex. Strom. L. VI. p. 754. ed. Pott. χαλαζοβλήσειν μελλόντων νεφῶν. leg. χαλαζοβολήσειν. Aſclepiad. in Anal. Brunck. T. I. p. 216. Νῖφε, χαλαζοβόλει etc. Plutarch. Mor. T. III. p. 10. ed. Wyttenb. νέφη χαλαζοβόλα. *S.*

par vilitas) Non minus ſumma, quam eſt abundantia. Haec enim fere coniuncta ſunt. Cic. in Verr. 3, 98. *Annona pretium, niſi in calamitate fructuum, non habet. Si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit,*

lum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil 2
quidem ibi poſſideo praeter tectum et hortum, ſtatimque arenas: ſolum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum ſcribo: nec agrum (quem non habeo) ſed ipſum me ſtudiis excolo; ac iam poſſum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, ſic ibi ſcrinium oſtendere. Igitur tu quoque, ſi cer- 3
ta et fructuoſa praedia concupiſcis, aliquid in hoc littore para. Vale.

VII.

Reguli ingenium et induſtriam in laudando et ornando filio deſcribit.

C. PLINIVS LEPIDO SVO S.

Saepe tibi dico, ineſſe vim Regulo. Mirum eſt, quam efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget, ut nemo. Placuit ſtatuas ei et imagines quam plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum aere, illum argento, illum auro, ebore, marmore

conſequitur vilitas in vendendo etc. *G.*

Rom. *ſumma abundantia, ſed parum utilitatis.* Hinc apparet, apud Cicer. lib. III. offic. c. XII. 10. recte emendatum eſſe *tritici vilitas*, etſi ibi in omnibus prope libris eſt *utilitas*. *H.*

Similiter *copiam* cum *vilitate* coniungit Livius 45, 33, 3. *ea copia rerum, ea vilitas annonae.* ubi item al. *utilitas.* Sic *vilis* et *utilis* confunduntur. Vid. Drakenb. ad Liv. 35, 14, 4. Burmann. ad Vellei. p. 910. ed. Ruhnk. *S.*

2 *ſtatimque arenas)* Eſt enim maritima villa ipſi littori impoſita. Vid. 2, 17. *G.*

3 *certa)* Cum alias *fides* praediorum laudetur, vel accuſetur *fallacia:* hic Plinius alludens eo nomine *certa* vocat, quod ingenii fetus ſubminiſtrant, nullis tempeſtatum caſibus expoſitos. *G.*

VII, 1 *vim)* quam mox ipſe explicat, intentionem, quicquid velis, obtinendi, quae tamen in Regulo audaciae et obſtinaciae [obſtinationis *S.*] adiunctam notionem haberet. *E.*

Mirum — incubuit Sic et Rom. Poſtea: *Placuit ſtatuas eius et imagines quam plurimas facere.* Sic optimus quisque. non *ei*, quod nec Ald. habet. *H.*

ebore, marmore effingit) Rom. *illum ebore, illum marmore effingit.* *H.*

2 effingit. Ipse vero et nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita eius recitavit: de vita pueri recitavit; tamen eundem librum, in exemplaria transscriptum mille, per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis,
3 qui legeret eum populo: factum est. Hanc ille vim (seu quo alio nomine vocanda est intentio, quidquid velis, obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? Quamquam minor vis bonis, quam malis, inest, ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat
4 audacia. Exemplo est Regulus. Imbecillum la-

Vera haec lectio. Epanaphora satis gravis, quam nolim cum I. A. Ernestio (vid. Gesneri ad eum epistolam) pro vitiosa habere. *S.*

2 *Ipse vero et nuper)* Damus hic lectionem a Cortio ex bonis libris probatam, qui etiam id genus repetitionis, quae δεινότητα quandam adfert orationis, tum nostro, tum optimis quibusque scriptoribus familiare esse ostendit. *G.*

Ipse vero et nuper Rom. et Ald. Post haec Rom. *librum de vita pueri recitavit:* Ald. *de vita eius.* Cortius ex Medic. *Ipse vero et nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita eius recitavit: de vita pueri recitavit.* Sequitur in Rom. *tamen eundem librum vel in exemplaria mille transscriptum.* Coniunctionem *vel* non aspernor: numerus vero poëticus minus placet. Sunt et alia, quae in Cortiana lectione offendunt. *H.*

Plinius, opinor, mallet sic interpunctum: *librum de vita eius recitavit: de vita pueri: recitavit tamen. Eundem librum* etc. Ita in lectione Cortiana, quae iam Gesneriana est, nil erit amplius, quod offendat. *S.*

Scripsit publice) ad civitates. Neque enim ea tantum *publice* scribuntur vel fiunt, quae *populi nomine* fiunt; sed ea quoque, quae *ad populum* referuntur. Sic Cic. fam. 5, 7. pr. et alias. *G.*

ut a decurionibus etc.) Rom. *ut a decurionibus deligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis.* Vulgo *eligeretur:* quod in tam paucis, ex quibus legendus erat, locum non habet. *H.*

Heusing. ad Cornel. Nep. Agesil. 1, 3. pag. 188. „*Deligitur,* qui „ex pluribus, sed idoneis; *eligitur,* qui ex promiscua multitudine legitur." Perpetua horum verborum confusio. Vid. Oudendorp. ad Frontin. 1, 1, 9. pag. 23. sq. ed. alt. *S.*

3 *ἀμαθία μὲν θράσος)* Vox Periclis in sermone epitaphio apud Thucyd. 2, 40. Vertit Aem. Portus, *Imperitia quidem audaciam: consideratio vero difficultatum ac periculorum cunctationem et metum adfert.* Add. 5, 17, 3. 7, 17, 13. *G.*

tus, os confusum, haesitans lingua, tardissima
inventio, memoria nulla: nihil denique praeter
ingenium insanum: et tamen eo impudentia ipso-
que illo furore pervenit, ut a plurimis orator
habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Ca- 5
tonis illud de oratore in hunc e contrario vertit:
Orator est vir malus, dicendi imperitus. Non,
mehercule, Cato ipse tam bene verum oratorem,
quam hic Regulum expressit. Habesne, quo tali 6
epistolae parem gratiam referas? Habes, si re-
scripseris, num aliquis in municipio vestro ex so-
dalibus meis, num etiam ipse tu nunc luctuosum
Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, sci-
licet, ut ait Demosthenes, ἐπάρας τὴν φωνὴν, καὶ

4 *os confusum)* Non intelligo vultum haud compositum. Nam Regulus, ut vultum recte componeret, satis audax et impudens erat. Vitium potius vocis et pronuntiationis describitur, quod est eius, qui verba singula non recte explicat, syllabas obscurat, devorat etc. Contrarium est *os planum*, quod idem Plinius Epist. 6, 11. commemorat, ubi vid. Gesner. *E.*

Valerius Maximus a Cortio laudatus 8, 7, Rom. 1. *os haesitatione impeditum.* *S.*

tardissima inventio) Hoc ipsum Regulum tardo et hebeti ingenio esse arguit. Nam ad excogitandum vel inveniendum *acumine* opus est, quod proprie de hoc sollertiae genere dicitur Cicer. Brut. 68. ubi etiam *tardus in excogitando* opponitur *acutiori.* *E.*

eo impudentia etc.) Rom. *eo impudentia ipsoque illo furore provenit, ut plurimis orator habeatur*, sine praepositione *a.* *H.*

5 *Itaque Herennius* etc.) Rom. *Itaque Herennius Senicio mirifice illud Catonis.* *H.*

Catonis) Definitio Catoniana, *Vir bonus, dicendi peritus*, est apud Quintil. 12, 1, 1. *G.*

6 *si rescripseris, num aliquis*) Rom. *si scripseris, num aliquis.* *H.*

scilicet, ut ait etc.) Rom. ἐπάρας *scilicet, ut ait Demosthenes*, τὴν φωνήν. *H.* Idem ordo in aliis libris obvius. Placet. *S.*

Demosthenes) Orat. pro Corona c. 90. p. 166. cuius loci suavitas, et acumen Plinii intelligi non potest, nisi totus inspiciatur. Accusat inimicum suum Demosthenes, qui in commemoranda calamitate publica οὐδ' ἐδάκρυσεν, οὐδ' ἔπαθεν οὐδὲν τοιοῦτον τῇ ψυχῇ, *neque lacrymam effuderit, neque animo se commoveri ostenderit;* sed *sublata voce, exsultabundus* (illud enim est γεγηθὼς, quod gaudii notionem adiunctam habet) et *modulanti gutture* locutus sit etc. Hunc Aeschinem igitur imitatus est, de Plinii suspicione, Lepidus in praelegendo Reguli libro, ut non lugubri voce, et actione ad materiem composita, sed laetus, hilaris, ludensque recitaret. add. Luc. Rhet. praec. p. 320. *G.*

7 γεγηθὼς, καὶ λαρυγγίζων. Eſt enim tam ineptus,
ut riſum magis poſſit exprimere, quam gemitum.
Credas non de puero ſcriptum, ſed a puero.
Vale.

VIII.

Gratulationi de auguratu reſpondet, cauſſas explicans, cur eo honore praecipue laetetur.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Gratularis mihi, quod acceperim auguratum. Iu-
re gratularis: primum, quod graviſſimi principis
iudicium in minoribus etiam rebus conſequi pul-
chrum eſt; deinde quod ſacerdotium ipſum cum
priſcum et religioſum, tum hoc quoque ſacrum
plane et inſigne eſt, quod non adimitur viventi.
2 Nam cetera, quamquam dignitate propemodum
paria, ut tribuuntur, ſic auferuntur. In hoc for-
3 tunae hactenus licet, ut dari poſſit. Mihi vero
etiam illud gratulatione dignum videtur, quod
ſucceſſi Iulio Frontino, principi viro: qui me
nominationis die per hos continuos annos inter

7 *ut riſum magis* etc.) Rom. *ut riſum mihi poſſit exprimere magis. H.*

VIII, 2 *Nam cetera* etc.) Rom. *Nam alia, quanquam dignitate. H.*

Sic et Cortiana. Bene. Ἄλλα, non τὰ ἄλλα. *S.*

fortunae — dari poſſit) Fortunae opus eſt, auguratum accipere. Sed in hoc etiam vis fortunae terminatur. Non enim facere poteſt, ut eum honorem amittamus, quia nunquam adimitur. *E.*

3 *Mihi vero etiam illud)* Rom. *Mihi vero illud etiam*, bene. *H.*

Bonus hic ordo, noſter tamen non deterior. Vid. Heulinger. ad Cornel. Nep. Hamilc. 2, 3. pag. 265. Emendat. 2, 4. pag. 202. Omnino in poſitu huius particulae mira librariorum inconſtantia deprehenditur. *S.*

Iulio Frontino) Nobili auctori Strategematum et libri de aquaeductibus, de cuius mortis tempore, atque adeo, quo anno augur factus fuerit Secundus, disputatur a Cl. Maſſono in vita Plinii ad A. C. CIII. et ab Illmo Poleno in Prolegom. ad Frontin. c. 1. §. 42. ſqq. *G.*

nominationis die) Vid. ad 2, 1, 8. *G.*

hos continuos annos) Ep. 9, 1. *Cauſſam per hos dies dixit Iulius Baſſus.* In talibus pronomen *hic* tempus proxime elapſum indicat. Vid. Drakenb. ad

ſacerdotes nominabat, tanquam in locum ſuum
cooptaret: quod nunc eventus ita comprobavit,
ut non fortuitum videatur. Te quidem, ut ſcri- 4
bis, ob hoc maxime delectat auguratus meus,
quod Marcus Tullius augur fuit. Laetaris enim,
quod honoribus eius inſiſtam, quem aemulari in
ſtudiis cupio. Sed utinam, ut ſacerdotium idem 5
et conſulatum, multo etiam iuvenior quam ille,
ſum conſequutus: ita ſenex ſaltem ingenium eius
aliqua ex parte adſequi poſſim! Sed nimirum 6
quae ſunt in manu hominum, et mihi et multis
contigerunt: illud vero ut adipiſci arduum, ſic
etiam ſperare nimium eſt, quod dari niſi a diis
non poteſt. Vale.

IX.

Narrat, Baſſum, ex Bithynia repetundarum reum, a ſe defenſum liberatumque eſſe.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Cauſſam per hos dies dixit Iulius Baſſus, homo laborioſus et adverſis ſuis clarus. Accuſatus eſt

Liv. 5, 51, 5. Ruhnken. ad Rutil. Lup. pag. 56. ſq. Sic et Graeci. Alciphron ep. 1, 14. p. 58. ſ. ed. Bergl. οἱ δὲ ἔφασαν σὸν κτῆμα γεγονέναι πρὸ τούτων τεττάρων ἐτῶν. *S.*

ut non fortuitum videatur) Rom. *ut non fortuitum videretur.* *H.*

4 *Te quidem* etc.) Rom. *Te quidem, ut ſcribis, hoc maxime delectat auguratus meus.* Ita et alii quidam libri, melius quam vulgo. *H.*

5 *ut ſacerdotium* etc.) Rom. *ut ſacerdotium idem, ut conſulatum multo etiam iunior quam ille.* *H.*

iuvenior) Etiam apud Apuleium eſſe hunc comparativum, iam a Cellario obſervatum eſt. *G.*

6 *quod dari — poteſt)* Sic et Rom. *H.*

Al. *quod dari non niſi a diis poteſt.* *S.*

IX, 1 *Iulius Baſſus)* Rom. *Iunius Baſſus*, quo nomine et Quintiliano vocatur lib. VI. c. III. 27. et 57. etſi ad illum Burmann. p. 545. non Iuniis, ſed Iuliis hoc cognomen fuiſſe contendit, et in Plinio nihil mutandum cenſet. *H.*

laborioſus) multis laboribus obrutus et vexatus, miſer. vid. Clav. Cic. h. v. *S.*

ſub Veſpaſiano a privatis duobus: ad ſenatum re-
miſſus, diu pependit; tandemque abſolutus vin-
2 dicatusque eſt. Titum timuit, ut Domitiani ami-
cus; a Domitiano relegatus eſt. Revocatus a
Nerva, ſortitusque Bithyniam, rediit reus, accu-
ſatus non minus acriter, quam fideliter defenſus:
varias ſententias habuit, plures tamen, quaſi mi-
3 tiores. Egit contra eum Pomponius Ruſus, vir
paratus et vehemens. Ruſo ſucceſſit Theopha-
nes, unus ex legatis, fax accuſationis et origo.
4 Reſpondi ego. Nam mihi Baſſus iniunxerat, ut totius
defenſionis fundamenta iacerem: dicerem de orna-
mentis ſuis, quae illi et ex generis claritate et ex
5 periculis ipſis magna erant; dicerem de conſpi-
ratione delatorum, quam in quaeſtu habebant;
dicerem cauſſas, quibus factioſiſſimum quemque,
ut illum ipſum Theophanem, offendiſſet. Eun-
dem me voluerat occurrere crimini, quo maxime
premebatur: in aliis enim, quamvis auditu gra-
vioribus, non abſolutionem modo, verum etiam

pependit) inter ſpem et metum, de exitu et fortuna cauſſae ſuae incertus. *E.*

tandemque abſolutus vindicatusque eſt) Rom. *tandem abſolutus vindicatusque eſt.* *H.*

2 *ut Domitiani amicus)* Non tamen erat, quod vehementer timeret Titum, ſi vera narrat Suetonius c. 9. *Fratrem inſidiari ſibi non deſinentem, ſed paene ex profeſſo ſolicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neque ſeponere, ac ne in minore quidem honore habere ſuſtinuit* etc. *G.*

quaſi mitiores) Vid. ſ. 17. et 18 *G.*

3 *Pomponius Ruſus) Varenus*, de quo 5, 20, 1. *G.*

vir paratus et vehemens) Rom. *vir peritus et vehemens.* *H.*

fax accuſationis) Al. *princeps.* Propoſitam lectionem libris et auctoritate Plinii tuetur Cortius. *G.*

Ita et Rom., ut Medic. et optimus quisque. *H.*

4 *iniunxerat, ut totius defenſionis)* Rom. *iniunxerat, totius defenſionis*, ſine *ut.* *H.*

de ornamentis ſuis) de iis rebus, quae ipſum commendare, atque excuſare et defendere poſſint [poſſent *S.*]. *E.*

5 *in quaeſtu habebant)* Quod quarta bonorum eius, quem damnaſſent, pars illis cederet, unde *quadruplatores* dicti. *G.*

Rom. *quam in quaeſtu haberent*, bene. *H.*

Nimirum haec ex perſona Baſſi, non Plinii, intelligenda: ut nullus indicativo locus ſit. *S.*

illum ipſum Theophanem) Sic et Rom. *H.*

laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod 6
homo ſimplex et incautus quaedam a provincialibus,
ut amicis, acceperat. Nam fuerat in provincia ea-
dem quaeſtor. Haec accuſatores furta ac rapinas;
ipſe munera vocabat: ſed lex munera quoque accipi
vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defenſionis 7
ingrederer? Negarem? Verebar, ne plane fur-
tum videretur, quod confiteri timerem. Praeter-
ea rem manifeſtam infitiari, augentis erat crimen,
non diluentis: praeſertim quum reus ipſe nihil
integrum advocatis reliquiſſet. Multis enim, at-
que etiam principi, dixerat, ſola ſe munuſcula,
dumtaxat natali ſuo aut Saturnalibus, accepiſſe,
et plerisque miſiſſe. Veniam ergo peterem? Iu- 8
gularem reum, quem ita deliquiſſe concederem,
ut ſervari, niſi venia, non poſſet. Tanquam re-
cte factum tuerer? Non illi profuiſſem, ſed ipſe
impudens exſtitiſſem. In hac difficultate placuit 9

6 *Hoc illum alias onerabat)* Rom. *Hoc illum onerabat,* omiſſo *alias*, quod ineptiſſime interponitur a multis, excluſum vero eſt et ab Aldo. *H.*

Iure omiſit, poſt Cortium, Gierigius. Nec Brummeri Excerpta agnoſcunt. *S.*

ut amicis, acceperat) Rom. *ut amicus acceperat.* *H.*

Praefero *amicis*. Interpretare: *ut quos amicos ſibi eſſe ob neceſſitudinem olim contractam crederet.* *S,*

Nam fuerat etc.) Rom. *Nam fuerat in eadem provincia quaeſtor.* *H.*

Haec accuſatores etc.) Rom. *Haec accuſatores furta et rapinas.* *H.*

lex munera — accipi vetat) Laudat hic Cellarius *Cinciam* legem, *Aciliam* item et *Calpurniam*. Sed neſcio, an ipſa, de qua hic agitur, ſpecies in ulla earum, quatenus notae ſunt hodie, oſtendi poſſit. Facilius forte fuerit hoc demonſtrare de *Cornelia* itemque *Iulia repetundarum*. Sed hoc agunt ICti. *G.*

De ipſis his legibus vid. Clav. Cicer. *E.*

7 *iter)* Cf. Interpr. ad Gratii Fal. Cyneg. v. 5. Similia in Graecis leguntur. Herodotus p. 615, 46. σὺ γὰρ ἔχεις αἰτίων τὰς διεξόδους τῶν βουλευμάτων. Vid. Kuſter. ad Ariſtoph. Equit. 1012. *S.*

nihil integrum — reliquiſſet) Ipſe ſua confeſſione advocatos impediverat, quominus factum infitiari poſſent. Nam ipſe multis dixerat, ſe munuſcula accepiſſe. *E.*

Rom. *nihil advocatis integrum.* *H.*

8 *Iugularem reum)* Rom. *Iugulaſſem reum.* Sic et Mediceus. *H.*

Item Excerpta Brummeri. Placet. Sic mox, *profuiſſem, exſtitiſſem.* *S.*

medium quiddam tenere. Videor tenuiſſe. Actio-
nem meam, ut praelia ſolet, nox diremit. Ege-
ram horis tribus et dimidia; ſupererat ſesquihora.
Nam quum e lege accuſator ſex horas, novem
reus accepiſſet; ita diviſerat tempus reus inter
me, et eum, qui dicturus poſt erat, ut ego quin-
10 que horis, ille reliquis uteretur. Mihi ſucceſſus
actionis ſilentium finemque ſuadebat. Temera-
rium eſt enim, ſecundis non eſſe contentum. Ad
hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labo-
re deficerent; quem difficilius eſt repetere, quam
11 iungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio
mea et frigus, ut depoſita, et taedium, ut reſum-
ta, pateretur. Ut enim faces ignem aſſidua con-
cuſſione cuſtodiunt, dimiſſum aegerrime reparant;
ſic et dicentis calor et audientis intentio conti-
nuatione ſervatur, intercapedine et quaſi remiſſio-
12 ne langueſcit. Sed Baſſus multis precibus, paene
etiam lacrymis, obſecrabat, implerem meum
tempus. Parui, utilitatemque eius praetuli meae.
Bene ceſſit: inveni ita erectos animos ſenatus,
ita recentes, ut priori actione incitati magis,
13 quam ſatiati viderentur. Succeſſit mihi Lucius
Albinus tam apte, ut orationes noſtrae varietatem

9 *Nam quum e lege accuſator*) Rom. *Nam cum ex lege accuſator.* *H.*

diviſerat tempus) Rom. *diviſerat tempora.* *H.*
Sic et Cortius, nulla ex libris varietate notata. Terentius Andr. 3, 1, 17. ſq. *non ſat commode Diviſa ſunt temporibus tibi, Dave, haec.* *S.*

10 *Ad hoc verebar* etc.) Rom. *Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labore deficerent*, non *deſererent*, ut Cortius. *H.*
Cort. *ne me corporis — — deſererent.* haud ingrate ad aurium ſenſum. *S.*

repetere, quam iungere) *Repetere* nimirum *laborem* eſt intermiſſum denuo adgredi; *iungere* eſt continuare. Verum hoc deprehendunt viatores, qui multo facilius durant, ſi uno quaſi tenore pergant, quam ſi aliquamdiu interquieverint. *G.*
11 *Frigus — taedium*) *Frigus* intellige adfectuum; cito enim areſcit lacrymula ab oratore expreſſa: *taedium* eſt a continuatione et longitudine. *G.*
13 *Lucius Albinus*) Rom. *Luceius Albinus*, non *Lucius*, ut perperam ſupra lib. III. ep. VIIII, 7. *H.*
Cortius et Gierigius bene *Luceius Albinus.* *S.*

duarum, contextum unius habuiſſe credantur.
Reſpondit Herennius Pollio inſtanter et graviter: 14
deinde Theophanes rurſus. Fecit enim hoc quo-
que, ut cetera, impudentiſſime, quod poſt duos,
et conſulares et diſertos, tempus ſibi, et quidem
laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam
nocte, inlatis lucernis. Poſtero die egerunt pro 15
Baſſo Titius Homullus, et Fronto, mirifice: quar-
tum diem probationes occupaverunt. Cenſuit 16
Baebius Macer, conſul deſignatus, lege repetun-
darum Baſſum teneri: Caepio Hiſpo, ſalva di-
gnitate, iudices dandos. Uterque recte. Qui 17
fieri poteſt, inquis, quum tam diverſa cenſue-
rint? quia ſcilicet et Macro, legem intuenti,
conſentaneum fuit damnare eum, qui contra le-
gem munera acceperat: et Caepio, quum putaret
licere ſenatui, ſicut licet, et mitigare leges et in-
tendere, non ſine ratione veniam dedit facto,
vetito quidem, non tamen inuſitato. Praevaluit 18
ſententia Caepionis: quin immo conſurgenti ei
ad cenſendum, acclamatum eſt, quod ſolet reſi-
dentibus. Ex quo potes aeſtimare, quanto con-
ſenſu ſit exceptum, quum diceret, quod tam fa-
vorabile fuit, quum dicturus videretur. Sunt 19
tamen, ut in ſenatu, ita in civitate, in duas par-
tes hominum iudicia diviſa. Nam quibus ſenten-
tia Caepionis placuit, ſententiam Macri, ut duram

14 *poſt duos*) Intelliguntur Pomponius Rufus et Herennius Pollio. *Dicere poſt aliquem, ſuccedere alicui*, eſt eius, qui eandem quam ille cauſſam tuetur. *S.*

atque etiam nocte etc.) Rom. *atque etiam illatis lucernis. H.*

Longe melior noſtra lectio. *S.*

15 *probationes occupaverunt*) Rom. *probationes occuparunt. H.*

18 *conſurgenti ei*) Al. omittunt *ei*: et videtur a gloſſatore profectum. Centies librarii hoc pronomen inſerſerunt. *S.*

Ex quo potes aeſtimare) Rom. *Ex quo potes exiſtimare*, recte. *H.*

Perpetua confuſio, cuius fontem aperuit Drakenb. ad Liv. 34, 2, 5. Add. Bünem. ad Lactant. pag. 687. coll. Heuſinger. Emendat. p. 89. *S.*

19 *ut duram* etc.) Rom. *ut rigidam duramque reprehendunt. H.*

rigidamque, reprehendunt: quibus Macri, illam
alteram dissolutam atque etiam incongruentem
vocant. Negant enim congruens esse, retinere in
20 senatu, cui iudices dederis. Fuit et tertia sen-
tentia. Valerius Paullinus adsensus Caepioni, hoc
amplius censuit, referendum de Theophane, quum
legationem renuntiasset. Arguebat enim multa in
accusatione fecisse, quae illa ipsa lege, qua Bas-
21 sum accusaverat, tenerentur. Sed hanc senten-
tiam consules, quamquam maximae parti senatus
mire probatur, non sunt persequuti. Paullinus
tamen et iustitiae famam et constantiae tulit.
22 Misso senatu Bassus, magna hominum frequentia,
magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fe-
cerat eum favorabilem renovata discriminum vetus
fama, notumque periculis nomen, et in procero
23 corpore moesta et squalida senectus. Habebis
hanc interim epistolam ut πρόδρομον: exspectabis
orationem plenam onustamque: et exspectabis diu:
neque enim leviter et cursim, ut de re tanta, re-
tractanda est. Vale.

20 *legationem renuntiasset*) h. e. depoluisset. Renuntiato enim quid egeris, finita censetur legatio. Copiose illustrat hanc formulam Burmannus ad Quintil. 7, 4. p. 634. *G.*

Rom. *cum legationem renuntiasset.* *H.*

Arguebat enim) Rom. *Arguebatur enim.* *H.*

21 *mire probatur* etc.) Rom. *mire probabatur, non sunt persecuti.* Sic Ald. quoque, non *probatur.* *H.*

Item Cort. nulla notata varietate lectionis. Nec Brummeri Excerpta quidquam habent discrepantiae. Praefero imperfectum. *S.*

23 *Habebis hanc* etc.) Rom. *Habebis hanc interim epistolam ut ἱππόδρομον. Exspectabis orationem plenam honustam, exspectabis diu.* Ald. *plenam onustamque, exspectabis.* *H.*

exspectabis orationem) Vid. supra quae diximus, ad 1, 20, 6. *G.*

Mox *plenam* et *onustam* dicit, copiosam et amplam rerum variarum et multarum tractatione. *E.*

leviter et cursim etc.) Rom. *breviter et cursim, ut de re tua retractanda est.* Bis peccatum videtur, in *breviter* et *tua.* *H.*

Vide Drakenb. ad Liv. 21, 28. 9. *S.*

X.

Heres cum Sabino factus de libertate ſervi, quamvis non plene ſcripta, ex aequitate cenſet.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Scribis mihi, Sabinam, quae nos reliquit heredes, Modeſtum ſervum ſuum nusquam liberum eſſe iuſſiſſe: eidem tamen ſic adſcripſiſſe legatum, *Modeſto, quem liberum eſſe iuſſi.* Quaeris, quid ſentiam? Contuli cum prudentibus. Convenit in- 2
ter omnes, nec libertatem deberi, quia non ſit data; nec legatum, quia ſervo ſuo dederit. Sed mihi manifeſtus error videtur: ideoque puto nobis, quaſi ſcripſerit Sabina, faciendum, quod ipſa ſcripſiſſe ſe credidit. Confido, acceſſurum te ſen- 3
tentiae meae, quum religioſiſſime ſoleas cuſtodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexiſſe pro iure eſt. Neque enim minus apud nos honeſtas, quam apud alios neceſſitas valet. Moretur ergo in libertate, ſinentibus nobis, frua- 4
tur legato, quaſi omnia diligentiſſime caverit. Cavit enim, quae heredes bene elegit. Vale.

X, 1 *cum prudentibus*) Cortius ex Mediceo, *cum peritis iuris.* Sententia eadem; quae ſint *reſponſa prudentum*, nemo ignorat. *G.*

Rom. *Contuli cum peritis iuris*, ut Medic. *H.*

Difficile eſt definire, utrum a Plinio profectum ſit. Mihi tamen *prudentibus* genuinum videtur. *S.*

4 *caverit*) Etiam hoc iuris verbum, quo ludit aliquoties apud Trebatium ſuum, et contra Servium pro Murena Tullius. *G.*

Nempe *cavere* dicuntur, qui teſtamento aliquid rite ſanciunt, ita ut nulla nec controverſia nec calumnia locum habere poſſit. Mox heredes *bene elegiſſe* Sabina dicitur, quod eos elegit, quos crederet voluntatem ſuam honeſte atque ex aequitate interpretaturos. Amabili igitur modeſtia Plinius Sabinae tribuit, quod ſibi et coheredi ſuo tribuere debebat. *E.*

XI.

Liciniani rhetoricam professionem narrat, tanquam propter incestum cum Vestali a Domitiano ad exsilium redacti.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Audistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse; est enim recens nuntius. Praetorius hic modo inter eloquentissimos caussarum actores habebatur: nunc eo decidit, ut exsul de senatore, rhetor de oratore fieret.
2 Itaque ipse in praefatione dixit dolenter et graviter: *Quos tibi, Fortuna, ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores.* Cui sententiae tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo profes-

XI in Rom. *Minutiano* inscribitur, sine *Cornelio*. *H.*

1 *profiteri)* literas intellige, speciatim Rhetoricen. Sic dixerat etiam 2, 18, 4. *G.*

Praetorius hic modo) Rom. *Praetorius modo hic.* Paucis interiectis: *ut exul de senatore et rhetor fieret.* *H.*

2 *Quos tibi* etc.) Rom. *Quos tibi, Fortuna, ludos facis? Ex senatoribus professores, ex professoribus senatores.* Intermedia, *facis enim*, fortasse temere, omissa sunt, etsi abesse possunt: ordinem autem verborum, qui et in Medic. et in Brummer. A. mansit, vulgato antepono. Primum queritur de sua fortuna, *facis ex senatoribus professores:* deinde aliorum novitatem mordet, *ex professoribus senatores.* Hoc itaque dicere videtur: nos demergis, ut alios extollas. Tanto saevior fortunae lusus est, quanto iniquius, senatores cum vulgo exaequari, plebeios senatores fieri. *H.*

Plinius videtur scripsisse: *Facis ex senatoribus professores, ex professoribus senatores.* omissa particula *enim*, quam „soliti fuerunt librarii interponere, ut orationem, ex eorum sententia male hiantem, melius connecterent." Drakenb. ad Liv. 10, 39, 4. *S.*

amaritudinis) Quaeret forte aliquis, qua in re insit δριμύτης illa sive amaritudo? Credo ego in eo, quod Quintilianum mordet, Hispanum hominem, et artis, quam profitebatur, opera honores summos et ornamenta consularia adeptum. Quantacunque enim esset viri virtus, non poterat tamen carere fortuna ipsius, quam diu vixit, obtrectatoribus. Igitur etiam Iuvenalis dentem in illum stringit 7, 189 sqq. et nec meritis viri, nec iudicio principum tribuit, quod *saltus multos haberet;* verum *sideribus, quae exceperint modo primos incipientem edere vagitus* etc. Altera pars dicti, quo usus est Valerius, ad M. Tullium etiam spectare videtur, qui senatoriis curis a Iulio Caesare liberatus, scholas domi suae habuit.

sus, ut hoc diceret. Idem, quum Graeco pallio 3
amictus intrasset, (carent enim togae iure, quibus
aqua et igni interdictum est) postquam se compo-
suit, circumspexitque habitum suum: *Latine*, in-
quit, *declamaturus sum*: Dices, tristia et mise- 4
randa: dignum tamen illum, quia haec ipsa studia
incesti scelere maculaverit. Confessus est quidem 5
incestum: sed incertum, utrum quia verum erat,
an quia graviora metuebat, si negasset. Fremebat
enim Domitianus, aestuabatque ingenti invidia,
destitutus. Nam quum Corneliam, maximam Ve- 6
stalem, defodere vivam concupisset, ut qui illu-
strari seculum suum eiusmodi exemplo arbitrare-
tur, pontificis maximi iure, seu potius immanitate
tyranni, licentia domini, reliquos pontifices non
in Regiam, sed in Albanam villam convocavit.
Nec minore scelere, quam quod ulcisci videba-
tur, absentem inauditamque damnavit incesti,

Denique cum fortunae tribuit mutatam vitae suae conditionem, innocens videri vult. *G.*

3 *Graeco*) Non desiderarem, si abesset. *S.*

postquam se composuit) Vid. quae diximus supra ad 2, 3, 2. *G.*

Latine — declamaturus sum) Licet vestis me admoneat Romanae ac Latinae adeo civitatis, et vestis iure excidisse, *Latine* tamen, quod solum adhuc possum, *declamaturus sum*. *G.*

Latine declamaturus sum, non Graece, ut habitus videtur polliceri. Etiam hoc acerbe et amare. *S.*

4 *Dices, tristia et miseranda*) Sic et Rom. *H.*

incesti scelere) In Vestalem commissi, uti ea quae sequuntur declarant. *G.*

maculaverit) Rom. *macularit*. *H.*

5 *destitutus*) a testibus tanti sceleris, cuius Vestalem virginem damnare cuperet. Suetonius tamen Domit. c. 8. *Corneliam Virginem Maximam, absolutam olim, dehinc longo intervallo repetitam atque convictam, defodi imperavit, stupratoresque virgis in comitio ad necem caedi:* adiungit tamen, quod ad hunc nostrum pertinet, *excepto Praetorio viro, cui* dubia etiam tum caussa, et incertis quaestionibus atque tormentis de semet professo, *exsilium indulsit*. *G.*

6 *maximam Vestalem*) Ita dicuntur ut *Pontifices maximi*. Saepe ita Inscriptiones antiquae, v. g. apud Gruterum p. 309. sqq. *G.*

Rom. *Corneliam Vestalium maximam* bene cum Medic. *H.*

eiusmodi exemplo) Rom. *eiusmodi exemplis*. *H.*

Regiam) Servius ad Aen. 8, 363. *Domus, in qua Pontifex habitat, Regia dicitur, quod in ea Rex sacrificulus habitare consuesset*. *G.*

quum ipſe fratris filiam inceſto non polluiſſet ſolum, verum etiam occidiſſet: nam vidua abortu
7 periit. Miſſi ſtatim pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Veſtam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, ſed hoc frequentiſſime, clamitabat: *Me Caeſar inceſtam putat; qua ſacra faciente, vicit, triumpha-*
8 *vit.* Blandiens haec, an irridens; ex fiducia ſui, an ex contemtu principis dixerit, dubium eſt. Dixit, donec ad ſupplicium, neſcio an innocens,

quum ipſe fratris filiam) Iuliam Titi Veſpaſiani filiam: narrat Sueton. Domit. c. 22. ubi de hoc ipſo Plinii noſtri loco Heinſianam coniecturam profert Burmannus. Cum enim vix appareat, aiunt, cur *viduam* appellet Plinius, quae viro iam antea orbata erat, quum ex Domitiano conciperet; forte legendum, *nam biduo ab abortu periit.* Ut dignam Heinſii ingenio coniecturam haud negaverim: ſic *viduae* appellationem apud Plinium minime ſupervacuam eſſe, arbitror. Intelligitur enim cauſſa, cur Domitianus illam coëgerit abortivum ſumere, quod ſcilicet non eſſet decorum viduae parere, quod ex marito defuncto conceptum dicere non poſſet. *G.*

nam vidua abortu periit) Sic et Rom. *H.*

7 *multa — clamitabat)* Debet hoc factum eſſe ante ultimam et ſolemnem ad ipſum ſupplicium deductionem, ſi recte rem narrat Plutarchus in Numa p. 122. H. Steph. *αὐτὴν δὲ τὴν κολαζομένην εἰς φορεῖον ἐνθέμενοι, καὶ κατασεγάζοντες ἔξωθεν καὶ καταλαβόντες ἱμᾶσιν, ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξάκουστον γενέσθαι κ. τ. λ.* Nam lecticae ſi impoſita fuit contectae undique et obligatae, ut vox inde exaudiri non poſſet, non eſt, ut apophthegmata eius obſervari potuerint. Eſt etiam aliud in Plutarchi deſcriptione, quod cum Plinio pugnare videtur. Facit hic mentionem carnificis. Sed vide quid Plutarchus: *ὅταν πρὸς τὸν τόπον κομισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν ὑπηρέται τοὺς δεσμοὺς* (non ipſius Veſtalis, puto, ſed lora, quibus lectica devincta et occluſa fuit undique) *ἐξέλυσαν, ὁ δὲ τῶν ἱερῶν ἔξαρχος — ἐξάγει συγκεκαλυμμένην καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἴκημα κάτω φερούσης.* Sed reſponſionem forte ſubiiciunt, quae ſtatim ſequuntur: *Εἶτα αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων, τῆς δὲ καταβάσης ἥ τε κλίμαξ ἀναιρεῖται κ. τ. λ.* Videtur itaque, ſalva Plutarchi deſcriptione, carnifex (cuius etiam eſſe potuerunt *ὑπηρέται* modo commemorati) cui forte ingerendae telluris negotium datum fuit, retro abeunte Pontifice, illud miniſterium Veſtali obtuliſſe. *G.*

ſed hoc frequentiſſime) Rom. *ſed haec frequentiſſime.* *H.*

Me Caeſar etc.) Signum interrogandi videtur apponendum. *S.*

8 *neſcio an innocens)* Qui Germanice ſic ordinat verba, dubitat ita, ut ad negantem ſententiam inclinet. Aliter Latine, quod et hic multis demonſtrat Cortius, et copioſe ad Fabrianum theſaurum oſtenſum eſt. *Neſcio an innocens* ſimpliciter ſignificat, forte innocens. *G.*

certe tanquam innocens, ducta eſt. Quin etiam, 9
quum in illud ſubterraneum cubiculum demitteretur, haeſiſſetque deſcendenti ſtola, vertit ſe ac recollegit; quumque ei carnifex manum daret, averſata eſt, et reſiluit; foedumque contagium, quaſi plane a caſto puroque corpore, noviſſima ſanctitate reiecit; omnibusque numeris pudoris, πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν. Praeterea 10

tanquam innocens) i. e. omnium opinione innocens. Sic ex Mediceo Cortius. *G.*

Rom. *donec ad ſupplicium, neſcio an innocens, certe tanquam nocens, ducta eſt.* Bene. In Cortiana operarum incuria bis *innocens* legitur. *H.*

Non operarum incuria, ſed Cortio ſic volente. Verum puto *tanquam nocens*, prae quo noſtra lectio, ſi quid video, miſere friget. *S.*

9 *quum in illud* etc.) Rom. *cum in illud ſubterraneum demitteretur,* ſine *cubiculum*, quod et in Medic. fortaſſe recte, et Plinio volente, omiſſum eſt. *H.*

Appuleius Metam. pag. 766. ed. Oudend. *in ipſo ſubterraneo ſemirotundo*, pro quo *hypogeum* Petronius cap. 111. *S.*

quumque ei carnifex etc.) Rom. *cum ei manum carnifex daret, adverſata eſt, et reſiliit: foedumque contactum, quaſi plane a caſto puroque corpore.* Fucum aliis facit Cortius, quibus perſuadere vult, *contagium* bonis ſcriptoribus magis placuiſſe, ubi de tactu ſermo ſit, *contactum* vero, ubi de contagione. Nam et Ovidius dixit lib. VII. metam. v. 239. *refugitque viriles contactus:* et Virgil. lib. III. Aen. v. 227. *contactuque omnia foedant Immundo.* Tacit. lib. I. annal. c. 43. *Discedite a contactu, ac dividite turbidos.* Columell. lib. XI. c. 3. *Nam fere contactu eius* [mulieris] *langueſcunt incrementa virentium.* Plinius lib. XXXIII. c. 7. extr. *Solis atque lunae contactus inimicus*, [minio]. Quare *contactum* retineo, quod et in Medic. eſt. *H.*

Add. eximium Lexicographum, Aeg. Forcellinum in v. *contactus.* *S.*

quaſi plane a caſto) Quid ſi transpoſitis verbis duobus legamus, *quaſi a caſto plane puroque corpore.* Certe τὸ *plane* ad *caſto* referenda eſt haud dubie. Et quam frequentes ſint in libris antiquis id genus transpoſitiones, nemo ignorat. *G.*

Malim, *plane quaſi a caſto* etc. Cicero Orat. 2. contra Rullum cap. 18. *plane quaſi ea res vobis ſaluti futura ſit.* Florus 1, 10, 8. *plane quaſi adulterum ad inferos usque ſequeretur.* 1, 11, 4. *reddidit plane quaſi ſtipendium commilitonibus diis.* Pro eo alibi *prorſus quaſi.* Iuſtin. 1, 7, 16. *prorſus quaſi ſilentium damnum pulchritudinis eſſet.* *S.*

πολλὴν πρόνοιαν) Verſus Euripidis in Hecuba. Inſpiciamus totam Talthybii de ultimo actu vitae Polyxenae narrationem verſ. 568. Ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ' ὅμως Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν Κρύπτειν θ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών. Tranſtulit Ovid. metam. 13, 479:

Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Cum caderet, caſtique decus ſervare pudoris.

Celer, eques Romanus, cui Cornelia obiiciebatur, quum in comitio virgis caederetur, in hac voce
11 perſtiterat: *Quid feci? Nihil feci.* Ardebat ergo Domitianus et crudelitatis et iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris ſuis occultaſſet Corneliae libertam: ille ab iis, quibus erat curae, praemonetur, ſi comitium et virgas pati nollet, ad confeſſionem confugeret, quaſi ad
12 veniam: fecit. Loquutus eſt pro abſente Herennius Senecio tale quiddam, quale eſt illud, Κεῖται Πάτροκλος. Ait enim; *Ex advocato nuntius fa-*
13 *ctus ſum. Receſſit Licinianus.* Gratum hoc Domitiano, adeo quidem, ut gaudio proderetur, diceretque, *Abſolvit nos Licinianus.* Adiecit etiam, *non eſſe verecundiae eius inſtandum:* ipſi vero

De ſimili decoris et verecundiae in moribundis ſtudio plura hic notavit Cortius: v. g. de Lucretia Ovid. Faſt. 2, 833:

Tunc quoque iam moriens, ne non procumbat honeſte,
Reſpicit; haec etiam cura cadentis erat.

G.

Rom. πολλὴν πρόνοιαν ἔσχεν, [non εἶχεν] εὐσχήμων, pro εὐσχήμως, non εὐσχημόνως. quod iambicus verſus non admittit. *H.*

Hanc lectionem Baſtius, puto, haud invitus amplecteretur. Cf. eius Specim. Ariſtaen. p. 29. ſq. *S.*

10 *in comitio*) More veteri. Liv. 22, 57. *L. Cantilius, ſcriba Pontificis, quos nunc minores Pontifices appellant, qui cum Floronia* (Veſtali, ſub terram ad portam Collinam necata) *ſtuprum fecerat, a Pontifice Maximo eo usque virgis in comitio caeſus erat, ut inter verbera exſpiraret.* G.

11 *et iniquitatis infamia* etc.) Rom. *et iniquitatis inſania,* [vitioſe.] *Arripit Licinianum, quod — — libertum.* *H.*

Arripit) iratus increpat et accuſat. *E.*

12 *Herennius Senecio*) Rom. *Herennius Senicio:* cetera, ut a Cortio edita, praeter unum *vos,* pro *nos,* n. 13. ubi *abſolvit vos.* *H.*

Κεῖται Πάτροκλος) Iliad. σ, 20. ubi Antilochus Patrocli mortem ita narrat Achilli, Κεῖται Πάτροκλος, νέκυος δὲ δὴ ἀμφιμάχονται Γυμνοῦ· ἀτὰρ τάγε τεύχε' ἔχει κορυθαιόλος Ἕκτωρ. De hoc loco Quintil. 10, 1, 49. *Narrare vero quis brevius* [poteſt] *quam qui mortem nuntiat Patrocli?* G.

13 *non eſſe — inſtandum*) Ut revocatus ab exſilio cauſſam dicat, aut crimen fateatur. Scilicet metuerat tyrannus, ne forti defenſione Licinianus invidiam ſibi maiorem crearet: triumphat igitur, Licinianum fuga ſua et voluntario exſilio confeſſionem ediſſe, non falſo crimine interfectam Corneliam: igitur beneficium agnoſcit ſeceſſum Liciniani, et ei praemium tribuit, molle exſilium. *G.*

permisit, si qua posset, ex rebus suis raperet,
antequam bona publicarentur; exsilium molle,
velut praemium, dedit. Ex quo tamen postea cle- 14
mentia divi Nervae translatus est in Siciliam, ubi
nunc profitetur, seque de fortuna praefationibus
vindicat. Vides, quam obsequenter paream tibi, 15
qui non solum res urbanas, verum etiam peregri-
nas tam sedulo scribo, ut altius repetam. Et
sane putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud
de Liciniano audisse, quam relegatum ob ince-
stum. Summam enim rerum nuntiat fama, non
ordinem. Mereor, ut vicissim, quid in oppido 16
tuo, quid in finitimis agatur (solent enim notabi-
lia quaedam incidere) perscribas: denique quid-
quid voles, dummodo non minus longa epistola
nunties. Ego non paginas tantum, sed etiam
versus syllabasque numerabo. Vale.

XII.

Marcellini factum laudat, qui defuncti scribae residuum salarium apud se subsidere noluerit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Amas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi saepe commendas: amabis magis commendabis-

ex rebus suis raperet) Rom. *ex rebus suis rapere.* Deinde *exiliumque molle. H.*

exsilium molle) in loco hospitali, ubi Licinianus, rebus suis non prorsus exutus, vitam, ut exsul, satis commode degere posset. Longe tamen praeferenda commoratio in Sicilia. Ita si intelligas, Gierigium vulgatam solicitantem non audies. *S.*

14 *praefationibus*) Vid. 2, 3, 1. *Prolusiones* fere appellant recentiores, item disputationes in *studiorum instauratione* habitas. *G.*

vindicat) Eadem constructione Florus 3, 21, 19. *Et sane quum tam ferus in Sullanos Marius fuisset: quanta saevitia opus erat, ut Sulla de Mario vindicaretur?* Vid. Duker. ad 1, 22, 4. *S.*

16 *solent enim* etc.) Rom. *solent enim quaedam notabilia incidere. H.*

non minus etc.) Rom. *non minus longa epistola nuntia. H.*

sed etiam etc.) Rom. *sed versus etiam syllabasque. H.* Praeferam hunc ordinem. *S.*

XII, 1 *atque etiam mihi saepe commendas*) Rom. *atque etiam saepe commendas. H.*

2 que, si cognoveris recens eius factum. Quum in provinciam quaestor exisset, scribamque, qui sorte obtigerat, ante legitimum salarii tempus amisisset, quod acceperat scribae daturus, intellexit et statuit subsidere apud se non oportere.
3 Itaque reversus, Caesarem, deinde, Caesare auctore, senatum consuluit, quid fieri de salario vellet. Parva, sed tamen quaestio. Heredes scribae sibi;
4 praefecti aerario populo vindicabant. Acta caussa est: dixit heredum advocatus, deinde populi: uterque percommode. Caecilius Strabo aerario censuit inferendum: Baebius Macer heredibus dan-
5 dum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego statim feci. Quamvis enim abunde sufficiat illi, quod est et a principe et a senatu pro-
6 batus; gaudebit tamen testimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum adsensio et laus, a minoribus etiam profecta, delectat. Te vero Marcellinus ita revere-
7 tur, ut indicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod, si cognoverit factum suum isto usque penetrasse, necesse est, laudis suae spatio, et cursu, et peregrinatione laetetur. Etenim, nescio

Placet. Arrianus Marcellinum omnino commendabat, non soli Plinio. *S.*

2 *qui sorte obtigerat)* Rom. *cui sorte obtigerat*, dictantis vitio, pro *qui*. *H.*

Vid. de hoc loco Drakenb. ad Liv. 9, 34, 14. 28, 45, 11. *Sorti* poëtarum proprium videtur coryphaeo recentiorum Lexicographorum, Aeg. Forcellino. *S.*

subsidere) Explicavimus ad 2, 16, 4. *G.*

3 *Parva, sed tamen quaestio)* Rom. *Et parva quaestio: sed tamen quaestio*. *H.*

Leg. *Parva quaestio, sed tamen quaestio*. Optima haec lectio, cui Barthii commentum Gesnerus praeferre non debebat. *S.*

praefecti aerario populo vindicabant) Rom. *praefecti aerarii populo vindicabant*. Ut vero Rom. ita et Medic. et ex eo Cortius. Nec Gesneriana coniectura non placere potest *praefecti aerario populo vindicabant*. Sed *praefecti aerarii* frequentius dixit. *H.*

6 *ita reveretur, ut)* Rom. *ita veretur, ut*. *H.*

7 *quod, si cognoverit)* Rom. *quod si cognorit*. *H.*

Etenim, nescio quo pacto etc.) Rom. *Nescio enim, quo pacto vel homines magis iuvat gloria lata*. *H.*

quo pacto, vel magis homines iuvat gloria lata, quam magna. Vale.

XIII.

Municipes ſuos hortatur, ut ſcholam inſtituant, etiam tertiam ſumtus partem pollicitus; rogat Tacitum, ut praeceptores circumſpiciat.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Salvum te in urbem veniſſe gaudeo. Veniſti autem, ſi quando alias, nunc maxime mihi deſideratus. Ipſe pauculis adhuc diebus in Tuſculano commorabor, ut opuſculum, quod eſt in manibus,
abſolvam. Vereor enim, ne, ſi hanc intentio- 2
nem iam in finem laxavero, aegre reſumam. Interim ne quid feſtinationi meae pereat, quod ſum praeſens petiturus, hac quaſi praecurſoria epiſtola rogo. Sed prius accipe cauſſas rogandi:
[deinde ipſum, quod peto]. Proxime quum in 3

gloria lata, quam magna) Lata, quae ad multos pervaſit, ut etiam remoti locorum intervallis de nobis audiant; *magna*, quae magnifica nobis facta, ſed inter paucos tribuit. *G.*

XIII, 1 *in Tuſculano commorabor*) Nimirum *Tuſculanum* etiam praedium habuit Plinius. Vid. 5, 6, 45. *G.*

2 *in finem laxavero) In finem* eſt verſus finem. Quid autem ſit *laxare intentionem*, dubitationem non habet, nimirum *remittere* ſive ad tempus, ſive in perpetuum. *Commoda igitur eſt lectio Aldi et MSS. Palatinorum. Verum eſt alia etiam non minoribus praeſidiis nixa, *in fine intermiſero*, quam pro gloſſa habuit Cellarius; alteri autem Cortius praetulit. Mihi N. L. *G.*

Rom. *Vereor enim, ne ſi hanc intentionem iam in finem intermiſero.* Lego cum Cortio *in fine*, et in ceteris hanc ſcripturam vulgatae *(iam in finem laxavero)* praefero, quae nihil ſignificat. Vide ſupra epiſt. VIIII. 11. *H.*

feſtinationi) Paullo aliter hoc nomine utuntur Romani, quam linguae hodiernae his, quae ſynonyma ei habentur. Significat enim non actum modo, quo urgemus opus, ſed etiam ſtudium et cupiditatem mox perficiendi, aut perfectum videndi opus alterius. Sic Cicero in nobiliſſima ad Lucceium epiſtola 5, 12. ubi etiam *alacritatem* eodem modo accipit; ſic hoc in loco Plinius. *G.*

praecurſoria epiſtola) Sic et Rom. *H*

[deinde — peto]) *Incluſa tum Medicei libri auctoritate, tum eo nomine abeſſe vult Cortius, quod putidum faciant Plinium. *Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἐγὼ δώην, ἕτερον δ' ἀπονεύσω.* Roga-

patria mea fui, venit ad me ſalutandum municipis mei filius praetextatus. Huic ego, *Studes?* inquam. Reſpondit, *Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hic?* Et pater eius, (erat enim una, atque etiam ipſe adduxerat puerum) *Quia nullos hic*
4 *praeceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat veſtra, qui patres eſtis,* (et opportune complures patres audiebant) *liberos veſtros hic potiſſimum diſcere. Ubi enim aut iucundius morarentur, quam in patria? aut pudicius continerentur, quam ſub oculis parentum?*
5 *aut minore ſumtu, quam domi? Quantulum eſt ergo, collata pecunia, conducere praeceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea*

---

tionem ſuam quidni in duo quaſi capita tribuat, *in cauſſas rogandi*, et in *ipſum* id, *quod petit?* G.

Haec ſuſpecta quamvis verba habet Rom. et fortaſſe merito retinet. *H.*

3 *Huic ego, Studes? inquam*) Sic et Rom. Bene *ego*. *H.*

Al. ſolenni confuſione *ergo*. *S.*

Mediolani) Commode huc advocat Cellarius Inſcriptionem ex Grut. p. 177, 4. qua vel urbs vel pars eius *Novarum Athenarum* nomine indicatur. *G.*

5 *Quantulum eſt ergo* etc.) Rom. *Quantulum eſt ergo, collata pecunia conducere praeceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea, quae peregre emuntur. (omnia autem peregre emuntur) impenditis, addicere mercedibus.* Ubi vulgo *adiicere* ſcribitur, hic *addicere* reperio, nec temere reiicio. Id et Catanaeus variantis lectionis loco adſcripſit, qui explicat *adſignare ſalario praeceptoris.* Ea enim *addici* dicuntur, quae rei alicui mancipantur, dicantur, deſtinantur et, ut vulgus loquitur, deputantur. Frequentia ſunt *addicere morti, ſupplicio, vaſtitati, ſervituti.* Erat et praetorium verbum, cum res aliqua adiudicabatur et propria dabatur. Nihilo tamen minus *adiicere* praeferri poſſe video, ſi *mercedes* intelligas, quae Mediolani praeceptoribus ſolvendae erant: quibus ſi adiicerentur, quae peregre impendenda erant, Novocomenſes domi praeceptores alere poterant. *H.*

Recte intellexit *mercedes* vir doctiſſimus. Igitur *adiicere* ſervandum. Ceterum Romani libri lectio, ſi propius intuearis, ne varians quidem videtur, ſed nata ex *adicere*, ut librarii ſaepiſſime pro *adiicere* ſcripſerunt. Fons hic errorum uberrimus. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 10, 9. — *Ergo* deeſt in Mediceo, cuius auctoritate Cortius delere debebat. Dici vix poteſt, quot locorum vim et venuſtatem inepti gloſſatores talibus coniunctionibus inferciendis peſſum dederint. *S.*

viatica) Non ſunt h. l. quae proprie dicuntur ſ. ἐφόδια. ſed pecunia, qua quis procul a patria, e. g. ſtudiorum cauſſa agens, in alimenta ſua utitur. Vid. Ulpian. Dig. lib. 12. tit. 1. leg. 17. *S.*

quae peregre emuntur, (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adiicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus ſum pro republica noſtra, quaſi pro filia vel parente, tertiam partem eius, quod conferre vobis placebit,
dare. Totum etiam pollicerer, niſi timerem, ne 6
hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur, ut accidere multis in locis video, in quibus
praeceptores publice conducuntur. Huic vitio uno 7
remedio occurri poteſt, ſi parentibus ſolis ius conducendi relinquatur, iisdemque religio recte iudicandi neceſſitate collationis addatur. Nam qui 8
fortaſſe de alieno negligentes, certe de ſuo diligentes erunt: dabuntque operam, ne a me pecuniam [non] niſi dignus accipiat, ſi accepturus et

(*omnia autem — emuntur)*) Incluſa in quibusdam abſunt. Sed habent optimi et plures libri. *G.*

Intelliguntur ea, quae peregre, h. e. Mediolani, praeter *ἐνοίκια*, viatica, mercedes, impendenda erant. De luxuria ſaeculi ſui Plinius hic ne per ſomnium quidem cogitavit. *S.*

tertiam partem eius) Conſidera lector prudentem Secundi liberalitatem, et quas quaſi fidiculas ſuis municipibus adhibeat, ad extorquendam et ipſis collationem. Non pollicetur certam ſummam: ſed ſolus promittit trientem eius ſummae, cuius reliqui municipes bellem collaturi eſſent. Itaque non pudorem modo bonorum virorum acuit, ut erubeſcant nimis parum conferre: ſed ipſam quorundam malevolentiam ſervire optimo inſtituto cogit. Procul dubio enim erant, qui iactationem interpretarentur illam Plinii promiſſionem, eaque ut ipſi non parvo conſtaret, plus quam alioqui tuliſſet animus, conferrent. *G.*

6 *ambitu corrumperetur)* Hoc fieret, ſi eligeretur vel conduceretur is, qui gratia, opibus, precibusve plurimum polleret: nam in his rebus *ambitus* cernitur. *E.*

7 *Huic vitio* etc.) Rom. *Huic vitio occurri uno remedio poteſt. H.*

Praeſtat hic ordo. *S.*

8 *ne a me pecuniam [non] niſi dignus)* Varietatem circa hunc locum notarunt viri docti, quod pro *a me* habent *meam* quidam, alii *eam*, alii denique utrumque. Sed illud nemo, quod ſciam, obſervavit, negationem hic plane incongruam eſſe, et ad ſententiam perturbandam evertendamque pertinere. Quid enim? illudne dari operam vult Secundus, *Ne non accipiat niſi dignus?* an potius, *Ne accipiat niſi dignus?* Igitur *non* illud importunum uncis certe incluſi, ne temere turbet aliquid, dum librorum praeſidio quandoque eiiciatur, vel praecedens *ne* in *ut* mutetur. *G.*

Rom. *dabuntque operam, ne eam a me pecuniam non niſi dignus accipiat, ſi accepturus et ab his erit.* Duplex negatio non iniuria ſuſpecta eſt: quia vero ea omnibus exemplaribus haeret, haud ſcio an ſervari poſſit.

9 *ab ipsis erit. Proinde consentite, conspirate, maioremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quam plurimum, quod debeam conferre. Nihil honestius praestare liberis vestris, nihil gratius patriae potestis. Edoceantur hic, qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare,*
10 *frequentare consuescant. Atque utinam tam claros praeceptores inducatis, ut a finitimis oppidis studia hinc petantur, utque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum con-*
11 *fluant!* Haec putavi altius et quasi a fonte repetenda; quo magis scires, quam gratum mihi foret, si susciperes, quod iniungo. Iniungo autem, et pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quae ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias praeceptores, quos sollicitare possimus; sub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi iudicent, illi eligant: ego
12 mihi curam tantum et impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus, qui ingenio suo fidat,

Sunt certe exempla eius, ubi ne negandi vim habet, iteratae. Propert. lib. II. eleg. XV, 32. *Absenti nemo ne nocuisse velit.* Petron. c. 42. *Neminem nihil bonifacere oportet.* Talia plura congesserunt Broukhus. ad Tibull. lib. II. eleg. XV, 5. [immo ad Propert. 2, 15, 5. add. eundem ad Tibull. 4, 1, 127. *S.*] Oudendorp. ad Caesar. lib. V. Gall. c. 23. ad Hirt. de bell. Afr. c. 26. p. 871. b. Vechnerus hellenolex. lib. I. part. II. c. 35. interpretes Cornel. Nep. ad Attic. c. XI. 5. Agesil. VII. 3. *H.*

Dubito tamen, an locum plane gemellum uspiam reperias. Facile igitur assentior Gesnero de vulgatae corruptione; sic tamen, ut *ne* malim, quam *non*, uncis includere. *S.*

9 *Edoceantur)* Cortius ex libris suis *educentur.* Sed recte Gierigius *edoceantur* praetulit. De eruditione hic agitur, non de educatione. Cornel. Nep. Alcib. 2, 1. *Educatus est in domo Periclis — eruditus a Socrate.* Etiam *frequentare*, quod mox sequitur, Gr. φοιτᾷν, nostram lectionem videtur tueri. *S.*

10 *ut a finitimis — petantur)* Sic et Rom. *H.*

11 *si susciperes, quod iniungo)* Rom. *si susceperis, quod iniungo. H.*

Hoc si scripsit Plinius, non scripsit *scires, foret. S.*

ut ex copia studiosorum) Ita et Rom., non *studiorum*, ut quidam. *H.*

eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud certum, quam ſiduciam ſuam ferat. Vale.

XIV.

Hendecaſyllabos, quorum laſciviam excuſat, iudicio Paterni ſubmittit.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Tu fortaſſe orationem, ut ſoles, et flagitas et
exſpectas: at ego, quaſi ex aliqua peregrina deli-
cataque merce, luſus meos tibi prodo. Accipies 2
cum hac epiſtola hendecaſyllabos noſtros: quibus
nos in vehiculo, in balineo, inter coenam oble-
ctamus otium temporis. His iocamur, ludimus, 3
amamus, dolemus, querimur, iraſcimur: deſcribi-
mus aliquid modo preſſius, modo elatius: atque

12 *nihil aliud certum)* Cavet his Plinius, ne quis praeceptorum certam et promiſſam a ſe mercedis ſummam expectet. Nam antea dixerat, ſe nemini fidem ſuam obſtringere, ſed omnia parentibus libera ſervare velle. *E.*

fiduciam ſuam ferat) Rom. *fiduciam ſuam ferant.* *H.*

XIV, 1 *luſus meos tibi prodo)* Verum quidem eſt, quod hic obſervat Cortius, *prodere* eſſe interdum ſimpliciter proferre, producere. Sed tamen nihil impedit, quo minus hoc potiſſimum verbo uſum dicamus Plinium, uti ſignificaret, ſe arcana quaſi ſua, et non temere omnibus oſtendenda, illi aperire. Hoc ſuadet etiam ſ. 6. *G.*

2 *hendecaſyllabos)* De toto illo inſtituto ſuo, verſiculos faciendi, agit 7, 4. *G.*

3 *modo preſſius, modo elatius)* Sic Rom. cum Medic. *H.*

Cum de hendecaſyllabis ſermo ſit, in quibus luſus maxime et ioci, nulla autem gravitas aut ſublimitas dominaretur, malim pro *elatius* legi *latius*, h. e. copioſius, cui ſaepe *preſſa* h. e. brevior oratio opponi ſolet. Illud et τῷ *deſcribere* aptius eſt. Nam in deſcribendo magis brevitas aut copia, quam aliqua ſublimitas aut vis adhibetur. Multi Cortii MSS. et edd. habent *altius*, quod una litera transpoſita facile ex *latius* fieri poterat. *E.*

Noli vulgatam ſolicitare. Quidni enim gravitas verſibus conveniat, quibus poëtae non modò iocarentur, luderent, amarent, ſed etiam dolerent, quererentur, iraſcerentur? Cf. ep. 27, 1. Et in deſcriptiones vim etiam atque gravitatem cadere, nemo erit qui neget. Plinius eadem oppoſitione 7, 12, 4. *Nam quum ſuſpicarer, futurum, ut tibi tumidius videretur, quod eſt ſonantius et elatius; non alienum exiſtimavi, — addere ſtatim preſſius quiddam et exilius.* Ceterum *altius* aliorum librorum a gloſſatore profectum. *S.*

ipſa varietate tentamus efficere, ut alia aliis, quae-
4 dam fortaſſe omnibus placeant. Ex quibus tamen ſi nonnulla tibi paullo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuae cogitare, ſummos illos et graviſſimos viros, qui talia ſcripſerunt, non modo laſcivia rerum, ſed ne verbis quidem nudis abſtinuiſſe. Quae nos refugimus, non quia ſeveriores (unde enim?) ſed quia timidiores ſumus.
5 Scimus alioqui huius opuſculi illam eſſe veriſſimam legem, quam Catullus expreſſit,

Nam caſtum eſſe decet pium poëtam
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt:
Qui tunc denique habent ſalem et leporem,
Si ſunt molliculi et parum pudici.

6 Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes aeſtimare, quod malui omnia a te penſitari, quam electa laudari. Et ſane quae ſunt commodiſſima, deſinunt videri, quum paria eſſe coepe-

quaedam fortaſſe omnibus placeant) Rom. *quae fortaſſe omnibus placeant.* Hoc nemini placebit. *H.*

4 *verbis — nudis*) quae rei obſcenitatem non velant, adeoque turpibus, obſcenis. Iam alii interpp. attulerunt Quintil. 8, 3. 38. *ſi obſcena nudis verbis enunciantur.* His adde Cic. Lib. 9. Epiſt. 22. de loco, cuius obſcenitas non tam in verbis, quam in re ineſſet: *ſermo eſt totus verbis tectus, re impudentior.* Eadem metaphora Lamprid. Heliog. 34. *praetextum verborum* dixit. De verbis *praetextatis* cf. quae copioſius diximus in Lex. technol. lat. Rhet. *E.*

unde enim?) Interrogatio valdius negans. Sic Graeci: πόθεν γάρ; πόθεν; πῶς γάρ; πῶς γὰρ ἢ πόθεν; Vid. Bergler. ad Alciphr. p. 92. Hemſterh. ad Lucian. T. I. p. 115. *S.*

5 *Catullus*) Exſtant carm. 16 ad Aurelium et Furium, add. quae dicimus ad illa 4, 27, 4. *I nunc, quisquis amas. G.*

verſiculos) Ita et Rom., non *verſiculo. H.*

Verſiculo Medic. quod miror Cortio non diſplicuiſſe. *Verſiculos* poſcit oppoſitio, *ipſum. S.*

(*Qui tunc* etc.) Rom. *Qui tum denique habent ſalem et leporem.* Sic ſcribendum. *H.*

Cicero ep. 14, 2, 7. *ego vero tum denique mihi videbor reſtitutus, ſi illa nobis erit reſtituta. S.*

6 *ex hoc* etc.) Rom. *ex hoc potes exiſtimare, quod malui a te.* Deeſt *omnia. H.*

quum paria eſſe coeperunt) Cum uno tenore plura leguntur brevia carmina, aeque arguta, aeque ſalſa, gratiam amittunt omnia, vel ob id ipſum, quod nihil eminet. Haec ipſa cauſſa eſt, quod argutiis illis, quibus condiuntur epigrammata, in ſeria oratione caute admodum et mo-

runt. Praeterea ſapiens ſubtilisque lector debet 7
non diverſis conferre diverſa, ſed ſingula expen-
dere, nec deterius alio putare, quod eſt in ſuo
genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam 8
longiore praefatione vel excuſare vel commendare
ineptias, ineptiſſimum eſt. Unum illud praedi-
cendum videtur, cogitare me has nugas meas ita
inſcribere, HENDECASYLLABI, qui titulus ſola
metri lege conſtringitur. Proinde ſive *epigram-* 9
mata, ſive *idyllia*, ſive *eclogas*, ſive (ut multi)
poëmatia, ſeu quod aliud vocare malueris, licebit
voces: ego tantum *hendecaſyllabos* praeſto. A ſim- 10

derate utendum eſt non minus, quam condimentis acrioribus etc. *G.*

Non ſatis intelligitur, quomodo *paria* hoc ſenſu dicantur. Senſus eſt: cum ſaepius repetuntur eadem acumina et commode dicta. *E.*

Nulla hic obſcuritas. *Paria* Catanaeus commode interpretatur *omnia optima.* Talia enim electa eſſe ſolent. *S.*

7 *debet non diverſis conferre*) Rom. *non debet diverſis conferre. H.*

nec deterius alio putare) Rom. *nec deterius in alio putare. H.*

8 *Nam longiore praefatione*) Rom. *Nam longa praefatione. H.*

Sic Cortius ex duobus codicibus. Accedo. Praeferendus poſitivus, cum Secundus univerſe de nugarum commendatione loquatur. Idem Sidonius videtur legiſſe. *S.*

cogitare me has etc.) Rom. *cogitare me has meas nugas ita inſcribere Endecaſyllabos.* Facile Cortio concedo, *meas* et *ita*, quorum locus incertus eſt, delenda eſſe. *H.*

metri lege) Undecim nimirum ſyllabarum menſurae adſtricti ſunt verſiculi; quo in genere ſunt Sapphici, Phaleuci, et Hipponactei. *G.*

9 *Proinde ſive* etc.) Rom. *Proinde ſive epigrammata, ſive elegidria,* [ita ſcriptum] *ſive eglogas, ſive, ut multi, poëmata, ſeu quod aliud vocare volueris, licebit voces: ego tantum Endecaſyllabos.* Verbum *praeſto* non habet. *H.*

Non pro nihilo eſt illa libri Romani lectio, Catanaeo etiam oblata. Secundus, ni fallor, ſcripſit: *ſive epigrammata, ſive elegidia, ſive idyllia, ſive eclogas* etc. Caſaubonus ad Perſium pag. 97. ed. Londin. „*elegidia*, h. e. non magna poë„mata et opera legitima: ſed „minuta quaedam opuſcula, ut „elegiae non πολύστιχοι: et ſi„milia momenti non magni car„mina. — — elegia appellarunt „etiam alia parva atque εὐτελῆ „carmina etc." *S.*

hendecaſyllabos praeſto) Poſterior vox in bonis quibusdam libris abeſt; et poteſt intelligi ex ſuperioribus *voco*. Sed elegans etiam eſt *praeſto*, ex forenſi illa ſignificatione, q. d. ego nihil aliud promitto, niſi verſiculos XI ſyllabis concluſos; ſi quis v. g. *epigrammata* exſpectet, is ſibi imputet, ſi falſus fuerit, non mihi, qui nihil promiſerim. *G.*

10 *A ſimplicitate tua)* Candore adulari, diſſimulare, mentiri, neſcio. *G.*

Hoc ſenſu ſemper in his epiſtolis Plinius. Supra aliquoties. Vid. Index. *E.*

plicitate tua peto, ut, quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas: neque est difficile, quod postulo. Nam si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset aut solum, fortasse posset durum videri dicere, *Quaere, quod agas:* molle et humanum est, *Habes, quod agas.* Vale.

XV.

Futuro consuli, ut auguratur, Asinium, tanquam eius quaestorem futurum, commendat.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Si quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius et bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiari-
2 tate complexus est. Proinde si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, quum sit ad connectendas amicitias vel te-
3 nacissimum vinculum morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi civis officio, quod foecunditate uxoris large frui voluit eo seculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis praemia graves faciunt:

peto, ut, quod etc.) Rom. *peto, quod de libello meo,* sine *ut. H.*

Delent *ut* Cortius et Gierigius. Bene. Vid. Drakenb. ad Liv. 32, 35, 5. *S.*

Quaere, quod agas) Circumspice aliud scribendi genus, in quo operae pretium facias: in hoc enim laudem vix assequeris. Contra Plinio potest dici, Habes orationes, in quibus decus aliquod iam consecutus es, in his porro elabora, et spera plausum eruditum; quid tibi vis cum versiculis, quibus facilius partam gloriam effundes, quam novam parias. *G.*

XV, 1 *iudicio facio*) Non caeco impetu, amore praecurrente cognitionem: sed postquam inspexi hominem, et iudicavi amore meo dignum. *G.*

2 *necesse est idem sentias*) Rom. *necesse est, ut idem sentias. H.*

3 *orbitatis praemia*) Orbos enim captant reliqui, et infimis blanditiis testamenti honorem ab iis promereri cupiunt. - Multa in

quibus ille deſpectis, avi quoque nomen adſum-
ſit. Eſt enim avus, et quidem ex Saturio Firmo,
quem diliges, ut ego, ſi, ut ego, propius inſpe-
xeris. Haec eo pertinent, ut ſcias, quam copio- 4
ſam, quam numeroſam domum uno beneficio ſis
obligaturus: ad quod petendum, voto primum,
deinde bono quodam omine adducimur. Opta- 5
mus enim tibi ominamurque in proximum annum
conſulatum. Ita nos virtutes tuae, ita iudicia
principis augurari volunt. Concurrit autem, ut 6
ſit eodem anno quaeſtor, maximus ex liberis
Ruſi, Aſinius Baſſus, iuvenis, (neſcio an dicam,
quod me pater et ſentire et dicere cupit, adole-
ſcentis verecundia vetat) ipſo patre melior. Dif- 7
ficile eſt, ut mihi de abſente credas, quamquam
credere ſoles omnia, tantum in illo induſtriae,
probitatis, eruditionis, ingenii, ſtudii, memoriae
denique eſſe, quantum expertus invenies. Vellem 8
tam ferax ſeculum bonis artibus haberemus, ut
aliquos Baſſo praeferre deberes: tum ego te pri-
mus hortarer moneremque, circumferres oculos,

orborum captatores Horatius, v. g. Sat. 2, 5, 28. ſqq. et Iuvenalis 4, 18. inprimis 5, 137. *Dominus tamen, et Domini Rex Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aula Luſerit Aeneas, nec filia dulcior illo.* it. 6, 3, 8. ſqq. et 12, 99. Lepidiſſimus autem ut ubique ita circa hoc argumentum, in mortuorum Dialogis Lucianus. *G.*

Ceterum *orbitatis praemia* dicit munera, quae orbis mittebantur ab heredipetis. *E.*

5 *Optamus enim — — conſulatum*) Ita et Rom. *H.*

Ita nos etc.) Rom. *Ita nos virtuti tuae iudicia principis augurari volunt.* *H.*

iudicia principis) optimi ac ſapientiſſimi, Traiani, bonos eligere conſueti. *G.*

6 *Concurrit*) Proſpere ſimul accidit, vel accedit illis commodis. *E.*

neſcio an dicam) Nota, qui veram pulchritudinem vel amas, vel intelligere cupis, ut amare poſſis; obſerva igitur *ἦθος* mirificum, pater videri cupit filium ſuum ſe ipſo meliorem, adoleſcentis verecundia vetat hoc dicere Plinium. Ita me Deus amet, ut pater ille amabilis, ut amari digniſſimus filius, ut venuſtiſſimus, qui iſta prodiderit, Secundus, et ipſa dubitatione ſua quaſi animaverit, atque in rem praeſentem nos deduxerit. *G.*

7 *Difficile eſt* etc.) Rom. *Difficile eſt mihi, ut de abſente credas.* *H.*

8 *hortarer moneremque*) Rom. *hortarer inoraremque.* *H.*

9 ac diu penſitares, quem potiſſimum eligeres. Nunc vero — Sed nihil volo de amico meo arrogantius: hoc ſolum dico, dignum eſſe iuvenem, quem
10 more maiorum in filii locum adſumas. Debent autem ſapientes viri, ut tu, tales quaſi a republica liberos accipere, quales a natura ſolemus optare. Decorus erit tibi conſuli quaeſtor patre praetorio, propinquis conſularibus: quibus, iudicio ipſorum, quamquam adoleſcentulus adhuc, iam
11 tamen invicem ornamento eſt. Proinde indulge precibus meis, obſequere conſilio, et ante omnia, ſi feſtinare videor, ignoſce: primum, [quia votis ſuis amor plerumque praecurrit: deinde,] quod in ea civitate, in qua omnia quaſi ab occupantibus aguntur, quae legitimum tempus exſpectant, non matura, ſed ſera ſunt: deinde, quod rerum,

quem potiſſimum eligeres) Sic et Rom. Perperam vulgo *elegeris.* *H.*

9 *Nunc vero — Sed)* Apoſiopeſis elegans. Reticet, quod triſte erat commemorare, et invidioſum, nimirum ſeculum adeo effoetum et inane, ut inveniri par Baſſo virtus non poſſit. *G.*

Rom. *Hunc vero.* *H.*

Perperam. Sic Graeci νῦν δέ. *S.*

in filii locum) Religionem enim et pietatem quaſi paternam inter Conſulem et Quaeſtorem intercedere volebant Romani, de qua *ſortis neceſſitudine*, ut ibi vocatur, loca Ciceronis plura laudat Boſius ad Nepotis Catonem 1, 3. *G.*

10 *tales quaſi a republica liberos)* Rom. *tales a republica liberos*, omiſſo *quaſi.* *H.*

Cortius e codicibus, ordine meliore: *tales quaſi liberos a rep.* *S.*

Decorus erit tibi) Rom. *Decorum erit tibi.* *H.*

11 *[quia votis — deinde,])* Haec Cortio teſte abſunt in optimis libris et vix efficiunt ſententiam Plinio dignam. *G.*

Haec ita, ut vulgata ſunt, habet Rom. etſi abeſſe poſſunt. *H.*

Immo retinenda ſunt. Omiſit librarius, cuius oculus a priore nota nunc *quia* nunc *quod* ſignificante (unde nata frequentiſſima harum particulauum confuſio; vid. Drakenb. ad Liv. 38, 36, 4. coll. Cort. ad Plin. ep. 1, 13, 4.) ad poſteriorem aberraſſet. Pro genuinis habebat Erneſtius etiam, qui, „Gesnerus," inquit, „ea verba „uncis incluſerat, quos nunc delevimus. Argumenta Cortii non „ſatis firma ſunt, et a Gierigio „bene refutata. Tironum gratia „monendum, *votis ſuis* non eſſe „dativos, qui a *praecurrit* pendeant, ſed ablativos hoc ſenſu: „*amor votis ſuis praecurrit* ſcil. „legitimum tempus, non exſpectare illud poteſt." *S.*

ſed ſera — rerum) Sic et Rom. *H.*

deinde) Sic libri optimi modo laudati: alii habent *in ſumma.* *G.*

Praeſtat *in ſumma*, a Gierigio bene reductum. Eſt i. q. denique. *S.*

quas adſequi cupias, praeſumtio ipſa iucúnda eſt.
Revereatur iam te Baſſus ut conſulem: tu dilige 12
eum ut quaeſtorem: nos denique, utriusque ve-
ſtrum amantiſſimi, duplici laetitia perfruamur.
Etenim quum ſic te, ſic Baſſum diligamus, ut et 13
illum cuiuscunque, et tuum quemcunque quae-
ſtorem in petendis honoribus omni opera, omni
labore, gratia ſimus iuvaturi; perquam iucundum
nobis erit, ſi in eundem [iuvenem] ſtudium no-
ſtrum, et amicitiae meae et conſulatus tui ratio
contulerit: ſi denique precibus meis tu potiſſimum
adiutor acceſſeris, cuius ſenatus et ſuffragio liben-
tiſſime indulgeat, et teſtimonio plurimum credat.
Vale.

XVI.

Hortatur ad ſtudium, quum ſit literis adhuc honor.

C. PLINIVS VALERIO PAVLLINO SVO S.

Gaude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor ſtudiis durat. Proxime,

praeſumtio) Fructus quaſi praecox, cum ante tempus legitimum frui licet votis. Videmus hoc quotidie in lautorum hominum epulis, qui aſparagos, piſa, ceraſa, flores, res alioquin ſatis vulgares, tempore non ſuo magno redimunt, maturas adſpernantur. *G.*

12 *duplici laetitia perfruamur)* Rom. *laetitia duplici perfruamur.* *H.*

13 *cuiuscunque)* ſcil. conſulis fiat quaeſtor. *E.*

omni opera etc.) Rom. *omni opera, labore gratia ſimus adiuturi, perquam iucundum nobis erit, ſi in eundem ſtudium noſtrum.* Deeſt *iuvenem.* *H.*

gratia) Leg. ex libris bonae notae *omni gratia.* *S.*

ſi in eundem etc.) ſi unum eundemque Baſſum non ſolum amicitia mea, ſed et conſulatus tui futuri auctoritate adiutum videro. — Ceterum, ut omnis epiſtola, ita inprimis ultimus locus, *Etenim quum* etc. usque ad finem, tam operoſi ſtudii, quo Plinius ſcripſit, veſtigia habet, ut ſe argutiis, et omnem orationem obſcuritate quadam vix liberam praeſtiterit. *E.*

[iuvenem]) Deſideratur haec vox in bonis quibusdam libris, et abeſſe poteſt, iudice Cortio. *G.*

ſi denique etc.) Rom. *ſi denique precibus meis tu potiſſimum adiutor adceſſeris, cuius et ſenatus ſuffragio.* *H.*

Cortius ex Mediceo: *cuius et ſuffragio ſenatus l. i.* Ordo hic verborum genuinus. *S.*

XVI. 1 *Gaude meo* etc.) Rom. *Gaudeo meo, gaudeo tuo, gaudeo.* *H.*

quum dicturus apud centumviros eſſem, adeundi
mihi locus, niſi a tribunali, niſi per ipſos iudices,
2 non fuit: tanta ſtipatione cetera tenebantur. Ad
hoc quidam ornatus adoleſcens, ſciſſis tunicis,
ut in frequentia ſolet, ſola velatus toga perſtitit,
et quidem horis ſeptem. Nam tamdiu dixi, ma-
3 gno cum labore, ſed maiore cum fructu. Stu-
deamus ergo, nec deſidiae noſtrae praetendamus
alienam. Sunt qui audiant, ſunt qui legant:
nos modo dignum aliquid auribus, dignum char-
tis elaboremus. Vale.

XVII.

Admonitus a Gallo, Corelliae ſuam operam contra deſignatum conſulem pollicetur, idque propter Corellii patris in ſe merita, quae praedicat.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Et admones et rogas, ut ſuſcipiam abſentis Corelliae cauſſam contra C. Caecilium, conſulem deſignatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, que-

2 *ſciſſis tunicis)* Merito miratur Marklandus ad Stat. Silv. 4, 9, 24. quomodo ſcindi tunicae potuerint, toga integra, ſuſpicaturque legendum *ſciſſa toga, ſola velatus tunica.* Huic ita ſatis putabat fieri poſſe Cortius, quod toga laxius iniecta prementibus facillime crederet, eam potuiſſe integram ſervari, non item tunicam preſſius adſtrictam. Nobis videbatur ita etiam tueri licere lectionem receptam, uti dicamus, togam et robuſtiorem et in brachium humerosque collectam facilius vim urgentium ſuſtinuiſſe, quam tenuioris fili tunicas, quas ita colligere non licuiſſet. Ita noſtris moribus pallio integro ſcindi poſſunt veſtes aliae. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola.

Mihi nec Cortii nec Gesneri ratio placet. Sola Marklandi interpretatio intelligi poteſt. Locus non eſt ſatis emendatus, vel ratio veſtimentorum, quae hic valuit, nobis ignota eſt. *E.*

ut in frequentia ſolet) Rom. *ut in frequentia ſolet fieri.* *H.* Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 34, 5. 36, 23, 2. *S.*

XVII, 1 *quod rogas, queror)* Ut ille Terentianus Chremes Andr. 3, 3, 12. *Ah ne me obſecra, Quaſi hoc te orando a me impetrare oporteat.* Pluſcula ex hoc genere ſunt apud Ciceronem, quibus indicatur, in vera amicitia non opus eſſe precibus ad hoc, ut alter alterius commoda procuret; indicato tantum opus eſſe, et monitu, ut ſciatur, qua ratione conſuli illi queat. *G.*

ror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari
non debeo, ut faciam, quod mihi non facere
turpissimum est. An ego tueri Corellii filiam du- 2
bitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem
me advocas, non plane familiaris, sed tamen ami-
citia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic 3
ipse, cui destinatus est, honor: cuius nobis hoc
maior habenda reverentia est, quod iam illo fun-
cti sumus. Naturale est enim, ut ea, quae quis
adeptus est ipse, quam amplissima existimari velit.
Sed mihi cogitanti, adfuturum me Corellii filiae, 4
omnia ista frigida et inania videntur. Obversatur
oculis ille vir, quo neminem aetas nostra gravio-
rem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem
ego, quum ex admiratione diligere coepissem,
quod evenire contra solet, magis admiratus sum,
postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus: 5
nihil a me ille secretum, non ioculare, non se-

Admoneri enim debeo etc.) Rom. *Admoneri enim debeo, non rogari ut faciam!* Desunt *ut sciam*, quae tamen adesse debent. Alterum *debeo* minus necessarium est. *H.*

2 *Corellii filiam*) De quo 1, 12. et 3, 3. quae ad ipsam Corelliam scripta est. *G.*

non plane familiaris) Lectio elegans et vera a Cortio e MSS. prolata. *Non plane familiaris* amicitia, *sed amicitia tamen.* Consueta Plinio ellipsis. Etiam reliqua, in quibus a Cellariana editione hic disceditur, Cortii debentur diligentiae. *G.*

Rom. *non plane familiaris, sed tamen amicitia.* *H.*

3 *Accedit huc dignitas* etc.) Rom. *Adcedit huc dignitas hominus adhoc ipse, cui destinatus est honor, cuius nobis maior habenda reverentia est*, non *agenda*. *H.*

Ad hoc verum videtur. Paullo ante ep. 16, 2. *Ad hoc quidam ornatus adolescens* etc. multisque aliis locis. *S.*

Naturale est enim etc.) Rom. *Naturale est enim, ut ea, quae quis adeptus est, ipse quam amplissima existimari velit.* *H.*

Rectius post *ipse* inciditur. *S.*

4 *subtiliorem*) doctiorem, ut supra Epist. 1, 22. Semper subtilitate, si de ICtis vel oratoribus sermo est, acumen, prudentia, doctrina comprehenditur. Vid. Lex. techn. rhet. lat. s. v. *Subtilis.* *E.*

Ep. 2, 9, 3. *iuvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum.* *S.*

Rom. *subtiliorem tulit.* Abest *denique.* *H.*

Abest item in Mediceo: nec commode hic ponitur. *S.*

quod evenire contra solet) Plerique enim extra nitent, introrsum turpes; quo magis noveris, eo magis contemnendi. Hinc illud, quod minuit praesentia famam, quod pauca adeo beata coniugia. *G.*

5 *nihil a me ille secretum*) Rom. *nihil ille a me secretum*, ut scripti omnes. *H.*

6 rium, non triſte, non laetum. Adoleſcentulus eram, et iam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut aequali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus ſuffragator et teſtis; ille in inchoandis deductor et comes; ille in gerendis conſiliator et rector; ille denique in omnibus officiis noſtris, quamquam et imbecillus et ſenior, quaſi iuvenis et validus conſpiciebatur.
7 Quantum ille famae meae domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adſtruxit?
8 Nam quum forte de bonis iuvenibus apud Nervam imperatorem ſermo incidiſſet et plerique me laudibus ferrent, paullisper ſe intra ſilentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate, quam noras, *Neceſſe eſt*, inquit, *parcius laudem Secundum, quia nihil niſi ex con-*
9 *ſilio meo facit.* Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat: nihil me facere non ſapientiſſime, quum omnia ex conſilio ſapientiſſimi viri facerem. Quin etiam moriens, filiae ſuae, (ut ipſa ſolet praedicare) *Multos quidem amicos*, inquit, *tibi in longiore vita paravi, praeci-*
10 *puos tamen, Secundum et Cornutum.* Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentiſſimi vi-
11 ri destituiſſe. Quare ego vero Corelliae adero promtiſſime; nec ſubire offenſas recuſabo: quamquam non ſolum veniam me, verum etiam laudem

6 *reverentia, ut aequali, habebatur)* Rom. *reverentia, ut ab aequali, habebatur.* *H.* Longe praeſtat noſtra lectio. Reverentia non adoleſcentulis defertur, ſed ſenioribus. *S.*

quamquam et imbecillus et ſenior) Rom. *quamquam et imbecillis et ſenior.* *H.* Bene habet noſtra forma. Vid. Cort. ad Salluſt. p. 24. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 392 *S.*

7 *quantum in publico)* Rom. *in publico*, omiſſo *quantum.* *H.*

8 *Neceſſe eſt* etc.) alioqui non tam Secundum laudarem, quam me ipſum, auctorem omnium eius factorum. *S.*

9 *Multos quidem amicos* etc.) Rom. *Multos quidem amicos tibi,* ſine verbo *inquit,* nec male. *H.*

10 *Quod dum recordor)* Rom. *Quod cum recordor.* *H.*

11 *Quare ego vero)* Vid. de hac compoſitione ad 3, 8, 4. *G.*

apud iſtum ipſum, a quo, ut ais, nova lis fortaſſe, ut feminae, intenditur, arbitror conſequuturum, ſi haec eadem in actione, latius ſcilicet et uberius, quam epiſtolarum anguſtiae ſinunt, contigerit mihi vel in excuſationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII.

Antonini epigrammata Graeca laudat, ex quibus Latine ſe, ſed impari ſucceſſu, convertiſſe dicit.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Quemadmodum magis approbare tibi poſſum, quantopere mirer epigrammata tua Graeca, quam quod quaedam aemulari Latine et exprimere tentavi? In deterius quidem. Accidit hoc primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, egeſtate patrii ſermonis. Quod ſi haec, quae ſunt et Latina, et mea, ha- 2

ut feminae) Scio quas interpretationes admittat ἡ *ut*. Poteſt intelligi, *tanquam feminae*, quae conſilii inops ſit. Verum hoc prudentiae adverſarii repugnat et honeſtati, quam non negat illi hoc ipſo loco Plinius. Poteſt intelligi de iuribus et privilegiis mulierum, et hoc malim. • Sed vide tamen, an non commodius ſit, ſi addicant quandoque libri, legere ſimpliciter, *nova lis fortaſſe* huic *feminae intenditur*. G.

Plane et certo ſcire, quem ſenſum nunc illa, *ut feminae*, habeant, non poſſumus prius, quam, qualis illa *nova lis* fuerit, didicerimus. Interim Gesneriana illa ſufficient. E.

Ita interpungo: *a quo, ut ais, nova lis, fortaſſe ut feminae, intenditur*. Litem intendi a Caecilio, certum erat; eam vero, ut feminae, intendi, Galli coniectura fuit. *H.*

XVIII *Antonino)* Conf. ſupra 4, 3. *G.*

1 *quaedam aemulari* etc.) Rom. *quaedam Latine aemulari et exprimere tentavi*. *H.*

In deterius etc.) Rom. *In deterius tamen adcidit hoc*. *H.*

Tamen etiam Cortiana. Mihi *quidem* genuinum videtur. *S.*

inopia, vel potius) Rom. *inopia, ac potius*. *H.*

Vid. Cort. ad 2, 14, 13. *S.*

ut Lucretius ait) v. g. de *homoeomeria* Anaxagorae 1, 832. *Quam Graeci memorant, nec noſtra dicere lingua Concedit nobis patrii ſermonis egeſtas*. Add. 1, 140. Eſt autem *egeſtas* amplius quiddam et gravius, quam *paupertas*. *G.*

bere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiae, quae et a te, et Graece, proferuntur? Vale.

XIX.

Uxoris ingenium et mores, soceri sorori, quae educaverat, mirifice laudat, et gratias agit.

C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

Quum sis pietatis exemplum, fratremque optimum, et amantissimum tui, pari caritate dilexeris, filiamque eius, ut tuam, diligas, nec tantum amitae eius, verum etiam patris amissi adfectum repraesentes; non dubito, maximo tibi gaudio fore, quum cognoveris, dignam patre, dignam te, di-
2 gnam avo evadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei cari-
3 tate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Qua illa solicitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio adficitur? Disponit, qui nuntient sibi, quem adsensum, quos clamores excitarim, quem eventum iudicii tulerim. Eadem,

XIX *Hispullae*) Corellii, de quo 1, 12. et 3, 3. itemque 4, 17. viduae. *G.*

1 *fratremque optimum*) Patrem Calpurniae secundae coniugis Plinii nostri ante patrem suum Fabatum, quod vel ex hac epistola verbisque quae tractamus apparet, defunctum. *G.*

nec tantum amitae eius) Rom. *nec tantum amitae ei*, non *eius*, quod deterius est. *H.*

Sic et alii libri. Bene. Saepius confusa *ei, eius*. Vid. Cort. ad 2, 9, 4. Similiter 2, 1, 8. *praeterea quod ille tutor mihi relictus, adfectum parentis exhibuit.* *S.*

2 *acumen*) animi velocitas, agilitas, non semper coniuncta illa cum frugalitate. Sic. Columella auctore 1, 9, 4. vineae non tam homines *frugi*, quam *acuminis strenui* exigunt. *S.*

castitatis indicium) Quomodo? Nempe Plinius paullo post ipse caussam suam dicit. *Non aetatem meam*, inquit, *aut corpus, quae paullatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit.* Itaque et eam ex sui caritate *studium literarum concepisse* praedicat. Nisi cui forte magis placuerit, illa *amat me* ita insignire voce et pronuntiatione, ut sensus prodeat hic: amat me solum, mei unius amore contenta est. *E.*

3 *quos clamores*) Plausus. vid. 4, 5, 1. *G.*

ſi quando recito, in proximo, diſcreta velo, ſedet, laudesque noſtras avidiſſimis auribus excipit.
Verſus quidem meos cantat formatque cithara, 4
non artifice aliquo docente, ſed amore, qui magiſter eſt optimus. His ex cauſſis in ſpem cer- 5
tiſſimam adducor, perpetuam nobis maioremque in dies futuram eſſe concordiam. Non enim aetatem meam, aut corpus, quae paullatim occiduut ac ſeneſcunt, ſed gloriam diligit. Nec aliud de- 6
cet tuis manibus educatam, tuis praeceptis inſtitutam: quae nihil in contubernio tuo viderit, niſi ſanctum honeſtumque: quae denique amare me ex tua praedicatione conſueverit. Nam quum ma- 7
trem meam parentis loco venerarere; me quoque a pueritia ſtatim formare, laudare, talemque, qualis nunc uxori meae videor, ominari ſolebas. Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod il- 8
lam mihi; illa, quod me ſibi dederis, quaſi invicem elegeris. Vale.

XX.

De libris Maximi cum laude eorundem indicat.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Quid ſenſerim de ſingulis libris tuis, notum tibi, ut quemque perlegeram, feci. Accipe nunc, quid

4 *Verſus quidem meos* etc.) Rom. *Verſus quidem meos cantat etiam format atque cithara*, male. *H.*

Etiam genuinum puto: *atque* natum eſt ex iteratione duarum literarum. *S.*

formatque cithara) Hoc ita intelligo: formam et ſpeciem quandam verſibus dat, eos cithara ornat, ut iam magis etiam placeant. Non raro *formare* ita dicitur, ut adiunctam commendandi aut ornandi notionem habeat, inprimis de oratione. *E.*

Immo ſimpliciter eſt, ad ſonum citharae modulatur. Vide, praeter interpretes ad h. l., Aeg. Forcellin. Lex. h. v. *S.*

5 *Non enim aetatem meum)* Rom. *Non aetatem meam*, line *enim*. *H.*

7 *Nam quum matrem* etc.) Rom. *Nam cum matrem meam parentis vice dilexeris: me a pueritia*, omiſſo *quoque*. *H.*

Placuit *vice dilexeris* Cortio et Gierigio: nec ego refragor. Mallem tamen *diligeres*. *S.*

8 *quaſi invicem elegeris)* Sic et Rom. *H.*

XX, 1 *Quid ſenſerim* etc.) Rom. *Quid ſenſerim de ſingulis tuis libris*. *H.*

2 de univerſis generaliter iudicem. Eſt opus pulchrum, validum, acre, ſublime, varium, elegans, purum, figuratum, ſpatioſum etiam, et cum magna tua laude diffuſum. In quo tu ingenii ſimul dolorisque velis latiſſime vectus es, et horum
3 utrumque invicem adiumento fuit. Nam dolori ſublimitatem et magnificentiam ingenium; ingenio vim et amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI.

Helvidias ſorores, a partu exſtinctas, deflet.

C. PLINIVS VELIO CEREALI SVO S.

Triſtem et acerbum caſum Helvidiarum ſororum! Utraque a partu, utraque filiam enixa deceſſit.
2 Adficior dolore, nec tamen ſupra modum doleo. Ita mihi luctuoſum videtur, quod puellas honeſtiſſimas in flore primo foecunditas abstulit. Angor infantium ſorte, quae ſunt parentibus ſtatim, et dum naſcuntur, orbatae. Angor optimorum

2 *opus pulchrum) pulchrum,* ſi certam notionem quaerimus, apud Plinium fere habet laudem utilitatis, et honeſtatis, quae h. l. ad argumentum referri poſſunt. Cf. Ep. 3, 18, 3. — *varium,* rerum viciſſitudine, quae taedium legendi tollit, *τὸ ποικίλον* Graecorum, cui *τὸ ὁμοειδὲς, προσκορὲς, μονότροπον* opponunt. — *purum*, emendatum, latinum. vid. Cic. de Or. 3, 8. et 10. et Brut. 74. ubi *inquinate loqui* contrarium illi puritati vitium commemoratur. *E.*

vectus es etc.) Rom. *vectus es: horum utrumque invicem adiumento fecit.* Male hoc pro *fuit.* *H.*

3 *amaritudinem)* Quam *δριμύτητα* vocant Graeci, acrimoniam vehementem ac mordacem, quae ad iram, invidiam, reprehenſionem, ſeveritatem, pertinet. *G.*

XXI, 1 *Helvidiarum*) De quarum patre et actione librisque, quos deinde ſ. 3. commemorat, agit infra 9, 13. *G.*

Utraque a partu) Rom. *Utraque partu*, ſine praepoſitione. *H.*

2 *Ita mihi luctuoſum videtur)* Etſi ita omnes adhuc ediderunt, nec aliud quidquam in ſcriptis reperitur: apertum tamen eſt, Plinium ſcripſiſſe, *Id mihi luctuoſum videtur.* Non ſupra modum ſe dolere dicit: ſequitur, quid luctuoſiſſimum putet: poſtremo quid ſolatio ſit, exponit. *H.*

Vulgatam Gierigius tuetur loco Tulliano Verr. 1, 46. Vid. Clav. Cicer. *S.*

maritorum, angor etiam meo nomine. Nam pa- 3
trem illarum defunctum quoque perſeverantiſſime
diligo, ut actione mea, librisque teſtatum eſt,
cui nunc unus ex tribus liberis ſupereſt, domum-
que, pluribus adminiculis paullo ante fundatam,
deſolatus fulcit ac ſustinet. Magno tamen fo- 4
mento dolor meus adquieſcet, ſi hunc ſaltem for-
tem et incolumem, paremque illi patri, illi avo
fortuna ſervaverit. Cuius ego pro ſalute, pro
moribus, hoc ſum magis auxius, quod unicus
factus eſt. Noſti in amore mollitiem animi mei, 5
noſti metus. Quo minus te mirari oportebit,
quod plurimum timeam, de quo plurimum ſpero.
Vale.

XXII.

Iunii Maurici graviter et fortiter dicta.

C. PLINIVS SEMPRONIO RVFO SVO S.

Interfui principis optimi cognitioni, in conſilium
adſumtus. Gymnicus agon apud Viennenſes, ex
cuiusdam teſtamento, celebrabatur. Hunc Tre-
bonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in
duumviratu ſuo tollendum abolendumque curavit.
Negabatur ex auctoritate publica feciſſe. Egit 2

3 *domumque — ſustinet)* unus ex tribus liberis gentem et familiam ſustinet. Hanc ſententiam ornat: *domus* eſt familia, hanc *fundatam* a patre, liberi tanquam *adminicula* fulciunt ac ſustinent. *E.*

4 *unicus factus)* Metuebat enim, ne forte hunc iam unicum filiolum nimius amor matris, ut ſit, corrumperet. *E.*

Rom. *quod unicus eſt.* Deeſt *factus*, quod abeſſe quidem poteſt, nec tamen unius exemplaris ſuffragio damnandum videtur. *H.*

5 *mollitiem ayimi mei)* Rom. *mollitiam a. m. H.*

XXII, 1 *in duumviratu) Duumviros* in coloniis et municipiis eo loco fuiſſe inter decuriones, quo in Senatu Romano Conſules, notum. Laudarunt iam hic viri docti Sigonium de iure Ital. 3, 4. *G.*

Rom. *in duumviratu tollendum.* Abeſt *ſuo. H.*

Deeſt in aliis quoque libris, omiſitque Cortius. Et poteſt commode abeſſe: ſaepe tamen *ſuus* additum eſt, ubi tuto omitti potuiſſet. Vid. Drakenb. ad Liv. 3, 8, 8. *S.*

ipſe cauſſam non minus feliciter quam diſerte.
Commendabat actionem, quod tanquam homo
Romanus et bonus civis in negotio ſuo mature et
3 graviter loquebatur. Quum ſententiae perroga-
rentur, dixit Iunius Mauricus (quo viro nihil fir-
mius, nihil verius) non eſſe reſtituendum Vien-
nenſibus agona: adiecit, *Vellem etiam Romae*
4 *tolli poſſet.* Conſtanter, inquis, et fortiter. Quid-
ni? Sed hoc Maurico novum non eſt. Idem
apud Nervam imperatorem non minus fortiter.
Coenabat Nerva cum paucis. Veiento proximus,
atque etiam in ſinu recumbebat. Dixi omnia,
5 quum hominem nominavi. Incidit ſermo de Ca-
tullo Meſſalino, qui, luminibus orbatus, ingenio
ſaevo mala caecitatis addiderat: non verebatur,
non erubeſcebat, non miſerebatur: quo ſaepius

2 *mature et graviter*) Macrob. Saturn. 5, 1. Sunt, inquit, ſtili dicendi duo, diſpari moralitate diverſi. Unus eſt *maturus et gravis*, qualis L. Craſſo adſignatur etc. Iam de eodem Craſſo Cicero Bruto 38. Equidem Craſſo nihil ſtatuo fieri potuiſſe *perfectius*. Erat ſumma gravitas etc. *E*

3 *Vellem etiam Romae*) Viri graves ſemper ludos publicos, otii, luxuriae, libidinum officinas, vel contemſerunt vel reprehenderunt: Chriſtiani etiam deteſtati ſunt, ac *daemonum malorum conſiſtoria* dixere. *G.*

4 *Dixi omnia*) Satis tibi iam deſcripſi hominem, cum nominavi. Impotentem adulatorem et gratia principis abutentem colligas ex Iuvenalis 3, 185. et 6, 113. Cum Catullo Meſſalino iungit 4, 113. ubi Senatum Domitiani recenſet de magno piſce convocatum, *Et cum mortifero prudens Veiento Catullo*, qui mox *coecus adulator* ab eo vocatur. Dicit deinde talem ſententiam Veiento, unde inter principes adulatores fuiſſe intelligas. *G.*

5 *Catullo Meſſalino*) De quo modo ex Iuvenali. Unde probari poſſit, eſſe eum ipſum Catullum, cuius Cyrenaicae praefecti crudelitatem in Iudaeos, et miſerum vitae exitum enarrat Ioſephus de Bello Iud. 7. extr. neſcio. Ingenium quidem convenit, nec repugnant tempora. Inter dedecora ſeculi Domitiani refert etiam Meſſalinum Tac. Agric. c. 45. *G.*

mala caecitatis) Non phyſica, ut diſtinguunt hodie, ſed moralia, quae ſtatim ſequuntur, quod non erubeſceret etc. Iuvenalis aliter, ſed amare non minus de eodem homine 4, 113. *Qui nunquam viſae flagrabat amore puellae.* *G.*

Plinius hoc vult: in Meſſalino ingenii ſaevitiam caecitate etiam auctam fuiſſe: itaque *non verebatur, non erub.* Nam hi animi motus oculorum uſu maxime adiuvantur. Qui uſus ſi tollitur caecitate, ipſum hoc adiumentum tollitur: homo ſaevus tum multo fit ſaevior. *E.*

non erubeſcebat etc.) Rom. *non erubeſcebat, non miſerabatur. Quo ſaepius a Domitia-*

a Domitiano non secus ac tela, quae et ipsa caeca et improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De eius nequitia sanguinariisque 6
sententiis in commune omnes super coenam loquebantur, cum ipse imperator, *Quid putamus passurum fuisse, si viveret?* et Mauricus, *Nobiscum coenaret.* Longius abii, libens tamen. Pla- 7
cuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, ut noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos residunt, nostra late vagantur: utque in corporibus, sic in imperio, gravissimus est morbus, qui a capite diffunditur. Vale.

XXIII.

Laudat Pomponium, sapienter otio in senectute usum: sibique similem aliquando quietem optat.

C. PLINIVS POMPONIO BASSO SVO S.

Magnam cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognovi, te, ut sapientia tua dignum est, et disponere otium et ferre, habitare amoe-

no, et in fine sententiae *contorquebatur*. Semper et aliis locis Plinio *miserari* potius in ore fuisse reperio, quam *misereri*. *H.*

6 *De eius nequitia)* Rom. *De huius nequitia:* paucisque interiectis, *cum ipse imperator.* Optime. *H.*

Nobiscum coenaret) Amarissima vox, qua lenitatem aut lentitudinem potius et ἀοργησίαν Nervae obiicit Mauricus. *Nobiscum coenaret*, inquit, non minus quam Veiento ille socius scelerum, in tuo, Caesar, sinu recumbit. *G.*

7 *vitia intra ipsos residunt)* Sic et Rom. *H.*

XXIII, 1 *et disponere otium et ferre)* Sic et Rom. *H.*

Ferre otium dicunt esse eius, qui otio bene utatur. Non placet hic sensus, qui in hoc loco etiam frigeret. Puto exquisitius, ut solet, Plinium *ferre otium* dixisse de eo, qui non in uno loco nec uno modo otiosus est. Hinc illa otii varietas, *nunc terra, nunc mari corpus agitare, disputare, audire* etc. Vulgarius erat *disponere otium*, ergo addidit *ferre*, simili sensu, sed acriori metaphora. *E.*

Hoc vero argutari est. Sane otium sapienter ferre, h. e. ita, ut ne pro onere habeatur, non omnium est senum. Cicero quidem in quatuor caussis, cur senectus vulgo misera videatur, primam numerat, quod avocet a rebus gerendis. *S.*

nissime, et nunc terra, nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum scias, quotidie tamen
2 aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum, qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se reipublicae, quamdiu decebat,
3 obtulerit. Nam et prima vitae tempora et media patriae, extrema nobis impertire debemus, ut ipsae leges monent, quae maiorem annis LX otio
4 reddunt. Quando mihi licebit? quando per aetatem honestum erit imitari istud pulcherrimae quietis exemplum? quando secessus mei non desidiae nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV.

Fragilitatis humanae admonetur, quum nullos in quadruplici iudicio, quos iuvenis in eodem habuerat, socios vidisset.

C. PLINIVS VALENTI SVO S.

Proxime quum apud centumviros in quadruplici iudicio dixissem, subiit recordatio, egisse me iu-

3 *maiorem annis LX)* Sen. de brevit. vitae c. 20. *Lex a sexagesimo anno senatorem non citat.* Sed Seneca pater controv. 1, 8. *Senator post sexagesimum et quintum annum in curiam venire nec cogitur nec vetatur.* Diversaene leges sunt, an interdum rotundo numero utuntur scriptores, an numeri corrupti? Observat certe Cortius, in optimis Plinii Codicibus numerum plane abesse. Videndi, ad priorem locum Senecae Lipsius; ad alterum, qui in primis copiosus est, Schottus, qui etiam de *senibus depontanis*, h. e. de ponte comitiorum post LX. annum deiiciendis, disputat. *G.*

Rom. *quae maiorem annis otio reddunt.* Numerus LX non adest. *H.*

4 *Quando mihi licebit*) Vid. 3, 1, 12. *G.*

XXIV, 1 *Proxime quum etc.)* Rom. *Proxime cum apud centumviros in quadruplici iudicio dixissem:* proxime, *aeque in quadruplici. Processit. H.*

in quadruplici iudicio) Vid. 1, 18, 3. Ceterum non puto commode abesse haec verba in MSS. a Cortio laudatis, propter verba, quae sequuntur, *aeque in quadruplici. G.*

Si quid delendum esset, ego delerem *apud centumviros.* Nam haec verba ab aliquo explicandi quadruplicis iudicii caussa adscribi poterant. *E.*

venem aeque in quadruplici. Proceſſit animus, 2
ut ſolet, longius: coepi reputare, quos in hoc
iudicio, quos in illo ſocios laboris habuiſſem.
Solus eram, qui in utroque dixiſſem: tantas con-
verſiones aut fragilitas mortalitatis aut fortunae
mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc ege- 3
rant, deceſſerunt; exſulant alii; huic aetas et va-
letudo ſilentium ſuaſit; hic ſponte beatiſſimo otio
fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus of-
ficiis principis amicitia exemit. Circa nos ipſos 4
quam multa mutata ſunt! Studiis proceſſimus:
ſtudiis periclitati ſumus, rurſusque proceſſimus.
Profuerunt nobis bonorum amicitiae, et obſue- 5
runt, iterumque proſunt. Si computes annos,
exiguum tempus; ſi vices rerum, aevum putes.
Quod poteſt eſſe documento, nihil deſperare, nul- 6
li rei fidere, quum videamus tot varietates tam
volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare 7
eſt, omnes cogitationes meas tecum communicare,
iisdemque te vel praeceptis vel exemplis monere,
quibus ipſe me moneo: quae ratio huius epiſtolae
fuit. Vale.

A Plinio ſcriptum puto: *Proxime quum apud centumviros dixiſſem, ſubiit recordatio, egiſſe me iuvenem aeque in quadruplici iudicio.* Sic cod. Voſſ. *S.*

2 *ſocios laboris habuiſſem)* Rom. *laboris ſocios habuiſſem. H.*

4 *ſtudiis periclitati ſumus)* ſub Domitiano bonos quacunque arte ſuſpectos habente. Breviter complectitur curſum illum ſuum Paneg. 95, 4. *G.*

Ex eodem hoc loco Panegyr. diſcimus, Plinium *ſtudiis proceſſiſſe*, cum eloquentiae munere et laudibus plures deinceps honores, Quaeſturam, Tribunatum, Praeturam conſequeretur. *E.*

5 *Profuerunt nobis bonor.* etc.) Rom. *Profuerunt nobis amicitiae bonorum et obſuerunt, iterumque proſunt.* Deinde, *aevum putes. H.*

Hinc apparet, unde in aliis iteratio vocis *bonorum* nata ſit. Placuit ea Cortio et Gierigio: pro ſua, opinor, Plinius non agnoſceret. *S.*

6 *poteſt eſſe documento)* admonere nos poteſt. *E.*

nihil — fidere) Videtur hic aliquid deeſſe ad ſenſus integritatem. Num poſt *fidere* excidit *decere? S.*

XXV.

Narrat evenisse, quod de tabellaria lege praedixerat: et in scurriliter ludentes invehitur.

C. PLINIVS MESSIO MAXIMO SVO S.

Scripseram tibi, verendum esse, ne ex tacitis suf-
fragiis vitium aliquod exsisteret: factum est. Pro-
ximis comitiis in quibusdam tabellis multa iocu-
laria, atque etiam foeda dictu; in una vero
pro candidatorum nominibus, suffragatorum no-
2 mina inventa sunt. Excanduit senatus, magnoque
clamore ei, qui scripsisset, iratum principem est
comprecatus. Ille tamen fefellit, et latuit, fortasse
3 etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus
domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore,
tam scurriliter ludat? qui denique omnino in
4 senatu dicax et urbanus et bellus est? Tantum
licentiae pravis ingeniis adiicit illa fiducia, *Quis
enim sciet?* Poposcit tabellas, stilum accepit,
demisit caput, neminem veretur, se contemnit.
5 Inde ista ludibria, scena et pulpito digna. Quo
te vertas? quae remedia conquiras? Ubique

XXV, 1 *Scripseram tibi)* supra 3, 20. *G.*

2 *magnoque clamore* etc.) Rom. *magnoque clamore in eum, qui scripsisset, iratum principem imprecatus est. H.*

iratum principem) Uti contra *propitium principem* comprecabantur. vid. 6, 5, 5. *G.*

3 *tam serio tempore* etc.) Rom. *tam serio tempore scurriliter ludat. H.*

ludat) Praestat Gierigii aliorumque *ludit. S.*

4 *tabellas)* Leg. *tabellam.* Scriptum fuit *tabellā*, ubi cum lineola transversa, quod in codicibus saepe factum, excidisset, post voci illi *s*, proximae prima litera, adhaesit. *S.*

demisit caput) scribendi caussa, in sinum vestis, quo facto non ita facile apparet, si conscientia ruborem illi exprimat. *Itaque non multum tribuo coniecturae meae, qua putabam, forte scriptum fuisse *demisit tabulam*, id est, *tabulam* suffragii, in situlam. *G.*

Gesnerus argutatus est, cum ista scriberet. In illo *caput demittere* nil est aliud nisi caput incurvare, ut fit, scribendi caussa. Gestus et actus describuntur hominis ad scribendum se comparantis. Nec de sinu vestis, nec de rubore conscientiae cogitandum. *E.*

neminem veretur etc.) Rom. *neminem veretur, sed contemnit. H.*

vitia remediis fortiora. Ἀλλὰ ταῦτα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἄλλῳ μελήσει, cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adiicit haec noſtra iners, ſed tamen effrenata petulantia. Vale.

XXVI.

Pollicetur, libellos ſe emendaturum eſſe, etiam alios additurum.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Petis, ut libellos meos, quos ſtudioſiſſime comparaſti, recognoſcendos emendandosque curem. Faciam. Quid enim ſuſcipere libentius debeo, te praeſertim exigente? Nam cum vir graviſſi- 2
mus, doctiſſimus, diſertiſſimus, ſuper haec occupatiſſimus, maximae provinciae praeſuturus, tanti putes ſcripta noſtra circumferre tecum; quanto opere mihi providendum eſt, ne haec pars ſarcinarum, tanquam ſupervacua offendat? Aduitar 3
ergo primum, ut comites iſtos quam commodiſſimos habeas; deinde, ut reverſus invenias, quos iſtis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

5 Ἀλλὰ ταῦτα) Non recte diſtinxerunt nuperi editores, neque melius interpretati ſunt iſta, *ſed haec alii eorum, qui ſupra nos, erunt curae.* Debebant ita: *Sed haec ſupra nos: alii curae erunt.* nimirum Traiano, optimo principi, *cui multum quotidie vigiliarum* etc. Adiungenda enim haec propoſitio, nec, ut adhuc factum, interpuncto a Graecis ſeparanda. *G.*

Graeca in Rom. deſunt, quae ita Latine converto: *Sed haec, quae ſupra nos ſunt, alii curae erunt.* Ita, ut poſt ἡμᾶς incidatur, non eſt neceſſe. *H.*

Accuratius ſic convertas: *Sed haec ex iis, quae ſupra nos, alii curae erunt.* Ante ἄλλῳ fortaſſe ἃ excidit. *S.*

XXVI. 1 *recognoſcendos emendandosque*) Voluit Nepos libros Plinii emendatiſſime ſcriptos habere, *einen revidirten und berichtigten Text der Schriften des Plinius.* De vitiis librariorum, non ipſius ſcriptoris, cogitandum. *S.*

2 *ne haec pars* etc.) Rom. *ne te haec pars ſarcinarum, tanquam ſupervacua, offendat.* *H.*

Pronomen Cortius et Gierigius bene revocarunt. *S.*

ſupervacua) propter vilitatem abiicienda. *E.*

XXVII.

Commendat Augurini poëmata, occasione eorum, quae in laudem suam scripserat.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Tertius dies est, quod audivi recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. Poëmatia appellat. Multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa
2 tenere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis, puto, nihil generis eiusdem absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor eius, aut
3 quod me ipsum laudibus evexit. Nam lemma sibi sumsit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo iudicii mei te iudicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, et iam explicui.

4 *Canto carmina versibus minutis,*
His, olim quibus et meus Catullus,
Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?
Unus Plinius est mihi priores.

XXVII, 1 *Tertius dies est* etc.) Rom. *Tertius dies est, quod audivi Sentium Augurinum.* Deest *recitantem.* *H.*

tenuiter) in laudem dictum. Opp. *sublimiter.* Conf. Ernest. Lex. Techn. Lat. Rhet. v. *tenuis.* *S.*

multa tenere, multa dulciter) Rom. *multa tenerrime, multa dulciter.* *H.*

2 *nihil generis* etc.) Rom. *nihil generis eiusdem gravius et absolutius.* Postea, *laudibus vexit.* *H.*

3 *lemma sibi sumsit*) Paregmenon esset, si Graece locutus esset: λῆμμα enim *sumtio* est. Intelligit nempe argumentum seu materiam, quam quis sibi sumit. Unde inscripta paucis vel singulis adeo verbis argumenta *lemmata* et ipsa dicuntur. Mox *lemma* pro carmine posuit, ut scilicet *argumentum* pro narratione vel pictura. *G.*

si mihi ex hoc ipso lemmate) Rom. *si mihi ex hoc lemmate*, sine *ipso*. Haec vero ita interpungo: *si mihi ex hoc* [ipso] *lemmate secundus versus occurrerit: (nam ceteros teneo) et iam explicui*, scil. totum carmen, et secundum quoque versum, qui exciderat, in memoriam redigo. *H.*

4 *Canto* etc.) Vid. Antholog. Lat. II. epigr. 254. *E.*

est mihi priores) Ut deinde, *Ille o Plinius, ille quot Catones!* Est mihi instar multorum Catonum, instar antiquorum om-

Mavult versiculos, foro relicto.
Et quaerit, quod amet, putatque amari,
Ille o Plinius, ille quot Catones!
I nunc, quisquis amas, amare noli.

Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam ex-

nium. Hi enim Plinio sunt *priores*, v. g. 3, 4, 5. Neque singularis *est* offendere quemquam debet. Multa ex eo genere se contulisse ait Cortius ad illud Lucani 3, 108. *Omnia Caesar erat.* Et sane incommodo nostro illis thesauris perpetuo forte carebimus. *G.*

Vid. omnino Heusinger. in Addend. ad Vechner. Hellenol. p. 587. ubi et hoc loco utitur. *S.*

putatque amari) Sensus plane idem est, sive legas, *putat amari* se Plinius, sive, paullo altius repetita constructione, *quaerit, quod amet, et quod putat* mutuo se *amare,* quod placet Cortio. Nisi quod sic melius legeretur *putet*, et quod obscura est nihilo minus constructio. Reliqua in hoc epigrammate s. lemmate dedimus ad mentem Heinsii, et qui illum laudat Cortii, h. e. ex auctoritate MSStorum. *G.*

Rom. *Et quaerit, quod amet, iuvatque amare.* rectius, ni fallor, quam vulgo. *Iuvat amare* est, iucundum ei est, non pudet eum amare. *H.*

Veram lectionem esse *quod amet, putatque amari,* patet ex ipso Plinio Lib. IX. Epist. 33. *amari putat, amat ipse, neuter timet, neuter timetur. Burmann. in Anthol. Lat. l. l.*

Ille o Plinius etc.) Rom. *Illos (Plinius ille) quid Catones.* corrupte. In postremo versu minus aberrasse videtur:

I nunc, quisquis amas, amare noli.

Id est, noli fateri, te amare, quamvis uraris. *H.*

I nunc, quisquis) Si figuram demas, hoc dicit, Post Plinium auctorem mollium et amatoriorum versiculorum, pudere neminem eius rei debet. *Amas* enim et *amare* non ad rem ipsam, sed ad versiculos pertinere, res loquitur. Inter egregia enim humanae stultitiae specimina illud referas non postremum, quod licet multis verbis, lacrymis etiam et Deorum invocationibus atque sacramentis interpositis, ea de se praedicare poëtis, quae si fecisse eos alius arguat, calumniatorem dicant et inimicum machinis omnibus repellendum.

Nam castum esse decet pium poëtam
Ipsum; versiculos, nihil necesse est.

vid. noster 4, 14, 4. sq. et 5, 3. init. Sic Vara Vibiam sequitur, Secundus Catullum, hunc Augurinus; hos quasi re bene gesta, et sub magnis auspiciis sexcenti minuti Musarum stupratores, qui meminisse debebant illius, quod est apud Quintilianum 10, 1, 100. ubi tales ait *mores suos fateri.* Sidon. Apoll. 3, 13. ult. *Denique facilius obtingit, ut quispiam seria loquens vivat obscene, quam valeat ostendi, qui pariter exsistat improbus dictis et probus moribus.* G.

Praeclare haec omnia Gesnerus, cum semel ultimi versus hunc sensum statuisset: *post Plinium pudere neminem eius rei debet.* Sed nescio quomodo mihi videbatur sensus plane contrarius inesse hic: *post Plinium nemo audere debet similia scribere, viliora scilicet scripturus.* E.

pressa? Ad hunc gustum totum librum repromitto; quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim ama iuvenem et temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, vivit cum Antonino: quorum alteri
6 adfinis, utrique contubernalis est. Possis ex hoc facere coniecturam, quam sit emendatus adolescens, qui a gravissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum

γιγνώσκων, ὅτι
Τοιοῦτός ἐςιν ἕκαςος, οἶσπερ ἥδεται ξυνών.

Vale.

5 *Ad hunc gustum)* Opportune laudavit huc Cortius Senec. de clem. 1, 1. *Principatus tuus ad anni gustum exigitur:* quemadmodum Gronovius hoc nostro ad Senecam usus fuerat. *Gustus* est specimen, quod a venditore rerum esculentarum poculentarumve emtori offertur. *G.*

Spurinna) De quo 3, 1. de Antonino 4, 3. *G.*

vivit cum Antonino etc.) Rom. *vivit cum Antonino pio, quorum alteri.* Glossa. *H.*

6 *qui a gravissimis* etc.) Rom. *qui a gravissimis senibus sic ornatur amaturque. H.*

Genuinum videtur. Secundus 6, 34, 1. *gladiatorium munus Veronensibus nostris promisisti; a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. S.*

γιγνώσκων, ὅτι) *Mihi non fit verisimile, ita, ut hic expressus est, laudatum a Plinio Euripidis locum. Certe illud γιγνώσκων non apparet, quomodo usurpare potuerit. Cohaeret enim sententia, quam ex Barnesianis fragmentis, Phoenice, vers. 9. (ex Aeschine in Timarchum p. 191. edit. 1607. f.) proponemus, hoc modo,

Ὅςις δ' ὁμιλῶν ἥδεται κακοῖς ἀνὴρ,
Οὐ πώποτ' ἠρώτησα, γινώσκων, ὅτι
Τοιοῦτός ἐςιν, οἶσπερ ἥδεται ξυνών.

Negat se inquirendum ultra putasse in mores eius viri, qui pravorum consortio delectaretur, *quod sciret*, talem esse, quales sint, quorum societate gaudeat. Quomodo, quaeso vos, illud γινώσκων ad Plinii sententiam pertinet? Quantum sibi in Graeca licere putaverint librarii et Critici, constat. Itaque putaverim ita dedisse Plinium: Τοιοῦτός ἐςιν ἕκαςος, οἶσπερ ἥδεται ξυνών. Vocem ἕκαςος habent libri quidam: eiecerunt, puto, qui apud Aeschinem abesse, et in metro redundare, viderent. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola.

Scribendum, ut habet margo Stephanicae Aeschinis pag. 21, 42. Τοιοῦτός ἐσθ' οἵοις περ ἥδεται ξυνών. *S.*

XXVIII.

Cornelii Nepotis et T. Caſſii imagines pro Herennii bibliotheca fieri poſtulat.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Herennius Severus, vir doctiſſimus, magni aeſtimat in bibliotheca ſua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis et Titi Caſſii: petitque, ſi ſunt iſthic, ut eſſe credibile eſt, exſcribendas pingendasque delegem. Quam curam 2
tibi potiſſimum iniungo: primum, quia deſideriis meis amiciſſime obſequeris: deinde, tibi ſtudiorum ſumma reverentia, ſummus amor ſtudioſorum: poſtremo, quod patriam tuam, omnesque qui nomen eius auxerunt, ut patriam ipſam, veneraris et diligis. Peto autem, ut pictorem quam dili- 3
gentiſſimum adſumas. Nam cum eſt arduum ſimilitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima eſt imitationis imitatio. A qua, rogo, ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, ſinas aberrare. Vale.

XXVIII inſcr. Rom. *Iulio Severo.* *H.*

1 *T. Caſſii)* Circa nomen et patriam huius Caſſii nihil conſtitui poteſt. Coniecturas dabunt Cellarius et Cortius. *G.*

Gierigius exiſtimat, intelligi poſſe Caſſium Severum, Auguſto aequalem, quem ab eloquentia laudarunt Senec. Controv. 3. init. Plin. H. N. 7, 12. Quintil. inprimis X, 1, 116. ubi tamen eius acerbitatem improbat. Hiſtoriam ab eo ſcriptam commemorat Sueton. Veſp. 2. Idem et paſſim cum Cornelio Nepote laudatur, ut Tertull. Apol. 10. Minuc. Fel. Oct. 22. Lactant. Inſt. 1, 13. *E.*

Rom. *Cornelii Nepotis et Titi Catii.* Deinde, *pingendasque deligere.* *H.*

2 *deinde, tibi)* Al. *deinde, quia tibi.* quod verum puto. *S.*

3 *ex vero)* Gierigius ex animali exemplo. Immo eſt, vere, re ipſa. Vid. Parei Lex. Crit. pag. 433. b. *S.*

difficillima imitationis imitatio) Dum acumen quaerit Secundus noſter, verum, puto, deſerit. Novi ego mediocres pictores, qui magnorum pictorum opera ſatis felici penicillo imitentur, ſimilitudinem certe vultuum ita adſequantur, ut nihil deſiderare poſſis; naturam, quod illi magni homines potuere, conſequi, et ex animali exemplo in mutam tabellam transferre veritatem non poſſint. Et nota ſunt pictorum tirocinia. *G.*

Ego ut non negem, Plinium acumen quaeſiviſſe, tamen et ſententiae Plinianae veritas conſtabit, ſi teneas, hic maxime de ſimilitudine imaginis exprimenda quaeri. Notum autem eſt, quo-

XXIX.

Voconium Romanum monet, ut ad iudicandum veniat, ne multam committat.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Eia tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad iudicandum veni. Nihil eſt, quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune ceſſatur.
2 Ecce, Licinius Nepos, praetor, acer et fortis vir, multam dixit etiam ſenatori. Egit ille in ſenatu cauſſam ſuam: egit autem ſic, ut deprecaretur. Remiſſa eſt multa: ſed timuit, ſed rogavit, ſed
3 opus venia fuit. Dices, *Non omnes praetores tam ſeveri.* Falleris. Nam vel inſtituere vel reducere eiusmodi exemplum, non niſi ſeveri: inſtitutum, reductumve exercere, etiam leniſſimi poſſunt. Vale.

XXX.

Miram naturam fontis in Comenſi agro narrat, cuius cauſſam et ipſe inquirit, et inquirendam commendat.

C. PLINIVS LICINIO SVO S.

Attuli tibi ex patria mea pro munuſculo quae-

ties ex primo imaginis exemplo (*Original-Bild*) alia exſcribantur, (*Copie*) toties aliquid de ſimilitudine detrahi, certe periculum eſſe, ne detrahatur. Hoc ergo ſenſu *difficillima imitationis imitatio*, ſcil. ſi ſimilitudinem ſervari velis. *E.*

XXIX inſcr. Rom. *Romatio. H.*

1 *Eia tu* etc.) Rom. *Heia tu, cum proxime.* Deinde, *nihil quod*, ſine *eſt*. *H.*

in dextram aurem) ſecurus, non ſollicitus ſis. In proverbium abiiſſe iſta formula videtur. *E.*

Alibi: dormire in utramvis aurem, ut Graeci, *ἐπ' ἀμφότερα ὦτα* ſ., omiſſo *ὦτα*, *ἐπ' ἀμφότερα*, *ἐπ' ἄμφω καθεύδειν.* Vid. Dorvill. Vann. Crit. pag. 233. „*Dexteram aurem* dixit Plinius, „quia nobilior eſt, et quia in „eam partem dormire arctius, et „commodius homines ſolent." Forcellinus. *S.*

2 *praetor, acer et fortis vir, multam*) Rom. *praetor acer et fortis mulctam.* Non adeſt *vir. H.*

3 *tam ſeveri*) ut multae mihi ceſſanti irrogatio metuenda ſit. Ad hoc refertur *Falleris. S.*

XXX inſcr. Rom. *Surae. H.*

Fontis, de quo hîc agitur, naturam explicuit magnus geometra, Segnerus. Vid. Geſneri ad I. A. Erneſt. epiſtola. *S.*

ſtionem, altiſſima iſta eruditione digniſſimam. Fons 2
oritur in monte, per ſaxa decurrit, excipitur coe-
natiuncula manu facta: ibi paullulum retentus in
Larium lacum decidit. Huius mira natura: ter
in die, ſtatis auctibus ac diminutionibus, creſcit
decreſcitque. Cernitur id palam, et cum ſumma 3
voluptate deprehenditur. Iuxta recumbis et ve-
ſceris: atque etiam ex ipſo fonte (nam eſt frigi-
diſſimus) potas: interim ille certis dimenſisque
momentis vel ſubtrahitur vel adſurgit. Annulum, 4
ſeu quid aliud, ponis in ſicco, adluitur ſenſim,
ac noviſſime operitur: detegitur rurſus paullatim-
que deſeritur: ſi diutius obſerves, utrumque ite-
rum ac tertio videas. Spiritusne aliquis occultior 5
os fontis et fauces modo laxat, modo includit,
prout illatus occurrit, aut deceſſit expulſus? Quod 6
in ampullis ceterisque generis eiusdem videmus
accidere, quibus non hians, nec ſtatim patens ex-

1 *altiſſima iſta erudit.*) *Non habent quidam libri pronomen *iſta*. concedo. Non poſuit Plinius. non pugnaverim. Non habet quod agat *iſta*. immo habet, ſignificat enim eruditionem eius, ad quem ſcribitur, non minus quam ſi poſuiſſet Plinius, *altiſſima eruditione tua digniſſimam*. Niſi forte otioſum putamus in illo Cic. Phil. 2, 25 *Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini exhauſeras*. *G.*

Rom. *altiſſima iſta eruditione digniſſimam*. Cortio pronomen *iſta* abundare viſum, non item aliis. Subintellige *iſta, quae in te eſt*. Cic. pro Roſc. Amer. c. 53. *Homines ſapientes et iſta auctoritate et poteſtate praeditos, qua vos eſtis*. Adde a me dicta ad eamd. orat. c. 7. pr. *H.*

Altiſſima eruditio, quam vulgo dicimus profundam, *tiefe Gelehrſamkeit*. Lucian T. 2. p. 312. *τὴν παιδείαν βαθύν*. *S.*

2 *Fons oritur*) Huius fontis etiam meminit Plin. H. N. II, 103. In Comenſi agro iuxta Larium lacum fons largus horis ſingulis ſemper intumeſcit, ac reſidet. *E.*

coenatiuncula) quam accolae ſibi exſtruendam curaverant, ut in convivio frigidiſſimae aquae recreatione fruerentur. Sed et aliud genus voluptatis mox Plinius commemorat. *E.*

3 *nam eſt frigidiſſimus*) Rom. *nam eſt frigidus*. *H.*

5 *Spiritus aliquis occultior*) Hic ventus eſſet, cuius ita ſtati et temporum vices ſervantis rationes reddere non facilius eſt, quam ipſius fluxus et refluxus. *G.*

modo includit etc.) Rom. *modo includit, aut in latus occurrit, aut decidit expulſus*. Lege *decedit*. *H.*

Neque duplex *aut* displicet. Legerim igitur: *prout aut illatus occurrit, aut decedit expulſus*. *S.*

6 *non hians*) ut in lagenis noſtris, collum longum et anguſtum habentibus. *E.*

itus. Nam illa quoque, quamquam prona et vergentia, per quasdam obluctantis animae moras crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt.
7 An quae Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur aut resorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur
8 vel egeritur? An ut flumina, quae in mare deferuntur, adversantibus ventis, obvioque aestu retorquentur, ita est aliquid, quod huius fontis ex-
9 cursum [per momenta] repercutiat? An latentibus venis certa mensura, quae dum colligit quod

quamquam prona et vergentia) Rom. *quamquam prona atque urgentia. H.*

7 *quae Oceano natura)* Obscurum, quid hic sit *natura.* Dixeris aliquid, si ponas per occultos meatus et quasi cuniculos commeare ex ipso Oceano aquas. Sed deinde docendum etiam fuerit, quomodo fallus non sit fons ille. Dicere forte possis effluentem in mare rivum subterraneum ab aestu retineri, ut redundet circa fontem, quale quid in Albi, ut hoc utamur, sentiunt Hamburgenses. Et fateor hanc rationem, a qua non multum abludit ea, quae sequitur, maxime mihi arridere, si cetera conveniant nimirum. G.

Non adeo obscurum videtur, quid sit h. l. *natura*, nempe indoles, mos, vel id, quod lege naturae accidit in Oceano. Nam fluxum et refluxum, qualis in Oceano est, vult cum illo fontis simili aestu et refluxu comparare. Itaque ne Plinio quidem in mentem venit, fontis illum aestum ex ipso Oceano derivare, cum quo fons cohaerere nullo modo poterat. Segreri de illo fluxu et refluxu sententia eo redit, siphonis cuiusdam a natura inter lapides et argillas fabrefacti ope totum illud peractum fuisse. Vir doctus in Ephem. lit. Ienens. a. 1802. n. 36. notat in suo Gesneri edit. exemplari ab ignota manu haec adscripta ad hunc locum fuisse: „Similis fons est in Sabaudia 2 miliar. a Chambery, haud procul a lacu Bourget, qui sexies per singulas horas verno tempore, aestivo autem bis, in summo aestu semel tantum fluit. Alius est in Helvetia in valle Hasli, de quo Scheuchzer in Itiner. I. p. 26. De illo vid. Keisler Itin. T. I. p. 158. la Fontaine de Merveille.“ *E.*

vicibus alternis etc.) Rom. *vicibus alternis supprimitur erigiturque et egeritur.* Duplex lectio pro una: primam Cortius recepit, postremam plures retinent, quae fortasse a prima manu fuit *egeriturve.* Nil ad hunc locum facit, quod *oceanus erigi* dicitur, ubi *supprimitur* contrarium est, non *deprimitur,* nec significatio convenit. *H.*

8 [*per momenta*]) *Absunt quidem haec verba a bonis quibusdam libris: sed cum nulla caussa vel occasio fuerit inserendi, omittendi plures; malim ea servari. *G.*

9 *latentibus venis)* Hic iterum quaerendum supererit, cur venae per intervalla impleant mensuram et depleant, cur non potius, quantum supra mensuram adfluit, tantundem redundet iisdem portionibus. *G.*

exhauſerat, minor rivus eſt et pigrior; quum col-
legit, agilior maiorque profertur? An, neſcio 10
quod, libramentum abditum et coecum, quod
quum exinanitum eſt, ſuscitat et elicit fontem:
quum repletum, moratur et ſtrangulat? Scrutare 11
tu cauſſas, (potes enim) quae tantum miraculum
efficiunt. Mihi abunde eſt, ſi ſatis expreſſi, quod
efficitur. Vale.

minor rivus eſt et pigrior) Praeſtat Cortii, *minor rivus et pigrior*, ſcil. *profertur*. *S.*

10 *libramentum*) Hic non intelligo illud, quod in diſciplina aquaeductuum proprie *libramentum* vocatur, nimirum, definiente Illuſtriſſimo Poleno ad Frontinum p. 25, 19. menſura declivitatis plani, ſupra quod aqua ducitur: ſed machinationem ei ſimilem, quam in *clauſtris aquarum*, quae vocant, ſive catarractis videmus, ubi, pro ſtructurae diverſitate, adfluens aqua ſibi viam vel praecludit vel aperit. *Libramentum* ad verſatilem quamcunque machinam referri poſſe, tum coniugata nominis oſtendunt, tum locus Plinii maioris de theatro Scauri 36, 15. ſ. 24. ubi *theatra duo* memorat *e ligno, cardinum ſingulorum verſatili ſuspenſa libramento*. Alia illa quaeſtio eſt, an commode commentus ſit Plinius tale in natura huius fontis libramentum; de quo equidem vehementer dubito. *G.*

Nos hodie talia neſcire, non poteſt nobis turpe eſſe, fateri, quum ipſum Plinium additum illud *neſcio quod* alicuius ignorationis ſuſpectum reddat *E.*

11 *potes enim)* Cf. N. Heinſii Adverſar. p. 225. Graecorum δύνασαι γάρ. Vid. Iacobs ad Anthol. Gr. III, 1. p. 75. *S.*

LIBER QVINTVS

I.

Narrat, quae, heres Gratillae factus, cum filio eius exheredato egerit.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Legatum mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla, exheredato filio Assudio Curiano, heredem reliquerat me: dederat coheredes Sertorium Severum, praetorium virum, aliosque equites Ro-
2 manos splendidos. Curianus filius orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque praeiudicio iuvarem: eandem tacita conventione salvam mihi
3 pollicebatur. Respondebam, non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere secreto: praeterea non esse satis honestum dare et locupleti et

I, 1 *Cur amplissimo gratius?*) *Plinianum esse, ita per interrogationem repetere dicta, ostendit Cortius ex 3, 9, 2. 6, 2, 1. et 23, 1. itemque 29, 2. Igitur servanda Plinio interrogatio, licet in quibusdam libris desideretur. *G.*

Sic etiam Rom. bene. *H.*

aliosque equites Romanos splendidos) Rom. *aliosque splendidos equites Rom.* *H.*

Ita et Brummeri Excerpta. Placet hic ordo: sic enim Plinius. 6, 15, 1. *Passienus Paullus, splendidus eques Romanus*, 6, 25, 1. *Robustum, splendidum equitem Romanum.* Alii, ut Cicero, postponunt. *S.*

2 *Curianus filius orabat*) Rom. *Curianus orabat.* Cortius quoque omissum nomen *filius* tacitus eiecit. *H.*

Deest item in Brummeri Excerptis. Bene. *S.*

praeiudicio) eo de moribus ipsius, et pietate in primis, iudicio, quod alii deinde sequerentur. *G.*

3 *dare*) Cortius ex omnium Codicum fide *donare*. Nostrum qua auctoritate nitatur, nescio. Haud infrequens confusio horum verborum. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 35, 5. *S.*

locupleti et orbo) quem proinde non sublevare donatione, cum sit dives; sed captare, quod liberos non haberet, viderer. Vid. ad 4, 15, 3. *G.*

orbo: in ſumma, non profuturum ei, ſi donaſſem: profuturum, ſi ceſſiſſem: eſſe autem me paratum cedere, ſi inique exheredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, *Rogo cognoſcas.* Cunctatus paullum, 4
Faciam, inquam: *neque enim video, cur ipſe me minorem putem, quam tibi videor. Sed iam nunc memento, non defuturam mihi conſtantiam, ſi ita fides duxerit, ſecundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles*, ait: *voles enim, quod aequiſ-* 5
ſimum. Adhibui in conſilium duos, quos tunc civitas noſtra ſpectatiſſimos habuit, Corellium et Frontinum. His circumdatus in cubiculo meo ſedi. Dixit Curianus, quae pro ſe putabat. Re- 6
ſpondi paucis ego (neque enim aderat alius, qui defunctae pudorem tueretur,) deinde ſeceſſi, et ex conſilii ſententia, *Videtur*, inquam, *Curiane, mater tua iuſtas habuiſſe cauſſas iraſcendi tibi.* Poſt hoc ille cum ceteris ſubſcripſit centumvirale iudicium, mecum non ſubſcripſit. Appetebat 7
iudicii dies: coheredes mei componere et tranſigere cupiebant: non diffidentia cauſſae, ſed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis

non profuturum ei etc.) *Donare* enim liberalitatis; ſed *cedere*, iuſtitiae ſtudii et aequitatis, quae ſola ad Curianum praeiudicio iuvandum valere poterant. *S.*

mihi liqueret) Iudiciale verbum, de certa ſcientia. Itaque ſtatim Curianus ipſum iudicem conſtituit, et, *ut cognoſcat*, petit. *G.*

4 *minorem*) Minori magnitudine animi et conſtantia praeditum, ut non poſſim vel contra meam utilitatem te immerentem pronuntiare; vel invidiam ſuſcipere iudicii in rem meam facti, ſi mihi pareat, matrem recte de te iudicaſſe. *G.*

6 *pudorem*) Honorem mulieris ſapientis nec impiae aut nimis certe durae. *G.*

mater tua etc.) Rom. *mater tua multas habuiſſe cauſas iraſcendi.* Sed potior eſt vulgata lectio *iuſtas*. *H.*

ſubſcripſit centumvirale iudicium) Accuſavit ceteros heredes, et repetiit ab iis hereditatem maternam contra tabulas. Vid. 1, 20, 7. Phraſin totam eſſe inſolentiorem, monuere interpretes; ſententia quidem aperta. *G.*

7 *metu temporum*) Domitiani; cui quaelibet cauſſa ſufficeret ad poenam innocentis. Interfectus fuerat Ruſticus, relegata uxor eius Gratilla, de cuius hereditate quaerebatur: invidioſa igitur heredibus amicitia talis, qua filio praeferrentur. *G.*

Rom. *ſed metu ipſorum temporum.* *H.*

accidiſſe, ne ex centumvirali iudicio capitis rei
8 exirent. Et erant quidam in illis, quibus obiici
et Gratillae amicitia et Ruſtici poſſet. Rogant me,
9 ut cum Curiano loquar. Convenimus in aedem
Concordiae. Ibi ego, *Si mater,* inquam, *te ex
parte quarta ſcripſiſſet heredem, num queri poſ-
ſes? Quid ſi heredem quidem inſtituiſſet ex aſſe,
ſed legatis ita exhauſiſſet, ut non amplius apud
te, quam quarta, remaneret? Igitur ſufficere
tibi debet, ſi, exheredatus a matre, quartam par-
tem ab heredibus eius accipias, quam tamen ego
10 augebo. Scis te non ſubſcripſiſſe mecum, et iam
biennium transiſſe, omniaque me uſucepiſſe. Sed
ut te coheredes mei tractabiliorem experiantur,
utque tibi nihil abſtulerit reverentia mei; offero
pro mea parte tantundem.* Tuli fructum non
11 conſcientiae modo, verum etiam famae. Ille er-
go Curianus legatum mihi reliquit: et factum
meum, niſi forte blandior mihi, antiquum nobili
12 honore ſignavit. Haec tibi ſcripſi, quia de omni-

8 *Et erant* etc.) Rom. *Et erant quidam ex illis.* Poſtea: *rogant, ut cum Curiano. H.*

In Gesneriana legebatur *quidem;* negligentiâ, ni fallor, operarum. Itaque correxi. *S.*

9 *inſtituiſſet ex aſſe*) Hoc ipſum altero capite legis Falcidiae iam Divi Auguſti temporibus latae cautum fuit. Verba ſervavit Paullus ICtus, et ex illo Tribonianus l. 1. π. ad L. Falcidiam, *Quicunque civis Romanus poſt hanc legem rogatam teſtamentum faciet, is quantam cuique civi Romano pecuniam iure publico dare legare volet, ius poteſtasque eſto, dum ita detur legetur, ne minus quam quartam partem hereditatis eo teſtamento heredes capiant.* Itaque Ulpiano auctore l. 8. π. de inofficioſo teſtam. §. 8. *Quarta debitae portionis ſufficit ad excludendam querelam. G.*

10 *biennium transiſſe*) Quod conſtitutum olim erat uſucapioni, pr. Inſtit. h. t. *G.*

11 *factum — ſignavit*) Ita ex Mediceo libro Cortius. *Factum antiquum* eſt antiqua fide et religione adminiſtratum, *nobilis honor* vel *notabilis* (utrumque enim legitur) eſt legatum teſtamento relictum, quod *honoris* nomine centies venit. *G.*

Hoc tamen longius petitum videtur. *Honore ſignare* haud dubie nihil eſt amplius, quam honorare. Sed *nobilis honor* diſplicet. *Notabilem*, ut in aliis libris legitur, nunc magis ferrem. Si tamen illud retineamus, *nobilis honor* erit is, qui nobili ex animo, et honeſtatis ſenſu ducto, tribuitur. *E.*

Rom. *antiquorum notabili more. H.*

buſ, quae me vel delectant vel angunt, non ali-
ter tecum, quam mecum, loqui ſoleo: deinde,
quod durum exiſtimabam, te amantiſſimum mei
fraudare voluptate, quam ipſe capiebam. Neque 13
enim ſum tam ſapiens, ut nihil mea interſit, an
iis, quae honeſte feciſſe me credo, teſtificatio
quaedam, et quaſi praemium accedat. Vale.

II.

Gratias agit pro turdorum dono.

C. PLINIVS FLACCO SVO S.

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem
calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino,
nec maris tam turbidis tempeſtatibus poſſum.
Recipies ergo epiſtolas ſteriles, et ſimpliciter in- 2
gratas, ac ne illam quidem ſolertiam Diomedis
in permutando munere imitantes. Sed, quae fa-
cilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod ſe
non mereri fatentur. Vale.

13 *tam ſapiens)* Nempe ſeveriſſimae ſapientiae eſt, ex honeſte agendo nullum praemium exſpectare. Plinius ita ſentire negat, non quidem ſerio, ſed ludens apud amicum, qui ipſum intelligeret. Et ipſum praemium nunc honeſtum eſt. *E.*

Non ludit Plinius apud amicum, ſed ſerio agit: tot tam clara *φιλοδοξίας* eius exempla exſtant. *S.*

Rom. *tam ſapiens, quod nihil.* Nusquam antea peius ſcriptum. *H.*

II, 1 *turdos)* non aves, ſed piſces lupis ſimiles. Sic Quintil. 8, 2. 7. *ſoleas et turdos piſces* iungit. *E.*

Vid. Schneider. Hiſtor. Piſc. p. 171. ſq. *S.*

nec ullis copiis ex Laurentino) Rom. *nec urbis copiis ex Laurentino.* Non mutandum erat. Dolet, ſe paria facere non poſſe, *nec urbis copiis,* ſcilicet *ex Laurentino,* in quo tum erat, cum turdos acciperet, *nec maris copiis, tam turbidis tempeſtatibus,* quibus piſcari non licebat. Significat ergo, ſe non ex urbe, ſed ex Laurentina villa ſcribere, quae, ſi non mediterraneis, urbanis tamen copiis utique deſtituebatur. *Copias urbanas* legas etiam lib. VI. ep. 28. *H.*

2 *ſimpliciter ingratas)* Ingenue profeſſas, ſe nihil habere, quo gratias referant. *G.*

ſolertiam Diomedis) Qui perfecit, ut ſibi permutaret Glaucus χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. Il. ζ, 236. *G.*

quod — fatentur) quod ita modeſtae ſunt, ut fateantur ſe veniam non mereri. *E.*

III.

Reprehenſus quorumdam ſermonibus, quod verſus laſciviores ſcribat recitetque, ſe aliorum exemplo tuetur.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Cum plurima officia tua mihi grata et iucunda ſunt, tum vel maxime, quod me celandum non putaſti, fuiſſe apud te de verſiculis meis multum copioſumque ſermonem, eumque diverſitate iudiciorum longius proceſſiſſe: exſtitiſſe etiam quosdam, qui ſcripta quidem ipſa non improbarent, me tamen amice ſimpliciterque reprehenderent,
2 quod haec ſcriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita reſpondeo: Facio nonnunquam verſiculos, ſeveros parum, facio comoedias, et audio, et ſpecto mimos, et lyricos lego, et Sotadicos intelligo; aliquando praeterea rideo, iocor, ludo; utque omnia innoxiae remiſ-
3 ſionis genera breviter amplectar, homo ſum. Nec vero moleſte fero, hanc eſſe de moribus meis exiſtimationem, ut, qui neſciunt, talia doctiſſimos, graviſſimos, ſanctiſſimos homines ſcripti-
4 taſſe, me ſcribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum eſt, quos quantosque auctores ſe-

III, 2 *Facio nonnunquam* etc.) Rom. *Facio nonnumquam verſiculos, ſeveros parum, facio et comoedias, audio et ſpecto mimos, et lyricos lego.* Hactenus melius, quam vulgo: ſequitur vero *et ſatyricos intelligo*, quod magno conſenſu omnes hodie damnant, cum in aliis quoque repertum fuerit, pluresque *Socraticos* habeant, nullus *Sotadicos*. Satyrae quam protervae fuerint, niſi exempla docebunt, Horatius teſtis erit epiſt. ad Piſones v. 221. ad 233. *H.*

Nec mihi diſplicet *ſatyricos*, cui etiam verbum *intelligo* videtur patrocinari. *S.*

Sotadicos) Oſtendit hic Plinius, ſe a magiſtro iam liberum, et parum curare Quintilianum ſuum praeceptorem, qui *de Sotadeis*, inquit, obſcenis nimirum impuriſque carminibus, *ne praecipiendum quidem eſt* 1, 8, 6. *G.*

3 *hanc eſſe de moribus*) Id ipſum, quod mirantur homines, verſus parum ſeveros a Plinio ſcribi, indicat, illos bene alioqui de illo exiſtimare, et virum gravem putare, a quo leve ita ſcripturae genus non exſpectarent. *G.*

quar, facile impetrari poſſe confido, ut errare
me, ſed cum illis, ſinant, quorum non ſeria mo-
do, verum etiam luſus exprimere, laudabile eſt.
An ego verear (neminem viventium, ne quam in 5
ſpeciem adulationis incidam, nominabo) ſed ego
verear, ne me non ſatis deceat, quod decuit M.
Tullium, Caium Calvum, Aſinium Pollionem,
Marcum Meſſallam, Quintum Hortenſium, M.
Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scae-
volam, Ser. Sulpicium, Varronem, Torquatum,
(immo Torquatos) C. Memmium, Lentulum,
Gaetulicum, Annaeum Senecam, et proxime
Verginium Rufum, et, ſi non ſufficiunt exempla
privata, divum Iulium, divum Auguſtum, divum
Nervam, T. Caeſarem? Neronem enim transeo, 6
quamvis ſciam, non corrumpi in deterius, quae
aliquando etiam a malis; ſed honeſta manere,
quae ſaepius a bonis fiunt. Inter quos vel prae-
cipue numerandus eſt P. Virgilius, Corn. Nepos,
et prius Ennius, Acciusque. Non quidem hi ſe-
natores: ſed ſanctitas morum non diſtat ordini-
bus. Recito tamen: quod illi an fecerint, neſcio. 7

5 *M. Tullium)* Texit hic catalogum poëtarum ſatis longum, qui longae diſputationi materiem praebere poſſit. Sed praeſtat, credo, hic nihil dicere, et rem integram relinquere, ſi quis Voſſianum de Poetis opus, poſthumum et imperfectum, retractare velit. *G.*

Caeterum de *Auguſti* facultate poëtica vid. Sueton. 85. De *Nerva* Martial. 8, 70. De *Tito* Eutrop. 7, 14. et Sueton. 3. De *Nerone* Sueton. 52. Sed hunc ſe *transire* dicit, quia nunc non niſi de bonis et ſanctis quaeſtio erat. *E.*

T. Caeſarem) *divum* puto excidiſſe. Nam *dicavit coelo Domitianus Titum,* Panegyr. 11. init. Ibid. cap. 35, 4. *divus Titus.* ubi item *divus* in nonnullis libris deeſt. *S.*

6 *quae aliquando etiam a malis)* Rom. *quae etiam a malis aliquando.* Sequitur, *vel praecipue numerandus P. Virgilius,* ſine verbo *eſt. H.*

non diſtat ordinibus) non uni tantum ordini adſtricta eſt, ſed omnibus communis eſſe debet. *E.*

7 *Recito tamen)* Reſtituit hunc locum Cortius. Nos declarare conabimur. Duo crimina ſunt, quibus reſpondet Plinius: unum, quod ſcribit carmina obſcena; alterum, quod recitat. Priori ſatisfeciſſe ſe putat auctoribus laudatis: iam transit ad alterum. *Recito tamen* etc. Illud *Etiam* eſt concedentis, quod obiectum fuit. Quoties ita uſus ſit Plinius, docet Index. *G.*

Ergo ſenſus eſt: concedam, illos non recitaſſe. *E.*

Etiam. Sed illi iudicio ſuo poterant eſſe contenti: mihi modeſtior conſcientia eſt, quam ut ſatis abſo-
8 lutum putem, quod a me probetur. Itaque has recitandi cauſſas ſequor: primum, quod ipſe, qui recitat, aliquanto acrius ſcriptis ſuis, auditorum reverentia, intendit: deinde, quod, de quibus du-
9 bitat, quaſi ex conſilii ſententia ſtatuit. Multa etiam a multis admonetur: et, ſi non admoneatur, quid quisque ſentiat, perſpicit ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, ſilentio; quae ſatis apertis
10 notis iudicium ab humanitate diſcernunt. Atque adeo, ſi cui forte eorum, qui interfuerunt, curae fuerit eadem illa legere, intelliget me quaedam aut commutaſſe, aut praeteriiſſe, fortaſſe etiam ex ſuo
11 iudicio, quamvis ipſe nihil dixerit mihi. Atque ita hoc diſputo, quaſi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis glorioſum, reprehenſioni nemini fuit. Vale.

IV.

Avaritiam Nominati cauſſidici notat, qui Vicentinos, a quibus grandem pecuniam acceperat, feſellit.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Res parva, ſed initium non parvae. Vir praetorius Solers a ſenatu petiit, ut ſibi inſtituere in

Rom. *quod illi an etiam fecerint, neſcio: ſed illi iudicio ſuo.* Poſtea: *mihi modeſtior conſtantia eſt.* Vid. epiſt. XIII, 4. *H.*

Utrumque placet. Prius habent etiam Brummeri Excerpta. Poſterius in omnibus legitur libris, nec debebat Caſauboni coniecturae loco cedere. *S.*

8 *ſcriptis ſuis — intendit*) 8, 19, 2. *ſi quando, nunc intende libro, quem cum hac epiſtola accipies; quia vereor, ne ipſe, ut triſtis, parum intenderim.* *S.*

9 *et, ſi non — — murmure*) Sic et Rom. *H.*

iudicium — diſcernunt) ſatis perſpicue oſtendunt, quid iudicent auditores etiam illi, qui humanitatis cauſſa iudicium ſuum aperte non dixiſſent. *E.*

11 *Atque ita hoc diſputo*) Praeſtat Cortii et Gierigii *Atque haec ita diſputo.* *S.*

IV, 1 *ſed initium non parvae*) Rom. *ſed initium non parvum*, male cum aliis. *H.*

ut ſibi inſtituere etc.) Sueton. Claud. 12. *Ius nundinarum in privata praedia a conſulibus petiit.* *S.*

agris ſuis nundinas permitteretur: contradixerunt
Vicentinorum legati: adfuit Tuſcilius Nomina-
tus: dilata cauſſa eſt. Alio ſenatu Vicentini 2
ſine advocato intraverunt: dixerunt, ſe deceptos.
Lapſine verbo, an quia ita ſentiebant? Interro-
gati a Nepote praetore, quem docuiſſent, reſpon-
derunt, quem prius. Interrogati, an tunc gratis
adfuiſſet, reſponderunt, ſex millibus nummûm:
an rurſus aliquid dediſſent, dixerunt, mille de-
narios. Nepos poſtulavit, ut Nominatus induce- 3
retur. Hactenus illo die. Sed, quantum augu-
ror, longius res procedet. Nam pleraque tacta
tantum et omnino commota, latiſſime ſerpunt.
Erexi aures tuas. Quam diu nunc oportet quam 4
blande roges, ut reliqua cognoſcas! ſi tamen non
ante ob haec ipſa veneris Romam, ſpectatorque
malueris eſſe, quam lector. Vale.

Tuſcilius Nominatus) Ita etiam Rom. *H.*

2 *Alio ſenatu*) ſenatorum conſeſſu. Plinius 2, 11, 10. *Dilata res eſt in proximum ſenatum.* Sueton. Claud. 26. *ſubornavit proximo ſenatu, qui cenſerent* etc. *S.*

ſe deceptos) Deſtitutos ab advocato, qui ſecum ſe intraturum recepiſſet. Vid. 5, 14, 2. Quaerit Plinius, cur uſi ſint hoc verbo, *ſe deceptos*, ſtudione ita grave verbum adhibuerint, an lapſi errore, cum ſe deſtitutos vellent dicere. *G.*

quem docuiſſent) Cauſſam ſuam, ut ille eam deinde in ſenatu ageret. *G.*

3 *et omnino commota)* Quantumvis leviter commota, ut nihil aliud, niſi commota eſſe dici poſſit. *Sanitas loci huius Scheffero debetur, cuius coniecturam (qua *tacita* in *tacta* mutavit) bene eſt, quod recepit Cortius: *et omnino* ex libris eſt. *G.*

Rom. *nam pleraque tacita tantum et omnino commota. H.*

4 *ut reliqua cognoſcas)* Cui longum eſt exſpectare, adeat 5, 14. ubi exitus narratur. *G.*

Caeterum hic omnis locus non ſatis videtur emendatus. Putavi aliquando ſenſum hac interpunctione iuvari poſſe: *Erexi aures tuas. quam diu nunc oportet; quam blande roges, ut* etc. *E.*

Fallitur vir doctiſſimus. Locus, ut nunc interpunctus eſt, optime habet. *S.*

V.

Fannii obitum luget tum ob alias cauſſas, tum maxime, quod opus de ſceleribus Neronis imperfectum reliquerat.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Nuntiatum mihi eſt, C. Fannium deceſſiſſe, qui
nuntius gravi me dolore confudit. Primum, quod
amavi hominem elegantem et diſertum: deinde,
quod iudicio eius uti ſolebam. Erat enim natura acutus, uſu exercitatus, varietate promtiſſimus.
2 Angit me ſuper iſta, caſus ipſius. Deceſſit veteri
teſtamento: omiſit, quos maxime diligebat: proſequutus eſt, quibus offenſior erat. Sed hoc utcunque tolerabile: gravius illud, quod pulcherri-
3 mum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim
agendis cauſſis diſtringeretur, ſcribebat tamen exitus occiſorum aut relegatorum a Nerone: et iam
tres libros abſolverat, ſubtiles, et diligentes, et
Latinos, atque inter ſermonem hiſtoriamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat,
4 quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem
videtur acerba ſemper et immatura mors eorum,
qui immortale aliquid parant. Nam qui volu-

V, 1 *Nuntiatum mihi* etc.) Rom. *Nuntiatur mihi, C. Fannium.* Deinde tamen *confudit*, ubi alii *confundit*. *H.*

elegantem et diſertum) Sic et Rom. Sequitur *varietate promtiſſimus*. *H.*

varietate promtiſſimus) ita multarum rerum ſcientia imbutus, ut promte de omnibus iudicare et conſilium dare poſſet. Conf. Lib. I, ep. 22. 2. *E.*

2 *proſequutus eſt*) ſcil. legatis vel partibus hereditatis. Plene Suetonius Claud. 6. *legato etiam circa ſeſtertium vicies proſecutus*. *S.*

3 *inter ſermonem hiſtoriamq.*) De qua differentia vid. noſter 5, 8, 9. ſq. *G.*

4 *acerba)* Proprio hic ſenſu ponitur, quod arguunt adiunctum *immatura*, et poſt ſequens *repentina*. Auſonius Parent. 14, 12. *Indole maturus, funere acerbus obis.* quod expreſſum ad Virgilianum: *funere merſit acerbo.* Graecorum ἄωρος θάνατος, πρόωρος μοῖρα. *S.*

ptatibus dediti quaſi in diem vivunt, vivendi
cauſſas quotidie finiunt: qui vero poſteros cogi-
tant, et memoriam ſui operibus extendunt, his
nulla mors non repentina eſt, ut quae ſemper in-
choatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fan- 5
nius, quod accidit, multo ante praeſenſit. Viſus
eſt ſibi per nocturnam quietem iacere in lectulo
ſuo compoſitus in habitum ſtudentis, habere ante
ſe ſcrinium ita, ut ſolebat: mox imaginatus eſt
veniſſe Neronem, in toro reſediſſe, promſiſſe
primum librum, quem de ſceleribus eius edide-
rat, eumque ad extremum revolviſſe, idem in ſe-
cundo ac tertio feciſſe, tunc abiiſſe. Expavit; et 6
ſic interpretatus eſt, tanquam idem ſibi futurus
eſſet ſcribendi finis, qui fuiſſet illi legendi: et
fuit idem. Quod me recordantem miſeratio ſub- 7
it, quantum vigiliarum, quantum laboris exhau-
ſerit fruſtra. Occurſant animo mea mortalitas,
mea ſcripta. Nec dubito, te quoque eadem co-

quaſi in diem vivunt) Hanc ſormulam commodiſſime interpretatur Columella 3, 3, 6. *Fructum plerique quam uberrimum conſectantur*, nec provident futuro tempori, *ſed quaſi plane* in diem vivant, *ſic imperant vitibus et eas multis palmitibus onerant, ut* poſteritati non conſulant. G.

vivendi cauſſas quotidie finiunt) nulla cauſſa eſt, cur non quotidie moriantur. Peſſime explicat Catanaeus. *S.*

ut quae ſemper etc.) Rom. *ut quae ſemper incohatum aliquid abrumpat.* *H.*

De hac ſcriptura, quam cave pro vitioſa habeas, vid. Caſaub. et Burmann. ad Sueton. Caeſ. c. 46. p. 107. ſq. *S.*

5 *in lectulo ſuo)* Notum eſt, in lectis vel lecticis iacentes non cibum modo cepiſſe, verum etiam ſtuduiſſe. Multa ad Auguſti *lecticulam lucubratoriam*, Sueton. c. 78. Caſaubonus. *G.*

compoſitus in habitum ſtudentis) Rom. *compoſitus in habitu ſtudentis.* Sic Aldus etiam. *H.*

ita, ut ſolebat) Sic et Rom. Ald. *ſic ſolebat.* *H.*

Neque hoc ferendum, nec quod Cortius adſcivit, *ita ſolebat.* Indicaret id, proprium fuiſſe morem Fannii, habere ante ſe ſcrinium, quoties in lectulo lucubratorio iaceret. Is vero mos communis fuit omnium, qui in lecto recumbentes legerent aut ſcriberent. *S.*

mox imaginatus eſt veniſſe) Rom. *mox imaginatus veniſſe.* *H.*

in toro reſediſſe) Sic et Rom. Deinde *revolviſſe.* *H.*

Bonum *revolviſſe.* Fruſtra praefert Cortius *evolviſſe.* Livius 34, 5, 7. *Tuas adverſus te Origines revolvam.* *S.*

gitatione terreri pro iſtis, quae inter manus ha-
8 bes. Proinde, dum ſuppetit vita, enitamur, ut mors quam pauciſſima, quae abolere poſſit, inveniat. Vale.

VI.

Apollinari, qui Plinio, in Tuſcis aeſtatem acturo, timuerat, et ſalubritatem huius villae, et commoditatem exponit.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Amavi curam et ſolicitudinem tuam, quod, quum audiſſes me aeſtate Tuſcos meos petiturum, ne
2 facerem ſuaſiſti, dum putas inſalubres. Et ſane gravis et peſtilens ora Tuſcorum, quae per litus

7 *quae inter manus habes*) libros in Plantam, de quibus Lib. 9. epiſt. 1. *E.*

VI Habet haec epiſtola elegantem villae in Tuſcis Plinianae deſcriptionem, de qua eadem hic dicta intelligi volumus, quae ſupra ad Laurentinam 2, 17. obſervata ſunt. Non difficile eſſet hic etiam ire per ſingula, et quantum Felibenius, quantum Caſtellus, a verbis et ſententia Plinii aberraverint, oſtendere. Sed cum pictorem et chalcographum vix admittat haec editio, nec multum referat aliorum errores redarguere, niſi meliora ipſe ſubſtituas: ſatis in praeſentia fuerit, novum quaſi opus nuntiaſſe viris alioquin elegantiſſimis, ne illorum aedificationes Plinianis epiſtolis in poſterum officiant. Ceterum video recuſum eſſe Felibenii opuſculum hoc titulo: *Delices des maiſons de campagne appellées le Laurentin et la maiſon de Toſeane.* Amſt. 1736, 12. Et Plinii et Felibenii mentio fraude neſcio cuius omiſſa. *G.*

Theotiſce vertit et interpretatus eſt A. Rode in vernacula Vitruvii verſione T. II. p. 54. ſqq. *S.*

1 *Amavi curam et ſolicitudinem tuam*) Cicero ep. 9, 16. init. *Delectaverunt me tuae litterae: in quibus primum amavi amorem tuum, qui* etc. ubi vid. Cortium. *S.*

quod, quum audiſſes) Rom. *qui cum audiſſes:* Ald. *quod cum. H.*

Praefero *qui* ut exquiſitius. Cicero ep. 1, 9, 51. *Illud quidem certe noſtrum conſilium iure laudandum eſt, qui meos cives — ſervis armatis obiici noluerim.* vid. ibi Cortium. *S.*

2 *Et ſane gravis)* Non opus eſt Cortii coniectura uti, *eſt ſane* etc. Nam et ſimili modo Plinius 2, 17. 25. *Et omnino litoris illius mira natura.* Sed offendere poſſit, *ora, quae per litus extenditur,* tanquam admodum pleonaſtice dictum. Nonne aptius eſſet, ſi legeretur, *gravis et peſtilens aura Tuſcorum, qua litus extenditur?* Haec ſcita coniectura eſt viri docti, qui in Ephem. lit. Ienenſ. hunc locum in cenſura edit. Gierig. tractaverat. *E.*

Eſt ſane Cortiana in textu habet, nihil in notis monens de

extenditur. Sed hi procul a mari recefferunt:
quin etiam Apennino, faluberrimo montium, fub-
iacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum 3
ponas, accipe temperiem coeli, regionis fitum,
villae amoenitatem: quae et tibi auditu, et mihi
relatu iucunda erunt. Coelum eft hieme frigidum 4
et gelidum, myrtos, oleas, quaeque alia affiduo
tepore laetantur, afpernatur ac refpuit: laurum
tamen patitur, atque etiam nitidiffimam profert:
interdum, fed non faepius quam fub urbe noftra,
necat. Aeftatis mira clementia. Semper aer fpi- 5
ritu aliquo movetur; frequentius tamen auras,
quam ventos habet. Hinc fenes multos videas, 6
avos proavosque iam iuvenum; audias fabulas
veteres, fermonesque maiorum: quumque veneris
illo, putes alio te feculo natum. Regionis forma 7
pulcherrima. Imaginare amphitheatrum aliquod
immenfum, et quale fola rerum natura poffit ef-
fingere. Lata et diffufa planities montibus cingi-
tur: montes fumma fui parte procera nemora et
antiqua habent. Frequens ibi et varia venatio: 8

lectionis varietate. Cetera noli tentare. Nullus hic pleonafmus. *Ora* enim et *litus* non funt fynonyma, fed illud quiddam amplius, omninoque terminum, extremitatem, ἐσχατιὰν, indicat. Pomponius Mela Prooem. *deinde rurfus oras omnium et litora* (expediam). ubi vid. interpr. inprimis Ciacconium. Cicero de Nat. D. 2, 39. *quae amoenitates orarum et litorum?* Aegid. Forcellinus: „Ora differt a lito„re, quia *ora* latius patet: quia „eft alicubi *ora*, ubi tamen *litus* „non eft." *S.*

4 *quaeque alia* etc.) Rom. *quaeque alia aeftivo tempore* [lege *tepore*] *laetantur, afpernatur, et refpuit.* *H.*

atque etiam nitidiffimam profert) Sic et Rom. *H.*

5 *Semper aer — movetur*) Sic et Rom. *H.*

auras — ventos) *aura* aer lenis, inprimis a mari fpirans: Eurip. Hec. 443. αὖρα ποντιάς. ubi Schol. αὖρα, ἡ ἐξ ὑγροῦ ἐκφερομένη πνοή. Ariftoteles de Mundo c. 4. pag. 88. ed. Vulc. τὰ δὲ ἐν ἀέρι πνέοντα πνεύματα, καλοῦμεν ἀνέμους· αὔρας δὲ, τὰς ἐξ ὑγροῦ φερομένας ἐκπνοάς. *S.*

6 *Hinc fenes multos* etc.) Rom. *Hinc fenes multos videas avos proavosque. Iam iuvenum audias fabulas.* Interpunctionis huius vitium merito correxit Cafaubonus: verba ipfa mutari nihil neceffe eft. *H.*

quumque veneris illo etc.) Rom. *cum veneris illo, putes te alio feculo natum.* *H.*

7 *antiqua habent*) *Caeduis* filvis opponuntur *antiquae*, quibus vel ob religionem aliquam parcitur, vel quod remotiores funt ab habitationibus hominum. *G.*

inde caeduae ſilvae cum ipſo monte deſcendunt:
has inter pingues terrenique colles (neque enim
facile unquam ſaxum, etiam ſi quaeratur, occur-
rit) planiſſimis campis fertilitate non cedunt, opi-
mamque meſſem ſerius tantum, ſed non minus
9 percoquunt. Sub his per latus omne vineae por-
riguntur, unamque faciem longe lateque conte-
xunt; quarum a fine imoque quaſi margine arbu-
10 ſta naſcuntur. Prata inde, campique. Campi,
quos non niſi ingentes boves et fortiſſima aratra
perfringunt. Tantis glebis tenaciſſimum ſolum,
quum primum proſecatur, adſurgit, ut nono de-
11 mum ſulco perdometur. Prata florida et gemmea,
trifolium, aliasque herbas, teneras ſemper et mol-
les, et quaſi novas alunt. Cuncta enim perenni-
bus rivis nutriuntur: ſed ubi aquae plurimum,
palus nulla; quia devexa terra, quidquid liquoris
12 accepit, nec abſorbuit, effundit in Tiberim. Me-
dios ille agros ſecat, navium patiens, omnesque
fruges devehit in urbem, hieme dumtaxat et vere;
aeſtate ſubmittitur, immenſique fluminis nomen
13 arenti alveo deſerit, auctumno reſumit. Magnam
capies voluptatem, ſi hunc regionis ſitum ex
monte proſpexeris. Neque enim terras tibi, ſed

8 *inde caeduae ſilvae* etc.) Rom. *inde crebrae ſilvae cum monte ipſo deſcendunt.* *H.*

Senſus, qui Barthium feſellit: *qua mons deſcendit, caeduae ſilvae ſunt.* De ſilvis caeduis vid. Schneider. ad Caton. p. 17. *S.*

10 *Tantis glebis* etc.) Rom. *Tantis glebis tenaciſſimum ſolum, cum proſecatur, aſſurgit.* Deeſt *primum.* *H.*

nono demum ſulco) Incredibile videatur nona demum aratione in pulverem redigi terram, et eſſe, qui tantum laboris impendant agro ita difficili. Sed eadem tradit avunculus noſtri 18, 20. ſ. 49. n. 3. Utrumque igitur Plinium advocavimus nuper ad Colum. 2, 4, 2. ubi *complures* et ipſe *iterationes* poſtulat. *G.*

Rom. *ut demum nono ſulco perdometur.* *H.*

11 *teneras ſemper et molles*) Rom. *teneras ſemperque molles.* *H.*

12 *Medios ille agros ſecat*) Sic et Rom. Extrema hac periodo, *reaſſumit*, barbare. *H.*

Ducangius: „*Reaſſumere* vox „nota Plinio atque etiamnum Ita„lis in uſu." Notam Plinio non dixerim, malimque cum Heuſingero pro barbara habere. *S.*

aeſtate ſubmittitur) h. e. ſubſidit, humilior multum fit ripis ſuis et marginibus; ut nec nomen magni fluminis iam tueatur, ſed potius deſerat. *G.*

formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam,
videberis cernere. Ea varietate, ea deſcriptione,
quocunque inciderint oculi, reficiuntur. Villa in 14
colle imo ſita proſpicit quaſi ex ſummo: ita leni-
ter et ſenſim clivo fallente conſurgit, ut, quum
adſcendere non putes, ſentias adſcendiſſe. A ter-
go Apenninum, ſed longius habet. Accipit ab
hoc auras quamlibet ſereno et placido die, non
tamen acres et immodicas, ſed ſpatio ipſo laſſas
et infractas. Magna ſui parte meridiem ſpectat, 15
aeſtivumque ſolem ab hora ſexta, hibernum ali-
quanto maturius, quaſi invitat in porticum latam,
et pro modo longam. Multa in hac membra;
atrium etiam ex more veterum. Ante porticum 16
xyſtus conciſus in plurimas ſpecies, diſtinctusque
buxo; demiſſus inde pronusque pulvinus, cui be-
ſtiarum effigies invicem adverſas buxus inſcripſit.
Acanthus in plano mollis, et, paene dixerim, li-

13 *formam — pictam)* Picturam, in qua artifex formam ſ. ideam pulchrae regionis animo conceptam propoſuerit: quod genus hodie vocamus *Landſchaften*, Galli *paiſages*. Antiquum id genus picturae apud Romanos etiam. Sic *ſitum Carthaginis et expugnationes depictas proponit in foro Hoſtilius Mancinus* apud Plin. 35, 4. ſ. 7. *Formam* et *ſitum* in tali re iungit Horatius epiſt. 1, 16, 4. *G.*

quocunque inciderint oculi, reficiuntur) Ita et Rom. *H.*

14 *in colle imo ſita)* Cave *ſita* iungas cum *villa.* Nec enim villa ſita eſt in imo colle; ſed ea quae *ſita* ſunt *in imo colle quaſi proſpicit ex ſummo.* *G.*

Vereor tamen, ne Plinius, dum acute dicere volebat, obſcurus factus ſit. Poterat nempe et hoc velle: villa (quae univerſe ſumta cum ſuis hortis ab imo colle usque ad ſummum attollebatur) quamvis in colle imo ſita eſt, tamen proſpectum quaſi ex ſummo aperit etc. *E.*

ita leniter et ſenſim) Rom. *ita leviter et ſenſim.* Proxime, *cum aſcendere te non putes.* Tum, *ſpatio ipſo laſſas.* *H.*

15 *ab hora ſexta)* h. e. poſt horam ſextam. Hoc docent ea quae ſequuntur. Illud enim *aliquanto maturius* ad ipſum meridiem refero. Hieme ſol in meridiano conſtitutus aliquanto humilior eſt, ut nihil obſtante tecto et proiectis porticus eam intus illuſtrare poſſit; aeſtate altior, ut eodem non perveniat, niſi poſt aliquam in occaſum declinationem. *G.*

hibernum aliquanto maturius) Rom. *hiberno aliquanto maturius.* Male. *H.*

in porticum — longam) Sic et Rom. *H.*

Prominulam Cortii et Gierigii agnoſcit etiam Forcellinus. *S.*

16 *xyſtus — diſtinctusque)* Sic et Rom. *H.*

paene dixerim) Opus omnino fuit, audax epitheton, et herbae vix aptum, illa adiectione excuſare et reddere tolerabi-

17 quidus. Ambit hunc ambulatio preſſis varieque tonſis viridibus incluſa: ab his geſtatio in modum circi, quae buxum multiformem, humilesque et retentas manu arbuſculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit et
18 ſubtrahit. Pratum inde non minus natura, quam ſuperiora illa arte, viſendum: campi deinde por-
19 ro, multaque alia prata et arbuſta. A capite porticus triclinium excurrit: valvis xyſtum deſinentem, et protinus pratum, multumque ruris, videt feneſtris. Hac latus xyſti, et quod proſilit villae, hac adiacentis hippodromi nemus comas-

lius. Vult autem hoc indicare, nihil durum, aut ſpinoſum (eſt enim etiam acanthus ſilveſtris, vim nominis ſui, quod *ſpinas* notat, implens) nihil emarcidum, nihil pedibus, manibus, oculisve moleſtum, acantho huic admiſſum eſſe. *G.*

Commode Gierigius contulit *ὑγρὸν ἄκανθον* Theocr. Idyll. 1, 55. qui idem ſ. 36. *lubricus.* *E.*

17 *ambulatio — geſtatio*) Has ita diſtinguunt, ut illa noſtro *ein Heckengang*, haec noſtro *ein Baumgang* reſpondeat. *E.*

preſſis — viridibus) Proprium rei hortenſi et vinitoriae verbum, quo notatur ſubinde tondendo et iis quae ſuccreſcunt amputandis intra certum modum continere plantam. Praeivit poëta Georg. 1, 57. *Ruris opaci Falce premes umbras.* *G.*

retentas manu) Ab incremento nimio tonſura frequenti et putatione *retentas* et impeditas hominum opera. *Sic recte legit et interpretatur Cortius. *Retonſas* quod habent alii, bonum eſſet, niſi illud *manu* adiectum ineptum paene faciat Plinium. *Retentae* dici poſſunt quaecunque etiam alia cauſſa arbuſculae, ut non ſit otioſum *manu:* qui *retonſas* dixit, *manu* adiicere nihil opus habet. *G.*

Rom. etiam *retentas.* *H.*

In Gesneriana, ſed nolente Gesnero, ut nota appoſita docet, excuſum erat *retonſas.* Correxerat Erneſtius: eumque ſecuti ſumus. *S.*

gradata buxus) cuius remotiores a maceria plantae preſſe tonſae ad terram continentur; quo proximiores ſunt maceriae, tanto altioribus truncis conſurgunt, in ſummo tantum virides: ſic fit, ut tota tegatur et a conſpectu ſubducatur maceria. Nomen *gradatus* didiciſſe videtur noſter ab avunculo ſuo, qui 13, 4. ſ. 7. *gradatos corticum pollices* palmis tribuit. *G.*

19 *A capite porticus*) Sic et Rom. *H.*

valvis — feneſtris) De harum differentia dicimus ad 2, 17, 5. *G.*

Cum Gierigio interpungendum: *valvis xyſtum — — videt: feneſtris, hac latus xyſti — — proſpectat.* *S.*

hac adiacentis hippodromi) Rom. *ac adiacentis hyppodromi.* Non ita temere ante vocalem *ac* leges apud Plinium: rectius itaque Cortius *hac adiacentis.* *H.*

hippodromi) Spatioſior locus, viis latioribus, longioribus, ſemicircularem anfractum habentibus diſtinctus, umbroſus item, verbo ita inſtitutus, ut in eo non mol-

que proſpectat. Contra mediam fere porticum 20
diaeta paullum recedit; cingit areolam, quae quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumiectasque platanos, et ſubiecta platanis leni adſpergine fovet. Eſt in hac 21
diaeta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem ſonumque excludit; iunctaque quotidiana amicorum coenatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia, quae porticus, adſpicit. Eſt et 22
aliud cubiculum a proxima platano viride et umbroſum, marmore excultum podio tenus: nec

li modo geſtatione uti, ſed in equo etiam moveri fortius, vel iunctis etiam equis raptare per ea ſpatia currum poſſis. Hoc nomen docet, Graecis uſitatum; hoc deſcriptio ingerit, quam latiorem habet ſ. 32. ſq. *Hippodromi* habent typis vulgati, credo, omnes ex MSS. procul dubio; *Hipodromi* Mediceus, quo uſus eſt Cortius: neque quisquam de mutatione cogitaſſet, niſi Iac. Sirmondo, viro doctiſſimo, ad Sidon. 2, 2. in mentem veniſſet *Hypodromum* ſubſtituere, et interpretari *tectam longitudinem*, et *clauſum undequaque deambulacrum*, quae quidem ipſa *cryptoporticus* definitio eſt, et clariſſime repugnat Plinianae deſcriptioni ſ. 32. Mirum eſt, quam multa committantur a viris etiam doctiſſimis in veterum librorum vel emendatione vel interpretatione ea cauſſa, quod non totos legunt, quos curare volunt, ſed ut in quemque locum inciderunt, ita, ingenio ſuo confiſi ſcilicet, ſanare illum locum aggrediuntur, conatu ſpecioſo, et cui plauſores tanto minus deſunt, quo pauciores ſerio et totos legunt libros veterum; ſed infelici ſaepe ſucceſſu. *G.*

20 *diaeta paullum recedit)* Rom. *diaeta parum recedit.* Prope inde: *et ſubiecta platanis leni aſpergine ſovet.* *H.*

21 *clamorem ſonumque excludit)* Sic et Rom. *H.*

Areolam illam — adſpicit) Sic et Rom. *H.*

eademque omnia quae porticus) *Eadem* porticus, cuius hic cum areola mentionem facit, *adſpicit*, h. e. in conſpectu habet, *omnia, quae porticus* illa ſuperior a ſ. 15. deſcripta. *G.*

Mediceus liber: — *coenatio, quae areolam illam, porticum aliam, eademque omnia, quae porticus, adſpicit.* Adſcivit hanc lectionem Gierigius, eandemque probabat Erneſtius, in locum notae Gesneri hanc adſcripturus: „Hanc „lectionem Cod. Medic. etiam „Cortio probatam, et receptam „a Gierigio, revocare non dubi„tavi, quippe intellectu facilem. „Senſus hic eſt: coenatio *adſpi„cit* feneſtris interioribus areolam, „exterioribus *porticum* illam, de „qua ſ. 31. *eademque omnia, „quae porticus* prior. Priſtinae „Gesneri editiones poſt *coenatio* „interpungebant. Deinde ſeque„bantur haec: *Areolam illam „porticus alia, eademque omnia, „quae porticus, adſpicit:* quae „nullum ſenſum habebant." *S.*

22 *podio tenus)* Ad proiecturam usque parietum, cui lacunar impoſitum eſt: dictam a podio theatri, ſ. ima et proiecta aliquantum ultra murum praecinctione theatri. Niſi vero melius

cedit gratiae marmoris, ramos, insidentesque ramis
23 aves imitata pictura. Cui subest fonticulus. In
hoc fonte crater, circa siphunculi plures miscent
iucundissimum murmur. In cornu porticus amplissimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum, sed ante piscinam; quae fenestris servit ac subiacet, stre-
24 pitu visuque iucunda. Nam ex edito desiliens
aqua, suscepta marmore, albescit. Idem cubiculum hieme tepidissimum, quia plurimo sole perfunditur. Cohaeret hypocauston, et, si dies nu-
25 bilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde
apodyterium balinei laxum et hilare excipit cella frigidaria; in qua baptisterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piscina est, in proximo puteus, ex quo pos-
26 sis rursus adstringi, si poeniteat teporis. Frigida-
riae cellae connectitur media, cui sol benignissime praesto est; caldariae magis: prominet enim. In hac tres descensiones: duae in sole, tertia a
27 sole longius, a luce non longius. Apodyterio
superpositum est sphaeristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec

videatur sic accipere: ad dimidii hominis altitudinem, ad fenestrarum limen inferius. *G.*

Rom. *marmore exculptum podio tenus. H.*

aves imitata etc.) Rom. *aves imitata pictura, fonticulus: in hoc fonte crater.* Desunt *cui subest. H.*

23 *Cui subest fonticulus*) Cubiculo intelligo subesse, vel in proximo esse fontem, non in ipso cubiculo salire siphunculos. *G.*

cubiculum a triclinio occurrit) Rom. *cubiculum triclinio occurrit. H.*

sed ante piscinam) Rom. *sed ante piscina*, cui respondet deinde *iucunda. H.*

fenestris servit) Vide de usu huius verbi dicta ad 1, 3, 1. *G.*

25 *Inde apodyterium*) Rom. *Inde apodyterion H.*

baptisterium) Sidon. Apoll. 2, 2. *Huic basilicae appendix piscina forinsecus s. si graecari mavis, baptisterium. G.*

26 *prominet enim*) Rom. *prominent enim. H.*

descensiones) loca depressiora, lacus, labra, in quae descendere lavandi, natandive caussa possis. *G.*

27 *sphaeristerium, quod plura*) Rom. *spheristerion, quod plura. H.*

circulos) Una ludentium pila, (σφαῖρα, a qua σφαιρίζειν est *pila ludere* etc.) eoque motu cor-

procul a balineo ſcalae, quae in cryptoporticum
ferunt, prius ad diaetas tres. Harum alia areo-
lae illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia
vineis imminet, diverſasque coeli partes, ut pro-
ſpectus, habet. In ſumma cryptoporticu cubicu- 28
lum, ex ipſa cryptoporticu exciſum, quod hippo-
dromum, vineas, montes, intuetur. Iungitur cu-
biculum obvium ſoli, maxime hiberno. Hinc
oritur diaeta, quae villae hippodromum adnectit.
Haec facies, hic viſus a fronte. A latere aeſtiva 29
cryptoporticus in edito poſita; quae non adſpice-
re vineas, ſed tangere videtur. In media tricli-
nium ſaluberrimum adflatum ex Apenninis valli-
bus recipit: poſt latiſſimis feneſtris vineas, valvis
aeque vineas, ſed per cryptoporticum, quaſi ad-
mittit. A latere triclinii, quod feneſtris caret, 30
ſcalae convivio utilia ſecretiore ambitu ſuggerunt.
In fine cubiculum; cui non minus iucundum pro-
ſpectum cryptoporticus ipſa, quam vineae prae-
bent. Subeſt cryptoporticus, ſubterraneae ſimi-
lis; aeſtate incluſo frigore riget, contentaque aëre
ſuo, nec deſiderat auras nec admittit. Poſt utram- 31
que cryptoporticum, unde triclinium deſinit, in-
cipit porticus; ante medium diem, hiberna; in-
clinato die, aeſtiva. Hac adeuntur diaetae duae,
quarum in altera cubicula quatuor, altera tria,
ut circuit ſol, aut ſole utuntur, aut umbra. Hanc 32
diſpoſitionem amoenitatemque tectorum longe

pus exercentium. De ſphaeriſterio et diverſitate luſuum horum vid. Mercurial. de arte gymnaſt. 1, 9. it. 2, 4. et 5. *G.*

ſcalae) Non opus eſt, ut intelligamus gradus in ipſa aedificatione comprehenſos ac tectos: poſſunt eſſe gradus etiam ſubdivales, quibus diverſae in eodem colle planities iunguntur. *G.*

diverſasque coeli etc.) Rom. *diverſasque coeli partis ut proſpectus habet*, ut Medic. *H.*

29 *ex Apenninis vallibus recipit*). Rom. *ex Apenninis vallibus accipit.* *H.*

30 *ſecretiore ambitu ſuggerunt*) Rom. *ſecretiore aditu ſuggerunt.* *H.*

Sic alii etiam libri: nec diſplicet. *S.*

31 *ut circuit ſol*) Rom. *ut circumierit ſol.* *H.*

De hac forma vid., praeter Cortium ad h. l., Drakenb. ad Liv. 3, 6, 9. *S.*

praecedit hippodromus. Medius patefcit, ftatimque intrantium oculis totus offertur, platanis circuitur. Illae hedera vestiuntur, utque fummae fuis, ita imae alienis frondibus virent. Hedera truncum et ramos pererrat, vicinasque platanos transitu fuo copulat. Has buxus interiacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbraeque
33 platanorum fuam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupreffis ambitur et tegitur, denfiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (funt enim plures) puriffimum diem reci-
34 pit. Inde etiam rofas effert umbrarumque frigus non ingrato fole diftinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viae plures, intercedentibus bu-
35 xis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipfa buxus intervenit in formas mille defcripta, literis inter-

32 *longe praecedit hippodromus*) Rom. *longe lateque praecedit hyppodromus. H.*

umbraeque) In Gesneriana erat *umbraque*, negligentiâ, ni fallor, operarum. Idem in Gierigiana, quae an eandem habeat excufationem, ipfe viderit Gierigius. *S.*

33 *hemicyclo)* Cortius *hemicyclio* dedit e cod. Medic. etc. *G.*

34 *Inde etiam* etc.) Rom. *Inde rofas offert*, fine *etiam*, et *offert* pro *effert. H.*

recto limiti etc.) Rom. *recto limite redditur, ne huic uni. H.*

35 *mille defcripta* etc.) Rom. *mille defcripta litteris. Interdumque modo nomen domini, modo artificis.* Verbum *dicunt* omiffum. Tum, *Alternis metulae exurgunt, alternis infita funt poma.* Non dubito, quin *infita* a Plinio fit. Poftea, *Medium in fpatium brevioribus. H.*

Erneftio placebat *literas* pro *literis.* Tum, τελεία στιγμὴ poft *imitatio* pofita, legebat *Medium fpatium* etc. Apponam eius notam: „*literas)* Sic pro *literis* „Cort. et Bipont. e Medic. edi„derant, quos et fecutus eft „Gierigius. Cohaerent enim illa „*in formas – literas interdum.* „Deinde et *metulae* an h. l. aptae „fint, dubitarunt. *Metulae* funt „coni ex buxo, pinu aut fimilis „incrementi arbore formati. Sed „quaeritur, quomodo talia orna„menta mox Plinius *ruris imita„tionem* appellare potuerit. Ita„que e Cod. Voff. et Edd. Gryph. „*viticulae* commemorant. Eorun„dem librorum lectionem cum „Bipont. etiam in feqq. tenui, „ubi vulgata — *velut illati ru„ris imitatio medium in fpatium „brevioribus utrinque platanis „adornatur*, commodum fenfum „non habere videbatur." Locus hic, ut pleraque huius epiftolae, tam eft obfcurus, ut nolim in crifi lectionis multum operae perdere: nedum cum Gierigio coniecturis audacioribus indulgeam. Aliis quid acciderit, nefcio: mihi quidem, ut Laurentini defcri-

dum, quae modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metulae surgunt, alternis inserta sunt poma: et in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Post has acan- 36
thus hinc inde lubricus et flexuosus, deinde plures figurae, pluraque nomina. In capite stibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellae Carystiae subeunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere, siphunculis effluit; cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium, gravior- 37
que coenatio, margini imponitur; levior naviculaum et avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam et recipit: nam expulsa in al-

ptio, ita hae literae, si exordium earum perquam suave excipias, iucunditatis minimum, taedii satis superque attulerunt. *S.*

metulae) Coni ex buxo, pinu aut similis incrementi arbore formati. *G.*

36 *acanthus hinc inde lubricus et flexuosus*) An indicat in labyrinthi parvuli formam dispositum acanthum? Quamquam ne hoc quidem plane intelligo. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epist.

columellae Carystiae) E marmore Carystio. Laudavit Cellarius Plin. 36, 6. et Tib. 3, 3, 14. ubi reliquos citat Broukhusius. *G.*

E stibadio aqua etc.) Rom. *Stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere sipunculis effluit.* Praeposit. *e* omissa. *H.*

aqua — effluit) Magnam stibadium hoc similitudinem habet cum ornithone Varronis, quem descripsit ipse, nos explicavimus de R. R. 3, 5. 10. sqq. *Stibadium* hoc respondet *tholo* Varroniano. Ex interiore huius margine prosilit aqua in cavatum lapidem; hic occultum habet emissarium, quo cum defluat et quasi resorbeatur aquae tantundem, quantum e siphunculis influxit, ea nunquam ultra definitam lineam et ipsum os emissarii attollitur. conf. s. 37. *G.*

37 *Gustatorium — coenatio*) Haec vocabula pro ipsis lancibus et mensis (*mensis* inquam, quae idem quod lances interdum sive patinae) cum cibis vel liquidis vel solidis quos continent, poni, res ipsa loquitur. Margo autem intelligitur ipsius stibadii, in quo accumbunt hospites. Ex veteribus formis tricliniorum apud Mercurialem atque alios, apparet, cibos vel in eadem libella s. horizontali linea, vel non multum certe altius positos fuisse, quam erant lecti accubitorii. Itaque margo ille stibadii tantum videtur fuisse elevatus, ut cum pulvinis in reliqua parte positis, quibus fulciuntur hospites, aequaretur. *G.*

Gierigius *marginem* intelligit non stibadii, sed labri marmorei, circa quod convivae accumbant. *E.*

tum in ſe cadit, iunctisque hiatibus et abſorbetur et tollitur. E regione ſtibadii adverſum cubiculum tantum ſtibadio reddit ornatus, quantum ac-
38 cipit ab illo. A marmore ſplendet, valvis in viridia prominet et exit: alia viridia ſuperioribus inferioribusque feneſtris ſuſpicit deſpicitque. Mox zothecula refugit quaſi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, et undique feneſtrae, et tamen
39 lumen obſcurum umbra premente. Nam laetiſſima vitis per omne tectum in culmen nititur et adſcendit. Non ſecus ibi, quam in nemore, iaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non ſentias. Hic quoque fons naſcitur, ſimulque
40 ſubducitur. Sunt locis pluribus diſpoſita ſedilia e marmore, quae ambulatione feſſos, ut cubiculum ipſum, iuvant. Fonticuli ſedilibus adiacent, per totum hippodromum inductis fiſtulis ſtrepunt rivi, et, qua manus duxit, ſequuntur. His nunc illa viridia, nunc haec, interdum ſimul omnia, iuvantur. Vitaſſem iamdudum, ne vide-

iunctisque — — tollitur) Sic et Rom. *H.*

38 *A marmore ſplendet)* Sic et Rom. *H.*

prominet et exit) Rom. *prominet et texit. H.*

zothecula) Vid. ad 2, 17, 21. *Qui *diaetulam* hic defendunt, non cogitare videntur, *diaetam* eſſe non partem aut partem membrum cubiculo adiunctum; verum pluribus ipſum cubiculis conſtare, quod vel ex ſ. 31. ſatis conſtat. Denique ſi 2, 17, 21. recte *zotheca* ex libris optimis reſtituta et explicata eſt; de *zothecula* hic non poteſt dubitari. *G.*

Rodius corrigit: *Mox zothecula refugit, quaſi cubiculum idem atque aliud. S.*

39 *imbrem tantum* etc.*)* Rom. *hymbrem tamen, tanquam in nemore. H.*

Locus Gierigio ſine cauſſa videtur corruptus eſſe. Senſus eſt: non ſecus ibi, quam in nemore, umbra fruaris; praetereaque non ſentias imbrem, a quo nemus te tutum non praeſtet. *S.*

40 *locis pluribus)* Hippodromi, in quo deſcribendo adhuc verſatur. *G.*

diſpoſita ſedilia) Sic et Rom. Deinde: *Fonticuli ſedibus adiacent per totum hyppodromum inductis fiſtulis ſtrepunt rivi, et qua manus duxit, ſequuntur. H.*

iuvantur) *Cortius in pari fere auctoritate librorum praefert *lavantur:* ſed hoc videtur eſſe poëtarum proprium. Burmannus notis maioribus ad Phaedr. 2, 5, 14. *laetantur* malit; quod pulchrum ſane eſt, nec ab auctoritate librorum deſtituitur. *G.*

Rom. *interdum ſimul omnia lavantur.* Poëticum quidem hoc

rer argutior, niſi propoſuiſſem omnes angulos
tecum epiſtola circumire. Neque enim verebar, 41
ne laborioſum eſſet legenti tibi, quod viſenti non
fuiſſet; praeſertim quum interquieſcere, ſi liberet,
depoſitaque epiſtola, quaſi reſidere, ſaepius poſ-
ſes. Praeterea indulſi amori meo. Amo enim,
quae maxima ex parte ipſe inchoavi, aut inchoa-
ta percolui. In ſumma (cur enim non aperiam 42
tibi vel iudicium meum vel errorem?) primum
ego officium ſcriptoris exiſtimo, ut titulum ſuum
legat, atque identidem interroget ſe, quid coe-
perit ſcribere: ſciatque, ſi materiae immoratur,
non eſſe longum; longiſſimum, ſi aliquid arceſ-
ſit atque adtrahit. Vides, quot verſibus Home- 43
rus, quot Virgilius arma, hic Aeneae, Achillis
ille, deſcribat: brevis tamen uterque eſt, quia
facit, quod inſtituit. Vides, ut Aratus minutiſ-
ſima etiam ſidera conſectetur et colligat: modum
tamen ſervat. Non enim excurſus hic eius, ſed
opus ipſum eſt. Similiter nos, ut parva magnis, 44
quum totam villam oculis tuis ſubiicere conamur,
ſi nihil inductum, et quaſi devium, loquimur,
non epiſtola, quae deſcribit, ſed villa, quae de-

verbum eſt, ſed multa huius generis alia Plinius in deſcriptionibus adhibet. Sic n. 19. *Nemus comasque proſpectat*, et alia aliis locis plurima. *H.*

argutior) loquacior. Cicero ad Attic. 6, 5. in. *obvias mihi literas quam argutiſſimas de omnibus rebus crebro mittas. S.*

41 *ne laborioſum* etc.) Rom. *ne laborioſum eſſet tibi legenti, quod viſenti. H.*

42 *In ſumma*) Etiam Rom. *In ſumma*, ut alibi. Poſt, *primum ego de officio ſcriptoris exiſtimo*. Tum, *ſi aliquid arceſſit. H.*

43 *Homerus — Virgilius*) Ille Il. σ, 478. ſqq. hic Aen. 8, 407. ſqq. *G.*

Achillis ille, deſcribat) Rom. *ille Achillis deſcribat. H.*

44 *ut parva magnis*) ſcil. *componamus*. Proverbium ex illo Virg. ecl. 1, 23. *ſic magnis componere parva ſolebam*. Ut ſupra 1, 2, 2. *Pauci, quos aequus amavit.* Nam *conferamus*, quod eſt in libris quibusdam, e gloſſa eſt. *G.*

Rom. *ut parva magnis comparemus*, ubi vulgo *conferamus*. Utrumque verbum omiſit Plinius. *H.*

oculis tuis ſubiicere conamur) Sic et Rom. Poſtea *in hoc, in quo exceſſi*: Ald. *in quod. H.*

ſcribitur, magna eſt. Verum illuc, unde coepi; ne ſecundum legem meam iure reprehendar, ſi
45 longior fuero in hoc, in quod exceſſi. Habes cauſſas, cur ego Tuſcos meos Tuſculanis, Tiburtinis, Praeneſtinisque meis praeponam. Nam ſuper illa, quae retuli, altius ibi otium et pinguius, eoque ſecurius, nulla neceſſitas togae, nemo arceſſitor ex proximo. Placida omnia et quieſcentia, quod ipſum ſalubritati regionis, ut purius coelum, ut aër liquidior, accedit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam ſtudiis animum,
46 venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam ſalubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram mecum (venia ſit dicto) ibi amiſi. Dii modo in poſterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco ſervent. Vale.

in quod exceſſi) in eo argumento, in quod digreſſus ſum. *Exceſſum* pro oratoria *digreſſione* tum noſter, tum Quintilianus dixere. *Praepoſitionem *in* ante *quod* ex libris dedit Cortius. *G.*

45 *neceſſitas togae)* Qua ſc. extra urbem et forum nihil opus eſt. Pars vitae beatioris ſecundum Martialem 10, 47. *toga rara.* Multa hic de non uſu togae extra urbem Buchnerus. *G.*

ſalubritati — accedit) Ipſa illa tranquillitas, et placida in liberali otio quies a nullis negotiis importunis vel hominibus interturbata, *accedit ſalubritati*, vel partem illius ſalubritatis, quam haec praeſtat villa, efficit. Eſt ſane etiam Medicis inter res, quas non naturales vocant, vel maximi momenti, ſtatus ille tum animi tum corporis, vel quietus vel turbatior. *G.*

Rom. *ſalubritate regionis. H.*

46 *(venia ſit dicto)*) a diva Nemeſi, quae invidia quadam proſequitur eos, qui beati ſibi nimis videntur, et ſelicitatem ſuam praedicant, vel praedicari libenter audiunt; precibus proinde placanda, quoties iactantius aliquid nobis, vel aliis de nobis excidit. Praeclara, ſi DIS placet, eius rei ratio eſt, quam ſapiens ille Solon profert in Disputatione cum Croeſo, apud Herodotum 1, 32. *τὸ θεῖον πᾶν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες.* Rationem hanc deteſtamur hodie, ſed rem ipſam ut aliis in rebus ſcilicet retinemus. Laudavimus pulchellum infantem et valentulum; ſubiicimus, *Gott behüte es!* Diximus aliquid de ſecunda fortuna noſtra vel aliorum; exſilit illud, *Gott laſſe mich es zur guten Stunde reden!* Hoc ipſum eſt, *venia ſit dicto! G.*

Rom. *venia ſit dictum, amiſi,* ſine *ibi. H.*

VII.

Saturninus Plinium heredem instituerat et rempublicam Comensium, quod ipse ratum vult esse, etsi secundum leges respublica heres institui non possit, quod ut decurionibus indicetur, rogat.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Nec heredem institui, nec praecipere posse rempublicam, constat: Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem reipublicae nostrae, deinde pro quadrante praeceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si ius adspicias, irri- 2
tum; si defuncti voluntatem, ratum et firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor, quam in partem iurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior iure est, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire. An, cui de meo 3
sestertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paullo amplius tertiam partem ex adventicio denegem? Scio te quoque a iudicio meo non abhorrere, cum eandem rempublicam ut civis optimus diligas. Velim ergo, quum proxime 4

VII, 1 *nec praecipere) Praecipere* apud ICtos est partem aliquam hereditatis ante reliquos heredes capere, unde dicitur *praecipuum.* Qui igitur aliquid *praecipere* testamento iubetur, illum eo ipso heredem etiam cum aliis esse intelligitur. Vid. Brisson. de form. 7, 143. p. 635. sq. Sed hic paullo alia videtur species. Saturninus primo ex quadrante instituerat rempublicam, deinde hoc mutavit, et loco illius quadrantis ex integra hereditate praecipi et ante divisionem numerari reipublicae iussit quadringenta millia: sive quod putaret ita eludi legem posse, quae institui heredem vetaret rempublicam, sive quacunque alia caussa. *G.*

3 *An, cui de meo)* Contulerat Plinius reipublicae per varias occasiones *undecies*, intell. centena millia HS. quae sunt 55000 florenorum imperialium (quos besses 2/3 vocant mercatores) in alimenta ingenuorum, in aedes sacras etc. In hac liberalitate parum sibi constitisset, si 400000 HS. s. 20000 floren. imp. quae paullo amplius tertia pars est superioris summae (est enim ipsa tertia ex duodecies) aliunde ei obvenientia, invideret, vel tabulis testamenti oppugnatis negaret. *G.*

Rom. *An cui de meo sexdecies adiiciens contuli. H.*

quadringentorum millium) al. *quadringenta millia.* quod unice verum. *S.*

decuriones contrahantur, quid sit iuris, indices, parce tamen et modeste; deinde subiungas, nos quadringenta millia offerre, sicut praecepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas; no-
5 strum tantum obsequium vocetur. Haec ego scribere publice supersedi: primum, quod memineram, pro necessitudine amicitiae nostrae, pro facultate prudentiae tuae, et debere te et posse perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non vide-
6 rer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur: epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII.

Admonitus, ut historiam scriberet, respondet sibi idem stetisse, caussasque consilii ita exponit, ut discrimen simul orationis et historiae ostendat.

C. PLINIVS CAPITONI SVO S.

Suades, ut historiam scribam, et suades non solus: multi hoc me saepius monuerunt, et ego

4 *decuriones contrahantur*) Si de Roma sermo esset, diceret, *Senatus cogatur*. *G.*

Rom. *decuriones contrahentur*, pro quo male Cellar. et eum secuti *contrahantur*. *H.*

Bene Cortiana *contrahentur*, quam Gierigius, non Gesnerianam, sequi debebat. *S.*

sicut praecepit Saturninus) Sic etiam Rom. et Ald. non tantum recentiores, ut Gruterus opinatur. *H.*

5 *pro facultate prudentiae tuae*) Haec omissa sunt in Rom. omittendi vero nullam rationem reperio. Desunt tamen et in Brummerianis. *H.*

Suspicor Plinium, chiasmo servato, scripsisse hoc ordine: *quod memineram, pro facultate prudentiae tuae, pro necessitudine amicitiae nostrae, et debere te et posse perinde* etc. Sic apparet, unde lacuna illa in libris originem traxerit. Adde quod hic verborum ordo paullo humanior videtur. *S.*

6 *moderatur*) Gierigius recte interpretatur: indicat, quomodo eum accipi velimus. Mox *omnibus* mihi suspectum est. Desidero *similibus*, aut *omnibus his*; ut ad vultum, gestus, et vocem referatur. *E.*

Mihi vero nihil videtur tentandum. Plinius omnino intellexit res adventicias, quibus epistola commendari possit. *S.*

VIII, 1 *multi hoc me saepius monuerunt*) Rom. *multi me hoc saepe monuerunt*. *H.*

volo, non quia commode facturum eſſe confido, (id enim temere credas, niſi expertus,) ſed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus aeternitas debeatur, aliorumque famam cum ſua extendere. Me autem nihil aeque 2
ac diuturnitatis amor et cupido ſolicitat: res homine digniſſima, praeſertim qui nullius ſibi conſcius culpae, poſteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, ſi *qua* 3
me quoque poſſim Tollere humo: (id enim voto meo ſufficit: illud ſupra votum) *victorque virûm volitare per ora. Quamquam o!* Sed hoc ſatis eſt, quod prope ſola hiſtoria polliceri videtur. Orationi enim et carmini parva gratia, niſi eloquentia ſit ſumma: hiſtoria quoquo modo ſcripta delectat. Sunt enim homines natura curioſi, et 4
quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui ſermunculis etiam fabellisque ducantur. Me vero ad hoc ſtudium impellit domeſticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per 5

facturum eſſe confido) Sic et Rom. *H.*

Cort. et Gierig. *confidam.* quod praefero. Columella 8, 9. laudatus in Horat. Torſell. Cap. CLII. 35. *nec quia tritico vel aliis frumentis minus craſſeſcant, verum quod ſemine huius maxime delectantur. S.*

non pati occidere, quibus aeternitas debeatur) Rom. *non pati occidere, quibus aeternitas debetur*, ſine adſuticio panno illo Florentino. *H.*

2 *Me autem nihil aeque* etc.) Rom. *Me autem nihil aequi ac diuturnitatis et amoris cupido ſollicitat, res homine digniſſima.* Suſpicor ex gloſſa aliquid acceſſiſſe, et prius fuiſſe *diuturnitatis cupido. H.*

3 *ſi qua me quoque)* Virg. Georg. 3, 8. *Tentanda via eſt, qua me quoque poſſim Tollere humo, victorque virûm volitare per ora. G.*

Quamquam o!) Elegans apoſiopeſis itidem Virgiliana, apud quem Aen. 5, 195. Mneſtheus, *Non iam prima peto, neque vincere certo; Quamquam o - - Sed ſuperent, quibus hoc, Neptune, dediſti.* Similiter noſter, poſt apoſiopeſin, *ſed hoc ſatis eſt*, nimirum *diuturnitas, et memoria poſteritatis. G.*

Rom. *Quamquam o. Sed ſatis eſt*, ſine *hoc. H.*

Orationi enim et carmini) Rom. *Orationi et carmini.* Deeſt *enim. H.*

niſi eloquentia ſit ſumma) Rom. *niſi eloquentia eſt ſumma. H.*

4 *et quamlibet nuda)* Rom. *et qualibet nuda.* Ald. tamen, *et quamlibet. H.*

domeſticum quoque exemplum) Rom. *domeſticum exemplum*, ſine *quoque. H.*

adoptionem pater, hiſtorias, et quidem religioſiſſime, ſcripſit. Invenio autem apud ſapientes, honeſtiſſimum eſſe maiorum veſtigia ſequi, ſi modo
6 recto itinere praeceſſerint. Cur ego cunctor? Egi magnas et graves cauſſas. Has (etiamſi mihi tenuis ex eis ſpes) deſtino retractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc, quod reliquum eſt ſtu-
7 dii, addidero, mecum pariter intercidat. Nam ſi rationem poſteritatis habeas, quidquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt. Dices, *Potes ſimul et reſcribere actiones, et componere hiſtoriam.* Utinam! ſed utrumque tam magnum eſt,
8 ut abunde ſit alterum efficere. Undeviceſimo aetatis anno dicere in foro coepi, et nunc demum, quid praeſtare debeat orator, adhuc tamen per caliginem, video. Quid, ſi huic oneri novum
9 acceſſerit? Habet quidem oratio et hiſtoria multa communia, ſed plura diverſa in his ipſis, quae communia videntur. Narrat ſane ipſa, narrat haec: ſed aliter. Huic pleraque humilia et ſordida et ex medio petita; illi omnia recondita,
10 ſplendida, excelſa conveniunt. Hanc ſaepius oſſa,

5 *hiſtorias — ſcripſit*) Vid. ſupra 3, 5, 4. ſq. *G.*

6 *Cur ego etc.*) Rom. *Cur enim cum tot egi magnas et graves cauſas.* Ald., *Cui ergo cunctor? Egi. H.*

tenuis ex eis ſpes) Rom. *tenuis ex his ſpes. H.*

mecum — intercidat) Et tamen intercidit. Poteras itaque, Secunde, quantum ad nos illo retractandi labore ſuperſedere. Sed exſtiterunt tamen aliquamdiu poſt Plinium Orationes illius, quod ex Apollinari Sidonio et Caſſiodoro conſtat. *G.*

9 *Habet quidem oratio et hiſtoria*) Rom. *Habent quidem oratio et hiſtoria. H.*

Narrat ſane ipſa) Cort. *Narrat ſane illa*, nulla notata lectionis varietate: idque praeſtat. *S.*

Huic pleraque humilia) Ad orationem haec pertinent, (contra quam viſum Catanaeo) ubi etiam de tribus capellis, aut de ſtillicidio, aut de ſterquilinio adeo narrandum eſt quam planiſſime. *G.*

Quae ſequuntur, *oſſa*, *muſculi*, *nervi*, eo valent, ut in oratione ſaepe ſola vis, vehementia, robur, et aculei deſiderentur, hiſtoriam autem *tori* et *iubae*, h. e. eminentior ſpecies et inſignis nitor deceat. Nam *tori* ſunt, qui carnibus veſtita et decora oſſa habent, *iubae* autem, quae, ut in equis et leonibus, ſpeciem et maieſtatem corpori addunt. Eodem ſenſu Quintil. X, 1. 33. militum *lacertis*, in quibus oſſa et nervi et muſculi ſufficiunt, athletarum *toros* oppoſuit, qui ſpecioſiora corpora efficiant. Ea-

musculi, nervi; illam tori quidam et quasi iubae decent. Haec vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu et suavitate, atque etiam dulcedine placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thu- 11
cydides ait, κτῆμα sit, an ἀγώνισμα: quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex caussis non adducor, ut duo dissimilia, et hoc ipso diversa, quod maxima, confundam misceamque, ne tanta quasi colluvione turbatus ibi faciam, quod hic debeo: ideoque interim veniam (ne a meis

dem mox Plinius mutatis verbis et metaphoris repetit, cum orationi *vim*, *amaritudinem*, *instantiam* h. e. acrem, concisam, et vibrantem veluti vehementiam, historiae autem *tractum*, h. e. motum veluti moderatiorem, tribuit. Ita plane Cicero in Orat. 20. *contortam* et *acrem* orationem oratoris forensis opponit historicorum rationi dicendi *tractae* et *fluenti* h. e. leniori, moderatiori, quod in ea magis perspicuitas et explanatio et ordo et concinnitas, quam vis et celeritas aut impetus sententiarum quaeritur. Denique *sonus* est forma dicendi vel elocutionis historiae aut orationi peculiaris. Copiose id explicavimus in Lex. techn. rhet. s. v. *sonus*. *E.*

10 *instantia)* Vid. ep. 19. ubi *acriter*, *instanter*, *intente* permutantur. *E.*

11 *κτῆμα — ἀγώνισμα*) Historia κτῆμα est, possessio, bonum perpetuo nostrum, postquam semel esse coepit, (vid. supra 1, 3, 3.) ex quo sera etiam posteritas de nobis iudicat. Oratio autem ἀγώνισμα est certamen, in quo semel vicisse satis est, non curante auctore, quid deinde de ea iudicent alii. Ceterum locus Thucydidis est 1, 22. extr. qui de sua historia κτῆμα ἐς ἀεὶ μᾶλλον, ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν σύγκειται. Quintilianus 10, 1, 31. *Non ad actum rei pugnamque praesentem, sed ad memoriam posteritatis et ingenii famam componitur.* Ceterum videndum adhuc, annon respexerit forte Thucydides ad illam recitationem Herodoti in ludis Olympicis, quae lacrymas excussisse dicitur puero Thucydidi. *G.*

Rom. *ut Thucydides ait, ἤδημα καὶ ἀγώνισμα: quorum alterum oratio, alterum historia*, omisso verbo *est*. Post, *ex his causis*. *H.*

diversa, quod maxima) Ob id ipsum non possunt ab eodem homine tempore eodem tractari, quod sunt maxima et suum sibi hominem integrum unum quodque deposcit. *G.*

ne tanta quasi colluvione) Sic et Rom. *H.*

ibi faciam, quod hic debeo) Ne in historia contentiosius asperiusque, aut in oratione nitidius festiviusque quam deceat, agam et utriusque generis virtutes permutem, quae hoc ipso fiunt vitia, quod loco non adhibentur. *G.*

(ne a meis verbis discedam)) Ut iis verbis utar, quibus uti in foro et caussis consuevi. Ita praefatur formulae e foro desumtae, quam mox declarabimus. *Recepi nimirum Cortianam, s. Mediceam potius, hic quoque lectionem; al. *ne a forensibus verbis recedam*, quod ex glossa est procul dubio. *G.*

12 verbis diſcedam) advocandi peto. Tu tamen iam nunc cogita, quae potiſſimum tempora adgrediamur. Vetera et ſcripta aliis? parata inquiſitio, ſed oneroſa collatio: intacta et nova? graves
13 offenſae, levis gratia. Nam praeter id, quod in tantis vitiis hominum plura culpanda ſunt, quam laudanda: tum ſi laudaveris, parcus; ſi culpaveris, nimius fuiſſe dicaris; quamvis illud pleniſſime, hoc
14 reſtrictiſſime feceris. Sed haec me non retardant: eſt enim mihi pro fide ſatis animi. Illud peto praeſtruas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, iam ſcribere parato, alia rurſus cunctationis et morae iuſta ratio naſcatur. Vale.

IX.

Dolet, Valentem graviter iacere: moleſtius fert, Avitum deceſſiſſe.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Varie me adfecerunt literae tuae: nam partim laeta, partim triſtia continebant. Laeta, quod te

veniam — advocandi) Nimirum amicos, et cum iis de cauſſa deliberandi. Quae quidem res adeo frequens in iudiciis fuit, ut inde *advocatio* pro mora ac dilatione frequenter dicatur. vid. ad Cic. fam. 7, 11. et Sen. Conſol. ad Marc. 10. *G.*

Senſus igitur: *ideoque interim cunctor.* Supra 6. erat: *Cur ergo cunctor?* Mox 14: *cunctatio et mora. S.*

Rom. *ſed interim veniet, et ne a forenſibus verbis recedam advocatum peto. H.*

12 *Tu tamen iam nunc cogita)* Rom. *Tu tamen nunc cogita. H.*

oneroſa collatio) Difficile eſt aliquid de tuo conferre, quod non iam alii occupaverint. Hic, opinor, ſenſus loci longe aliter vulgo intellecti. *S.*

13 *Nam praeter id, quod in tantis vitiis)* Rom. *Praeterea quod in tantis vitiis.* Omiſſum eſt *nam.* Unde non contemnenda Gruteri ſuſpicio, *praetereo quod in tantis.* Florentinae lectioni non convenit *tum,* quod ſequitur. *H.*

quamvis — feceris) Nihil horum in Rom. eſt, nec in Brummerianis, et quatuor Cortianis, quae lectoris alicuius manu adſcribi potuerunt. *H.*

Vix putem inſiticia eſſe. *S.*

14 *Illud peto praeſtruas)* Rom. *Illud, peto, perſtruas. H.*

in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: ſed
ego volo, propterea, quod recitaturum ſtatim, ut
ego veniſſem, pollicebantur. Ago gratias, quod
exſpector. Triſte illud, quod Iulius Valens gra- 2
viter iacet; quamquam ne hoc quidem triſte, ſi
illius utilitatibus aeſtimetur, cuius intereſt quam
maturiſſime inexplicabili morbo liberari. Illud 3
plane non triſte ſolum, verum etiam luctuoſum,
quod Iulius Avitus deceſſit, dum ex quaeſtura
redit: deceſſit autem in navi, procul a fratre
amantiſſimo, procul a matre, a ſororibus. Nihil 4
iſta ad mortuum pertinent; ſed pertinuerunt, quum
moreretur: pertinent ad hos, qui ſuperſunt. Iam, 5
quod in flore primo tantae indolis iuvenis exſtin-
ctus eſt, ſumma conſequuturus, ſi virtutes eius
maturuiſſent. Quo ille ſtudiorum amore flagra-
bat! quantum legit! quantum etiam ſcripſit! quae
nunc omnia cum ipſo ſine fructu poſteritatis arue-
runt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui ſi fre- 6
nos remittas, nulla materia non maxima eſt. Fi-
nem epiſtolae faciam, ut facere poſſim etiam la-
crymis, quas epiſtola expreſſit. Vale.

IX, 1 *ſed ego volo* etc.) Rom. *ſed ego volo. Praeterea quod.* Paullo ante *quod* deſideratur in his, *quod te in urbe teneri. H.*

2 *morbo liberari*) Refero ad illud neſcio cuius Οἱ μεγάλοι πόνοι συντόμως ἐξάγουσι. Quo acutior eſt morbus, tanto minus durat. Cumque *inexplicabilem* praeterea *morbum* dicat, puto, Secundum εὐφημίᾳ quadam uſum, inſtantem proxime Valenti mortem ſic indicare, ipſamque in beneficio ponere, quae deſperato illum morbo liberet. *G.*

3 *deceſſit autem in navi*) Rom. *deceſſit in navi. H.*

Bene: ſicque etiam alii libri bonae notae. Repetit Secundus ab amico ſibi ſcripta, non ipſe illi narrat. Ideo *autem* hic importunum. *S.*

5 *Iam, quod in*) Ex ſuperioribus ita explenda oratio, *Iam illud luctuoſum eſt* etc. *G.*

Immo ſupplendum, *quam luctuoſum eſt.* Ῥῆσις haec eſt exclamatio. Sic Graeci κατ' ἔλλειψιν Τὸ δὲ, ſequ. accuſat. cum infinitivo. *S.*

Etiam in Rom. *Iam, quod in flore primo.* Deinde, *ſi virtutes eius maturuiſſent. Quod ille. H.*

ſcripſit) ſed non edidit: alioqui non aruiſſent ſine fructu poſteritatis. Editurus, opinor, erat, ſi prius expolíviſſet. *S.*

6 *cui ſi frenos — eſt*) Non reprehenderem Secundum, ſi haec omiſiſſet. Parum humanum videtur, in tam luctuoſi caſus comploratione addere, dolori non indulgendum, *quod*, ſi frenos illi remittas, *etiam levior dolendi cauſſa graviſſima fiat. S.*

X.

Versus Antonini laudat, ut sibi inimitabiles, et ad plures edendos hortatur.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Cum versus tuos aemulor, tum maxime, quam sint boni, experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem raro, nisi in peius, effingunt;
2 ita ego ab hoc archetypo labor et decido. Quo magis hortor, ut quam plurima proferas, quae imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi, possint. Vale.

XI.

Hortatur ad edenda sua scripta, quia ipse eorum spem hendecasyllabis fecerat.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis spoponderunt. Appellantur quotidie et flagitantur: ac iam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam

X inscr. Etiam Rom. *Antonino. H.*

1 *in peius, effingunt*) Rom. *in peius fingunt.* Post *labor et decido. H.*

XI inscr. Rom. *Tranquillo. H.*

1 *Libera — fidem*) Fac, quod ego in hendecasyllabis tuo nomine promisi. *E.*

spoponderunt) Rom. *spepon-derunt*, antique. Vid. Gell. VII. c. 9. *H.*

Conf. Voss. de Analog. L. III. c. 19. p. 87. *S.*

ad exhibendum formulam) Accipit *formulam* in iure, et a Praetore, non actor modo, sed etiam is, quicum agitur, vel unde petitur; actionis ille, hic exceptionis. Vid. Brisson. de form. 5, 74. Hendecasyllabi Pliniani *appellantur, flagitantur*, agitur cum illis, ut praestent denique praesentiam scriptorum Tranquilli. Miram suavitatem huius loci intelliget, qui considerabit Ulpiani verba l. 3. π. §. 8. de hom. libero exhibendo. *Ait Praetor* Exhibeas: Exhibere *est in publicum producere, et videndi tangendique hominis facultatem praebere. Proprie autem* exhibere *est* extra secretum habere. Ut igitur *plagium*, quod est furtum in libero capite commissum, eleganter ad libros et scripta transtulere; ita hic *ad exhiben-*

accipere. Sum et ipſe in edendo haeſitator, tu 2
mora tamen meam quoque cunctationem tarditatemque viciſti. Proinde aut rumpe iam moras, aut cave, ne eosdem illos libellos, quos tibi hendecaſyllabi noſtri blanditiis elicere non poſſunt, convicio ſcazontes extorqueant. Perfectum opus 3
abſolutumque eſt; nec iam ſplendeſcit lima, ſed atteritur. Patere, me videre titulum tuum; patere audire, deſcribi, legi, vaenire volumina Tranquilli mei. Aequum eſt, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII.

Proſocerum laudat, quod porticum dedicaverit, et in portarum ornamentum pecuniam promiſerit.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Accepi literas tuas, ex quibus cognovi ſpecioſiſſimam te porticum ſub tuo filiique tui nomine

dum agitur cum eo, qui ſcripta, quae libera vagari debebant, domi per iniuriam continet. Luſerintne praeterea in nominum *libri* et *liberi* ſimilitudine, non temere dixerim. *G.*

2 *Sum et ipſe* etc.) Rom. *Sum et ipſe in edendo haeſitator tu. O ſi tamen meam quoque cunctationem tarditatemque viceris. Proinde aut rumpe moras. H.*

convicio ſcazontes) Scazontes aſperum et ſatiricis epigrammatis aptum genus carminis, aptum proinde etiam *convicio* faciendo, quod non ad maledicta ſemper, ſed ad importunam quoque, et parum modeſtam repetitamque ſubinde petitionem vel admonitionem pertinet, ut in praefatione Quintiliani ad Tryphonem, *Eſflagitaſti quotidiano convicio* etc. *G.*

3 *ſed atteritur)* Summa in his elegantia, quod translationem continuat. Laudavit iam Cellarius 9, 35, 2. et Quintil. 10, 4, 4. *ut opus poliat lima, non exterat*, quem praeceptoris ſui locum imitatus videtur noſter. Deſcribitur hic illud vitium, quod κακιζοτεχνιαν poſſis appellare cum avunculo noſtri 34, 8. ſ. 19. ubi commemoratur ab illo Callimachus inter nobiles ſtatuarios (quorum *lima* eſt propria) *ſemper calumniator ſui, neque finem habens diligentiae* etc. *G.*

Cf. quae nos in Techn. rhet. ſ. v. *calumniari* diximus. *E.*

Etiam Rom. *nec iam ſplendeſcit lima, ſed atteritur. H.*

titulum tuum) libro inſcriptum et pendentem in bibliopoliis atque bibliothecis. *G.*

XII inſcr. Rom. *Fabato proſocero. H.*

1 Quod ſaepe obſervo, Plinium in his epiſtolis voluiſſe nobis ima-

dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, ut initium novae liberalitatis
2 esset consummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cuius ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde, quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri: postremo, quod patria nostra florescit: quam mihi a quocunque excoli iucundum, a te vero laetissi-
3 mum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto, quod proxime promisisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cuius pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII.

Orationem, paucis amicis recitatam, iudicio Scauri subiicit.

C. PLINIVS SCAVRO SVO S.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer; paucos, ut ve-

ginem animi sui pulcherrimam relinquere, illud hic etiam locum habet. Intererat ipsius, liberorum suorum proavum quam adstrictissimum esse, et corradere potius magnam rem familiarem, quam publica eam liberalitate minuere. At gratulatur illius magnificentiae, eamque stimulis incitat quantum potest; quod non multo minus est, quam si ipse elargitus esset, quae publico impendit prolocer. *G.*

Accepi literas tuas) Rom. *Recepi litteras tuas. H.*

ut initium novae liberalitatis) Rom. *ut initium liberalitatis* omisso cum aliis epitheto *novae. H.*

2 *pro necessitudine nostra redundat)* Rom: *pro necessitudine redundat.* Deest *nostra. H.*

quam mihi a quocunque) Rom. *quam mihi et a quocumque. H.*

3 *quod proxime promisisti)* Rom. *quod maxime promisisti. H.* Livius 22, 53, 2. *Ap. Claudius Pulcher, qui proxime aedilis fuerat.* ubi item Drakenb. e codice *maxime* enotavit. Solennis confusio: ne suspiceris, a Plinio *cum maxime* scriptum esse. Cf. Cortium, it. Oudend. ad Caes. p. 167. *S.*

XIII, 1 *ut veerre)* Sic et Rom. *H.*

H. e. quorum reverentia me in recitando intentum et acrem faciat. Eo pertinet, quod mox di-

rum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut ſolicitudine incendar; altera, ut admoneat, ſi quid forte me, ut meum, fallat. Tuli, 2
quod petebam: inveni, qui mihi copiam conſilii ſui facerent. Ipſe praeterea quaedam emendanda adnotavi. Emendavi librum, quem miſi tibi. Materiam ex titulo cognoſces, cetera liber explica- 3
bit: quem iam nunc oportet ita conſueſcere, ut ſine praefatione intelligatur. Tu velim, quid de 4
univerſo, quid de partibus, ſentias, ſcribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel conſtantior in edendo, ſi huc vel illuc auctoritas tua acceſſerit. Vale.

XIV.

Cauſſa et iudicium Tuſcilii quem exitum habuerit, pernarrat.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Et tu rogas, et ego promiſi, ſi rogaſſes, ſcripturum me tibi, quem habuiſſet eventum poſtulatio Nepotis circa Tuſcilium Nominatum. Inductus eſt Nominatus; egit ipſe pro ſe, nullo accuſante.

cit, ſe velle, ut *ſolicitudine incendatur:* hoc ergo reverentiae auditorum tribuit. In aliis libris eſt *intendar.* Ceterum de ſententia ipſa cf. Epiſt. V, 3. 8. *E.*

ſi quid forte etc.) Rom. *ſi quid forte me ut meum fallit. H.*

3 *ita conſueſcere)* Si figuram demas, illud dicere videtur, oportet librum ipſum per ſe ita paullatim notum et familiarem fieri hominibus, ut ſine praefatione argumentum et ordinem indicante, quid ſibi velit, intelligant. *G.*

Puto ſimpliciter eſſe: cui nunc non magis poſſum (quod otium deeſt aut alia de cauſſa) praefationem praemittere, quam tum praemittam, cum publicabo. *S.*

Etiam Rom. *oportet ita conſueſcere. H.*

XIV, 1 *poſtulatio Nepotis)* de qua ſupra 5, 4. *G.*

circa Tuſcilium Nominatum) Rom. *contra Tuſcilium Nominatum.* Deinde, *Etenim legati Vicentinorum non modo preſ. ſerunt.* Altera negatio excidit. *H.*

Alibi etiam libri *non modo* pro *non modo non* exhibent, ſequente *verum etiam.* E. c. Cic. Offic. 1, 21, 4. ubi v. Heuſing., ibid. 2, 13, 4. coll. Muret. Var. Lect. 10, 7., Cat. mai. cap. 16. coll. Cort. ad Plin. 8, 7, 2. ut alia loca omittam. *S.*

Etenim legati Vicentinorum non modo non preſ-
2 ſerunt eum, verum etiam ſublevaverunt. Summa
defenſionis, *Non fidem ſibi in advocatione, ſed
conſtantiam defuiſſe; deſcendiſſe ut acturum, at-
que etiam in curia viſum; deinde ſermonibus ami-
corum perterritum receſſiſſe; monitum enim, ne
deſiderio ſenatoris, non iam quaſi de nundinis,
ſed quaſi de gratia, fama, dignitate certantis,
tam pertinaciter, praeſertim in ſenatu, repugna-
ret; alioqui maiorem invidiam, quam proxime,
3 paſſurus.* Erat ſane prius, tamen a paucis, ac-
clamatum exeunti. Inde ſubiunxit preces multum-
que lacrymarum: quin etiam tota actione, homo
in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari
magis (id enim et favorabilius et tutius) quam
4 defendi videretur. Abſolutus eſt ſententia deſi-
gnati conſulis Afranii Dextri, cuius haec ſumma,
*Melius quidem Nominatum fuiſſe facturum, ſi
cauſſam Vicentinorum eodem animo, quo ſuſcepe-
rat, pertuliſſet: quia tamen in hoc genus culpae
non fraude incidiſſet, nihilque dignum animad-
verſione admiſiſſe convinceretur, liberandum: Vi-
5 centinis, quod acceperat, redderet.* Adſenſerunt
omnes, praeter Flavium Aprum. Is, *Interdicen-*

2 *ſermonibus — receſſiſſe*) Rom. *ſermonibus amicorum receſſiſſe.* Verbum *perterritum* vel *deterritum* abeſt. *H.*

ne — repugnaret — paſſurus) Si haec verba, ut ſunt iam interpunctione connexa, etiam ſententia et conſtructione iungantur, nihil impedit, quo minus retineamus nominativum *paſſurus* ad verbum *repugnaret* reſpicientem. Sed nec damnamus alteram rationem in Mediceo libro inventam, *ne repugnaret: alioquin — paſſurum.* G.

non iam quaſi etc.) Rom. *non quaſi de nundinis, ſed quaſi de gloria fama.* Deeſt *iam.* *H.*

alioqui maiorem etc.) Rom. *alioqui maiorem invidiam proxime paſſurus erat. Sane prius tamen paucis adclamatum exeunti. Subiunxit.* *H.*

4 *Afranii Dextri* etc.) Rom. *Afranii Dexteri cuius haec ſumma ſententia, melius.* *H.*

liberandum: Vicentinis) Rom. *liberandum, ita tamen, ut Vicentinis.* *H.*

Idem in aliis libris reperitur. Placet. *S.*

5 *Adſenſerunt omnes* etc.) Rom. *Aſſenſerunt omnes praeterquam Licinius. Is interdicendum ei advocatione.* *H.*

dum ei advocationibus in quinquennium, cenſuit:
et quamvis neminem auctoritate traxiſſet, conſtan-
ter in ſententia manſit: quin etiam Dextrum, qui
primus diverſum cenſuerat, prolata lege de ſena-
tu habendo, iurare coëgit, *E republica eſſe, quod
cenſuiſſet.* Cui, quamquam legitimae poſtulationi, 6
a quibusdam reclamatum eſt. Exprobrare enim
cenſenti ambitionem videbatur. Sed priusquam
ſententiae dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis,
recitavit libellum diſertum et gravem, quo que-
ſtus eſt, *Vaenire advocationes, vaenire etiam prae-
varicationes; in lites coiri; et gloriae loco poni
ex ſpoliis civium magnos et ſtatos reditus.* Reci- 7
tavit capita legum, admonuit SCtorum: in fine
dixit, *Petendum ab optimo principe, ut, quia le-
ges, quia SCta contemnerentur, ipſe tantis vitiis
mederetur.* Pauci dies, et liber principis ſeverus, 8
et tamen moderatus. Leges ipſum; eſt in publi-
cis actis. Quam me iuvat, quod in cauſſis agen-

quin etiam Dextrum etc.) Rom. *quin etiam Dexterum, qui primus.* Proxime *perlata lege.* *H.*

prolata lege) Laudavit legem Aper, praelegi forte iuſſit, certe Senatum illius admonuit. Nimirum moris fuiſſe, ut Senatus iuratus nonnunquam ſententias diceret, (hoc enim eſt *cenſere*) multis oſtendit Lipſius ad Tac. Annal. 4, 21. *Sed quod id ipſum lege Traiani ſancitum eſſe ex hoc, quem tradimus, loco effici putat (quod ipſi ſuaſerunt, credo, libri, qui *perlata lege* habent, non *prolata*) in eo diſſentientem habet Caſaubonum ad Sueton. Aug. c. 35. qui ad ipſum hunc principem referre eam legem malit. *G.*

coëgit) Accipiendum ſine effectu. Ita ſaepiſſime Graeci et Latini ſcriptores. Vid. Duker. ad Flor. 1, 18, 12. *S.*

6 *in lites coiri*) Paciſci homines de eventu litium cum advocatis, cum ipſis adeo iudicibus. Notae ſunt noſtro et patrum ſeculo ſponſiones, cum talibus perſonis factae, quae procurare vel impedire eventum eius rei, de qua ſponſio fiebat, poſſent. *G.*

magnos et ſtatos reditus) Rom. *magnos et ſtatutos reditus.* *H.*

7 *legum — SCtorum*) Quae enarrantur a ICtis, cum de Lege Cincia agunt. Vid. noſter 4, 9, 6. 5, 21, 4. *G.*

Etiam Rom. *admonuit ſenatus conſultorum.* *H.*

8 *Pauci dies, et liber*) H. l. *et*, ut Graecorum καὶ, habet temporis celeritatisque notionem. Vid. Hoogev. Doctr. Partic. L. Gr. p. 536. ſqq. Livius 22, 1, 1. *Iam ver adpetebat, quum Hannibal ex hibernis movit.* ibi in variis lectionibus enotatum: *et Hannibal* etc. quod fortaſſe genuinum. *S.*

dis non modo pactione, dono, munere, verum
9 etiam xeniis semper abstinui! Oportet quidem,
quae sunt inhonesta, non quasi illicita, sed quasi
pudenda, vitare: iucundum tamen, si prohiberi
publice videas, quod nunquam tibi ipse permise-
10 ris. Erit fortasse, immo non dubie, huius propositi mei et minor laus, et obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii divinum me; alii, meis rapinis, meae avaritiae occursum, per ludum ac iocum dictitant. Vale.

XV.

Cornutum curatorem viae factum esse, vel ideo laetatur, quia tum amicitia semper, tum collegio non semel coniuncti fuerint. Addit de suis in villa hospitibus.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Secesseram in municipium, quum mihi nuntiatum est, Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae

dono, munere — xeniis) Hic forte locum habeat illa horum verborum differentia, quam tradit Ulpianus l. 194. de V. S. quod *munus* sit *donum cum caussa, ut puta natalicium, nuptialicium. Xenia* non melius intelliguntur, quam ex XIII Martialis. Sunt nimirum esculenta et poculenta varia, sed quae tamen ex quantitate certe pretium habere possunt, ut *piper, alica, far, ficus, casei, vina* varii generis etc. *G.*

9 *illicita — pudenda) Illicita* sunt, legibus publicis vetita; *pudenda*, a quibus honestatis sensu naturali ducti abstinemus: illa igitur *publice prohibentur;* haec *nunquam nobis ipsi permittimus. E.*

10 *divinum me)* Qui praeviderim fore, ut interdicatur omni genere munerum, atque ideo ante legem illis abstinuerim. De *divinatione* Attici sui similia Nepos 9, 1. *G.*
Simili sensu *divini* ap. Cic. Divin. 2, 3. et Horat. 1. Sat. 6, 114. *E.*
Fortasse Plinius, ut est perpetuus Ciceronis imitator, (simiam si dixeris, vix te calumniae insimulem,) ad illius divinationem, ab ipso Tullio toties, interdum satis φορτικῶς, iactatam, respexit. Conf. Cornel. Nep. Attic. 16, 4. *S.*
per ludum ac iocum dictitant) Rom. *per ludum acceptum dictitant. H.*

XV, 1 *Aemiliae viae curam)* Rem Censorum olim propriam,

curam. Exprimere non poſſum, quanto ſim gau- 2
dio adfectus et ipſius et meo nomine. Ipſius, quod, ſit licet, ſicut eſt, ab omni ambitione longe remotus, debeat tamen ei iucundus eſſe honor ultro datus; meo, quot aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium, poſtquam par Cornuto
datum video. Neque enim augeri dignitate, quam 3
aequari bonis, gratius. Cornuto autem quid melius? quid ſanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expreſſius? Quod mihi cognitum eſt non fama, qua alioqui optima et meritiſſima fruitur, ſed longis magnisque experi-
mentis. Una diligimus, una diluximus omnes 4
fere, quos aetas noſtra in utroque ſexu aemulandos tulit: quae ſocietas amicitiarum arctiſſima
nos familiaritate coniunxit. Acceſſit vinculum 5
neceſſitudinis publicae. Idem enim mihi, ut ſcis, collega, quaſi voto petitus, in praefectura aerarii fuit: fuit et in conſulatu. Tum ego, qui vir, et quantus eſſet, altiſſime inſpexi, quum ſequerer ut magiſtrum, ut parentem vererer: quod non tam aetatis maturitate, quam vitae, merebatur.

quo magis viris Conſularibus eam demandabant, Auguſti inſtituto, Imperatores. De his poſt Lipſ. ad Tac. An. 3, 31. ſive Exc. E copioſe egit Ev. Otto de tutela viar. publ. 2, 5. Ceterum Plinius noſter non ipſe quoque fuit *Curator viae Aemiliae*, ſed *Curator alvei Tiberis et riparum, et cloacarum urbis*, cuius muneris memoria eſt in inſcriptione, quam et nos vitae ipſius ſubiecimus. Huic *muneri par eſt curatio viae Aemiliae*, quod ait ſ. 2. cf. ſ. 9. Viderat hoc Buchnerus, probarunt Cellarius et Maſſonus ad A. Plinii 39 et 40, 6. Ceterum *alveus ripaeque Tiberis* iunguntur cum *cloacis*, quod hae ad illud ipſum quoque ſtructae fuerant, magnum Romae et orbis miraculum, ut exundantem Tiberim reciperent, et eadem eluerentur ipſae, atque eluvionem ab urbe averterent. *G.*

2 *Ipſius, quod* etc.) Rom. *Ipſius, quod ſcilicet, ſicut eſt.* Voluit *ſit licet. H.*

debeat tamen ei) Rom. *debet tamen ei*, non *debeat*, quod nuperorum editorum incuria propagatum eſt. *H.*

Gierigius, ſi Cortianam inſpexiſſet, non erat, puto, *debeat* ſervaturus. *S.*

3 *quid in omni genere*) Sic et Rom. *H.*

4 *Una diligimus, una dileximus omnes*) Non potuit vitare verſum hexam., quales plures obſervavi. *H.*

5 *in praefectura* etc.) Rom. *in praefectura aerarii fuit et in conſulatu.* Sed *fuit* elegantius iteratur. *H.*

aetatis — vitae) *Aetatis maturitas*, annis et ſenectute, *vi-*

6 His ex cauſſis ut illi, ſic mihi gratulor: nec privatim magis, quam publice, quod tandem homines non ad pericula, ut prius, verum ad honores
7 virtute perveniunt. In infinitum epiſtolam extendam, ſi gaudio meo indulgeam. Praevertor ad ea, quae me agentem hic nuntius deprehendit.
8 Eram cum proſocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu deſideratis; circumibam agellos; audiebam multum ruſticarum querelarum: rationes legebam invitus et curſim (aliis enim chartis, aliis ſum literis initiatus) coeperam etiam
9 itineri me praeparare. Nam includor anguſtiis commeatus, eoque ipſo, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque ſub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio noſtro dies pereat. Vale.

XVI.

Mortem Fundani filiae luget, et Marcellinum, ut patrem conſoletur, monet.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Triſtiſſimus haec tibi ſcribo. Fundani noſtri filia minor eſt defuncta: qua puella nihil unquam feſtivius, amabilius, nec modo longiore vita, ſed
2 prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, et iam illi anilis

tae maturitas perfecta virtute cernitur. *E.*

6 *quod tandem* etc.) In Rom. nova ſententia incipit, *Tandem homines non ad pericula*, omiſſo *quod*. *H.*

7 *Praevertor ad ea, quae me*) Rom. *Pervertam ad ea, quae me.* *H.*

XVI, 1 *Fundani noſtri* etc.) Rom. *Fundani noſtri filia minor defuncta*, ut fere vulgo. *H.*

Cortiana: *Triſtiſſimus haec tibi ſcribo, Fundani noſtri filia minore defuncta.* Languide. *S.*

ſed prope immortalitate, dignius) Rom. *ſed paene immortalitate dignius.* *H.*

2 *annos quatuordecim impleverat*) Rom. *annos quatuordecim expleverat.* *H.*

prudentia, matronalis gravitas erat: et tamen
ſuavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut 3
illa patris cervicibus inhaerebat! ut nos amicos
paternos et amanter et modeſte complectebatur!
ut nutrices, ut paedagogos, ut praeceptores, pro
ſuo quemque officio, diligebat! Quam ſtudioſe,
quam intelligenter lectitabat! ut parce cuſtodite-
que ludebat! Qua illa temperantia, qua patien-
tia, qua etiam conſtantia noviſſimam valetudinem
tulit! Medicis obſequebatur, ſororem, patrem 4
adhortabatur, ipſamque ſe deſtitutam corporis ſui
viribus, vigore animi ſustinebat. Duravit hic illi 5
usque ad extremum, nec aut ſpatio valetudinis,
aut metu mortis infractus eſt; quo plures gravio-
resque nobis cauſſas relinqueret et deſiderii et
doloris. O triſte plane acerbumque funus! o morte 6
ipſa mortis tempus indignius! Iam deſtinata erat
egregio iuveni, iam electus nuptiarum dies, iam
nos vocati. Quod gaudium quo moerore muta- 7
tum eſt! Non poſſum exprimere verbis, quantum
animo vulnus acceperim, quum audivi Fundanum
ipſum (ut multa luctuoſa dolor invenit) praeci-
pientem, quod in veſtes, margarita, gemmas,
fuerat erogaturus, hoc in thura et unguenta et
odores impenderetur. Eſt quidem ille eruditus 8
et ſapiens, ut qui ſe ab ineunte aetate altioribus

3 *Ut illa patris cervicibus)* Rom. *Ut patris cervicibus.* Deinde, *ut nutrices et paedagogos,* recte. Hi erant eiusdem conditionis. *H.*

cuſtodite) tam pudice et verecunde, tanquam cuſtos in propinquo eſſet. *E.*

qua patientia) Deſunt in Rom. *H.*

4 *patrem adhortabatur)* Rom. *partim adhortabatur.* Et poſtea *corporis viribus*, ſine pronomine *ſui.* *H.*

Delendum *ſui*, quod nec Cortius in libris ſuis reperit, ideoque iure expunxit. *S.*

6 *o morte ipſa mortis tempus)* Sic et Rom. Deinde, *iam nos advocati.* *H.*

7 *Fundanum ipſum* etc.) Rom. *Fundanum ut multa.* Deeſt *ipſum.* *H.*

multa — dolor invenit) Nempe omnis dolens quodammodo amat dolorem ſuum. Itaque Fundanus pater, dum praecipit ſuis, ut pro veſtibus, gemmis, margaritis, thura et unguenta emant, hac ſententia, cui ipſi ex rebus tam moleſte contrariis quidam aculeus ineſt, dolorem ſuum oſtendit et acuit. *E.*

in thura et unguenta) Rom. *in tura et in unguenta.* *H.*

studiis artibusque dediderit: sed nunc omnia, quae audiit saepe, quae dixit, aspernatur; expulsisque
9 virtutibus aliis, pietatis est totus. Ignosces, laudabis etiam, si cogitaveris, quid amiserit. Amisit enim filiam, quae non minus mores eius, quam os vultumque referebat, totumque patrem mira
10 similitudine exscripserat. Proinde si quas ad eum de dolore tam iusto literas mittes, memento adhibere solatium, non quasi castigatorium et nimis forte, sed molle et humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis spatium.
11 Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit; sic recens animi dolor consolationes reiicit ac refugit, mox desiderat, et clementer admotis acquiescit. Vale.

XVII.

Calpurnium bene recitasse nuntiat, fratrisque illius pietate laudata, nobiles adolescentes hortatur.

C. PLINIVS SPVRINNAE SVO S.

Scio, quantopere bonis artibus faveas, quantum gaudii capias, si nobiles iuvenes dignum aliquid maioribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi, fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis.
2 Recitabat καταστερισμῶν eruditam sane luculentam-

8 *studiis artibusque dediderit)* Sic et Rom. *H.*

expulsisque virtutibus etc.) Rom. *expulsisque virtutibus et aliis pietatis est totus. Ignosces. Laudaveris etiam, si cogitaveris.* Desunt *et talis est pietas cui. H.*

pietatis est totus) Vid. Burmann. ad Valer. Flacc. 1, 207. qui bene comparat Graecorum ὅλον εἶναί τινος. Alciphron p. 306. αἱ αἶγες — — ὅλαι τοῦ μέλους ἐγίνοντο. ubi vid. Bergler. *S.*

10 *si quas ad eum* etc.) Rom. *si quas ad eum de dolore litteras mittes.* Postea, *non quasi castigaturum. H.*

11 *clementer admotis acquiescit*) Rom. *vehementer admotis acquiescit. H.*

XVII, 2 καταστερισμῶν) Relationum in stellas s. rerum hominumque in sidera relatorum historias. 'Alii, et Cortius etiam, ἐρω-

que materiam. Scripta elegis erat fluentibus, et
teneris, et enodibus, fublimibus etiam, ut popo-
fcit locus. Apte enim et varie nuuc adtolleba-
tur, nunc refidebat: excelfa depreffis, exilia ple-
nis, feveris iucunda mutabat; omnia ingenio
pari. Commendabat haec voce fuaviffima, vo- 3
cem verecundia. Multum fanguinis, multum fo-
licitudinis in ore, magna ornamenta recitantis.
Etenim, nefcio quo pacto, magis in ftudiis homi-
nes timor, quam fiducia decet. Ne plura: (quam- 4
quam libet plura, quo funt pulchriora de iuvene,
rariora de nobili,) recitatione finita, multum ac
diu exofculatus adolefcentem, qui eft acerrimus

τοπαίγνιον. Sed cum *eruditam luculentamque materiam* vocet Secundus, quod nefcio quam bene ἐρωτοπαιγνίῳ conveniat, (quo titulo alioquin habemus lepidum carmen Aufonii) ac praeterea magna fit, ut fere folet in Graecis, huius loci in libris varietas: reducere aufus fum Aldi ac Medicei codicis lectionem, a qua non longe abire *tactepigmon* et fimilia monftra lectionum, ille videt, qui obfervavit, quomodo in Graecis exprimendis verfari foleant Latini librarii. Poteft vocari *erudita materia* καταστερισμῶν, de relatis in fidera hominibus, animalibus, rebus aliis; quod mythicae hiftoriae bonam partem complectatur fcilicet: *luculentam* nemo negabit, nifi qui lucem aftris. Nondum obfervavi καταστερισμῶν nomen: [conf. Gesneri ad I. A. Erneftium epiftola:] fed dubitare nos de vi illius et fignificatione non finit vel unus Apollodori locus 3, 8. extr. p. 190. Galei, de Iove, τὴν δὲ Καλλιστὼ καταστερίσας ἐκάλεσεν Ἄρκτον. Sic nuper ἀπαστέρωσιν legimus de relata carmine Emman. Martini inter aftra ipfius arca. Vid. Gregor. Mayanfii Ep. 5, 7. p. 290. G.

Luculentam materiam quis credat propter lucem aftrorum nunc dictam? Gesnerus illud lepide, ut nonnunquam folet. *Luculenta* eft infignis, ampla, nobilis, propter rei fanctimoniam et auctoritatem. *E.*

Rom. *Recitabat apte* πεινίον. *H.*

Scripta elegis etc.) Rom. *Scriptae legis erat fluentibus, teneris et enodibus. H.*

fluentibus etc.) Concinnitatem, dulcedinem et nitorem cogita. Sed omnem hunc locum de induftria copiofius expofuimus in Lex. technol. rhet. p. 177. *E.*

ut popofcit etc.) Rom. *ut pofcit locus. Altae enim et variae fententiae nunc attollebantur, nunc refidebant. H.*

feveris iucunda mutabat) Rom. *iucunda feveris mutabat. H.*

Hunc ordinem malim. *S.*

3 *vocem verecundia. Multum)* Rom. *voce verecunda, multum. H.*

Multum fanguinis) Explicat 1, 14, 8. *Eft illi facies liberalis, multo fanguine, multo rubore fuffufa.* Sed ibi fignum eft fanitatis, hîc verecundiae. *S.*

magis — timor, quam fiducia) Nimirum Ἀμαθία μὲν θράσος κ.τ.λ. vid. 4, 7, 3. G.

4 *quo funt pulchriora* etc.) Rom. *quo pulchriora funt de iuvene nobili, rariora de nobis. H.*

ſtimulus monendi, laudibus incitavi, *Pergeret, qua coepiſſet, lumenque, quod ſibi maiores ſui*
5 *praetuliſſent, poſteris ipſe praeferret.* Gratulatus ſum optimae matri, gratulatus et fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiae tulit: tam notabiliter pro fratre recitante primum metus eius, mox gaudium
6 eminuit. Dii faciant, ut talia tibi ſaepius nuntiem! Faveo enim ſeculo, ne ſit ſterile et effoetum: mireque cupio, ne nobiles noſtri nihil in domibus ſuis pulchrum, niſi imagines habeant: quae nunc mihi hos adoleſcentes tacite laudare, adhortari, et, quod amborum gloriae ſatis magnum eſt, agnoſcere videntur. Vale.

XVIII.

Seceſſus amoenitatem ei gratulatur.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Bene eſt mihi, quia tibi bene eſt. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amoeniſſima. Neque

quod ſibi maiores etc.) Rom. *quod ſui maiores praetuliſſent,* [ſine *ſibi*] *poſteris praeferret. H.*

5 *qui ex auditorio illo — — tulit)* Rom. *qui in auditorio illo — — rettulit. H.*

6 *Faveo — ne* Breviloquentia, qualem tetigimus ſupra ad 3, 5, 16. Supple *et opto. S.*

ſterile et effoetum) Rom. *ſterile effetum,* ſine copula. *H.*

mireque cupio, ne — nihil — niſi) Inſolens conſtructio, a Plinii tamen manu profecta. Debebat eſſe: *mireque cupio, ut* etc. En igitur locus, quem fruſtra quaerebam ad 4, 13, 8. ubi unci amovendi. *S.*

quae nunc mihi etc.) Rom. *quae nunc hos mihi adoleſcentes. H.*

Placet hic ordo. *S.*

agnoſcere) Proſopopoeia utitur. Imagines maiorum ſuorum agnoſcunt Calpurnium, et dicunt ei, quod Terentianus Demea Ad. 4, 2, 25. *Laudo, o Cteſipho, patriſſas: abi, virum te iudico.* Hoc eſt, agnoſcunt homines, qui utrosque norunt, ſimilitudinem quandam inter veteres Calpurnios, et hunc iuvenem. Huic glorioſum eſt maioribus eſſe ſimilem: illis decorum, tales praedicari, qualis eſt hic eorum ſanguine ortus etc. *G.*

Rom. *cognoſcere videntur. H.*

XVIII, 1 *fontibus, viridibus,*

enim dubito esse amoenissimam, in qua se com-
posuerat homo felicior, antequam felicissimus fie-
ret. Ego in Tuscis et venor et studeo, quae in- 2
terdum alternis, et interdum simul facio: nec
tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit dif-
ficilius capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX.

Rogat, ut Paullinus villam suam Zosimo liberto commodet valetudinis recuperandae caussa.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Video, quam molliter tuos habeas: quo simpli-
cius tibi confitebor, qua indulgentia meos tra-
ctem. Est mihi semper in animo et Homericum 2
illud, πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν, et hoc nostrum, *pa-
ter familias*. Quod si essem natura asperior et
durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei
Zosimi, cui tanto maior humanitas exhibenda est,

agro) Rom. *fontibus, ruribus, agro.* *H.*

in qua se composuerat) ad vitam privatam, ut suo arbitratu viveret, redierat: ut *componere se* dicuntur, qui in lecto ad mensam vel alias accumbunt. Ceterum ille *felicior homo, antequam felicissimus fieret,* Nerva videtur Cataneo. Mihi magis placet, quod etiam Cortio in mentem venit, ipsum Sullam *Faustum*, illum, *Felicem*, ἐπαφρόδιτον, intelligere, eiusque villam Puteolanam, de qua Victor de Vir. Ill. c. 75. Brevi nimirum sententia complectitur noster, quod latius ab avunculo ipsius disputatur 7, 43. s. 44. *G.*

2 *et venor)* Vid. 1, 6. init. *G.*

quae interdum etc.) Rom. *quae interdum simul facio.* Desunt *alternis et interdum.* *H.*

Leg. *quae interdum alternis, interdum simul facio,* copula deleta, quam non agnoscunt libri Cortiani. *S.*

XIX, 2 *in animo et Homericum illud)* Rom. *in animo Homericum illud*, sine *et.* *H.*

Copula melius adest. *S.*

Homericum) Od. β. 47. et 234. Quantam autem vim habeat ea vox apud Homerum, inde quoque apparet, quod Iupiter omnem suam benevolentiam pollicens Palladi Il. θ, 40. ἐθέλω δὲ, inquit, τοὶ ἤπιος εἶναι. Dixerat θάρσει, φίλον τέκος, κ. τ. λ. *G.*

hoc nostrum, pater familias) Rom. *hoc nostrum, pater familiae.* *H.*

Vid. Drakenb. ad Liv. 34, 2, 1. *S.*

exhibenda est etc.) Rom. *exhibenda est, quanto nunc minor venit debilitas: iam augi-*

3 quanto nunc illa magis eget. Eſt homo probus, officioſus, literatus, et ars quidem eius, et quaſi inſcriptio, comoedus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, ſapienter, apte, decenter etiam; utitur et cithara perite, ultra quam comoedo neceſſe eſt. Idem tam commode orationes et hiſtorias et carmina legit, ut hoc ſolum
4 didiciſſe videatur. Haec tibi ſedulo expoſui, quo magis ſcires, quam multa unus mihi et quam iucunda miniſteria praeſtaret. Accedit huc longa iam caritas hominis, quam ipſa pericula auxe-
5 runt. Eſt enim ita natura comparatum, ut nihil aeque amorem incitet et accendat, quam carendi metus, quem ego pro hoc non ſemel patior.
6 Nam ante aliquot annos, dum intente inſtanterque pronuntiat, ſanguinem reiecit, atque ob hoc in Aegyptum miſſus a me, poſt longam peregri-

tur homo probus et officioſus et litteratus. H.

3 *inſcriptio*) Titulus, qui in tabella a collo ipſius pendente ſcribendus eſſet, ſi inter venales proſtare iubeas. G.

apte, decenter) *Decenter* aliquanto plus eſt, quam *apte*. *Apte* pronuntiat, qui perſonam non laedit, cum ſenem agit, ſenili geſtu utitur, et voce tremula etc. *Decenter*, qui ad minutias usque minimas deſcendit, et perſonam totam ita, ut pulchra imago animale exemplum ſuum, exprimit. add. 6, 21, 5. G.

utitur et cithara) Rom. *utitur cithara*. H.

commode — legit) Nimirum comoedo operam dabant, qui legere recte aut agere in concione diſcere vellent. Vid. Quint. 1, 11, 1. *Dandum aliquid comoedo quoque* etc. G.

4 *Accedit huc longa iam caritas*) Rom. *Accedit longa iam caritas*. H.

Plerique libri *huc* omittunt; delevitque cum Cortio Gierigius. S.

5 *Eſt enim ita natura comparatum*) Rom. *Eſt enim natura comparatum*. H.

6 *dum intente* etc.) Rom. *dum intente inſtanterque pronuntiaret*. H.

ob hoc in Aegyptum) Adpoſite laudavit hic Cellarius Plinium maiorem 31, 6. l. 33. *Neque Aegyptus propter ſe petitur, ſed propter longinquitatem navigandi.* Sed maxime huc pertinent, quae praecedunt, *Principalis* maris uſus eſt *navigandi phthiſi affectis, aut ſanguinem egerentibus.* Quod autem negavit *Aegyptum propter ſe peti*, in hoc contradicere videtur Celſo, qui 3, 22. phthiſicis *opus eſt*, inquit, *ſi vires patiuntur, longa navigatione, coeli mutatione, ſic, ut denſius, quam id eſt, ex quo diſcedit aeger, petatur: ideoque aptiſſime Alexandriam ex Italia itur.* G.

nationem confirmatus rediit nuper: deinde dum
per continuos dies nimis imperat voci, veteris
infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem
reddidit. Qua ex caussa destinavi eum mittere in 7
praedia tua, quae Foroiulii possides. Audivi enim
te saepe referentem, esse ibi et aëra salubrem,
et lac huiusmodi curationibus accommodatissimum.
Rogo ergo, scribas tuis, ut illi villa, ut domus 8
pateat; offerant etiam sumtibus eius, si quid opus
erit: erit autem opus modico. Est enim tam par- 9
cus et continens, ut non solum delicias, verum
etiam necessitates valetudinis, frugalitate restrin-
gat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quan-
tum sufficiat eunti in tua. Vale.

XX.

Varenum, a Bithynis ex proconsulatu accusatum, defendit.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Iterum Bithyni, post breve tempus a Iulio Basso,
etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt:
Varenum, quem nuper adversus Bassum advoca-
tum et postularant et acceperant. Inducti in se- 2
natum, inquisitionem postulaverunt: tum Varenus

nimis imperat) vocem legendo aut declamando nimium et supra vires intendit. — Catanaeus notat etiam legi *minus imperat voci*, quae sane facilior et usitatior forma est. *E.*

Nihil de hac διττογραφίᾳ in Cortiana, quae et alibi, quantum commemini, in notis Catanaei reddendis negligentior fuit. Ceterum *nimis imperat* genuinum. *S.*

7 *aëra salubrem*) Rom. *aërem salubrem. H.*

8 *ut illi villa, ut domus pateat*) Rom. *ut illi villa, illi domus pateat. H.*

Excerpta Brummeri *ut illi villa et domus pateat*, quod praefero. *S.*

9 *quantum sufficiat* etc.) Rom. *quantum sufficit et eunti in rura tua. H.*

XX, 1 *a Iulio Basso*) h. e. post accusatum a se Iulium Bassum, qua de re supra 4, 9. actum. *Rufus Varenus* est ille *Pomponius*, de quo 4, 9, 3. *G.*

Rom. *Iterum Bithyni (breve tempus) a Iulio Basso et Ru-*

petiit, ut ſibi quoque defenſionis cauſſa evocare
teſtes liceret: recuſantibus Bithynis, cognitio ſuſ-
cepta eſt. Egi ego pro Vareno, non ſine eventu:
3 nam bene an male, liber indicabit. In actioni-
bus enim utramque in partem fortuna domina-
tur: multum commendationis et detrahit et ad-
fert memoria, vox, geſtus, tempus ipſum; poſtre-
mo vel amor vel odium rei: liber offenſis, liber
gratia, liber et ſecundis caſibus, et adverſis caret.
4 Reſpondit mihi Fonteius Magnus, unus ex Bithynis,
plurimis verbis, pauciſſimis rebus. Eſt plerisque
Graecorum, ut illi, pro copia volubilitas: tam lon-
gas, tamque frigidas periodos uno ſpiritu, quaſi

ſum. Proxime, *Varenum quem adverſus Baſſum*, ſine *nuper*. *H.*

2 *ſibi quoque)* Nimirum qui *inquiſitionem poſtulant*, ii petunt mitti in provinciam, qui quaerant de factis, qui inſtrumenta conquirant, qui teſtes adducant: hic Varenus *invicem* ſibi *quoque* hoc vult tribui, ut *evocare* liceat teſtes. Hoc cum negarent fieri debere Bithyni; de hoc, nondum de criminibus Vareni, *cognitio ſuſcepta eſt;* de hoc egit Plinius, *non ſine eventu.* Nam *impetratum eſt*, ut et ex hac ipſa epiſtola ſ. 7. apparet, et repetitur 6, 5. 1. it. 6, 13. init. ac 6, 29, 11. *Haec monenda fuere, quod vir doctus hic putabat, τὸ *quoque* nihil habere, quo referatur, et ſubſtitui volebat ex Mediceo libro *undique*. *G.*

Rom. *ut ſibi quoque defenſionis cauſa vocare teſtes.* *H.*

Egi ego) Pronomen Cortius et Gierigius recte omiſerunt. *S.*

nam bene an male) Illud *nam* Atticae cuiusdam elegantiae eſt, et indicat omiſſam propoſitionem, hic ita forte ſupplendam: Dixi, *non ſine eventu.* Non mirum, me eventum ſolum commemorare: *nam* etc. Saepe ita Quintilianus, v. g. 2, 12, 7. 6, 3, 63 et 76. Saepe Lucianus, et confabulatores Attici. *G.*

Ita et Rom. *H.*

liber indicabit) Hoc eſt oratio ſcripta. De differentia *actionis* et *orationis* ſ. libri noſter 1, 20, 9. ſq. *G.*

3 *et detrahit et adfert)* Rom. *et detrahit et aufert.* Deinde, *poſtremo vel amorem.* *H.*

4 *plurimis verbis)* Rom. *pluribus verbis.* Et inde: *Mos eſt plerisque Graecorum, ut ſit illis.* Tum, *frigidas periodos.* *H.*

Eſt plerisque) *Revocavit hanc lectionem e bonis libris Cortius, et mox *frigidas* e Mediceo. De hoc res clara, et vel ſine libro audenda. [Add. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola. *S.*] Quod Graecos nominat, ſui illum temporis homines Aſiatico tumore corruptos intelligere, palam eſt. *G.*

De his oratoribus v. Cic. Brut. 13. Sueton. Aug. 86. Et Petron. II. *nuper*, inquit, *ventoſa iſthaec et enormis loquacitas Athenas ex Aſia commigravit.* Mox *frigidas* periodos dicit inanes ſenſu ex verborum redundantia. *Contorquent* autem periodos, qui rapidiſſime et celerrime efferunt voce et ſpiritu. *E.*

torrente, contorquent. Itaque Iulius Candidus 5
non invenuste solet dicere, *aliud esse eloquentiam,*
aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni aut
alteri, immo, si Marco Antonio credimus, nemi-
ni; haec vero, quam Candidus *loquentiam* appel-
lat, multis, atque etiam impudentissimo cuique
maxime contingit. Postero die dixit pro Vareno 6
Homullus callide, acriter, culte; contra Nigrinus
presse, graviter, ornate. Censuit Acilius Rufus,
consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam:
postulationem Vareni silentio praeteriit. Haec
forma negandi fuit. Cornelius Priscus consularis 7
et accusatoribus, quae petebant, et reo tribuit,
vicitque numero. Impetravimus rem nec lege
comprehensam, nec satis usitatam, iustam tamen.
Quare iustam, non sum epistola exsequuturus, ut 8
desideres actionem. Nam si verum est Homeri-
cum illud,

contorquent) Manet in metaphora de *spiritu* et *torrente*: haec duo enim *contorquent* obvia quaeque; arbores venti, saxa fluvii etc. *G.*

5 *vix uni aut alteri* etc.) Rom. *vix uni aut alteri: iam non sumus Antonii: credamus nemini. H.*

M. Antonio) Apud Ciceronem in Oratore c. 5. *Disertos* ait *se vidisse multos, eloquentem omnino neminem*, quod explicat ibi Tullius. *G.*

contingit) Cortius ex Mediceo *contigit*, quod nostro praeferendum. *S.*

6 *Homullus callide, acriter*) Sic et Rom. *H.*

callide — culte) Haec optime se habent, tresque praecipuas oratoris virtutes significant. *Callide* dicit, qui versute et subtiliter et acute, ingenio, inventione, et rerum prudentia excellens. Haec saepe iunguntur. vid. Cic. Orat. 6. et 28. Insigni autem loco de Orat. 1, 20. omnis facultas dicendi et eloquentia, quatenus rebus et verbis continetur, *calliditate* et *copia* describitur, quarum illa ad omnem inveniendi, haec ad enunciandi facultatem pertinet. *Acriter* dicit, qui cum vigore et affectu dicit, ut moveat. *Culte*, qui ornate verbis et sententiis. Male igitur quidam editores *calide* praetulerunt, quod ab hoc loco alienum est, nec potest ab illo *acriter* recte distingui. *E.*

7 *Cornelius Priscus* etc.) Rom. *Cornelius Priscus, actoribus quae petebant.* Deest *consularis et. Actoribus* in pluribus, nec aspernandum est. *H.*

Impetravimus rem etc.) Rom. *Impetravimus rem negligenter comprehensam nec satis suis tantum, iustam. H.*

8 *Homericum*) Od. α, 351. *G.*

In Rom. Homerici versus omissi sunt. *H.*

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
Ἥπερ ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

apud te providendum est mihi, ne gratiam novitatis et florem, quae oratiunculam meam vel maxime commendat, epistolae loquacitate praecerpam. Vale.

XXI.

Centumvirale iudicium edicto praetoris proposito dimissum dilatumque, et varii hominum de eo sermones.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

Descenderam in basilicam Iuliam, auditurus, quibus proxima comperendinatione respondere debe-
2 bam. Sedebant iudices, decemviri venerant, obversabantur advocati; silentium longum, tandem a praetore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita para-
3 tus sum, ut non mora laeter. Caussa dilationis, Nepos praetor, qui legibus quaerit. Proposuerat

apud te providendum est mihi) Rom. *a te providendum est mihi.* *H.*

oratiunculam meam vel maxime) Rom. *oratiunculam illam vel maxime.* *H.*

XXI, 2 *decemviri venerant)* *Decemviri litibus iudicandis,* qui nempe cogebant centumviros et iis praeerant. vid. Cuiac. Observatt. 3, 32. atque ad Pompon. de O. I. §. 29. Add. Torrent. ad Sueton. Aug. 37. *G.*

obversabantur advocati) Sic et Rom. *H.*

eximitur dies) Vid. Clav. Ciceron. *S.*

3 *Nepos praetor* etc.) Rom. *Nepos praetor des.* (id est *designatus) qui legibus quaerit.* Hanc lectionem confirmant, quae sequuntur n. 6. *initurus magistratum iura recognovit.* Vide de hac lectione Brummerum ad L. Cinciam c. VI, 6. *H.*

Eandem lectionem enotavit eodemque confirmavit argumento Catanaeus ad 6. *S.*

qui legibus quaerit) Sic habere libros optimos, notat Cortius, nec opus esse emblemate illo, *de muneribus. Leges* autem intellige iudiciales contra munera, praevaricationes, corruptiones, quales sunt, de quibus noster 5, 14, 6. sq. itemque *quaestiones perpetuae de pecuniis repetundis*, de quibus Cic. Bruto c. 27. et ad quas hanc etiam speciem referri, apparet ex 6, 5, 2. Huc pertinet bona pars legis Cinciae, ad quam Brummerus c. 6, 6. sq. de hoc etiam loco disputat, quod indicavit Cortius. *G.*

breve edictum; admonebat accuſatores, admone-
bat reos, exſequuturum ſe, quae ſenatusconſulto
continerentur. Suberat edicto ſenatusconſultum: 4
hoc OMNES, QVIDQVID NEGOTII HABERENT, IVRARE
PRIVS, QVAM AGERENT, iubebantur, NIHIL SE OB
ADVOCATIONEM CVIQVAM DEDISSE, PROMISISSE, CA-
VISSE. His enim verbis, ac mille praeterea, et
vaenire advocationes et emi vetabantur. Peractis
tamen negotiis permittebatur pecuniam dumtaxat
decem millium dare. Hoc facto Nepotis commo- 5
tus praetor, qui centumviralibus praeſidet, delibe-
raturus an ſequeretur exemplum inopinatum, no-
bis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis 6
edictum carpitur, laudatur. Multi: *Invenimus,
qui curva corrigeret. Quid? ante hunc praetores
non fuerunt? Quis autem hic eſt, qui emendet
publicos mores?* Alii contra: *Rectiſſime fecit
initurus magiſtratum: iura cognovit: ſenatus-
conſulta legit: reprimit foediſſimas pactiones:
rem pulcherrimam turpiſſime vaenire non patitur.*
Tales ubique ſermones: qui tamen alterutram in 7

Gierigius illa, *qui legibus quaerit*, ita interpretatur: qui non indulget advocatis, ut caeteri, ſed in quaerendo ſevere leges ſequitur et premit. An vero illud nunc aliquid valeat, quod *Nepos praetor, qui legibus quaerit*, mox diſtinguitur a *praetore, qui centumviralibus praeſidet?* Sed mihi tamen illa priora non ſatis emendata videntur. *E.*

4 *ſenatusconſultum: hoc* etc.) Rom. *Senatus conſultum hoc: omnes.* Sed *hoc* eſt ſextus caſus, cum verbo *iubebantur* coniungendus, ut factum in Gesnerianis exemplaribus, rectius quam in Cellarianis et Cortianis. *H.*

Etiam Cortius *hoc* cum verbo *iubebantur* coniunxit: nec aliter, puto, intellexit Cellarius. *S.*

omnes, quidquid etc.) Rom. *omnes, quisquis negotium haberet, prius quam agere iubebantur. H.*

Cort. *omnes, qui quid negotii haberent. S.*

et emi vetabantur) Rom. *et emi vetabatur. H.*

5 *deliberaturus an* etc.) Rom. *deliberaturus an ſequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit.* Ita recte inciſum eſt, non, ut vulgo, poſt *inopinatum. H.*

6 *Invenimus, qui curva corrigeret*) Rom. *Invenimus, qui cuncta corrigerent. H.*

Rectiſſime fecit etc.) *Rectiſſime fecit: initurus magiſtratum iura cognovit.* Haec coniungo, vulgo divulſa: pro *cognovit* cum Catanaeo et Cortio lego *recognovit. H.*

7 *Tales ubique ſermones* etc.) *Tales ubique ſermones, qui tamen alterutram in partem ex uſu* [error calami pro *eventu. S.*]

partem ex eventu praevalebunt. Eſt omnino iniquum, ſed uſu receptum, quod honeſta conſilia vel turpia, prout male aut proſpere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiae, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

praevalebunt: (eſt omnino iniquum, ſed uſu receptum) quod honeſta conſilia et [voluit, opinor, *vel. S.*] *turpia, prout male aut proſpere cedunt, ita vel probantur,* [Rom. *procedunt*, iterato priori verbo] *vel reprehenduntur.* Ita h. l. ſemper interpungendum credidi, et incluſa verba prope ſuſpecta habui. *H.*

modo diligentiae, modo vanitatis) In Rom. exciderunt. *H.*

diligentiae — vanitatis) Ergo, ſi conſilium honeſtum, quo quis *diligentiam* probavit, male cedit, tum *vanitatis* nomine idem reprehenditur. Ergo in *vanitate* vitioſae diligentiae notionem eſſe oportet, ſicuti in *furore*, vitioſae libertatis. *E.*

LIBER SEXTVS

I.

Hortatur, ut in urbem redeat, quia impatienter desideretur.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam; postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: seu quod ipsa loca, in quibus esse una solemus, acrius me tui commonent: seu quod desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Quid- 2 quid in caussa, eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconsulte properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar, an mihi, quum sine me Romae coeperis esse, similes his epistolas mittas. Vale.

II.

De increbescente brevitate forensium actionum, qua studia negligantur, conqueritur ita, ut Regulum quadam ratione desideret.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Soleo nonnunquam in iudiciis quaerere Marcum Regulum, nolo enim dicere, desiderare. Cur er-

I, 1 *multo magis* etc.) Rom. *multo magis ex quo ipsa loca,* cum multis quidem, sed hic parum emendatis. *H.*

acrius — commonent) Sic et Rom. *H.*

2 *unde inconsulte properavi*) Rom. *unde consulto properavi.* *H.*

II, 1 *quaerere — desiderare*) subtili discrimine nunc posuit. *Quaerebat* Regulum in iudiciis,

2 go quaero? Habebat ſtudiis honorem, timebat, pallebat, ſcribebat: quamvis non poſſet dediſcere illud ipſum, quod oculum modo dextrum, modo ſiniſtrum circumlinebat; dextrum, ſi a petitore, alterum, ſi a poſſeſſore eſſet acturus: quod candidum ſplenium in hoc aut in illud ſupercilium transferebat: quod ſemper aruſpices conſulebat de

h. e. optabat, ut adeſſet exemplum induſtriae et ſtudii, quo in actionibus utebatur. Eundem vero *non deſiderabat* propter alias cauſſas, quae eum odioſum et contemtibilem reddiderant. Nam in deſiderio eſt notio cuiusdam amoris vel reverentiae, qua is, quem deſideramus, dignus ſit. cf. §. 4. Vid. ad Ep. 2, 1. 7. *E.*

2 *ſcribebat)* Non fidebat ingenio vel extemporali facultate; ſed ſcribendi laborem et commentandi dum ſuſtineret, rem magnam eſſe bene dicere, oſtendebat. *G.*

quamvis non poſſet etc.) Rom. *quamvis non poſſet ediſcere illud ipſum.* Ex hoc quoque apparet id, quod ſaepe dico, librarios non ſuos oculos ſemper, ſed dictantis plerumque vocem ſecutos eſſe. Hic fons mendorum fere eſt uberrimus. *H.*

Ediſcere in aliis quoque libris legitur: idque verum puto. *Dediſcere* natum, librarii ſive audientis errore ſive legentis, ex ultimae literae vocabuli praegreſſi repetitione: quod arguit lectio libri Medicei, *te diſcere.* Totum locum ſic legam et interpungam: *Habebat ſtudiis honorem: timebat, pallebat, ſcribebat, quamvis non poſſet ediſcere. Illud ipſum, quod — — — eventu, anili ſuperſtitione, ſed tamen* [et poſt *tamen* delendum] *a magno ſtudiorum honore veniebat.* Oculos circumlinere ſplenioque uti item anilis ſuperſtitionis videtur fuiſſe. *S.*

oculum circumlinebat) Collyrio utebatur, indicaturus lucubrationum frequentiam et noxam. Videtur autem liberum ſibi reliquiſſe eum oculum, quem iudici obverteret, ut cuius vultus obſervandus eſſet: quod ſi ponas, conſequetur ex hoc loco, petitorem dextrum ſtetiſſe iudici, poſſeſſorem ſiniſtrum. Sed poteſt etiam contra ſe res habuiſſe. Ceterum etiam qui in publicum prodirent non refugiſſe medicamenta, quae linerentur, notat iocus ille Sicinii apud Ciceronem Bruto c. 60. in Cn. Octavium conſulem, *qui devinctus erat faſciis, et multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus* etc. et Martialis, qui 11, 99. negat adverſus importunos baſiatores prodeſſe *labra pingui delibuta ceroto.* De *ſpleniis* multa ſunt apud eundem Martialem. Vid. Ramireſius ad 2, 29. p. 168. Gorraeus definit, linteolum vel emplaſtrum, quacunque forma, (non *ſplenis* tantum, unde dictum) quo exceptum vel illitum medicamentum adhibetur. *G.*

Rom. *modo ſiniſtrum circumliniebat. H.*

Conf. Drakenb. ad Liv. 21, 8, 10. *S.*

aruſpices conſulebat) Quod aliis quoque in rebus ſolebat. Vid. 2, 20, 4. quo loco ad fallendum cum adhibuerit; fieri poteſt, ut non tam ſuperſtitione anili, quam iactatione quadam, et ut vanae choragium gloriae adhibuerit, tanquam qui maximam rem agi videri vellet, de cuius eventu vehementer laboret. Honos habetur auditoribus, ſi de illorum iu-

actionis eventu, anili ſuperſtitione, ſed tamen et
a magno ſtudiorum honore veniebat. Iam illa 3
perquam iucunda una dicentibus, quod libera
tempora petebat, quod audituros conrogabat. Quid
enim iucundius, quam ſub alterius invidia, quam-
diu velis, et in alieno auditorio quaſi deprehen-
ſum commode dicere? Sed utcunque ſe habent 4
iſta, bene fecit Regulus, quod eſt mortuus; me-
lius, ſi ante. Nunc enim ſane poterat ſine malo
publico vivere ſub eo principe, ſub quo nocere
non poterat. Ideo fas eſt, non nunquam eum
quaerere. Nam poſtquam obiit ille, increbuit 5
paſſim et invaluit conſuetudo, binas vel ſingulas
clepſydras, interdum et dimidias, et dandi et pe-
tendi. Nam et qui dicunt, egiſſe malunt quam
agere; et qui audiunt, finire quam iudicare.

dicio vehementer nos ſolicitos eſſe fingamus. *Quo magis probo *et* illud e libris adiectum a Cortio, cum alii habeant, *ſed tamen a magno* etc. *G.*

anili ſuperſtitione) Rom. *animi ſuperſtitione.* Poſt, *ſed tamen et magno.* Satis hunc locum a Cortio emendatum puto. *H.*

3 *libera tempora)* Gratioſus et potens petebat impetrabatque (vid. ſ. 7.) temporis quantum vellet: non clepſydris circumſcribi ſpatia patiebatur, quo fiebat, ut eadem libertas negari non poſſet in eodem iudicio dicentibus: quae enim invidia, ſi idem ſibi ſumat Plinius, quod in eadem cauſſa licuiſſet Regulo? Si quid inviſum aut moleſtum; hoc ad Regulum exempli auctorem omne pertinebat. *Sub* huius *invidia* dicit Plinius. De *corrogatis* auditoribus vid. 2, 14, 4. *Deprehenſus* eſt, qui dicit non quando, aut quam diu ipſe voluit ac deſtinavit; ſed ad alienam occaſionem vel voluntatem. *G.* Add. Geſneri ad I. A. Erneſt. epiſtola.

Quid enim iucundius) Rom. *Quid denique iucundius.* *H.*

4 *Sed utcunque — — non poterat)* Gierigius, pro ſpuriis habens, uncis incluſit: quod non imiter. *Sed utcunque — — mortuus,* obiectio eſt, cui reſpondent ſequentia: *Melius, ſi ante* etc. Poſt *mortuus* ponenda τελεία στιγμή. *S.*

Nunc enim ſane poterat ſine malo) Rom. *Tunc enim poterat ſine malo.* Male. *H.*

nocere non poterat) Calumniis, delationibus, ut ante Domitiani mortem. vid. ſupra 1, 5. init. *G.*

Ideo fas eſt) Rom. *Id eoque fas eſt.* *H.*

5 *Nam poſtquam* etc.) Rom. *Nam poſtquam abiit, illa increbuit paſſim et invaluit conſuetudo.* Verbum *abiit* non damno, de quo dixi ad Vechneri hellenolex. l. cap. V. pr. p. 483. *illa* vero ex *ille* corruptum eſt, alioqui ſequeretur *ut.* *H.*

finire quam iudicare) Rom. *finiri quam iudicare.* Deinde *inreverentia ſtudiorum:* quae ſcribendi ratio frequentiſſime in hoc codice ſervata eſt. *H.*

Tanta negligentia, tanta deſidia, tanta denique
6 irreverentia ſtudiorum periculorumque eſt. An
nos ſapientiores maioribus noſtris? nos legibus
ipſis iuſtiores, quae tot horas, tot dies, tot com-
perendinationes largiuntur? hebetes illi et ſupra
modum tardi? nos apertius dicimus, celerius
intelligimus, religioſius iudicamus, qui paucori-
bus clepſydris praecipitamus cauſſas, quam diebus
7 explicari ſolebant? O Regule, qui ambitione ab
omnibus obtinebas, quod fidei pauciſſimi prae-
ſtant! Equidem quoties iudico, quod ſaepius fa-
cio quam dico, quantum quis plurimum poſtulat
8 aquae do. Etenim temerarium exiſtimo, divinare
quam ſpatioſa ſit cauſſa inaudita, tempusque ne-
gotio finire, cuius modum ignores: praeſertim
quum primam religioni ſuae iudex patientiam de-
beat, quae pars magna iuſtitiae eſt. At quaedam
ſupervacua dicuntur. Etiam: ſed ſatius eſt et
9 haec dici, quam non dici neceſſaria. Praeterea,
an ſint ſupervacua, niſi quum audieris, ſcire non
poſſis. Sed de his melius coram, ut de pluribus
vitiis civitatis. Nam tu quoque in more commu-

periculorumque) Notum eſt ſtatum reorum *periculi* nomine ſaepe venire apud Ciceronem: ſed videbatur mihi, ad oratorem etiam ſive patronum hic reſpici, qui et ipſe *dimicat de fama* fidei, diligentiae, eloquentiae, ac proinde in periculo eſt. G.

6 *qui paucioribus* etc.) Rom. *quia pauciorib. clepſydris praecipitamus cauſas, quae diebus.* Non placet *quae*. H.

7 *ab omnibus*) iudicibus. *pauciſſimi*, iudices. Locus ſanus. S.

quod ſaepius facio etc.) Rom. *quod vel ſaepius facio, quam dico, quantum quis plurimum temporis poſtulat, tantum do ei, qui docet. Temerarium enim exiſtimo.* H.

8 *patientiam*) diligenter audiendi attendendique ad cauſſae momenta omnia: hanc primam debet *religioni ſuae* h. e. iuri iurando, quo adſtrictus eſt, et conſcientiae, quia ſine hac reliqua praeſtare non poteſt. G.

9 *Praeterea — — poſſis*) Nec Plinio imprudenti exciderunt, neque ab inepto librario inſerta ſunt. Secundus, iudex, inquit, non ideo debet, quia fortaſſe quaedam ſupervacua dicentur, quod quis aquae poſtulat negare. Nam primum praeſtat, etiam ſupervacua dici, quam neceſſaria ob horarum paucitatem omitti: deinde divinari nequit, an quis ſupervacua dicturus ſit. S.

in more communi) *Nondum video melius quidquam Caſauboniana hac emendatione. In libris eſt, *amore communium*, τῶν κοινῶν, i. e. reipublicae; vel, *amo-*

ni ſoles emendari cupere, quae iam corrigere difficile eſt. Nunc reſpiciamus domos noſtras. Ec- 10
quid omnia in tua recte? in mea novi nihil. Mihi autem et gratiora ſunt bona, quod perſeverant; et leviora incommoda, quod adſuevi. Vale.

III.

Agellum, nutrici dono datum, colendum commendat.

C. PLINIVS VERO SVO S.

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meae donaveram, colendum ſuſcepiſti. Erat, quum donarem, centum millium nummum: poſtea, decreſcente reditu, etiam pretium minuit, quod nunc, te curante, reparabit. Tu modo memine- 2
ris, commendari tibi a me non arbores et terram (quamquam haec quoque) ſed munuſculum meum; quod eſſe quam fructuoſiſſimum non illius magis intereſt, quae accepit, quam mea, qui dedi. Vale.

IV.

Queritur, ſibi non licuiſſe per occupationes, cum uxore in Campaniam ſecedere, indeque ut ſaepe literas mittat, monet.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Nunquam ſum magis de occupationibus meis queſtus, quae me non ſunt paſſae aut proficiſcen-

re tecum mihi *communi* in civitatem. *G.*

Rom. *Nam tu quoque amore communium civium ſoles emendari cupere.* Dele *civium*, quod a nonnullis ſcriptum eſt pro *communium.* *H.*

Placet *amore communium.* Horat. Epiſt. 1, 20, 4. *Paucis oſtendi gemis, et communia laudas.* *Communibus* mox opponuntur *noſtra, tua, mea.* *S.*

emendari — corrigere) Emendat, qui etiam unam de pluribus mendis tollit; *corrigit*, qui rectum facit ex pravo. *G.*

10 *Nunc reſpiciamus* etc.) Rom. *Nunc reſpiciamus noſtra: et quid omnia in tuis recte? in meis novi nihil.* *H.*

Noſtra, tuis, meis placent. *S.*

III, 1 *Erat, quum donarem*) Rom. *Et erat, cum donarem.* *H.*

tem te, valetudinis caussa, in Campaniam prose-
2 qui, aut profectam e vestigio subsequi. Nunc
enim praecipue simul esse cupiebam, ut oculis
meis crederem, quid viribus, quid corpusculo
adquireres, ecquid denique secessus voluptates,
regionisque abundantiam, inoffensa transmitteres.
3 Equidem etiam fortem te non sine cura deside-
rarem. Est enim suspensum et anxium de eo, quem
4 ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc
vero me cum absentiae, tum infirmitatis tuae ra-
tio, incerta et varia solicitudine exterret. Vereor
omnia, imaginor omnia, quaeque natura metuen-
tium est, ea maxime mihi, quae maxime abomi-
5 nor, fingo. Quo impensius rogo, ut timori meo
quotidie singulis, vel etiam binis epistolis consu-
las. Ero enim securior, dum legam; statimque
timebo, quum legero. Vale.

V.

Licinium Nepotem et Iubentium Celsum in caussa Vareni inter se de legis additamento, quod Nepos suaserat, altercatos fuisse, non sine dolore refert.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi evocare testes liceret: quod pluribus aequum, quibusdam

IV, 2 *Nunc)* Bene habet. Scripta est epistola statim post Calpurniae in Campaniam profectionem. *S.*

secessus voluptates) *Sustuli incisum post *secessus:* neque enim plures *secessus*, sed unius *secessus voluptates* commemorari puto. *G.*

Rom. *et quid denique secessus, voluptates.* Tolle incisum post *secessus*, qui secundus casus est. *H.*

Παραίνεσις haec, neque illa inepta ad uxorem iuvenem. *S.*

4 *solicitudine exterret*) *Elegans Marklandi coniectura *exercet:* quam tamen receptae lectioni praeferre, cum Cortio dubitamus. *G.*

imaginor omnia) Haec omissa reperio in Rom. deinde *sollicitudine exterreor.* *H.*

ea maxime) Gesneriana *et maxime*, operarum, puto, negligentiâ. Itaque correxi. *S.*

5 *quotidie singulis, vel etiam binis*) Rom. *singulis quotidie vel etiam binis.* Recte. *H.*

V, 1 *Scripseram*) 5, 20, 2. sq. *G.*

iniquum, et quidem pertinaciter, viſum; maxime
Licinio Nepoti, qui ſequenti ſenatu, quum de
rebus aliis referretur, de proximo ſenatusconſulto
diſſeruit, finitamque cauſſam retractavit. Addi- 2
dit etiam, petendum a conſulibus, ut referrent,
ſub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum,
an placeret in futurum ad eam legem adiici, ut,
ſicut accuſatoribus inquirendi teſtibusque denun-
tiandi poteſtas ex ea lege eſſet, ita reis quoque
fieret. Fuerunt quibus haec eius oratio, ut ſera 3
et intempeſtiva et praepoſtera, displiceret: quae
omiſſo contradicendi tempore caſtigaret peractum,
cui potuiſſet occurrere. Iubentius quidem Celſus 4
praetor, tanquam emendatorem ſenatus, et multis
et vehementer increpuit. Reſpondit Nepos, rur-
ſusque Celſus: neuter contumeliis temperavit.
Nolo referre, quae dici ab ipſis moleſte tuli: 5
quo magis quosdam e numero noſtro improbavi,
qui modo ad Celſum, modo ad Nepotem, prout
hic vel ille diceret, cupiditate audiendi curſita-
bant; et nunc, quaſi ſtimularent et accenderent,
nunc, quaſi reconciliarent componerentque, fre-
quentius ſingulis, ambobus interdum, propitium
Caeſarem, ut in ludicro aliquo, precabantur.
Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod 6
ſunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam et

2 *ut, ſicut accuſatoribus*) Rom. *ut ſicuti accuſatoribus. H.*

4 *Iubentius*) *'Iuventius* ex Aldino et Mediceo ſcribit Cortius. Si omnino placet tertiam literam eſſe V, ſcribendum porro videtur *Iuvencius*, a *Iuvenis*, *Iuvencus*. *Iubentius* haberet formam *Vincentii*, et *Venantii*, et *Vigilantii* etc. Cum auctoritates ſint fere pares, nihil definio. Sic de Priſco *Iavoleno* an *Iaboleno* ſe res habet 6, 15, 2. *G.*

Rom. *Iuvencius quidem Celſus*. Hoc melius eſt quam vulg. illud *Iubentius, Iuventius*; quod ſine dubio derivatur a *Iuvencus*. *H.*

5 *ut in ludicro*) In ludis gladiatoriis ſuo vel Threci vel mirmilloni; in Circenſibus ſuo quem elegit colori (vid. 9, 6, 2.) quisque ut ipſe favet, ita favere optat Caeſarem. Compoſiti hic erant, et acerrime certabant viri graves. Hos favendo incitant homines. *G.*

Etiam Rom. *ut in ludicro aliquo precabantur. H.*

6 *ſunt — indicati*) Effutiit v. g. aliquis apud Nepotem, quid dicturus eſſet Iubentius, et rur-

Celſus Nepoti ex libello reſpondit, et Celſo Ne-
7 pos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum
fuit, ut homines iurgaturi id ipſum invicem ſci-
rent, tanquam conveniſſent. Vale.

VI.

Rogat Fundanum, ut ſe, pro Iulio Naſone petiturum, adiuvet.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Si quando, nunc praecipue cuperem eſſe te Ro-
mae, et ſis, rogo. Opus eſt mihi voti, laboris,
ſolicitudinis ſocio. Petit honores Iulius Naſo:
petit cum multis, cum bonis; quos ut glorioſum,
2 ſic eſt difficile ſuperare. Pendeo ergo, et exer-
ceor ſpe, atque adſicior metu, et me conſularem
eſſe non ſentio. Nam rurſus mihi videor omnium,
3 quae decucurri, candidatus. Meretur hanc curam
longa mei caritate. Eſt mihi cum illo non ſane
paterna amicitia; neque enim potuit eſſe per
meam aetatem: ſolebat tamen vixdum adoleſcen-

ſus, quid hic reſponſurus eſſet, ad Nepotem relatum eſt etc. *G.*

7 *id ipſum* etc.) Rom. *id ipſum invicem ſcierint, tanquam conveniſſent.* Medic. *ſcirint*, cum Rom. fere conſentiens. Pro *conveniſſent* Ald. in prima et Catan. *conveniſſet*, quod verius. *Convenit inter aliquos id*, in quod illi conſentiunt. Curtius lib. VIII. 14. pr. *Abiſarem belli ſocium (et ita convenerat) adventare credebat.* Id. lib. X. cap. VIIII. 9. *Ad ultimum convenit, ut comprehenderentur tam ſeditioſae vocis auctores.* Vid. Boſii indic. ad Cornel. Nep. h. v. *H.*

VI, 1 *Petit — multis)* Sic et Rom. *H.*

2 *Pendeo ergo* etc.) Rom. *Pendeo ergo et exerceor ſpe, adſicior metu, me conſularem non eſſe ſentio. Rurſus mihi videor omnium, quae decucurri. H.*

Placet oratio ἀσύνδετος, utpote gravior animoque Plinii commoto magis conſentanea. *Spe* non damnem. *S.*

quae decucurri) Iulius Naſo nunc primum honores petit, hoc eſt, Quaeſturam. Plinius tanto opere laborat pro amico, ut videatur ipſe ſibi curriculum illud honorum, quod emenſus erat, qui ad ſummum gradum, Conſulatum, perveniſſet, denuo ingredi. *G.*

3 *neque enim potuit eſſe)* Rom. *neque enim eſſe potuit. H.*

tulo mihi pater eius cum magna laude monſtrari.
Erat non ſtudiorum tantum, verum etiam ſtudio-
ſorum amantiſſimus: ac prope quotidie ad audien-
dos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum
et Niceten Sacerdotem ventitabat: vir alioqui cla-
rus et gravis, et qui prodeſſe filio memoria ſui
debeat. Sed multi nunc in ſenatu, quibus igno- 4
tus ille; multi, quibus notus; ſed non niſi viven-
tes reverentur: quo magis huic, omiſſa gloria
patris, in qua magnum ornamentum, gratia in-
firma, ipſi enitendum et laborandum eſt. Quod 5
quidem ſemper, quaſi provideret hoc tempus, ſe-
dulo fecit; paravit amicos; quos paraverat, co-
luit: me certe, ut primum ſibi iudicare permiſit,
ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mi- 6
hi ſolicitus adſiſtit, adſidet recitanti: primus etiam
et cum maxime naſcentibus opuſculis meis inter-
eſt, nunc ſolus, ante cum fratre; cuius nuper
amiſſi ego ſuſcipere partes, ego vicem debeo im-
plere. Doleo enim et illum immatura morte 7
indigniſſime raptum, et hunc optimi fratris ad-
iumento deſtitutum, ſolisque amicis relictum. Qui- 8
bus ex cauſſis exigo, ut venias, et ſuffragio meo
tuum iungas. Permultum intereſt mea, te oſten-

Erat — ſtudioſorum) Sic et Rom. *H.*

Niceten Sacerdotem) Rom. *Niceam Sacerdotem.* *H.*

4 *ipſi enitendum et laborandum eſt)* Rom. *ipſi enitendum, ipſi elaborandum eſt.* Maior vis in iterato pronomine. *H.*

Bene iterarunt Cortius et Gierigius. Praeſtat item *elaborandum.* *S.*

5 *quaſi provideret hoc tempus)* Rom. *quaſi praevideret hoc tempus.* *H.*

6 *primus etiam)* Eadem ſententia legit Cortius *primis:* et ſunt ſane, quod luculenter probavit, *prima opuſcula* recentia, *naſcentia*, de manu auctoris ſui exeuntia. *G.*

Rom. *ſollicite adſiſtit, adſidet recitanti primus etiam et cum maxime.* Retineo *primus*, quod Cortius in *primis* mutavit. *H.*

Gravi locus corruptela videtur Gierigio laborare. Non aſſentior. „Sed quis, inquit, homo ſanus „meditanti ſibi aut ſcribenti ſo- „cios teſtesve advocet?" Hoc an inſani ſit, nunc non quaero: id ſcio, ſaniſſimi eſſe, conſulere amicos de opuſculis, dum naſcantur. Sic enim et errores facilius caveas, et ſi quid illi commode monuerint, maiore cum fructu in rem tuam convertas. *S.*

8 *exigo)* Pro iure meo. vid. 6, 8, 5. 7, 12, 1. *G.*

tare, tecum circuire. Ea eſt auctoritas tua, ut
putem me efficacius tecum etiam meos amicos ro-
9 gaturum. Abrumpe, ſi qua te retinent. Hoc
tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas po-
ſtulat. Suscepi candidatum, et ſuscepiſſe me no-
tum eſt: ego ambio, ego periclitor. In ſumma,
ſi datur Naſoni quod petit, illius honor; ſi nega-
tur, mea repulſa eſt. Vale.

VII.

Se non minori deſiderio illius teneri, quam illam ſui.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Scribis, te abſentia mea non mediocriter adfici,
unumque habere ſolatium, quod pro me libellos
meos teneas, ſaepe etiam in veſtigio meo collo-
2 ces. Gratum eſt, quod nos requiris, quod his
fomentis adquieſcis: invicem ego epiſtolas tuas
lectito, atque identidem in manus quaſi novas
ſumo; ſed eo magis ad deſiderium tui accendor.
3 Nam cuius literae tantum habent ſuavitatis, huius

circuire) Non in campo Martio, ut ſalva republica, ſed, ut 2, 9, 5. *per domos, ſtationesque.* Iam tum enim ad Senatores ſolos ſuffragii ius retulerat Tiberius, quod ex Tac. A. 1, 15. Cellarius hic memorat. *G.*

Rom. *te oſtentare et tum circumire. H.*

etiam meos amicos rogaturum) Rom. *etiam amicos rogaturum.* Deeſt *meos. H.*

VII, 1 *in veſtigio meo)* In locis, ubi ego adſidere vel accumbere tibi ſoleo, ut pro me illos habeas. *Veſtigium* poni pro ſignis etiam toto corpore impreſſis, copioſe oſtendit Cortius, laudato etiam Burmanno ad Ovid. Ar. 4, 721. Nihil magis huc pertinet, quam Cic. Verr. 3, 34. *Cum in lectulo decumanae mulieris veſtigia viderent recentia.* Pro loco autem, ubi quis fuit, etiamſi non appareant veſtigia proprie dicta, poſuit ipſe noſter Paneg. 23, 5. *G.*

2 *Gratum eſt, quod* etc.) Rom. *Gratum, quod his fomentis acquieſcis*, omiſſis *eſt, quod nos requiris.* Reſtituit h. l. Cortius. *H.*

Bene Cortius, quem ſecutus eſt Gierigius, *Gratum eſt, quod nos requiris, gratum, quod his fomentis adquieſcis.* Frequentat Secundus tales repetitiones. Simul intelligitur, unde lacuna libri Romani originem traxerit. *S.*

ſermonibus quantum dulcedinis ineſt! Tu tamen frequentiſſime ſcribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat. Vale.

VIII.

Attilium in cauſſa pecuniaria commendat tum ab amicitia, quam ſecum colat, tum a propria virtute, adſperſo metu vindicandi damni, quia faceiiſſimus ſit.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Attilium Creſcentem et noſti et amas. Quis enim illum ſpectatior paullo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, ſed arctiſſime diligo. Oppida noſtra unius diei itinere diri- 2
muntur: ipſi amare invicem, qui eſt flagrantiſſimus amor, adoleſcentuli coepimus. Manſit hic poſtea, nec refrixit iudicio, ſed invaluit. Sciunt, qui alterutrum noſtrum familiarius intuentur. Nam et ille amicitiam meam latiſſima praedicatione circumfert, et ego prae me fero, quam ſit mihi curae modeſtia, quies, ſecuritas eius. Quin 3
etiam quum inſolentiam cuiusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicaſſet mihi, reſpondi:

3 *ut torqueat)* Quo enim frequentius literas tuas accipio, eo acrius et impatientius te ipſam requiro. Idem fere iam ſupra dixerat: *eo magis ad deſiderium tuum accendor. E.*

VIII, 1 *Attilium Creſcentem)* Rom. *Atilium Creſcentem.* Deinde: *Quis enim illo ſpectatior,* male. *H.*

2 *Oppida noſtra)* Patriae urbes, ut *Capernaum Chriſti oppidum* vocatur. Sic noſter 2, 1, 8. *eadem regio,* et 7, 22, 2. *regio mea* etc. *G.*

Simplicius forte erat dicere, *oppidum* quemque *ſuum* illud appellare, in quo habitet. *E.*

qui eſt flagrantiſſimus amor) Rom. *cum eſt flagrantiſſimus amor. H.*

nec refrixit iudicio) Rom. *hic neque refrixit iudicio.* Poſtea, *quantae ſit mihi curae,* quod Cortius non probat. *H.*

modeſtia) pertinet ad illa, quae §. 5. dicuntur. *E.*

Οὔ τις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
Σοὶ κοίλῃς παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

4 *Quorſum haec?* Ut ſcias, non poſſe Attilium, me
incolumi, iniuriam accipere. Iterum dices, *Quor-
ſum haec?* Debuit ei pecuniam Valerius Varus:
huius eſt heres Maximus noſter, quem et ipſe
5 amo, ſed coniunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam
pro iure amicitiae, cures, ut Attilio meo ſalva
ſit non ſors modo, ſed etiam uſura plurium an-
norum. Homo eſt alieni abstinentiſſimus, ſui di-
ligens: nullis quaeſtibus ſustinetur, nullus illi,
6 niſi ex frugalitate reditus. Nam ſtudia, quibus
plurimum praeſtat, ad voluptatem tantum et glo-
riam exercet. Gravis eſt ei vel minima iactura,
7 quia reparare, quod amiſeris, gravius eſt. Exime
hunc illi, exime hunc mihi ſcrupulum: ſine me
ſuavitate eius, ſine leporibus perfrui. Neque enim
poſſum triſtem videre, cuius hilaritas me triſtem
8 eſſe non patitur. In ſumma, noſti facetias homi-
nis, quas velim attendas, ne in bilem et amari-
tudinem vertat iniuria. Quam vim habeat offen-
ſus, crede ei, quam in amore habet. Non feret
magnum et liberum ingenium cum contumelia
9 damnum. Verum ut ferat ille, ego meum da-

3 Οὔ τις ἐμεῦ) Il. α, 88. *G.* Rom. Οὐδεὶς ἐμεῦ ζῶντος. Cetera deſunt, et intelligenda potius, quam a Plinio adſcripta ſunt. *H.*

Veriſſime. Homo ineptus totum locum adſcripſit. Sic et Stephanus iudicat: „In quibusdam „exemplaribus harum Plinii Epiſt. „legitur tantum Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος. „Et magis veriſimile eſt, eum „principium duntaxat loci notiſ„ſimi attuliſſe, ut ſolet etiam Ci„cero." *S.*

4 *Quorſum haec)* Rom. *Quorſus haec.* Sic et paullo poſt. *H.*

6 *Gravis eſt ei* etc.) Rom. *Et gravis eſt ei vel minima iactura; et quia reparare, quod amiſerit. H.*

7 *me triſtem eſſe non patitur)* Rom. *triſtem me eſſe non patitur. H.*

Praeſtat hic ordo verborum. *S.*

8 *ne)* Ita omnes, quod ſciam, libri et ſcripti et editi. Gesnerianum *ac* unde natum ſit, ignoro. *S.*

in bilem et amaritudinem) Rom. *in bilem aut amaritudinem. H.*

crede ei) H. e. ex ea vi collige, et duc argumentum, ut 10, 2, 2. *Sicut potes duobus meis matrimoniis credere. G.*

Rom. *crede eam, quam in amore habet. H.*

mnum, meam contumeliam vindicabo: ſed non tanquam pro mea, hoc eſt, gravius, iraſcar. Quamquam quid denuntiationibus et quaſi minis ago? Quin potius, ut coeperam, rogo, oro, des operam, ne ille ſe, quod validiſſime vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, ſi hoc perinde curae eſt tibi, quam illud mihi. Vale.

IX.

Reſpondet commendanti Naſonem.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Commendas mihi Iulium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid ſi me ipſum? Fero tamen et ignoſco. Eundem enim commendaſſem tibi, ſi, te Romae morante, ipſe abſuiſſem. Habet 2
hoc ſolicitudo, quod omnia neceſſaria putat. Tu tamen, cenſeo, alios roges; ego precum tuarum miniſter, adiutor, particeps ero. Vale.

X.

Conqueritur, Verginio Rufo poſt decimum mortis annum nondum abſolutum ſepulcrum.

C. PLINIVS ALBINO SVO S.

Quum veniſſem in ſocrus meae villam Alſienſem, quae aliquando Rufi Verginii fuit, ipſe mihi lo-

9 *ut ferat ille*) ponamus (barbare, poſito), illum ferre. Saepe ſic Cicero *verum ut*, ſed fere ſequente *tamen, certe*. *S.*

meam contumeliam vindicabo) Rom. *meam contumeliam indicabo*. *H.*

Frequentiſſima confuſio, cuius cauſſam indicat Drakenb. ad Liv. 39, 47, 2. *S.*

gravius) Recte poſt hanc vocem inciditur. Scil. *vindicabo*. *Iraſcar* explicat, quid ſit illud *gravius vindicare*. Gierigius comma male delevit. *S.*

IX, 2 *Habet hoc ſolicitudo, quod* etc.) Sic Plinius ſolet. Panegyr. cap. 83. in. *Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum eſſe patitur.* Aliter latiniusque Cicero. Orat. in L. Piſon. cap. 32. fin. pag. 1334. ed. Ern. *Habet hoc virtus, — — ut viros fortes ſpecies eius et pulchritudo etiam in hoſte poſita delectet*. *S.*

X, 1 *Rufi Verginii*) Vid. de funere eius 2, 1. *G.*

Rom. *Rufi Virginii*. Nec aliter n. 6. *H.*

cus optimi illius et maximi viri deſiderium non ſine dolore renovavit. Hunc enim incolere ſeceſſum, atque etiam ſenectutis ſuae nidulum vocare conſueve-
2rat. Quocunque me contuliſſem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monimentum eius videre, et vidiſſe poenituit. Eſt enim adhuc imperfectum: nec difficultas operis in cauſſa, modici, ac potius exigui; ſed inertia eius, cui cura
3mandata eſt. Subit indignatio cum miſeratione, poſt decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, ſine titulo, ſine nomine iacere, cuius
4memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud et immortale factum verſibus inſcriberetur:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

5Tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipſi nobis debeamus etiam conditoria exſtruere, omniaque heredum officia praeſu-
6mere. Nam cui non eſt verendum, quod videmus accidiſſe Verginio? cuius iniuriam ut indigniorem, ſic etiam notiorem ipſius claritas facit. Vale.

4 *divinum — factum*) Cuius teſtes hic laudat Cellarius Dionem Caſſium l. 63. p. 725. ſq. Wech. et Plut. in Galba. Huius pauca verba, ſicut ille Dionis, adſcribemus p. 1495. H. Steph. Narraverat, Vindicem ab illo ſuperatum, magnam Romani imperii partem reductam, delatum ei a militibus imperium, in metu propter ea verſantem Galbam, Ἀλλ' *ἐκεῖνος*, addit, *τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐμμένων λογισμοῖς, ἐφύλαττε τῇ συγκλήτῳ τὴν αἵρεσιν τοῦ αὐτοκράτορος· καίτοι φανερᾶς γε τῆς Νέρωνος τελευτῆς γενομένης, τό, τε πλῆθος ἐνέκειτο τῷ Οὐεργινίῳ πάλιν, καὶ τῶν χιλιάρχων τις τῶν ἐν τῇ σκηνῇ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐκέλευε τὸν Οὐεργίνιον δέχεσθαι τὴν ἡγεμονίαν ἢ τὸν σίδηρον κ. τ. λ.* Ultima verba facilius intelliges, certe vertes, ſi memineris, gladiatoribus inclamatum, *ferrum reciperent!* G.

5 *ut ipſi nobis* etc.) Rom. *ut ipſi nobis debeamus conditoria extruere*, excluſo *etiam*. *H.*

XI.

Laetatur, nobiles adoleſcentes ad ſui imitationem egiſſe, et nomen ac famam ex ſtudiis petere.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

O diem laetum! adhibitus in conſilium a praefecto urbis, audivi ex diverſo agentes ſummae ſpei, ſummae indolis iuvenes duos, Fuſcum Salinatorem et Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus noſtris, ſed literis ipſis ornamento futurum. Mira utrique probitas, con- 2 ſtantia ſalva, decorus habitus, os planum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium aequale: quae ſingula mihi voluptati fuerunt: atque inter haec illud, quod et ipſi me,

XI, 1 *ex diverſo agentes)* diverſarum partium advocatos. *E.*

Numidium Quadratum) Rom. *Numidium Vinidium Quadratum.* Duplex lectio. *H.*

Excerpta Brummeri, quae Gierigius debebat conſulere, *Ummidium Quadratum.* Recte. *S.*

2 *Mira utrique probitas)* Rom. *Mira utriusque probitas*, bene. *H.*

conſtantia ſalva) Capio haec ſexto caſu, tanquam reſtrictionem *probitati* adiectam. Nimirum probitas ad verecundiam praeſertim refertur, quae vicina formidini et inconſtantiae adeo eſt. Horat. Sat. 1, 3, 56. *Probus quis Nobiscum vivit? Multum demiſſus homo ille eſt.* Ne quis igitur ex laude *probitatis* aliquid ſuſpicetur huiusmodi, adiicit Secundus in tantum probos eſſe, ut *ſalva* ſimul ſit *conſtantia. G.*

os planum) Quod ſingula verba recte explicet, ſyllabas non obſcuret, aut devoret etc. *Latinum os*, quod habent quidam libri, ſi omnino ſervandum ſit (quod mihi tamen ſecus videtur) non interpreter cum Barthio faciem Heroicam, quae ſermonem Romanum condeceat: ſed referam ad illud Ciceronis de Orat. 3, 12. *Quare cum ſit quaedam certa* vox, Romani generis urbisque propria, *in qua nihil offendere, nihil displicere, nihil animadverti poſſit, nihil ſonare aut olere peregrinum, hanc ſequamur, neque ſolam* ruſticam aſperitatem, *ſed etiam* peregrinam inſolentiam (haec duo ſunt oppoſita *voci Romanae) fugere diſcamus.* Praecedunt plura et ſequuntur, quae huc faciunt. *G.*

Contrarium vitium ſupra Epiſt. 4, 7. commemorabatur *os confuſum. E.*

Rom. *os planum*, non *Latinum.* Utrumque de pronuntiatione intelligendum; quod Catanaeus vidit, qui *expertam pronuntiationem* adſcripſit, ac potius *exſertam.* Barthiana interpretatione nihil eſt alienius, quamvis ea Cortio quoque adriſerit. Vid. meam adnot. ad Cornel. Nepot. Alcib. cap. I. *H.*

quod et ipſi me etc.) Rom. *quod ipſum me ut rectorem, ut magiſtrum intuebantur, etiam qui audiebant m. ae. m. i. v. videbantur.* Melius vulgatum eſt. *H.*

ut rectorem, ut magiſtrum intuebantur, et iis, qui audiebant, me aemulari, meis inſtare veſtigiis
3 videbantur. O diem (repetam enim) laetum, notandumque mihi candidiſſimo calculo! Quid enim aut publice laetius, quam clariſſimos iuvenes nomen et famam ex ſtudiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quaſi exem-
4 plar eſſe propoſitum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro: ab iisdem, teſte te, peto, ut omnes, qui me imitari tanti putabunt, meliores eſſe, quam me velint. Vale.

XII.

Reſpondet commendaticiae, et alteri caſtigatoriae epiſtolae, huic quidem immeritae.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Tu vero non debes ſuspenſa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam et te decet multis prodeſſe, et me ſuscipere quidquid ad curam
2 tuam pertinet. Itaque Vectio Priſco quantum plurimum potuero, praeſtabo, praeſertim in are-
3 na mea, hoc eſt, apud Centumviros. Epiſtolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore ſcripſiſti,

intuebantur) Senſu proprio intelligam. *S.*

4 *ab iisdem, teſte te*) *Lectio ab Aldo prolata, cui ſuffragatur Mediceus: quam planam, liquidam, elegantem eſſe nemo temere negaverit. Editi tamen ante Aldum, et Gruterus ex libris Palatinis, ita: *ac eosdem teſtes peto, ut omnes* etc. Quod tum demum probaverim, ſi, uno apice immutato, ultimum verbum epiſtolae non *velint* legamus, ſed *velim.* Sic enim Plinius, candidiſſima anima, Deos teſtes advocaverit, ſe velle atque optare, ut ſui imitatores meliores fiant, quam ipſe, illorum exemplum. Sic illud *ut* valebit *quam,* et intendendi aliquam augendique vim habebit. *G.*

Rom. *deos oro ac eosdem teſtes peto.* Pudenda lectio, quam primus Aldus, nuper Cortius e Medic. correxit optime. *H.*

XII, 1 *ſuspenſa manu)* Ut medicus vulnera tractat, non imponens totam, eaque innixus parti adfectae, quo dolorem et noxam augeat, ſed ſuſtinens eam et retrahens: ut *ſuspenſo veſtigio* vel *gradu* incedit, qui non totam plantam cum impetu humi figit, ſed digitis tantum nititur. *G.*

2 *Vectio Priſco)* Sic et Rom. *H.*

oblivisci me iubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel praecipue sentio, quantopere me diligas, cum sic exegeris mecum, ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc 4
mihi iucundiores eas fuisse, quod habebam bonam caussam, quum summo studio curassem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam 5
rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor (nunquam enim cessabo) convicium facias: quod et ego intelligam a summo amore proficisci, et tu non meruisse me gaudeas. Vale.

XIII.

Caussam Bithynorum adversus Varenum narrare pergit.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Unquamne vidisti quemquam tam laboriosum et exercitum, quam Varenum meum? cui, quod summa contentione impetraverat, defendendum et quasi rursus petendum fuit. Bithyni senatuscon- 2
sultum apud consules carpere et labefactare sunt ausi, atque etiam absenti principi criminari: ab

3 *quantopere me diligas)* Sic et Rom. *H.*

exegeris mecum) Accurate egeris. Vid. 9, 26, 13. Laudavit hic Cortius Cic. fam. 10, 24, 15. *De his rebus ut exigeret cum eo, Furnio mandavi. G.*

5 *quoties cessare videbor* etc.) Rom. *quoties cessare videbor (numquam enim cessabo) convicium facias: quod et ego intelligam a summo amore proficisci, et tu me non meruisse gaudeas.* Lego *convicium facias, quod et ego*, mutata interpunctione. Eius generis convicium sibi fieri cupit, quod ab amore, non ab irato animo, proficiscatur, et quod se non meruisse ipse prosocer postea gaudeat. *H.* Leg. e libro Medic. cum Cortio et Gierigio: *quoties cessare videbor (videbor dico; nunquam enim cessabo)* etc. *S.*

XIII, 1 *Varenum meum)* De quo supra 5, 20, 2. ubi impetravit, ut sibi quoque, reo, testes evocare liceret. Add. 7, 6. *G.*

quod summa contentione impetraverat) Rom. *quod summa contentione impetraveram.* Confirmat hanc lectionem epist. XX. libri V. *H.*

2 *carpere et labefactare)* Rom. *carpere ac labefactare. H.*

absenti principi) Rom. *absente principe*, corrupte. *H.*

Terentius Eun. 5, 2, 16. *Hanc metui, ne me criminaretur tibi. S.*

illo ad ſenatum remiſſi, non deſtiterunt. Egit
Claudius Capito irreverenter magis quam conſtan-
ter, ut qui ipſum ſenatusconſultum apud ſena-
3 tum accuſaret. Reſpondit Fronto Catius graviter
et firme. Senatus ipſe mirificus. Nam illi quo-
que, qui prius negarant Vareno, quae petebat,
eadem danda, poſtquam erant data, cenſuerunt.
4 *Singulos enim, integra re, diſſentire fas eſſe; per-
acta, quod pluribus placuiſſet, cunctis tuendum.*
5 Acilius tantum Rufus, et cum eo ſeptem an octo?
(ſeptem immo) in priore ſententia perſeverarunt.
Erant in hac paucitate nonnulli, quorum tempo-
raria gravitas, vel potius gravitatis imitatio ride-
6 batur. Tu tamen aeſtima, quantum non in ipſa
pugna certaminis maneat, cuius quaſi praeluſio
atque praecurſio has contentiones excitavit. Vale.

XIV.

Adventum in villam Maurici promittit ſub conditione.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Solicitas me in Formianum. Veniam ea condi-
tione, ne quid contra commodum tuum facias:
qua pactione invicem mihi caveo. Neque enim
mare et litus, ſed te, otium, libertatem ſequor:
2 alioqui ſatius eſt in urbe remanere. Oportet enim
omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad ſuum fa-

ut qui ipſum ſenatusconſultum) Rom. *ut qui per ſenatusconſultum. H.*

3 *Reſpondit — — firme)* Sic et Rom. *H.*

5 *Acilius tantum* etc.) Rom. *Acilius tantum rurſus et cum eo.* Sed lege lib. V. epiſt. XX. 6. *H.*

Erant in hac etc.) Rom. *In hac paucitate nonnulli.* Verbum *erant* a priori verbo abſorptum eſt. *H.*

6 *Tu tamen aeſtima* etc.) Rom. *Tu tamen exiſtima, quantum nos in ipſa pugna praelii et certaminis maneat.* Ex his verbum *exiſtima* in vulgati locum reſtituo. *H.*

quantum non) immo *quantum nos*, ut alii. *S.*

XIV, 1 *ſed te, otium, libertatem ſequor*) Rom. *ſed te otium et libertatem ſequor. H.*

Al. *ſed otium et libertatem ſequor*, quam lectionem commendat lex concinnitatis. *S.*

2 *omnia aut*) Acumen in hoc

cere: mei certe ſtomachi haec natura eſt, ut nihil niſi totum et merum velit. Vale.

XV.

Paſſieni exemplo, ab Iavoleno interpellati, monet, recitaturis ſanae mentis auditores adhibendos eſſe.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Mirificae rei non interfuiſti: ne ego quidem: ſed
me recens fabula excepit. Paſſienus Paullus, ſplen-
didus eques Romanus, et inprimis eruditus, ſcri-
bit elegos. Gentilicium hoc illi: eſt enim muni-
ceps Propertii, atque etiam inter maiores ſuos
Propertium numerat. Is quum recitaret, ita coe- 2
pit dicere, *Priſce, iubes?* Ad hoc Iavolenus Priſcus
(aderat enim, ut Paullo amiciſſimus) *Ego vero
non iubeo.* Cogita, qui riſus hominum, qui ioci.
Eſt omnino Priſcus dubiae ſanitatis: intereſt ta- 3

eſt, ut *omnia* capias pro univerſis, et repetas h. m. *aut omnia ad alienum arbitrium facere,* ut in urbe, *aut omnia ad ſuum,* quod ego ruri volo. *G.*

XV inſcr. Rom. *Voconio Romano.* *H.*

1 *Mirificae rei* etc.) Rom. *Mirificae rei interfuiſtine? ego quidem. Sed moerens recens Paſſienus Paullus.* Nihil ſani. *H.*

2 *Iavolenus Priſcus*) 'Ita ſcribere malunt hodie. Sed nec *Iabolenum* damnarim. *G.*

Rom. *Iabolenus Priſcus.* *H.*

Cogita, qui riſus etc.) Rom. *Cogita, qui riſus hominum, qui ioci: quoties omnino Priſcus haud dubiae ſanitatis intereſt tamen officiis.* *H.*

3 *Eſt — Priſcus dubiae ſanitatis*) Hic eſt ille locus, ob quem male ſanus adhuc audiit Iavolenus; nuper *nugator,* et *mendax,* et *intolerabilis ambitionis homo,* et *neſarii conſilii* reus, eſſe coepit Plinius. Scilicet Plinius Paullum amavit, praeconem ſuae gloriae: eundem fortius amavit Iavolenus illius amiciſſimus. Itaque quem a plagiis ſuis (Martiali etiam adcuſatis 2, 20.) fruſtra adhuc revocaverat, eum iam recitare incipientem, captata opportunitate, ſalſe et graviter reprehendit: quod indigne ferebat Secundus adeo, ut hac epiſtola dolorem ſuum ulciſceretur. Sic vir doctus, qui *de Priſco Iavoleno ICto incomparabili et praecipuo ſeculi ſui ornamento diſſertationem* Lipſiae 1734. edidit, G. A. Ienichen. Sed poſuit, non probavit, Paullum Martialis eſſe noſtrum; ut nec illud probatum eſt, quod ſumunt viri docti, a Iuvenale eum tangi 1, 2. et 3, 8. Et fac ita eſſe, Martiali in animo fuiſſe Plinianum hunc Paullum: utrum credemus facilius, poëtam maledixiſſe poetae? an Plinium, adeo illum famae ſuae,

men officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam ius civile publice reſpondet: quo magis, quod tunc
4 fecit, et ridiculum et notabile fuit. Interim Paullo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam ſolicite recitaturis providendum eſt, non ſolum ut ſint ipſi ſani, verum etiam ut ſanos adhibeant. Vale.

XVI.

Avunculi exitum Tacito, hiſtoriam ſcripturo, rogatus narrat.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Petis, ut tibi avunculi mei exitum ſcribam, quo verius tradere poſteris poſſis. Gratias ago. Nam video, morti eius, ſi celebretur a te, immortalem

et optimis quidem artibus, ſtudioſum, impudenti mendacio ſuos illos politiſſimos libellos et virtutis colore undique nitentes, temere apud conſciam Romam, et orbem terrarum, maculaſſe? Et quam tandem iniuriam fecit Iavoleno? Dixit, *dubiae ſanitatis* eſſe: *delirationem* illi tribuit. Potuit tamen per Plinium vir doctiſſimus fuiſſe Iavolenus, et ſapiens, et probus: licet μελαγχολικῷ quodam πάθει, quod magnis ingeniis ſolemne eſt, interdum extra oleas auferretur. Parum novit hiſtoriam hominum eruditorum, ſi quis putat, fieri non poſſe, uti *dubiae ſanitatis* aliquis videatur interdum, et tamen *officiis interſit, conſiliis adhibeatur, ius civile reſpondeat,* vel quamcunque aliam artem profiteatur. Maneat itaque per nos vir bonus Plinius, vir iuris conſultiſſimus cum defenſore ſuo Iavolenus, laude ſua omnes digniſſimi. Quid ſi Priſcus noſter imitari voluit illum Trebatium Horat. Sat. 2, 1, 5. ſq. Suſcepit igitur perſonam ridiculam: laeſit amicum etc. *G.*

quo magis etc.) quod ſententiam ſuam, tanquam adhibitus conſilio, dicere, ſive de iure reſpondere videretur. *S.*

4 *aliquantum frigoris attulit*) Fecit, ut minus ſtudioſe, minus calide audiretur Paullus, cum Priſci cogitatio homines ſubinde ſubiret, et riſum iis excuteret, qui recitantem etiam Paullum a ſtudio et calore pronuntiandi pudore quodam revocaret. Sic *frigus* explicamus ad Quintil. 5, 7, 26. *G.*

Locus ſimillimus eſt apud Sueton. Claud. cap. 41. in ſimillima re. De *frigore* illo, qui plura deſiderat, adeat noſtrum Lexic. Technol. rhet. lat. in voc. *frigidus.* *E.*

Frigus hic ad auditores referendum, qui, mente ridiculo illo occupata, recitantem negligentius audirent. *S.*

XVI, 1 *avunculi mei*) Plinii maioris, a quo adoptatus noſter eſt. Hanc epiſtolam alias, in fronte Chreſtomathiae Plinianae ſatis copioſe illuſtravimus. Hic brevitate tenebimus inſtitutum. *G.*

gloriam eſſe propoſitam. Quamvis enim pulcher- 2
rimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes,
memorabili caſu, quaſi ſemper victurus, occide-
rit; quamvis ipſe plurima opera et manſura condi-
derit: multum tamen perpetuitati eius ſcriptorum
tuorum aeternitas addet. Equidem beatos puto, 3
quibus deorum munere datum eſt aut facere ſcri-
benda, aut ſcribere legenda; beatiſſimos vero,
quibus utrumque. Horum in numero avunculus
meus et ſuis libris et tuis erit. Quo libentius ſuſ-
cipio, depoſco etiam, quod iniungis. Erat Miſe- 4
ni, claſſemque imperio praeſens regebat. Nonum
Kalend. Septembres, hora fere ſeptima, mater
mea indicat ei, apparere nubem inuſitata et ma-
gnitudine et ſpecie. Uſus ille ſole, mox frigida, 5
guſtaverat iacens, ſtudebatque; poſcit ſoleas, ad-
ſcendit locum, ex quo maxime miraculum illud
conſpici poterat. Nubes (incertum procul intuen-
tibus, ex quo monte: Veſuvium fuiſſe poſtea co-

2 *ut urbes)* *Merito tuetur antiquam lectionem Cortius, contra Caſauboni coniecturam *urbis* receptam a Cellario. *G.*

plurima opera) Quae recenſet noſter 3, 5. Nihil ſupereſſe praeter naturalem hiſtoriam, ibi indicatum eſt. *G.*

ſcriptorum tuorum aeternitas) Quae tamen hac parte intercepta eſt. Bene igitur, Plini, avunculi tui famae hac epiſtola conſuluiſti. *G.*

Rom. *ut populi, ut urbes memorabili caſu, quaſi ſemper victurus occiderit: quamvis ipſe plurima ſcripſerit, tamen perpetuitati eius ſcriptorum tuorum aeternitas addet. H.*

4 *Erat Miſeni)* Ubi ex inſtituto Auguſti legio Romana cum claſſe inferum mare, ipſamque adeo urbem tuebatur. Vid. Tac. A. 4, 5, 1. Sueton. Aug. 49. praeſertim Veget. de re mil. 5, 1. *G.*

Nonum Kal. Sept.) *Hanc lectionem ex ipſa hiſtoria et Dione confirmat Maſſon. in vita Plin. iun. ad A. 17 et 18. *G.*

Rom. *praeſens regebat Kal. Novembris hora fere ſeptima.* Deeſt *nono*, et deinde *diei. H.*

Al. *Nono Calend. Septembr. hora diei fere ſeptima.* Scripſit Plinius, ni fallor, *A. d.* VIIII. *Kalend. Septembres.* Cur *A. d.* exciderint, nemo non videt. *S.*

5 *Uſus ille ſole)* Ut ſolebat. Vid. 3, 5, 11. ubi etiam de guſtatione. *G.*

Rom. *Surgit ille ut e ſole ſolet frigida guſtata: iacens enim ſtudebat: popoſcit ſoleas. H.*

Habes fontem, ex quo Harduinus hauſit, indignus ideo, quem Gierigius tam acerbe increparet. *S.*

Veſuvium) Hoc primum illius montis vulgo habitum eſſe illo tempore incendium, tum noſtri narratio, tum Dionis apud Xiphilinum ſatis docet: nec adeo

gnitum est) oriebatur: cuius similitudinem et formam non alia magis arbor, quam pinus expresserit.
6 Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur: credo quia recenti spiritu evecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat: candida interdum, interdum sordida et maculosa,
7 prout terram cineremve sustulerat. Magnum propiusque noscendum, ut eruditissimo viro, visum. Iubet Liburnicam aptari: mihi, si venire una vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle:
8 et forte ipse, quod scriberem, dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinae classiarii

prope accessurus videtur fuisse naturae historicus, si quid de illo monte compertum habuisset. Interim non ex traditione modo, sed ex ipsa campi Phlegraei adpellatione, et ingenio loci argumentati Diodorus Siculus, et Vitruvius, ille lib. 4, 21. hic 2, 6, olim arsisse hanc regionem, persuadent. Hic, *Non minus*, inquit, *memoratur antiquitus crevisse ardores, et abundavisse sub Vesuvio monte, et inde evomuisse circa agros flammam.* G.

pinus) Italica scil. quam hodie vocant *Pinie*. Huius forma est similis machinae illius, quam manu tenentes solem a nobis arcere solemus: *Sonnenschirm*. Vid. *Stollbergs Reise durch Italien* etc. Vol. 3. p. 33. *E.*

6 *Nam longissimo etc.)* Rom. *Nam longissimo velut trunco efflata. H.*

credo quia recenti etc.) Rom. *credo et recenti spiritu evecta, dein. H.*

vanescebat) *Nescio unde sit in Cortiana *evanescebat*. Alterum agnoscunt libri, quod mihi constet, omnes: nec varietatem notat Cortius. Itaque sphalma puto. *G.*

Rom. *in altitudinem vanescebat. H.*

7 *noscendum — visum)* Rom. *noscendum ut eruditissimo viro visum est. H.*

8 *accipit codicillos. Retinae)* Primo lectionem receptam interpretabimur: deinde quaedam monebimus, a recentioribus editoribus nescio quam bene praetermissa. *Accipit codicillos*, in quibus vel sua vel librarii manu enotaret phaenomena illa: sic Buchnerus. *Retinae*, quod vici nomen est, collocati in castris nauticis *classiarii*, *orabant* Plinium, *ut se* (classiarios) *tanto discrimini* submissis navibus *eriperet*. Haec sic satis capio. Sed non capio situm, quem *Retinae* illi adsignant Hermolaus Barbarus ad h. l. in fronte castigationum Plinianarum, et hunc forte secutus Cellarius. Si enim *sub Miseno*, ut narrant, ut pingunt, fuit, fuit satis longe adhuc remota a periculo; nec ullo modo imaginari licet, quomodo is, qui e Miseno versus Retinam contendit, *Stabias* devenire potuerit. Rectius itaque *Retinam*, vel *Resinam*, ut malunt hodie scribere, subiiciunt ipsi Vesevo inter Porticum et Herculanum tabellae Io. Ba. Masculi Neapolitani, qui operis sui, de incendio Vesuvii A. 1631. ex-

imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabant. Vertit ille consilium, 9

citato, libro decimo etiam topographiam Vesuvii proposuit: quem sequuntur tabulae Homannianae, tum ea, quae Neapolitanum regnum exhibet, tum altera, quae urbem solam cum vicinia. Hunc igitur locum non inlustravit tabella Cellariana (viri alioquin immortaliter de vetere Geographia meriti) sed obscuravit. Hoc unum erat. Iam illud non dissimulandum, magna scripturae varietate hunc locum laborare, circa distinctionem praesertim, et circa vocem *classiarii*, pro qua *Tasci*, *nasci*, *irasci* habent MSS. et typis excusi quidam. Porro narrat Hermolaus, fuisse qui *Retinam* mulieris nomen intelligant, quae fuerit uxor Caesii Bassi, et nomen forte ipsi vico dederit. De illo Caesio Basso deinde Probi (huic nempe tribuebant vetera scholia ad Pers. 6, 1.) locum adfert, laudatum etiam Volaterrano p. m. 144. *Caesium Bassum poëtam lyricum fama est in praediis suis, ardente Vesevo monte, et late vagantibus ignibus, cum villa sua conflagrasse.* Hisce accommodatissima erit Aldina lectio, circa unum illud tam varie scriptum nomen leviter immutata, ut pro *nasci* legamus *Bassi*, hoc modo: *Egrediebatur domo. Accipit codicillos* (tumultuarium genus epistolarum) *Rectinae* (sic est pro *Retinae*) *Bassi. imminenti periculo* (quod forte iam hauserat maritum) *exterritae. nam villa eius* (nomine illius postea dicta) *subiacebat* Vesevo monti, (ut pingitur a Masculo) *nec ulla* inde *nisi navibus fuga*, itaque *ut se* (Retinam) *tanto discrimine eriperet*, ipsa Retina *orabat.* Compara quae sequuntur, et optime cohaerere videbis. Sed si *classiarii*, et quae ei lectioni cohaerent, sunt e bonis libris; et certe iam ita legebatur aetate Hermolai: malim quadriremes propter eos deduci, quam propter mulierem, licet nobilissimam, et non solam. *G.*

Rom. *Accepit codicillos: rectina imminente periculo exterrita (nam villa eius subiacebat, nec ulla, nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabat.* Singularem *orabat* Aldus quoque expressit, etsi antea scripserat *Rectinae Nasci* et *exterritae*. Docta et digna, quae praecipue legatur, est Gesneriana coniectura. *H.*

Gierigiana: *accepit codicillos Rectinae Caesii Bassi, imminenti periculo exterritae; (nam villa eius subiacebat, nec ulla, nisi navibus, fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabat.* Ita aut non multum diversa ratione vulgatam refingendam esse, vix dubitabit, qui sequentia perpenderit. *S.*

9 *Vertit ille consilium)* Malo consilio adverbium *non* ante *vertit* ponunt non nulli, quasi hoc vellet Plinius, avunculum suum, rogatum a classiariis, ut *se ipsum* eriperet periculo, non mutasse prius illud accedendi propius consilium. Si classiarii omnino orarunt, quod dubium esse modo ostendimus, ipsi eripi voluere discrimini, non rogarunt, ut parceret ipse sibi Plinius. *Vertit* etiam re ipsa Plinius *consilium* suum. Ante enim Liburnica una volebat exploratum ire rem novam ac miram: nunc deducit quadriremes: ante *studioso animo* et sciendi cupido *inchoaverat* navigationem, nunc *obit* eam *maximo*, ut qui cum suae commoditatis, et salutis adeo neglectu adiutum eat vel classiarios, vel Retinam Bassi uxorem, et familiam illius, totamque illam viciniam. *G.*

et quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes; adſcendit ipſe non Retinae modo, ſed multis (erat enim frequens
10 amoenitas orae) laturus auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut
11 deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Iam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior et denſior; iam pumices etiam, nigrique et ambuſti et fracti igne lapides: iam vadum ſubitum, ruinaque montis litora obſtantia. Cunctatus paullum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna iuvat,*
12 *Pomponianum pete.* Stabiis erat, diremtus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur. Ibi, quamquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, et, quum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugae, ſi contrarius ventus reſediſſet: quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo invectus complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur: utque timorem eius ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum iubet; lotus accubat, coenat, at-

Rom. *Non vertit ille conſilium, et quod. H.*

10 *dictaret enotaretque)* Rom. *dictaret notaretque. H.*

11 *ruinaque montis)* Ipſius Veſevi, niſi obſcure locutus eſt Plinius. Scilicet *Retinam* petebat primo ſive mulierem ſive villam, periculo quidem proximam. Hic cum appellendi copia non eſſet, ad dextrum latus flectere iubet gubernatorem, petere Stabias. *G.*

Infra ep. 20, 9. *Praeterea mare in ſe reſorberi, et tremore terrae quaſi repelli videbatur. Certe proceſſerat litus, multaque animalia maris in ſiccis arenis detinebat.* Φυσικώτερα illa, quam quod Plinius hoc loco παρατραγῳδῶν vadum litoraque obſtantia a montis ruina, i. e. ab imbre lapideo, repetit. *S.*

Cunctatus paullum) Rom. *Cuntatus paulum. H.*

Pomponianum pete) Filium forte *Pomponii Secundi Conſularis poëtae*, cuius vitam ſcripſit Plinius maior, quod ipſe commemorat 14, 4. ſ. 6. et noſter 3, 5, 3. *G.*

12 *Stabiis erat* etc.) Rom. *Stabiis erat, devenit ſinu medio. H.*

Ibi, quamquam nondum) Rom. *Ubi quanquam nondum. H.*

deferri ſe in balineum) Sic et Rom. *H.*

coenat, atque hilaris etc.) Rom. *coenat atque hilaris, aut quod aeque magnum eſt. H.*

que hilaris, aut, quod eſt aeque magnum, ſimilis
hilari. Interim e Veſuvio monte pluribus locis 13
latiſſimae flammae altaque incen ia relucebant,
quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitaba-
tur. Ille, agreſtium trepidatione igni relictas de-
ſertasque villas per ſolitudinem ardere, in reme-
dium formidinis dictitabat. Tum ſe quieti dedit,
et quievit veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus
animae, qui illi propter amplitudinem corporis
gravior et ſonantior erat, ab iis, qui limini ob-
verſabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diac- 14
ta adibatur, ita iam cinere, mixtisque pumicibus
oppleta ſurrexerat, ut, ſi longior in cubiculo mo-
ra eſſet, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſe-
que Pomponiano, ceterisque, qui pervigilarant, red-
dit. In commune conſultant, intra tecta ſubſi- 15
ſtant, an in aperto vagentur. Nam crebris vaſtis-
que tremoribus tecta nutabant, et quaſi emota
ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut re-
ferri videbantur. Sub dio rurſus, quamquam le- 16
vium exeſorumque, pumicum caſus metuebatur.
Quod tamen periculorum collatio elegit. Et apud

Scribendum puto: *coenatque hilaris, aut, quod aeque magnum, ſimilis hilari.* Vulgatam ut ſenſus ferat, aures certe reſpuunt. *S.*

13 *fulgor et claritas* etc.) Rom. *fulgor et claritas tenebras noctis pellebat. H.*

trepidatione igni etc.) Rom. *trepidatione ignis relictas deſertasque villas p. ſ. a. i. r. f. dictitabat.* Recte *dictitabat*, non *dictabat. H.*

14 *area, ex qua diaeta*) Obſervent antiquitatis ſtudioſi, quod non obſervatum his, qui Plinianas villas delinearunt, membra villarum non uno tecto comprehenſa fuiſſe, ſed prout res ferret, per lacinias quasdam diſperſa, ut ſunt aediculae Carthuſianorum etc. Hoc item videtur adparere ex Luciani Aſino, ubi paſſim δωματίων mentio, membrorum unius domus: balneum item Luciani conſideranti idem videbatur. *G.*

Caeterum *area cinere ſurrexerat* Pliniano more dictum pro vulgari: cineres in area in tantum cumulatae erant, ut etc. *E.*

mora eſſet etc.) Rom. *mora, exitus negaretur.* Deeſt *eſſet. H.*

15 *conſultant, intra tecta ſubſiſtant)* Sic et Rom. recte *an* excluſo, quod mala manus adiecit. *H.*

16 *Quod tamen — elegit)* ſcil. ut mallent in aperto vagari, quam intra tecta ſubſiſtere: nam in illo minus periculi erat, quam in hoc. Haec ergo eſt *periculorum collatio* ſ. comparatio. Locus in iunctura membrorum aliquid ha-

illum quidem ratio rationem, apud alios timorem
timor vicit. Cervicalia capitibus impoſita linteis
conſtringunt. Id munimentum adverſus deciden-
17 tia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus no-
ctibus nigrior denſiorque: quam tamen faces mul-
tae variaque lumina ſolvebant. Placuit egredi in
litus, et e proximo adſpicere, ecquid iam mare
admitteret, quod adhuc vaſtum et adverſum per-
18 manebat. Ibi ſuper abiectum linteum recubans,
ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque.
Deinde flammae, flammarumque praenuntius odor
ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum.
19 Innixus ſervis duobus adſurrexit, et ſtatim conci-
dit, ut ego coniecto, craſſiore caligine ſpiritu ob-

bet hiulci et moleſti, quamvis ſenſus pateat. Acumen, quod Plinius h. l. captavit, in cauſſa eſt, ut obſcurius diceret. *E.*

Non puto obſcurius haec dicta eſſe, omninoque non video, quo iure Plinius hic acumen captaſſe arguatur. *S.*

Rom. *Quod tamen malorum collatio elegit. H.*

adverſus decidentia fuit) Rom. *adverſus incidentia fuit. H.*

17 *ſolvebant)* *In quibusdam MSS. cum eſſet *ſolebantur*, coniecerat Cortius, *ſolabantur*, idque poſtea ita inventum in tribus Brummeri libris, teſtatur Longolius. Recepiſſem eam contra vulgatam, licet ei faveant plures libri antiqui, in quibus eſt *ſolebant*. Sed obſtabat hoc, quod illae *faces multae variaque lumina* poſſunt intelligi, non de his, quae parabant ſibi homines, ſed de erumpentibus hinc inde flammis maioribus, quarum vis perrumperet nonnunquam fumos, et terribilem illam noctem terrore alio *ſolveret*, quo minus continua eſſet, non *ſolaretur*. Et profecto non fuit, quod Tacitum doceret Secundus, accenſas ab hominibus faces, quibus *ſolarentur tenebras*, niſi voluit ob formulam loquendi politulam putidiuſculus amico ſuo et nobis videri: at hoc pertinet ad deſcribendum illum naturae motum, et imaginem magnae noctis concipiendam, ut dicat, interlucentibus flammis eam interdum diſtinctam fuiſſe. Idem hic phaenomenon deſcribit ex proximo, quod e longinquo obſervatum pingit deinde 6, 20, 9. *Nubes atra et horrenda* etc. *G.*

Rom. *quanquam faces multae variaeque lumina ſolvebant.* Cortius *ſolabantur* coniicit, ſed parum feliciter. Quantum ſolatii in talibus flammis ſit, facile quisque exiſtimabit. *H.*

et e proximo adſpicere etc.) Rom. *et ex proximo adſpicere, quod iam mare. H.*

vaſtum) non omnino terribile, ſed fluctus vaſtos, decumanos volvens. *S.*

18 *recubans, ſemel atque iterum)* Rom. *recubans ſedit atque iterum. H.*

frigidam popoſcit) ſtimulante ſitim aeſtu, et ſubtiliore ex incendio montis vapore. *G.*

19 *Innixus ſervis duobus)* Rom. *Qui innixus ſervis duobus. H.*

ſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natura inva-
lidus et anguſtus et frequenter interaeſtuans erat.
Ubi dies redditus (is ab eo, quem noviſſime vi- 20
derat, tertius) corpus inventum eſt integrum, il-
laeſum opertumque, ut fuerat indutus: habitus
corporis quieſcenti, quam defuncto, ſimilior. In- 21
terim Miſeni ego et mater. Sed nihil ad hiſto-
riam, nec tu aliud, quam de exitu eius, ſcire
voluiſti. Finem ergo faciam. Unum adiiciam, 22
omnia me, quibus interfueram, quaeque ſtatim,
quum maxime vera memorantur, audiveram, vere
perſequutum. Tu potiſſima excerpes. Aliud eſt
enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico,
aliud omnibus ſcribere. Vale.

XVII.

Indignatur, quosdam, eruditos ſibi viſos, recitanti amico nullum ſignum laetitiae dediſſe.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Indignatiunculam, quam in cuiusdam amici auditorio cepi, non poſſum mihi temperare, quo mi-

clauſoque ſtomacho) Loqui auctorem de orificio ventriculi, negari non poteſt: quorſum enim illud *interaeſtuans* referas, niſi ad ſingultum et ructus, quae utraque ſedem in illo, nec usquam praeterea, habent. Sed quomodo hic ſtomachus claudi a ſulfureo vapore potuerit, quomodo clauſum ſtomachum cita mors conſequi, non apparet. Nempe parum naturae noſtrae conſultus erat Secundus, qui neſciret, quod clariſſime hodie oſtendunt Medici, conſtrictis ab acidiſſimo ſulfuris ardentis vapore tunicis nerveis vaſorum pulmonalium, quae aëra alias admittunt, et inflata laxant ſanguinis canaliculos, circulum illum et commeatum ſanguinis, quo vita noſtra continetur, intercludi. *G.*

et frequenter interaeſtuans erat) Rom. *et frequenter intus aeſtuans erat. H.*

20 *Ubi dies — tertius*) Sic de Aetnais ignibus Cic. de N. D. 2. c. 38. *Cum autem tertio die ſol illuxiſſet. G.*

21 *Interim Miſeni)* Quod hic abrumpit auctor, perſequitur mox ep. 20. *G.*

22 *audiveram, vere perſequutum*) Rom. *audieram, perſecutum,* ſine adverbio *vere,* cum *vera* praecedat. Idem et Aldus excluſit. *H.*

Ego non excludam. Significanter Plinius, ſe *vere* perſequutum, quae *vera* audiverit. *S.*

XVII, 1 *in cuiusdam amici auditorio)* Rom. *in cuiusdam viri auditorio. H.*

X

nus apud te, quia non contigit coram, per epi-
2 ſtolam effundam. Recitabatur liber abſolutiſſimus: hunc duo aut tres, ut ſibi et paucis videntur, diſerti, ſurdis mutisque ſimiles audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique adſurrexerunt, ſaltem laſſitudine ſedendi.
3 Quae tanta gravitas? quae tanta ſapientia? quae immo pigritia, arrogantia, ſiniſteritas ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquas, ad quem tanquam
4 amiciſſimus veneris? Diſertior ipſe es? tanto magis ne invideris: nam qui invidet, minor eſt. Denique, ſive plus, ſive minus, ſive idem praeſtas, lauda vel inferiorem, vel ſuperiorem, vel parem. Superiorem, quia, niſi laudandus ille eſt, non potes ipſe laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri,
5 quem praecedis vel exaequas. Equidem omnes, qui aliquid in ſtudiis faciunt, venerari etiam mi-

2 *labra diduxerunt)* Genera ſumma plauſus complectitur, vocis, manus, aſſurgendi, de quibus etiam 2, 10, 6. et 5, 3, 9. De reliquis pervulgatum. Adſurrectio magna alioquin venuſtae humanitatis pars, hic, puto, non tam ad ipſum honorem et plauſum, quam ad attentionem ſignificandam pertinet, quod tamen ipſum laudandi genus eſt. *G.*

non moverunt manum etc.) Rom. *moverunt non manus, denique non aſſurrexerunt. H.*

3 *ſiniſteritas)* Non tam ad malignam voluntatem refero, quam ad imperitiam illam *dexteritati* oppoſitam, qua quis non utitur, aut non recte utitur, remediis, ad finem, quem ipſe ſibi propoſuit, conſequendum: ut qui ſiniſtrae manus miniſterio utitur, (non a puero adſuefactus) ubi dextra opus erat. Sic illud *mens non laeva* apud poëtam non voluntatem, ſed vim intelligendi reſpicit. Ita apud Gellium 6, 2. *ſcaevitas, et voluntarius impetus*, iunguntur ut duae cauſſae actionum; non explicandi cauſſa ſibi adiiciuntur: nimirum eadem ratione, qua in prologo operis, ut nunc putatur (olim erat epilogus) *ſcaevitatem* et *invidentiam* iungit, alterum intellectus vitium, alterum voluntatis. *G.*

tanquam amiciſſimus veneris) Rom. *tanquam amiciſſimum veneris? H.*

Sic et Cortiana cum Gierigiana. Oppoſitio poſcit accuſativum. *S.*

4 *Diſertior ipſe es)* Rom. *Diſertior ipſe eſt*, pro *es*, quod verum. *H.*

Romani libri lectionem ſi praetulit Heuſingerus, erravit. Noſtram tuentur et additum *ipſe*, et ea, quae ſequuntur. *S.*

ſive idem praeſtas) Rom. *ſive idem praeſtat. H.*

non potes ipſe laudari) Rom. *non potes ille laudari*, pro *ipſe*. *H.*

rarique ſoleo. Eſt enim res difficilis, ardua, faſtidioſa, et quae eos, a quibus contemnitur, dedignatur. Niſi forte aliud iudicas tu: quamquam quis uno te reverentior huius operis, quis benignior aeſtimator? Qua ratione ductus, tibi po- 6
tiſſimum indignationem meam prodidi, quem habere ſocium maxime poteram. Vale.

XVIII.

Promittit, Firmanorum ſe cauſſam acturum eſſe.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Rogas, ut agam Firmanorum publicam cauſſam; quod ego, quamquam plurimis occupationibus diſtentus, adnitar. Cupio enim et ornatiſſimam coloniam advocationis officio, et te gratiſſimo tibi
munere obſtringere. Nam quum familiaritatem 2
noſtram, ut ſoles praedicare, ad praeſidium ornamentumque tibi ſumſeris, nihil eſt, quod negare debeam, praeſertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honeſtius piis aut efficacius amantis?
Proinde Firmanis tuis, ac iam potius noſtris, ob- 3
liga fidem meam; quos labore et ſtudio meo dignos cum ſplendor ipſorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile eſt optimos eſſe, inter quos tu talis exſtiteris. Vale.

5 *Eſt enim res* etc.) Facere aliquid in ſtudiis difficile arduumque: ut mirum non ſit, inſignes hac laude homines ſimul faſtidioſos eſſe. *S.*

a quibus contemnitur, dedignatur) Rom. *a quibus contemnitur, invicem contemnat. H.*

Praeferrem *dedignetur. S.*

quis benignior aeſtimator) Rom. *quis benignior atteſtator? H.*

6 *poteram*) Marklandus Epiſt. Crit. p. 48. *optaram.* ſine cauſſa. *G.*

Rom. *maxime poteram,* ut alii bene ediderunt. *H.*

XVIII, 1 *occupationibus diſtentus)* Rom. *occupationibus distractus. H.*

2 *precibus — piis*) pro patria aliquid petentis: nam illud proprie pietatis eſt. *E.*

Gierigius ex Barthii coniectura *pii.* Non probo. Ἐμφατικώτερον *preces piae,* quam *preces pii. S.*

3 *inter quos tu talis exſtiteris*) Rom. *inter quos talis exſtiteris,* ſine pronomine *tu. H.*

XIX.

Pretium agrorum creviſſe ſcribit: quia candidati tertiam patrimonii partem in praedia Italica iuſſi ſint impendere.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Scis tu acceſſiſſe pretium agris, praecipue ſuburbanis? Cauſſa ſubitae caritatis, res multis agitata ſermonibus, proximis comitiis honeſtiſſimas voces ſenatui expreſſit: CANDIDATI NE CONVIVENTVR, NE MITTANT MVNERA, NE PECVNIAS
2 DEPONANT. Ex quibus duo priora tam aperte, quam immodice fiebant: hoc tertium, quamquam
3 occultaretur, pro comperto habebatur. Homullus deinde noſter, uſus vigilanter hoc conſenſu ſenatus, ſententiae loco poſtulavit, ut conſules deſiderium univerſorum notum principi facerent, peterentque, ſicut aliis vitiis, huic quo-
4 que providentia ſua occurreret. Occurrit. Nam ſumtus candidatorum, foedos illos et infames, ambitus lege reſtrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre iuſſit in ea, quae ſolo continerentur, deforme arbitratus, ut erat, honorem petituros urbem Italiamque, non pro patria, ſed pro hoſpitio aut ſtabulo quaſi peregrinantes habe-
5 re. Concurſant ergo candidati certatim: quidquid

XIX, 1 *proximis comitiis* etc.) Rom. *proximis comitiis honeſtiſſima voce ſenatus expreſſit.* *H.* Hoc genuinum puto, ſic ut poſt *ſermonibus* τελεία ponatur στιγμή. *S.*

ne pecunias deponant) Apud *ſequeſtres* nempe, tum demum numerandas, cum ſuffragia tuliſſent candidati; ne accidat, quod factum eſſe apparet, ut adcepta pecunia homines ſuam tamen in ſuffragando (per tabellas praeſertim) libertatem ſervarent. Vid. Viri docti ad Cic. divin. in Caec. c. 7. *G.*

3 *Homullus deinde* etc.) Rom. *C. Homullus deinde noſter vigilanter uſus rurſus hoc conſenſu.* *H.*

providentia ſua etc.) Rom. *prudentia ſua occurreret: occurritque.* *H.*

4 *ſed pro hoſpitio aut ſtabulo*) Rom. *ſed de hoſpitio aut ſtabulo.* *H.*

5 *Concurſant ergo* etc.) Malim ſic interpungere: *Concurſant ergo candidati: certatim, quidquid venale audiunt, emtitant.* Placuit eadem interpunctio Catanaeo, *S.*

venale audiunt, emtitant; ut ſint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, ſi poenitet te Italico- 6
rum praediorum, hoc vendendi tempus tam hercule, quam in provinciis comparandi: dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

XX.

Narrat, quae ex Veſuvii incendio, cum matre Miſeni relictus, pertulerit.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Ais, te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei ſcripſi, cupere cognoſcere, quos ego Miſeni relictus (id enim ingreſſus abruperam) non ſolum metus, verum etiam caſus pertulerim.

Quamquam animus meminiſſe horret, — —
Incipiam.

Profecto avunculo, ipſe reliquum tempus ſtudiis 2
(ideo enim remanſeram) impendi: mox balineum, coena, ſomnus inquietus et brevis. Praeceſſerat 3
per multos dies tremor terrae minus formidoloſus, quia Campaniae ſolitus: illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, ſed everti crede-

emtitant; ut ſint etc.) Rom. *emtitant, quoque ſint pluris venalia, efficiunt.* Hoc comprobat et initium epiſtolae, et finis, quo pretium agris acceſſiſſe adfirmat, eamque ob cauſam Nepoti Italicorum praediorum vendendorum auctor eſt. Cur ille venderet, minus cauſae fuiſſet, ſi venalium numerum auxiſſet. *H.*

XX, 1 *literis, quas*) Quae nunc ſunt 6, 16. *G.*

id enim ingreſſus) Intellige, ad narrandum; reſpicit enim verba ſ. 21. *Interim Miſeni ego et mater. Sed nihil* etc. Verba *Quamquam animus* ſunt Virg. Aen. 2, 12. *G.*

3 *illa vero nocte*) Auctiores ſunt hic libri quidam, ſed iidem etiam vitioſi. Heinſ. ad Ovid. Metam. 7, 492. ita concinnat, *Illa vero nocte ita invaluit, ut non ſolum caſtella, verum etiam oppida omnia non moveri, ſed everti crederentur.* Cortius hoc modo, *Illa vero nocte non ſolum caſtella, verum etiam oppida moveri omnia et verti credebantur. Invaſit in cubic.* ita enim legitur in Mediceo et aliis pro *irrumpit.* *G.*

Rom. *illa vero non moveri omnia, ſed verti crederentur,* ſine Mediceo additamento. *H.*

4 rentur. Irrumpit cubiculum meum mater: ſurge-
bam, invicem ſi quieſceret, excitaturus. Reſidi-
mus in area domus, quae mare a tectis modico
5 ſpatio dividebat. Dubito conſtantiam vocare an
imprudentiam debeam: agebam enim duodeviceſi-
mum annum. Poſco librum Titi Livii, et quaſi
per otium lego, atque etiam, ut coeperam, ex-
cerpo. Ecce, amicus avunculi, qui nuper ad eum
ex Hiſpania venerat, ut me et matrem ſedentes,
me vero etiam legentem videt, illius patientiam,
ſecuritatem meam corripit: nihilo ſegnius ego in-
6 tentus in librum. Iam hora diei prima, et ad-
huc dubius et quaſi languidus dies: iam quaſſatis
circumiacentibus tectis, quamquam in aperto lo-
co, anguſto tamen, magnus et certus ruinae me-
7 tus. Tum demum excedere oppido viſum. Se-
quitur vulgus attonitum, quodque in pavore ſimile
prudentiae, alienum conſilium ſuo praefert, in-
gentique agmine abeuntes premit et impellit.
8 Egreſſi tecta conſiſtimus. Multa ibi miranda,
multas formidines patimur. Nam vehicula, quae
produci iuſſeramus, quamquam in planiſſimo cam-
po, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidi-
bus quidem fulta, in eodem veſtigio quieſcebant.
9 Praeterea mare in ſe reſorberi, et tremore terrae
quaſi repelli videbatur. Certe proceſſerat litus,
multaque animalia maris in ſiccis arenis detine-
bat. Ab altero latere nubes atra et horrenda
ignei ſpiritus tortis vibratisque diſcurſibus rupta,

4 *Irrumpit cubiculum* etc.) Rom. *Irrumpit cubiculum meum mater, ſurgebam invicem, ſi quieſcerem, excitaturus.* Recte *irrumpit*, non *invaſit*, quod non admittendum: perperam *quieſcerem*, pro *quieſceret*. Lege: *ſurgebam, in vicem, ſi quieſceret, excitaturus.* Ego ſurgebam iam, ac prius, quam illa irrumperet, excitaturus matrem in vicem, ſi illa quieſceret. *H.*

5 *an imprudentiam*) *Sic optimi quique libri: ſic ipſa ratio poſtulat. Imprudenter ergo Monachi imprudentis commentum in quasdam editiones adſumtum. *G.* Sic et Rom. *H.*

nihilo ſegnius) Rom. *nihilo ſegnius*, ut editur: ſed, ut facile apparet, *ſecius* legendum. Vid. ad lib. III. epiſt. XVIII. 10. *H.*

9 *animalia — arenis*) Rom. *animalia maris ſiccis arenis. H.*

tortis vibratisque) Prius verbum ad celeritatem, qualis eſt

in longas flammarum figuras dehifcebat: fulgori-
bus illae et fimiles et maiores erant. Tum vero 10
ille idem ex Hifpania amicus, acrius et inftantius,
Si frater, inquit, *tuus, fi tuus avunculus vivit,
vult effe vos falvos: fi periit, fuperftites voluit:
proinde quid ceffatis evadere?* Refpondimus, non
commiffuros, ut de falute eius incerti, noftrae
confuleremus. Non moratus ultra, proripit fe, 11
effufoque curfu periculo aufertur: nec multo poft
illa nubes defcendere in terras, operire maria.
Cinxerat Capreas et absconderat: Mifeni quod
procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, 12
iubere, quoquo modo fugerem; poffe enim iuve-
nem: fe et annis et corpore gravem bene moritu-
ram, fi mihi cauffa mortis non fuiffet. Ego con-
tra, falvum me, nifi una, non futurum: deinde
manum eius amplexus, addere gradum cogo; pa-
ret aegre, incufatque fe, quod me moretur. Iam 13
cinis, adhuc tamen rarus: refpicio; denfa caligo
tergis imminebat, quae nos, torrentis modo infu-
fa terrae, fequebatur. *Deflectamus*, inquam, *dum
videmus, ne in via ftrati, comitantium turba in
tenebris obteramur.* Vix confederamus, et nox, 14
non quafi illunis aut nubila, fed qualis in locis
claufis lumine exftincto: audires ululatus femina-
rum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii

telorum tormentis excufforum, pertinet: pofterius etiam ad motus oppofitos recurrentium, quafi per vices angulorum, quos Galli *Sicfac* appellant. *G.*

Rom. *porrectis vibratisque difcurfibus. H.*

fulgoribus — fimiles — maiores) Notanda conftructio. *S.*

10 *Si frater, inquit* etc.) Rom. *Si frater, inquit, tuus, tuus avunculus. H.*

de falute eius incerti) Rom. *de falute illius incerti. H.*

Sic plerique libri: beneque praetulit Cortius. *S.*

14 *Vix confederamus — — nubila)* Rom. *Vix viam deferueramus, et nox, non quafi inlunis aut nubila. H.*

Al. *non qualis illunis aut nubila.* quod cum Cortio praeferam. *S.*

infantium quiritatus,) Non diffimulo, *quiritatus* a clamoribus fidem (*Quiritium* implorantibus ductos, in infantibus mihi non vehementer probari. vid. Arntz. ad Paneg. 29, 3. ubi fere ad *queritatus* propendet. Interim *queritatus,* quod habent libri quidam, fufpectum facit forma infolita, et quod apud Valer. Max. etiam 9, 2, 1. *queritatus* habent, Cortio

parentes, alii liberos, alii coniuges vocibus requirebant, vocibus noscitabant: hi suum casum, illi suorum miserebantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere: plures, nusquam iam deos ullos, aeternamque illam et novissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt, qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Aderant, qui Miseni fuisse, illud ruisse, illud ardere, falso, sed cre-

hic observante, libri quidam, ubi de militibus civium fidem implorantibus sermo est. Quid igitur? Verbum quod certam adstrictamque significationem olim habuerat, sequiori aetate translatum ad alia: quod conferenti loca in thesauro linguae Latinae allata, quem cum maxime recensemus, apparebit. *G.*

Vid. Marc. Donatus ad Liv. 33, 28, 3. *S.*

noscitabant) noscebant: nihil amplius. Opponitur *requirebant.* Sic et Aeg. Forcellinus. *S.*

miserebantur) Poterat uti hoc loco Burmannus ad Grat. Fal. Cyneg. 440. Sed praestat *miserabantur* Cortii et Gierigii. *S.*

15 *nusquam iam deos ullos)* Dii gentiles enim rerum naturae fere illigati, cum ea simul pereunt et in chaos recidunt. Laudavit hic Buchnerus Sen. Thyest. 828.

Trepidant, trepidant pectora magno
Percussa metu, ne fatali
Cuncta ruina quassata labent:
Iterumque d e o s hominesque premat
Deforme chaos.

Addidit Cortius e Lucano 5, 636. *Noctem manes deis mixturam.* et e Virg. Georg. 1, 468. *aeternam,* quam *metuerunt secula, noctem.* *G.*

Miseni fuisse, illud) Cum viderem in quibusdam libris ita legi, *Aderant, qui Miseni illud fuisse,* in aliis ita, *Ad. - - qui Miseni illud ruisse:* utramque lectionem coniungendam putavi: ita certe idoneam sententiam oriri, nemo temere negaverit. vid. Heusing. Emendd. 2, 13. p. 315. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola.

Rom. *Aderant, qui Miseni illud ruisse, illud ardere.* Sic et Ald. satis bene: Cort. et quidam alii, *illud fuisse.* An utrumque scripsit Plinius? *qui Miseni fuisse, illud ruisse, illud ardere, falso, sed credentibus nuntiabant.* At omnes Miseni fuerant, omnes paullo ante pariter inde egressi erant, ut non opus sit, aliquos *Miseni fuisse* dici. Si qui diutius morati ibi nunc demum veniebant, non hos magis falsi rumoris auctores fuisse credibile est, quam alios, qui, quae non viderant, suspicabantur. *Illud* vero non ad Misenum refero, sed ita intelligo, ut vicarium sit substantivi, quod non nominatur: quale est apud nos *das und das Haus,* apud Gallos *tel et tel palais.* Liv. lib. I. c. XXXII. 7. *Si ego iniuste impieque illos homines illasque res dedier nuntio populi R. mihi exposco.* Si hoc exemplum non placet, audi ipsum Plin. lib. I. ep. 9. *Ille me ad signandum testamentum, ille in advocationem, illa in consilium rogavit.* Idem paneg. c. IIII. *Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium*

dentibus nuntiabant. Paullum reluxit; quod non 16
dies nobis, ſed adventantis ignis indicium videbatur:
et ignis quidem longius ſubſtitit: tenebrae
rurſus, cinis rurſus multus et gravis. Hunc identidem
adſurgentes excutiebamus: operti alioqui,
atque etiam obliſi pondere eſſemus. Poſſem glo- 17
riari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem
in tantis periculis excidiſſe, niſi me cum
omnibus, omnia mecum perire, miſero, magno
tamen mortalitatis ſolatio credidiſſem. Tandem 18
illa caligo tenuata quaſi in fumum nebulamve deceſſit:
mox dies vere, ſol etiam effulſit, luridus
tamen, qualis eſſe, quum deficit, ſolet. Occurſabant
trepidantibus adhuc oculis mutata omnia,
altoque cinere, tanquam nive, obducta. Regreſſi 19
Miſenum, curatis utcunque corporibus, ſuſpenſam
dubiamque noctem ſpe ac metu exegimus: metus
praevalebat. Nam et tremor terrae perſeverabat,
et plerique lymphati terrificis vaticinationibus et
ſua et aliena mala ludificabantur. Nobis tamen 20
ne tunc quidem, quamquam et expertis periculum,
et exſpectantibus, abeundi conſilium, donec
de avunculo nuntius. Haec, nequaquam hiſtoria

toga, ſed non et arma honeſtarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quaeſitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit. Vide Schwarz. ad Turſell. de partic. c. CV. n. 14. p. 390. *H.*

Seneca epiſt. 93. init. *Quare ille in medio curſu raptus eſt? quare ille non rapitur? S.*

16 *Paullum reluxit)* Rom. *Paululum reluxit.* Deinde, *Tenebrae rurſus, cinis multus et gravis. H.*

operti alioqui etc.) Rom. *operti alioqui atque de coelo obliſi pondere eſſemus. H.*

17 *miſero, magno tamen — ſolatio*) Saepe admodum illo utitur Cicero, cum negat vel periculum amico inſtare, quod non ſit commune omnibus, vel ſeparatam a reliquis fortunam alicui expetendam. Vide verbi cauſſa primas aliquot libri ſexti. Igitur Plinius hac ſe communi deſperatione quaſi obriguiſſe, non ſpe aliqua ſuſtentaſſe, fatetur. *G.*

18 *in fumum nebulamve deceſſit)* Rom. *in fumum nebulamve diſceſſit. H.*

Praefero *diſceſſit. S.*

mox dies etc.) Rom. *Mox dies, ſol etiam.* Nec *verus* nec *vere* legitur. *H.*

20 *Nobis tamen ne tunc quidem)* Sic et Rom. *H.*

quamquam et expertis etc.) Rom. *quanquam expertis periculum et ea ſpectantibus. H.*

Haec, nequaquam) Gruterus

digna, non ſcripturus leges, et tibi, ſcilicet qui requiſiſti, imputabis, ſi digna ne epiſtola quidem videbuntur. Vale.

XXI.

Verginii Romani probitatem et doctrinam, praeſertim in comoedia ſcribenda, laudat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Sum ex iis, qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum noſtrorum ingenia deſpicio. Neque enim quaſi laſſa et effoeta natura, ut nihil
2 iam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comoediam, ad exemplar veteris comoediae ſcriptam, tam be-
3 ne, ut eſſe quandoque poſſit exemplar. Neſcio, an noris hominem, quamquam noſſe debes. Eſt enim probitate morum, ingenii elegantia, operum
4 varietate monſtrabilis. Scripſit mimiiambos tenuiter, argute, venuſte, atque in hoc genere eloquentiſſime. Nullum eſt enim genus, quod, ab-

haec interpolata putat, legendumque brevius, *Haec nequaquam hiſtoria digna: tibi imputabis, ſi digna neque epiſtola videbuntur.* G.

Nimia quidem haec Gruteri brevitas eſt; ſed acute is tamen ſenſit, locum non ſatis emendatum. Cum ſenſus pateat, exſpectare poſſumus, dum ex aliquo Codice vel edito libro ſaniora proferantur. E.

XXI, 1 *Sum ex iis, qui mirer)* Haec ferri non poſſunt. Leg. *Sum ex iis, qui mirantur.* Neglecta a librariis, id quod millies accidit, nota terminationis *ur,* (vid. Drakenb. ad Liv. 10,10,1.) tumque extritis literis *ant*, quod proximum vocabulum iisdem inciperet, *mir* relictum imperitus homo explicare ita conatus eſt, ut Secundo ſoloeciſmum obtruderet. S.

Neque enim quaſi etc.) Rom. *Neque enim quaſi laſſa et effeta natura nihil tam* [pro *iam*] *laudabile parit.* Hoc rotundius eſt. H.

2 *Verginium Romanum)* Rom. *Virgilium Romanum.* Proxime, *ad exemplum veteris comoediae:* poſtea vero in fine *exemplar.* H.

4 *Scripſit mimiiambos)* Sic et Rom. H.

Nullum eſt enim) Excuſat, quod *mimiiambos*, genus verſuum humile, ſenariolos, quibus mimi in theatro utuntur ad actiones hominum et vitas, praeſertim qua ridiculae ſunt, exprimendas,

ſolutum, non poſſit eloquentiſſimum dici. Scripſit comoedias, Menandrum aliosque aetatis eiusdem aemulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianasque numeres. Nunc primum ſe in vetere 5
comoedia, ſed non tanquam inciperet, oſtendit. Non illi vis, non granditas, non ſubtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, inſectatus eſt vitia, fictis nominibus decenter, veris uſus eſt apte. Circa me tan- 6
tum benignitate nimia modum exceſſit; niſi quod tamen poëtis mentiri licet. In ſumma, extorque- 7
bo ei librum, legendumque, immo ediſcendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum, ut non deponas, ſi ſemel ſumſeris. Vale.

XXII.

Tironem, provinciam ſortitum, exemplo Bruttiani, a familiari ſuo accuſati, monet, ne cuiquam nimis fidat.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Magna res acta eſt omnium, qui ſunt provinciis praefuturi, magna omnium, qui ſe ſimpliciter credunt amicis. Luſtricus Bruttianus quum Mon- 2
tanum Atticinum, comitem ſuum, in multis flagi-

eloquentiſſime ſcriptos dixerat. Scilicet *eloquentiſſimum* dici poſſe, quidquid in ſuo genere abſolutum et perfectum eſt. *G.*

5 *non tanquam inciperet)* Haec adiicit, ne quis *primum* perverſe interpretetur *recentem, rudem,* atque *tironem;* cum ipſe tempus modo indicare velit, ante quod in hoc genere non elaborarit. *G.*

Rom. *in veteri comoedia, ſed non tanquam incipiat. H.*

decenter — apte) Vide, quae notamus de his adverbiis ad 5, 19, 3. *G.*

6 *niſi quod tamen poëtis)* Rom. *niſi tamen quod poëtis. H.*

Noſter ordo genuinus. Infra 8, 17, 6. *Nam parvulum differt, patiaris adverſa, an exſpectes; niſi quod tamen eſt dolendi modus, non eſt timendi.* Add. Panegyr. 91, 7. *S.*

XXII, 1 *Magna res acta eſt)* Rom. *Magna res eſt acta. H.*

2 *Montanum Atticinum)* Rom. *Montanium Attacinium.* Scribe *Montanum Attacinum:* quod cognomen notum eſt. *H.*

tiis deprehendiſſet, Caeſari ſcripſit. Atticinus flagitiis addidit, ut, quem deceperat, accuſaret. Recepta cognitio eſt: fui in conſilio: egit uterque pro ſe; egit autem carptim, et κατὰ κεφάλαια,
3 quo genere veritas ſtatim oſtenditur. Protulit Bruttianus teſtamentum ſuum, quod Atticini manu ſcriptum eſſe dicebat. Hoc enim et arcana familiaritas, et querendi de eo, quem ſic amaſ-
4 ſet, neceſſitas indicabatur. Enumeravit crimina foeda manifeſtaque. Ille, quum diluere non poſſet, ita regeſſit, ut, dum defenditur, turpis, dum accuſat, ſceleratus probaretur. Corrupto enim ſcribae ſervo, interceperat commentarios, interciderat que, ac per ſummum nefas utebatur adver-
5 ſus amicum crimine ſuo. Fecit pulcherrime Caeſar. Non enim de Bruttiano, ſed ſtatim de Atticino perrogavit. Damnatus et in inſulam relegatus: Bruttiano iuſtiſſimum integritatis teſtimo-

carptim. et etc.) Rom. *carptim et κατὰ κεφάλιον, quo genere varietas. H.*

κατὰ κεφάλαια) Sic dicta ſunt rhetoribus praecipua orationis momenta aut argumenta, quibus cauſſa vel defenſio niteretur. His nullus ornatus verborum, nullum artificium dicendi adiungitur, quibus iudex moveri vel inclinari poſſit, ſed omnia cauſſae momenta nude et ſimpliciter ponuntur. Itaque recte Plinius addit, *eo genere veritatem ſtatim oſtendi.* Sic Plutarch. Tib. Gr. 16. κεφάλαια δικαιολογίας commemorat: eodemque ſenſu apud Lucian. Prometh. p. 69. ed. Schneider. τὰ κεφάλαια opponuntur μακροῖς λόγοις et τῇ λόγων παρασκευῇ. Cf. quae in Lex. technol. rhet. gr. v. κεφάλαιον et παρασκευή copioſius diximus. *E.*

4 *quum diluere* etc.) Rom. *cum diluere non poſſet, ita ſe geſſit.* Cur hoc Cortio minus placet, quam *receſſit?* quod, etſi ex Mediceo, non tamen a Plinio eſt. Non enim ex iudicio *recedit*, qui *defenditur*, qui *accuſat*, ſed qui abſolvitur damnaturve. *H.*

interciderat) Qui norit, quid ſit apud ruſticos *interradere, intervellere*, nempe, inter plura eiusdem generis eradere quaedam vel evellere; idem etiam *intercidere* quid ſibi velit, facile intelliget, nimirum de commentariis hinc inde aliquid excidere et quaſi caſtrare, quod hic fecit Atticinus, tum ut ſcripto ſuo convinceret de quibusdam Bruttianum, tum ut probandi quaedam facultatem illi adimeret. Sic utebatur adverſus amicum crimine ſuo h. e. inſtrumentis, quae produci non poterant, quin perfidiae ipſius una proferretur. *G.*

5 *de Atticino perrogavit*) Sententias et ſuffragia omnium a primo ad ultimum rogavit, ut damnatus ante Atticinus iam neminem, niſi fortunas ſuas et ſcelus accuſare poſſet. *G.*

Rom. *de Attacinio pronuntiavit. H.*

nium redditum, quem quidem etiam conſtantiae
gloria ſecuta eſt. Nam defenſus expeditiſſime, 6
accuſavit vehementer; nec minus acer, quam
bonus et ſincerus apparuit. Quod tibi ſcripſi, 7
ut te ſortitum provinciam praemonerem, pluri-
mum tibi credas, nec cuiquam ſatis fidas: deinde
ſcias, ſi quis forte te, quod abominor, fallat, pa-
ratam ultionem: qua tamen ne ſit opus, etiam
atque etiam attende. Neque enim tam iucundum 8
eſt vindicare, quam decipi miſerum. Vale.

XXIII.

Cauſſae defenſionem, quam rogatus fuerat, ea lege promittit, ut Ruſo adoleſcens, quem in forum producturus erat, ſecum ageret.

C. PLINIVS TRIARIO SVO S.

Impenſe petis, ut agam cauſſam pertinentem ad
curam tuam, pulchram alioquin et famoſam. Fa-
ciam, ſed non gratis. *Qui fieri poteſt*, inquis,
ut non gratis tu? Poteſt. Exigam enim merce-
dem honeſtiorem gratuito patrocinio. Peto, atque 2
etiam paciſcor, ut ſimul agat Cremutius Ruſo.
Solitum hoc mihi, et iam in pluribus claris
adoleſcentibus factitatum. Nam mire concupiſco
bonos iuvenes oſtendere foro, adſignare famae.

7 *ſatis fidas)* Non puto opus eſſe, ut *ſatis* hic dicamus idem eſſe quod *valde* vel *nimis* adeo: ne *fidas*, quantum *ſatis* eſt ad hoc, ut fallaris. *G.*

XXIII inſcr. Rom. *Triario Traiano*, duobus ex uno nomine factis. *H.*

1 *alioquin)* Vid. ad 2, 15, 2. *S.*

ut non gratis tu?) Qui in cauſſis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis ſemper abſtinueris 5, 14, 8. *G.*

Rom. *ut non gratis. Tu potes, exigam.* Ita et Ald. *H.*

2 *Cremutius Ruſo)* Rom. *Cremutius Ruſo.* *H.*

Solitum hoc mihi etc.) Rom. *Solitum hoc mihi et in pluribus*, ſine *iam.* *H.*

adſignare famae) admovere iis locis, unde famam probitatis et doctrinae colligere poſſint. *E.*

3 Quod ſi cui, praeſtare Ruſoni meo debeo, vel
propter natales ipſius, vel propter eximiam mei
caritatem: quem magni aeſtimo in iisdem iudiciis,
4 ex iisdem etiam partibus, conſpici, audiri. Obliga
me: obliga antequam dicat; nam quum di-
xerit, gratias ages. Spondeo, ſolicitudini tuae,
ſpei meae, magnitudini cauſſae ſuffecturum. Eſt
indolis optimae, brevi producturus alios, ſi inte-
5 rim provectus fuerit a nobis. Neque enim cui-
quam tam clarum ſtatim ingenium eſt, ut poſſit
emergere, niſi illi materia, occaſio, fautor etiam
commendatorque contingat. Vale.

XXIV.

Famam in factis conditionem facientium ſequi, exemplo municipis feminae, quae marito dux et comes mortis fuerat, oſtendit.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Quam multum intereſt, quid a quo fiat! Eadem
enim facta claritate vel obſcuritate facientium aut
tolluntur altiſſime, aut humillime deprimuntur.
2 Navigabam per Larium noſtrum, quum ſenior
amicus oſtendit mihi villam, atque etiam cubicu-
lum, quod in lacum prominet. *Ex hoc*, inquit,
aliquando municeps noſtra cum marito ſe praeci-
3 *pitavit.* Cauſſam requiſivi. *Maritus ex diutino*

3 *Ruſoni meo)* Rom. *Ruſoni meo. H.*

ex iisdem etiam partibus) Ut vel una accuſet, vel una defendat, ubi favere illi, ſublevare, laudare illum, teſtimonium ei perhibere liceat: cum, ſi a diverſa parte agat, oppugnandus ſit omnibus machinis pro fide patrocinii. *G.*

4 *magnitudini cauſſae ſuffecturum)* Rom. *magnitudini cauſae effecturum*, male. *H.*

XIV, 1 *quid a quo fiat)* Rom. *quid a quoque fiat. H.*

2 *Larium noſtrum)* Cui patria noſtra, Comum, adiacet. *G.*

3 *Maritus — — —, minor eſt ipſa)* Gesnerus haec pro narratione habuit ſenioris illius amici: mihi ipſius verba Plinii videntur, ſcribentis Macro quae a ſuo municipe audiverat. *S.*

*morbo circa velanda corporis ulceribus putreſce-
bat: uxor, ut inſpiceret, exegit: neque enim quem-
quam fidelius indicaturum, poſſetne ſanari. Vidit,* 4
*deſperavit: hortata eſt, ut moreretur, comesque
ipſa mortis, dux immo, et exemplum, et neceſſi-
tas fuit. Nam ſe cum marito ligavit, abiecitque
in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui* 5
*municeps, niſi proxime auditum eſt; non quia
minus illo clariſſimo Arriae facto, ſed quia mi-
nor eſt ipſa.* Vale.

XXV.

De Robuſto, qui peregre profectus disparuerat, promittit ſe quaeſiturum eſſe: ex ſimili autem exemplo timet, ne fruſtra ſit.

C. PLINIVS HISPANO SVO S.

Scribis, Robuſtum, ſplendidum equitem Roma-
num, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocricu-
lum usque commune iter peregiſſe, deinde nus-
quam comparuiſſe: petis, ut Scaurus veniat, nos-
que, ſi poteſt, in aliqua inquiſitionis veſtigia in-
ducat. Veniet; vereor ne fruſtra. Suſpicor enim 2
tale neſcio quid Robuſto accidiſſe, quale aliquan-
do Metilio Criſpo, municipi meo. Huic ego 3

fidelius indicaturum) *Sic legendum ex Mediceo libro potius, quam *iudicaturum.* In hac enim re non tam eſt, quod *iudicium* corrumpat, quam quod retrahat aliquem a *fideli indicio.* Videt medicus, videt familiaris et indicat, ſanari non poſſe ulcus: recte *iudicat* Agrippa, curari non poſſe fiſtulam putrem Attici: ſed tamen non *fideliter indicat,* quia mavult amico, Attico, vel ad horas aliquot vitam prorogare. In ſimillima cauſſa *quemquam fidelius indicaturum* negat uxor; quod eventus etiam comprobavit. G.

Rom. *fidelius indicaturum: vidit, ſanari deſperavit, hortata ut moreretur. H.*

5 ſed quia minor eſt ipſa) Rom. *ſed quia minor ipſa. H.*

XXV inſcr. Rom. *Vipſano. H.*

1 cum Attilio Scauro) Rom. *cum Atilio Scauro. H.*

2 Veniet; vereor ne fruſtra) Rom. *Veniat? Vereor ne fruſtra. H.*

Metilio Criſpo) Rom. *Mecilio Criſpo. H.*

ordines impetraveram, atque etiam proficiſcenti quadraginta millia nummum ad inſtruendum ſe ornandumque donaveram; nec poſtea aut epiſtolas eius, aut aliquem de exitu nuntium accepi.
4 Interceptusne ſit a ſuis, an cum ſuis, dubium: certe non ipſe, non quisquam ex ſervis eius apparuit. Utinam ne in Robuſto idem experiamur!
5 Tamen arceſſamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adoleſcentis honeſtiſſimis precibus, qui pietate ſumma, mira etiam ſagacitate, patrem quaerit. Dii faveant, ut ſic inveniat ipſum, quemadmodum iam, cum quo fuiſſet, invenit! Vale.

XXVI.

Gratulatur Serviano generum.

C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

Gaudeo, et gratulor, quod Fuſco Salinatori filiam tuam deſtinaſti. Domus patricia; pater honeſtiſſimus; mater pari laude. Ipſe eſt ſtudioſus, literatus, etiam diſertus: puer ſimplicitate, comitate iuvenis, ſenex gravitate: neque enim
2 amore decipior. Amo quidem effuſe (ita officiis,

3 *ordines*) Legitur etiam *ordinem*, quod ipſum quoque rectum eſſe, et non minus quam *ordines* militarem aliquem gradum notare, hic oſtendit Cortius. Ad centurionatum, et primi praeſertim pili, pertinere, alias obſervamus. *G.*

quadraginta millia n.) Sic et Rom. recte. *H.*

Satis pecuniae ad inſtruendum ornandumque centurionem. Al. male *quadringenta m. n.* *S.*

4 *Interceptusne ſit a ſuis*) Necatusne ſit a ſervis ſuis. Tacitus Vit. Agric. cap. 43. *Augebat miſerationem conſtans rumor, veneno interceptum.* *S.*

Utinam ne in Robuſto) Rom. *Utinam ne Robuſto*, ſine *in.* *H.*

5 *qui pietate ſumma* etc.) Rom. *qui pietate mira etiam ſagacitate.* *H.*

Sic et alii, ſemel poſito adiectivo, quod iterandum erat. Nimirum Mediceus: *qui pietate mira, mira etiam ſagacitate.* quam lectionem Cortius et Gierigius adſciverunt. *S.*

XXVI, 1 *Ipſe eſt ſtudioſus*) Sic et Rom. *H.*

Praeſtat Cortii *Ipſe ſtudioſus.* *S.*

ſenex gravitate) Rom. *gravitate ſenex.* *H.*

Praefero noſtrum ordinem. *S.*

ita reverentia meruit) iudico tamen, et quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibique, ut qui exploraverim, ſpondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem, potuit. Supereſt, ut avum te quam maturiſſime ſimi- 3
lium ſui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex veſtro ſinu ſumere, et quaſi pari iure tenere continget! Vale.

XXVII.

Rogantem deſignatum conſulem, quid in laudem principis adferret, docet exemplo ſuo, quid faciendum: addit et novam ex novis rebus geſtis materiam.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Rogas, ut cogitem, quid deſignatus conſul in honorem principis cenſeas. Facilis inventio, non facilis electio. Eſt enim ex virtutibus eius larga materia. Scribam tamen, vel, quod malo, coram indicabo, ſi prius haeſitationem meam oſtendero. Dubito, num idem tibi ſuadere, quod mihi, de-

2 *iudico tamen)* Rom. *iudicio tamen.* *H.*

tibique, ut qui exploraverim) Rom. *tibi quidem, ut qui exploraverim.* *H.*

3 *ſimilium ſui faciat)* Rom. *ſimillimum ſui faciat*, quod ex *ſimilium* factum facile quisque concedet. *H.*

XXVII, 1 *cenſeas)* Tanquam primam ſententiam dicas in Senatu. Deſignatus enim Conſul primus rogatur ſententiam: porro qui dicit ſententiam, ille *cenſere* dicitur, cui verbo eo magis hic locus eſt, quia in tali ſententia fere honor aliquis novus, ſtatua, titulus, templum, triumphus, decernitur. Denique Plinianus Panegyricus non a deſignato Conſule, ſed initio iam magiſtratû, auctoritate Senatus habitus eſt. *G.*

Monentur haec contra Cellarium, qui de ſolenni gratiarum actione, qualis Plinianus Panegyricus eſt, hic cogitavit. *S.*

Scribam tamen) *Sic reſtituit ex Mediceo libro, cui alii adſtipulantur, Cortius. Vulgo legebatur, *materia; tamen, quod malo quidem, indicabo.* *G.*

Etiam Rom. *Scribam tamen, vel, quod malo, coram indicabo.* *H.*

Dubito, num etc.) Rom. *Non dubito idem tibi ſuadere, quod mihi debeam.* *H.*

2 beam. Deſignatus ego conſul, omni hac, etſi
non adulatione, ſpecie tamen adulationis, abſti-
nui: non tanquam liber et conſtans, ſed tanquam
intelligens principis noſtri: cuius videbam hanc
eſſe praecipuam laudem, ſi nihil quaſi ex neceſſi-
3 tate decernerem. Recordabar etiam, plurimos
honores peſſimo cuique delatos; a quibus hic opti-
mus ſeparari non alio modo magis poterat, quam
diverſitate cenſendi: quod ipſum diſſimulatione et
ſilentio non praeterii, ne forte non iudicium illud
4 meum, ſed oblivio videretur. Hoc tunc ego:
ſed non omnibus eadem placent, nec conveniunt
quidem. Praeterea, faciendi aliquid vel non fa-
ciendi vera ratio cum hominum ipſorum, tum re-
5 rum etiam ac temporum conditione mutatur. Nam
recentia opera maximi principis praebent faculta-
tem nova, magna, vera cenſendi: quibus ex cauſ-
ſis, ut ſupra ſcripſi, dubito, an idem nunc tibi,
quod tunc mihi, ſuadeam. Illud non dubito,
debuiſſe me in parte conſilii tui ponere, quod
ipſe feciſſem. Vale.

2 *ex neceſſitate decernerem)* Rom. *ex neceſſitate decerneret.* *H.*

3 *ſeparari non alio modo* etc.) Rom. *ſeperari* [ita ſcriptum] *non alio magis poterat*, ſine *modo.* *H.*

Plurimorum librorum auctoritate omiſit *modo* Cortius, quem Gierigius ſecutus eſt. *S.*

ſilentio non praeterii) Hoc ita intelligo. Deſignatus Conſul Secundus interrogatus a Conſule Senatum habente, *Quid cenſes, Secunde?* exordio tali uſus eſt, uti diceret, *ſe ſtudio abſtinere hic a laudibus principis, et uti felicitate temporum, qua etiam de veris decoribus Imperatoris tacere liceat* etc. *G.*

Rom. *quod ipſum non diſſimulatione et ſilentio praeterii.* *H.*

Genuinus ordo libri Romani. *S.*

4 *nec conveniunt)* *Malim. *ne conveniunt:* prima vocis poſterioris litera temere adhaeſiſſe videtur praecedenti. *G.*

Dubito de neceſſitate mutationis. *Nec — quidem* hic eſt *et ne — quidem.* *S.*

faciendi aliquid etc.) Rom. *faciendi aliquid non faciendive.* *H.*

cum hominum ipſorum) Rom. *cum ipſorum hominum.* Deinde *conditio mutatur*, σολοικῶς. *H.*

5 *quibus ex cauſſis)* Rom. *Quibus ex cauſis.* Hoc novae ſententiae initium, idque et Ald. voluit. *H.*

Poſt *cenſendi* plene diſtinguendum. *S.*

in parte etc.) Rom. *in partes conſilii tui ponere, quid ipſe.* *H.*

quod ipſe feciſſem) Hic abrumpit, et ipſum conſilium in il-

XXVIII.

Excusationem illius admittit; fructus quos miserat, moderandos in posterum, denuntiat.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Scio, quae tibi caussa fuerit impedimento, quo
minus praecurrere adventum meum in Campaniam
posses: sed, quamquam absens, totus huc migra-
sti. Tantum mihi copiarum tam urbanarum quam
rusticarum nomine tuo oblatum est, quas omnes
improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, 2
ut ita facerem, rogabant; et verebar, ne et mihi
et illis irascereris, si non fecissem. In posterum,
nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis
denuntiavi, si rursus tam multa adtulissent, omnia
relaturos. Dices, oportere me tuis rebus ut meis 3
uti: etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX.

Quadratum monet tum Thraseae dicto, tum suo exemplo, quae caussae agendae sint.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Avidius Quietus, qui me unice dilexit, et, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thra-

lud tempus reiicit, quo coram suadere possit. Hinc confirmatur emendatio supra proposita, in verbis *coram indicabo*. *G.*

XXVIII, 1 *tam urbanarum quam rusticarum.* Sic et Rom. *H.*

Medic. *qua urbanarum, qua rusticarum.* quod verum puto; recepitque Cortius cum Gierigio. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 35, 4. *S.*

quas omnes etc.) Rom. *quas omnes improbe, accepi tamen,* ut et Ald. Infra epist. XXVIIII. 3. *Ad haec ego genera causarum, ambitiose fortasse, addam tamen.* Lib. VII. ep. XXX. 4. *Quibus ex causis precario studeo: studeo tamen.* Lib. VIIII. epist. XXV. 3. *Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit.* Fortasse scripsit *improbe accepi, accepi tamen.* *H.*

2 *ego adhibebo* etc.) Rom. *ego adhibebo: tuis denuntiavi.* *H.*

XXIX, 1 *ut multa alia* etc.) Rom. *ut multa alia (fuit enim Thraseae familiaris) ita hoc saepe.* *H.*

feae (fuit enim familiaris) ita hoc faepe referebat, praecipere folitum, fuscipiendas effe cauffas, aut amicorum, aut deftitutas, aut ad exemplum per-
2 tinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur deftitutas? Quod in illis maxime et conftantia agentis et humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert,
3 bonum an malum induceretur. Ad haec ego genera cauffarum, ambitiofe fortaffe, addam tamen claras et illuftres. Aequum enim eft agere non nunquam gloriae et famae, id eft, fuam cauffam. Hos terminos, quia me confuluifti, dignitati ac
4 verecundiae tuae ftatuo. Nec me praeterit, ufum et effe et haberi optimum dicendi magiftrum. Video etiam, multos parvo ingenio, literis nullis,
5 ut bene agerent, agendo confequutos. Sed et illud, quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis accepi, veriffimum experior: *Commode agendo factum eft, ut faepe agerem: faepe agendo, ut*

aut deftitutas etc.) Rom. *aut deftitutas ad exemplum pertinentes*, fine *aut*, quod vero neceffarium eft. *H.*

deftitutas) periculofas et derelictas ab aliis propter difficultatem et alia incommoda. Ergo qui has nihilominus fuscipit, *conftantiam* fimul et *humanitatem* oftendit, illam, quia nullum periculum, nullam moleftiam metuit, hanc, quia putat amicos [non hos folum, fed omnino alios. *S.*] etiam cum invidiae periculo, et commodorum iactura defendendos et adiuvandos effe. *E.*

ad exemplum pertinentes) h. e. utiles lecturis vel audituris exempli inftar. *E.*

Immo maius quiddam indicatur. Explicat mox ipfe Plinius. *S.*

2 *Quia plurimum refert*) Sic et Rom. Ald. *referet*, pro *referret*, quod merito revocatum eft. *H.*

A Cortio, quem Gierigius iure fequitur. Miror, Gesnerum *refert* ferre potuiffe. *S.*

bonum an malum induceretur) Rom. *bonum an malum diceretur*, corrupte. *H.*

3 *Aequum enim eft*) Praeftaret hic ordo: *Aequum eft enim.* Mox *gloriae*, *famae*, genitivi funt. *S.*

gloriae et famae etc.) Rom. *gloriae et famae idem dignitati ac verecundiae tuae ftatui.* Multa omiffa funt, quia, ut Cortius putat, in libris fuit: *id eft* [ex hoc factum *idem*] *fuam caufam. Hos terminos, quia me confuluifti, item dignitati ac verecundiae tuae ftatuo.* Ita apparet, quae omiffionis caufa fuerit. *H.*

4 *ufum et effe et haberi*) Rom. *ufum effe et haberi.* *H.*

5 *vel tanquam* etc.) Rom. *vel tanquam Pollionis tanquam veriffimum.* *H.*

minus commode: quia ſcilicet aſſiduitate nimia facilitas magis quam facultas, nec fiducia, ſed temeritas, paratur. Nec vero Iſocrati, quo minus 6
haberetur ſummus orator, offecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, impediebatur. Proinde multum lege, ſcribe, meditare, ut poſſis, quum voles, dicere; dices, quum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipſe ſervavi. Non nunquam neceſſitati, quae pars ra- 7
tionis eſt, parui. Egi enim quasdam a ſenatu iuſſus, quae tertio in numero fuerunt ex illa Thraſeae diviſione, hoc eſt, ad exemplum pertinentes. Adfui Baeticis contra Baebium Maſſam. Quaeſitum eſt, an danda eſſet inquiſitio: data eſt. Ad- 8
fui rurſus iisdem querentibus de Caecilio Claſſico. Quaeſitum eſt, an provinciales, ut ſocios miniſtrosque proconſulis, plecti oporteret: poenas luerunt. Accuſavi Marium Priſcum; qui lege 9
repetundarum damnatus, utebatur clementia legis, cuius ſeveritatem immanitate criminum exceſſerat: relegatus eſt. Tuitus ſum Iulium Baſſum, ut in- 10
cuſtoditum nimis et incautum, ita minime malum: iudicibus acceptis in ſenatu remanſit. Dixi 11
proxime pro Vareno, poſtulante, ut ſibi invicem

facilitas magis etc.) Rom. *facilitas magis quam doctrina, nec fiducia. H.*

6 *offecit, quod* etc.) Rom. *effecit, quod infirmitate vocis, mollitia frontis. H.*

mollitie frontis) timiditate; quod in fronte hominis manifeſta animi, praecipue pudoris vel impudentiae indicia eſſe putantur. Cicero in Iſocrate *pudorem et timiditatem ingenuam* dixit. *E.*

dices, quum velle debebis) Rom. *dices cum velle debebis. H.*

7 *quae tertio* etc.) Rom. *quo tamen in numero fuerunt ex illa Thraſeae diviſione, hoc eſt.* Cellariana lectio a Caſaubono excogitata eſt. *H.*

Non debebat eam Gesnerus retinere. Unice verum, quod liber Romanus cum ceteris omnibus exhibet. *fuerunt* ſcil. aliquot. *S.*

Adfui Baeticis) Vid. 3. 4. 4. et 7. 33. de *Caecilio Claſſico* 3. 4. 2. de *Mario Priſco* 2. 11. de *Iulio Baſſo* 4. 9. *pro Vareno* 5. 20. *G.*

10 *ut incuſtoditum* etc.) Rom. *ut incuſtoditum et minus cautum. H.*

Vera haec lectio videtur. *S.*

11 *invicem vocare teſtes)* Sic et Rom. *H.*

Praeſtat aliorum librorum *evo-*

vocare teſtes liceret: impetratum eſt. In poſterum opto, ut ea potiſſimum iubeat, quae me deceat vel ſponte feciſſe. Vale.

XXX.

Proſoceri villae durum et laborioſum hominem praeſiciendum eſſe ſuadet.

C. PLINIVS FABATO SVO S.

Debemus, me Hercule, natales tuos perinde ac noſtros celebrare, cum laetitia noſtrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia et cura hic hilares,
2 iſtic ſecuri ſumus. Villa Camilliana, quam in Campania poſſides, eſt quidem vetuſtate vexata; ea tamen, quae ſunt pretioſiora, aut integra ma-
3 nent, aut leviſſime laeſa ſunt. Attendimus ergo, ut quam ſaluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, ſed huius generis, cuius et
4 tu quaeris et res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati et urbani: ruſticorum autem praediorum adminiſtratio poſcit durum aliquem et agreſtem, cui nec labor ille gravis, nec cura

care, quod verbum de hac re proprium. *S.*

ut ea potiſſimum etc.) Rom. *ut potiſſimum iubeant, quod me deceat. H.*

XXX, 1 *natales tuos) dies* ſubaudiendos eſſe, tam manifeſtum eſt, ut mirer, Cortium de loco natali intelligere potuiſſe. *S.*

2 *vexata)* Per quendam *εὐφημισμὸν* iucunda et venuſta metaphora *vexatam* dicit villam multis partibus caducam, et labantem aedificiorum ruinam minitantium vetuſtate. Ratio dicendi vere Pliniana, h. e. venuſto ingenio apta et digna. *E.*

Caducam et labantem villam aedificiaque ruinoſa Secundus non dicit. *Villa vetuſtate vexata* h. l. nihil amplius quam cui anni aliquid detrimenti attulerunt. *S.*

ea tamen etc.) Rom. *ėt tamen quae ſunt pretioſiora. H.*

3 *Attendimus ergo)* Rom. *Attendemus ergo. H.*

Praefero hanc lectionem, quae item aliorum librorum eſt. Refectio villae futura erat, cum haec Plinius ſcriberet. *S.*

quam ſaluberrime) quam minimis impenſis: quod fieri poterat, quia *pretioſiora*, i. e. quorum refectio magnam erat pecuniam abſumtura, vix aut ne vix quidem laeſa erant. *S.*

ſed huius generis, cuius) Rom. *ſed eius generis, cuius. H.*

ſordida, nec triſtis ſolitudo videatur. Tu de Ruſo honeſtiſſime cogitas: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi praeſtare poſſit, ignoro; velle plurimum, credo. Vale. 5

XXXI.

Quid Centum Cellis in ſeceſſu principis peractum ſit egregie, enarrat, ſimulque loci ſitum et munitionem deſcribit.

C. PLINIVS CORNELIANO SVO S.

Evocatus in conſilium a Caeſare noſtro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem. Quid enim iucundius, quam principis 2 iuſtitiam, gravitatem, comitatem in ſeceſſu quoque, ubi haec maxime recluduntur, inſpicere? Fuerunt variae cognitiones, et quae virtutes iudicis per plures ſpecies experirentur. Dixit cauſſam 3 Claudius Ariſton, princeps Epheſiorum, homo munificus, et innoxie popularis: inde invidia, et ab disſimillimis delator immiſſus: itaque abſolu-

5 *Quid tamen nobis ibi)* Sic et Rom. Poſtremo, *velle plurimum, credo*, quod minus abſonum eſt, quam Cortio videtur. Credebat id Fabato. *H.*

Cort. *velle plurimum, ſcio. S.*

XXXI, 1 *hoc loco nomen)* Forte illo tempore *Centum Cellarum* nomen demum accepit: alioqui ſupervacua, et gloſſae ſimilia mihi viderentur tria iſta verba. *Cività vecchia* eo loco hodie eſſe, docent Geographi. Vid. viri docti ad Rutilii itin. 1, 237. *G.*

2 *ubi haec maxime recluduntur)* Magis enim in ſeceſſu, quam in hominum frequentia apparet, num quis vere ſit iuſtus, gravis, comis, an iuſtitiam, gravitatem, comitatem ſimulet. *S.*

3 *Claudius Ariſton)* Sic et Rom. Poſtea, *innoxiae popularitatis. H.*

innoxie popularis) *Sic ex libris Cortius: ſed nec damnaverim alterum, *innoxiae popularitatis. G.*

ab disſimillimis) *i. e. peſſimis, ut ipſe erat optimus. Liceat enim nobis retinere vulgatam ab Aldo aliisque lectionem. Cortius ex libris antiquis *et disſimillimis disſimilis del. immiſſus.* Si omnino bis ponere iuvat adiectivum, malim, *ab disſimillimis disſimilis delator immiſſus:* vel ita, *ab disſimillimis his ſimilis delator im.* Poteſt etiam ſic dediſſe Secundus, *et disſimillimus del. im. G.*

Rom. *et a disſimilibus. H.*

4 tus vindicatusque eſt. Sequenti die audita eſt
Galitta, adulterii rea. Nupta haec tribuno mili-
tum, honores petituro, et ſuam et mariti digni-
tatem centurionis amore maculaverat: maritus le-
5 gato conſulari, ille Caeſari ſcripſerat. Caeſar,
excuſſis probationibus, centurionem exauctoravit,
atque etiam relegavit. Supererat crimini, quod
niſi duorum eſſe non poterat, reliqua pars ultio-
nis: ſed maritum, non ſine aliqua reprehenſione
patientiae, amor uxoris retardabat; quam quidem,
etiam poſt delatum adulterium, domi habuerat,
6 quaſi contentus aemulum removiſſe. Admonitus,
ut perageret accuſationem, peregit invitus. Sed
illam damnari, etiam invito accuſatore, neceſſe
erat: damnata, et Iuliae legis poenis relicta eſt
Caeſar et nomen centurionis, et commemoratio-
nem diſciplinae militaris ſententiae adiecit, ne
omnes eiusmodi cauſſas revocare ad ſe videretur.
7 Tertio die inducta cognitio eſt, multis ſermoni-
bus et vario rumore iactata, de Iulii Tironis co-

4 *Galitta, adulterii rea)* Rom. *Galicia adulterii rea. H.*

legato conſulari) Qui ex Conſulatu legionibus omnibus praeeſt, ut diſtinguatur ab ſingularum legatis praetoriis. Iam laudavit Cellarius Lipſium de mil. Rom. 2, 11. qui ex Dione lib. 52. et 53. explicat. *G.*

5 *crimini)* adulterio, quod neceſſario inter duas perſonas erat, *reliqua pars ultionis ſupererat,* ſcil. ut et Galitta puniretur. *E.*

reprehenſione patientiae) Merito enim patientia mariti adverſus uxorem adulterii ream ſuſpecta erat. Forte lenonem ipſum maritum putabant. *E.*

6 *Iuliae legis poenis*) De quibus multum disputatum eſt, antequam integrae ederentur Paulli ſententiae receptae, in quibus 2, 26, 12. iſta habentur: *Adulterii convictas mulieres dimidia parte dotis, et tertia parte bonorum, ac relegatione in inſulam, placuit coërceri. G.*

Rom. *et legis Iuliae poenis relicta eſt. H.*

ne omnes eiusmodi cauſſas) ſi iure Principis id feciſſet. Scilicet Auguſti exemplum ſecutus rem militarem ſibi vindicavit in ſolidum; reliquarum rerum nomen certe et uſum Senatui reliquit. *G.*

Diſertius Buchnerus: „Tuendae „diſciplinae militaris propria Imperatoris cura eſt: quae cum „centurionis adulterio violata eſ„ſet, eius cognitio ad Traianum „pertinebat. Hoc itaque in ſen„tentia, quam pronunciarat, al„legaverat Traianus: ne omnes „in univerſum huiusmodi cauſſas „[i. e. adulteria] ſuae cognitionis „facere videretur." *S.*

7 *rumore iactata* etc.) Rom. *rumore iactata Iulii Tyronis codicillis. H.*

dicillis, quos ex parte veros eſſe conſtabat, ex parte falſi dicebantur. Subſtituebantur crimini 8
Sempronius Senecio, eques Romanus, et Eurythmus, Caeſaris libertus et procurator. Heredes, quum Caeſar eſſet in Dacia, communiter epiſtola ſcripta, petierant, ut ſusciperet cognitionem: ſusceperat. Reverſus diem dixerat: et, quum ex 9
heredibus quidam, quaſi reverentia Eurythmi, remitterent accuſationem, pulcherrime dixerat, *Nec ille Polycletus eſt, nec ego Nero.* Indulſerat tamen petentibus dilationem; cuius tempore exacto, conſederat auditurus. A parte heredum intrave- 10
runt duo: omnino poſtularunt, ut omnes heredes agere cogerentur, quum detuliſſent omnes, aut ſibi quoque deſiſtere permitteretur. Loquutus eſt 11
Caeſar ſumma gravitate, ſumma moderatione: quumque advocatus Senecionis et Eurythmi di-

Noſtrum Caſaubonus excogitavit: nec diſplicet. Susceperat Traianus cognitionem, cum in Dacia eſſet. Notiſſima igitur erat, priusquam induceretur: cumque de cauſſa varius rumor eſſet, poterat utique multis ſermonibus iactari. *S.*

8 *Subſtituebantur crimini*) ſubiiciebantur, in crimen vocabantur: ſic Celſus l. 30. π. de oper. libert. (38, 1.) *Et fere ea mens eſt perſonam arbitrio ſubſtituentium, ut, quia ſperent eum recte arbitraturum, id faciant* etc. Et Ulpianus l. 2. π. de admin. rer. ad civit. (50, 8.) §. 11. *Cum poſterior locatio ſolidae praeſtationi rei publicae eam ſubſtituerit.* Quo utroque loco *ſubſtituere* haud dubie eſt *ſubiicere. G.*

9 *diem dixerat*) Sic et Rom. *H.*

Al. *diem dederat*, quod cum Cortio et Gierigio verum puto. *S.*

quaſi reverentia etc.) Rom. *quaſi reverentia, Eurythmo mitterent accuſationem. H.*

Legendum, ut alii habent, *quaſi reverentia Eurythmi, omitterent accuſationem. S.*

Polycletus) Potentiſſimus Neronis libertus, de quo laudavit Cellarius Tac. Annal. 14, 39. Hiſt. 1. 37. ac 2. 95. De moderatione Traiani circa libertos ſuos noſter Paneg. c. 88. *G.*

Senſus ergo ſententiae Traiani hic eſt: non ego ſum alter Nero, qui libertis ſuis, ut Polycleto, quicquid ipſis libuiſſet, et quascunque rapinas, nimis negligenter permitteret. *E.*

Rom. *Nec ille Poliphagus eſt, nec ego Nero. H.*

10 *A parte heredum* etc.) Interpungendum puto: *A parte heredum intraverunt duo omnino: poſtularunt* etc. Notus uſus adverbii *omnino* numeralibus iuncti. Caeſar de B. G. 4, 38. *Eo duae omnino civitates ex Britannia obſides miſerunt: reliquae neglexerunt.* Cicero de Fin. 5, 8. in. *iunctae autem et duplices expoſitiones ſummi boni tres omnino fuerunt: nec vero plures — — eſſe potuerunt. S.*

xiſſet, ſuſpicionibus relinqui reos, niſi audirentur; *Non curo*, inquit, *an iſti ſuſpicionibus relinquan-*
12 *tur: ego relinquor.* Dein, converſus ad nos: Ἐπίϛασθε, *quid facere debeamus? Iſti enim queri volunt, quod ſibi licuerit non accuſare.* Tum ex conſilii ſententia iuſſit denuntiari heredibus omnibus, aut agerent, aut ſinguli approbarent cauſſas non agendi, alioqui ſe vel de calumnia
13 pronuntiaturum. Vides, quam honeſti, quam ſeveri dies: quos iucundiſſimae remiſſiones ſequebantur. Adhibebamur quotidie coenae: erat modica, ſi principem cogitares. Interdum ἀκροάματα audiebamus: interdum iucundiſſimis ſermoni-
14 bus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (quam diligens in Caeſare humanitas!) xenia ſunt miſſa. Sed mihi, ut gravitas cognitionum, conſilii honor, ſuavitas ſimplicitasque convictus,
15 ita locus ipſe periucundus fuit. Villa pulcherri-

12 Ἐπίϛασθε, *quid facere debeamus*, Rom. Ἐνισήσατε *quid facere debeamus. H.*

Abuſus linguae Graecae in iudice coram conſilio vix ferendus, quantumvis Romani in ſermonibus epiſtolisque Graeca frequentarint. Quis noſtrûm ferret iudicem conſiliarios ſic alloquentem: *Savez-vous, was wir zu thun haben?* S.

quod ſibi licuerit non accuſare) Acute. Licuerat accuſatoribus non accuſare, ab initio: nunc, poſtquam detulerunt nomina, non licet. Si queruntur ergo, ſe ad accuſandum cogi, re ipſa hoc queruntur, quod male ſua libertate uſi fuerint. Si tamen nimis argutum hoc videatur, geminemus negandi adverbium, hoc modo, *quod ſibi non licuerit non accuſare:* ita plane difficultatem non habebit. Iam enim *non licet ipſis non accuſare*, h. e. revocare accuſationem, ne Principi eam condonaſſe videantur. *G.* Niſi Plinius ſcripſit: *quod ſibi non licuerit accuſare. S.*

Tum ex conſilii etc.) Rom. *Tum ex conſulis ſententia iuſſit denuntiari heredibus omnibus, aut agerent, aut ſinguli probarent. H.*

13 *iucundiſſimae remiſſiones)* Rom. *iucundiſſime remiſſiones. H.*

ſi principem cogitares) Rom. *ſi principem cogites. H.*

ἀκροάματα) Uſu hic Latinis ſolenni: alio Graeci fere uſurpant, qui tamen etiam de hominibus dicunt. Locis ab H. Stephano Theſ. L. Gr. I. col. 295. B. collectis add. Diodor. Sicul. Exc. de Virt. et Vit. p. 583. Weſſel. περιῄει πάντα τὸν πότον, προπόσεις λαμβάνων ὀρθὸς, καὶ τοῖς ἀκροάμασι προσπαίζων. *S.*

14 *Summo die — diligens)* Rom. *Summo veſperi abeuntibus nobis, quam diligens. H.*

Veſperi profectum a gloſſatore, qui *ſummo die* interpretari vellet. *S.*

ma cingitur viridissimis agris: imminet litori, cuius in sinu fit cum maxime portus. Huius sinistrum brachium firmissimo opere munitum est; dextrum elaboratur. In ore portus insula adsurgit, quae 16
illatum vento mare obiacens frangat, tutumque ab utroque latere decursum navibus praestet. Adsurgit autem arte visenda. Ingentia saxa latissima navis provehit: [contra,] haec alia super alia deiecta ipso pondere manent, ac sensim quodam velut aggere construuntur. Eminet iam et apparet 17
saxeum dorsum: impactosque fluctus in immensum elidit et tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilae adiiciuntur, quae procedenti tempore enatam insulam imitentur.

15 *fit cum maxime portus*) *Lectio a Cortio restituta e libris. Vulgo, *cuius in sinu quam maximus portus velut amphitheatrum.* Ultima verba glossam putat ex Rutilii itin. 1, 239. ubi de hoc portu, *Molibus,* inquit, *aethereum concluditur amphitheatrum:* reliquam mutationem ortam ex ignorato usu τῆς *cum maxime*, quem docet index noster, et hic stabiliunt, quae proxime sequuntur, unde intelligimus nimirum *eo ipso tempore,* hoc est *cum maxime,* elaboratum esse in portu. *G.*

Rom. *cuius in sinu portus velut amphitheatrum. H.*

16 *In ore portus insula adsurgit*) Rom. *In ore insula assurgit. H.*

[*contra,*] *haec*) *Vix dubito, corruptum esse illud *contra:* certe mihi ignorabile est: et cum sine illo sententia mihi videatur planior, interim uncis coërcere ausus sum, dum, quid illo faciamus, decernatur. Non multum iuvat Cortius, cum observat, aut *contra* portum *provehi,* aut *contra* eum *deiici* saxa: neutrum enim a me intelligi fateor, certe, quid opus sit ea praepositione, non comminiscor. In mentem veniebat sic legere *quadra'* i. e. quadrata *haec* saxa *alia super alia* etc. Cui compendia et notae librariorum non ignota sunt, ille dabit nobis, potuisse *quadra* in *contra* mutari, vocem insolentiorem, bonam tamen, in notiorem. Quin *saxa quadrata* huic rei sint aptissima, quae facilius sibi applicentur, moveantur difficilius, dubitari nulla ratione potest. *G.*

Ego aliquando sic coniiciebam: *p o n d e r a haec alia super* etc. Saltem hoc res et sensus patitur, et hoc ipsum *pondera — ipso pondere* suo *manent,* quod aliquid ex lusu quodam acuminis habet, Plinianum mihi esse videbatur. *E.*

17 *Saxis pilae adiiciuntur*) i. e. structurae in lateribus molis ex caementis, calce, et pulvere Puteolano, quas disertissime describit Vitruvius 5, 12. Cum enim illa ex pulvere Puteolano structura hoc habeat, ut in aqua magis magisque indurescat, moles eiusmodi paullatim in saxosae insulae naturam mutabitur. *G.*

Conf. Virgil. Aen. 9, 710. sqq. *Qualis in Euboico Baiarum litore quondam Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante Constructam ponto iaciunt. S.*

Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime ſalutaris. Nam per longiſſimum ſpatium litus importuoſum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII.

Nubenti Quintiliani filiae dono offert L millia nummum.

C. PLINIVS QVINTILIANO SVO S.

Quamvis et ipſe ſis continentiſſimus, et filiam tuam ita inſtitueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem; quum tamen ſit nuptura honeſtiſſimo viro, Nonio Celeri, cui ratio civilium officiorum neceſſitatem quandam nitoris imponit; debet, ſecundum conditiones mariti, veſte, comitatu (quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen)
2 inſtrui. Te porro animo beatiſſimum, modicum facultatibus ſcio. Itaque partem oneris tui mihi

nomen auctoris) Traiani portus aliquamdiu dictus eſt, ſed *Centum Cellarum* nomen mox rediiſſe, vel Rutilii loco citato conſtat. Accidit hic Traiano, quod ſaepe aliis, ut deſideratam gloriam poſteri invideant, qui propter frequentes ipſius in muris publicorum operum titulos *herba parietaria* a Conſtantino M. dictus ſit, teſte Aur. Vict. Epit. 41, 13. Add. Ammian. Marcell. 27, 3. p. 523. *G.*

Rom. *Hic portus habet etiam nomen auctoris, eritque maxime ſalutaris.* *H.*

Bene Cortius ex libris ſuis: *Habebit hic portus, et iam habet nomen auctoris.* Idem recepit Gierigius. *S.*

XXXII, 1 *ut decebat — — neptem)* Sic et Rom. *H.*

Alter verborum ordo e libro Mediceo enotatus, *ut decebat tuam filiam, T. n.*, oppoſitionem iuvat, ideoque praeferendus videtur. *S.*

ſecundum conditiones etc.) Rom. *ſecundum conditiones mariti veſte, comitatu augeri, quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen et inſtruitur.* *H.*

Placet haec lectio, quae item aliorum librorum eſt. Praeterea cum Cortio et Gierigio ſcribendum, libris praeeuntibus, *conditionem.* Pluralem hoc ſenſu vix reperias. *S.*

2 *modicum facultatibus)* Non pro rhetore: nam ſic dives erat Fabius. vid. Iuven. 7, 188. ſq. Verum pro genero, viro ſplendido, et forte Hiſpaniae Praeſide, quod coniiciunt viri docti eum eſſe, de quo Martialis 7, 51. vid. Praef. Quintil. §. 9. 11. *G.* Add. Gesner. ad Quintil. l. l.

partem oneris tui mihi vindico) Rom. *partem oneris tui vindico mihi.* *H.*

vindico, et tanquam parens alter puellae noſtrae confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, niſi a verecundia tua ſola mediocritate munuſculi impetrari poſſe conſiderem, ne recuſares. Vale.

XXXIII.

Triumphat oratione ſua, pro Accia apud centumviros habita, cuius artes detegit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores. Seu ſcribis aliquid, ſeu legis, tolli, auferri iube, et accipe orationem meam, ut illi arma, divinam. Num ſuperbius potui? Revera, ut inter meas, pulchram. Nam mihi ſatis eſt certare mecum. Eſt haec pro Accia Variola, et dignitate perſonae, 2 et exempli raritate, et iudicii magnitudine inſignis. Nam femina ſplendide nata, nupta praeto-

alter) Exciderat in edit. Gesneriana, negligentiâ, puto, operarum. Itaque addidi. *S.*

impetrari poſſe conſiderem) Rom. *impetrare poſſe conſiderem. H.*

Verum hoc videtur. Mutatum, ni fallor, quod pronominis ellipſis offenderet. Sed haec nihil habet duri aut inſoliti: quanquam librariis fere adeo diſplicuit, ut nunc pronomen infercirent, nunc, ut hoc loco, paſſivum pro activo ſcriberent. *S.*

XXXIII, 1 *Tollite cuncta)* Verba Vulcani Aen. 8, 439, quibus ceteris ſepoſitis arma Aeneae parare iubet ſuos Cyclopas. *G.*

coeptosque auferte labores) Ita et liber Rom. *H.*

Et qui non? Videtur Heuſingerus reſpexiſſe ad varietatem lectionis in codicibus Virgilianis repertam. *S.*

Seu ſcribis etc.) *Seu ſcribis aliquid, ſeu legis, tolli, auferri iube, et accipe orationem meam, ut illi arma, divinam; (num ſuperbius potui?) re vera, ut inter meas pulchram.* Ita, meo quidem iudicio, interpungendum eſt, ſervandumque *ut illi arma*, quod Cortius mutavit. *H.*

Mutavit item Gierigius, cum Cortio ſcribens *ut illa arma.* Perperam. Romanus Cyclopibus, lectio orationis fabricationi armorum comparatur. *Accipe orationem meam*, ſcil. legendam, *ut illi arma*, ſcil. fabricanda. *S.*

ut inter meas) Haec verba plane corrigunt, et ad modeſtiam revocant, ſi quid praecedens iocus habere arrogantiae videbatur. Habent enim eam vim, *quatenus inter meas pulchra eſſe poteſt oratio*, vel, *modo poſſit meum quidquam pulchrum vocari. G.*

rio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici iudicio bona paterna
3 repetebat. Sedebant iudices centum et octoginta: tot enim quatuor consiliis conscribuntur: ingens utrinque advocatio, et numerosa subsellia: praeterea densa circumstantium corona latissimum iu-
4 dicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicae parte, qua feminae, qua viri, et audiendi, quod erat difficile, et, quod facile, visendi studio imminebant. Magna exspectatio patrum, magna
5 filiarum, magna etiam novercarum. Sequutus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus res et mira: eadem in caussa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit

2 *intra undecim dies* etc.) Rom. *intra XI. dies quasi ille novercam ei captus induxerat.* Omissum *amore.* *H.*

novercam ei — induxerat) Sic Graeci, *μητρυιὰν τοῖς τέκνοις ἐπάγεσθαι, ἐπεισάγεσθαι.* vid. Wessel. ad Diod. Sic. T. I. p. 485. sq. *S.*

quadruplici iudicio) Centumvirali. Vid. supra 1, 5, 4. et 1, 18, 3. Add. Quintil. 12, 5, 6. *G.*

3 *conscribuntur*) *colliguntur* Cort. *discribuntur* Schreiterus in Sacramentor. antiquitatibus pag. 21. *G.*

Rom. *quattuor consiliis colliguntur: ingens utrinque advocatorum: numerosa subsellia praestantium corona.* *H.*

densa — ambibat) Si quis tiro non satis sciat, quid sit in elocutione *τὸ περίεργον* vel *περιττὸν*, ex ingenii ubertate nasci solitum, a quo Plinius, quamvis alioqui aetatem suam moderatione superans, tamen non semper sibi cavere potuit, is ex hoc loco cognoscat, in quo singula verba notionem *ambitus* vel *magnitudinis* quasi inculcant lectoribus. *E.*

4 *et audiendi* etc.) Rom. *et audiendi, quod difficile, et visendi studio imminebant.* Desunt *quod facile.* *H.*

Erat ante *difficile* in plurimis libris, etiam in Brummerianis, deest, expunxitque Cortius. Nec ego desidero. *S.*

magna etiam novercarum) Rom. *magna novercarum*, sine *etiam.* *H.*

5 *Notabilis prorsus res*) Ita et Rom. In Ald. *res* omissa est. *H.*

eodem tempore etc.) Rom. *eodem tempore tanta diversitas. Adcidit casu, quod non casus videtur.* An ergo ita legendum? *Notabilis prorsus et mira, eadem in causa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore, diversitas. Accidit casu, quod victa est noverca, ipsa heres ex parte sexta; victus Suberinus.* Ex glossa accessit *res*, postquam prisca interpunctio perturbata est, ideoque eam vocem Aldus exclusit: ex eadem glossa

caſu quidem, ſed non ut caſus videretur. Victa 6
eſt noverca: ipſa heres ex parte ſexta. Victus
Suberinus; qui exheredatus a patre ſingulari im-
pudentia alieni patris bona vindicabat, non auſus
ſui petere. Haec tibi expoſui, primum, ut ex 7
epiſtola ſcires, quae ex oratione non poteras:
deinde, (nam detegam artes) ut orationem liben-
tius legeres, ſi non legere tibi, ſed intereſſe iudi-
cio videreris: quam, ſit licet magna, non deſpe-
ro gratiambreviſſimae impetraturam. Nam et co- 8
pia rerum, et arguta diviſione, et narratiunculis
pluribus, et eloquendi varietate, renovatur. Sunt
multa (non auderem niſi tibi dicere) elata, multa
pugnantia, multa ſubtilia. Intervenit enim acri- 9
bus illis et erectis frequens neceſſitas computan-
di, ac paene calculos tabulamque poſcendi, ut
repente in privati iudicii formam centumvirale
vertatur. Dedimus vela indignationi, dedimus 10
irae, dedimus dolori; et in ampliſſima cauſſa,
quaſi magno mari, pluribus ventis ſumus vecti.

illa quoque adiecta ſunt *non caſus videtur*, quod in margine aliquis adſcripſerat, poſteaque varie mutarunt librarii. *H.*

6 *Suberinus)* Hic videtur fuiſſe privignus octogenarii ſenis, filius mulieris, quam ille novercam Acciae Variolae filiae ſuae induxit, qui iam pro ſua matre ageret. *G.*

8 *pugnantia)* Interpretantur acria, vehementia, contentioſa, fortia: quod firmant libri, in quibus legitur *pugnacia.* Sed mihi videbantur *pugnantia* hic intelligi illud genus acuminum, quae ex contrariis conſtant, *enthrymemata* vocant rhetores. Vid. Quintil. 5, 10, 2. it. 8, 5, 9. *G.*

elata — ſubtilia) His nempe illam *eloquendi varietatem* praeſtitit. *Elata* et *pugnantia,* quae mox acria et erecta dicit, habent vim, acrimoniam, et vehementiam dicendi oratoriam, et quendam ſpiritum. Huc illa pertinent: *dedimus vela indignationi, irae, dolori* etc. *Subtilia* autem ſunt, exilia, tenuia, quae ſunt de rebus vulgaribus, nec oratorium ornatum, nec vehementiam in dicendo admittunt; quo pertinet illa, quam commemorat, *neceſſitas computandi, ac paene calculos tabulamque poſcendi.* Plura dedimus de hoc ſubtilitatis ſenſu et uſu in Lexico technol. rhet. lat. p. 385. *E.*

9 *Intervenit enim* etc.) Rom. *Intervenit acribus illis et erectis,* ſine *enim,* quod nemo deſiderabit. *H.*

in privati iudicii) Quo v. g. pater familias cum villico rationes putat: nam alio intellectu centumviralia iudicia ſunt privata, h. e. de re privata et familiari, et a publicis differunt. *G.*

10 *ſumus vecti)* Rom. *ſumus evecti. H.*

11 In ſumma, ſolent quidam ex contubernalibus noſtris exiſtimare hanc orationem (iterum dicam) praecipuam, ut inter meas, *ὡς ὑπὲρ* Κτησιφῶντος eſſe. An vere, tu facillime indicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc ſolam legis, poſſis. Vale.

XXXIV.

Maximi munus gladiatorium in funere uxoris commendat; dolet autem pantheras tardius adveniſſe.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Recte feciſti, quod gladiatorium munus Veronenſibus noſtris promiſiſti; a quibus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris. Inde etiam uxorem cariſſimam tibi et probatiſſimam habuiſti; cuius memoriae aut opus aliquod, aut ſpectaculum, atque hoc potiſſimum, quod maxime funeri, debebatur.
2 Praeterea, tanto conſenſu rogabaris, ut negare

11 *ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος*) Qua Cteſiphontem, et decretam ſibi ab illo coronam defendit, quam, quod regina orationum Demoſthenis iudicaretur, una cum accuſatione Aeſchinis Latine transtulerat Cicero. Vid. ſupra 1, 2, 1. *G.*

Rom. *iterum dicam, ut inter meas, ὑπὲρ Κτησιφῶντος eſſe.* Cum MSS. Rom. hic conſentit optime. Vulgata lectio interpolata eſt. *H.*

XXXIV inſcr. Rom. *MAXIMO APHRICANO. H.*

1 *Recte feciſti* etc.) Rom. *Recte feciſti, qui gladiatorum munus. H.*

Veronenſibus noſtris) Sicut 1, 16, 5. *Catullum ſuum* vocat, tum propter Comi patriae ſuae viciniam, tum quod avunculus, Plinius maior, Veronenſis eſſet. *G.*

Immo *noſtris* eſt, quibuscum nobis neceſſitudo intercedit. Plinius quidem maior an Veronenſis fuerit, ambigunt. Sunt qui pro Novocomenſi habeant. *S.*

aut opus aliquod) Monumentum ſepulcri, templum, quo ſervatur memoria: ab opere diverſum *ſpectaculum*, ludi cuiuscunque generis; *potiſſimum* vero *hoc* debebatur, quia *debebatur funeri;* in funeribus autem ludos fuiſſe editos, vel ex Terentianis didaſcaliis ſatis conſtat. *G.*

Rom. *cuius memoriae a te opus aliquod, maxime funebre, debeatur* [pro *debebatur*]. *Praeterea tanto conſenſu.* Ex vulgata haec ita ſupplere licet: *cuius memoriae a te opus aliquod, aut ſpectaculum, maxime funebre, debebatur. H.*

non constans, sed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per haec etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanae, quas coëmeras plurimas, ad praefinitum diem occurrissent: 3
sed licet cessaverint illae, tempestate detentae, tu tamen meruisti, ut acceptum tibi fieret, quod quo minus exhiberes, non per te stetit. Vale.

2 *non constans)* Videtur enim alioqui constantis viri esse, negare populo crudelem adeo voluptatem, in qua nihil sit, quod delectare virum sapientem possit. Vide sapientissimam Ciceronis ad Marium epistolam fam. 7, 1. *G.*

Illud quoque egregium) Rom. *illud quoque egregie*, ut in scriptis est. *H.*

Recepit Cortius: item Gierigius. Bene. Nostrum a glossatoris manu profectum. *S.*

liberalis in edendo) Ut Paneg. 33, 2. *Quam deinde in edendo liberalitatem — exhibuit* etc. *G.*

magnus animus ostenditur) Rom. *animus magnus ostenditur. H.*

3 *Africanae)* pantherae, ex Africa advectae ad spectaculum. v. Plin. H. N. 8, 18. *E.*

Cf. Ciceron. epist. ad Coelium 2, 11. Livius 44, 18, 8. *Etiam magnificentia crescente notatum est, ludis circensibus P. Cornelii Scipionis Nasicae et P. Lentuli aedilium curulium sexaginta tres Africanas, et quadraginta ursos et elephantos lusisse.* ubi vid. interpr. *S.*

ad praefinitum diem occurrissent) Rom. *ad praefinitum diem accurrissent. H.*

LIBER SEPTIMVS

I.

Aegrotantem hortatur, ut valetudinem patienter ferat, ſuoque exemplo docet medicis obtemperare.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Terret me haec tua pertinax valetudo, et, quamquam te temperantiſſimum noverim, vereor tamen, ne quid illi etiam in mores tuos liceat.
2 Proinde moneo, patienter reſiſtas. Hoc laudabile, hoc ſalutare. Admittit humana natura, quod ſuadeo. Ipſe certe ſic agere ſanus cum meis ſo-
3 leo: *Spero quidem, ſi forte in adverſam valetudinem incidero, nihil me deſideraturum vel pudore vel poenitentia dignum: ſi tamen ſuperaverit morbus, denuntio, ne quid mihi detur, niſi permit-*

I, 1 *in mores tuos liceat)* Abſtinentiam, moderationem, patientiam tuam expugnet, et vitia induecat contraria. *G.*

2 *Admittit humana natura)* Alioqui fruſtra ſuaderem. Poſt argumenta ab *honeſto* et *utili*, ut vocant, ſubiungit etiam a *poſſibili*, idque ita eſſe, ſuo exemplo oſtendit: vel potius, ut ſuum exemplum laudare queat, hoc praeſtruit. *Ceterum interpunxi ante haec verba, quae adhuc nulla nota diſcreta fuerant. Et video iam monuiſſe Cortium, ita diſtinguendum eſſe, ut agnoſcamus Plinium. *G.*

cum meis) Non opus erat hic monere intelligi familiares, ſervos praeſertim, aegrotum herum curare iuſſos, niſi adſcriptum eſſet ex Catanaeo, *Hortari meos infirmos, ut fortiter ferant:* quibus verbis totum Plinii conſilium evertitur. *G.*

3 *ne quid mihi detur — ſciantque)* *Ferri poteſt haec lectio, qua poſita tranſire dicemus Plinium a directa oratione, quam vocant, ad indirectam. Sed exprimi voluit ex libris Cortius, (quamquam illi non niſi ex dimidia parte obtemperatum eſt;) *ne quid mihi detis — ſcia-*

tentibus medicis: sciantque, si dederint, ita vindicaturum, ut solent alii, quae negantur. Quin 4
etiam quum perustus ardentissima febri, tandem remissus unctusque acciperem a medico potionem, porrexi manum, utque me tangeret, dixi, admotumque iam labris poculum reddidi. Postea 5
quum vicesimo valetudinis die balineo praepararer, mussantesque medicos repente vidissem, caussam requisivi. Responderunt, *posse me tuto lavari, non tamen omnino sine aliqua suspicione. Quid*, inquam, *necesse est?* Atque ita spe bali- 6
nei, cui iam videbar inferri, placide leniterque dimissa, ad abstinentiam rursus, non secus, ac modo ad balineum, animum vultumque composui. Quae tibi scripsi, primum ut te non sine 7
exemplo monerem, deinde ut in posterum ipse ad eandem temperantiam adstringerer, quum me hac epistola quasi pignore obligavissem. Vale.

tisque, si dederitis etc. Legitur importune, *sciatisque, si dederint.* G..

Adscivit Gierigius *detis, sciatisque, dederitis.* Laudo factum. S.

solent alii) scil. vindicare ea, *quae negantur.* E.

4 *febri)* Cortius ex libris suis *febre.* vid. Voss. de Analog. Lib. II. Cap. XII. p. m. 729. S.

remissus unctusque) Commodum huc retulit Cellarius Celsi auctoritatem 2, 14. Ungi, *leniterque pertractari corpus etiam in acutis et recentibus morbis oportet*; in remissione *tamen, et ante cibum.* G.

ut me tangeret) exploraret tum arteria tangenda, tum calore observando, possetne tuto dari potus. Antequam de hoc constaret, bibere scilicet, sitiens licet exustusque, noluit. G.

Cortius *utque tangeret.* Pronomine facile caremus. S.

5 *mussantesque medicos)* Conferentes capita, ut in re ancipiti, tergiversantes, proloqui tamen non ausos, ne refutanda, certe reiicienda atque differenda, cupiditate aegrotantis, ipsum contristarent, vel ad iram adeo incitarent. Cogitandum tibi est, lector, si velis vim huius loci, et abstinentiam Secundi nostri percipere, balneorum usum illis hominibus quotidianum, partemque earum rerum, voluptatum, fuisse, quibus *dolet natura negatis.* G.

7 *adstringerer)* Inter elegantissimos hunc locum refero: adeo venuste excusat περιαυτολογίαν suam. *Ceterum sic optimi quique libri. Cellarianum *adstringeres* servatum videtur ex Boxhorniana, in quam temere irrepsit. Illud placeret, si legeretur, *Ut in posterum ipse ad eandem me patientiam* adstringeres etc. G.

II.

Promittit aliquid ſcriptorum ſuorum, quum aeſtas transmiſſa fuerit.

C. PLINIVS IVSTO SVO S.

Quemadmodum congruit, ut ſimul et adfirmes, te aſſiduis occupationibus impediri, et ſcripta noſtra deſideres, quae vix ab otioſis impetrare aliquid
2 perituri temporis poſſunt? Patiar ergo aeſtatem inquietam vobis exercitamque transcurrere, et hieme demum, quum credibile erit, noctibus ſaltem vacare te poſſe, quaeram quid potiſſimum
3 ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde eſt, ſi epiſtolae non ſunt moleſtae. Sunt autem, et ideo breviores erunt. Vale.

III.

Amicum a longo ſeceſſu in urbem revocat.

C. PLINIVS PRAESENTI SVO S.

Tantane perſeverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? *Ipſe enim*, inquis, *Lucanus, uxor Campana.* Iuſta cauſſa longioris abſentiae, non
2 perpetuae tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitiae tam ſuperiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigilabis quum voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei nusquam? toga feriata?

III, 2 *Quousque regnabis?*) Non tantum de libertate vivendi, ut velis, interpretor, quod quidem et ipſum *regnum* eſſe non negaverit, qui ſervitutem cogitet, qua maximos etiam quosque homines urbanorum officiorum neceſſitas adſtringit: ſed de illo etiam honore, in quo ruri et inter municipes humiliores verſantur magni cives, quam diu ruſticari illis placet. *G.*

Bene Gesnerus. Mox enim Plinius: *Saluta* (Romae) *paulliſper, quo ſit tibi iucundius ſalutari* (ruri et in municipiis). *S.*

dormies quamdiu voles?) Non impeditus, *ſub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat*, Hor. Sat. 1, 1, 10. neque antelucanis officiis lecto excuſſus, de quibus noſter 3, 5, 9. et 12, 2. *G.*

calcei nusquam?) Senatorii et forenſis habitus pars calcei; *ſo-*

liber totus dies? Tempus est, te revisere mole- 3 stias nostras, vel ob hoc solum, ne voluptates istae satietate languescant. Saluta paullisper, quo sit tibi iucundius salutari: terere in hac turba, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens, quem 4 revocare conor, retardo? Fortasse enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas; quod ego non abrumpi, sed intermitti volo. Ut 5 enim, si coenam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutosque miscerem, ut obtusus illis et oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut iucundissimum genus vitae nonnullis interdum quasi acoribus condias. Vale.

IV.

Miranti, qui Plinius, severus homo, hendecasyllabos scripserit, poëtica sua studia ab ultima aetate recenset.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Ais legisse te hendecasyllabos meos; requiris

leati sunt in secessu, et generatim extra urbem. Sic Plinius maior 6, 16, 5. *poscit soleas. Toga feriata* eodem intellectu dicitur. Sic Martialis iudicio 10, 47. in eis, *vitam quae faciunt beatiorem*, est quoque *toga rara*. De coniugio illo quasi *calcei* et *togae*, quorum neutrum scilicet sine altero, Salmas. ad Tertull. de pallio p. 386. ubi eandem hunc locum ita exhibet, uti nos post Lipsium Cellariumque repraesentavimus. *G.*

Al. *quousque calcei? nusquam toga feriata?* perperam. *toga feriata*, i. e. quae non sumitur, ut in secessu fiebat, ubi fere tunicati erant. *S.*

liber totus dies? Sic Cortius bonis auctoribus. Sententia clara, *liber tibi est* et nullis molestiis, interpellationibus, impeditus, *totus dies*. Sed neque non elegans altera lectio, *liber totos dies:* quod vel cum Gronovio interpreteris *liber* in manibus tibi est, et legitur, nemine impediente, *totos dies:* vel *liber* h. e. solutus negotiis et molestiis es, *totos dies*. *G.*

In textu Gesnerianae legebatur, *liber totos dies:* invito Gesnero, ut ex nota subiecta apparet. Itaque ad eius mentem mutavi. *S.*

3 *Tempus est, te revisere)* Sic Cic. Tusc. 1, 41. *Tempus est, iam hinc abire me, ut moriar, vos, ut vitam agatis. G.*

Saluta) mos urbanus, salutare mane, h. e. invisere patronos, amicos. *E.*

terere in hac turba) Male interpretantur, *tere te, exsere te forensibus negotiis:* pertinet ad *turbam* urgentium, prementium, ac proinde *terentium* se invicem, in salutationibus, aliisque urbanis officiis. *G.*

4 *abrumpi)* in perpetuum relinqui; *sed intermitti*, ad breve tempus interpellari. *E.*

etiam, quemadmodum coeperim ſcribere, homo,
ut tibi videor, ſeverus, ut ipſe fateor, non ine-
2 ptus. Nunquam a poëtice (altius enim repetam)
alienus fui; quin etiam quatuordecim natus annos
Graecam tragoediam ſcripſi. Qualem? inquis.
3 Neſcio: tragoedia vocabatur. Mox quum e mili-
tia rediens, in Icaria inſula ventis detinerer, La-
tinos elegos in illud ipſum mare ipſamque inſulam
feci. Expertus ſum me aliquando et heroico:
hendecaſyllabis nunc primum, quorum hic natalis,
4 hae cauſſae. Legebantur in Laurentino mihi libri
Aſinii Galli de comparatione patris et Ciceronis:
incidit epigramma Ciceronis in Tironem ſuum.
Dein, quum meridie (erat enim aeſtas) dormitu-
rus me recepiſſem, nec obreperet ſomnus, coepi
reputare, maximos oratores hoc ſtudii genus, et
in oblectationibus habuiſſe, et in laude poſuiſſe.
5 Intendi animum, contraque opinionem meam,
poſt longam deſuetudinem, perquam exiguo tem-
poris momento id ipſum, quod me ad ſcribendum
ſolicitaverat, his verſibus exaravi:
6 *Quum libros Galli legèrem, quibus ille parenti*

IV, 1 *non ineptus)* Vide quam bene huic etiam loco illa *inepti* notio conveniat, qua comprehendi totum illius ambitum putamus. *Non ineptus* eſt, qui in parvis et nugacibus rebus non nimis ſtudioſe et cupide verſatur, qui proinde faciendis verſiculis, qui luſus tamen ſunt, cum optimi ſunt, non impendit tantum temporis, quantum rei ſeriae et ſeverae. *G.*

3 *heroico)* Cortius ex libris bonae notae *heroo.* quod, ut formam exquiſitiorem, praeferam. *S.*

natalis) Turpe ſphalma obſidet exempla Gesnerianae, *naturalis.* *S.*

hae cauſſae) Una modo cauſſa memoratur, recitatio librorum Galli. Praeſtat igitur Cortii *haec cauſſa eſt.* Noſtrum unde natum ſit, facile apparet. Etenim „vocula *eſt* ſaepe unica litera *ē* in „Mſtis brevitatis cauſſa ſcribitur." Drakenb. ad Liv. 1, 9, 6. *S.*

4 *de comparatione patris)* Quo libro, ut mox docemur, palmam dare patri contra Ciceronem auſus eſt. Quintil. 12, 1, 22. Reſpondit illi Claudius imperator, Suetonio teſte c. 41. Ruſtice contra filius ſtili Claudiani iniuriam pugionibus ulciſci conatus eſt, quod narrat idem Sueton. c. 13. Ceterum obieciſſe videtur Tullio Aſinius impudicos in Tironem ſuum amores, eiusque rei declarandae cauſſa epigramma Ciceronis protuliſſe. *G.*

6 *Quum libros Galli)* Quacunque alia in re imitatus eſſes Tullium, Secunde. Sed hoc quidem adſecutus es, ut non mi-

Ausus de Cicerone dare est palmamque decusque,
Lascivum inveni lusum Ciceronis, et illo
Spectandum ingenio, quo seria condidit, et quo
Humanis salibus, multo varioque lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur, quod fraude mala frustratus amantem
Paucula coenato sibi debita suavia Tiro
Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
Cur post haec, inquam, nostros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
Blanditias, et furta novas addentia flammas?

Transii ad elegos; hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus. Deinde in urbem reversus, sodalibus legi. Probaverunt. Dein plura metra, si quid otii, maxi- 8
me in itinere, tentavi. Postremo placuit exemplo multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere: nec poenitet. Legitur, descri- 9
bitur, cantatur etiam; a Graecis quoque, quos Latine huius libelli amor docuit, nunc cithara

nus male processisse tibi carmen, sciamus, quam tuo archetypo. Verum bene est, quod vera illius decora feliciter aemulatus es, quo facilius tibi has ineptias, nisi modicae essent, condonat posteritas. *G.*

Ausus — dare est) *Rursus — daret* legendum ait Burmannus ad Virg. Georg. 2, 260. Nam alias quoque hoc fecisse Gallum. *G.*

Cur — nostros celamus amores?) Iam malo te versiculos Ciceronis tui imitari, Secunde, quam Consularis viri levitatem et asciviam, gloriari etiam dedecoibus suis ausam. *G.*

fugaces blanditias) Hoc forte unum pro poëta in hoc carmine dictum. *Fugaces blanditiae,* quae subducunt se, et ipsa illa praebendi malignitate invitant et accendunt amantem. *Furta* etiam hic non solemni illa amatorum significatione dixit; sed illam subtrahentis se, et spem frustrantis simul et acuentis petulantiam. *G.*

7 *explicui)* absolvi. Sic bene Cellarius. Conf. Clav. Ciceron. h. v. *S.*

corruptus) tanquam mercede; *bestochen.* *S.*

9 *quos Latine — amor*) Respicit forte ad solemne illud *Amor docet musicam.* Vene-

nunc lyra personatur. Sed quid ego tam gloriose? Quamquam poëtis furere concessum est: et tamen non de meo, sed de aliorum iudicio loquor; qui sive iudicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut posteri quoque aut errent similiter, aut iudicent. Vale.

V.

Magno se uxoris desiderio teneri significat.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Incredibile est, quanto desiderio tui tenear. In caussa amor primum; deinde, quod non consuevimus abesse. Inde est, quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde, quod interdiu, quibus horis te visere solebam, ad diaetam tuam ipsi me, ut verissime dicitur, pedes ducunt: quod denique aeger et moestus, et similis

rant nempe blandi quidam Graeculi ad Plinium, qui dicerent, se vel ob hoc Latine didicisse, ut suavitate hendecasyllaborum illius frui possent. Et credidit Plinius. Quis vero non credat? Vere, si quid unquam Tullius Tusc. 5, 22. *Adhuc neminem cognovi poëtam (et mihi fuit cum Aquinio amicitia:* substituere poteris, lector, Tullium, Plinium; Gesnerum etiam, si volueris) *qui sibi non optimus videretur.* G.

nunc cithara nunc lyra personatur) Ποιητικῶς pro, nunc ad citharam nunc ad lyram canitur. Virg. Aen. 1, 740. sq. *Cithara crinitus Iopas Personat aurata, docuit quae maxumus Atlas.* Haud raro Secundus prosae admiscet poëtica, prosarius rursus poëta. *S.*

10 *aut errent similiter, aut iudicent*) Ne qui sic erret quidem, novi; nedum qui iudicet. Itaque hoc votum tuum, Plini, *volucres dispersit in auras* Delius, *inque notos vocem vertere procellae* (ex Aen. 11, 795. sq.) *G.*

V, 1 *pedes ducunt*) Mirus lepos. Indicat se ita plenum esse imagine uxoris, ut saepe aliud agens, quasi adesset illa, ad diaetam ipsius veniat. Philosophi hodierni dicerent mechanismo quodam corporis, et similium casuum exspectatione illud contingere. Ceterum formulam fuisse non inconsuetam, tum hic ipse locus indicat, tum illud Varronis R. R. 2. pr. 6. *Propterea quod te emturientem in campos macros ad mercatum adducunt crebro pedes:* quo quidem in loco illud modo intelligi puto, pedibus non equo ire aut iumentis iunctis Turranium; sed ludit suaviter Plinius, a pedibus, iam adsuetis illi itineri nimirum, se duci significans, non ab animo cogitante. *G.*

Παροιμιακῶς in utraque lingua

excluſo, a vacuo limine recedo. Unum tempus 2
his tormentis caret, quo in foro et amicorum
litibus conteror. Aeſtima tu, quae vita mea ſit,
cui requies in labore, in miſeria curisque ſola-
tium eſt. Vale.

VI.

Bithynos decreto accuſationem Vareni omiſiſſe: tacere conſultius interdum quam multa loqui.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Rara et notabilis res contigit Vareno, ſit licet ad-
huc dubia. Bithyni accuſationem eius, ut temere
inchoatam, omiſiſſe narrantur. Narrantur dico?
Adeſt provinciae legatus: attulit decretum conſilii
ad Caeſarem, attulit ad multos principes viros,
attulit etiam ad nos, Vareni advocatos. Perſtat 2
tamen idem ille Magnus: quin etiam Nigrinum,
optimum virum, pertinaciſſime exercet. Per hunc
a Conſulibus poſtulabat, ut Varenus exhibere ra-
tiones cogeretur. Adſiſtebam Vareno iam tantum 3
ut amicus, et tacere decreveram. Nihil enim tam
contrarium, quam ſi advocatus a ſenatu datus
defenderem ut reum, cui opus eſſet, ne reus vi-
deretur. Quum tamen, finita poſtulatione Nigri- 4
ni, conſules ad me oculos retuliſſent, *Scietis*, in-
quam, *conſtare nobis ſilentii noſtri rationem,
quum veros legatos provinciae audieritis.* Contra

dictum videtur. *ipſi pedes, αὐτόματοι πόδες* poëtarum Graecorum. Vid. Hulſchke Anal. Crit. p. 72, ſq. *S.*

VI, 1 *Vareno*) Repetendae ſunt res huius Vareni ex 5, 20. et 6, 13. Nominatim de Magno 5, 20, 4. *G.*

Narrantur dico?) Bene additum ſignum interrogandi, quod in Cortiana deſit. Nec enim vagus rumor fuit auctore incerto, cum provinciae legatus decretum Bithynorum de accuſatione omittenda Romam attuliſſet. Ante *adeſt* ſubaudi *Immo*. *S.*

2 *Nigrinum*) Qui contra Varenum dixerat etiam ſuperiore actione 5, 20, 6. Iam vero invitus videtur agere. *G.*

4 *Contra Nigrinus*) *Secuti ſumus veriſſimam ex bonis libris

Nigrinus, *Ad quem miſſi ſunt?* Ego, *Ad me*
5 *quoque habeo decretum provinciae.* Rurſus ille,
Poteſt tibi liquere. Ad hoc ego, *Si tibi ex diver-*
ſo liquet; poteſt et mihi, quod eſt melius in cauſ-
6 *ſa, liquere.* Tum legatus Polyaenus cauſſas abo-
litae accuſationis expoſuit, poſtulavitque, ne cogni-
tioni Caeſaris praeiudicium fieret. Reſpondit
Magnus, iterumque Polyaenus. Ipſe raro et bre-
viter interloquutus, multum me intra ſilentium
7 tenui. Accepi enim, non minus interdum orato-
rium eſſe tacere, quam dicere: atque adeo repe-
to, quibusdam me capitis reis vel magis ſilentio,
8 quam oratione accuratiſſima profuiſſe. Mater
amiſſo filio (quid enim prohibet, quamquam alia
ratio ſcribendae epiſtolae fuerit, de ſtudiis dis-
putare?) libertos eius, eosdemque coheredes ſuos,
falſi et veneficii reos detulerat ad Principem, iu-

emendationem Cortii. Nuperae editiones continuabant, *audieritis contra Nigrinum, ad quem miſſi ſunt: ego ad me* etc. *G.*

Ad quem miſſi ſunt?) Apud Senatum res adhuc acta fuerat. Legati novi non ad Senatum miſſi, ſed ad Principem, et ad privatos quosdam. Haec igitur interrogatio Nigrini, quem cogit Magnus contra Varenum dicere, eo pertinet, ut indicet, cauſſam peragendam in Senatu, nec rationem habendam novae legationis. *G.*

Ad me quoque) Poſt haec ſubdiſtinguendum. Scilicet *miſſi ſunt.* *S.*

5 *Poteſt tibi liquere)* Elicere vult Nigrinus reſponſum plenius a Plinio, q. d. Quid cunctaris? quid ſubtrahis te a cauſſa brevitate illa obſcura reſpondendi? *poteſt tibi* de tota re *liquere;* quid cauto illo ſilentio et Laconiſmo opus eſt? Hic argute cadit Plinii reſponſum, *Si tibi ex diverſo*, qui es in accuſatoris ſubſelliis, *liquet, quod eſt melius in hac cauſſa*, nimirum tacere me, et forum hoc declinare; quam ob cauſſam veteratorie, certe oratorie, me in aliam mentem impellere conaris, et efficere, ut cauſſa dicenda forum hoc, et hanc cognitionem agnoſcam; ſi, inquam, tibi hoc liquere poteſt: *poteſt et mihi liquere*, ut proinde non committam, ad quod tu impellere me conaris. *G.*

6 *Polyaenus. Ipſe)* *Interpunctione mutata videor mihi lucidiorem hunc locum reddidiſſe. Ille enim *ipſe*, qui *raro et breviter interloquutus* eſſe dicitur, non Polyaenus eſt, ſed idem ipſe Plinius, qui *multum ſe intra ſilentium tenuit.* *G.*

7 *repeto)* ſcil. memoriâ, memini. Sic et infra 13. *Non facile me repeto* etc. Plene Cicero de Orat. init. *Cogitanti mihi ſaepenumero et memoriâ vetera repetenti* etc. *S.*

8 *falſi et veneficii) Falſi* ſ. ſubiecti teſtamenti, et *veneficii*, quo filium ſuum interfeciſſent. *G.*

dicemque impetraverat Iulium Servianum. Defen- 9
deram reos ingenti quidem coetu. Erat enim
cauſſa notiſſima; praeterea utrinque ingenia cla-
riſſima. Finem cognitioni quaeſtio impoſuit; quae
ſecundum reos dedit. Poſtea mater adiit Princi- 10
pem: adfirmavit ſe novas probationes inveniſſe.
Praeceptum eſt Serviano, ut vacaret finitam cauſ-
ſam retractanti, ſi quid novi adferret. Aderat 11
matri Iulius Africanus, nepos Iulii oratoris, (quo
audito Paſſienus Criſpus dixit, _Bene, me hercu-
le, bene: ſed quo tam bene?_) huius nepos, iuve-
nis ingenioſus, ſed parum callidus, quum multa
dixiſſet, adſignatumque tempus impleſſet, _Rogo,_
inquit, _Serviane, permittas mihi unum verſum
adiicere._ Tum ego, quum omnes me, ut diu 12
reſponſurum, intuerentur, _Reſpondiſſem_, inquam,
_ſi unum illum verſum Africanus adieciſſet, in quo
non dubito omnia nova fuiſſe._ Non facile me 13
repeto tantum conſequutum adſenſum agendo,
quantum tunc non agendo. Similiter nunc et
probatum et exceptum eſt, quod pro Vareno

9 _quaeſtio — ſecundum reos dedit_) Proprie iudex dicitur _dare_ (litem, iudicium) _ſecundum_, vel _contra_ aliquem; hic vero quaeſtio. Nimirum ſervi in quaeſtionem tormentorum dati, ſua confeſſione reos liberarunt. _G._

10 _Serviano_) *_Suburano_ legit ex libris Cortius hic et mox ſ. 11. Sed ſilentium primo, et reſponſum deinde Plinii valde importunum videbatur mihi futurum fuiſſe, ſi alius iam iudicio praeſideret, quam antea in prima actione. Iam _Servianum_ ſine animadverſione habet ſ. 8. ipſe Cortius. Igitur nihil mutavi. _G._

11 _(quo audito — bene?)_) *Bene parentheſin hanc obſervavit, et pro _Iulius nepos_ ſcripſit _huius nepos_ Cortius. Nimirum Iulii avi mentio monuit Secundum noſtrum, ut Paſſieni de illo apophthegma proponeret, quo facto redit ad nepotem more ſibi conſueto, _huius_ Iulii, de quo modo dixi, _nepos_ etc. _G._

Bene, me hercule) Iudicat eleganter, accurate, docte, ſtudioſe, dicere Iulium, ſed in cauſſa, quae ſimplicius agi poſceret, et nimia diligentia corrumperetur. _G._

12 _ſi — adieciſſet_) Non paſſus igitur ſit oportet Servianus ultra attributum ſibi tempus dicere Iulium. Plinii vox non modo illud indicat, quod maxime fuit in cauſſa, nihil novi allatum ab actore; ſed eius illum ſtultitiae accuſat, quae ridetur in illo, qui redux e Gallia, in qua XII annos commoratus fuerat, interrogante quodam, ecquid Gallice loqueretur, deieravit, ſi paucas adhuc hebdomades ibi fuiſſet, ſe facultatem illam, qua planiſſime carebat, adepturum fuiſſe. _G._

14 hactenus non tacui. Conſules, ut Polyaenus poſtulabat, omnia integra Principi ſervaverunt; cuius cognitionem ſuspenſus exſpecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut ſecuritatem et otium dabit, aut intermiſſum laborem renovata ſolicitudine iniunget. Vale.

VII.

Gaudet Saturnini et Priſci coniunctione, et hunc ad ſe reverti ſatiatum otio, cupit.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Et proxime Priſco noſtro, et rurſus, quia ita iuſſiſti, gratias egi, libentiſſime quidem. Eſt enim mihi periucundum, quod viri optimi mihique amiciſſimi adeo cohaeſiſtis, ut invicem vos obli-
2 gari putetis. Nam ille quoque praecipuam ſe voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honeſtiſſimo certamine mutuae ca-
3 ritatis, quam ipſum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc moleſte fero, quod deſervire ſtudiis non potes. Si tamen alteram litem per iudicem, alteram, ut ais, ipſe finieris, incipies primum illic otio frui, deinde ſatiatus ad nos reverti. Vale.

13 *hactenus non tacui)* Illud *non* non concoquunt quidam editores. Sed reperit in optimis quibusque Cortius, et *hactenus* adiectum facit, ut eadem prope ſententia exſiſtat. Nempe, *hactenus*, inquit, *non tacui*, ut loquerer paucula illa, quae dixi; ceterum plane a dicendo abstinui. Τὴν *non* omiſiſſe primum videntur, qui *hactenus* ceperunt pro *adhuc:* qua ratione contra diceret his, quae praeceſſerunt. *G.*

Suſpicor, a Secundi manu profectum eſſe, *quod pro Vareno hactenus non egi. Tacui* gloſſator videtur adſcripſiſſe, explicans illa, *non egi. S.*

14 *ſuspenſus exſpecto)* Si tu etiam, lector, adi huius libri epiſtolam 10. *G.*

VIII.

Eandem laetitiam significat Prisco, eumque ad constantiam hortatur.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Exprimere non possum, quam iucundum sit mihi,
quod Saturninus noster summas tibi apud me
gratias aliis super alias epistolis agit. Perge, ut 2
coepisti, virumque optimum quam familiarissime
dilige, magnam voluptatem ex amicitia eius per-
cepturus, nec ad breve tempus. Nam cum omni- 3
bus virtutibus abundat, tum hac praecipue, quod
habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX.

Quaerenti amico rationem exercendi stili praescribit.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quaeris, quemadmodum in secessu, quo iamdiu
frueris, putem te studere oportere. Utile in pri- 2
mis, et multi praecipiunt, vel ex Graeco in La-
tinum, vel ex Latino vertere in Graecum: quo
genere exercitationis proprietas splendorque ver-
borum, copia figurarum, vis explicandi, praeterea
imitatione optimorum similia inveniendi facultas
paratur: simul quae legentem fefellissent, transfe-
rentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc
et iudicium adquiritur. Nihil obfuerit, quae le- 3
geris hactenus, ut rem argumentumque teneas,

VIII, 3 *cum — abundat)* *Sic docet Cortius esse in libris, non *abundet:* quam ceteroqui constructionem, exemplis probatam hic a Cellario, non damnat. *G.*

Vid. I. M. Heusinger. ad Cic. de Offic. pag. 573. *S.*

IX, 2 *splendorque verborum)* In splendore ut cogitemus quandam puritatem et dignitatem, quae ad elegantiam, delectum et ornatum pertinet, asperitati, et veluti sordibus, atque inquinatae rationi dicendi contrariam, quae verbis exilibus, minus suaviter sonantibus, hiulcis etc. tribui solet, veterum usus nos admonet, de quo copiosius diximus in Technol. Rhet. Lat. p. 368. sqq. *E.*

quaſi aemulum ſcribere, lectisque conferre, ac
ſedulo penſitare, quid tu, quid ille commodius.
Magna gratulatio, ſi non nulla tu; magnus pudor,
ſi cuncta ille melius. Licebit interdum et notiſ-
4 ſima eligere, et certare cum electis. Audax haec,
non tamen improba, quia ſecreta, contentio:
quamquam multos videmus eiusmodi certamina
ſibi cum multa laude ſumſiſſe, quosque ſubſequi
ſatis habebant, dum non deſperant, anteceſſiſſe.
5 Poteris et, quae dixeris, poſt oblivionem retra-
ctare, multa retinere, plura transire, alia inter-
6 ſcribere, alia reſcribere. Laborioſum iſtud et
taedio plenum, ſed difficultate ipſa fructuoſum,
recaleſcere ex integro, et reſumere impetum fra-
ctum omiſſumque: poſtremo, nova velut membra
peracto corpori intexere, nec tamen priora tur-
7 bare. Scio, nunc tibi eſſe praecipuum ſtudium
orandi; ſed non ideo ſemper pugnacem hunc et
quaſi bellatorium ſtilum ſuaſerim. Ut enim ter-
rae variis mutatisque ſeminibus, ita ingenia no-
ſtra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur.
8 Volo interdum aliquem ex hiſtoria locum appre-
hendas: volo epiſtolam diligentius ſcribas: [volo
carmina.] Nam ſaepe in orationes quoque non

3 *notiſſima eligere*) *Notiſſima eligere*, ut eo magis elaborandum ſit in varianda oratione; difficilius enim eſt notis et communibus ſubſtituere abſtruſiora quaedam, et tamen eadem propria. Sic difficilius eſt *certare cum electis*, tanquam pulcherrimis ſcilicet, et non temere ſuperandis. *G.*

7 *orandi)* ſcil. cauſſas, agendi. Nam apud veteres *orare* dicebatur pro *agere*. vid. Clav. Cic. h. v. *S.*

8 [*volo carmina.*]) *Incluſa ſunt a Cortio verba, quae abſunt ab optimis libris, et hic non neceſſaria. Quod enim *prope poëticae deſcriptionis neceſſitas* memoratur, illud modo per occaſionem *hiſtoricae deſcriptionis* incidit. Ceterum deinde demum ſ. 9. *Fas eſt*, inquit, *et carmine remitti.* *G.*

Omiſit Gierigius. Recte. Mox unice probo noſtrum, *hiſtoricae* — — *poëticae deſcriptionis neceſſitas.* Senſus: Saepe orationes quoque non hiſtoricam modo, ſed prope poëticam deſcriptionem deſiderant. Quid contorta ſectamur, ubi plana in promtu ſunt? *Hiſtorica, poëtica*, ni fallor, ſemidoctus invexit, in cuius libro *deſcriptionum* (hoc enim nonnulli codices habent) pro genuino *deſcriptionis* legeretur. *S.*

hiſtoricae modo, ſed prope poëticae deſcriptionis
neceſſitas, incidit; et preſſus ſermo purusque ex
epiſtolis petitur. Fas eſt et carmine remitti: non 9
dico continuo et longo, (id enim perfici niſi in
otio non poteſt) ſed hoc arguto et brevi, quod
apte quantaslibet occupationes curasque diſtinguit.
Luſus vocantur; ſed hi luſus non minorem inter- 10
dum gloriam, quam ſeria conſequuntur: atque
adeo (cur enim te ad verſus non verſibus adhorter?)

Ut laus eſt cerae, mollis cedensque ſequatur 11
Si doctos digitos, iuſſaque fiat opus,
Et nunc informet Martem, caſtamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;
Utque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt,
Saepe etiam flores vernaque prata iuvant:
Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque ſummi oratores, ſummi etiam viri ſic ſe 12
aut exercebant aut delectabant, immo delectabant
exercebantque. Nam mirum eſt, ut his opuſculis 13
animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim
amores, odia, iras, miſericordiam, urbanitatem,
omnia denique, quae in vita, atque etiam in foro
cauſſisque verſantur. Ineſt his quoque eadem, 14

9 *apte — diſtinguit)* quod inter medias occupationes in chartas coniici poteſt, non intermiſſis negotiis. Sic, qui epigrammatibus ſubito effingendis ingenium ſuum adſuefecerunt, repente, inter media negotia, ſi qua res epigrammati apta mentem tetigit, verſus perſcribunt, et mox rurſus in negotiis toti ſunt. *E.*

11 *Ut laus eſt cerae)* Vid. quos laudamus de hac ſimilitudine ad Quintil. 10, 5, 9. Fundus eſt Demetrius de Elocut. ſ. 317. *G.*

iuſſaque fiat opus) De inanimatis, formam quamcunque ab arte accipientibus, hoc verbo et cognatis utuntur, poëtae praeſertim. *Iuſſos rivos* ſic dixit Columella 10, 48. Sic *imperare, parere, ſequi* etc. *G.*

caſtamque Minervam) Al. *caſtamve Minervam,* quod malim. Barthii, infelicis ſaepe critici, coniectura, *Veſtam, atque Minervam*, nemini placebit. *S.*

12 *Itaque)* Gierigiana: *Ita.* ſphalma fortaſſe operarum. *S.*

13 *opuſculis)* vid. Quintil. 2, 1, 8. *G.*

quae aliis carminibus utilitas, quod metri neceſſitate devincti, ſoluta oratione laetamur, et quod facilius eſſe comparatio oſtendit, libentius ſcribimus.
15 Habes plura etiam fortaſſe, quam requirebas; unum tamen omiſi. Non enim dixi, quae legenda arbitrarer: quamquam dixi, quum dicerem; quae ſcribenda. Tu memineris ſui cuiusque generis auctores diligenter eligere: aiunt enim,
16 MVLTVM LEGENDVM ESSE, NON MVLTA. Qui ſint hi, adeo notum provocatumque eſt, ut demonſtratione non egeant: et alioqui tam immodice epiſtola me extendi, ut, dum tibi, quemadmodum ſtudere debeas, ſuadeo, ſtudendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares reſumis, et aliquid ex his, vel iſtud ipſum quod coeperas, ſcribis. Vale.

14 *neceſſitate devincti)* 'Habent iſta intellectum bonum et facilem. Sed blandiebatur nobis tamen ſuſpicio, an non convenientius eſſet legere *metri neceſſitate defuncti:* ſic enim indicaretur, ſuperata illa difficultate, abiectis quaſi illis compedibus atque vinculis, quibus carmina adſtricta ſunt, laetius procedere orationem liberam, ut retenti canes in venatu, tanto erumpunt et procurrunt cupidius, ut ſtabulis hibernis emiſſa pecora laſcivius exſultant. *G.*

15 *ſui cuiusque generis)* Cortius, ut elegantius, mavult: *ſui quosque generis.* Si qua in his elegantia, noſtrum ſat elegans mihi videtur. Secundus 2, 5, 7. *ſecundum ſuam cuiusque naturam. S.*

multum — non multa) Vid. quae in hanc ſententiam disputat Quintil. 10, 1, 19. Loquumur nempe de initiis et formando ſtilo; non condemnant nos ad Siſypheum aliquod ſaxum: aut, alini inſtar ad molam vincti, vel canis machinam culinarem vano adſcenſu circumagentis, in minimo pauciſſimorum librorum orbe volunt conſeneſcere. Itaque optimis magiſtris non contra dixiſſe mihi videor, cum in praefatione ad Livium de curſoria non minus quam de ſtataria lectione disputavi. *G.*

Gierigius verba, *aiunt enim — — multa,* e margine textui illata putat; turbare enim ſeriem orationis. Immo cum ſerie orationis aptiſſime cohaerent: docent enim, cur ſui cuiusque generis auctores diligenter eligendi ſint. *S.*

16 *provocatumque)* Legendum puto *pervulgatumque.* Quod cum ἀρχαϊκῶς adhibitoque compendio ſcriptum eſſet, *pvolgatumque,* ſic, ut vides, depravatum eſt. „Cum enim voculae „*per, prae* et *pro* ut plurimum „in Mſtis unica litera *p* notari „ſolerent, addito tamen ſigno „quodam, qua diſtingui poſſent, „imperiti librarii eas praepoſitio„nes ſaepiſſime commutarunt." Drakenb. ad Sil. Ital. 17, 56. *S.*

epiſtola me extendi) Forte: *epiſtolam extendi. G.*

Sic libri aliquot. Verum puto. *S.*

aliquid ex his) Quae hac tibi epiſtola commendavi. *G.*

ſcribis) Signum interrogandi poſt hoc verbum ponendum. *S.*

X.

Eventum actionis Bithynorum contra Varenum narrat.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Quia ipſe, quum prima cognovi, iungere extrema, quaſi avulſa, cupio; te quoque exiſtimo velle de Vareno et Bithynis reliqua cognoſcere. Acta cauſſa hinc a Polyaeno, inde a Magno. 2
Finitis actionibus Caeſar, *Neutra,* inquit, *pars de mora queretur. Erit mihi curae, explorare provinciae voluntatem.* Multum interim Varenus tu- 3
lit. Etenim quam dubium eſt, an merito accuſetur, qui an omnino accuſetur, incertum eſt? Supereſt, ne rurſus provinciae, quod damnaſſe dicitur, placeat, agatque poenitentiam poenitentiae ſuae. Vale.

XI.

Liberalitas in Corelliam explicatur.

C. PLINIVS FABATO SVO S.

Miraris, quod Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego iuſſeram proſcribi, non exſpectata auctione, pro meo quincunce ex ſeptin-

X, 1 *Quia ipſe — — cupio)* Catanaeus et Gierigius ad ea referunt, quae Plinius antea de cauſſa Vareni ſcripſerat. Immo eſt ſententia generalis. *S.*

de Vareno et Bithynis) Coeperat 5, 20. perrexit 6, 13. et 7, 6. *G.*

2 *provinciae voluntatem)* De qua dubium eſt, cum legati et literae poſteriores contra dicant prioribus. *G.*

3 *Multum — tulit)* multum hic eventus Vareno profuit. *S.*

XI, 1 *ex ſeptingentis millibus)* Quincuncem Plinii Hermes addixit ea portione, ac ſi totus as ſeptingentis millibus aeſtimatus eſſet, cum tamen illi agri toti, totus as, potuerint nongentis venire. Sed eamus ad calculos. Cum 700000 ex Eiſenſchmidiana computatione valeant 35000 florenos Rhenanos, erit quincunx 14583 1/3. Sed de 900000 h. e. 45000 florenis Rhenanis quincunx 18750. Condonavit ergo Corelliae Plinius 4167 florenos ſ. imperiales 2778. Agit de hoc loco diligenter, et a perverſis interpretationibus eum vindicat I. F. Gronovius de Pec. Vet. 4, 5. p. 290. ſq. *G.*

gentis millibus Corelliae addixerit. Adiicis, poſſe eos nongentis millibus venire, ac tanto magis
2 quaeris, an, quod geſſit, ratum ſervem. Ego vero ſervo: quibus ex cauſſis, accipe. Cupio enim et tibi probatum, et coheredibus meis excuſatum eſſe, quod me ab illis, maiore officio iubente,
3 ſecerno. Corelliam cum ſumma reverentia diligo; primum, ut ſororem Corellii Rufi, cuius mihi memoria ſacroſancta eſt; deinde, ut matri meae
4 familiariſſimam. Sunt mihi et cum marito eius, Minucio Fuſco, optimo viro, vetera iura: fuerunt et cum filio maxima: adeo quidem, ut praetore
5 me ludis meis praeſederit. Haec, quum proxime iſtic fui, indicavit mihi, cupere ſe aliquid circa Larium noſtrum poſſidere. Ego illi ex praediis meis, quod vellet, et quanti vellet, obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne
6 Corelliae quidem poſſum. Igitur quum obveniſſet mihi hereditas, in qua praedia iſta, ſcripſi ei venalia futura. Has epiſtolas Hermes tulit, exigentique, ut ſtatim portionem meam ſibi addiceret, paruit. Vides, quam ratum habere debeam, quod
7 libertus meus meis moribus geſſit? Supereſt, ut coheredes aequo animo ferant, ſeparatim me vendidiſſe, quod mihi licuit omnino vendere. Nec
8 vero coguntur imitari meum exemplum. Non

4 *Minucio Fuſco)* **Minicio Iuſto* ex Mediceo libro dedit Cortius. Dubitabam unius libri fide tam receptam lectionem loco movere. *G.*

Gierigius, Cortio partim obſecutus, dedit *Minicio Fuſco*. *S.*

ludis meis praeſederit) Alios interdum aliorum nomine praeſediſſe ludis oſtendit hic Cortius ex Sueton. Aug. 45. et Claud. 7. it. Neron. 12, et laudavit Cuperum Obſſ. 4, 13. *G.*

6 *meis moribus)* Qui coniecturam faceret ex moribus meis, quid facturus tali in re eſſem: cumque ſciret, me hoc non negaturum Corelliae, fecit, quod petebat. Iuris doctores ex *conſenſu praeſumto* talia docent fieri. *G.*

Meis moribus, h. e. ita, ut Corelliae praedia illa non modo ſtatim, ſed etiam, quod inprimis Plinianum, pro Secundi portione vili addicerentur. Ceterum intererat Corelliae, hanc portionem ſibi ſtatim addici, ne forte coheredes negotium cum alio interim emtore transigerent. *S.*

enim illis eadem cum Corellia iura ſunt. Poſſunt ergo intueri utilitatem ſuam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII.

Libellum poſtulatum ſero mittens, per iocum ſe excuſat, aliosque iocos inſpergit.

C. PLINIVS MINVCIO SVO S.

Libellum formatum a me, ſicut exegeras, quo amicus tuus, immo noſter, (quid enim non commune nobis?) ſi res poſceret, uteretur, miſi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id eſt, diſperdendi, haberes. Habebis tamen, an emen- 2
dandi, neſcio; utique diſperdendi (ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι) optima quaeque ſi detraxeris. Quod ſi 3
feceris, boni conſulam. Poſtea enim illis ex ali-

8 *eadem cum Corellia*) Opus videtur, hic monere, ne quis *τὴν cum* iungat pronomini *eadem*. *Sunt mihi iura cum marito* iam dixit ſ. 4. nempe amicitiae. *G.*

pro qua mihi fuit) Quanti alii utilitatem faciunt, tanti ego amicitiam, ut magnae mihi utilitatis inſtar ſit, amicum, et veteris benevolentiae memorem etiam cum iactura rei familiaris videri. Iungenda eſt huic epiſtolae quarta decima huius libri. *G.*

XII, 1 *formatum*) non ſimpliciter ſcriptum, ſed ad certam quandam regulam compoſitum. Conf. Cicero de Orat. 2, 9. *S.*

(*ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι*)) *Si κακόζηλοι eſt a Plinio, legendum puto Ἡμεῖς, et accipiendum cum μιμήσει quadam h. m. *Nos enim*, veſtro iudicio ſcilicet, ſumus κακόζηλοι, *mala affectatione* (quae eſt Fabiana definitio 8, 3, 56.) *per omne dicendi genus peccantes*, — quorum *ingenium iudicio caret, et ſpecie boni fallitur* — *Igitur optima quaeque*, meo iudicio, vos *detrahenda* de ſcriptis noſtris putatis. Si vero utique Ὑμεῖς legendum, malim κακιζότεχνοι, *corruptores artis* per nimiam emendandi diligentiam etc. Vox inſolentior, ſed familiaris noſtro vel ex avunculi ſui H. N. 34, 8. ſ. 19. Vel denique ipſum κακόζηλοι hoc intellectu accipiendum. Aſt, ne quid diſſimulem, primum mihi maxime placebat, tum quod blandius eſt, tum in primis propter ea, quae dicuntur ſ. 4.: et forte nobiscum ſentiet, ſi quis totam Fabii de cacozelo tractationem contulerit. *G.*

Add. Geſneri ad I. A. Erneſt. epiſtola. Plurimi libri: ὑμεῖς γὰρ οἱ εὔζηλοι. quod genuinum puto. *S.*

detraxeris) Gierigius malit *detrahis*. Non audio. Diſperditur, perit libellus, optimis quibusque detractis. *S.*

3 *illis — ut meis, utar*) Ea, quae tu tanquam κακόζηλα, et nimis tumida expunxeris, in alium

qua occaſione, ut meis, utar, et beneficio faſtidii
tui ipſe laudabor, ut in eo, quod adnotatum in-
4 venies, et ſupraſcripto aliter explicitum. Nam,
quum ſuſpicarer, futurum, ut tibi tumidius vide-
retur, quod eſt ſonantius et elatius; non alienum
exiſtimavi, ne te torqueres, addere ſtatim preſſius
quiddam et exilius, vel potius humilius et peius,
5 veſtro tamen iudicio rectius. Cur enim non us-
quequaque tenuitatem veſtram inſequar et exa-
gitem? Haec, ut inter iſtas occupationes aliquid
6 aliquando rideres: illud ſerio. Vide, ut mihi
viaticum reddas, quod impendi, data opera cur-
ſore dimiſſo. Nae tu, quum hoc legeris, non
partes libelli, ſed totum libellum improbabis,
negabisque ullius pretii eſſe, cuius pretium repo-
ſceris. Vale.

XIII.

Ferocis elegantem epiſtolam laudat.

C. PLINIVS FEROCI SVO S.

Eadem epiſtola et ſtudere te et non ſtudere
ſignificat. Aenigmata loquor. Ita plane, donec
2 diſtinctius, quod ſentio, enuntiem. Negat enim
te ſtudere, ſed eſt tam polita, quae niſi a ſtu-

librum conferam, et tanquam mea ſcripta, vel ſub meo nomine, edam, vel alii, ut pro ſuis utatur, dabo: ab iisque, quae tu faſtidieris, laudem conſequar: quemadmodum propter illum ipſum locum laudabor ab intelligentibus, quem adnotavi, et verbis aliis in interſtitio verſuum ſcriptis reddidi. *Nam cum* etc. *G.*

6 *Vide, ut mihi viaticum)* Hic magis etiam quam ante iocatur vir liberaliſſimus, et multa millia nummum donare ſolitus. Ceterum *dimiſſus data opera curſor* illis placebit, quibus forte opus fuerit Latine dicere, quem Romanica lingua *Expreſſum* vocare ſolet. Videtur autem curſore dimiſſo compenſare voluiſſe tarditatem, de qua eſt in principio epiſtolae. *G.*

XIII, 1 *et ſtudere te et non ſtudere)* Cortiana et Gierigiana genuino ordine verborum: *et non ſtudere te et ſtudere. S.*

2 *quae — non poteſt)* Puto indicativo modo poſt relativum, quod cauſſam ſignificare poteſt, ideo uſum Plinium, ut eo adſeveratius negaret. *G.*

Soloeciſmus, cuius ego Plinium non damnaverim: et abſolvit eo

dente, non poteſt ſcribi: aut es tu ſuper omnes beatus, ſi talia per deſidiam et otium perficis. Vale.

XIV.

Firmat liberalitatem ſuperiorem.

C. PLINIVS CORELLIAE SVAE S.

Tu quidem honeſtiſſime, quod tam impenſe et rogas et exigis, ut accipi iubeam a te pretium agrorum non ex ſeptingentis millibus, quanti illos a liberto meo, ſed ex nongentis, quanti a publicanis partem viceſimam emiſti. Invicem ego et 2
rogo et exigo, ut non ſolum quid te, verum etiam quid me deceat, adſpicias, patiarisque, me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obſequi ſoleo. Vale.

XV.

Rem publicam ac amicorum curare honeſtiſſimum eſſe docet.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Requiris, quid agam. Quo noſti, diſtringor officio: amicis deſervio: ſtudeo interdum; quod non interdum, ſed ſolum ſemperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat. Te alia omnia, 2

dex Mediceus, pro *quae* commode exhibens *quam*, quod ab editoribus poſtponi non debebat. *S.*

XIV, 1 *ex ſeptingentis*) Interpretati ſumus ad 7, 11, 1. Breviter, τὸ *ex* notat proportionem et comparationem cum aſſe. *G.*

a publicanis partem viceſim.) Nimirum *viceſima hereditatum* debetur, ut vectigalia reliqua, publicano. Vid. noſter Paneg. 37, 1. ſqq. Corellia, quae coemeret agros illos hereditarios, etiam partem hanc publicanorum ab iis emit, et quidem *ex nongentis*, h. e. ut diximus, ea portione, ut as totus aeſtimaretur 900000 nummum. Cedebant igitur publicano HS 45000 ſ. 45 ſeſtertia, qui ſunt floreni Rhenani 2250. *G.*

XV, 2 *Te alia omnia* etc.) Non ita Secundus. Voluit enim

quam quae velis, agere, moleſte ferrem, niſi ea, quae agis, eſſent honeſtiſſima. Nam et reipublicae ſervire negotiis, et disceptare inter amicos,
3 laude digniſſimum eſt. Priſci noſtri contubernium iucundum tibi futurum ſciebam. Noveram ſimplicitatem eius, noveram comitatem: eundem eſſe, quod minus noram, gratiſſimum, experior, quum tam iucunde officiorum noſtrorum meminiſſe eum ſcribas. Vale.

XVI.

Tironem ſe facile inducturum ſignificat, ut ex via ad Fabatum declinet, et vindicta, quos iuſſerit, liberet.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Caleſtrium Tironem familiariſſime diligo, et privatis mihi et publicis neceſſitudinibus implicitum.
2 Simul militavimus, ſimul quaeſtores Caeſaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum iure praeceſſit; ego illum in praetura ſum conſequutus, quum mihi Caeſar annum remiſiſſet. Ego in vil-

reipublicae, voluit amicis ſervire, etſi beatius ei videbatur literarum ſtudiis ſolum ſemperque occupari. Bene igitur haec cum antecedentibus cohaerent, nec indigent Gierigianâ διοϱθώσει. Ceterum *alia omnia* ſolennis ordo, cui demiror Cortium alterum, *omnia alia*, praeferre potuiſſe. *S.*

reipublicae ſervire negotiis) *Cortius ex Mediceo *reipublicae ſuae negotia curare, et disceptare.* ſententia eadem. *G.*

3 *experior*) Non exuit hic vim ſuam verbum hoc: non ſimpliciter ſignificat, *audio*, *comperio;* ſed ad experimentum proprie dictum, cum quis de re ſua eventu ipſo docetur, reſpicit. *G.*

XVI, 2 *quaeſtores Caeſaris*) Iidem *candidati principis*, cuius mandata ad Senatum perferrent. Vid. Ill. Spanhem. de uſu et praeſt. numm. 10, 5. p. 166. *G.*

liberorum iure) Quod haberet liberos, quibus ego tum carebam. De praerogativis eorum, qui liberos haberent, prae his, qui caelibes eſſent, vel orbi, iam non opus eſt ad loca veterum ſcriptorum disputare, quod ſtudioſe hic factum a Cellario; cum obſervata virorum doctorum collecta ſint ICtis, v. g. Ill. Heineccio Antiquit. Iuris 1, 25, 3. ſqq. *G.*

annum remiſiſſet) Ut anno uno prius liceret Praeturam gerere, quam lege annali conſtitu-

las eius saepe secessi; ille in domo mea saepe convaluit. Hic nunc proconsul provinciam Bae- 3 ticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere deflectat ad te. Si voles vindicta liberare, quos 4 proxime inter amicos manumisisti, nihil est, quod verearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longum mea caussa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque, quid 5 velis, consule. Illi tam iucundum, quod ego, quam mihi, quod tu iubes. Vale.

XVII.

Orationes quoque perinde ac carmina ac historias recitari posse, contra quosdam reprehensores defendit.

C. PLINIVS CELERI SVO S.

Sua cuique ratio recitandi; mihi, quod saepe iam dixi, ut, si quid me fugit, ut certe fugit, admonear. Quo magis miror, quod scribis fuisse 2 quosdam, qui reprehenderent, quod orationes omnino recitarem: nisi vero has solas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur 3 concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quae non ostentationi, sed fidei veritatique componitur; cur tragoediam, quae non auditorium, sed scenam et actores; cur lyrica, quae non lectorem, sed chorum et lyram poscunt. At horum recitatio usu iam recepta est. Num 4

tum esset, de qua Lips. de Magistratt. P. R. 5. Locus classicus est Cic. Philipp. 5, 17. Unde illud in primis liquet, Consulatui statutum esse annum aetatis tertium et quadragesimum. *G.*

4 *vindicta liberare*) Ut e Latina libertate, quam manumissione privata adeptus est, plenam civitatem Romanam consequatur. Est integer titulus in digestis 40, 2. *de manumissis vindicta*, unde peti possunt, quae hic opus sunt, omnia. *G.*

XVII, 4 *Num ergo culpand.*) Reprehensus fuerat Plinius, quod

ergo culpandus est ille, qui coepit? Quamquam
orationes quoque et nostri quidam, et Graeci le-
5 ctitaverunt. Supervacuum tamen est recitare,
quae dixeris. Etiam, si eadem omnia, iisdem
omnibus, si statim recites: si vero multa inseras,
multa commutes, si quosdam novos, quosdam
eosdem, sed post tempus, adsumas, cur minus
probabilis sit caussa recitandi quae dixeris, quam
6 edendi? Sed difficile est, ut oratio, dum recitatur,
satisfaciat. Iam hoc ad laborem recitantis pertinet,
7 non ad rationem non recitandi. Nec vero ego, dum
recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum
emendandi genus omitto. Ac primum quae scripsi,
mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus le-
go; mox aliis trado adnotanda, notasque eorum, si
dubito, cum uno rursus aut altero penso; novis-
sime pluribus recito, ac, si quid mihi credis,
tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius,
8 quanto solicitius, intendo. Optime autem reve-
rentia, pudor, metus iudicant. Idque adeo sic
habe. Nonne, si loquuturus es cum aliquo,
quamlibet docto, uno tamen, minus commoveris,
9 quam si cum multis vel indoctis? Nonne, quum
surgis ad agendum, tum maxime tibi ipse diffidis,

orationes recitaret. Respondet, eadem se ratione facere, qua alii recitent historiam, tragoedias, lyrica. Obiicit adversarius, *At horum recitatio usu iam recepta est;* orationum non item. Plinius respondet, in reliquis etiam initium aliquando factum, rogatque, *Num ergo culpandus est ille, qui coepit ista?* Aliam adhuc responsionem subiicit, nempe se neque primum esse, qui recitet orationem: idem et nostros et Graecos quosdam factitasse etc. Retinui igitur lectionem antiquam, et a Boxhornio adhuc servatam, reductamque, cum alii mutassent, a Cortio. *G.*

5 *Etiam)* Concedentis est. vid. Index. Male explicat h. l. Otho ad Gifan. Observat. L. L. p. 315. *S.*

eadem omnia) Vid. Gifan. l. l. *S.*

iisdem omnibus) Cortius bene ex Mediceo *si iisdem omnibus*, quod miror Gierigium neglexisse. Mox malim: *si multa commutes. S.*

7 *tanto diligentius, quanto solicitius)* Quanto magis solicitus sum de iudicio amicorum, quos ad recitationem audiendam convocavi; tanto diligentius intendo animum, tum antequam ad illos adfero scriptum meum, tum in ipsa recitatione, ubi observo, quid placeat, quid frontem illis corruget etc. *G.*

8 *commoveris)* perturbaris, trepidas. *S.*

tum commutata, non dico plurima, ſed omnia
cupis? Utique ſi latior ſcena, et corona diffuſior.
Nam illos quoque ſordidos pullatosque reveremur.
Nonne, ſi prima quaeque improbari putas, debi- 10
litaris et concidis? Opinor, quia in numero ipſo
eſt quoddam magnum collatumque conſilium; qui-
busque ſingulis iudicii parum, omnibus plurimum.
Itaque Pomponius Secundus (hic ſcriptor tragoe- 11
diarum) ſi quid forte familiarior amicus tollen-
dum, ipſe retinendum arbitraretur, dicere ſole-
bat, AD POPVLVM PROVOCO: atque ita ex populi
vel ſilentio vel adſenſu aut ſuam aut amici ſen-
tentiam ſequebatur. Tantum ille populo dabat. 12
Recte an ſecus, nihil ad me. Ego enim non
populum advocare, ſed certos electosque ſoleo,
quos intuear, quibus credam, quos denique et
tanquam ſingulos obſervem, et tanquam non ſin-
gulos timeam. Nam quod M. Cicero de ſtilo, 13
ego de metu ſentio. Timor eſt emendator acer-

9 *Utique*) certe, *wenigſtens.* Plinius 5, 7, 2. *Mihi autem defuncti voluntas — — antiquior iure eſt, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire.* S.

pullatosque) *Tunica pulla* indutos, quod Verri obiicit Cicero 4, 24. Opportune hic laudavit Cellarius Sueton. Aug. c. 40. ubi *pullatorum* pro concione *turbae* indignatur Auguſtus. Multa ibi, et hunc ipſum locum dedit Caſaubonus. G.

10 *debilitaris et concidis*) Imitatur Tullium ſuum de fin. 5, 15. *Victi debilitantur, animosque demittunt.* G.

omnibus plurimum) Certe in hac cauſſa. Cum enim hoc petat orator, populo placere, probari populo: iudicio multitudinis omnino illi ſtandum eſt. Alioquin ſi quis ſimpliciter iſtam ſententiam tribuat Secundo, collectam ſtultorum multitudinem ſapienter iudicare, iniuriam prudentiſſimo viro fecerit: et aliter ipſum ſenſiſſe, quae ſequuntur ſ. 12. declarant. G.

Pro *omnibus* Secundus accuratius ſcripſiſſet *cunctis.* S.

11 *ad populum provoco*) Lepide abutebatur notiſſima formula Quiritium, fidem implorantium populi, aut provocatione certantium. G.

13 *Cicero de ſtilo*) Reſpicit illud magiſtrorum bonorum vocibus decantatum, utinam diligentius a iuventute obſequendo expreſſum, ex 1 de orat. 33. *Stilus optimus et praeſtantiſſimus dicendi effector et magiſter.* G.

emendator acerrimus) *Aſperrimus* ex bonis libris dedit Cortius, quod vel ideo non diſplicet, quod *limam* ſaepe adhibet hac in re Plinius, cuius dos eſt *aſperam* eſſe. G.

Add. Geſneri ad I. A. Erneſt. epiſtola. Cortium ſecutus eſt Gierigius. S.

rimus. Hoc ipſum, quod nos recitaturos cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horreſcimus, circum-
14 ſpicimus, emendat. Proinde non poenitet me conſuetudinis meae, quam utiliſſimam experior: adeoque non deterreor ſermunculis iſtorum, ut ultro te rogem, monſtres aliquid, quod his ad-
15 dam. Nihil enim curae meae ſatis eſt. Cogito, quam ſit magnum, dare aliquid in manus hominum: nec perſuadere mihi poſſum, non, et cum multis, et ſaepe tractandum, quod placere et ſemper et omnibus cupias. Vale.

XVIII.

Caninio rogatus ſuadet, ut, quam Comenſibus in epulum pecuniam promiſerat, ita disponat, ut ipſe ſuam in alimenta ingenuorum.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Deliberas mecum, quemadmodum pecunia, quam municipibus noſtris in epulum obtuliſti, poſt te quoque ſalva ſit. Honeſta conſultatio, non expedita ſententia. Numeres reipublicae ſummam? Verendum eſt, ne dilabatur. Des agros? Ut
2 publici, negligentur. Equidem nihil commodius invenio, quam quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quae in alimenta ingenuorum promiſeram, agrum ex meis, longe pluris, actori publico mancipavi: eundem vectigali im-

XVIII, 1 *Deliberas mecum)* Conſulis me. Sic mox *conſultatio.* Vid. Ind. Boſ. in Cornel. Nepot. v. *deliberare. S.*

poſt te — ſit) poſt obitum tuum non alienis rebus, ſed ſemper epulis iſtis reſervetur et impendatur. *E.*

2 *actori publico mancipavi)* Servo publico (ut alii, non ſibi, acquirere poſſet) imaginaria venditione tradidi. Multa hac de re viri docti ad illud Tac. An. 2, 30. *Quia vetere ſenatusconſulto quaeſtio in caput domini prohibebatur, callidus et novi iuris repertor Tiberius mancipari ſingulos* actori publico *iubet: ſcilicet ut in Libonem ex ſervis ſalvo ſenatusconſulto quae-*

poſito recepi, tricena millia annua daturus. Per 3
hoc enim et reipublicae ſors in tuto, nec reditus
incertus, et ager ipſe propter id, quod vectigali
large ſupercurrit, ſemper dominum, a quo exer-
ceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto, 4
quam donaſſe videor, erogaviſſe, quum pulcher-
rimi agri pretium neceſſitas vectigalis infregerit.
Sed oportet privatis utilitatibus publicas, morta- 5
libus aeternas anteferre; multoque diligentius mu-
neri ſuo conſulere, quam facultatibus. Vale.

XIX.

Fanniam, cuius valetudinem dolenter fert, meritis laudibus exornat.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Angit me Fanniae valetudo. Contraxit hanc,
dum adſidet Iuniae Virgini, ſponte primum, (eſt
enim adfinis) deinde etiam ex auctoritate pontifi-
cum. Nam Virgines, quum vi morbi atrio Ve- 2
ſtae coguntur excedere, matronarum curae cu-

reretur. Hic *mancipat* Plinius *agrum*, qui *longe pluris* eſſet, quam quingentorum millium, *actori publico*, ut iam eſſet reipublicae: ab hac illum deinde recipit vectigalem, et promittit *tricena millia* annua, tanquam uſuras ſemiſſes (6 per centum). Cum autem ager multo plus referat quotannis, quam tricena millia, (*longe* enim *pluris* eſt, quam quingentorum millium) *ſemper inveniet, qui exercere illum* et vectigal ſolvere reip. velit. *G.*

3 *vectigali — ſupercurrit*) plus quotannis refert, quam vectigal illud impoſitum. *E.*

Cortius ex Mediceo: *vectigal — ſupercurrit.* Verum puto: demque agnoſcit Forcellinus. *S.*

4 *neceſſitas vectigalis infregerit)* neceſſitas pendendi reipublicae vectigalis 30000 annuorum pretium agri minuit. *E.*

5 *muneri — conſulere*) latiori ſenſu, promiſſis, officio, operae, quam in te recepiſti, ſatisfacere. *E.*

XIX, 2 *Nam Virgines*) Adparet ex talibus locis, Plinium poſteritati ſcripſiſſe, quia ſaepiuſcule talia monet, quae tum non facile quis ignoraret. Ceterum quod hic *Virgines* ſimpliciter dicuntur, omiſſo *Veſtales*, et paullo ante *Virgini* (ubi librorum auctoritate *Veſtali* delevit Cortius illud inuſitatum non eſſe, et hic oſtendit idem Cortius, et probavit vir doctus in Miſcell. obſſ. 4, 3, p. 432. *G.*

ſtodiaeque mandantur. Quo munere Fannia dum
ſedulo fungitur, hoc discrimine implicita eſt.
3 Inſident febres, tuſſis increſcit, ſumma macies,
ſumma defectio: animus tantum et ſpiritus viget,
Helvidio marito, Thraſea patre digniſſimus: reli-
qua labuntur, meque non metu tantum, verum
4 etiam dolore conficiunt. Doleo enim, maximam
feminam eripi oculis civitatis, neſcio an aliquid
ſimile viſuris. Quae caſtitas illius! quae ſancti-
tas! quanta gravitas! quanta conſtantia! Bis ma-
ritum ſequuta in exſilium eſt, tertio ipſa propter
5 maritum relegata. Nam, quum Senecio reus eſ-
ſet, quod de vita Helvidii libros compoſuiſſet,
rogatumque ſe a Fannia in defenſione dixiſſet:
quaerente minaciter Metio Caro, an rogaſſet, re-
ſpondit, *Rogavi:* an commentarios ſcripturo de-
diſſet, *Dedi:* an ſciente matre, *Neſciente.* Poſtre-
6 mo nullam vocem cedentem periculo emiſit. Quin
etiam illos ipſos libros, quamquam ex neceſſitate
et metu temporum abolitos SC. publicatis bonis,
ſervavit, habuit, tulitque in exſilium exſilii cauſ-
7 ſam. Eadem quam iucunda, quam comis, quam
denique (quod paucis datum eſt) non minus ama-
bilis, quam veneranda! Erit ſane, quam poſtea
uxoribus noſtris oſtentare poſſimus: erit, a qua
viri quoque fortitudinis exempla ſumamus; quam
ſic cernentes audientesque miramur, ut illas, quae
8 leguntur. Ac mihi domus ipſa nutare, convulſa-
que ſedibus ſuis ruitura ſupra videtur, licet ad-
huc poſteros habeat. Quantis enim virtutibus
quantisque factis adſequentur, ut haec non no-
9 viſſima occiderit? Me quidem illud etiam adfli-

5 *Poſtremo*) ut paucis me expediam. Sic mox, ut aliis permultis locis, *denique*. *S.*

6 *abolitos*) Publice in comitio exuſtos, quod monuere iam viri docti ex Tac. Agric. 2. *G.*

7 *miramur*) Genuinum eſt. Senſus: etenim iam nunc eam, dum adhuc vivit, ſic miramur, ut illas, quas nunquam vidimus. Quo magis defunctam mirabimur, uxoribusque noſtris ac nobismetipſis tanquam exemplum omnium virtutum oſtentabimus. *S.*

8 *noviſſima occiderit*) Eo

git et torquet, quod matrem eius, illam (nihil
poſſum illuſtrius dicere) tantae feminae matrem,
rurſus videor amittere, quam haec, ut reddit ac
refert nobis, ſic auferet ſecum, meque et novo
pariter et reſciſſo vulnere adficiet. Utramque co- 10
lui, utramque dilexi: utram magis, neſcio; nec
discerni volebant. Habuerunt officia mea in ſe-
cundis, habuerunt in adverſis. Ego ſolatium re-
legatarum, ego ultor reverſarum: non feci tamen
paria, atque eo magis hanc cupio ſervari, ut mihi
ſolvendi tempora ſuperſint. In his eram curis, 11
quum ſcriberem ad te; quas ſi deus aliquis in
gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX.

Taciti librum, a ſe notatum, remittit; in ſuo libro vicem exſpectat, et amicitia illius, ſtudiorumque ac famae ſocietate delectatur.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Librum tuum legi, et, quam diligentiſſime potui, adnotavi, quae commutanda, quae eximenda arbitrarer. Nam et ego verum dicere adſuevi, et tu libenter audire. Neque enim ulli patientius

ſenſu, quo Cremutius Cordus *Caſſium Romanorum ultimum* dixerat apud Tac. An. 4, 34. ubi plura Lipſius. *G.*

9 *quod matrem — — adficiet*) Fannia ita ſimilis erat matri (*reddebat* et *referebat* eam) ut plane eadem videri poſſet. Ergo Fannia defuncta mater eius *rurſus* quaſi amittitur. Haec ſic cogitabat Plinius. Sed in conformatione huius ſententiae acumen amabile expendant, quibus utique curae eſt acumen aliquod ingenii. Utinam tamen, ſi verum quaerimus, non ad luſum usque verborum, ut fit, proceſſiſſet iucundiſſimus Plinius. *E.*

10 *nec discerni volebant*) neutra cupiebat alteri praeferri quacunque re. *E.*

ſolatium — ultor) De illo vid. 3, 11, 3. de hoc 9, 13. *G.*

non feci — paria) Intellige *acceptis expenſa*; rationum enim verbum eſſe, ſtatim ipſe indicat, cum *ſolvendi tempora* optat. *G.*

11 *non querar*) Excerpta Brummer. *nihil querar*, quod verum puto. *S.*

XX, 1 *eximenda*) Gesneriana *examinanda*, negligentiâ, ni fallor, operarum. Itaque correxi. *S.*

reprehenduntur, quam qui maxime laudari me-
2 rentur. Nunc a te librum meum cum adnota-
tionibus tuis exſpecto. O iucundas, o pulchras
vices! Quam me delectat, quod, ſi qua poſteris
cura noſtri, usquequaque narrabitur, qua concor-
3 dia, ſimplicitate, fide, vixerimus! Erit rarum
et inſigne, duos homines, aetate propemodum
aequales, non nullius in literis nominis (cogor
enim de te quoque parcius dicere, quia de me
4 ſimul dico) alterum alterius ſtudia foviſſe. Equi-
dem adoleſcentulus, quum iam tu fama gloriaque
floreres, te ſequi, tibi *longo, ſed proximus, in-
tervallo* et eſſe et haberi concupiſcebam. Et erant
multa clariſſima ingenia: ſed tu mihi (ita ſimili-
tudo naturae ferebat) maxime imitabilis, maxime
5 imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod,
ſi quis de ſtudiis ſermo, una nominamur; quod
de te loquentibus ſtatim occurro. Nec deſunt,
6 qui utrique noſtrum praeferantur. Sed nihil in-
tereſt mea, quo loco iungimur. Nam mihi pri-
mus, qui a te proximus. Quin etiam in teſta-

3 *aetate propemodum aequales*) Auctius Cortiana, *aetate, dignitate propemodum aequales*: Gierigiana, *aetate et dignitate propemodum aequales*. Mihi noſtra lectio videtur praeferenda. Inter homines enim doctrinae laude florentes non tam dignitatis ſ. honorum in republica aequalitas, quam annorum nominisque in literis invidiam gignere ſolet. *S.*

4 *longo, ſed proximus*) Ex Aen. 5, 320. Non *ſecundum* ſe vocat, quod plus eſt, ſed *proximum*. Sic apud Horat. 1, od. 12, 20. *Proximos* Iovi (cui tamen *nihil ſecundum naſcitur*) *honores occupavit Pallas*. *G.*

Similia ſunt paſſim in Quintil. ut lib. 10, 1, 86. *E.*

ita ſimilitudo naturae) Haec adiicit, ne vulgari imitatorum vitio illud quod deterrimum eſt arripuiſſe, vel certe, dum ſe extenuat, Tacitum ſimul deprimere videatur: ideo etiam cum *imitabili* coniungit *imitandum*. *G.*

5 *quod de te — occurro*) Excerpta Brummeriana auctius: *quod ego de te, tu de me loquentibus ſtatim occurris*. Verum, ni fallor: nec, opinor, minus modeſtum. *S.*

6 *iungimur*) Exſpectes *iungamur*. *S.*

qui a te proximus) Sic reſtituit e bonis libris Cortius. *Nihil*, inquit Plinius, *intereſt mea, quo loco iungamur*, modo iungamur, neque inter te et me quisquam interponatur. Nam *primus* ille *mihi* videtur, *qui a te proximus*. Eum cum me faciant omnes; licet alios praeponant tibi, mihi tamen non eripient, ut non ob id ipſum primus mihi videar et ſat honoratus mortalis, quod a te ponor proximus. *G.*

mentis debes adnotasse: nisi quis forte alterutri nostrum amicissimus, eadem legata, et quidem pariter, accipimus. Quae omnia huc spectant, 7
ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum iudicia constringant. Vale.

XXI.

Consilio de curandis oculis se pariturum scribit, et pro gallina iocabundus gratias agit.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Pareo, collega carissime, et infirmitati oculorum, ut iubes, consulo. Nam et huc, tecto vehiculo undique inclusus, quasi in cubiculo, perveni, et non stilo modo, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubi- 2
cula obductis velis opaca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus fenestris, tantum umbrae, quantum luminis, habet. Sic paullatim lucem ferre condisco. Ba- 3
lineum adsumo, quia prodest: vinum, quia non nocet; parcissime tamen. Ita adsuevi, et nunc custos adest. Gallinam, ut a te missam, libenter 4
accepi; quam satis acribus oculis, quamquam adhuc lippus, pinguissimam vidi. Vale.

adnotasse) animadvertisse. *E.*

nisi quis forte etc.) Haec ita dispone: etiam in testamentis eadem legata et pariter accipimus, nisi quis forte etc. Nam amiciori maiora legata scribi solent. *E.*

7 *studia, mores, fama)* Quam venuste iungit et colligit, quae separatim adhuc posuerat! *G.*

XXI, 1 *collega*) In Consulatu et in praefectura aerarii. Vid. 5, 15, 5. Forte ipso collegii anno ista scripsit, aut scripsisse fingit: quamquam secessus suadet aliud. Antiquiores *collegae* nomen in Auguratu praesertim, cuius perpetuus honos esset, usurparunt; in reliquis, ipso tantum curationis tempore. *G.*

et non stilo modo) Cortius et Gierigius: *et hic non stilo modo.* Bene. *S.*

3 *Balineum — prodest)* Adscripsit Cellarius Celsi locum 6, 6. *Curari oculos balneo, fotu, vino, vetustissimus auctor Hippocrates memoriae prodidit.* Porro *custodem*, quem adesse ait, medicum, uxorem, libertum, servum, amicum denique intelligere licet. *G.*

XXII.

Aperte commendat, cui non nominato tribunatum impetraverat.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Minus miraberis, me tam inſtanter petiſſe, ut in
amicum meum conferres tribunatum, quum ſcie-
ris, quis ille qualisque. Poſſum autem iam tibi
et nomen indicare, et deſcribere ipſum, poſtquam
2 polliceris. Eſt Cornelius Minucianus, ornamentum
regionis meae, ſeu dignitate, ſeu moribus. Na-
tus ſplendide, abundat facultatibus, amat ſtudia,
ut ſolent pauperes. Idem rectiſſimus iudex, for-
3 tiſſimus advocatus, fideliſſimus amicus. Accepiſſe
te beneficium credes, quum propius inſpexeris
hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis
(nihil volo elatius de modeſtiſſimo viro dicere)
parem. Vale.

XXIII.

Proſocerum monet, ut domi proconſulem exſpectet, nec obviam ei procurrat.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Gaudeo quidem eſſe te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi poſſis: ſed, ut perſeveres eſſe tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem aetatis tantum laboris iniungas. Quin immo de-

XXII, 1 *ſcieris)* audiveris, cognoveris ex me. *E.*

2 *ut ſolent pauperes)* Sic Athenienſes φιλοσοφίᾳ καὶ πενίᾳ σύντροφοι a Lucianeo Nigrino vocantur: et ad *bonae mentis paupertatem ſororem*, quae eſt apud Petron. c. 84. multa in hanc ſententiam viri docti. *G.*

Oppoſitio in his: *abundat facultatibus; amat ſtudia, ut ſolent pauperes.* Acer enim ſtudiorum amor raro eorum, qui facultatibus abundant. Apte laudavit Gesnerus locos illos Lucianeum et Petronianum. *S.*

3 *omnibus honoribus — — parem)* qui omnes honores, omnes titulos ſuſtineat; immo talem, cuius virtutibus omnes honores inferiores dicerem, niſi ſumma viri modeſtia obſtaret. *S.*

XXIII, 1 *ſortem)* validum, tam bona valetudine. *E.*

nuntio, ut illum et domi, et intra domum, atque
etiam intra cubiculi limen, exſpectes. Etenim 2
quum a me ut frater diligatur, non debet ab eo,
quem ego parentis loco obſervo, exigere officium,
quod parenti ſuo remiſiſſet. Vale.

XXIV.

Numidiae mortem nuntiat, et ex heredibus nepotem, eiusque educationem laudat.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Numidia Quadratilla paullo minus octogeſimo
aetatis anno deceſſit, usque ad noviſſimam valetu-
dinem viridis, atque etiam ultra matronalem mo-
dum compacto corpore et robuſto. Deceſſit ho- 2
neſtiſſimo teſtamento. Reliquit heredes, ex beſſe
nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem pa-
rum novi: nepotem familiariſſime diligo; adole-
ſcentem ſingularem, nec iis tantum, quos ſanguine
attingit, inter propinquos amandum. Ac primum, 3
conſpicuus forma, omnes ſermones malignorum
et puer et iuvenis evaſit: intra quartum et viceſi-
mum annum maritus, et, ſi deus adnuiſſet, pater.
Vixit in contubernio aviae delicatae ſeveriſſime,
et tamen obſequentiſſime. Habebat illa pantomi- 4
mos fovebatque effuſius, quam principi feminae
conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non

2 *Etenim — — remiſiſſet*) Praeclara ſententia! quaſi quaedam ſtellula, qua vel breviſſimam epiſtolam, ut tamen aliquo in loco ſplendeat, diſtinguit. Haec talia tironibus commendari et illuſtrari maxime debent. *E.*

XXIV, 1 *Numidia)* Excerpta Brummer. *Ummidia*, quod verum. Vid. ad 6, 11, 1. *S.*

2 *nepotem*) Numidium Quadratum, de quo 6, 11. *G.*

nec iis tantum — amandum) ſed alienis quoque tali proſequendum amore, quali propinquos proſequi ſolemus. *S.*

3 *omnes ſermones — evaſit)* Commentarii inſtar eſſe poſſunt, quae Cicero Or. pro Coel. 5. de Coelio notavit. *E.*

4 *non domi)* Privatim itaque, cum theatra eſſent publica. Sic *in hortis Praetoris ludi ſpectati* Quint. 3, 6, 18. *G.*

5 domi ſpectabat; nec illa exigebat. Audii ipſam, quum mihi commendaret nepotis ſui ſtudia, ſolere ſe, ut feminam in illo otio ſexus, laxare animum luſu calculorum, ſolere ſpectare pantomimos ſuos; ſed quum factura eſſet alterutrum, ſemper ſe nepoti ſuo praecepiſſe, abiret, ſtuderetque: quod mihi non amore eius magis facere, quam
6 reverentia videbatur. Miraberis, et ego miratus ſum. Proximis ſacerdotalibus ludis, productis in commiſſione pantomimis, quum ſimul theatro ego et Quadratus egrederemur, ait mihi: *Scis, me hodie primum vidiſſe ſaltantem aviae meae liber-*
7 *tum?* Hoc nepos. At, hercule, alieniſſimi homines in honorem Quadratillae, (pudet me dixiſſe honorem) per adulationis officium, in theatrum curſitabant, exſultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde ſingulos geſtus dominae cum canticis reddebant; qui nunc exiguiſſima legata, theatra-

5 *Audii ipſam, quum* etc.) Cicero de Orat. 2, 90. *audivi — — Metrodorum, quum de his ipſis rebus diſputaret. S.*

otio ſexus) et aetatis: talis enim et alea ludunt ſenes. Sic *γεροντικῶς luſiſſe* ſe ſcribit ad Tiberium Auguſtus Sueton. c. 71. G.

reverentia) Illa nimirum, quam *puero* etiam *deberi maximam* Iuvenalis ait 14, 47. Et *peccaturo obſtet tibi filius infans. G.*

6 *in commiſſione)* Cum committerentur ac certamen inirent: proprium ludicris pariter ac ſeriis certaminibus verbum. G.

7 *pudet me dixiſſe*) Dicere coepit, *homines alieniſſimos* (quos nepoti opponit, nulla cognatione coniunctos) in theatrum veniſſe, quoties ſaltarent Quadratillae pantomimi, idque feciſſe *in honorem Quadratillae:* hoc vero corrigit, *honorem* dicere non vult; *adulationis officium* ſubſtituit. Nempe heredipetae, inter alias artes ſuas, captabant ita Quadratillam, ut viderent, laudarent, illius pantomimos; quemadmodum contra apud Lucian. de merc. cond. p. 469. Gr. crimen eſt, non laudaſſe ſaltantem ſervulum. Hunc igitur Plinius negat honorem eſſe Quadratillae habitum; adulationem vocat. Hanc adulandi indignitatem deinde deſcribit graphice: *curſitabant* in theatrum, *exſultabant* quaſi gaudio, quoties bene rem gerere viderentur pantomimi; *plaudebant* voce, manu; *mirabantur* artem illorum, quam admiratione dignam non negaverit, qui Luciano illam deſcribenti credit in libello *περὶ ὀρχήσεως*; *reddebant dominae* illorum Quadratillae et repetito quaſi ſpectaculo exhibebant *geſtus*, quos modo viderant, *cum canticis* et modis, ad quos illi ſaltaverant; eoque modo teſtamentum ſuae Reginae mereri ſtudebant. At fruſtrati ſunt egregie: *nunc* enim *exiguiſſima legata* etc. G.

lis operae corollarium, accipient ab herede, qui non ſpectabat. Quorſum haec? Quia ſoles, ſi 8
quid incidit novi, non invitus audire: deinde, quia iucundum eſt mihi, quod ceperim gaudium, ſcribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctae, honore optimi iuvenis: laetor etiam, quod domus aliquando C. Caſſii, huius qui Caſſianae ſcholae princeps et parens fuit, ſerviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, et 9
decebit, rurſusque ei priſtinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus iuris ille conſultus. Vale.

XXV.

Quam docti viri ſub habitu pagano lateant, exemplo Terentii Iunioris docet.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

O quantum eruditorum, aut modeſtia ipſorum, aut quies operit et ſubtrahit famae! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui ſtudia ſua proferunt; quum illi, qui tacent, hoc amplius praeſtent, quod maximum opus ſilentio

corollarium) Recte cum theatrali opera iungitur. Docet enim Varro, dictum *corollarium a corollis, cum placuerunt actores, in ſcena dari ſolitis*, de L. L. p. 42, 2. Sed haec et plura, quae hic dedit Cellarius, commodius leguntur in Lexicis. *G.*

8 *Quorſum haec? Quia)* *Brevius, ſed eadem ſententia Cortius, *Haec, quia ſoles* etc. *G.*

Caſſianae ſcholae) Cui *Proculeiana* ſe oppoſuit. De utraque viri docti ad Pomponii enchiridion. *G.*

9 *Implebit — et decebit)* Eadem fere vis utriusque verbi: *implet* enim domum, qui ſatis magnus eſt, ut proportionem ad eam habeat. Sic Paneg. 15, 4. *quod denique tectum magnus hoſpes impleveris*, ubi vid. *G.*

rurſusque — — reddet) pleonaſmus. Saepe ſic *rurſus* cum verbis a *re* incipientibus iungitur. Vid. interpr. ad Liv. 9, 27, 1. epit. 14. ad Iul. Caeſ. de B. G. 4, 4. *S.*

XXV, 1 *maximum — reverentur)* h. e. ſtudia literarum colunt taciti. Nam hoc ſilentio oſtendunt, ſe literas non ſui commodi cauſſa, ſed propter ipſarum praeſtantiam colere, in quo multo ſunt honeſtiores et li-

2 reverentur. Expertus ſcribo, quod ſcribo. Terentius Iunior, equeſtribus militiis, atque etiam procuratione Narbonenſis provinciae integerrime functus, recepit ſe in agros ſuos, paratisque ho-
3 noribus tranquilliſſimum otium praetulit. Hunc ego, invitatus hoſpitio, ut bonum patrem familiae, ut diligentem agricolam intuebar, de his loquuturus, in quibus illum verſari putabam: et coeperam, quum ille me doctiſſimo ſermone revoca-
4 vit ad ſtudia. Quam terſa omnia! quam Latina! quam Graeca! Nam tantum utraque lingua valet, ut ea magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit! quantum tenet! Athenis vivere hominem, non in villa,
5 putes. Quid multa? Auxit ſolicitudinem meam, effecitque, ut illis, quos doctiſſimos novi, non minus hos ſeductos et quaſi ruſticos verear.
6 Idem ſuadeo tibi. Sunt enim, ut in caſtris, ſic etiam in literis noſtris plures cultu pagano, quos cinctos et armatos, et quidem ardentiſſimo ingenio, diligentius ſcrutatus invenies. Vale.

XXVI.

Morbo amici admonitus, hortatur, ut tales ſani perſeveremus, quales nos futuros infirmi profitemur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Nuper me cuiusdam amici languor admonuit,

beraliores iis, qui ſuae gloriae et famae cauſſa *ſtudia ſua proferunt. E.*

2 *equeſtribus militiis)* Egregie illuſtrarunt hunc locum viri docti adſcripto Sueton. Claud. c. 25. *Equeſtres militias ita ordinavit, ut poſt cohortem alam, poſt alam tribunatum legionis daret,* laudatoque Schelio ad Hygin. de caſtramet. p. 69. ſq. Breviter *equeſtres militiae* ſunt equitum Romanorum in ipſis legionibus, et inter pedites, praefecturae. *G.*

paratisque) Al. *ſperatisque.* Minus efficaciter ad laudem Terentii. Maioris enim animi, otium praeferre *paratis* honoribus, quam *ſperatis.* Ultima litera vocis praegreſſae adhaereſcens inſequenti illam lectionem peperit. *S.*

3 *coeperam)* ſcil. cum eo colloqui de rebus ruſticis. *E.*

5 *ſeductos)* qui rure et in agrorum quaſi ſeceſſu vivunt. *E.*

6 *Sunt enim, ut* etc.) Locus acute inventus, ſed paululum contortus. *E.*

optimos eſſe nos, dum infirmi ſumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido ſolicitat? Non amoribus ſervit, non appetit honores, opes 2
negligit, et quantulumcunque, ut relicturus, ſatis habet. Tunc deos, tunc hominem eſſe ſe meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem deſpicit, ac ne ſermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur et fontes. Haec ſumma curarum, ſumma votorum; mollem- 3
que in poſterum et pinguem, ſi contingat evadere, h. e. innoxiam beatamque deſtinat vitam. Poſſum ergo, quod pluribus verbis, pluribus 4
etiam voluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breviter tibi mihique praecipere, ut tales eſſe ſani perſeveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII.

An aliquid ſpectra ſint, ita quaerit, ut exemplis Curtii Ruſi, et Athenodori philoſophi, tum domeſticorum ſuorum adſirmare videatur.

C. PLINIVS SVRAE SVO S.

Et mihi diſcendi, et tibi docendi facultatem otium praebet. Igitur perquam velim ſcire, eſſe

XXVI, 1 *aut avaritia aut libido*) Probabiliter ſuſpiceris, Plinium ſcripſiſſe, *aut avaritia, aut ambitio, aut libido.* His optime reſpondent, quae ſequuntur. Media cur exciderint, ſponte apparet. Idem placet Gierigio. *S.*

2 *ſermonibus — attendit — alitur)* Notanda conſtructio. *S.*

3 *mollem — pinguem)* Non ſatis aſſequor, quid Plinius ſecutus ſit, cum *mollem* et *pinguem vitam*, quae ex communi latinae linguae conſuetudine in vitio ponitur, nunc ipſe *innoxiam beatamque* interpretetur. *E.* Communem illam latinae linguae conſuetudinem non novi, mirorque hic haeſiſſe virum doctiſſimum, qui *pingue otium*, *pinguem ſeceſſum* ſaepe laudari bene ſciret. Mollis vita pinguisque opponitur ei, quam occupationes omnis generis perturbant, quam ſolicitat, nunc avaritia, nunc ambitio, nunc libido. Talem vitam innoxiam beatamque vocari, quid mirum? *S.*

4 *pluribus — pluribus)* Praeſtat, ut gravius, Cortii et Gierigii, *plurimis — plurimis.* *S.*

XXVII Vid. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola.

aliquid phantasmata, et habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania et vana ex
2 metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam, in primis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Ruso. Tenuis adhuc et obscurus obtinenti Africam comes haeserat: inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura humana grandior pulchriorque: perterrito, *Africam se, futurorum praenuntiam*, dixit: *iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversu-*
3 *rum, ibique moriturum.* Facta sunt omnia. Praeterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in litore occurrisse narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura praeteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum
4 desperante, proiecit. Iam illud, nonne et magis terribile, et non minus mirum est? quod expo-
5 nam, ut accepi. Erat Athenis spatiosa et capax

1 *phantasmata)* Non nego, *phasmata* bonum verbum esse, et huic rei aptum, quod vel veteres Glossae docent, in quibus *Φάσμα mostellum* est, diminuta a *monstro* appellatione, qua ipsa hac epistola Plinius utitur; et notum *Phasma*, Menandri fabula, quae *Mostellariam* Plauti peperit. Sic in Luciani philopseude p. 336. Gr. Καὶ τὰ ἄλλα φάσματα ἠφανίσθη κ. τ. λ. Quin p. 347. in fabula, quam haec Athenodori exclusisse videtur, *φάσματος* nomen bis occurrit. Sed hoc non eo valet, ut cum Casaubono hic castrata voce *phasmata* legamus pro *phantasmata*, quod omnes in universum libros habere docet Cortius, et quod sacris viris hoc sensu placuit Matthaeo 14, 26. et Marco 6, 49. *G.*

numen aliquod) vim quandam et potentiam divinam, *θειότητα*, qualis cernitur futurorum praesagitione etc. *S.*

2 *Curtio Ruso)* Vitam eius, neque hac dissimulata fabula, breviter enarrat Tacitus Annal. 11, 21. *G.*

iturum enim) Hoc *enim* respicere potest ad verba, *futurorum praenuntiam;* haec firmat ipsa denuntiatione. *Gruteri igitur coniectura, *eum*, non opus est. *G.*

5 *Erat Athenis)* In Luciani Philopseude [cap. 35. vid. Böttiger *über Furienmasken* p. 51. *E.*] narratur, quod iam indicavi, fabella huic gemina, nisi quod Corinthi scena, non Athenis; quod pro Athenodoro Arignotus Pythagoricus est; et quod illud monstrum Protei cuiusdam instar in varias se species mutat. Ceterum ad ossa insepulta deductus, ut hic Athenodorus, ita illic Arignotus, quibus sepultis, quies reddita et salubritas domui ad eum diem pestilenti. *G.*

domus, ſed infamis et peſtilens. Per ſilentium noctis ſonus ferri, et, ſi attenderes acrius, ſtrepitus vinculorum longius primo, deinde e proximo reddebatur: mox apparebat idolon, ſenex macie et ſqualore confectus, promiſſa barba, horrenti capillo; cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes 6
diraeque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus, et, creſcente formidine, mors ſequebatur. Nam interdiu quoque, quamquam abſceſſerat imago, memoria imaginis oculis inerrabat, longiorque cauſſis [timoris] timor erat. Deſerta inde et damnata ſolitudine domus, totaque illi monſtro relicta: proſcribebatur tamen, ſeu quis emere, ſeu quis conducere, ignarus tanti mali, vellet. Venit Athenas philoſophus Athenodorus, 7
legit titulum: auditoque pretio, quia ſuſpecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis conducit. Ubi coepit adveſperaſcere, iubet ſterni ſibi in prima domus parte, poſcit pugillares, ſtilum, lumen: ſuos omnes in interiora dimittit, ipſe ad ſcribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita ſimulacra et inanes ſibi metus fingeret.

idolon) Refugit adhuc Latinam appellationem *ſpectri*, qua εἴδωλον Graecorum donaverat Catius, deriſam nempe a Tullio fam. 15, 16.: ſed poſtea in uſum etiam ſerio loquentium receptam. *G.*

ſenex macie et ſqualore confectus) Luciano αὐχμηρὸς, κομήτης, μελάντερος τοῦ ζόφου. *G.*

6 *longiorque cauſſis* etc.) quia et interdiu timebant, cum ſpectrum non apparebat. Satis erat tamdiu tremere, quamdiu ſpectrum, cauſſa timoris, aderat, nempe per noctem. Caeterum acutula eſt haec omnis appendix, ἐνθύμημα habens concinnum, quod ex ingenii quodam radio ſplenderet. *E.*

[timoris]) Incluſit uncis, ut ſuſpectum, Geſnerus, quod abeſt in libris bonae notae, commodeque ſubauditur. Omiſerunt Cortius et Gierigius. Mox malit N. Heinſius *damnata ſolitudini.* Sed *damnari* caſum ſextum poenae legitime admittit. *S.*

7 *legit titulum*) Tabellam, in qua proſcriptio. Vid. Heinſ. ad illud Petron. c. 38. extr. *Hoc titulo auctionem proſcripſit. G.*

ſterni ſibi) Non dormiendi cauſſa, ſed ſtudendi, cui rei etiam lectos adhibebant. Vid. Burmann. ad Quintil. 10, 3. p. 936. *G.*

8 Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere stilum, sed obfirmare animum, auribusque praetendere: tum crebrescere fragor, adventare etiam, ac iam ut in limine, iam ut intra limen audiri: respicit, videt, agnoscitque
9 narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra, ut paullum exspectaret, manu significat, rursusque ceris et stilo incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idem, quod prius, innuentem: nec
10 moratus, tollit lumen, et sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis: postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa deserit comitem: desertus herbas et folia concerpta signum
11 loco ponit. Postero die adit magistratus, monet, ut illum locum effodi iubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis et implicita, quae corpus aevo terraque putrefactum nuda et exesa reliquerat vinculis: collecta publice sepeliuntur: domus post-
12 ea rite conditis manibus caruit. Et haec quidem

8 *auribusque praetendere*) *Auribus praetendere animum* significat obstinatione quadam studendi impedire ne audiamus, certe audire nobis videamur, aliquid, ut qui manum vel ceram adeo praetendit. *Durum hoc videbatur Cl. Marklando ad Stat. Silv. 5, 23. quare legere nos volebat *acriusque pertendere*, eleganter utique; et forte melius consuluisset famae Plinius, si ita posuisset. Verum ut forte nimis audax fuit Plinius, qui ita posuerit; sic mutare contra omnes libros, audax ipsum quoque videtur. Et iam commonefecit virum doctum Cortius illius Sallustiani Catil. 58, 2. *Timor animi auribus officit.* G.

Aeg. Forcellinus, Cortio accedens: „h. e. animum et constantiam quasi in custodiam aurium praetendere, ne sonitu „strepituque percellerentur. *Praetendere* hic a militia ductum „videtur, cum castra aut acies „contra hostem, et ad custodiam „limitum tenduntur. Tacit. 2. „Hist. c. 6. Quidquid castrorum „Armeniis praetenditur. Pacat. „in Paneg. Theodos. c. 10. Vix „Iberum tuum viderat, iam Istro „praetendebas. Claudian. de B. „Get. vers. 416. extremis legio „praetenta Britannis." S.

etiam) languidum hic, meliusque alii: *adventare, et iam ut in limine* etc. S.,

10 *concerpta*) Gierigius: hinc inde carpta, evulsa. Immo est discerpta. S.

11 *rite conditis manibus*) Nempe ipsi manes vel anima condi et sepeliri putantur, et ad quietem redigi, una cum corpo-

adfirmantibus credo. Illud adfirmare aliis possum.
Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum
hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is vi-
sus est sibi cernere quendam in toro residentem,
admoventemque capiti suo cultros, atque etiam
ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit,
ipse circa verticem tonsus, capilli iacentes repe-
riuntur. Exiguum temporis medium, et rursus 13
simile aliud priori fidem fecit. Puer in paedago-
gio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fe-
nestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cuban-
temque detonderunt; et qua venerant, recesserunt.
Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos
dies ostendit. Nihil notabile sequutum, nisi for- 14
te, quod non fui reus: futurus, si Domitianus,
sub quo haec acciderunt, diutius vixisset. Nam
in scrinio eius datus a Caro de me libellus inven-
tus est; ex quo coniectari potest, quia reis moris
est submittere capillum, recisos meorum capillos

re vel ossibus. Hinc preces insepulti Archytae apud Horatium Od. 1, 28. Praeclare plebis antiqua persuasione usi superiorum seculorum sacrificuli, qui Christiani nominis professionem nugis id genus sexcentis interpolare ausi sunt. Sed hoc non agimus. *G.*

12 *ipse — tonsus*) Sua forte, vel alterius aut conscii, aut fraudem ipsi quoque molientis, manu. *G.*

13 *in paedagogio*) Nihil obstare videtur, quo minus *paedagogium* et hic et alias capiamus pro loco, ubi educantur pueri elegantiores beatae familiae. Iudicare poterit, si quis legerit, quae disputantur ad Sueton. Neron. 28. Hic illud praesertim observandum, quod *mistus pluribus dormit* puer: ergo in loco, ubi plures sunt etc. *G.*

14 *datus a Caro*) Metio Caro, illo nobili delatore, de quo 1, 5, 3. et 7, 19, 5. *G.*

reis — submittere capillum) Hoc est, alere et crescere pati, tanquam partem *squaloris* illius, propter quem etiam *sordidati* in publicum prodeunt. Poterat etiam cogitare, si ita ei libuisset, de naufragorum voto, qui capillum vovent, dum metuunt, ac ponunt defuncti periculo, qua de re viri docti ad Petron. c. 103. Poterat ex coniectorum disciplina etiam boni quidpiam suspicari. Sane Artemidorus 1, 23. postquam de naufragorum et convalescentium ex magno morbo tonsura dixit, subiicit ista: *Κείρεσθαι ὑπὸ κουρέως ἀγαθὸν πᾶσιν ἐπ' ἴσης δηλοῖ. Ἔστι γὰρ, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ καρῆναι καὶ τὸ χαρῆναι, κατὰ παραλλαγὴν στοιχείου, ἐκδέξασθαι. καὶ μέντοι οὐδεὶς ἐν περιστάσει πονηρᾷ, ἢ συμφορᾷ τινι καθεστὼς, κείρεται, ἀλλ' οἷς μάλιστα μέλει εὐπρεπείας, ἀλύποις τε καὶ οὐκ ἀπόροις.* Sed illud primum cogitare debebat videlicet, pueros petulantia vel quacumque malitia fucum fecisse. *G.*

depulſi, quod imminebat, periculi ſignum fuiſſe.
15 Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res eſt, quam diu multumque conſideres: ne ego quidem indignus, cui copiam ſcientiae tuae fa-
16 cias. Licet etiam utramque in partem, ut ſoles, diſputes: ex altera tamen fortius, ne me ſuſpenſum incertumque dimittas, cum mihi conſulendi cauſſa fuerit, ut dubitare deſinerem. Vale.

XXVIII.

Reprehenſus a nonnullis, quod nimium amicos laudet; amore ſe et benignitatis officio tuetur.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Ais, quoſdam apud te reprehendiſſe, tanquam amicos meos ex omni occaſione ultra modum lau-
2 dem. Agnoſco crimen, amplector etiam. Quid enim honeſtius culpa benignitatis? Qui ſunt tamen iſti, qui amicos meos melius me norint? Sed ut norint; quid invident mihi feliciſſimo errore? Ut enim non ſint tales, quales a me praedicantur; ego tamen beatus, quod mihi vi-
3 dentur. Igitur ad alios hanc ſiniſtram diligentiam conferant (nec ſunt parum multi) qui carpere amicos ſuos iudicium vocant: mihi nunquam perſuadebunt, ut meos amari a me nimium putem. Vale.

XXVIII, 1 *tanquam)* Aldi *quod* a gloſſatore profectum. vid. ad 3, 9, 33. *S.*

Agnoſco — amplector) Non modo agnoſco illud crimen eſſe, ſed et mihi imputo, eiusque culpam tribuo. Hinc ſequentia: *Quid enim honeſtius culpa benignitatis? E.*

Melius Gierigius: „*Agnoſco* vox „eorum, qui aliquid concedunt, „verum eſſe fatentur. *amplector,* „eo delector." *S.*

2 *feliciſſimo errore*) Sic dedit e libris Cortius, et ſic hanc aetatem, ipſumque noſtrum, uſos *invidendi* verbo, poſt alios ad Quintil. 9, 3, 1. itemque in theſauro, qui prae manibus eſt, novo Latinae linguae oſtendimus. De uſu noſtri index conſuli poteſt. *G.*

3 *diligentiam*) ſeveritate cenſoria inquirendi in alios, laudemque iis debitam ad amuſſim exigendi. *S.*

XXIX.

Pallantis liberti monumentum ridet cum indignatione.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, ſi
legeris, quod niſi legeris, non potes credere.
Eſt via Tiburtina intra primum lapidem (proxi- 2
me adnotavi) monimentum Pallantis, ita inſcri-
ptum: HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA
PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT, ET
SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONORE
CONTENTVS FVIT. Equidem numquam ſum mira- 3
tus, quae ſaepius a fortuna, quam a iudicio pro-
ficiſcerentur: maxime tamen hic me titulus admo-
nuit, quam eſſent mimica et inepta, quae inter-
dum in hoc coenum, in has ſordes abiicerentur:
quae denique ille furcifer et recipere auſus eſt,
et recuſare, atque etiam, ut moderationis exem-
plum, poſteris prodere. Sed quid indignor? Ri- 4
dere ſatius eſt, ne ſe magnum aliquod adeptos
putent, qui huc felicitate perveniunt, ut ridean-
tur. Vale.

XXIX, 1 *deinde ridebis)* Poſt vices quasdam riſus et indignationis, riſus tandem obtinebit. *Repetitionem elegantem, Plinianamque reſtituit, omiſſam a quibusdam, Cortius. *G.*

2 *Pallantis)* Liberti Claudii Caeſaris, de quo plura 8, 6. ubi etiam lucem accipiet, ſi quid forte hic obſcurum maneat. *G.*

centies quinquagies, cuius) Apparet etiam ex hoc loco verum eſſe, quod inprimis Gronovius docuit, *ſeſtertium* cum numerandi adverbiis eſſe ſingulare neutrius generis: refertur enim ad illud pronomen *cuius*. Ceterum ex Eiſenſchmidiana computatione, quam et accuratiſſimam et facillimam eandem deprehendiſſe mihi videor, *centies quinquagies ſeſtertium* aequat florenos Rhenanos 750000 ſive imperiales 500000; non ſane contemtibilis pro liberto pecunia, quae ſi quincuncibus collocari poſſit, imperiales reddat quotannis 25000. *G.*

3 *mimica)* Hoc vult, non maioris facienda fortunae, quae vulgo vocantur, bona, ſi in hominem adeo indignum incidant, quam regium forte pallium in humeris mimi. Sic nempe etiam Paneg. 16, 3. *mimicos currus* de falſa triumphi adſimulatione dixit: utroque loco de *inimicis* ſomniarunt quidam librarii. *G.*

4 *Ridere ſatius eſt* etc.) Cortius cum Gierigio: *Ridere ſatius, ne ſe magnum aliquid* etc. quod verum. *S.*

XXX.

Dolet, amici ſtudia amiſſo diſcipulo impedita, nec ſua in receſſu tranquilliora eſſe ſignificat, quamquam Demoſtheneis amicus comparaverit.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Torqueor, quod diſcipulum, ut ſcribis, optimae ſpei amiſiſti, cuius et valetudine et morte impedita ſtudia tua quidni ſciam? quum ſis omnium officiorum obſervantiſſimus, quumque omnes,
2 quos probas, effuſiſſime diligas. Me huc quoque urbana negotia perſequuntur. Non deſunt enim,
3 qui me iudicem, aut arbitrum faciant. Accedunt querelae ruſticorum, qui auribus meis poſt longum tempus ſuo iure abutuntur. Inſtat et neceſſitas agrorum locandorum perquam moleſta. Adeo
4 rarum eſt invenire idoneos conductores. Quibus ex cauſſis precario ſtudeo: ſtudeo tamen. Nam et ſcribo aliquid et lego: ſed quum lego, ex comparatione ſentio, quam male ſcribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii orationi Demoſthenis κατὰ
5 Μειδίου confers; quam ſane, quum componerem illos, habui in manibus, non ut aemularer (improbum enim ac paene furioſum) ſed tamen imitarer et ſequerer, quantum aut diverſitas ingenio-

XXX, 2 *perſequuntur*) Geſneriana: *proſequuntur*, qua auctoritate, neſcio. Videtur profectum ab negligentia operarum. Itaque mutavi. *S.*

Non deſunt enim) *Sic Aldus dedit: ſunt *enim* Mediceus apud Cortium. *Non delectant*, quod inculcatur poſt *perſequuntur*, abeſt in optimis pleriſque. *G.*

3 *auribus — abutuntur*) Ipſum illud *ſuo iure* indicat, *abuti* hic non ad vitioſum et malum uſum pertinere; ſed nihil aliud ſibi velle, quam pro arbitrio et vehementer uti. *G.*

4 *libellos de ultione Helvidii*) De quibus 9, 13. *Oratio Demoſthenis contra Midiam* exſtat, eum, a quo orator Bacchanaliorum die feſto pugnis in theatro caeſus fuerat. *G.*

5 *aemularer — imitarer*) Verba ſatis alioqui vicinae ſignificationis hic diſtinguuntur, ut *aemulari* ſtudium exaequandi, vel ſuperandi adeo, ſimul indicet; *imitari* autem is quoque dica-

rum, maximi, aut minimi, aut caussae dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI.

Claudium Pollionem commendat.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Claudius Pollio amari a te cupit: dignus hoc ipso, quod cupit: deinde, quod ipse te diligit. Neque enim fere quisquam exigit illud, nisi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac paene ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum simul militaremus, non 2
solum ut commilito inspexi. Praeerat alae milliariae: ego iussus a legato consulari rationem alarum et cohortium excutere, ut magnam quorundam foedamque avaritiam, et negligentiam parem, ita huius summam integritatem, solicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas 3
procurationes, nulla occasione corruptus ab insito

tur, qui adspirare ad aequalem gloriam minime audeat, sed vestigia tantum magni viri adoret. G.

maximi aut minimi) Forte legend. *max. et min.* G.

Cortius, nulla varietate notata, *maximi et minimi.* quod unice verum. Sic et Gierigius, nihil monens de diversitate lectionis. S.

caussae dissimilitudo) Cum Demosthenes suas ultum iniurias eat, alienas Plinius. G.

XXXI, 1 *Claudius Pollio*) Nieuwlandus de Musonio pag. 18. (2): „Forte idem est, de quo „Suetonius Dom. 1. *Satisque con-„stat* Clodium Pollionem, *prae-„torium virum, in quem est „poëma Neronis, quod inscri-„bitur* Luscio, *chirographum eius „conservasse et nonnunquam „protulisse, noctem sibi polli-„centis.*" S.

dignus) scil. amari a te, primum *hoc ipso*, ob hoc ipsum, *quod cupit.* S.

2 *alae milliariae*) Adiectus numerus ad diversitatem alarum significandam, cum essent etiam *quingenariae.* Egit de *alarum* equestrium diversis generibus accuratissime post Lips. 2, 7. R. H. Schelius ad Hygin. p. 66. sqq. Add. Masson. 20, 6. G.

rationem) Cortius et Gierigius ex libris: *rationes.* verissime. Mox Gierigius pro *alarum* malit *turmarum* sine caussa idonea. Rationes alarum consiunt ex rationibus turmarum: nec urgenda in his oppositio. S.

3 *insito*) Dubito, an Secundus hic de discrimine inter *insitus* et *innatus* cogitaverit. Ipse Tullius *insitus* non raro sic usurpat, ut idem quod *innatus* significet. S.

abstinentiae amore deſlexit: nunquam ſecundis
rebus intumuit, nunquam officiorum varietate
continuam laudem humanitatis infregit; eademque
firmitate animi laboribus ſuffecit, qua nunc otium
4 patitur. Quod quidem paullisper cum magna
ſua laude intermiſit et poſuit, a Corellio noſtro
ex liberalitate imperatoris Nervae emendis divi-
dendisque agris adiutor adſumtus. Etenim qua
gloria dignum eſt, ſummo viro in tanta eligendi
5 facultate praecipue placuiſſe? Idem quam reve-
renter, quam fideliter amicos colat, multorum
ſupremis iudiciis, in his Muſonii Baſſi, graviſſi-
mi civis, credere potes, cuius memoriam tam
grata praedicatione prorogat et extendit, ut librum
de vita eius (nam ſtudia quoque, ſicut alias artes
6 bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum iſtud, et
raritate ipſa probandum, quum plerique hactenus
7 defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc
hominem, appetentiſſimum tui (mihi crede) com-
plectere, apprehende, immo et invita, ac ſic ama,
tanquam gratiam referas. Neque enim obligan-
dus, ſed remunerandus eſt in amoris officio, qui
prior coepit. Vale.

4 *ex liberalitate Nervae*) Cuius veſtigium eſt in Xiphilini excerptis ex Dion. lib. 68. Τοῖς πάνυ πένησι τῶν Ῥωμαίων ἐς χιλιάδα καὶ πεντακοσίας μυριάδας γῆς κτῆσιν ἐχαρίσατο, βουλευταῖς τισι τήν τε ἀγορασίαν αὐτῶν καὶ τὴν διανομὴν προστάξας. *G.*

5 *Muſonii Baſſi*) Neſcio, an hic ſit Philoſophus nobilis. Inquirere volenti materiem ſufficiet Olearius ad Philoſtr. vit. Apollon. 4, 3. p. 176. *G.*

Al. *Annii Baſſi*, quod Gierigius recepit. Sed celebratiſſimum illum philoſophum intelligendum eſſe, ſatis probabile facit diſputatio praeſtantiſſimi Nieuwlandi Cap. II. Sect. I. init. ubi hic Plinii locus ſevera critices lance expenditur. *S.*

veneratur) Claudius Pollio. Quod quis non videt? Retulit tamen vix credibili lapſu Gierigius ad Muſonium, arguens hinc, philoſophum tam clari nominis, qui literarum ſtudia non *veneratus ſit*, ſed cum maxima laude excoluerit, h. l. non poſſe intelligi. *S.*

6 *querantur*) de ſupremis eorum iudiciis. Παρὰ προσδοκίαν hoc, ſatisque facetum. *S.*

XXXII.

Tironem proconſulem ad Fabatum divertiſſe, plurimosque manumiſſos liberaſſe, unice laetatur.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Delector, iucundum tibi fuiſſe Tironis mei adventum: quod vero ſcribis, oblata occaſione proconſulis, plurimos manumiſſos, unice laetor. Cupio enim patriam noſtram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero: id enim oppidis firmiſſimum ornamentum. Illud etiam 2
me, non ut ambitioſum, ſed tamen iuvat, quod adiicis, me teque et gratiarum actione et laude celebratos. Eſt enim, ut Xenophon ait, ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινος, utique ſi te mereri putes. Vale.

XXXIII.

Rogat, ut hiſtoriis ſuis actionem contra Baebium Maſſam inſerat, cuius materiam recenſet.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Auguror, nec me fallit augurium, hiſtorias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curae ſolet, 2
ut facies noſtra ab optimo quoque artifice expri-

XXXII, 1 *Tironis mei adventum)* De quo promiſerat ſupra epiſtola 16, quam repete. *G.*

patriam noſtram) Comum, ubi aetatem exegit. Memoriam eius rei ſervat lapis literatus in Comenſi agro repertus, qui legitur apud Gruterum p. 382, 6. *G.*

2 *me teque)* Cortius ex libris bonae notae: *te meque.* Convenientius hoc modeſtiae ſcribentis. *S.*

ut Xenophon ait) In fabula Prodicia Mem. Socr. 2, 1. τὸ πάντων ἥδιστον ἄκουσμα vocat; in principio Hieronis autem ἥδιστον ἀκρόαμα. *G.*

XXXIII, 1 *Auguror)* Hanc epiſtolam cum Tulliana 5, 12. qui contulerit, non indelectatus, modo humanus ſit, abibit. Par argumentum, perſonae prope pares, eventus in hoc idem, quod vel non conſecutus eſt uterque quod petiit, vel interciderunt monimenta tanto ſtudio quaeſita. *G.*

matur; nonne debemus optare, ut operibus no-
ſtris ſimilis tui ſcriptor praedicatorque contingat?
3 Demonſtro itaque, quamquam diligentiam tuam
fugere non poſſit, quum ſit in publicis actis, de-
monſtro tamen, quo magis credas, iucundum mihi
futurum, ſi factum meum, cuius gratia periculo
crevit, tuo ingenio, tuo teſtimonio ornaveris.
4 Dederat me ſenatus cum Herennio Senecione ad-
vocatum provinciae Baeticae contra Baebium Maſ-
ſam: damnatoque Maſſa, cenſuerat, ut bona eius
publice cuſtodirentur. Senecio, quum exploraſ-
ſet, conſules poſtulationibus vacaturos, convenit
me, et, *Qua concordia*, inquit, *iniunctam nobis
accuſationem exſequuti ſumus, hac adeamus con-
ſules, petamusque, ne bona disſipari ſinant, quo-*
5 *rum eſſe in cuſtodia debent.* Reſpondi, *Quum
ſimus advocati a ſenatu dati, diſpice, num per-
actas putes partes noſtras, ſenatus cognitione
finita.* Et ille, *Tu, quem voles, tibi terminum
ſtatues, cui nulla cum provincia neceſſitudo, niſi
ex beneficio tuo, et hoc recenti: ipſe et natus ibi,*
6 *et quaeſtor in ea fui.* Tum ego, *Si fixum tibi
iſtud ac deliberatum, ſequar te, ut, ſi qua ex hoc*
7 *invidia erit, non tua tantum ſit.* Venimus ad
conſules, dicit Senecio, quae res ferebat: aliqua
ſubiungo. Vixdum conticueramus, et Maſſa que-
ſtus, *Senecionem non advocati fidem, ſed inimici
amaritudinem impleſſe*, impietatis reum poſtulat.

4 *Dederat me*) Conf. 3, 4, 4. et 6, 29, 7. *G.*

quorum eſſe in cuſtodia debent) Ad Conſules vulgo referunt. Immo Senecio his verbis ipſum videtur Imperatorem perſtrinxiſſe, quo connivente Maſſa bona ſua ſubtraheret. Hanc captans opportunitatem Maſſa Senecionem mox impietatis reum poſtulat, quod impedire conaretur, quae Principe non nolente fierent. *S.*

7 *impietatis reum*) Neſcio, quam bene *crudelitatem erga reum* hic interpretatus ſit Catanaeus *impietatem:* neque quis inde *horror* exſiſtere audientium, aut quae laus Plinio naſci ex periculi ſocietate potuerit. *Impietatis* erga principem crimen horribile fuiſſe novimus, eique ſuccubuiſſe tandem Herennium, vel ex 7, 19, 5. et 1, 5, 3. poteſt colligi. Quam facile fuerit ſub malis principibus in illud crimen incidere, ne longe abeamus, apparet ex Paneg. 33, 3. *G.*

Horror omnium: ego autem, *Vereor*, inquam, 8
clariſſimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo praevaricationem obiecerit, quod non et me reum poſtulavit. Quae vox et ſtatim excepta, et poſtea multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Ner- 9
va (nam privatus quoque attendebat his, quae recte in publico fierent) miſſis ad me graviſſimis literis, non mihi ſolum, verum etiam ſaeculo eſt gratulatus, cui exemplum (ſic enim ſcripſit) ſimile antiquis contigiſſet. Haec, utcunque ſe habent, 10
notiora, clariora, maiora tu facies: quamquam non exigo, ut excedas actae rei modum. Nam nec hiſtoria debet egredi veritatem, et honeſte factis veritas ſufficit. Vale.

9 *privatus quoque*) Forte etiam exſul eo tempore: a Domitiano enim, quod inſidiarum ſuſpectus eſſet, Tarenti habitare iuſſum, refert Philoſtratus vita Apollon. 7, 8. p. 284. Olear. G.

cui exemplum etc.) Vellei. 2, 78, 3. *Eadem tempeſtate Calvinus Domitius -- -- graviſſimi, comparandique antiquis, exempli auctor fuit.* ubi Ruhnkenius locum Plinianum comparavit. S.

LIBER OCTAVVS

I.

Ex itineris aeſtu lectorem ſuum in morbum incidiſſe, ſolicite ſignificat.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Iter commode explicui, excepto quod quidam ex
meis adverſam valetudinem ferveſcentibus aeſtibus
2 contraxerunt. Encolpius quidem lector, ille ſeria
noſtra, ille deliciae, exaſperatis faucibus pulvere,
ſanguinem reiecit. Quam triſte hoc ipſi, quam
acerbum mihi, ſi is, cui omnis ex ſtudiis gratia,
inhabilis ſtudiis fuerit! Quis deinde libellos meos
ſic leget? ſic amabit? quem aures meae ſic ſe-
3 quentur? Sed dii laetiora promittunt. Stetit
ſanguis, reſedit dolor. Praeterea continens ipſe,
nos ſoliciti, medici diligentes. Ad hoc ſalubri-
tas coeli, ſeceſſus, quies, tantum ſalutis, quantum
otii, pollicentur. Vale.

I, 2 *Encolpius — lector*) Forte hoc ipſum nomen ab hero accepit, cuius *ἐν κόλπῳ in ſinu* eſſet, qui non *ſeria* modo domini eſſet, ſed etiam *deliciae*. *G.*

Vid. quae ad Epiſt. 1, 2, 2. notata ſunt. Caeterum hoc nomen non rarum fuiſſe vel incognitum veteribus, Wagnerus in diſſert. ad Plin. Epiſt. 1, 2. ſcripta ex Petronio et Ael. Lamprid. Vit. Severi Cap. 17. docuit. *E.*

ſi is, cui etc.) Deſidero hic humanitatem tuam, Secunde. Ergo Encolpii tui omnis perit gratia, quod, exaſperatis faucibus, libellos tuos legere non poteſt? *S.*

3 *Ad hoc*) Malim *ad haec*. Perpetua horum confuſio. *S.*

II.

Vindemiae emtoribus, quod fructus ſpem fefellerat, remiſiſſe de pretio, et inde laudem conſequutum eſſe nuntiat.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Alii in praedia ſua proficiſcuntur, ut locupletio-
res revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram
vindemias certatim negotiatoribus ementibus. In-
vitabat pretium; et quod tunc, et quod fore vi-
debatur. Spes fefellit. Erat expeditum, omnibus 2
remittere aequaliter, ſed non ſatis aequum. Mihi
autem egregium inprimis videtur, ut foris, ita
domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis,
ita in ſuis, agitare iuſtitiam. Nam ſi paria pec-
cata; pares etiam laudes. Itaque omnibus qui- 3
dem, ne quis mihi non donatus abiret, partem
octavam pretii, quo quis emerat, conceſſi: deinde
iis, qui ampliſſimas ſummas emtionibus occupa-
verant, ſeparatim conſului. Nam et me magis
iuverant, et maius ipſi fecerant damnum. Igitur 4
iis, qui pluris, quam decem millibus emerant,
ad illam communem, et quaſi publicam octavam,
addidi decimam eius ſummae, quae decem millia
exceſſerat. Vereor, ne parum expreſſerim; apertius 5
calculos oſtendam. Si qui forte quindecim mil-
libus emerant, hi et quindecim millium octavam,
et quinque millium decimam, tulerunt. Praeter- 6

II, 1 *vindemias)* Veriſſime Catanaeus: „vitium fructus, ius „demendi uvas a meis vineis." Poſtulat id et latinitatis Plinianae et rei ipſius ratio. Sic apud nos ipſi arborum fructus, ceraſa etc. negotiatoribus vendudtur. *S.*

2 *ſi paria peccata)* Ad Stoicorum illam ſententiam reſpicit, defenſam Ciceroni Parad. 2. et deriſam pro Murena c. 29. Hoc vult, Ex parva re recte adminiſtrata aeque magna laus debetur auctori. *G.*

3 *ne quis mihi* etc.) Expreſſit et hic Virgilium. vid. Aen. 5, 305. *S.*

occupaverant) „*Occupare* eleganter dicitur de pecunia, quae „aut ſub uſuris collocatur, aut „pro qua metallifodinae, agri etc. „emuntur, ut aliquid lucri et red-„itus habeamus." Clav. Cic. *S.*

ea, quum reputarem quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil repoſuiſſe, nequaquam verum arbitrabar, quos non aequaſſet fides ſo-
7 lutionis, hos benignitate remiſſionis aequari. Rurſus ergo iis, qui ſolverant, eius, quod ſolverant, decimam remiſi. Per hoc enim aptiſſime et in praeteritum ſingulis, pro cuiusque merito, gratia referri, et in futurum omnes cum ad emendum,
8 tum etiam ad ſolvendum allici videbantur. Magno mihi ſeu ratio haec, ſeu facilitas ſtetit: ſed fuit tanti. Nam regione tota et novitas remiſſionis et forma laudatur. Ex ipſis etiam, quos non una, ut dicitur, pertica, ſed diſtincte gradatimque tractavi, quanto quis melior et probior, tanto mihi obligatior abit, expertus non eſſe apud me, Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός.

III.

Laetatur, placuiſſe librum ſuum, quem miſerat, et de oratione, quam miſſurus erat, idem vel maius ſperat.

C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Librum, quem noviſſime tibi miſi, ex omnibus meis vel maxime placere ſignificas. Eſt eadem
2 opinio cuiusdam eruditiſſimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non eſt credibile, utrumque falli, et quia tantum blandior mihi. Volo enim, proxima quaeque abſolutiſſima

6 *repoſuiſſe)* ſolviſſe. Seneca de Benef. 4, 32. *Ego quid cui debeam ſcio, aliis poſt longam diem repono, aliis in anteceſſum* etc. *S.*

nequaquam verum) Iam advocarunt viri docti Horatianum illud epiſt. 1, 7. ext. *Metiri ſe quemque ſuo modulo ac pede verum eſt.* Reliqua damus in Lexicis. *G.*

8 *abit)* Praeſtat Cortii et Gierigii *abiit.* *S.*

Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ) Ex Il. ι, 319. Studio ſcribi curavi Ἐν δὲ ἰῇ, non Ἐν δ' ἰῇ. Recte enim monuerunt Barneſius et Clarkius ι in ἰῇ corripi. *G.*

Aut ſcripſit Plinius, aut debuit ſcribere κακὸν ἐσθλόν. *S.*

III, 2 *proxima)* recentiſſima. *E.*

videri: et ideo iam nunc contra iſtum librum faveo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexi exſpectationem tuam? 3
quam vereor, ne deſtituat oratio in manus ſumta. Interim tamen tanquam placituram (et fortaſſe placebit) exſpecta. Vale.

IV.

Bellum Dacicum ſcripturo ſtimulos addit, et de flectendis barbaris nominibus conſilium dat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Optime facis, quod bellum Dacicum ſcribere paras. Nam quae tam recens, tam copioſa, tam lata, quae denique tam poëtica, et (quamquam in veriſſimis rebus) tam fabuloſa materia? Dices immiſſa terris nova flumina, novos pontes 2
fluminibus iniectos, inſeſſa caſtris montium abrupta, pulſum regia, pulſum etiam vita, regem nihil deſperantem. Super haec, actos bis triumphos: quorum alter ex invicta gente primus, alter noviſſimus fuit. Una, ſed maxima, difficultas, 3
quod haec aequare dicendo, arduum, immenſum, etiam tuo ingenio, quamquam altiſſime adſurgat, et ampliſſimis operibus increſcat. Non nullus et in illo labor, ut barbara et fera nomina, in pri-

contra iſtum librum etc.) neglecto iam illo, quia non eſt proximus et recentiſſimus, *faveo orationi*, recentiori et quam noviſſime ſcripſi. *E.*

3 *exſpecta)* Cum cupiditate quadam et praecepto quaſi amore, quae adiuncta eſſe ſolet exſpectationi notio. *G.*

IV, 2 *immiſſa — flumina)* Primum a Decebalo, qui averſo Sargetia flumine, ſub ipſo alveo theſauros absconderat, flumenque deinde reduxerat: deinde a Traiano, qui eruendi cauſſa ſimilem operam impendit: quod tradit ex Dionis lib. 58. Xiphilinus, qui ibidem de ponte Traiani ita commemorat, ut admirabile opus fuiſſe intelligamus, ne de loco quidem eius ſatis hodie conſtare, doleamus. Quidquid de his rebus ſcitur, a ſolo fere Xiphilino, at quo homine? petendum eſſe, conſtat: tanto maior iactura in Caninii hiſtoria facta eſt. *G.*

mis regis ipſius, Graecis verſibus non reſultent.
4 Sed nihil eſt, quod non arte curaque, ſi non
poteſt vinci, mitigetur. Praeterea, ſi datur Ho-
mero, et mollia vocabula et Graeca ad lenitatem
verſus contrahere, extendere, inflectere; cur tibi
ſimilis audentia, praeſertim non delicata, ſed ne-
5 ceſſaria, negetur? Proinde iure vatum, invocatis
diis, et inter deos ipſo, cuius res, opera, conſi-
lia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac,
ſi quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim
6 non ego quoque poëtice cum poëta? Illud iam
nunc paciſcor: prima quaeque ut abſolveris, mit-
te, immo etiam, antequam abſolvas; ſic ut erunt
recentia, et rudia, et adhuc ſimilia naſcentibus.
7 Reſpondebis, non poſſe perinde carptim, ut con-
texta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio.

3 *verſibus non reſultent*) Non patiantur ſe in verſus redigi, ſed repugnent metro. De tali difficultate querelas poëtarum hic collegit Cortius. Addi poſſunt tria lepida Martialis epigrammata in Earinum 9, 12. it. 13 et 14. Nomen regis Δεκέβαλος ſcribitur a Graecis: *Diurpaneus* eſt Oroſio 7, 10. *G.*

4 *delicata*) Αὐθαδείᾳ quadam et ſine alia cauſſa, quam quod ſic placeat, ſuſcepta. Sic paſſim *delicias* poni, ubi *capriciam* nominant Galli Italique, alias obſervamus. *G.*

5 *ipſo, cuius res — dicturus es*) Traianum in partes vocare iubet, ut Virgilius Auguſtum, Valerius Flaccus Veſpaſianum, alii alios invocant. *Illud *dictaturus es*, quod habent quidam codices, eſt a barbaro ſeculo, ubi *dictare* ſolum eſt auctorum. *G.*

immitte rudentes) Quibus vela intenduntur, tanquam nervos navis atque tendines, quibus ea moveatur; quod nunc transfert ad ſcribendi quaedam initia. *G.*

Virgil. Aen. 8, 707. ſq. *Ipſa videbatur ventis regina vocatis Vela dare, et laxos iam iamque inmittere funis.* propiusque ad noſtrum locum 10, 229. *velis inmitte rudentes.* quo Secundum, Virgiliana toties exprimentem, reſpexiſſe puto. *S.*

7 *carptim, ut contexta*) Illud *carptim* ſemper mihi videbatur concinnitatem huius loci tollere, in quo et ſeq. *inchoata* et *effecta* ſibi recte reſpondent. Laudabam igitur, cum viderem in aliis libris *carpta* lectum fuiſſe. [Eſt haec Barthii coniectura, nullius illa libri auctoritate nitens. *S.*] Sed cum altius inſpecto loco animadverterem in compoſito verbo *contexta τὸ con* contrariam *τῷ carptim* notionem habere, putabam ipſum Plinium ita ſententiam cogitaſſe, ut *carptim texta*, *contextis* opponeret, deinde vero brevitatis gratia illud prius *texta* omitteret. *E.*

Hae ſunt argutiae, omninoque vanus timor, ne quid noſtra lectio concinnitati orationis officiat. Similis metus locum Livianum videtur depravaſſe. Lib. 28. Cap. 25. 10. *Edictum ſubinde propoſitum, ut ad ſtipen-*

Itaque et a me aeſtimabuntur ut coepta, ſpecta-
buntur ut membra, extremamque limam tuam
operientur in ſcrinio noſtro. Patere hoc me ſu-
per cetera habere amoris tui pignus, ut ea quo-
que norim, quae noſſe neminem velles. In ſum- 8
ma, potero fortaſſe ſcripta tua magis probare,
laudare, quanto illa tardius cautiusque; ſed ipſum
te magis amabo, magisque laudabo, quanto cele-
rius et incautius miſeris. Vale.

V.

Macrinum uxoris ſanctiſſimae obitu graviſſimum vulnus accepiſſe, dolet.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Grave vulnus Macrinus noſter accepit. Amiſit
uxorem ſingularis exempli, etiam ſi olim fuiſſet.
Vixit cum hac triginta novem annis, ſine iurgio,
ſine offenſa. Quam illa reverentiam marito ſuo
praeſtitit, cum ipſa ſummam mereretur! Quot
quantasque virtutes, ex diverſis aetatibus ſumtas,
collegit et miſcuit! Habet quidem Macrinus gran- 2
de ſolatium, quod tantum bonum tam diu tenuit:
ſed hoc magis exacerbatur, quod amiſit. Nam

dium petendum convenirent Carthaginem; ſeu carptim partes, ſeu univerſi mallent. I. Fr. Gronovius malit *per partes.* Immo *partes*, ni fallor, inducendum. *S.*

operientur in ſcrinio noſtro) Quomodo limam adhibere Caninius poterat carmini latenti in ſcrinio Plinii? *E.*

Inepta quaeſtio. Secundus petit exemplum carminis, quod ſe in ſcrinio ſuo ſervaturum nec cum quoquam communicaturum promittit, donec Caninius extremam ei limam adhibuerit. *S.*

quae noſſe neminem velles) ſcil. carmina nondum abſoluta, ſed inchoata et imperfecta. Hinc mox dicit, ſe magis amaturum Caninium, ſi *celerius et incautius miſerit;* hoc enim ipſum illud pignus amoris eſt: certe eſt documentum fidei et amicitiae. *E.*

8 *quanto illa tardius cautiusque)* Nam quo tardius mittebat, eo diligentius emendata erant. *E.*

V, 1 *ex diverſis aetatibus)* Sicut de Salinatore dixit 6, 26, 1. *puer ſimplicitate, comitate iuvenis, ſenex gravitate*, obſervavit poſt Buchnerum Cellarius. *G.*

3 fruendis voluptatibus crescit carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta, et cicatricem pati possit; quam nihil aeque ac necessitas ipsa, et dies longa, et satietas doloris inducit. Vale.

VI.

Adulatorium senatusconsultum de Pallante liberto Claudii perstringit indignabundus.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Cognovisse iam ex epistola mea debes, adnotasse me nuper monimentum Pallantis sub hac inscriptione: HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONO-
2 RE CONTENTVS FVIT. Postea mihi visum est pretium curae, ipsum SC. quaerere. Inveni tam copiosum et effusum, ut ille superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se, non dico illi veteres, Africani, Achaici, Numantini, sed hi proximi, Marii, Syllae, Pompeii; (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes
3 iacebunt. Urbanos, qui illa censuerunt, putem,

3 *Ero ergo suspensus)* h. e. inquietus, solicitus, ut quae a filo suspensa, vel non tota basi incumbentia facile moventur. *G.*

cicatricem pati) Quod non possunt, qui refricant subinde vulnera sua, et recordatione iacturae, quam fecerunt, dolorem renovant atque instaurant. *G.*

VI, 1 *ex epistola mea)* Superiori libro 29. *G.*

2 *pretium curae)* Al. *operae pretium.* quae solennis locutio, nostraeque, ἅπαξ illi, opinor, λεγομένῃ, praeferenda. *S.*

Conferant se) Cortiana, sed invito Cortio: *Conferant se, misceantque.* quod nollem a Gierigio revocatum. Adscripsit verbo *conferant* glossator, qui non cogitaret, *conferre* hic esse comparare, non, adiungere, miscere. *S.*

Africani, Achaici) Synecdoche nota ad posteriores modo pertinet. Notum enim Scipiones Africanos esse duo, unum L. Mummium Achaicum, et iuniorem Scipionem eundem Numantinum. *G.*

3 *Urbanos)* Qui vanitatem liberti hominis verborum magnificorum inaniis per iocum pascere ita voluerint. *G.*

an miſeros? Dicerem urbanos, ſi ſenatum dece-
ret urbanitas. Miſeros ergo? Sed nemo tam
miſer eſt, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, et
procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut
per ſuum, per publicum dedecus procedere velit
in ea civitate, in qua hic eſſet uſus florentiſſimae
dignitatis, ut primus in ſenatu laudare Pallantem
poſſet? Omitto, quod Pallanti ſervo praetoria 4
ornamenta offeruntur; quippe offeruntur a ſervis:
mitto, quod cenſent, NON EXHORTANDVM MODO,
VERVM ETIAM COMPELLENDVM AD VSVM AVREORVM
ANNVLORVM; erat enim contra maieſtatem ſenatus,
ſi ferreis praetorius uteretur. Levia haec et trans- 5
cunda; illa memoranda, quod NOMINE PALLANTIS
SENATVS, (nec expiata poſtea curia eſt?) PALLAN-
TIS NOMINE SENATVS GRATIAS AGIT CAESARI, QVOD
ET IPSE CVM SVMMO HONORE MENTIONEM EIVS PRO-
SEQVVTVS ESSET, ET SENATVI FACVLTATEM FECISSET
TESTANDI ERGA EVM BENEVOLENTIAM SVAM. Quid 6
enim ſenatui pulchrius, quam ut erga Pallantem
ſatis gratus videretur? Additur, VT PALLAS, cui
ſe omnes pro virili parte obligatos fatentur, SIN-

ſi ſenatum deceret urbanitas) nam gravitas decet adeoque ſeveritas. *S.*

ut ad illa cogatur) Cortius et Gierigius, deleta praepoſitione, *ut illa cogatur.* bene. Secundus 2, 20, 11. *ille tamen iſtud tamquam morituram coëgit.* Vid. interpr. ad Liv. 4, 26, 10. *S.*

eſſet) Subaudi, ſi eousque aſcendere *(procedere)* ambitioſo contingeret. Bene ergo *velit* habet. *S.*

primus) ut conſul deſignatus. Haec florentiſſima dignitas. *S.*

4 *Omitto)* Cortius: *Mitto.* veriſſime; nam ſequitur *mitto.* Epanaphoras tales Plinius adamat. *S.*

quippe offeruntur a ſervis) Perdunt dignitatem ſuam ornamenta praetoria eo ipſo, quod a ſervis offeruntur, h. e. abiectis ad humillimam adulationem hominibus: et hanc ob cauſſam nimis invidenda non ſunt, aut nimis mira in Pallante. Sic etiam in proximo membro cauſſam ſubiicit, cur minus admirandum videatur. *G.*

5 *nec expiata poſtea curia eſt)* Parentheſis acerrima, qua foediſſimam adulationem deteſtatur, quae profanaverit adeo curiam, ut expianda fuerit. *G.*

6 *cui — fatentur)* Gierigius cum Cortio pro parte ipſius SCti habet. Accedo. *S.*

pro virili parte) Cicero Philipp. XIII. 4. pag. 1647. Ern. *tum me eius beneficio plus quam pro virili parte obligatum puto.* Erneſtius in Clave: „*Virilis*

GVLARIS FIDEI, SINGVLARIS INDVSTRIAE FRVCTVM
MERITISSIMO FERAT. Prolatos imperii fines, red-
7 ditos exercitus reipublicae credas. Adſtruitur his,
QVVM SENATVI POPVLOQVE ROMANO LIBERALITATIS
GRATIOR REPRAESENTARI NVLLA MATERIA POSSET,
QVAM SI ABSTINENTISSIMI FIDELISSIMIQVE CVSTODIS
PRINCIPALIVM OPVM FACVLTATES ADIVVARE CONTI-
GISSET. Hoc tunc votum ſenatus; hoc praeci-
puum gaudium populi; haec liberalitatis materia
gratiſſima, ſi Pallantis facultates adiuvare publica-
8 rum opum egeſtione contingeret. Iam quae ſe-
quuntur, VOLVISSE QVIDEM SENATVM CENSERE, DAN-
DVM EX AERARIO SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES,
ET QVANTO AB EIVSMODI CVPIDITATIBVS REMOTIOR
EIVS ANIMVS ESSET, TANTO IMPENSIVS PETERE A
PVBLICO PARENTE, VT EVM COMPELLERET AD CE-
9 DENDVM SENATVI. Id vero deerat, ut cum Pallan-
te auctoritate publica ageretur: Pallas rogaretur,
ut ſenatui cederet: ut illi ſuperbiſſimae abſtinen-
tiae Caeſar ipſe patronus advocaretur, ne ſeſter-
tium centies quinquagies ſperneret. Sprevit quod
ſolum potuit, tantis opibus publice oblatis: arro-
10 gantius fecit, quam ſi accepiſſet. Senatus tamen

„*pars*, ne errent tirones, ut vul„go fit, eſt cuiuscunque rei com„munis pluribus, ſive bonae et „laetae, ſive triſtis et moleſtae, „pars ea, quae unicuique ex eo„rum numero debetur aequali„ter." *S.*

fidei) Cortius ἀρχαϊκῶς *fide.* Vid. Voſſ. de Analog. Lib. II. Cap. XIX. pag. 770. *S.*

8 *Iam quae ſequuntur)* Eſt interrogatio. *S.*

centies quinquagies) Vid. ad 7, 29, 2. *G.*

9 *Pallas*) Malim *ut Pallas.* Ultima ſyllaba verbi praegreſſi hanc particulam videtur eliſiſſe. Quod ſi quem *ut* toties repetitum offendat, ſcribat per me licet: *ut Pallas rogaretur, ſenatui cederet.* *S.*

Caeſar ipſe patronus advocaretur) Veram puto Aldi lectionem, ſi interpunctione adiuvetur: *Caeſar ipſe, patronus ipſe, advocaretur.* Cogitandum de patrono, non rei, ſed liberti. vid. infra 11. Al. *Caeſar ipſe advocatus eſſet.* quod placuit Cortio et Gierigio. Hac in lectione cur *patronus ipſe* exciderit, monere non attinet. *Advocatus eſſet* gloſſema videtur noſtri *advocaretur.* *S.*

Sprevit quod etc.) Veriſſime Cortius cum Gierigio e libris bonae notae: *Sprevit: quod ſolum potuit, tantis opibus publice oblatis, arrogantius facere, q. ſ. a.* Noſtra lectio ſenſu apto caret. *S.*

id quoque, ſimilis querenti, laudibus tulit, his
quidem verbis: SED QVVM PRINCEPS OPTIMVS,
PARENSQVE PVBLICVS, ROGATVS A PALLANTE, EAM
PARTEM SENTENTIAE, QVAE PERTINEBAT AD DAN-
DVM EI EX AERARIO CENTIES QVINQVAGIES SESTER-
TIVM, REMITTI VOLVISSET; TESTARI SENATVM, ET
SE LIBENTER AC MERITO HANC SVMMAM INTER RELI-
QVOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQVE PALLAN-
TIS, DECERNERE COEPISSE; VOLVNTATI TAMEN PRIN-
CIPIS SVI, CVI IN NVLLA RE FAS PVTARET REPVGNA-
RE, IN HAC QVOQVE RE OBSEQVI. Imaginare Pal- 11
lantem velut intercedentem ſenatus conſulto, mode-
rantemque honores ſuos, et ſeſtertium centies quin-
quagies, ut nimium, recuſantem, quum praetoria
ornamenta, tanquam minus, recepiſſet. Imaginare
Caeſarem, liberti precibus, vel potius imperio,
coram ſenatu obtemperantem. Imperat enim li-
bertus patrono, quem in ſenatu rogat. Imagina- 12
re ſenatum, usquequaque teſtantem, merito liben-
terque ſe hanc ſummam, inter reliquos honores,
Pallanti coepiſſe decernere; et perſeveraturum
fuiſſe ſe, niſi obſequeretur principis voluntati, cui
non eſſet fas in ulla re repugnare. Ita, ne ſeſter-
tium centies quinquagies Pallas ex aerario refer-
ret, verecundia ipſius, obſequio ſenatus opus
fuit? in hoc praecipue non obſequuturi, ſi in
ulla re putaſſet fas eſſe non obſequi. Finem ex- 13
iſtimas? Mane dum, et maiora accipe. VTIQVE,

10 *laudibus tulit)* Non contra dicam vulgari intellectui, laudibus extulit: ſed nec incongruum videbatur ſumere id verbum ex formula rationum, ubi *ferre* eſt *acceptum ferre*, adſcribere, imputare. Imputavit, adſcripſit laudibus Pallantis, quod ſprevit tantas opes. Nec eſt, quod obiicias, id eſſe *acceptum referre*: hac enim aetate et Plinio noſtro *ferre acceptum* in uſu fuiſſe, conſtat. G.

et ſe — — coepiſſe) An ſcribendum: *etſi — — coepiſſet?* Mox praeſtat Cortii lectio: *Pallanti decernere coepiſſe*. S.

11 *Imperat libertus)* Hoc vult, non minus eſſe impudentem libertum, qui in ſenatu rogare patronum audeat, quam qui domi imperet: qui rogare poſſit in ſenatu, eum poſſe domi imperare. G.

13 *utique)* Explicat Catanaeus *praeſertim*. Immo eſt *et ut*.

QVVM SIT VTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM PROMTISSIMAM AD LAVDEM PRAEMIAQVE MERENTIVM ILLVSTRARI VBIQVE, ET MAXIME IIS LOCIS, QVIBVS INCITARI AD IMITATIONEM PRAEPOSITI, RERVM EIVS CVRAE POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQVE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE STVDIVM TAM HONESTAE AEMVLATIONIS POSSET, EA QVAE IIII CALEND. FEBRVARIAS, QVAE PROXIMAE FVISSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMVS PRINCEPS RECITASSET, SENATVSQVE CONSVLTA DE HIS REBVS FACTA IN AES INCIDERENTVR, IDQVE AES FIGERETVR AD STATVAM LORICATAM DIVI
14 IVLII. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est celeberrimus locus, quo legenda praesentibus, legenda futuris proderentur. Placuit aere signari omnes honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset, quosque, quantum ad decernentes pertinet, gessisset. Incisa et insculpta sunt publicis aeternisque monimentis praetoria; sic quasi foedera antiqua; sic quasi sa-
15 crae leges. Tanta principis, tanta senatus, tanta Pallantis ipsius, — quid dicam, nescio; ut vellent in oculis omnium figi, Pallas insolentiam suam, patientiam Caesar, humilitatem senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere: egregiam

Solennis huius particulae usus in SCtis. *S.*

ad statuam loricatam) De qua maior Plinius 34, 5. s. 10. *Graeca res est nihil velare* (in statuis). *At contra Romana ac militaris, thoracas addere. Caesar quidem Dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est. G.*

14 *quantum ad decernentes)* Per senatum enim non stetit, quo minus gereret praeturam is, cui praetoria ornamenta decrevisset. *G.*

praetoria) Cortius et Gierigius: *praetoria ornamenta Pallantis.* bene. *S.*

foedera — leges) Qualium ex aere tabularum plures, certe earum fragmenta aetatem tulere, quae apud Brissonium de formulis, et passim relata sunt. Nobilissimorum unum est Senatusconsultum de Bacchanalibus, Gronoviano Ciceroni additum, et accuratius descriptum a doctissimo Aegyptio, qui commentario erudito illud illustravit. *G.*

15 *quid dicam, nescio)* Abrumpit orationem desperatione inveniendi nomina actionis huius indignitatem, stultitiamque exprimentia. Poterat forte *dementiam* ponere, *stuporem, insaniam,* vel Graeca, quae Casaubonus suspicatus est, *ἀβελτηρίαν, ἀπόνοιαν.* *G.*

quidem pulchramque rationem, VT EXEMPLO PALLANTIS PRAEMIORVM AD STVDIVM AEMVLATIONIS CETERI PROVOCARENTVR. Ea honorum vilitas erat, 16
illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. Inveniebantur tamen honeſto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti ſervis videbant. Quam iuvat, quod in tempora 17
illa non incidi, quorum ſic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito, ſimiliter adſici te. Scio, quam ſit tibi vivus et ingenuus animus: ideoque facilius eſt, ut me, quamquam indignatione quibusdam in locis fortaſſe ultra epiſtolae modum extulerim, parum doluiſſe, quam nimis credas. Vale.

VII.

A Tacito rogatus, ut librum ſuum tanquam magiſter corrigeret, ita promittit, quod is petierat, ut hyperbato titulum deprecetur.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Neque ut magiſtro magiſter, neque ut diſcipulo

16 *quos Pallas non dedign.*) Illi ſunt maiores honores, quos non dedignatur Pallas, qui ceteros faſtidioſe reiicit. Vileſcunt autem hi quoque vel ea ipſa re, quod cadunt in mancipium. *Mediceus Codex ita, ut iam Caſaubonus coniecerat, *quos Pallas non ſe dignabatur:* quae arguta ſane eſt ſententia. Nempe alii *dignantur ſe honore* i. e. dignos ſe illo putant. At faſtidioſus Pallas *honorem* de pluribus unum *dignatur ſe*, ornamenta praetoria digna putat, quibus aliquid a ſe ſplendoris accedat. Illud centies et quinquagies ſeſtertium *non dignatur ſe*, infra ſe ſuamque dignitatem collocat. Ceterum ea vilitas hoc Senatusconſulto oſtenditur honorum, vel quos recepit Pallas, vel quos ſprevit, ut etiam *ſervis promittantur.* Qui enim ſervus eſt, fieri libertus poteſt; at liberto iſta dantur etc. *G.*

17 *Vivus et ingenuus*) *Vivus* eſt *vividus*, acer, qui facile moveatur ad indignationem; *ingenuus*, ſimplex, qui non diſſimulet illam indignationem. Pro *vivus* quidam habent *verus*, quod et ipſum huc convenire puto, ut ſignificet *ſeverum*, et ſerio agentem quae agit. *G.*

ut me, quamquam) Illud *me* primo refertur ad *extulerim*, *quamquam me extulerim;* deinde ad *credas*, *credas me parum doluiſſe.* *Nempe dedimus lectionem manuſcriptorum: vulgo illud totum *quamquam — extulerim* parentheſi includunt, et *indignationem* legunt pro *indignatione.* Ceterum de duplici illa verbi unius relatione vid. quos laudat Cortius ad noſtri 3, 7, 4. Quaedam nos quoque ad Varr. R. R. 2, 1, 4. et in Lex. Ruſt. ſub verbis *Duplex* et *Vt.* add. mox 8, 10, 2. *G.*

discipulus (sic enim scribis) sed ut discipulo magister, (nam tu magister, ego contra: atque ideo tu in scholam revocas, ego adhuc Saturnalia ex-
2 tendo) librum misisti. Num potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum me esse, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici? Sumam tamen personam magistri, exseramque in librum tuum ius, quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te ulciscaris. Vale.

VIII.

Clitumni fontis et fluvii naturam mirabilem perscribit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum, (et puto nondum: alioqui narrasses mihi)

VII, 1 *in scholam revocas)* Apposite huc adscripsit Cellarius Mart. 5. ext. *Iam tristis nucibus puer relictis Clamoso* revocatur *a magistro — — — Saturnalia transiere tota. Extendere* amant pueri, i. e. continuare longius *Saturnalia, revocantur* a magistro. Plinius otiosum se fuisse significat per occasionem Saturnalium, interpellatum a Tacito. *G.*

2 *Num potui longius hyperb.)* Studio igitur *hyperbaton* commisit, h. e. longiore parenthesi constructionis Grammaticae ordinem exgressus est. *G.*

Vid. I. C. Th. Ernestii Lexic. Techn. Gr. Rhet. voce ὑπερβατόν. *S.*

non modo magister) *Solenne esse *non* post *non modo* omittere, quoties nova sequatur negatio, ut hic *ne quidem*, pervulgatum hodie est, et in bona Lexica relatum. Sed attentione dignus, quem hic Cortius profert, locus Ciceronis de Senect. 16. *Ad quem fruendum non modo retardat, verum etiam invitat atque allectat senectus.* Sic nempe legi docet hunc locum in veterrimis membranis Nonii 2, 68. et 4, 232.: et video ita etiam dedisse utroque loco Mercerum. Sed apud ipsum Ciceronem non minus quam in aliis Nonii editionibus omnes, quod sciam, *non* interserunt. Utri libri sint sinceriores, non temere dixerim: nisi quod nolim tam aperte vitiari canonem tot exemplis firmatum de non omittenda negatione post *non tantum*, nisi ubi nova negatio sequatur. *G.*

quo nihil) *quod n.* MS. Medic. *G.*

Verum hoc; legereturque in textu Cortianae, si operae Cortio obtemperassent. *S.*

in quo te ulciscaris) Et me forte calumniantem vicissim calumnieris. Suavissimus iocus. *G.*

VIII, 1 *Clitumnum)* Cui ita adsignat locum suum Cellarius, in Umbria, cis Apenninum, inter Spoletium et Hispellum, qui Tiniae amni ad Mevaniam missus, in Tiberim cum illo perfertur. *Ad visendum nemus flumenque*

vide; quem ego (poenitet tarditatis) proxime vidi.
Modicus collis adſurgit, antiqua cupreſſu nemo- 2
roſus et opacus. Hunc ſubter fons exit, et ex-
primitur pluribus venis, ſed imparibus; eluctatus-
que facit gurgitem, qui lato gremio pateſcit purus
et vitreus, ut numerare iactas ſtipes et relucentes
calculos poſſis. Inde non loci devexitate, ſed 3
ipſa ſui copia et quaſi pondere impellitur. Fons
adhuc, et iam ampliſſimum flumen atque etiam
navium patiens; quas, obvias quoque et contra-
rio niſu in diverſa tendentes, transmittit et per-
fert: adeo validus, ut illa, qua properat ipſe,
quamquam per ſolum planum, remis non adiu-
vetur; idem aegerrime remis contisque ſuperetur
adverſus. Iucundum utrumque per iocum ludum- 4
que fluitantibus, ut flexerint curſum, laborem
otio, otium labore variare. Ripae fraxino multa,
multa populo veſtiuntur: quas perſpicuus amnis,
velut merſas, viridi imagine adnumerat. Rigor

Clitumni Mevaniam procedit Caligula apud Sueton. c. 43. Add. viri docti ad Virgil. Georg. 2, 146. et Broukh. ad Prop. 2, 15, 25. *G.*

2 *exprimitur*) Quaſi in machina hydraulica, vi urgentis columnae liquidi. *G.*

eluctatusque facit etc.) Vera haec lectio, quidquid contra dicat Cortius. *Eluctatus,* ſcil. venarum anguſtias, reſpicit praegreſſum *exprimitur. Gurges* i. q. lacus: ποιητικῶς, ut pleraque huius epiſtolae. *S.*

iactas ſtipes) parvulos nummos, quos ut diis aliis, ita fluminibus quoque iactari conſueviſſe Seneca docet Qu. nat. 4, 2. de his, quas *Nili venas* vocari ait, *In haec ora ſtipem ſacerdotes — iaciunt.* Laudaverat hunc etiam locum Cellarius. *G.*

3 *illa, qua — adiuvetur)* Illa via, qua ipſe fluvius properat, verbo, ſecundus fluvius non adiuvatur remis: quamquam per ſolum planum, ubi non ita incitatus eſſe poteſt curſus, quam ubi per declivia fertur, niſi magna vis inſequentis aquae praecedentem alveo ſuo coërcitam urgeat. Hinc illud alterum conſequitur, ut cum adverſo tanto vehementius luctandum ſit. *Sequimur autem hic fidem libri Medicei; et illud obiter obſervamus, lacunam decem epiſtolarum, quae ab hoc ipſo loco incipit, ac de qua ex Eraſmo Fabric. B. L. T. 2. p. 764. iam in Aldina editione, an. 1508. 8. ex illo antiquiſſimo libro, quem ad Plinii aetatem accedere putabat, expletam; ac legi quoque in Mediceo Codice, quem eundem ab Aldo uſurpatum ſuſpicari poſſis. *G.*

4 *velut merſas*) Ut cacumina et coelum, remotiora nempe ab oculo ſpectatoris, infra in profundo merſa videantur: illo *adnumerat* indicatur, quot ſtant in ripa arbores, totidem in fluvio, tanquam in ſpeculo videri. *G.*

5 aquae certaverit nivibus; nec color cedit. Adia-
cet templum, priſcum et religioſum. Stat Clitu-
mnus ipſe, amictus ornatusque praetexta. Prae-
ſens numen, atque etiam fatidicum, indicant ſor-
tes. Sparſa ſunt circa ſacella complura, totidem-
que dei. Sua cuique veneratio, ſuum nomen:
quibusdam vero etiam fontes. Nam praeter il-
lum, quaſi parentem ceterorum, ſunt minores
capite discreti; ſed flumini miſcentur, quod ponte
6 transmittitur. Is terminus ſacri profanique. In
ſuperiore parte navigare tantum, infra etiam na-
tare conceſſum. Balineum Hiſpellates, quibus il-
lum locum divus Auguſtus dono dedit, publice
praebent, praebent et hoſpitium. Nec deſunt
villae, quae ſequutae fluminis amoenitatem, mar-
7 gini inſiſtunt. In ſumma, nihil erit, ex quo non
capias voluptatem. Nam ſtudebis quoque, et le-

nec color cedit) Aquas limpidiſſimas indicat, quales Martialis 7, 27. (31.) *niveas* dixit. Nil amplius. *S.*

5 *Stat Clitumnus*) *Iovem Clitumnum* etiam coli, docet Vibius Sequeſter. Dubitat an idem ſit, quem hic laudat Plinius, Broukh. ad Propert. 2, 16, 25. Poſſit tamen aliquis, rem ita ſe habere, vel inde ſuſpicari, quod *ſtat Clitumnus*, qui Iovis et coeleſtium deorum habitus eſt, cum iacentes, et nixi cubitu, vel attollentes ex undis ſuis caput, alias pingantur fluvii. Inſpice v. c. Rhenum apud Gronov. ad Melam p. 247. Si quis quaerere accuratius ea de re velit, illi Pauſanias praeſertim percurrendus erit, videndusque Aelianus H. V. 2, 33. qui locus claſſicus eſt. De fluviis in nummis, tauriformibus praeſertim et cornutis, Spanhem. diſſ. 7. p. 394. ſq. Add. id. ad Callim. H. in Del. 110. p. 413. *G.*

totidemque dei) **Simulacra* hinc magnis auctoribus eiecit Cortius. Sermo eſt de aliorum quoque deorum cultu. Itaque ſequitur, ſuum cuique *nomen* fuiſſe, quod parum ad ſimulacra plura unius Clitumni convenit. *G.*

dei) Hanc formam ſatis tuentur Voſſius de Analog. Lib. II. Cap. VI. pag. 685. et Aeg. Forcellinus. Gierigius ex libro Mediceo uſitatiorem *dii* adſcivit. *S.*

6 *navigare — natare*) In plane ſacris ne navigare quidem licet. Vide noſtrum 8, 20, 5. Verum magis etiam ſacra profanatur aqua nudo corpore, et pudendis quoque partibus contacta, quod egregie hic illuſtrat Cellarius advocato Tacito 14, 22, 7. ubi de Nerone, qui *fontem aquae Marciae ad urbem deductae, nando inceſſerat. Videbatur*, inquit, *potus ſacros et cerimoniam loci corpore toto polluiſſe.* Satis apparet, quorſum illa ſpectaverit fontium religio; ad puritatem aquae et ſalubritatem ſervandam nimirum. *G.*

ges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inſcripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quamquam tu vero, quae tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX.

Negotia amicorum praeſert ſtudiis.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Olim non librum in manus, non ſtilum ſumſi.
Olim neſcio, quid ſit otium, quid quies, quid deni-
que illud iners quidem, iucundum tamen, nihil age-
re, nihil eſſe: adeo multa me negotia amicorum nec
ſecedere nec ſtudere patiuntur. Nulla enim ſtu- 2
dia tanti ſunt, ut amicitiae officium deſeratur:
quod religioſiſſime cuſtodiendum, ſtudia ipſa
praecipiunt. Vale.

X.

Abortum uxorem feciſſe, cum ſpe foecunditatis ſignificat.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc triſtior audies, neptem tuam abortum feciſſe, dum ſe praegnantem eſſe puellariter neſcit, ac per hoc quaedam, cuſtodienda praegnantibus, omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis documentis expiavit, in ſummum periculum ad-

7 *quamquam tu vero)* Acervatio ſimilis illi 3, 8, 4. *Quare ego vero.* G.

IX, 1 *Olim)* Iam diu eſt, quod. Plinius 1, 11, 1. *Olim nullas mihi epiſtolas mittis.* S.

nihil eſſe) Non praetorem, non advocatum, non iudicem, non ſalutatorem, non convivam etc. G.

X, 1 *magnis documentis*) Sic reſtituit e libris Cortius. Nec auſim tamen alterum *detrimentis* plane damnare. *Detrimentum* ſine dubio fuit abortus, ſive ipſius matris valetudinem ſpectes,

2 ducta. Igitur, ut neceſſe eſt, graviter accipias
ſenectutem tuam quaſi paratis poſteris deſtitutam;
ſic debes agere diis gratias, quod ita tibi in prae-
ſentia pronepotes negaverint, ut ſervarint neptem,
illos reddituri, quorum nobis ſpem certiorem
haec ipſa, quamquam parum proſpere explorata,
3 foecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus
ipſum me, hortor, moneo, confirmo. Neque
enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos
cupio: quibus videor a meo tuoque latere pro-
num ad honores iter, et audita latius nomina, et
non ſubitas imagines relicturus. Naſcantur modo,
et hunc noſtrum dolorem gaudio mutent. Vale.

XI.

Soceri ſorori eadem narrat.

C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

Quum adfectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem; intelligo

ſive ſpem familiae. Sed ipſum nempe *detrimentum* idem *documentum* fuit. *G.*

Documenta hic ne vertas, *heilſame Lehren*, ſed, *Leiden, die zur Warnung dienen*, quibus quidni error expiari poſſit? Sic *exempla* de poenis, quae pro exemplo ſunt. Idem tenendum de Graeco *παράδειγμα*. Altera lectio, *detrimentis*, non incommoda illa, ſi ſenſum ſpectes, pro gloſſemate habenda. *S.*

2 *ut neceſſe eſt*) Etiam hic locus eſt inter eos, ubi una vox duplicem perſonam ſuſtinere videtur, quod de ipſa hac *ut* aliquoties obſervavimus in Lexico ruſtico. Redi ad 8, 6, 17. Quamquam hic poteſt etiam coniunctio *ut* ad particulam *ſic* in apodoſi poſitam referri; altera *ut* poſt *neceſſe eſt* ſolemni ellipſi omiſſa eſſe. *G.*

Poſterior ratio hic unice valet; atque humani quid paſſus eſt vir eximius, cum de priore cogitaret. Ceterum ſenſus: ut tibi dolendum eſt, ſenectutem tuam quaſi paratis poſteris deſtitutam eſſe. *S.*

3 *meo tuoque latere*) paterno et materno. *E.*

audita latius — imagines) Haec in hoc loco ita ſunt ſelecta et ſplendida, ut mihi videantur ex aliquo ſcriptore vel poëta nobis incognito huc translata. Niſi forte dicamus Plinium, cum haec ſcriberet, ita animo commotum fuiſſe ſpe futurorum liberorum, ut quaſi *ποιητικῶς* ſcriberet. Caeterum *non ſubitas imagines* dixit, non recentem aut novitiam nobilitatem, nec ſubito in gentem illatam, adeoque vetuſtam et plures imagines numerantem. *E.*

prius tibi, quod est posterius, nuntiandum, ut praesumta laetitia solicitudini locum non relinquat. Quamquam vereor, ne post gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul, quod periclitata sit, perhorrescas. Iam hilaris, iam sibi, iam mihi 2
reddita, incipit refici, transmissumque discrimen convalescendo remetiri. Fuit alioqui in summo discrimine, (impune dixisse liceat) fuit nulla sua culpa, aetatis aliqua. Inde abortus, et ignorati uteri triste experimentum. Proinde, etsi non 3
contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote eius aut nepte solari; memento tamen, dilatum magis illud, quam negatum, quum salva sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud feminas venia est. Vale.

XI, 2 *discrimen — remetiri)* *Discrimen* et vim morbi imaginemur ut subitum aliquem in profunda descensum vel delapsum. Qui se ex gravi morbo recipit, ille quotidie quidem melius habet, sed ipsa tamen tarditate, qua ad plenae valetudinis statum redit, discit, quantum fuerit discrimen, quam vehemens morbus: ut qui de praecipitio quodam vel de scalis praecipiti lapsu decidit, *remetiendo* paullatim viam eandem, et per gradus adscendendo, demum intelligit, quam alte deciderit, quod aestimare tum per terrorem non poterat. *G.*

Recte Gesnerus; qui adnotare et hoc poterat, difficiliorem et argutiorem dicendi formam esse, ut declararetur, feminam *gradatim et sensim convalescere.* Alii suffecissent illa: *incipit refici.* Plinius autem raro sine acumine quodam sententiam relinquit. *E.*

De praecipitio, de scalis non cogitaverim. Immo discrimen illud simpliciter cum via comparatur a valetudine deflectente, est quasi sanitatis divortium, quod convalescens remetitur, donec in pristinum statum restitutus sit. *S.*

impune dixisse liceat) Haec verba simpliciter refero ad illud, quod initio promittit, se velle de periculo tum demum nuntiare, cum illud iam praeteriisse indicasset. *Impune* itaque puto esse, sine tuo, Hispulla, terrore: iam enim audire potes de morbo gravissimo, cum scias superatum. Quod volunt Barthius et Cellarius ad Deos referri: quorum iram metuat, si ipsis potius imputet uxoris periculum, quam illius imprudentiae: nescio, quam firmum sit. Aliquando etiam putabam esse εὐφημισμόν, quo, post nuntiatum finem periculi, novum deprecetur. Sed primum maxime placet. *G.*

3 *cui paratior apud feminas venia)* Facilius tali errori a puellari ignoratione profecto ignoscunt feminae, similium sibi consciae, quam viri, quam avus praesertim, cuius nupera et nondum deposita consuetudo, minores etiam neptis errores castigandi, cuius vehemens pronepotem videndi cupiditas, commotiorem illum hac in re potest

XII.

Capitonem auditurus, eius laudem praedicat.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Hunc ſolum diem excuſo. Recitaturus eſt Titinius Capito; quem ego audire, neſcio magis debeam, an cupiam. Vir eſt optimus, et inter praecipua ſeculi ornamenta numerandus: colit ſtudia, ſtudioſos amat, fovet, provehit, multorumque, qui aliqua componunt, portus, ſinus, praemium; omnium exemplum; ipſarum denique literarum iam ſeneſcentium reductor ac reforma-
2 tor. Domum ſuam recitantibus praebet: auditoria, non apud ſe tantum, benignitate mira frequentat; mihi certe, ſi modo in urbe eſt, defuit nunquam. Porro, tanto turpius gratiam non re-
3 ferre, quanto honeſtior cauſſa referendae. An, ſi litibus tererer, obſtrictum eſſe me crederem obeunti vadimonia mea; nunc, quia mihi omne negotium, omnis in ſtudiis cura, minus obligor tanta ſedulitate celebranti, in quo obligari ego,
4 ne dicam ſolo, certe maxime poſſum? Quod ſi illi nullam vicem, nulla quaſi mutua officia deberem; ſolicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo et maximo, et in ſumma ſeveritate dulciſſimo, vel honeſtate materiae. Scribit exitus il-

reddere. Itaque deprecatricem apud avum parat uxori ſuae amitam. *G.*

XII, 1 *multorumque)* Aldus: *multorum.* quod nollem Cortius ſpreviſſet. *S.*

praemium) Exſpectes *gremium.* Cicero pro M. Coelio 24. pag. 1231. ed. Erneſt. *cum Q. Metellus abstraheretur e ſinu gremioque patriae. S.*

2 *Porro)* autem. vid. 1, 8, 10. 1, 24, 4. *S.*

3 *obeunti vadimonia)* *Vehementer placuit, quod Mediceus omittit praepoſitionem, qua oneratur vulgo hic locus, *obeunti ad vadimonia mea.*' *G.*

Cortius: „Alterum [*obeunti ad* „*v. m.*] vix Latinum eſt." Confidentius Gierigius: „Nemo autem „dixit *obire ad vad.*" Tamen Livius 10, 25, 14. *ne ad omnia ſimul obire unus non poſſit.* Neque offendit illa altera lectio Forcellinum, eximie callentem Latinitatis, qui explicat: discurrenti, et adſiſtenti mihi, dum mea vadimonia exſequor. *S.*

4 *exitus illuſtrium virorum)* Quos ille ut coluerit, narrat noſter etiam 1, 17, 3. *G.*

lustrium virorum, in iis quorundam mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, quo- 5
rumque exsequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, seris quidem, sed tanto magis veris, interesse. Vale.

XIII.

Felicem praedicat, quod docto patre utatur.

C. PLINIVS GENIALI SVO S.

Probo, quod libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, a disertissimo viro discere, quid laudandum, quid reprehendendum: simul ita institui, ut verum dicere adsuescas. Vides, quem sequi, cuius debeas implere vestigia.
O te beatum! cui contigit vivum, atque idem 2
optimum et coniunctissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

5 *tanto magis veris*) quia tunc nec adulatio, nec studium partium laudantem a veritate declinat. *E.*

XIII, 2 *vivum — exemplar*) *Nimis pulchra haec Gronovii emendatio, recepta a Cellario, quam ut expungere eam, et reponere cum Cortio illud dilutum nimis *unum* possim. Quoties *unum* intendendi sive augendi vim habet, adiunctum sibi proxime habet adiectivum, cuius ita vis augetur. Hic proxime sequitur *atque idem*. Igitur si quis me cogat retinere *unum:* certe ita disponam verba, *cui contigit unum optimum, atque idem coniunctissimum exemplar.* Sed praestat, tria epitheta habere hoc exemplar, ut sit a) *vivum*, adeoque praesens, efficax, b) *optimum*, quod imitandum esset, etiamsi esset mortuum aut alienum, c) *coniunctissimum*, cuius penitius inspiciendi, consulendi, exprimendi quotidiana facultas. *G.*

qui denique — — voluit) Vim et sensum huius sententiae non satis adsequor. Si *simillimus* patri est, quorsum et quatenus eum imitetur? nam alterum imitamur, ut similes ei fiamus. Si simillimum eum vultu tantum et ore voluit, quid hoc ad imitationem attinet? Videtur mihi Plinius eam sententiam adposuisse, ut rotundius et concinnius epistola finiret. Habet enim aliquem lusum e repugnantibus, qui tamen sensum non adiuvat, sed minuit. *E.*

Acerba sane criminatio, si quid arguaris concinnitatis caussa scripsisse, quod sensum non adiuvet, sed impediat. Quidni vero haec intelligamus sic: qui, ut paucis me expediam, potissimum

XIV.

Quaestionem senatoriam explicandam proponit.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Quum sis peritissimus et privati iuris et publici, cuius pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in senatu proxime, necne: non ut in praeteritum, (serum enim) verum ut in
2 futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices, *Cur quaeris, quod nosse debebas?* Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam iuris senatorii oblivionem quandam et
3 ignorationem induxit. Quotus enim quisque tam patiens, ut velit discere, quod in usu non sit habiturus? Adde, quod difficile est tenere, quae acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos et imperitos deprehendit: cuius dulcedine accensi cogimur quaedam facere ante, quam
4 nosse. Erat autem antiquitus institutum, ut a maioribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis disceremus, quae facienda mox ipsi, ac per vices quasdam tradenda minoribus, haberemus.
5 Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere, dum sequuntur, adsuescerent: inde honores petituri adsistebant curiae foribus, et consilii

eum, ut perfectissimum exemplar, imitari debes, quem ipsa tibi natura exprimendum dedit, cum eo te nasci voluerit. Pater filio naturâ coniunctissimum exemplar, non item semper optimum. *S.*

XIV, 2 *quod nosse debebas)* *Neque hic dubitavi Gronovianam coniecturam vulgato *debeas* anteponere. Pauci nimis sunt MSti, et nimis durum, hoc est, minime Plinianum *debeas*. *G.*

Priorum temporum servitus) Nunquam excidisse debet lectori Plinii, scripsisse eum, post Domitiani furores recreata Nervae et Traiani beneficio republica. Quid tum iuvabat discere iura, quibus uti non liceret, ne ad hoc quidem, ut ea tibi cognita esse significares? *G.*

3 *deprehendit)* Ipsum hoc verbum habes eam vim, ut oppressum inopinato, et captum notet. Saepe ita Fabius meus, sed proprie, et unde intelligi metaphora possit, Instit. Or. 12, 2, 14. *Parva quaedam animalia, in angustiis mobilia, campo deprehenduntur.* Add. mox 8, 17, 4. *G.*

publici ſpectatores ante, quam conſortes, erant.
Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens 6
non erat, maximus quisque et vetuſtiſſimus pro parente. Quae poteſtas referentibus, quod cenſentibus ius, quae vis magiſtratibus, quae ceteris libertas; ubi cedendum, ubi reſiſtendum; quod ſilentii tempus, quis dicendi modus, quae diſtinctio pugnantium ſententiarum, quae exſecutio prioribus aliquid addentium, omnem denique ſenatorium morem, quod fideliſſimum praecipiendi
genus, exemplis docebantur. At nos iuvenes 7
fuimus quidem in caſtris; ſed quum ſuſpecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obſequium, omnia ſoluta, turbata, atque etiam in contrarium verſa, poſtremo
obliviſcenda magis, quam tenenda. Iidem proſpe- 8
ximus curiam; ſed curiam trepidam et elinguem; quum dicere, quod velles, periculoſum; quod nolles, miſerum eſſet. Quid tunc diſci potuit? quid didiciſſe iuvit? quum ſenatus aut ad otium ſummum, aut ad ſummum nefas vocaretur; et

6 *quis dicendi modus)* Quamdiu dicere fas eſſet? an liceret, ut mora iniiciatur negotio, et differatur, quod iam impediri non poteſt, *diem dicendo eximere?* Locus ea de re claſſicus eſt Gell. 4, 10. *C. Caeſar conſul M. Catonem ſententiam rogavit. Cato rem, quam conſulebatur, quoniam non e republica videbatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendae, longa oratione utebatur, eximebatque dicendo diem. Erat enim ius ſenatori,* (en partem iuris ſenatorii!) *ut ſententiam rogatus, diceret ante quidquid vellet aliae rei, et quoad vellet.* Vid. Gronov. Obſſ. 1, 22. et add. ſupra 6, 5, 1. et 6, 19, 3. infra 9, 13, 9. *G.*

diſtinctio pugnantium ſent.) Recte explicat Catanaeus de *dividenda*, ut alias loquuntur, *ſententia*, ubi ex parte amplectimur alterius ſententiam, ex alia parte eam refutamus. Elegantiſſime Sen. ep. 21. *Quod in ſenatu fieri ſolet, faciendum in philoſophia quoque eſſe exiſtimo. Cum cenſuit aliquis, quod ex parte mihi placeat, iubeo illum dividere ſententiam, et ſequor.* Laudavit h. l. et totam rem explicavit Briſſon. de form. 2, 59. p. 168. Conr. Conſ. mox ſ. 15. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola.

exſecutio) Nempe *exſequi* eſt perſequi ad finem: qui addit aliquid ſuperiori ſententiae, illam ſequitur ultra, quam auctor ipſe. *G.*

8 *proſpeximus curiam) Adſiſtentes nempe in curiae foribus*, quod dixerat ſ. 5. *G.*

modo ludibrio, modo dolori retentus, nunquam
9 ſeria, triſtia ſaepe cenſeret. Eadem mala iam ſe-
natores, iam participes malorum, multos per an-
nos vidimus, tulimusque: quibus ingenia noſtra
in poſterum quoque hebetata, fracta, contuſa ſunt.
10 Breve tempus (nam tanto brevius omne, quanto
felicius tempus) quo libet ſcire, quid ſimus; libet
exercere, quod ſumus. Quo iuſtius peto, primum,
ut errori (ſi quis eſt error) tribuas veniam; deinde,
medearis ſcientia tua, cui ſemper fuit curae, ſic
iura publica, ut privata; ſic antiqua, ut recentia;
11 ſic rara, ut aſſidua, tractare. Atque ego arbitror
illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio
frequens nihil eſſe ignotum patiebatur, genus quae-
ſtionis, quod adfero ad te, aut non ſatis tritum,
aut etiam inexpertum fuiſſe. Hoc et ego excuſa-
tior, ſi forte ſum lapſus, et tu dignior laude, ſi
potes id quoque docere, quod in obſcuro eſt, an
12 didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri
conſulis, incertum ſua an ſuorum manu, ſcelere
an obſequio, peremti. Hos alius, (*Quis?* Ego;

ludibrio — dolori) Senatus retinebatur *ludibrio*, cum conſuleretur vel de nugis, vel de quibus iam ſtatuiſſet princeps: *dolori*, cum crudelitati vel ſuperbiae principis ſerviendum eſſet, decernendis innocentium ſuppliciis, ubi *ſeria*, et ex animi ſententia, *cenſere* nemo vir bonus potuit, niſi praeſentiſſimum ultro periculum vellet ſibi arceſſere. Prius illud graphice depingit Iuvenalis maiore parte ſatyrae quartae, ubi de ingenti rhombo convocatur et conſulitur ſanctior quidam ſenatus. *G.*

10 *ſcire, quid ſimus)* Quae iura habeamus ut ſenatores, ut magiſtratus. vid. ſ. 6. *Nimirum antiqua tenenda eſt lectio e Mediceo etiam libro firmata, prae Buchneriana coniectura, quam receperat Cellarius, *ſcire, quod ſcimus*. *G.*

11 *an didiceris)* Hoc eſt, an inciderit tua aetate talis ſpecies, ut diſcendi ſub exemplo fuerit occaſio. *G.*

Nempe *diſcere* cauſſam proprie dicitur patronus a cliente, qui eam *docere* aeque proprie dicitur. *E.*

Vera haec, ſed ab hoc loco aliena, quem Gesnerus bene interpretatur. *S.*

12 *Afranii Dextri Cos.)* In Almeloveenianis faſtis refertur ad A. V. C. 850. poſt C. N. 98. ex Kal. Octob. De hiſtoria non puto aliunde conſtare. *G.*

Hos alius, (Quis? Ego;) Primo ſimpliciter narrare incipit alicuius ſententiam: deinde fingit, amicum interrogare, *Quis* eſt ille alius? Huic poterat reſpondere *Ego:* nimirum, ſe fuiſſe ipſum in hac ſententia. Sed ſuſtinet ſe, cum nihil ad rem faciat. Ex

ſed nihil refert) poſt quaeſtionem ſupplicio libe-
randos, alius in inſulam relegandos, alius morte
puniendos arbitrabatur. Quarum ſententiarum
tanta diverſitas erat, ut non poſſent eſſe, niſi ſin-
gulae. Quid enim commune habet, occidere et 13
relegare? Non hercule magis, quam relegare et
abſolvere: quamquam propior aliquanto eſt ſen-
tentiae relegantis, quae abſolverit, quam quae
occiderit; utraque enim ex illis vitam relinquit,
haec adimit: quum interim et qui morte punie-
bant, et qui relegabant, una ſedebant, et tempo-
raria ſimulatione concordiae diſcordiam differe-
bant. Ego poſtulabam, ut tribus ſententiis con- 14
ſtaret ſuus numerus, nec ſe brevibus induciis duae
iungerent. Exigebam ergo, ut, qui capitali ſup-
plicio adficiendos putabant, diſcederent a rele-
gante, nec interim contra abſolventes mox diſ-
ſenſuri congregarentur, quia parvulum referret,
an idem diſpliceret, quibus non idem placuiſſet.
Illud etiam mihi permirum videbatur, eum qui- 15
dem, qui libertos relegandos, ſervos ſupplicio
adficiendos cenſuiſſet, coactum eſſe dividere ſen-
tentiam; hunc autem, qui libertos morte multa-
ret, cum relegante numerari. Nam ſi oportuiſſet
dividi ſententiam unius, quia res duas compre-
hendebat, non reperiebam, quemadmodum poſſet
iungi ſententia duorum tam diverſa cenſentium.
Atque adeo permitte mihi, ſic apud te tanquam 16
ibi; ſic peracta re, tanquam adhuc integra, ra-
tionem iudicii mei reddere: quaeque tunc car-

his, quae ſequuntur, apparet, omnino Plinium in ea fuiſſe ſententia, ſervos eſſe abſolvendos. *G.*

Id iam nunc apparet, non demum ex ſequentibus. *S.*

13 *abſolverit — occiderit)* Immo *abſolvit — occidit:* ſicque Cortius cum Gierigio. *S.*

una ſedebant) Nempe in hoc conveniebant, quod utrique dicerent ſervos eſſe puniendos; diſſidebant de genere poenae. Sed ſic temporaria illa concordia ſuperabant mitem illam abſolventium ſententiam. *G.*

15 *dividere ſententiam)* Redi ad ea, quae ſ. 6. hac de re diximus. *G.*

ptim, multis obſtrepentibus, dixi, per otium iun-
17 gere. Fingamus, tres omnino iudices in hanc cauſſam datos eſſe: horum uni placuiſſe, perire libertos; alteri, relegari; tertio, abſolvi: utrumne ſententiae duae, collatis viribus, noviſſimam periment? an ſeparatim unaquaeque tantundem, quantum altera, valebit? nec magis poterit cum ſecunda prima connecti, quam ſecunda cum ter-
18 tia? Igitur in ſenatu quoque numerari, tanquam contrariae, debent, quae tanquam diverſae dicuntur. Quod ſi unus atque idem et perdendos cenſeret et relegandos, num ex ſententia unius et perire poſſent et relegari? num denique omnino una ſententia putaretur, quae tam diverſa con-
19 iungeret? Quemadmodum igitur, quum alter puniendos, alter cenſeat relegandos, videri poteſt una ſententia, quae dicitur a duobus, quae non videretur una, ſi ab uno diceretur? Quid? lex non aperte docet, dirimi debere ſententias occidentis et relegantis, quum ita diſceſſionem fieri iubet: QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM; QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS. Examina ſingula verba et expende: QVI HAEC CENSETIS, hoc eſt, qui relegandos putatis: IN HANC PARTEM, id eſt, in eam, in qua ſedet, qui cenſuit
20 relegandos. Ex quo manifeſtum eſt, non poſſe in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. QVI ALIA OMNIA: animadvertis, ut non contenta lex dicere ALIA, addiderit OMNIA.

16 *carptim — dixi)* *Carptim* proprie ad ea pertinet animalia, quae non uno perpetuo quodam tenore atque tractu veſcuntur, ſed nunc hic nunc illic *carpunt* aliquid ſive decerpunt. Hinc *carptim* dicit, qui propter crebras interpellationes non poteſt contexere iuſtam orationem, ſed nunc hanc nunc aliam ſententiam breviter profert. *G.*

19 *qua ſentitis)* In quam inclinatis veſtra ſententia. *G.*

Qui haec cenſetis) Opinor ſcribendum: *Qui haec ſentitis. Cenſetis* interpretamentum videtur. *S.*

20 *alia omnia)* Nempe *alia omnia* ex mente Plinii non ſignificat hic plane diverſa, omnibus partibus alia; ſed ulla vel quaecunque alia, quocunque modo diverſa. *G.*

Num ergo dubium eſt, alia omnia ſentire eos, qui occidunt, quam qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS: nonne videtur ipſa lex eos, qui disſentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? non conſul etiam, ubi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum ſolennibus verbis, ſed manu geſtuque demonſtrat? At enim futurum eſt, ut, ſi divi- 21
dantur ſententiae interficientis et relegantis, praevaleat illa, quae abſolvit. Quid iſtud ad cenſentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod eſt mitius. Oportet tamen eos, qui puniunt, et qui relegant, abſolventibus primum, mox inter ſe comparari. Scilicet ut in ſpectaculis quibusdam ſors aliquem ſeponit ac ſervat, qui cum victore contendat: ſic in ſenatu ſunt aliqua prima, ſunt ſecunda certamina; et ex duabus ſententiis eam, quae ſu-

21 *At enim futurum*) Huius obiectionis haec vis eſt, iniquum eſſe, cum plures ſint longe, qui puniendos putent reos, licet diverſo modo, quam qui abſolvendos; tamen horum ſententiam ideo praevalere, quia illis in genere poenae non conveniat, abſolvique adeo reos maioris partis ſententia damnatos. Reſpondet Plinius, Illud iam non curandum eſſe cenſentibus etc. *G.*

Oportet tamen etc.) Nova obiectio. Sic *tamen* orditur obiectionem 7, 17, 5. *S.*

qui puniunt) Nihil opus eſt hic gloſſa, quam quidam interſerunt, *morte:* etiam ſ. 19. iam ita abſolute poſuerat *punire* noſter, pro *interficere*. *G.*

in ſpectaculis) Diſertiſſime et plurimis verbis hoc non tam deſcripſit, quam actione velut quadam propoſuit Lucianus in Hermotimo p. 536. ſqq. Nempe ſi numero impari, v. g. novem ſint gladiatores, ſortes coniiciuntur binae earundem literarum, duae A, duae B, etc. Comparantur et committuntur duo, quibus eadem litera exiit. Sed reſtat una ſors, quae parem non habet, ut hic, ſi ordinem elementorum ſecuti eſſent praeſides ludi, E. Cui haec ſolitaria litera evenit, hic ἔφεδρος eſt, hic *ſedet* interim, et exſpectat victorem aliquem, quicum deinde, integer cum feſſo aliquantum, ſed forti, et victoria alacri, congreditur. *Non uſus eſt Luciano Lipſius Sat. 2, 14. quem laudant ad Plinium viri docti: alioqui accuratius ἔφεδρον Plutarchi interpretatus eſſet: quem *ſubſeſſorem* potius, quam *ſubditicium* aut *ſuppoſiticium* vocavimus in noſtra Luciani interpretatione, quae cum maxime Wetſteniana prela exercet. *Hermes ſuppoſiticius* apud Martial. 5, 25. dicitur reſpectu fatigati gladiatoris, in cuius locum ſuccedit: ſed ἔφεδρος Graecorum ἐφεδρεύει, in inſidiis quaſi collocatus imminet victori. *G.*

22 perior exierit, tertia exſpectat. Quid, quod,
prima ſententia comprobata, ceterae perimuntur?
Qua ergo ratione poteſt eſſe [non] unus atque
idem locus ſententiarum, quarum nullus eſt poſt-
23 ea? Planius repetam. Niſi, dicente ſententiam
eo, qui relegat, illi, qui puniunt capite, initio
ſtatim in alia diſcedunt, fruſtra poſtea diſſentient
24 ab eo, cui paullo ante conſenſerint. Sed quid
ego ſimilis docenti, quum diſcere velim, an ſen-
tentias dividi, an iri in ſingulas, oportuerit?
Obtinui quidem, quod poſtulabam: nihilominus
tamen quaero, an poſtulare debuerim, an absti-
nere. Quemadmodum obtinui? Is, qui ulti-
mum ſupplicium ſumendum eſſe cenſebat, neſcio,

22 *prima ſententia)* *Planiora eſſent haec, ſi ponamus fuiſſe in veteri libro, *una*, unde *ima* ortum ſit, et deinde *Ima*, ex quo aliquis *prima* fecerit. Certe hic intellectus eſt, *una* ſententia probata, ceteras perimi, et non valere. Sed tamen recepta lectio etiam hanc ſententiam habere poteſt. *G.*

Nihil mihi videor obſcuritatis in vulgata lectione reperire. Prima ſententia in noſtra ſpecie, (ad hanc enim ſolam Plinius reſpicit) eſt abſolventis: qua comprobata, ceterae, altera relegantis, morte multantis altera, non poſſunt non perimi. Nulla igitur hic, quam adverſarius urget, *ἐφεδρεία*: ſatisque commode, ſi quid video, Plinius hanc alteram obiectionem refellit. *S.*

Qua ergo ratione) Locus forte inter difficillimos Plinii, et deſtitutus ab interpretibus. Si licet cum Genevenſi editione Catanaei negationem, quam ideo incluſimus, omittere, ſalva res erit, haec nempe ſententia: Quomodo poſſunt ſtare interim ſententiae morte multantes et coniungi cum relegantibus, ad ſuperandas abſolventes, quarum paullo poſt, comparatione cum relegantibus facta, nullus locus erit? cur valeant contra abſolventes, non valeant contra relegantes? Si poſt non valent, neque prius debent valere: ſi prius, etiam poſt. *G.*

Negatio nata ex compendio non intellecto adverbii *nunc*. *Nunc*, *poſtea*, ſibi opponuntur. Saepe ita peccatum a librariis. Vid. Drakenb. ad Liv. 9, 7, 5. *S.*

24 *an ſententias dividi, an iri)* Cave putes haec eſſe membra disiuncta: ἡ *an* per anaphoran poſita non aliam vim habet, quam ſi ita dediſſet Plinius. *An ſententias dividi, ET iri in ſingulas oportuerit.* Hoc enim eſt dividere ſententias, ſi non in duas coniunctim itur, ſed in ſingulas. *Malebat Cortius pro poſteriori *an* legi *ac*: quod eodem redit. *G.*

Quemadmodum obtinui?) *Capitalis emendatio e Mediceo libro prolata a Cortio. Reliqui, *An poſtulare debuerim, an abſtinere, quemadmodum abſtinuit is, qui ultimum — — cenſebat. Neſcio an iure* etc. Quae ab editoribus ita informata puto, cum ſemel pro *obtinui* irrepſiſſet

an iure, certe aequitate poſtulationis meae victus, omiſſa ſententia ſua, acceſſit releganti: veritus ſcilicet, ne, ſi dividerentur ſententiae, (quod alioqui fore videbatur) ea, quae abſolvendos eſſe cenſebat, numero praevaleret. Etenim longe plures in hac una, quam in duabus ſingulis, erant. Tum illi quoque, qui auctoritate eius trahebantur, 25
tur, transeunte illo, deſtituti, reliquerunt ſententiam ab ipſo auctore deſertam, ſequutique ſunt quaſi transfugam, quem ducem ſequebantur. Sic ex tribus ſententiis duae factae; tenuitque ex 26
duabus altera, tertia expulſa, quae quum ambas ſuperare non poſſet, elegit, ab utra vinceretur. Vale.

XV.

Non habenti quod legat in vineis, legendos mittit libros.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Oneravi te tot pariter miſſis voluminibus. Sed oneravi primum, quia exegeras; deinde, quia ſcripſeras tam graciles iſtic vindemias eſſe, ut plane ſcirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntian- 2
tur. Igitur mihi quoque licebit ſcribere, quae legas, ſit modo, unde chartae emi poſſint: quae ſi ſcabrae bibulaeve ſint, aut non ſcribendum,

abstinuit. Plinianum eſt ita interrogare, et ſibi reſpondere, vid. 3, 9, 2. 6, 2, 1. 6, 23, 1. 6, 29, 1. ſq. 9, 17, 2. vel proponere quaedam deinde repetenda, ut mox 8, 18, 6. ut 9, 16, 1. etc. Mediceus liber etiam verba *an abstinere* omittit. Servavimus ea, cum quod ſenſum non incommodum habere poſſunt; ſubaudire enim licet, *abstinere a poſtulando:* tum quod inde poteſt intelligi, unde illud *abstinuit* pro *obtinui* irrepſerit. *G.*

XV, 1 *quod vulgo dicitur*) Proverbium igitur tum inter ſcholaſticos homines uſitatum fuiſſe debet, de gracili vindemia, ex ambiguitate verbi *legere* tractum, nempe tale: Librum una ferendum eſſe in vindemiam, ut, ſi uvae non ſint, ſit tamen liber qui *legi* poſſit. *G.*

aut necessario, quidquid scripserimus boni malive, delebimus. Vale.

XVI.

De morbis et morte servorum queritur, additis solatiis.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, et quidem iuvenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, solatia tamen: unum facilitas manumittendi, (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos iam liberos perdidi) alterum, quum permitto servis quoque quasi testamenta facere, eaque, ut legitima, custodio.
2 Mandant rogantque, quod visum: pareo ut iussus. Dividunt, donant, relinquunt, dumtaxat intra domum. Nam servis respublica quaedam et quasi
3 civitas domus est. Sed quamquam his solatiis adquiescam, debilitor et frangor eadem illa humanitate, quae me, ut hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri. Nec ignoro, alios huiusmodi casus nihil amplius vocare, quam damnum; eoque sibi magnos homi-

2 *delebimus*) Etiam hic lusus in verbo est: qui in bibula ac spongiosa nimis et scabra charta scribit, illo diffluentibus literis delere potius et lituras facere quam scribere videtur. *G.*

XVI, 1 *iam liberos)* Propediem manumittendos, qua re non modo damnum minuitur; sed illa humanissima exoritur consolatio, vicem illis pro suis meritis redditam. *G.*

Immo, iam manumissos. Facilis autem manumissio, tali fortasse occasione oblata, qualis supra 7, 32. memoratur. *S.*

quum permitto) Cortius et Gierigius *quod permitto*. bene. *S.*

2 *pareo ut iussus. Dividunt*) *Etiam hic locus Mediceo libro sanitatem debet. Alii, *pareo ocius. Suis dividunt. G.*

quasi civitas) Cum alias *caput* non habeat servus, nec ullam civilis iuris communionem, ac proinde nec facere testamentum, nec percipere ex alio testamento quidquam, quod suum sit, possit, cum ipse sit domini. *G.*

3 *alios — damnum*) Cum moritur servus, illud modo computant, quanti fuerit, quanti emi alius aeque bonus possit; amicitiae, et ex consuetudine suavitatis, rationem nullam habent. Tangit autem Catonem maiorem, *Sapientem* dictum, cuius erga servos vetulos vel morbosos in-

nes et ſapientes videri. Qui an magni ſapientes-
que ſint, neſcio: homines non ſunt. Hominis 4
eſt enim adfici dolore, ſentire, reſiſtere tamen,
et ſolatia admittere; non, ſolatiis non egere. Ve- 5
rum de his plura fortaſſe, quam debui, ſed pau-
ciora, quam volui. Eſt enim quaedam etiam
dolendi voluptas: praeſertim ſi in amici ſinu de-
fleas, apud quem lacrumis tuis vel laus ſit para-
ta, vel venia. Vale.

XVII.

Exundationem Tiberis et Anienis narrat, rogans ut ſibi nuntietur, ſi quid ſimile in aliis praediis accidiſſet.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Num iſtic quoque immite et turbidum caelum?
Hic aſſiduae tempeſtates, et crebra diluvia. Ti-
beris alveum exceſſit, et demiſſioribus ripis alte
ſuperfunditur. Quamquam foſſa, quam providen- 2
tiſſimus imperator fecit, exhauſtus, premit valles,
innatat campis; quaque planum ſolum, pro ſolo
cernitur. Inde, quae ſolet flumina accipere, et
permiſta devehere, velut obvius retro cogit; at-
que ita alienis aquis operit agros, quos ipſe non
tangit. Anio, delicatiſſimus amnium, ideoque 3

humanitas, quam etiam in libello de re ruſtica c. 2. teſtatam reliquit, tum ab aliis, tum a Plutarcho praeſertim, reprehenditur. Vid. p. 333. Bryani, *ubi non τὸ ἄγαν ἀγεννὲς, ſed τὸ ἄγαν ἀτενὲς, non *humilitatem* et *ignaviam*, ſed *auſteritatem ſeveritatemque* nimiam, obiici Catoni, alias obſervavimus. *G.*

5 *dolendi voluptas)* Pulchre huc advocarunt illud Ovid. Triſt. 4, 3. 37. *Eſt quaedam flere voluptas: Expletur lacrumis egeriturque dolor. G.*

XVII, 2 *Quamquam exhauſtus)* Continuanda, opinor, antecedentibus. *S.*

retro cogit) *Aeque elegans eſt, quod ex Mediceo dedit Cortius, *ſiſtere cogit.* Sic paullo poſt habet, *ſe ſuper ruinas eiecit*, pro aliorum *evexit.* Haec talia ſunt, ut, quod praeferam, non inveniam, ac proinde ex interdicto *uti poſſidetis*, interim agere ſtatuerim. *G.*

3 *Anio — — extulit)* Sunt haec omnia, et plurima alia in

adiacentibus villis velut invitatus retentusque,
magna ex parte nemora, quibus inumbratur, fre-
git et rapuit. Subruit montes, et decidentium
mole pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quae-
rit, impulit tecta, ac ſe ſuper ruinas evexit atque ex-
4 tulit. Viderunt hi, quos excelſioribus terris illa tem-
peſtas non deprehendit, alibi divitum apparatus, et
gravem ſupellectilem, alibi inſtrumenta ruris; ibi
boves, aratra, rectores, hic ſoluta et libera ar-
menta; atque inter haec arborum truncos, aut
villarum trabes [atque culmina] varie lateque flui-
5 tantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt,
ad quae non adſcendit amnis. Nam pro amne
imber aſſiduus, et deiecti nubibus turbines: pro-
ruta opera, quibus pretioſa rura cinguntur: quaſſata
atque etiam decuſſa monimenta. Multi eiusmodi
caſibus debilitati, obruti, obtriti, et aucta luctibus

hac epiſtola, elaboratiora et ſplendidiora, quam exſpectes. Omnis epiſtola eſt chriae quam epiſtolae ſimilior; et ſi ex nulla alia pateret, Plinium has epiſtolas de induſtria et *εἰς κτῆμα* ſcripſiſſe, profecto ex hac intelligeretur. Caeterum cum Plinius Anienem *delicatiſſimum* amnium dixit, virtutes tales cogitaſſe putandus eſt, quae eum amnem accolis, vel inviſentibus iucundiſſimum, amoeniſſimum facerent, ut liquoris puritatem, curſus tranquillitatem eam, quae exundationis pericula excludit, et quae ſimilia ſunt. *E.*

delicatiſſimus) Choaſpes *delicatam* vehere *aquam* dicitur Curtio 5, 2, 9. Acumen in hoc, ſed ſophiſta illud dignum, quod amnis tam delicatus, ut adiacentes eum villae invitent et retineant, nunc nemora, quibus inumbretur, fregerit, montes ſubruerit etc. *S.*

4 *tempeſtas non deprehendit)* *Deprehendere* eſſe opprimere, tanquam in decipula, ante obſervatum ad 8, 14, 3. Quosdam *excelſioribus locis*, h. e. propter id ipſum, quod excelſioribus in locis verſarentur, non oppreſſit tempeſtas. Hi obſervare aliorum ſtrages et narrare poſſunt. *Servanda nempe omnibus modis eſt negativa particula, quam male omittit liber Mediceus, etiam in voce *qui* pro *quos* poſita vitioſus. *G.*

atque culmina) *Abſunt a quibusdam codicibus haec verba. *G.*

5 *opera, quibus pretioſa)* Aggeres, quibus arbores impoſitae, maceriae, ſepes, de quibus ruſtici mei, v. g. Varro 1, 14. *Volebam aliquando transpoſitis verbis duobus *pretioſa* iungere cum *operibus*: ſed quo pretioſiora ſunt rura, tanto plus in ſepta eorum impendi veriſimile eſt. *G.*

monimenta) Non ſepulcrorum modo, ſed alia etiam publica opera. Videtur Plinius cogitaſſe ſecundam oden Horatii, ubi Tiberis it *deiectum monimenta regis* etc. *G.*

luctibus) ob debilitatos, obrutos, obtritos. *S.*

damna. Ne quid ſimile iſtic, pro menſura peri- 6
culi, vereor: teque rogo, ſi nihil tale eſt, quam maturiſſime ſolicitudini meae conſulas: ſed et, ſi tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adverſa, an exſpectes: niſi quod tamen eſt dolendi modus, non eſt timendi. Doleas enim, quantum ſcias accidiſſe; timeas, quantum poſſit accidere. Vale.

XVIII.

Domitium Tullum laudat, qui moribus cetera non probatiſſimis, teſtamentum fecerat honeſtiſſimum, poſthabitis captatoribus, et ſcriptis unice, quos pietas iubebat.

C. PLINIVS RVFINO SVO S.

Falſum eſt nimirum, quod creditur vulgo, teſtamenta hominum ſpeculum eſſe morum: quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte, quam vita. Nam, quum ſe captandum praebuiſ- 2
ſet, reliquit filiam heredem, quae illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Proſequutus eſt nepotes plurimis iucundiſſimisque legatis; proſequutus etiam pronepotem. In ſumma, omnia pietate pleniſſima; ac tanto magis, quo-

6 *pro menſura periculi*) Intelligit, puto, analogiam et proportionem quandam. Si hic circa Anienis ac Tiberis confluentes, hoc eſt, in Latio, tanta diluvia, quanta *iſtic*, ubi tu es, Macrine; locis humilioribus, diluvio magis alias obnoxiis etc. forte in Transpadanis, ad Larium lacum, ubi praedia habuiſſe noſtrum conſtat. *G.*

XVIII, 2 *ſe captandum praebuiſſet*) Admiſiſſet blanditias, munera, obſequia, heredipetarum, quibus in teſtamentum illius irrepere conabantur. Fecit itaque Domitius, quod Coranus ille apud Horatium Sat. 2, 5, 55 ſq. quod ſenes plures in Luciani Dialogis mortuorum, verbo, *corvos deluſit hiantes*. *G.*

ac tanto magis — ſunt) His ego non offendor: nec Gesnerus, opinor, offenſus eſt. Domitii pietas tanto magis placebat adeoque maior videbatur, quoniam teſtamentum tam pium nemo exſpectaverat. *S.*

3 niam inexſpectata ſunt. Ergo varii tota civitate ſermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, ſeque ipſos, dum inſectantur illum, turpiſſimis confeſſionibus produnt, ut qui de patre, avo, proavo, quaſi de orbo, querantur: alii contra hoc ipſum laudibus ferunt, quod ſit fruſtratus improbas ſpes hominum; quos ſic decipere, pro moribus temporum, prudentia eſt. Addunt etiam, non fuiſſe ei liberum, alio teſtamento mori; neque enim reliquiſſe opes filiae, ſed reddidiſſe,
4 quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtilius Mancia, peroſus generum ſuum Domitium Lucanum (frater eſt Tulli) ſub ea conditione filiam eius, neptem ſuam, inſtituerat heredem, ſi eſſet manu patris emiſſa. Emiſerat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumſcripto teſtamento, conſors frater in patris poteſtatem emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, et quidem cum
5 opibus ampliſſimis. Fuit alioqui fratribus illis quaſi fato datum, ut divites fierent invitiſſimis,

3 *ut qui de patre)* Speciem habuiſſent querelae deluſorum captatorum, ſi *orbus* deceſſiſſet, ſine liberis, ſine pignore, Tullus: ſic enim aequum erat, eum gratias ultimo iudicio referre bene de ſe meritis aliis. Sed quod queruntur de *patre* filiae, *avo* nepotum, *proavo* pronepotis, qui ſ. 2. commemorati ſunt, in eo produnt ſe etc. *Nimirum recepimus ſine ulla mutatione Mediceam lectionem, ut plane huic loco aptam. Vulgatum adhuc, *qui de illo uti de patre, avo, proavo, quaſi orbi querantur.* Quae ſi lectio locum habere debeat, tum *orbi* fuerint, inaudita, quantum conſtat, ſignificatione, non qui liberis carent, ſed *exheredittati:* quem intellectum Buchnerus quidem ſibi inveniſſe videtur ſupra 5, 1, 3. Sed nihil impedit, quin ſententia cogit, ut et ibi ſolemnis ſignificatio obtineat; et iam contra dixit ad eum ipſum locum Gronovius. *G.*

4 *frater eſt Tulli)* Cortius ex Mediceo: *frater is Tulli.* Plinianum hoc. Recepit et Gierigius. *S.*

circumſcripto teſtamento) Commento quodam, quod iuris ſpeciem habet, eluſo et fruſtrato. Illa circumſcriptio in eo ineſt, quod filiam fratris, emancipari iuſſam, ut frui poſſet teſtamento avi ſui, adoptat frater is, qui *conſors* eſſet fratris emancipantis, h. e. in communione bonorum indiviſa cum illo viveret: hunc enim eſſe *conſortem*, ICti docent, et Burm ad Vell. 1, 10. Igitur quod ad ipſum rediturum erat, de bonis filiae non emancipatae, illud iam redibat, poſtquam emancipata quidem, ſed eadem adoptata a fratre conſorte erat. *G.*

a quibus facti ſunt. Quin etiam Domitius Afer,
qui illos in nomen adſumſit, reliquit teſta-
mentum ante octo et decem annos nuncupa-
tum, adeoque poſtea improbatum ſibi, ut pa-
tris eorum bona proſcribenda curaverit. Mira 6
illius aſperitas, mira felicitas horum: illius aſpe-
ritas, qui numero civium excidit, quem ſocium
etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus
ſucceſſit in locum patris, qui patrem abstulerat.
Sed haec quoque hereditas Afri, ut reliqua cum 7
fratre quaeſita, transmittenda erant filiae fratris,
a quo Tullus ex aſſe heres inſtitutus, praelatus-
que filiae fuerat, ut conciliaretur. Quo laudabi-
lius teſtamentum eſt, quod pietas, fides, pudor,
ſcripſit: in quo denique omnibus adfinitatibus, pro
cuiusque officio, gratia relata eſt: relata et uxori.
Accepit amoeniſſimas villas, accepit magnam pe- 8
cuniam uxor optima et patientiſſima: ac tanto
melius de viro merita, quanto magis eſt repre-
henſa, quod nupſit. Nam mulier natalibus clara,
moribus proba, aetate declivis, diu vidua, mater
olim, parum decore ſequuta matrimonium vide-
batur divitis ſenis, ita perditi morbo, ut eſſe tae-
dio poſſet uxori, quam iuvenis ſanusque duxiſſet.
Quippe omnibus membris extortus et fractus tan- 9
tas opes ſolis oculis obibat: ac ne in lectulo
quidem, niſi ab aliis, movebatur. Quin etiam
(foedum miſerandumque dictu) dentes lavandos
fricandosque praebebat. Auditum eſt frequenter ab
ipſo, quum quereretur de contumeliis debilitatis

5 *Domitius Afer)* Profuit hic locus nobis ad interpretandum non nimis facilem locum Quintiliani 6, 3, 92. ubi putamus huius teſtamenti mentionem fieri. *G.*

6 *ſocium in liberis)* Cuius ipſe filios adoptaſſet, ut ſ. 2. *filiam, quae illi cum fratre communis.* *G.*

7 *ut conciliaretur)* Ut filiae ſuae propitium redderet fratrem ſuum, a quo illi inſidiae metuendae erant, ſi ipſa heres eſſet; illum ipſum heredem praeterita filia inſtituit, futurum arbitratus, quod accidit, ut nec vivus inſidiaretur ſuae ex fratre nepti, cuius iam bona nemine contra dicente haberet; et curaret, cum liberos ex ſe natos non haberet, ut certe poſt mortem ſuam rediret ad illam hereditas. *G.*

ſuae, *ſe digitos ſervorum ſuorum quotidie lingere.*
10 Vivebat tamen, et vivere volebat, ſuſtentante maxime uxore; quae culpam inchoati matrimonii in
11 gloriam perſeverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis. Iam ſunt venales tabulae Tulli: exſpectatur auctio. Fuit enim tam copioſus, ut ampliſſimos hortos eodem, quo emerat, die inſtruxerit plurimis et antiquiſſimis ſtatuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quae negligebantur. Invicem tu, ſi quid iſtic epiſtola
12 dignum, ne gravare ſcribere. Nam quum aures hominum novitate laetentur, tum ad rationem vitae exemplis erudimur. Vale.

XIX.

Infirmitate et mortibus ſuorum turbatus ſolatium in literis quaerit, et librum emendandum mittit.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Et gaudium mihi et ſolatium in literis; nihilque tam laetum, quod his laetius; nihil tam triſte, quod non per has ſit minus triſte. Itaque et infirmitate uxoris, et meorum periculo, quorundam vero etiam morte turbatus, ad unicum doloris levamentum ſtudia confugio; quae praeſtant, ut adverſa magis intelligam, ſed patientius

10 *et vivere volebat)* Non praetulit ἀποκαρτέρησιν, quod honeſtum nomen quaeſitae per inediam mortis ab iis, qui dolores morborum vel curationis perferre nollent. His, quae ad Quintil. 8, 5, 23. dicimus, add. Tertull. Apol. cap. 46. Notum in primis exemplum Attici Corneliani: et Corellii Rufi apud noſtrum 1, 12. Cum Maecenate Tullum bene comparat Buchnerus, cuius verſiculos retulit Seneca epiſt. 101. *Debilem facito manu, Debilem pede, coxa: Tuber adſtrue gibberum, Lubricos quate dentes. Vita dum ſupereſt, bene eſt. Hanc mihi, vel acuta Si ſedeam cruce, ſuſtine.* G.

11 *Iam ſunt venales tabulae Tulli)* Argutior adeoque Secundi ingenio dignior lectio Medicei libri, quam Cortius adſcivit: *Habes omnes fabulas urbis: nam ſunt omnes fabulae Tullus.* S.

12 *laetentur)* Cortius *laetantur.* vid. ad 7, 8, 3. S.

ſeram. Eſt autem mihi moris, quod ſum datu- 2
rus in manus hominum, ante amicorum iudicio
examinare, in primis tuo. Proinde, ſi quando,
nunc intende libro, quem cum hac epiſtola acci-
pies: quia vereor, ne ipſe, ut triſtis, parum in-
tenderim. Imperare enim dolori, ut ſcriberem,
potui; ut vacuo animo laetoque, non potui. Por-
ro, ut ex ſtudiis gaudium, ſic ſtudia hilaritate
proveniunt. Vale.

XX.

Miranda lacus Vadimonis.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Ad quae noſcenda iter ingredi, transmittere mare
ſolemus, ea ſub oculis poſita negligimus: ſeu quia
ita natura comparatum, ut proximorum incurioſi,
longinqua ſectemur: ſeu quod omnium rerum
cupido langueſcit, quum facilis occaſio eſt: ſeu
quod differimus tanquam ſaepe viſuri, quod datur
videre, quoties velis cernere. Quacunque de 2
cauſſa, permulta in urbe noſtra, iuxtaque urbem,
non oculis modo, ſed ne auribus quidem novi-
mus: quae ſi tuliſſet Achaia, Aegyptus, Aſia,
aliave quaelibet miraculorum ferax commendatrix-
que terra; audita, perlecta, luſtrataque habere-
mus. Ipſe certe nuper, quod nec audieram an- 3
te, nec videram, audivi pariter et vidi. Exegerat
proſocer meus, ut Amerina praedia ſua inſpice-
rem. Haec perambulanti mihi oſtenditur ſubia-
cens lacus, nomine Vadimonis; ſimul quaedam

XX, 2 *Achaia)* Senſu Romanorum dicta. vid. infra ep. 24, 2. *S.*

luſtrataque) Bene Cortius ex Mediceo *luſtrata.* *S.*

3 *Amerina praedia)* Monet Cellarius, ea non tam ab *Ameria* urbe dicta, quae trans Tiberim in extrema Umbria fuit; quam a *caſtello Amerino* cis flumen in Etruria, inter confluentem Naris et Falerios etc. *G.*

Vadimonis) Pronuntiationis cauſſa notandum a Polybio 2, 20.

4 incredibilia narrantur. Perveni ad ipſum. Lacus
eſt in ſimilitudinem iacentis rotae circumſcriptus,
et undique aequalis: nullus ſinus, obliquitas nul-
la, omnia dimenſa, paria, et quaſi artificis manu,
cavata et exciſa. Color caeruleo albidior; viri-
dior et preſſior ſulphuris: odor ſaporque medica-
tus: vis, qua fracta ſolidantur. Spatium modi-
cum, quod tamen ſentiat ventos, et fluctibus in-
5 tumeſcat. Nulla in hoc navis (ſacer enim eſt)
ſed innatant inſulae herbidae, omnes arundine et
iunco tectae, quaeque alia foecundior palus, ipſa-
que illa extremitas lacus effert. Sua cuique figu-
ra, ut modus: cunctis margo deraſus, quia fre-
quenter vel litori vel ſibi illiſae terunt terun-
que. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe
in ſpeciem carinae humili radice deſcendunt.

'Οάδμονα λίμνην vocari, quem laudavit hic et in Geographia Cellarius, ut et Livium 9, 39. Florum 1, 13. Senecam quaeſt. nat. 3, 25. qui unius modo natantis in eo inſulae mentionem facit, tum Plinium maiorem 2, 95. qui ſilvam natantem in eo memorat: ad quem locum Harduinus *lago di Beſſanello* hodie vocari refert. *G.*

4 *viridior et preſſior ſulphuris*) Intelligo, *colore.* Nempe intermedium quendam habet colorem aqua huius lacus et mixtum, quem *caeruleum*, qui ſolemnis aquae color eſt, dicere non poſſis; eſt enim *albidior* pallidiorque. Inclinat ad flavum, ſed *ſulphuris* colore eſt *viridior et preſſior* h. e. obſcurior, et plus ex nigro trahens, quo ipſo ad caeruleum aliquantum vergit, quippe qui flavo mixtus dat viridem. Nempe ſequimur lectionem Mediceam, et antiquarum editionum. Vulgata lectio, *viridiore preſſior* debetur coniecturae Barthii. Praeterea ita diſtinguunt. *viridiore preſſior: ſulphuris odor, ſaporque medicatus: vis, qua fracta.* In qua lectione primo incommodum eſt, quod comparativus comparativo comparatur, *viridiore preſſior*, quod vix intelligo: deinde, niſi *odor ſaporque* coniungantur, ἡ *que* ad ſapor adiecta male reſpondet reliquae verborum continuationi: potuiſſet ſane Plinius, *ſulphuris odor, ſapor medicatus, vis, qua fracta* etc. *G.*

5 *ſacer enim eſt*) Vid. 8, 8. 6. *G.*

figura, ut modus) Figura pariter et magnitudine, hic enim *modus* eſt, differunt. *Nolim tamen damnare *motus*, quod ad natatum illum et fluctuationem referri poteſt. *G.*

motus eſt Lectii coniectura, probata Caſaubono. Unice verum *modus*. *S.*

humili radice) Quae *alte* non deſcendit. Nam *humile* etiam *alto*, in quantum *profundum* notat, opponi, Columella oſtendit, cum 4, 1, 6. *humilem poſitionem* vitis, quam eandem *ſuſpenſam* vocat, altae opponit, quod in Indice noſtro declaravimus. *G.*

Haec ab omni latere perſpicitur: eadem aqua 6
pariter ſuspenſa et merſa. Interdum iunctae co-
pulataeque et continenti ſimiles ſunt; interdum
discordantibus ventis digeruntur: nonnunquam
deſtitutae, tranquillitate, ſingulae fluitant. Saepe 7
minores maioribus, velut cymbulae onerariis, ad-
haereſcunt; ſaepe inter ſe maiores minoresque
quaſi curſum certamenque deſumunt; rurſus omnes
in eundem locum appulſae, qua ſteterunt, pro-
movent terram, et modo hac, modo illac, lacum
reddunt auferuntque; ac tum demum, quum me-
dium tenuere, non contrahunt. Conſtat, pecora 8
herbas ſequuta, ſic in inſulas, ut in extremam
ripam, procedere ſolere, nec prius intelligere
mobile ſolum, quam litore abrepta, quaſi illata
et impoſita, circumfuſum undique lacum pavent;
mox quo tulerit ventus egreſſa, non magis ſe de-
ſcendiſſe ſentire, quam ſenſerint adſcendiſſe. Idem 9
lacus in flumen egeritur; quod ubi ſe paullisper
oculis dedit, ſpecu mergitur, alteque conditum
meat: ac, ſi quid, ante quam ſubduceretur, ac-

6 *eadem aqua — merſa)* Genuina haec lectio, cui oraculi Medicei effatum praeferri non debebat. Senſus: radix ita merſa eſt aqua, ut tamen ſimul (eadem aqua) ſuspenſa ſit. Errat Cortius de radice alia ſuspenſa, alia merſa cogitans. *S.*

deſtitutae) *Deſtitutae* a ventis nimirum, *tranquillitate*, cum tranquillitas eſt: itaque incidendum curavi poſt utrumque verbum, ne quis iungat. *G.*

7 *curſum certamenque)* Ἓν διὰ δυοῖν: curſus certamen. *S.*

promovent terram, producunt et continuant terram continentem, cum litori lacus adhaerent. Tum et *lacum auferunt*. Eundem autem *reddunt*, cum a litore recedunt, ut in eorum locum aqua cedat. Etiam in hac epiſtola Plinius non modo deſcribendi veritatem, ſed et artem ſectatur. Locus ſequens de pecoribus in inſulas delatis ex litore, in verbis et ſententiis exquiſitiores, quam pro narratione tali, flores et colores habet. In his talibus locis tirones immorandi ſunt, [tironibus immorandum eſt,] ut diſcant artem et argutias et acumina noſcere, et a recta ratione et ſimplici dictione diſtinguere. *E.*

non contrahunt) In quacunque parte litoris adhaereſcant inſulae, illa parte minui videtur lacus, produci et promoveri continens. Itaque tum lacus videtur maximus, cum verſus centrum illius coactae inſulae, ripas in circuitu relinquunt liberas. * Intempeſtive igitur negationem quidam omittendam cenſuere. *G.*

8 *pavent)* Cortius et Gierigius e Mediceo *paveant*. bene. Sic mox *ſenſerint*. *S.*

10 cepit, ſervat et profert. Haec tibi ſcripſi, quia nec minus ignota, quam mihi nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil aeque ac naturae opera delectant. Vale.

XXI.

Graviora ſe ſtudia diſtinguere luſibus, exemplo recitati poëmatum libri oſtendit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Ut in vita, ſic in ſtudiis pulcherrimum et humaniſſimum exiſtimo, ſeveritatem comitatemque miſcere, ne illa in triſtitiam, haec in petulantiam
2 procedat. Qua ratione ductus, graviora opera luſibus iocisque diſtinguo. Ad hos proferendos et tempus et locum opportuniſſimum elegi; utque iam nunc adſueſcerent et ab otioſis et in triclinio audiri, Iulio menſe, quo maxime lites interquieſcunt, poſitis ante lectos cathedris, amicos collocavi.
3 Forte accidit, ut eo die mane in advocationem ſubitam rogarer: quod mihi cauſſam praeloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem

10 *nihil — delectant)* Notanda conſtructio, verbi numero ad *opera*, non ad *nihil* relato. *S.*

XXI, 2 *lites interquieſcunt)* Adſcribemus et nos locum Statii ſilv. 4, 4, 39. *Certe iam Latiae non miſcent iurgia leges, Et pacem piger annus habet. meſſesque reverſae Dimiſere forum.* Sunt tituli tum Pandectarum tum Codicis de Feriis. Quod paullo poſt de *advocatione ſubita* dicit, extraordinarium quiddam fuit, et morae impatiens. *G.*

poſitis ante lectos cathedris) Nempe *cathedra* hic eſt pulpitum, quo ante lectum poſito commodius ſcribere aliquid vel legere quis poſſit. Ita accipit Propertius 4, 5, 37. *poſita tu ſcribe cathedra Quidlibet.* *G.* Cf. Ep. 2, 17, 21. *E.*

Nimirum ea cathedrarum conſtructio erat, ut ſimul et ſedis et pulpiti vice fungerentur. Nunc a Plinio tantum conſidendi cauſſa adhibitae ſunt. *S.*

3 *cauſſam praeloquendi)* Ubi? in iudicione, an apud auditturos recitantem? Puto poſterius. Parum enim decora in foro illa eſſet deprecatio. Sed apud privatos amicos, quibus tanquam muſicum epulum praebetur a recitatore, videtur excuſationem res mereri, ſi quis voce iam in foro obtuſa, imparatus, et quaſi obiter, atque adeo *irreverenter* ad recitandum accedat, cum exquiſita omnia et ſtudioſe parata exſpectent amici. *G.*

operis argueret, quod recitaturus, quamquam et
amicis, et paucis, idem iterum amicis, foro et
negotiis non abstinuissem. Addidi, hunc ordinem
me et in scribendo sequi, ut necessitates volupta-
tibus, seria iucundis anteferrem, ac primum ami-
cis, tum mihi scriberem. Liber fuit et opusculis 4
varius et metris. Ita solemus, qui ingenio parum
fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi bi-
duo: hoc adsensus audientium exegit: et tamen
ut alii transeunt quaedam, imputantque, quod
transeant; sic ego nihil praetereo, atque etiam
non praeterire me, testor. Lego enim omnia, ut
omnia emendem. Quod contingere non potest
electa recitantibus. At illud modestius, et for- 5
tasse reverentius. Sed hoc simplicius et amantius.
Amat enim, qui se sic amari putat, ut taedium
non pertimescat. Alioqui quid praestant sodales,
si conveniunt voluptatis suae caussa? Delicatus ac
similis ignoto est, qui amici librum bonum ma-
vult audire, quam facere. Non dubito, cupere 6
te, pro cetera mei caritate, quam maturissime le-
gere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed
retractatum; quae caussa recitandi fuit; et tamen
non nulla iam ex eo nosti. Haec vel emendata
postea, vel (quod interdum longiore mora solet)
deteriora facta, quasi nova rursus, et rescripta
cognosces. Nam, plerisque mutatis, ea quoque
mutata videntur, quae manent. Vale.

idem iterum) *Vehementer probo coniecturam Barthii, *idem interim*. Multo sane commodius ita legeremus. *G.*

5 *Delicatus ac similis ignoto*) *Delicatus* est, qui suae tantum voluptati servit, nihil facere ad alterius commodum vult. *Similis ignoto*, contrarius sodali vel amico. Mox ad *facere* intellig. bonum librum, emendando, consulendo. *E.*

6 *longiore mora*) Ipsa *mora* quomodo fieri deteriora queant, non intelligebam: sed referebam ad illam nimiam emendandi calumniam, et κακιζοτεχνίαν, qua quidam diu nimis limando, et corrigendo, scripta sua perdunt et gratiam iis omnem delent: de qua dicimus ad Quintil. 8. pr. 31. et 10, 1, 115. *G.*

Rectissime Gesnerus. Est igitur nunc *longior mora*, quum scripto emendando et limando diutius *immoramur*. *E.*

XXII.

Reprehendit quosdam, qui dare veniam, niſi ſibi neſciunt.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Noſtine hos, qui omnium libidinum ſervi ſic aliorum vitiis iraſcuntur, quaſi invideant, et graviſſime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, ni-
2 hil magis quam lenitas deceat. Atqui ego optimum et emendatiſſimum exiſtimo, qui ceteris ita ignoſcit, tanquam ipſe quotidie peccet; ita pecca-
3 tis abstinet, tanquam nemini ignoſcat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitae genere teneamus, ut nobis implacabiles ſimus; exorabiles iſtis etiam, qui dare veniam, niſi ſibi, neſciunt; mandemusque memoriae, quod vir mitiſſimus, et ob hoc quoque maximus, Thraſea, crebro dicere ſolebat: *qui vitia odit, homines odit.* Fortaſſe
4 quaeris, quo commotus haec ſcribam. Quidam nuper — Sed melius coram; quamquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id, quod improbo, inſectari, carpere, referre, huic, quod cum maxime praecipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, ſileatur; quem inſignire, exempli non nihil; non inſignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII.

Obitus Aviti, cum laude ingenii morumque.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Omnia mihi ſtudia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excuſſit, eripuit dolor, quem ex

XXII, 2 *Atqui*) Sic e coniectura Gruteri legitur. Omnes libri *atque*. quod bonum. *S.*

3 *qui vitia odit*) Ita nempe, ut nulli ignoſcat, cum vitioſo nemine commune quidquam ſibi eſſe velit etc. Cum enim nusquam non vitii aliquid ſit, metus eſt, ne plane non aula, ſed vita exeundum ſit ei, qui vitia omnia ita reformidet. *G.*

morte Iunii Aviti graviſſimum cepi. Latum cla- 2
vum in domo mea induerat: ſuffragio meo adiu-
tus in petendis honoribus fuerat: ad hoc, ita me
diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum,
me quaſi magiſtro uteretur. Rarum hoc adole- 3
ſcentibus noſtris. Nam quotusquisque vel aetati
alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim
ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia: neminem verentur,
imitantur neminem, atque ipſi ſibi exempla ſunt.
Sed non Avitus: cuius haec praecipua prudentia,
quod alios prudentiores arbitrabatur; haec prae-
cipua eruditio, quod diſcere volebat. Semper 4
ille aut de ſtudiis aliquid, aut de officiis vitae
conſulebat: ſemper ita recedebat, ut melior fa-
ctus: et erat factus vel eo, quod audierat, vel
quod omnino quaeſierat. Quod ille obſequium 5
Serviano, exactiſſimo viro, praeſtitit! quem lega-
tum tribunus ita et intellexit, et cepit, ut ex Ger-
mania in Pannoniam transeuntem, non ut commi-
lito, ſed ut comes adſectatorque ſequeretur. Qua
induſtria, qua modeſtia quaeſtor conſulibus ſuis
(et plures habuit) non minus iucundus et gratus,
quam uſui fuit! Quo diſcurſu, qua vigilantia,
hanc ipſam aedilitatem, cui praereptus eſt, petiit!
Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Ob- 6
verſantur oculis caſſi labores, et infructuoſae pre-
ces, et honor quem meruit tantum. Redit animo
ille latus clavus in penatibus meis ſumtus: red-

XXIII, 3 *Rarum hoc adoleſcentibus noſtris)* Praeſtat lectio Medicei libri: *Rarum hoc in adoleſcentibus noſtris.* S.

5 *exactiſſimo)* diligentiſſimo, accuratiſſimo, adeoque ſubmoroſo, cui non facile eſſet probari. Quo magis laudandus Avitus, quod tali viro tale obſequium praeſtitit. Fallitur Gierigius, conſummatiſſimum interpretans. S.

et intellexit, et cepit) Poſterius verbum ita omnino interpretandum videtur, ut aliquid a priore diverſum ſignificet, hoc nempe, devinxit ſibi humanitate ſua Servianum, ut Cornelianus Alcibiades Pharnabazum *ſua cepit humanitate* 7, 9, 3. G. Add. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola.

Nempe *intelligere* aliquem eſt, eius mores, adfectus, ſtudia et voluntatem noſſe, iisque rebus ſe in agendo et dicendo accommodare. Hoc qui poteſt, is alterum neceſſario *capit*, eum ſibi devincit, ei carus eſt. *E.*

eunt illa prima, illa poſtrema ſuffragia mea, illi
7 ſermones, illae conſultationes. Adficior adole-
ſcentia ipſius, adficior neceſſitudinum caſu. Erat
illi grandis natu parens; erat uxor, quam ante
annum virginem acceperat; erat filia, quam paul-
lo ante ſuſtulerat. Tot ſpes, tot gaudia dies unus
8 in diverſa convertit. Modo deſignatus aedilis,
recens maritus, recens pater, intactum honorem,
orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam,
ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrimis meis,
quod abſens, et impendentis mali neſcius, pariter
aegrum, pariter deceſſiſſe, cognovi, ne graviſſimo
9 dolori timore conſueſcerem. In tantis tormentis
eram, quum ſcriberem haec, ſcriberem ſola.
Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui
poſſum. Vale.

XXIV.

Maximum, ad Achaiam ordinandam miſſum, admonet, ut antiquitatis reverentia humaniter civitates tractet.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

1 Amor in te meus cogit, non ut praecipiam, (ne-
que enim praeceptore eges,) admoneam tamen,
ut, quae ſcis, teneas et obſerves, aut ſcias melius.
2 Cogita, te miſſum in provinciam Achaiam, illam

7 *neceſſitudinum caſu)* calamitate et dolore, quo eius neceſſarii, quos mox nominat, pater, [immo mater. *S.*] uxor, filia, adfecti [adfectae] ſunt. *E.*

uxor — acceperat) Vid. 1, 16, 6. Graeci uno verbo: *κουριδίη ἄλοχος.* *S.*

8 *ignaramque patris)* *Inſerunt alii et ipſe Mediceus liber *ignaram avi*, quod poteſt facere ad calamitatem puellae huius augendam, cui nec in avo praeſidium, qui alias patris mortui vices ſolet ſubire. *G.*

XXIV Secundum, cum hanc epiſtolam ſcriberet, celebratiſſimam illam Tullii ad Quintum fratrem (1, 1.) in animo habuiſſe, iam vidit Catanaeus. *S.*

2 *provinciam Achaiam)* Latius patere Achaiae nomen, et cum tota Peloponneſo Atticam etiam et vicinas inſulas complecti, hic quoque obſervarunt viri docti. *G.*

veram et meram Graeciam, in qua primum humanitas, literae, etiam fruges, inventae esse creduntur; missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est, ad homines maxime homines, ad liberos maxime liberos, qui ius a natura datum virtute, meritis, amicitia, foedere denique, et religione tenuerunt. Reverere conditores deos, 3
nomina deorum. Reverere gloriam veterem, et hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in urbibus sacra est. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque. Nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex iactatione decerpseris. Habe ante oculos, hanc esse terram, quae 4
nobis miserit iura, quae leges non victa acceperit, sed petentibus dederit; Athenas esse, quas adeas; Lacedaemonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, et residuum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumque est.

Caeterum cum hoc loco utiliter conferri possunt, quae Cicero in nobili ad Quintum fratrem epistola Lib. I. 1. simillima scribit. *E.*

homines maxime homines) *Homines maxime homines* sunt ad humanitatem literis et consuetudine exculti: *liberi maxime liberi*, qui naturalem libertatem contra vim externam Persarum et Macedonum, internamque tyrannorum strenue legibus et armis tuiti sunt. *Nempe sic elegantissime Mediceus liber. Repetitio vocis *maxime* fecit, ut ea semel cum proximis aliquot verbis omitteretur. *G.*

3 *nomina deorum*) Quae urbes ipsae praeferunt, ut *Athenae τῆς* Ἀθηνᾶς sive Palladis, ut *Apolloniae*, *Heracleae* etc. quae in tot aris, sub tot statuis, monumentisque leguntur. *Sequimur hic quoque Mediceam fidem. *Numina deorum* plerique editi, quae cum a diis non differrent, *nomina heroum* voluit Gronovius. *G.*

nihil — ex iactatione) Patere illos ineptire, et magni putare suas antiquitates, suorum heroum vestigia, suos artifices. Cicero de tali re in Verr. 4, 56. *Nimium fortasse haec illi mirentur atque efferant. Esto. Verumtamen honestius est* etc. *G.*

4 *leges — dederit*) Respicit ad notam XII tabularum historiam, traditam a Livio 3, 31. extr. Totum autem hunc locum de Graeciae Europeae laudibus et reverentia eodem fere modo tractat Cic. pro Flacco c. 26. *G.*

Mediceus liber: *quae leges non victis, sed petentibus dederit.* quod iure placuit Cortio et Gie-

5 Vides a medicis, quamquam in adverſa valetu-
dine nihil ſervi ac liberi differant, mollius ta-
men liberos clementiusque tractari. Recordare,
quid quaeque civitas fuerit; non ut deſpicias,
quod eſſe defierit. Abſit ſuperbia, aſperitas.
6 Nec timueris contemtum. An contemnitur, qui
imperium, qui faſces habet, niſi qui humilis, et
ſordidus, et qui ſe primus ipſe contemnit? Male
vim ſuam poteſtas aliorum contumeliis experitur:
male terrore veneratio adquiritur; longeque va-
lentior amor ad obtinendum quod velis, quam
timor. Nam timor abit, ſi recedas; manet
amor: ac ſicut ille in odium, hic in reveren-
7 tiam vertitur. Te vero etiam atque etiam (repe-
tam enim) meminiſſe oportet officii tui titulum,
ac tibi ipſi interpretari, quale quantumque ſit
8 ordinare ſtatum liberarum civitatum. Nam quid
ordinatione civilius? quid libertate pretioſius?
Porro quam turpe, ſi ordinatio everſione, liber-
tas ſervitute mutetur? Accedit, quod tibi cer-
tamen eſt tecum: onerat te quaeſturae tuae fama,
quam ex Bithynia optimam revexiſti: onerat
teſtimonium principis: onerat tribunatus, prae-
tura, atque haec ipſa legatio, quaſi praemium,
9 data. Quo magis nitendum eſt, ne in longinqua
provincia, quam ſuburbana; ne inter ſervientes,
quam liberos; ne ſorte, quam iudicio miſſus;
ne rudis et incognitus, quam exploratus proba-
tusque, humanior, melior, peritior fuiſſe videa-
ris: quum ſit alioqui, ut ſaepe audiſti, ſaepe
legiſti, multo deformius amittere, quam non ad-
10 ſequi laudem. Haec velim credas, (quod initio
dixi) ſcripſiſſe me admonentem, non praecipien-

rigio. Inſignis haec laus euno-miae Graecorum. *S.*

8 *tibi certamen eſt tecum*) curandum et annitendum tibi eſt, ut partam olim famam et opinionem virtutis tuearis et conſerves. Iam ea cura habet aliquid moleſtiae, quia agendi libertatem quaſi coërcet, ne quid agamus, quod cum vita ante acta pugnet. Hinc illa: *onerat te*

tem; quamquam praecipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

quaesturae fama, onerat testimonium principis. E.

10 *non vereor, in amore*) Si omnino peccatum a me sit, quod praecipere tibi ausus sum: at illud in eo fuerit peccatum, quod in amore modum excessi. Iam vero *modum* excedere in amore nemo potest. G.

LIBER NONVS

I.

Maximum hortatur, ut libros, contra Plantam vivum compoſitos, feſtinet edere, ne poſt mortem eius inchoaſſe videatur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Saepe te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Plantam, immo et pro te et in illum (ita enim materia cogebat) compoſuiſti, quam maturiſſime emitteres: quod nunc praecipue, morte
2 eius audita, et hortor, et moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum in-
3 choatos, quos incolumi eo peregiſti. Salva ſit tibi conſtantiae fama. Erit autem, ſi notum aequis iniquisque fuerit, non poſt inimici mortem ſcribendi tibi natam eſſe fiduciam, ſed iam paratam editionem morte praeventam. Simul vitabis illud,

Οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν.

4 Nam quod de vivente ſcriptum, de vivente recitatum eſt, in defunctum quoque, tanquam viven-
5 tem adhuc, editur, ſi editur ſtatim. Igitur, ſi

I, 3 Οὐχ ὁσίη) Ex Odyſſ. χ 412. Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι. *Secutus ſum Mediceum et optimos quosque libros cum Cortio. Ex memoria laudavit Plinius locum, et, ut ſolent in notis verſibus, abrupte. G.

Non puto, μνημονικὸν eſſe ἁμάρτημα: ſed Plinius ἔπος illud conſulto videtur inflexiſſe, ut ad rem ſuam faceret. S.

quid aliud in manibus, interim differ: hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, abſolutum videtur. Sed iam videatur et tibi; cuius cunctationem nec res ipſa deſiderat, et temporis ratio praecidit. Vale.

II.

Longas et crebras epiſtolas flagitanti, excuſat ſe, quod materia deficiat.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Facis iucunde, quod non ſolum plurimas epiſtolas meas, verum etiam longiſſimas, flagitas: in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipſe multum diſtringebar plerumque frigidis negotiis, quae ſimul et avocant animum et comminuunt. Praeterea nec ma- 2
teria plura ſcribendi dabatur. Neque enim eadem noſtra conditio, quae M. Tullii, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim et copioſiſſimum ingenium, et ingenio qua varietas rerum, qua magnitudo, largiſſime ſuppetebat. Nos quam an- 3
guſtis terminis claudamur, etiam tacente me, perſpicis: niſi forte volumus ſcholaſticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed 4
nihil minus aptum arbitramur, quum arma veſtra, quum caſtra, quum denique cornua, tubas, ſudorem, pulverem, ſoles cogitamus. Habes, ut 5
puto, iuſtam excuſationem: quam tamen dubito,

5 *abſolutum videtur. — et tibi)* Qui recitante te audivimus Anti-Plantam tuum, abſolutum et perfectum iudicavimus. Itaque noli tu cunctari, et calumniari tanquam imperfectum opus, diutius premendum, ac domi continendum, dum perpoliatur. *G.*
deſiderat) Male Cortius *deſideret.* Indicativus longe accommodatior conſilio Plinii, Maximum omni ratione perpellentis, ut ne diutius cunctetur librum ſuum emittere. *S.*

temporis) Genuinum hoc: *mortis* aliorum a gloſſatore profectum. *Temporis ratio* illa ipſa Plantae mors eſt. Sic ſaepe *res* et *tempus* iunguntur. *S.*

an tibi probari velim. Eſt enim ſummi amoris, negare veniam brevibus epiſtolis amicorum, quamvis ſcias illis conſtare rationem. Vale.

III.

Bonam manſuramque famam omnibus aliis rebus anteponit.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Alius alium, ego beatiſſimum exiſtimo, qui bonae manſuraeque famae praeſumtione perfruitur, certusque poſteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi niſi praemium aeternitatis ante oculos,
2 pingue illud altumque otium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem ſuam aut mortalitatem cogitare: et illos quidem contendere, eniti; hos quieſcere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, miſera ſimul et ingrata imagine in-
3 duſtriae, ad vilitatem ſui pervenire. Haec ego tecum, quae quotidie mecum, ut deſinam mecum, ſi disſenties tu: quamquam non disſenties, ut qui ſemper clarum aliquid et immortale mediteris. Vale.

II, 5 *an tibi probari velim)* Ut eam accipias, eaque contentus, in poſterum non poſtules epiſtolas vel plures vel longiores. *G.*

illis conſtare rationem) illos habere iuſtas cauſſas brevitatis aut ſilentii. *E.*

Illis Erneſtius ad *amicorum* videtur retuliſſe. Immo referendum ad *epiſtolis*. *S.*

III, 2 *brevem vitam — fatigare)* in hac vitae brevitate ſe defatigare et macerare laboribus inanibus. *E.*

imagine — pervenire) Praeclare interpretatur Gronovius: Stultis occupationibus, vana ſpecie diligentiae, iactando ſeſe, et in vanum laborando, hoc aſſequi, ut leviores et peiores habeantur, quam ſi quieviſſent: ſibique ipſi exprobrent ſtultitiam, qui in rebus inanibus, qualem putant ipſi gloriam, ita elaborent. Nempe *vilitas ſui* conſcientiae bonae famae oppoſita eſt: qui ſibi ipſe vilis et contemtibilis videtur, quid de aliorum iudiciis exſpectabit? *G.*

3 *clarum — mediteris)* Utrumque e bonis libris apud Cortium: licet ille prius tantum receperit. Vulg. *praeclarum — meditaris*. *G.*

Mediteris Cortio in nullo libro oblatum. Sed habent Brummeri

IV.

Excuſat orationem, quam mittit, tanquam in univerſitate longiſſimam, breviſſimam in partibus.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam
cum hac epiſtola accipies, niſi eſſet generis eius,
ut ſaepe incipere, ſaepe deſinere videatur. Nam
ſingulis criminibus ſingulae velut cauſſae conti-
nentur. Poteris ergo, undecunque ineeperis, ubi- 2
cunque deſieris, quae deinceps ſequentur, et
quaſi incipientia legere, et quaſi cohaerentia;
meque in univerſitate longiſſimum, breviſſimum
in partibus iudicare. Vale.

V.

Aequitate Tironis erga provinciales laetatur.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Egregie facis (inquiro enim, et perſevere) quod
inſtitiam tuam provincialibus multa humanitate
commendas: cuius praecipua pars eſt, honeſtiſſi-
mum quemque complecti, atque ita a minoribus
amari, ut ſimul a principibus diligare. Plerique 2
autem, dum verentur, ne gratiae potentium ni-
mium impertiri videantur, ſiniſteritatis atque etiam
malignitatis famam conſequuntur. A quo vitio 3
tu longe receſſiſti, ſcio: ſed temperare mihi non

Excerpta: idque iure praetulit Gesnerus. Plinius 5, 5, 4. *qui vero poſteros cogitant, et memoriam ſui operibus extendunt, his nulla mors non repentina eſt, ut quae ſemper inchoatum aliquid abrumpat.* S.

IV, 1 *immodicam orationem)* Eam forte, de qua ſupra 3, 9. *G.*

V, 1 *et perſevere)* 'Vehementer mihi, ut olim Thomaſio Cellarioque, placet Boxborniana lectio, quae in parentheſi includit haec verba: *inquiro enim, et perſevere* intell. inquiro, ut in rem, quam ſcire mea magni intereſt. Alii *(inquiro enim et perſevero)*. Alii, in quibus et Cortius, *(inquiro enim) et perſevera.* G.

3 *longe receſſiſti)* Quin ſi totam epiſtolam inſpicias, videtur ſubacculare Tironem ſuum

poſſum, quo minus laudem, ſimilis monenti, quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque cuſtodias: quae ſi confuſa, turbata, permiſta ſint, nihil eſt ipſa aequalitate inaequalius. Vale.

VI.

Ridet vanitatem Circenſium ludorum, et illorum tempus ſtudiis impendit.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundiſſima quiete transmiſi. *Quemadmodum*, inquis, *in urbe potuiſti?* Circenſes erant; quo genere ſpectaculi ne leviſſime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non ſemel ſpe-
2 ctaſſe ſufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, inſiſtentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, eſſet ratio non nulla: nunc favent panno, pannum amant: et ſi in ipſo curſu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur; ſtudium favorque transibit, et repente agitatores illos, equos illos, quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in una viliſſima tunica.

Plinius, quod in hanc partem aliquantum propendeat. *G.*

ſint) Praeſtat Cortii et Gierigii *ſunt* librorum auctoritate, non ratione latinitatis, quae utrumque modum fert. *S.*

VI, 1 *Omne hoc tempus* etc.) Compara Senecam Epiſt. 80, in. *Hodierno die non tantum meo beneficio mihi vaco, ſed ſpectaculi, quod omnes moleſtos ad ſphaeromachiam avocavit* etc. *S.*

2 *favent panno)* Cuius i. e. veſtimenti diverſis coloribus diſtinctae ſunt factiones Circi, in *Venetam* ſeu caeruleam, *Praſinam* ſeu viridem, et *Ruſſatam* ſ. rubram, atque *Albam:* de quibus locus claſſicus Caſſiodori Var. 3, 51. Add. Iac. Gothofr. ad l. 10. C. Theod. de equis curulibus. *G.*

Tanta — tunica) Poſt *tunica* comma ponendum: haec enim artiſſime cum ſequentibus cohaerent. *S.*

Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est; sed 3
apud quosdam graves homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desidere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies 4
libentissime otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII.

Villas suas ad Larium lacum, et in iis aedificationem describit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Aedificare te scribis. Bene est: inveni patrocinium. Aedifico enim iam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Huius in litore plu- 2
res villae meae, sed duae ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxis, more Baiano, lacum prospicit: altera, aeque more Baiano, lacum tangit. Itaque illam, tragoediam; hanc, 3
appellare comoediam soleo: illam, quod quasi cothurnis, hanc, quod quasi socculis sustinetur. Sua utrique amoenitas, et utramque possidenti ipsa diversitate iucundior. Haec lacu propius, 4

3 *Mitto apud vulgus*) h. e. non reprehendo apud vulgus et plebem tantam gratiam in vilissima tunica esse: notum enim est, vulgus rebus levissimis et humillimis delectari, quia nihil alti, nihil elati sentire didicit. Huic ergo *quosdam graves homines* opponit. Illa autem sententia, *quod vilius tunica est*, nescio quomodo mihi frigere videtur. Non enim satis promtum et aptum est, hominis pretium cum vestimenti pretio comparare: itaque et acumen, quod in hac comparatione inesse videtur, maiorem speciem quam veritatem habet. *E.*

assidua) Malim *assidue*. Mox pro *capiar* Cortius bene *capior*. *S.*

VII, 1 *ratione, quia tecum*) Nempe, tuum mihi exemplum pro ratione est. *G.*

Hoc idem *patrocinium* dixerat, h. e. argumentum, quo suum aedificandi studium defendat, et excuset. *E.*

2 *more Baiano*) *Baiarum* enim amoenitas ita nota, ita celebrata omnibus, ut exemplum et nomen praeberent aliis. Nam, quod ait dives apud Horatium epist. 1, 1, 83 *Nullus in orbe sinus Baiis praelucet amoenis*. *G.*

illa latius utitur: haec unum ſinum molli curvamine amplectitur, illa editiſſimo dorſo duos dirimit: illic recta geſtatio longo limite ſuper litus extenditur, hic ſpatioſiſſimo xyſto leviter inflectitur: illa fluctus non ſentit, haec frangit: ex illa poſſis deſpicere piſcantes, ex hac ipſe piſcari, hamumque e cubiculo, ac paene etiam lectulo, ut e navicula, iacere. Hae mihi cauſſae utrique, quae deſunt, adſtruendi, ob ea quae ſuperſunt.
5 Etſi quid ego rationem tibi? apud quem pro ratione erit, idem facere. Vale.

VIII.

Laudatus ab Augurino, laudare eum veretur, et tamen laudat.

C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

Si laudatus a te laudare te coepero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia ſcripta tua pulcherrima exiſtimo; maxime tamen illa, quae de nobis. Accidit hoc una eademque de cauſſa. Nam et tu, quae de amicis, optime ſcribis; et ego, quae de me, ut optima lego. Vale.

IX.

Fidem Colonis erga defunctum amicum laudat, praeſertim quod dignus illo fuerat.

C. PLINIVS COLONI SVO S.

Vnice probo, quod Pompeii Quinctiani morte tam dolenter adficeris, ut amiſſi caritatem deſide-

4 *ſinum*) Gesneriana, negligentiâ operarum, *ſuum.* S. *lectulo*) Praepoſitio vix recte abeſt. Itaque praefero lectionem Cortianam, in libris bonae notae repertam: *hamumque de cubiculo, ac paene etiam de lectulo.* S.

IX, 1 *caritatem deſiderio extendas*) Deſiderium effectus, quin ſpecies vel pars caritatis: qui deſiderat defunctum, ille ſe amare nondum deſiiſſe oſtendit, producitque adeo et *extendit caritatem.* G.

rio extendas; non ut plerique, qui tantum viven-
tes amant, ſeu potius amare ſe ſimulant, ac ne
ſimulant quidem, niſi quos florentes vident. Nam
miſerorum, non ſecus ac defunctorum, oblivi-
ſcuntur. Sed tibi perennis fides, tantaque in
amore conſtantia, ut finiri, niſi tua morte, non
poſſit. Et, Hercule, is fuit Quinctianus, quem 2
diligi deceat exemplo ipſius. Felices amabat,
miſeros tuebatur, deſiderabat amiſſos. Iam illi
quanta probitas in ore! quanta in ſermone cun-
ctatio! quam pari libra gravitas comitasque! quod
ſtudium literarum! quod iudicium! qua pietate
cum diſſimillimo patre vivebat! quam non obſta-
bat illi, quo minus vir optimus videretur, quod
erat optimus filius! Sed quid dolorem tuum ex- 3
ulcero? Quamquam ſic amaſti viventem, ut haec
audire potius, quam de illo ſileri velis: a me
praeſertim, cuius praedicatione putas vitam eius
ornari, memoriam prorogari, ipſamque illam,
qua eſt raptus, aetatem poſſe reſtitui. Vale.

X.

Quod ſtudiis et venationi non conveniat, illa ſola in ſeceſſu tractari ſignificat.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Cupio praeceptis tuis parere; ſed aprorum tanta

2 *probitas in ore)* Pudor, qui facile erubeſcat, et illum virtutis colorem oſtendat. Eodem pertinet *cunctatio in ſermone*, quam parit hinc verecundia, hinc λογισμὸς ille, qui ὄκνον φέρει, ut ſupra 4, 7, 3. Impudentis et ſtupidi ſimul hominis eſt effutire, quidquid in buccam venerit. Itaque *preſſa et decora cunctatio* laudatur etiam 1, 22, 3. *G.*

cum diſſimill. patre) Eſt *Afranius Quinctianus* inter C. Piſonis coniuratos apud Tac. A. 15, 49. extr. *Senatorii ordinis, mollitia corporis infamis, et a Nerone probroſo carmine diffamatus.* Hunc eſſe Quinctiani hic laudati patrem, non immerito ſuſpicatus iam eſt Catanaeus. *G.*

optimus filius) Qui malum etiam patrem revereretur et defenderet. *G.*

3 *ut haec audire potius)* Plerique libri: *ut hoc potius*, i. e. ut exulcerari dolorem tuum potius laudibus defuncti commemorandis. Genuinum hoc: noſtrum a gloſſatore profectum. *S.*

X, 1 *praeceptis tuis)* Cum

penuria eſt, ut Minervae et Dianae, quas ais pa-
2 riter colendas, convenire non poſſit. Itaque Minervae tantum ſerviendum eſt; delicate tamen, ut in ſeceſſu, et aeſtate. In via plane nonnulla leviora, ſtatimque delenda, ea garrulitate, qua ſermones in vehiculo ſeruntur, extendi. His quaedam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poëmata quieſcunt; quae tu inter nemora
3 et lucos commodiſſime perfici putas. Oratiunculam unam et alteram retractavi; quamquam id genus operis inamabile, inamoenum, magisque laboribus ruris, quam voluptatibus ſimile. Vale.

XI.

Materiam ſcribendi promittit rogatus, et ſua ſcripta trans Alpes legi laetatur.

C. PLINIVS GEMINO SVO S.

Epiſtolam tuam iucundiſſimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te ſcribi volebas, quod libris inſeri poſſet. Obveniet materia, vel haec ipſa quam monſtras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumſer oculos,
2 et occurrent. Bibliopolas Lugduni eſſe non putabam: ac tanto libentius ex literis tuis cognovi

tale quid praeceperit Tacito Plinius ipſe ſupra 1, 6. extr. hinc colligit Catanaeus, hanc eſſe Taciti, ad ſuperiorem reſpondentis. Sed probabile non eſt, unam modo adoptatam alienam epiſtolam a Plinio. Quid prohibet, a Tacito admonitum Plinium ſuorum ipſius praeceptorum, cui hic reſpondeat? Quid impedit, ſcholaſticam eſſe, et exercitationis modo cauſſa ſcriptam, hanc pariter epiſtolam, et multas alias? Et ubinam in laudata epiſtola aliquid de eo, quod hic ſ. 2. dicitur, *inter nemora et lucos commodiſſime perfici poëmata?* G.

convenire non poſſit) eodem ſtudio coli non poſſit utraque, Minerva et Diana. *E.*

2 *In via)* In qua ſerio ſtudere ſolebat noſtri avunculus. vid. 3, 5, 15. *G.*

extendi) Reſpicit hoc verbum uberem illam et luxuriantem ſcribendi rationem, quam *garrulitatem* etiam vocat. Sic Stat. Silv. 5, 3, 22. *modos Arati extendere* eſt vel ſimpliciter continuare, ut plures fiant verſus Aratei, vel paraphraſi uberiore declarare. *G.*

venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim ſatis abſolutum exiſtimare, de quo tanta diverſitate regionum discreta hominum iudicia conſentiunt. Vale.

XII.

Quaedam filiis remittenda, nec ſemper utendum ſeveritate, exemplo monet.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Caſtigabat quidam filium ſuum, quod paullo ſumtuoſius equos et canes emeret. Huic ego, iuvene digreſſo, *Heus tu, nunquamne feciſti, quod a patre corripi poſſet? Feciſti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, ſi repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo ſibi, in hoc alius, indulget?* Haec tibi ad- 2
monitus immodicae ſeveritatis exemplo, pro amore mutuo, ſcripſi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita et illum puerum eſſe, et te fuiſſe: atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris, et hominem eſſe te, et hominis patrem. Vale.

XIII.

Quae circa Helvidii ultionem egerit, pertuleritque, ordine renarrat.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Quanto ſtudioſius intentiusque legiſti libros, quos

XI, 2 *peregre manere gratiam*) etiam apud exteros placere, et libenter legi. *E.*
discreta hominum iudicia) Debebat eſſe: *discretorum* tanto intervallo *hominum iudicia*. Sed quo magis oppoſitio exſiſteret, Plinius ad ipſa iudicia retulit. Aliter Gierigius explicat: dubito, an ex mente Plinii. *S.*

XII, 1 *equos et canes*) Delicias iuventutis, quae *gaudet equis, canibusque* etc. Querelas patrum de filiorum *ἱπποτροφίᾳ* eleganter proponit in Nubium principio Ariſtophanes. *G.*

de Helvidii ultione compoſui; tanto impenſius poſtulas, ut perſcribam tibi, quaeque extra libros, quaeque circa libros, totum denique ordi-
2 nem rei, cui per aetatem non interfuiſti. Occiſo Domitiano ſtatui mecum ac deliberavi, eſſe magnam pulchramque materiam inſectandi nocentes, miſeros vindicandi, ſe proferendi. Porro, inter multa ſcelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in ſenatu ſenator ſenatori, praetorius conſulari, reo iudex, manus intuliſſet.
3 Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat eſſe cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, ſeceſſu tegebat. Fuerat cum Arria et Fannia: quarum altera, Helvidii noverca, altera, mater novercae. Sed non ita me iura privata, ut publicum fas, et indigni-
4 tas facti, et exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro ſe quisque inimicos ſuos, dumtaxat minores, incondito turbidoque clamore poſtulaverant ſimul et oppreſſerant. Ego et modeſtius et conſtantius arbitratus immaniſſimum reum non communi temporum invidia, ſed proprio crimine urgere: quum iam ſatis ille primus impetus deferviſſet, et languidior

XIII, 1 *de Helvidii ultione)* De quibus ſupra 7, 30, 4. *G.*

2 *ſtatui mecum ac deliberavi)* *Deliberare* ſaepe ita dicitur, ut ſit decernere, ſtatuere: ne putes, ſic ordinanda h. l. verba, *deliberavi ac mecum ſtatui.* Cicero Verr. Act. II. 1, 1. *quod iſte certe ſtatuerat ac deliberaverat non adeſſe.* Ibid. 3, 41. *ſic habuiſti ſtatutum cum animo ac deliberatum, omnes — — reiicere.* *S.*

manus intuliſſet) De eadem re Tacitus Agric. c. 45. *Noſtrae duxere Helvidium in carcerem manus,* ſive ipſum manuum miniſterium intelligatur, ſive, quod malunt ad eum locum cum Buchnero Boxhornius, delatoris accuſatorisque ſusceptae partes ita notentur. *G.*

3 *Arria et Fannia)* De quibus etiam 3, 11, 3. Fannia noverca Helvidii. *G.*

4 *quisque — poſtulaverant)* Hanc pronominis *quisque* cum plurali conſtructionem copioſe hic ex MSS. probat Cortius. *G.*

deferviſſet) Cortius ex Mediceo, *defremuiſſet,* quod ipſum quoque aptum huic rei eſſe, nemo negaverit. Sidonius, imitator Plinii, ep. 9, 9. *donec gentium concitatarum procella defremeret.* *Fremere* de indignan-

in dies ira ad iuſtitiam rediſſet, quamquam tum
maxime triſtis, amiſſa nuper uxore, mitto ad An-
teiam, (nupta haec Helvidio fuerat,) rogo ut ve-
niat, quia me recens adhuc luctus limine conti-
neret. Ut venit, *Deſtinatum eſt*, inquam, *mihi,* 5
*maritum tuum non inultum pati. Nuntia Arriae
et Fanniae:* (ab exſilio enim redierant:) *conſule te,
conſule illas, an velitis adſcribi facto, in quo ego
comite non egeo: ſed non ita gloriae meae faverim,
ut vobis ſocietatem eius invideam.* Perfert Anteia 6
mandata; nec illae morantur. Opportune ſenatus
intra diem tertium. Omnia ego ſemper ad Co-
rellium retuli, quem providentiſſimum aetatis no-
ſtrae ſapientiſſimumque cognovi. In hoc tamen
contentus conſilio meo fui, veritus, ne vetaret:
erat enim cunctantior cautiorque. Sed non ſusti-
nui inducere in animum, quo minus illi eodem
die facturum me indicarem, quod an facerem non
deliberabam: expertus uſu, de eo, quod deſtina-
veris, non eſſe conſulendos, quibus conſultis ob-
ſequi debeas. Venio in ſenatum: ius dicendi pe- 7
to: dico paullisper maximo adſenſu. Ubi coepi
crimen attingere, reum deſtinare, (adhuc tamen
ſine nomine) undique mihi reclamari. Alius:
Sciamus, qui ſit, de quo extra ordinem referas;
alius: *Quis eſt ante relationem reus?* alius: *Sal-
vi ſimus, qui ſuperſumus.* Audio imperturbatus, 8

tium vocibus et anhelitu dici, notum eſt. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola.

tum maxime) Eandem vim habet, quam *cum maxime:* quod oſtendit, laudante Cortio, Duker. ad Flor. 2, 16, 3. *G.*

5 *ab exſilio enim redierant)* Al. neglecta coniunctione, *ab exſilio redierant.* quod Cortius iure praetulit. Sic modo habuimus: *nupta haec Helvidio fuerat.* *S.*

adſcribi facto) Subſcribenda accuſatione, quam meditatur Plinius, a qua ſubſcriptione pro accuſatore ipſo *ſubſcriptor* nonnunquam dicitur. Subſcripſiſſe feminas, indicat verbis, *nec illae morantur.* *G.*

ſocietatem) Melius Cortius ex Mediceo *ſocietate.* Vid. Heuſingerum ad 1, 10, 12. *S.*

7 *ante relationem reus)* Ante quam *delatum* ſit *nomen* eius, eoque *recepto*, *relatum* de illo in ſenatu. *G.*

Salvi ſimus) Pauci ſuperſumus de crudelitate ſuperiorum

interritus: tantum ſuſceptae rei honeſtas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum eſt omnia, quae tunc hinc inde iactata ſunt,
9 recenſere. Noviſſime conſul: *Secunde, ſententiae loco dices, ſi quid volueris. Permiſeris*, inquam, *quod usque adhuc omnibus permiſiſti.* Reſido:
10 aguntur alia. Interea me quidam ex conſularibus amicis ſecreto accuratoque ſermone, quaſi nimis fortiter incauteque progreſſum, corripit, revocat, monet, ut deſiſtam. Adiecit etiam: *Notabilem te futuris principibus feciſti. Eſto*, inquam, *dum*
11 *malis.* Vix ille diſceſſerat, rurſus alter: *Quid audes? cur ruis? quibus te periculis obiicis? Quid praeſentibus confidis, incertus futurorum? Laceſſis hominem iam praefectum aerarii, et brevi conſulem? praeterea qua gratia, quibus amicitiis fultum?* Nominat quendam, qui tunc ad orientem ampliſſimum exercitum, non ſine ma-
12 gnis dubiisque rumoribus, obtinebat. Ad haec ego: *Omnia praecepi, atque animo mecum ante*

principum, de vindictae libidine contra delatores, de qua ante ſ. 4. G.

Ex his paucis noli quemquam in crimen vocare. Miſerantium haec vox. *S.*

8 *iactata)* Al. *iacta.* Difficile eſt definire, utrum a Secundi manu profectum ſit: magis tamen huc inclino, ut noſtrum pro genuino habeam. Vid. omnino Drakenb. ad Liv. 10, 37, 2. *S.*

9 *ſententiae loco)* Vid. quae diximus de hoc more ad 8, 14, 6. *G.*

Permiſeris) Non rogandi vel poſtulandi vox, ut modo ſ. 7. *ſciamus:* ſed ſubirati, certe iure ſuo nitentis, quaſi dicat, Nihil ita mihi beneficii tribueris, ſed ad commune ſenatorum ius me revocas. *G.*

Veriſſime Gesnerus, cuius mentem Gierigius non videtur perspexiſſe. Neque enim *permiſeris* referendum ad ius dicendi, quod extra ordinem Secundus petierat, (vid. ſupra 7.) ſed ad ius cenſendi, de quo poſtea 13. 18. Non ea ſpectat Plinius, quae dixerat, ſed quae erat dicturus. *S.*

10 *Adiecit)* Al. *Adiicit*, quod praeferendum. *Adigit*, quod cod. Arnz. habet, indidem natum: nam eſt pro *adicit*, h. e. *adiicit.* *S.*

11 *cur ruis?)* Plerique libri: *quo ruis?* quod cum Cortio praeferam. *S.*

12 *Omnia praecepi)* Ex Aen. 6, 105. 'ubi, quem ad modum hic, *praecepi*, non *percepi* habent optimi quique libri. *G.*

*peregi: nec recuſo, ſi ita caſus attulerit, luere
poenas ob honeſtiſſimum factum, dum flagitioſiſſi-
mum ulciſcor.* Iam cenſendi tempus. Dicit Do- 13
mitius Apollinaris, conſul deſignatus, dicit Fabri-
cius Veiento, Fabius Poſtumius, Vectius Procu-
lus, collega Publicii Certi, de quo agebatur,
uxoris autem meae, quam amiſeram, vitricus:
poſt hos Ammius Flaccus, Omnes Certum, non-
dum a me nominatum, ut nominatum defendunt:
crimenque quaſi in medio relictum defenſione
ſuscipiunt. Quae praeterea dixerint, non eſt ne- 14
ceſſe narrare; in libris habes. Sum enim cuncta
ipſorum verbis perſequutus. Dicunt contra Avi- 15
dius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus: *In-
iquiſſimum eſſe, querelas dolentium excludi: ideo-
que Arriae et Fanniae ius querendi non auferen-
dum: nec intereſſe, cuius ordinis quis ſit, ſed
quam cauſſam habeat.* Cornutus: *Datum ſe a* 16
*conſulibus tutorem Helvidii filiae, petentibus ma-
tre eius et vitrico: nunc quoque non ſustinere de-
ſerere officii ſui partes; in quo tamen, et ſuo
dolori modum imponere, et optimarum femina-
rum perferre modeſtiſſimum adfectum: quas con-
tentas eſſe, admonere ſenatum Publicii Certi
cruentae adulationis, et petere, ſi poena flagitii
manifeſtiſſimi remittatur, nota Certo quaſi cenſo-
ria inuratur.* Tum Satrius Rufus medio ambi- 17
guoque ſermone: *Puto*, inquit, *iniuriam factam*

attulerit) Malim e libro Voſſiano *tulerit*. *S.*

13 *crimenque — — ſuscipiunt)* Eleganter. Secundus crimen in medio reliquerat, quod reum nondum nominaſſet: res adhuc anceps et dubia poterat videri, donec edito rei nomine certo conſtaret, cui a Plinio metuendum eſſet. Hoc quidquid ſupererat dubitationis, eximebant illi, qui Certum ut nominatum defenderent. Id ſcite dicitur, *crimen quaſi in medio relictum defenſione ſuscipere.* Ita qui rumoris antea incerti ſe auctorem profitetur, dici poteſt famam in medio poſitam ſuscepiſſe. *S.*

15 *Avidius Quietus)* Idem, puto, de quo ſupra 6, 29, 1. *Cornutus* autem *Tertullus* collega fuit in conſulatu Plinii. vid. Paneg. 90, 3. *G.*

17 *Puto — iniuriam)* Mirum non eſt, ſi obſcuritatis aliquid habeat haec oratio Satrii, quum

Publicio Certo, ſi non abſolvitur: nominatus eſt ab amicis Arriae et Fanniae, nominatus ab amicis ſuis. Nec debemus ſoliciti eſſe. Idem enim nos, qui bene ſentimus de homine, iudicaturi ſumus: ſi innocens eſt, ſicuti et ſpero, et malo, donec aliquid probetur, credo poteritis ab-
18 *ſolvere.* Haec illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me: conſurgo: utor initio, quod in libro eſt: reſpondeo ſingulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta converſio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel
19 actoris conſtantiam ſubſequuta eſt. Finio. Incipit reſpondere Veiento: nemo patitur: obturbatur, obſtrepitur: adeo quidem, ut diceret: *Rogo, Patres C. ne me cogatis implorare auxilium tribunorum.* Et ſtatim Murena tribunus: *Permitto tibi, vir clariſſime Veiento, dicere.* Tunc quo-
20 que reclamatur. Inter moras conſul citatis nominibus et peracta diſceſſione, mittit ſenatum: ac paene adhuc ſtantem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia queſtus eſt Homerico verſu:

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

21 Non fere quisquam in ſenatu fuit, qui non me

ipſe Secundus *ambiguam* appellet. Conabimur eam explicatiorem reddere. Cum nominatus ſit Certus non quidem a Plinio, (vid. ſ. 13.) ſed ab aliis tum amicis Arriae et Fanniae, adverſariarum, tum ſuis; nec tamen probatum quidquam: iniuria illi fit, niſi abſolvitur: haeret enim crimen non probatum. Ergo interim abſolvendus videtur. Nec debemus nos ſenatores ſoliciti eſſe, ne ſemel abſolutus, ſi forte nocens ſit, deinde damnari non poſſit. Hoc enim ſi appareat, nos, qui bene de Certo ſentimus, idem de illo iudicaturi ſumus, quod ii, qui nocentem arbitrantur etc. *G.*

19 *auxilium tribunorum)* Quorum vim meminimus comparatam eſſe ad ſuum cuique civium ius contra vim iniuſtam, magiſtratuum praeſertim patriciorum, tuendum. *G.*

20 Ὦ *γέρον)* Il. Θ. 102. verba Diomedis, admonentis Neſtorem, ut, cum ſenex ipſe nimis prematur a iuvenibus, in ſuum, Diomedis, currum transeat. Indicat igitur Veiento, ſe antiquum ſenatorem in ordinem cogi a iunioribus. *G.*

complecteretur, exoſcularetur, certatimque laude
cumularet, quod intermiſſum tamdiu morem in
publicum conſulendi, ſuſceptis propriis ſimultati-
bus, reduxiſſem: quod denique ſenatum invidia
liberaſſem, qua flagrabat apud ordines alios, quod
ſeverus in ceteros, ſenatoribus ſolis, diſſimula-
tione quaſi mutua, parceret. Haec acta ſunt ab- 22
ſente Certo. Abſuit enim, ſeu tale aliquid ſuſpi-
catus, ſive, ut excuſabatur, infirmus. Et relatio-
nem quidem de eo Caeſar ad ſenatum non remi-
ſit: obtinui tamen, quod intenderam. Nam col- 23
lega Certi conſulatum, ſucceſſorem Certus acce-
pit: planeque factum eſt, quod dixeram in fine:
*Reddat praemium ſub optimo principe, quod a
peſſimo accepit.* Poſtea actionem meam, utcunque
potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortui- 24
tum (ſed non tanquam fortuitum) quod, editis
libris, Certus intra pauciſſimos dies implicitus
morbo deceſſit. Audivi referentes, hanc imagi- 25
nem menti eius, hanc oculis oberraſſe, tanquam
videret me ſibi cum ferro imminere. Verane haec,
adfirmare non auſim: intereſt tamen exempli, ut
vera videantur. Habes epiſtolam, ſi modum epi- 26
ſtolae cogitas, libris, quos legiſti, non minorem.
Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fui-
ſti. Vale.

22 *relationem — ad ſenatum*) Non iuſſit rem denuo ad ſenatum referri, ut alias, v. g. 4, 9, 1. etc. *G.*

23 *ſucceſſorem Certus*) Praefectus tum aerarii, brevi conſul, ut putabant homines: vid. ſ. 11. *G.*

24 *non tanquam fortuitum*) Nemo facile pro fortuito habuit, ſed cauſſam mortis Certi in Plinii actione ineſſe putarunt vulgo homines. Modeſtia quadam philoſophica utitur Secundus. Non vult tribui ſibi eventum, ſed nec vehementer repugnat. Et nihil, profecto, impedit, quo minus mortem Certo horror, ira, metus, acceleraverit: nihil ab ingenii humani rationibus alienum, ſi febris illi imminentem cum ferro inimicum obiecit. Sed haec eadem cauſſa eſt, cur fingi talia probabilius poterant. *G.*

26 *modum epiſtolae*) Sic ex libris Cort. bene. *Modum* i. e. proportionem. *G.*

XIV.

Tacitum hortatur ad parandam ſcriptis immortalitatem.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Nec ipſe tibi plaudis, et ego nihil magis ex fide, quam de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura noſtri, neſcio: nos certe meremur, ut ſit aliqua, non dico ingenio, (id enim ſuperbum,) ſed ſtudio, ſed labore, et reverentia poſterorum. Pergamus modo itinere inſtituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris et ſilentio protulit. Vale.

XV.

Quid in villa agat.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Refugeram in Tuſcos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuſcis quidem: tam multis undique ruſticorum libellis, et tam querulis, inquietor; quos aliquanto magis invitus, quam
2 meos, lego. Nam et meos invitus. Retracto enim actiunculas quasdam; quod, poſt intercapedinem temporis, et frigidum et acerbum eſt. Ratio-

XIV *ſed ſtudio* etc.) Malim, aut cum Cortio: *ſed ſtudio, et labore, et reverentia poſterorum*, aut: *ſed ſtudio, ſed labore, ſed reverentia poſterorum*. *S.*

reverentia poſterorum) De quorum nimirum iudicio de nobis ſoliciti, et moderatius vivimus, et cura maiore ſcribimus. *G.*

paucos — multos) Duos nobilitatis e literis et virtute gradus conſtituit. Prior, quem multi conſequuntur, eſt, *ut e tenebris et ſilentio proferantur*, ſciantque poſteri, eos vixiſſe: alter et excelſior, ſed qui paucis contingit, *ut provehantur in lucem et famam*, ſintque non noti modo utcunque poſteris, ſed in illuſtri quaſi faſtigio poſiti. *G.*

XV, 2 *frigidum et acerbum)* *Frigidum*, cum impetus ille et ardor, qui agentem aut mox ab actione ſcribentem proſequitur, iam reſederit: *acerbum*, cum ſua vineta caedere, eaque, quae inventionis calor commendaverat, condemnare cogatur. *G.*

Rationes) acceptorum et expenſorum, quas villici curant. Has neque praeſens inſpicit Pli-

nes, quaſi abſente me, negliguntur. Interdum 3 tamen equum conſcendo, et patrem familiae hactenus ago, quod aliquam partem praediorum, ſed pro geſtatione, percurro. Tu conſuetudinem ſerva, nobisque ſic ruſticis urbana acta perſcribe. Vale.

XVI.

Non venari ſe propter vindemias, quamquam exiguas, poſſe, attamen verſiculos pro muſto devecturum ſignificat.

C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Summam te voluptatem percepiſſe ex iſto copioſiſſimo genere venandi non miror, quum hiſtoricorum more ſcribas, numerum iniri non potuiſſe. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiae in manibus; non libet, quia exiguae. Devehemus tamen pro novo muſto novos verſicu- 2
los tibi, quos iucundiſſime exigenti, ut primum videbuntur deferviſſe, mittemus. Vale.

XVII.

Ferendos eſſe aliorum mores, ut iſti noſtros quoque ferant, acroamatum in conviviis exemplo monet.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Accepi tuas literas, quibus quereris, taedio tibi

nius, libellis nimirum orationum ſuarum magis quam rationum intentus. *Ratiocinationes* quidam legunt, quos refutant libri optimi, et ipſe Mediceus. *G.*

3 *ſed pro geſtatione)* Hoc eſt, non eo conſilio, ut patrem familias agam, ut, quid agant mei, inſpiciam: ſed movendi illa geſtatione corporis, valetudinisque adeo, cauſſa. *G.*

XVI, 1 *hiſtoricorum more)* Ubi praelium et cladem aliquam vel ſuorum vel hoſtium referunt. *G.*

2 *Devehemus — verſiculos tibi, quos — mittemus)* Melius Cortius ex libro Mediceo: *Devehemus — verſiculos, tibique — mittemus.* Noſtra lectio, ut vehementer languida, prae illa ſordet. *S.*

deferviſſe) Continuatâ eleganter metaphora, hoc notat, cum verſiculi erunt ſemel iterumque retractati, emendati, et illud muſteum quaſi ac turbidum, quod a primo calore ſcribendi traxere, depoſuerint. *G.*

fuisse quamvis lautissimam coenam, quia scurrae,
2 cinaedi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me, ut inexspectatum festivumve delectat, si quid molle a cinaedo, petulans a scurra, stultum a morione profertur.
3 Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos aeque ea, quibus ego et tu capimur et ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comoedus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum taedio recubant, quam tu ista (sic enim
4 appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XVIII.

Desideranti libellos suos promittit, sed per partes, ne memoriam turbet.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Qua intentione, quo studio, qua denique me-

XVII, 2 *Vis tu remittere*) Admonendi formula. Sic Servius Sulpicius ad Ciceronem sub fam. 4, 5. se ipse alloquens, *Visne tu te, Servi, cohibere, et meminisse* etc. G.

Non rationem, sed stomachum) Negat se virtutis aut sapientiae cuiusdam nomine, quae certa ratione agit omnia, imputari sibi velle, quod ab id genus oblectamentis abhorreat: sed *stomachum* esse, peculiarem et suum sensum atque iudicium, *gustum* hodie appellant omnes. Sic 6, 14, 2. dixerat, *stomachi mei haec natura est*. G.

3 *calceos poscunt*) Ut abituri nimirum de coena, quem ad modum *soleas poscit* avunculus nostri supra 6, 16, 5. cum *gustasset iacens et sinduisset*, iam vero *adscendere* vellet locum editum etc. *Soleas* ille, quia extra urbem. Hic de urbanis sermo est, quorum *calceum* esse, ex 7, 3, 2. apparet. G.

prodigia) Puto, e tribus generibus supra propositis, ad primum maxime *cinaedorum* respici, quorum detestabilis, et sexui illudens libido, non minus *prodigium* est, quam apud Romanos *hermaphroditus*, quod genus mari mergi expiandi prodigii caussa voluere. Liv. 27, 11. et 37. it. 31, 12. etc. G.

moria, legeris libellos meos, epiſtola tua oſtendit. Ipſe igitur exhibes negotium tibi, qui elicis et invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, et quaſi digeſta, 2
ne iſtam ipſam memoriam, cui gratias ago, aſſiduitate et copia turbem, oneratamque, et quaſi oppreſſam, cogam pluribus ſingula, poſterioribus priora dimittere. Vale.

XIX.

Verginium tuetur, quod factum ſuum ſepulcro inſcribi iuſſerit; et Frontinum laudat, qui monimentum ſibi fieri vetuerat.

C. PLINIVS RVFONI SVO S.

Significas, legiſſe te in quadam epiſtola mea, iuſſiſſe Verginium Rufum inſcribi ſepulcro ſuo:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

Reprehendis, quod iuſſerit; addis etiam, melius rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino monimentum ſibi fieri; meque ad extremum, quid de utroque ſentiam, conſulis. Utrumque dilexi; 2

XVIII, 2 *cui gratias ago)* Genuina haec ſunt. Pergratum Secundo fecerat Sabinus, qui tanta intentione, tanto ſtudio, *tanta denique memoria*, (id maxime placebat Plinio laudis avidiſſimo, ediſci ſua a legentibus glorianti) illius libellos contriviſſet. Debebatur igitur gratia a Plinio Sabini memoriae. *S.*

pluribus — dimittere) Poſterius lecta urgent quaſi et premunt memoriam, coguntque, ut poſteriora teneat, priora dimittere. Imaginatur memoriam ut manum, ut vas, quae ultra certum finem oblata vel infuſa capere, ac tenere capta, non poſſunt. Sed ſunt ſcilicet Briarei quidam centimani, ſunt Scaevolae: ſunt dolia pertuſa, ſunt oceani. In verbo *dimittere* praeceptorem imitatus eſſe videri poteſt. Sic enim Fabius 11, 2, 9. *Invenio apud Platonem, obſtare memoriae uſum literarum: videlicet quod illa, quae ſcriptis repoſuimus, velut cuſtodire deſinimus, et ipſa ſecuritate dimittimus. G.*

XIX, 1 *in quadam epiſtola)* Eſt 6, 10, ad quam etiam de ipſo Verginii facto, quod hic celebratur, dictum eſt. *G.*

miratus ſum magis, quem tu reprehendis, atque
ita miratus, ut non putarem ſatis unquam laudari
poſſe, cuius nunc mihi ſubeunda defenſio eſt.
3 Omnes ego, qui magnum aliquod memorandum-
que fecerunt, non modo venia, verum etiam
laude digniſſimos indico, ſi immortalitatem, quam
meruere, ſectantur, victurique nominis famam
4 ſupremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec
facile quemquam niſi Verginium invenio, cuius
tanta in praedicando verecundia, quanta gloria
5 ex facto. Ipſe ſum teſtis, familiariter ab eo di-
lectus probatusque, ſemel omnino, me audiente,
provectum, ut de rebus ſuis hoc unum referret,
ita ſecum aliquando Cluvium loquutum: *Scis,
Vergini, quae hiſtoriae fides debeatur: proinde ſi
quid in hiſtoriis meis legis aliter ac velles, rogo
ignoſcas.* Ad hoc ſic illum: *Tune, Cluvi, igno-
ras, ideo me feciſſe, quod feci, ut eſſet liberum
6 vobis ſcribere, quae libuiſſet?* Agedum, hunc
ipſum Frontinum in hoc ipſo, in quo tibi parcior
videtur et preſſior, comparemus. Vetuit exſtrui
monimentum: ſed quibus verbis? *Impenſa mo-
nimenti ſupervacua eſt; memoria noſtri durabit, ſi
vita meruimus.* An reſtrictius arbitraris per orbem

2 *atque ita miratus*) *Florentina lectio. Al. e libro Modii, *adeoque miratus.* G.

3 *immortalitatem — ſectantur)* Ciceronem ſuum hic etiam ſequitur Secundus, qui tum alias, tum luculenter in Archiana oratione hunc locum tractat, *optimum quemque laudis ſtudio trahi.* Plura hac de re in praefatione, ubi oſtendimus, id ipſum Secundo harum epiſtolarum vel ſcribendarum vel edendarum conſilium fuiſſe. G.

5 *velles*) Cortius et Gierigius: *velis.* Nil puto referre. Mox malim cum Cortio: *Ad hoc ille.* S.

Tune, Cluvi) *Sic e Mediceo libro Cortius. G.

me feciſſe, quod feci) me imperium adſeruiſſe, non mihi, ſed patriae. S.

6 *parcior et preſſior) Parcior* ſuae laudis, et *preſſior* i. e. moderatior, non efferens ſe. *Preſſum* enim luxurianti, ſuperfluo, opponi, vel noſtri Secundi uſus, ex indice notus, ſatis docet. G.

per orbem terrarum) Hinc intelligimus, verba Frontini modo adſcripta, non in teſtamenti modo tabulis aut ſcripto privato poſita, ſed in librum in vulgus editum relata eſſe. Opponit enim Plinius haec duo, *per orbem*

terrarum legendum dare, duraturam memoriam ſui, quam uno in loco duobus verſiculis ſignare, quod feceris? Quamquam non habeo propoſitum 7
illum reprehendendi, ſed hunc tuendi: cuius quae poteſt apud te iuſtior eſſe defenſio, quam ex collatione eius, quem praetuliſti? Meo quidem 8
iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverſo itinere, contendit: alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mavult videri contempſiſſe. Vale.

XX.

Laetatur epiſtola, qua libros ſuos laudatos vidit; et de vindemiis nuntiat.

C. PLINIVS VENATORI SVO S.

Tua vero epiſtola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior erat, praeſertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati eſſe non miror, cum omnia noſtra perinde ac nos ames. Ipſe cum maxime vindemias, graciles 2
quidem, uberiores tamen quam exſpectaveram, colligo; ſi colligere eſt, non nunquam decerpere uvam, torculum inviſere, guſtare de lacu muſtum, obrepere urbanis, qui nunc ruſticis praeſunt, meque notariis et lectoribus reliquerunt. Vale.

terrarum legendum dare, et, *uno in loco*, nempe in monimento ſepulcri, *duobus verſiculis ſignare.* *G.*

legendum) Gesneriana *legendam*, negligentiâ, puto, operarum. *S.*

8 *mavult videri contemſiſſe)* Fecit enim ſimile quiddam iis Philoſophis, qui in libris ſuis de contemnenda gloria nomen ſuum adſcribunt; aut, ſi inclementius agere iubeat, Diogeni, Platonis faſtum faſtu alio calcanti. *G.*

XXI.

Libertum in gratiam cum patrono reducere tentat.

(Adde epist. XXIV. *huius libri.)*

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis, tanquam tuis, haesit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem poenitentiae. Vere credo emendatum, quia deli-
2 quisse se sentit. Irasceris, scio: et irasceris merito, id quoque scio: sed tunc praecipua mansuetudinis laus, quum irae caussa iustissima est.
3 Amasti hominem, et, spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatius facies. Remitte aliquid adolescentiae ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiae tuae: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum
4 tam lenis irasceris. Vereor, ne videar non rogare, sed cogere, si precibus eius meas iunxero. Iungam tamen tanto plenius et effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, destricte minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modo tale, ut rogare me, ut praestare te deceat. Vale.

XXI, 3 *Torqueris enim, quum*) Quo quis natura lenior est et mansuetior, tanto ei ira gravior et nocentior ipsi solet esse. Hinc tritum illud, *patientia laesa fit furor.* Admirabiliter hic tractat et versat quasi amicum suum Plinius: eamque in eo virtutem laudat, qua cum maxime opus est. Huc pertinet, quod ait, *vereor, ne videar non rogare, sed cogere.* Indicat enim et amici officium, atque in se voluntatem, et suam in rogando modestiam, qui ob id ipsum rogare dubitet, quod sciat sibi nihil negare amicum posse. *G.*

4 *tibi non idem*) Potest omnino et ferri, et commode explicari, *tibi non idem*, nempe dico. Sed nec diffiteor, mihi etiam in mentem venisse, et non dubitaturum recipere, si in libro inveniam, illud, quod in Schefferо improbat Cortius, *tibi non item. G.*

XXII.

Paſſieni aegritudine dolet, eiusque genus, mores et ingenium laudat.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Magna me ſolicitudine adfecit Paſſieni Paulli valetudo, et quidem plurimis iuſtiſſimisque de cauſſis. Vir eſt optimus, honeſtiſſimus, noſtri amantiſſimus; praeterea in literis veteres aemulatur, exprimit, reddit: Propertium in primis, a quo genus ducit, vera ſoboles, eoque ſimillima illi, in quo ille praecipuus. Si elegos eius in manum 2
ſumſeris, leges opus terſum, molle, iucundum, et plane in Propertii domo ſcriptum. Nuper ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingit. Putes, ſi quid in ſtudiis cognatio valet, et huius propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat, ut qui veriſſime; dolet, ut qui impatientiſſime; laudat, ut qui benigniſſime; ludit, ut qui facetiſſime: omnia denique tanquam ſingula abſolvit. Pro hoc ego 3
amico, pro hoc ingenio, non minus aeger animo, quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipſis, quae ex periculo eius tantum diſcrimen adierunt, quantum ex ſalute gloriae conſequentur. Vale.

XXII, 1 *in quo ille praecipuus)* In eo genere ſimillimus eſt Propertio Paſſienus, in quo ille eſt praecipuus, nempe in elegia. *G.*

2 *manum)* Cortius et Gierigius: *manus.* Sic ſolet Plinius. *S.*

effingit. Putes) *Hanc lectionem, quam a Boxhornio Thomaſioque accepit Cellarius, praefero ipſi Mediceae, *effingi putes: ſi quid in ſtudiis cognatio valet, et huius propinquus.* Nam malo illud *effingit* abſolute et ſimpliciter dici, *putes* autem adiungi ad illum luſum de *propinquo*; quam contra verbum *putes* adiici ad id, quod ſimpliciter verum eſt, excuſationem nullam ad figuratum de *propinquo* ſermonem apponi. *G.*

XXIII.

Laetatur, doctorum nomine se in primis et Tacitum intelligi.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri,
quum diu se intra iudicum auctoritatem gravita-
temque tenuissent, omnes repente quasi victi co-
2 actique consurgerent laudarentque. Frequenter e
senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli:
nunquam tamen maiorem cepi voluptatem, quam
nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, se-
disse secum Circensibus proximis equitem Roma-
num: hunc post varios eruditosque sermones re-
quisisse, *Italicus es, an provincialis?* se respon-
3 disse, *Nosti me, et quidem ex studiis.* Ad hoc
illum, *Tacitus es, an Plinius?* Exprimere non
possum, quam sit iucundum mihi, quod nomina
nostra, quasi literarum propria, non hominum,
literis redduntur; quod uterque nostrum his etiam

XXIII, 2 *sedisse secum — equitum Romanum)* Potuit hoc fieri, ut senatori Tacito adsideret eques. Nam licet in circo etiam sua senatui, sua equitibus, loca adsignata essent Neronis instituto: potuit tamen senator, privata veste usus, sedere etiam ubi vellet: quod ex Dionis lib. 60. ad Tac. Ann. 15, 32. docet, nec hunc ipsum locum omittit, Lipsius. *Nimirum servanda nobis videtur recepta lectio, et probata Buchnero Cellarioque interpretatio Lipsii. Quod dedit ex Mediceo Cortius, *sedisse se cum quodam Circensibus proximis: hunc post* etc. non reprehendo equidem, et potuisse ita dare Secundum, concesserim. Sed manet eadem difficultas, ad quam Lipsii observatione opus est: nisi putamus senatorem hic describi, qui sederit cum Tacito; eique alium senatorem, collegam prope suum, virum fama celeberrimum, facie fuisse ignotum. Nec video caussam, cur non potuerit sic interrogare eques Romanus, urbanus etiam et politus, doctusque homo Tacitum spectaculorum dies non admodum obeuntem, nec alias multum versantem in publico; in urbe, qualis et quanta tum erat Roma. Si plebeium facimus hunc assessorem, tanto magis opus est Lipsiana animadversione. Equitem minimum suadet eruditio, et locus cum Tacito: senatorem negat ignorantia. Absurdi profecto nihil habet recepta vel lectio vel interpretatio. G.

3 *nomina — literis redduntur)* *Reddere* alicui *nomen* suum apud avunculum nostri frequentissime significat, nomine illum suo compellare. Non utar exemplis in re obvia. *Reddit ergo literis nomen Taciti et*

ex ſtudiis notus, quibus aliter ignotus eſt. Acci- 4
dit aliud ante pauculos dies ſimile. Recumbebat
mecum vir egregius, Fabius Rufinus: ſuper eum
municeps ipſius, qui illo die primum in urbem
venerat; cui Rufinus, demonſtrans me, *Vides hunc?*
Multa deinde de ſtudiis noſtris. Et ille, *Plinius
eſt*, inquit. Verum fatebor, capio magnum labo- 5
ris mei fructum. An, ſi Demoſthenes iure iacta-
tus eſt, quod illum anus Attica ita noſcitavit,
Οὗτός ἐςι Δημοσθένης; ego celebritate nominis mei
gaudere non debeo? Ego vero et gaudeo, et
gaudere me dico. Neque enim vereor, ne iactan- 6
tior videar, quum de me aliorum iudicium, non
meum, profero: praeſertim apud te, qui nec ul-
lius invides laudibus, et faves noſtris. Vale.

XXIV.

Gratias agit, quod precibus pro liberto ſuis locum dederit.

(*Conf.* 9, 21.)

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Bene feciſti, quod libertum, aliquando tibi carum,

Plinii, qui ita colligit. *Literatus eſt, ergo vel Tacitus vel Plinius.* Ita poëſi redditur nomen Homeri, vel Virgilii. Sic praeceptor noſtri Fabius 10, 1. p. 916. *Ut*, inquit, *Cicero iam non hominis, ſed eloquentiae nomen habeatur*, hoc eſt, Ciceronis nomen reddatur eloquentiae. *G.*

aliter) Cortius *alter*, perperam. Secundus loquitur de iis, qui utrumque ignorabant. Ideo eques ille: *Tacitus es, an Plinius? Aliter* et *ex ſtudiis* ſibi opponuntur. *S.*

5. *noſcitavit) Noſcitare* eſt eorum, qui dubiam adhuc notitiam confirmare ſtudent, et certo cupiunt cognoſcere. Hoc Plautinis praeſertim exemplis Ciſtell. 4, 2, 14. Epid. 4, 1, 10. Mil. 2, 6, 41. et Trin. 4, 2, 21. demonſtramus in theſauro, qui nos cum maxime exercitos habet, Linguae Latinae. [Add. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola.] Igitur hic interrogationis notam adpono et vocem arbitror, certe Plinium intellexiſſe puto, interrogantis mulierculae, *Hiccine eſt ille Demoſthenes?* Contigit huic etiam narratiunculae, quod multis aliis, ut varie pro cuiusque ingenio et referretur, et iudicaretur. Hic ſatis fuerit indicare loca Cic. Tuſc. 5, 36. Aelian. V. H. 9, 17. Schol. Perſ. ad 1, 28. Nempe illud, *Digito monſtrari, et dicier* HIC EST? ab hac narratione ortum volunt: quod etiam Horatio placuit Od. 4, 3, 22. *G.*

reducentibus epiſtolis meis, in domum, in animum recepiſti. Iuvabit hoc te: me certe iuvat; primum, quod te talem video, ut in ira regi poſſis: deinde, quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meae pareas, vel precibus indulgeas. Igitur et laudo et gratias ago. Simul in poſterum moneo, ut te erroribus tuorum, etſi non fuerit, qui deprecetur, placabilem praeſtes. Vale.

XXV.

Ex caſtris ſolicitatus de carminibus, miſſurum eſſe finito rerum actu, pollicetur.

C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Quereris de turba caſtrenſium negotiorum, et,
tanquam ſummo otio perfruare, luſus et ineptias
noſtras legis, amas, flagitas, meque ad ſimilia
2 condenda non mediocriter incitas. Incipio enim
ex hoc genere ſtudiorum non ſolum oblectationem,
verum etiam gloriam petere, poſt iudicium
tuum, viri graviſſimi, eruditiſſimi, ac ſuper iſta
3 veriſſimi. Nunc me rerum actus modice, ſed tamen
diſtringit: quo finito aliquid earundem Camoenarum
in iſtum benigniſſimum ſinum mittam.
Tu paſſerculis et columbulis noſtris inter aquilas

XXIV *te talem video)* *Elegans eſt et Plinianum, quod ex Mediceo dedit Cortius, *te tam tractabilem video*. Sed dubitavi recipere, quia longior haec phraſis interpretatio videtur nominis *talem*, apparetque adeo ratio, qui in libros bonos venerit: non item contra, qua re ductus aliquis *tam tractabilem* expunxerit, ſubſtitueritque *talem*. *G.*

XXV, 2 *poſt iudicium — veriſſimi)* Haec appendicula et propter ordinem, qui periodi concinnitatem tollit, et propter ſenſum mihi ſemper aliquo modo frigere viſa eſt. — Mox *rerum actus* negotia forenſia, cauſſarum actiones dicit. *E.*

Appendicula illa, quam Erneſtius dixit, tantum abeſt, ut frigeat, ut ad ſenſum maxime neceſſaria ſit. *S.*

3 *inter aquilas veſtras)* In caſtris verſatur Mamilianus, inter *aquilas* ergo et ſigna militaria. Plinius mittit inter carmina alia etiam ludicra quaedam, et *paſſeri* Catulliano, noto, quod hodieque legitur, carmini, atque

veſtras dabis pennas, ſi tamen et ſibi et tibi placebunt: ſi tantum ſibi, continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI.

Veterum exemplo probat, oratorem ſublimia interdum et ſere praecipitia decere.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Dixi de quodam oratore ſeculi noſtri, recto quidem et ſano, ſed parum grandi et ornato, ut opinor, apte: *Nihil peccat, niſi quod nihil peccat.*
Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam 2
efferveſcere, efferri, ac ſaepe accedere ad praeceps. Nam plerumque altis et excelſis adiacent abrupta: tutius per plana, ſed humilius et depreſſius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus, lapſus: ſed his non labentibus nulla, illis non nulla laus, etiamſi labantur. Nam ut 3
quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis, quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in ſumma nituntur, quantos ſoleant excitare clamores, quum iam iamque caſuri videntur. Sunt 4
enim maxime mirabilia, quae maxime inſperata, maxime perículoſa, utque Graeci magis exprimunt, παράβολα. Ideo nequaquam par gubernatoris eſt

columbae Stellae, aequalis fere Plinio poëtae, (de qua Martial. 1, 8. et 7, 13. Statiusque Silv. 1, 2, 102.) ſimilia. Alioquin etiam laſcivi paſſeres, columbae Veneri ſacrae et Venereae. Vid. Burm. ad Petron. c. 85. p. 418. Poteſt quoque fieri, ut hos ipſos titulos quibusdam libellis, vel partibus eorum, dederit Plinius. *G.*

XXVI, 3 *nituntur*) Verum puto. Mediceus liber *nitantur*, quod Gierigius praetulit. *S.*

4 *maxime periculoſa*) Multa de his Rhetores. Graeci non παράβολα modo vocant, ut hic etiam monet Secundus, ſed παρακεκινδυνευμένα, τολμηρὰ, ἐπισφαλῆ, ἀκροσφαλῆ κ. τ. λ. Multa Latini, praeſertim Fabius, ad cuius 2, 11, 3. Longini pluſcula dedimus. Add. 8, 2, 20. 8, 6, 11. 10, 1, 128. *Parabolos*, proiectae audaciae gladiatores, et beſtiarum in amphitheatro confectores, illuſtravit hic ex Caſſiodoro et aliunde Cellarius. *G.*

virtus, quum placido et quum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius ſubit portum; at quum ſtridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus et
5 diis maris proximus. Cur haec? Quia viſus es mihi in ſcriptis meis adnotaſſe quaedam ut tumida, quae ego ſublimia; ut improba, quae ego audentia; ut nimia, quae ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda adnotes,
6 an inſignia. Omnis enim advertit, quod eminet et exſtat; ſed acri intentione diiudicandum eſt, immodicum ſit an grande, altum an enorme. Atque ut Homerum potiſſimum attingam, quem tandem alterutram in partem poteſt fugere,

— — *βράχε δ' εὐρεῖα χθών,*
Ἀμφὶ δὲ σάλπιγξεν μέγας οὐρανός.

et

— *ἠέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο* — —

diis maris) Praeter Neptunum, Aeolumque, in primis Caſtori et Polluci, qui *θεοὶ σωτῆρες* ideo dicti, in inſcriptione Phari Aegyptiae; tum Palaemoni forte, ſeu Melicertae etc. *G.*

6 *Omnis enim*) Si retinere lubet ſcriptionem hanc librorum forte omnium: certe illud tenendum, quod iam Gronovius hic monuit, eſſe accuſativum pluralem. Conſtructio ſimilis et ſignificatio verbi *adverto* eſt 1, 10, 5. Cortius repoſuit *omnes*. *G.*

βράχε δ') Il. φ, 387. quem ipſum verſum olim et recentiori aetate varia iudicia expertum videre licet ex Clarkii adnotatione, qui hanc verſionem probaſſe videtur: *Remugiit lata tellus, Circumque clangorem reddidit magnum caelum*. *G.*

ἠέρι δ' ἔγχος) Il. ε, 356. Qua in re inſit audacia et periculum huius formulae, non facile intelliget, ſi quis ſolam verſionem conſulet, quae etiam in Clarkiana editione ſic habet, *caligine haſta* Martis pugnam ſpectantis *erat abdita*. Sic enim nihil aliud, quam hoc intelligitur, Martem videri potuiſſe ipſum, haſtam ipſius et equos videri non potuiſſe: *ἠέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο καὶ ταχέ' ἵππω*. Et praeivit his interpretibus ſcholiorum minorum auctor. Verum non hoc dicit poëta, ſed ait, *in aëre reclinatam fuiſſe haſtam et equos:* ubi primum illud audaciſſimum, quod *in aëre reclinatam dicit haſtam*. Ubi igitur? aut quid eam tanquam paries retinuit? Nempe aëria etiam erat haſta, aut fumo poëtico conſtans. Deinde et illud notat Euſtathius, audacter eodem verbo haſtam et equos comprehendi etc. Prius monuiſſe ad Plinium intelligendum opus erat. *Plinii enim etiam hunc locum putamus, revocatum a Cortio, licet abſit a plerisque editis. *G.*

Errat Gesnerus de haſta aëria fumoque poëtico cogitans. Melius Gierigius: „Immo hoc vole-

et totum illud,

Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες,
Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ.

Sed opus eſt examine et libra, incredibilia ſint 7
haec et immania, an magnifica et caeleſtia. Nec
nunc ego me his ſimilia aut dixiſſe aut poſſe di-
cere puto. Non ita inſanio: ſed hoc intelligi vo-
lo, laxandos eſſe eloquentiae frenos, nec anguſtiſ-
ſimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At 8
enim alia conditio oratorum, alia poëtarum. Quaſi
vero M. Tullius minus audeat. Quamquam hunc
omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demo-
ſthenes ipſe, ille norma oratoris et regula, num
ſe cohibet et comprimit, quum dicit illa notiſſi-
ma? Ἄνθρωποι μιαροὶ καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες.
Et rurſus: Οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, οὐδὲ
πλίνθοις ἐγώ. Et ſtatim: Οὐκ ἐκ μὲν θαλάττης
τὴν Εὔβοιαν προυβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς;

„bat Homerus: Haſta circumdata „erat nube. Haec nubes ei quaſi „paries videbatur; hinc audaci „tropo dixit: haſta reclinata erat „nubi. Hoc ipſum ſpectavit Pli- „nius." Ceterum cur locus hic in libris exciderit, cauſſa in propatulo eſt: duplex enim *et* fefellit oculos minus diligentes. *S.*

totum illud) Il. δ, 452. in quibus τραχυφωνίαν μιμητικὴν τῶν πραγμάτων laudat Euſtathius, et iam expenderat Dionyſius Halic. περὶ συνθέσ. c. 16. apud quem ita vertitur: *Non ſecus hiberni ſummis de montibus amnes Permiſtas volvunt plenis convallibus undas.* G.

8 *ipſe, ille)* Melius: *ipſe ille,*. *S.*

Ἄνθρωποι μιαροὶ) Circa hunc, et qui ſequuntur in hac epiſtola locos Demoſthenis eandem veniam rogo lectores, et impetraturum me confido, quam ceteri, qui in eo adhuc verſati ſunt. Fieri non poteſt, ut vim eorum, et id ipſum, propter quod laudavit illos Secundus, aliquis adſequatur, niſi Demoſthenem paene totum, ſtatum reipublicae, perſonas, et conſilium omne orationum harum cognoverit. Iſtam diſputationem vero non capiunt adnotationes, quales iam ſcribimus. Qui intelligere iſta volunt, ii debent malle ipſum Demoſthenem, quem tanto opere hic etiam commendat Secundus, cognoſcere: alioquin fruſtra illos iudicare de talibus doceas. Huc vel maxime pertinet illud ſublimitatis magiſtri. ſ. 6. Ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστι πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα G.

Ἄνθρωποι — ἀλάστορες) Demoſthenes p. 324. 20. Reisk. *S.*

Οὐ γὰρ — ἐγώ) ibid. p. 325. 22. *S.*

Οὐκ ἐκ μὲν — δυνατόν) Varia hic miſcentur, librariorum, opinor, negligentiâ, non ipſius Plinii. Conf. Demoſth. p. 325. 27. p. 326. 8. *S.*

(ὅσον ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν.) Et alibi: Ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεοὺς, ἐκεῖ-
9 νον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Iam quid audentius illo pulcherrimo ac longiſſimo exceſſu? Νόσημα γάρ. Quid haec, breviora ſuperioribus, ſed audacia paria? Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ᾽ ὑμῶν. Ex eadem nota: Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τὶς, ὥσπερ οὗτος, ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε. Simile his: Ἀπεσχοινισμένος ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις, γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: Σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεον προὔδωκας, Ἀριστόγειτον, μᾶλλον δὲ ἀνῄρηκας ὅλως. μὴ δὴ, πρὸς οὓς αὐτὸς ἑάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνέπλησας, πρὸς τούτους ὁρμίζου. Et dixerat: Δέδοικα, μὴ δόξητέ τισι τὸν ἀεὶ βουλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτριβεῖν. ἀσθενὴς μὲν γάρ ἐστι πᾶς ὁ πονηρὸς καθ᾽ ἑαυτόν. Et deinceps: Τούτῳ δ᾽ οὐδένα ὁρῶ τῶν τόπων τούτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρημνα, φάραγγας, βάραθρα. Nec ſatis: Οὐδὲ γὰρ τοὺς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τοὺς τοιούτους ἐν αὐτοῖς μοσχεύητε, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἵν᾽ ἀνείργητε, καὶ κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ, μηδ᾽ ἐπιθυμῇ κακίας. Adhuc: Εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia: ut praeteream quae ab Aeſchine θαύματα, non ῥήματα, vo-
10 cantur. In contrarium incidi. Dices, hunc quo-

Ἐγὼ δὲ — πεπραγμένων) Demoſth. p. 54. 8. *S.*

9 Νόσημα γάρ) Idem p. 424. 3. *S.*

Τότε ἐγὼ — ὑμῶν) p. 272. 19. *S.*

Ex eadem nota) Hoc eſt eiusdem generis, ut vinum primae aut alterius *notae* eſſe dicitur. *G.*

Ὅταν δὲ ἐκ — διέλυσε) Idem p. 20. 25. *S.*

Ἀπεσχοινισμένος — δικαστηρίων) p. 778. 16. *S.*

Σὺ τὸν — ὁρμίζου) p. 795. 12. cum lectionis varietate, unde Pliniana corrigenda. *S.*

Δέδοικα — ἑαυτόν) p. 771. 25. *S.*

Τούτῳ — βάραθρα) p. 793. 4. *S.*

Οὐδὲ γὰρ — κακίας) p. 785. 2. *S.*

Εἰ δὲ — μεταβολεύς) p. 784. 7. *S.*

θαύματα, non ῥήματα) Aeſchine, p. 557. Reisk. *S.*

10 *In contrarium)* Dum obiter Aeſchinis dictum profero, qui

que ob iſta culpari. Sed vide, quanto maior ſit,
qui reprehenditur, ipſo reprehendente; et maior
ob haec quoque. In aliis enim vis, in his gran- 11
ditas eius elucet. Num autem Aeſchines ipſe iis,
quae ab Demoſthene carpebat, abstinuit? *Χρὴ
γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν
ῥήτορα καὶ τὸν νόμον· ὅταν δ' ἑτέραν μὲν φωνὴν
ἀφιῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τοῦ νόμου δι-
καίῳ χρὴ διδόναι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος
ἀναισχυντίᾳ.* Alio loco: *Ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ
πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι πρὸς τῷ κλέμματι γρά-
ψας, τὰ πέντε τάλαντα τοὺς πρέσβεις ἀξιῶν τοὺς
Ὠρεΐτας μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ Καλλίᾳ διδόναι. ὅτι δὲ ἀλη-
θῆ λέγω, ἀφελὼν τὸν κόμπον, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ
τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ἀνάγνωθι.* Ite-
rum alio: *Καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανό-
μου λόγους περιΐστασθαι.* Quod adeo probavit, ut
repetat: *Ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου
λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπιτη-
ρεῖτε.* An illa cuſtoditius preſſiusque? *Σὺ δὲ ἑλ-* 12
*κοποιεῖς, καὶ μᾶλλόν σοι μέλει τῶν αὐθημέρων λόγων,
ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως.* Altius illa: *Οὐκ ἀπο-
πέμψεσθε τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων συμ-
φορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς λῃστὴν τῶν πραγμάτων διὰ
τῆς πολιτείας πλέοντα τιμωρήσεσθε;* et alia. Ex- 13
ſpecto, ut quaedam ex hac epiſtola, ut illud,
gubernacula gemunt, et *diis maris proximus*, iis-
dem notis, quibus ea, de quibus ſcribo, confo-

θαύματα vocavit audaciora illa Demoſthenis, quorum prolata adhuc ſunt ſpecimina; incidi in aliquid, quod contrarium eſt meae ſententiae, cum hoc ipſo verbo Aeſchines reprehendendi cauſſa hoc nomine uſus ſit. *G.*

11 *ab Demoſthene*) Cortius, nulla notata varietate lectionis, *in Demoſthene*. idque verum puto. *S.*

Χρὴ — ἀναισχυντίᾳ) Aeſchines p. 404. *S.*

Ἔπειτα — ἀνάγνωθι) p. 492. *S.*

Καὶ μὴ — περιΐστασθαι) p. 595. *S.*

Ἀλλὰ — ἐπιτηρεῖτε) p. 596. *S.*

12 *Σὺ — πόλεως*) p. 599. *S.*

Οὐκ — τιμωρήσεσθε;) p. 644. *S.*

13 *gubernacula gemunt*) ſupra ſ. 4. *G.*

dias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipſa, quae adnotaveras, incidiſſe. Sed confodias licet, dummodo iam nunc deſtines diem, quo et de illis et de his coram exigere poſſimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII.

Hiſtoriae reverentiam haberi, exemplo monſtrat.

C. PLINIVS LATERANO SVO S.

Quanta poteſtas, quanta dignitas, quanta maieſtas, quantum denique numen ſit hiſtoriae, cum frequenter alias, tum proxime ſenſi. Recitaverat quidam veriſſimum librum, partemque eius in alium diem reſervaverat: ecce amici cuiusdam
2 orantes obſecrantesque, ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quae fecerint, pudor, quibus nullus faciendi, quae audire erubeſcunt. Et ille quidem praeſtitit, quod rogabatur: ſinebat fides. Liber tamen, ut factum ipſum, manet, manebit, legeturque ſemper, tanto magis, quia non ſtatim. Incitantur enim homines ad agnoſcenda, quae differuntur. Vale.

XXVIII.

Tribus epiſtolis reſpondet: quartam, curioſius ſcriptam, accepiſſe ſe negat.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Poſt longum tempus epiſtolas tuas, ſed tres pariter recepi, omnes elegantiſſimas, amantiſſimas,

exigere poſſimus) Peculiaris verbi notio, in qua non illam modo vim habet, a qua *examen* quaſi *exagmen* dictum eſt; ſed illam quoque, ubi eſt *ad finem agere*, perficere, qualis eſt in *exſequi*, *exaedificare* etc. Vid. 5. 12, 3. et de illa *examinis* ſignificatione ad Quintil 6, 5, 5. G.

XXVII, 2 *agnoſcenda*) Excerpta Brummeri *cognoſcenda*, quod malim. S.

et quales a te venire, praeſertim deſideratas, opor-
tebat: quarum una iniungis mihi iucundiſſimum
miniſterium, ut ad Plotinam, ſanctiſſimam femi-
nam, literae tuae perferantur: perferentur. Ea- 2
dem commendas Popilium Artemiſium: ſtatim
praeſtiti, quod petebat. Indicas etiam, modicas
te vindemias collegiſſe. Communis haec mihi te-
cum, quamquam in diverſiſſima parte terrarum,
querela eſt. Altera epiſtola nuntias, multa te 3
nunc dictare, nunc ſcribere, quibus nos tibi re-
praeſentes. Gratias ago: agerem magis, ſi me
illa ipſa, quae ſcribis aut dictas, legere voluiſſes.
Et erat aequum, ut te mea, ita me tua ſcripta
cognoſcere, etiamſi ad alium, quam ad me per-
tinerent. Polliceris in fine, quum certius de vi- 4
tae noſtrae ordinatione aliquid audieris, futurum
te fugitivum rei familiaris, ſtatimque ad nos evo-
laturum, qui iam tibi compedes nectimus, quas
perfringere nullo modo poſſis. Tertia epiſtola 5
continebat, eſſe tibi redditam orationem pro
Clario, eamque viſam uberiorem, quam dicente
me, audiente te, fuerit. Eſt uberior: multa enim
poſtea inſerui. Adiicis, alias te literas curioſius
ſcriptas miſiſſe: an acceperim, quaeris: non acce-
pi, et accipere geſtio. Proinde prima quaque occa-
ſione mitte, appoſitis quidem uſuris, quas ego (num
parcius poſſum?) centeſimas computabo. Vale.

XXVIII, 1 *Plotinam, ſanctiſſimam feminam)* Hoc eam titulo mactat, non tantum propter auguſtum coniugium Traiani; ſed propter mores, quos Paneg. 83, 5. ſq. etiam laudat. *G.*

3 *tibi repraeſentes)* Non tantum, nobiscum tanquam cum praeſentibus agas, inter ſtudendum, recitandum de nobis cogites: ſed maxime de nobis vel ad nos aliquid ſcribas, atque praeſentem adeo animo tuo et cogitationi me habeas. Hoc poſtulant aperte ultima huius ſegmenti verba. *G.*

4 *qui iam tibi — poſſis)* His verbis continetur reſponſum ad partem epiſtolae Virginii Romani. Scripſerat ille, *ſe evolaturum* ad Plinium. Hic, ſe iam vincula ei et *compedes nectere*, h. e. excogitare varias cauſſas, ferias, iocoſas, voluptates, negotia, quibus hoſpitem ita carum quam diutiſſime apud ſe retineat. *G.*

5 *centeſimas computabo*) Uſurae maximae, unus de centum in

XXIX.

Diffiſus perfectioni in uno ſcribendi genere, ſe vario, merendae veniae cauſſa, exercet.

C. PLINIVS RVSTICO SVO S.

Ut ſatius, unum aliquid inſigniter, quam facere
plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, ſi
non poſſis unum aliquid inſigniter. Quod in-
tuens ego, variis me ſtudiorum generibus, nulli
2 ſatis confiſus, experior. Proinde quum hoc vel
illud leges; ita ſingulis veniam, ut non ſingulis,
dabis. An ceteris artibus excuſatio in numero,
literis durior lex, in quibus difficilior effectus eſt?
Quid autem ego de venia quaſi ingratus? Nam
ſi ea facilitate haec proxima acceperis, qua prio-
ra, laus potius ſperanda, quam venia obſecranda
eſt. Mihi tamen venia ſufficit. Vale.

XXX.

Quae vera liberalitas ſit, docet.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Laudas mihi, et frequenter praeſens, et nunc per

ſingulos menſes, adeoque, ut nunc loquimur, *XII per centum:* ſed non parcius poteſt aeſtimare Plinius damnum, quod facit ex dilatione iucunditatis ſperatae ex literis amici, itaque *computaturum* h. e. imputaturum et proinde exacturum ſe dicit uſuras, quae maximae ſunt inter legitimas. *G.*

XXIX. 2 *ut non ſingulis)* Cortius: „Sic de uno opere indica„bis, ut reputes non eſſe uni„cum, ſed plura me ſcripſiſſe, „ut vel propter numerum me ex„cuſatum habeas, ſi ſingula non „ſint perfectiſſima." *S.*

excuſatio in numero) Ut, quanto plures delibavit, tanto minus in ſingulis ab eo exſpectetur. Ceterum illud facile intelligitur, plures eſſe eius rei, de qua hic disputatur, gradus: *a)* plurima inſigniter; *b)* unum vel pauca inſigniter, multa mediocriter; *c)* multa mediocriter, nihil inſigniter; *d)* unum inſigniter, cetera ne mediocriter quidem: quamquam, ſi illud unum ſit praeclarum quiddam, poſſis illi etiam priorem locum adſignare; *e)* unum mediocriter, cetera ne mediocriter quidem etc. *G.*

Rectius cum Gierigio ſic intelligas: An ceterarum artium peritis, ſi parum effecerunt, excuſatio in numero operum, literatis durior lex? *S.*

epiſtolas, Nonium tuum, quod ſit liberalis in
quosdam: et ipſe laudo, ſi tamen non in hos ſo-
los. Volo enim eum, qui ſit vere liberalis, tri-
buere patriae, propinquis, adfinibus, amicis, ſed
amicis dico pauperibus: non ut iſti, qui iis potiſ-
ſimum donant, qui donare maxime poſſunt. Hos 2
ego viſcatis hamatisque muneribus non ſua pro-
mere puto, ſed aliena corripere. Sunt ingenio
ſimili, qui quod huic donant, auferunt illi, fa-
mamque liberalitatis avaritia petunt. Primum eſt 3
autem, ſuo eſſe contentum: deinde, quos praeci-
pue ſcias indigere, ſuſtentantem foventemque,
orbe quodam ſocietatis ambire. Quae cuncta ſi
facit iſte, usquequaque laudandus eſt: ſi unum
aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam 4
rarum eſt etiam imperfectae liberalitatis exemplar.
Ea invaſit homines habendi cupido, ut poſſideri
magis, quam poſſidere videantur. Vale.

XXXI.

Laudat illius librum, et laudatus in eo ipſe, gratias agit.

C. PLINIVS SARDO SVO S.

Poſtquam a te receſſi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, iden-

XXX, 1 *Nonium*) Quod *Liberalem* ſe *Nonium* legiſſe ait Cataneus in monimentis Brixianorum, puto pertinere ad inſcriptionem, quam *Brixiae* deſcriptam refert Gruterus p. 828, 8. SILVANIAE FLORAE NONIVS LIBERALIS CONIVGI. Eſt igitur proprium; quid ſi ex huius noſtri virtute ortum? *G.*

in hos ſolos) *Sic coniecerat Caſaubonus, ſic Boxhornius dedit, et Cellarius. Alii *in nos ſolos.* Sunt etiam qui legant *ſit tamen non* etc. facili errore librariorum, primam ſequentis ſyllabae priori etiam adſcribentium. *G.*

2 *viſcatis hamatisque*) Vid. Paneg. 43, 5. *G.*

4 *poſſideri*) Non ipſi poteſtatem habere rerum ſuarum, ſed in poteſtate aliena eſſe, atque adeo a cupiditate tuendae augendaeque rei familiaris teneri, ut ne *liberi* quidem, nedum *liberales* ſint. Convenit huc Diogenis illud, ἔχω τὴν Λαΐδα, οὐκ ἔχομαι. Pluscula praebet Cortius ad Salluſtii Iug. 2, 3. ubi *animus noſter agit atque habet cuncta, neque ipſe habetur.* *G.*

tidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quae de me scripsisti. In quibus quidem percopiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti?
2 Laudem pariter et gratias agam? Neutrum satis possum, et, si possem, timerem, ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quae gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto iucundiora; et tanto iucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII.

Quid agat amicus, quaerit: et delicatum otium suum festive narrat.

C. PLINIVS TITIANO SVO S.

Quid agis? quid acturus es? Ipse vitam iucundissimam, id est otiosissimam, vivo. Quo fit, ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc, tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII.

Mira de Hipponensi delphino narrat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictae, dignamque isto laetissimo, altissimo, planeque

XXXI, 2 *ne arrogans esset*) Viderer enim tanquam rem laude dignam extollere secundum illud et benevolum tuum de me iudicium; idque ea ipse re probare, et agnoscere. Quae sequuntur, ita intelligo: illud ipsum laudabile in libro tuo puto, quod ita iucunde potuisti scribere, ita suaviter laudare. Vicissim illud multum auxit iucunditatem, quam ex libro tuo percepi, quod gaudebam amicum ita in illo versatum, laudem ut mereretur. *G.*

XXXIII, 1 *isto*) quod in te est. Plinius 4, 30, 1. *Attuli tibi ex patria mea pro munusculo quaestionem, altissima ista*

poëtico ingenio. Incidi autem, dum ſuper coenam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides: tametſi quid poëtae cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel hiſtoriam ſcripturus crediſſes. Eſt in Africa Hipponenſis colonia, ma- 2
ri proxima: adiacet ei navigabile ſtagnum, ex quo, in modum fluminis, aeſtuarium emergit, quod vice alterna, prout aeſtus aut repreſſit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur ſtagno. Omnis hic aetas piſcandi, navigandi, atque 3
etiam natandi ſtudio tenetur: maxime pueri, quos otium ludusque ſolicitat. His gloria et virtus altiſſime provehi: victor ille, qui longiſſime, ut litus, ita ſimul nantes, reliquit. Hoc certamine 4
puer quidam, audentior ceteris, in ulteriora tendebat. Delphinus occurrit, et nunc praecedere puerum, nunc ſequi, nunc circuire, poſtremo ſubire, deponere, iterum ſubire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flectit ad litus, redditque terrae et aequalibus. Serpit per colo- 5
niam fama: concurrere omnes, ipſum puerum tanquam miraculum adſpicere, interrogare, audire, narrare. Poſtero die obſident litus, proſpectant mare, et ſi quid eſt mari ſimile. Natant pueri: inter hos ille, ſed cautius. Delphinus rurſus ad tempus, rurſus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quaſi invitet,

eruditione digniſſimam. ubi vid. Gesner. et Heuſinger. *S.*

poëtico ingenio) Quod deſcribit 8, 4. pr. *G.*

Magna auctoris fides) Cur non nominat avunculum ſuum, qui narrat 9, 8. ſ. 8? ubi plures id genus delphini amatores hominum. Similis etiam, quam ex Apione narrat Gellius 7, 8. *G.*

2 *adiacet — ex quo)* Cort. *adiacet navigabile ſtagnum: ex hoc.* placet. Sic enim narratio vividior. *S.*

4 *ulteriora)* non ſtagni, puto, ſed maris; remotiora a litore, a terra. *S.*

5 *ſi quid eſt mari ſimile)* Conſueta figura *ſi quid* poſuit pro relativo *quod* vel *quidquid*, non ipſum tantum mare, ſed illud ſtagnum cum ſuo Euripo, quo mare inferri referrique modo dixit. *G.*

Vera videtur Cortii coniectura: *ecquid e mari ſimile.* *S.*

invitet, revocet) Cortius et Gierigius: *invitet et revocet.* bene. *S.*

revocet, exſilit, mergitur, varioſque orbes impli-
6 citat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio,
hoc pluribus, donec homines, innutritos mari,
ſubiret timendi pudor. Accedunt, et adludunt,
et appellant: tangunt etiam, pertrectantque prae-
bentem. Creſcit audacia experimento. Maxime
puer, qui primus expertus eſt, adnatat natanti,
inſilit tergo: fertur referturque, agnoſci ſe, ama-
ri putat, amat ipſe: neuter timet, neuter time-
tur: huius fiducia, manſuetudo illius augetur.
7 Nec non alii pueri dextra laevaque ſimul eunt
hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mi-
rum) delphinus alius, tantum ſpectator et comes.
Nihil enim ſimile aut faciebat, aut patiebatur:
ſed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum
8 ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam
priora) delphinum geſtatorem colluſoremque pue-
rorum in terram quoque extrahi ſolitum, arenis-
que ſiccatum, ubi incaluiſſet, in mare revolvi.
9 Conſtat Octavium Avitum, legatum proconſulis, in
litus educto religione prava ſuperfudiſſe unguen-

implicitat expeditque) Hoc vult, non continuaſſe eundem motum circularem, ſed quem primo feciſſet orbem, illum converſo corpore deinde remenſum: ut canes, cum laſciviunt, aliaque animalia facere videmus. *G.*

6 *appellant*) *Simonem* vocant. Maior Plinius 9, 8. ſ. 7. *Roſtrum* delphinis *ſimum: qua de cauſſa nomen Simonis omnes miro modo agnoſcunt, maluntque ita appellari.* Si quis ſeverius agere cum viro erudito velit, poſſit ipſi tribuere hanc ſententiam, quaſi putaſſet, *a)* conſcios ſibi eſſe delphinos illius conformationis roſtri ſui: *b)* noſſe, hanc conformationem nomine *Simonis* declarari: *c*) illam ſibi conformationem pulchram, et materiam laudis videri. Satis, credo, fuerit illis qualemcunque blanditiarum et plauſus alieni ſenſum, ut equis, canibus, pavonibus, tribuere. *G.*

8 *in terram — extrahi*) Iam alias obſervavimus, quae ex Ovidii Ep. Herus ad Leand. 201. adferuntur, ut oſtendatur, quam incredibilis haec ſit narratio, *Quem poſtquam bibulis illiſit fluctus arenis, Unda ſimul miſerum vitaque deſeruit*; ea partem ſomnii eſſe, non ad hiſtoriam animalis huius pertinere: pluribus autem obſervatum apud Plin. mai. l. c. legendum, *Solent in terram erumpere incerta de cauſſa, nec* (non *et) ſtatim tellure tacta moriuntur.* G.

9 *Octavium Avitum)* Maior Plinius Flavianum legatum proconſulis [immo proconſulem. *S.*] nominat: forte ambo una fuere. *G.*

ſuperfudiſſe unguentum) Quod honoris genus habebant anima-

tum, cuius illum novitatem odoremque in altum refugisse: nec nisi post multos dies visum languidum et moestum; mox, redditis viribus, priorem lasciviam et solita ministeria repetisse. Conflue- 10
bant ad spectaculum omnes magistratus, quorum adventu, et mora, modica res publica novis sumtibus atterebatur. Postremo locus ipse quietem suam secretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Haec tu qua misera- 11
tione, qua copia deflebis, ornabis, attolles! Quamquam non est opus adfingas aliquid aut adstruas: sufficit, ne ea, quae sunt vera, minuantur. Vale.

libus, quae libera dimitterent, hirundinibus, equis, elephantis. Vide eruditissimam observationem Casauboni ad Sueton. Caes. 81. ubi nec huius delphini obliviscitur. *G.*

De illo honore hic non cogitandum, sed, ut ipse Plinius ait, religione motus Avitus, quod τοῦ θείου aliquid in delphino reperisse sibi videretur, eum unguento perfudit. Verissime Gesnerus in carmine: *Hoc in pisce deos sibi placaturus Avitus Naribus affundit croceos nardique liquores.* *S.*

10 *modica res publica*) Reditus publici Hipponensium iam ante modici ac tenues: *res publica* hic dicitur ut *res familiaris*, ut *rem facere.* Qui vel ita interpungunt, ut *mora modica* iungantur, vel *Resp.* scribunt, non videntur hanc sententiam spectasse, quae, nisi fallimur, unice vera est. *G.*

11 *Haec tu qua miseratione*) Poëtam Caninium alloquitur, cui nimirum ob id ipsum hanc narravit historiam, ut materiem carmini praeberet. Utrum fecerit Caninius, non dixerim: me certe excitavit Secundus, ut hoc sumerem ante XII annos argumentum carminis, quo honorem haberem veteri meo et literarum omnium in Vinariensi aula Patrono, cui mitem senectutem et beatum in rure suo, in quod recessit, otium, ex animi sententia precor. Licetne illud huc attexere? Et ponamus, monumentum non tam qualiscunque ingenii, quod ad tales ludos paullatim, ut par est, obdurescit, quam aeternae in virum, immortaliter de nobis meritum, pietatis. Hoc monumentum tibi, Plini Secunde, qui similes MARSCHALLI mei, et tui ipsius viros vivus complectebare, colebas mortuos, ad omnes posteros servandum commendamus.

Est autem illud carmen, cuius aliquot similia olim nobis nata sunt. Et erunt forte amici quidam, quibus hunc libellum donabimus, ita blandi, uti rogent ea colligi, quibus deinde obtemperatum, in praefatione gloriari modeste possimus: Satisne probavi me poetam? an melius, quam ipso carmine? *G.*

DELPHINVS PLINIANVS

ILLVSTRISSIMO HEROI

FRIDERICO GOTTHILF MARSCHALLO

GRYPHO

IN STRENAE VICEM OBLATVS VINARIAE

KAL. IANVAR. A. CIƆIƆCCXXVII

A

I. M. G.

Hoc unum, MARSCHALLE, tuis tibi deerat in hortis,
Fons ſalientis aquae, Nymphis ſedesque iocusque.
Hoc etiam tua cura tibi, an fortuna? paravit.
Qua puros capiunt paſſo ſpecularia ſoles
In lunam falcata ſinu, qua maximus aeſtus,
Exoritur iam dulce ſuisque aeſtusque levamen:
Lympha ſalit labro recidens excepta capaci.
An patiere, alto qui munera pectore ſpernis,
Piſcis ut his in aquis noſtro tibi munere ludat?
Accipe, quem priſci commendat gratia ſaecli,
Quique inſtar ſaecli vel ſolus, Plinius ille,
Traiani decus, atque ſui laus unica Comi,
Quem primum laudet, cui non ignotus uterque,
Si tibi ſit ſimilis priſco revocandus ab aevo.
Nec metus, ut labri delphinum anguſtia magnum
Terreat: ille per arentes te laetus arenas,
Ille per et montes, et per ſtabula alta ferarum,
Ingentem pietate virum pius ipſe ſequatur.
Monſtrorum genitrix terra Afra, Diarrhytos Hippo
Qua colitur miſſis Roma de matre colonis,
Humani ah! nimium vidit miracula piſcis.
Imminet urbs ſtagno. hoc vicino e gurgite ponti,
(Euripus qualis fluctus vomit atque reſorbet)
Hauritque infuſas urgentibus aeſtibus undas,
Eructatque ſuum pelago reſidente liquorem.
Navigat hic omnis populus, varioque natatu
Neptuni pecus exagitat. dubitaveris, alti
Imperiumne Iovis, ſceptra an fraterna ſequantur?
Non canibus matres hic iraſcuntur equisve,
Non trochus exercet, non pulverulenta palaeſtra,
Non curſus, pueros: mare ſumma et ſola voluptas.
Exſuperat tam quisque alios, quanto altius aequor
Ingreſſus, litusque ſimul nantesque relinquit.
Huius amore puer reliquis audentior unus
Accenſus palmae, quae meta ſuprema laborum
Illum erat ante diem, proferre interritus audet,
Ipſamque ingreditur Neptuni fervidus aulam.

Nec tamen haec bilem moviſſe audacia regi
Creditur. en cara in primis de gente ſatelles
Occurrit puero delphinus, et accipit ultro
Advenientem: et iam videas praeire ſequentem,
Pergentemque ſequi, gyros iam ducere circum,
Iamque ſubire pedes, equitandaque ſubdere terga,
Ponere iam trepidum novitate, iterumque ſubire,
Inque altum ferre, et veſtigia flectere retro,
Ludentumque gregi laeto ſic reddere tandem.
Fama exit, non eſt tota vulgatior urbe
Fabula, confertumque videt lux altera litus,
Spectatum veniunt matres, veniuntque puellae.
Eſt, quae delphinum obtendat, lectura tot inter
Egregios iuvenes praeſtanti corpore amicum.
Confeſtim redit ad certamina nota iuventus.
Delphini puer at vector diſcedere turba
Cunctatur, fidei incertus, cautusque pericli,
Et pavidae parens genitrici. piſcis ad horam
Praeſto eſt, et puerum curſu deſignat: at ille
Cum reliquis celeri ,repetit ſua litora planta.
Delphinus ſequitur rapido non ille volatu,
Quo, quando urgetur per Gallica*) retia mugil,
Verum invitanti ſimilis nutuque vocanti.
Exſilit hinc, et mergitur hinc, varioque natatu
Spumeus implicitat crebros atque expedit orbes.
Qualis ubi tenerae Melitaea gente catellus
Alludit dominae, refugitque, venitque, caditque,
Et revolutus humi ſubito emicat, atque laceſſit
Dentibus innocuis veſtem, latratibus aures.
Vel qualis, iuvenes quando facilesque puellae
Luſibus ingenuis campo viridante caleſcunt,
Malo blanda petit iuvenem Galatea, fugitque
Illa quidem celeri pede, ſed deprendier optat:
Itque reditque viam, atque ultro ſe amplexibus offert,
Quos vario cupit anfractu fugiſſe videri:
Talis delphinus puerum pertentat amatum.
Verum hic laetitiae medius, mediusque timoris
Blanditias ſentit, ſed reſpondere veretur.
Viderat ille cani quondam colludere hyaenam,
Sed luſus inter medios in devia raptum.
Omnia vincit amor; timor hic conceſſit amori.
Accedit venienti, alludit voce manuque,
Simonem appellans, et ſquamea tergora mulcens.
Adnatat, inſilit in tergum, ferturque referturque,
Agnoſci credit ſe, credit amari, amat ipſe:
Inſidias neuter metuit, fiducia creſcit
Alterius tantum, quanto eſt manſuetior alter.
Nec non et reliqui dextra pueri atque ſiniſtra
Vectorem comitantur, iter clamore frequentant:
Heus age dextrorſum frenis inflecte caballum,
Heus nunc ſiſte gradum, nunc nunc calcaribus urge.
Verum et delphino ſuus eſt comes alter; it una
Spectator ludi, non pars, comitatur euntem,

*) Plin. H. N. 9, 8. ſ. 9.

XXXIV.

Conſulit, num verſus, quos male legere dicatur, ipſe pergat recitare, an liberto legendos tradat.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Explica aeſtum meum. Audio, me male legere, dumtaxat verſus: orationes enim commodius, ſed tanto minus verſus. Cogito ergo, recitaturus fa-

Deducit reducem, ſed nil patiturve facitve
Ingenium praeter piſcis, moresque ferinos.
　　Alter at in litus pueris volventibus exit,
Et iacet in ſiccis et cauda ludit arenis,
Inque ſuas pinna fervente revolvitur undas.
　　Prava ſuperſtitio, millenum cauſſa malorum,
Hos etiam ludos, grata haec ſpectacula turbat.
Hoc in piſce deos ſibi placaturus Avitus
Naribus affundit croceos nardique liquores.
Ilicet acris odor novitate infeſtat et angit
Delphinum: refugit trepidans, et mergitur alto,
Nec niſi poſt aliquot languens emergere ſoles,
Offenſo ſimilis diffidentique, videtur.
　　Manſiſſes! aevo dignum pecus, inque profundis
Narraſſes, animos hominum quam ſtulta teneret
Relligio. ſua ſed miſerum clementia perdit.
Nam redit ad ſolitum, populo plaudente, theatrum,
Paullatimque prior laſcivia redditur. orbem
Rumores miro crebri de piſce pererrant.
Spectatum ingenti concurritur undique turba.
Nunquam tot chlamydas, trabeas tot viderat Hippo,
Roma paludatos tot nunquam miſerat illuc,
Multum, ORYPHE, tui abſimiles, et munerum avaros.
　　Iam loca, quae tribuant cives, iam lautia deſunt.
Ira in inhumanos merito concepta Quirites
Expetit in miſerum, nec quidquam tale merentem.
Ne ſit, quod ſpectare velit damnoſa Quirini
Gens, in delphini coniuratur caput inſons,
Tempore et obtruncant capto miſeranda gementem.
　　Heu pietas! heu ſancta fides! heu flebile fatum!
Haec erat ergo tibi pro tanto debita amore
Merces? ſicne, viri, miſeros tractatis amantes?
Ergo Barbariae tibi, tellus improba, nomen
Iure datum poſt haec merito, aeternumque manebit.
Te, delphine, mori totum vetuere Camaenae:
Tam piſces inter memorabile nomen habebis,
Quantum homines inter MARSCHALLI fama decusque
Eminet, occultoque frequens celebrabitur aevo.

XXXIV, 1 *Explica aeſtum meum)* Libera me ſollicitudine, quae me facit incertum, quid faciam. Sic et *aeſtuare* dicitur. Vid. Epiſt. 1, 23, 3. et cf. Salluſt. Catil. 23. Etiam *aeſtuare dubitatione* Cicero dixit Verr. Act. 2. Lib. 2. 30. *E.*

miliaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi, non bene, sed melius lecturum: si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poëta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, se- 2 deam defixus, et mutus, et similis otioso, an (ut quidam) quae pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto, me non minus male saltare, quam legere. Iterum dicam, explica aestum meum, vereque rescribe, num sit melius, pessime legere, quam ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV.

Librum sibi missum, quum vacaverit, lecturum esse promittit: et ne diligentior amicus in retractatione sit, monet.

C. PLINIVS APPIO SVO S.

Librum, quem misisti, recepi, et gratias ago:

Hoc quoque familiare) Quem ad modum familiares modo amicos ad recitationem adhibeo, ita *hoc quoque familiaritatis iure mihi arrogo*, quod non mea voce, sed liberti uti decrevi. Elegi autem *non bene* ex omni parte lecturum, (quam non vulgarem laudem fuisse, ex Cornelii Attico videas 1, 3. et praeceptis Fabii 11, 3.) sed melius tamen, quam possum ego, qui oratoriae actioni adsuetus, minus commode poëmata recito. *Haec lectio antiqua male a quibusdam sic immutata est, *Hic quoque similiter, quem elegi, non bene; sed melius scio lecturum, si tamen non fuerit perturbatus.* Possit etiam in nostra lectione illud *scio* retineri, si parentheseos instar inter duo incisa coërceamus. *G.*

2 *male saltare)* Respicit ad illud *manu prosequar.* Nam illa manuum apta et ad argumentum accommodata gesticulatio, proprie saltatio est. Vid. Quintil. 1, 11, 18. sq. 1, 12, 14. 11, 3, 66. it. 89. etc. Notum est Ovidianum illud, *Si vox est, canta; si mollia brachia, salta:* et Iuven. 5, 120. *Structorem — Saltantem spectes, et chironomonta volanti Cultello. G.*

num sit melius) Scripsisses ista, Secunde, Catoni alicui, triste responsum accepisses, et simile illi iudicio, quod de A. Albino tulit antiquus et archetypus Cato apud Gellium 11, 8. *Nae tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare* etc. Sed nimirum Plinius familiariter deliberat cum familiarissimo, de re per se parva, sed vel ea ipsa caussa alicuius momenti, quod ad honorem studiorum pertineret. *G.*

ſum tamen hoc tempore occupatiſſimus. Ideo nondum eum legi, quum alioqui validiſſime cupiam: ſed eam reverentiam cum literis ipſis, tum ſcriptis tuis debeo, ut ſumere illa, niſi vacuo
2 animo, irreligioſum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Eſt tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis, quam emendat; deinde, quod nos a recentioribus revocat, ſimulque nec abſolvit priora, et inchoare poſteriora non patitur. Vale.

XXXVI.

Quam vitae rationem et ſtudiorum in ſeceſſu ſeu villa teneat, exponit.

(Conſ. 3, 5.)

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quaeris, quemadmodum in Tuſcis diem aeſtate diſponam. Evigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, ſaepe ante, tardius raro: clau-
2 ſae feneſtrae manent. Mire enim ſilentio et tenebris animus alitur. Ab iis, quae avocant, abductus, et liber, et mihi relictus, non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem, quae mens, vident, quoties non vident alia. Cogito, ſi quid in manibus, cogito ad verbum ſcribenti

XXXV, 2 *nimia cura)* Quam *calumniam* et *cavillationem* atque κακιζοτεχνίαν ſaepe reprehendit Fabius. Vid. nos ad 10, 1, 115. it. ſupra 5, 11, 3. *G.*

XXXVI, 2 *tenebris animus alitur)* Fabius 10, 3, 25. *Lucubrantes ſilentium noctis, et clauſum cubiculum, et lumen unum velut tectos maxime teneat.* Quem locum a correctione, quae non neceſſaria nobis videatur, tuemur. Ceterum de lecto ſtudendi cauſſa etiam adhibito ſupra 7, 27, 7. *G.*

Commode Buchnerus Graecorum εὐφρόνη hic comparat. vid. H. Steph. Theſ. L. Gr. Append. col. 991. ſq. *S.*

cogito ad verbum) Eſt illa exercitatio cogitandi, totasque materias vel ſilentio (dum tamen quaſi dicat intra ſe ipſum) perſequendi, quae nullo non et tempore et loco, quando non aliud agimus. explicari poteſt etc. Quintil. 10, 7, 25. *G.*

emendantique ſimilis: nunc pauciora, nunc plu-
ra, ut vel difficile vel facile componi tenerive
potuerunt. Notarium voco, et, die admiſſo, quae
formaveram dicto: abit, rurſusque revocatur, rur-
ſusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta 3
(neque enim certum dimenſumque tempus) ut
dies ſuaſit, in xyſtum me vel cryptoporticum con-
fero; reliqua meditor et dicto. Vehiculum ad-
ſcendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut
iacens. Durat intentio, mutatione ipſa refecta:
paullum redormio, dein ambulo, mox orationem
Graecam Latinamve clare et intente, non tam
vocis cauſſa, quam ſtomachi, lego: pariter ta-
men et illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, 4
exerceor, lavor. Coenanti mihi, ſi cum uxore,
vel paucis, liber legitur: poſt coenam, comoedi
aut lyriſtes: mox cum meis ambulo, quorum in
numero ſunt eruditi. Ita variis ſermonibus ve-
ſpera extenditur, et, quamquam longiſſimus, dies
cito conditur. Non nunquam ex hoc ordine ali- 5
qua mutantur. Nam ſi diu tacui, vel ambulavi,
poſt ſomnum demum lectionemque, non vehicu-
lo, ſed (quod brevius, quia velocius) equo ge-

Notarium) vid. ad 3, 5, 15. quam nempe totam epiſtolam cum hac conferre utile fuerit, ut ad argumentum monuimus. *G.*

die admiſſo) recluſis ſ. apertis feneſtris, quae antea clauſae erant. *E.*

3 *ſtomachi)* Barthius laudavit Celſum 1, 8. in. *Si quis vero ſtomacho laborat, legere clare debet.* *S.*

4 *comoedi*) Cortius *comoedus.* quod praeferam. *S.*

quorum in numero ſunt eruditi) Propter hoc ipſum, quod quis eruditus eſt, meus eſt, in meorum numero eſt. *G.*

Equidem malim cum Gierigio de pueris literatis intelligere. *S.*

dies — conditur) Notiſſimum illud Virgilii: *ſaepe ego longos Cantando puerum memini me condere ſoles.* quod Bentleius comparat cum Callimacheo, ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμεν. Epigr. 2, 3. pag. 275. ed. Erneſt. *S.*

5 *tacui*) Al. *iacui*, quod iure praetulerunt Cortius et Gierigius. *S.*

quod brevius, quia velocius) Hora geſtationis impenſa eſt alii rei. Ne plane a motu corporis recedat, aliud tempus ſumitur decerpendum alii rei: ne longum nimis ſit, in equo conficiuntur eadem ſpatia, quae alias in curru, totidem ſucuſſionibus movetur corpus, ſed celerius ſe conſequentibus. *G.*

ſtor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad ſe trahunt, interdumque laſſato mihi opportuna interpellatione ſubveniunt.
6 Venor aliquando; ſed non ſine pugillaribus, ut, quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur et colonis, ut videtur ipſis, non ſatis temporis, quorum mihi agreſtes querelae literas noſtras et iſthaec urbana opera commendant. Vale.

XXXVII.

Excuſat ſe, quod propter praediorum locationem Calendis Ianuariis Paullino, conſulatum inituro, non poſſit adeſſe.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Nec tuae naturae eſt, translaticia haec et quaſi publica officia a familiaribus amicis contra ipſorum commodum exigere: et ego te conſtantius amo, quam ut verear, ne aliter ac velim accipias, niſi te Calendis ſtatim conſulem videro: praeſertim quum me neceſſitas locandorum praediorum plures annos ordinatura detineat; in qua

6 *non ſine pugillaribus)* Vid. 1, 6. *G.*

iſthaec) Praeſtat plerorumque librorum *haec*. Romae haec epiſtola videtur ſcripta. *S.*

commendant) Querelae ruſticorum, quales habes 9, 15. faciunt, ut taedium me capiat ruris, ac tanto lubentius vel literis me abdam, vel redeam in urbem. *G.*

XXXVII, 1 *translaticia — publica)* Huc praeſertim pertinent Petroniana iſta c. 113. *nec Giton me tralaticia propinatione dignum indicabat*, et c. 114. *praeteriens aliquis tralaticia humanitate lapidabit* eiecta naufragio corpora. *Publica* officia dicuntur, ut *publica verba* Ovid. Ar. 1, 144. quibus in primis etiam congreſſionibus utimur, a quibus initium notitiae oritur. *G.*

Opponuntur hîc *publica* officia *familiaribus* amicis. Venia danda *familiari* amico, ſi quod *publicum* officium negligat. *S.*

ordinatura) Hoc vult: Locatio, quam nunc facio, non ad unum modo annum pertinet, ſed ad plures, ad luſtrum. Rationem enim cenſoris et publicani ſecuti etiam in locationibus privati, quod ſatis multis ICtorum veterum locis comprobare pronum eſt. Igitur lex locationis, quam luſtri initio conſtituebant,

mihi nova conſilia ſumenda ſunt. Nam priore 2
luſtro, quamquam poſt magnas remiſſiones, reliqua creverunt: inde plerisque nulla iam cura minuendi aeris alieni, quod deſperant poſſe perſolvi; rapiunt etiam, conſumuntque, quod natum eſt, ut qui iam putent ſe non ſibi parcere.
Occurrendum ergo augeſcentibus vitiis, et meden- 3
dum eſt. Medendi una ratio, ſi non nummo, ſed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, cuſtodes fructibus ponam: et alioqui nullum iuſtius genus reditus, quam quod
terra, caelum, annus refert. Ad hoc, magnam 4
fidem, acres oculos, numeroſas manus poſcit: experiendum tamen, et, quaſi in veteri morbo,
quaelibet mutationis auxilia tentanda ſunt. Vi- 5
des, quam non delicata me cauſſa obire primum conſulatus tui diem non ſinat: quem tamen hic ut praeſens votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

valebat in plures annos, quo conſideratius diligentiusque cogitanda primum, deinde ſcribenda erat. *G.*

2 *non ſibi parcere)* Plura ſe iam debere, quam ſolvere poſſint, itaque exactum iri de praediis: quidquid igitur efficiant, tamen nullam ad ſe inde utilitatem perventuram. *G.*

3 *partibus locem)* Partibus reditus, ut v. g. ſemiſſis, quincunx, triens, quadrans illius cedat colono: qui quanto diligentiorem operam dederit, tanto ſic feret fructum laboris ſui uberiorem. Egimus hac de re ad Caton. R. R. 136. et 137. Contra *nummo locat*, qui certam pecuniae ſummam exigit, quicunque proventus fuerit. *G.*

exactores operi) Al. *operis exactores.* Noſtrum concinnius. *S.*

4 *Ad hoc)* Melius Gierigius ex aliquot libris: *At hoc. S.*

5 *non delicata me cauſſa)* Otii, aut deliciarum; ſed negotium moleſtum magis, quo quis eſt naturae liberalioris, qualem Plinium fuiſſe, loquuntur hae epiſtolae. *G.*

XXXVIII.

Rufum laudat, non tam precibus alienis, quam ipsius meritis inductus.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Ego vero Rufum noſtrum laudo: non quia tu, ut ita facerem, petiiſti, ſed quia eſt ille digniſſimus. Legi enim librum omnibus numeris abſolutum, cui multum apud me gratiae amor ipſius adiecit. Iudicavi tamen. Neque enim ſoli iudicant, qui maligne legunt. Vale.

XXXIX.

Aedem Cereris refecturus, marmora et ſignum ſibi emi rogat.

C. PLINIVS MVSTIO SVO S.

Aruſpicum monitu reficienda eſt mihi aedes Cereris in praediis in melius et in maius. Vetus ſane et anguſta, quum ſit alioqui ſtato die fre-
2 quentiſſima. Nam Idibus Septembribus magnus e regione tota coit populus, multae res aguntur, multa vota ſuſcipiuntur, multa redduntur, ſed nullum in proximo ſuffugium aut imbris aut ſolis.
3 Videor ergo munifice ſimul religioſeque facturus, ſi aedem quam pulcherrimam exſtruxero,

XXXIX, 1 *in melius et in maius)* Cortius et Gierigius: *in melius, in maius.* Nolim ſequi. *S.*

2 *multae res aguntur)* Boni ominis cauſſa enim in templis deorum ſenatus habetur, conventusque celebrantur alii vel de publica re vel privata. *G.*

Apte haec a Gesnero monentur. In univerſum is de uſu templorum praeter religioſum loquitur: nam in aede illa Pliniana ſenatum non habitum fuiſſe, ſponte apparet. *S.*

ſuffugium — imbris) Opportune iam hic laudatus eſt Vitruv. 3, 2. *Pteromatos ratio et columnarum circa aedem diſpoſitio ideo eſt inventa — ſi imbrium aquae vis occupaverit et intercluſerit hominum multitudinem, ut habeat in aede circaque cellam cum laxamento liberam moram.* *G.*

addidero porticus: illam ad uſum deae, has ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cuius tibi videbitur generis: emas marmora, quibus ſolum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipſius 4
deae ſignum: quia antiquum illud e ligno quibusdam ſui partibus vetuſtate truncatum eſt.
Quantum ad porticus, nihil interim occurrit, 5
quod videatur iſtinc eſſe repetendum: niſi tamen, ut formam ſecundum rationem loci ſcribas: neque enim poſſunt circumdari templo; nam ſolum templi hinc flumine et abruptiſſimis ripis, hinc via cingitur. Eſt ultra viam latiſſimum pratum, in quo 6
ſatis apte contra templum ipſum porticus explicabuntur: niſi quid tu melius inveneris, qui ſoles locorum difficultates arte ſuperare. Vale.

XL.

Cui vitae ſtudiorumque rationem aeſtivam, quam in ſeceſſu teneat, epiſt. XXXVI. perſcripſerat; eidem rogatus exponit etiam hibernam.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Scribis, pergratas tibi fuiſſe literas meas, quibus cognoviſti, quemadmodum in Tuſcis otium aeſtatis exigerem: requiris, quid ex hoc in Laurentino hieme permutem. Nihil, niſi quod meridia- 2
nus ſomnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel poſt diem ſumitur: et, ſi agendi neceſſi-

3 *addidero porticus)* Malim cum Cortio et Gierigio, ut magis Plinianum, *addidero porticus aedi.* S.

5 *iſtinc — repetendum)* Quod a te petendum, tibi iniungendum ſit, ut huc ad me mittas. G.

6 *contra templum — explicabuntur)* e regione templi ipſius porticus exſtruentur. *Explicare porticus* ſignificanter dictum, ut *foſſam deprimere* aliaque id genus. S.

XL, 1 *literas meas)* ſupra 9, 36. G.

2 *agendi neceſſitas)* Dicendi, in iudicio, in ſenatu: ideo etiam

tas instat, quae frequens hieme, non iam comoedo vel lyristae post coenam locus; sed illa, quae dictavi, identidem retractantur, ac simul memo-
3 riae frequenti emendatione proficitur. Habes aestate, hieme consuetudinem; addas huc, licet, auctumnum, quaeque inter hiemem aestatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum adquirunt. Vale.

hieme in Laurentino versatur, quod paene suburbanum est. *G.*

3 *addas huc — — media)* Leg. cum Cortio et Gierigio auctoritate bonorum librorum: *addas huc, licet, ver et auctumnum, quae inter hiemem aestatemque media.* Nostra lectio a facilitate Plinianae orationis mirum quantum abhorret. *S.*

LIBER DECIMVS

In quo Epistolae Plinii ad Traianum Imperatorem, et Traiani ad Plinium.

I.

Imperium Traiano morte Nervae consequuto gratulatur.

C. PLINIVS TRAIANO.

Tua quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri: sed dii immortales festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicae, quam susceperas, admovere. Precor ergo, ut tibi, et per te generi humano, 2
prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te et hilarem, Imperator optime, et privatim et publice opto.

I, 1 *quam susceperas)* cuius curam susceperas. Plenius Cicero Orat. pro P. Sextio c. 22. pag. 1145. Ern. *neminem umquam fore, qui auderet suscipere contra improbos cives reipublicae salutem.* Displicent tamen haec Pliniana I. A. Ernestio, quod gubernacula commemorentur, gubernatorque non recte dicatur navem suscipere. *S.*

2 *seculo tuo)* Seculum Imperatoris est tempus, quo rerum potitur. Igitur *digna seculo* Imperatoris sunt, quae Imperator virtute sua meretur, ut se imperante contingant. *G.*

et privatim et publice) Haec adverbia incertum quo referantur. Si cum *opto* iungas; significat Plinius, se hoc optare, cum pro amore, quo Traianum per se complectatur, tum quod utile hoc putet reipublicae: si ad *fortem et hilarem*; et domi esse vult felicem, et in administranda re publica. Posterius magis mihi placet. *G.*

Immo vero mihi prius, hoc sensu: opto, ut sis fortis et hilaris

II.

Iure trium liberorum donatus, gratias agit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Exprimere, Domine, verbis non poſſum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putaſti iure trium liberorum. Quamvis enim Iulii Serviani, optimi viri, tuique amantiſſimi, precibus indulſeris: tamen etiam ex reſcripto intelligo, libentius hoc ei te praeſtitiſſe, quia pro me roga-
2 bat. Videor ergo ſummam voti mei conſequutus, quum inter initia feliciſſimi principatus tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupiſco; quos habere etiam illo triſtiſſimo ſeculo volui, ſicut
3 potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuae reſerva-

(geſund und vergnügt), et meo et totius civitatis nomine. Nempe tum et mihi et reipublicae conſultum eſt. *E.*

· Veriſſime Erneſtius: idque tam apertum eſt, ut mirer Geſnero alteram illam rationem placere potuiſſe. Commode huc advocat I. A. Erneſtius ex epiſt. 9. *et tuo nomine et reipublicae gratulor. S.*

II, 1 *Domine)* Haec appellatio, qua perpetuo in his epiſtolis utitur auctor, interdum ſcrupulum mihi movit, poſſintne eius auctoris eſſe, qui Paneg. 45, 3 et alias *Dominum* ita diligenter a Principe ſeparet, crudelitatisque et iniuſtitiae illi notionem adiungat. Sed aliud videtur, *Dominum* ſe ipſum vocare in publicis edictis: aliud, blandientis amici honorem non adſpernari. Sic *reges* ſuos vocabant clientes libera etiam republica: ſic *Domini* et *Dominae* nomen in amantium et coniugum adeo blanditiis. Cogitabam aliquando, ex provinciis modo Imperatorem tum vocatum *Dominum*, nempe *provinciae*, ut ipſa Roma *rerum Domina*. Sed haec quidem, et plures epiſtolae non e provincia datae videntur. Senec. Ep. 3 *Obvios, ſi nomen non ſuccurrit, dominos ſalutamus.* Maneat igitur, blandientis et amantis Plinii hanc eſſe vocem: qui idem nihilo minus reprehendere potuerit eos, qui ipſi ſibi id nomen arrogaſſent, et menſuram nominis eius, cum pro ſervis tractarent cives, impleſſent. Similia ad Baudii et Hearnii quaeſtionem reſpondet Arntzenius ad Pa. 2, 3. Eadem Anglus interpres Melmothus. *G.*

2 *ſicut potes)* Si haec verba ad ea, quae proxime praecedunt, referas, Plinius iam duas uxores Domitiano imperante duxiſſe debet. Sed poteſt etiam ad paullo ſuperiora reſpici, *eoque magis liberos concupiſco.* Certe de duabus eius modo uxoribus conſtat. *G.*

3 *dii — reſervarunt)* Dii melius, quid mihi utile ſit, vi-

runt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem et securus et felix.

III. (V)

Petit, ut Voconium in senatorium ordinem promoveat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel praecipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte aetate condiscipulus et contubernalis meus. Quibus ex caussis et a divo patre tuo petieram, 2 ut illum in amplissimum ordinem promoveret: sed hoc votum meum bonitati tuae reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod conferre se filio codicillis ad

dent; et a bonitate tua exspectare me voluerunt iura eorum, qui liberos habent, quae matrimoniis duobus adhuc non consecutus sum. Nimirum hinc non minus, quam ex ep. 95 apparet, conditionem impetrandi huius iuris fuisse, ut quis legitimo modo liberos quaesierit, sed frustra. *G.*

Immo est: dii melius, qui mihi antea prolem negarunt, ut sub principe tam bono demum pater fierem. *S.*

Malui) Sub bono principe malunt homines liberos habere. vid. Paneg. 26 extr. *Ceterum non optime haec cohaerent superioribus: quid si legamus, *maluerunt?* [Scripserat Gesnerus *malunt:* unde, quae sequuntur, lucem accipiunt. Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistolam, ipsumque Ernestium ad h. l. *S.*] quod facile corrumpi in *malui* potuit, si *n* per transversam literae *u* impositam signavit librarius. Sic simul indicarit, spem prolis e Calpurnia, quam circa haec tempora duxit, suscipiendae se habere. Vid. 8, 10 ubi abortum eius Fabato narrat. Certe si cui illud audacius videatur, quamquam non est, legerim *Malim*, ut votum sit, quo illud *concupisco* confirmet. *G.*

Assentior I. A. Ernestio *maluere* rescribenti. *S.*

III, 2 *quadringenties)* Immanis summa, millio uncialium nummorum, s. imperiales $1333333\frac{1}{3}$: Buchneri et Gronovii coniectura moderatior *quaterdecies*, quae essent quinque et triginta millia uncialium: medium, *quadragies*, tonnam uncialium efficiat. Fuisse summam mediocrem, vel inde apparet, quod ad censum senatorium explendum data est, qui, si Suetonium sequamur, Augusto c. 41, ab illo constitutus est *duodecies* h. e. triginta millium uncialium. Itaque ipsum *quaterdecies* iam nimium esse videtur. Quid si fuit CCCCHS. h. e. *quadringentorum millium*, quae

patrem tuum ſcriptis profeſſa fuerat, nondum ſatis legitime peregerat. Quod poſtea fecit, ad-
3 monita a nobis. Nam et fundos emancipavit, et cetera, quae in emancipatione implenda ſolent
4 exigi, conſummavit. Quum ſit ergo finitum, quod ſpes noſtras morabatur, non ſine magna fiducia ſubſigno apud te fidem pro moribus Romani mei, quos et liberalia ſtudia exornant, et eximia pietas, quae hanc ipſam matris liberalitatem, et ſtatim patris hereditatem, et adoptionem
5 a vitrico meruit. Auget haec et natalium et paternarum facultatum ſplendor; quibus ſingulis multum commendationis acceſſurum etiam ex
6 meis precibus, indulgentiae tuae credo. Rogo ergo, Domine, ut me exoptatiſſimae mihi gratulationis compotem facias, et honeſtis (ut ſpero) adfectibus meis praeſtes, ut non in me tantum, verum et in amico gloriari iudiciis tuis poſſim.

IV. (VI)

Medico ſuo civitatem Romanam: Antoniae libertis feminis ius Quiritium petit.

(*Conſ. ep.* 22.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Proximo anno, Domine, graviſſima valetudine usque ad periculum vitae vexatus iatralipten adſumſi: cuius ſolicitudini et ſtudio, tuae tantum indulgentiae beneficio referre gratiam poſſum.
2 Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Eſt

ſunt 13333⅓ imperiales ſ. unciales 10000. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

3 *fundos emancipavit)* Solemni ritu e ſuo dominio dimiſit et filio tradidit, ut iam verus illorum dominus eſſet, neque retrahi aut revocari munus poſſet. *G.*

5 *paternarum facultatum)* Recte monet Cellarius, eas non omnes perveniſſe ad hunc filium, qui alioquin opus non habuiſſet liberalitate matris. Forte fratres habuit. *G.*

enim peregrinae conditionis, manumiſſus a peregrina. Vocatur ipſe Harpocras: patronam habuit Thermuthin Theonis, quae iampridem defuncta eſt. Idem rogo, des, ius Quiritium libertis Antoniae Maximillae, ornatiſſimae feminae, Heliae et Antoniae Harmeridi. Quod a te, petente patrona, peto.

V. (XI)

Alexandrinam etiam civitatem Harpocrati datam laetatur, cui literas ad praefectum Aegypti, ſibi licentiam occurſus longioris petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Exprimere, Domine, verbis non poſſum, quanto me gaudio adfecerint epiſtolae tuae, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatraliptae meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuiſſe, quamvis ſecundum inſtitutionem principum non temere eam dare propoſuiſſes. Eſſe autem Harpocran νομοῦ Μεμφιτικοῦ indico tibi. Rogo ergo, indulgentiſſi- 2
me Imperator, ut mihi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum tuum, ſic, ut pro-

IV, 2 *ius Quiritium)* Hodie, beneficio praeſertim Ill. Spanhemii, qui iſta in Orbe Romano expedivit feliciter, ſatis conſtat de gradibus *civitatis Romanae*, in iisque ſummum eſſe, *ius* ipſum *Quiritium*. Habemus in compendium relatas tum aliorum tum Spanhemii obſervationes in Ill. Heineccii append. ad L. I. antiquitt. iur. Rom. *G.*

V, 1 *epiſtolae tuae)* Reſpondet praeſertim epiſtolae 23 huius libri, quae cum 22 ante hanc legi omnino debet. *G.*

Ceterum notandum, *epiſtolas* hic de una dici epiſtola. Vid. Rittershuſ. ad h. l. Sic ſaepius Iuſtinus. vid. indic. Freinshem. *S.*

νομοῦ) Latina voce utitur Traianus, vel librarii, ep. 23. De *nomis* ſ. praefecturis Aegyptiis inſpicere praeſtat Marshamum in Can. Chron. p. 391. ſq. et ipſum praeſertim Geographum, Cellarium. *G.*

2 *amicum tuum)* Diſplicent haec verba I. A. Erneſtio, ut parum apte et decore addita, forſitanque repetita a librario ex epiſtola 23. Mirum ni etiam quae ſtatim ſequuntur, *ut promiſiſti*, plurimaque alia his in epiſtolis, ad noſtrum ſenſum indecore ſcripta, Erneſtium offenderint. *S.*

misisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, Domine, exoptatissimi adventus tui gaudio frui possim; rogo, permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

VI. (XII)

Medici propinquis civitatem, et aliis ius Quiritium petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Proxima infirmitas mea, Domine, obligavit me Postumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis, ex
2 consuetudine bonitatis tuae, indulseris. Rogo ergo, ut propinquis eius des civitatem, Chrysippo Mithridatis, uxorique Chrysippi Stratonicae Epigoni, item liberis eiusdem Chrysippi, Epigono et Mithridati, ita ut sint in patris potestate, utque iis in libertos servetur ius patronorum. Item rogo, indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abascantio, et P. Caesio Phosphoro, et Panchariae Soteridi. Quod a te, volentibus patronis, peto.

VII. (XIII)

Praeturam amico, Accio Surae, petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Scio, Domine, memoriae tuae, quae est benefaciendi tenacissima, preces nostras inhaerere: quia

VI, 2 *Epigono et Mithridati*) Observamus hic quoque morem Graecorum, qui avi utriusque nominibus appellarent suos liberos: quae res obscuritatem non nunquam ex hominum eiusdem nominis confusione parit. *G.*

in patris potestate) Nam *patria potestas* est pars Romanae civitatis, non minus quam *ius patronorum*. Vult ergo Plinius, ut ius civitatis retro etiam valeat ad patriam potestatem in eos quoque liberos, qui ante nati sunt, etc. *G.*

ius Quiritium) Iam fuere cives, sed summum gradum civitatis illis petit Plinius. Vid. ad 10, 4, 2. *G.*

tamen in hoc quoque ſaepe indulſiſti, admoneo ſimul et impenſe rogo, ut Accium Suram praetura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam ſpem alioqui quietiſſimum hortatur et natalium ſplendor, et ſumma integritas in paupertate, et ante omnia, felicitas temporum, quae bonam conſcientiam civium tuorum ad uſum indulgentiae tuae provocat et attollit.

VIII. (XIV)

Sacerdotium ſibi petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Quum ſciam, Domine, ad teſtimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis iudicio exornari: rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel ſeptemviratum, quia vacant, adiicere digneris, ut iure ſacerdotii precari deos pro te publice poſſim, quos nunc precor pietate privata.

IX. (XV)

Victoriam Traiano gratulatur.

C. PLINIVS TRAIANO.

Victoriae tuae, optime Imperator, maximae, pulcherrimae, antiquiſſimae, et tuo nomine et reipu-

VII *in hoc quoque)* ut, ſi uſus ferret, preces iterarem. *S.*

alioqui quietiſſimum) qui otium potius honeſtum, quam vitae publicae et negotioſae ſtrepitus amat. *E.*

ſumma integritas in paupertate) I. A. Erneſtii ad h. l. dubitationi bene occurrit Gierigius, monens paupertatem hic non eam intelligi, quae hodie fere dicatur, ſed eius, qui praeter cenſum nihil, certe parum habeat. *S.*

VIII *ſeptemviratum)* Epulonum, de quo ad 2, 11, 12. *Auguratum* accepiſſe, teſtatur inſcriptio antiqua, quam etiam nos cum vita Plinii damus. *G.*

blicae gratulor, deosque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur eventus; ut virtutibus tantis gloria imperii et novetur et augeatur.

X. (XXVI)

Servilii adventum nunciat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Servilius Pudens legatus, Domine, VIII Calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longae exspectationis solicitudine liberavit.

XI. (XXVII)

Rosianum commendat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Rosianum Geminum, Domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia iunxerunt. Habui enim illum quaestorem in consulatu, mei summe observantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reverentiam praestat, ut publicae necessitudinis pignora privatis cumulet officiis.
2 Rogo ergo, ut ipse apud te pro dignitate eius precibus meis faveas: cui et, si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut in his, quae ei mandaveris, maiora mereatur.

X *Nicomediam)* Bithyniae caput. Scripta ergo haec epistola est ex provincia, ut maior pars reliquarum. *G.*

XI, 1 *summe observantissimum)* Vid. Sanctii Minerva Lib. IV. Cap. IX. *S.*

2 *ut ipse apud te)* ipsius Gemini nomine. — *Cui et* etc. Bene Cortius: „Sensus est: non „tantum favebis dignitati eius, sed „et indulgentiam tuam ipsi dabis: „quae utraque multum sane differunt." Ceterum hic locus mihi quidem, ut qui maxime, sanus videtur. *S.*

in his, quae) In muneribus, quae ei mandaveris. *Observanda res levicula, quia *in* praepositio quibusdam praeter rem hic suspecta est. *G.*

Parciorem me in laudando facit, quod ſpero, tibi et integritatem eius, et probitatem, et induſtriam non ſolum ex eius honoribus, quos in urbe ſub oculis tuis geſſit, verum etiam ex commilitio, eſſe
notiſſimam. Illud unum, quod propter caritatem 3
eius nondum mihi videor ſatis plene feciſſe, etiam atque etiam facio; teque, Domine, rogo, gaudere me exornata quaeſtoris mei dignitate, id eſt, per illum mea, quam maturiſſime velis.

XII.

Gratias agit, quod Coelium ex conſulatu in Bithyniam miſſurus ſit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Difficile eſt, Domine, exprimere verbis, quantam perceperim laetitiam, quod et mihi et ſocrui meae praeſtitiſti, ut ad finem conſulatus Coelium Cle-
mentem in hanc provinciam transferres. Ex illo 2
enim menſuram beneficii tui penitus intelligo, quum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem ne audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis, quae in me aſſidue confers, non indignus exiſtimer.

XIII. (LXIV)

Tabellarium regis Sauromatae ad Traianum mittit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Scripſit mihi, Domine, Lycormas, libertus tuus, ut, ſi qua legatio a Boſporo veniſſet, urbem petitura, usque in adventum ſuum retineretur. Et legatio quidem, dumtaxat in eam civitatem, in qua ipſe ſum, nulla adhuc venit; ſed venit tabel-

larius Sauromata, quem ego, uſus opportunitate, quam mihi caſus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere praeceſſit, mittendum putavi, ut poſſis ex Lycormae et ex regis epiſtolis pariter cognoſcere, quae fortaſſe pariter ſcire deberes.

XIV. (LXV)

Diplomate ſe tabellarium Sauromatam iuviſſe ſignificat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Rex Sauromates ſcripſit mihi, eſſe quaedam, quae deberes quam maturiſſime ſcire: qua ex cauſſa feſtinationem tabellarii, quem ad te cum epiſtolis miſit, diplomate adiuvi.

XV. (LXVIII)

Excuſat, quod legatum regis Sauromatae non retinuerit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Legato Sauromatae regis, quum ſua ſponte Niceae, ubi me invenerat, biduo ſubſtitiſſet, longio-

XIII *poſſis*) *poſſes* corrigit I. A. Erneſtius, quem vide ad h. l. *S.*

XIV Non perſuadet Gierigius, hoc epiſtolium partem ſuperioris eſſe decernens. Priorem illum tabellarium Plinius opportunitate uſus, quam caſus obtulerat, ad Traianum miſit: huius alterius curſum, quod talis opportunitas deeſſet, adiuvit diplomate. Ceterum ante *deberes* videtur excidiſſe *D.*, i. e. *Domine.* — *Epiſtolis* de una epiſtola. Iam ſupra monuimus. *S.*

diplomate adiuvi) Cuius ea vis erat, ut publice praebitis equis et vehiculis curſus illius adiuvaretur. Sic enim Plut. in Galba p. 1494 H. Steph. Τῶν ὑπάτων οἰκέτας δημοσίους προχειρισαμένων, τὰ δόγματα κομίζοντας τῷ αὐτοκράτορι, καὶ τὰ καλούμενα διπλώματα σεσημασμένα δόντων, ἃ γνωρίζοντες, οἱ κατὰ πόλιν ἄρχοντες, ἐν ταῖς τῶν ὀχημάτων ἀμοιβαῖς ἐπιταχύνουσι τὰς προπομπὰς τῶν γραμματηφόρων. Add. 10, 121. *G.*

XV, 1 *Niceae*) Immo *Nicaeae.* Sic et infra malim. *S.*

rem moram faciendam, Domine, non putavi: primum quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus eſſet; deinde quod ipſe proficiſcebar in diverſam provinciae partem, ita officii neceſſitate exigente. Haec in notitiam 2 tuam perferenda exiſtimavi, quia proxime ſcripſeram, petiiſſe Lycormam, ut legationem, ſi qua veniſſet a Boſporo, usque in adventum ſuum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; praeſertim quum epiſtolae Lycormae, quas detinere, ut ante praedixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum anteceſſurae viderentur.

XVI. (LXXV)

Callidromum, multorum variante fortuna ſervum, Traiano mittit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Apuleius, Domine, miles, qui eſt in ſtatione Nicomedenſi, ſcripſit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur a Maximo et Dionyſio piſtoribus, quibus operas ſuas locaverat, confugiſſe ad tuam ſtatuam, perductumque ad magiſtratus indicaſſe, ſerviſſe aliquando Laberio Maximo, captumque a Suſago in Moeſia, et a Decebalo muneri miſſum Pacoro, Parthiae regi, pluribusque annis in miniſterio eius fuiſſe; deinde fugiſſe, atque ita in Nicomediam perveniſſe. Quem 2 ego perductum ad me, quum eadem narraſſet,

2 *proxime ſcripſeram)* Ep. 13. *G.*

XVI, 1 *ad tuam ſtatuam)* Tanquam ad aſylum: de qua re copioſe Lipſ. ad Tac. A. 3, 36 ſ. Excurſ. F. *G.*

ſerviſſe) Potuiſſe *ſe* poſt *ſerviſſe* abſorberi a clauſula verbi, concederem I. A. Erneſtio, ſi credibile eſſet, Plinium tam inepte *εὐριπιδίσαι*, ut aurium iudicium ſusque deque haberet. Et ipſe agnoſcit Erneſtius, tales ellipſes non raras eſſe. *S.*

mittendum ad te putavi. Quod paullo tardius feci, dum requiro gemmam, quam ſibi, habentem imaginem Pacori, et quibus inſignibus ornatus
3 fuiſſet, ſubtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, ſi inveniri potuiſſet, ſimul mittere, ſicut glebulam miſi, quam ſe ex Parthico metallo attuliſſe dicebat. Signata eſt annulo meo, cuius apoſphragiſma quadriga.

XVII. (LXXXVI)

Procuratorem Caeſaris teſtimonio proſequitur.

C. PLINIVS TRAIANO.

Maximum, libertum et procuratorem tuum, Domine, per omne tempus, quo fuimus una, probum, et induſtrium, et diligentem, ac, ſicut rei tuae amantiſſimum, ita diſciplinae tenaciſſimum expertus, libenter apud te teſtimonio proſequor ea fide, quam tibi debeo.

XVIII. (LXXXVII)

Gabium Baſſum laudat apud Traianum.

C. PLINIVS TRAIANO.

Gabium Baſſum, Domine, praefectum orae Ponticae, integrum, probum, induſtrium, atque inter iſta reverentiſſimum mei expertus, voto pariter et

2 *mittendum ad te*) Qui forte referre poſſet de rebus Parthicis, quae audire Traiani intereſſet. *G.*

3 *glebulam*) auri, ut videtur: *eine Goldſtufe.* Mox *metallum* de ipſa fodina intelligendum. *S.*

apoſphragiſma) Expreſſa imago: ſic impedire vult, ne quid ſubiiciatur aliud. Opportune comparavit Cellarius, quod eſt apud Capitolinum in Albino c. 2 ex literis Commodi, *Super hoc ad procuratores meos literas miſi, quas ipſe ſignatas excipies ſigno Amazoniae. G.*

XVII *Maximum*) de quo etiam ep. 28, 5 it. 36 et 37. *G.*

XVIII, 1 *Gabium Baſſum*) Laudat etiam ep. 32. *G.*

ſuffragio proſequor, ea fide, quam tibi debeo: quem abunde conſpexi inſtructum commilitio tuo, cuius diſciplinae debet, quod indulgentia tua di-
gnus eſt. Apud me et milites et pagani, a qui- 2
bus iuſtitia eius et humanitas penitus inſpecta eſt, certatim ei, qua privatim, qua publice, teſtimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perferre ea fide, quam tibi debeo.

XIX. (LXXXVIII)

Filium commilitonis ſui, et ipſum acrem militem, commendat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Nymphidium Lupum, Domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipſe tribunus eſſem, ille praefectus: inde familiariter diligere coepi. Crevit poſtea caritas ipſa mutuae vetuſtate amici-
tiae. Itaque et quieti eius inieci manum, et ex- 2
egi, ut me in Bithynia conſilio inſtrueret. Quod ille amiciſſime, et otii et ſenectutis ratione poſt-
poſita, et iam fecit, et facturus eſt. Quibus ex 3
cauſſis neceſſitudines eius inter meas numero, et filium in primis, Nymphidium Lupum, iuvenem probum, induſtrium, et egregio patre digniſſimum, ſuffecturum indulgentiae tuae: ſicut primis

ea fide, quam tibi debeo) Referendum hic ad ipſius Plinii ſuffragium. Repetitur in fine epiſtolii eadem formula, ſed ibi ſpectat ea, quae Plinius de teſtimonio aliorum perſcribit. Utroque loco apte poſita eſt. *S.*

2 *retribuerunt)* Cort. *pertribuerunt.* cf. Arntz. ad Paneg. 95, 1. *G.*

Vid. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola, coll. ipſius Erneſtii ad h. l. nota. *S.*

XIX, 1 *primipilarem)* I. A. Erneſtii dubitationi occurras, ſi poſt *habui* colon ponas, et ad *praefectus* ſubaudias *fuit*. *S.*

3 *et filium in primis)* Malim cum Cortio, deleta copula, *filium in primis*. *S.*

ſuffecturum indulgentiae) Dignum illa, qui capere eam, agnoſcere, aeſtimare, tueri, poſſit. Laudarunt iam viri docti Stat. Silv. 2, 175. *Vade puer, tantisque enixus ſuffice donis.* *G.*

Ipſe Plinius ep. 6, 23, 4. *Spondeo, ſolicitudini tuae, ſpei meae, magnitudini cauſſae ſuffecturum.* *S.*

eius experimentis cognoſcere potes, quum praefectus cohortis pleniſſimum teſtimonium meruerit Iulii Ferocis et Fuſci Salinatoris, clariſſimorum virorum. Meum gaudium, Domine, meam gratulationem filii honores continuent.

PLINII ET TRAIANI EPISTOLAE MVTVAE.

XX. (III)

Excuſat ſe, quod praefectus aerario patrocinium Afris negaverit, et rurſus iubente ſenatu praeſtiterit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ut primum me, Domine, indulgentia veſtra pro-

continuent) Haec eſt petitio ipſa, et argumentum adeo epiſtolae. *Nempe ſic legendum puto leviſſime immutata lectione Boxhornii, ut ſuperiores taceam, et Cellarii, qui illam debent, puto, Aldo, in cuius editione 1518 ut et in Grut. 1620 legitur, *filii honore continerent*, unde ipſi fecerunt, *honores continerent*. Gruterianae 1611 lectio *mea gratulatio filii honore continuetur* (*continetur* repoſuit, ſervatis ceteris, Longolius) mutat nimis multa ab antiqua ſcriptura. Quam vicina ſint *continuent* et *continerent*, facile intelligunt, qui tractarunt libros. Sententia aperta, Plinio digna, et prope neceſſaria, niſi velimus, nihil illum hac epiſtola petiiſſe. *G.*

XX, 1 *indulgentia veſtra)* Cuius? Traiani et Nervae tum adhuc viventis? Ita ſecutus Lipſium et Rittershuſium Cellarius. Contra dicit ſubductis temporum rationibus doctiſſimus Maſſonus ad annum Chr. XCVIII §. 7. ſed ita, ut, licet recte poſuerit calculos, tamen hoc non effecerit, fieri non potuiſſe, ut Nerva adhuc vivente praefectura haec demandata Plinio fuerit. Provocat ad 10, 24, 3 ubi *primum valetudine* Nervae (demus ei, hanc fuiſſe ultimam, et ſtatim ita gravem, ut per eam non potuerit praefecturam decernere Secundo) *poſtea curis delegati officii* (demus de hac praefectura ſermonem eſſe) *ſe retentum*. Sed nonne potuit ante delegatum eſſe, aditum poſt aliquod unius alteriusve menſis intervallum? Hoc ſi ponas, calculi Maſſoniani ſtabunt, et tamen Praefecturam ab utroque Imperatore acceperit Plinius, qui hic pariter et 10, 24, 3 non videtur contra morem ſuum et ſeculi plurium numero de uno Traiano uſus fuiſſe; praeſertim poſteriore loco, ubi et patris Nervae et Traiani filii diſerta mentio proxime praeceſſit. Igitur hoc quidem in loco praeſidium non invenit illa ſequioris aevi ratio, quam *vaſſitationem*, digno hac re vocabu-

movit ad praefecturam aerarii Saturni, omnibus advocationibus, quibus alioqui nunquam eram promiscue functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua ex caussa, 2
quum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, et petii veniam huius muneris, et impetravi: sed cum postea consul designatus censuisset, agendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in senatus potestate, pateremurque nomina nostra in urnam coniici, convenientissimum esse tranquillitati seculi putavi, praesertim tam moderatae voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo, 3
opto, ut existimes constare rationem, quum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

lo, appellant. Agit de origine huius rei Baelius in epist. p. 279. sq. ubi femina quasi ab hoc aevo et ipse repetit; sed idem observat, in Symmachi adeo epistolis videri respici ad collegas imperii, cum *vestrae maiestatis*, *vestri numinis* etc. fit mentio. Quid autem dicemus de epistola Tiberiani ad Traianum ap. Io. Malalam p. 356. ubi ὑμέτερα θεσπίσματα — καταξιώσατε. An hoc ipsum νοθείας signum, vel certe interpolatae a Malala epistolae? *G.*

aerarii Saturni) Videntur antiquissimis Diis et aetatis ratione avaris aerarium credidisse Romani, ut Opi h. e. Telluri Deorum Matri, de quo Cic. Phil. 1, 7. et 2, 14. it. 37, et Saturno, de quo etiam Sueton. Claud. c. 24. Quin unum idemque templum Saturni et Opis, nunc a marito, nunc ab uxore denominatum videtur fuisse. Habuisse enim communem aedem hos coniuges, adparet non ex P. Victore modo, qui Regione octava s. foro Romano *aedem Opis et Saturni* iunctim memorat, quum apud Sextum Rufum eadem Regione solius *Saturni templum* nominetur: sed etiam ex inscriptione apud Gruterum p. 26, 3. ubi *locus adsignatus aedi Opis et Saturni* dicitur etc. Non omisit hosce Deos paredros vir doctus Georgius d' Arnaud c. 23. *G.*

2 *contra Marium Priscum)* Vid. supra 2, 11. *G.*

consul designatus) *Quidni *consules designati?* Fuit forte in libro antiquo coss. DESS. ultima litera facile periit. Sed potuit tamen fieri, ut alter consulum designatorum primo ita *censuerit*, (quod senatorium verbum est) eique alii postea adsensi sint. Quare nihil contra libros hic mutandum. *G.*

in urnam coniici) ut forte definiretur, quis inter plures a senatu nominatos accusaret Marium Priscum. *G.*

XXI. (IV)

TRAIANVS PLINIO S.

Et civis et ſenatoris boni partibus functus es, obſequium ampliſſimi ordinis, quod iuſtiſſime exigebat, praeſtando. Quas partes impleturum te ſecundum ſuſceptam fidem confido.

XXII. (VII)

Gratias agit pro impetratis, quae rogaverat, et Alexandrinam quoque civitatem iatraliptae ſuo petit.

(Conf. ep. 4. et 5.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Ago gratias, Domine, quod et ius Quiritium libertis neceſſariae mihi feminae, et civitatem Romanam Harpocrati, iatraliptae meo, ſine mora indulſiſti. Sed quum annos eius et cenſum, ſicut praeceperas, ederem, admonitus ſum a peritioribus, debuiſſe me ante ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quo-
2 niam eſſet Aegyptius. Ego autem, quia inter Aegyptios ceterosque peregrinos nihil intereſſe credebam, contentus fueram hoc ſolum ſcribere tibi, eum ſcilicet a peregrina manumiſſum, patronamque eius iam pridem deceſſiſſe. De qua ignorantia mea non queror, per quam ſtetit, ut

XXII, 1. *annos — et cenſum*) Haec enim profeſſio neceſſaria, ut ſcribatur aliquis in tabulis cenſualibus. Notum ex oratione pro Archia Poëta. *G.*

2 *per quam ſtetit, ut*) Elegans erroris ſui excuſatio. Non queror de errore meo, quum non uno libello petii, quod petendum erat; non excuſo tibi duplicem obiectam pro una reſpondendi moleſtiam: nam eadem etiam tibi nata eſt bis mihi gratificandi, mihi nata bis tibi gratias agendi occaſio. Sed illud nove dictum, *per quam ſtetit, ut obligarer*. Cum enim in hac formula, *ſtetit* alias vim ſuam retineat, ut ſit *ſubſtitit, non progreſſum eſt, impeditum eſt:* non ſequuntur apud antiquos, quantum obſervaverim, niſi verba negativa. Habuit tamen Secundus praeceptoris ſui auctoritatem. Sic enim Fabius decl. 260. p. 451. Burm. *Fortaſſe per te ſtetit, ut iniuriam hic quoque faceret. G.*

tibi pro eodem homine ſaepius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui poſſim, tribuas ei et Alexandrinam civitatem, et Romanam. Annos eius et cenſum (ne quid rurſus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus iuſſeras, miſi.

XXIII. (VIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam ſecundum inſtitutionem principum non temere dare propoſui: ſed cum Harpocrati, iatraliptae tuo, iam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuae negare non ſuſtineo. Tu ex quo nomo ſit, notum mihi facere debebis, ut epiſtolam tibi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum meum, mittam.

XXIV. (IX)

Commeatum in agros excurrendi petit, tum rerum ſuarum cauſſa, tum ut templum exſtruat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum divus pater tuus, Domine, et oratione pulcherrima, et honeſtiſſimo exemplo, omnes cives ad munificentiam eſſet cohortatus; petii ab eo, ut ſtatuas principum, quas in longinquis agris per plures ſucceſſiones traditas mihi, quales acceperam, cuſtodiebam, permitteret in municipium transferre, adiecta ſua ſtatua. Quodque ille mihi cum pleniſſimo teſtimonio indulſerat, ego ſtatim decurionibus ſcripſeram, ut adſignarent

XXIII *ex quo nomo ſit)* Reſpondet Plinius ſupra ep. 5, ubi aliquid de *nomo*. *G.*

XXIV. 1 *in municipium)* Tifernum Tiberinum. Videtur enim idem templum, de quo 4, 1, 5. *G.*

ſolum, in quo templum pecunia mea exſtruerem: illi in honorem operis ipſius electionem loci mihi
3 obtulerunt. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, poſtea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodiſſime poſſe in rem praeſentem excurrere. Nam et menſtruum meum Calend. Septembris finitur, et ſequens
4 menſis complures dies feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas mihi, opus quod inchoaturus ſum, exornare et tua ſtatua: deinde, ut hoc facere quam maturiſſime poſſim, indul-
5 geas commeatum. Non eſt autem ſimplicitatis meae diſſimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meae. Agrorum enim, quos in eadem regione poſſideo, locatio quum alioqui CCCC excedat, adeo non poteſt differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Praeterea continuae ſterilitates cogunt me de remiſſionibus cogitare: quarum rationem, niſi praeſens, inire non
6 poſſum. Debebo ergo, Domine, indulgentiae tuae et pietatis meae celeritatem, et ſtatus ordina-

2 *in honorem*) Cortiana *in honore*, ſed, ut videtur, invito Cortio. *S.*

3 *delegati a vobis officii*) Loquitur de praefectura aerarii Saturni. Vid. ad 10, 20, 1. *G.*

menſtruum meum) Pulchre hic oſtendit Buchnerus, per menſtruas vices adminiſtrari ſolita Romae collegarum munera. De faſcibus Conſulum res apparet etiam ex Sueton. Caeſ. 20. et Gell. 2, 15. *G.*

Septembris) Immo *Septembribus*. *S.*

dies feriatos) Vindemiales praeſertim, item ludos, quod adparet ex Kalendariis. *G.*

5 *CCCC*) Supple *HS*. *S.*

putationem) Vinearum, quae fit mox a vindemia. Vid. Colum. 4, 9, 1. et 4, 10, 3. *G.*

de remiſſionibus) Vid. 9, 37, 2. Sed de hac ipſa re videtur agere 8, 2. init. *G.*

6 *pietatis — celeritatem*) Ut templo aedificando, ponendisque in eo ſtatuis, mox ſatisfaciam meae in Nervam atque te pietati. *G.*

ſtatus ordinationem) Ut mox conſtituere poſſim, quid meum ſit, quid alienum, quod ſcire ante non poſſum, quam remiſſiones illae ordinatae fuerint. *Status* hanc ſignificationem eſſe, ut certam et ſecuram patrimonii etiam rationem poſſeſſionemque notare poſſit, nullum dubium eſt: licet exempla, quae hic dedit Gronovius, ad rem familiarem, certe ſolam, pertinere non putem. Vid. Vell. 2, 2, 3. 2, 72, 5. Tac. 3, 28, 5. *G.*

tionem, si mihi ob utraque haec dederis commeatum XXX dierum. Neque enim angustius tempus praefinire possum, quum et municipium et agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum et quinquagesimum lapidem.

XXV.

TRAIANVS PLINIO S.

Et privatas multas et omnes publicas caussas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset. Neque enim dubito te, ut primum potueris, ad tam districtum officium reversurum. Statuam poni mihi a te eo, quo desideras loco, quamquam eiusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuae videar.

XXVI. (XVI)

Suum ad Bithyniam accessum nuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quia confido, Domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέαν navigasse. Quamvis contrariis ven-

Statum Gesnerus sensu nimis angusto intelligit. Complectitur enim non solum illas remissiones, sed etiam agrorum locationem, omninoque rationem rei familiaris Secundi. *S.*

XXVI *me Ephesum — navigasse*) Cur huc appulerit, docet I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

ὑπὲρ Μαλέαν) Mentionem huius infimi ad austrum promontorii Laconiae facit quasi proverbio, quod infame naufragiis et latronibus esset. Vid. Berkel. ad Steph. Byzant. h. v. *G.*

Sulpicius epist. ad Ciceronem (4, 12.) *ille, ut aiebat,* ὑπὲρ Μαλέας *in Italiam versus navigaturus erat.* ad q. l. vid. Victorius pag. 201. ed. Graev. *S.*

Quamvis — retentus) Aut sic interpungendum, aut, si cum aliis editoribus *quamvis — retentus* antecedentibus continues, legendum, quod iam Stephanus suasit, *retentum.* Prius cum Gesnero praeferes, si contuleris ep. 28, 2. *S.*

tis retentus, nunc destino partim orariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graves aestus, ita continuae navigationi etesiae reluctantur.

XXVII. (XVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Recte renuntiasti mihi, Secunde carissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem constituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

XXVIII. (XVIII)

Nuntiat se tandem in provinciam venisse, et rationes excutere, propter quas mensorem ex urbe petit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Sicut saluberrimam navigationem, Domine, usque Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter facere coepi, gravissimis aestibus, atque etiam 2 febriculis vexatus, Pergami substiti. Rursus, quum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius, quam speraveram, id est XV. Calend. Octobres, Bithyniam intravi.

orariis navibus) parvis, quibus *orae* leguntur, an quae *oris* i. e. funibus e litore trahuntur? Recte huc advocavit vir doctus illud Rutilii 1, 219. *Progredimur parvis per litora proxima cymbis, Quarum perfugio crebra pateret humus.* G.

etesiae reluctantur) Tendenti nempe in Bithyniam, versus Septemtrionem, reflant etesiae, boreales venti, etiam Nilum retinere quibusdam crediti etc. G.

XXVII *mihi, S. c.)* Al. *mi Secunde carissime.* Frequens hoc in Traiani ad Plinium epistolis: malimque et hic, ut amantius. S.

ad animum meum) Maius hoc quiddam, quam quod Plinius scripserat, *ad curam tuam.* Curamus multa, quae tamen ad animum nostrum non pertinent. S.

XXVIII, 1 *expertus)* Desideres hic *sum expertus.* S.

2 *id est XV. Calend. Octobres)* E glossa nata videntur I. A. Ernestio. Non assentior. Con-

Non poſſum tamen de mora queri, quum mihi
contigerit, quod erat auſpicatiſſimum, natalem
tuum in provincia celebrare. Nunc rei publicae 3
Pruſenſium impendia, reditus, debitores excutio:
quod ex ipſo tractu magis ac magis neceſſarium
intelligo. Multae enim pecuniae variis ex cauſſis a
privatis detinentur: praeterea quaedam minime le-
gitimis ſumtibus erogantur. Haec tibi, Domine, 4
in ipſo ingreſſu meo ſcripſi. Quinto decimo Calend.
Octobres, Domine, provinciam intravi, quam in
eo obſequio, in ea erga te fide, quam de genere
humano mereris, inveni. Diſpice, Domine, an 5
neceſſarium putes, mittere huc menſorem. Viden-
tur enim non mediocres pecuniae poſſe revocari a
curatoribus operum, ſi menſurae fideliter aguntur.
Ita certe proſpicio ex ratione Pruſenſium, quam
cum Maximo tracto.

XXIX.

TRAIANVS PLINIO S.

Cuperem ſine querela corpuſculi tui, et tuorum,

ferenti enim feriem eorum, quae Traianus his Plinii literis reſcripſit, apparet, hoc loco diem ingreſſus in provinciam indicatum fuiſſe. *S.*

3 *tractu)* Forte *tractatu,* quod ex coniectura Rittershuſiana aſſumſit Cortius. *G.*

Aſſumſit item Gierigius. Vid. I. A. Erneſtium ad h. l. *S.*

4 *Haec tibi — — inveni)* Uncis haec, ut ſpuria, Gierigius incluſit. Laudo factum. *S.*

5 *menſorem)* *aedificiorum* intellige, quod nomen etiam adiicitur in vetuſtis aliquot inſcriptionibus apud Grut. p. 623. ſ. Sunt nempe hi *menſores* architecti, qui dimenſis omnibus aeſtimant materiam pariter atque operam aedificiorum. Videtur autem Plinius Roma petiiſſe menſorem, non tam, quod peritus nemo eſſet in provincia; quam quod fidem non haberet Graeculis, metueretque, ne illi odio aut amori, vel lucro adeo, plus darent, quam fidei et religioni. Quam frequens hic fraus fuerit, docet titulus Digeſtorum 11, 6. ſi menſor falſum modum dixerit. Ad ſimilem quaeſtionem ſimile reſponſum accipit Secundus 48, 6. 49, 3. *G.*

ſi — aguntur) Vix ferri hic poteſt indicativus modus, non propter conditionalem *ſi*, quae ſine dubio indicativo ſaepe iungitur; ſed quod ipſa ſententia omnino ſuſpenſa, et cum modeſta dubitatione coniuncta, videtur. Nolui tamen contra libros, quod ſciam, omnes aliquid mutare. Sic mox 40, 4. *G.*

Adſcivit Gierigius *agantur.* Cf. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

XXIX, 1 *tuorum)* Nolim tentare: per ſe enim intelligitur,

pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam exper-
2 *tus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, literis tuis. Provinciales, credo, prospectum sibi a me, intelligent. Nam et tu dabis operam, ut manifestum sit illis, electum te esse, qui ad eosdem mei*
3 *loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerum publicarum excutiendae sunt. Nam et esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quae aut Romae, aut in proximo, fiunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, et ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.*

XXX.

Consulit, custodiae per publicos servos adservandae sint, an per milites.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rogo, Domine, consilio me regas haesitantem, utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum) an per milites, adservare custodias debeam. Vereor enim, ne et per servos publicos parum fideliter custodiantur, et non exiguum
2 militum numerum haec cura distringat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utrisque negligentiae caussa sit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. (XXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad conti-

gravissimos illos aestus etiam comitibus Plinii molestos fuisse. Ceterum quid in hac epistola ioculare insit, non video: immo omnia, ut peramanter, ita graviter scripta sunt. *S.*

nendas custodias, plures commilitones converti. Perseveremus in ea consuetudine, quae isti provinciae est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua severitate ac diligentia positum est. In primis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint: sed et illud haereat nobis, quam paucissimos milites a signis avocandos esse.

XXXII. (XXII)

Cur nondum a Basso supernumerarios milites revocaverit, significat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Gabius Bassus, praefectus orae Ponticae, et reverentissime et officiosissime, Domine, venit ad me, et compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, et indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, praecepisse te, ut ex cohortibus, quibus me praeesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in caussa fuit, quo minus statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

XXXII *beneficiariis)* Dubiae admodum conditionis homines in locum suum vindicasse videtur vir illustris Ge. Christian. Gebauerus in originibus Feodi p. 6. sqq. Breviter, sunt milites beneficio Ducis sui s. Tribuni a durioribus militiae muneribus, portandi, fodiendi, liberi, ut propriam belli operam tanto enixius navarent, quos proinde Duces custodiae et ministeriorum quorundam caussa circa se habebant, *ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν Μαγιστράτων τεταγμένοι*, ut optime in glossis verborum iuris Car. Labbaei ex ipsius emendatione definiuntur. Haec descriptio ad loca veterum omnia convenit, et ad conciliandum cum Festo, i. e. Verrio Flacco, Vegetium etiam valet: quod ex Gebaueri observatis in thesauro Linguae Latinae ostendere non omittemus. *G.*

XXXIII. (XXIII)

T R A I A N V S P L I N I O S.

Et mihi ſcribit Gabius Baſſus, non ſufficere ſibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus ſum. Quod quaeris, ſcripſiſſe me, ut notum haberes, his literis ſubiici iuſſi. Multum intereſt, res poſcat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum ſpectanda eſt: et quantum fieri poteſt, curandum, ne milites a ſignis abſint.

XXXIV. (XXIV)

Pruſenſium nomine balineum rogat exſtrui.

C. P L I N I V S T R A I A N O I M P. S.

Pruſenſes, Domine, balineum habent et ſordidum et vetus. Id itaque, indulgentia tua, reſtituere deſiderant: ego tamen aeſtimans novum fieri debere, videris mihi deſiderio eorum indulgere
2 poſſe. Erit enim pecunia, ex qua fiat: primum ea, quam revocare a privatis et exigere iam coepi: deinde, quam ipſi erogare in oleum ſoliti,

XXXIII *Quod quaeris, ſcripſiſſe)* *Locus depoſitus, cui tamen ſenſum mentemque reddidit illuſtris Gebauerus laudatis modo origg. Feodi 1, A. p. 8. not. z. *Quoi quae reſcripſerim, ut notum haberes.* Mirifice favet huic coniecturae antiqui Codicis lectio a Catanaeo prolata, *Quot quaeris ſcripſiſſe me:* quam ſi recipimus, ipſum tamen *Quot* non tam a Plinio, quam a librario antiquario, qui pro *Cui* ita dederit, acceptum referendum videtur. *G.*

XXXIV, 1 *ego tamen — videris)* Manifeſtum anacoluthon, ſive Plinii ſuſum incuria, ſive deſcriptoribus imputandum ſit. Quam non infrequentia ſint talia apud optimos quosque ſcriptores, docent quos laudat Cort. ad Salluſt. Iug. 50, 1. add. Daviſ. ad Cic. Tuſc. 2, 1. Simillimum eſt Hirtii de B. Afr. c. 25. pr. *Rex Iuba cognitis Caeſaris difficultatibus, et copiarum paucitate,* viſum eſt etc. Etiam hic plura dedit Daviſius. *G.*

2 *revocare a privatis)* Vid. Ep. 28, 3. *G.*

in oleum) Quod publice praeberetur in balneis: unde publicum munus ut *ſitonias*, ſic *eleonias, σιτωνίας, ἐλαιωνίας, emendi olei*, de quo l. 18. §. 5. π. de vacat. et excuſat. muner. add. Cuiac. ad l. 6. π. de excuſatio-

parati ſunt in opus balinei conferre. Quod alioqui et dignitas civitatis, et ſeculi tui nitor poſtulat.

XXXV. (XXV)

TRAIANVS PLINIO S.

Si inſtructio novi balinei oneratura vires Pruſenſium non eſt, poſſumus deſiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in poſterum fiat ad neceſſarias erogationes.

XXXVI. (XXVI)

De militibus, liberto Caeſaris relinquendis, conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Maximus, libertus et procurator tuus, Domine, praeter decem beneficiarios, quos adſignari a me Gemellino, optimo viro, iuſſiſti, ſibi quoque confirmat neceſſarios eſſe milites. Ex his interim, ſicut inveneram, in miniſterio eius relinquendos exiſtimavi: praeſertim quum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelae cauſſa, quia deſiderabat, addidi duos equites. In futurum quid ſervari velis, rogo reſcribas.

XXXVII. (XXIX)

TRAIANVS PLINIO S.

Nunc quidem proficiſcentem, ad comparationem

nibus. Vetus lapis ap. Grut. p. 376, 5. *L. Caecilius — HS. N. XXX. Municipibus Comenſibus legavit, quorum reditu quotannis per Neptunalia oleum in campo, et in thermis, et balineis omnibus, quae ſunt Comi, populo praeberetur.* G.

XXXVI *Maximus)* De quo etiam ep. 17. G.

beneficiarios) Vid. ad ep. 32, G.

interim, ſicut inveneram) *Videtur numerus militum deeſſe. G.

frumentorum, Maximum, libertum meum, recte militibus instruxisti. Fungebatur enim et ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, et totidem a Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adiuvat.

XXXVIII. (XXX)

Consulit de poena servorum inter tirones repertorum.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Sempronius Caelianus, egregius iuvenis, repertos inter tirones, duos servos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, ut te, conditorem disciplinae militaris firmatoremque, consulerem de
2 modo poenae. Ipse enim dubito ob haec maxime, quod, ut iam dixerant, sacramento militari nondum distributi in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, Domine, scribas, praesertim quum pertineat ad exemplum.

XXXIX. (XXXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Caelianus, mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint,
2 *an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitor peccavit: si vicarii dati, penes eos cul-*

XXXVIII, 1 *duos servos)* Laudavit opportune Buchnerus l. 11. 7. de re milit. ubi Marcianus, *Ab omni,* inquit, *militia servi prohibentur, alioquin capite puniuntur.* G.

2 *quod, ut iam* etc.) Interpungendum: *quod, ut iam dixerant sacramento militari, nondum* etc. *Sacramento dicere* solennis locutio. *S.*

XXXIX, 2 *inquisitor)* Libri veteres *inquisitio;* quod praeferendum videtur, tanquam paullo

pa est, qui dederunt: si ipsi, quum haberent conditionis suae conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies, quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suae exigit.

XL. (XXXII)

Quaerit, quid faciendum de damnatis sit, qui ministeriis publicis se immiscuerunt.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Salva magnitudine tua, Domine, descendas oportet ad meas curas, quum ius mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In plerisque ci- 2
vitatibus, maxime Nicomediae et Niceae, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera poenarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, ut publici servi, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu multumque haesitavi, quid facere deberem. Nam et reddere poenae post longum tem- 3
pus plerosque iam senes, et, quantum adfirmatur, frugaliter modesteque viventes, nimis severum

abstrusius, neque tamen non verum, ut *ministerium* pro *ministris* et i. g. a. *G.*

Praetulit cum Longolio Gierigius. *S.*

quo primum probati sunt) Quo tribunus vel ipse dux exploratione facta illos idoneos et recipiendos iudicavit, licet non statim sacramento dixerint. Explicat Vegetius 1, 4. *cuius aetatis tirones* probandi, et c. 5. *qua statura sint* probandi etc. Probatur autem, ut obiter adiiciamus locum, qui nos detinuit, *adolescens vigilantibus oculis, erecta cervice, lato pectore, humeris musculosis, valentibus digitis, longioribus brachiis, ventre modico, exilior cruribus, suris, et pedibus non superflua carne distentis, sed nervorum duritia collectis.* Quo igitur die probati sunt, significante eo, qui delectum agit, eos sibi probari, se velle illos recipere, indicare debent originem suam etc. *G.*

XL, 2 *in opus, in ludum*) *In opus*, quale est *metalli*; *in ludum* gladiatorium, vel venatorium, ubi depugnandum cum bestiis. Laudatus iam hic est Paullus rec. sent. 5, 17. it. Ulpian. l. 8. π. de poenis §. 5. sq. *G.*

arbitrabar; et in publicis officiis retinere damna-
tos, non satis honestum putabam; eosdem rursus
a republica pasci otiosos, inutile; non pasci,
4 etiam periculosum existimabam. Necessario ergo
rem totam, dum te consulerem, in suspenso reli-
qui. Quaeres fortasse, quemadmodum evenerit,
ut poenis, in quas damnati erant, exsolverentur:
et ego quaesivi, sed nihil comperi, quod adfirma-
re tibi possum. Ut decreta, quibus damnati erant,
proferebantur; ita nulla monimenta, quibus libe-
5 rati probarentur. Erant tamen, qui dicerent de-
precantes, iussu proconsulum legatorumve dimis-
sos. Addebat fidem, quod credibile erat, nemi-
nem hoc ausum sine auctore.

XLI. (XXXIII)

TRAIANUS PLINIO S.

*Memineris, idcirco te in istam provinciam mis-
sum, quoniam multa in ea emendanda apparue-
rint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum,
quod qui damnati ad poenam erant, non modo
ea sine auctore, ut scribis, liberati sunt, sed etiam
in conditionem proborum ministrorum retrahun-
2 tur. Qui igitur intra hos proximos decem annos
damnati, nec ullo idoneo auctore liberati sunt,
hos oportebit poenae suae reddi: si qui vetustiores
invenientur, et senes, ante annos decem damna-*

3 *periculosum)* Ne victum peterent, unde non oportet, cum damno privatorum et rei publicae. *G.*

4 *in quas damnati)* *Libri quidam *dati*, eleganter et bonis auctoribus, ipsoque mox Traiano, ultimis proximae epistolae verbis. *G.*

quod — possum) Verius videtur *possim*, ut infinita magis et incerta reddatur oratio. Sed aetati suae hic forte indulsit Plinius, ut in illo *si aguntur* 10, 28, 5. *G.*

Vid. I. A. Ernestium ad h. l., qui *possim* non sprevisset, si reputasset, *comperi* hic non dici ἀορίστως, sed habere vim τοῦ παρακειμένου. *S.*

XLI, 1 *vel hoc maxime)* Accedo Rittershusio *hoc vel maxime* corrigenti. *S.*

ti, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe a poena sint. Solent enim eiusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum et vicorum, dari.

XLII. (XXXIV)

Nicomedense incendium narrat, et institutionem collegii fabrûm commendat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum diversam partem provinciae circumirem, Nicomediae vastissimum incendium multas privatorum domos, et duo publica opera, quamquam via interiacente, Gerusian et Isson, absumsit. Est 2 autem latius sparsum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod satis constat otiosos et immobiles tanti mali spectatores perstitisse: et alioqui nullus usquam in publico sipho, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia

XLII, 1 *Quum diversam partem)* Videtur hoc indicare, per absentiam suam in diversa ac remotiore parte provinciae rem secius administratam Nicomediae. *G.*

Gerusian) Gerusia, *γερουσία*, ad verbum *senatum* notat: unde etiam Plutarchus lib. An seni resp. p. 1413. extr. *τὴν ἐν Λακεδαίμονι παραζευχθεῖσαν ἀριστοκρατίαν τοῖς βασιλεῦσιν - - ὁ Λυκοῦργος ἄντικρυς γερουσίαν ὠνόμασεν· ἡ δὲ Ῥωμαίων σύγκλητος ἄχρι νῦν γερουσία καλεῖται.* De Lacedaemoniis etiam Pausan. Lacon. p. 92, 16. *Ἡ μὲν δὴ γερουσία συνέδριον Λακεδαιμονίοις κυριώτατον τῆς πολιτείας.* Pronum igitur erat *Gerusian* interpretari *curiam*, senatus habendi templum. Sed est etiam locus notabilis Vitruvii 2, 8. *Croesi domus, quam Sardiani civibus ad requiescendum aetatis otio, seniorum collegio Gerusian dedicaverunt.* Eadem repetit avunculus Plinii nostri 35, 14. s. 49. Fuerit itaque quasi *Prytaneum* Atheniensium, ubi honoris caussa aluntur senes de republica bene meriti. Sed *Gerontocomeion* egestati senum levandae dicatum etc. *G.*

et Isson) * Non habeo melius quidquam coniectura Rittershusiana, [immo Catanaei. *S.*] *Iseon*, Ἰσεῖον, templum Isidis: cuius monetae nominum magnam vim, neque hoc omisso, recenset Fabric. B. G. 2, 1, 7. Vol. 1, p. 257. sq. Quin ab Eutropio 7, extr. inter *opera*, quae Romae fecit Domitianus, etiam est *Iseum*, ubi male in paraphrasi edit. noviss. legitur *τὸ* Ἰσιὸν pro Ἰσεῖον: melius Cellar. Ἴσιον. *G.*

2 *nulla hama)* Ad adferendam aquam. Romae illud non negligebatur. Paullus l. 3. π. de

compeſcenda. Et haec quidem, ut iam praecepi,
3 parabuntur. Tu, Domine, diſpice, an inſtituen-
dum putes collegium fabrorum, dumtaxat homi-
num CL; ego attendam, ne quis, niſi faber, re-
cipiatur, neve iure conceſſo in aliud utatur. Nec
erit difficile cuſtodire tam paucos.

XLIII. (XXXV)

TRAIANVS PLINIO S.

*Tibi quidem ſecundum exempla complurium in
mentem venit, poſſe collegium fabrorum apud
Nicomedenſes conſtitui. Sed meminerimus, pro-
vinciam iſtam, et praecipue eas civitates, ab
eiusmodi factionibus eſſe vexatas. Quodcunque
nomen ex quacunque cauſſa dederimus iis, qui
in idem contracti fuerint, hetaeriae, quamvis*
2 *breves, fient. Satius itaque eſt comparari ea,
quae ad coërcendos ignes auxilio eſſe poſſint, ad-
monerique dominos praediorum, ut et ipſi inhi-
beant; ac, ſi res popoſcerit, accurſu populi ad
hoc uti.*

off. Praef. Vigil. §. 3. *Sciendum eſt praefectum vigilum per totam noctem vigilare debere, et coërrare* (quid ſi *coerare* h. e. *curare?) cum hamis et dolabris.* De hamis etiam Cato R. R. 135. *G.*

3 *ego attendam)* Suſpecta Imperatori collegia omnia: itaque cautionem promittit Secundus et tamen, ut ſtatim videbimus, non perſuadet. *G.*

XLIII, 1 *factionibus)* Quibus occaſionem dederant collegia eiusmodi: nempe homines honeſtiſſima etiam de cauſſa collecti, interdum, ubi vires ſuas ſentiunt, contra rem publicam coitionem faciunt. Quid collegia opificum, quas *Gildas* vocant, ſaepe turbaverint, notum eſt. Haec cauſſa, obtentus certe, in Chriſtianos ſaeviendi fuit. Vid. inf. ep. 97, 7. *Hetaeria*, ab ἑταῖρος *ſodalis*, ad congreſſum proprie pertinet, cui oblectatio ſola propoſita eſt, *ſodalitium.* Sed multo facilius haec in ſuſpicionem adducitur. Novimus, quid nuper de *Collegii Fabrûm Liberalium* Britannici coloniis per Franciam et Italiam metuerint quidam principes. Add. infra ep. 93. et 97, 7. Similis ex aliqua parte ſpecies tractatur ep. 117. *G.*

2 *dominos praediorum)* Urbanorum nempe: quae apud ICtos praeſertim frequens appellatio eſt. Vid. v. g. titulus Digeſtorum 8, 2. de Servit. praediorum urban. *G.*

XLIV. (XXXVI)

Vota pro principis salute suscepta et soluta nuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, et suscipimus, Domine, pariter et solvimus, precati deos, ut velint ea semper solvi, semperque signari.

XLV. (XXXVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Et solvisse vos cum provincialibus, diis immortalibus vota pro mea salute et incolumitate, et nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

XLVI. (XXXVIII)

Aquaeductum, Nicomediae frustra inceptum, perfici posse, si ex urbe aquilex mittatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

In aquaeductum, Domine, Nicomedenses impenderunt HS XXX. CCC. XXVIIII, qui imper-

XLIV *Solennia)* Buchnerus hic laudavit Caium l. 233. de V. S. *Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur.* Ipsum hunc diem *Vota* appellatum censent. Sic Principum *Natales* et *Parilia*, et *Kalendae Ianuariae*, et *Vota* iunguntur apud Vopiscum Tac. 9. Vid. omnino Casaubon. ad Spartian. Adrian. c. 23. *G.*

signari) Scripto comprehendi, ut exstet illorum memoria. Iam laudatus hic Rutgers. V. L. 5, 5. *G.*

XLVI, 1 *HS XXX)* Ad primum hunc numerum, si sanus est, minimum intelligenda millia, ipse ordo numerorum suadet, et forte imposita fuit in libris antiquis transversa linea, a posterioribus, ut fit, omissa. Sunt enim 30329 sestertii circiter 1200 imperiales. Quae deinde sequuntur notae, CC, in iis etiam intelligo millia, qui sunt 6666 2/3 imperiales. Alioquin non fuerit, cur Imperator appellet *tantam pecuniam.* Quin suadet epistola 48, 1. de *HS. centies*, ut putem non XXXM. i. *triginta millia* hic legendum, sed *tricies*, qui sunt

ſectus adhuc relictus, ac etiam deſtructus eſt:
rurſus in alium ductum erogata ſunt CC. Hoc
quoque relicto, novo impendio eſt opus, ut
aquam habeant, qui tantam pecuniam male perdi-
2 derunt. Ipſe perveni ad fontem puriſſimum, ex
quo videtur aqua debere perduci, ſicut initio
tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad pla-
na civitatis et humilia perveniat. Manent adhuc
pauciſſimi arcus: poſſunt et erigi quidam lapide
quadrato, qui ex ſuperiore opere detractus eſt:
aliqua pars, ut mihi videtur, teſtaceo opere agen-
3 da erit. Id enim et facilius et vilius. Et in
primis neceſſarium eſt, mitti a te vel aquilegem
vel architectum, ne rurſus eveniat, quod accidit.
Ego illud unum adfirmo, et utilitatem operis et
pulchritudinem ſeculo tuo eſſe digniſſimam.

XLVII. (XXXIX)

TRAIANVS PLINIO S.

Curandum eſt, ut aqua in Nicomedenſem civitatem perducatur. Vere credo, te ea, qua debebis, diligentia hoc opus adgreſſurum. Sed, me Dius fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet; inquirere, quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenſes perdiderint, ne, quum

centies mille imperiales: ac deinde *ducenties*, h. e. 666666 2/3 imperiales. Hac demum ſummae tantis ac tam magnificis operibus dignae. Ceterum ſi quis lector et hanc epiſtolam recte intelligere, et de hac tota ratione antiquae magnificentiae recte edoceri cupis, legendi erunt commentarii Illuſtriſſimi Marchionis Poleni ad Frontinum, quo opere nihil in hoc genere perfectius limatiusque viſum adhuc eſſe, mihi videbatur. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

3 *Et in primis*) Puto ſcribendum: *Sed in primis. S.*

XLVII *ad hoc opus*) Al. *ad hoc tempus.* quod I. A. Erneſtio haud diſplicet. *S.*

quum) Cum I. Fr. Gronovio legendum *dum.* Sic et I. A. Erneſtius. Ceterum Gierigius errat ante *et inchoaverint* inſerendum eſſe *impune* arbitrans. Non meminerat, *ne* hic πευστικῶς dictum

inter ſe gratificantur, et inchoaverint aquaeductus, et reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII.

De Nicenſium et Claudiopolitanorum aedificationibus conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Theatrum, Domine, Niceae maxima iam parte
conſtructum, imperfectum tamen, ſeſtertium, ut
audio, (neque enim ratio plus excuſſa eſt) amplius
centies hauſit: vereor ne fruſtra. Ingentibus enim 2
rimis deſcendit et hiat, ſive in cauſſa ſolum hu-
midum et molle, ſive lapis ipſe gracilis et putris:
dignum eſt certe deliberatione, ſitne faciendum,
an ſit relinquendum, an etiam deſtruendum. Nam
fulturae ac ſubſtructiones, quibus ſubinde ſusci-
pitur, non tam firmae mihi quam ſumtuoſae vi-
dentur. Huic theatro ex privatorum pollicitatio- 3
nibus multa debentur, ut baſilicae circa, ut por-
ticus ſupra caveam: quae nunc omnia differun-
tur ceſſante eo, quod ante peragendum eſt. Ii- 4
dem Nicenſes gymnaſium, incendio amiſſum, ante

eſſe. Vid. Perizon. ad Sanct. Min. 4, 15, 30. *S.*

Quid) An *quidquid?* Niſi cum I. A. Erneſtio malis *quod.* *S.*

XLVIII, 1 *plus*) I. A. Erneſtius pro vitioſo habet reſcribitque *dum.* Legendumne *penitus?* Certe *plus* vix genuinum. *S.*

2 *deſcendit)* Tuetur hoc I. A. Erneſtius, quem vide. *S.*

ſitne — an ſit) Servavi lectionem Cellarianam, cum adhuc unum *an* ſequatur. Quae adferuntur ex bonae aetatis ſcriptoribus ad tuendum uſum τῆς *aut* poſt *utrum* aut *ne*, ea vereor, ut vel non habeant disiunctionem veram, aut librariis ſemibarbaris debeantur. Ipſum illud noſtri 1, 18, 5. non ita cohaeret. *Diſpice, an vertas, aut reſcribas:* ſed *diſpice, aut reſcribe.* Vid. tamen ad Paneg. 84, 1. *G.*

Nec magis ita cohaeret Traiani illud epiſt. 39, 1. *Refert autem, voluntarii ſe obtulerint, an lecti ſint, vel etiam vicarii dati.* Ibi enim voluntariis opponuntur, et lecti, et vicarii dati. *S.*

3 *porticus ſupra caveam)* Quibus ornetur et tegatur ſuprema illa poſt gradus omnes theatri praecinctio et ambulatio. *G.*

adventum meum reſtituere coeperunt longe numeroſius laxiusque, quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum eſt, ne parum utiliter. Incompoſitum enim et-ſparſum eſt. Praeterea architectus, ſane aemulus eius, a quo opus inchoatum eſt, adſirmat, parietes (quamquam viginti et duos pedes latos) impoſita onera ſustinere non poſſe, quia ſine caemento medio farti, nec
5 teſtaceo opere praecincti. Claudiopolitani quoque in depreſſo loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis, quam aedificant, et quidem ex ea pecunia, quam buleutae addunt

4 *longe numeroſius*) Vel plurium cubiculorum et membrorum, ut vult Gronovius, vel certe quod maiorem hominum numerum capiat, ut *numeroſa ſubſellia* 2, 14, 6. *G.*

Non probat haec I. A. Erneſtius, nihil ipſe afferens, quod melius ſit. *S.*

ſine caemento) *Caementa* magni lapides ad angulos rectos caeſi, fundamentis idonei. Hinc apud Horatium Od. 3, 1, 34. cum iaci in altum moles debent, *caementa demittit redemtor*, ac 3, 24, 3. *Caementis occupatur mare Tyrrhenum* etc. Parietes itaque qui ſustinere onera debent, caementis ſtruuntur optime. Iidem *teſtaceo opere praecingi* dicuntur, cum *corium* illis, nam ſic etiam loquuntur, inducitur ex teſta ſ. ſiglina materia tuſa, calce temperata. Hoc opere, quod *Signinum* etiam vocatur, tegi parietes, hoc piſcinas, hoc pavimenta fieri iubent ruſtici mei. vid. Lex. Ruſt. et add. Polen. ad Frontin. art. 10. n. 9. et art. 125. n. 4. Hoc igitur vel Signino vel teſtaceo munitus et praecinctus paries ab aquis tutus, vitium eo minus poteſt facere; hoc continetur, ſi quid etiam in medio *farcti* ſit, h. e. rudere, lapillis, glarea, modo impleti. Si vero *ſine caemento medio farti* tantum ſint parietes, *nec certe teſtaceo opere praecincti*, facile aqua penetrat, facile dilabitur materia. *Haec ipſa interpretatio oſtendit, falſam eſſe alteram lectionem, *quia ſint caemento medii farti*. *Caemento ſarciri* non dicitur paries, ſed materie minuta: a *caementis* non ſit imbecillis aut vitioſus paries, ſed ſubſtructionibus aptiſſimus. *G.*

Non reiiciam illud *ſint*. Plinius enim videtur ſcripſiſſe: *quia ſint ſine* etc. *S.*

5 *buleutae addunt*) *Quid hic ſibi velit *addunt*, quod libros omnes obſedit, nemo docet. *Additi* coniicit Caſaubonus, plaudentibus aliis. Sermo enim eſt de *buleutis* ſ. *decurionibus* (quo nomine eſſe in aliis urbibus, qui Romae *ſenatores*, translaticium eſt) qui beneficio Traiani creati, et reliquis *additi*, non a ſuis cenſoribus lecti ſunt. Quid ſi *adiuncti* legamus? Hi quidem et ſono vocis, et numero apicum, propius a verbo *addunt* videntur abeſſe. Res ipſa ſatis declaratur infra ep. 113. et 114. *G.*

Ego tamen vix intelligo, cur hoc in loco commemoretur illud, buleutas *creatos eſſe beneficio Traiani*. Haec ſententia plane aliena eſt. Mihi in voce *addunt* latere videtur vel hoc: *aut dant*, ut pecunia illa ex fiſco Traiani

beneficio tuo, aut iam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum ti- 6
meam, ne illic publica pecunia, hic, quod eſt omni pecunia pretioſius, munus tuum male collocetur; cogor petere a te, non ſolum ob theatrum, verum etiam ob haec balinea, mittas architectum, diſpecturum, utrum ſit utilius poſt ſumtum, qui factus eſt, quoquo modo conſummare opera, ut inchoata ſunt: an, quae videntur emendanda, corrigere; quae transferenda, transferre; ne, dum ſervare volumus, quod impenſum eſt, male impendamus, quod addendum eſt.

XLIX. (XLI)

TRAIANVS PLINIO S.

Quid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenſes eſt, in re praeſenti optime deliberabis et conſtitues. Mihi ſufficiet indicari, cui ſententiae adceſſeris. Tunc autem a privatis exigi opera tibi curae ſit, quum theatrum (propter quod illa promiſſa ſunt) factum erit. Gy- 2
mnaſiis indulgent Graeculi: ideo forſitan Nicenſes maiore animo conſtructionem eius adgreſſi ſunt: ſed oportet illos eo contentos eſſe, quod poſſit illis

vel ſaltem eo concedente ex aerario ſumta ſignificetur: aut hoc: *dabunt*, eodem ſenſu. Unde et mox *munus* dicitur. *E.*

Conf. I. A. Erneſtius ad h. l. Suſpicor ſcribendum eſſe *addendi.* Noſtra lectio naſci potuit ex altera forma, invecta fortaſſe a librario captante archaiſmos, *addundi:* quae ſi cui mira videatur, ſciat in Lucretio legi *reddundus*, 1, 54. 5, 67. *S.*

6 *munus tuum)* Quod licet praeter ſuas leges, aerarii ſupplendi cauſſa, legere ſupra numerum decuriones ſive buleutas, qui pecuniam eo nomine publico conferant. *G.*

dum ſervare volumus) Ut, ne perdiderit, non ceſſat perdere luſor. *G.*

XLIX, 1 *Mihi ſufficiet)* Pronomen *Mihi* aeque ad *ſufficiet*, quam ad *indicari* referri poteſt. Saepe talia occurrunt, ut notavimus ad 8, 6, 17. it. ad 8, 10, 12. *G.*

2 *maiore animo)* animoſius, cupidius, ut proinde maiora viribus ſusceperint. *G.*

illos — illis) Alterutrum delet I. A. Erneſtius. Sane abeſſe poterat. *S.*

3 *ſufficere. Quod Claudiopolitanis circa balineum, quod parum (ut ſcribis) idoneo loco inchoaverunt, ſuadendum ſit, tu conſtitues. Architecti tibi deeſſe non poſſunt. Nulla provincia eſt, quae non peritos et ingenioſos homines habeat: modo ne exiſtimes, brevius eſſe, ab urbe mitti, quum ex Graecia etiam ad nos venire ſoliti ſunt.*

L. (XLII)

Suadet, ut lacus Nicomedenſis cum mari foſſa coniungatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Intuenti mihi et fortunae tuae et animi magnitudinem, convenientiſſimum videtur, demonſtrare opera non minus aeternitate tua, quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis
2 habitura. Eſt in Nicomedenſium finibus ampliſſimus lacus: per hunc marmora, fructus, ligna, materiae, et ſumtu modico et labore usque ad viam navibus, inde, magno labore, maiore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poſcit. At hae pro re non

3 *Quod Claudiopolitanis)* Al. bene: *Quid Cl.* S.

modo ne exiſtimes) Vid. ad 10, 28, 5. G.

ſoliti ſunt) Immo *ſoliti ſint.* S.

L, 1 *demonſtrare opera)* Subiicere tibi et oſtendere opera, in quibus poſſis illam animi tui et fortunae magnitudinem declarare, et commendare poſteritati. Alioquin poſſit etiam alicui, qui vim verbi Graeci ἀποδεικνύειν cogitet, in mentem venire, *demonſtrare* hic ad ipſum Traianum referri, et idem eſſe quod *efficere.* Sed ſic illud *convenientiſſimum* de Traiano non uſurpaturus videtur politiſſimus ſcriptor et ſubmiſſe admodum agere cum Imperatore ſolitus. G.

2 *Sed hoc opus* etc.) Lacunam, quam viri docti hic repe riſſe ſibi viſi ſunt, quomodo I. A. Erneſtius expleverit, vide in eius ad h. l. nota. Durior ſane ellipſis, ſi talem Plinius ſibi induſſit: quamquam Traiano non opus fuit divinatione, ut intelligeret, de quonam ille opere loqueretur. Ceterum *Sed — poſcit* obiectio eſt, cui reſpondent ſequentia, *At — deſunt.* Moneo, ne quis cum I. A. Erneſtio corrigendum putet, *Et hae* etc. S.

desunt. Nam et in agris magna copia est hominum, et maxima in civitate: certaque spes, omnes libentissime adgressuros opus omnibus fructuosum. Superest, ut tu libratorem vel architectum, si tibi 3
videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari, quem artifices regionis huius quadraginta cubitis altiorem esse contendunt. Ego 4
per eadem loca invenio fossam a rege percussam: sed incertum, utrum ad colligendum humorem circumiacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta: hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me am- 5
bitiosum) pro tua gloria incitor et accendor, ut cupiam peragi a te, quae tantum coeperant reges.

LI. (XLIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Potest nos solicitare lacus iste, ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immissus in mare fuerit, totus effluat; certe, quantum aquarum, et unde accipiat. Poteris a Calpurnio Macro petere libratorem, et ego hinc aliquem tibi, peritum eiusmodi operum, mittam.

3 *libratorem)* Qui *libram* aquae exploret, h. e. quantum altitudo eius a centro terrae computata unius loci, superet altitudinem loci alterius. Qui verbis Latinis et dilucidis ad veterum mentem totum hoc de *libra*, *libramento*, *libratoribus* disputatum legere vult, illi satisfaciet Io. Polenus ad Frontin. de aquaeduct. art. 18. p. 61. sq. *G.*

4 *a rege percussam)* Loquiturne more antiquo Romanorum et Graecorum de rege Persarum; an successorum Alexandri aliquem indefinite designat? *G.*

Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistolam, ipsumque ad h. l. Ernestium. *S.*

intercepto rege mortalitate) *μεταλαβηθέντος τοῦ βασιλέως ὑπὸ τῆς πεπρωμένης.* Saepe sic Diodorus: vid. 16, 1. *S.*

5 *pro tua gloria)* Bonane fide, Secunde? Nonne sperabas futurum, ut tuum etiam, Legati, nomen in pariete haereret? *G.*

Gierigius *pro tua gloria* bene coniungit cum *ambitiosum*. *S.*

LII. (XLIV)

De ſumtu Byzantiorum, in legationem ad principem quotannis facto, conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Requirenti mihi Byzantiorum reipublicae impen-
dia, quae maxima fecit, indicatum eſt, Domine,
legatum ad te ſalutandum annis omnibus cum
pſephiſmate mitti, eique dari nummorum duode-
2 na millia. Memor ergo propoſiti tui, legatum
quidem retinendum, pſephiſma autem mittendum
putavi, ut ſimul et ſumtus levaretur, et implere-
3 tur publicum officium. Eidem civitati imputata
ſunt terna millia, quae viatici nomine annua da-
bantur legato eunti ad eum, qui Moeſiae praeeſt,
4 publice ſalutandum. Haec ego in poſterum cir-
cumcidenda exiſtimavi. Te, Domine, rogo, ut,
quid ſentias, reſcribendo, aut conſilium meum
confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. (XLV)

TRAIANVS PLINIO S.

Optime feciſti, Secunde cariſſime, duodena iſta Byzantiis, quae ad ſalutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etſi ſolum eorum pſephiſma per te miſſum fuerit. Ignoſcet illis et Moeſiae praeſes, ſi minus illum ſumtuoſe coluerint.

LII, 2 *legatum — retinendum*) Fuit Plinio hic etiam cum Cicerone aemulatio, quem tales provincialium legationes impediiſſe, ex fam. 3, 8. apparet. *G.*

3 *annua*) Non erat, cur I. A. Erneſtio ſuſpectum videretur. Addidit Plinius, ut Traianus certo ſciret, illam ſummam ſingulis annis expenſam eſſe. *S.*

LIII *Fungetur*) Praeſtat Iuntinae *fungentur*, quod Gierigius adſcivit. *S.*

LIV. (XLVI)

Diplomata quamdiu valeant, doceri cupit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diplomata, Domine, quorum dies praeterita, an omnino obſervari, et quamdiu velis, rogo ſcribas, meque haeſitatione liberes. Vereor enim, ne in alterutrâm partem ignorantia lapſus, aut illicita confirmem, aut neceſſaria impediam.

LV. (XLVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Diplomata, quorum praeteritus eſt dies, in uſu eſſe non debent. Ideo inter prima iniungo mihi, ut per omnes provincias, ante mittam nova diplomata, quam deſiderari poſſint.

LVI. (XLVIII)

An Apameorum rationes, quod putabant contra privilegia eſſe, inſpiciendae ſint, conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum vellem Apameae, Domine, cognoſcere publicos debitores, et reditum, et impendia; reſponſum eſt mihi, cupere quidem univerſos, ut a me rationes coloniae legerentur; nunquam tamen eſſe lectas ab ullo proconſulum; habuiſſe privilegium et vetuſtiſſimum morem, arbitrio ſuo rempublicam adminiſtrare. Exegi, ut, quae dice- 2
bant, quaeque recitabant, libello complecteren-

LIV *Diplomata)* Vid. ad 10, 14. *G.*

LVI, 1 *habuiſſe privilegium)* *Poterat aliquis ſuſpicari, poſt *habuiſſe* pronomen *ſe* excidiſſe. Sed ſic etiam *te* omittit Traianus mox 57, 2. *ut ſciant, hoc — eſſe facturum.* *G.*

tur: quem tibi, qualem acceperam, misi, quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id, de quo
3 quaeritur, non pertinere. Te rogo, ut mihi praecipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implesse officii mei partes videar.

LVII. (XLIX)

TRAIANVS PLINIO S.

Libellus Apameorum, quem epistolae tuae iunxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi, qualia essent, propter quae videri volunt eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse inspectione rationum suarum, quum ipsum te, ut
2 *eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum: ut iam nunc sciant, hoc, quod inspecturus es, ex mea voluntate, salvis, quae habent, privilegiis, esse facturum.*

LVIII. (L)

Consulit, an aedes Matris Magnae transferri possit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ante adventum meum, Domine, Nicomedenses priori foro novum adiicere coeperunt, cuius in angulo est aedes vetustissima Matris Magnae, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc praecipue, quod est multo depressior opere eo, quod nunc

2 *ex illo*) Valde suspectum fuit I. A. Ernestio. Poterat abesse: nec tamen ideo arbitrer delendum esse. *S.*

LVII, 1 *videri*) Non deleverim. Consulto addidit Traianus, quod res ei admodum dubia videretur. *S.*

ipsum te) iusti tam amantem. Noli igitur *ipsum* tentare. Ceterum notanda constructio: *quum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint. S.*

LVIII, 1 *opere eo*) Ipsum puto forum intelligi. *G.*

maxime surgit. Ego, quum quaererem, num esset [2] aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes aedem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. (LI)

TRAIANVS PLINIO S.

Potes, mi Secunde carissime, sine solicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, aedem Matris Deum transferre in eam, quae est accommodatior: nec te moveat, quod lex dedicationis nulla reperitur, quum solum peregrinae civitatis capax non sit dedicationis, quae fit nostro iure.

LX. (LIII)

Diem imperii solemniter celebratum esse nuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem, Domine, quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris laetitia, celebravimus,

nunc maxime) Cortius et Gierigius *cum maxime.* quod et ipse praeferam. Sed vide I. A. Ernest. ad h. l., qui etiam docet, cur Secundus forum *opus* dixerit. *S.*

2 *salva religione*) Nam Romanis moribus *evocatione* Deorum, et *exauguratione* opus erat. Notum est ex Liv. 1, 55. et 5, 54. ut Terminus et Iuventas evocari se non passi sint, cum Capitolium cedere Iovi iuberentur. De Veiis et illorum Iunone Liv. 5, 21. et 22. Locus classicus Macrob. Sat. 3, 9. quem olim laudavimus ad Plin. 28, 2. s. 4. ubi etiam citavimus ill. Bergeri dissertationem de evocatione Deorum ex oppidis obsessis 1714. Vitebergae habitam. De evocandis sacris ad Ulpian. l. 9. §. 2. π. de rer. divis. et qualit. exstat praeclara Henr. Cocceii disputatio habita 1711. *G.*

LX Similis argumenti est ep. 103. *G.*

servasti imperium) Paneg. 5, 6. *Obstinatum tibi non suscipere imperium, nisi servandum fuisset.* *G.*

precati deos, ut te generi humano, cuius tutela et ſecuritas ſaluti tuae innixa eſt, incolumem florentemque praeſtarent. Praeiimus, et commilitonibus ius iurandum more ſolemni praeſtantibus, et provincialibus, qui eadem certarunt pietate, iurantibus.

LXI. (LIV)

TRAIANVS PLINIO S.

Quanta religione ac laetitia commilitones cum provincialibus, te praeeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex literis tuis.

LXII. (LV)

De uſu publicae pecuniae conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Pecuniae publicae, Domine, providentia tua et miniſterio noſtro etiam exactae ſunt et exiguntur: quae vereor ne otioſae iaceant. Nam et praediorum comparandorum aut nulla aut rariſſima occaſio eſt: nec inveniuntur, qui velint debere, reipublicae praeſertim, [duodenis] aſſibus, quanti

Praeiimus) *Praeivit* nempe Plinius verba iurisiurandi, quae ſequerentur milites et provinciales. *Ceterum non praetereunda lectio, quae ex margine Caſauboni et Minois laudatur, *more ſolemni, eadem provincialibus pietate certatim iurantibus.* Praeclare ſane, ſi ex libro antiquo: haberetque hanc ſententiam, ius iurandum exactum ſolum a militibus; provincialium vero circumſtantem coronam ſua ſponte ipſam quoque eadem ſe religione obſtrinxiſſe: eo fere modo, quo Cicerone iurante, ſervatam a ſe rempublicam, populus, vere illum iuraſſe, iuravit, quod ipſe narrat Fam. 5, 2. *G.*

LXII, 1 *debere, reipublicae*) Quae paratiſſimam habet facultatem exigendi debita, et non facile, niſi pignoribus datis, dat mutuum: quae hodieque *montium pietatis* et *Lombardicarum*, quas vocant, eſt ratio. *G.*

Interpunge: *qui velint debere reipublicae, praeſertim* etc. *S.*

duodenis aſſibus) *Si vera eſt lectio, ſignificat, *duodenis* in ſingulos annos *aſſibus* de centum uſurae nomine ſolvendis; debere homines rei publicae nolle. Sed cum menſtruae tantum uſurae

a privatis mutuantur. Dispice ergo, Domine, 2 numquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes; et, si ne sic quidem reperiuntur, distribuendum inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipublicae caveant: quod, quamquam invitis et recusantibus, minus acerbum erit, leviore usura constituta.

LXIII. (LVI)

TRAIANVS PLINIO S.

Et ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quam ut quantitas usurarum minuatur, quo facilius pecuniae publicae collocentur. Modum eius ex copia eorum, qui mutuabuntur, tu constitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex iustitia nostrorum temporum.

soleant commemorari, non annuae; cum insolens formula sit, *debere duodenis assibus:* olim visum est Salmasio et Gronovio, pro *duodenis* legendum *usuris.* Neque dubium est, *usuras asses*, in menses nempe, efficere *duodenos asses annuos.* Sed illud tamen praestare nemo, arbitror, potest, Plinii aetate non paullatim rationem illam usurarum menstruam ad annos integros revocari coeptam: et aeque concisum est loquendi genus Cic. Fam. 5, 6. *Omnino semissibus* (usuris mutuandae pecuniae) *magna copia est.* Igitur ἐπέχειν licebit. Si quid omnino mutandum, illud maxime probem, *duodenis* plane omitti, ut glossema alicuius, qui metueret, ne parum aperta esset oratio. Funccius ad LL. XII. tab. p. 172. ait, duodenos asses semiunciales = semissibus illis antiquis. Astute! quasi alius as intelligi posset in usura, alius in sorte: aut quasi omnino as hic pretii, non proportionis nomen esset. G.

Mihi, ut I. A. Ernestio, totum illud *duodenis assibus* spurium videtur. S.

2 *distribuendum — pecuniam)* Sic solere Gerundio adiungi casum verbi, notum est, et, ut alia taceamus, pluscculis Varronis exemplis in Lex. rustico nostro demonstratum. *Nempe sequimur lectionem ex antiquis libris revocatam a Cl. Longolio. G.

LXIII *Modum — ex copia)* Nihil in universum constituit de modo usurarum, semissesne exigendae sint an quincunces etc. sed illum iubet constitui e *copia*, prout offerretur facultas sive copia hominum idoneorum, qui velint et possint plus minus dare. Sic optime Gronovius. G.

LXIV. (LVII)

De relegatis Imperatorem conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Summas, Domine, gratias ago, quod inter ma-
ximas occupationes iis, de quibus te conſului,
me quoque regere dignatus es: quod nunc quo-
2 que facias rogo. Adiit enim me quidam, indica-
vitque, adverſarios ſuos a Servilio Calvo, clariſſi-
mo viro, in triennium relegatos, in provincia
morari: illi contra, ab eodem ſe reſtitutos adfir-
maverunt, edictumque recitaverunt: qua cauſſa
neceſſarium credidi, rem integram ad te referre.
3 Nam ſicut mandatis tuis cautum eſt, ne reſtituam
ab alio aut a me relegatos; ita de iis, quos alius
relegaverit, et reſtituerit, nihil comprehenſum eſt.
Ideo tu, Domine, conſulendus fuiſti, quid ob-
ſervare me velles, tam, Hercule, de his, quam
de illis, qui in perpetuum relegati, nec reſtituti,
4 in provincia deprehenduntur. Nam haec quoque
ſpecies incidit in cognitionem meam. Eſt enim
adductus ad me in perpetuum relegatus a Iulio
Baſſo proconſule. Ego, quia ſciebam acta Baſſi
reſciſſa, datumque a ſenatu ius omnibus, de qui-
bus ille aliquid conſtituiſſet, ex integro agendi
dumtaxat per biennium, interrogavi hunc, quem
relegaverat, an adiiſſet, docuiſſetque proconſulem:

LXIV, 1 *quod — dignatus es)* **Qui* eſſe aiunt in libris: ſed ſic commodius reſpondeat deinde *ſis* pro eo, quod conſtanter legitur, *es*. *G*.

iis) Deſideres *in iis*. Monuerunt iam I. A. Erneſtius et Gierigius. *S*.

3 *relegaverit, et reſtituerit)* Praeſtat cum Cortiana et Gierigiana legere: *et relegaverit, et reſtituerit*. *S*.

Hercule) Quomodo huic voci ſuus hic locus ſit, Gierigius ſatis ſe videre negat. At ſimiliter Plinius 6, 19, 6. *Proinde, ſi poenitet te Italicorum praediorum, hoc vendendi tempus, tam Hercule, quam in provinciis comparandi*. *S*.

de his) *Ita frequenter *his* et *iis* miſcent librarii, ut non multum auctoritate opus ſit, ſi alterum pro altero velis reponere. Et ſunt tamen hic, qui *his*, non *iis*, agnoſcunt. *G*.

4 *docuiſſetque proconſulem)* Succeſſorem Baſſi. *Docere* hic

negavit. Per quod effectum est, ut te consule- 5
rem, reddendum eum poenae suae, an gravius
aliquid, et quid potissimum constituendum putares et in hunc, et in eos, si qui forte in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi et edictum, item decretum Bassi his literis subieci.

LXV. (LVIII).

TRAIANVS PLINIO S.

*Quid in personam eorum statuendum sit, qui a Publio Servilio Calvo proconsule in triennium relegati, et mox eiusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proxime tibi rescribam, quum
caussas huius facti a Calvo requisiero. Qui a Iulio 2
Basso in perpetuum relegatus est, quum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat se iniuria relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perseveraverit, vinctus mitti ad praefectos praetorii mei debet. Neque enim sufficit, eum poenae suae restitui, quam contumacia elusit.*

LXVI.

De Archippo philosopho, in metallum damnato, consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum citarem iudices, Domine, conventum in-

eam fere vim habet, quam in illa formula, qua litigator patronum *caussam docet*. *G.*

5 *reddendum eum*) *Sic recte ex optimis libris restitutum, omissa τῷ *an* ante *reddendum*: quae particula etiam expungenda, monente Cortio, fuerat supra 6, 16, 15. ubi dormitavimus. *G.*

LXV, 2 *quam — elusit*) Similis plane ratio mox 66, 2. *reddendum poenae, quam evasisset.* *Errorem operarum puto, quod libri quidam habent *quem*. *G.*

LXVI, 1 *citarem iudices*) citare, *namentlich aufrufen*. Plin. 9, 13, 17. *Haec illi, quo quisque ordine citabantur.* ubi vid. Buchner. it. Clav. Cicer. v. citare. *S.*

conventum) Iudiciorum habendorum caussa. Cic. Verr. II. *Nam scitote esse oppidum in Sicilia nullum ex iis oppidis, in quibus consistere Praetores, et conventum agere solent* etc.

choaturus, Flavius Archippus vacationem petere
2 coepit, ut philoſophus. Fuerunt qui dicerent, non modo liberandum eum iudicandi neceſſitate, ſed omnino tollendum de iudicum numero, reddendumque poenae, quam fractis vinculis evaſiſſet.
3 Recitata eſt ſententia Velii Paulli proconſulis, qua probatur Archippus crimine falſi damnatus in metallum: ille nihil proferebat, quo reſtitutum ſe doceret. Allegabat tamen pro reſtitutione et libellum a ſe Domitiano datum, et epiſtolas eius ad honorem ſuum pertinentes, et decretum Pruſenſium. Addebat his et literas tuas ſcriptas ſibi: addebat et patris tui edictum, et epiſtolam, qui-
4 bus confirmaſſet beneficia a Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te conſulerem de eo, quod mihi conſtitutione tua dignum videbatur. Ea, quae ſunt utrimque recitata, his literis ſubieci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENTIVM MAXIMVM.

5 *Flavius Archippus philoſophus impetravit a me, ut agrum ei DC circa Pruſiadem, patriam ſuam, emi iuberem, cuius reditu ſuos alere poſſet. Quod ei praeſtari volo: ſummam expenſam liberalitati meae feres.*

Haec res occaſionem dedit, ut poſt in *conventus* dividerentur Provinciae, dictos ab iis urbibus, in quas convenire iuris dicendi vel impetrandi cauſſa vicini cogebantur. Sic Hiſpaniam dividit avunculus Plinii noſtri, et v. g. 3, 1. ſ. 3. de Baetica, *Iuridici*, inquit, *conventus ei quatuor, Gaditanus, Cordubenſis* etc. *G.*

vacationem) Ut excuſationem a tutelis, ſic ab aliis muneribus vacationem habebant Philoſophi. Vid. l. 6. §. 5. ſqq. π. de excuſationibus. Sic l. 18. §. ult. π. de muner. et honor. *philoſophi* quoque in iis referuntur, *qui civilium munerum vacationem habent.* Sed add. l. 8. §. 4. π. de vacat. et excuſ. muner. *G.*

3 *probatur)* Al. *probabatur*, quod praeferendum. *S.*

5 *agrum ei DC)* *Sexcentorum millium* i. e. vicies mille imperialium. De *Pruſiade* nihil conficit Cellarius: non improbabile tamen, eandem eſſe, quae deinde ep. 85, 1. *Pruſa ad Olympum* dicitur. *G.*

expenſam liberalitati) Noſtris

EIVSDEM AD L. APPIVM MAXIMVM.

Archippum philoſophum, bonum virum, et 6
profeſſioni ſuae, etiam maioribus reſpondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, et plenam ei humanitatem tuam praeſtes in iis, quae verecunde a te deſideraverit.

EDICTVM DIVI NERVAE.

QVAEDAM SINE DVBIO, QVIRITES, IPSA FELICITAS 7
TEMPORVM EDICIT, NEC SPECTANDVS EST IN IIS BONVS PRINCEPS, QVIBVS ILLVM INTELLIGI SATIS EST, QVVM HOC SIBI QVISQVE CIVIVM MEORVM SPONDERE POSSIT, ME SECVRITATEM OMNIVM QVIETI MEAE PRAETVLISSE, VT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE 8
TAMEN ALIQVAM GAVDIIS PVBLICIS ADFERAT HAESITATIONEM VEL EORVM QVI IMPETRAVERVNT DIFFIDENTIA, VEL EIVS MEMORIA QVI PRAESTITIT, NECESSARIVM PARITER CREDIDI AC LAETVM, OBVIAM DVBITANTIBVS INDVLGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO 9
EXISTIMET QVISQVAM, QVAE ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PVBLICE CONSEQVVTVS, IDEO SALTEM

moribus diceret, *in rationibus ſcribes ſub capite munerum. G.*

6 *maioribus reſpondentem)* Vel antiquis philoſophis; vel parentibus et maioribus proprie dictis. *Elegans ſuſpicio Rittershuſii *moribus:* pulchrum *philoſophus moribus reſpondens profeſſioni.* Sed nihil certi. *G.*

Cum *maioribus* opponatur *philoſophiae profeſſioni*, intelligi oportet, non *maiores*, ſed *maiora.* Ea autem ſunt munera publica. Archippum in iudicibus fuiſſe, ſupra legimus. *S.*

7 *ſpectandus)* Forte *exſpect.* Video hoc placere etiam Vonckio Obſſ. miſc. c. 15. p. 91. *G.*

quum hoc ſibi quisque) *Io. de Tridino cum edit. princ. *Cum hoc ſibi civium meorum ſpondere poſſit vel non admonita perſuaſio.* Non fit mihi veriſimile, talem mutationem a librariis profectam: ſed cum excidiſſent verba, *vel non admonita perſuaſio;* inſeruiſſe aliquem pronomen *quisque.* Sic ſtatim iidem libri, *tu tot nova benef. conferre e. a. m. c. ſervare,* quae bene cohaerent ſuperioribus, modo pro *tu* ponamus fuiſſe *tū* ſ. *tum. G.*

omnium) Gesneriana *omnem,* negligentiâ, puto, operarum. *S.*

9 *quae alio principe)* *In antiquis libris eſt *quod*, per numeri enallagen, ſive ſyneſin. Et *fecero*, quod incluſimus, exſulat. *G.*

A ME RESCINDI, VT POTIVS MIHI DEBEAT, SI ILLA RATA ET CERTA [FECERO]: NEC GRATVLATIO VLLIVS INSTAVRATIS EGET PRECIBVS, [ET QVI NON HABENT, ME,] QVEM FORTVNA IMPERII VVLTV MELIORE RESPEXIT. ME NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTVR: ET EA DEMVM SCIANT ROGANDA ESSE, QVAE NON HABENT.

EPISTOLA EIVSDEM AD TVLLIVM IVSTVM.

10 *Quum rerum omnium ordinatio, quae prioribus temporibus inchoatae consummatae sunt, observanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.*

LXVII. (LX)

Archippi et accusatricis libellos mittit principi.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Flavius Archippus per salutem tuam aeternitatemque petit a me, ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti prae-

ut — debeat) vid. Vonck. l. c. *G.*

Nec gratulatio) Ita hic locus ordinandus interpretandusque videtur: Neque novis atque ad me allegatis precibus opus est, ut gratulari plenum beneficium eiusque fructum liceat ei, quem *fortuna* superioris *imperii* s. superiorum imperatorum aliquis *meliore* placidoque *vultu respexit.* *Nimirum omissis recentiorum interpolationibus, quas uncinis interim cohibuimus, simpliciter revocandum, et ita, ut fecimus, interpungendam censemus primae editionis et Io. de Tridino lectionem. Corrumpendi huius loci ea videtur fuisse occasio, quod putaret aliquis, a *fortuna imperii* non posse *respici*, nisi ipsum Imperatorem. Quin *fortuna imperii* est maiestas Imperatoris, seu ipse Imperator, in quantum tribuit beneficia, quae nemo nisi Imperator tribuere potest. *G.*

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

quae non habent) Videtur Titi exemplum spectasse Divus Nerva, de quo Sueton. c. 8. *Quum ex instituto Tiberii omnes dehinc Caesares beneficia, a superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quam si eadem iisdem et ipsi dedissent, primus praeterita omnia uno confirmavit edicto, nec a se peti passus est. G.*

ſtandum putavi; ita tamen, ut miſſurum me, notum accuſatrici eius facerem, a qua et ipſa acceptum libellum his epiſtolis iunxi, quo facilius, velut audita utraque parte, diſpiceres, quid ſtatuendum putares.

LXVIII. (LXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Potuit quidem ignoraſſe Domitianus, in quo ſtatu eſſet Archippus, quum tam multa ad honorem eius pertinentia ſcriberet; ſed meae naturae accommodatius eſt credere, etiam ſtatui eius ſubventum interventu principis: praeſertim quum etiam ſtatuarum ei honor toties decretus ſit ab iis, qui ignorabant, quid de illo Paullus proconſul pronuntiaſſet. Quae tamen, mi Secunde cariſſime, non eo pertinent, ut, ſi quid illi novi criminis obiiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiae Primae accuſatricis, item ipſius Archippi, quos alteri epiſtolae tuae iunxeras, legi.

LXIX.

Rurſus de lacu Nicomedenſium cum mari committendo ſcribit, ſeu reſpondet ad epiſt. LI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Tu quidem, Domine, providentiſſime vereris, ne commiſſus flumini, atque ita mari, lacus effluat: ſed ego in re praeſenti inveniſſe videor, quemad-

LXVIII *ſtatui eius ſubventum)* Ne haberetur amplius pro *ſervo poenae*, quales ſunt damnati ad metalla l. 8. §. 4. et 12. π. de poenis. Vid. 10, 66, 3. *G.*

ſtatuarum) An huc pertinet titulus Ο ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΙΠΠΟΝ ΔΙΩΝΟΣ. *G.*

qui ignorabant) Senſum loci poſcere *qui non ignorabant*, bene vidit I. A. Erneſtius. Agitur enim de decreto Pruſenſium, quos proconſulis ſententia latere non potuit. *S.*

2 modum huic periculo occurrerem. Poteſt enim
lacus foſſa usque ad flumen adduci, nec tamen in
flumen emitti, ſed relicto quaſi margine contineri
pariter et dirimi: ſic conſequemur, ut nec vici-
no videatur flumini miſtus, et ſit perinde ac ſi
miſceatur. Erit enim facile per illam breviſſimam
terram, quae interiacebit, advecta foſſa onera
3 transponere in flumen. Quod ita fiet, ſi neceſſi-
tas coget; et, ſpero, non coget. Eſt enim et lacus
ipſe ſatis altus, et nunc in contrariam partem flu-
men emittit; quod interclusum inde, et quo vo-
lumus averſum, ſine ullo detrimento, lacui tan-
tum aquae, quantum nunc portat, adfundet.
Praeterea per id ſpatium, per quod foſſa facienda
eſt, incidunt rivi: qui ſi diligenter colligantur,
4 augebunt illud, quod lacus dederit. Enimvero
ſi placeat foſſam longius ducere, et arctius preſ-
ſam mari aequare, nec in flumen, ſed in ipſum
mare emittere, repercuſſus maris ſervabit et re-
primet quidquid e lacu veniet. Quorum ſi nihil
nobis loci natura praeſtaret, expeditum tamen
5 erat, cataractis aquae curſum temperare. Verum
et haec et alia multo ſagacius conquiret explora-
bitque librator, quem plane, Domine, debes
mittere, ut polliceris. Eſt enim res digna et ma-
gnitudine tua et cura. Ego interim Calpurnio
Macro, clariſſimo viro, auctore te, ſcripſi, ut li-
bratorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX. (LXIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Manifeſtum eſt, mi Secunde cariſſime, nec pru-

LXIX, 4 *arctius preſſam)* Arctior facienda eſt foſſa, ut non ita multa aqua, ſatis tamen alta fieri poſſit ad accipiendas naves. *Premere foſſam* pro fodere e Frontini ſtrateg. 1, 5, 8. notum. *Deprimere puteum*, vel certe *depreſſos puteos* dixit noſtri avunculus 37, 2. ſ. 9. it. 37, 9. ſ. 43. *Depreſſuros foſſam* Tac. A. 15, 42, 3. G.

repercuſſus maris) Hoc ea conditione fiet, ſi eodem fere libramento et faſtigio ſit utraque

dentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, quum tam multa provisa habeas, per quae nec periclitetur exhauriri, et magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id, quod praecipue res ipsa suaserit. Calpurnium Macrum credo facturum, ut te libratore instruat: neque enim provinciae istae his artificibus carent.

LXXI. (LXVI)

De libere natis, expositis, et in servitute educatis, quaerit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Magna, Domine, et ad totam provinciam pertinens quaestio est de conditione et alimentis eorum, quos vocant θρεπτούς. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Augusti, ad Anniam pertinens: recitatae et epistolae divi Vespasiani ad Lacedaemonios et divi Titi ad eosdem, dein ad Achaeos: et Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedaemonios: quae ideo tibi non misi, quia

aqua. Alioquin enim colligetur quidem circa ostium, non retro agetur supra libram maris. Neque vero illa ignoravit Plinius. Sed cavendum nobis, ne ignorasse putetur. *G.*

LXX *Elige igitur*) * Sic legendum, non *elice*, vel contra omnes libros recte vidit post Gruterum Rittershusius. *Elicere* verbum bonum est et Plinianum, sed hic ἀπροσδιόνυσον. *G.*

LXXI, 1 θρεπτούς) Qui sint θρεπτοί, q. d. *nutriti*, satis indicat Imperator responsione sua. Qui ἐκθέτους legunt, i. e. *expositos*, idem genus dicunt, alio sub respectu. Ceterum totum hoc argumentum elegantia qua solet tractavit, et ipsum Traianum iura docuit, vir summus Cornelius Bynkershoek de iure occidendi liberos c. 9. p. 213. sqq. *G.*

et parum emendata, et quaedam non certae fidei videbantur, et quia vera et emendata in ſcriniis tuis eſſe credebam.

LXXII. (LXVII)

TRAIANVS PLINIO S.

*Quaeſtio iſta, quae pertinet ad eos, qui liberi
nati, expoſiti, deinde ſublati a quibusdam, et in
ſervitute educati ſunt, ſaepe tractata eſt: nec
quidquam invenitur in commentariis eorum prin-
cipum, qui ante me fuerunt, quod ad omnes pro-
2 vincias ſit conſtitutum. Epiſtolae ſane ſunt Do-
mitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium
Brocchum, quae fortaſſe debeant obſervari: ſed
inter eas provincias, de quibus reſcripſit, non eſt
Bithynia: et ideo nec adſertionem denegandam
iis, qui ex eiusmodi cauſſa in libertatem vindica-
buntur, puto, neque ipſam libertatem redimendam
pretio alimentorum.*

LXXIII. (LXIX)

An reliquias mortuorum transferre liceat, Traianum, tanquam P. M. conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Petentibus quibusdam, ut ſibi reliquias ſuorum, aut propter iniuriam vetuſtatis, aut propter fluminis incurſum, aliaque his ſimilia quaecunque, ſecundum exemplum proconſulum, transferre per-

LXXIII *reliquias*) Ut ſupra 6, 10, 3. Iam laudati hic ſunt Kirchmannus de ſun. 3, 25. ubi de translatione reliquiarum agit, ut et Guther. de iur. man. 3, 23. ac de iure Pontif. 3, 9. Et eſt in Codice Iuſtinianeo legi 1. de religioſ. praeſcriptum lemma, *de translatione reliquiarum*, quam adſcribemus, cum apprime huc faciat. Reſcribit autem Imp. Antoninus A. Doritae, *Si vi fluminis reliquiae filii tui continguntur, vel alia iuſta et neceſſaria cauſſa intervenit: existimatione rectoris provinciae transferre eas in alium locum poteris.* G.

mitterem, quia sciebam in urbe nostra ex eiusmodi caussis collegium pontificum adiri solere, te, Domine, maximum pontificem, consulendum putavi, quid observare me velis.

LXXIV. (LXX)

TRAIANVS PLINIO S.

Durum est iniungere necessitatem provincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas iustas caussas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti provinciae praefuerunt, et ex caussa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. (LXXI)

Locum idoneum ostendit, ubi balineum, ab Imperatore Prusensibus concessum, possit exstrui.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quaerenti mihi, Domine, Prusae ubi posset balineum, quod indulsisti, fieri, placuit locus, in quo fuit aliquando domus, ut audio, pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornetur, atque etiam, ut ipsa civitas amplietur, nec ulla aedificia tollantur, sed quae sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem huius domus 2 conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyae-

maximum pontificem) Huius ergo muneris ratione rescripsit, quod modo vidimus, Antoninus; sed Christiani etiam Imperatores Valentinianus, Theodosius et Arcadius l. 14. C. de religiosis. *G.*

LXXIV *Durum est*) Volebat Labeo, narrante Ulpiano l. 8. π. de religios. *exspectandum vel permissum Pontificiale, seu iussum Principis. G.*

LXXV, 1 *Prusae*) Caret hoc vocabulo Cortiana. Male. *S.*

quod indulsisti) Supra ep. 35. *G.*

nus Claudio Caeſari, iuſſeratque in periſtylio tem-
plum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo
reditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paul-
latim partim ſpoliata, partim neglecta, cum peri-
ſtylio domus tota collapſa eſt: ac iam paene ni-
hil ex ea, niſi ſolum ſupereſt: quod tu, Domi-
ne, ſive donaveris civitati, ſive venire iuſſeris, pro-
pter opportunitatem loci pro ſummo munere acci-
3 piet. Ego, ſi permiſeris, cogito in area vacua
balineum collocare; eum autem locum, in quo
aedificia fuerunt, exhedra et porticibus amplecti,
atque tibi conſecrare, cuius beneficio elegans
4 opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar
teſtamenti, quamquam mendoſum, miſi tibi; ex
quo cognoſces, multa Polyaenum in eiusdem do-
mus ornatum reliquiſſe, quae, ut domus ipſa,
perierunt, a me tamen, in quantum potuerit,
requirentur.

LXXVI. (LXXII)

TRAIANVS PLINIO S.

Poſſumus apud Pruſenſes area iſta cum domo collapſa, quam vacare ſcribis, ad exſtructionem balinei uti. Illud tamen parum expreſſiſti, an aedes in periſtylio Claudio facta eſſet. Nam ſi

2 *in periſtylio)* Loco undique columnarum ordinibus conſepto, quibus tectum impoſitum, ſub quo et libero aëre frui, et a radiis ſolaribus, pluviisque, tuti eſſe poſſent, qui exerceri ſub illis, aut inambulare, aut ſpectare denique alios, vellent. Monendi ſubinde his de rebus noſtri homines, cum, ob diverſam et caeli noſtri et vitae rationem, in magnis etiam urbibus nihil tale exſtet hodie. Vid. not. prox. *G.*

3 *exhedra)* Unice huc facit Vitruv. 5, 11. ubi de palaeſtrarum aedificationibus, *Conſtituuntur in tribus porticibus exhedrae ſpatioſae, habentes ſedes, in quibus Philoſophi, Rhetores, reliquique qui ſtudiis delectantur, ſedentes diſputare poſſint. In palaeſtris periſtylia quadrata ſive oblonga ita ſunt facienda, uti duorum ſtadiorum habeant ambulationis circuitionem* etc. Oſtendit Baldus de verb. Vitruv. ſignific. *exhedras* (ipſe mavult *exedras)* alias fuiſſe tectas, alias ſubdivales etc. *G.*

LXXVI *Nam ſi facta aedes eſſet)* Al. *Nam ſi facta eſt.* quod unice verum. *eſſet* ferri nequit. *S.*

facta aedes esset, licet collapsa sit, religio eius occupavit solum.

LXXVII. (LXXIII)

Consulit de liberis agnoscendis et natalibus restituendis.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Postulantibus quibusdam, ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus et secundum epistolam Domitiani scriptam Minucio Rufo, et secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem, respexi ad SC. pertinens ad eadem genera caussarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules praesunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, Domine, praeceperis, quid observare me velis.

LXXVIII. (LXXIV)

TRAIANVS PLINIO S.

Si mihi SC. miseris, quod haesitationem tibi fecit, aestimabo, an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, et natalibus suis restituendis.

occupavit solum) Ut adeo consecrari Traiano non possit ante, quam exaugurata sit. Vid. ad 58, 2. *G.*

LXXVII *restituendis natalibus)* Ut pro ingenuis habeantur Imperatoris beneficio, qui servi nati sunt. Libertinis hoc praesertim dabatur, consentiente tamen patrono. Tota res tractatur peculiari titulo π. de natalibus restituendis. *G.*

quibus proconsules) Recte utitur hoc loco exquisitae diligentiae scriptor Massonus ad An. Plinii XLI. §. 5. p. 70. ut ostendat, Plinium non fuisse Proconsulem, a Senatu missum, sed Legatum Caesaris pro Praetore: de qua provinciarum, et qui illis praeessent, differentia pluscula ibi monet, quae addi possunt Ill. Spanhemii observationibus Diss. XIII, 2. p. 687. sqq. immortalis operis, ubi p. 592. speciatim de Bithynia agitur. *G.*

LXXIX. (LXXVI)

Ex Largi hereditate utrum opera sibi fieri, an ludos institui Traianus malit, rogatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Iulius, Domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed iudicio tuo credens, dispensationem quandam mihi erga te
2 pietatis suae ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento, ut hereditatem suam adirem, cernerem que: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum et Tianorum civitatibus redderem, ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quae honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Traiani appellen-

LXXIX, 1 *iudicio tuo credens)* Virum bonum putans, cui tu provinciam mandasses. *G.*

2 *perceptis quinquaginta millibus)* Hanc summam 3333⅓ imperialium honorarium quasi legat Plinio, et praemium laboris sui in exsequendo, ut hodie loquimur, testamento. * *Praeceptis* mallent hic viri docti: nec dubium, quin huc conveniat optime, cum non noster solum eo verbo supra usus sit 5, 7, 1: sed praesertim cum sic loquantur ICti, ubi ad SCtum Trebellianum disputant, v. g. l. 1. §. 16. h. tit. *Si heres praecepto fundo rogatus sit hereditatem restituere.* l. 27. §. 14. *Si praeceptis quibusdam rebus heres rogatus sit restituere hereditatem.* Add. l. 63. § 3. it. l. 125. de Legatis I. etc. Verum cum neque hoc dubium sit, *percipi* etiam *legata*, quorsum, praeter leges aliquot, laudat Sueton. Aug. 101. et Tib. 15. Longolius: optimum fuerit, quod et ille suadet, nihil mutare. *G.*

reliquum — redderem) Tanquam sortem, de cuius reditu ludos celebrarent: vel cuius partem in aedificia impenderent, partem in foenere collocatam servarent ad tutelam, sive sarta tecta eorum operum. *G.*

Heracleotarum) Nimirum *Heracleam* etiam ad Pontum Euxinum in Bithynia fuisse, vel hoc ex loco disceremus, si aliunde notum non esset. *G.*

quinquennales agonas) Ad Olympiorum imitationem passim institutos ludos similes sive certamina, satis constat. Sic *Neapoli quinquennale certamen gymnicum honori* Augusti *institutum*, ap. Sueton. c. 98. *Romae primus omnium more Graeco instituit* Nero, teste eodem c. 12. Domitianus quoque *Capitolino Iovi sacrum* ibid. c. 4. ubi multa viri docti. *Gymnicum agona apud Viennenses ex cuiusdam testamento celebratum* habemus supra 5, 22, 1. *G.*

appellentur) Al. *appellarentur*, quod verum. Mox *debeam* displicet I. A. Ernestio, corrigenti *deberem*. Non puto necessarium esse. *S.*

tur. Quod in notitiam tuam perferendum exiſtimavi, ob hoc maxime, ut diſpiceres, quid eligere debeam.

LXXX. (LXXVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Iulius Largus fidem tuam, quaſi te bene noſſet, elegit. Quid ergo potiſſimum ad perpetuitatem memoriae eius faciat, ſecundum cuiusque loci conditionem ipſe diſpice, et quod optimum exiſtimaveris, ſequere.

LXXXI. (LXXVIII)

Iuliopolitanis centurionem legionarium mitti cupit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Providentiſſime, Domine, feciſti, quod praecepiſti Calpurnio Macro, clariſſimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Diſpice, 2
an etiam Iuliopolitanis ſimili ratione conſulendum putes: quorum civitas, cum ſit perexigua, onera maxima ſuſtinet, tantoque graviores iniurias, quanto eſt infirmior, patitur. Quidquid autem 3
Iuliopolitanis praeſtiteris, id etiam toti provinciae proderit. Sunt enim in capite Bithyniae, plurimisque per eam commeantibus transitum praebent.

LXXXII. (LXXIX)

TRAIANVS PLINIO S.

Ea conditio eſt civitatis Byzantiorum, confluente undique in eam commeantium turba, ut, ſecun-

LXXX *fidem tuam)* Eſt enim *fideicommiſſum* illud Largi, de quo epiſtola ſuperior agit. *G.*

LXXXI, 3 *in capite Bithyniae)* In extremo ſine verſus Paphlagoniam, ut *capita pontis* dicuntur extrema. *G.*

dum conſuetudinem praecedentium temporum, honoribus eius praeſidio centurionis legionarii conſulendum habuerimus: ſi Iuliopolitanis ſuccurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus
2 *nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiae habeo, ut credam, te omni ra-*
3 *tione id acturum, ne ſint obnoxii iniuriis. Si qui autem ſe contra diſciplinam meam geſſerint, ſtatim coërceantur: aut, ſi plus admiſerint, quam ut in re praeſenti ſatis puniantur: ſi milites erunt, legatis eorum, quae deprehenderis, notum facies: aut, ſi in urbem verſus venturi erunt, mihi ſcribes.*

LXXXIII. (LXXX)

De annali Bithynis data lege disquirit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Cautum eſt, Domine, Pompeia lege, quae Bithynis data eſt, ne quis capiat magiſtratum, neve ſit in ſenatu minor annorum XXX; eadem lege

LXXXII, 1 *ſi Iuliopolitanis)* Quod *ſi* abeſt a quibusdam libris, tribuendum videtur mori vetuſto ſcribendi uno tenore, *habuerimuS Iuliopolitanis*, ubi duae literae *S* et *I* excidere facile potuerunt. *G.*

3 *ſatis puniantur)* Provinciales expoſiti iniuriis non tenuiſſimorum, ſed eorum praeſertim civium Romanorum, atque militum, quos vel potentia ſua, vel gratia, vel poteſtas denique, inſolentiores facit. Hi non ſemper *coërceri ſtatim* poſſunt, non ſatis a Praeſide provinciae *in re praeſenti puniri*, cum ſua illos dignitas, iusque ipſum adeo Quiritium, tueatur. Sic 10, 97, 4. Chriſtianos, *qui cives Romani erant, adnotat in urbem remittendos.* De his itaque conſtituit Traianus. *Recipimus nempe nos etiam lectionem antiquam, pro vulgata, *quam ut in re praeſenti ſit ſatis, puniantur.* *G.*

in urbem verſus) Apertum hoc pleonaſmi illius, quo ad *verſus* adiicitur praepoſitio, exemplum. In quibusdam *verſus* participium potius eſt, ut in illo Sall. Catil. 56, 4. *Modo in Galliam verſus caſtra movere:* et Sulpic. ad Cic. fam. 4, 12. *Supra Maleas in Italiam verſus navigaturus erat.* *G.*

LXXXIII, 1 *Pompeia lege)* Quam Pompeius M. devicto a ſe Mithridate, et illius regno in provinciae formam redacto, auctoritate Populi Rom. Bithyniae, cui Pontum adiiceret, dedit. Mentio eius fit ep. 113. et 115. *G.*

comprehenſum eſt, ut, qui ceperint magiſtratum,
ſint in ſenatu. Sequutum eſt dein edictum divi 2
Auguſti, quo permiſit minores magiſtratus ab an-
nis duobus et viginti capere. Quaeritur ergo, 3
an qui minor XXX annorum geſſit magiſtratus,
poſſit a cenſoribus in ſenatum legi: et, ſi poteſt,
an ii quoque, qui non geſſerint, poſſint per eau-
dem interpretationem ab ea aetate ſenatores legi,
a qua illis magiſtratum gerere permiſſum eſt.
Quod alioqui factitatum adhuc, et eſſe neceſſa-
rium dicitur, quia ſit aliquanto melius, honeſto-
rum hominum liberos, quam e plebe in curiam
admitti. Ego a deſtinatis cenſoribus, quid ſenti- 4
rem, interrogatus, eos quidem, qui minores XXX
annis geſſiſſent magiſtratum, putabam poſſe in ſe-
natum et ſecundum edictum Auguſti, et ſecun-
dum legem Pompeiam, legi; quoniam Auguſtus
gerere magiſtratus minoribus annis XXX permi-
ſiſſet; lex ſenatorem eſſe voluiſſet, qui geſſiſſet
magiſtratum: de his autem, qui non geſſiſſent, 5
quamvis eſſent aetatis eiusdem, cuius illi, quibus
gerere permiſſum eſt, haeſitabam. Per quod ef-
fectum eſt, ut te, Domine, conſulerem, quid
obſervari velles. Capita legis, tum edictum Au-
guſti, literis ſubieci.

LXXXIV. (LXXXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Interpretationi tuae, mi Secunde cariſſime, idem

2 *minores*) Non eſſe iungendum cum voce *magiſtratus*, qui eſt Catanaei error, docent ea quae poſt ſequuntur: *quoniam Auguſtus gerere magiſtratus minoribus annis XXX permiſiſſet.* Senſus foret magis perſpicuus, ſi legeretur hoc ordine verborum: *quo permiſit minores ab annis duobus et viginti magiſtratus capere. S.*

3 *an ii quoque*) *Damus lectionem ex libris antiquis nuper reſtitutam; vulgatum erat, *An ex iis quoque, qui non geſſerint, poſſit quis — ſenator legi.* Ad ſententiam nihil refert. *G.*

LXXXIV *Interpretationi tuae — idem exiſtimo*) Helleniſmus non ſolis poetis uſitatus. Vid. Heuſinger. ad Vechner. Hellenol. p. 297. *S.*

existimo: hactenus edicto Divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possint ii, qui non minores duorum et viginti annorum essent; et qui accepissent, in senatum cuiusque civitatis pervenirent. Ceterum, non capto magistratu, eos, qui minores XXX annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cuiusque non existimo legi posse.

LXXXV. (LXXXII)

Libellum supplicem Dionis, cui controversia cum Archippo de opere publico erat, imperatori mittit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum Prusae ad Olympum, Domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit, appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule adsignari civitati opus, cuius curam egerat, vellet: tum Eumolpus adsistens Flavio Archippo dixit, exigendam esse a Dione rationem operis, antequam reipublicae traderetur, quod
2 aliter fecisset ac debuisset. Adiecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, et corpora sepultorum, uxoris Dionis, et filii: postulavitque,
3 ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque profectionem

capere possint) Al. *capere possent.* Bene. *S.*

Ceterum) i. q. sed. Vid. Drakenb. ad Liv. 9, 21, 1. *S.*

LXXXV, 1 *Prusae ad Olympum)* Est enim alia quoque *ad Hypium* montem et fluvium. Forte eadem Prusias, de qua 10, 66, 5. *G.*

Eumolpo) Post hanc vocem plene interpungendum. Narratur deinde ipsa species. Monuit et I. A. Ernestius. *S.*

2 *in eodem opere)* Male ominatum, et maiestatis crimini adfine, videri volebant accusatores factum Dionis, qui statuam Imperatoris vicinis funeribus funestasset. Si enim maiestas est servum punire apud statuam, aut ventrem ibi laxare, quid ni cadaver eo inferre? *G.*

dixiſſem; ut longiorem diem ad inſtruendam
cauſſam darem, utque in alia civitate cognoſce-
rem, petiit. Ego me auditurum Niceae, reſpon- 4
di: ubi quum ſediſſem cogniturus, idem Eumol-
pus, tanquam adhuc parum inſtructus, dilationem
petere coepit: contra Dion, ut audiretur, exi-
gere. Dicta ſunt utrimque multa, etiam de 5
cauſſa. Ego quum dandam dilationem et conſu-
lendum exiſtimarem in re ad exemplum perti-
nenti, dixi utrique parti, ut poſtulationum ſua-
rum libellos darent. Volebam enim te ipſorum
potiſſimum verbis ea, quae erant propoſita, co-
gnoſcere. Et Dion quidem ſe daturum dixit: et
Eumolpus reſpondit, complexurum ſe libello,
quae reipublicae peteret. Ceterum, quod ad ſe- 6
pultos pertinet, non accuſatorem ſe, ſed advoca-
tum Flavii Archippi, cuius mandata pertuliſſet.
Archippus, cui Eumolpus, ſicut Pruſae, adſiſte-
bat, dixit ſe libellum daturum. Ita nec Eumol-
pus, nec Archippus, quam plurimis diebus ex-
ſpectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion de-
dit, quem huic epiſtolae iunxi. Ipſe in re prae- 7
ſenti fui, et vidi tuam quoque ſtatuam in biblio-
theca poſitam: id autem, in quo dicuntur ſepulti
filius et uxor Dionis, in area collocatum, quae
porticibus includitur. Te, Domine, rogo, ut me 8
in hoc praecipue genere cognitionis regere digne-
ris, quum alioqui magna ſit exſpectatio; ut ne-

3 *ad inſtruendam cauſſam*) Opportune iam laudata eſt l. 1. π. de fide inſtrum. *Inſtrumentorum nomine ea omnia accipienda ſunt, quibus cauſſa inſtrui poteſt: et ideo tam teſtimonia, quam perſonae inſtrumentorum loco habentur.* G.

4 *contra Dion*) Dio Chryſoſtomus hic eſt, quod probat ex illius Oratt. 40. 45. 46. et 47. Valeſ. ad Exc. Dionis p. 8. n. 23. Reim. G.

5 *et conſulendum*) Poſt *et* ſuſpicor *te* excidiſſe. Reſpondet Traianus: *de quo me conſulendum exiſtimaſti.* S.

et Eumolpus) Hoc *et* abeſſe mallem. S.

6 *quod ad ſepultos* etc.) Praeferrem: *quod ad ſepultos pertineret, non accuſatorem ſe eſſe, ſed* etc. S.

Ita) deinde. Hoc ſenſu et alibi legitur, mirorque, Gierigio ſuſpectum videri potuiſſe. S.

ceſſe ſit, in ea re, quae et in confeſſum venit, et exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. (LXXXIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Potuiſti non haerere, mi Secunde cariſſime, circa id, de quo me conſulendum exiſtimaſti, quum propoſitum meum optime noſſes, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus maieſtatis,
2 *reverentiam nomini meo adquiri. Omiſſa ergo ea quaeſtione, quam non admitterem, etiamſi exemplis adiuvaretur, ratio totius operis effecti ſub cura tua Cocceiano Dioni excutiatur, cum et utilitas civitatis exigat, nec aut recuſet Dion, aut debeat recuſare.*

LXXXVII. (LXXXIV)

Nicenſium libellum ſupplicem mittit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rogatus, Domine, a Nicenſibus publice per ea, quae mihi et ſunt et debent eſſe ſanctiſſima, id eſt, per aeternitatem tuam ſalutemque, ut preces

8 *in confeſſum venit)* Ubi de facto diſputari vel diſſimulari non poteſt, quia et certum, et in iudicium delatum ſit: ubi etiam ad aliorum exempla provocatur, ut adeo metus ſit, ne, ſi unum puniamus Dionem, plures eiusdem criminis a delatoribus rei fiant. *G.*

deliberare) *Omittunt hoc verbum quidam. Sed non auſim eos ſequi, cum dura nimis videatur, in fine praeſertim, ellipſis. *G.*

LXXXVI, 2 *Dioni excutiatur)* Non hoc vult, puto, *a Dione ratio excutiatur*, ut, *audita tibi putarem* h. e. *a te:* ſed excuti ſub Plinii cura rationem Dionis, in ipſius gratiam, ideo certe, ut deinde adſignari opus reipublicae poſſet. Haec aperta, niſi forte velis aliquem, qui debet reipublicae, ipſum ſuas rationes excutere, non excutiendas dare aliis. Neque conſtructio habet difficultatem. Quidni enim diceret Dion, *Excutite mihi rationem meam?* *Quidam libri *Cocceiani Dionis*, quod dubitationem non haberet, ſed obſcuriusculum ſit propter alteros genitivos *totius operis effecti.* *G.*

ſuas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceptumque ab his libellum, huic epiſtolae iunxi.

LXXXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Nicenſibus, qui inteſtatorum civium ſuorum conceſſam vindicationem bonorum a divo Auguſto adfirmant, debebis vacare, contractis omnibus perſonis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino, et Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, aeſtimatis etiam iis, quae contra dicuntur, quod optimum credideritis, ſtatuatis.

LXXXIX.

Traiano natalem diem gratulatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Opto, Domine, et hunc natalem, et plurimos alios, quam feliciſſimos agas: aeternaque laude florentem virtutis tuae gloriam, incolumis et fortis, aliis ſuper alia operibus augeas.

XC.

TRAIANVS PLINIO S.

Agnoſco vota tua, mi Secunde cariſſime, quibus precaris, ut plurimos et feliciſſimos natales florente ſtatu reipublicae noſtrae agam.

XCI.

De aqua in Sinopenſem coloniam perducenda conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Sinopenſes, Domine, aqua deficiuntur; quae videtur et bona et copioſa ab ſextodecimo millia-

LXXXVII *his)* Videtur ſcribendum *iis.* Perpetua horum pronominum confuſio. *S.*

rio posse perduci. Est tamen statim ab capite paullo amplius mille passibus locus suspectus et mollis; quem ego interim explorari modico impendio iussi, an recipere et sustinere opus possit.
2 Pecunia, curantibus nobis, contracta non deerit, si tu, Domine, hoc genus operis et salubritati et amoenitati valde sitientis coloniae indulseris.

XCII.

TRAIANVS PLINIO S.

Ut coepisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquae ductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo et viribus suis ipsa id adsequi potest, quum plurimum ea res et salubritati et voluptati eius collatura sit.

XCIII.

Libellum Amisenorum mittit Traiano.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Amisenorum civitas et libera et foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis utitur. In hac datum mihi publice libellum, ad eranos

XCI, 1 *recipere — opus*) Aquaeductum, quae quantae molis fuerint opera, totis libris explicatum a Fabretto, et docet cum suo Frontino Polenus. *G.*

XCIII *ad eranos*) Ne de convivantium ex symbolis conventibus, qui et ipsi sunt *erani*, intelligamus, obstat Traiani responsio. Intelligitur ergo illa collatio, qua necessitatibus egentium subveniebatur: cuius rei caussa quaedam etiam collegia fuisse, et statos conventus, leges item et iudicia, (ut habent hodie *die Feuercassen, Witwencassen*) satis apparet ex his, quae Is. Casaubonus cum ad Athenaeum pluribus locis observavit, tum disputavit copiose ad Theophrasti characterem *αὐθαδείας* p. m. 280. sqq. ubi neque hunc locum praetermittit. Ceterum hanc tanquam *ἑταιρίαν* et sodalitatem Romanis suspectam et vetitam fuisse, vel hoc ipso loco discimus. Vid. supra ep. 43, 1. et infra ep. 97, 7. *G.*

pertinentem, his literis ſubieci, ut tu, Domine, diſpiceres, quid et quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Amiſenos, quorum libellum epiſtolae tuae iunxeras, ſi legibus iſtorum, quibus de officio foederis utuntur, conceſſum eſt eranos habere, poſſumus, quo minus habeant, non impedire, eo facilius, ſi tali collatione, non ad turbas et illicitos coetus, [ſed] ad ſuſtinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus, quae noſtro iure obſtrictae ſunt, res huiusmodi prohibenda eſt.

XCV.

Suetonio ius trium liberorum a principe petit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suetonium Tranquillum, probiſſimum, honeſtiſſimum, eruditiſſimum virum, et mores eius ſequutus et ſtudia, iampridem, Domine, in contubernium adſumſi, tantoque magis diligere coepi, quanto hunc propius inſpexi. Huic ius trium 2
liberorum neceſſarium faciunt duae cauſſae. Nam et iudicia amicorum promeretur, et parum felix matrimonium expertus eſt: impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunae

XCIV *poſſumus — — non impedire*) i. e. poſſumus, ut habeant, concedere. Traianus ſupra ep. 86. *Potuiſti non haerere.* Moneo, ne quis cum Giergio locum de mendo ſuſpectum habeat. *S.*

XCV, 2 *ius trium liberorum*) Vid. ad 10, 2. ubi pro ſe petit. it. ad 7, 16. 2. *G.*

iudicia amicorum) Qui heredem illum ſcribunt. Prodeſt autem in primis ius illud in adeundis hereditatibus, v. g. Paull. Rec. Sent. 4, 9. *Latina ingenua, ius Quiritium conſecuta, ſi ter pepererit, ad legitimam filii hereditatem admittitur. G.*

3 malignitas denegavit. Scio, Domine, quantum beneficium petam. Sed peto a te, cuius in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quam parce haec beneficia tribuam, utique, mi Secunde carissime, haeret tibi, quum etiam in senatu adfirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi; et [ut scias] dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione, qua adsuevi, referri in commentarios meos iussi.

XCVII.

De Christianorum rebus accurate perscribit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Solemne est mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius

3 *Sed peto)* *Sic ex editione Io. de Tridino et Iuntae reposuit Longolius. *Quod peto*, reliqui. *G.*

XCVI *suffecturum mihi)* Cum enim per illam fictionem iuris vis ipsa legum tam necessariarum, quibus incitarentur homines, ut prolem vellent tollere, imminueretur: boni imperatores parcissimi erant merito in eo iure tribuendo. Itaque professus erat Traianus, se ultra certum numerum civium eo beneficio non esse adfecturum. Haec etiam caussa est, cur referri in commentarios suos iubet, si quid cui tribuit. *G.*

[*ut scias*]) Possunt haec verba abesse, et absunt a bonis libris: sed cum in simillima re occurrant deinde ep. 106, non ausim delere. *G.*

XCVII, 1 *Solemne)* Certatim hanc epistolam commentariis iustis illustrarunt viri docti, quos magno numero laudat Fabricius B. L. 2, 22. p. 478. Ceterorum observatis usus, multa de sua penu praeclara addidit ill. Boehmerus in dissertationibus iuris eccles. antiqui ad has epistolas

vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianis interfui nunquam: ideo neſcio, quid et quatenus aut puniri ſoleat, aut quaeri. Nec mediocriter haeſita- 2
vi, ſitne aliquod diſcrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robuſtioribus differant; deturne poenitentiae venia, an ei, qui omnino Chriſtianus fuit, deſiſſe non proſit; nomen ipſum, etiamſi flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini, puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam Chriſtiani deferebantur, hunc ſum ſequutus modum. Interrogavi ipſos, an eſſent Chriſtiani: 3
confitentes iterum ac tertio interrogavi, ſupplicium minatus: perſeverantes duci iuſſi. Neque enim dubitabam, qualecunque eſſet, quod faterentur, pervicaciam certe, et inflexibilem obſtinationem debere puniri. Fuerunt alii ſimilis 4
amentiae: quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos. Mox ipſo tractatu, ut fieri ſolet, diffundente ſe crimine, plures ſpecies inciderunt. Propoſitus eſt libellus ſine aucto- 5
re, multorum nomina continens, qui negarent ſe

Lipſ. 1711. 8. editas. Nos inſtituto noſtro hic egrediendi cauſſam habemus nullam. Illud modo monemus, laudari hanc epiſtolam, et hoc reſcriptum Traiani, iam a Tertulliano apolog. c. 2. his verbis, *Plinius Secundus cum provinciam regeret, damnatis quibusdam Chriſtianis, quibusdam gradu pulſis, ipſa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret, conſuluit Traianum tunc Imperatorem* (ſic leg. vid. pro *tunc Trai. Imp.*) *allegans praeter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacramentis eorum comperiſſe, quam coetus antelucanos ad canendum Chriſto ut Deo, et ad confoederandam diſciplinam; homicidium, fraudem, perfidiam, et cetera ſcelera prohibentes* (forte leg. *prohibentem*, nempe *diſciplinam*). *Tunc Traianus reſcripſit, hoc genus conquirendos quidem non eſſe, oblatos vero puniri oportere.* cf. le Moyne ad. V. S. p. 142. ſqq. Euſeb. Chron. p. 209. Scal. it. Heum. de perſec. Chriſtianor. Pliniana in diſſertt. Syllog. p. 1. G.

3 *ſupplicium minatus*) ut ap. Prud. tum alias, tum in Eulal. Periſt. 3, 114. ſqq. G.

pervicaciam) Longol. *pertinaciam.* Certe pertinacia ſemper vitioſa, ſi audias Non. 5, 40. G.

4 *quia cives Romani erant*) In quos animadverti non temere in provincia poſſet. vid. ad 10, 82, 3. G.

eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe, quum, praeeunte me, deos appellarent, et imagini tuae, quam propter hoc iuſſeram cum ſimulacris numinum adferri, thure ac vino ſupplicarent, praeterea maledicerent Chriſto: quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt revera Chriſtiani. Ergo dimittendos
6 putavi. Alii ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, et mox negaverunt: fuiſſe quidem, ſed deſiſſe; quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes et imaginem tuam, deorumque ſimulacra venerati ſunt: ii et Chriſto
7 maledixerunt. Adfirmabant autem, hanc fuiſſe ſummam vel culpae ſuae, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire: carmenque Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum invicem: ſeque

5 *quum, praeeunte me* etc.) Interpunctionem huius loci, quae I. A. Erneſtio placuit, ſi mecum amplecteris, dele poſt *ergo*, quod in multis libris deeſt, videturque demum in textum immigraſſe, cum vulgaris interpungendi ratio probari coepta eſſet. S.

imagini tuae) Igitur in provincia eum honorem Imperatori habuit Plinius, quem non admiſſum Romae ab eo praedicat Paneg. 52, 5. *Non apud genium tuum bonitati tuae gratias agi, ſed apud numen Iovis optimi maximi pateris.* Vid. Minuc. Felix 29, 6. et ibi viri docti. G.

Ergo dimittendos) Minuc. Fel. 28, 5. *Si quis infirmior, malo preſſus et victus, Chriſtianum ſe negaſſet, favebamus ei*, (loquitur de ſtatu ſuo ante ſusceptam religionem Chriſtianam) *quaſi eierato nomine, iam omnia facta ſua illa negatione purgaſſet.* G.

6 *fuiſſe*) Voſſ. *Alii fuiſſe* aut *Vel fuiſſe.* G.

etiam — quoque) Vid. Cortius ad 5, 6, 21. S.

7 *ſtato die)* Sabbathi eo tempore in Bithynia, quod probabile facit Boehmerus Diſſ. 1. *G.*

carmenque) Non omnino metro adſtrictum, ſed formulam conceptorum verborum etc. vid. Miſc. Lipſ. 5, 3, 7. Hymnophilus aliquis hanc ſententiam, quae et Moshemii eſt, refellere conatur: et movit fere Moshemium, de rebus Chriſtianorum ante Conſtantinum p. 148. ſqq. ubi ceteroquin mea laudat. *G.*

Chriſto, quaſi Deo) Si vim habere debeat hoc argumentum pro fide Ante-Nicaena contra Arianos; ponendum eſt, Chriſtianos ipſos Deum vocaſſe Chriſtum, non adiecisse hoc *quaſi Deo* Plinium. *Dei* enim appellatio multo, quod conſtat, apud gentiles patet latius, et longe humilioris faſtigii naturas comprehendit. *G.*

dicere ſecum invicem) dicere una, idque ἀμοιβαίως. Offenderunt haec, neſcio qua ex cauſſa, Gierigium. *S.*

sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coëundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, et innoxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse vetueram. Quo magis 8
necessarium credidi, ex duabus ancillis, quae ministrae dicebantur, quid esset veri, et per tormenta quaerere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam et immodicam, ideoque,

sacramento) Cum mature *sacramenti* voce uterentur de ritibus suis et dogmatis Christiani, quae diligenter occultarent; ea porro vox, in quantum ad militare ius iurandum refertur, ad coniurationem trahi ab ignaris posset; cum porro de sanguine Christi Dei et hominis inter sacramenta adhibito aliquid tamen emanaret: mirum non est profecto, illis in mentem venisse aliquem Catilinam, de quo Sallustius c. 22 *Cum ad ius iurandum populares sceleris sui adigeret, humani corporis sanguinem, vino permixtum, in pateris circumtulisse; inde cum post exsecrationem omnes degustavissent, sicuti in solemnibus sacris fieri consuevit* etc. mirum non est, in Thyestearum illos epularum suspicionem vocatos esse. His suspicionibus opponitur deinde *cibus promiscuus et innoxius*, quem merito ad *Agapas* Christianorum viri docti referunt. *Coena nostra*, inquit Tertull. apol. c. 39. *de nomine rationem sui ostendit: id vocatur, quod dilectio penes Graecos est* etc. Vid. quos hic laudat doctissimus Havercampus. Ceterum de vocibus *sacramenti* et *coniurandi* vid. Liv. 22, 38. *Nam ad eam diem nihil praeter sacramentum fuerat; at ubi ad decuriatum aut centuriatum convenissent, sua voluntate ipsi inter se equites decuriati. centuriati pedites coniurabant, sese fugae atque formidinis ergo non abituros etc. Id ex voluntario inter ipsos foedere a tribunis ad legitimam iuris iurandi adactionem translatum.* G.

promiscuum tamen, et innoxium) Interpretor cum Gierigio *cibum promiscuum*, non peculiarem aliquem, sed communem hominibus, panem, olera, carnes animalium: *innoxium*, probro carentem. Aliter, sed vix recte, opinor, Lessingius *in Sämmtlichen Schriften* T. XVII. pag. 259. *S.*

hetaerias) Vid. supra ad 10, 43. et ex ICtorum libris Bynkersh. Observatt. 1, 16. et de religione peregrina diss. 2. p. 255. sqq. Bacchanalia sua recordabantur Romani. His simile quiddam metuebant. *G.*

8 *ancillis*) Heum. Syll. Diss. T. I. p. 133. mutat in *aniculis*. Sed *ancillas* tormenta arguunt. *G.*

ministrae) Diaconissae veteris ecclesiae. Cum alioqui non liceret servos interrogare in caput domini; haec lex in hac quidem caussa non valuit. *G.*

dilata cognitione, ad conſulendum te decurri.
9 Viſa eſt enim mihi res digna conſultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque ſexus etiam, vocantur in periculum, et vocabuntur. Neque enim civitates tantum, ſed vicos etiam atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio pervagata eſt: quae videtur ſiſti et corrigi poſſe.
10 Certe ſatis conſtat, prope iam deſolata templa coepiſſe celebrari, et ſacra ſolemnia diu intermiſſa repeti, paſſimque venire victimas, quarum adhuc rariſſimus emtor inveniebatur. Ex quo facile eſt opinari, quae turba hominum emendari poſſit, ſi fiat poenitentiae locus.

XCVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Actum, quem debuiſti, mi Secunde, in excutiendis cauſſis eorum, qui Chriſtiani ad te delati fuerant, ſequutus es. Neque enim in univerſum aliquid, quod quaſi certam formam habeat, con-
2 *ſtitui poteſt. Conquirendi non ſunt: ſi deferantur et arguantur, puniendi ſunt: ita tamen, ut, qui negaverit ſe Chriſtianum eſſe, idque re ipſa manifeſtum fecerit, id eſt, ſupplicando diis noſtris, quamvis ſuſpectus in praeteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine auctore vero propoſiti libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam et peſſimi exempli, nec noſtri ſeculi eſt.*

XCVIII, 2 *Conquirendi*) Nempe hoc dat innocentiae, ne ſua ſponte in illos, ut in latrones, fures, ſacrilegos, quaeratur; neque indicare cogantur conſcios: hoc ſtatuit in pertinaciam, quam imputat iis, et legum contemtum, ut accuſati, et confeſſi, damnentur. Quanto haec moderatiora illo ſacrae Inquiſitionis iudicio! *G.*

XCIX.

Quaerit de contegenda Amastrianorum pestifera aqua.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Amastrianorum civitas, Domine, et elegans et ornata, habet inter praecipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam, plateam: cuius a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca foedissima: quae sicut turpis et immundissima adspectu, ita pestilens est odore teterrimo. Quibus ex caussis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis, ne desit quoque pecunia operi tam magno, quam necessario.

C.

TRAIANVS PLINIO S.

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam, quae per civitatem Amastrianorum fluit, si intecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam, certum habeo.

CI.

Vota pro salute Traiani et soluta et nova nuncupata esse nuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Vota, Domine, priorum annorum nuncupata alacres laetique persolvimus, novaque rursus, curante commilitonum et provincialium pietate, suscepimus: precati deos, ut te remque publicam florentem et incolumem ea benignitate servarent, quam

CI *Vota — nuncupata*) Forte natali imperii, ut supra ep. 60. it. 103. et 104. *G.* *curante — pietate*) *Melius extra comparationem est, quod Cellarius suspicabatur, *certante*, ut 10, 60. *certarunt pietate. G.*

ſuper magnas plurimasque virtutes, praecipue ſanctitate conſequi, deorum honore meruiſti.

CII.

TRAIANVS PLINIO S.

Solviſſe vota diis immortalibus, te praeeunte, pro mea incolumitate, commilitones cum provincialibus laetiſſimo conſenſu, in futurumque nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi literis tuis.

CIII.

Diem imperii ſuscepti anniverſario ritu celebratum eſſe annuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem, in quem tutela generis humani feliciſſima ſucceſſione translata eſt, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, et vota publica et gaudia.

CIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Diem imperii mei debita laetitia et religione a commilitonibus et provincialibus, praeeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi literis tuis.

CV.

Ius Quiritium pro tribus libertis petit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Valerius, Domine, Paullinus, excepto uno, ius

deorum honore) *Videtur excidiſſe ante *deorum* coniunctio *et*. De hac pietate Traiani erga deos Paneg. c. 52. G.

CIII *Diem, in quem*) *Valde obſcure locutus eſt Plinius, ſi ita locutus eſt. Gronovius ſuſpicatur, *Diem, quo in te*. G.

Latinorum ſuorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim ius Quiritium des. Vereor enim, ne ſit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modeſtius uti, quanto pleniorem experior. Sunt autem, pro quibus peto, C. Valerius Aeſtiaeus, C. Valerius Dionyſius, C. Valerius Aper.

CVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quum honeſtiſſime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paullino depoſiti ſunt, conſultum velis mature per me; iis interim, quibus nunc petiſti, ut ſcias dediſſe me ius Quiritium, referri in commentarios meos iuſſi, idem facturus in ceteris, pro quibus petieris.

CVII.

Centurionis, filiae civitatem petentis, libellum mittit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis ſextae equeſtris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro ſtatu filiae ſuae implorat, durum putavi negare, quum ſcirem, quantam ſoleres militum precibus patientiam humanitatemque praeſtare.

CV *Latinorum ſuorum*) Libertorum, qui ius Latii modo conſecuti fuerant, a quo gradus adhuc ſupereſt ad ipſum plenum ius civitatis Quiritium. Vid. ad 10, 4, 2. *G.*

C. Valerius) Obſerva obiter, Libertos omnes habere nomen Domini, adiunctumque cognominis inſtar nomen ſervitutis. *G.*

CVI *mature*) *Matura* ex libris antiquis Longolius, ut ſit vox hortantis Imperatoris, quo *maturet* Plinius, h. e. feſtinet proſpicere libertis. Ceterum vid. ep. 96. *G.*

CVII *cohortis — equeſtris*) Novum hoc. Olim *cohortes* modo peditum: equitum *turmae*. *G.*

Vid. I. A. Erneſt. ad h. l. *S.*

pro ſtatu filiae) Quam ex reſponſione Traiani, civitatem ei dantis, intelligimus ante ſuſceptam, quam pater civis fieret, vel ex non-cive etc. *G.*

CVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilae, centurionis cohortis ſextae equeſtris, quem mihi miſiſti, legi: cuius precibus motus dedi filiae eius civitatem Romanam. Libellum reſcripti, quem illi redderes, miſi tibi.

CIX.

De protopraxia civitatium conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quid habere iuris velis et Bithynas et Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quae illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisve cauſſis debeantur, rogo, Domine, reſcribas. Ego inveni, a plerisque pro conſulibus conceſſam eis protopraxian, eamque pro lege valuiſſe. Exiſtimo tamen tua providentia conſtituendum aliquid et ſanciendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum conſulatur. Nam quae ſunt ab aliis inſtituta, ſint licet ſapienter indulta, brevia tamen et infirma ſunt, niſi illis tua contingat auctoritas.

CX.

TRAIANVS PLINIO S.

Quo iure uti debeant Bithynae vel Ponticae civitates in iis pecuniis, quae ex quaque cauſſa reipublicae debebuntur, ex lege cuiusque animadvertendum eſt. Nam ſive habent privilegium, quo ceteris creditoribus anteponantur, cuſtodiendum eſt; ſive non habent, in iniuriam privatorum id dari a me non oportebit.

CIX *protopraxian)* Ius primae exactionis, quod ſatis explicat reſponſio Traiani. *G.*

CXI.

De Amisenis, pecuniam Pisoni olim donatam repetentibus, Traianum consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ecdicus, Domine, Amisenorum civitatis petebat
apud me ab Iulio Pisone denariorum circiter XL
millia, donata ei publice ante XX annos et bule
et ecclesia consentiente: nitebaturque mandatis tuis,
quibus eiusmodi donationes vetantur. Piso con- 2
tra, plurima se in rempublicam contulisse, ac
prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat
etiam temporis spatium, postulabatque, ne id,
quod pro multis et olim accepisset, cum eversione
reliquae dignitatis reddere cogeretur. Quibus
ex caussis integram cognitionem differendam existimavi,
ut te, Domine, consulerem, quid sequendum putares.

CXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quidquid ergo ex hac caussa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cuiusque loci, quam pecuniae publicae consultum volo.

CXI, 1 *Ecdicus)* *Defensores civitatum* tales vocantur in iure. Est titulus Codicis 1, 55. et C. Theod. 1, 10. de defensoribus civitatum. De iisdem Iustiniani novella 15. ubi Gr. περὶ τῶν ἐκδίκων. De ipsorum officio vel ex hoc ipso loco apparet. G.

bule et ecclesia) Romae esset *Senatus Populusque.* G.

nitebaturque) Libri antiqui *utebatur*, eadem sententia. G.

CXIII.

An in senatum lecti pro introitu aliquid inferre debeant, quaerit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni et Pontici
utuntur, eos, qui in buleu a censoribus leguntur,
dare pecuniam non iubet: sed ii, quos indulgen-
tia tua quibusdam civitatibus super legitimum nu-
merum adiicere permisit, et singula millia dena-
2 riorum et bina intulerunt. Anicius deinde Ma-
ximus proconsul eos etiam, qui a censoribus le-
gerentur, dumtaxat in paucissimis civitatibus, aliud
3 aliis, iussit inferre. Superest ergo, ut ipse dispi-
cias, an in omnibus civitatibus certum aliquid
omnes, qui deinde buleutae leguntur, debeant pro
introitu dare. Nam quod in perpetuum mansu-
rum est, a te constitui decet, cuius factis dictis-
que debetur aeternitas.

CXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque civitate Bithyniae decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum ad me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cuiusque civitatis legem, puto, scilicet adversus

CXIII, 1 *Lex Pompeia*) Vid. 10, 83. et 115. De ipsa hac quaestione aliquid supra 10, 48, 5. *G.*

2 *aliud aliis*) Intellige, *in civitatibus*, ratione habita facultatum nempe. *G.*

3 *leguntur*) Scripsitne *legentur?* *S.*

CXIV *Id ergo quod* etc.) Durius videtur I. A. Ernestio: mihi non item. *Id quod* saepissime ita dicitur, ut *id* abundet. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 17, 6. *S.*

scilicet adversus eos) Locus obscurus, si quis alius Plinii, quem ita interea interpretandum putabam, dum quis meliorem vel lectionem proferat, vel interpretationem. Sequendam legem putat Imperator non universim, sed *adversus eos, qui inviti fiunt decuriones*, et tamen excusari non possunt: qui enim petunt honorem, illi pro se infe-

eos, qui inviti fiunt decuriones. Existimo id acturos, ut erogatio ceteris praeferatur.

CXV.

Decuriones alienae civitatis an eiici senatu possint, quaerit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Lege, Domine, Pompeia permissum Bithynicis
civitatibus adscribere sibi, quos vellent cives,
dum civitatis non sint alienae, sed suarum quis-
que civitatium, quae sunt in Bithynia. Eadem lege
sancitur, quibus de caussis senatu a censoribus
eiiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur.
Inde me quidam ex censoribus consulendum pu- 2
taverunt, an eiicere deberent eum, qui esset al-
terius civitatis. Ego, quia lex, sicut adscribi 5
civem alienum vetabat, ita eiici e senatu ob hanc
caussam non iubebat: praeterea quia ab aliquibus
adfirmabatur mihi, in omni civitate plurimos esse
buleutas ex aliis civitatibus, futurumque, ut multi
homines multaeque civitates concuterentur ea
parte legis, quae iampridem consensu quodam
exolevisset; necessarium existimavi consulere te,
quid servandum putares. Capita legis his literis
subieci.

rent, ut lege non opus sit. Subiungit, *existimo id acturos* censores, qui ius legendorum decurionum s. buleutarum habent, *ut erogatio*, h. e. is, qui erogare aliquid in honorarium pro introitu potest et vult, *ceteris*, invitis, *praeferatur*, nec adeo saepe opus sit coactione. *G.*

Suspicor legendum: *Ceteros existimo id acturos, ut erogatio praeferatur. S.*

CXV, 1 *Lege — Pompeia)* Vid. 10, 83. et 113. *G.*

vellent) Corrigendum *velint*. Monuit etiam I. A. Ernestius. *S.*

senatu a censoribus) *Vulg. *e senatu a censoribus*. Veteres editiones, quas sequitur Longolius, *senatu censoribus*. Utramque praepositionem abesse in tali constructione posse, dubium non est. Sed eadem in formula ita parcum fuisse Traiani quaestorem, vel scribam, non putabam. Itaque bonis libris ἕτερον μὲν ἔδωκα ἑκών, ἕτερον δ' ἀνένευσα. Vid. 1, 7, 1. *G.*

CXVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito haesisti, Secunde carissime, quid a te rescribi oporteret censoribus consulentibus, an legerent in senatum aliarum civitatium, eiusdem tamen provinciae, cives. Nam et legis auctoritas, et longa consuetudo usurpata contra legem, in diversum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum eius placuit, ut ex praeterito nihil novaremus, sed manerent, quamvis contra legem, adsciti quarumcunque civitatium cives, in futurum autem lex Pompeia observaretur: cuius vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII.

Veretur, ne ex invitatione ad solemne officium factiones oriantur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, et quatenus, putes, rogo scribas.
2 Ipse enim, sicut arbitror, [non imprudenter,] praesertim ex solenni-

CXVII, 1 *virilem togam*) De quo officio 1, 9, 2. De virili toga pariter ac nuptiis Apuleius apol. p. 416. Scipionis Gent. *Quippe ita placuerat, in suburbana villa potius ut coniungeremur, ne cives denuo ad sportulas convolarent: cum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummum in populum expunxisset ea die, qua Pontianus* (filius Pudentillae, privignus Apuleii maior natu) *uxorem duxit, et hic puerulus* (contemtim sic appellat filium Pudentillae, suum autem privignum minorem) *toga est involutus.* Plura ad h. l. Scipio Gentilis. G.

2 [*non imprudenter,*]) *Haec verba cum nullo idoneo auctore in recentiores editiones adsumta sint, (forte ex coniectura alicuius, qui fulcire sententiam, per importunum illud *iussi* laborantem, vellet) merito uncis coërcita sunt. Forte etiam *arbitror* huc redigendum sit: [*arbitror non im-*

bus cauſſis concedendum [iuſſi] invitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, et in ſpeciem dianomes incidere videantur.

CXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito vereris, ne in ſpeciem dianomes incidat invitatio, quae et in numero modum excedit, et quaſi per corpora, non viritim ſingulos ex notitia, ad ſolemnes ſportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis iſtius provinciae moribus ipſe moderareris, et ea conſtituas, quae ad perpetuam eius provinciae quietem eſſent profutura.

prudenter]. Sed illo *iuſſi* quid faciamus? Profecto non cohaerent, *Sicut arbitror concedendum iuſſi; ita vereor.* Nempe aut legendum cum Scheffero, *concedendum ius invitationis;* aut ex Iuntina *concedendum ipſis* (nempe *qui virilem togam ſumunt*, et reliquis) *invitationes;* aut inveniendum ex ingenio, eruendumve ex libris, aliquid melius. *G.*

Veriſſime Schefferus, parum felix ceteroqui criticus, *concedendum ius invitationis. Iuſſi* natum ex repetitione duarum literarum ſeſe excipientium. Tam uber tamque cognitus hic fons errorum, ut mirer, aliam Gierigio rationem placere potuiſſe. *S.*

dianomes) Διανομῆς, *diviſionis* pecuniarum vel cuiuscunque rei, quae ad *ambitus* crimen Romae pertinet. Docent hoc veteres gloſſae, ubi διανομὴ χρυσίου, itemque διανομὴ ἀργύρου, redditur *ſportula*, qua voce in reſponſione Traianus utitur, διανομὴ κρέως *viſceratio.* Hinc *diviſoris* ſordidum, ſi non infame nomen Romae, v. g. Cic. prooem. act. in Verr. c. 8. Pro licita per teſtamentum largitione ponuntur *diviſiones* l. 23. π. de annuis leg. *Diviſio civium et epulum* eadem ratione iunguntur l. 123. de Legatis 1. *Manemus ergo in Caſauboni emendatione, qui pro *diamones* ita reſtituit. *Diamoeries*, quod libri antiqui hic habent, qui tamen in reſponſione Traiani *diamones* agnoſcunt, ex διαμοιρίας corruptum, quod eundem ſenſum habere poteſt: ſed neſcio, an habeat auctorem alium. *G.*

CXVIII *moderareris — conſtituas — eſſent)* Scribendum, aut *modereris* et *ſint*, aut *conſtitueres*. *S.*

CXIX.

Doceri desiderat, a quo die incipiant iselastica praemia victoribus dari.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Athletae, Domine, ea, quae pro iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die, quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam invecti, sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possint. Ego contra [scribo] iselastici nomine [itaque eorum] vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo εἰσ-
2 ήλασαν, intuendum. Iidem obsonia petunt pro eo agone, qui a te iselasticus factus est, quamvis vicerint ante, quam fieret. Aiunt enim congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quae esse iselastica, postquam vicerunt, desierunt,

CXIX. 1 *pro iselasticis)* Quorum victoribus licet εἰσελαύνειν, solemni pompa in urbem invehi. Locus classicus Vitruv. 9. pr. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea, vicissent, Graecorum maiores ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes; sed etiam quum revertuntur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica, perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.* Haec sufficiunt intelligendis his epistolis. Plura desiderantem iuvabunt Turneb. 1, 19. et 27, 5. et in primis Petr. Faber Agonist. 2, 10. et 17. pluresque hic laudati Longolio. *G.*

scribo iselastici) 'Locus corruptus, si quid video, cuius sententiam non obscuram arbitror; quibus verbis conceptus fuerit, non dixerim. Verbum *scribo* non esse sanum, confirmare prope ausim. Sententia autem haec est: Ne sentiam cum athletis, ipso nomine *iselastici* moveor, quod facit, ut dubitem, *an sit potius* etc. Si verba, quae ideo inclusimus, interim praetermittas, sententia, quam dixi, exorietur. Et video iam sic in mentem venisse Grutero, *Ego contra iselasticorum nomine vehementer addubitem.* Non dissimulo, ipsam etiam formulam, *vehementer addubitem*, mihi initio suspectam fuisse; cum *addubitare* bona aetate significet *aliquantum dubitare;* sed video, sic etiam positum 2, 19, 1. Itaque patior illud locum suum tenere; neque tamen imitari audeam. *G.*

2 *obsonia)* Non praefracte negaverim Graeca notione ὀψώνια hic forte sumi, pro stipendio: sed notandum tamen, *annonam* et *cibos* etiam illis publice datos; quod docuit Faber Agonist. 2, 17. *G.*

iselasticus factus est) Cui tu tribuisti eosdem honores, immunitates, praemia, quae habent ii, qui olim hoc nomine appellati sunt. *G.*

ita pro iis dari, quae esse coeperunt. Hic quo- 3
que non mediocriter haereo, ne cuiusquam retro habeatur ratio, dandumque, quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX.

TRAIANVS PLINIO S.

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem suam ipse εἰσήλασεν. *Obsonia eorum certaminum, quae iselastica esse placuit mihi, [si] ante iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum, quae postea iselastica lege constitui, quam, quum vincerent, esse desierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus, quae ante perceperant, non revocantur.*

CXXI.

Excusat se, quod uxorem diplomate adiuverit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Usque in hoc tempus, Domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi

3 *ne cuiusquam)* De ratione, qua *ne*, dubitandi vel interrogandi adeo particula, praeponitur, diximus in Lex. Rei rust. et ad Quintil. 1, 5, 38. *G.*

CXX [*si*] *ante iselastica)* *Importuna videtur conditionalis particula, qua deleta vel cum *quae* permutata, facilis erit sententia. *G.*

Vid. I. A. Ernestium ad h. l. *S.*

tam eorum, quae) *Haec esse corruptissima video, medelam non video. Sententia interim pellucet. Reiicit Imperator rationem athletarum, vel convertit potius, et ostendit, esse ἀντιστρέφουσαν. Illi dixerant, aequum esse, ut acciperent praemia eorum certaminum, quibus post victoriam demum suam proposita essent praemia; cum desinant dari quorundam certaminum, quae tum darentur, cum vincerent. At respondet Imperator, si retro valere velint legem, quae decernat praemia nova; etiam retro valere debere eam, quae auferat vetera. Si posterius non placeat, si reddere nolint praemia iam percepta eorum certaminum, pro quibus nihil amplius datur; etiam non postulare debere praemia, quae tum, cum vincerent, nondum fuerant constituta. Lacunam igitur hic esse sentio, quibus propriis verbis sit explenda, hariolari nolo. *G.*

CXXI, 1 *diplomata)* Vid. supra ep. 14. *G.*

tuam, miſi: quam perpetuam ſervationem meam
2 quaedam neceſſitas rupit. Uxori enim meae, audita morte avi, volenti ad amitam ſuam excurrere, uſum eorum negare durum putavi, quum talis officii gratia in celeritate conſiſteret, ſciremque, te rationem itineris probaturum, cuius cauſſa erat pietas. Haec ſcripſi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, ſi diſſimulaſſem inter alia beneficia hoc unum, quod me debere ſciebam indulgentiae tuae, quod fiducia eius, quaſi conſulto te, non dubitavi facere; quem ſi conſuluiſſem, ſero feciſſem.

CXXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito habuiſti, Secunde cariſſime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuiſſet, ſi exſpectaſſes, donec me conſuleres, an iter uxoris tuae diplomatibus, quae officio tuo dedi, adiuvandum eſſet, uſum eorum intentioni non profuiſſe, quum apud amitam ſuam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus ſui augere.

2 *debere ſciebam)* *Sciebam* omittit prima editio, legitque pro *unum*, *uno:* nullo ſenſu idoneo. Sed erit ſenſus Plinio dignus, ſi ita legas, *Si diſſimulaſſem, inter alia beneficia hoc quoque me debere indulgentiae tuae, quod fiducia eius* etc. Id ipſum eſt beneficium Caeſaris, quod Plinius audet, fiducia illius indulgentiae, inconſulto illo uti ipſius beneficio. *G.*

CXXII *profuiſſe)* Vid. I. A. Erneſtium ad h. l. *S.*

C. PLINII CAECILII
SECVNDI
PANEGYRICVS

C. PLINII SECVNDI

PANEGYRICVS

Bene ac sapienter, Patres Conscripti, maiores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines, sine deorum immortalium ope, consilio, honore, auspicarentur. Qui 2
mos cui potius, quam consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quam quum imperio senatus, auctoritate reipublicae, ad agendas Optimo Principi gratias excitamur? Quod 3
enim praestabilius est, aut pulchrius munus deo-

Panegyricus) Nescio an hoc nomen ipse actioni suae ac libro posuerit Plinius. Certe non colligas ex Ep. 3, 18. quae epistola praefationis instar ad hunc librum est, et ante eum legenda. *G.*

I, 1 *nihil rite, nihilque providenter)* Praestat membranarum lectio, a Longolio ad Plin. ep. p. 754. laudata: *nihil rite, nihil providenter. S.*

2 *imperio — auctoritate)* Discedit a veteribus formulis, in quibus non temere *imperare* dicitur *Senatus:* sed *placet Senatui, Senatus fit auctor* etc. Vid. Brisson. de form. tum alias, tum praesertim 2, 109. p. 201. Conf. infra 78, 1. Nimirum partim blanditur Senatui, partim, quod toto hoc libello agit, auctoritatem huius Ordinis it amplificatum: ut mirari subeat interdum aequitatem animi in Traiano maiorem fere, quam temere a principe exspectes, qui vel probaverit ista, vel tulerit, vel contemserit. *G.*

ad agendas — gratias) Habemus eius rei exemplum etiam Ep. 2, 1, 5. Iam observatum aliis, non huc trahendum esse Dionem L. 60. p. 672. D. ubi vetuit lege Claudius, *τοὺς αἱρετοὺς (ἄρχοντας) μηδεμίαν οἱ χάριν ἐν τῷ συνεδρίῳ γινώσκειν.* Est enim ibi de provincialibus magistratibus sermo. *G.*

rum, quam caſtus et ſanctus, et diis ſimillimus
4 princeps? Ac ſi adhuc dubium fuiſſet, forte caſuque rectores terris, an aliquo numine darentur: Principem tamen noſtrum liqueret divinitus con-
5 ſtitutum. Non enim occulta poteſtate fatorum, ſed ab Iove ipſo coram ac palam repertus eſt, electus quippe inter aras et altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifeſtus ac praeſens,
6 quam caelum ac ſidera inſedit. Quo magis aptum piumque eſt, te, Iupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conſervatorem imperii noſtri, precari, ut mihi digna conſule, digna ſenatu, digna principe contingat oratio: utque omnibus, quae dicentur a me, libertas, fides, veritas con-

3 *diis ſimillimus*) Stoicae virtutis apex, deo ſimilem eſſe. Ita ſtatim ex eadem philoſophia caſum excludit, commendat providentiam. *G.*

Non opus erat in his ad Stoicam philoſophiam confugere. Exaggerabant laudem virtutem, qui *diis ſimilem* aliquem dicebant, ut apud Vellei. 2, 130. 5. *Livia per omnia diis quam hominibus ſimilior. E.*

5 *repertus eſt, electus*) *Reperire*, ut *invenire*, non ſemper ad caſum, ſed interdum ad quaerendi effectum pertinere, notum eſt. Noſtri in tali re, *ausfündig machen.* 'Vulgo legitur, *repertus, electus eſt quippe,* quod inconcinnitatis aliquid habere, aures ſentiunt. Retinuit tamen Arntzenius. Liber Schwarzii cum *eſt* omittat, ſuſpicandi occaſionem viro clariſſimo dedit, legendum, ut dedimus. Poſſis etiam propius ad codicis fidem legere, *repertus eſt, lectus.* Verbum *eſt* prima ſua litera ſcriptum, evanido, qui imponi ſolet, apice, adhaeſit ad ſequens vocabulum tanto facilius, cum *electus* optime huc conveniat, et ſit uſitatius. *G.*

inter aras et altaria) In Capitolio. Ponamus, quia ad illuſtrandum non hunc tantum locum, ſed bonam partem panegyrici pertinent, verba Dionis L. 68. e Xiphilino p. 770. E. Ὁ Νερούας διὰ τὸ γῆρας καταφρονούμενος ἀνέβη τε ἐς τὸ Καπιτώλιον καὶ ἔφη γεγωνήσας· (magno clamore) Ἀγαθῇ τύχῃ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ, Μάρκον Οὔλπιον Νερούαν Τραϊανὸν ποιοῦμαι. (i. e. εἰσποιοῦμαι, adopto) Καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ συνεδρίῳ Καίσαρά τε αὐτὸν ἀπέδειξε κ. τ. λ. *G.*

6 *conſervatorem*) *Iovis Conſervatoris* titulus exſtat nummis Domitiani et Diocletiani. Illuſtravit etiam Iuſtus Rycquius de Capitolio c. 20. p. 204. Add. Reineſ. 1, 254. et 2, 77. Plures ſunt apud Gruterum. *G.*

fides) Intelligit, puto, *fidem,* qua Caeſari et reip. obſtrictus ſit, quaeque *libertati* et *veritati* quaſi innexa eſt: nam de altera fide, quam ſibi haberi optat, deinde dicit, cum *ſpeciem adulationis* deprecatur. *G.*

Non opus eſt cum Geſnero haec ita diſtinguere, ut *fides* intelligatur, qua Caeſari et reipublicae obſtrictus ſit. Saepe *fides*

stet: tantumque a specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum abest a necessitate.

II. Equidem non Consuli modo, sed omnibus civibus enitendum reor, ne quid de Principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant vo- 2
ces illae, quas metus exprimebat: nihil, quale ante, dicamus; nihil enim, quale antea, patimur: nec eadem de principe palam, quae prius, praedicemus; neque enim eadem secreto loquimur, quae prius. Discernatur orationibus nostris 3
diversitas temporum, et ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint actae. Nusquam ut deo, nusquam ut numini blandiamur: non enim de tyranno, sed de cive; non de domino, sed de parente loquimur. Unum 4
ille se ex nobis, et hoc magis excellit atque eminet, quod unum ex nobis putat; nec minus hominem se, quam hominibus praeesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illis 5

et *veritas* ut effectus et caussa iunguntur. Nisi melius sit *fidem* pro simplicitate atque integritate accipere, e qua veritas consequitur. Precatur Plinius, ut sibi contingat, libere et ex animi sententia et vere dicere. *E.*

a necessitate) quod, etiamsi gratiarum actio intermissa fuisset, tamen ei a Traiano nihil fuisset timendum. Ergo etiam in hoc ab aequitate et clementia Traianum laudat. *E.*

Sic et Gierigius. Sed falluntur viri doctissimi. *A necessitate*, subaudi *adulationis*. *S.*

II, 1 *Equidem — — videatur*) I. A. Ernestii crisin de hoc loco, qui mihi sanissimus videtur, vehementer miror. *S.*

2 *loquimur, quae prius*) Paullo concinniorem sententiam e libris MS. et editis Gierigius reddidit: *neque enim eadem secreto, quae prius, loquimur. E.*

Al. *neque enim eadem, quae prius, secreto loquimur.* quod magis etiam placet. *S.*

5 *dignosque nos illis*) *Si facilem et sui similem hic quoque Plinium esse volumus, sic, ut Lipsio suadente dedimus, legendum puto. Sive enim ita intelligas, *probemus nos dignos usu Traiani*, (quod defendit Schwarzius) duriusculum est; sive, *probemus nos dignos illius*, nempe Traiani, Graecismus est, poëtis dignior, de quo Drakenb. ad Sil. 11, 381. et 12, 81. *Illis* placuisse etiam Perizonio, docet Arntzenius, qui ex ILLIVSV h. e. *illi usu* ortam putat lectionem *illius usu*. Putat itaque *dignos* cum dativo construi. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola.

usu probemus, atque identidem cogitemus, quam sit indignum, si maius principibus praestemus obsequium, qui servitute civium, quam qui libertate
6 laetantur. Et populus quidem Romanus dilectum Principum servat, quantoque paullo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat; quibusque aliquando clamoribus gestum alterius et vocem, huius pietatem, abstinentiam, man-
7 suetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem Principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor et gaudium tulit, celebrare universi solemus? Iam quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen? quod peculiare huius et proprium
8 arrogantia priorum principum fecit. Enim vero quam commune, quam ex aequo, quod FELICES NOS, FELICEM ILLVM praedicamus? alternisque votis, HAEC FACIAT, HAEC AVDIAT, quasi non dictu-

6 *formosum)* Domitianum *pulchrum et decentem* vocat, et plura ea de re commemorat Sueton. c. 18. Pulchritudinis caussa etiam Apollinis nomen et insignia ipse et Nero affectabant, qui *formosus* est: ad Neronem etiam pertinet *gestus et vox* laudata, cuius insaniae plura specimina dat Suetonius a cap. inde 20. *G.*

7 *OPTIMI cognomen)* Quod sexcenti nummi et inscriptiones servant. Vid. 88, 6. *G.*

8 *commune)* *Commune* est, h. e. principem *communem, civilem* et *humanum* indicat etc. Serv. ad Aen. 8, 275. *Alii* communem deum *(dictum volunt) humanum, beneficum,* φιλάνθρωπον, *unde et* communes homines *dicimus.* *G.*

Simplicius tamen est et aptius, illa *quam commune, quam ex aequo*, ita iungere, ut communis et aequalis praedicantium vox intelligatur. Mox eodem sensu *alterna vota* dicit. *E.*

Mihi vero *commune* et *ex aequo* idem fere videtur, quod Plinius antea *civile* dixit. Civilitatis quidem Traiani signum erat, quod Romani non solum Imperatorem, sed se quoque felices praedicarent. *S.*

haec faciat) *Haec* opera, digna optimo principe, semper *faciat* Traianus! *haec* nomina, hos titulos, has laudes, semper *audiat!* *G.*

Rectius, puto, Gierigius haec ita supplevit: mox dicimus, *haec*, quibus adhuc indigemus, *faciat!* mox, *haec*, quae ipsi ex animo apprecamur, *audiat!* Nisi forte ultima haec melius sic suppleantur: *haec*, quae reprehendimus, vel conquerimur, *audiat!* Certi enim sumus, eum ne reprehensionibus quidem nostris aut querimoniis irasci, sed indulgentissime eas audire, et iis, si fieri possit, mederi. *E.*

Ego Gesneri rationem, in qua nihil duri video, sequar. Appa-

ri, niſi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore ſuffunditur. Agnoſcit enim ſentitque, ſibi, non principi, dici.

III. Igitur quod temperamentum omnes in illo ſubito pietatis calore ſervavimus, hoc ſinguli quoque meditatique teneamus; ſciamusque, nullum eſſe neque ſincerius, neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes aemu-
letur, quae ſingendi non habent tempus. Quan- 2
tum ad me pertinet, laborabo, ut orationem
meam ad modeſtiam Principis moderationemque
ſubmittam, nec minus conſiderabo, quid aures
eius pati poſſint, quam quid virtutibus debeatur.
Magna et inuſitata Principis gloria, cui gratias 3
acturus, non tam vereor, ne me in laudibus ſuis
parcum, quam ne nimium putet. Haec me cu- 4
ra, haec difficultas ſola circumſtat: nam merenti
gratias agere, facile eſt, Patres Conſcripti. Non
enim periculum eſt, ne, quum loquar de humanitate, exprobrari ſibi ſuperbiam credat; quum de frugalitate, luxuriam; quum de clementia, crudelitatem; quum de liberalitate, avaritiam; quum de benignitate, livorem; quum de continentia, libidinem; quum de labore, inertiam; quum de
fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vere- 5
or, ne gratus ingratusve videar, prout ſatis aut parum dixero. Animadverto enim, etiam deos ipſos, non tam accuratis adorantium precibus,

ret enim, Plinium loqui de iis, quae Traianus olim ſit auditurus, ſi civium exſpectationi ſatisfecerit. *S.*

ſuffunditur) De pudore proprie dicitur: non item de lacrymis. Sic autem ſaepiſſime utriusque linguae ſcriptores unum pluribus nominibus verbum iungunt, cuius ſignificatio non omnibus illis nominibus ad amuſſim congruit. *S.*

III, 1 *quae ſingendi — tempus)* quae tam celeriter prorumpunt, ut verum pectoris ſenſum efferant, non ſictum ex adulatione. *E.*

3 *Magna et inuſitata Principis gloria)* Epiphonema, cuius ſenſus tam patet, ut ſatis mirari nequeam, Gierigium hic interpretando labi potuiſſe. *S.*

5 *accuratis)* cum cura et arte quadam conceptis et concin-

quam innocentia et ſanctitate laetari; gratioremque exiſtimari, qui delubris eorum puram caſtamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit.

IV. Sed parendum eſt Senatusconſulto, quo ex utilitate publica placuit, ut Conſulis voce, ſub titulo gratiarum agendarum, boni principes, quae facerent, recognoſcerent; mali, quae facere de-
2 berent. Id nunc eo magis ſolemne ac neceſſarium eſt, quod parens noſter privatas gratiarum actiones cohibet et comprimit: interceſſurus etiam publicis, ſi permitteret ſibi vetare, quod Senatus
3 iuberet. Utrumque, Caeſar Auguſte, moderate, et quod alibi tibi gratias agi non ſinis, et quod hic ſinis. Non enim a te ipſo tibi honor iſte, ſed agentibus habetur. Cedis affectibus noſtris, nec nobis munera tua praedicare, ſed audire tibi neceſſe eſt.

4 Saepe ego mecum, P. C. tacitus agitavi, qualem quantumque eſſe oporteret, cuius ditione

natis. Nempe pietas non verba, ſed ſenſus curat. Itaque mox *meditatum carmen* opponitur. *E.*

meditatum carmen) Formulam verbis conceptis. Collegit in hoc etiam genere plurima Briſſon. de form. 1, 103. ſqq. Huc pertinent Hymni Homerici, odae quaedam Horatii et Catulli. *G.*

IV, 1 *quo — placuit)* Gierigius e libris MS. et editis multis edidit *quod — placuit*, hoc ſenſu: parendum eſt noto illi SCto, quod utilitatis publicae cauſſa (Senatui) placuit ſ. factum eſt, hoc conſilio, ut Conſulis voce etc. *E.*

Praetulit eandem lectionem Geſnerus in epiſtola ad I. A. Erneſtium. *S.*

2 *interceſſurus — vetare)* Tribuniciae poteſtatis verba, commode hic adhibita, cum eam habuerit etiam Imperator. *G.*

3 *ſed agentibus habetur)* Cum permittis tibi gratias agi publice, ea in re non tibi habes honorem, ſed nobis, qui agimus. *Plana ſententia, ſed quam obſcuraverat inculcata temere *ab*, cum legeretur: *Non enim a te ipſo tibi honor iſte, ſed ab agentibus habetur.* Eiecimus itaque praepoſitionem Schwarziani libri auctoritate. Idem vir doctiſſimus malit, *non enim a te ipſi tibi*, non *ipſo*: recte ſane: et erit plenior oppoſitio. *G.*

His equidem acquieſcam. Plura molitur I. A. Erneſtius: dubito, an iure. *S.*

4 *Saepe ego)* Hic proprie ipſa tractatio incipit, et agmen quoddam laudum proponitur, quas deinde per partes perſequitur. *G.*

nutuque maria terrae, pax bella, regerentur: quum interea singenti formantique mihi principem, quem aequata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed ob- 5
solevit in pace: alium toga, sed non et arma honestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humilitate captavit: ille quaesitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit. Postremo adhuc nemo exstitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio laederentur. At Prin- 6
cipi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriae contigit! Ut nihil severitati eius hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil maiestati humanitate detrahitur! Iam firmitas, iam proceritas corpo- 7
ris, iam honor capitis, et dignitas oris, ad hoc aetatis indeflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad

maria terrae) Asyndeton, quod genus praesertim in oppositis locum habet, ut *ruta caesa, sarta tecta.* Vid. quae dedimus ad Caton. 14, 4. *G.*

5 *Enituit aliquis)* Iucundum erit videre antrorsum Homerum Il. ν, 730. sq. ab altera parte vero Claudianum Stilicon. 1, 25. sqq. *G.*

amorem humilitate) Ut *gravitatis*, qua alias paratur reverentia, excessus *terror* est, sic *humanitatis,* comitatis, benignitatisque, *humilitas.* *Recte igitur post alios e suo codice vindicavit *humilitatem* Schwarzius, quam male hic *humanitas* pepulerat. *G.*

6 *gravitati simplicitate)* Difficile in primis harum rerum temperamentum: quod qui graves volunt esse ac videri, saepe in affectationem et quaesitum *compositumque* quendam rigorem incidunt, *simplicitati* illi et ἀφελείᾳ contrarium, quae nihil fictum, nihil adscitum habet, sed candide omnia, et excussis quasi omnibus cordis recessibus atque plicis, administrat. *G.*

7 *ad hoc — maturitas) Ad hoc aetatis* tempus provecta, sed nondum tamen *deflexa maturitas*, nondum minui atque decrescere incipiens. Prope ἀκμὴν et summum vigorem est aetas (quartum et quadragesimum annum tum agebat Traianus) nondum tamen declinare coepit, ut sol, cum primum solstitialem terminum attigit, deflectit. *G.*

Recte omnia Gesnerus, nisi quod *ad hoc* nunc est, praeterea, ut centies apud Plinium. cf. Epist. 1, 10. 6. *E.*

ad hoc) Arntzenius interpretatur *ad haec, praeterea. G.*

Malim *ad haec. S.*

festinatis — insignibus) Claudian. Nupt. Honor. 324. *vultus-*

augendam maiestatem ornata caesaries, nonne longe lateque principem ostentant?

V. Talem esse oportuit, quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax, et adoptio, et tandem exorata terris numina,
2 dedissent. An fas erat, nihil differre inter imperatorem, quem homines, et quem dii fecissent? quorum quidem in te, Caesar Auguste, iudicium et favor, tunc statim, quum ad exercitum proficiscereris, et quidem inusitato indicio enituit.
3 Nam ceteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit: tibi ascendenti de more Capitolium, quamquam non id agentium civium clamor, ut
4 iam principi, obcurrit. Siquidem omnis turba, quae limen insederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, illa quidem, ut tunc arbitrabatur, deum; ceterum, ut docuit eventus, te consalutavit impe-

que auctura verendos Canities festina venit. G.

longe lateque) Non refero ad *principem* haec adverbia, sed ad *ostentant.* Narrat e Dione l. 68. Xiphilinus p. 785. D. in expeditione contra Agarenos magno in periculo fuisse Traianum: Καὶ αὐτὸς βραχυτάτου ἐδέησε τρωθῆναι. καίπερ τὴν βασιλικὴν στολὴν ἀποθέμενος, ἵνα μὴ γνωρισθῇ, τῆς δὲ πολιᾶς αὐτοῦ τὸ γαῦρον καὶ τὸ σεμνοπρεπὲς τοῦ προσώπου ἰδόντες, ὑπετόπησάν τε εἶναι, ὃς ἦν. καὶ ἐπετόξευσαν αὐτῷ κ. τ. λ. Viderat locum Lipsius. G.

V, 2 *indicio enituit)* **Iudicio* typorum Cuspiniani errori videtur deberi: plane omittitur in Schwarziano. *Enotuit,* quod est in quibusdam libris, et ipsum Plinianum est 2, 10, 3. Ceterum Ernesti meus legi volebat *eminuit.* G.

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

3 *sinister volatus)* Cic. de divin. 2, 39. *Nobis sinistra videntur, Graiis et Barbaris dextra meliora.* Vid. Davis. G.

non id agentium) Ea enim *ominis* ratio est, *si quis aliquid ex sua re atque ex suo sermone dixerit, et eius verbum aliquod apte ceciderit ad id, quod ages aut cogitabis,* ut ridens, vere tamen, quod exempla declarant, ostendit Cic. Divin. 2, 40. Est omnino stultitiae humanae hic exemplum. Ille apud Phaedrum 5, 7. tibicen, qui *Princeps* suo nomine diceretur, irrisus est, cum *Principi*, id est, Imperatori dictum carmen ad se raperet: et Consulem Romanum in concilio terrarum orbis gravissimo non pudet, persuadere velle Traiano ad ipsum pertinuisse verba, quibus *Iovem Imperatorem* salutabat populus. *Iovis Imperatoris* mentio Cic. in Verr. 4, 58; origo Liv. 6, 29. Dissensum quendam utriusque tollere hic studet Lipsius. G.

ratorem. Nec aliter a cunctis omen acceptum 5
est. Nam ipse intelligere nolebas: recusabas
enim imperare; recusabas, quod bene erat im-
peraturi. Igitur cogendus fuisti. Cogi porro non 6
poteras, nisi periculo patriae, et nutatione rei-
publicae. Obstinatum enim tibi non suscipere
imperium, nisi servandum fuisset. Quare ego il- 7
lum ipsum furorem motumque castrensem reor
exstitisse, quia magna vi magnoque terrore mo-
destia tua vincenda erat. Ac sicut maris coelique 8
temperiem turbines tempestatesque commendant;
ita ad augendam pacis tuae gratiam illum tumul-
tum praecessisse crediderim. Habet has vices 9
conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex
adversis secunda nascantur. Occultat utrorumque
semina deus, et plerumque bonorum malorumque
caussae sub diversa specie latent.

VI. Magnum quidem illud seculo dedecus, magnum reipublicae vulnus impressum est. Im-

5 *quod bene erat imperaturi*) Qui intelligeret, quantum onus esset imperium, qui illud non negligere vellet, sed ex dignitate gerere. Similia de Theodosio Pacatus c. 10. sq. Vid. 86, 2. *G.*

6 *nutatione reipublicae*) *Sic omnino legendum ex libris Grutero inspectis. *Mutatione* non convenit: neque enim mutata est respublica, sed *nutavit* in contemta Nervae auctoritate, ruinam minata est, ut *nutantia templa* infra 51, 1. Conf. 6, 3. *ruens super imperatorem imperium.* *G.*

nisi servandum fuisset) nisi servandum habuisses; nisi nutatio reipublicae servatorem poposcisset. Nescio, cur *fuisset* I. A. Ernestio et Gierigio displicuerit. *S.*

8 *praecessisse*) Codex Voss. *praesaevisse*, quod iure praetulit Arntzenius. *S.*

9 *nascantur*) Avunculus nostri 7, 40. s. 41. eundem locum tractat: *Quid? quod iste calculi candore illo laudatus dies originem mali habuit. Quam multos accepta afflixere imperia! quam multos bona perdidere, et ultimis mersere suppliciis!* *Malui itaque servare *nascantur*, quam *noscantur* e libris quibusdam reponere: cum apertum sit, non de cognitione hic agi, sed de ipsa origine secundorum ex adversis, et contra; seu, ut ipse ait, de *caussis bonorum malorumque, sub diversa specie latentibus.* *G.*

Mihi quoque *nascantur* unice verum videtur. De seminibus ac caussis agitur, non de modo, quo secunda adversaque noscantur. Ceterum mira Gierigii ratio, ambas lectiones in ipso verborum contextu lectori proponentis. *S.*

perator, et parens generis humani, obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimo seni servandorum hominum potestas; ereptumque principi illud in prin-
2 cipatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen haec sola erat ratio, quae te publicae salutis gubernaculis admoveret; prope est ut exclamem, tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur: postremo coactus princeps, quos nollet, occidere, ut daret principem, qui cogi non pos-
3 set. Olim tu quidem adoptari merebare; sed nescissemus, quantum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses. Exspectatum est tempus, in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respublica, ruensque imperium super imperato-

VI, 1 *Imperator — potestas*) Narrat Xiphilinus e Dionis L. 68. p. 770. D. Αἰλιανὸς ὁ Κασπέριος — τοὺς στρατιώτας ἐστασίασε κατ' αὐτοῦ παρασκευάσας ἐξαιτῆσαί τινας, ὥστε θανατωθῆναι. πρὸς οὓς ὁ Νερούας τοσοῦτον ἀντέσχεν, ὥστε καὶ τὴν κλεῖν ἀπογυμνῶσαι, καὶ τὴν σφαγὴν αὐτοῦ προδεῖξαι. οὐ μήν τι καὶ ἤνυσεν, ἀλλ' ἀνῃρέθησαν, οὓς ὁ Αἰλιανὸς ἐβουλήθη. Hinc statim fecit Nerva, quod referebamus ad 1, 5. *G.*

2 *haec sola — ratio*) Antiquum est ergo, permissa a providentia mala dicere ob eam caussam, quod bona quaedam exsistere aliter non possunt. *G.*

tanti fuisse) Exiguum fuit incommodum illud, et contemtus Nervae oblatus, si comparetur cum bonis ex imperio Traiani, quod peperit iste tumultus, consecutis. Igitur *tanti* fuit; aequum pretium fuit tantorum bonorum, contemtus Nervae. Contulit hunc locum Grotius cum Lucani illo 1, 37. *Scelera ipsa nefasque Hac mercede placent.* Plura e Graecis hic dedit Lipsius. Quin sic quoque cecinit ecclesia in Sequentia ad primam missam in nocte nativit. Domini, *O culpa nimium beata, qua redemta est natura* etc. Nescio, quam bene. *G.*

Corrupta est etc.) Ad solum illum motum castrensem referam, non omnino ad disciplinae corruptionem sub prioribus principibus. *S.*

ut tu — contingeres) Qui eruerit hinc canonem Grammaticum, *ut* interdum etiam referri ad eventum, non ad consilium, id enim est, non τελικῶς poni, sed ἐκβατικῶς: poterit illo in magis letiis rebus non nunquam uti. Ceterum *corrector emendatorque* fuit Traianus ipsorum etiam in Nervam admissorum, explevitque versiculum Il. α, 42. quem sua manu ei scripserat senex, Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι, ut ostendit e Dione Xiphilinus l. c. p. 771. C. *G.*

quos nollet) Non damnarim hanc lectionem. Sed tamen magis placet, quod est in MS. Schwarzius et al. *nolebat.* *G.*

rem imperatoris tibi voce delatum eſt. Implora- 4 tus adoptione, et accitus es, ut olim duces magni a peregrinis externisque bellis ad opem patriae ferendam revocari ſolebant. Ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam invicem praeſtitiſtis: ille tibi imperium dedit, tu illi reddidiſti. Solus ergo ad hoc aevi pro munere tanto paria accipiendo feciſti, immo ultro dantem obligaſti: communicato enim imperio, ſolicitior tu, ille ſecurior factus eſt.

VII. O novum atque inauditum ad principatum iter! Non te propria cupiditas, proprius metus; ſed aliena utilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet quod eſt ampliſſimum 2 conſequutus inter homines; felicius tamen erat illud, quod reliquiſti: ſub bono principe privatus eſſe deſiiſti. Aſſumtus es in laborum cura- 3 rumque conſortium, nec te laeta et proſpera ſtationis iſtius, ſed aſpera et dura ad capeſſendam eam compulerunt. Suscepiſti imperium, poſtquam alium ſuscepti poenitebat. Nulla adoptati cum 4 eo, qui adoptabat, cognatio, nulla neceſſitudo; niſi quod uterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non, ut prius alius atque alius, in gratiam uxoris. Adſcivit enim te filium, non vitricus, ſed princeps, eodemque animo divus Nerva pater tuus factus

4 *ad hoc aevi)* *Firmat hanc lectionem e ſuo et Gudii libro Schwarzius. Al. *adhuc, qui*. *G.*

ultro dantem obligaſti) Male iungunt quidam *ultro* cum *dantem*, quod ad *obligaſti* referendum eſt. *Ultro obligaſti*, prior illi beneficium praeſtitiſti: eam enim vim eſſe huius adverbii, ut non tam ad liberam voluntatem, quam ad praeventionem quandam et occupationem pertineat, exempla illa docent, quibus neſcio quae aliae ſignificationes in Lexicis tribuuntur, quod oſtendimus in novo, quem molimur, Linguae Latinae theſauro. *Sed nec damnaverim *ultra*, quod habent quidam: ut corrigat illud *paria feciſti*. *Ultra*, i. e. amplius tu illum, quam ille te, obligaſti. Sed *ultro* etiam eſſe *inſuper* ſtudet oſtendere Arntzenius. *G.*

VII, 4 *non vitricus)* Ut Tiberium Auguſtus, Claudius Neronem. *G.*

eſt, quo erat omnium. Nec decet aliter filium
5 aſſumi, ſi aſſumatur a principe. An Senatum
Populumque Romanum, exercitus, provincias, ſo-
cios, transmiſſurus uni, ſucceſſorem e ſinu uxo-
ris accipias? ſummaeque poteſtatis heredem tan-
tum intra domum tuam quaeras? non per totam
civitatem circumferas oculos? et hunc tibi pro-
ximum, hunc coniunctiſſimum exiſtimes, quem
optimum, quem diis ſimillimum inveneris? Im-
6 peraturus omnibus, eligi debet ex omnibus. Non
enim ſervulis tuis dominum, ut poſſis eſſe con-
tentus quaſi neceſſario herede, ſed principem ci-
vibus daturus es imperator. Superbum iſtud et
regium, niſi adoptes eum, quem conſtet impera-
7 turum fuiſſe, etiamſi non adoptaſſes. Fecit hoc
Nerva, nihil intereſſe arbitratus, genueris an
elegeris, ſi perinde ſine iudicio adoptentur liberi,
ac naſcuntur: niſi tamen quod aequiore animo
ferunt homines, quem princeps parum feliciter
genuit, quam quem male elegit.

VIII. Sedulo ergo vitavit hunc caſum, nec
iudicia hominum, ſed deorum etiam in conſilium
aſſumſit. Itaque non tua in cubiculo, ſed in
templo; nec ante genialem torum, ſed ante pul-

5 *Senatum Populumque)* *Sic optimi quique libri. Alii, *Senatus Populique*, quod pro ratione illius temporis falſum erat. *Senatus* ipſe *Populusque Rom.* in tutela tum et poteſtate Principis erant. *G.*

intra domum tuam) Galba Piſonem adoptans Tac. H. 1, 15, 3. *Auguſtus in domo ſucceſſorem quaeſivit; ego in re publica.* Totam illam orationem contuliſſe cum hac Panegyrici parte iuverit. *G.*

6 *imperaturum fuiſſe)* Eligendum nempe propter virtutem ab omnibus, qui ſalvam eſſe cuperent rempublicam. *G.*

7 *niſi tamen quod)* Immo *niſi quod tamen,* ut Schwarzius et Gierigius ediderunt. vid. ad Epiſt. 6, 21, 6. — *Naſcuntur.* Al. *naſcantur,* quod praeferendum. *S.*

VIII, 1 *nec iudicia)* *Huic lectioni non favet modo Gud. 2. apud Schwarz. ſed etiam qui *iudicio* legunt corrupte. Al. *iudicium. G.*

tua) Arntzen. *tui.* quod placet I. A. Erneſtio. Praeterea malim: *Itaque tui non in cubiculo* etc. *S.*

genialem torum) Appoſite ad *pulvinar* Iovis: ut enim *focus* privatus unusquisque *ara genii,* ita lectus, coniugalis praeſertim, *genii pulvinar. Arae menſa-*

vinar Iovis optimi maximi, adoptio peracta eſt: qua tandem non ſervitus noſtra, ſed libertas, et ſalus, et ſecuritas fundabatur. Sibi enim dii 2
gloriam illam vindicaverunt: horum opus, horum illud imperium; Nerva tantum miniſter fuit. Utique qui adoptaret tam paruit, quam tu, qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id 3
agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriae inſigne decoraret. Hanc Imperator Nerva in gremio Iovis collocarat: quum repente ſolito maior et auguſtior, advocata hominum concione deorumque, te filium ſibi, hoc eſt, unicum auxilium feſſis rebus aſſumſit. Inde quaſi depoſito 4
imperio, qua ſecuritate, qua gloria laetus (nam

rum rationem habent; *lectorum*, qui etiam *tricliniares* ſunt, *pulvinaria*. Hinc *lectiſternia*, epulae quaſi ſolemniores Deorum, etc. G.

2 *Utique*) *Sic omnino legendum, vidit Schwarzius: cuius codex, ut et margo Gudiani, *utque* hic habent. Cum literas *er* ſic ſignare ſoleant librarii, ut apicem apoſtrophi inſtar ad literam praecedentem adiiciant; apparet, quomodo *t'* litera obſcure ſcripta vel plane omitti, vel in *er* mutari potuerit. Ceterum malit vir doctiſſimus, *qui adoptabat;* cum ſequatur, *qui adoptabaris.* Cogitabam, an forte fuerit *quum.* Vocabula monoſyllaba, quorum principium eſt *q*, omnibus modis miſceri et confundi in libris antiquis, non ignorant, qui eos tractarunt. Ingenioſe Heumannus meus, *teque cum adoptaret.* G.

Bene Gierigius ita edidit: *Uterque, tam qui adoptabat, tum paruit, quam tu, qui adoptabaris.* E.

Vid. I. A. Erneſtius, cui accedo. S.

3 *ex Pannonia laurea*) Non a Traiano (ut ſcriptor multis ſeculis poſterior Cedrenus narrat) quod hic non taciturus erat Plinius; et diſerte Xiphilinus e Dione L. 68. p. 770. E. ubi de hac re, ἦρχε δὲ τῆς Γερμανίας ἐκεῖνος. Add. mox 9, 2. Quae contra hanc ſententiam monuit Dodwellus Prael. Cambd. 6. p. 273. ſqq. non potuerunt ab ea dimovere Maſſonum in vita Plinii ad A. C. 99. §. 3. De *literis laureatis*, e provincia mitti ſolitis, exſtat elegans diſſertatio Io. Guil. Bergeri. Repetit de hac lauro 16, 1. G.

ſolito maior) Quem ſollicitudo atque metus contraxerant ante et depreſſerant, eum gaudium de conſilio ſuo, et certa ſpes boni eventus, iam erigebat. Nota vis utriusque commotionis: nota Sixti V. hiſtoria, inventis Petri clavibus ſe erigentis. G.

Haec Gesnerus φυσικῶς. Sed maius quiddam cogitavit Plinius, ipſius numinis quandam quaſi ἐπίπνοιαν agnoſcens. Virgilius Aen. 1, 588 ſſ. *Reſtitit Aeneas, claraque in luce refulſit, Os humerosque deo ſimilis* etc. ubi v. Heynium. Eodem ſpectat *deorum concio*, quod Gierigius, ni fallor, minus recte interpretatur. Splendidiſſimus hic locus. S.

4 *qua gloria*) *Gloriam* hic intelligo non alienam praedica-

quantulum refert, deponas, an partiaris imperium? nisi quod difficilius hoc est) non fecus ac praefenti tibi innixus, tuis humeris fe patriamque fuftentans, tua iuventa, tuo robore invaluit!
5 Statim confedit omnis tumultus. Non adoptionis opus iftud fuit, fed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva, fi adoptaffet alium. Oblitine fumus, ut nuper poft adoptionem non defierit feditio, fed coeperit? Irritamentum iftud irarum,
6 et fax tumultus fuiffet, nifi incidiffet in te. An dubium eft, ut dare poffet imperium imperator, qui reverentiam amiferat, auctoritate eius effectum effe, cui dabatur? Simul filius, fimul Caefar, mox Imperator, et confors Tribuniciae poteftatis, et omnia pariter, et ftatim factus es: quae proxime parens verus tantum in alterum filium contulit.

IX. Magnum hoc tuae moderationis indicium, quod non folum fucceffor imperii, fed particeps etiam fociusque placuifti. Nam fucceffor, etiamfi nolis, habendus eft: non eft haben-

tionem, fed iudicium de fuo facto praeclarum, verbo, *gloriationem*, fed honeftam, et potius in vultu alacri et fereno, confcientiae indice, quam invidiofa fui iactatione pofitam. G.

nam — hoc eft) *Mihi non eft dubium, hanc parenthefin culpa librarii, qui eam praeterviderat, verfu uno ferius, quam oportebat, collocatam, revocari debere, ponique poft verba, *quafi depofito imperio*. G.

Nifi verba fic ordinanda: *Inde qua fecuritate, qua gloria laetas, quafi depofito imperio* etc. Fervidum dicentis ingenium naturalem cogitationum ordinem turbare poffe, fateor: fed quem nos legimus Plinii panegyricum, non in Senatu recitatus, fed per otium elaboratus, adque omnes bene fcribendi regulas diligentiffime exactus eft. S.

5 *poft adoptionem)* Pifonis a Galba factam Tac. H. 1, 15. fqq. G.

6 *Simul filius* etc.) Vid. I. A. Erneftium ad h. l. S.

parens verus) Vefpafianus in Titum; non item in Domitianum. G.

IX, 1 *non eft habendus)* *Omittit hoc *eft* liber Schwarzianus: qui recte etiam fuffragatur lectioni optimorum, quam damus; cum alii legant, *habendus es: non es habendus*. G.

Hi nempe non videbant, Plinium nunc univerfe loqui. Ceterum bene notavit Gierigius, hanc fententiam incommode hic adhibitam effe; fermonem enim effe de fucceffore, quem Imperator ipfe fua fponte fibi eligat. E.

dus socius, nisi velis. Credentne posteri, Patricio et Consulari, et Triumphali patre genitum, quum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, Imperatorem non ab exercitu factum? eidem, quum Germaniae praesideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut Imperator fieret, agitasse? nihil fecisse, nisi quod meruit, et paruit? Paruisti enim, Caesar, 3
et ad principatum obsequio pervenisti: nihilque magis a te subiecti animo factum est, quam quod imperare coepisti. Iam Caesar, iam Imperator, iam Germanicus, absens et ignarus, et post tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te Impe- 4
ratorem futurum: eras Imperator, et esse te nesciebas. Ut vero ad te fortunae tuae nuntius

Non assentior. Haec enim sententia argumentum tenet, quo evincatur, Traianum Nervae etiam participem imperii sociumque placuisse. *S.*

2 *Patricio)* Non sensu antiquo; qui neque Italus, aut iuris adeo Italici esset: sed *patricius* fuit Traianus pater ex eo genere, qui suppleti sunt ab Imperatoribus, quale quid constat de Iulio Caes. e Sueton. c. 41; de Claudio ex Tac. A. 11, 25. nempe *in numerum patriciorum adscivit vetustissimum quemque e Senatu, aut quibus clari parentes fuerant:* quis autem consule clarior? de Vespasiano denique ex eiusd. Taciti Agric. 9. Huius conditionis fuisse videtur *Titianus, C. MaesI Titiani et Fonteiae FrontInae Consularium filius, PATRICIVS*, cui *ob honorem togae virilis* monumentum posuit *Clodius Rufus* apud Reines. 6, 62. De *Patriciis* a Constantino M. institutis πάντα περὶ πάντων Iac. Gothofr. ad C. Th. 6, 6. de COSS. praefectis etc. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola.

Consulari, Triumphali) Consulatus mentio in fastis nulla: triumphum Parthicum i. e. ornamenta triumphalia memorat etiam 14, 1. *G.*

4 *Magnum videretur* etc.) Similis forma orationis deinde 31, 5. *G.*

Addidit haec Plinius, ut ostenderet, quam longe Traianus ab omni ambitione affectandique imperii studio afuisset. Qui pro lusu frigido ineptoque habent, vereor ne iusto severius iudicent. Dandum in his oratori aliquid licentiae, nec ad vivum talia resecanda. *S.*

eras Imperator) Velim admoneat in hoc loco magister tirones, quam facile sit captandis antithesibus et acuminibus in ineptias incidere. Traianus, priusquam ei ex Roma nuntiabatur, non poterat scire, se Imperatorem factum: post nuntium autem non poterat nescire; neque nesciebat. Talia, si e superficie spectes, splendent: si, quem sensum habeant, examines, mirifice frigent. *E.*

venit, malebas quidem hoc esse, quod fueras, sed non erat liberum. Annon obsequereris Prin-
5 cipi civis, legatus Imperatori, filius patri? Ubi deinde disciplina, ubi mos a maioribus traditus, quodcunque Imperator munus iniungeret, aequo animo paratoque subeundi? Quid enim, si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illum uti iure posse putes, quum ad imperium revocet, quo sit usus, quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire Principem iubeat, nisi quod maior sit obsequii gloria in eo, quod quis minus velit.

X. Augebat auctoritatem iubentis in summum discrimen auctoritas eius adducta: utque magis parendum imperanti putares, efficiebatur
2 eo, quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas Senatus Populique consensum. Non unius Nervae iudicium illud, illa electio fuit. Nam qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant; ille tantum iure Principis occupavit, primusque fecit, quod omnes facturi erant. Nec Hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset,
3 antequam fieret. At quo, dii boni, temperamento potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis, et imaginibus, et signis:

5 *ad imperium revocet)* Non, denuo vocet ad imperium, quod, vel quale iam habuisti; sed, retro vocet Romam ad suscipiendum Populi Romani imperium. *Sed quantumvis probabilis sit haec interpretatio, tamen non diffiteor, mihi magis placere Baudianam coniecturam, *ad imperium te vocet.* Sic etiam tueri licebat, *Eodem illo uti iure* etc. Sed potior tamen Lipsiana emendatio a Cuspiniano iam prodita, *illum.* G.

Cave Baudianam coniecturam probes. Vulgatam lectionem satis tuentur sequentia, *r e d i r e Principem. Mittere* et *revocare* sibi opponuntur, ut *ire* et *redire. S.*

X, 2 *iure Principis)* Suavitas quaedam est in hoc loco, quam capias, si cogites, *principem* ordinis proprie nomen esse, ut, *princeps Horatius ibat. G.*

3 *titulis, et imaginibus)* *Titulos* intelligo inscriptionum publicarum in statuis, clupeis, et aliis monumentis: *Imagines* non tantum illas nobilitatis indices, privatas; sed eas, quae in castris, *cum signis* et *in signis* militaribus colebantur, de quibus, ipsisque adeo *signis* Lipsius

ceterum modeſtia, labore, vigilantia, dux, et le-
gatus, et miles, quum iam tua vexilla, tuas aqui-
las magno gradu anteires: neque aliud tibi ex
illa adoptione, quam filii pietatem, filii obſé-
quium aſſereres, longamque huic nomini aetatem,
longam gloriam precarere. Iam te providentia 4
deorum primum in locum provexerat; tu adhuc
in ſecundo reſiſtere, atque etiam ſeneſcere opta-
bas: privatus tibi videbaris, quamdiu Imperator
et alius eſſet. Audita ſunt vota tua, ſed in quan-
tum optimo illi et ſanctiſſimo ſeni utile fuit, quem
dii coelo vindicaverunt, ne quid poſt illud divi-
num et immortale factum, mortale faceret. De- 5
beri quippe maximo operi hanc venerationem, ut
noviſſimum eſſet, auctoremque eius ſtatim con-
ſecrandum, ut quandoque inter poſteros quaere-
retur, an illud iam deus feciſſet. Ita ille nullo 6
magis nomine publicus parens, quam quia tuus.
Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde
expertus eſſet, quam bene humeris tuis ſederet
imperium, tibi terras, te terris reliquit; eo ipſo
carus omnibus ac deſiderandus, quod proſpexerat,
ne deſideraretur.

XI. Quem tu lacrymis primum, ita ut filium
decuit, mox templis honeſtaſti, non imitatus il-
los, qui hoc idem, ſed alia mente, fecerunt. Di-

de re milit. 4, 5. Ideo ait, *iam tua vexilla, tuas aquilas*. Vid. 59, 8. *G.*

longamque — — precarere) optans, ut diu tibi contingeret, filii nomen gerere, et obſequii gloria frui. *E.*

4 *vota tua*) Cum optares, non cum Nerva imperare. *G.*

Gierigius intelligit *vota*, quae fecerat omnino pro ſalute Nervae. Has preces audiverunt dii ita, ut Nervam coelo vindicarent, h. e. ſummam ei dederunt ſalutem. *E.*

Refero ad ſuperiora, *in ſecundo loco reſiſtere*. quod item Gesnero placuit. *S.*

5 *ut quandoque* etc.) Acumen frigidiſſimum in his reperiſſe Gierigius ſibi videtur. Dubito, an ſimiliter ſtatuerint Romani: his autem, non nobis, Plinius hunc librum ſcripſit. *S.*

6 *ingens — fama)* Virgilius Aen. 11, 124. *O fama ingens.* *S.*

ipſo) Gesneriana per operarum, ni fallor, negligentiam *ipſe*. *S.*

XI, 1 *fecerunt)* Optime habet. Sic ſtatim ſequitur *dicavit*. *S.*

cavit caelo Tiberius Auguſtum; ſed ut maieſtatis crimen induceret: Claudium Nero; ſed ut irrideret: Veſpaſianum Titus, Domitianus Titum; ſed
2 ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur. Tu ſideribus patrem intuliſti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem
3 tuum; ſed quia deum credis. Minus eſt hoc, quum fit ab his, qui et ſeſe deos putant. Sed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas; non alio magis tamen deum et facis et probas, quam quod ipſe talis es. In principe enim, qui electo ſucceſſore fato conceſſit, una eademque certiſſima

maieſtatis crimen) Hoc eſt, ut tanto facilius maieſtatis, quos vellet, damnaret. Tanto enim vehementius puniuntur, qui imperatoris vel vivi vel mortui maieſtatem minuunt, quod religionem etiam deorum violaſſe cenſentur. Hinc *maieſtatis crimen* ἀσεβείας nomine paſſim adpellat Dio, tum in ipſo Tiberio, v. g. L. 57. p. 607. E. tum alias. Et notum illud, *Impie locutus parmularius*, ex Sueton. Domit. 10. Add. infra 33, 3. et 4. Reſpondent igitur his verbis, ordine nihil immutato, iſta, *non ad metum civium.* * Neque tamen non fateor, me ab altera quoque huius loci lectione ſollicitari, *maieſtatis numen induceret.* Tiberius etiam apud Tacitum A. 1, 73. reſcripſit Conſulibus: *Non ideo decretum patri ſuo caelum, ut in perniciem civium is honor verteretur.* Quid ſi dedit Plinius, una litera minus, *ut maieſtati numen induceret*, h. e. *ut maieſtati* imperatorum *induceret* velum, veſtemque venerabilem, *numen* divinum, eoque obtentu tanto acerbius eam poſſet vindicare. Et video etiam Heumanno placuiſſe *ut maieſtati ſuae numen induceret.* Sed *crimen* firmat Schwarzianus, et Arntzenius. Erneſti autem meus legi vult: *nomen maieſtatis induceret:* ut eſt ap. Cic. Fam. 1, 6. *nomen fictae religionis inductum.* G.

ut irrideret) Quid Nero de Claudii ἀποθεώσει ſentiret, pulchre expreſſum eſt in praeceptoris ipſius ludo, ſ. ἀποκολοκυνθώσει. G.

Cf. Tacit. Ann. 13, 2. et Sueton. Ner. 33. *E.*

2 *ſideribus — intuliſti)* Antiquiſſima illa ἀποθεώσεως ratio: hinc ſtella in nummis conſecrationis ſignum: hinc *ſideribus recepta* in nummis Fauſtina etc. Vid. 89, 2. G.

3 *qui et ſeſe deos)* Horum enim intereſt, quam ſanctiſſime coli, quos ipſi in deorum numerum retulere. *Intereſt*, inquam, ea ratione, ut deinde 65, 2. *Imperatoris maxime intereſt, non peierari;* ut de Auguſto Seneca Conſol. ad Marciam c. 15. *Tulit fortiter* (domeſtica funera), *tamquam eius iam res ageretur, cuius cum maxime intererat, de diis neminem queri.* Similis Auguſtus, ſimiles Titus ac Domitianus illi homini, qui aſper ſemper Senatus obtrectator et obiurgator, cum ipſe paullo poſt allectus eſſet, *Non putaram*, inquit, *ita praeclarum nos Senatum habere.* G.

pulvinaribus) Vid. ad 8, 1. G.

divinitatis fides eſt, bonus ſucceſſor. Num ergo 4
tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae acceſſit? num hos proximos divinitate parentum deſides ac ſuperbos potius, quam illos veteres et antiquos aemularis? qui hoc ipſum imperium peperere, quod modo hoſtes invaſerant contemſerantque; cuius pulſi fugatique non aliud maius habebatur indicium, quam ſi triumpharetur. Er- 5
go ſuſtulerant animos, et iugum excuſſerant: nec iam nobiscum de ſua libertate, ſed de noſtra ſervitute, certabant: ac ne inducias quidem, niſi aequis conditionibus inibant, legesque ut acciperent, dabant.

bonus ſucceſſor) Qui vita et actionibus teſtatur, divino ſe conſilio electum, primum et capitale novi dei munus etc. *G.*

4 *cuius pulſi fugatique*) *Cuius imperii Romani pulſi ab hoſtibus ſuis fugatique non aliud maius certiusque habebatur indicium*, apud prudentes viros et ſagaciores, *quam ſi* Romae ab Imperatoribus *triumpharetur*, triumphus ageretur. De falſis Imperatorum priorum et *mimicis* (vid. mox 16, 3.) triumphis res nota. De Caio e Sueton. 47; de Domitiano e Tac. Agric. 39. ubi plura viri docti. Locus claſſicus ſervatus in excerptis Dionis e Theodoſio L. 57. p. 761. ſq. *Nimirum ſervo antiquam Aldi et ceterorum lectionem, ad quam quo ſaepius redeo, tanto minus ea mihi videtur vitioſa. Quid enim eſt, quod concoquere non poſſunt viri docti? *pulſum et fugatum dici imperium?* at ferunt *contemni*, *invadi*: quae profecto ipſa quoque non ad imperium, in quantum incorporalis res eſt, ſed ad homines, ad duces, ad exercitus, pertinent. Itaque poenitet fere, quod in ſuperioris editionis contextum recepi ſupplementum e veſtigiis vitiatorum et mutilorum ſine dubio codicum, ingenioſe exſculptum a Io. Frid. Gronovio obſſ. 4, 16. et Cel. Schwarzio, qui poſt *contemſerantque* inſerunt, *quoniam imperabat is:* non diſpliceret haec lectio, ſi in bono et integro hac ipſa parte codice eam invenirem: praeferre illam liquidae, ut mihi videtur, et dignae Plinio ſententiae non poſſum. Sed vid. Cel. Erneſti in Actis Erud. ad an. 1740. p. 56. *G.*

Gierigius tamen ſic edidit: *quoniam imperator is, cuius pulſi — — quam ſi triumpharet.* *E.*

Add. Gesnerus in epiſtola ad I. A. Erneſtium, ipſeque Erneſtius. *S.*

ſi triumpharetur) *Sic Ald. et alii: *quod* alii, eadem ſententia. *G.*

5 *niſi aequis conditionibus*) Id vero ipſum iniquum videbatur Romanis rerum dominis, in quos diceres, quod Agrippinae obiecit Tiberius, Sueton. 53. *Si non dominaris, filiola, iniuriam te accipere exiſtimas:* vel ut eſt apud Tac. An. 4, 52. *ideo laedi, quia non regnaret.* *G.*

legesque ut acciperent, dabant) Hae ſunt aequae illae conditiones. Cave igitur cum Liplio *niſi* expungas. *S.*

XII. At nunc rediit omnibus terror et metus, et votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem, unum ex illis veteribus et priscis; quibus imperatorium nomen addebant contecti caedibus campi et infecta victoriis ma-
2 ria. Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus. Rogant, supplicant; largimur, negamus, utrumque ex imperii maiestate: agunt gratias, qui impetraverunt; non audent
3 queri, quibus negatum est. An audeant, qui sciant, te adsedisse ferocissimis populis eo ipso tempore, quod amicissimum illis, difficillimum nobis: quum Danubius ripas gelu iungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum ferae gentes non telis magis, quam suo
4 caelo, suo sidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices es-

XII, 1 *imperatorium nomen)* Tralaticium est *Imperatoris* nomen tributum, si quis certum numerum hostium cecidisset; numerum ipsum memoriae proditum non esse. *G.*

victoriis) Parum hic placet. Praeferrem *cruoribus*. Dicemusne, pluralem *cruores* librarios adeo offendisse, ut languidum illud vixque aptum huic loco *victoriis* substituerent? *S.*

2 *non emimus)* Tac. Agric. 39. *Emtis per commercia, quorum habitus et crines in captivorum speciem formarentur. G.*

Taciti ille locus huc non spectat. *S.*

ingentibus damnis) Quae describit copiose Dio, loco a Theodosio servato L. 67. p. 762. ubi emtam damnis et muneribus a Decebalo pacem enarrat. * *Damnis* plerique, alii *donis:* sed *dona* quomodo hic a *muneribus* differant, non apparet; *damna* hic esse respectu donantis, quae *munera* accipientis, facile intelligas. Neque tamen non luculenter ostendit Schwarzius, *dona* et *munera* saepe, et quasi solemniter iungi. Itaque praeferrem *donis*, nisi adcederet illud, quod maiorem vim indignitatemque *damna* habere videntur. Movit hoc ipsum, etiam Arntzenium. *G.*

3 *adsedisse) Praesidere, obsidere, insidere,* et *insidias facere, considere* etc. militaria verba, quae ad constantem praesentiam et firmitatem quandam referuntur. Ita hic *adsidere,* h. e. castra habere. *G.*

tergo bella) Sic poëtae praesertim. Claudianus de B. Get. 337. de Rheno et Istro, *Ambo habiles remis, ambo glacialia secti Terga rotis.* Vix eloquentiores sunt Graeci Italique homines, quam in describendis fluviis *glacie,* tanquam ponte, *iunctis.* Vid. v. g. Ovid. Trist. 3, 10, ubi omnia. *G.*

ſent, illi quidem latibulis ſuis clauſi tenebantur;
noſtra agmina percurſare ripas, et aliena occaſio-
ne, ſi permitteres, uti, ultroque hiemem ſuam
barbaris inferre, gaudebant.

XIII. Haec tibi apud hoſtes veneratio. Quid
apud milites? quam admirationem, quemadmo-
dum comparaſti? quum tecum inediam, tecum
ferrent ſitim; quum in illa meditatione campeſtri
militaribus turmis imperatorium pulverem ſudo-
remque miſceres, nihil a ceteris, niſi robore ac
praeſtantia differens; quum libero Marte, nunc
cominus tela vibrares, nunc vibrata ſuſciperes,
alacer virtute militum et laetus, quoties aut caſſi-
di tuae, aut clypeo gravior ictus incideret; (lau- 2
dabas quippe ferientes, hortabariſque, ut aude-
rent: et audebant iam:) quum ſpectator modera-
torque ineuntium certamina virorum, arma com-
poneres, tela tentares, ac ſi quod durius acci-
pienti videretur, ipſe vibrares. Quid quum ſola- 3
tium feſſis, aegris opem ferres? Non tibi moris
tua inire tentoria, niſi commilitonum ante luſtraſ-
ſes; nec requiem corpori, niſi poſt omnes, dare.
Hac mihi admiratione dignus imperator non vi- 4
deretur, ſi inter Fabricios, et Scipiones, et Ca-
millos talis eſſet. Tunc enim illum imitationis
ardor, ſemperque melior aliquis accenderet. Poſt- 5
quam vero ſtudium armorum a manibus ad ocu-
los, ad voluptatem a labore translatum eſt; poſt-

4 *aliena occaſione*) Qua nempe adhuc non Romani, ſed barbari ſoli uſi ſunt. Eadem ratione dicit *hiemem ſuam* h. e. ipſis ſolis adhuc commodam. *G.*

XIII, 1 *libero Marte*) Ut *aequo Marte*. Liberum erat ei, adverſus quem pugnabat in illa meditatione campeſtri Traianus, repugnare, ultro ferire, deiicere, ſi poſſet, gradu etc. *G.*

cominus vibrares) Vid. I. A. Erneſtius. *Cominus* corruptum puto. Legam *eminus*. Ultima vocis praegreſſae adhaerens ſequenti videtur *cominus* peperiſſe. *S.*

2 *arma componeres*) Ut eſſent aequalia utriusque partis. *G.*

5 *ad oculos*) Ad ſpectacula gladiatorum publica et privata. Similis querela iam Varronis R. R. 2. pr. 3. *Manus movere maluerunt in theatro ac circo, quam in ſegetibus ac vinetis.* *G.*

quam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Graeculus magister assistit: quam magnum est, unum ex omnibus patrio more, patria virtute laetari, et sine aemulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere, ac sicut imperat solus, solum ita esse, qui debeat imperare!

XIV. Nonne incunabula haec tibi, Caesar, et rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici

Graeculus magister) Palaestrites in Gymnasiis, aliptes, res Graeca: unde Sen. de brevit. vitae c. 12. *ne Romana quidem, sed Graeca vitia* vocat, *sedere in ceromate* etc. *G.*

patrio more) De patria Traiani hic erudite et suo more Lipsius disputat, dissidentesque inter se scriptorum locos conciliare studet. Ad hunc quidem Plinii locum parum refert, sitne Romae natus Traianus an in Hispania. Romanus enim mos illi patrius, ex quo civis Romanus fuit, magis etiam, ex quo Nervae filius. *G.*

XIV, 1 *Parthica lauro)* Memoria omnis huius victoriae, partorumque ea triumphalium ornamentorum, alia intercidit. Triumphum proprie dictum non est ut intelligamus, rem, quam Imperatores sibi vindicaverant, a quo tempore Agrippa sibi debitum intermisit A. U. C. 740. Vid. Dion. L. 54. p. 538. D. Cogitabam, an ad illustrandam hanc victoriam aliquid valeat nummus Antiochensium apud Spanh. diss. 11. p. 329. percussus ἐπὶ Τραϊανοῦ, qua ratione Praesides Provinciae notari in huius urbis nummis solent. Et ait vir illustrissimus *sub Nerone cusum,* cuius ultimo anno, circa 14 suae aetatis, et confinia adeo pueritiae, versatus filius Traianus esse debet. Praeses Syriae Pater vero contra Parthos rem per filium gerere potuit. Optime ista. Sed de Neronis temporibus scrupulum epocha literis E K R expressa iniicit. Si ponamus, ultimam R quocunque errore positam pro P Graeca, orietur numerus 125. Est autem in huius aetatis nummis epocha a foedere cum Iulio Caesare et M. Antonio ducta, cuius annus 125 convenit cum A. U. 831 et Consulatu nono Vespasiani patris, quo tempore Traianus noster pueritiae antiquae illius tempora iam excesserit. Sed nihil impedit victoriam Parthicam ponere hoc nummo aliquot annis priorem: meruisse ea Traianum patrem, ut continuaretur illi provincia; meruisse hic *triumphalia* ornamenta, a quibus *triumphalis* vocatur deinde 16, 1. Add. 89, 3. vid. Bach. vit. Trai. p. 19. Sunt res illorum temporum obscurae atque impeditae, in quibus hallucinari neque magnis viris, et hoc agentibus, turpe fuerit. Quid vero si *parta lauro* legatur? *G.*

nomenque — quum) Sed vid. c. 15, 1. unde apparet, haec omnia ad rudimenta referri ante tribunatum. Igitur vel ante *nomenque*, quod placet Schwarzio, vel ante *quum*, quod mihi videtur, aliquid excidit, quia puerilia rudimenta Traiani cum virtute virili coniungebantur. *G.*

iam tum mererere, quum ferociam ſuperbiamque
barbarorum ex proximo auditus magno terrore
cohiberes, Rhenumque et Euphratem admirationis
tuae ſocietate coniungeres? quum orbem terra-
rum non pedibus magis, quam laudibus peragra-
res? apud eos ſemper maior et clarior, quibus
poſtea contigiſſes. Et nec dum imperator, nec
dum dei filius eras. Germaniam quidem cum 2
plurimae gentes, ac prope infinita vaſtitas inter-
iacentis ſoli, tum Pyrenaeus, Alpes, immenſique
alii montes, niſi his comparentur, muniunt diri-
muntque. Per hoc omne ſpatium quum legiones 3
duceres, ſeu potius (tanta velocitas erat) raperes:
non vehiculum unquam, non equum reſpexiſti.
Levis hic, non ſubſidium itineris, ſed decus, et

ſuperbiamque barbarorum) Germanos facile eſt intelligere ex ipſo, quod modo poſuit, *Germanici* nomine. *Genus hoc victoriae* pulcherrimum vocat etiam noſter ep. 2, 7, 2. ubi quis *ferociſſimam gentem, oſtentato bello, terrore perdomuit.* Ad illud *ex proximo* conf. 12, 3. et 16, 2. ubi de Germanis ſermo eſt. *Recepi emendationem Cl. Schwarzii, quod non tantum, ut eſt ſane, ingenioſa videretur, ſed prope neceſſaria. Quid enim *Parthorum* quos habent libri, quantum conſtat, omnes, *ferocia* ad titulum Germanici? aut quid facilius, quam ſomniculoſum, licet antiquiſſimum, et fae Plinii ipſius librarium *Parthos* hic inculcaſſe, cum *Parthicae lauri* modo mentio praeceſſerit? *G.*

admirationis tuae ſocietate) *Etiam hanc lectionem, quam e ſuo et aliis libris protulit Schwarzius, illi alteri, *admirationis tuae fama*, longe praeferendam iudico. *G.*

Senſus: non minus ad Rhenum quam ad Euphratem admirationem tui excitares. *S.*

2 *Germaniam quidem)* *Recepimus hic quoque emendationem Cl. Schwarzii ingenio debitam, ut blandiſſimam, cum *quidem* ita corripi in codicibus antiquis ſoleat, ut facile in *quo* transire potuerit. Neque vero non optime convenit lectio Baunii, modo non eſſet paullo audacior, *Hiſpaniam Germaniamque.* Vid. not. prox. *G.*

Baunii coniecturam adſcivit Gierigius. Veram et ipſe puto, ſic tamen ut malim hoc verborum ordine: *Germaniam Hiſpaniamque. S.*

Pyrenaeus) Non opus eſſe puto, ut ad Pyrenaeum, Alpium Tridentinarum partem, *den Brenner*, confugiamus: quem ceteroquin ex Guntheri Ligur. 2, 69. adſtruit Arntzenius: *Ut Pyrenaeum vero ſit nomine totum, Totius partes ſint Appenninus et Alpes.* Ab Hiſpania vocatum ad haec Germaniae bella eſſe Traianum, e ſ. 5. clariſſimum eſt. *G.*

3 *non vehiculum)* Xiphilinus e Dione L. 68. p. 781. D. Ἐβάδιζεν ἀεὶ μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ πεζῇ, διεκόσμει τε αὐτοὺς διὰ πᾶσαν τὴν πορείαν — τούς τε ποταμοὺς — πεζῇ διέβαινε. *G.*

cum ceteris ſubſequebatur: ut cuius nullus tibi
uſus, niſi quum die ſtativorum proximum campum
4 alacritate, diſcurſu, pulvere attolleres. Initium
laboris mirer, an finem? Multum eſt, quod per-
ſeveraſti; plus tamen, quod non timuiſti, ne
5 perſeverare non poſſes. Nec dubito, quin ille,
qui te inter illa Germaniae bella ab Hiſpania us-
que, ut validiſſimum praeſidium, exciverat, iners
ipſe alienisque virtutibus tunc quoque invidus
imperator, quum ope earum indigeret, tantam
admirationem tui non ſine quodam timore conce-
perit, quantam ille genitus Iove poſt ſaevos labo-
res duraque imperia regi ſuo indomitus ſemper
indefeſſusque referebat; quum aliis ſuper alias
expeditionibus munere alio dignus invenireris.

XV. Tribunus vero disiunctiſſimas terras,
teneris adhuc annis, viri firmitate luſtraſti: iam
tunc praemonente Fortuna, ut diu penitus per-
2 diſceres, quae mox praecipere deberes. Neque
enim proſpexiſſe caſtra, brevemque militiam quaſi
tranſiſſe contentus, ita egiſti tribunum, ut eſſe
ſtatim dux poſſes, nihilque diſcendum haberes

5 *ille genitus Iove)* De Hercule, et unperatis illi ab Euryſtheo laboribus, ſermonem eſſe, vix admonendus erit quisquam. *G.*

munera alio) Vid. I. A. Erneltius ad h. l. Praeferrem: *quum aliis ſuper alias expeditionibus, muiere alio atque alio dignus invenireris.* *S.*

XV, 1 *Fortuna)* Populi Romani Fortunam puto intelligi. *Pro *praemonente* malit Lipſius *praemuniente*, vel *praemoliente*. Sed hoc ipſo *praemuniit* et *praemolita eſt*, quod rebus ipſis et actu eum *praemonuit.* *G.*

2 *proſpexiſſe caſtra)* eminus atque e longinquo caſtra vidiſſe. Haec eſt prima formulae illius notio, ut recte iudicavit Schwarzius; ſed ea non ad timiditatem notandam, verum potius ad levem artis militaris ſcientiam pertinet. Variate mox idem Plinius *brevem militiam tranſiſſe* dicit, h. e. obiter, et *ὡς ἐν παρόδῳ* cognoſcere rem militarem. Quae huic levitati contraria ſunt, inde a §. 3. per partes ſingulas exponuntur. *E.*

ut eſſe ſtatim) Inniti quaſi et inſiſtere oportet non in *dux*, ſed in *eſſe*. Non hoc vult Plinius, Traianum, a quo tempore tribunus fuerit, ſtatim potuiſſe *ducem* eſſe: ſed hoc, ita diu perlititiſſe in tribunatu, ad quem teneris iam annis pervenerat, ut deinde dux factus, ſtatim *eſſet* dux, non nomine modo et ſpecie, ſed re et factis. Nempe *decem ſtipendia*, de quibus ſtatim, in tribunatu meruit, non univerſim in militia. *G.*

tempore docendi. Cognovisti per stipendia decem 3
mores gentium, regionum situs, opportunitates
locorum; et diversam aquarum coelique temperiem,
ut patrios fontes patriumque sidus, ferre
consuevisti. Quoties equos, quoties emerita arma
mutasti! Veniet ergo tempus, quo posteri 4
visere, visendum tradere minoribus suis gestient,
quis sudores tuos hauserit campus, quae refectiones
tuas arbores, quae somnum saxa praetexerint,
quod denique tectum magnus hospes impleveris:
ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia,
iisdem in locis, monstrabantur. Verum haec 5
olim: in praesentia quidem, quisquis paullo vetustior
miles, hic te commilitone censetur. Quotus
enim quisque, cuius tu non ante commilito,
quam imperator? Inde est, quod prope omnes
nomine appellas; quod singulorum fortia facta
commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro
republica vulnera, quibus statim laudator et testis
contigisti.

XVI. Sed magis praedicanda moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuae die dicata Capitolino Iovi laurus, idcir-

4 *minoribus suis*) *Suis* si abesset, non desiderarem: nolim tamen negare, a Plinio profectum esse. Mox I. A. Ernestius probabiliter corrigit *qui sudores*. *S.*

praetexerint) Obtexerint significare potest vi verbi. *Sed non dissimulo, *praetexuerint* multo mihi elegantius et magis Plinianum videri, cum *praetego* vix auctorem habeat: *praetexendi* haec solemnis et consueta sit notio. *G.*

Praetego Forcellinus interque nostrates Scheller. satis tuentur. *S.*

impleveris) Imitatur hunc locum, quod solet, Sidon. Apollin. 3, 2. pr. *Salutat te populus Arvernus, cuius parva tuguria magnus hospes implesti*: sed corrumpit. adiecto *parva*. Quid enim *magno* hospite opus erat ad implenda *parva tuguria?* Multo commodius ii, quos laudat ad l. c. Savaro. Conf. noster Ep. 7, 24, 9. et infra P. 50, 6. *G.*

Fundus sententiae apud Virgilium. Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

5 *te commilitone censetur*) Eo melior miles habetur, quod tuo in commilitio fuit. *G.*

XVI, 1 *pater — triumphalis*) Vid. ad 14, 1. de *lauro Parthica*. *G.*

dicata — laurus) Vid. ad 8, 3. *G.*

co ex occaſione omni quaeris triumphos. Non
2 times bella, nec provocas. Magnum eſt, Imperator
Auguſte, magnum eſt ſtare in Danubii ripa, ſi trans-
eas, certum triumphi; nec decertare cupere cum re-
cuſantibus: quorum alterum fortitudine, alterum
3 moderatione efficitur. Nam ut ipſe nolis pugnare,
moderatio; fortitudo tua praeſtat, ut neque hoſtes
tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium
non mimicos currus, nec falſae ſimulacra victoriae;
ſed imperatorem veram ac ſolidam gloriam re-
portantem, pacem, tranquillitatem, et tam con-
feſſa hoſtium obſequia, ut vincendus nemo fue-
4 rit. Pulchrius hoc omnibus triumphis. Neque
enim unquam, niſi ex contemtu imperii noſtri
5 factum eſt, ut vinceremus. Quod ſi quis barba-
rus rex eo inſolentiae furoriſque proceſſerit, ut
iram tuam indignationemque mereatur: nae ille,
ſive interfuſo mari, ſeu fluminibus immenſis, ſeu
praecipiti monte defenditur, omnia haec tam
prona, tamque cedentia virtutibus tuis ſentiet,
ut ſubſediſſe montes, flumina exaruiſſe, interce-
ptum mare, illataſque ſibi non eſſe claſſes noſtras,
ſed terras ipſas arbitretur.

3 *mimicos currus)* Fictos, ſimulatos, cum fabula tantum triumphi agitur, et quaſi comoedia, non triumphus verus. Conf. Ep. 7, 29, 3. et Symm. 6, 79. *mimica uſus eſt techna.* De re ipſa dictum eſt ad 11, 4. *Nempe recipienda tandem fuit felix Livineii et Ritterſhuſii coniectura, qui *inimicos*, quod erat in quibusdam MStis, rectius emendarunt, quam ii, qui *inanes* ſubſtituere. Favet inſuper Schwarzii liber, qui *iniquos* prae ſe fert. *G.*

imperatorem) *Pulchre quidam libri, *imperatore — reportante*: qua ratione longum Polyptoton interpellatur. *G.*

Tuetur noſtram lectionem I. A. Erneſtius. *S.*

4 *Neque enim — vinceremus)* Niſi hoſtes contemſiſſent imperium noſtrum, ſemper manſiſſent pacati. nec nos unquam habuiſſemus cauſſam eos vincendi. Hunc ſenſum recte dedit Gierigius. *E.*

5 *illataſque — terras ipſas)* Haec ſi omiſiſſet Plinius, tumoris et inepti frigoris culpa caruiſſet. Verba, ſi propius inſpexeris, ne ſenſum quidem habent. *E.*

Sic et Gierigius: vereor, ne iuſto ſeverius. Certe haec e praecedentibus ſic apta nexaque ſunt, ut, ſi ea omiſeris, aliquid ad ſenſum loci explendum deeſſe videatur. *S.*

XVII. Videor iam cernere non ſpoliis pro-
vinciarum, et extorto ſociis auro, ſed hoſtilibus
armis, captorumque regum catenis triumphum
gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec
indecora nominibus corpora noſcitare. Videor 2
intueri immanibus auſis barbarorum onuſta fer-
cula, et ſua quemque facta vinctis manibus ſe-
quentem: mox ipſum te ſublimem, inſtantemque
curru domitarum gentium tergo; ante currum
autem clypeos, quos ipſe perfoderis. Nec tibi 3
optima defuerint, ſi quis regum venire in manus
audeat, nec non modo telorum tuorum, ſed etiam
oculorum minarumque coniectum toto campo,
totoque exercitu oppoſito, perhorreſcat. Merui- 4
ſti proxima moderatione, ut, quandocunque te
vel inferre, vel propulſare bellum coëgerit impe-
rii dignitas, non ideo viciſſe videaris, ut trium-
phares, ſed triumphare, quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam
ſpecioſum eſt enim, quod diſciplinam caſtrorum
lapſam exſtinctamque refoviſti, depulſo prioris
ſeculi malo, inertia et contumacia et dedignatio-
ne parendi? Tutum eſt reverentiam, tutum cari- 2
tatem mereri: nec ducum quiſquam, aut non amari

XVII, 1 *nomina — noſcitare)* Praeferuntur ſcilicet tituli et nomina hominum, urbium etc. Qui notabilem et inſignem virum videt, *noſcitat*, ſcire cupit, nomen: qui nomen ſ. titulum legit, *noſcitat*, noſſe ſtudet, virum: et videt, reſpondere corpus famae de eo ſparſae, ſtaturam robori praedicato etc. Cui haec Pliniana triumphi deſcriptio praeciſa nimis fuerit; ille conferat Ovidianam Triſt. 4, 2. itemque ex Ponto 2, 1. et commentarium non deſiderabit. *G.*

Noſcitare hic i. q. cognoſcere. Arguunt id cetera verba, *cernere, intueri.* Vid. ad Epiſt. 6, 20, 14. *S.*

2 *ſua quemque facta)* Schwarzius coniecturam Baudii firmat MS. et legit *fata ſequentem*, nempe deflectentem de via ſacra in carcerem. *G.*

Praefero *facta.* Modo dixerat *auſa. S.*

3 *opima)* ſc. ſpolia, noto ſenſu, quae dux duci detrahit. Hinc ſequentia: *ſi quis regum* etc. *E.*

nec non modo) Vid. Geſneri ad I. A. Erneſtium epiſtola, ipſeque Erneſtius ad h. l. quos equidem nolim cum Gierigio deſerere. *S.*

4 *quandocunque)* Arntzen. *quandoque.* Vid. Geſneri ad I. A. Erneſtium epiſtola. *S.*

XVIII, 2 *non amari)* Miſe-

a militibus, aut amari timet: et inde offensae gratiaeque pariter securi, instant operibus, adsunt exercitationibus, arma, moenia, viros aptant.
3 Quippe non is princeps, qui sibi imminere, sibi intendi putet, quod in hostes paretur: quae persuasio fuit illorum, qui hostilia quum facerent, timebant. Iidem ergo torpere militaria studia, nec animos modo, sed et corpora ipsa languescere, gladios etiam incuria hebetari retundique gau-
4 debant. Duces porro nostri, non tam regum exterorum, quam suorum principum insidias, nec tam hostium, quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

XIX. Est haec natura sideribus, ut parva et exilia validiorum exortus obscuret: similiter Imperatoris adventu Legatorum dignitas inumbratur.
2 Tu tamen maior omnibus quidem eras, sed sine ullius deminutione maior: eandem auctoritatem praesente te quisque, quam absente, retinebat: quin etiam plerisque ex eo reverentia accesserat,
3 quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras, ut studium omnium laboremque, et tanquam exactor intenderes, et
4 tanquam particeps sociusque relevares. Felices illos, quorum fides et industria non per internun-

ris illis Domitiani temporibus periculosum erat duci, *non amari a militibus*; sic enim facile delatori invenire crimen: sed *amari* quoque; cum suspicio esset, illum aliquid moliri etc. *G.*

moenia) Castrorum atque urbium. Vel generaliter *moenia* accipiamus *munia*, a quibus *munifices* dicuntur, oppositi immunibus. Nempe *moenia* struere inter *munia* praecipuum est; atque eadem plane vox, a qua *muniri* castra, viae, urbes, dicuntur. *G.*

3 *qui hostilia* etc.) Cod. *qui hostilia quum facerent, hostilia timebant.* quod praeferam, ut sonantius auresque magis implens. *S.*

Iidem ergo torpere) *Quantivis pretii emendatio Cl. Schwarzii libro debetur. *Eodem ergo tempore* vel *eodem torpore* al. *G.*

XIX, 1 *Legatorum)* Cum de bello adhuc sermo sit, *Legatos* non modo *Caesaris* et *Consulares* intelligam, qui provincias aliena auctoritate regerent; sed militares, qui vel exercitui vel legioni praeessent. *G.*

tios et interpretes, fed ab ipfo te, nec auribus tuis, fed oculis probabantur! Confecuti funt, ut abfens quoque de abfentibus nemini magis, quam tibi crederes.

XX. Iam te civium defideria revocabant, amoremque caftrorum fuperabat caritas patriae. Iter inde placidum ac modeftum, ut plane a pace
redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam, 2
quod adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Affectata aliis caftitas, tibi ingenita et innata, interque ea, quae imputare non
poffis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, 3
nullum circa hofpitia faftidium; annona, quae ceteris; ad hoc, comitatus accinctus, et parens: diceres magnum aliquem ducem, ac te potiffimum, ad exercitus ire: adeo nihil, aut certe parum intererat inter Imperatorem factum, et brevi futurum.
Quam disfimilis nuper alterius principis transitus? 4
fi tamen tránsitus ille, non populatio fuit, cum abactus hofpitum exerceret, omniaque dextra laevaque perufta et attrita, ut fi vis aliqua, vel ipfi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Per-

4 *probabantur)* *Sic legendum. Sic eft v. g. in edit. Salmur. Lipfii. Al. *probantur* lapfu nimis facili. Praeteritum tempus praecelliffe, indicio apertiffimo eft verbum *crederes*. *G.*

XX, 2 *caftitas)* In tantum caftum fuiffe Traianum, ut ab iniuria abstineret, fatetur etiam Dio p. 772. C. *ἐν τοῖς παιδικοῖς οὐδένα ἐλύπησεν.* Praecellit *περὶ τὰ μειράκια ἐσπουδάκει.* *G.*

3 *ad exercitus ire)* Ubi futuri cogitatio, apparatus neceffarii, homines etiam non nimis temperantes continere et moderatos facere poffunt. *Brevi futurus Imperator*, qui mox rebus bene gerendis nomen hoc confequetur. *G.*

4 *fi tamen transitus ille)* Addidi *transitus*, quod in Gesnerianâ deerat. Vid. I. A. Erneftium ad h. l. *S.*

abactus hofpitum) Nomen nefcio an alias legatur. *Abigendi* verbum, a quo *abigei* et *abactores* dicuntur, ad pecorum plurium, totiusque adeo gregis, furtum pertinere, notum eft. Videtur itaque *abactus* dicere illam *vehiculationum* et *angariarum* exactionem intemperantem, qua greges iumentorum abigerentur hofpitibus. Sic refpondeant haec verba illis, *Nullus in exigendis vehiculis tumultus.* *G.*

Haec Gierigium moverunt, ut locum corruptum, et ita reftituendum exiftimaret: *cum abacta hofpitum iumenta cerneres.* Mihi ne haec quidem fatisfaciunt: et illud *cerneres* cum fequenti *fugiebat* non convenit. *E.*

ſuadendum provinciis erat, illud iter Domitiani
5 fuiſſe, non principis. Itaque non tam pro tua
gloria, quam pro utilitate communi, edicto ſub-
iecisti, quid in utrumque veſtrum eſſet impen-
ſum. Aſſueſcat imperator cum imperio calculum
ponere: ſic exeat, ſic redeat, tanquam rationem
redditurus; edicat, quid abſumſerit. Ita fiet, ut
6 non abſumat, quod pudeat dicere. Praeterea fu-
turi principes, velint nolint, ſciant: tanti tuum
conſtat: propoſitisque duobus exemplis memine-
rint, perinde coniecturam de moribus ſuis homi-
nes eſſe facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI. Nonne his tot tantisque meritis no-
vos aliquos honores, novos titulos merebare? At
tu etiam nomen patris patriae recuſabas. Quam
longa nobis cum modeſtia tua pugna? quam tar-
2 de vicimus? Nomen illud, quod alii primo ſta-
tim principatus die, ut Imperatoris et Caeſaris,
receperunt, tu usque eo distuliſti, donec tu quo-
que, beneficiorum tuorum parciſſimus aeſtimator,
3 iam te mereri fatereris. Itaque ſoli omnium con-
tigit tibi, ut pater patriae eſſes, ante quam fie-
res; eras enim in animis, in iudiciis noſtris:
nec publicae pietatis intererat, quid vocarere;
niſi quod ingrata ſibi videbatur, ſi te Imperato-
rem potius vocaret et Caeſarem, quum patrem
4 experiretur. Quod quidem nomen qua benigni-
tate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus

XXI, 1 *nomen patris patriae)* *Prima vox abeſt in Codice Guelferbyt. teſte Cortio ad Epiſt. 3, 9, 12. et abeſſe ſane, h. e. e ſuperioribus intelligi commode poteſt. *G.*

2 *alii primo — die)* Sub illa *aliorum* appellatione Auguſtum, Tiberium, Neronem, non poſſe comprehendi, e Suetonio apertum, Tacitoque: adeoque laborat certe illud, *ſoli omnium contigit tibi*. Sed plane falſus eſt Plinius, ſi vera ſunt, quae leguntur ap. Capitolin. de Pertinace c. 5. Primus *ſane* omnium *ea die, qua Auguſtus eſt appellatus, etiam patris patriae nomen recepit.* Malim ego erroris poſtulare Capitolinum. *Σοφὸν φάρμακον Lipſii, probatum Caſaubono, ſeries orationis apud Capitolinum vix recipit, quod Gruterus et Salmaſius obſervarunt. *G.*

tuis; quaſi cum liberis parens, vivis! ut reverſus Imperator, qui privatus exieras, agnoſcis, agnoſceris! Eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, et hoc tantum ceteris maior, quo melior.

XXII. Ac primum, qui dies ille, quo exſpectatus deſideratusque urbem ingreſſus es! Iam hoc ipſum, quod ingreſſus es, quam mirum laetumque! Nam priores invehi et importari ſolebant: non dico quadriiugo curru, et albentibus equis, ſed humeris hominum, quod arrogantius erat. Tu ſola corporis proceritate elatior aliis 2
et excelſior, non de patientia noſtra quendam triumphum, ſed de ſuperbia principum egiſti. Ergo non aetas quemquam, non valetudo, non ſexus retardavit, quo minus oculos inſolito ſpectaculo impleret. Te parvuli noſcere, oſtentare 3
iuvenes, mirari ſenes; aegri quoque, neglecto medentium imperio, ad conſpectum tui, quaſi ad ſalutem ſanitatemque prorepere. Inde alii, ſe ſatis vixiſſe te viſo, te recepto; alii, nunc magis eſſe vivendum, praedicabant. Feminas etiam tunc foecunditatis ſuae maxima voluptas ſubiit, quum

4 *agnoſcis, agnoſceris)* Gierigius *agnoſceris* delevit, et propter varietatem quandam Codd. qui alterutram vocem omittunt, et propter ſenſum, a quo tamen aberraſſe mihi videtur. Plinius hoc vult: tu *reverſus Imperator*, tamen nos *agnoſcis*, h. e. non minus benevole et comiter nos tractas, quam antea, cum privatus eras: et a nobis rurſus *agnoſceris*, h. e. ſuſcepta dignitas adeo non mutavit animum et mores tuos, ut etiamnum eundem te privatum, qualis exieras, agnoſcamus. Sed dum haec Plinius ita voluit eloqui, ut nec ſine acumine brevitas eſſet, contortior atque obſcurior oratio facta eſt. Idem fere praedicat Cap. 24. *Manet imperatori, quae prior* etc. *E.*

quo melior) Immo *quod melior*. Vid. I. A. Erneſtium ad h. l. *S.*

XXII, 1 *importari)* Sueton. Domit. 19. *Laboris impatiens per urbem pedibus non temere ambulavit — lectica aſſidue vectus eſt.* Conferri iubet merito Lipſius Pacati paneg. in Theodoſ. 21, 4. *Lecticis thenſisque ſubvecti, et denſiſſima circum ſupraque cooperti virorum armorumque teſtudine, ſenſim atque ad numerum movebantur. G.*

quod arrogantius erat) Haec gloſſa videbatur Grutero et Hearnio. *G.*

cernerent, cui principi cives, cui imperatori mili-
4 tes peperiſſent. Videres referta tecta ac laborantia,
ac ne eum quidem vacantem locum, qui non niſi
ſuſpenſum et inſtabile veſtigium caperet; oppletas
undique vias, anguſtumque tramitem relictum
tibi; alacrem hinc atque inde populum, ubique
5 par gaudium paremque clamorem. Tam aequa-
lis ab omnibus ex adventu tuo laetitia percepta
eſt, quam omnibus veniſti: quae tamen ipſa cum
ingreſſu tuo crevit, ac prope in ſingulos gradus
adaucta eſt.

XXIII. Gratum erat cunctis, quod ſenatum
oſculo exciperes, ut dimiſſus oſculo fueras; gra-
tum, quod equeſtris ordinis decora honore no-
minum ſine monitore ſignares; gratum, quod
tantum non ultro clientibus ſalutatis quasdam fa-
2 miliaritatis notas adderes. Gratius tamen, quod
ſenſim et placide, et quantum reſpectantium tur-
ba pateretur, incederes; quod occurſantium po-
pulus te quoque, te immo maxime, adſtaret;
quod primo ſtatim die latus tuum crederes omni-
3 bus. Neque enim ſtipatus ſatellitum manu, ſed cir-
cumfuſus undique nunc ſenatus, nunc equeſtris ordi-
nis flore, prout alterutrum frequentiae genus iuva-

4 *laborantia)* Ita onerata, ut pandi, et minari ruinam viderentur. *G.*

ſuſpenſum — veſtigium) Eleganter, de loco, quo quis nititur, ita anguſto, ut non totam pedis plantam, ſed ut digitos ſolos, vel calcem etc. capiat. *G.*

Aſſentior I. A. Erneſtio, minutius hoc eſſe arbitranti, quam pro cetera deſcriptionis magnificentia. *S.*

5 *quam)* i. e. *quam aequalis.* Non audio hic I. A. Erneſtium. *S.*

XXIII, 1 *oſculo)* In quo ſuperbi principes. De Caligula Dio l. 59. p. 661. A. Ἐφίλει ὀλιγίστους· τοῖς γὰρ πλείστοις καὶ τῶν συμβουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκυνεῖν ὤρεγε κ. τ. λ. Fuit itaque vetuſtus Romae mos pedem oſculandum praebere. Vid. de Caio etiam Sen. de benef. 2, 12. et Lipſ. Elect. 2, 6. extr. Add. Sueton. c. 56. Ac de Domitiano c. 12. *G.*

honore nominum) Praenominis praeſertim, quo *gaudent molles auriculae*, ad quam rem opus habent alii *monitore* ſ. nomenclatore. *G.*

2 *reſpectantium)* ſimpliciter *ſpectantium.* Sic et alibi. *S.*

adſtaret) Leg. de coniectura Schwarzii *artaret* vel *arctaret.* *G.*

Recepit *artaret* Gierigius. Vid. tamen I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

luiſſet, ſilentes quietosque lictores tuos ſubſequebare: nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate,
modeſtia, differebant. Ubi vero coepiſti Capito- 4
lium adſcendere, quam laeta omnibus adoptionis
tuae recordatio! quam peculiare gaudium eorum,
qui te primi eodem loco ſalutaverant Imperatorem! Quin etiam deum ipſum tunc praecipuam
voluptatem operis ſui percepiſſe crediderim. Ut 5
quidem iisdem veſtigiis inſtitiſti, quibus parens
tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum,
quae circumſtantium gaudia! quam recens clamor! quam ſimilis illi dies, qui hunc genuit
diem! ut plena altaribus, auguſta victimis cuncta! ut in unius ſalutem collata omnium vota!
quum ſibi ſe ac liberis ſuis intelligerent precari,
quae pro te precarentur. Inde tu in Palatium 6
quidem, ſed eo vultu, ſed ea moderatione, ut
ſi privatam domum peteres: ceteri ad penates ſuos quisque, iteraturus gaudii ſidem, ubi nulla neceſſitas gaudendi eſt.

XXIV. Oneraſſet alium eiusmodi introitus; tu quotidie admirabilior et melior, talis denique,

4 *deum ipſum tunc praec. vol. op. ſui)* vid. Schwarz. i. e. Nervam, quem tu deum, ut ille te Imperatorem, ſilium etc. fecit. *G.*

Immo Iupiter Capitolinus eſt, ut bene Gierigius. Vid. I. A. Erneſtius. *S.*

5 *iisdem veſtigiis)* Vid. ad Ep. 6, 7, 1. *G.*

prolaturus arcanum) Nerva dicitur, declaraturus populo arcanam deorum voluntatem, quam ſecutus Traianum adoptaverit. Cf. Cap. 1, 5. *E.*

auguſta victimis cuncta) Arntzenius *auguſta victimis cuncta* e MS. Guelf. et not. Heinſii; nec damnare auſim. Laudare poterat infra 52, 7. Etiam Schwarzius recepit. *G.*

Ad meum ſenſum *auguſta* longe praeſtat, inprimis cum *plena altaribus* praeceſſerit. Ferrem: *ut auguſta altaribus, plena victimis cuncta!* *S.*

6 *gaudii ſidem)* Ἓν διὰ δυοῖν, gaudium ſidele, ſincerum, minime fictum: ut Horat. Od. 3, 16, 30. *Segetis certa fides meae*, ſeges certa, quae ſpem non fallit. *G.*

Senſus: iterum gaviſurus ibi, ubi nemo gauderet, niſi gaudium ſincerum eſſet. *S.*

XXIV, 1 *Oneraſſet)* Difficile ei fuiſſet ita ſe gerere, ut reliqua vita tali initio reſponderet. Sic Cic. ad Curionem 2, 4. *Eſt tibi gravis adverſaria conſtituta — exſpectatio, quam tu — vinces.* Conſ. 73, 6. *G.*

quales alii principes futuros ſe tantum pollicen-
tur. Solum ergo te commendat augetque tem-
poris ſpatium. Iunxiſti enim ac miſcuiſti res di-
verſiſſimas, ſecuritatem olim imperantis, et inci-
2 pientis pudorem. Non tu civium amplexus ad
pedes tuos deprimis, nec oſculum manu reddis.
Manet Imperatori, quae prior oris humanitas,
dexterae verecundia. Incedebas pedibus; ince-
dis: laetabaris labore; laetaris. Eadem, quae
omnia illa circa te, nihil in ipſo te Fortuna mu-
3 tavit. Liberum eſt, ingrediente per publicum
principe, ſubſiſtere, occurrere, comitari, prae-
terire: ambulas inter nos, non quaſi contingas;

2 *ad pedes tuos)* Vid. ad 23, 1. *G.*

oſculum manu) *Malim, *oſculo manum*. *Oſculum* h. e. os ad blanditias conformatum *offertur; huic redditur manus*. Sed poteſt tamen *reddis* intelligi, penſas, rependis. *G.*

oris humanitas) Ut ad oſculum admittas amicos eosdem, quos ante imperium. Opponitur *dexterae verecundia*, quam ſcilicet non ita facile, ſed cum pudore quodam, prenſantibus praebes, quaſi malles os offerre. Contra Domitianus ap. Sueton. 12. *Caenidi — oſculum, ut adſueverat, offerenti, manum praebuit.* *Admiſi nomen, quod poſt alios etiam habet liber Schwarzii. *G.*

Eadem, quae) *Sic puto legendum pro vulgata, *Eademque omnia illa circa te: nihil ipſa te* etc. Atque illud *que* encliticon in *quae* mutare nulla, puto, invidia eſt: *in* ante *ipſo* iam eſt in Boxhorniana, et placuit viris doctis. Forte magis placebit aliis Gruteri coniectura, *Eademque quae omnia, nihil ipſum te F. m.* aut Cel. Schwarzii, *nihil ipſa te* etc. Mihi videbatur plus dici, ſi ponas *nihil in ipſo te Fortuna mutavit.* Opponuntur *circa te* et *in te*. Laudavit Schwarzius opportune praefationem maioris Plinii, qui ad Titum, *Nequidquam*, inquit, *mutavit in te fortunae amplitudo, niſi ut prodeſſe tantumdem poſſes, ut velles.* Pro *ut* malim *ac*, vel *et*, quod eſt in Elzevir. Ceterum in illo Arntzenius etiam *eademque* legit, praecedente interpunctione minori; et noſtram notam non ſatis integre retulit. *G.*

Gierigius, Schwarzium ſecutus, edidit: *eademque omnia illa circa te*, hoc ſenſu: eadem illa modeſtiae ſigna, de quibus modo dixi, manent circa te, adeo ut nec ipſa te Fortuna mutet. *E.*

Conf. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

3 *non quaſi contingas)* Donat. ad Ter. Andr. 4, 2, 13. *Quod vix evenit, contigiſſe dicitur. Contingunt* nempe, quae fato quodam, et divina benevolentia hominibus eveniunt, quas proinde imputari ipſis a deo poſſunt. Sic ap. Martialem 12, 6. *Contigit Auſoniae procerum mitiſſimus aulae Nerva.* Sic apud ipſum noſtrum c. 14, 1. *Apud eos ſemper maior et clarior, quibus poſtea contigiſſes*, h. e. ad quos felici fato, et gratulan-

et copiam tui, non ut imputes, facis. Haeret lateri tuo, quisquis accessit, finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia, facit. Regi- 4
mur quidem a te, et subiecti tibi, sed quemadmodum legibus, sumus. Nam et illae cupiditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen et inter nos versantur. Emines, excellis, ut honor, ut potestas, quae super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes, fastidio 5
nostri, et quodam aequalitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicesque servorum super ora nostra; te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas super ipsos principes vehunt; te ad sidera tollit humus ita communis, et confusa principis vestigia.

XXV. Nec vereor, P. C., ne longior videar, quum sit maxime optandum, ut ea, pro quibus aguntur principi gratiae, multa sint: quae quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quam carptim breviterque perstringi; quia fere sequitur, ut illa quidem, de quibus taceas, tanta, quanta sunt, esse videantur. Nisi vero leviter attingi placet, 2

tes sibi tuam praesentiam, venisses. Sic 32, 2. *Postquam contigit princeps.* Sic observavit ad Quintil. decl. 10, 2. p. 213. Burmannus, de rebus laetis, quae spem fere superant, adhiberi hoc verbum. *Quae cum ita sint, frustra tentatum hunc locum aio; nec posse quidquam immutari, ut non gratiae, et naturali quam habet Veneri aliquid decedat; recteque defensum contra interpretationem Baunii a Fabricio Bibl. Lat. T. 2. p. 774. itemque Arntzen. ad h. l. *G.*

Ex his a Gesnero adnotatis tamen non intelligitur verborum sensus is, quem Gierigius recte expressit: dum ambulas inter nos, non putas conspectum tui Romanis pro magna felicitate habendum. Manifeste Plinius negat Traianum vanitate aut arrogantia permoveri, ut in publicum prodeat, et se conspiciendum praebeat. Sed iterum affectata brevitas est, qua illa *contingere* et *imputare* ad hunc sensum adhibet. *E.*

5 *ita)* Gierigius *ista*, quod item Ernestius editurus erat. „Sic „reposui, inquit, quod iam in „Add. probaverat Gesnerus, et „Gierigius etiam edidit, pro vulg. „*ita*." *Ita* tuetur I. A. Ernestius, quem vide. *S.*

XXV, 1 *esse videantur)* *Potest videri hic aliquid intercidisse. Praecesserunt duo membra: prius, *integra illibataque cogita-*

locupletatas tribus, datumque congiarium populo, et datum totum, quum donativi partem milites accepiſſent. An mediocris animi eſt, his potius repraeſentare, quibus magis negari poteſt? quamquam in hac quoque diverſitate aequalitatis ratio ſervata eſt. Aequati ſunt enim populo milites, eo quod partem, ſed priores; populus militibus,
3 quod poſterior, ſed totum ſtatim accepit. Enimvero qua benignitate diviſum eſt! quantae curae tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuae fieret! Datum eſt his, qui poſt edictum tuum in locum eraſorum ſubditi fuerant: aequatique ſunt ceteris illi etiam, quibus non erat promiſſum.
4 Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus diſtinebatur: exſpectatum eſt proviſumque, ne quis aeger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuiſſet: veniret quisque, quum vellet: veniret quisque, quum poſſet.
5 Magnificum, Caeſar, et tuum, diſiunctiſſimas terras munificentiae ingenio velut admovere, immenſaque ſpatia liberalitate contrahere: intercedere caſibus, occurſare fortunae, atque

tionibus reſervari, alterum, *carptim breviterque perſtringi*. Infert deinde, *Quia fere ſequitur, ut illa QVIDEM, de quibus taceas – videantur.* Quis hic non exſpectat ſimile quiddam his, *ea autem, quae breviter perſtringuntur, dictis non maiora putentur* etc. Sed refellit haec Schwarzius: non male. *G.*

2 *quibus magis negari poteſt*) Plebi inermi: hanc enim *populi* nomine, quod alias ſaepe fit, intelligit: militum metui poterat, ſi ſuperiora exempla videres, ſeditio. *G.*

3 *in locum eraſorum*) Qui tabulis congiarii iam confectis moriuntur, demigrant, cives eſſe deſinunt, ii eraduntur. Pro his inſertos et *ſubditos* alios non reiicit Traianus, mitior hac in re et benignior ipſo Auguſto, qui *quum propoſito congiario multos* (ob id ipſum eo potiſſimum tempore et ut ad patronos aliquid e publica liberalitate rediret, vid. Caſaub.) *manu miſſos, inſertosque civium numero comperiſſet, negavit accepturos, quibus promiſſum non eſſet* Sueton. 42. Traianus certe dat his etiam, *quibus non erat promiſſum*. *G.*

4 *ne quis — — fuiſſet*) i. e. ne quis ſentiret, ſe aegrum, aut occupatum, aut longe fuiſſe. ut mox: *omni ope adniti, ne quis — — hominem magis ſentiret ſe fuiſſe, quam civem.* *S.*

5 *munificentiae ingenio*) Ingenioſa et arte adiuta magnificentia. Sic nempe 49, 7. *exquiſita ingenia coenarum* dixit. *G.*

omni ope adiuti, ne quis e plebe Romana, dante congiarium te, hominem magis ſentiret ſe fuiſſe, quam civem.

XXVI. Adventante congiarii die, obſervare principis egreſſum in publicum, inſidere vias examina infantium, futurusque populus ſolebat. Labor parentibus erat, oſtentare parvulos, impoſitosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere: reddebant illi, quae monebantur. Ac plerique irritis precibus ſurdas principis 2
aures adſtrepebant; ignarique quid rogaſſent, quid non impetraſſent, donec plane ſcirent, differebantur. Tu ne rogari quidem ſuſtinuiſti, et 3
quamquam laetiſſimum oculis tuis eſſet, conſpectu Romanae ſobolis impleri, omnes tamen, antequam te viderent adirentve, recipi, incidi iuſſiſti: ut iam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur; creſcerent de tuo, qui creſcerent tibi, alimentisque tuis ad ſtipendia tua pervenirent, tantumque omnes uni tibi, quantum parentibus ſuis quisque, deberent. Re- 4
cte, Caeſar, quod ſpem Romani nominis ſumtibus tuis ſuscipis. Nullum eſt enim magno principe, immortalitatemque merituro, impendii genus dignius, quam quod erogatur in poſteros. Locu- 5
pletes ad tollendos liberos ingentia praemia, et

XXVI, 1 *Adventante*) Inferendumne poſt hoc participium *antea?* Certe haec particula, quam ad ſenſum loci explendum deſideres, facillime potuit excidere. *S.*

2 *Ac plerique*) *Malim *At* mutatione, quae in ſcriptura Longobardica vix ſentiatur. Adverſativae particulae hic locum eſſe, apparet. Atque etiam ſic dedit Schwarzius. *G.*

3 *incidi*) in tabulas, in teſſeras frumentarias. Sen. de benef. 4, 28. *Frumentum publicum — accipiunt ſine delectu morum, quisquis incisus eſt.* *Sic recte Gronovius ex MSS. apud Pinc. et Grut. Al. *Quisquis civis eſt. G.*

alimentisque tuis) Iungit hoc toto capite, propter ſimilitudinem muneris, cum congiario *alimenta ingenuorum*, de quibus accuratius mox dicet capite proximo. Exſtat multa eius rei in nummis memoria, quam ſuo more perſequutus eſt Ezech. Spanhemius diſſ. 13. p. 542. ſq. *G.*

5 *praemia — poenae*) De quibus ICti, cum de iure trium

pares poenae, cohortantur; pauperibus educandis
6 una ratio eſt, bonus princeps. Hic fiducia ſui procreatos niſi larga manu fovet, auget, amplectitur, occaſum imperii, occaſum reipublicae accelerat, fruſtraque proceres, plebe neglecta, ut defectum corpore caput nutaturumque inſtabili
7 pondere, tuetur. Facile eſt coniectare, quod perceperis gaudium, quum te parentum, liberorum, ſenum, infantium, puerorum clamor exciperet. Haec prima parvulorum civium vox aures tuas imbuit, quibus tu daturus alimenta, hoc maximum praeſtitiſti, ne rogarent. Super omnia eſt tamen, quod talis es, ut ſub te liberos tollere libeat et expediat.

XXVII. Nemo iam parens filio, niſi fragilitatis humanae vices horret; nec inter inſanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem eſt educandi incitamentum, tollere liberos in ſpem alimentorum, in ſpem congiariorum; maius tamen, in ſpem libertatis, in ſpem ſecu-
2 ritatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum nihil auferat; non alat, dum non occidat: nec deerunt, qui filios concupiſcant. Contra, largiatur et auferat; alat et occidat: nae ille iam brevi tempore effecerit, ut omnes non poſterorum mo-

liberorum agunt. Vid. ad Epiſt. 7, 16, 2. G.

educandis) Al. *educandi.* quod unice verum. *S.*

6 *fruſtraque proceres)* *Sic Schwarzii liber. Al. *Princeps. G.*

7 *Super omnia)* Diligenter monendi ſumus, illam in capita, quae vocamus, diviſionem non eſſe a vetuſtis auctoribus, ne imperite divellantur, quae ſunt coniunctiſſima. Ut hic ultima verba tranſitum continent, ſuavem ſane et elegantem, ad ea, quae ſequuntur: quae arctiſſime niſi iungas, gratia omnis perit. G.

Novum ab his verbis caput Erneſtius exorſurus erat, notaque Geſneri deleta hanc appoſiturus: „Verba *Super — expediat*, cum, Geſnero etiam monente, antea male avulſa ab hoc capite [XXVII.], cum quo arcte cohaerent, ad antecedens referrentur, non dubitavi ea cum Gierigio in hunc locum ſuum reponere." *S.*

XXVII, 2 *nae ille iam)* *Dedi lectionem Gruteri. Al. etiam Arntzenius, qui nec meminit Gruterianae lectionis: *nae ille in tam brevi tempore.* G.

Tam b. l. abſurdum dicit I. A. Erneſtius. Cautior Bremius, qui ad Cicer. de Finib. init. tuetur. *S.*

do, ſed ſui parentumque poeniteat. Quocirca 3
nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim,
quam quod congiarium das de tuo, alimenta de
tuo: neque a te liberi civium, ut ferarum catuli,
ſanguine et caedibus nutriuntur: quodque gratiſ- 4
ſimum eſt accipientibus, ſciunt dari ſibi, quod
nemini eſt ereptum, locupletatisque tam multis,
pauperiorem eſſe factum principem tantum: quam-
quam nec hunc quidem. Nam cuius eſt, quid-
quid eſt omnium, tantum ipſe, quantum omnes,
habet.

XXVIII. Alio me vocat numeroſa gloria
tua: alio autem? quaſi vero iam ſatis venera-
tus miratusque ſim, quod tantam pecuniam pro-
fudiſti, non ut flagitii tibi conſcius ab inſectatio-
ne eius averteres famam; nec ut triſtes hominum
moeſtosque ſermones laetiore materia detineres.
Nullam congiario culpam, nullam alimentis cru- 2
delitatem redemiſti, nec tibi bene faciendi fuit
cauſſa, ut, quae male feceras, impune feciſſes.
Amor impendio iſto, non venia quaeſita eſt; po-
pulusque Romanus obligatus a tribunali tuo, non
exoratus receſſit. Obtuliſti enim congiarium gau- 3
dentibus gaudens, ſecurusque ſecuris: quodque
antea principes ad odium ſui leniendum tumenti-
bus plebis animis obiectabant, id tu tam inno-
cens populo dediſti, quam populus accepit.
Paullo minus, P. C., quinque millia ingenuorum 4

4 *nec hunc quidem)* *Mollius ad aures accidit *ne hunc quidem*. *G.*

Immo ſic ſcribendum. Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

XXVIII, 1 *non ut flagitii)* Sunt alias non magni faciendae eiusmodi laudes, in quibus ipſe qui laudatur ſibi dicere cogitur illud, *Vitavi denique culpam, Non laudem merui*. Sed maior puriorque ſcilicet laus ſit, a qua removeri ea poſſunt, quae aliorum laudes foedarunt. *G.*

laetiore materia) Quam comparare ſolent dolio, quale balaenis obiicere nautae dicuntur, ut, dum illud ſibi ludibrium habent, navem mittant. *G.*

3 *tumentibus plebis animis)* Sic Graeci οἰδεῖν etc. Pauſan. VIII. cap. 28. ὁ δὲ, ἅτε οἰδοῦντος αὐτῷ τοῦ θυμοῦ, παίει κ. τ. λ. *S.*

obiectabant) Ut cani irato bo-

fuerunt, quae liberalitas principis noſtri conqui-
ſivit, invenit, adſcivit. Hi ſubſidium bellorum,
ornamentum pacis, publicis ſumtibus aluntur,
patriamque non ut patriam tantum, verum ut al-
5 tricem amare condiſcunt. Ex his caſtra, ex his
tribus replebuntur; ex his quandoque naſcentur,
6 quibus alimentis opus non ſit. Dent tibi, Caeſar,
aetatem dii, quam mereris, ſerventque animum,
quem dederunt: et quanto maiorem infantium tur-
7 bam iterum atque iterum videbis incidi! Augetur
enim quotidie et creſcit: non quia cariores parenti-
bus liberi; ſed quia principi cives. Dabis congiaria,
ſi voles; praeſtabis alimenta, ſi voles: illi tamen
propter te naſcuntur.

XXIX. Inſtar ego perpetui congiarii reor
affluentiam annonae. Huius aliquando cura Pom-
peio non minus addidit gloriae, quam pulſus
ambitus campo, exactus hoſtis mari, oriens tri-
2 umphis occidensque luſtratus. Nec vero ille ci-
vilius, quam parens noſter, auctoritate, conſilio,
fide recluſit vias, portus patefecit, itinera terris,
litoribus mare, litora mari reddidit, diverſasque
gentes ita commercio miſcuit, ut, quod genitum
eſſet usquam, id apud omnes natum eſſe videre-

lum, ne latret, v. g. Phaedr. 1, 23. *G.*

6 *videbis incidi)* *Elegans etiam quorundam librorum lectio *iubebis incidi. G.*

7 *propter te)* Fiducia benignitatis tuae, et felicis imperii: licet congiarium aut alimenta non ſperent. *G.*

XXIX, 1 *Pompeio)* Eo ipſo tempore, quo de exſilio rediit Cicero, cuius in ſententiam SCtum factum eſt de omni poteſtate rei frumentariae per totum orbem terrarum in quinquennium Pompeio mandanda. Vid. Cic. ad Att. 4, 1. Idem Pompeius in tertio ſuo Conſulatu ſeveriores contra ambitum leges pertulit, quem proinde *campo* Martio, in quo comitia, *pepulit. G.*

2 *civilius)* Ipſe interpretatur Secundus, non armis, non opprimenda libertate, ſed *auctoritate, conſilio, fide,* rem geſſiſſe. Nempe *civiliter* agit, qui aequalitatem civium tuetur, tyrannidem non affectat. Hoc monendum fuit propter eos, qui nimis vage interpretantur *civilius*, *ad maiorem utilitatem reipublicae. G.*

litoribus mare) Ut ſolvere auderent homines; *litora mari,* ut appellere poſſent, ſine metu piratarum, vel alterius iniuriae: qua ratione commeatus et annonae vilitas reſtituta. *G.*

tur. Nonne cernere datur, ut ſine ullius iniuria 3
omnis uſibus noſtris annus exuberet? Quippe
non, ut ex hoſtico raptae perituraeque in horreis
meſſes, nequidquam quiritantibus ſociis auferuntur.
Devehunt ipſi, quod terra genuit, quod 4
ſidus aluit, quod annus tulit: nec novis indictionibus
preſſi ad vetera tributa deficiunt. Emit 5
fiſcus, quidquid videtur emere. Inde copiae, inde
annona, de qua inter licentem vendentemque
conveniat: inde hic ſatietas, nec fames usquam.

XXX. Aegyptus alendis augendisque ſeminibus ita gloriata eſt, ut nihil imbribus caeloque deberet: ſiquidem proprio ſemper amne perfuſa, nec alio genere aquarum ſolita pingueſcere, quam quas ipſe devexerat, tantis ſegetibus induebatur, ut cum feraciſſimis terris, quaſi nunquam ceſſura,
certaret. Haec inopina ſiccitate usque ad iniu- 2
riam ſterilitatis exaruit: quia piger Nilus cunctanter alveo ſeſe ac languide extulerat, ingentibus quidem tunc quoque ille, fluminibus tamen,
conferendus. Hinc pars magna terrarum mergi 3
repararique palanti amne conſueta, alto pulvere

3 *quiritantibus*) Vid. ad ep. 6, 20, 14. *S.*

4 *indictionibus*) penſionibus ſ. tributis extraordinariis, quae ſaepe ex improviſo et ex arbitrio ab imperatoribus indicebantur. *E.*

5 *videtur emere*) Sub ſpecie emtionis quam iniuſte actum nonnunquam cum aratoribus, vel ſola Ciceronis frumentaria ſ. in Verrem L. 3. ubi Apronii facinora enarrantur, docuerit. 'Ceterum protulit Schwarzius e Gudii libro hanc lectionem, *ſinit fiſcus, quidquid videtur e re, emere:* ſententia et ipſa bona. *G.*

Ceterum loci ſenſus: Olim fiſcus tantum videbatur emere, revera non emebat, ſed ſociis, ſub ſpecioſo emtionis praetextu, auferebat: nunc, quae ſpecies videatur emtionis, ſi priora tempora cogites, vera emtio eſt. Aliter Gierigius, quem Plinii acumen, opinor, ſefellit. *S.*

XXX, 1 *ipſe*) Praeſtat *ipſa,* ſicque iam alii coniecerunt. *S.*

2 *fluminibus tamen*) Nomen *fluminibus* duplicem quaſi perſonam habet: *ingentibus fluminibus conferendus* Nilus tum erat; *ſed fluminibus tamen,* non mari, ut alias. Ita mox 31, 2. *Quod victorem quidem populum* (paſceret), *paſceret tamen.* Add. 31, 5. *Et nos Aegypto poſſe, et nobis Aegytum c a r e r e non poſſe.* Adde finem cap. in verbo *fluxit.* it. 37, 6. in *bonis.* it. 38, 2. *hereditate.* *G.*

3 *mergi repararique palanti*) Dum *mergitur* terra *amne palanti* ſ. vaganti, eadem *repara-*

incanduit. Fruſtra tunc Aegyptus nubila optavit, caelumque reſpexit, quum ipſe foecunditatis parens contractior et exilior, iisdem ubertatem eius anni anguſtiis, quibus abundantiam ſuam, cohi-
4 buiſſet. Neque enim ſolum vagus ille, cum expanditur, amnis intra uſurpata ſemper collium ſubſtiterat atque haeſerat; ſed ſupino etiam ac detinenti ſolo, non placido ſe mollique lapſu

tur, ſuccum et vires quaſi recipit. *Nondum innotuit mihi liber, qui hanc lectionem habeat; ſed diviſi ſunt codices inter *palanti*, et *repararique*: interim neque dum poenitet eius, quod in priore editione uſu mihi venit, de quo ita tum ad Cl. Schwarzium ſcribebam: Dum dubito, dum calamus ipſe inter duas lectiones fluctuat, ponendumne ſit, *mergi palanti amne*, quod adhuc obtinuit, an illud ex MSS. *mergi repararique?* utrumque exiiſſe prelis video, et neutrum ne nunc quidem vel damnare audeo vel probare. Certe *palans amnis* mihi imagine non inamoena blandiebatur, h. e. ripas ſuas, et quaſi caſtra, hinc inde egreſſus, et prout ſors vel impetus tulit, hic longius et denſior, hic rarior et brevius commoratus. Quid? ſi utrumque eſt a Plinio, et error noſter ſuam huic loco faciem, ut Nealcis furor deſperatam in equo ſpumam, reddidit? *G.*

incanduit) incaluit, exarſit. Nempe hunc ardorem continuum *altus pulvis* ſequebatur, et ipſe fervens. *E.*

4 *cum expanditur*) *Vulg. *vagus ille expanditor amnis*: quaſi ſubſtantivum nomen ſit *expanditor*. Lectionem noſtram debemus his, quae e bonis libris notavit Schwarzius, in quibus *expandebatur*, vel *expanditur*: cui verbo *ſi* vel *cum* praeponendum, iam iudicarunt viri docti. *G.*

Forcellinus: *vagus ille et expanditor amnis*, hac addita explicatione: i. e. qui ſe extra alveum ſuum expandit et effundit. *S.*

intra uſurpata — collium) Obſervanda vis vocis *intra*. Subſtitit *intra* colles uſurpatos, non adſcendit, quo ſolebat: non ſuperavit colles, unde deinde per plana camporum diffunderetur. *O.*

ſupino ac detinenti ſolo) Humili, ubi alias morari aqua ſolet. Nempe ut *altum* et *profundum*, relatae ad terminum, haec, unde deſpicitur, illa, quo ſuſpicitur, appellationes, uſurpantur mutatis non nunquam vicibus: ſic *ſupinum*, quod proprie *devexo* opponitur, (vid. Frontin. de Aquaed. art. 36. p. 103. Pole.) interdum non refertur ad adſcenſum, ut plerumque, ſed ad deſcenſum; ita ut humile potius, quam altum, notet. Liv. 7, 24. *Egiſtis praecipites ſupina valle*, i. e. adverſo monte ſubire ad vos auſos deturbaſtis. Sic avunculus noſtri L. 23. princ. *Tellure ſupina quae proveniunt*, frumenta, flores, herbas, opponit *Pomonae*, h. e. arborum fructibus, iisque, quae vocat *pendentia*. *G.*

Pro *detinenti*, quod non ſatis commodum ſenſum habet, Arntzen. e MS. dedit *clementi* h. e. ſenſim et tarde ſe ſupra planitiem extollente. Hoc et Geſnerus [in epiſt. ad I. A. Erneſtium] probaverat. *E.*

Ceterum *ſolum ſupinum* compares cum Graecorum γῇ ὑπτίᾳ.

refugum abstulerat, et nec dum ſatis humentes
terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, 5
id eſt, ubertate, regio fraudata, ſic opem Caeſa-
ris invocavit, ut ſolet amnem ſuum: nec longius
illi adverſorum fuit ſpatium, quam dum nuntiat.
Tam velox, Caeſar, potentia tua eſt, tamque in
omnia pariter intenta bonitas et accincta, ut tri-
ſtius aliquid ſeculo tuo paſſis, ad remedium ſa-
lutemque ſufficiat, ut ſcias.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles
annos gratasque terras precor: crediderim tamen
per hunc Aegypti ſtatum tuas Fortunam vires ex-
periri, tuamque vigilantiam ſpectari voluiſſe.
Nam quum omnia ubique ſecunda merearis: non-
ne manifeſtum eſt, ſi quid adverſi cadat, tuis
laudibus, tuisque virtutibus materiem campum-
que proſterni, quum ſecunda felices, adverſa
magnos probent? Percrebuerat antiquitus, ur- 2
bem noſtram niſi opibus Aegypti ali ſuſtentarique
non poſſe. Superbiebat ventoſa et inſolens na-

Appianus de Bello Mithrid. XLII. *ἐν ᾧ σφίσι μὲν ὕπτιον καὶ εὐπετὲς ἐς δίωξιν καὶ ἀναχώρησιν ἦν πεδίον.* ubi *κρημνοὶ* opponuntur *πεδίῳ ὑπτίῳ*, ut hic *colles ſolo ſupino.* *S.*

refugum) * *Refuſum* liber Schwarzii. Sed *refugum* videtur ad celeritatem refluentis aquae pertinere, et exprobrationem quandam continere Nili. *G.*

nec dum ſatis humentes) Semimadidam terram in primis abominantur agricolae. v. Colum. 2, 4. 5. *G.*

XXXI, 1 *ſpectari)* * Libri, puto, omnes *exſpectare*: niſi quod Cuſpin. *oſtentare*, ſententia magnifica. Illud *ex* praefixum librariis illius aetatis deberi, credibile eſt, quae *eſpece, eſprit, eſpée, eſpejo* formavit e *ſpecie, ſpiritu, ſpada, ſpeculo* etc. *x* enim et *s* perpetuo fere miſcentur. Hinc *ſpectare* malit Cel. Schwarzius, me non invito, niſi quod ſic ab *experiri* diſtinguere vix poſſum. Itaque nihil dum melius puto, quam cum Baunio legere *ſpectari.* Add. ad 33, 3. et 35, 3. ad quem poſteriorem locum vid. Schwarzius. it. Drakenb. ad Liv. 6, 33, 1. Ceterum *ſpectare* vult etiam Arntzenius. *G.*

Expectare, quod Gierigius edidit, etiam multum languere mihi h. l. videtur prae *ſpectari,* quod commendatur ſequentibus: *tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque proſterni.* Iam enim virtutes late longeque *ſpectari* poſſunt. *E.*

Mihi quidem *ſpectare* verum videtur. *S.*

proſterni) Praeſtat Arntzenii *praeſterni*, probatum item Geſnero in epiſt. ad I. A. Erneſtium. *S.*

tio, quod victorem quidem populum, pasceret tamen; quodque in suo flumine, in suis navibus
3 vel abundantia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta, quae miserat, deportatasque messes revexit. Discat igitur Aegyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa praestare: sciat, se
4 non esse P. R. necessariam, et tamen serviat. Post haec, si volet, Nilus amet alveum suum, et fluminis modum servet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Aegyptum quidem, nisi ut inde navigia inania et vacua et similia redeuntibus, hinc plena et onusta et qualia solent venire, mittantur; conversoque munere maris, hinc potius venti ferentes
5 et brevis cursus optentur. Mirum, Caesar, videretur, si desidem Aegyptum cessantemque Nilum non sensisset urbis annona: quae tuis opibus, tua

2 *pasceret tamen)* Vid. ad 30, 4. *fluminibus tamen.* *G.*

in suis navibus) Classe illa Alexandrina, de qua plena manu ad hunc locum Cl. Schwarzius. * Nempe *navibus* legendum, non *manibus*, pulchre monuere viri docti. Sic dedit etiam Arntzenius. Quod autem huius classis opportunitate usum Paullum Apostolum, assentiuntur Hasaeo viri celeberrimi, reprehendere non ausim equidem, cum faveat Act. 27, 6. et 38: interim scrupulum mihi movent CCLXXVI homines in una navi frumentaria. Verum tollit eum scrupulum Luciani navis *σιταγωγὸς* Aegyptia, in qua *τὸ τῶν ναυτῶν πλῆθος στρατοπέδῳ ἄν τις εἰκάσειεν.* p. 494. 1. *G.*

3 *Refudimus Nilo)* Bona fide, Secunde, nonne istuc etiam ventolulum est? Quid refudistis igitur? Unius anni annonam, pro tot et perpetuis Aegypti classibus. Sed redit ad modestiam, quamquam et istam subdolam, deinde c. 32, 3. et 4. *G.*

Ventosus sane locus, adeoque insolens, ut alii haud pauci in hoc libro. Nolim tamen hoc nomine Plinium durius increpare, cui, ut oratori, aliquid licentiae concedendum. Alia lex orationis eiusque de genere *ἐγκωμιαστικῷ*, alia historiae. *S.*

4 *venti ferentes)* Virgil. Aen. 3, 473. *fieret vento mora ne qua ferenti.* Graecorum *ἄνεμος φορός.* vid. Wesseling. ad Diod. Sic. T. 1. p. 685. *S.*

5 *Mirum — videretur)* Conf. supra 9, 4. it. 31, 6. Argumentatur ita: Mira et laudibus nostris digna fuisset providentia tua, si sterilitatem Aegypti, emansionem (sit venia verbo) classis Alexandrinae, non sensisset annona urbis; si non aucta esset inde illius caritas: quae annona contra ea, per tuam providentiam, instar vasis pleni redundavit et superfluxit usque in Aegyptum. Satis erat Romam carere posse Aegypto: eidem de suo impertiit. *G.*

cura usque illuc redundavit, ut simul probaretur, et nos Aegypto posse, et nobis Aegyptum carere non posse. Actum erat de foecundissima gente, 6
si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitae, nec minus erubescebat fame, quam torquebatur; quum pariter a te necessitatibus eius pudorique subventum est. Stupebant agricolae plena horrea, quae non ipsi refersissent, quibusque de campis illa subvecta messis, quave in Aegypti parte alius amnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, et obsequens Nilus. Aegypto quidem saepe, sed gloriae nostrae nunquam largior fluxit.

XXXII. Quam nunc iuvat provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit princeps, qui terrarum foecunditatem nunc huc, nunc illuc, ut tempus et necessitas posceret, transferret referretque! qui diremtam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque Romanae, aleret ac tueretur! Et caelo qui- 2

6 *si libera fuisset*) si non subiecta fuisset imperio Rom. adeoque providentia et cura optimi imperatoris caruisset. *E.*

quibusque de campis) Repetendum est *stupebant*, h. e. cum stupore mirabantur, et nesciebant, *quibus d. c.* etc. *E.*

alius amnis) Qui fertilitatem induxisset. Miram suavitatem habet hic locus ex observato ἤθει. Aegyptii non a pluviis, sed ab amne exspectant humorem satis; unam modo fertilitatis caussam norunt. *Haec venustas perierit, si tibi persuaderi a Lipsio patiare, legendum potius *alius annus*, i. e. proventus, messis. Et persuaderi sibi passus est, in paritate prope auctorum Arntzenius. *G.*

obsequens Nilus) In tantum certe, ut allatum classe frumentum adverso amne ad interiora Aegypti perferatur. Interpunctionem post *Nilus* sustulit Schwarzius. *G.*

Schwarzium secutus est Gierigius, qui edidit: *et obsequens Nilus Aegypto quidem saepe* etc. hoc sensu: beneficio tuo primum non maligna tellus fuit, deinde Nilus *obsequens*, votis notis se quasi accommodans, Aegypto quidem etc. — Non damno: tamen nescio quomodo ista oratio abrupta, quam interpunctio efficit, magis Pliniana videtur. *E.*

Probo Gesneri interpunctionem. Tum malim voce repetita: *Nilus Aegypto quidem* etc. *S.*

Aegypto quidem saepe) Prozeugma, ut vocant Grammatici. *Aegypto saepe largior fluxit Nilus*, et foecunditatem illi conciliavit: *sed gloriae* etc. Refert ad hanc gloriam Lipsius nummum Traiani, in cuius aversa Nili consueta effigies, cum nomine addito, et inscriptione S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. *G.*

dem nunquam benignitas tanta, ut omnes ſimul terras ubertet foveatque: hic omnibus pariter, ſi non ſterilitatem, at mala ſterilitatis exturbat: hic, ſi non foecunditatem, at bona foecunditatis importat: hic alternis commeatibus orientem occidentemque connectit, ut, quae ubique feruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes invicem capiant, et diſcant, quanto libertati discordi ſervientibus ſit utilius, unum eſſe, cui ſerviant.
3 Quippe discretis quidem bonis omnium, ſua cuiusque ad ſingulos mala; ſociatis autem atque permixtis, ſingulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed ſive terris divinitas

XXXII, 2 *ubertet)* *Sic Gudius e MS. quod probat Schwarzius. Al. cum Arntzenio *uberet.* Sententia eadem. *Ubertat* legitur conſtanter apud imitatorem noſtri Eumenium pro Flavienſ. ſ. 7, 9, 6. *G.*

alternis commeatibus) Id eſt, mutuis, ubi alteri ſufficiunt, quae deſunt aliis. *Nimis manifeſtum eſt, et monuit Lipſius, ſic legendum, pro *aeternis*, quod libros, in quantum Schwarzio innotuere, omnes obſedit, ac tuetur Arntzenius, quam bene, ipſe viderit. Retinet illuſtratque Schwarzius. *G.*

Hunc ſecutus etiam Gierigius *aeternis* edidit. At enimvero ipſe Plinius prodidit, ſe *alternis* ſcripſiſſe. Nam quae ſequuntur: *ut, quae ubique feruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes invicem capiant:* et mox, *quippe discretis quidem bonis omnium, ſua cuiusque ad ſingulos mala; ſociatis autem atque permixtis*, etc. haec, inquam, illos tantum *alternos* commeatus, non *aeternos*, explicant. *E.*

feruntur, quaeque) Feruntur, proferuntur a terra, vel ultro, vel cum culta eſt. **Seruntur* eſt e coniectura Lipſii. Alii plures apud Schwarzium ſic: *ut, quae ferunt, quaeque expetunt opes gentes, diſcant invicem capiant quanto.* Priora certe verba commode ſe habent. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

libertati discordi) Propter *libertatem discordem*, quae non accommodet ſe voluntati cuiusquam, ſed ſuas ſibi res habeat, ſuam ſibi rationem ſequatur, omnia facientibus. Hoc enim eſſe v. c. *ſervire gloriae*, gloriae cauſſa omnia facere, ſatis apertum. *Veniam ergo mihi dabunt aequi aeſtimatores unius apicis immutati, poſito *libertati* pro *libertate*, quod librarius aliquis, credo, poluit, cum iungendum comparativo *utilius* videretur. Vid. tamen, quomodo vulgatum tueatur Perizonius et Schwarzius. *G.*

3 *ad neminem — pertinent)* Cave haec verbotenus intelligas. Bene Gierigius docuit ad h. l. e ſtudio concinnae antitheſeos hyperbolice dicta eſſe pro, minus urgent ſingulos, quia levantur auxilio ſociorum, qui in ſocietatem malorum veniunt, et ſua bona communicant cum caeteris. *E.*

omnium bona) Arntzenius *omnia b.* ex MSS. *G.*

terris divinitas) Divinitatem illam *terrarum*, illos *omnium genios* figuris humanis, illam

quaedam, ſive aliquis amnibus genius; et ſolum
illud et flumen ipſum precor, ut hac principis
benignitate contentum, molli gremio ſemina re-
condat, multiplicata reſtituat. Non equidem re- 4
poſcimus foenus: putet tamen eſſe ſolvendum,
fallacemque unius anni fidem, omnibus annis,
omnibusque poſtea ſeculis tanto magis, quia non
exigimus, excuſet.

XXXIII. Satisfactum qua civium, qua ſo-
ciorum utilitatibus. Viſum eſt ſpectaculum inde
non enerve, nec fluxum, nec quod animos viro-
rum molliret et frangeret, ſed quod ad pulchra
vulnera contemtumque mortis accenderet: quum
in ſervorum etiam noxiorumque corporibus amor
laudis et cupido victoriae cerneretur. Quam de- 2
inde in edendo liberalitatem, quam iuſtitiam
exhibuit, omni affectione aut intactus, aut maior!
Impetratum eſt, quod poſtulabatur: oblatum,
quod non poſtulabatur. Inſtitit ultro, et, ut con-
cupiſceremus, admonuit: ac ſic quoque plura in-
opinata, plura ſubita. Iam quam libera ſpectan- 3
tium ſtudia, quam ſecurus favor! Nemini im-
pietas, ut ſolebat, obiecta, quod odiſſet gladia-

mulierum ſtolatarum, turritas coronas geſtantium, hos ſenum gigantiformium etc. paſſim in nummis et alias repraeſentari, notum eſt. Vid. de Africa Epiſt. 7, 27, 2. *G.*

4 *fallacemque — fidem — excuſet)* ſterilitatem unius anni omnium annorum ſequentium proventu compenſet. Exquiſitus verbi *excuſare* uſus. Attulerunt interpretes exempla Claud. 26, 562. *armis excuſate nefas.* Stat. Theb. 6, 44. *Lacrymis excuſant crimen obortis.* *E.*

XXXIII, 1 *ſpectaculum)* ludi, quos in principio imperii edere ſolebant imperatores, a Traiano quoque editi. *E.*

nec fluxum) Vid. Arntzen. ad Aurel. Victor. p. 146. *S.*

pulchra vulnera) quae pro patria fortiter pugnantes accipiunt. — De *amore laudis* in ſervis etiam et noxiis conſpicuo cf. Cic. Tuſc. 2, 17. *E.*

2 *in edendo liberalitatem)* Conf. 6, 34, 2. *G.*

intactus — maior) intactus, liber omnino, indole et natura: *maior*, eo animo et conſilio, ut affectiones comprimere et vincere poſſit. *E.*

3 *impietas — obiecta)* Ut Domitianus teſte Sueton. 10. *Patrem familias, quod Thracem mirmilloni* (quicum pugnabat) *parem, munerario* (Domitiano editori, cuius adverſus favor illum premebat *imparem dixerat, detractum e ſpectaculis in arenam canibus obiecit, cum hoc*

torem: nemo e ſpectatore ſpectaculum factus,
4 miſeras voluptates unco et ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina maieſtatis in arena colligebat, ac ſe deſpici et contemni, niſi etiam gladiatores eius veneraremur, ſibi maledici in illis, ſuam divinitatem, ſuum numen violari, interpretabatur; quum ſe idem quod deos, idem gladiatores quod ſe putabat.

XXXIV. At tu, Caeſar, quam pulchrum ſpectaculum pro illo nobis exſecrabili reddidiſti! Vidimus delatorum iudicium, quaſi graſſatorum, quaſi latronum. Non ſolitudinem illi, non iter, ſed templum, ſed forum inſederant: nulla iam teſtamenta ſecura, nullius ſtatus certus: non or-
2 bitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertiſti oculos, atque ut ante caſtris, ita poſtea pacem foro reddidiſti: exſcidiſti inteſtinum malum: et provida ſeveritate caviſti, ne fundata legibus civitas everſa legibus

titulo. Impie locutus parmularius. De *impietatis* illa notione pro crimine maieſtatis dictum ad 11, 1. Ceterum hic civis, ut et ille Eſius Proculus a Caligula detractus Sueton. 35. (cf. c. 31.) *e ſpectatore* factus eſt ſpectaculum. * Recepimus enim Schwarzianam lectionem, quam is e codicis ſui his verbis exſculpſit. *Nemo exſpectator exſpectaculum factus*. Vid. ad 31, 1. G.

unco et ignibus) *Unco*, quo iniecto traherentur per arenam: *ignibus*, quibus in *tunica* illa *moleſta* urerentur homines, de qua Iuven. 8, 235. Utrumque ſupplicium coniungere videtur idem 1, 155. *Taeda lucebis in illa, Qua ſtantes ardent, qui fixo gutture fumant: Et latum media ſulcum deducis arena.* * Sic legendum illum locum puto. *Lucebit* certe, et *deducet*, non recte intelligo. G.

4 *idem quod deos*) ſcil. *putaret*. Pro *quum* Gierigius e libris ſcriptis et editis recepit *cumque*. E.

XXXIV, 1 *delatorum iudicium*) * Sic boni libri complures. Sed nec altera non ſatis magna factio, *delatorum agmen inductum*. Aut *inductum* primo corruptum in *iudicium*, quo facto *agmen* ut ſuperfluum periit: aut, hoc cum exidiſſet, *inductum* in *iudicium* mutatum eſt. Ita recte diſputat Schwarzius. Sed Arntzen. *agmen inductum* praefert. G.

Praefert item I. A. Erneſtius, expreſſitque Gierigius. Iure, opinor. Cf. §. 3. 4. S.

ſtatus certus) Ut ſciret certo ſe liberum, ſe patricium; ſuum ſervum autem non eſſe liberum etc. G.

Al. *nullus ſtatus certus*. Noſtram lectionem tuetur I. A. Erneſtius. S.

2 *everſa legibus*) Quas perverſe et calumniatorie interpretabantur delatores. G.

videretur. Licet ergo cum fortuna, tum liberali- 3
tas tua viſenda nobis praebuerit, ut praebuit,
nunc ingentia robora virorum, et pares animos;
nunc immanitatem ferarum, nunc manſuetudinem
incognitam; nunc ſecretas illas et arcanas, ac ſub
te primum communes opes: nihil tamen gratius,
nihil ſeculo dignius, quam quod contigit deſuper
intueri delatorum ſupina ora, retortasque cervi-
ces. Agnoſcebamus et fruebamur, quum velut 4
piaculares publicae ſolicitudinis victimae, ſupra
ſanguinem noxiorum, ad lenta ſupplicia gravio-
resque poenas ducerentur. Congeſti ſunt in na- 5
vigia raptim conquiſita, ac tempeſtatibus dediti.
Abirent, fugerentque vaſtatas delationibus terras:
ac, ſi quem fluctus ac procellae ſcopulis reſer-
vaſſent, hic nuda ſaxa et inhoſpitale litus inco-
leret: ageret duram et anxiam vitam, relictaque
poſt tergum totius generis humani ſecuritate,
moereret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum claſ-
ſis permiſſa omnibus ventis, coactaque vela tem-
peſtatibus pandere, iratosque fluctus ſequi, quos-
cunque in ſcopulos detuliſſent. Iuvabat, proſpe-
ctare ſtatim a portu ſparſa navigia, et apud illud
ipſum mare agere principi gratias, qui, clementia
ſua ſalva, ultionem hominum terrarumque diis
maris commendaſſet. Quantum diverſitas tempo- 2

3 *ſecretas — opes)* Palatinas opes in theatris ac templis publicabat Traianus. Laudatum Lipſio Epigramma Martialis 12, 15. *Quidquid Parrhaſia* (Palatina) *nitebat aula, Donatum eſt oculis* in theatro, *deisque* in templis *noſtris.* *G.*

4 *ſupra ſanguinem noxiorum)* Qui in circo depugnare, vel inter ſe vel cum beſtiis, coacti poenae cauſſa fuerant. Eodem inducti delatores, ut viderent, quid et ipſi commeruiſſent. Vide laudandum ſtatim ad c. 35, 4. locum Suetonii. *G.*

5 *raptim conquiſita)* Pravitatem ac parvitatem ſic indicari, lubenter Lipſio adſentior: * ſed quid ſi melius ea indicatur voce *conſuta?* ut ſint σχεδίαι, rates temere contextae, quae facile ſolverentur. vid. de ſimilibus ſuppliciis Caſaub. ad Sueton. Caeſ. 66. *G.*

ſcopulis reſervaſſent) Fere probabilius enim erat, eos in mari perire, ſolutis mox navigiis. *G.*

rum poſſet, tum maxime cognitum eſt, quum iis-
dem, quibus antea cautibus innocentiſſimus quis-
que, tunc nocentiſſimus affigeretur; quumque in-
ſulas omnes, quas modo ſenatorum, iam delato-
rum turba compleret, quos quidem non in prae-
ſens tantum, ſed in aeternum repreſſiſti, in illa
3 poenarum indagine incluſos. Ereptum alienas
pecunias eunt? perdant, quas habent: expellere
penatibus geſtiunt? ſuis exturbentur: neque, ut
antea, exſanguem illam et ferream frontem nec-
quidquam convulnerandam praebeant punctis, et
notas ſuas rideant; ſed exſpectent paria praemio
damna, nec maiores ſpes, quam metus habeant,
4 timeantque, quantum timebantur. Ingenti quidem
animo divus Titus ſecuritati noſtrae ultionique pro-
ſpexerat, ideoque numinibus aequatus eſt: ſed quan-
to tu quandoque dignior caelo, qui tot res illis adie-
ciſti, propter quas illum deum fecimus! Id hoc

XXXV, 2 *tunc nocentiſſimus)* *MSS. quidam *nunc*, eadem ſententia, ſed hoc vividius. Sic ſtatim *adſigeretur* praeferendum alteri *affligeretur*: et *in illa poenarum indagine*, pro *mille poenarum*: omnia praeſidiis Schwarzianis debentur. *G.*

poenarum indagine) in inſula, quam mare, tanquam indago, cingit, ne ex illa aufugere poſſint. In illa igitur inſula poenas luunt. Quis non videat, hoc ſenſu *poenarum indaginem* durius audaciusque dictam? *E.*

3 *eunt? — geſtiunt?)* Addidi ſigna interrogationis: additurusque erat Erneſtius. Sic et Gierigius. *S.*

exſanguem) Ruboris et pudoris expertem; *ferream*, ſenſus. *G.*

notas ſuas) K literam Kalumniae notam, e lege Remmia, qua de re viri docti ad Cic. pro Roſc. Am. c. 20. ubi illud Papiniani non omittunt, cum hominem *integrae frontis* opponit damnato calumniae l. 13. π. de teſtibus. Omnia dedit, puto, nondum enim vidi, Cel. Brencmannus in diſſ. de Lege Remmia. *G.*

exſpectent) *Sic Schwarzius. Al. *ſpectent*, eadem fere ſententia; ſpectent, conſiderent ante factum. *G.*

4 *divus Titus)* Sueton. c. 8. *Delatores mandatoresque* (delationum) *in foro flagellis ac fuſtibus caeſos, ac noviſſime traductos per Amphitheatri arenam, partim ſubiici in ſervos, ac venire imperavit, partim in aſperrimas inſulas avehi.* G.

tot res illis adieciſti) Illis rebus, legibus, inſtitutis. *Nempe *illis* ſcribendum, Schwarzio auctore, pro *illi*, quod vix commode interpretari quisquam poterit: et infeliciter tentavit Arntzenius; nam *propter quas* non alioſſum quam ad *illis* referri poteſt. Sic etiam ſtatim ex eiusdem obſervatis dedimus *poſtquam — nihil reliquiſſe.* G.

magis arduum fuit, quod Imperator Nerva, te filio, te ſucceſſore digniſſimus, poſtquam magna quaedam edicto Titi adſtruxerat, nihil reliquiſſe tibi videbatur, qui tam multa excogitaſti, ut ſi ante te nihil eſſet inventum. Quae ſingula quantum tibi gratiae diſpenſata adieciſſent! At tu ſimul omnia profudiſti; ut ſol et dies non parte aliqua, ſed ſtatim totus, nec uni aut alteri, ſed omnibus in commune, profertur.

XXXVI. Quam iuvat cernere aerarium ſilens et quietum, et quale ante delatores erat! Nunc templum illud, nunc vere aedes, non ſpoliarium civium, cruentarumque praedarum ſaevum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, boni malis impares eſſent. Manet ta- 2

nihil reliquiſſe tibi videbatur) Al. *nihil reliquiſſe niſi tibi videbatur.* Sed vid. Gesneri epiſt. ad I. A. Erneſtium. *S.*

5 *diſpenſata — omnia)* Haec ſibi opponuntur. Ergo *diſpenſata* ſunt ſingula, quae per partes, ſingulatim aguntur. Sequens comparatio rem magis illuſtrat. *E.*

Diſpenſata, Graecorum τεταμιευμένα. Vid. Weſſeling. ad Diod. Sic. T. I. p. 257. ſq. *S.*

At — profudiſti) *Etiam illud *at*, omiſſum a quibusdam, revocavit Schwarzius. *G.*

XXXVI, 1 *vere aedes)* Utrumque iungit, quia *templum* proprie eſt illa patens undique columnarum ſubſtructio; *aedes* autem cavum illud clauſum, quod alias *cella* vocatur. *Sequimur Gronovium Obſſ. 4, 16. p. 255. qui pro vulgato *deus*, (Saturnum autem intelligebant,) *aedes* ſubſtituit. *Deus* tanto minus convenit, quia nihil habet, quod ex adverſo reſpondeat. Nihil aliud, quam loci nomina ponere voluit, poſuit, Plinius. Et tamen *aedes* Arntzenio diſplicet, et, quod hic ait, non probabatur Perizonio. *G.*

ſpoliarium) Cum ſit locus, ubi gladiatorum veſtes et inſtrumentum ſervaretur in Amphitheatro: apparet ex Sen. epiſt. 93. extr. etiam *occiſos in ſpoliario gladiatores.* Et controv. 33. pr. *infantium ſpoliarium*, ubi truncarentur, vel debilitarentur. Nec aliter de provid. c. 3. *G.*

Nunc *ſpoliarium* ſimpliciter eſt locus, in quo pecuniae civium, tanquam rapinae et ſpolia delatorum, deponuntur. *E.*

ac — locus unus) Aerarium reip. in aede Saturni conſtitutum, nunc unus eſt locus in orbe terrarum, ubi, optimo licet principe imperante, tamen boni defenſores illius vincuntur a malis et impudentibus hominibus: quia mavult Caeſar cauſſa cadere aerarium, quam eſſe, qui de eo vel iniuria queratur. Sic ſ. 4. *Saepius vincitur fiſcus, cuius mala cauſſa nunquam eſt, niſi ſub bono principe.* *G.*

eſſent) Scribendum *ſint.* Duae ultimae literae vocabuli praegreſſi perperam iteratae. *S.*

2 *Manet tamen)* Qui ſub Nerva non manebat. Vox Fron-

men honor legum, nihilque ex publica utilitate convulſum: nec poena cuiquam remiſſa, ſed addita eſt ultio, ſolumque mutatum, quod iam non
3 delatores, ſed leges timentur. At fortaſſe non eadem ſeveritate fiſcum, qua aerarium, cohibes. Immo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis. Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo: *In ius veni; ſequere*
4 *ad tribunal.* Nam tribunal quoque excogitatum principatui eſt, par ceteris, niſi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors et urna fiſco iudicem aſſignat: licet reiicere, licet exclamare: *Hunc nolo, timidus eſt, et bona ſeculi parum intelligit: illum volo, quia Caeſarem fortiter amat.* Eodem foro utuntur principatus et libertas. Quae praecipua tua gloria eſt, saepius vincitur fiſcus; cuius mala cauſſa nunquam eſt, niſi ſub bono prin-
5 cipe. Ingens hoc meritum: maius illud, quod eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios iudices malint. Liberum eſt autem diſceptanti dicere: *Nolo eum eligere.* Neque enim

tonis conſulis apud Xiphil. e Dion. L. 68. p. 769. B. *ὡς κακὸν μὲν ἐςὶν αὐτοκράτορα ἔχειν, ἐφ' οὗ μηδενὶ μηδὲν ἔξεςι ποιεῖν, χεῖρον δὲ, ἐφ' οὗ πᾶσι πάντα.* G.

addita eſt ultio) In calumniatores ac delatores fiſci patronos. G.

3 *actori, atque etiam procuratori)* Vel hinc apparet, maioris dignationis *procuratorem* eſſe quam *actorem.* Sic et in privatis familiis. Noſter ep. 3, 19, 2. in eadem re *procuratorem* unum, plures *actores* commemorat. G.

4 *principatui)* In quo ipſe princeps conveniri, et peti ab illo poſſit. Quod l. 2. de O. I. §. 32. commemoratur, *Praetor, qui inter fiſcum et privatos ius diceret,* inſtitutus a Divo Nerva, illud ad Nervam Traianum pertinere ſuſpicatur Schwarzius, id eſt ad ipſum, in quo verſatur hic Plinius, iudicium. 'Dedimus coniecturam certiſſimam Lipſii, pro vulgato, *cruciatu,* quod nihili eſt, et miſere defenditur ab Arntzenio. G.

Quae) Suſpicor *quaeque.* Sic et Lipſius. S.

5 *diſceptanti)* Quis eſt ille? arbiterne et iudex, an litigator? De iudice dici hoc verbum, dubium non habet. Ipſe noſter ſic ep. 6, 15, 2. Sed etiam de litigatore Cic. in Verr. 2, 15. *Heraclius cum advocatis adit, et poſtulat, ut ſibi cum Palaeſtritis — aequo iure diſceptare liceat.* Id. pro Corn. Balbo 28. de hoc ipſo reo, *Non de aliquo crimine,* inquit, *ſed periculo ſuo de publico iure diſceptat.* Hactenus itaque licet etiam ſic

ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias, hanc esse beneficiorum principalium summam gratiam, si illis et non uti licet.

XXXVII. Onera imperii pleraque vectigalia instituti, ut pro utilitate communi, ita singulorum iniuriis coëgerunt. His Vicesima reperta est, tributum tolerabile et facile heredibus dumtaxat extraneis, domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum: videlicet, quod manifestum erat, quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid et abradi bonis, quae sanguine, gentilitate, sacrorum

intelligere: Potestatem habet litigator dicendi, *nolo eum*, nempe procuratorem Caesaris, de quo sermo est, *eligere* iudicem caussae meae. *Eligendi* verbo in tali re locum esse, et Servius docet ad Ecl. 3, 50. *Editicius iudex est, quem una pars eligit*: et nostri avunculus in praefatione, ubi iudicium de suis scriptis comparat cum lite, ubi dixerat, se posse cuivis alii dicere, *Quid te iudicem facis? cum hanc operam condicerem, tu non eras in hoc albo*: subiungit, *Haec ego mihi patrocinia ademi nuncupatione: quoniam plurimum refert, sortiatur aliquis iudicem, an eligat.* Et, *summum quisque caussae suae iudicem facit quemcunque, cum eligit.* Neque enim provocare decorum est ab eo, quem ipse elegeris, qui proinde ipsa electione tua sit summus. * Quae verba subiiciuntur in omnibus, Harduino teste, libris, *unde provocatio appellatur*, ea glossam puto, ad ea quae parvo intervallo praecedunt adscripta, *cum Tribunos appellaret*, hoc modo: *Unde provocatio appellatio* scil. dicta, *Appellatio* enim recentius. *G.*

summam gratiam) Gratia, Venus quaedam, et maxima commendatio accedit beneficio principis, si liceat etiam recusare, et illo non uti. * Servari itaque cupio nomen, quod abest in quibusdam libris, et abesse potest, ut *summam* fiat substantivum: sed gratiam miram huic loco conciliat. Omisit etiam Arntzonius caussa nulla allegata. *G.*

XXXVII, 1 *Vicesima) Vicesima* pars *hereditatum* solvi iussa primum ab Augusto, ita tamen ut proximi quique, et pauperes, immunes essent. Omnem huius tributi historiam, cuius hic magna pars est, persequitur Petr. Burmannus de vectigalibus Pop. Rom. c. 11. Potiora dabit Cel. Schwarzius ad h. l. Locus classicus apud Dionem l. 55. p. 565. E. τὴν εἰκοστὴν τῶν κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν καὶ τῶν πενήτων, καταλείπωσι κ. τ. λ. *G.*

His Vicesima etc., h. e. ad haec onera sustinenda. *E.*

2 *seu potius non laturi*) * Malit Schwarzius *seu potius quam non laturi.* Sed videtur etiam ἐκ τοῦ κοινοῦ ex *quanto* repeti posse. Agnovit hoc ipse et omisit. *G.*

gentilitate, sacror. — societate) Gentiles eiusdem gentis homines, qui proinde idem nomen habent, ut Tullii omnes Cicerones sunt gentiles. *Sacrorum*

deniqne ſocietate, meruiſſent, quaeque nunquam ut aliena et ſperanda, ſed ut ſua ſemperque poſſeſſa, ac deinceps proximo cuique transmittenda
3 cepiſſent. Haec manſuetudo legis veteribus civibus ſervabatur: novi, ſeu per Latium in civitatem, ſeu beneficio principis veniſſent, niſi ſimul cognationis iura impetraſſent, alieniſſimi habeban-
4 tur, quibus coniunctiſſimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in graviſſimam iniuriam, civitasque Romana inſtar erat odii, et discordiae, et orbitatis, quum cariſſima pignora, ſalva ipſo-
5 rum pietate, distraheret. Inveniebantur tamen, quibus tantus amor nominis noſtri ineſſet, ut Romanam civitatem non Viceſimae modo, verum etiam affinitatum damno bene compenſari putarent; ſed his maxime debebat gratuita contingere,
6 a quibus tam magno aeſtimabatur. Igitur pater tuus ſanxit, ut, quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis perveniſſet ad matrem, etiamſi cognationum iura non recepiſſent, quum civitatem

ſocietas, quia ſua ſibi ſacra familiae atque gentis propria habebant, quae ad heredes etiam transirent. Vid. de his Guther. de Vet. Iure Pontif. 4, 6. et 7. *G.*

3 *per Latium*) Verbi gratia, qui in civitate Latini iuris magiſtratum geſſiſſent. Appiani locum adſcribamus Civ. 2. p. 443. A. H. Steph. quia de patria Plinii noſtri agit. Πόλιν Νεόκωμον ὁ Καῖσαρ ἐς Λατίου δίκαιον ἐπὶ τῶν Ἄλπεων ᾤκιζε, ὧν ὅσοι κατ' ἔτος ἦρχον, ἐγίγνοντο Ῥωμαίων πολῖται. τόδε γὰρ ἰσχύει τὸ Λάτιον. Reliqua dabunt ICti, v. g. Heinecc. Antiquitt. app. 1, 7. ſqq. Add. 39, 2. *G.*

alieniſſimi habebantur) Quantum ad Viceſimae tributum tractabantur ut alieniſſimi, licet defunctis proximo gradu eſſent coniuncti. *G.*

4 *Ita maximum* etc.) Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

5 *affinitatum damno)* Cum ille, qui ex peregrino civis Rom. factus eſſet, propter ius connubiorum non poſſet uxorem peregrinam habere. Ulpianus fragm. 5, 4. *Connubium habent cives Rom. cum civibus Rom. cum Latinis autem et peregrinis ita, SI CONCESSVM SIT.* Sen. de Benef. 4, 35. *Promiſi tibi filiam in matrimonium: poſtea peregrinus apparuiſti: non eſt mihi cum externo connubium.* Vid. Spanh. Orb. Rom. Exerc. 2, 22. et inde Heinecc. Antt. app. 1, 33. ſqq. *G.*

6 *etiamſi cognationum iura)* Hinc intelligitur, quid ſibi velit Ulpianus loco modo laudato, verbis, *ſi conceſſum ſit.* Nempe cum civitate non ſemper dabatur ius cognationum; dabatur tamen, vid. 37, 2. *G.*

adipiſcerentur, eius Viceſimam ne darent. Ean- 7
dem immunitatem in paternis bonis filio tribuit,
ſi modo reductus eſſet in patris poteſtatem: ra-
tus, improbe et inſolenter ac paene impie his no-
minibus inſeri publicanum, nec ſine piaculo quo-
dam ſanctiſſimas neceſſitudines velut intercedente
Viceſima ſcindi; nullum eſſe tanti vectigal, quod
liberos ac parentes faceret extraneos.

XXXVIII. Hactenus ille: parcius fortaſſe,
quam decuit optimum principem, ſed non par-
cius, quam optimum patrem, qui Optimum ado-
ptaturus, hoc quoque parentis indulgentiſſimi fe-
cit, quod delibaſſe quaedam, ſeu potius demon-
ſtraſſe contentus, largam ac prope intactam bene-
faciendi materiam filio reſervavit. Statim ergo 2
muneri eius liberalitas tua adſtruxit, ut, quemad-
modum in patris filius, ſic in hereditate filii pater
eſſet immunis, nec eodem momento, quo pater
eſſe deſiſſet, hoc quoque amitteret, quod fuiſſet.
Egregie, Caeſar, quod lacrymas parentum vecti- 3

7 *reductus eſſet)* Ut *recipi, redigi, referri*, ſic *reduci* etiam poteſt aliquis *in fidem*, *in ditionem*, *in numeros*, *in poteſtatem*, licet nunquam ibi fuerit. Iam ius patriae poteſtatis eſt pars iuris Quiritium, quod non continuo habet aliquis, etſi civitatem conſecutus ſit etc. Igitur ſi filium immunitate Viceſimae frui velit, curandum eſt, ut is lege, vel beneficio principis in poteſtatem ſuam, non quae iuris gentium eſt aut naturalis adeo, ſed Romanam, *reducatur*, i. e. redigatur. Conſ. 38, 7. ubi συνωνύμως: *Si modo filius in poteſtate patris fuiſſet.* **Redactus*, quod coniiciunt quidam viri docti, eandem vim habet; ſed non eſt neceſſarium. *G.*

paene impie) Quia videtur violari neceſſitudo, quae eſt inter patrem et filium, ſi rationibus illorum interſit publicanus, ſi interroget, Quantum accepiſti a patre? Sunt hic quaedam ῥητορικώτερον dicta quam verius: nihil aliud vult, quam indignum eſſe, ſi circa liberorum et parentum hereditates lex civilis plus valeat, quam illa naturae coniunctio. *G.*

Publicani viceſimam redimebant, inde *Viceſimarii* dicti. *E.*

XXXVIII, 1 *materiam — reſervavit)* Ne plorare cogeretur cum Alexandro puero, ſibi a patre nihil, quod agat, relinqui. *G.*

2 *amitteret, quod fuiſſet)* Ludit Plinius verbis et ſententiis. Nempe cum pater viceſimam haereditatis ſolvere cogitur, habetur inſtar extranei, et tanquam nunquam pater fuiſſet. Sic bene Gierigius. *E*

3 *lacrymas — vectigales)* Tolle figuram, et dicet, Praeter luctum etiam damnum percipere

gales eſſe non pateris. Bona filii pater ſine de-
minutione poſſideat, nec ſocium hereditatis acci-
piat, qui non habet luctus: nemo recentem et
attonitam orbitatem ad computationem vocet, co-
4 gatque patrem, quid reliquerit filius, ſcire. Augeo
P. C. principis munus, quum oſtendo, liberalitati
eius ineſſe rationem. Ambitio enim et iactantia,
et effuſio, et quidvis potius, quam liberalitas ex-
5 iſtimanda eſt, cui ratio non conſtat. Dignum er-
go, Imperator, manſuetudine tua, minuere orbi-
tatis iniurias, nec pati quemquam, filio amiſſo, in-
ſuper affici alio dolore. Sic quoque abunde mi-
ſera res eſt, pater filio ſolus heres: quid ſi cohe-
6 redem non a filio accipiat? Adde, quod, quum
divus Nerva ſanxiſſet, ut in paternis bonis liberi
neceſſitate Viceſimae ſolverentur, congruens erat,
eandem immunitatem parentes in liberorum bonis
7 obtinere. Cur enim poſteris amplior honor, quam
maioribus haberetur? curve non retro quoque
recurreret aequitas eadem? Tu quidem, Caeſar,
illam exceptionem removiſti, *ſi modo filius in
poteſtate patris fuiſſet:* intuitus, opinor, vim le-
gemque naturae, quae ſemper in ditione parentum
eſſe liberos iuſſit, nec, uti inter pecudes, ſic in-

parentes non pateris. Sed illud indignitatem magis movet. Habet hoc Latinus ſermo, quod hic praeſertim apparet, ut ponendis *abstractis* vel *adiunctis* loco eorum, quae *concreta* vocantur, ea parte res obvertat animo, qua maxime ad eum commovendum valent. Huc pertinent *lacrymae vectigales, orbitas attonita, ſcire quid reliquerit filius.* G.

qui non habet luctus) Gierigius ex probabili virorum doctorum coniectura *quem n. h. l.* Probavit item I. A. Erneſtius. *S.*

4 *cui ratio non conſtat)* cuius liberalitas non ex honeſtis iuſtisque cauſſis proficiſcitur. Huic et *ineſt ratio*, cum ſit conſilio, et honeſta ex cauſſa, cui temeritas opponitur, ut in ambitioſis, prodigis, iactatoribus. *E.*

5 *coheredem non a filio)* ſcil. adſcriptum, ſed iniquitate legis additum, publicanum, qui viceſimam exigat, et in ſocietatem hereditatis veniat. *E.*

7 *retro — recurreret)* Inepta variatio ſententiae praecedentis! Praeter aliquem luſum verborum, et acumen variandi, nihil erat, quod vim aut virtutem adderet ſententiae. *E.*

Non eſt variatio ſententiae prioris, nedum inepta variatio. Quid enim? num aequitas idem quod honor? *S.*

ter homines poteſtatem et imperium valentioribus dedit.

XXXIX. Nec vero contentus primum cognationis gradum abſtuliſſe Viceſimae, ſecundum quoque exemit, cavitque, ut in ſororis bonis frater, et contra, in fratris ſoror, utque avus, avia, in neptis nepotisque, et invicem illi, ſervarentur immunes. His quoque, quibus per Latium 2
civitas Romana patuiſſet, idem indulſit, omnibusque inter ſe cognationum iura commiſit, ſimul et pariter, et more naturae; quae priores principes a ſingulis rogari geſtiebant, non tam praeſtandi animo, quam negandi. Ex quo intelligi 3
poteſt, quantae benignitatis, quanti ſpiritus fuerit, ſparſas, atque, ut ita dicam, laceras gentilitates colligere atque connectere, et quaſi renaſci iubere; deferre, quod negabatur, atque id praeſtare cunctis, quod ſaepe ſinguli non impetraſſent; poſtremo, ipſum ſibi eripere tot beneficiorum occaſiones, tam numeroſam obligandi imputandique materiam. Indignum credo ei viſum, ab 4
homine peti, quod dii dediſſent. Sorores eſtis et frater, avus et nepotes; quid eſt ergo, cur

XXXIX, 1 *ſecundum — exemit)* eos quoque, qui ſecundo gradu cognati eſſent, viceſima ſolvenda liberavit. Eodem ſenſu *primum gradum abstulit viceſimae. E.*

2 *per Latium)* Vid. 37, 3. *G.*

3 *quanti ſpiritus)* quantae animi magnitudinis, quae, poſthabita utilitatis ratione, ſolam honeſtatem et iuſtitiam ſequi poſſet. Quod *ſpiritum* addidit Plinius, egregie cavit, ne Traianus ex quadam imbecillitate animi, ut ſaepe fit, benignus videretur. *E.*

4 *Sorores eſtis et frater)* Plures ſorores unius fratris, plures unius avi nepotes. *Itaque non puto opus, ut receptam lectionem mutemus altera quorundam librorum, *fratres, avi. G.*

Nonne autem ſaepe una ſoror plures fratres habere ſolet? Ergo illa Gesneri explicatio non firma eſt. Quamobrem ex Livineii coniectura Gierigius edidit: *Soror eſtis et frater, avus et nepos.* Quae ſequuntur, *vobis eſtis,* hoc ſenſu dicit: vos cognati natura, non opus habetis rogare, ut veſtram cognationem imperator confirmet; veſtro quodam iure, quod natura dedit, cognati, ſorores et fratres, eſtis. Non itaque hic locus coniecturis ſollicitari debebat, ut cum Gierigius edidit: *Quid eſt ergo? cur rogetis, ut ſitis? Princeps vobis eſt is, qui pro cetera* etc. Hoc eſt, mea

rogetis, ut fitis? vobis eftis. Quid? pro cetera fua moderatione non minus invidiofum putat dare
5 hereditatem, quam auferre. Laeti ergo adite honores, capeffite civitatem, neminem hoc neceffitudinis abruptum, velut truncum, amputatumque deftituet: iisdem omnes quibus ante pignoribus,
6 fed honeftiores perfruentur. Ac ne remotus quidem, iamque deficientis affinitatis gradus, a qualibet quantitate Vicefimam inferre cogetur. Statuit enim communis omnium parens fummam, quae publicanum pati poffit.

XL. Carebit onere Vicefimae parva et exilis hereditas: et fi ita gratus heres volet, tota fepulcro, tota funeri ferviet. Nemo obfervator, nemo caftigator adfiftet. Cuicunque modica pecunia ex hereditate alicuius obvenerit, fecurus
2 habeat quietusque poffideat. Ea lex Vicefimae

fententia, ingenium Plinianum, abruptas acutasque fententias fectans, in ordinem cogere. *E.*

Quid? pro cetera) *Sic pulchre liber Schwarzii. Al. *Qui.* *G.*

5 *hoc neceffitudinis abrupt.)* Id eft, abrupta ac fublata per leges neceffitudo. *G.*

Melius, puto, Gierigius locum ita explicuit: *hoc*, quod *neceffitudinis* eft, hoc officium capeffendi remp. *neminem deftituet*, non privabit quenquam cognatis, ut v. c. pater privatus filiis, fimilis fit *trunco abrupto et amputato*, arbori, cuius rami circumcirca recifi funt. — Mox *honeftiores* funt honoratiores, civitatis honore aucti. *E.*

Hoc neceffitudinis, i. q. *haec neceffitudo.* Vid. Schwarz. pag. 495. *S.*

6 *Ac ne remotus)* Hinc novum caput incipiendum erat. Certe cavendum, ne per occafionem huius divifionis divellamus, quae funt coniunctiffima. *G.*

Sic diftincturus erat Erneftius. „Non dubitavi, inquit, ab his verbis, quae vulgari divifione ad Cap. 39. referebantur, novum caput incipere, quod ut fieret, iam Gesnerus monuerat, et optaverat." *S.*

affinitatis) Nedum confanguinitatis; argumentatur enim a minori ad maius. *G.*

inferre) fcil. in aerarium, h. e. folvere. Mox *pati publicanum* concifius dictum pro vulgari, pati exactiones vicefimae per publicanum. *E.*

XL, 1 *caftigator)* Ex illa prima notione verbi, qua *caftigare* eft arctius conftringere, coërcere etc. Si enim de hereditate exigua, quae vix monumento fufficit, Vicefima quoque fit folvenda, coërcendi erunt et vicefima parte minuendi fumtus monumenti. *G.*

Cuicunque modica) *Pulchre codicis fui auctoritate firmat hanc lectionem Schwarzius. Vulgaris lectio, *Cuiuscunque modi ea*, vix eft ut fententiam commodam pariat. *G.*

dicta est, ut ad periculum eius perveniri, nisi opibus, non possit. Conversa est iniquitas in gratulationem; iniuria in votum: optat heres, ut Vicesimam debeat. Additum est, ut, qui eius- 3
modi ex caussis in diem edicti Vicesimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in praeteritum subvenire ne dii quidem possunt: tu tamen subvenisti, cavistique, ut desineret quisque debere, quod non esset postea debiturus. Idem effecisti, ne malos principes habuisse- 4
mus; quo ingenio, si natura pateretur, quam libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem et bona refudisses! Vetuisti exigi, quod deberi 5
non tuo seculo coeperat. Alius ut contumacibus irasceretur, tarditatemque solvendi dupli vel et quadrupli irrogatione mulctaret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas, quod deberi non oportuerit, an constituas, ut debeatur?

XLI. Feres, Caesar, curam et solicitudinem consularem. Nam mihi cogitanti, eundem te

a *ut ad periculum — possit*) h. e. ut nemo periculo vicesimae solvendae obnoxius sit, nisi qui ex opulenta hereditate dives fiat. *E.*

3 *in praeteritum subvenire)* Factum infectum reddere. Licet Romanis hominibus blandiri homini vivo vel mortuo cum iniuria Deorum. Cicero Sullam cum Iove comparat, ut hunc ignorantiae et impotentiae circa opus suum accuset, pro Roscio Amer. c. 45. In luctu Germanici *lapidata Deorum templa, subversae Deum arae, Lares a quibusdam familiares in publicum abiecti.* Sueton. Calig. 5. vid. deinde ad 80, 6. Sed necesse est frigidum fieri, quidquid vero nimis adversum. Quomodo enim *in praeteritum* hic *subvenit* Traianus, ut non unusquisque nostrum, remittendo debito magno parvo, eadem ratione subvenire possit, nedum ut Deus? Itaque pro meo in Plinium amore auro redemerim, haec ab illo non esse scripta: multo sanius infra 80, 2. *infectum reddere, quidquid fieri non oportuerit.* cf. 94, 2. vid. Heraldus ad Arnobium p. 179. sq. *G.*

4 *ne malos principes habuissemus)* Hoc est, ne ex illorum dura lege ad tardos in solvendo, quod exegerant, aliquid damni perveniret. Suspensus atque impeditus effectus illorum malitiae etc. Hic etiam verba splendidiora quam sensus. *G.*

5 *nihil referre iniquitatis)* perinde iniquum esse. Ad *iniquitatis* subaudi *nomine.* Minus commode hunc locum explicat Perizonius ad Sanct. Minerv. 3, 5. 3. castigatus ideo a Bauero p. 581. *S.*

collationes remisisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse, interrogandus videris, satisne computaveris imperii reditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot eroga-
2 tionibus sola sufficiat. Nam quid est caussae, cur aliis quidem, quum omnia raperent, et rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, defuerint omnia? tibi, quum tam multa largiaris, et
3 nihil auferas, omnia supersint? Nunquam principibus defuerunt, qui fronte gravi et tristi supercilio utilitatibus fisci contumaciter adessent; et erant principes ipsi sua sponte avidi et rapaces, et qui magistris non egerent: plura tamen semper a nobis contra nos didicerunt. Sed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maxime ava-
4 ris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo et quiescunt, et postquam non est, cui suadeatur, qui suadeant, non sunt. Quo evenit, ut

XLI, 1 *collationes)* Praesertim *auri coronarii*, quod ex honore provinciarum voluntario paullatim in tributum abiit. De hoc Lips. de magnit. Rom. 2, 9. Et sunt tituli *de Auro Coronario* in utroque Codice. Imitatus est Traianum Adrianus ap. Spartian. 6. *Aurum coronarium Italiae remisit, in provinciis minuit.* G.

2 *Nam*) Unde pendeat, docet I. A. Ernestius. S.

nihil detinuissent) * Constitui lectionem ex sententia Cl. Schwarzii: nisi quod *detinuissent* praetuli alteri *retinuissent*, in paribus fere auctoritatibus: cum in *detinuissent* simul iniuriae quaedam nota impressa sit, qua in priore parte periodi opus non erat, cum adiectum esset *rapta*. G.

Mihi tamen verius videtur *retinuissent*, quia praecellit *retinerent*. Est haec concinnitas Plinii, quam ubique sequitur. — Mox post verba *omnia supersint* Gierigius ex MS. Paris. Venet. Schwarz. et edit. Cuspin. in textum revocavit hoc supplementum: *ut si nihil largiaris et auferas omnia.* Sane hoc additamentum ceteris affectatae concinnitatis notis, quas totum caput habet, bene respondet. E.

Placet *retinuissent*. Nec minus probo supplementum illud a Gierigio in ordinem receptum, sic tamen ut verba hoc modo ordinanda putem: *tibi, quum tam multa largiaris, et nihil auferas, ut si nihil largiaris, et auferas omnia, omnia supersint?* Iam apparet, qui tactum sit, ut illa verba in aliis libris exciderent. Adde quod ipsa concinnitas videtur hunc ordinem commendare. S.

3 *a nobis — didicerunt)* nostris adulationibus ad avaritiam corrupti sunt. Hinc illas mox *avaras* dicit, h. e. quae avaros reddunt eos, quibus adulamur. E.

tibi cum plurimum pro tuis, plus tamen pro noſtris moribus debeamus.

XLII. Locupletabant et fiſcum et aerarium non tam Voconiae et Iuliae leges, quam maieſtatis ſingulare et unicum crimen eorum, qui crimine vacarent. Huius tu metum penitus ſustuliſti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam qui ſibi maieſtatem vindicabant.
Reddita eſt amicis fides, liberis pietas, obſequium 2
ſervis: verentur, et parent, et dominos habent.
Non enim iam ſervi noſtri principis amici, ſed 3
nos ſumus: nec pater patriae alienis ſe mancipiis cariorem, quam civibus ſuis credit. Omnes accuſatore domeſtico liberaſti, unoque ſalutis publicae ſigno illud, ut ſic dixerim, ſervile bellum

4 *pro noſtris moribus)* tibi debemus hos noſtros mores: nam tu tuis moribus noſtros correxiſti et finxiſti. Cf. Cap. 44. et 45. *E.*

XLII, 1 *Voconiae)* C. *Voconius ſanxit, ne quis heredem virginem neve mulierem faceret*, Cic. Verr. I, 42. Sed univerſam huius legis rationem declaravit Perizonius ſecunda diſſertationum, in Triade ab ipſo, tum etiam ab Ill. Heineccio edita. *G.*

Iuliae) Praeſertim intelligi eam, quam augendae Papiae Poppaeae tulit Auguſtus, *de maritandis ordinibus*, ex verbis Tac. A. 3, 25. obſervat Lipſius, *Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea, quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes incitandis coelibum poenis, et augendo aerario, ſanxerat.* Quantum de hac iuris veteris particula meritus nuper ſit Ill. Heineccius, nemo ignorat. *G.*

Gierigius tamen mavult intelligi Viceſimariam, ſ. de viceſima hereditatum, quam Nerva et Traianus temperarunt. *E.*

maieſtatis) Vid. ad 11, 1. Plena apud Suetonium et Tacitum omnia. *G.*

magnitudine — maieſtatem) Reſpicit, opinor, ad etymon *maieſtatis*, quae *maius* quiddam communi, quae in homines cadit, magnitudine notare videtur. *G.*

2 *Reddita — amicis fides)* Ante enim ſolicitabantur amici, liberi, ſervi, praemiis, quae delatoribus indicibusque propoſita eſſent, ut prodere vellent liberam vocem amici, patris, domini etc. *G.*

3 *ſervi noſtri)* * Leviſſima transpoſitione ex ſuo aliisque libris prolata verum et ſuum huic loco ſenſum reddidit Schwarzius. Al. *ſervi principis noſtri amici. G.*

unoque — ſigno) una lege reipublicae ſalutari, qua Traianus inſolentiores ſervorum accuſationes coërceret. Difficilius autem dictu eſt, quare illam legem *ſignum* dicat. Quae interpretes de ſignis ſ. vexillis ad h. l. adferunt, non ſatis apta videntur. *Signa tollere* obvium et notum eſt: ſed quid eſt *ſigno bellum tollere?* Num forte cogitabimus

sustulisti, in quo non minus servis, quam dominis praestitisti. Hos enim securos, illos bonos
4 fecisti. Non vis interea laudari; nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quae tanquam delata puniret: magnum et inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi servos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum est, quod testamenta nostra secura sunt: nec unus omnium, nunc quia scriptus, nunc quia non scriptus, heres es. Non tu fallis, non tu iniquis tabulis advocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius, nuncuparis,
2 sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis praeteriris: nihilque inter privatum et principem interest, nisi quod nunc a pluribus

de *signo* s. *sigillo*, quo aliquid, cui imprimitur, confirmatur. Ita bono sensu Plinius illam legem diceret *signum salutis public.* quia illa lege salutem publicam Traianus confirmaverit et sanciverit. At metaphoram male continuavit, qui mox illo tali signo *servile bellum* sublatum dicit. Sit ita: non satis apte dixerit Plinius. Ipsum illud quod addit *(ut sic dixerim)* suspectum alicuius negligentiae reddit. Nam et in *servili bello* ad vetera et vera bella servilia allusio est non satis apta huic loco, in quo non nisi de licentia servorum in dominos accusatoria sermo est. *E.*

4 *nec fortasse laudanda sint)* Quam enim laudem meretur, qui latro non est, tyrannus, insidiator, crudelis, non est? *G.*

XLIII, 1 *nunc quia scriptus)* Amabat Augustus in testamentis amicorum honorem sibi haberi; sed honeste et liberaliter. vid. Sueton. 66. Alii principes ad avaritiam et crudelitatem testamentorum obtentu abusi, qui rescinderent ultimas voluntates, in quibus ipsi scripti non essent, eoque terrore permoverent alios, ut contra animi sui sententiam, quo partem certe bonorum suis servarent, principem adscriberent. vid. Sueton. Calig. 38. (quo nuper usi sumus ad Quintil. 6, 3, 92.) Neron. 32. Domit. 12. Notabile praesertim Taciti epiphonema Agric. 43. *a bono patre non scribi heredem nisi malum principem.* *G.*

non tu — advocaris) tu non adscriberis iniquis testamentis ideo, ut illorum fidem tuo nomine facias. Hanc sententiam mox variat, *Nullius ad te — confugit* etc. *E.*

iracundia) Ut Iudaei olim ad *Korban*, ut Christiani proh pudor! ad *pias caussas* saepe confugiunt, ne habeat a se possessa heres naturalis, cui iniquissima de caussa irati sunt. *G.*

amaris: nam et plures amas. Tene, Caesar, hunc 3
cursum, et probabitur experimento, sitne feracius
et uberius, non ad laudem modo, sed ad pecuniam, principi, si herede illo mori homines velint, quam si cogantur. Donavit pater tuus mul- 4
ta, et ipse donasti. Cesserit parum gratus: manent tamen ii, qui bonis eius fruantur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit. Nam liberalitatem iucundiorem debitor gratus, clariorem ingratus
facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniae 5
praetulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimoniis nostris suum duxit, quod esset de suo? Nonne ut regum, ita Caesarum munera illitos cibis hamos, opertos praeda laqueos, aemulabantur? quum privatis facultatibus velut hausta et implicata, retro secum, quidquid attigerant, referrent.

XLIV. Quam utile est, ad usum secundorum per adversa venisse! Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quae tunc erat innocentium vita. Scis et expertus es, quantopere detestentur malos principes etiam, qui malos faciunt. Meministi, quae optare nobiscum, quae sis queri
solitus. Nam privato iudicio principem geris, 2

4 *et ipse donasti)* I. A. Ernestius, voce repetita: *multa et ipse donasti.* *S.*

Cesserit parum gratus) Ille enim obtentus rescindendorum testamentorum. Vid. quos laudamus ad s. 1. *G.*

clariorem ingratus) Multa Seneca in fine librorum de beneficiis. Ultimum illud, *Non est magni animi dare et perdere: hoc est magni animi, perdere et dare.* *G.*

5 *munera — hamos)* Vid. Epist. 9, 30, 2. *G.*

I. A. Ernestius: *inditos cibis hamos.* *S.*

velut hausta et implicata) Duo participia respondent nominibus praecedentibus. *Munera* comparata sunt *hamis*, itaque *velut hauriuntur* i. e. devorantur; *laqueis*, itaque *implicantur*, *privatis facultatibus.* *Primo illud *hausta* in *aucta* corruptum fuit, quod traxit deinde alterum *implicata*, ut *multiplicata* effingerent inde homines. Hic velut fons multiplicis circa hunc locum varietatis, prout alterutrum vel utrumque ex hoc gemino pari verborum adsumtum est. *G.*

XLIV, 2 *privato)* Defendit I. A. Ernestius. Malim tamen *privati.* Solius Traiani privati iudicium respici videtur: nam sequitur, *quam tibi alium precabare.* *S.*

meliorem immo te praeſtas, quam tibi alium precabare. Itaque ſic imbuti ſumus, ut, quibus erat ſumma votorum melior peſſimo princeps, iam
3 non poſſimus niſi optimum ferre. Nemo eſt ergo tam tui, tam ignarus ſui, ut locum iſtum poſt te concupiſcat. Facilius eſt, ut eſſe aliquis ſuc-
4 ceſſor tuus poſſit, quam ut velit. Quis enim curae tuae molem ſponte ſubeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus et ipſe es, quam ſit oneroſum ſuccedere bono principi, et affere-
5 bas excuſationem adoptanti. An prona parvaque ſunt ad aemulandum, quod nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salva eſt omnibus vita, et dignitas vitae: nec iam conſideratus ac ſapiens,
6 qui aetatem in tenebris agit. Eadem quippe ſub principe virtutibus praemia, quae in libertate: nec bene facto tantum ex conſcientia merces. Amas conſtantiam civium, rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, ſed
7 foves et attollis. Prodeſt bonos eſſe, quum ſit ſatis abundeque, ſi non nocet: his honores, his ſacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi iudicio florent. Acuuntur iſto integritatis et

4 *adoptanti)* Nervae adoptanti te hanc excuſationem afferebas, nimis difficile eſſe tam bono principi, quam eſſet Nerva, ſuccedere. **Adoptanti* diſerte prae ſe ferunt Codices MSS. plures. Malit etiam *eam* ex coniectura inſerere Schwarzius h. m. *et eam afferebas excuſationem adoptanti*: quod ad lucem ſententiae facit ſine dubio. Vulgo legitur, *et afferebas excuſationem adoptati.* Sed quae ſit adoptati excuſatio, non intelligo: poteſt enim deprecari. Niſi forte quod melior illius cauſſa eſt, quam ſi quis ſponte, vel vi adeo, ſe ingeſſit. Arntzenius *adoptati* explicat *propter adoptionem*, deficiente parte ſuſcipere coactus es onus imperii. Sed non intelligitur tamen, quid hoc faciat ad anteceſſorem bonum? Itaque *adoptanti* magis ſemper placet. *G.*

5 *incolumitatem rependit)* Turpe aliquid committere, v. c. uxore cedere, adulari, delator eſſe, cogitur, ne ſalutem et incolumitatem imperator eripiat. *G.*

6 *rectosque)* Wallii *erectos* probat I. A. Erneſtius. *S.*

7 *Acuuntur iſto)* *Quantivis pretii emendatio, ingenio Lipſiano debita, quam recipi dignam iudicavit etiam Schwarzius. Editum adhuc: *Acuuntur iſti integritatis et induſtriae pretio: ſimiles et diſſimiles alliciuntur.* Eadem probavit Perizonius. Mavult tamen Arntzenius *βαλανηφαγεῖν.* *G.*

induſtriae pretio ſimiles, disſimiles alliciuntur:
nam praemia bonorum malorumque bonos ac ma-
los faciunt. Pauci adeo ingenio valent, ut non 8
turpe honeſtumque, prout bene ac ſecus ceſſit,
expetant fugiantve; ceteri, ubi laboris inertiae,
vigilantiae ſomno, frugalitatis luxuriae merces da-
tur, eadem iſta, quibus alios artibus aſſequutos
vident, conſectantur: qualesque ſunt illi, tales
eſſe et videri volunt; et dum volunt, fiunt.

XLV. Et priores quidem principes, excepto
pto patre tuo, praeterea uno aut altero, (et nimis
dixi,) vitiis potius civium, quam virtutibus laeta-
bantur: primum, quod in alio ſua quemque na-
tura delectat; deinde, quod patientiores ſervitu-
tis arbitrabantur, quos non deceret eſſe niſi ſer-
vos. Horum in ſinum omnia congerebant: bonos 2
autem otio aut ſitu abstruſos, et quaſi ſepultos,
non niſi delationibus et periculis in lucem ac
diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, 3
et hercule aequum eſt, eſſe eos cariſſimos bono
principi, qui inviſi malo fuerint. Scis, ut ſunt
diverſa natura dominatio et principatus, ita non
aliis eſſe principem gratiorem, quam qui maxime
dóminum graventur. Hos ergo provehis, et oſten- 4
tas quaſi ſpecimen et exemplar, quae tibi ſecta

8 *adeo ingenio valent)* eas mentis vires habent. Nove dictum I. A. Erneſtio videtur. Non puto. *S.*

bene ac ſecus) Bentleius ad Horat. Serm. 2, 1, 31. *b. aut ſ.* legi vult. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius, cui *ceſſerit* corrigenti non aſſentior. Saepiſſime autem particulae *ac* et *aut* confuſae. Vid. Drakenb. ad Liv. 21, 53, 3. *S.*

dum volunt, fiunt) Nimirum verum eſt, quod dicebat apud Xenoph. Memor. 1, 7. Socrates, Οὐκ ἔστι καλλίων ὁδὸς ἐπ' εὐδοξίαν, ἢ δι' ἧς ἄν τις ἀγαθὸς τοῦτο γένοιτο, ὃ καὶ δοκεῖν βούλοιτο. Deinde illud, quod eidem tribuit Cic. de Orat. 1, 47. *Quibus perſuaſum eſſet, ut nihil ſe malint eſſe, quam bonos viros, iis facilem reliquam eſſe doctrinam.* Hic eſt naturalis quoque precum circa virtutem parandam effectus, quem ſi quis alius, praeclare intellexiſſe videtur ille noſter Arndius. *G.*

XLV, 1 *deceret eſſe — ſervos)* Hi ſunt illi *ſervi natura,* qui poenis et metu reguntur etc. *G.*

2 *aut ſitu)* Malim *ac ſitu.* Vid. I. A. Erneſtius. *S.*

vitae, quod hominum genus placeat: et ideo non
cenſuram adhuc, non praefecturam morum rece-
piſti, quia tibi beneficiis potius, quam remediis
ingenia noſtra experiri placet. Et alioquin neſcio,
an plus moribus conferat princeps, qui bonos
5 eſſe patitur, quam qui cogit. Flexibiles quamcun-
que in partem ducimur a principe, atque, ut ita
dicam, ſequaces ſumus. Huic enim cari, huic
probati eſſe cupimus; quod fruſtra ſperaverint
diſſimiles: eoque obſequii continuatione perveni-
mus, ut prope omnes homines unius moribus
vivamus. Porro, non tam ſiniſtre conſtitutum
eſt, ut, qui malum principem poſſumus, bonum
6 non poſſimus imitari. Perge modo, Caeſar, et
vim effectumque cenſurae, tuum propoſitum, tui
actus obtinebunt. Nam vita principis cenſura eſt,
eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc con-

4 *non praefecturam morum*) a Cenſura, cuius haec alioqui periphraſis eſt, diverſam, qualis Pompeio primum delata videtur viris doctis, cum Tac. Ann. 3, 28. *corrigendis moribus delectus* dicatur. Deinde Iulius Caeſar apud Sueton. 76. inter *reliquos honores nimios, ut continuum conſulatum, perpetuam dictaturam*, etiam *praefecturam morum recepit*. Eodem teſte c. 28. Auguſtus *morum legumque regimen perpetuum recepit, ſine cenſurae honore*. De hac pariter et cenſura proprie dicta Imperatorum vid. Ez. Spanh. 10, 10, p. 472. ſqq. *G.*

quam qui cogit) Cum enim omne virtutis decus et nobilitas in eo inſit, quod libera eſt, quod cogi non poteſt: illud ei adimunt principes, et quaſi caſtrant, qui perficere imperio volunt, ut homines boni ſint. Simulationem forte effecerint ea via, virtuti plus fere nocent. *G.*

5 *diſſimiles*) Cives intellige, *diſſimiles* principi, ſive bono ſive malo, fruſtra ſperaverint ei probari. Simile enim ſimili gaudet. *G.*

Simplicius tamen fuerit *diſſimiles* Traiano intelligere, hoc ſenſu: *quod*, quem Traiani amorem, *fruſtra ſperaverint* cives ei diſſimiles. *E.*

Sic et Gierigius. Bene, ſi Plinius de uno Traiano loquitur. Sed mihi ſententia videtur generalis: probo igitur rationem Geſneri. *S.*

omnes homines) Gravat orationem additum *homines*. Qui reputaverit, quot locis *omnes* et *homines* librariorum negligentiâ confuſa ſint, (vid. Drakenb. ad Liv. 3. 54, 6. Schwarz. Suppl. ad Plin. Paneg. p. 601. b.) ei non improbabile videbitur, *διττογραφίαν* hic textum occupaſſe. *S.*

6 *vita principis*) Huc, ut ſolet, reſpexiſſe videtur Claudian. 4. COS. Honor. 299. *Componitur orbis Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus Humanos edicta valent, ut v i t a r e g e n t i s.* G.

vertimur: nec tam imperio nobis opus eſt, quam exemplo. Quippe infidelis recti magiſter eſt metus. Melius homines exemplis docentur, quae in primis hoc in ſe boni habent, quod approbant, quae praecipiunt, fieri poſſe.

XLVI. Et quis terror valuiſſet efficere, quod
reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis, ut ſpe-
ctaculum pantomimorum populus Romanus tolli
pateretur; ſed non obtinuit, ut vellet. Rogatus 2
es tu, quod cogebat alius, coepitque eſſe bene-
ficium, quod neceſſitas fuerat. Neque enim a te
minore concentu, ut tolleres pantomimos, quam
a patre tuo, ut reſtitueret, exactum eſt. Utrum- 3
que recte: nam et reſtitui oportebat, quos ſuſ-
tulerat malus princeps; et tolli reſtitutos. In
his enim, quae a malis bene fiunt, hic tenendus
modus, ut appareat, auctorem diſplicuiſſe, non
factum. Idem ergo populus ille aliquando ſceni- 4
ci imperatoris ſpectator et applauſor, nunc in
pantomimis quoque averſatur et damnat effemi-
natas artes, et indecora ſeculo ſtudia. Ex quo 5
manifeſtum eſt, principum diſciplinam capere etiam
vulgus: quum rem, ſi ab uno fiat, ſeveriſſimam,
fecerint omnes. Macte hac gravitatis gloria, Cae-
ſar, qua conſequutus es, ut, quod antea vis et

quae praecipiunt) *Elegans eſt coniectura, et Heumanno digna, cum monuit Cl. Schwarzium, legendum eſſe *praecipiuntur*: et quam facile interceptae duae literulae ſunt? Neceſſariam tamen non puto. Nam ipſa quoque exempla *praecipiunt*, docent, commonſtrant, quid fieri debeat non minus, quam quid poſſit. *G.*

XLVI, 1 *ſpectaculum pantomimorum)* v. g. a Nerone *pantomimorum factiones cum ipſis ſimul relegatae* Sueton. 16. Et Domitianus ibid. 7. *interdixit hiſtrionibus ſcenam.* *G.*

3 *Utrumque recte* etc.) Male haec iudicat Plinius, dum utrumque et Nervam et Traianum laudare vult. Saepe iam alias laudandi propoſitum veritatem ſuſtulit. *E.*

4 *ſcenici imperatoris)* Neronis. Vid. Sueton. c. 20. ſqq. *G.*

applauſor) Dubiae vox auctoritatis, cum nec alibi lecta ſit, neque hoc loco codices nihil varient. Alii enim *plauſor*, quod Gierigius adſcivit. *S.*

5 *diſciplinam — vulgus)* etiam in vulgo et infimis hominibus hanc mentis et iudicii vim eſſe, ut vel principis inſtituta et mores approbare et imitari poſſint. *E.*

6 imperium, nunc mores vocarentur. Caſtigaverunt vitia ſua ipſi, qui caſtigari merebantur: iidemque emendatores, qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de ſeveritate tua queritur, et liberum eſt que-
7 ri. Sed quum ita comparatum ſit, ut de nullo minus principe querantur homines, quam de quo maxime licet; tuo in ſeculo nihil eſt, quo non
8 omne hominum genus laetetur et gaudeat. Boni provehuntur; mali, qui tranquilliſſimus ſtatus civitatis, nec timent, nec timentur. Mederis erroribus, ſed implorantibus: omnibusque, quos bonos facis, hanc adſtruis laudem, ne coëgiſſe videaris.

XLVII. Quid vitam? quid mores iuventutis? quam principaliter formas! Quem honorem dicendi magiſtris, quam dignationem ſapien-

7 *tuo in ſeculo)* Nullae iam audiuntur querelae: primo quia queri licet; ob id ipſum enim non queruntur homines: deinde quia tuo ſeculo nihil eſt, quo non potius, etiam ſi quibus queri lubeat, gaudeant. * *Tuo in ſeculo* in bonis libris eſſe oſtendit Schwarzius, pro eo quod vulgo editur, *tamen in ſeculo*, vel, quod alii praeferunt, *tum in ſeculo*. G.

8 *ſed implorantibus)* Duriuscula loquendi ratio. Neque enim ipſi *errores* implorant, ſed *errantes*. * Itaque vehementer placet ingenium Cl. Schwarzii, qui coniicit, *implorantium*. G.

Nihil opus eſt hac coniectura. Sit dura ratio loquendi; obviae in Plinio ſimiles ſunt. Attulit Gierigius ex Cap. 3, 1. *acclamationes fingunt*; ex Cap. 43, 6. *gratiarum actiones meminerunt*; ex Cap. 12. *transportat tergo bella*; ex Cap. 41, 4. *ſilent et quieſcunt adulationes*. E.

XLVII, 1 *Quid vitam? quid* etc.) Interpunge cum aliis: *Quid? vitam, quid? mores iuventutis quam principaliter formas!* S.

dicendi magiſtris) Aur. Victor Epit. 13, 8. *Erudititiſſimos, quamvis ipſe parcae eſſet ſcientiae, moderateque eloquens, diligebat.* Xiphil. ex Dione L. 68. p. 772. C. Παιδείας ἀκριβοῦς, ὅση ἐν λόγοις, οὐ μετέσχε· τό γε μὴν ἔργον αὐτῆς καὶ ἠπίστατο, καὶ ἐποίει. Τὸ ἔργον αὐτῆς non ſignificat moralem philoſophiam, quam a Plutarcho didicerit, quod vult hic Lipſius: ſed res ipſas, quas docet philoſophia. Recte ſentiebat, loquebatur, vivebat Traianus, ſine literis. Neſcio, an aliquis adhibuerit hunc Dionis locum ad illuſtrandum τὸ ἔργον τοῦ νόμου Rom. 2, 15: apprime huc convenire τὸ ἔργον τῆς παιδείας, pulchre noſſe mihi videor. Optimus ipſe interpres noſter, *Praeſtas*, ait, *quaecunque praecipiunt*. Ceterum hic reſpici etiam ad philoſophos urbe a Domitiano pulſos, apparet, de qua re Sueton. 10. Itaque cum exſularent ante, ſub Traiano *patriam receperunt ſtudia*. G.

dignationem) * Repoſuit hoc

tiae doctoribus habes! Ut ſub te ſpiritum et ſanguinem et patriam receperunt ſtudia! quae priorum temporum immanitas exſiliis puniebat, quum ſibi vitiorum omnium conſcius princeps inimicas vitiis artes non odio magis, quam reverentia, relegaret. At tu easdem artes in comple- 2
xu, oculis, auribus habes. Praeſtas enim, quaecunque praecipiunt, tantumque eas diligis, quantum ab illis probaris. An quisquam ſtudia 3
humanitatis profeſſus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admiſſionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus 4
hanc ante vos principes arcem PVBLICARVM AEDIVM nomine inſcripſerat; fruſtra tamen, niſi adoptaſſet, qui habitare, ut in publicis, poſſet. Quam 5
bene cum titulo iſto moribus tuis convenit! quamque omnia ſic facis, tanquam non alius inſcripſerit! Quod enim forum, quae templa tam reſerata? Non Capitolium, ipſaque illa adoptionis tuae ſedes magis publica, magis omnium. Nullae obices, nulli contumeliarum gradus: ſuperatisque

nomen ex libris pluribus Cl. Schwarzius pro vulgato *dignitatem*. Conf. 77, 5. *G.*

2 *in complexu — habes)* Haec ex oppoſitis explicanda. Priores imperatores artes *exſiliis puniebant*, *relegabant*. Tu eas *in complexu habes*, foves et colis propinquas; *in oculis*, legens, ſpectans cum delectatione opera artis et literarum; *in auribus*, audiens cum voluptate recitantes, ſcriptores et poëtas. Cf. Aurel. Vict. 13, 8. Iuvenal. Sat. 7, 162. Xiphil. e Dione LXVIII. p. 772. ubi memoratur Traianus poëtas muneribus affeciſſe. *E.*

3 *admiſſionum tuarum)* His praeerant in aula, qui inde *Admiſſionales* vel *ab admiſſionibus* dicti, de quibus poſt Lipſ. ad Tac. A. 6, 9. Guther. de off. Do. Aug. 3, 11. vid. mox ad ſ. 6. *G.*

4 *arcem Publicarum)* Ante fuit *arx*, i. e. locus munitus, tyrannidis propugnaculum: iam ſunt AEDES PVBLICAE non modo eo ſenſu, de quo argute hic Secundus, ſed veteri inſtituto Auguſti, in quibus habitaret *Pontifex Maximus*, quem *in publico habitare* oporteret. Probat e Dione Lipſius, qui v. g. L. 54. p. 541. A. de Auguſto, *οὔτ' οἰκίαν τινὰ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος τι τῆς ἑαυτοῦ, ὅτι τὸν Ἀρχιερέα ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἐχρῆν, ἐδήμωσε.* *G.*

5 *ipſaque illa — ſedes)* templum Iovis Capitolini, pars Capitolii. Itaque perperam Gieriginna, neſcio quo auctore: *ipſa illa — ſedes.* *S.*

contumeliarum gradus) De admiſſionibus loquitur. Sen. de Benef. 6, 33. *Non ſunt iſti ami-*

iam mille liminibus, ultra ſemper aliqua dura et
6 obſtantia. Magna ante te, magna poſt te, iuxta tamen maxima quies: tantum ubique ſilentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates et larem anguſtum ex domo principis, modeſtiae et tranquillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipſe autem ut excipis omnes! ut exſpectas! ut magnam partem dierum inter tot imperii curas quaſi per otium transigis! Itaque non ut alias attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, ſed ſecuri et hilares, quum
2 commodum eſt, convenimus. Et admittente principe, interdum eſt aliquid, quod nos domi quaſi magis neceſſarium teneat: excuſati ſemper tibi, nec unquam excuſandi ſumus. Scis enim ſibi quemque praeſtare, quod te videat, quod te frequentet: ac tanto liberalius ac diutius voluptatis
3 huius copiam praebes. Nec ſalutationes tuas fuga et vaſtitas ſequitur. Remoramur, reſiſtimus, ut in communi domo, quam nuper illa immaniſſima bellua plurimo terrore munierat: quum velut quodam ſpecu incluſa, nunc propinquorum ſanguinem lamberet, nunc ſe ad clariſſimorum civium
4 ſtrages caedesque proferret. Obverſabantur foribus horror et minae, et par metus admiſſis et excluſis. Ad haec ipſe occurſu quoque viſuque terribilis: ſuperbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo

ei — qui in primas et ſecundas admiſſiones digeruntur — Eſt proprium ſuperbiae, magno aeſtimare introitum ac tactum ſui liminis: pro honore dare, ut oſtio ſuo propius aſſideas, ut gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa ſunt oſtia, quae receptos quoque excludunt. Moderatius et verius iſta, quam *mille limina*, de quibus ſtatim noſter. *G.*

6 *ut ad parvos* etc.) i. e. ut principis domus parvis penatibus larique anguſto exemplum ſit modeſtiae et tranquillitatis. *S.*

XLVIII, 1 *tarditate)* per tarditatem, crimine tarditatis. Vid. I. A. Erneſtium. *S.*

2 *ſibi — praeſtare)* Non tam tibi habere honorem, quam ſibi praeſtare voluptatem. vid. 58, 1. 68, 5. *G.*

4 *impudentia — rubore ſuffuſa) Vultum modeſtum ruborisque plenum* ei tribuit Sueton. 18. Nempe ille rubor modeſtiae ſpeciem habebat: erat ita-

rubore ſuffuſa. Non adire quisquam, non alloqui 5
audebat, tenebras ſemper ſecretumque captantem, nec unquam ex ſolitudine ſua prodeuntem, niſi ut ſolitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus ſibi parietibus et muris ſalutem ſuam tueri videbatur, dolum ſecum et inſidias, et ultorem ſcelerum deum incluſit. Dimovit perfregitque cuſtodias Poena, anguſtosque per aditus et obſtructos, non ſecus ac per apertas fores et invitantia limina irrupit: longeque tunc illi divinitas ſua, longe arcana illa cubilia ſaevique ſeceſſus, in quos timore, et ſuperbia, et odio hominum agebatur. Quanto 2
nunc tutior, quanto ſecurior eadem domus, poſtquam non crudelitatis, ſed amoris excubiis, non altitudine et clauſtris, ſed civium celebritate defenditur! Ecquid ergo diſcimus experimento, 3
fidiſſimam eſſe cuſtodiam principis ipſius innocentiam? Haec arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Fruſtra ſe terrore ſuccinxerit, qui ſeptus caritate non fuerit: armis enim arma irritantur. Num autem ſerias 4

que in Domitiano impudentia, quae pudoris quaſi veſtem induerat. G.

XLIX, 1 *Poena*) Hic perſona eſt, ut Cic. in Piſone 37. *o Poena, o Furia ſociorum!* Sic Graeci Ποινὰς vocant. *G.*

divinitas ſua) Cum *Dominum Deumque* Romanorum percuteret Stephanus. Sumſerunt formulam reliqui a Virg. Aen. 12, 52. *Longe illi Dea mater erit:* quod pulchre huc convenit, cum teſte Philoſtrato 8, 35. extr. iacens invocarit καὶ τὴν Ἄρτεμιν ἀρωγὸν, quam matrem ſuam ferebat. *G.*

Ergo ſenſus eſt: nihil ei divinitas ſua, nihil ei ſeceſſus illi et inſidiae proderant. *E.*

2 *poſtquam non*) *Eius,* quod inter haec duo verba inſerunt, Gudiani apud Schwarzium codicis auctoritate omiſi. Sed cum inſerendi cauſſa nulla fuerit, magna omittendi: placet fere magis Lipſii coniectura *herus.* Nempe *erus* aliquis ſcripſerat, quod non intellectum ſibi alius mutavit in *eius.* *G.*

altitudine) Neſcio unde ea venerit: *ſolitudine* omnes. *G.*

Gierigius *ſolitudine*, quod etiam oppoſitum, *civium celebritas,* tuetur. Probabatur item Erneſtio. *S.*

3 *Ecquid — — innocentiam?*) Proba Gesneri interpunctio. *Ecquid* i. q. num. vid. Drakenb. ad Liv. 27, 10, 2. *S.*

4 *ſerias — partes dierum*) ſeriis negotiis deſtinatae. Opponuntur *remiſſiones.* *E.*

tantum partes dierum in oculis noſtris coetuque conſumis? Num remiſſionibus tuis eadem fre-
5 quentia, eademque illa ſocialitas intereſt? Non tibi ſemper in medio cibus, ſemperque menſa communis? Non ex convictu noſtro mutua voluptas? Non provocas reddisque ſermones? Non ipſum tempus epularum tuarum, quum frugalitas
6 contrahat, extendit humanitas? Non enim ante medium diem diſtentus ſolitaria coena ſpectator adnotatorque convivis tuis immines: nec ieiunis et inanibus plenus ipſe et ructans, non tam apponis, quam obiicis cibos, quos dedigneris attingere, aegreque perpeſſus ſuperbam illam convictus ſimulationem, rurſus te ad clandeſtinam
7 ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquiſita ingenia coenarum, ſed ſuavitatem tuam iucunditatemque miramur: quibus nulla ſatietas adeſt, quando ſincera
8 omnia, et vera, et ornata gravitate. Neque enim aut peregrinae ſuperſtitionis myſteria, aut obſcena

Sex primae diei horae. Epigr. adeſp. CCXLII. Ἓξ ὧραι μόχθοις ἱκανώταται· αἱ δὲ μετ' αὐτὰς Γράμμασι δεικνύμεναι ΖΗΘΙ λέγουσι βροτοῖς. ad q. l. vid. Iacobſ., loci Pliniani haud immemor. *S.*

Num remiſſionibus) Arntzenius *non.* Contra Ald. omnia quae ſequuntur membra a *num* incipit, quem ſequitur Gruterus, excepto ultimo *Non enim:* ubi Aldus adhuc *num.* *G.*

Add. Geſneri ad I. A. Erneſtium epiſtola ad 56, 2. *Non* placebat et I. A. Erneſtio, eratque editurus alter Erneſtius. Recepit Gierigius. Laudo. *S.*

5 *in medio cibus)* nunquam ſolus epularis, ſed ſemper convivas adhibes. *E.*

6 *ante medium diem)* Suet. Domit. 21. *ac lavabat de die prandebatque ad ſatietatem: ut non temere ſuper coenam, praeter Matianum malum, et modicam in ampulla potiunculam, ſumeret.* *G.*

et ructans) * Sic coni. Schwarzius et olim Livin. Caſaub. Perizon. Vulg. *eructans,* quod defendit Arntzenius. *G.*

Caeterum bene monuit Gierigius ad h. l. Plinium non ſatis urbane Traianum cum *ructante* et *diſtento cibis* Domitiano comparare; niſi forte hoc ſit urbane laudare, ſi alteri dicas: tu non es porcus! *E.*

Veriſſime, ſi rem ex noſtris moribus aeſtimes: ſecus, ſi ex Romanis. *S.*

7 *ingenia coenarum)* Ingenioſas et arte paratas coenas, ut 25, 5. *ingenium munificentiae.* *G.*

8 *myſteria)* Qualia Deae Phrygiae et Bellonae ſacerdotum Gallorum deſcribuntur ab Apuleio libro octavo et noni principio. Nam talia malim intelligere, quam

petulantia, menſis principis oberrat: ſed benigna invitatio, et liberales ioci, et ſtudiorum honor. Inde tibi parcus et brevis ſomnus, nullumque amore noſtri anguſtius tempus, quam quod ſine nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur: quae habemus ipſi, quam propria, quam noſtra ſunt! Non enim exturbatis prioribus dominis, omne ſtagnum, omnem lacum, omnem etiam ſaltum, immenſa poſſeſſione circumvenis: nec unius oculis flumina, fontes, maria deſerviunt. Eſt, quod Caeſar non ſuum 2
videat; tandemque imperium principis, quam patrimonium, maius eſt. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quae priores principes occupabant, non ut ipſi fruerentur, ſed ne quis alius. Ergo in veſtigia ſedesque nobilium immi- 3
grant pares domini, nec iam clariſſimorum virorum receptacula habitatore ſervo teruntur aut foeda vaſtitate procumbunt. Datur intueri pulcher- 4
rimas aedes, deterſo ſitu auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modo, ſed

putare, hic forte pungi Chriſtianorum Agapas. *Obſcena petulantia* oberrabat in coenis Tiberii, in quibus *nudae puellae miniſtrabant*, Sueton. 42. *G.*

invitatio) Ad loquendum, edendum, bibendum praeſertim; in quo ſolo intemperantiam aliquam Traiani commemorant hiſtorici, ſed eandem nemini noxiam. *G.*

L, 1 *circumvenis*) occupas, vindicas tibi poſſeſſionem. Verbum *circumvenire* videtur delegiſſe, ut exprimeret rapacitatem illam, quae partibus non contenta, totas poſſeſſiones, quam late patent, occupat. *E.*

2 *imperium — maius*) Haec ita intelligo: Traiano maius et gravius eſt, imperatorem eſſe, qui imperii ſui viribus cives adiuvet, quam ipſum divitem, et patrimonium habentem, quo ſolus frueretur, nihil inde civibus impertiens. Nempe in *imperio* eſt notio patris patriae, qui non ſibi, ſed civibus vivit et imperat: in *patrimonio* notio privati, qui ſuas res auget, nihil aliorum curans. Vellem igitur, in aliquo libro legeretur *Principi*, quod illum ſenſum adiuvat. *E.*

Erneſtii interpretationem an multi probaturi ſint, vehementer dubito. Mihi, ut Gierigio, unice placet ratio Lipſii, *imperium* intelligentis de terris, quae faciebant imperium Romanum. *S.*

occupabant) I. A. Erneſtius ſuſpicatur *occuparant*. Imperfectum melius reſpondet praecedenti *refert*. *S.*

erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem quo exstructa sunt animo ab interitu vindicare. Muta quidem illa et anima carentia; sentire tamen et laetari videntur, quod niteant, quod frequententur, quod
5 aliquando coeperint esse domini scientis. Circumfertur sub nomine Caesaris tabula ingens rerum venalium; quo sit detestanda avaritia illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet supervacua tam multa. Tunc exitialis erat apud principem, huic laxior domus, illi amoenior villa.
6 Nunc princeps in haec eadem dominos quaerit, ipse inducit: ipsos illos magni aliquando impera-

4 *domini scientis)* Eius domini, qui propter mediocrem numerum possessionum suarum, haec etiam sua esse non ignoret, ac proinde curet, sarta tecta servet etc. qui porro sciat, quantum amoenitatis, salis, commoditatis habeant, eoque iis fruatur: quae contra omnia se habebant, cum omnia possidere vellent Imperatores superiores, quos consequens erat neque scire, quid haberent, neque tueri, neque frui. *Hanc lectionem docuit Gron. Observatt. 4, 16. p. 256. et firmat Schwarzius. Alii *domini non servientis:* al. *donum scientis;* quod plane iisdem lineis constat. Maluit hic contra consensum antiquissimorum librorum Arntzenius ponere illud frigidum *domini non servientis. G.*

Hoc ipsum tamen in textum revocavit Gierigius, acute docens, hanc omnem periodum respondere superioribus. Antea illae aedes *situ* squalebant et *procumbebant*; Traianus *detergit situm* et *sistit ruinas*: hinc illae laetantur, quod *niteant*. Antea in iis erat *vastitas*; Traianus *pellit solitudinem*: hinc illae laetantur, quod *frequententur*. Antea *habitatore servo terebantur*; Traianus eas *ab interitu vindicat eodem animo, quo exstructae sunt*, h. e. *immigrare iubet pares dominos*: hinc illae laetantur, quod *aliquando coeperint esse domini* — cuius tandem? profecto *non servientis*. Haec ille. Ego, quamvis Gronovianam illam explicationem duriorem nec satis aptam contextui existimo, non sum tamen ausus vulgarem lectionem deserere. Videtur mihi in *domini scientis* aliquod acumen Plinianum latere, quod vel interpretatione, vel levi lectionis mutatione expediendum sit. Saepe Plinius, ut vel verbo acutus esse possit, summam obscuritatem non respuit. Quid? si *dominum scientem* cogitaverit eum dominum, qui scit, se dominum esse. Etiam hunc sensum commendant multa eorum, quae antea dixerat. Dicit, *priores principes, exturbatis prioribus dominis, omnia occupasse, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius.* Non ita Traianus. *Quae habemus ipsi*, inquit, *quam propria, quam nostra sunt!* Iam igitur certo scire possumus, nos nostrarum domuum dominos esse. Sed iudicent doctiores. *E.*

5 *quo sit)* Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. Mihi placet I. Fr. Gronovii et Perizonii coniectura, *quo sit. S.*

toris hortos, illud nunquam nisi Caesaris suburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos, nos non timeamus, quod digni esse videmur. Nec vero emendi tantum civibus tuis copiam praebes, sed amoenissima quaeque largiris et donas: ita, inquam, donas, in quae electus, in quae adoptatus es: transfers, quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis, quam quod per amicos habes.

LI. Idem tam parcus in aedificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut ante, immanium transvectione saxorum urbis tecta quatiuntur; stant securae domus, nec iam templa nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum successeris frugalissimo principi; mavis recidere aliquid et

6 *implemus*) Digni illo indicamur, et tales domini, qui *implere* illud possint; ut non dicatur, *Heu domus antiqua* etc. Vid. ad 15, 4. et conf. quae iam sequuntur. *G.*

Mihi tamen potior videtur Lipsii explicatio: *implemus*, scil. supellectile, servis etc. Nam arcte cohaerent haec tria: *liceri*, *emere*, *implere*, h. e. domum licitatione emtam iam inhabitare, et implere iis rebus, quae ad habitationem pertinent. Dignitas illa, quam Gesnerus tangit, alio pertinet, et a Plinio separatim commemoratur. *E.*

7 *ita, inquam*) *Placet Lipsii coniectura, *ista, inquam, donas* etc. *G.*

iudicio) scil. amicorum, quorum legata vel dona acceperat. Nempe quae electus et adoptatus Traianus habebat, iure et quadam necessitate acceperat; quae autem *per amicos* habebat, horum *iudicio* et voluntate habebat. *E.*

Sic et Gierigius. Ego malim Schwarzii explicationem amplecti, quam item Gesnerus secutus videtur. *Iudicio*, scil. Nervae. *per amicos*, nam τὰ τῶν φίλων κοινά. *S.*

per amicos habes) Cum, quae amicorum Imperatoris sunt, sint etiam ipsius. Sic *frui per alios* 58, 6. *G.*

LI, 1 *parcus in aedificando*) scil. *privatim*. Nam paullo post eundem Traianum *magnificum in publicum* praedicat. Hac igitur distinctione callide laudat principem, cuius summum aedificandi studium a nemine ignorabatur. Vid. Gesner. ad s. 3. *E.*

Scribendumne, quo magis exsistat oppositio, *in aedificando tibi?* Alibi quoque *tibi* in libris excidit. Conf. Schwarz. ad 52, 5. 65, 1. *S.*

transvectione saxorum) Iuven. 3, 257. *Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat Axis, et eversum fudit super agmina montem; Quid superest de corporibus?* G.

2 *mavis recidere*) * Bongar-

amputare ex his, quae princeps tanquam neceſſaria reliquit. Praeterea pater tuus uſibus ſuis detrahebat, quae fortuna imperii dederat: tu tuis,
3 quod pater. At quam magnificus in publicum es? Hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, ut non conſummata, ſed tantum commutata videantur. Hic immenſum latus Circi templorum pulchritudinem provocat, digna populo victore gentium ſedes, nec minus ipſa viſenda, quam quae ex illa ſpectabuntur: viſenda autem cum cetera ſpecie, tum quod aequatus
4 plebis ac principis locus. Siquidem per omne ſpatium una facies, omnia continua et paria, nec magis proprius ſpectandi Caeſaris ſuggeſtus, quam propria, quae ſpectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur, non cubiculum prin-

ſiana et Gronoviana emendatio ex huius Obſervationn. 4, 16. probata Cl. Schwarzio. Vulgo *magis relicere* aliquid. *G.*

Omnem locum Gierigius ita edidit: *Satis eſt tibi, nimiumque. Cum ſucceſſeris frugaliſſimo principi, magnum recidere aliquid* etc. *E.*

Praeterea — — pater) Augent haec laudem Traiani. Nerva detrahebat uſibus ſuis, quae magis reipublicae erant, quam ipſius, certe a republica profecta erant: Traianus, quae tanquam hereditatis iure a patre acceperat. — *Quod pater.* Al. *quae pater.* bene. *S.*

3 *magnificus in publicum)* Laudant uno ore hiſtorici. In multitudinem inſcriptionum et titulorum illius iocati poſteri *herbam parietariam* eum appellarunt. Vid. Aur. Vict. Epit. 41, 13. Ammian. Marcell. 27, 3. p. 523. Gron. In primis multus eſt Dio a Xiphilino excerptus p. 776. ſq. in ponte Danubii deſcribendo. *G.*

nec minus — — ſpectabuntur) Haud parva illius operis laus, ſi cogitaveris, quam inſane Romani ludos Circenſes concupiverint. Hoc autem populi de illis ſpectaculis, non ſuum ipſius iudicium, alibi in ſinu amici proditum, Secundus hic ſequi debuit. *S.*

4 *ſpectandi Caeſaris ſuggeſtus)* In quo Caeſar ſpectandus proponeretur. Erat nempe locus cubiculi inſtar clauſus in podio, loco ſenatorum. Vid. Lipſ. de amphith. c. 11. ex Sueton. Caeſ. 76. et Ner. 12. Hic ſuggeſtus, hoc cubiculum intercipiebat proximis ab utraque parte ſpectatoribus proſpectum, ne ſe invicem contueri poſſent. * Putabam aliquando legendum, *ſpectanti Caeſari.* *G.*

Schwarzius Geſnerianae illi explicationi obiicit, cubantem aut ſedentem in cubiculo Principem non potuiſſe ſpectari. Itaque *ſpectanti Caeſari* in textum recepit, quem et ſecutus eſt Gierigius. *E.*

Corrigendum minimâ mutatione: *ſpectandi Caeſari.* *S.*

cipis, sed ipsum principem cernere, in publico, in populo sedentem: populo, cui locorum quinque millia adiecisti. Auxeras enim numerum eius congiarii facilitate, maioremque in posterum suscipi liberalitatis tuae fide iusseras.

LII. Horum unum si praestitisset alius, illi iam dudum radiatum caput, et media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris et grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra 2 non nisi adoraturus intras, tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque praetexi. Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium ser-

populo) Legendum puto *in populo*. Ultima litera vocis praecedentis elisit praepositionem. *S.*

quinque millia) * Minutus nimis numerus Lipsio merito videtur, qui ostendit, cum Iulii Caesaris aetate CCLX millia ceperit, tempore conditae notitiae imperii cepisse millia CCCCLXXXV. Nempe corrector aliquis Plinii hic numerum conformare voluit ad numerum *ingenuorum*, cui alimenta data. Sed circus omnis generis multitudinem debebat capere. *G.*

LII, 1 *illi iam dudum)* Codices *iam dudum illi*. quem verborum ordinem Gierigius iure praetulit. *S.*

radiatum caput) Ad solis aut alterius astri effigiem. Videmus in nummis. *G.*

2 *excubare pro templis)* Statuae Traiani, extra cellam templorum positae, quasi excubitores sunt, honoris Deorum caussa ibi collocati. *G.*

Non minus exquisite *postibus praetexi* dicuntur, quae collocantur ante templa vel fores templorum. Sic Senec. Ep. 89. *nullum flumen, cuius non ripas aedificia nostra praetexant. E.*

ut dei — servent) Non amplius adducuntur in contemtum dii societate hominum viventium, qua adhuc *sordebant*, uti mox loquitur; sed servant fastigium suum et supremum honorem, quum tu illorum honorem et fastigium tibi non arroges. *Nempe verbum *servent* eas mihi habere videbatur auctoritates, productas a Cl. Schwarzio, quas convellere difficile est. *Adeptus* autem, quod habent libri, in *adpetas* mutare videbatur non immodestum. Sed cum *dei* pro *dii* vix inveniatur; cum *serves* etiam sit in bonis libris; cum *adeptus sis* etiam significare possit *capessieris*: aeque fere placet Cl. Schwarzii ratio, qui ita legendum existimat, *Sic fit, ut summum inter homines fastigium serves, cum deorum ipse non sis adeptus.* Explicare possis hanc sententiam Horatii verbis, Od. 3, 6, 5. *DIs te minorem quod geris, imperas. G.*

Ernestius editurus erat: *ut summum inter homines fastigium serves*, expunctâque notâ Gesneri, appositurus hanc: „Sic cum Schwarzio et Gierigio reponere non dubitavi. Gesnerus ediderat: *Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium servent, quum deorum ipse non appetas.* Et ipse Gesnerus sibi haec placere fatebatur." De forma *dei* vid. ad ep. 8, 8, 5. *S.*

3 vent, quum deorum ipſe non adpetas. Itaque
tuam ſtatuam in veſtibulo Iovis Optimi Maximi
unam alteramve, et hanc aeream, cernimus. At
paullo ante aditus omnes, omnes gradus, totaque
area hinc auro, hinc argento relucebat, ſeu po-
tius polluebatur: quum inceſti principis ſtatuis
4 permixta deorum ſimulacra ſorderent. Ergo iſtae
quidem aereae et paucae manent, manebuntque,
quam diu templum ipſum: illae autem aureae et
innumerabiles ſtrage et ruina publico gaudio lita-
verunt. Iuvabat illidere ſolo ſuperbiſſimos vultus,
inſtare ferro, ſaevire ſecuribus, ut ſi ſingulos ictus
5 ſanguis dolorque ſequeretur. Nemo tam tempe-
rans gaudii ſeraeque laetitiae, quin inſtar ultionis
videretur, cernere laceros artus, truncata mem-
bra; poſtremo truces horrendasque imagines ab-
iectas, excoctasque flammis: ut ex illo terrore et
minis in uſum hominum ac voluptates ignibus
6 mutarentur. Simili reverentia, Caeſar, non apud
Genium tuum bonitati tuae gratias agi, ſed apud
numen Iovis Optimi Maximi pateris: illi debere,
quidquid nos tibi debeamus, illius, quod bene

4 *ſtrage et ruina)* Cum ſenatus *clypeos eius et imagines coram*, in curia. *detrahi et ibidem ſolo adfligi iuberet: noviſſime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret* Sueton. 23. ubi notant viri docti hodieque exſtare marmora, in quibus eraſum Domitiani nomen, v. g. Grut. 12, 2. 68, 1. De ſtatuis conflatis e Dione Xiphilinus in principio Nervae, *συνεχωνεύθησαν καὶ ἐξ αὐτῶν μεγάλα χρήματα συνελέγη.* De nomine eraſo add. Macrob. Sat. 1, 12. extr. *G.*

Caeterum exquiſita et apta huic omni loco metaphora *ſtatuae ruina p. g. litaverunt*, h. e. deletae ſunt, omnibus civibus hac ſtrage et ruina gaudentibus. *E.*

5 *terrore et minis)* Cum non tantum admonerent homines vivorum exemplorum ſ. archetyporum, ſed etiam criminibus maieſtatis occaſionem dare poſſent. *G.*

Illae truces horrendaeque imagines, quarum ſuperbiſſimi vultus terrebant, et minabantur, in eas formas mutabantur, quae hominibus et utiles et iucundae eſſent; ut in numos, vaſa. *E.*

6 *apud Genium tuum)* Per *Genium Principis* iurare, illi ſacrificare ſolemne. Vid. Torr. ad Sueton. Calig. 27. qui quosdam ultimo ſupplicio affecit, *quod nunquam per Genium ſuum deieraſſent.* *G.*

illi debere etc.) Al. *illi debere nos, quidquid tibi debeamus.* quod verum. *S.*

facias, muneris esse, qui te dedit. Ante quidem 7
ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter, magna sui parte velut intercepti, devertere via cogebantur: quum saevissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profundebat.

LIII. Omnia, P. C., quae de aliis principibus a me aut dicuntur, aut dicta sunt, eo pertinent, ut ostendam, quam longa consuetudine corruptos depravatosque mores principatus parens noster reformet et corrigat. Et alioquin nihil non parum grate sine comparatione laudatur. Praeter- 2
ea hoc primum erga optimum Imperatorem piorum civium officium est, insequi dissimiles. Neque enim satis amarint bonos principes, qui malos satis non oderint. Adiice, quod Imperatoris 3
nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quam quod insectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero? 4
Permitteret, credo, famam vitamque eius carpi, qui mortem ulciscebatur: nec ut in se dicta interpretaretur, quae de simillimo dicerentur. Quare 5
ego, Caesar, muneribus tuis omnibus comparo,

7 *devertere via)* Ad statuas Domitiani: in quibus nobilis illa equestris, de qua Statius Silv. 1, 1. verissimo specimine, quousque processerit tum adulatio. *G.*

LIII, 1 *Et alioquin)* *'H *Et* recte reponitur a Cl. Schwarzio. Sic 45, 4. 68, 7. 70, 8. et Ep. 2, 9, 1. Si enim absit, plane alius sensus et contrarius exsistit. *G.*

Sed conf. Add. ad ep. 2, 15, 2. *S.*

parum grate — laudatur) parum placet, parum efficit laudatio sine aliqua comparatione. Haec enim laudes et illustrat, et auget. *E.*

4 *vindicatus Nero)* Cum Domitianus Suetonio teste c. 14. *Epaphroditum a libellis capitali poena condemnaverit, quod, post destitutionem, Nero in adipiscenda morte manu eius adiutus existimabatur. G.*

5 *ego, Caesar)* *Importunum *te*, quod editiones adhuc omnes prope foedavit, moniti a Cl. Schwarzio eiicimus. Originem eius arcessendam cum Lipsio putamus e literis *Tr.* h. e. *Traiane.* Alterum *omnibus* (legunt enim, *muneribus omnibus tuis omnibus comparo)* omitti Schwarzianus atque Guelferb. libri, ipsaque adeo sententia, iubent. Vulgatam sic interpretabar, *Te* in *muneribus omnibus tuis* principibus *omnibus comparo*, *multis* tuis muneribus *antepono*, quod etc. Sed altera lectio haud dubie melior. *G.*

multis antepono, quod licet nobis et in praeteritum de malis Imperatoribus quotidie vindicari, et futuros ſub exemplo praemonere, nullum locum, nullum eſſe tempus, quo funeſtorum principum manes a poſterorum exſecrationibus conquieſcant. Quo conſtantius, P. C., et dolores noſtros et gaudia proferamus: laetemur his, quibus fruimur; ingemiſcamus illis, quae patiebamur. Simul utrumque faciendum eſt ſub bono principe. Hoc ſecreta noſtra, hoc ſermones, hoc ipſae gratiarum actiones agant; meminerintque, ſic maxime laudari incolumem Imperatorem, ſi priores ſecus meriti reprehendantur. Nam quum de malo principe poſteri tacent, manifeſtum eſt, eadem facere praeſentem.

LIV. Et quis iam locus miſerae adulationis manebat ignarus, quum laudes Imperatorum ludis etiam et commiſſionibus celebrarentur, ſaltarentur, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, geſtibus, frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in ſenatu et in ſcena, ab hiſtrione et a conſule laudabantur.
2 Tu procul a tui cultu ludicras artes removiſti.

6 *incolumem*) vivum. mox *praeſentem*. S.

LIV, 1 *manebat ignarus*) *Sic legimus hanc ῥῆσιν auctoribus, quos laudat Schwarzius, niſi quod *commiſſionibus* retinendum putamus, ea ratione, quod melius cum ludis iunguntur, et quod rarior intellectus illius induxiſſe videtur aliquem correctorem, ut *comeſſationibus* ſubſtitutum iret. Eidem forte debentur *pocula*, de quibus ſtatim. Utrumque, *comeſſationibus* et *pocula* acrius, quam ſolet, tuetur Schwarzius: pro hac lectione facere videtur hoc, quod ſtatim additur *in ſenatu et in ſcena, ab hiſtrione et a conſule*, nulla conviviorum mentione facta. add. 23, 6. G.

commiſſionibus) Certaminibus poëtarum aut rhetorum. Eadem plane ratione Auguſtus apud Sueton. 89. *admonebat Praetores, ne paterentur nomen ſuum commiſſionibus obſoleſieri*. Vid. ibi Caſaub. et add. Ep. 7, 24. 6. ubi etiam ad hiſtriones ipſos et pantomimos refertur. G.

Vid. I. A. Erneſtium ad h. l. qui iure tuetur *commiſſionibus*. S.

2 *Tu procul*) *Liber Schwarzii, *Tu pocula a tui cultu, tu ludicras artes:* ut reſpondeat *comeſſationibus* vel *comiſſationibus* potius, quas modo excluſimus. Nempe non puto removiſſe a ſui cultu *pocula* Traianum, qui non inſenſus eſſet *invitationibus*, vid. 49, 8: neque Augu-

Seria ergò te carmina, honorque aeternus annalium, non haec brevis et pudenda praedicatio colit: quin etiam tanto maiore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgent, quanto magis de te scenae silebunt. Sed quid ego illud 3
admiror, quum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur, aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immorarentur, quibuscunque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladia- 4
torum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur: et quasi prolatis imperii finibus nunc ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos, nomini Caesarum dicabamus. Patiebantur illi, et, quasi meruissent, laetabantur. At nunc quis no- 5
strum, tanquam oblitus eius, de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuae moderationis laus haec constantia nostra:

sto severior, ad quem Horatius Od. 4, 5. extr. *Longas o utinam — dicimus* UVIDI, *Cum Sol Oceano subest*. *Scenam*, *histrionem*, *ludicras artes* removet Plinius, non epularum hilaritatem. Nolim ego eripi mihi, meisque sodalibus, libertatem inter sobrias, hilares tamen, et vino non carentes, epulas usurpandi nomen Regis, in quo plurima Traiani, et quaedam — sed hic nimis angustus locus est. G.

theatra ipsa) Ut supra Ep. 3, 18, 9. *Theatra male musicos canere docuerunt.* G.

4 *excessuros — titulos)* Titulos adeo longos, quos vix capiant *fastigia* (*frontispicia* aut *frontones* hodie vocant) locus illis destinatus et proprius: exemplo est prima illa in Gruteriano corpore Panthei inscriptio. Quam opus fuerit hac adnotatione, ostendit Arntzenii longa deliratio, qui Perizonii brevem adnotationem eiusdem sententiae non cepit. G.

menses — nomini Caesarum) Quod in *Iulio* et *Augusto* successerat, illud impari fortuna tentatum ab aliis. Caligula *in patris memoriam Septembrem Germanicum appellavit* Sueton. 15. Nero eodem teste c. 55. *mensem Aprilem Neroneum appellavit.* Domitianus (Sueton. 13.) *Septembrem mensem et Octobrem ex appellationibus suis Germanicum Domitianumque transnominavit.* Utitur his nominibus Martialis 9, 2. *Sed ubi insaustum vocabulum* (audis Macrob. Sat. 1, 12, extr.) *ex omni aere vel saxo placuit eradi; menses quoque usurpatione tyrannicae adpellationis exuti sunt.* G.

5 *Tuae moderationis laus)* Quod iam non leves adulatores, sed constantes et graves senato-

tibi obſequimur, quod in curiam, non ad certa-
men adulationum, ſed ad uſum munusque iuſti-
tiae convenimus, hanc ſimplicitati tuae veritati-
que gratiam relaturi, ut te, quae vis, velle,
6 quae non vis, nolle credamus. Incipimus inde,
deſinimus ibi, a quo incipi, in quo deſini ſub
alio principe non poſſet. Nam plerosque ex de-
cretis honoribus et alii non receperunt; nemo
ante tantus fuit, ut crederetur noluiſſe decerni.
7 Quod ego titulis omnibus ſpecioſius reor, quan-
do non trabibus aut ſaxis nomen tuum, ſed mo-
numentis aeternae laudis inciditur.

LV. Ibit in ſecula, fuiſſe principem, cui
florenti et incolumi, nunquam niſi modici hono-
2 res, ſaepius nulli decernerentur. Et ſane, ſi ve-
limus cum priorum temporum neceſſitate certare,
vincemur: ingenioſior eſt enim ad excogitandum
ſimulatio veritate, ſervitus libertate, metus amo-
3 re. Simul quum iampridem novitas omnis adula-
tione conſumta ſit, non alius erga te novus ho-
nor ſupereſt, quam ſi aliquando de te tacere au-
4 deamus. Age, ſi quando pietas noſtra ſilentium

tres ſumus, ad moderationis tuae laudem pertinet, qua adulationes id genus reſpuis. *Adhuc ita lectum, *tuae moderationis haec laus conſtantia noſtra*: quae cum ſana lectio mihi non videretur, auſus ſum ante hos tres annos medicinam nimis, ut nunc videtur, vehementem adhibere. Legebam, *tuae moderationis haec laus, an conſtantiae noſtrae?* quam iuvabat, quod *conſtantiae noſtrae* iam legitur in quibusdam libris. Iam faciliorem longe, et, puto, veram rationem ingreſſus ſum, transpoſitis modo duabus vocibus monoſyllabis; quo quid poteſt eſſe blandius? *G.*

7 *trabibus aut ſaxis)* Non diſtinguit, puto, materiam, quaſi trabes tantum ſint ligneae; ſed *trabes* h. e. epiſtylia tectorum, moles transverſas columnis impoſitas, quae excipiendis inſcriptionibus ac titulis praeſertim aptae ſunt, ab alio genere ſaxorum, in baſibus columnarum, altaribus etc. diſtinguit. Sic Horat. Od. 2, 18, 3. *Trabes Hymettiae* ſunt marmoreae. *Argenteae autem trabes Salamis* Colchorum regis ſunt Plin. 33, 3. ſ. 15. Et Claudianus de nupt. Honorii 88. *trabibus ſmaragdis ſuppoſuit caeſas hyacinthi rupe columnas. G.*

monumentis aeternae laudis) *Monumenta aeternae laudis* ſunt, quae ingeniis debentur. Unde mox: *Ibit in ſecula* etc. *E.*

LV, 4 *Age, ſi — recuſas)* Locus varie ſollicitatus et editus. Gierigius verba, *quae qualiaque — non recuſas*, parentheſi

rupit, et verecundiam tuam vicit, quae qualiaque
decernimus nos, tu non recuſas! ut appareat,
non ſuperbia et faſtidio te ampliſſimos honores
repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius 5
hoc, Caeſar, quam ſi recuſares omnes: nam re-
cuſare omnes, ambitionis; moderationis eſt, eli-
gere parciſſimos. Quo temperamento et nobis et
aerario conſulis: nobis quidem, quod omni li-
beras ſuſpicione; aerario autem, quod ſumtibus
eius adhibes modum, ut qui exhauſtum non ſis
innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies 6
tuae, quales olim ob egregia in rempublicam me-
rita privatis dicabantur. Viſuntur eadem e mate-
ria Caeſaris ſtatuae, qua Brutorum, qua Camil-
lorum. Nec diſcrepat cauſſa. Illi enim reges 7
hoſtemque victorem moenibus depulerunt: hic
regnum ipſum, quaeque alia captivitas gignit,
arcet ac ſubmovet; ſedemque obtinet principis,
ne ſit domino locus. Ac mihi, intuenti ſapien- 8
tiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales
iſtos caducosque titulos, aut depreceris, aut tem-
peres. Scis enim, ubi vera principis, ubi ſem-

incluſit, et poſt ea aſteriſcos po-
ſuit, qui ſignificent, hic excidiſſe ſententiam aliquam, unde pendeat *ut appareat.* Gesneriana illa lectio idoneum ſenſum reddit. *E.*

5 *omni liberas ſuſpicione)* Intelligo praeſertim *ſuſpicionem* ſenatus de ſuperbia Imperatoris, ſi is nullum plane honorem reciperet: (vid. mox 59, 1.) neque tamen praefracte excluſerim *ſuſpicionem*, in quam incurrere ſenatus poſſit, ruſticitatis cuiusdam et rigidae pervicaciae, ſi plane nullum Imperatori honorem haberet. *Sine dubitatione recipiendum puto ſupplementum e Schwarzianis copiis ſuppeditatum. Adhuc omnes ſic dabant hunc locum: *Quo temperamento et nobis et aerario prodes, quod ſumtibus.* Solet Plinius exſequi diviſiones a ſe propoſitas. *G.*

ſumtibus — modum) non ſinis honoribus tuis, v. c. templis, ſtatuis, arcubus tibi exſtruendis, magnos ſumtus ex aerario impendi, quia tu id, cum exhauſtum fuerit, non iterum eſſes innocentium bonis repleturus, ut ceteri imperatores ante te fecerunt. *E.*

7 *quae — captivitas gignit)* ſervitutem, ereptiones bonorum, iniuſta ſupplicia. *Regnum* enim et *dominus* nunc invidioſe, de tyrannide. *E.*

8 *depreceris — temperes)* *Malim, ſi per libros liceret, *deprecaris, temperas*; in ſententia definita ac certa. *G.*

piterna ſit gloria: ubi ſint honores, in quos nihil
flammis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat.
9 Arcus enim et ſtatuas, aras etiam templaque de-
molitur et obſcurat oblivio, negligit carpitque
poſteritas: contra, contemtor ambitionis, et in-
ſinitae poteſtatis domitor ac frenator animus ipſa
vetuſtate floreſcit, nec ab ullis magis laudatur,
quam quibus minime neceſſe eſt. Praeterea, ut
quisquis factus eſt princeps, extemplo fama eius,
incertum bona an mala, ceterum aeterna eſt.
10 Non ergo perpetua principi fama quae invitum
manet, ſed bona concupiſcenda eſt: ea porro
non imaginibus et ſtatuis, ſed virtute ac meritis
11 prorogatur. Quin etiam leviora haec, formam
principis figuramque, non aurum melius, vel ar-
gentum, quam favor hominum exprimat teneat-
que. Quod quidem prolixe tibi cumulateque con-
tingit, cuius laetiſſima facies et amabilis vultus
in omnium civium ore, oculis, animo ſedet.

LVI. Annotaſſe vos credo, Patres Conſcri-
pti, iamdudum me non eligere, quae referam:
propoſitum eſt enim mihi, Principem laudare,
non Principis facta. Nam laudabilia multa etiam
mali faciunt; ipſe laudari, niſi optimus, non pot-
eſt. Quare non alia maior, Imperator Auguſte,
gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias ni-
2 hil velandum eſt, nihil omittendum eſt. Quid
eſt enim in principatu tuo, quod cuiusquam prae-

ſenectuti) exquiſite pro *vetuſtati*, qua templa, ſtatuae, et ſimilia honorum monumenta deleri ſolent. *E.*

9 *ut quisquis)* Sic omnes recentiores praeter Schwarzium, qui edidit *quisque*, quod Patruo meo probabatur. *Ceterum* h. l. pro tamen. *E.*

Quisque etiam in Arntzeniana. An *ut quis?* *S.*

11 *favor hominum)* Ita fere omnes, quibus *Pulchrorum* quaſi ſolemnis appellatio haeſit, hanc famam, hanc memoriam non imaginibus quibuscunque debent, ſed benevola hominum praedicatione factum eſt, ut in cognomen abiret. *G.*

LVI, 1 *eligere)* praeſtantiſſima quaeque excerpere ex factis Traiani: nam laudo principem, qui totus bonus eſt, cuius omnia facta laudabilia ſunt. *E.*

2 *cuiusquam praedicatio)* *Debeo libris melioribus, a Cl. Schwar-

dicatio vel transſilire, vel praetervehi debeat?
Quod momentum, quod immo temporis punctum,
aut beneficio ſterile, aut vacuum laude? Nonne
omnia eiusmodi, ut is optime te laudaſſe videa-
tur, qui narraverit fideliſſime? Quo fit, ut pro-
pe in immenſum diffundatur oratio mea: et nec-
dum de biennio loquor. Quam multa dixi de 3
moderatione, et quanto plura adhuc reſtant! ut
illud, quod ſecundum conſulatum recepiſti, quia
princeps et pater deferebat. At poſtquam ad te
imperii ſummam, et cum omnium rerum, tum
etiam tui poteſtatem dii transtulerunt; tertium
conſulatum recuſaſti, quum agere tam bonum
conſulem poſſes. Magnum eſt, differre honorem; 4
gloriam, maius. Geſtum conſulatum mirer, an
non receptum? geſtum non in hoc urbis otio,
et intimo ſinu pacis; ſed iuxta barbaras gentes:
ut illi ſolebant, quibus erat moris paludamento
mutare praetextam, ignotasque terras victoria ſe-
qui. Pulchrum imperio, glorioſum tibi, quum 5
te ſocii atque amici, ſua in patria, ſuis in ſedi-

zio laudatis, hanc ſcripturam. Alioqui *cuiusque*, quod habent alii, idem poſſe ſignificare, et *quisque*, *quandoque*, poni pro *quiscunque*, *quandocunque*, tralaticium eſt. Vid. v. g. 62, 8. Par fere eſt ratio eius, quod mox pro, *Num omnia eiusmodi*, admiſi *Nonne omnia*. Ipſum enim *num* pro *nonne* poni (ut 74, 4. *Eſtne verum?* pro, *Nonne verum eſt*, ut 88, 4. *Iuſtisne de cauſſis?* ut ſaepe apud alios *An* pro *Anne*) mihi non videtur inauditum; licet non ſtatim ad manus ſit exemplum. [Add. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola.] Illi enim, quod ex Cic. pro Ligar. 10. profertur *Igitur num tibi videor, Caeſar, in cauſſa Ligarii occupatus eſſe?* non multum tribuo: cum negationis vim habeat interrogatio. *G.*

Nonne omnia) Arntzen. *non omnia*. Sed *ne* ante vocalem facile inter dictantem et ſcribentem periit. *G.*

3 *quum agere — poſſes*) Nervus ſententiae, quae ſine eo valde langueret, eſt in illo *poſſes*, h. e. cum iam in tua poteſtate et arbitrio eſſet, tertio conſulatu conſulem agere, tamen recuſaſti. Hoc enim ſummae eſt moderationis, honorem et gloriam, qua frui poſſis, ultro recuſare. Hoc ſtatim Plinius addit: *Magnum eſt* etc. *E.*

4 *geſtum non in hoc*) * Sic invenit in bonis libris Schwarzius: al. *geſtus*. *G.*

paludamento mutare praetextam) Statim poſt *praetextam* conſularem ſumtam induere *paludamentum*, Imperatoriam veſtem. *G.*

6 bus adierunt. Decora facies conſulis: multa poſt
ſecula tribunal viridi ceſpite exſtructum, nec fa-
ſcium tantum, ſed pilorum ſignorumque honore
circumdatum. Augebant maieſtatem praeſidentis,
diverſi poſtulantium habitus, ac diſſonae voces,
7 raraque ſine interprete oratio. Magnificum eſt
civibus iura; quid hoſtibus reddere? ſpecioſum
certam fori partem; quid immanes campos ſella
curuli victoriſque veſtigio premere? imminere
minacibus ripis tutum quietumque; quid ſpernere
barbaros fremitus, hoſtilemque terrorem, non ar-
morum magis, quam togarum oſtentatione com-
8 peſcere? Itaque non te apud imagines, ſed ipſum
praeſentem audientemque conſalutabant Imperato-
rem: nomenque, quod alii domitis hoſtibus, tu
contemtis merebare.

6 *Decora facies* etc.) Al. *Decora facies! Conſulis multa* etc. Placebat id Erneſtio. „Ita non dubitavi, inquit, cum Schwarzio et Gierigio refingere vulgatam lectionem, quae coniungebat haec: *Decora facies conſulis!* Cauſſas illius mutationis adferunt duas: 1) quia *facies*, forma non conſulis, ſed totius loci deſcribitur; 2) quia non credibile eſt, multa poſt ſecula nullum ducem Rom. e tribunali ceſpititio verba feciſſe; ſed *conſulis* tribunal ex ea materia poſt multa ſecula nemo viderat." *S.*

tribunal viridi ceſpite) Illuſtrat Lipſ. ad Tac. Ann. 1, 18. *G.*

raraque ſine interprete oratio) quodque raro ſine interprete poſtulantium oratio intelligeretur. Aliter Gierigius, Mithridaticâ bonum Imperatorem πολυγλωττίᾳ beans." *S.*

7 *certam fori partem*) Ne totum quidem forum: ſic opponitur *campis immanibus* i. e. latiſſimis. * Sed libri fere omnes *pacem*: ſic opponetur *campis immanibus* h. e. infeſtis, et hoſte oppletis. Et hoc prope malim. *G.*

Nempe Geſnerus recte vidit, *certam partem* male opponi *immanibus campis*. et illam ſententiam valde languere. Ego puto vitium eſſe in *certam*; deſidero *curtam*, vel ſimilem vocem, quae illi *immanitati* contraria ſit. Nam et illud quaeri poteſt, *immanes campos* utrum ingentes potius, an infeſtos interpretemur: ſi infeſtos, nec *certa* nec *curta* pars fori recte opponitur. *E.*

imminere — ripis) admovere caſtra ripis hoſtilibus, in quibus hoſtes proelia minantur. Quare *ripas* potiſſimum commemoret, e Cap. 16, 2. patebit, ubi *ſtare in Danubii ripa* Traianus praedicatur. Mox *togarum oſtentatio* eſt eius, qui inter negotia civilia verſatur. Nam ſic *toga* ſaepius dicitur. Laudant viri docti Liv. 22, 26. Tac. Ann. 11, 7. et Plin. Epiſt. 1, 22. ubi *in toga negotiisque verſari* iungitur. *E.*

8 *apud imagines*) In ſignis militaribus vulgo imagines Imperatorum: vid. Lipſ. de mil. Rom. 4, 5. ſed etiam ſeparatim *aurea ſtatua in ſuggeſtu et ſella collocata*. vid. Tac. Ann. 15, 29. et H. 1, 36. vid. ſupra 10, 3. *G.*

LVII. Haec laus acti conſulatus; illa dilati,
quod adhuc initio principatus, ut iam excuſatus ho-
noribus et expletus, conſulatum recuſaſti: quem novi
Imperatores deſtinatum aliis, in ſe transferebant.
Fuit etiam, qui in principatus ſui fine conſulatum, 2
quem dederat ipſe, magna ex parte iam geſtum, extor-
queret et raperet. Hoc ergo honore, quem et inci-
pientes principes et deſinentes adeo concupiſcunt,
ut auferant, tu, otioſo ac vacante, privatis ceſſiſti.
Invidioſusne erat aut tibi tertius conſulatus, aut 3
principi primus? Nam ſecundum Imperator qui-
dem, ſub Imperatore tamen, iniſti: nihilque im-
putari in eo vel honori poteſt, vel exemplo, niſi
obſequium. Ita vero,* quae civitas quinquies, 4
atque etiam ſexies, conſules vidit, non illos, qui
exſpirante iam libertate per vim ac tumultum crea-
bantur, ſed quibus ſepoſitis et abſentibus, in ru-
ra ſua conſulatus ferebantur: in hac civitate ter-
tium conſulatum princeps generis humani, ut
praegravem, recuſaſti? Tantone Papyriis etiam
et Quinctiis moderatior, Auguſtus, et Caeſar, et

LVII, 1 *excuſatus*) Al. *exſatiatus*, quod praefert Oudend. ad Sueton. pag. 221. *S.*

novi Imperatores) Refert huc Lipſius Othonem, qui Tacito teſte H. 1, 77. *Conſul cum Tiliano fratre in Kalendas Martias ipſe — ceteri conſulatus ex deſtinatione Neronis aut Galbae manſerunt.* G.

2 *Fuit etiam*) Neronem eſſe docuit idem Lipſius, de quo Sueton. 43. in ultimis eius commemorandis, *Conſules ante tempus privavit honore, atque in utriusque locum ſolus iniit Conſulatum, quaſi fatale eſſet, non poſſe Gallos debellari, niſi a Conſule.* G.

otioſo ac vacante) qui nondum occupatus eſſet ab alio et vacaret, quia nullus alius Conſul in iſtum annum deſignatus eſſet, hunc honorem tu privatis reliquiſti. *E.*

3 *tibi tertius*) Quandoquidem ante adoptionem Conſul fuerat, iterum adoptatus quidem, ſed ſub patre. *G.*

4 *exſpirante — libertate*) Ut C. Marius, ut Iulius Caeſar. *G.*

Mox *ſepoſitos et abſentes* dicit, qui ſeceſſerant in villas adeoque abſentes erant, ut C. Attilius Regulus, quem, Plinio H. N. 18, 3. referente, *ſerentem invenerunt honores dati*; et L. Quinct. Cincinnatus, de quo v. Cic. Senect. 16. *E.*

ut praegravem) * Firmat hanc lectionem Schwarzius et Arntzen. Al. *pergravem*. *G.*

Papyriis — et Quinctiis) Illum quinquies, hunc ſexies Conſulem fuiſſe, falli oſtendunt. *G.*

Pater patriae? At illos reſpublica ciebat. Quid? te non eadem reſpublica? non ſenatus? non conſulatus ipſe? qui ſibi tuis humeris attolli et augeſcere videtur?

LVIII. Non te ad exemplar eius voco, qui
continuis conſulatibus fecerat longum quendam
et ſine discrimine annum: his te confero, quos
certum eſt, quoties conſules fuerunt, non ſibi
praeſtitiſſe. Erat in ſenatu ter conſul, quum tu
2 tertium conſulatum recuſabas. Onerosum neſcio
quid verecundiae tuae conſenſus noſter indixerat,
ut princeps toties conſul eſſes, quoties ſenator
tuus: nimia modeſtia iſtud, etiam privatus, re-
3 cuſaſſes. An conſularis viri triumphalisque filius,
quum tertio conſul creatur, adſcendit? non de-
bitum hoc illi? non vel ſola generis claritate
4 promeritum? Contigit ergo privatis aperire an-
num, faſtosque reſerare; et hoc quoque redditae
libertatis indicium fuit, quod conſul alius, quam
Caeſar, eſſet. Sic exactis regibus coepit liber
annus: ſic olim ſervitus pulſa, privata faſtis no-
5 mina induxit. Miſeros ambitionis, qui ita conſu-
les ſemper, ut ſemper principes erant! Quam-
quam non ambitio magis, quam livor et maligni-
tas videri poteſt, omnes annos poſſidere, ſum-

LVIII, 1 *continuis conſulatibus)* Domitianus *Conſulatus XVII cepit, quot ante eum nemo: ex quibus ſeptem medios continuavit: omnes autem paene titulo tenus geſſit; nec quemquam ultra Kalendas Maii: plures ad Idus usque Ianuarias.* vid. Auſon. Paneg. c. 11, 4. *G.*

ſibi praeſtitiſſe) Vid. 48, 2. *G.*

ter conſul) De C. Silio Italico ſuſpicatur Lipſius: ſed ſuſpicatur, quia haec pars faſtorum tenebroſa: et non ſatis convenit cum noſtri ep. 3, 7. niſi *in ſenatu* tamen fuiſſe dicamus, qui propter valetudinem *in curiam* non venerit. *G.*

2 *Onerosum — — tuus)* Haec *ἐρωτηματικῶς* intelligenda eſſe, pulchre monuit I. A. Erneſtius. *S.*

3 *adſcendit)* augetur dignitate. *E.*

4 *aperire annum)* Kalendis Ianuariis conſulatum gerere, annumque ab eo appellare: deponendo deinde, et mandando ſuffectis. Vid. ad ſ. 1. Hinc intelligimus, quid ſit ſ. 5. *praecerptum et praefloratum decus. G.*

Hoc ſenſu Domitianus omnes conſulatus paene titulo tenus geſſit, nec quenquam ultra Kalendas Maii: plures ad Idus usque Ianuarias. Sueton. 13. *E.*

mumque illud purpurae decus non nisi praecerptum praefloratumque transmittere. Tuam vero 6
magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honore abstinere; modestia, cedere; benignitas, per alios frui.

LIX. Sed iam tempus est, te ipsi consulatui praestare, ut maiorem eum suscipiendo gerendoque augustiorem facias. Nam saepius recusare, ambiguam ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusasti; sed hoc persuadere nemini poteris, nisi
aliquando et non recusaveris. Quum arcus, quum 2
tropaea, quum statuas deprecaris; tribuenda est verecundiae tuae venia; illa enim sane tibi dicantur: nunc vero postulamus, ut futuros principes doceas inertiae renuntiare, paullisper delicias differre, paullisper et saltem ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere praetextam, quam quum dare possent, oc-

6 *per alios frui)* Sic supra 50, 6. *Habes per amicos. Fruitur* Imperator et gaudet honore amicorum. *G.*

LIX, 1 *Sed iam tempus)* Haec iam ad 60, 3. non ex sua persona dicit, et praesenti tempore, Plinius: sed fingit, quid respubl. quid quisque senator dicere potuerit ante susceptum a Caesare tertium Consulatum; quem haec agente Plinio iam gesserat. *G.*

Te — praestare est, pati ut consulatus tibi iniungatur, consulatum suscipere. *E.*

ipsi consulatui) cum tibi nolis. vid. 58, 1. Al. *ipsum cons.* perperam. *S.*

augustiorem) Possunt haec duo distingui. *Maior* fit consulatus, quem Imperator dignatur suscipere: *augustior* fit, et plus reverentiae accipit, quem Traianus sancte adeo gerit. *Est unius tantum Parisiensis codicis apud Schwarzium lectio: Plinio tamen digna. *G.*

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. cuius tamen rationem equidem non sequar. *S.*

saepius recusare) Vid. 55, 5. *G.*

2 *tibi dicantur)* Bene Livineius: „Id est, meritis tuis, non ad exemplum, quod in consulatu capiendo spectent atque imitentur futuri Principes, ut sequitur." *S.*

nunc vero postulamus) *Recte obtemperatum Lipsio a posterioribus, qui monuit non *cum vero* hic legendum; sed *nunc vero.* Schwarzius supplet *c. v. p.* [*ut suscipias gerasque consulatum; postulamus*] *ut* etc. Sed blandior argutiorque medela Lipsiana. *G.*

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

dare possent, occuparint) Haec tempora si servantur, legendum

cuparint; adſcendere curulem, quam detineant; eſſe denique, quod concupierunt, nec ideo tantum velle
3 conſules fieri, ut fuerint. Geſſiſti alterum conſulatum, ſcio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem, te omne munus conſulis obiiſſe; ſed audivimus. Diceris iuſtiſſimus, humaniſſimus, patientiſſimus fuiſſe; ſed diceris. Aequum eſt aliquando nos iudicio noſtro, noſtris oculis, non famae ſemper et rumoribus
4 credere. Quousque abſentes de abſente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid ſuperbiae tibi ille ipſe ſecundus conſulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus
5 valet, in principum plus. Didicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes ineſſe: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res
6 ſit, bonus conſul, et bonus princeps. Nam praeter

videtur, ut Gierigius volebat: *quam ut dare poſſent, occuparint*, ut ſit in his verbis quaedam obiurgatio principum, qui aliquando conſulatum rapuerint, non ut ipſi eo fungantur, ſed ut aliis dare poſſint. Sed ne id quidem placet, et iam Schwarzius in illis temporibus haeſit. Totius orationis Plinianae nexus poſtulat, ut legatur, *quam, quum dare poſſint, occupent*, hoc ſenſu: diſcant tuo exemplo futuri principes, conſulatum, quem aliis dare, ad alios transmittere poſſint, ipſi occupare, h. e. totum et integrum gerere. Hunc ſenſum iam variatis verbis et rebus repetit; diſcant *aſcendere curulem, quam detineant*, h. e. non poſt paucos dies, more ſuperiorum Impp. deſerant; *eſſe denique* etc. quae omnia unam eandemque ſententiam variant. *E.*

Vix haec ſatisfaciunt. In aliis libris non *poſſent* legitur, ſed *poſſint.* Suſpicor igitur ſcribendum eſſe: *quam dare poſſint, quum occuparint.* Supra cap. 10, 2. *ille tantum — occupavit, primusque fecit* etc. H. l. videtur eſſe, priorem induere praetextam. *S.*

3 *ceteris)* Al. *exteris.* quod praeſtat. *S.*

4 *Liceat experiri)* Monebunt magiſtri tirones ſuos, quam inepte Plinius ſe in hoc loco geſſerit. — *Medium annum* mox dicit medium tempus vitae et imperii. *E.*

Non auſim Plinium h. l. ineptiarum arguere. Etſi enim conſulatus ſub Caeſaribus vere σκιᾶς ὄναρ erat, Traiano tamen non poterat non placere orator, qui temporum felicitate ad id quoque uteretur, ut ſui ſeculi conſulem priſcis conſulibus certe tantisper comparare non dubitaret. *S.*

6 *Nam praeter id, quod — tum —)* Notanda conſtructio. Poterat ratione uſitatiori: *Cum enim arduum ſit — —; tum ineſt* etc. *S.*

id, quod eſt arduum, duas easque ſummas ſimul capere poteſtates, tum ineſt utrique nonnulla diverſitas, quum principem quam ſimillimum eſſe privato, conſulem quam diſſimillimum, deceat.

LX. Atque ego video, proximo anno con-
ſulatus recuſandi hanc praecipuam fuiſſe rationem,
quod eum abſens gerere non poteras: ſed iam
urbi votisque publicis redditus, quid eſt, in quo
magis ſis approbaturus, quae quantaque fuerint,
quae deſiderabamus? Parum eſt, ut in curiam
venias, niſi et convocas; ut interſis ſenatui, niſi
et praeſides; ut cenſentes audias, niſi et perro-
gas. Vis illud auguſtiſſimum conſulum aliquan- 2
do tribunal maieſtati ſuae reddere? adſcende.
Vis conſtare reverentiam magiſtratibus, legibus
auctoritatem, modeſtiam poſtulantibus? adi. Quod 3
enim intereſſet reipublicae, ſi privatus eſſes, con-
ſulem te haberet tantum, an et ſenatorem; hoc
nunc ſcito intereſſe, principem te habeat tantum,
an et conſulem. His tot tantisque rationibus, 4
quamquam multum reluctata verecundia Principis
noſtri, tandem tamen ceſſit. At quemadmodum

principem quam ſimillimum) *Principem*, qui extra humilitatis metum poſitus eſt, *decet* comitate ſua *quam ſimillimum eſſe privato*: contra *conſulem*, vim et auctoritatem ſui muneris intelligere, dignamque perſona illa gravitatem praeſtare. * Nimirum recipimus commendatam optimis auctoribus a Schwarzio lectionem. Vulg. *quum principem quam diſſimillimum conſuli deceat.* G.

Ipſa autem omnis ſententia quam arguta, quam parum vera ſit, in oculos incurrit. *E.*

LX, 2 *poſtulantibus)* Iuris ſui obtinendi cauſſa ad conſulare tribunal venientibus, ut 56, 6. * Hoc quum non obſervarent quidam, *petulantibus* temere repoſuerunt. Pro *adi*, reponi vult Lipſius, *audi*, ut ad poſtulantes referatur. G.

Conf. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

3 *Quod enim intereſſet* etc.) Bene docuit ad h. l. Gierigius, hanc ſimilitudinem valde claudicare. Nam 1) conſul unius anni comparatur cum principe perpetuo, et ſenator perpetuus cum conſule unius anni: 2) quamdiu ſenator conſulatu fungebatur, non peculiaria ſenatoris munia obibat: at Traianus princeps tempore conſulatus ſui duplicem ſuſtinebat perſonam, ſuſcipiebatque ea, quae alio tempore conſulibus relinqueret. *E.*

Duabus vocibus transpoſitis ſcribendum videtur: *ſenatorem te haberet tantum, an et conſulem.* *S.*

cessit? Non se ut privatis, sed ut privatos pares
5 sibi faceret. Recepit enim tertium consulatum,
ut daret. Noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen tribuebatur; quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis praestitisti, sed in
6 toga meritis. Utriusque cura, utriusque vigilantia obstrictus es, Caesar. Sed in principe rarum, ac prope insolitum est, ut se putet obligatum, aut, si putet, amet. Debes ergo, Caesar, et solvis. Sed quum ter consules facis, non tibi magnus
7 princeps, sed non ingratus amicus videris. Quin etiam perquam modica quaedam civium merita fortunae tuae viribus in maius extollis. Efficis enim, ut tantum tibi quisque praestitisse videatur, quantum a te recepit. Quid isti benignitati precer? nisi ut semper obligeris, incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis debere tibi, an praestitisse.

LXI. Equidem illum antiquum senatum contueri videbar, quum ter consule assidente, tertio consulem designatum rogari sententiam
2 cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu! Ac-

4 *pares sibi*) Al. *sibi pares*. qui verborum ordo praeferendus. Ceterum Traianus privatos sibi pares fecit, quod collegas adsumeret eos, qui et ipsi iam bis consules fuissent: alioqui se privatis aequasset. *S.*

5 *singularibus viris*) In Fastis, ut ab Almeloveenio editi sunt, anno U. C. 852, post N. C. 100 Consules hi adscripti: *Imp. Ulpius Traianus III, M. Cornelius Fronto III.* Suff. Ex Kal. Mart. *Sextus Pomponius Collega III.* Ex Kal. Sept. *C. Plinius Secundus, Sp. Cornelius Tertullus.* Ex Kal. Nov. *Iulius Ferox, Acatius Nerva.* Haec esse satis accurata, ostendit c. 61, 6. unde colligas, Traianum primis duobus mensibus cum Frontone, alteris duobus cum Collega consulem fuisse. *G.*

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

6 *si putet, amet*) Cui enim quis obligatum se sentit, illum ea parte maiorem se agnoscit. Itaque beneficio vinci quidam adeo nolunt, ut etiam oderint bene de se meritum. Contra ea Cicero Fam. 5, 7. *Facile patior apud me plus officii residere,* me officiosiorem fuisse. *G.*

7 *fortunae tuae viribus*) praemiis principalibus, quibus illorum merita ornas. *E.*

cidit quidem, ut corpora quamlibet ardua et ex-
celſa, procerioribus admota, decreſcant; item,
ut altiſſimae civium dignitates collatione faſtigii
tui quaſi deprimantur, quantoque propius ad
magnitudinem tuam adſcenderint, tantum etiam
a ſua deſcendiſſe videantur. Illos tamen tu, quam- 3
quam non potuiſti tibi aequare, quum velles,
adeo in edito collocaſti, ut tantum ſuper ceteros,
quantum infra te cernerentur. Si unius tertium 4
conſulatum eundem in annum, in quem tuum,
contuliſſes: ingentis animi ſpecimen haberetur.
Ut enim felicitatis eſt, quantum velis, poſſe: ſic
magnitudinis, velle, quantum poſſis. Laudandus 5
quidem et ille, qui tertium conſulatum meruit;
ſed magis, ſub quo meruit: magnus memorandus-
que, qui tantum praemium cepit; ſed maior, qui
capienti dedit. Quid? quod duos pariter tertio 6
conſulatu collegas tui ſanctitate decoraſti? ut ſit

LXI, 2 *Accidit quidem, ut* etc.) Vid. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola, ipſeque I. A. Erneſt. *S.*

tantum) *Sic boni libri apud Schwarzium; ſic ſermonis ratio poſtulat. *Tanto* al. *G.*

4 *Ut enim felicitatis)* Avunculus noſtri in praefat. ad Titum, *Nec quidquam mutavit in te fortunae amplitudo, niſi ut prodeſſe tantumdem poſſes ut* (ſ. ac) *velles.* *G.*

5 *ſub quo meruit)* Imperator, non invidens virtuti, non metuens ſibi a virtute honorata, ut ſuperiores, ſed eam provehens. *Praemium capere* non eſt ſimpliciter accipere, ſed accipere dignum et parem. Cic. Fam. 2, 6. *Cum praeſertim confiderem, nullam eſſe gratiam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando cumulare atque illuſtrare poſſet.* *G.*

6 *collegas tui ſanctitate) Tui ſanctitate*, pro *tua*, ut 76, 1. *ſub exemplo tui* i. e. *tuo*. Forte *tui* poſitum tanto magis, ut ſanctitatem intelligamus, qua aliis ſanctus eſt Imperator et inviolatus. *Hanc conſtantem librorum lectionem, quam ſervat etiam Arntzenius, utcunque explicari hoc modo poſſe, fateor. Sed non nego, magis mihi placere Lipſii coniecturam, quam in priore editione receperam, quod codicis etiam alicuius praeſidio munitam putarem, *collegii tui ſanctitate.* *Collegium* non modo pro ipſis collegis pluribus ſumi, ſed pro muneris ſocietate, ſatis docet locus Tac. Ann. 3, 31. *Sequitur Tiberii quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atque filii collegio inſignis.* *G.*

Illam Lipſii coniecturam in textum recepit Gierigius, itaque edidit: *Quid? quod duos pariter tertio conſulatu, duos collegii tui ſanctitate decoraſti?* laudavitque, ut doceret *collegium* illa aetate etiam pro muneris ſocietate dictum, haec loca, Vellei. 2, 8, 2. et 2, 90, 1. *E.*

nemini dubium, hanc tibi praecipuam cauſſam fuiſſe extendendi conſulatus tui, ut duorum conſulatus amplecteretur, et collegam te non uni da-
7 ret. Uterque nuper conſulatum alterum geſſerat a patre tuo, id eſt, quanto minus quam a te? datum: utriusque adhuc oculis paullo ante dimiſſi faſces oberrabant: utriusque ſolemnis ille lictorum et praenuntius clamor auribus inſederat; quum rurſus curulis, rurſusque purpura: ut olim, quum hoſtis in proximo, et in ſummum diſcrimen adducta respublica, expertum honoribus virum poſceret, non conſulatus hominibus iisdem, ſed
8 iidem homines conſulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentia tua neceſſitates aemuletur. Modo praetextas exuerant; reſumant: modo lictores abire iuſſerant; revocent: modo gratulantes amici receſſerant; revertantur.
9 Hominisne iſtud ingenium eſt? hominis poteſtas? renovare gaudia, redintegrare laetitiam, nullam requiem gratulationibus dare, neque alia repetendis

non uni daret) *Illud *non,* quod male plerique omittunt, recte e pluribus MSS. revocandum oſtendit Schwarzius, et probat Arntzenius. *G.*

7 *quanto minus* etc.) h. e. fere perinde, quam a te ipſo datum, ſive, parum abeſt, quin conſulatus ille a te ipſo datus videatur. Nempe uterque, (Fronto, et Pomponius, ſ. Acutius, de quibus Cap. 60, 5.) ſecundum conſulatum geſſerant a Nerva ipſis delatum; itaque Traianus, et filius et collega Nervae, merito in ſocietatem paternae laudis veniebat. Hoc certe modo Plinius Traiani beneficium exaggerat. In loco ſequenti usque ad l. 9. oratorie, hoc eſt nunc paullo argutius atque obſcurius declarat, illos poſt alterum conſulatum ſtatim tertium conſecutos eſſe. *E.*

De formula *quanto minus quam* vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

praenuntius clamor) Animadvertentium, quod proprium ea in re verbum, et honorem haberi conſuli iubentium. *G.*

non conſulatus hominibus etc.) Quam arguta haec! Nempe cum *munus homini* datur, fit honoris cauſſa, ut ille honoretur; cum autem *homo* denuo *muneri* redditur et praeficitur, ideo fit, quod ſalus publica hunc ipſum hominem flagitat, ut qui ſolus opem ferre poſſit. *E.*

8 *indulgentia tua neceſſitates)* Indulgentia tua, bene merendi de bene meritis cupiditas, ea praeſtat, quae alias imperabant neceſſitates publicae. *Lectio e Pariſienſi codice a Schwarzio reſtituta. Alii immutant ſic, *indulgentiam tuam neceſſitas aemuletur.* *G.*

9 *nullam requiem gratulationibus)* *Sic ex MSS. Schwarzius. Al. *nullamque requiem gratulationis dare*, quos ſequitur Arntzenius. *G.*

consulatibus intervalla permittere, nisi dum finiun-
tur? Facias ista semper, nec unquam in hoc opere 10
aut animus tuus, aut fortuna lassetur. Des quam
plurimis tertios consulatus, et, quum plurimis
tertios consulatus dederis, semper tamen plures,
quibus debeas dare, supersint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum, quae
merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium ma-
gis, quam ad similes redundat: praecipue tamen
ex horum consulatu, non ad partem aliquam se-
natus, sed ad totum senatum tanta laetitia perve-
nit, ut eundem honorem omnes sibi et dedisse et
accepisse videantur. Nempe enim hi sunt, quos 2
senatus, quum publicis sumtibus minuendis opti-
mum quemque praeficeret, elegit, et quidem pri-
mos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus il-
los animo Caesaris insinuavit. An parum saepe 3
experti sumus, hanc esse rerum conditionem, ut
senatus favor apud principem aut prosit, aut no-
ceat? Nonne paullo ante nihil magis exitiale erat,
quam illa principis cogitatio? *Hunc senatus pro-
bat, hic senatui carus est.* Oderat, quos nos
amaremus; sed et nos, quos ille. Nunc inter 4
principem senatumque dignissimi cuiusque caritate
certatur. Demonstramus invicem, credimus invi-
cem, quodque maximum amoris mutui signum
est, eosdem amamus. Proinde, P. C., favete 5

dum finiuntur) Annum tamen, amplius, intercessisse, e fastis apparet. Observavit iam Lipsius, haec oratorie magis, quam vere dici. *G.*

Nempe illae exaggerationes, illi orationis luxuriantis fluxus et anfractus sine illo mendacio locum habere non potuissent. *E.*

LXII, 1 *quam ad similes)* Quos alacres facit nimirum spes similia consequendi, cum videant, non hominibus honores, sed virtuti ac meritis, dari. *G.*

2 *Nempe enim)* Epist. 3, 16, 8. *Nempe enim — daturi estis* etc. *S.*

sumtibus minuendis) Iam a Nerva hoc collegium institutum videtur, recreandae, quae a Domitiano exhausta fuerat, reipublicae caussa. E Dione Xiphilinus L. 68. p. 770. B. Πολλὰς μὲν θυσίας, πολλὰς δὲ ἱπποδρομίας, ἄλλας τε τινὰς θέας, κατέλυσε, συστέλλων ὡς οἷόν τε τὰ δαπανήματα. *Quinque viros minuendis sumtibus iudicio senatus constitutos* vocat ipse noster Ep. 2, 1, 9. *G.*

aperte, diligite conſtanter. Non iam disſimulan-
dus eſt amor, ne noceat; non premendum odium,
ne proſit. Eadem Caeſar, quae ſenatus, probat
improbatque. Vos ille praeſentes, vos etiam ab-
ſentes in conſilio habet. Tertio conſules fecit,
quos vos elegeratis: et fecit hoc ordine, quo
6 electi a vobis erant. Magnus uterque honor ve-
ſter, ſive eosdem maxime diligit, quos ſcit vobis
eſſe cariſſimos; ſive illis neminem praeſert, quam-
7 vis aliquem magis amet. Propoſita ſunt ſeniori-
bus praemia, iuvenibus exempla: adeant, frequen-
tent ſecuras tandem ac patentes domos: quisquis
probatos ſenatui viros ſuſpicit, hic maxime prin-
8 cipem promeretur. Sibi enim accreſcere putat,
quod cuique adſtruatur: nullamque in eo gloriam
ponit, quod ſit omnibus maior, niſi maximi fue-
9 rint, quibus maior eſt. Perſta, Caeſar, in iſta
ratione propoſiti, talesque nos crede, qualis fama
cuiusque eſt. Huic aures, huic oculos intende:
ne reſpexeris clandeſtinas exiſtimationes, nullisque
magis quam audientibus inſidiantes ſuſurros. Me-
lius omnibus, quam ſingulis creditur: ſinguli enim
decipere et decipi poſſunt; nemo omnes, nemi-
nem omnes fefellerunt.

5 *elegeratis*) minuendis ſumtibus publicis. ſ. 2. *S.*

6 *honor veſter — vobis*) Alloquitur adhuc Patres Conſcriptos, iisque ait honori eſſe hanc rationem Imperatoris, ſive ſuo amore eosdem, qui illis cari eſſent, complectatur maxime, atque ideo ornet: ſive alios habeat cariores, et tamen non praeferat his, quos ſenatus probet, cuius adeo iudicio plus quam ſuo tribuat. *Lectionem hic alias fluctuantem damus, qualis e MSS. extra dubitationem a Schwarzio conſtituta eſt. *G.*

Mox tamen Schwarzius *ſuscipit*, quod et recepit Gierigius, multis ex locis docens, *ſuscipere hominem* dici, qui eius exiſtimationem tuetur et vindicat a malevolorum hominum calumniis. *E.*

Probo *ſuſpicit.* Agitur de ſalutationibus et frequentationibus. Quae officia qui alteri praeſtat, eum non ſuscipit, ſed ſuſpicit. *S.*

8 *quibus maior eſt*) Nempe quo quis maioribus praeeſt, eo ipſe maior eſt. *G.*

9 *ſama cuiusque*) Publici et conſtantes hominum ſermones: quamquam definire hoc, et oſtendere, ubi ſuſurri deſinant, ubi incipiat fama, difficile: et quoties fama a ſuſurris oritur? Nimirum prudentia hic etiam opus eſt. *G.*

LXIII. Revertor iam ad consulatum tuum: etsi sunt quaedam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen. In primis quod comitiis tuis interfuisti, candidatus, non consulatus tantum, sed immortalitatis, et gloriae, et exempli, quod sequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit 2
te populus Romanus in illa vetere potestatis suae sede: perpessus es longum illud carmen comitiorum, nec iam irridendam moram: consulque es, ut unus ex nobis, quos facis consules. Quotus- 3
quisque principum antecedentium honorem istum aut consulatui habuit, aut populo? Non alii marcidi somno hesternaque coena redundantes, comitiorum suorum nuntios opperiebantur? Alii sane pervigiles et insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, a quibus consules renuntiabantur, exsilia et caedem machinabantur. O prava 4
et inscia verae maiestatis ambitio, concupiscere honorem, quem dedigneris, dedignari, quem concupieris: quumque ex proximis hortis campum et comitia prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Averseris tu honori 5
tuo sperata suffragia, renuntiarique te consulem iussisse contentus, liberae civitatis ne simulationem quidem serves? Abstineas denique comitiis, abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non consu-

LXIII, 2 *in illa vetere — sede)* in Campo Martio. *E.*

carmen comitiorum) Non preces modo intelligo et Deos rogandi formulas, quas tangit deinde 72, 1. et de quibus copiose Brisson. de form. 1, 109: sed quidquid est publicorum et solemnium verborum, quibus constarent comitia. Quamquam enim tum nullae populi partes in designandis consulibus, quod totum principes invaserant, tamen solemnia quaedam observata, vel ex hoc ipso loco discimus. *G.*

Mox *moram* dicit, quam priscarum ceremoniarum observatio faciebat. Haec erat *irridenda* ante Traianum, cum comitia tantum dicis caussa haberentur, et iam ante comitia constaret, neminem alium, nisi Principem, consulem fore: nunc autem, sub Traiano, haec mora non erat irridenda aut inanis. *E.*

5 *Averseris tu)* Pergit expostulare cum malo aliquo principe. *G.*

civitatis — simulationem) h. e. simulacrum, similitudinem. * *Civitatis* pro *civitati* e MSS. restituit Schwarzius. *G.*

6 latus detur, sed abrogetur imperium? Haec persuasio superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur principes esse desinere, si quid facerent tanquam senatores. Plerique tamen non tam super-
7 bia, quam metu quodam submovebantur. An stuprorum sibi incestarumque noctium conscii, auspicia polluere, sacratumque campum nefario auderent contaminare vestigio? Non adeo deos homines que contemserant, ut in illa spatiosissima sede hominum deorumque coniectos in se oculos
8 ferre ac perpeti possent. Tibi contra et moderatio tua suasit, et sanctitas, ut te et religioni deorum et iudiciis hominum exhiberes.

LXIV. Alii consulatum ante quam acciperent, tu et dum accipis, meruisti. Peracta erant solennia comitiorum, si principem cogitares, iamque se omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad consulis sellam: adigendum te praebes in verba principibus ignota, nisi quum iurare cogerent alios. Vides, quam necessarium fuerit consulatum non recusare? Non putassemus istud facturum te fuisse, si recusasses.
2 Stupeo, P. C., nec dum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me, an audi-

6 *tanquam senatores)* Ut venirent ad comitia, iisque vel praesiderent tanquam consules, vel praesentes fieri de se solemnia paterentur. *G.*

7 *sacratumque campum)* Marti patri gentis Romuleae, et templis pluribus aliorum quoque deorum ornatum. *G.*

spatiosissima sede) Ita nunc campum Martium dixit, ut multitudo deorum et hominum, quorum oculis et iudiciis illi principes expositi essent, significaretur. Quare hanc lectionem praefero alteri *speciosissima*, quam Schwarzius et Arntzenius ediderunt, et ipse Gesnerus probaverat. Nam hoc epitheton nunc prorsus otiosum foret. Non enim species aut dignitas loci, sed multitudo testium *metum* illum facit, quo *submoveri* illos stuprorum conscios dixerat. *E.*

Bene Ernestius. Probaverat autem Gesnerus alteram illam lectionem in epistola ad I. A. Ernestium, cui et ipsi *speciosissima* placebat. *S.*

8 *religioni deorum)* Ut in illum te locum conferres, ubi dii religiose culti possunt aut amoris in te sui, aut aversationis, significationem luculentam edere. *G.*

LXIV, 1 *commoverat)* Ad discedendum, quae putaret, transacta iam omnia. *G.*

erim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, et Caefar, et Auguftus, Pontifex maximus, ftetit ante gremium confulis? feditque conful principe ante fe ftante? et fedit inturbatus, interritus, et tanquam ita fieri foleret? Quin etiam fedens 3 ftanti praeivit iusiurandum, et ille iuravit, expreffit, explanavitque verba, quibus caput fuum, domum fuam, fi fciens fefelliffet, deorum irae confecraret. Ingens, Caefar, et par gloria tua, five fecerint iftud poftea principes, five non fecerint. Ullane fatis praedicatio digna eft, idem 4 tertio confulem feciffe, quod primo? idem principem, quod privatum? idem Imperatorem, quod fub Imperatore? Nefcio iam, nefcio, pulchriusne fit iftud, quod praeeunte nullo, an hoc, quod alio praeeunte iurafti.

2 *Pontifex maximus)* Al. *et Pontifex maximus.* bene. *S.*

3 *ftanti praeivit iusiurand.)* Solemne verbum tum aliis fcriptoribus, tum noftro praefertim, quod Index docet. *Scilicet adeo mihi liquidae videbantur rationes I. F. Gronovii, quibus Obf. 4, 16. p. 261. fqq. ita hunc locum, uti dedimus, conftituit, ut dare locum illis quafi cogerer. Effecit tamen Cl. Schwarzius, uti altera lectio, *fedens praebuit iusiurandum*, tolerabilis videatur. Nimirum *praebere iusiurandum* idem ait fignificare poffe quod *praeire*: cum Cic. Verr. 5, 52. *exempla praebere* dixerit, et Ovid. Art. 1, 112. de tibicine, *praebere modum faltantibus.* Ceterum *fedens praeivit iusiurandum* omiffa voce *ftanti* dedit Arntzenius. *G.*

fciens fefelliffet) Solemnis formula, *Si fciens fallo*, nota omnibus vel ex Cic. fam. 7, 1. *Quare hic etiam pofitam a Plinio, *fcienter*que illud, quod habent plerique libri, librario deberi, poft viros fummos arbitror. *G.*

Conf. I. A. Erneftius ad h. l. *S.*

4 *tertio confulem — primo)* Non habuit ergo rationem Plinius Varroniani praecepti apud Gell. 10, 1. ex quo *primum, tertium*, dicendum erat. Scilicet dubitabat, quod ibidem docet Gellius, iam Cicero. *Forte Plinius eadem fapientia ufus erat, quae ibi commendatur, fcripferatque *I*, vel *prim. III*, vel *tert.* ac debetur terminatio addita librariis. *G.*

praeeunte nullo) Captare videtur, quod hoc feculo primum in re feria fieri coepit, acumen in verbo ambiguo: *praeeunte nullo*, fine exemplo: nam Augufti nimis remotum eft: *praeeunte alio* h. e. dictante. Erudite Gronovius l. c. duplex fignificari iusiurandum putat, quorum alterum *praeeunte alio* dedit, fub aufpicia muneris, alterum *nullo praeeunte*, cum deponeret. Sed ita priore loco, et obfcuriuscule, commemoraret iusiurandum pofterius, de quo deinde, c. 65, 2. Gronoviana placent Arntzenio. *G.*

LXV. In roſtris quoque ſimili religione ipſe te legibus ſubiecisti: legibus, Caeſar, quas nemo principi ſcripſit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis: ſic fit, ut nos tibi plus velimus. Quod ergo nunc primum audio, nunc primum diſco, non eſt princeps ſupra leges, ſed leges ſupra principem: idem Caeſari conſuli, quod
2 ceteris, non licet. Iurat in legem attendentibus diis; nam cui magis quam Caeſari attendant? Iurat obſervantibus his, quibus idem iurandum eſt: non ignarus alioqui, nemini religioſius, quod iuraverit, cuſtodiendum, quam cuius maxime intereſt, non peierari. Itaque et abiturus conſulatu iuraſti, te nihil contra leges feciſſe. Magnum hoc erat, quum promitteres; maius, poſtquam
3 praeſtitiſti. Iam toties procedere in roſtra, inadſcenſumque illum ſuperbiae principum locum terere, hic ſuſcipere, hic ponere magiſtratus, quam dignum te, quamque diverſum conſuetudine illorum, qui pauculis diebus geſtum conſulatum, immo non geſtum, abiiciebant per edictum!
4 Hoc pro concione, pro roſtris, pro iure iurando: ſcilicet ut primis extrema congruerent; utque hoc ſolo intelligerentur ipſi conſules fuiſſe, quod alii non fuiſſent.

LXVI. Non transſilivi, Patres Conſcripti, Principis noſtri conſulatum; ſed eundem in locum

LXV, 1 *In roſtris)* In quibus forte denuo populo fidem ſuam ſolemniter adſtringere ſolebant, adito magiſtratu. *G.*

Quod ergo) *Sic legendum pro *ego* docet e MSS. Schwarzius. *G.*

Schwarzius e MSS. edidit *Quid ergo nunc primum audio? nunc primum diſco?* Gierigius *Quid ergo etc.* Vegetiorem ſic eſſe orationem dicunt. *E.*

2 *in legem)* Opinor legendum *in leges.* *S.*

cuius maxime intereſt) Comparare iuvat hoc *intereſt* cum loco Taciti, quem laudavimus ad II, 3. *G.*

3 *immo non geſtum)* ut in quo nihil memorabile fecerant; *abiiciebant*, edicto declarabant, ſe abire conſulatu; ſed bene *abieciſſe* illos magiſtratum dixit, quem contemnebant, quem non tanti habebant, ut diutius gererent. *E.*

4 *Hoc pro concione)* Hoc ſolum edictum vicem praeſtare debebat in illis Imperatoribus omnium reliquorum ſolemnium. *G.*

LXVI, 1 *Non transſilivi)* Pa-

contuli, quidquid de iure iurando dicendum erat.
Neque enim, ut in ſterili ieiunaque materia, ean-
dem ſpeciem laudis diducere ac ſpargere, atque iden-
tidem tractare debemus. Illuxerat primus conſu- 2
latus tui dies, quo tu curiam ingreſſus, nunc ſin-
gulos, nunc univerſos adhortatus es reſumere liber-
tatem, capeſſere quaſi communis imperii curas,
invigilare publicis utilitatibus et inſurgere. Omnes 3
ante te eadem iſta dixerunt, nemini tamen ante
te creditum eſt. Erant ſub oculis naufragia mul-
torum, quos inſidioſa tranquillitate provectos im-
proviſus turbo perculerat. Quod enim tam infidum
mare, quam blanditiae principum illorum, quibus
tanta levitas, tanta fraus, ut facilius eſſet iratos,
quam propitios habere? Te vero ſecuri et ala-
cres, quo vocas, ſequimur. Iubes eſſe liberos; 4
erimus. Iubes, quae ſentimus, promere in me-
dium; proferemus. Neque enim adhuc ignavia

rat ſibi auctor tranſitum, ſ. reditum potius ad acta tertii conſulatus Traiani hoc modo. Dixi de iureiurando Principis, quo conſulatum depoſuit, invitante me iureiurando, quo illum ſuscepit: ſed *non* ideo ſilentio praeterii et *tranſſilivi* ipſum *conſulatum*: quin nunc acta illius perceuſebo. *G.*

ſpeciem laudis diducere) laudes eiusdem generis diverſis locis tractare, cum poſſint uno loco comprehendi. *E.*

2 *inſurgere*) Pulchre hic Lipſius, Animis iterum erectis, quos ſervitus oppreſſerat. Puto autem iunctum hoc verbum dativo, *publicis utilitatibus*, et ſumi ea metaphora, quae reſpondeat propriae dictioni, ut illam poſuit v. g. Virg. Aen. 5, 189. *nunc nunc inſurgite remis. Inſurgere remis* eſt elato corpore impetum capere, ut eo fortius poſſis *incumbere*. *G.*

3 *eadem iſta dixerunt*) v. g. Tiberius apud Tac. Ann. 1, 11. ſed *plus in oratione tali dignitatis quam fidei erat.* Quam pulchra Neronis oratio apud eund. Ann. 13, 4. Sed *nec defuit fides*: initio nimirum. *G.*

inſidioſa) incerta, fallaci; unde mox *infidum mare*, cui blanditias principum comparat. *E.*

facilius eſſet) Facilius, ad evitandum malum, ad ferendum. Domitiani praeſertim nota perfidia. *Erat enim*, teſte Sueton. 11, *non ſolum magnae, ſed et callidae inopinataeque ſaevitiae.* Subiicit exempla. *Non eſt opus *facilius* cum Lipſio mutare in *felicius*. *G.*

4 *proferemus*) Gierigius e Rittershuſii coniectura edidit *promemus*, ut concinnius reſpondeat antecedenti *promere*. Schwarzius coniecit pro hoc *proferre* legendum. Utrumque, ſi concinnitatem ſpectes, verum eſſe poteſt; ſed tamen incertum, an Plinius ita concinnus nunc eſſe voluerit. *E.*

Noli dubitare, legendum eſſe

quadam et inſito torpore ceſſavimus: terror, et metus, et miſera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut a republica (erat autem omnino nulla reſpublica) oculos, aures, animos averteremus.
5 At nunc tua dextera tuisque promiſſis freti et innixi, obſepta diutina ſervitute ora reſeramus, frenatamque tot malis linguam reſolvimus. Vis enim tales eſſe nos, quales iubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil ſubdolum denique, quod credentem fallere paret, non ſine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus eſt princeps, niſi qui prius ipſe decepit.

LXVII. Equidem hunc parentis publici ſenſum, cum ex oratione eius, tum pronuntiatione ipſa perſpexiſſe videor. Quae enim illa gravitas ſententiarum! quam inaffectata veritas verborum! quae aſſeveratio in voce! quae affirmatio in vultu! quanta in oculis, habitu, geſtu, toto denique corpore fides!
2 Tenebit ergo ſemper, quod ſuaſe-

aut, *promere in medium; promemus*, aut, *proferre in medium; proferemus*. Quis credet, Secundum, talis repetitionis omninoque concinnitatis κατακόρως ſtudioſum, eam hic neglexiſſe, ubi ipſae aures verbi iterationem poſcere videntur? *S.*

facta) Gloſſatori acceptum refert I. A. Erneſt., ut abhorrens a brevitate Plin. bonaeque Latinitati abſonum. Non aſſentior. Quam enim dicat brevitatem vir egregius in panegyrico Plinii, neſcio. De Latinitate autem, vide mihi Livium 35, 45, 4. *Adventum eius et maieſtatem ad verecundiam faciendam Romanis vim maiorem habituram, quam arma. S.*

5 *obſepta*) omnino clauſa. Nihil, opinor, cauſſae erat, cur haec vox N. Heinſio et I. A. Erneſtio corrupta videretur. *S.*

non ſine periculo fallentis) Lacinia I. A. Erneſtio videtur ab ineptâ manu adſuta, quam reſectam velit. Voluit ergo reſecta etiam quae ſequuntur, *Neque enim — — decepit.* Id ego non imiter. Totus locus genuinus. Iam video, idem ſenſiſſe alterum Erneſtium. „Patruus meus, inquit, hanc appendiculam, ut ineptam h. l. reſectam volebat. Quid enim opus erat, inquit, dicere Traiano, Principes, ſi fallant, non ſine periculo ſuo fallere, et quam abſurdum, ei obiter minari! Haec ille. At enimvero ab illa appendicula ſequens omnis ſententia: *Neque enim unquam — decepit*, pendet, neque haec ſine illa ſtare poteſt." *S.*

LXVII, 1 *ex oratione*) *Sic pro *exhortatione* ſcribendum ſuaſerat Lipſius: nunc firmatum eſt libro Schwarzii. *G.*

Mox malim, *tum e pronuntiatione ipſa. S.*

2 *quod ſuaſerit*) Schwarzius edidit, *quid ſuaſerit*, e MSS. Tum *tenebit* eſt, memoria tenebit, non obliviſcetur. *E.*

rit: ſcietque nos, quoties libertatem, quam dedit,
experiemur, ſibi parere. Nec verendum eſt, ne 3
incautos putet, ſi fidelitate temporum conſtanter
utamur, quos meminit ſub malo principe aliter
vixiſſe. Nuncupare vota et pro aeternitate impe-
rii, et pro ſalute civium? immo pro ſalute
principum, ac propter illos pro aeternitate impe-
rii ſolebamus. Haec pro imperio noſtro, in quae 4
ſint verba ſuſcepta, operae pretium eſt annotare:
SI BENE REMPVBLICAM ET EX VTILITATE OMNIVM
REXERIS. Digna vota, quae ſemper ſuſcipiantur,
ſemperque ſolvantur. Egit cum diis, ipſo te aucto- 5
re, Caeſar, reſpublica, ut te ſoſpitem incolumem-
que praeſtarent, ſi tu ceteros praeſtitiſſes: ſi con-
tra, illi quoque a cuſtodia tui capitis oculos di-
moverent, teque relinquerent votis, quae non
palam ſuſciperentur. Alii ſe ſuperſtites reipubli- 6
cae optabant, faciebantque: tibi ſalus tua inviſa
eſt, ſi non ſit cum reipublicae ſalute coniuncta.
Nihil pro te pateris optari, niſi expediat optanti-
bus: omnibusque annis in conſilium de te deos
mittis; exigisque, ut ſententiam ſuam mutent, ſi
talis eſſe deſieris, qualis electus es. Sed ingenti 7
conſcientia, Caeſar, paciſceris cum diis, ut te,
ſi mereberis, ſervent: quum ſcias, an merearis,

3 *Nuncupare vota)* Dies ſolemnis huic publicae cerimoniae dictus III. Non. Ian. Vid. de tota re copioſe Lipſ. ad Tac. Ann. 16, 22. ſ. Exc. B. et Caſaub. ad Spartian. Adrian. c. 24. p. 205. Hack. De memoria eorum in nummis Spanh. diſſ. 13. p. 525. *G.*

et pro ſalute civium?) Puto per interrogationem prolata haec verba, quaſi dicat: *Solebamus vota nuncupare* primo *pro aeternitate imperii*, an exſpectas, qui legis, *et pro ſalute civium?* Sic non opus coniectura eorum, qui pro *civium* reponi volunt *principum*. Immo aliter ſe res habet: *pro ſalute principum, et propter illos* demum *pro aeternitate imperii*, quaſi non ipſi propter imperium eſſent, ſed imperium propter ipſos. *G.*

4 *pro imperio noſtro)* Pro Traiani noſtri imperio. *Neque tamen diſſimulo, me multo malle, *pro Imperatore noſtro*: ad hunc enim pertinet formula, *Si bene — rexeris.* Et quam facilis hic error? Aliquis per compendium ſcripſit *Imp.* ultimas literas infeliciter alter ſupplevit. Vid. de iſta confuſione, quos laudat Arntzenius ad 82, 3. *G.*

5 *tui capitis)* *Sic pro *corporis* MSS. plures apud Schwarz. *G.*

7 *ſi mereberis)* Ex lege lati-

8 neminem magis, quam deos ſcire. Nonne vobis, P. C., haec diebus ac noctibus agitare ſecum videtur? Ego quidem in me, ſi omnium utilitas ita poſceret, etiam Praefecti manum armavi: ſed ne deorum quidem aut iram, aut negligentiam deprecor: quaeſo immo et obteſtor, ne unquam pro me vota respublica invita ſuſcipiat; aut, ſi ſusceperit invita, ne debeat.

LXVIII. Capis ergo, Caeſar, ſalutis tuae glorioſiſſimum fructum ex conſenſu deorum. Nam quum excipias, ut ITA DEMVM TE DII SERVENT, SI BENE REMPVBLICAM ET EX VTILITATE OMNIVM REXERIS: certus es, te bene rempublicam gerere,
2 quum ſervent. Itaque ſecurus tibi et laetus dies exit, qui principes alios cura et metu distinebat: quum ſuspenſi et attoniti, parumque confiſi pa-

nitatis debebat eſſe *ſi merearis*, et ſic habent editt. Gryph. et Sichard. Aliae *ſi mereris*. Sed vulg. omnes MSS. tenere Schwarzius affirmat. *E.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

an merearis) Rob. Stephanus theſ. v. *mittere in conſilium* ait, praepoſtere quosdam legere *ne merearis*. Quid ſi haec vera eſt lectio pro *an merearis?* Sed nihil Arntzenius. *G.*

8 *Praefecti manum)* Digniſſimum factum, quod proponamus ipſis verbis, quae habet e Dione Xiphilin. p. 778. A. Ὅτε πρῶτον τῷ μέλλοντι τῶν δορυφόρων ἐπάρξειν τὸ ξίφος, ὃ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, ὤρεξεν, ἐγύμνωσέ τε αὐτὸ, καὶ ἀνατείνας ἔφη, Λαβὲ τοῦτο τὸ ξίφος, ἵνα, ἂν μὲν καλῶς ἄρχω, ὑπὲρ ἐμοῦ, ἂν δὲ κακῶς, κατ' ἐμοῦ χρήσῃ. *Praefectus* igitur, de quo hic ſermo eſt, eſt *Praetoriarum cohortium* ſ. *Praetorii*. *G.*

ne debeat) Vid. I. A. Erneſtius. *S.*

LXVIII, 1 *quum excipias)* Huic verbo locum eſſe, quoties conditio ponitur, aut nominatim aliquid cavetur, alias oſtendimus. Vid. avunculus noſtri 29, 1. ſ. 8. *Quum Graecos Italia pellerent*, (Schwarzius putat excidiſſe *nec)* *excepiſſe medicos*, h. e. nominatim illos incluſiſſe, et, ne quis eximios illos haberet, caviſſe. *G.*

Hanc Gesneri interpretationem Gierigius confirmavit his exemplis, Plin. H. N. 14. 1. 3. *Ut vindemiator auctoratus rogum ac tumulum excipiat.* Senec. Ep. 6. *Si cum hac exceptione ſapientia detur, ut eam incluſam teneam, reiiciam. E.*

te bene) Scribendum cum al. *bene te*. Verbum gravius praecedere debet. Mox malim *regere*, ut haec carmini ipſi melius reſpondeant. Saepiſſime commutata a librariis *gerere* et *regere*. vid. Drakenb. ad Liv. 27. 40, 2. ubi de his ipſis formulis, *gerere rempublicam*, *regere remp.* *S.*

2 *laetus dies)* Ipſe dies votorum III Non. Ian. de quo ad 67, 3. *G.*

exit) Iuvat hic quaſi expiare commiſſum ſuperioris editionis, ubi *erit* irrepſerat, cum dudum *exit* ex optimis libris reſtitutum et a Cl. Schwarzio firmatum ſit. *G.*

tientia nostra, hinc atque inde publicae servitutis
nuntios exspectarent. Ac si forte aliquos flumina, 3
nives, venti praepedissent, statim hoc illud esse
credebant, quod merebantur; nec erat discrimen
ullum pavoris: propterea quod, quum a malo
principe tanquam successor timeatur, quisquis est
dignior, quum sit nemo non dignior, omnes ti-
mentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, 4
non literarum tarditas differt. Scis tibi ubique
iurari, quum ipse iuraveris omnibus. Nemo hoc 5
sibi non praestat. Amamus quidem te, in quan-
tum mereris; istud tamen non tui facimus amore,
sed nostri: nec unquam illucescat dies, quo pro
te nuncupet vota non utilitas nostra, sed fides,
Caesar. Turpis tutela principis, cui potest impu- 6
tari. Queri libet, quod in secreta nostra non in-
quirant principes, nisi quos odimus. Nam si ea- 7
dem cura bonis, quae malis esset, quam ubique
admirationem tui, quod gaudium exsultationem-
que deprehenderes! quos omnium cum coniugi-
bus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris
focisque sermones! Scires mollissimis illis auri-
bus parci. Et alioqui, quum sint odium amor-
que contraria, hoc perquam simile habent, quod
ibi intemperantius amamus bonos principes, ubi
liberius malos odimus.

servitutis nuntios) Literas Praesidum de votis solutis et nuncupatis, quales ad ipsum Traianum Plinii 10, 44. quamquam non nuntiae servitutis. *G.*

5 *sibi non praestat*) Vid. 48, 2. *G.*

sed fides) Omnino etiam *fides*, verum non sola. Ita saepe loquimur. *G.*

6 *tutela principis*) h. e. tutela civium, qui amore et obedientia sua principem tuentur. Haec ergo *turpis est*, *si principi imputari potest*, si cives principi illam tutelam tanquam beneficium collatum adscribere possunt. *E.*

7 *Scires — parci*) Cum audires in privatis nostris sermonibus te tantis laudibus praedicari, iam scires nos te praesente et audiente ab illis laudibus ideo abstinere, quod auribus tuis verecundis parcere velimus. Ex istis laudibus nostris secretis tu tibi silentium nostrum publicum interpretari possis. *E.*

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

LXIX. Cepiſti tamen et affectus noſtri et
iudicii experimentum, quantum maximum prae-
ſens capere potuiſti, illo die, quo ſolicitudini
pudorique candidatorum ita conſuluiſti, ne ullius
gaudium alterius triſtitia turbaret. Alii cum lae-
titia, alii cum ſpe receſſerunt: multis gratulan-
2 dum, nemo conſolandus fuit. Nec ideo ſegnius
iuvenes noſtros exhortatus es, ſenatum circum-
irent, ſenatui ſupplicarent, atque ita a principe
3 ſperarent honores, ſi a ſenatu petiſſent. Quo
quidem in loco, ſi quibus opus exemplo, adie-
ciſti, ut te imitarentur. Arduum, Caeſar, exem-
plum, et quod imitari non magis quisque candi-
datorum, quam principum poſſit. Quis enim vel
uno die reverentior ſenatus candidatus, quam tu,
cum omni vita, tum illo ipſo tempore, quo iudi-
4 cas de candidatis? An aliud a te, quam ſenatus
reverentia obtinuit, ut iuvenibus clariſſimae gen-
tis debitum generi honorem, ſed antequam debe-
5 retur, offerres? Tandem ergo nobilitas non ob-
ſcuratur, ſed illuſtratur a principe: tandem illos
ingentium virorum nepotes, illos poſteros liberta-
tis, nec terret Caeſar, nec pavet: quin immo
feſtinatis honoribus amplificat atque auget, et
maioribus ſuis reddit. Si quid usquam ſtirpis
antiquae, ſi quid reſiduae claritatis; hoc amplе-
xatur, et refovet, et in uſum reipublicae promit.
6 Sunt in honore hominum, et in honore famae

LXIX, 1 *ſolicitudini pudorique)* *ſolicitudini* eorum, qui deſignationem conſulatus exſpectabant et ſperabant; *pudori* eorum, qui repulſam tuliſſent. *E.*

2 *ſenatum circumirent)* Rogandi et prenſandi cauſſa, ut Cic. Att. 14, 21. *Antonium circumire veteranos.* Sic Liv. 1, 47. ubi *circumire* et *prenſare* coniunguntur. * Magno MStorum conſenſu probata vox, et apprime ad h. l. conveniens recte reſtituta a Schwarzio pro *Conſulatum.* G.

4 *ſenatus reverentia obtinuit)* ſola reverentia ſenatus permotus es, ut iuvenibus honorem offerres, et quidem *antequam deberetur*, h. e. ante annum legibus annalibus conſtitutum. Quare eos paullo poſt *feſtinatos honores* dicit. *E.*

5 *promit)* ex obſcuritate protrahit et ad honores promovet. *E.*

6 *in honore famae)* * Elegan-

magna nomina ex tenebris oblivionis, indulgentia
Caeſaris, cuius eſt, ut nobiles et conſervet, et
efficiat.

LXX. Praefuerat provinciae quaeſtor unus
ex candidatis, inque ea civitatis ampliſſimae red-
itus egregia conſtitutione fundaverat. Hoc ſena- 2
tui allegandum putaſti. Cur enim te principe,
qui generis tui claritatem virtute ſuperaſti, dete-
rior eſſet conditio eorum, qui poſteros habere no-
biles mererentur, quam eorum, qui parentes habuiſ-
ſent? O te dignum, qui de magiſtratibus noſtris
ſemper haec nunties, nec poenis malorum, ſed bo-
norum praemiis bonos facias! Accenſa eſt iuventus, 3
erexitque animos ad aemulandum, quod laudari
videbat: nec fuit quisquam, quem non haec cogi-
tatio ſubiret, quum ſciret, quidquid a quoque in
provinciis bene fieret, omnia te ſcire. Utile eſt, 4
Caeſar, et ſalutare praeſidibus provinciarum, hanc
habere fiduciam: paratum eſſe ſanctitati, indu-
ſtriae ſuae maximum praemium, iudicium princi-
pis, ſuffragium principis. Adhuc autem quamli- 5

tius longe nobis quoque, ut iam Lipſio, ad Tac. Hiſt. 3, 36. videtur, ſi eſſet, *in ore famae*. Poſt verba *indulgentia Caeſaris* deeſſe *extracta* vel ſimile quid, idem notat Lipſius. Sed poteſt tamen *ex tenebris* ſignificare poſt tenebras; et ablativus *indulgentia* ad ipſum *ſunt* referri. *G.*

cuius eſt, ut etc.) Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

LXX, 1 *provinciae quaeſtor)* Fuerunt etiam *quaeſtoriae provinciae* ſ. procurationes per Italiam, de quibus laudati Schwarzio Lipſ. ad Tac. Ann. 4, 27. et Noriſ. ad Cenot. Piſan. 1, 36. Nihil tamen impedit, quo minus potuerit etiam quaeſtorem Plinius intelligere Pro-Conſularis vel alterius provinciae, qui vel ſub maiore magiſtratu, vel, commendatam ſibi ab eo abſente, provinciam dum curat, *reditus ampliſſimae civitatis fundarit* i. e. conſtituerit. *G.*

De provincia quaeſtoria ſermonem eſſe, docent quae poſtea ſ. 4. leguntur. Monuit item I. A. Erneſtius. *S.*

4 *praeſidibus provinciarum)* Solisne *praeſidibus?* quin vel maxime provinciis. Nimirum de his deinde ſ. 8. *Provinciis quoque* etc. *Alias pronum fuerit cum Schwarzio legere *praeſides*. *G.*

Aut, quod lenius, corrigere *hanc haerere fiduciam*. „Solent autem *habere* et *haerere* in MStis confundi." Drakenb. ad Liv. 29, 4, 8. Mox legendum cum aliis *ſanctitati et induſtriae*. *S.*

bet ſincera rectaque ingenia, etſi non detorquebat, hebetabat tamen miſera, ſed vera reputatio.
6 Vides enim: ſi quid bene fecero, neſciet Caeſar;
7 aut ſi ſcierit, teſtimonium non reddet. Ita eadem illa ſeu negligentia, ſeu malignitas principum, quum male conſultis impunitatem, recte factis nullum praemium polliceretur, nec illos a crimine,
8 et hos deterrebat a laude. At nunc, ſi bene aliquis provinciam rexerit, huic quaeſita virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris et gloriae campus: ex hoc quisque, quod cupit, petat, et aſſecutus, ſibi debeat. Provinciis quoque in poſterum, et iniuriarum metum, et accuſandi neceſſitatem remiſiſti. Nam ſi profuerint, quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur. Et alioqui liquet, nihil magis prodeſſe candidato ad ſequentes honores, quam peractos. Optime

5 *reputatio)* cogitatio, deliberatio apud animum, cuius ſententia ſtatim ſequitur: *Vides enim* etc. *E.*

6 *Vides enim)* Incipit hic ἠθοποιΐα magiſtratus alicuius provincialis, animum ſuum alloquentis, *Vides enim* etc. * Sed fateor, me nondum concoquere illud *vides enim* poſſe; et ſuſpicari, primo poſt nomen *reputatio* poſitum eſſe ab aliquo, quin ab ipſo forte auctore, *videlicet*: illud deinde ita corruptum. Sed neque ſic mihi ſatisfacio. *G.*

Add. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola ipſeque I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

Schwarzius ita edidit: *Vides enim! ſi quid bene fecero, ſcietne Caeſar? aut ſi ſcierit, teſtimonium reddet?* Sic et Gierigius, niſi quod pro *ſcietne*, *ſciet* repoſuit. Senſus idem eſt: nam et illae interrogationes nunc negant. *E.*

8 *ſi profuerint)* *Si* provinciae his, *quibus* bene de ſe meritis *gratias egerint*, illo ipſo ſuo teſtimonio apud Imperatorem *profuerint*; incitabuntur ad ſimilem gloriam alii, eaque cauſſa ita ſe gerent, ut *de nullo queri cogantur* in poſterum provinciae. * Servavi igitur *profuerint*, quod habent antiquae editiones. *Praefuerint* praefert ex MSS. Cl. Schwarzius, quem alioquin in hoc loco conſtituendo libenter ſecutus ſum. *G.*

Mox: *Efficaciſſimum pro candidato genus eſt rogandi, gratias agere. Prodeſſe candidato* i. q. *efficaciter pro candidato rogare.* *S.*

liquet) * Verbum loco manco ſanando inſertum a Lipſio: cui ſubſtituere eodem iure licebit *debet*, quod ſententiae magis convenire videtur. Nihil audet Arntzenius, qui abſurde huc refert infinitivum illum hiſtoric. *G.*

Lipſius coniecerat *liquebit.* Hoc expreſſit Gierigius: *et liquebit, nihil magis* etc. quia Plinius de futuro tempore loquatur, et de vi, quam illud exemplum in poſterum ſit habiturum. *E.*

magistratus magistratu, honore honor petitur.
Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum 9
codicillos amicorum, nec urbana coniuratione
eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget. Bene suffragiis consularium virorum urbes, populi, gentes inseruntur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.

LXXI. Iam quo assensu senatus, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres! devexus quidem
in planum, et quasi unus ex gratulantibus. Te 2
mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt, ut istud magnum videretur? quum velut affixi curulibus suis manum tantum, et hanc cunctanter et pigre, et imputantibus similes, promerent.
Contigit ergo oculis nostris insolita facies, prin- 3
cipis aequati candidatis et simul stantis: contigit

9 *Bene suffragiis)* Inter suffragia senatus, in quo principem locum habent viri consulares, bene et decore inseruntur urbes, populi, gentes, suum praesidem laudantes. Fuisse autem tum in magistratibus eligendis maiores partes senatus, nullas, si a solemnibus quibusdam umbris discesseris, populi, vel ex hoc ipso libello satis constat. *Hanc Lipsii coniecturam, probatam Schwarzio, praeferendam ego quoque arbitror lectioni librorum, *Ne* (vel *Nae) — inserantur*, (quam retinet, sed dubitanter, Arntzenius) etiamsi *Ne* illud vel *Nae* asseverandi sensu sumas. *G.*

LXXI, 1 *devexus in planum)* descendens e tribunali ad planum solum. Hic sensus huic loco aptissimus videtur: nam 1) sic demum recte dici potest *osculo occurrere;* 2) sic demum memoranda comitas erat Traiani; 3) sic demum *unus e gratulantibus* dici poterat. *E.*

Omnem de sensu loci dubitationem tollit, quod sequitur: *principis aequati candidatis et simul stantis. S.*

3 *principis aequati)* *Nihil melius factu occurrebat, quam dare hunc locum, qualem e libris, vitiosis quidem omnibus, sed tamen concinnavit commode Cl. Schwarzius: a quo varietatem omnem, et rationes lectionis huius licet repetere. *G.*

Gierigius ex illa varietate et vestigiis MSS. sic edidit: *Contigit ergo oculis nostris insolita ante facies: princeps et candidatus aequati, et simul stantes! E.*

Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. I. Fr. Gronovii coniecturam in diatribe ad Statium expromtam, de qua Schwarzius p. 566. b., probat Cuningamius Animadv. in Horat. Bentl. Cap. XIII. p. 235., addens *et simul* ex interpretatione vocabuli *aequitus* in contextum irrepsisse sibi videri. De ἅπαξ λεγομένοις, quale illud amabile scilicet *aequitus*, plane assentior Schwarzio. *S.*

intueri parem accipientibus, honorem qui dabat.
4 Quod factum tuum a cuncto ſenatu quam vera acclamatione celebratum eſt, TANTO MAIOR, TANTO AVGVSTIOR! Nam cui nihil ad augendum faſtigium ſupereſt, hic uno modo creſcere poteſt, ſi ſe ipſe ſubmittat, ſecurus magnitudinis ſuae.
5 Neque enim ab ullo periculo fortuna principum longius abeſt, quam ab humilitatis. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam intentio eius ad-
6 mirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares: ut ſi alii eadem iſta mandaſſes, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam, quum ſuffragatorum nomina honore, quo ſolent, exciperentur: tu quoque inter excipientes eras, et ex ore principis ille ſenatorius
7 aſſenſus audiebatur: quodque apud principem perhibere teſtimonium merentibus gaudebamus,

5 *intentio eius)* Gradus ille ingens diligentiae, quem in ea adhibuiſti; qui etiam inter agendum, occupatis, in oratione de candidatorum commendatione habenda, cum voce etiam oculis et manibus, tamen omnes illas comitatis et humanitatis demonſtrationes ederes; quaſi, mandato alii dicendi officio, nihil aliud iam quam privati gratulatoris officio fungereris: idque usque eo, ut, cum nominatis a te, qui unumquemque candidatum commendaſſent, acclamationis ſolitae honor a ſenatoribus reliquis haberetur, VIR OPTIMVS EST etc. eoque interpellaretur tua actio, ipſe quoque vocis tuae eundem honorem adderes, plauſusque et aſſenſum ſenatorium orationi tuae interſereres. *G.*

Neſcio quo modo haec explicatio Gesneri mihi ad intelligendum hunc locum non ſatisfacit. Haereo in illis verbis: *ut ſi alii eadem iſta mandaſſes,* quae etiamnum non ſatis emendata eſſe arbitror. *E.*

6 *mandaſſes, omnes)* Poſt *mandaſſes* interpungit Schwarzius. Ego puto cohaerere. *G.*

quum ſuffragatorum etc.) I. A. Erneſtius unice probat *quum ſuffragatores nomina — exciperent.* Gierigiana habet: *quum ſuffragatores candidatorum nomina — exciperent.* Idem daturus erat noſter Erneſtius. „Sic, inquit, e Lipſii coniectura cum Schwarzio, quem et Gierigius ſecutus eſt, edere non dubitavi. Gesnerus, nullam varietatis mentionem faciens, ediderat: *quum ſuffragatorum* etc. Verum, ut Gierigius notavit, non ſuffragatorum nomina plauſu excipiebantur, ſed candidatorum. *Suffragatores* autem ſunt ſenatores, qui candidatos illos Principi commendarant." Quid ſi, duabus transpoſitis vocibus, refingamus: *quum nomina* (ſcil. candidatorum) *ſuffragatorum honore, quo ſolent, exciperentur. Suffragatorum honor*, i. e. honor a ſuffragatoribus habitus, neminem, opinor, offendet: hoc enim, ut multa alia id genus, utroqueverſum dici potuit. *S.*

perhibebatur a principe. Faciebas ergo, quum diceres, OPTIMOS: nec ipsorum modo vita a te, sed iudicium senatus comprobabatur, ornarique se non illos magis, quos laudabas, laetabatur.

LXXII. Nam quod precatus es, ut illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eveniret NOBIS, REI PVBLICAE, TIBI; nonne tale est, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obsecrare, ut omnia, quae facis, quaeque facies, prospere cedant TIBI, REI PVBLICAE, NOBIS? vel, si brevius sit optandum, ut VNI TIBI? in quo et res publica et nos sumus. Fuit 2
tempus, ac nimium diu fuit, quo alia adversa, alia secunda, principi et nobis: nunc communia tibi nobiscum tam laeta, quam tristia: nec magis sine te nos esse felices, quam tu sine nobis potes. An, si posses, in fine votorum adiecisses, VT ITA 3
PRECIBVS TVIS DII ANNVERENT, SI IVDICIVM NOSTRVM MERERI PERSEVERASSES? Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante a nobis, deinde a diis, atque ita ab illis amari velis, si a nobis ameris. Et sane priorum principum exitus docuit, ne a 4
diis quidem amari, nisi quos homines ament. Arduum erat, has precationes tuas laudibus ad-

7 *ornarique se)* *Se* est ablativus casus pendens a *magis*. Senatus laetabatur, candidatos, quos laudabat Traianus, *non magis se*, vel quam se, ornari: h. e. se aeque atque illos, illis laudibus, illa iudicii sui comprobatione ornari. *Itaque nihil ex recepta lèctione iam muto, nec mutavit Arntzenius. Cl. Schwarzius malit, *qui ornari se, non illos magis, quos laudabas, laetabatur*. *G.*

Editurus erat Ernestius cum Gierigio *ornari qui se, non illos magis* etc. inque locum notae Gesneri suffecturus hanc: „Etiam ordo et constructio orationis flagitare videbatur, ut ita cum Schwarzio poneretur pro vulg. quod Gesnerus ediderat: *ornarique se* etc. qui paullo contortius statuebat *se* esse ablativum casum pendentem a *magis*, hoc sensu: senatus laetabatur candidatos, quos laudabat Traianus, *non magis se*, vel quam se, ornari." *S.*

LXXII. 1 *quod precatus es)* Precationis eiusmodi formulam s. *sollemnem comitiorum precationem*, ut ibi vocatur, habemus in principio orationis pro Murena. *G.*

Ordinatio comitiorum est creatio magistratuum, et omnis celebratio comitiorum. Ita illam tempore Caesarum dictam ostendit I. A. Ernesti ad Suet. Vesp. 23. *E.*

5 aequare: adaequavimus tamen. Qui amoris ardor, qui ſtimuli, quae faces illas nobis acclamationes ſubiecerunt! Non noſtri, Caeſar, ingenii, ſed tuae virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt: quas nulla unquam adulatio invenit, nullus cuiusquam
6 terror expreſſit. Quem ſic timuimus, ut haec fingeremus? quem ſic amavimus, ut haec fateremur? Noſti neceſſitatem ſervitutis: quando
7 ſimile aliquid audiſti, et quando dixiſti? Multa quidem excogitat metus, ſed quae appareat quaeſita ab invitis; aliud ſolicitudinis, aliud ſecuritatis ingenium eſt; alia triſtium inventio, alia gaudentium; neutrum ſimulationes expreſſerint. Habent ſua verba miſeri, ſua verba felices: utque maxime eadem ab utrisque dicantur, aliter dicuntur.

LXXIII. Teſtis ipſe es, quae in omnium ore laetitia. Non amictus cuiquam, non habitus, quem modo extulerat. Inde reſultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus ſatis clau-
2 ſum. Quis tunc non e veſtigio ſuo exſiluit? quis exſiluiſſe ſenſit? Multa fecimus ſponte, plura

7 *utque maxime)* Licet eadem verba dicantur a felicibus, quae a miſeris; tamen *aliter*, alio vultu, ſono, ſpiritu, dicuntur. *Lipſii coniectura firmata a Schwarzio. Al. *utque iam maxime ab utrisque dicantur*, omiſſis reliquis: quae ſi plane teſtimonio veteris libri careant, (ſed habet tamen Cuſpinianus) legere forte ita praeſtiterit: *ut quum maxime eadem ab utrisque dicantur*. Sic in praecedenti membro in primis elevanda pronuntiando fuerit vox *ſua*, i. e. propria, diverſa ab aliis. *G.*

LXXIII, 1 *Non amictus)* Brachiis prae gaudio iactatis toga defluit. *G.*

Aliter Schwarzius, qui docet, Romanos ad affectus ſuos oſtendendos togas iactare ſolitos eſſe, diverſoque earum iactandarum modo diverſos affectus indicaſſe. Magis tamen nunc illa Gesneri explicatio placet. Nam haud dubie maior affectus eſt eius, cui exſultanti toga defluit, quam eius, qui hoc agit, ut toga iactanda affectum ſuum oſtendat et commendat. Caeterum *habitus*, non neceſſe eſt, ut ab *amictu* ſubtiliter diſtinguatur. Ineſt univerſa notio eius modi, quo quis togam vel amictum geſtat, continet, tractat. *E.*

reſultantia vocibus tecta) Hypallage, pro *reſultantes tectis voces*. Sic Virg. Aen. 5, 150. *Pulſati colles clamore reſultant.* Proprie et ordinate avunculus noſtri 11, 19. ſ. 21. Apibus *inimica eſt et echo reſultante ſono*. *G.*

2 *Quis — — ſenſit?)* Nimis tenuia haec I. A. Erneſtio videntur: mihi non item. — *quis exſiluiſſe ſenſit?* ſcil. *ſe*: quod ſi deſideres, inſerendum eſt, non poſt *exſiluiſſe*, ſed ante. Sed abeſſe poteſt. *S.*

inſtinctu quodam et imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis ineſt. Num ergo modum ei tua 3
ſaltem modeſtia impoſuit? Nam quanto magis a te reprimebatur, exarſimus, non contumacia, Caeſar. Sed ut in tua poteſtate eſt, an gaudeamus; ita in quantum, nec in noſtra. Comprobaſti et 4
ipſe acclamationum noſtrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humeſcentes oculos tuos, demiſſumque gaudio vultum, tantumque ſanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incenſi ſumus, ut precaremur, 5
ne quando tibi non eadem cauſſa lacrymarum, utque nunquam frontem tuam abstergeres. Hoc 6
ipſum templum, has ſedes nobis quaſi reſponſuras interrogemus, viderintne unquam principis

imperio) imperioſa quadam vi gaudii. Nempe *ſponte* ſignificat hic lene quiddam et blandum; *inſtinctus*, *imperium*, vehementiorem motum, et cui reſiſti non poteſt. Hinc ſtatim *cogendi vim* tribuit gaudio. *Itaque non eſt opus, quod aliquando putabam, legere *impetu*: ut *impetus* et *inſtinctus* copulantur Tac. Ann. 14, 16. *G.*

4 *demiſſumque gaudio vultum)* habitus modeſtorum, qui gaudium ſuum demiſſo vultu celare ſtudent, ne videantur aperte laudibus ſuis delectari. *E.*

tantumque — — pudoris) Diſplicent I. A. Erneſtio. quo iure quave de cauſſa, cum ipſe non dixerit, ignoro. *S.*

5 *frontem tuam abstergeres)* Nunquam perfricares frontem, pudorem poneres. Dixit de lacrymis, dixit de pudore: infert de utroque. *Sententia igitur ſatis commoda. Unde verbum *abstergeres*, quod per duo ſecula hic legitur, in MSS. autem non comparet, pedem intulerit, non dixerim. *G.*

Haec eſt vulgata loci lectio, quae unde profecta fuerit, dici non poteſt, cum verbum *abstergeres* nec in MSS. nec editis libris veteribus compareat. Geſnerus *frontem abstergere* cenſebat dictum pro *perfricare frontem*, pudorem ponere. Sed bene monuit Gierigius, hoc ſemper malo ſenſu dici de homine omnis pudoris experte, aut certe, etiamſi in bonam partem dicatur, ineptum eſſe optare, ut Traianus per omnem vitam os tali pudore ſuffuſum gereret. Itaque de ſuo inſeruit *contraheres*, ut optet Plinius, ut Traiani gaudium nulla unquam calamitate interrumpatur. Sententia non abſurda, ſed univerſalior, quam ut huic loco apta eſſe poſſit, in quo aliquam ſententiarum concinnitatem ex *lacrymarum* et *pudoris* mentione deſidero, v. c. *utque nunquam frontem tuam alio ſenſu demittas* [*demitteres*], ſcil. quam gaudii ſenſu. Nam prior ſententia, *ne quando — cauſſa lacrymarum*, reſpondet illis: *vidimus humeſcentes oculos tuos*; haec autem poſterior illis: *demiſſumque gaudio vultum.* Sic omnia concinnius caderent. *E.*

6 *viderintne unquam* etc.) Bona I. A. Erneſtii adnotatio ad h. l. Similiter de multis aliis

lacrymas: at ſenatus ſaepe viderunt. Onerasti futuros principes: ſed et poſteros noſtros. Nam et hi a principibus ſuis exigent, ut eadem audire mereantur: et illi, quod non audiant, indignabuntur.

LXXIV. Nihil magis poſſum proprie dicere, quam quod dictum eſt a cuncto ſenatu: O TE FELICEM! Quod quum diceremus, non opes tuas, ſed animum mirabamur. Eſt enim demum vera
2 felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta ſunt ſapienter et graviter, tum vel inprimis hoc, CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia noſtri, maiore tamen tui diximus. Alius enim fortaſſe alium, ipſum ſe nemo deceperit. Introſpiciat modo vitam, ſeque, quid me-
3 reatur, interroget. Proinde dabat vocibus noſtris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus, quae amantes ſolent: illi tamen, non amari ſe, crede-
4 bant ſibi. Super haec precati ſumus, ut SIC TE AMARENT DII, QVEMADMODVM TV NOS. Quis hoc aut de ſe, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipſis quidem haec fuit ſumma vo-

locis ſtatuendum, ne Plinium, ut fere fit, temere reprehendas. *S.*

Onerasti) Vid. ad 24, 1. *G.*

poſteros) non omnino *poſteros*, ſed *ſenatores temporum futurorum.* Vid. Perizon. Anim. Hiſtor. p. 254. ſ. ubi de hoc ipſo Plinii loco agit. *S.*

LXXIV, 1 *diceremus)* Bene habet, nec opus cum I. A. Erneſtio corrigere *dicebamus.* *S.*

animum mirabamur) Felicitate dignum, felicitatis capacem: huc referuntur proxima, *Eſt enim — videri.* *G.*

3 *dabat — fidem)* i. e. faciebat rara ſignificatione: loquitur autem de conſcientia principis. Divine Plutarchus de discr. adulat. u. 129. Ἡ *οἴκοθεν κρίσις ἀντιμαρτυροῦσα, καὶ μὴ προσδεχομένη τὸν ἔπαινον, ἀπαθής ἐστι, καὶ ἄθικτος, καὶ ὑπὸ τοῦ κολακεύοντος ἀνάλωτος.* *G.*

credebant ſibi) ita ſibi ſuae indignitatis conſcii erant, ut intelligerent, ſe, quamvis nobis amorem noſtrum iis offerentibus, tamen non amari. Sic conſcientia *fidem vocibus noſtris apud eos detrahebat.* *E.*

4 *Quis hoc — amanti?)* Hoc membrum non loco politum tenebrarum aliquid orationi offudiſſe puto; reponendum poſt alteram formulam, *Nos ſic amarent Dii, quomodo tu*, ſcil. nos amas. Nam ſic demum recte infertur, *Quis hoc* poſterius *de ſe; aut* utrumque hoc *principi*

torum: ut NOS SIC AMARENT DII, QVOMODO TV. Estne verum, quod inter illa clamavimus, o NOS FELICES! Quid enim felicius nobis, quibus non iam illud optandum est, ut nos diligat princeps, sed dii, quemadmodum princeps? Civitas reli- 5
gionibus dedita, semperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suae putat adstrui posse, nisi ut dii Caesarem imitentur.

LXXV. Sed quid singula consector et colligo? quasi vero aut oratione complecti, aut memoria consequi possim, quae vos, P. C., ne qua interciperet oblivio, et in publica acta mittenda, et incidenda in aere censuistis. Ante, 2
orationes principum tantum eiusmodi genere monumentorum mandari aeternitati solebant: acclamationes quidem nostrae parietibus curiae claudebantur. Erant enim, quibus nec senatus gloriari, nec princeps possent. Has vero et in vulgus 3

diceret mediocriter amanti? Dicas, quidni? Habeat sibi, si mediocriter amat: sciat ad se non pertinere vota nostra. At periculosum est ita agere cum principe, ut cum mustela in farina latente mus ille apud Phaedrum 4, 1. retorridus, *Sic valeas, ut farina es, quae iaces.* *G.*

Estne verum) Nonne est verum? Vid. ad 56, 2. *G.*

5 dii Caesarem imitentur) Haec et similiter absurda quomodo idem Plinius, qui epistolas scripsit, in Panegyrico dicere potuerit, ego vix intelligo. *E.*

Bona verba quaeso. Miserabiles deos Gierigius dicit, quibus hominum exempla proponenda. Recte. Sed alios non norat pietas Romanorum, quibus hic liber scriptus. *S.*

LXXV, 1 *in publica acta mittenda)* Ab eo tempore non minima pars historiae Augustae illis in senatu acclamationibus continetur. Vid. v. g. Vopisci Tacitus c. 5. ubi inter illas acclamationes etiam interiectum, *dixerunt decies, dixerunt vicies, dixerunt tricies.* *G.*

2 *orationes principum)* Adhuc superest, superfuit certe Brissonii aetate, qui eam retulit form. 2, 170. p. 250. Conr. tabulae aeneae bona pars, in qua incisa oratio Claudii Caesaris in senatu: habetur eadem Grut. p. 502. *G.*

princeps possent) Al. *principes*: al. *posset.* neutrum recte. Offendit usus verbi pluralis numeri cum duobus nominibus numeri singularis, quae duplex *nec* dirimit. Is autem usus non magis vitiosus, quam verbi item pluralis, si duo nomina singularia particulâ *aut* disiungantur. Livius 5, 8, 13. *pauci reipublicae, huic atque illi, ut quosque studium privatim aut gratia occupaverunt, adsunt.* ubi al. perperam *occupaverat.* Cicero de Orat. 2, 4. *Itaque ex-*

exire, et poſteris prodi, cum ex utilitate, tum ex dignitate publica fuit. Primum, ut orbis terrarum pietatis noſtrae adhiberetur teſtis et conſcius: deinde, ut manifeſtum eſſet, audere nos de bonis malisque principibus, non tantum poſt ipſos iudicare: poſtremo, ut experimento cognoſceretur, et ante nos gratos, ſed miſeros fuiſſe; quibus eſſe nos gratos probare antea non licuit.
4 At qua contentione, quo niſu, quibus clamoribus expoſtulatum eſt, ne affectus noſtros, ne tua merita ſupprimeres! denique, ut in poſterum ex-
5 emplo provideres! Diſcant et principes acclamationes veras falſasque diſcernere, habeantque muneris tui, quod iam decipi non poterunt. Non inſtruendum illis iter ad bonam famam, ſed non deſerendum: non ſubmovenda adulatio, ſed non reducenda eſt. Certum eſt, et quae facere, et
5 quae debeant audire, ſi faciant. Quid nunc ego ſuper ea, quae ſum cum toto ſenatu precatus, pro ſenatu precer, niſi ut haereat animo tuo gaudium, quod tunc oculis protuliſti? Ames il-

pertar equidem illud, ut ne Sulpicius — aut Cotta plus quam ego apud te valere videantur. Haec enim lectio revocanda. male Pearcius invexit *videatur*, quem temere ſecutus eſt Erneſtius. Sic et in Graeca lingua. Euripides Alceſt. 367. ſq. Musgr. *καί μ' οὔθ' ὁ Πλούτωνος κύων, Οὔθ' ὁυπὶ κώπῃ ψυχοπομπὸς ἂν Χάρων Ἔσχον — —.* ubi cave ἔσχεν legendum ſuſpiceris. Lucianus Ver. Hiſt. 2, 19. T. II. p. 116. *πολλάκις γοῦν ὁ μὲν Ὑάκινθος ἢ ὁ Νάρκισσος ὡμολόγουν.* Euſtathius ad Hom. Od. K, 492. pag. 407. 26. Baſ. *τοῦτον (Τειρεσίαν) Ζεὺς καὶ Ἥρα διαφερόμενοι κριτὴν εἵλοντο, οἷα πεπειραμένον ἑκατέρας φύσεως, εἰ ἄρα μᾶλλον τὸ ἄῤῥεν ἢ τὸ θῆλυ ἐνεργοῦντα γένηθεν.* Fallitur Valckenarius ἐνεργοῦν corrigens ad Theocr. Decem Eidyllia p. 91. b. De Graecis vid. etiam Porſon. ad Euripid. Hecub. 88. ed. ſec. *S.*

3 *non tantum poſt ipſos)* Parum hoc validum: adhuc enim do ſolo Traiano acclamationes publicatae, bono principe, et ad laudem eius pertinentes. Parum poſtea quoque auſus eſt in hoc genere ſenatus, contra vivos quidem et florentes. *G.*

gratos, ſed miſeros) Hoc ad principes referri non poteſt, ſed ad alios bene de ſenatu meritos. Sed tamen fortaſſe hoc vult: non habuimus occaſionem oſtendendi nos gratos. *G.*

5 *habeantque muneris tui)* tibi hoc debeant, tibi acceptum ferant. *E.*

6 *oculis protuliſti)* oſtendiſti, declaraſti lacrymis. *E.*

Ames — vincas) Cum iucunditate recorderis honoris tibi ha-

lum diem, et tamen vincas: nova merearis, nova
audias: eadem enim dici, nisi ob eadem facta,
non possunt.

LXXVI. Iam quam antiquum, quam con-
sulare, quod triduum totum senatus sub exemplo
tui sedit, quum interea nihil praeter consulem
ageres! Interrogavit quisque, quod placuit: dis- 2
sentire, discedere, et copiam iudicii sui reipubli-
cae facere, tutum fuit: consulti omnes, atque
etiam dinumerati sumus: vicitque sententia non
prima, sed melior. At quis antèa loqui, quis 3
hiscere audebat, praeter miseros illos, qui primi
interrogabantur? Ceteri quidem defixi et attoniti
ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi
necessitatem, quo cum dolore animi, quo cum
totius corporis horrore perpetiebantur! Unus 4
solusque censebat, quod sequerentur omnes, et
omnes improbarent, in primis ipse, qui censue-
rat. Adeo nulla magis omnibus displicent, quam
quae sic fiunt, tanquam omnibus placeant. For- 5
tasse Imperator in senatu ad reverentiam eius
componebatur: ceterum egressus, statim se reci-
piebat in principem, omniaque consularia officia
abigere, negligere, contemnere solebat. Ille vero 6
ita consul, ut si tantum consul foret: nihil infra
se putabat, nisi quod infra consulem esset. Ac 7
primum, ita domo progrediebatur, ut illum nul-
lus apparatus arrogantiae principalis, nullus prae-
cursorum tumultus detineret. Una erat in limine

biti, et ampliores, si fieri possit, mereare: hoc enim est *vincere illum diem* etc. *G.*

LXXVI, 1 *triduum totum)* In caussa Marii Prisci. vid. Ep. 2, 11, 18. *G.*

sub exemplo tui) Al. *tuo.* quod praetulit Gierigius. Non imiter. *S.*

2 *dinumerati sumus)* numerati, ut intelligeretur, non ad arbitrium Caesaris, sed ex plurimorum sententia caussam iudicari. *E.*

5 *componebatur)* se componebat, simulabat voce, vultu, corporisque habitu reverentiam quandam. *E.*

abigere) immo *abicere*, i. e. *abiicere.* Vidit iam Livineius, qui debebat audiri. *Negligere, contemnere*, post *abigere* misere frigent. *S.*

mora, conſultare aves, revererique numinum mo-
8 nitus. Nemo proturbabatur, nemo ſubmoveba-
tur: tanta viatoribus quies, tantus pudor faſcibus,
ut plerumque aliena turba ſubſiſtere et conſulem
9 et principem cogeret. Ipſius quidem officium
tam modicum, tam temperatum, ut antiquus ali-
quis magnusque conſul ſub bono principe ince-
dere videretur. Iter illi ſaepius in forum, fre-
quenter tamen et in campum.

LXXVII. Nam comitia conſulum obibat
ipſe; tantum ex renuntiatione eorum voluptatis,
2 quantum prius ex deſtinatione capiebat. Stabant
candidati ante curulem principis, ut ipſe ante
conſulis ſteterat: adigebanturque in verba, in
quae paullo ante ipſe iuraverat princeps; qui tan-
tum putat eſſe in iure iurando, ut illud et ab
3 aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur.
Ibi vero quanta religio aequitatis! quanta legum
reverentia! Adibat aliquis ut principem: reſpon-
4 debat, ſe conſulem eſſe. Nullius ab eo magiſtra-
tus ius, nullius auctoritas imminuta eſt: aucta
etiam. Siquidem pleraque ad praetores remitte-
bat: atque ita, ut collegas vocaret. Non quia
populare gratumque audientibus, ſed quia ita
5 ſentiebat. Tantum dignationis in ipſo honore
ponebat, ut non amplius eſſe cenſeret, quod
aliquis collega appellaretur a principe, quam quod
praetor eſſet. Ad haec tam aſſiduus in tribunali,
6 ut labore refici ac reparari videretur. Quis no-
ſtrum idem curae, idem ſudoris ſumit? quis adeo
7 expetitis honoribus aut deſervit, aut ſufficit? Et
ſane aequum eſt, tantum ceteris praeſtare conſu-
libus ipſum, qui conſules facit: quippe etiam

9 *officium tam modicum*) Turba comitantium omnis generis. Sueton. Claud. 2. *Sine ſolemni officio lectica in Capitolium latus eſt. G.*

LXXVII, 4 *collegas*) Sic enim antiquitus inſtitutum, ut collegae conſulum eſſent vocarenturque praetores. Vid. Liv. 7, 1. Cic. Att. 9, 9. Locus claſſicus eſt Gell. 13, 15. *G.*

Fortunae videbatur indignum, ſi poſſet honores
dare, qui gerere non poſſet. Facturus conſules 8
doceat, accepturisque ampliſſimum honorem per-
ſuadeat, ſcire ſe, quid ſit, quod daturus ſit: ſic
ſit, ut illi quoque ſciant, quid acceperint.

LXXVIII. Quo iuſtius ſenatus, ut ſuſcipe-
res quartum conſulatum, et rogavit, et iuſſit.
Imperii hoc verbum, non adulationis eſſe, obſe-
quio tuo crede: quod non alia in re magis aut
ſenatus exigere a te, aut tu praeſtare ſenatui de-
bes. Ut enim ceterorum hominum, ita princi- 2
pum, illorum etiam, qui dii ſibi videntur, aevum
omne et breve et fragile eſt. Itaque optimum
quemque niti et contendere decet, ut poſt ſe
quoque reipublicae proſit, moderationis ſcilicet
iuſtitiaeque monumentis, quae plurima ſtatuere
conſul poteſt. Haec nempe intentio tua, ut liber- 3
tatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem
magis amare, quod nomen uſurpare ſaepius de-
bes, quam quod primum invenit recuperata li-
bertas? Non eſt minus civile, et principem eſſe 4
pariter, et conſulem, quam tantum conſulem.
Habe etiam rationem verecundiae collegarum tuo- 5
rum; collegarum inquam: ita enim et ipſe loque-
ris, et nos loqui vis. Oneroſa erit modeſtiae 6

7 *Fortunae videbatur indignum)* Illi *Fortunae Pop. Rom.* gubernatrici magnorum eventuum: verius Providentiae Divinae. *MS. Pariſ. apud Schwarzium, *fortuna videbatur indignus*: non male, ſi intelligas *aliquis*. *G.*

LXXVIII, 1 *iuſſit. Imperii)* Itaque *iubere* libera republica maxime dicebatur populus: ſenatus tantum *volebat*, *aequum cenſebat*, *arbitrabatur*, *exiſtimabat*, *iudicabat*, *ſenatui placebat*, *videbatur*. Vid. Briſſon. form. 2, 73. p. 178. Conr. ſqq. et add. ſupra 1, 2. *G.*

obſequio tuo crede) Arguta propter brevitatem forma dicendi. Senſus eſt: id credere te, oſtende obſequio tuo, quo conſulatum ſuſcipias. *E.*

2 *plurima)* *Quidam *prima*, h. e. praecipua. *G.*

Praetulit *prima* Gierigius. Non imiter. Unde natum ſit, docet Drakenb. ad Liv. 5, 37, 6. *S.*

4 *minus civile)* Aeque indicat animum aequalitatis illius inter cives ſtudioſum et inimicum tyrannidis ſive regni, ſi is, qui primum in republica locum habet, non dedignetur conſulatum, quam ſi illum gerat quivis alius. *G.*

illorum tertii consulatus sui recordatio, donec te
consulem videant. Neque enim potest non ni-
mium esse privatis, quod principi satis est. An-
nuas, Caesar, optantibus, quibusque apud deos
adesse consuesti, quorum potens es ipse, votorum
compotes facias.

LXXIX. Fortasse sufficiat tibi tertius con-
sulatus: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos
instituit et induxit, ut te iterum iterumque consu-
2 lem habere cupiamus. Remissius istud contende-
remus, si adhuc non sciremus, qualis esses futu-
rus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis,
3 quam usum negari. Dabiturne rursus videre con-
sulem illum? Audiet et reddet, quas proxime,
voces? praestabitque gaudium, quantum ipse per-
cipiet? Praesidebit laetitiae publicae, auctor eius
et caussa? tentabitque affectus nostros, ut solet,
4 cohibere, nec poterit? Erit pietati senatus cum
modestia principis felix speciosumque certamen,
seu fuerit victa, seu vicerit? Equidem incogni-
tam quandam, proximaque maiorem praesumo
laetitiam. Quis enim est tam imbecilli ingenio,
qui non tanto meliorem consulem speret, quanto
5 saepius fuerit? Alius labores, si non continuo
se desidiae ac voluptati dedisset, otio tamen et
quiete recreasset: hic consularibus curis exsolutus,
principales resumsit; tam diligens temperamenti,
ut nec consulis officium princeps, nec principis
6 consul appeteret. Videmus, ut provinciarum de-
sideriis, ut singularum etiam civitatum precibus
occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in

6 *apud deos adesse)* *Sic pro *esse* aliorum e MSS. restituit, et coniecturas aliorum firmavit Schwarzius. Idem etiam observat, esse in bonis libris pro *potens es* brevius *potes*: quod eandem hic vim habet. *G.*

Adscivit hoc Gierigius. Vid. I. A. Ernestium ad h. l. *S.*

Caeterum *alicui apud deos adesse* nunc dixit pro, alterius preces suis adiuvare. *E.*

LXXIX, 6 *in audiendo)* *Lipsius suspicatur *adeundo*; cui respondeat illud, *adeunt statim*: sed nec *audiendo* damnat. *G.*

Audiendo unice verum. Opponitur *in respondendo*. *S.*

reſpondendo mora: adeunt ſtatim, dimittuntur ſtatim: tandemque principis fores excluſa legationum turba non obſidet.

LXXX. Quid? in omnibus cognitionibus, quam mitis ſeveritas, quam non diſſoluta clementia! Non locupletando fiſco ſedes, nec aliud tibi ſententiae tuae pretium, quam bene iudicaſſe. Stant ante te litigatores, non de fortunis 2
ſuis, ſed de tua exiſtimatione ſoliciti; nec tam verentur, quid de cauſſa ſua, quam quid de moribus ſentias. O vere principis, atque etiam 3
conſulis, reconciliare aemulas civitates, tumentesque populos non imperio magis, quam ratione compeſcere: intercedere iniquitatibus magiſtratuum, 4
infectumque reddere, quidquid fieri non oportuerit: poſtremo, velociſſimi ſideris more, omnia inviſere, omnia audire, et undecunque invocatum ſtatim, velut numen, adeſſe et adſiſtere! Talia 5
eſſe crediderim, quae ipſe mundi parens temperat nutu, ſi quando oculos demiſit in terras et facta mortalium inter divina opera numerare dignatus eſt: qua nunc parte curarum liber ſolutusque, 6

LXXX, 2 *de tua exiſtimatione)* Res ipſa loquitur, non quid alii de Caeſare, ſed de ſe quid Caeſar exiſtimet, hos litigatores ſolicitos eſſe. *G.*

4 *infectum reddere)* Vid. ad 40, 3. *Pro *oportuerit* legendum videtur *oportuerat*. *G.*

Non puto. Eſt epiphonema generale. *S.*

velociſſimi ſideris) ſolis, cuius celeritas ſaepe celebrata ſcriptoribus. vid. Cic. Acad. 4, 26. Ad ſequentia bene interpretes attulerunt Homer. Il. γ, 277. Sol, ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις. Plin. H. N. 2, 6. *Sol omnia intuens, omnia etiam exaudiens.* *E.*

invocatum) Difficile eſt hic ſtatuere, utrum *invocatum* adiective ſumere debeamus pro non vocato, an participii more, precibus advocatum. Utrumque pulchrum, et ad hunc locum aptum. *G.*

Miror Gesneri haeſitationem. Adiective ſumi non poſſe, clariſſime demonſtrat additum *undecunque*. *S.*

5 *facta mortalium)* Qualia ſunt, quae ſ. 3. et 4. continentur. *Nondum igitur neceſſarium puto, *fata*, quamquam e bonis libris, cum Cl. Schwarzio reponere. *G.*

6 *qua nunc parte)* Laudares, Secunde, Traianum tuum, ſine deorum iniuria. Sed nimirum iam inoleverat Romae hoc impietatis genus, e quo tempore placuit hominibus Virgilianum, modo verum eſt, carmen, *Diviſum imperium cum Iove Cae-*

caelo tantum vacat, postquam te dedit, qui erga
omne hominum genus vice sua fungereris. Fun-
geris enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies
omnis summa cum utilitate nostra, cum tua lau-
de, condatur.

LXXXI. Quod si quando cum influentibus
negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas
mutationem laboris. Quae enim remissio tibi, nisi
lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare
immensa montium iuga, et horrentibus scopulis
gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio
adiutum; atque inter haec pia mente adire lucos,
2 et occursare numinibus? Olim haec experientia
iuventutis, haec voluptas erat, his artibus futuri
duces imbuebantur: certare cum fugacibus feris
cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu:
nec mediocre pacis decus habebatur, submota
campis irruptio ferarum, et obsidione quadam
3 liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam

sar habet. Sed hic poëta fuit. conf. supra ad 40, 3. et mox Martialis votum ad 94, 2. *Recepimus hic lectionem a Schwarzio erutam e MSS. pro vulgato, *quibus nunc per te liber* etc. *Per te* si posuisset Plinius, non subiunxisset, *postquam te dedit.* G.

cum tua laude) Al. *summa cum tua laude.* bene. S.

LXXXI, 1 *cum influentibus negotiis*) Instar torrentis, ut Cic. provinc. consular. c. 13. *C. Marius — influentes in Italiam Gallorum maximas copias repressit.* *Non igirur opus est, ut de mutatione in *adfluentibus*, vel *instantibus*, cogitemus. G.

paria fecisti) h. e. negotiis satisfecisti, ut nullum non peractum relinqueretur. E.

occursare numinibus) Non Dianae modo et eius Nymphis, quae faciles deae: vid. Ep. 1, 6, 3. sed gravioribus etiam, ut *matri magnae* deum, quam *accepimus*, ait Cicero de harusp. resp. c. 11. *agros et nemora cum quodam strepitu fremituque peragrare.* G.

2 *experientia)* exercitatio et praeparatio quaedam ad munera bellica. Hoc optimum videtur: alii aliter. E.

Est Graecorum *μελέτη*. S.

obsidione) Obsidere non ii modo dicuntur, qui castris circum positis urbem capere student; sed etiam qui insidiantur ex proximo, et nocendi occasionibus intenti sunt. Itaque iungo cum participio *liberatus*. G.

agrestium labor) Sic Mysi legatos apud Herod. 1, 36. ad Croesum mittunt, contra *ὗς μέγιστον χρῆμα, ὃς τὰ ἔργα διαφθείρει.* De Persarum et Cyri venatu res e Cyropaedia notissima. Verum Roma libera ea res fere pastoribus, i. e. servis, relinquebatur. Venationes amphitheatri etiam per servos fere aut damnatos exerceri solitae etc. G.

iſtam illi quoque principes, qui obire non poterant: uſurpabant autem, ut domitas fractasque clauſtris feras, ac deinde in ipſorum quidem ludibrium emiſſas, mentita ſagacitate colligerent. Nunc par capiendi quaerendique ſudor, ſummusque et idem gratiſſimus labor, invenire. Enim- 4
vero, ſi quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela, aut oculis ſequitur, aut manibus: ſed nunc gubernaculis aſſidet, nunc cum valentiſſimo quoque ſodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque tranſire obſtantia freta.

LXXXII. Quantum disſimilis illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem et ſilentium ferre, non pulſum ſaltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad ſingulos ictus turpi formidine horreſceret. Itaque procul ab omni 2
ſono inconcuſſus ipſe et immotus, religato revinctoque navigio, non ſecus ac piaculum aliquod,

3 *Uſurpabant — poterant)* *Uſurpat gloriam*, qui fraude, malis artibus et ſimulatione illam ſibi tribui affectat: *obit gloriam*, qui eam factis, virtute meretur. Huc ergo et *mentita ſagacitas* pertinet. *E.*

ut) Al. *ita, ut.* bene. *S.*

clauſtris) Arntzenii *clathris* praefert Gesnerus in epiſtola ad I. A. Erneſtium. *S.*

feras — colligerent) Sueton. 19. *ſagittis confectas* narrat a Domitiano: *collectas* i. e. captas *mentita ſagacitate*, non narrat. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

Nunc) In multis libris eſt *Huic*, ſcil. Traiano. *E.*

invenire) Veſtigia perſequi, deprehendere in luſtro, aſſequi fugientem et conſiſtere. *G.*

4 *aut manibus)* Quibus demonſtret, quid agendum ſit. *Lipſius malit *navibus*, deligatis nempe ad aliam. velis vel remis actam, et modo fluitantem motu languido, ne turbet mollis vectoris ſomnum vel delicias miniſterium nauticum, remorum pulſus, ſtridorque rudentum: qua de re ſtatim. *G.*

Obſcurius haec dicta ſunt ob argutam brevitatem. Deſcribitur ignavia eius, qui non ipſe manus admovet operi, ſed otioſus vel ſpectat aliorum labores, *oculis ſequitur vela*, vel inani geſticulatione aliquid agere ſimulat, cum re ipſa nihil agat, *manibus ſequitur.* *E.*

LXXXII, 1 *disſimilis illi)* Domitiano, de quo vid. Sueton. Cap. 4. et 19. *E.*

2 *piaculum aliquod)* Piacularis hoſtia, quam contingere nemo vult, quae e longinquo proinde trahitur: et in mare denique, ubi poteſt, abiicitur, monſtri inſtar vel prodigioſi partus. Sic 34, 4. *delatores in navigia congeſti piacularibus victimis* comparantur. *G.*

3 trahebatur. Foeda facies, quum P. R. Impera-
tor alienum cursum, alienumque rectorem, velut
capta nave, sequeretur. Nec deformitate ista sal-
4 tem flumina carebant atque amnes. Danubius
ac Rhenus tantum illud nostri dedecoris vehere
gaudebant, non minore cum pudore imperii,
quod haec Romanae aquilae, Romana signa, Ro-
mana denique ripa, quam quod hostium prospe-
5 ctarent: hostium, quibus moris est, eadem illa
nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua,
nunc liquida ac deferentia, lustrare navigiis, nan-
6 doque superare. Nec vero laudaverim per se
magnopere duritiem corporis ac lacertorum: sed
si his validior toto corpore animus imperitet,
quem non fortunae indulgentiae molliant, non
copiae principales ad segnitiem luxumque detor-
queant; tunc ego, seu montibus, seu mari exer-
ceatur, et laetum opere corpus, et crescentia la-
7 boribus membra mirabor. Video enim iam inde
antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos,
nec dignitate nuptiarum * magis quam his artibus

4 *gaudebant)* Inimici nempe amnes, dedecore nostro laeti, poëtica metonymia pro accolis. Contra puduit Romanos talia fieri in conspectu hinc hostium, hinc sui exercitus. Genitivus *hostium* retro spectat ad *signa* et *ripam*. * Gudianus liber apud Schwarzium, qui supplet ita, *quod hostium exercitus prospectaret*, interpolatus videtur. *G.*

5 *liquida ac deferentia)* *Liquida* opponuntur *rigentibus gelu*; *deferentia* his, quae sunt *campis superflua*, nec ferendis apta navigiis. *Venti ferentes* sunt 31, 4. * *Deferentia* i. e. campos, aut *defervontia*, coniecturae non necessariae. *G.*

Campis superfusa cum Schwarzio Gierigius edidit: ita plures libri scripti. *E.*

6 *toto corpore)* * Illud *toto* nescio quam vim, quam elegantiam hic habere possit: *tanto* si legamus, aliquid dixisse Plinium se dignum sentio. *G.*

indulgentiae molliant) *indulgentia molliat* cum Schwarzio ex aliquot scriptis libris dedit Gierigius. *E.*

Fallitur Gierigius huius nominis pluralem occurrere negans. Ex Capitolino et Ausonio Forcellinus enotavit. *S.*

7 *nuptiarum)* * Hic deesse alterum membrum, respondens *deorum liberis*, v. g. *nec generis praestantia*, vel tale quiddam, recte suspicatur Lipsius, qui etiam observat, quod in pluribus libellis veterum videas, sub finem saepius corruptum aliquid esse. Apparet etiam Schwarzianas observationes hinc esse paullo rariores, non puto quod viri diligentia defecerit, sed quod subsidia librorum. *G.*

inclaruiſſe. Simul cogito, quum ſint iſta ludus 8
et avocamentum huius, quae quantaeque ſint illae
feriae et intentae, et a quibus ſe in tale otium
recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus
optime de cuiusque gravitate, ſanctitate, tempe-
rantia creditur. Nam quis adeo disſolutus, cuius 9
non occupationibus aliqua ſpecies ſeveritatis inci-
dat? Otio prodimur. An non plerique princi-
pes hoc idem tempus in aleam, ſtupra, luxum
conferebant? quum ſeriarum laxamenta curarum,
vitiorum contentione ſupplerent.

LXXXIII. Habet hoc primum magna for-
tuna, quod nihil tectum, nihil occultum eſſe pa-
titur: principum vero non modo domos, ſed cu-
bicula ipſa intimosque ſeceſſus recludit, omniaque
arcana noſcenda famae proponit atque explicat.
Sed tibi, Caeſar, nihil accommodatius fuerit ad
gloriam, quam penitus inſpici. Sunt quidem 2
praeclara, quae in publicum profers; ſed non
minora ea, quae limine tenes. Eſt magnificum,
quod te ab omni contagione vitiorum reprimis

Membrum illud non poſt *nuptiarum* inſerendum, ſed poſt *liberos*, ut chiasmus ſit, a Plinio ſaepe uſurpatus. Duplex *nec* oculos librariorum feſellit. *S.*

8 *voluptates. Sunt enim) Voluptates ſeriae et intentae* ſunt ipſae occupationes Traiani, in quantum etiam has lubenter et cum προθυμίᾳ quadam obit. *Interim nimis velim, ut inveniatur liber antiquus, in quo hic ſint *occupationes.* Aliud remedium excogitavit Lipſius, ſi ſic legamus: *quae quantaque ſint illa ſeria et intenta — recipit. Voluptates ſunt enim, voluptates! quibus optime* etc. *G.*

Praefero Lipſii rationem. Hanc etiam Gierigius ex parte ſequitur, ſed ordine alio verborum: *Voluptates enim ſunt.* perperam. vid. Add. ad 1, 8, 2. *S.*

9 *incidat? Otio*) *Quid ſi *inſit? At otio* etc. Certe illud *incidat* mihi hic non ſatisfacit: ſed mea forte culpa. *G.*

Schwarzius et Arntzenius ex aliquot MSS. et edd. dederunt *inſideat*; et ſic Gierigius quoque expreſſit. Tamen mihi *incidat* magis placet. Hoc verbum enim ſubindicat, in hominibus disſolutis *non ſemper*, ſed *nonnunquam* et *caſu quodam* accidere, ut in occupationibus graves et ſeveri eſſe videantur. Itaque hominis gravitas non tum, cum occupatus eſt negotiis, ſed potius in otio et in voluptatum uſu aeſtimari debet: *otio prodimur.* Si praeferas *inſideat*, vel *inſit*, illa *raritatis* notio tollitur, et ſententia *disſolutis* minus apta eſt. *E.*

Conf. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

3 ac revocas, ſed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis arduum eſt, alios praeſtare, quam ſe: tanto laudabilius, quod, quum ipſe ſis opti-
4 mus, omnes circa te ſimiles tui effeciſti. Multis illuſtribus dedecori fuit, aut inconſultius uxor aſſumta, aut retenta patientius: ita foris claros domeſtica deſtruebat infamia: et ne maximi cives haberentur, hoc efficiebat, quod mariti minores
5 erant. Tibi uxor in decus et gloriam cedit. Quid enim illa ſanctius? quid antiquius? Nonne, ſi Pontifici Maximo deligenda ſit coniux, aut hanc, aut ſimilem (ubi eſt autem ſimilis?) elegerit?
6 Quam illa nihil ſibi ex fortuna tua, niſi gaudium vindicat! Quam conſtanter, non potentiam tuam, ſed ipſum te reveretur! Idem eſtis invicem, quod fuiſtis: probatis ex aequo: nihilque vobis felicitas addidit, niſi quod ſcire coepiſtis, quam
7 bene uterque veſtrum felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu! quam parca comitatu! quam civilis inceſſu! Mariti hoc opus, qui ita imbuit, ita inſtituit: nam uxori ſufficit obſequii gloria.
8 An, quum videat, quam te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non et ipſa cum ſilentio incedat? ingredientemque pedibus maritum, in quantum patitur ſexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiamſi diverſa tu facias. Sub hac vero modeſtia viri, quantam debet verecundiam uxor marito! femina ſibi!

LXXXIV. Soror autem tua, ut ſe ſororem eſſe meminit! ut in illa tua ſimplicitas, tua veri-

LXXXIII, 5 *Pontifici Maximo)* Pontifici Maximo ſemel tantum uxorem ducere licebat, ſi credimus Tertull. exhort. ad caſtit. c. 7. de monogam. c. 16. ad uxor. 1, 5. Sic de Diali Flamine Maſurius Sabinus apud Gell. 10, 15. *Uxorem ſi amiſit, flaminio decedit. Matrimonium Flaminis niſi morte dirimi non eſt ius.* His igitur, caſtam et virtutibus omnibus ornatam nanciſci, optabile praeter ceteros erat. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

6 *probatis ex aequo)* Ante *probatis* Gierigius inſeruit *idem*, quod contextus ei flagitare videbatur. *E.*

Sed ſic *ex aequo* abundat languetque. Melius alii *probati.* *S.*

tas, tuus candor agnoſcitur! ut, ſi quis eam
uxori tuae conferat, dubitare cogatur, utrum ſit
efficacius ad recte vivendum, bene iuſtitui, aut
feliciter naſci. Nihil eſt tam pronum ad ſimul- 2
tates, quam aemulatio, in feminis praeſertim: ea
porro maxime naſcitur ex coniunctione, alitur
aequalitate, exardeſcit invidia, cuius finis eſt
odium. Quo quidem admirabilius exiſtimandum 3
eſt, quod mulieribus duabus in una domo, pari-
que fortuna, nullum certamen, nulla contentio eſt.
Suſpiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te 4
utraque effuſiſſime diligat, nihil ſua putant inter-
eſſe, utram tu magis ames. Idem utrique propo-
ſitum, idem tenor vitae, nihilque, ex quo ſentias
duas eſſe. Te enim imitari, te ſubſequi ſtudent. 5
Ideo utraque mores eosdem, quia utraque tuos,
habet: inde moderatio, inde etiam perpetua ſe-
curitas. Neque enim unquam periclitabuntur eſſe
privatae, quae non deſierunt. Obtulerat illis ſe- 6
natus cognomen Auguſtarum, quod certatim de-
precatae ſunt, quam diu appellationem patris pa-
triae tu recuſaſſes: ſeu quod plus eſſe in eo iu-
dicabant, ſi uxor et ſoror tua, quam ſi Auguſtae
dicerentur. Sed quaecunque illis ratio tantam 7
modeſtiam ſuaſit; hoc magis dignae ſunt, quae

LXXXIV, 1 *bene inſtitui)* Hoc ad uxorem Traiani refertur, ut *feliciter naſci* ad ſororem. *G.*

aut feliciter naſci) Peccavitne noſter adverſus magiſtri ſui, Fabii, praeceptum? qui 1, 5, 49. *Nam et* an *et* aut *coniunctiones ſunt*, inquit, *male tamen interroges*, Hic aut ille ſit? Vid. ad 10, 48. 2. *Certe omnes libri *aut* hic habent, quos inſpexit Schwarzius. *G.*

Poſtea tamen *an* in uno Cod. Vatic. repertum edidit. *E.*

Idque a Plinio profectum puto. *S.*

5 *non deſierunt)* Nunquam modeſtiam privatarum feminarum exuerunt: itaque etſi redigantur ad privatam conditionem, nihil ipſis aſperum accidat. *G.*

6 *cognomen Auguſtarum*) Videntur tamen poſt recepiſſe, ut apparet ex inſcr. apud Gruterum p. 247, 6. ubi in arcu Traiani VI. illius conſulatu poſito hinc honor habetur PLOTINAE AVG. CONIVGI AVG. hinc DIVAE MARCIANAE AVG. SORORI AVG. Nimirum hic ipſe etiam *pater patriae* appellatur. De nummis videatur Spanh. diſſ. 11. p. 271. et 288. *G.*

ſeu) Alterum *ſeu* in priore membro latet. vid. I. A. Erneſtium. *S.*

in animis noſtris et ſint et habeantur auguſtae, 8 quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quam ſi verum honorem non in ſplendore titulorum, ſed in iudiciis hominum reponant, magnisque nominibus pares ſe faciant, etiam dum recuſant?

LXXXV. Iam etiam et in privatorum animis exoleverat priſcum mortalium bonum, amicitia, cuius in locum migraverant aſſentationes, blanditiae, et peior odio amoris ſimulatio. Etenim in principum domo nomen tantum amicitiae, inane 2 ſcilicet irriſumque, manebat. Nam quae poterat eſſe inter eos amicitia, quorum ſibi alii domini, alii ſervi videbantur? Tu hanc pulſam et errantem reduxiſti: habes amicos, quia amicus ipſe 3 es. Neque enim, ut alia ſubiectis, ita amor imperatur: neque eſt ullus affectus tam erectus, et liber, et dominationis impatiens, nec qui magis 4 vices exigat. Poteſt fortaſſe princeps inique, poteſt tamen odio eſſe nonnullis, etiamſi ipſe non 5 oderit: amari, niſi ipſe amet, non poteſt. Diligis ergo, quum diligaris, et in eo, quod utrinque honeſtiſſimum eſt, tota gloria tua eſt; qui ſuperior factus, deſcendis in omnia familiaritatis officia, et in amicum ex imperatore ſubmitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex 6 imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiis

LXXXV, 1 *Iam etiam et)* Duae particulae ab negligente librario iteratae: quod non vidiſſe viros dictos mireris. Scribe: *Iam et in privatorum* etc. Hoc *et* reſpicit ſententiam a Plinio non expreſſam: *In principum animis exoleviſſe non mirum; etenim in principum domo* etc. *S.*

manebat) In aliis libris ſcriptis et editis legebatur *remanebat*, quod Gierigius recepit. *E.*

3 *ullus)* Suſpicor *ullus alius.* *S.*

5 *utrinque)* Hinc amantibus te, hinc tibi, qui amaris. Sic reſcripſimus pro *utrique*, bonis apud Schwarzium auctoribus. *G.*

familiaritatis officia) Xiphilin. e Dion. l. 68. pag. 772. C. Καὶ γὰρ θήρας καὶ συμποσίων, ἔργων τε καὶ βουλευμάτων, σκωμμάτων δὲ μετεῖχε σφίσι (τοῖς φίλοις) καὶ πολλάκις καὶ τέταρτος ὠχεῖτο (quartus ipſe in eodem vehiculo comes vectus eſt) ἔς τε τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἄνευ γε φρουρᾶς ἔστιν ὧν εἰσιὼν εὐθυμεῖτο. Similia Eutrop. 8, 4. *G.*

fortuna principum indigeat, praecipuum eſt prin-
cipis opus, amicos parare. Placeat tibi ſemper 7
haec ſecta, et cum alias virtutes tuas, tum hanc
conſtantiſſime, teneas: nec unquam perſuadeatur,
humile eſſe principi, niſi odiſſe. Iucundiſſimum
eſt in rebus humanis amari, ſed non minus ama-
re: quorum utroque ita frueris, ut, quum ipſe
ardentiſſime diligas, adhuc tamen ardentius dili-
garis. Primum, quia facilius eſt, unum amare, 8
quam multos: deinde, quia tibi amicos tuos ob-
ligandi adeſt facultas tanta, ut nemo poſſit te,
niſi ingratus, non magis amare.

LXXXVI. Operae pretium eſt referre, quod
tormentum tibi iniunxeris, ne quid amico nega-
res. Dimiſiſti optimum virum, tibi cariſſimum,
invitus et triſtis, et quaſi retinere non poſſes.
Quantum amares eum, deſiderio expertus es:
distractus ſeparatusque, dum cedis et vinceris.
Ita, quod fando inauditum, quum princeps et 2
principis amicus diverſa velletis, id potius factum
eſt, quod amicus volebat. O rem memoriae lite-
risque mandandam! Praefectum praetorii non
ex ingerentibus, ſed ex ſubtrahentibus legere:
eundemque otio, quod pertinaciter amet, redde-
re: quumque ſis ipſe distentus imperii curis, non
quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, 3
Caeſar, quantum tibi pro laborioſa iſta ſtatione

7 *humile — odiſſe*) Cum non oderimus fere niſi unde malum metuimus; metus autem humilem animum arguat etc. *G.*

Immo ſenſus, opinor: amicitiam principem dedecere, decere odium. *S.*

LXXXVI, 1 *tibi cariſſimum*) Al. *tibique cariſſimum*. quod praeferendum. *S.*

2 *ex ingerentibus*) Addendum videtur *ſe*, quod ob ſequens *ſed* facile potuit excidere. *S.*

ex ſubtrahentibus) Vid. 5, 5. *G.*

gloriam) Al. *gloria*. quod vel ſolae aures commendant. vid. ad Epiſt. 1, 10, 12. Ceterum fruſtra tentarunt viri docti lectionem vulgatam. maius quiddam eſt, quiete glorioſa alicui non invidere, quam ſimpliciter quiete. *S.*

3 *laborioſa — exercita*) Bene Heumannus componit cum Cic. pro Milon. 2. *Quid nobis laborioſius, quid magis exercitum dici aut fingi poteſt?* *G.*

et exercita debeamus, quum otium a te, tanquam
res optima, et petatur, et detur. Quam ego
audio confusionem tuam fuisse, quum digredien-
tem prosequereris! Prosequutus enim nec tem-
perasti tibi, quo minus exeunti in litore amplexus
4 osculum ferres. Stetit Caesar in illa amicitiae
specula, precatusque maria, celeremque (si tamen
ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem
non etiam atque etiam votis, lacrymis, sequi.
5 Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneri-
bus aequari haec cura principis, haec patientia
potest, qua meruisti, ut ille sibi nimium fortis,
ac prope durus videretur? Nec dubito, quin
agitaverit secum, an gubernacula retorqueret: et
fecisset, nisi quod paene ipso contubernio princi-
pis felicius iucundiusque est, desiderare principem
6 desiderantem. Et ille quidem, ut maximo fructu
suscepti, ita maiore depositi officii gloria fruitur:
tu autem facilitate ista consequutus es, ne quem
retinere videaris invitum.

LXXXVII. Civile hoc erat, et parenti publico convenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam

Prosequutus enim) Baunius: *Prosequutus es enim.* bene. *S.*

amplexus osculum) Miras hic locus turbas dedit, quod viri docti *amplexus* pro substantivo haberent. Immo participium est, ad quod subaudi *eum.* Valet enim in Latinam linguam, quod de Graeca pulchre monuit Porsonus ad Euripid. Med. 734. „Graeci scilicet, inquit, cum verba duo, diversos casus regentia, ad idem nomen aeque referuntur, ne nomen aut pronomen minus suaviter repetatur, in utrovis regimine semel ponunt, altero omisso.“ *S.*

4 precatusque maria) Vid. I. A. Ernestium ad h. l. *S.*

5 desiderare) *Vide, an non ordinatius fluat oratio sic, *nisi, quod — est, desideraret principem desiderantem.* *G.*

Non tamen opus est quicquam mutare, si modo cum Schwarzio ita explices: *nisi,* h. e. verum ideo non fecit, *quod,* quia, *paene ipso* etc. *E.*

desiderantem) *Hoc verbum e bonis libris revocavit Schwarzius, qui etiam sequentia restituit, sic tamen ut suspicetur legendum, *ut maxima suscepti, ita maiore depositi officii gloria fruitur.* Offendit nempe virum formula *fructu fruitur*: licet non ignoret Incertum Auctorem Paneg. 8, 7, 5. dixisse. *Quum duplici fructu fruebantur* (matres et virgines, *quum pulcherrimi imperatoris formam viderent, et licentiam non timerent.* *G.*

dari poſſe, ut non ſit gratior poteſtate libertas.
Dignus es, Caeſar, qui officia mandes deponere 2
optantibus; qui petentibus vacationem invitus
quidem, ſed tamen tribuas; qui ab amicis oranti-
bus requiem non te relinqui putes; qui ſemper
invenias, et quos ex otio revoces, et quos otio
reddas. Vos quoque, quos parens noſter fami- 3
liariter inſpicere dignatur, fovete ſancte iudicium
eius, quod de vobis habet: hic veſter labor eſt.
Princeps enim, quum in uno probavit amare ſe 4
ſcire, vacat culpa, ſi alios minus amat. Ipſum
quidem quis mediocriter diligat, quum leges aman-
di non det, ſed accipiat? Hic praeſens, ille
mavult abſens amari: uterque ametur, ut mavult;
nemo in taedium praeſentia, nemo in oblivionem
abſentia veniat. Tenet quisque locum, quem ſe- 5
mel meruit; faciliusque eſt, ut oculis eius vultus
abſentis, quam ut animo caritas excidat.

LXXXVIII. Plerique principes, quum eſſent
civium domini, libertorum erant ſervi: horum
conſiliis, horum nutu regebantur: per hos audie-
bant, per hos loquebantur: per hos praeturae
etiam, et ſacerdotia et conſulatus, immo et ab
his petebantur. Tu libertis tuis ſummum quidem 2
honorem, ſed tamquam libertis habes; abunde-
que ſufficere his credis, ſi probi et frugi exiſti-

LXXXVII, 4 *veniat)* Al. *venit.* quod verum. Corrigendum item antea *amatur.* Docet Plinius, quid faciat Traianus legibus amandi obſequium praeſtans. *S.*

5 *ſemel meruit)* *Meruit*, hoc eſt, conſecutus eſt, non excluſa licet dignitate. * Credo, ad hunc intellectum verbi, conſuetum ſane Plinio, non attendiſſe, qui *ſemper* ſubſtituerunt. *Semel* ex MSS. reponit Schwarzius. *G.*

LXXXVIII, 1 *libertorum — ſervi)* Ut Claudius Narciſſi, et Pallantis, de cuius opibus, ne longe abeamus, vid. Ep. 7, 29. et 8, 6. *G.*

Conf. Sueton. Claud. 29. et Galb. 14. *E.*

2 *ſummum quidem honorem)* *Summum*, ſi cogitemus te, qui habes; ut paullo poſt, *honor omnis* illis praeſtatur. * Et tamen duriusculum eſt *ſummum*: itaque fere eſt, ut malim cum Lipſio *ſuum.* Sed non addicunt libri. Vid. Schwarzius. *G.*

Vulgata non ſolicitanda. Summus autem ille honor, libertis habitus a Traiano, fuit, quod probi et frugi exiſtimarentur. *S.*

mentur. Scis enim, praecipuum esse indicium
3 non magni principis magnos libertos. Ac primum
neminem in usu habes, nisi aut tibi, aut patri
tuo, aut optimo cuique dilectum; statimque hos
ipsos quotidie deinde ita formas, ut se non tua
fortuna, sed sua metiantur: et tanto magis digni,
quibus honor omnis praestetur a nobis, quia non
4 est necesse. Iustisne de caussis S. P. Q. R. OPTI-
MI tibi cognomen adiecit? Paratum id quidem,
et in medio positum, novum tamen. Scias ne-
minem ante meruisse, quod non erat excogitan-
5 dum, si quis meruisset. An satius fuit, FELICEM
vocare? quod non moribus, sed fortunae datum
est: satius, MAGNVM? cui plus invidiae, quam
pulchritudinis inest. Adoptavit te optimus prin-
6 ceps in suum, senatus in OPTIMI nomen. Hoc tibi
tam proprium, quam paternum; nec magis defi-
nite distincteque designat, qui TRAIANVM, quam
qui OPTIMVM appellat: ut olim frugalitate Pisones,
sapientia Laelii, pietate Metelli monstrabantur.
Quae simul omnia uno isto nomine continentur.
Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus
[optimis] in sua cuiusque laude praestantior.
7 Merito tibi ergo post ceteras appellationes haec
est addita, ut maior. Minus est enim Imperato-

3 *optimo cuique dilectum)* *Recte, nec sine suffragio MS. *Principum* post *cuique* omitti iubet Schwarzius. Pro *statimque*, quod incommodum sane est, cum *quotidie* ac *deinde* sequantur, Lipsius legendum suspicatur, *dilectum aestimatumque. Hos ipsos.* Cui eatenus subscribo, ut certe *statimque* corruptum ex nomine ad *dilectum* adiuncto arbitrer: fuitne *spectatumque?* G.

4 *Iustisne de caussis)* Vid. ad 56, 2. G.

non erat excogitandum) Non opus erat, ut tamquam novum, quo te afficerémus, honorem excogitaremus. G.

6 *omnibus [optimis]*) *Includendum curavi *optimis*, ut nimis luxurians, et forte imprudenter tantum huc relatum ex praecedentibus. G.

Omisit adeo Gierigius. Mihi satis commodum vereque Plinianum videtur. Sensus: non potest optimus videri, nisi qui vincit omnes, qui in sua quisque laude maxime excellunt. Cap. 89, 1. *optimus ipse non timuisti eligere meliorem.* Cap. 92, 4. *meliorem optimo genuit.* Supra Cap. 62, 8. *nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus maior, nisi maximi fuerint, quibus maior est.* S.

rem, et Caeſarem, et Auguſtum, quam omnibus
Imperatoribus, et Caeſaribus, et Auguſtis eſſe
meliorem. Ideoque ille parens hominum deorum- 8
que OPTIMI prius, deinde MAXIMI nomine colitur.
Quo praeclarior laus tua, quem non minus con-
ſtat optimum eſſe, quam maximum. Adſequutus 9
es nomen, quod ad alium transire non poſſit,
niſi ut appareat in bono principe alienum, in
malo falſum: quod licet omnes poſtea uſurpent,
ſemper tamen agnoſcetur ut tuum. Etenim, ut 10
nomine AVGVSTI admonemur eius, cui primum
dicatum eſt, ita haec OPTIMI appellatio nunquam
memoriae hominum ſine te recurret, quotiesque
poſteri noſtri OPTIMVM aliquem vocare cogentur,
toties recordabuntur, quis meruerit vocari.

LXXXIX. Quanto nunc, dive Nerva, gau-
dio frueris, quum vides et eſſe OPTIMVM, et dici,
quem tamquam optimum elegiſti! quam laetum
tibi, quod comparatus filio tuo vinceris! Neque
enim alio magis approbatur animi tui magnitudo,
quam quod optimus ipſe non timuiſti eligere me-
liorem. Sed et tu, pater Traiane, (nam tu quo- 2
que, ſi non ſidera, proximam tamen ſideribus
obtines ſedem) quantam percipis voluptatem,
quum illum tribunum, illum militem tuum, tan-

9 *in bono principe alienum)* Quia alius iam occupavit, ut adeo non iam valeat ad diſtinctionem: niſi forte placeat *Optimum ſecundum*, et deinceps, vocare. *G.*

Gierigius explicat *alienum*, ad alium quaſi per metaphoram modo translatum, quod in Traiano proprium nomen eſſet. *E.*

LXXXIX, 1 *non timuiſti)* Contra quam Auguſtus feciſſe accuſatur apud Tac. Ann. 1, 10. *Quoniam arrogantiam ſaevitiamque* Tiberii *introſpexerit, comparatione deterrima ſibi gloriam peperiſſe. G.*

2 *ſi non ſidera)* Nimirum *ſidera* Deorum ſedes. In his *quatuordecim* non licet ſedere niſi conſecratis Auguſtis. Conf. 11, 2. Sed, ſi Lucanum audimus, 9, 6. *Quod patet terras inter, lunaeque meatus, Semidei manes habitant.* Laudavit Lipſius: Cellarius autem Manil. 1, 761. et 800. Ceterum non paſſus eſt Traianus patrem ſuum ſemper exſulare caelo ipſo. Extat enim nummus ſexto illius conſulatu percuſſus, in quo DIVI NERVA ET TRAIANVS PAT. adverſis vultibus proponuntur. vid. Spanh. diſſ. 11. p. 328. *G.*

tribunum — militem) De tribunatu Traiani dictum c. 15, 1.

tum imperatorem, tantum principem cernis! cumque eo, qui adoptavit, amiciſſime contendis,
3 pulchrius fuiſſe genuiſſe talem, an elegiſſe! Macte uterque ingenti in rempublicam merito, cui hoc tantum boni contuliſtis! Licet alteri veſtrum filii virtus triumphalia, caelum alteri dederit: non minor tamen veſtra laus, quod iſta per filium, quam ſi ipſi meruiſſetis.

XC. Scio, P. C., cum ceteros cives, tum praecipue conſules, oportere ſic affici, ut ſe publice magis, quam privatim obligatos putent.
2 Ut enim malos principes rectius pulchriusque eſt ex communibus iniuriis odiſſe, quam propriis: ita boni ſpecioſius amantur ob ea, quae generi
3 humano, quam quae hominibus praeſtant. Quia tamen in conſuetudinem venit, ut conſules, publica gratiarum actione perlata, ſuo quoque nomine, quantum debeant principi, profiteantur: concedite, me non pro me magis munere iſto, quam

*Nonne melius erat ſic, *illum militem, illum tribunum tuum?* G.

Immo Schwarzius alterum ordinem aptiorem conſilio oratoris docet. Traianus pater filium miratur e *tribuno*, et e gregario adeo *milite* ad imperatoriam dignitatem evectum. *E.*

an elegiſſe!) Haec conſtructio laborare videtur. Nam debebat ita connecti oratio, *pulchrius fuiſſe genuiſſe talem, quam elegiſſe*: vel ita, *pulchriusne fuerit, genuiſſe talem, an elegiſſe?* G.

Prius daturus erat Erneſtius. „Ita, inquit, non dubitavi cum Gierigio ponere pro vulg. *an elegiſſe*, quae conſtructio corrupta eſt. Geſnerus iam monuerat, debere ita connecti orationem: *pulchrius fuiſſe, genuiſſe talem, quam elegiſſe*: vel ita, *pulchriusne fuerit, genuiſſe talem, an elegiſſe.* Haec poſterior conſtructio mihi etiam aptior videtur verbo *contendere*, quod ſequentem comparationem aliquam poſtulare videtur." Veriſſimum hoc. Vitium eſt, non in *an*, ſed in *fuiſſe*: niſi quid excidiſſe dicamus. *S.*

3 *triumphalia)* De illa Parthica lauro loquitur, quam declaratum ivimus ad 14, 1. Sed ſine dubio etiam *triumphalem ſtatuam* patri poſuit, vel poſitam inſtauravit: ornamentaque illi triumphalia conſervavit. De *caelo Nervae dato* ſupra c. 11. *G.*

XC, 3 *in conſuetudinem venit)* *In conſuetudinem vertit* MSS. et impreſſi plures apud Schwarzium. Haeret ipſe: dubito ego quoque, niſi quod ad *vertit* propendet animus, quia hoc paullo abſtruſius, quod proinde librariis minus placuit. *G.*

perlata) Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

pro collega meo, Cornuto Tertullo, C. V., fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro 4
quo non minus debeo? praeſertim quum indulgentiſſimus imperator in concordia noſtra ea praeſtiterit ambobus, quae ſi tantum in alterum contuliſſet, ambos tamen aequaliter obligaſſet. Utrum- 5
que noſtrum ille optimi cuiusque ſpoliator et carnifex ſtragibus amicorum, et in proximum iacto fulmine afflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur, eosdem amiſſos lugebamus: ac ſicut nunc ſpes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor et metus erat. Habuerat hunc honorem periculis 6
noſtris divus Nerva, ut nos, etſi minus notos, ut bonos tamen, promovere vellet: quia mutati ſeculi ſignum et hoc eſſet, quod florerent, quorum praecipuum votum ante fuerat, ut memoriae principis elaberentur.

XCI. Nondum biennium compleramus in officio laborioſiſſimo et maximo, quum tu nobis, optime principum, fortiſſime Imperatorum, conſulatum obtuliſti, ut ad ſummum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te et illos 2
principes intereſt, qui beneficiis ſuis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, ſi prius illos deſperatio, et taedium, et ſimilis repulſae mora,

C. V.) h. e. *clariſſimo viro*, ne putes illas ſiglas *conſularem virum* ſignificare. Nam Tertullum antea non fuiſſe conſulem, Schwarzius monuit. *E.*

5 *fulmine afflaverat*) Compara Ep. 3, 11, 3. *Tot circa me iactis fulminibus quaſi ambuſtus. G.*

6 *minus notos*) *Notos* non habent, quos Schwarzius adhibuit, libri antiqui. Poſtulat autem, quod Lipſius monuit, vel hoc vel ſimile nomen ſententia. Schwarzius ſervat lectionem vulgatam et interpretatur: *etſi minus* promoverit, morte praeventus, *tamen promovere* ad praefecturam aerarii *vellet*. Syllepſeos talis exempla Pliniana profert. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

XCI, 1 *in officio laborioſiſſimo*) Praefectura aerarii. Vid. 5, 15, 5. quae tota epiſtola de hac neceſſitudine agit. Add. 10, 20, 1. *G.*

2 *ſi prius illos*) Intellige *honores*. *Honores* nomen ſuum fere amittunt, in *notam* et contumeliam mutantur, ſi differantur per repulſas etc. *G.*

3 in notam quandam pudoremque vertissent. Obstat verecundia, quo minus percenseamus, quo utrumque nostrum testimonio ornaris: ut amore recti, amore reipublicae, priscis illis consulibus aequa-
4 veris. Merito nec ne, neutram in partem decernere audeamus; quia nec fas est, affirmationi tuae derogare, et onerosum consiteri, vera esse, quae de nobis, praesertim tam magnifica, dixisti.
5 Tu tamen dignus es, qui eos consules facias, de quibus possis ista praedicare. Tribuas veniam, quod inter haec beneficia tua gratissimum est nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti.
6 Ita caritas mutua, ita congruens tenor vitae, ita una eademque ratio propositi postulabat: cuius ea vis, ut morum similitudo concordiae nostrae gloriam minuat, ac perinde sit mirum, si alter
7 nostrum a collega, ac si a seipso dissentiat. Non ergo temporarium et subitum est, quod uterque collegae consulatu, tamquam iterum suo gaudet; nisi quod tamen, qui rursus consules fiunt, bis quidem, sed temporibus diversis obligantur: nos duos consulatus accipimus simul, simul gerimus, alterque in altero consules, sed iterum et pariter sumus.

XCII. Illud vero quam insigne, quod nobis praefectis aerario consulatum ante, quam successorem dedisti! Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est honor, finemque potestatis alterius, tamquam parum

4 *onerosum*) Pudorem nostrum onerat. Sic 78, 6. *onerosa erit modestiae* etc. *G.*

6 *gloriam minuat*) Mirum enim non est, si homines simillimis moribus et consiliis inter se concordant. *E.*

7 *temporarium et subitum*) non casu quodam et fortuito factum est, ut uterque iterum collegae essemus, sed scil. tuo, Traiano, consilio, et praevia deliberatione ita institutum. In sequentibus documenta sunt aetatis Plinianae, qua ingenii laudem habebat, ex rebus utcunque miris aut repugnantibus acumina et argutias captare. *E.*

XCII, 1 *potestatis alterius*) Suspicor *potestatis altera alterius*. Quam facile potuerit *altera* excidere, nemo non videt. *S.*

esset excipere, praevenit. Tanta tibi integritatis 2
nostrae fiducia fuit, ut non dubitares, te salva diligentiae tuae ratione esse facturum, si nos post maximum officium privatos esse non sineres. Quid, quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam quae te consulem accipiet, et nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse praescriberis. Tu comitiis nostris praesidere, tu nobis 3
sanctissimum illud carmen praeire dignatus es, tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator exsisteres. Nam quod 4
eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis! quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum, triplici gaudio laetum: qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior so- 5
lito currus accipiet: nos inter secunda omina, et vota certantia, quae praesenti tibi conferentur, vehemur alacres, et incerti, ex utra parte maior auribus nostris accidat clamor.

XCIII. Super omnia tamen praedicandum videtur, quod pateris consules esse, quos fecisti:

2 *privatos esse)* Ut ad rationem reddendam superioris muneris vocari possemus. *G.*

eundem in annum) Quo tu consulatum geris nimirum, quod ea, quae sequuntur, satis declarant. *Onuphrius Panvin. quod monet Schwarzius, in Fastis h. l. ita refert, *eundem in annum consulatus tui consulatum nostrum contulisti.* Si e MSS. bene. *G.*

quam quae te) *Illud *quae* e Cod. Paris. inserit Schwarzius. Abesse quidem poterat, sed auget claritatem. *G.*

3 *carmen praeire)* Vid. ad 64, 3. *G.*

4 *eum potissimum mensem)* Septembrem. Nam XIV. Kal. Octobr. interfectum Domitianum refert Sueton. 17. *G.*

spectaculo celebrare) Antiquum hoc; itaque singulare illud Tiberii Sueton. 26. quod *natalem suum plebeiis incurrentem Circensibus vix unius bigae adiectione honorari passus est.* *G.*

5 *currus accipiet)* Quo per circum vehebantur. Iam laudatus Iuven. 10, 36. *Quid si vidisset Praetorem curribus altis Exstantem, et medio sublimem in pulvere circi* etc. Add. 11, 191. sqq. *G.*

quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat et frangit: nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua,
2 nec securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra haec erit culpa, non seculi. Licet enim, quantum ad principem, licet tales consules agere, quales
3 ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus? nisi tantum illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, et consules tuos; ea sentiamus, ea censeamus, quae consularibus digna sunt; ita versemur in republi-
4 ca, ut credamus esse rempublicam. Non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disiunctos nos et quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos et devinctos putemus; eundemque locum laboris et curae, quem reverentiae dignitatisque, teneamus.

XCIV. In fine orationis praesides custodesque imperii deos, ego consul pro rebus humanis, ac te praecipue, Capitoline Iupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas
2 perpetuitatem. Audisti, quae malo principi precabamur; exaudi, quae pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis. Non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum unum omnium votum est, SALVS PRINCIPIS. Nec

XCIII, 1 *auctoritate)* dum auctoritate nostra consulari utemur. *E.*

3 *rempublicam)* Minus recte post hanc vocem plene interpungitur. Sequentia enim item a superiore *ut* pendent. *S.*

XCIV, 2 *precabamur)* h. e. imprecabamur. Sic in Graeca lingua saepissime ἀραὶ, ἀρᾶσθαι. *S.*

Non — distringimus) Non quasi fatigamus et obtundimus te votorum multitudine. *E.*

simplex — votum) Compara 23, 5. it. 72, 1. Lepidus est Martialis 7, 59. *Nil pro me mihi Iuppiter petenti Ne succensueris, velut superbo. Te pro Caesare debeo rogare: Pro me debeo Caesarem rogare.* Vid. ad 80, 6. *G.*

unum) Al. omittunt. male: vim enim sententiae auget. Quod

vero nova tibi iniungimus. Tu enim iam tunc 3
illum in tutelam recepiſti, quum praedonis avidiſſimi faucibus eripuiſti. Neque enim ſine auxilio tuo, quum altiſſima quaeque quaterentur, hic, qui omnibus excelſior, inconcuſſus ſtetit. Praeteritus eſt a peſſimo principe, qui praeteriri ab optimo non potuit. Tu clara iudicii tui ſigna miſiſti, 4
quum proficiſcenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore ceſſiſti. Tu voce Imperatoris quid ſen- 5
tires locutus, filium illi, nobis parentem, tibi Pontificem Maximum elegiſti. Quo maiore fiducia iisdem illis votis, quae ipſe pro ſe nuncupari iubet, oro et obteſtor, ſi bene rempublicam, ſi ex utilitate omnium regit, primum, ut illum nepotibus noſtris ac pronepotibus ſerves; deinde, ut quandoque ſucceſſorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, ſimilemque fecerit adoptato; aut, ſi hoc fato negatur, in conſilio ſis eligenti, monſtresque aliquem, quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV. Vobis, Patres Conſcripti, quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in praetura modeſtiae; vos in iſtis officiis etiam, quae e ſtudiis noſtris circa tuendos ſocios iniunxeratis, cuncti conſtantiae antiquiſſimum teſtimonium perhibui-

autem Gierigius eo ſublato minui cacophoniam opinatur, non meminit, huic vitio pronuntiationem per ecthliplin mederi potuiſſe. *S.*

3 *praedonis avidiſſimi)* Domitiani bonis omnibus inſidiantis. Vid. Ep. 4, 24, 4. *G.*

altiſſima quaeque) viri ſummi a Domitiano ſuppliciis affecti, exilio mulctati. Itaque mox *praeteritus* ab eodem Domitiano, h. e. ſupplicio non affectus. *E.*

4 *tuo nomine)* *Imperatoris.* Vid. 5, 3. *G.*

5 *tibi Pontificem Maximum)* Quod Pontificis Maximi dignitas imperio tum coniuncta, quod nummi omnes et inſcriptiones loquuntur. *G.*

ſi bene rempublicam) Vid. 68, 1. *G.*

fato negatur) Sterile, quod ſcitur, Traiani cum Plotina coniugium. *G.*

XCV, 1 *publicis — monumentis)* Credo, quae ſenatus Plinio ſtatuit: in actis certe ſenatus. *G.*

e ſtudiis noſtris) Pro facultate dicendi: v. g. ut Baeticis adeſſem, de qua re Ep. 3, 9, 1. *G.*

2 ſtis. Vos proxime deſtinationem conſulatus mei
his acclamationibus approbaviſtis, ut intelligam,
etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc con-
ſenſum veſtrum complectar, et teneam, et in dies
3 augeam. Etenim memini, tunc veriſſime iudicari,
meruerit quis honorem, nec ne, quum adeptus
4 eſt. Vos modo favete huic propoſito, et credite,
ſi curſu quodam provectus ab illo inſidioſiſſimo
principe, antequam profiteretur odium bonorum,
5 poſtquam profeſſus eſt, ſubſtiti; quum viderem,
quae ad honores compendia paterent, longius iter
malui; ſi malis temporibus inter moeſtos et paven-
tes, bonis inter ſecuros gaudenteſque numeror; ſi
denique in tantum diligo optimum principem, in
6 quantum inviſus peſſimo fui. Ego reverentiae ve-
ſtrae ſic ſemper inſerviam, non ut me conſulem, et
mox conſularem, ſed ut candidatum conſula-
tus putetis.

2 *his acclamationibus)* Malim *iis acclamationibus.* S.
complectar, et teneam) tuear omni modo, conſervem. E.
4 *et credite)* intell. *propoſito*: credite verum, conſtans, perpetuum illud fore, ſi etc. G.
quodam) Al. *quondam.* quod melius. Mox Gierigius pro *ab* probabiliter coniicit *ſub.* S.
5 *quum viderem)* * Re iterum conſiderata non puto opus eſſe, ut contra libros omnes *ſi* praeponamus: quod Plinius ad propoſitionem modo capitalem adiecit; haec *quum viderem — malui*, incidens modo eſt, qua interpretatur illud *ſubſtiti.* G.
Ineptiſſime hic parentheſis interponeretur, ut quae vim impetumque orationis miſere ſufflaminaret. Itaque nullus dubito, *ſi* inſerendum eſſe, quod cur exciderit, facile patet. S.
diligo optimum) Acuta et elegans oppoſitio. Duae notae boni civis, una, *diligere optimum principem;* altera, *inviſum eſſe peſſimo.* G.
6 *candidatum) Quo quidem tempore omnia non modo, quae reprehendi palam, ſed etiam, quae obſcure cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus: ora omnium atque oculos intuemur* etc. Cicero pro Milone 16. G.

INDEX

HOMINVM ILLVSTRIVM

in quo ii, ad quos ſcribit Plinius, dativo caſu, ſcriptores antiqui *Italicis*, et, ubi ad eosdem ſcripſit Plinius, aſteriſco praefixo notantur.

INDEX
VERBORVM ET RERVM

quae literis exprimuntur *Italicis*, non ipsius Plinii verba esse intelligentur.

B.

F.

G.

H.

M.

Q.

INDEX *) GRAECORVM.

*) Loca maiora ex 9, 26. huc referre omnia ſupervacuum viſum eſt.

Add. ad Epist. 4, 13, 8.

Vindicavi iam negationem Gesnero spuriam visam ad Epist. 5, 17, 6. tetigique hanc anomaliam etiam in Praefat. p. XIV. Locis illis Plinii nunc accedat plane geminus simillimusque Livii 4, 31, 4. *et quum ibi quoque religio obstaret,* ***n e n o n*** *posset* ***n i s i*** *ab consule dici dictator, augures consulti eam religionem exemere.* ad quem locum Pliniana si recordatus esset Livii sospitator, non scripsisset, opinor, de Sigonio, quae perinviti legimus. *S.*

LIPSIAE
EX OFFICINA DÜRRIA.

Perth